BDP

MARIN PREDA

cel mai iubit dintre pământeni

Pagină intenționat goală

Faceți cinste cu-o cafea?

PayPal

VĂ MULȚUMESC!!!

ALTE CĂRȚI GRATUITE
găsiți AICI și AICI

Contact:
blu.duaine@gmail.com

Pagină intenționat goală

Marin Preda

CEL MAI IUBIT DINTRE PĂMÎNTENI

Pagină intenționat goală

Prefață: **EUGEN SIMION**

Tabel cronologic și referințe istorico-literare:
VICTOR CRĂCIUN

Coperta: *Solitary Man*,
ulei pe hîrtie de LINDA BURGESS
www.lindaburgess.com

Format electronic:
ANTON BUDILEANU

Ediția reproduce textul integral al romanului apărut la
Editura Cartea Românească
București, 1987

UUID: *bde76985-7b9f-4db6-9e7a-b8568b5e69ca*
Data versiunii curente: *06-05-2021*

Pagină intenționat goală

CUPRINS

Prefață XI
PARTEA ÎNTÎIA 1
PARTEA A DOUA 59
PARTEA A TREIA 145
PARTEA A PATRA 263
PARTEA A CINCEA 367
PARTEA A ȘASEA 549
PARTEA A ȘAPTEA 621
PARTEA A OPTA 709
PARTEA A NOUA 805
PARTEA A ZECEA 861
Cronologie A1-I
Referințe istorico-literare A2-I

Pagină intenționat goală

Prefață

Reapare într-o ediție nouă ultimul roman al lui Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pămînteni*. Ultimul pe care a apucat să-l scrie prozatorul dispărut (la 15 mai 1980) în chip încă neelucidat, cu cîteva luni înainte de a împlini 58 de ani (n. 5 august 1922). Romanul apăruse la începutul lui martie 1980 și a avut un succes uriaș. Zeci, sute de mii de oameni l-au citit, l-au împrumutat, i-au înțeles mesajul și, mai ales, au înțeles că „era ticăloșilor" la care se referă Victor Petrini, personajul central al cărții, este chiar epoca lor. Un roman în trei tomuri, însumînd peste 1200 de pagini. E narațiunea cea mai întinsă pe care a scris-o Preda, un autor care, așa cum a mărturisit el însuși în mai multe rînduri, nu scria ușor, nu avea darul improvizației, în fine, scrisul era pentru el un chin lung, nu o bucurie. Bucuria apărea la urmă, cînd romanul era încheiat. Atunci, da, Preda dădea semne de satisfacție. Era senin, îi plăcea să povestească întîmplări auzite de la alții sau făcea, detașat, reflecții morale despre existență sau despre indivizii pe care-i întîlnise.

Se poate spune, cu o vorbă populară foarte expresivă, că Preda „se canonea". Cuvintele nu-i veneau ușor sub condei cînd era vorba de scris. În zilele bune scria două-trei pagini și era foarte mulțumit. „Romanul meu merge, *mon cher* – spunea el unui prieten, seara, la masă – azi am scris trei pagini"... Și se uita la tine cu ochii măriți, ușor speriați, de după lentilele groase. Fața lui era suptă, concentrată, ca după un mare efort... „Cum – ziceam eu în gînd – cum, să stai o zi întreagă la masa de lucru de la Mogoșoaia (căci aici se mutase scriitorul, în celebra cameră nr. 6) – să stai, așa, nemișcat, să scrii numai trei pagini? Și, mai ales, să fii așa de bucuros de această modestă performanță?" Nu-l întrebam, pentru că știam răspunsul. Citisem confesiunile sale și discutasem cu el de multe ori despre productivitatea prozatorului. Visul lui Preda era

să devină un scriitor profesionist, așa, ca Balzac: să se așeze la masa de scris și, în zece-douăzeci de zile, să scrie un roman de cîteva sute de pagini... „N-am ajuns la această performanță, *mon cher*, îmi zicea el cu o tristețe sinceră, mă învîrt zile întregi în jurul mesei pînă pot să scriu o pagină-două. Mă canonesc. Asta înseamnă că încă n-am devenit scriitor profesionist” – încheia el confesiunea. Și nu părea deloc că se răsfață, că se joacă cu vorbele, cum fac deseori scriitorii. Preda nu se juca, în mod sigur. Lua lucrurile în serios. „Domnule, i-a zis el, îmi amintesc, unui scriitor mai tînăr care-l plictisea la masă cu fel de fel de comentarii stupide despre talent, scriitură, viziune asupra lumii, etica scriitorului etc. – Domnule, dumneata știi că eu sînt un om serios?!” Atît. A continuat, apoi, să mănînce, aparent calm, cu fața întunecată – semn de enervare – în timp ce scriitorul vorbăreț se uita buimac la acest clasic în viață atît de imprevizibil. Unii, mai răi, ziceau despre el, după asemenea incidente, că este un tip nesociabil, un tip chiar „scîrbos”, după vorba rea și proastă a unui poet din generația lui. Fals! Preda era un om civilizat, un om delicat, pot spune chiar timid, nu suporta însă să fie agresat de cineva într-un fel sau altul... Nu rămînea dator nimănui... Ranchiunos? Nu, dar avea convingerea că injustiția și mitocănia trebuie sancționate. Și le sancționa într-un mod original, după principiul că răzbunarea este un fel de mîncare ce se servește totdeauna rece... La acest capitol, prozatorul nu se „canonea” prea mult. Știa să aștepte.

Cînd privești însă o pagină de manuscris, cu scrisul ordonat, cu puține ștersături, citeț, caligrafic, rămîi uimit de disciplina rîndurilor și buna organizare a discursului epic. Semn că *chinul*, *canonul*, se consumă înainte, în gîndirea care precede scriitura ca atare. Alt semn este că propozițiile lui Preda au totdeauna un rost, vor să dovedească ceva, nu apar la întîmplare, nu sînt frumoase decît prin exactitatea lor. Prozatorul detesta pe „făcătorii de cuvinte” și a scris prin anii ’60, de nu mă înșel, un articol în *Contemporanul* împotriva lor. S-au supărat toți, tineri și bătrîni, și supărarea a luat forme, uneori, foarte agresive... Și a ținut mult, poate și astăzi. Nu l-au iubit mulți confrați pe autorul *Moromeților*. Unii chiar l-au urît cu temeinicie cît a trăit și l-au urît cu dezinvoltură și cu mai mare temei după ce n-a mai fost. N-aș putea spune că azi, după aproape 30 de ani de la moarte, Preda este stimat,

respectat, apreciat la justa lui valoare. M-am întrebat și mă întreb mereu de unde vine această animozitate față de un mare scriitor care, după cîte știu, n-a dorit cît timp a fost în viață să aibă și nici n-a avut, în fapt, altă putere decît puterea pe care i-o dădea literatura lui. N-a avut altă funcție decît aceea de director al Editurii „Cartea Românească" și asta, tîrziu, din 1970 pînă în 1980. Și ca director n-a fost un zbir, dimpotrivă, i-a publicat pe toți cei care meritau să fie publicați, chiar și pe dușmanii săi. N-a făcut politică, n-a dat pe nimeni în gît (cum se zice cu o vorbă neacademică), n-a fost, după cîte îmi amintesc, niciodată de partea politrucilor și nici nu i-a încurajat pe cei care voiau să facă prin literatură carieră politică (și nu erau puțini). Și atunci? De unde vine această ostilitate pe care cîțiva scriitori și critici o întrețin, de bune decenii, în jurul lui Preda? Îmi dau seama că unii nu-i iartă lui Preda faptul că vine din rîndul țăranilor și că nu s-a lepădat de clasa lui, așa cum fac mulți azi. Alții îi reproșează firea lui închisă, bănuitoare și, mai ales, spun despre el că era egoist și arghirofil. Cînd a apărut *Cel mai iubit dintre pămînteni* s-a zvonit că autorul a încasat o sumă uriașă de bani. O căruță de bani... sau un camion de bani, după situație. Toată lumea literară era în fierbere, avea sentimentul acut că este, pur și simplu, jefuită. „Ai auzit cît a luat Preda pe ultima lui carte? E ceva insuportabil, este o rușine națională"... Cum eram perceput ca un simpatizant al prozatorului (ceea ce era adevărat și, mărturisesc, nu mi-am schimbat nici acum sentimentele), devenisem, eu însumi, suspect. „Domnule, mi-a zis într-o zi un coleg de la revista unde publicam atunci, Preda al dumitale nu mai are măsură, a golit toate fondurile Uniunii, e un scandal, toată lumea vorbește, îți dau un sfat prietenesc: îndepărtează-te de el cît mai ai timp, nu-l mai apăra, treaba ta, să nu zici că nu ți-am spus"...

Intrasem și eu, trebuie să recunosc, la idei... dar m-am liniștit cînd, la moartea scriitorului, s-a găsit asupra lui un cec cu uriașa sumă de aproximativ 100.000 de lei, prețul unei mașini Dacia 1300. Asta era toată averea lui Preda, aceasta era răsplata unui roman în trei volume, scris în trei-patru ani, cu mare chin. Un roman care, într-un sens sau altul, i-a scurtat viața. I-a scurtat-o, ca să zic așa, de tot. Ideea despre arghirofilia lui Preda a continuat să circule și după dispariția lui. O

mai întîlnesc și azi prin articolele unor publiciști care n-au altă grijă decît aceea de a-l toca mărunt, săptămînal, pe acest scriitor culpabil, după mintea lor mică și îmbîcsită, pentru că voia să fie răsplătit cum se cuvine pentru munca lui.

Adevărul este că ceea ce deranjează pe răuvoitorii lui Preda este talentul lui uriaș. Și sentimentul, recunosc, omenesc că este greu să treci peste el. Marin Preda a devenit de tînăr (după apariția *Moromeților*) un punct de reper estetic. A avut succes și, cum bine se știe, literatul român admite orice în afară de succesul altuia. Se simte ultragiat de izbînda confratelui. O jignire pe care n-o poate trece cu vederea...

Dar să revin la scriitura lui Preda, adică la chinul și canonul său. Cu acest mod de a fi și de a se apropia de lumea din afară – potrivit unui autor de povestiri și nuvele, nu unui romancier – s-a apucat Marin Preda să scrie, prin 1976, un roman amplu. Nu știu dacă și-a propus, de la început, să scrie peste o mie de pagini, dar, după trei ani, atîtea au ieșit. Părăsise *Delirul* (din volumul al doilea au rămas doar un proiect și cîteva fragmente) – un roman al generației sale – și a revenit la istoria din „obsedantul deceniu" (cum i-a zis tot el). Adică la tragediile abominabile ale individului în „era ticăloșilor". Îl frecventam des, în această perioadă, la Mogoșoaia. O vreme am locuit și eu cîteva luni acolo și seara, înainte sau după masă, mă invita la o plimbare. Discuta despre orice, dar nu despre romanul la care lucra. „Cum merge romanul, domnule Preda?", îl ispiteam eu. „Nu merge, *mon cher* – mi-a zis el odată – nu merge deloc, personajul meu refuză să se mai confeseze. Nu știu ce-i cu el." Atît! Apoi a trecut la alt subiect. Am povestit în altă parte urmarea acestui dialog. Să spun doar atît privitor la refuzul personajului de a se confesa: l-am întrebat pe autor dacă își amintește de *Micuța* lui Hașdeu, o narațiune de la începutul anilor '60, din secolul al XIX-lea... Și acolo istoria personajului este continuată de alt personaj... Marin Preda nu-și amintea de epica lui Hașdeu, probabil că n-o citise, dar, peste vreo cîteva săptămîni, mă întreabă, tam-nesam, în timp ce ne plimbam pe marginea lacului Mogoșoaia: „*Mon cher*, Dumneata ai citit *Micuța* lui Hașdeu" și, observînd mirarea de pe fața mea, continuă: „Să vezi ce tehnică epică interesantă folosește acest învățat filolog"... Și-mi povestește în amănunt scenariul nuvelei... Cînd a apărut *Cel mai*

iubit dintre pămînteni, am remarcat că prozatorul utilizase și el într-un moment al povestirii această tehnică.

Întîmplări de demult, vorba lui I. L. Caragiale: „Mai dă dămult". De acum 30 de ani. Eroul lor este un personaj fascinant, după gustul meu. Un prozator cu adevărat serios, convins că literatura este o uriașă responsabilitate. Nu credea, ca Jean-Paul Sartre, că sarcina scriitorului este umanitatea, dar era convins în mod profund că sarcina literaturii este să vorbească despre condiția omului. *Bate cu degetul într-un gard*, spunea el odată, *cu sentimentul că dincolo de gard este cineva care așteaptă mesajul tău*. De aceea, Preda nu-i prețuia prea mult pe noii romancieri occidentali și nu dădea nici o șansă *metaromanului*, adică romanului care vorbește nu despre condiția existențială a individului, ci despre el însuși. Scriitorii mai tineri (de pildă, *optzeciștii*, admiratori ai *metaromanului*) nu-l iubeau și nu-l iubesc nici azi pe Preda, între altele, din această pricină. Îl consideră un realist depășit, un realist care lucrează după modelele romanești ale secolului al XIX-lea... N-au dreptate. Preda este un realist modern, îi citise, adevărat, pe Balzac și pe marii ruși (Tolstoi și Dostoievski), dar îi citise și pe marii americani (Faulkner și Hemingway), admira pe Camus, citise pe Thomas Mann și pe Kafka, iar dintre români, simpatia lui mergea spre I. L. Caragiale, Slavici și Rebreanu. Cum am scris odată: Preda nu era doctor docent în litere, dar era un scriitor care citise marile capodopere ale literaturii și, mai ales, le citise în felul său, cu optica unui scriitor.

Cel mai iubit dintre pămînteni este un roman „total", i-am zis eu în cronica pe care am scris-o îndată după apariția lui. Un roman, altfel spus, cu mai multe paliere, mai multe teme și un număr mare de personaje: *roman politic* (despre „obsedantul deceniu"), *roman de dragoste* (istoria unui tînăr profesor de filozofie, Victor Petrini, care are credința că dacă dragoste nu e, nimic nu e), un *roman moral* (mai exact, romanul unui moralist de clasă, în sferă existențială, în genul lui Camus), în fine, un *roman de moravuri*, despre lumea intelectuală și, în genere, despre lumea românească în regimul totalitar comunist. Un roman puternic, amplu ca un fluviu, romanul, în fine, al unui moralist care judecă necruțător istoria prin care trece. Cartea lui Preda începe cu o propoziție despre moarte („moartea e un fenomen simplu în natură,

numai oamenii îl fac înspăimîntător") și se încheie cu propoziția luată din Sfîntul Pavel: „dacă dragoste nu e, nimic nu e". O propoziție deseori repetată după apariția romanului. Au preluat-o oamenii tineri care așteaptă sau chiar trec prin miracolul iubirii; o amintesc, în conversație, oamenii în vîrstă, care, cu semnele neantului în față, au ajuns să înțeleagă că iubirea este un sentiment fundamental. Preda precede această concluzie cu un paragraf care justifică confesiunea eroului său: „Mi-am recitit acest lung manuscris și, dincolo de ceea ce el conține, m-a uimit barbaria concretului, pe larg etalat și cu plăcere vizibilă, și pe care nu l-am putut ocoli fiind încredințat că altfel m-aș fi chinuit îndelung, fără să obțin, spiritualmente, eliberarea totală a conștiinței mele de ceea ce am trăit. Am fost ispitit, o clipă, să-l arunc pe foc. Și totuși, mi-am spus, trebuie să-i dau drumul să meargă. Mulți dintre semenii mei au gîndit poate la fel, au jubilat ca și mine, au suferit și au fost fericiți în același fel. Mitul acesta al fericirii, prin iubire, al acestei iubiri descrise aici, și nu al iubirii aproapelui, n-a încetat și nu va înceta să existe pe pămîntul nostru, să moară adică și să renască, perpetuu. Și atîta timp cît aceste trepte urcate și coborîte de mine vor mai fi urcate și coborîte de nenumărați alții, această carte va mărturisi oricînd: ...dacă dragoste nu e, nimic nu e!..." O confesiune, așadar, despre confesiune, sfîrșitul unui roman despre mitul fericirii prin iubire. Splendide fraze. Eroul lui Preda, prea puțin fericitul Victor Petrini, nu și-a pierdut de tot încrederea în acest mit care, în cazul lui, s-a însoțit cu o abominabilă tragedie...

Tragedia angajează în *Cel mai iubit dintre pămînteni* un număr mare de destine. E, întîi, destinul unui tînăr intelectual (Petrini) care este închis pentru o faptă pe care n-o aflăm decît la sfîrșit, după ce biografia personajului este povestită de el însuși. Un roman, așadar, de 1200 de pagini, narat la persoana întîi. Curaj imens din partea lui Marin Preda, stil neobișnuit într-o operă epică modernă de asemenea proporții. Curajul are însă acoperire estetică, stilul este justificat de calitatea observației și de inventivitatea intrigii. Deschidere frecventă în roman și în film: eroul, aflat într-o situație limită, își retrăiește viața și încearcă să-i înțeleagă erorile. Petrini, ca toate personajele lui Marin Preda (doctorul Munteanu, Călin Surupăceanu), nu este pregătit pentru

eșec și n-are apetența tragicului. Eșuează însă în mai multe planuri și intră, fără să vrea, în inima tragicului; de ce oare? Acesta e, în fond, subiectul romanului. Totuși, Marin Preda nu pune în prim-plan tema eșecului și nu grupează în jurul ei (cum face în *Risipitorii* și în *Intrusul*) toate forțele epicii; în *Cel mai iubit dintre pămînteni* sînt mai multe teme (înstrăinarea de părinți, pierderea religiei, familia, ura ca drog, violența relațiilor sociale, sublimul și oroarea în iubire, tragedia fără tragic, omul ca jucărie a sorții etc.), unele vechi, altele necunoscute pînă atunci de literatura lui Marin Preda, însă temele, motivele, se pierd și se regăsesc în rîul unei istorii vaste.

Îmbrățișînd asemenea subiecte mai abstracte, romanul lui Marin Preda își definește, în fond, adevăratele teme. Cea dintîi este, negreșit, de ordin sentimental. Petrini o cunoaște pe Matilda, soția prietenului Petrică Nicolau, femeie voluntară și dificilă. Căsnicia cuplului Nicolau este un infern. Poetul are o fire sucită, tenebros de bănuitoare. Căsătorit, este dominat de tatăl său, autoritar și absurd. Matilda nu-i o inocentă, umorile ei sînt teribile, inventivitatea ei în rău n-are măsură. Petrică este, în varianta dată de el însuși, un martir, iubirea nu e libertatea, ci servitutea lui cea mai înjositoare. Avertizat, Victor Petrini intră în viața acestui cuplu în destrămare și, trecînd peste prietenie, încurajează un sentiment care va fi și pentru el fatal. Cronica acestei iubiri nefericite cuprinde o bună parte din roman. Matilda este primul caracter puternic al cărții, greu de definit ca tip de sensibilitate feminină. Nu seamănă cu niciuna dintre femeile din cărțile anterioare ale lui Marin Preda. Acelea erau buimace și intransigente, iar lumina era semnul frumuseții lor interioare. Matilda este o ființă abisală, imprevizibilă, jucăria unei forțe obscure. Faptul că ea are sînge răsăritean ar justifica, printr-o prejudecată literară, complicația sufletului, căderile și înălțările ei. Prozatorul nu vrea să dea o explicație a psihologiei, construiește numai un caracter și dă un număr de situații în care caracterul se verifică. Matilda are în interiorul ei „dușmani bizari [...] care îi chinuiau puternica ei forță vitală”, însă care sînt acești dușmani nici naratorul (eroul, victima) nu știe. Femeie instruită (este arhitectă), Matilda cade periodic sub puterea unui rău incontrolabil și atunci femeia tandră și atrăgătoare devine de nerecunoscut: dă un spectacol lamentabil în

fața familiei reunite cu ocazia unui botez, își lovește soțul și sparge, spumegînd de furie, niște frumoase vitralii. „Știu – justifică ea în stilul eroilor dostoievskieni – eu am în mine și ceva grosolan”, însă căința este scurtă și, după oarecare timp, violența și grosolănia pun din nou stăpînire pe ea. Femeia intratabilă iubise însă pe Petrini, doi ani (cît timp durase despărțirea de Petrică Nicolau) fusese extraordinară, și Petrini, bărbatul îndrăgostit, nu înțelege ce s-a petrecut cu femeia pe fața căreia apăruse, atît de promițător, lumina simbolică. Matilda are o forță de mistificare neistovită, în sufletul ei renaște, periodic, „blestemata chestiune insolubilă”, o ură năprasnică încolțește contra bărbatului cu care făcuse un copil; încă o dată, de ce? Romanul adună probele, dar refuză să dea un verdict. Probele formează un dosar voluminos: istoria unui cuplu care coboară în micul infern. Acela în care oamenii nu pier de tot, dar se degradează inevitabil. Cronica unei iubiri în care cuplul are conștiința răului, dar n-are puterea să-l îndepărteze. Marin Preda dă, cu o rară intuiție a mișcării vieții interioare, toate fazele acestei rupturi: căderile, reîntîlnirea într-o sexualitate confuză și devorantă și, din nou, înstrăinarea și ostilitatea irațională.

Abia ieșit de sub fascinația imprevizibilei Matilda, filozoful intră sub puterea altui sentiment, tînăr și tandru. Suzy pare a fi o forță recuperatoare. O nouă pasiune se naște sub semnul unei liniștitoare afecțiuni, dar noua pasiune îl va duce pe Petrini spre catastrofă. Destinul care îl urmărește îi trimite o floare purtată de mîna unei femei blînde, trecută și ea prin multe, cu un caracter (zice naratorul) „uimitor inexistent”. Suzy reprezintă alt tip de feminitate, opus Matildei, însă nu mai puțin fatal pentru Petrini. Feminitatea ei se bazează pe o continuă fugă de identitate. Trăiește mereu în alt registru, inventează disponibilități, stări ce fascinează pe filozof. Nu e trufașă și n-are crize de vanitate, existența ei lunecă la suprafața evenimentelor, fără mari traume. A trecut, totuși, prin situații grele (eliminată din facultate, a muncit, ca zidăriță, pe un șantier), însă sufletul ei nu s-a înăsprit, fantezia n-a obosit, îndrăgostită de Petrini, îi mărturisește, cu o panică pe jumătate jucată: „Te iubesc! A-oleo...” ca și cînd o tandră tragedie ar fi atins-o. Suzy ascunde însă adevăratul ei statut conjugal (e căsătorită cu un inginer dipsoman și brutal, Pencea) și lipsa ei de curaj, explicabilă

altfel, provoacă un deznodămînt grav. Atacat în timpul unei excursii la munte de voinicul, bestialul dipsoman, Petrini este nevoit să se apere și, în încăierarea ce urmează (bătaia are loc în cabina unui teleferic), îl împinge pe Pencea în prăpastie. O crimă involuntară, a doua (Petrini omorîse, în detenție, un torționar care își pusese în gînd să-l extermine) în viața filozofului. Romanul tinde, aici, spre senzațional (o situație asemănătoare întîlnim în *Intrusul*), însă senzaționalul este scurt și, ca în literatura lui Dostoievski, n-are alt rol decît să radicalizeze psihicul. Petrini ajunge la închisoare și, în așteptarea procesului, scrie romanul vieții lui, cu sentimentul că o carte este un fenomen tot atît de miraculos și fatal ca și celelalte fenomene mari ale existenței: nașterea, iubirea, moartea... Înfrînt în viața socială, înfrînt de mai multe ori în iubire, filozoful, care nu încetează să se gîndească la *gnoza* și la noua lui religie, află în scriitură (iată o metaforă neașteptată la realistul Marin Preda) o bucurie recuperatoare. Realizarea în spirit, sugerează naratorul, poate fi șansa noastră. Despărțirea de Suzy este fatală, chiar atunci cînd Petrini, după doi ani de detenție, o regăsește și-i află adevărata identitate. Aflîndu-și identitatea, femeia își pierde însă fascinația. Sinceră, fixată într-o structură determinabilă, Suzy devine o femeie comună. Fără fantezie, feminitatea ei este mediocră. Filozoful o părăsește și se dedică, de aici înainte, micii zeități ocrotitoare, Silvia, fiica lui, și a imprevizibilei Matilda.

Acesta este, pe scurt, romanul sentimental: roman complex, profund, cu treceri fine de la analiza profunzimilor vieții anterioare la speculația morală și la epicul senzațional (discutabil în cîteva puncte ale romanului). El impune un număr de caractere și cîteva tipuri inedite de sensibilitate. Un roman coerent, pasionant, ridicat mereu la puterea speculației, tras spre filozofia existenței, nutrit de un epic bogat în surprize. Un roman, în fine, care evită să claseze sufletele și să sancționeze pasiunile (Preda se desparte, aici, de maniera clasică). Pasiunile se nasc și devastează, uneori, viața interioară a indivizilor, fără să știm totdeauna din ce cauză.

Lîngă romanul sentimental există însă, avertizam de la început, un extraordinar roman politic sau, mai bine zis, romanul unei existențe asumate în totalitate. Petrini, eroul, se consideră el însuși

un individ făcut să trăiască pînă la capăt o situație, un sentiment, o idee. „Sînt omul care își asumă totul”, strigă el Matildei, într-un acces de furie. Are o fire tare, incapabilă de compromis, și din această pricină este nefericit. Caracterul inflexibil al filozofului ar fi o explicație pentru tragediile prin care trece. Nu este însă singura. Mai intervine absurdul, intervine și imperfecțiunea unui sistem social (acțiunea se petrece, cu precădere, în obsedantul deceniu al VI-lea!) în care individul este sacrificat nu o dată în favoarea unei false rațiuni istorice. Marin Preda descrie mecanismul acestei rațiuni și face, cu gravitatea pe care faptele o cer, procesul fanatismului politic mistificator (totalitarismul de tip bolșevic). O suspiciune absurdă (ambiguitatea cuvîntului *ordonanță* din scrisoarea unui fost prieten, fugit în străinătate) provoacă arestarea lui Petrini și, apoi, detenția la canal și într-o mină de plumb timp de trei ani. Descrierea este vie și, artisticește, profundă. Scena pedepsirii lui Petrini de către torționarul din mină este memorabilă. Memorabilă, simbolică este și scena din celulă, în care un intelectual evreu îngrijește cu devotament, din considerente umanitare, un deținut în agonie, părăsit de medicul închisorii. Deținutul, fost legionar, pronunță, cînd își recapătă forțele, o imundă injurie la adresa binefăcătorului său evreu. O ură implacabilă, inumană iese la suprafață. Marin Preda este neîntrecut în a construi asemenea momente epice. Ele sînt mai sugestive, mai profunde decît orice spumegos pamflet împotriva înjosirii naturii umane. Ancheta politică, înfățișată și altădată în literatură, apare, aici, ca un mecanism complex de intimidare și depersonalizare a individului. Sînt pagini revelatoare în roman, de o mare forță realistă, scrise fără mînie, încet și convingător, dezvăluind modul în care individul este instalat în culpabilitate și sfîrșește prin a se socoti, el însuși, culpabil și fără ieșire.

Marin Preda a scris, în fond, un roman pe care n-aș putea să-l numesc altfel decît romanul unei mari conștiințe. Conștiința, întîi, a unui mare prozator care judecă fără părtinire, fără mistificație (nici măcar aceea ce se bizuie pe un tiranic sentiment al justiției!), o istorie în care forțele se confruntă în chip dramatic; conștiința, apoi, a unui erou care crede în puterea spiritului și în mitul fericirii prin dragoste. Destinul îl lovește de mai multe ori, însă înfrîngerile nu-i împing sufletul

spre negația valorilor și nu-l sălbăticesc. Victor Petrini atinge, într-o lume confuză, condiția tragicului, pentru că nu se îndoiește de puterea spiritului de a rămîne demn și necruțător în suferință. Iubirile și întîmplările absurde îl aruncă în brațele deznădejdii și ale ororii, spiritul îi dă însă forța să treacă prin ele, nu netulburat (mit al omului clasic), ci neliniștit și lucid, luciditatea fiind forma demnității sale.

I s-a reproșat romanului, la apariție, că are multe „burți", nu are, adică, o mare fluiditate și o bună organizare interioară, în fine, că profesorul de filozofie Victor Petrini nu se poartă în viață ca un filozof și că meditațiile sale despre *gnoză*, despre praxiologie, despre relația dintre putere și spirit etc. nu au profunzime filozofică. Am replicat și eu, și alții, și, recitind romanul, nu mi-am schimbat ideile despre el: *Cel mai iubit dintre pămînteni* nu are, adevărat, stilul *Moromeților*, adică liniștea, armonia, fluiditatea, privirea de sus, pe scurt, nu are acea viziune stabilizatoare pe care o aflăm acolo. Oglinda romanului (celebra oglindă de care vorbește Stendhal) stă foarte aproape de barbaria concretă a istoriei și prozatorul este implicat adînc în tragediile istoriei... Preda a scris relativ repede această carte și, dacă ar fi trăit, ar fi revăzut în mod sigur structura și stilul narațiunii. Era modul lui de a lucra. *Moromeții I* are, de nu mă înșel, opt sau nouă variante. Romanul *Risipitorii* a fost rescris de trei sau patru ori, fără ca prozatorul să fie, la urmă, mulțumit. Era un experiment (trecerea de la epica rurală la epica urbană și de la romanul istoriei la romanul individului) pe care prozatorul nu voia să-l rateze. *Cel mai iubit dintre pămînteni* este un experiment cu mult mai ambițios, făcut la altă vîrstă și, evident, cu altă gîndire epică. S-au găsit printre hîrtiile lui Preda cam treizeci de pagini dintr-un jurnal de atelier în legătură cu această scriere. Sînt reflecții despre natura umană, despre comportamentul personajelor, cum ar fi trecerea de la ura abisală a Matildei la tandrețea învăluitoare, sînt scene de viață... Unele au intrat în roman, altele au rămas în aceste ciorne (publicate ulterior în *Jurnalul intim* al lui Preda, Editura Ziua, 2004), dovadă că Preda era un spirit organizat și încerca să dibuiască rațiunea actelor umane. Chiar și rațiunea actelor iraționale...

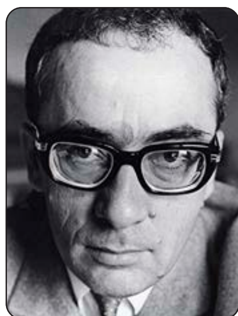
I se reproșează, azi, că a rămas în toată literatura lui un scriitor cu o concepție realist-socialistă. Mi se pare o glumă nereușită.

Cînd citești acest roman (cel mai curajos ce s-a scris, probabil, despre totalitarismul răsăritean!), te poți gîndi la orice, numai la realismul socialist nu. De altfel, se știe că Marin Preda a repudiat în chipul cel mai energic această falsă metodă (unică) de creație. Cedase o dată, de două ori (în *Ana Roșculeț* și, parțial, în *Desfigurarea*) și, de atunci, se ferea ca de foc de ea. Cînd Ceaușescu a vrut s-o reintroducă în literatură, prin anii '70, prozatorul, împins din spate de un coleg mai tînăr, s-a prezentat în cabinetul primului secretar și i-a spus: „Dacă reintroduceți realismul socialist, eu, Marin Preda, mă sinucid". Cine vrea să verifice veridicitatea acestei scene poate să citească relatarea făcută de Adrian Păunescu și publicată, în 1981, la un an de la moartea scriitorului, în volumul omagial *Timpul n-a mai avut răbdare* (Ed. Cartea Românească).

Acad. Eugen Simion

Pagină intenționat goală

Pagină intenționat goală

Marin Preda

PARTEA ÎNTÂIA

CAPITOLUL I

Moartea e un fenomen simplu în natură, numai oamenii îl fac înspăimîntător. Vorbesc de moartea naturală, care adesea e o dulce ispită. Înainte de a fi depus aici, în această celulă, din care nu voi mai ieși decît pentru a intra într-o captivitate perpetuă, în plimbările mele solitare pe la marginea orașului, pe poteci, uitîndu-mă în jos și privind pămîntul, un sentiment senin se insinua în sufletul meu, la început de dragoste pentru el, pămîntul negru, tăcut, liniștit, apoi de atracție, de dorință, un fel de melancolie, de nostalgie blîndă, de a mă culca pe el și a rămîne acolo întins pentru totdeauna. Ceea ce și făceam, stînd cu ochii spre cer, pînă ce adormeam. Mă trezeam copleșit de un adînc sentiment de regret: de ce m-am mai trezit?

Dar moartea violentă, sinuciderea, la care ești împins de către oameni? Tandra nepăsare față de lume te poate stăpîni într-adevăr numai cînd te simți străin de propria-ți ființă; dar cînd, dimpotrivă, ai conștiința că ea este totul? Și știi cu certitudine că acest *totul* nu va mai fi liber niciodată? Închisoarea pe viață! Oricît m-aș strădui, mi-este cu neputință să-mi imaginez că, odată verdictul pronunțat, voi putea adresa lumii un tandru adio nepăsător.

Am mai avut de a face cu anchetele și justiția și am mai fost condamnat, dar nu pe viață și nu fără speranța de a ieși curînd. Nu fusese chiar *curînd*, dar nici prea tîrziu ca să nu pot uita. Acum însă descopăr cu groază că ei, cei care mă interogau, *erau liberi* (și asta se vedea din pofta cu care îmi consemnau depoziția, acele infame gesturi ale ființei animalice care se simte trăind fără opreliști, gestul cu care aplicau o ștampilă, răsfoitul hîrtiilor, mîncatul unui sandvici, înghiorțăitul unui pahar cu apă, scîrțîitul scaunului sub trupul voinic, ancorat bine în realitate, uitatul pe fereastră, căscatul, rîgîitul, gîndul la muierea tînără pe care o vor strînge în brațe la noapte), iar eu nu voi mai fi

niciodată ca ei, toate gesturile mele vor fi sau îmi vor reaminti că sînt condamnat să nu mai fiu liber pînă la moarte...

Știu însă că există pentru mine o scăpare: să fac să retrăiască în sufletul meu dulcea dorință de a intra în pămînt, să retrăiască apoi marea mea dragoste pentru *ea*, suferințele îndurate și apoi puterea exaltării de a muri. Prietenul meu, fostul judecător, m-a sfătuit să scriu pe larg cum s-au petrecut lucrurile, și să-i dau lui, care mi-e avocat, mărturisirea, s-o aibă pentru ultima înfățișare la proces. Nu știu la ce-i mai poate folosi avocatului, dar îmi face bine mie. Scriind, simt că trăiesc și într-adevăr gîndul morții inevitabile își diminuează puterea de a-mi îngrozi conștiința, care îmi șoptește: mii de oameni mor pe pămînt chiar în aceste clipe, oameni umili, dar și oameni mari; nu se poate spune că n-ai trăit din plin treizeci și cinci de ani, alții au murit mult mai tineri, nu trebuie să accepți să trăiești oricum...

Poate că mărturia aceasta va apărea odată, împreună cu eseul meu *Era ticăloșilor* și voi trăi astfel și prin cei care mă vor citi, nu numai, asemeni tuturor, prin fetița mea, deci mai mult, fiindcă familiile se sting și ele, uneori atît de repede încît se justifică pe deplin existența acelor artiști care se lasă devorați de demonul creației și nu mai au timp, sau nu-i mai interesează să se lase ispitiți de perpetuarea ființei lor efemere, posedați de ideea durabilității ei în spirit. Căci cultura e o formă de viață, prin care o colectivitate umană își exprimă forța creatoare. Tatăl meu, fost monteur de avioane, avea, în mod straniu, o aversiune față de cultură și mai ales față de scriitori, al căror statut social actual îl scotea din sărite. „Ce rost au ăștia?", zicea. Adică ce rost are să acorzi un statut social unor inși a căror activitate nu e strict necesară? Nu citea nimic, în afară de studii tehnice despre avioane, meseria lui, care de altfel îl pasiona. I-am vorbit într-o zi despre Eminescu, cu o pasiune ca și a lui, și atunci a rînjit cinic: „Ce Eminescu?! Eminescu e mort!" Voia să spună că el va asambla avioane în eternitate, ceea ce nu s-a confirmat, fiindcă astăzi asamblează tractoare, sugerînd adică o mentalitate foarte curentă, a unei civilizații tehniciste, care se putea lipsi fără pagubă de poeți. „Așa ne putem lipsi de multe, i-am răspuns. Ce rămîne din activitatea voastră după ce muriți? O grămadă de fiare. În timp ce Eminescu nu va muri niciodată, cînd îl citesc simt că e printre noi, aievea." „Ba e mort de-a binelea, îngropat în cimitir." Puteam

atunci să accept această gîndire a lui ca pe ceva straniu, venea parcă din altă planetă și adolescentul din mine o resimțea ca pe un șoc: era o enigmă a acestor timpuri. Simțeam că în alcătuirea intimă a ființei mele exista o lege și în a lui nu, și cum putea trăi fără această lege, sau ce lege îl călăuzea?

Dar iată-mă atingînd, chiar și pe un plan secund, miezul existenței mele și, ca întotdeauna la cei loviți, gîndul mi se întoarce înapoi, la vremea inocenței pierdute, cînd am săvîrșit prima infamie...

CAPITOLUL II

Am fost un adolescent dur și turbulent, dar rău conștient nu i-am făcut pe atunci decît mamei, fiindcă pentru duritatea mea am fost pedepsit (fără să mai spun că violența gîndirii îmi era respinsă, nu întotdeauna ușor, e adevărat, dar pătrundea greu în suflete și cînd pătrundea apărea ura împotriva mea, aversiunea instinctivă de apărare). Fetele mă ocoleau, adică nu se îndrăgosteau de mine, nu știam pe atunci de ce, pentru că nu eram urît, tocmai de aceea, pentru această duritate de care nu eram conștient, iar turbulența era socotită de cei înțelepți proprie vîrstei și rareori îmi atrăgea vreo pedeapsă prea gravă. Eram chemat în cancelariile școlilor prin care am trecut, moralizat cu grijă și persuasiune, fiindcă eram un elev bine pregătit și reînviam în conștiința pedagogilor mei principii care cu cei buni (considerați că toți ar fi fost buni!) erau pe stinse.

Tinerețea e o trufie, rareori o valoare. Cel puțin în cazul meu. Trufia mi-a apărut în conștiință într-o zi cînd am citit în Platon următoarea afirmație: „Dacă moartea ar fi sfîrșitul a tot, cei mai în cîștig ar fi ticăloșii, moartea i-ar elibera și de trup și de suflet și de păcate... și tăcerea care s-ar lăsa peste mormintele lor ar fi egală cu a celor care au fost virtuoși." Citatul e exact pînă la punctele de suspensie, restul e o adăugire a mea de acum, dar și de atunci, cînd am închis cartea și am gîndit cu neasemuit orgoliu: „Ei bine, Platon, moartea nu e sfîrșitul a tot? Adică ce mai urmează? Întrucît virtuoșii ar avea alt destin final decît al ticăloșilor?" Aici e cazul să adaug că, deși aveam pe atunci abia șaisprezece ani, îmi pierdusem de mult credința în Dumnezeu și în viața viitoare, nu prin vreun proces dramatic, ci pe nesimțite, prin lipsa simplă de credință a altora, care spuneau de pildă, la un pahar, cu veselie, sau fără vreo zguduire: ai murit, te mănîncă viermii... sau: sufletul nu se duce nici în rai, nici în iad, fiindcă nu s-a întors nimeni de-acolo să

ne spună cum e. Să zicem că două mii de ani credința Nazarineanului ne-a cutremurat conștiințele, și încă ni le mai cutremură (pe a mamei mele într-un fel adînc, o să mă opresc curînd asupra acestui lucru), dar ce îl determină pe Platon să creadă că moartea nu e sfîrșitul a tot? Hadesul și Cîmpiile Elizee erau niște simple mituri și apoi cine să coboare acolo și să le dea sînge să bea acelor jalnice umbre și în acest fel să poată să mai reînvie în ei viața, cum povestește Homer? Aveam pe atunci în școală un subdirector cam brutal, profesor de gimnastică, singurul care mă umilea prin pedepsele pe care mi le aplica, prin stupiditatea lui sigură de sine, disprețul agresiv față de lecturile mele din afara programei școlare; îmi răscolea cărțile în pupitru, le silabisea titlul cu scîrbă și le scutura de coperți ca și cînd s-ar fi așteptat să pice din ele fotografii pornografice (am acum un moment de falsă memorie, parcă au mai trăit și alții o astfel de scenă, parcă am citit-o undeva) și mă amenința cu eliminarea din toate școlile dacă mai citeam astfel de... astfel de... și de indignare nu-și găsea cuvintele și îmi arunca pe jos cărțile, stîrnind în mine o astfel de ură încît nici la maturitate nu m-am eliberat de ea. Am spus în clasă, după ce dădusem de pasajul lui Platon: „dacă e să fim nemuritori împreună cu domnul Lațcu (era numele subdirectorului), dacă adică și sufletul lui e nemuritor, prefer să ne mănînce viermii pe amîndoi și nemurirea să înceteze”. Am fost chemat în cancelarie de părintele Dobre, profesorul nostru de religie. M-a mustrat cu blîndețe (fusesem, bineînțeles, turnat). „Cum, băiete, tu nu crezi că sufletul e nemuritor?” „Nu cred, părinte!” „Rău trebuie să fi trăit tu în cei șapte ani de acasă! a exclamat el cu sinceră compătimire. Mama și tata nu te-au învățat să te închini?” „Ba m-au învățat, i-am răspuns, am trăit bine în cei șapte ani și mama se închină ori de cîte ori se așază și se scoală de la masă.” „Atunci cum, fiule? Cum ai ajuns tu să... Ce sînt părinții tăi?” a schimbat el vorba, nevoind parcă să reformuleze lipsa mea de credință, care era poate doar o bravadă și nu trebuia să fiu judecat aspru. I-am răspuns că tatăl meu e monteur la uzina de asamblat avioane și mama casnică, și că sînt singurul lor băiat... „Aha, zice, te-au cam răsfățat, așa se întîmplă... o să vezi tu cum o s-o pățești cînd o să te faci mai mare, cum o să-ți aduci aminte de Dumnezeu și o să te rogi...” Am vrut să-i răspund că asta n-o să se întîmple, dar mi-am dat seama, adică am gîndit că părintele nu e un fanatic nici al ideii de

divinitate, nici al vreunei alte idei, și că n-avea rost să-mi pierd vremea cu el. „Bine, părinte”, i-am răspuns și am ieșit rînjind...

În loc să fiu neliniștit, turmentat ca un erou dostoievskian că dacă Dumnezeu nu există totul ne este permis, dimpotrivă, simțeam o jubilațiune liniștită că sînt liber de credință și nici un imbold de a săvîrși ceva nepermis nu mă ispitea. Mai tîrziu, citind filozofi care aveau trufia de a demonstra existența lui Dumnezeu pe cale rațională, ba chiar de a pune oarecare ordine în viața noastră afectivă, precum Mendeleev în elemente, mă pufnea rîsul: cum să demonstrez ceea ce nu se poate demonstra? Omul e astăzi pedepsit pentru curiozitatea lui de a fi dorit să descopere tainele universului și avea dreptate scriitorul rus care își pierduse credința, că ar dori să fie o cîrnățăreasă grasă care se duce duminica la biserică și aprinde cu evlavie o lumînare sub icoana lui Cristos. Cred și eu. Pentru că nu mai știa ce să facă singur și gol într-un univers de catran, pitit pe o planetă pe care n-o prețuia, o planetă de vis în care gazele din jurul ei fac să apară o lumină într-adevăr divină, dar reală, fizică, și un cer albastru care naște în inimile noastre un elan nedefinit, sentimentul eternității fără religie, fără evaziune mistică. Dar asta s-a întîmplat ca urmare a primului șoc al unor mari spirite cu universul depopulat de zei. Asupra mea șocul n-a mai avut nici un efect și nu invidiam nici pe departe pe cîrnățăreasa în chestiune, existentă și azi pe ici, pe colo...

Aici însă revin asupra mamei. Și ea aprindea o lumînare sub icoana Maicii Domnului, fără să fie o cîrnățăreasă grasă.

CAPITOLUL III

Învățase și ea la liceu (făcuse cîteva clase, dar, lucru frecvent pe atunci, părinții n-o mai putuseră ține) că pămîntul e rotund, că e o planetă care se învîrtește în jurul soarelui și că distanța dintre pămînt și cea mai apropiată stea... da' nu, aceste lucruri n-o tulburau deloc, n-avea sentimentul că sînt adevărate, erau simple *lecții* care trebuiseră să fie învățate, în timp ce Dumnezeu era real, nu fusese învățat, ci se născuse cu el în suflet... Cum? Tot așa de simplu cum nu se născuse în mine; cuvintele „dacă dă Dumnezeu" sau „dacă ne-ajută Dumnezeu" sau „s-a supărat Dumnezeu pe noi", rostite în casă, auzite și pe stradă și confirmate solemn în biserică, prinseseră în ea rădăcini adînci, în timp ce la mine nu prinseseră, fuseseră spulberate de primul gînd care îmi venise într-o zi cînd mă întrebasem asupra locului propriu-zis unde putea să stea Dumnezeu. Răspunsul că stătea „în ceruri" mă făcuse să dau capul pe spate și să izbucnesc într-un rîs sarcastic. Care ceruri? Existau mai multe? Eu aflasem că era unul singur, de cîteva sute de kilometri înălțime, după care urma întunericul. Unde stătea deci Dumnezeu, unde erau raiul și iadul, în Sirius, în Vega? Sau poate mai departe? În Dostoievski un personaj ironizează pe altul care îl suspecta că ar crede în acel Dumnezeu cu barbă și în acel iad cu tavan în care dracii înfig furca în tine și te țintuiesc cu ea de acest tavan. În primul rînd chiar cuvîntul furcă ar naște nedumeriri. Furca are o coadă de lemn și vîrfurile cu trei brațe de metal. Ei bine, de unde luau dracii lemn și cine le turna fierul? Iadul nefiind plasat pe pămînt, unde puteau fi făcute furcile? Nici Dante nu se tulbură de aceste detalii în *Infernul* lui. Dostoievski are aerul să spună că aceste întrebări sînt naive, e vorba de un cu totul alt Dumnezeu. Care? Nu se putea ca mama să nu fi știut că fulgerele și tunetele din timpul unei revărsări a cerului aveau o cauză precisă; totuși, înspăimîntată, se închina cînd geamurile casei noastre erau

zgîlțîite de suflul trăsnetelor apropiate. În același timp știa că există o lume invizibilă de ființe care ne puteau îmbolnăvi. Se scula dimineața de tot, în plină iarnă, și deschidea toate geamurile odăii în care dormeam și la întrebarea furioasă a tatei: „ce te-a apucat?" răspundea decisă: „să iasă microbii". În același timp eu venisem pe lume ca „un dar al lui Dumnezeu".

Casa din care fusese pețită era plină de fetele unui funcționar de la primărie, ea fiind cea mai mare și, deși avea surori mai mici și mai frumoase, monteurul de avioane se lăsase prins în complotul subtil al familiei funcționarului. Cînd se ducea în vizite, surorile ei îl primeau prost îmbrăcate și pieptănate, tăcute și absente, în timp ce numai sora lor mai mare arăta elegantă, servind ea la masă musafirul, vorbind numai ea, și încă cum, ca să se arate apoi după măritiș că nu-i plăcea nici să se îmbrace așa de bine și nici să vorbească atît de mult ca în acele vizite ale tatălui meu. Dorința unei fete de a se mărita poate să fie atît de vie, să pornească adică atît de mult din adîncul ființei ei, încît poate să pară și în cele din urmă să fie chiar îndrăgostită. Furios dar și amuzat de slăbiciunea lui, în fond încîntat și nepăsător, tata nu înceta s-o înțepe chiar și după ce eu mă făcusem mare: „fă, într-o zi tot te trimit eu acasă și o divorțez pe sora ta mai mică și mă însor cu ea". Această soră, măritată cu un mototol, era cu adevărat îndrăgostită de tata. Cînd venea în vizite la noi, deși o însoțea bărbatul, sub adăpostul rudeniei îl pupa pe tata și îl strîngea în brațe și îl trăgea de păr prinsă de o veselie atît de mare încît ai fi zis chiar că e o stricată, dacă spre sfîrșitul vizitei n-ar fi apărut pe chipul ei un fel de tristețe gravă și resemnată. Asta e, părea să spună, nu ne măritàm cu cine vrem, puteam eu să fiu nevasta acestui om, dar atunci cine ar mai fi luat-o pe surioara mea mai mare? Tata se simțea bine cu această dragoste a cumnatei, dar nu se lăsa ispitit să-i răspundă, cum auzea că se întîmplă în alte case. Îi ajungeau, se pare, acele clipe cînd mama, încă în casa părinților ei, îl întîmpina plină de viață și de afecțiune. Afecțiunea rămăsese, dar strălucirea ei de atunci se potolise. Într-un fel, îi lăsa lui libertatea de bărbat, putea face ce vrea, să-i dea doar atîția bani cît avea el chef, să lipsească de-acasă, să întîrzie în bodegi la aperitive cu prietenii, să n-o îmbrace luxos, să n-o scoată în lume... Ce bărbat putea părăsi o astfel de femeie? Dar care erau bucuriile ei în această viață? Cum, dar nu

erau puține! Cînd spăla, de pildă, cu capul aplecat în cazan (o găseam adesea astfel venind de la școală) mama arăta atît de liniștită și de frumoasă încît acest spălat mi se părea un ritual misterios și nu trudă umilitoare. Mica noastră casă cu grădiniță mi se părea un colț al paradisului și totdeauna se întîmpla s-o găsesc aplecată asupra a ceva; știa să insufle viață lucrurilor. Toată copilăria mea am băut cafea cu lapte dintr-o frumoasă ceașcă de porțelan, cu flori roșii și albastre. Mișcările mîinilor mamei, cînd mi-o punea înainte, erau atît de încetinite și îmi sugerau atît de curios sentimentul că această ceașcă nu e un simplu obiect care putea fi schimbat, încît fără să știu de ce (fiindcă mama nu-mi spunea nimic) impulsurile mele de copil se armonizau și-mi beam cafeaua aplecat cu grijă asupra mesei. Nu obiectul mi se părea de preț, ci sufletul mamei împrăștiat în lucruri. Această ceașcă există, cred, și astăzi, deși mama a murit... Nu toți oamenii se simt bine într-o implicare în viața obiectelor create de mîini umane destoinice care le făcuseră, pe cît era mama în a le feri, în a-și păstra bogăția sufletului avînd grijă să n-o risipească de dezordinea pe care ar crea-o eliminînd un lucru din viața ei, de care sînt legate clipe de preț, ziua cînd l-a cumpărat, cînd era poate fericită, cînd afară era poate primăvară, cînd vocile oamenilor, zgomotul străzii, zborul vrăbiilor aveau în ea un ecou magic, mîna bărbatului care o strîngea pe-a ei îi dădea un fior subțire, adînc, diafan... Mama a murit lăsînd în șifonier o scurteică de catifea din tinerețe, mai durabilă decît viața ei... Poate că starea de spirit a generațiilor se schimbă? Oricum, se cristalizează diferit, din amalgamul de pasiuni care o domină. Se va vedea chiar la mine, de timpuriu.

CAPITOLUL **IV**

Tatăl meu nu se gîndi s-o gonească pe mama nici după ce, anii trecînd, ea nu-i dărui copii. Mama nu se nelinişti şi nici nu se duse la doctor, ci la biserică. Femeie tînără, stătea printre babe şi lungă vreme îngenuncheată în faţa icoanei Maicii Domnului, cu gîndul îndreptat spre ea, cea preacurată care, fecioară fiind, născuse prin sfîntul duh. Sfînt sau nu, avusese cu el un copil, putea deci s-o roage, şi e de închipuit ce se întîmplă cu mama cînd nu mult după aceea rămase însărcinată. Fără să devină bigotă agresivă, cum erau atîtea altele, i se dezlegă totuşi limba şi, păstrîndu-şi secretul sufletului, adică nedorind să convertească pe nimeni spre lumea de miracole a credinţei, începu să interpreteze timid, dar cu hotărîre nenorocirile altora ca fiind o consecinţă a grelelor păcate pe care le săvîrşiseră în viaţă, ei sau înaintaşii lor, mergînd înapoi pînă la nouă neamuri, şi care nu întîrziau să-şi ceară „răsplata". „Cine te-ar auzi vorbind, îi spunea atunci tatăl meu, ar crede că neamurile tale de-acum şi cele nouă din urmă au fost nişte sfinţi!" Tata nu era sarcastic şi nici prea ispitit să facă speculaţii de acest fel, dar ceva nu-i plăcea din spusele mamei. „Ceea ce spui tu, continua el, e de o prostie nemaiauzită. Ai tăcut atîţia ani ca să înceapă mintea ta să cadă în doaga babelor. Ia vezi! Mie nu-mi trebuie babă în casă..."

Şi începea să-şi repete vechile ameninţări, voalate acum, fiindcă eram mare şi nu trebuia să aud eu, dar destul de clare ca să le înţeleg. „Îmbracă-te şi tu mai bine, continua, mai du-te şi tu la coafor, dă-ţi cu pudră şi cu ruj şi mai lasă biserica." Mama avea destul humor ca să surîdă de furia lui, îi spunea „e numai gura de tine!"; nu-i urma sfatul decît în parte, îşi mai cumpăra cîte-o rochie, dar sprîncenele ei erau subţiri de la natură şi bine arcuite, părul şi-l spăla şi-şi făcea singură un coc la ceafă, iar chipul alb n-avea nevoie de pudră şi buzele frumoase, care mă sărutau şi îmi şopteau cuvinte de alint, rămîneau

așa cum i le știam și cum i le vedeam de aproape, curate, puțin deschise parcă de extaz cînd mă pieptăna, înainte de a pleca la școală și seara cînd mă culca și mă închina, stînd umilă, adesea în genunchi în fața mea ca în fața unei zeități care în mod bizar îi și semăna la trăsături, copilul ei și în același timp „al lui Dumnezeu”...

Să fi avut treizeci și șapte de ani mama, sau poate treizeci și opt, cînd între ea și tata se întîmplă ceva. Sau abia atunci ghiceam eu că între ei se întîmplase ceva încă mai demult. Veneam toți de la o nuntă, la începutul unei toamne, eram licean în marele nostru oraș de provincie, aveam paisprezece ani și am înțeles bine scena care a avut loc acasă, noaptea tîrziu, trezindu-mă din somn. Casa noastră avea o odaie mare în care dormeam toți trei, fiecare în patul lui, o sufragerie și o bucătărie și o odaie mai mică, cu lucruri bune în ea, un fel de salon unde tata își bea cafeaua, citea ziarul și primeam musafiri. De obicei adormeam toți îndată ce stingeam lumina. De astă dată însă am simțit că tata se foia în așternut, am ațipit și m-a trezit scîrțîitul podelei: tata se sculase și stătea pe marginea patului, parcă la pîndă. Eram mare, mi-am dat seama ce aștepta: să audă dacă dorm eu. Mi-am făcut respirația simțită poate chiar mai tare decît trebuia și atunci l-am văzut că se ridică, se apropie de patul mamei și se culcă alături. Nimic altceva, s-a culcat chiar întors cu spatele. Tăcerea s-a așternut o vreme asupra casei. Și deodată mama s-a trezit și i-am auzit glasul parcă înspăimîntat: „Ce e cu tine aici? Ei, ce e cu tine?” Tata nu i-a răspuns, părea adormit buștean (poate chiar adormise, băuse la nuntă, totuși ceva îmi spunea că nu dormea nicidecum) și atunci, indignată, vocea mamei a revenit: „Ce cauți aici? Scoală-te și du-te în patul tău! Ce înseamnă asta?” Așteptam să aud cuvintele (nu știam de unde le auzisem, oricum niciodată de la ei): E copilul aici! Sau: nu ți-e rușine de copil? Dar mama, spre uimirea mea, nu le pronunță. Deci nu din pricina mea nu trebuia să vie el în patul ei. Îl zgîlțîi: „Pleacă de-aici!”, cu un fel de oroare înspăimîntată că s-ar fi putut ca el să nu plece și atunci ce se va întîmpla cu ea? Tata scoase un fel de mîrîit, tuși, se mișcă și tăcu mai departe. Și atunci mama pronunță cuvîntul „rușine”, dar nu cu înțelesul pe care îl așteptam eu: „Nu ți-e rușine, om bătrîn?!”. Astfel îi zise. Am încetat să mai respir, atît de tare m-au uluit aceste cuvinte. Cum om bătrîn? Tata nu era nicidecum om bătrîn, era subțirel și tînăr,

abia trecuse de patruzeci de ani, avea părul negru, pasul elastic și era sănătos, aperitivele lui erau inocente, nu-l văzusem niciodată beat, sau oftînd, sau văitîndu-se, cum fac oamenii care simt cum începe să-i apese greutatea anilor și începe să le piară gustul pentru muncă. Dimpotrivă, el își iubea din ce în ce mai mult avioanele lui și pleca și se întorcea voios de la uzină. Dar mama? Ea se considera bătrînă!? Pentru mine era neschimbată, obrazul ei n-avea zbîrcituri, privirea îi era vie, gura la fel de fragedă și plină de căldură cînd mă săruta ca și atunci cînd eram mic, nu lîncedă și cu ceva de iască, așa cum era a altor doamne sau rubedenii care ne vizitau. Oricum glasul ei mi se părea straniu, străin, al unei străine, parcă nu mai era mama, soția tatălui meu, ci o femeie într-adevăr necunoscută de noi doi, căci, deși nu-i prinsesem, sau mai bine zis nu-i surprinsesem niciodată făcînd sau numai dorind să facă dragoste, cum auzisem că se întîmpla în alte familii, bănuiam că asta se întîmpla totuși în lipsa mea sigură de acasă, cînd plecam pe la rude sau la vreun coleg... Dar iată că nu! De cînd oare? Și de ce? Desigur, după petrecerea de la nuntă, fusesem eu gata să gîndesc, tatăl meu uitase sau crezuse că nu-l puteam auzi și se dusese în patul ei. Dar ceea ce îi spunea ea mă făcea să înțeleg limpede că încă mai demult mama... Și se părea chiar, din surpriza pe care i-o simțisem în glas, că între ei doi acest lucru se limpezise odată și el acceptase acest lucru nefiresc... Mi-am reluat răsuflarea în timp ce, cu ochii deschiși și cu auzul încordat, așteptam să văd sfîrșitul. Tata s-a ridicat în cele din urmă și a rămas vreme îndelungată pe marginea patului. Apoi cu mișcări într-adevăr de om bătrîn s-a întors în patul lui și și-a aprins o țigară. „Cine știe, mi-am spus, poate că într-adevăr sînt bătrîni amîndoi și mama are dreptate...” Așa am gîndit în clipele acelea, dar dimineața, cînd i-am văzut pe amîndoi, acest gînd s-a spulberat. Nu eram dintre acei copii care nu observă treptele vîrstei și confundă, adică nu fac nici o deosebire între o femeie de treizeci și opt de ani și una de șaizeci. La liceu aveam o femeie de serviciu de vreo cincizeci și mă uitam (adică se uitau și alții) cu un fel de amețeală la trupul ei încă tînăr, aplecat asupra coridoarelor pe care le spăla. Și odată cînd am prins-o singură am încetinit pașii s-o văd mai bine; a întors capul și s-a uitat la mine cu un surîs de complicitate și, ca din întîmplare, m-a atins cu șoldul... Mi-am văzut de drum cu fruntea sus, dar surîsul și atingerea ei m-au

făcut să înțeleg că muierea dracului ar fi vrut să facă dragoste cu mine... Avea viață în trupul ei și am auzit mai tîrziu că unii dintre colegii mai mari știau unde stă...

CAPITOLUL V

Azi pot să spun cu certitudine că nu mulți ani după întîmplarea din acea noapte s-a petrecut cu mine o schimbare. Curios, m-am pomenit urmărind viața tatălui meu. Căuta el altă femeie? Lipsea nopțile de-acasă? Sau se ducea undeva unde nu putea fi găsit? Nicidecum, la ora unu ieșea de la uzină, și de la liceu treceam pe la bodega lui preferată unde își lua aperitivul cu prietenii. Veneam împreună acasă, luam masa, urma tabietul cu cafeaua și răsfoitul ziarului, dormea o oră, apoi se îmbrăca și la ora cinci era din nou printre avioanele lui, după care la opt și jumătate seara se întorcea acasă. Duminicile sau sărbătorile mergeam în vizite, cu mama, sau primeam la noi... Vreo urmă de regret, de melancolie pe chipul lui? Nici una...

Tocmai în perioada aceea începea să crească în mine trufia de care am pomenit. Mama a început să-mi devină străină și în același timp glasul meu spart și orgolios de adolescent care îl disprețuia pe Platon a început să se audă tare în casă. „Și tu ce crezi, mamă, am spus odată pe neașteptate, că după moarte o să ajungi în rai?" Ea rămase o clipă nemișcată cînd mă auzi prima dată pronunțînd în fața ei asemenea cuvinte, tata se uită și el la mine, dar cu altă privire, amestecată, ar fi trebuit să-mi dea una peste bot, dar se abținu. Totuși spuse nehotărît: „Nu ți-e rușine, măgarule, să vorbești așa cu maică-ta?" „Sigur, am spus, vechea istorie, *nu ți-e rușine, măgarule!* Întîi că măgarul e un animal simpatic, trimiterea noastră în regnul animalier nu știu de ce i-ar jigni pe unii. Chiar dacă mi-ai spune *porcule!* nu m-ar deranja. Nu-l gîdilăm noi pe burtă toată ziua și îl mîngîiem? Rămîne cuvîntul *rușine*. De ce mi-ar fi rușine?" „Cum de ce, mi-a răspuns tata, te-a făcut, te-a șters la cur, astea sînt vorbe la un băiat bine crescut?" „Ei na! am exclamat batjocoritor, simțindu-i slăbiciunea, parcă aici e vorba de bună creștere..."

„Dar despre ce e vorba?” „E vorba despre religie.” „Și ce-ai tu cu religia?” „Am! Religia slăbește forța vitală a oamenilor.”

Atît am spus atunci și m-am ridicat de la masă amețit, ca și cînd aș fi băut o sticlă cu vin. Nu-mi dădeam seama cum se copsese în mintea mea ideea că religia slăbește forța vitală a oamenilor, de la ce pornise, fiindcă preotul nostru care slujea în biserica din cartier era un om foarte vital, bea și mînca zdravăn și o istovise pe coana preoteasă făcînd-o să nască puzderie de copii. Poate părintele își făcuse din slujirea lui Dumnezeu doar o meserie? Adică n-ar avea credință? Ce voisem să spun? Și pe urmă știam că religia nu slăbise nicidecum forța vitală a oamenilor. Cruciadele, inchiziția, războaiele religioase în general arătau dimpotrivă o imensă forță vitală. Puterea papilor, excomunicările lor, care puteau speria și distruge un rege care venea să se umilească zadarnic la Canossa, nu însemnau nicidecum slăbiciune fiindcă se sprijineau pe credința oamenilor. Papii n-aveau armate puternice, deși s-a întîmplat să și aibă, dar puterea lor era în altă parte... Era adevărat, se întîmpla ca unii prinți sau regi să prindă cîte-un papă mai slab și să-l lovească peste obraz cu mănușa de fier, sau să-l silească să părăsească Vaticanul și să-și mute reședința la Avignon. Oricum, să dai ordin să fie ars pe rug un om, zis eretic, cine ar mai avea astăzi curajul s-o facă? Poate vrusesem să spun că creștinismul a degenerat și cu el și forța vitală a celor care mai credeau în Dumnezeu? Nu, gîndul meu era obscur, numai starea de spirit mi-era mai clară: prinsesem aversiune față de mama și nici pentru tata nu mai aveam respectul din copilărie.

Credincioșii însă nu resimt primul șoc cînd li se dă o lovitură. Mama nu se supără pe mine. Dar aversiunea mea era abia la început. Într-o seară, cînd mă închina ca de obicei înainte de a adormi, îi dădui una peste mîna cu care făcea crucea. Gestul violent n-o descumpăni și nici nu mă spuse tatei. Continuă să se închine singură, se lăsă în genunchi în fața icoanei din odaie, sub care ardea veșnic o candelă cu untdelemn, și rămase astfel cu capul plecat spre pămînt vreme îndelungată. „Da, i-am șoptit, roagă-te pentru mine, că o să-mi vie mie credința de o să pot muta munții din loc. Mai bine te-ai ruga pentru tine, fiindcă cine nu știe ce e păcatul nu înseamnă că e un sfînt, ci un neputincios, nu-l săvîrșește fiindcă nu e în stare, nu fiindcă are credință puternică...

Apoi întru tîrziu: Sfîntul apostol Pavel întîi i-a căsăpit pe creștini și pe urmă a trecut în fruntea lor și a început să le trimită plicticoasele lui epistole către corinteni și efeseni. Era ceva de capul lui, și-a dat seama că turma umană pornise irezistibil într-o direcție și că risca să nu mai poată gusta și el din puterea pe care cezarii începuseră să n-o mai aibă asupra oamenilor."

Nu mi-a răspuns decît după cîteva luni, cu o tristețe posomorîtă, dar cu toate puterile adunate în ea și reduse la esența credinței, și nu la idei despre credință. „Dacă o să mă duc în rai sau în iad, eu nu știu; un singur lucru știu, pe care tu nu-l înțelegi acuma, zăpăcit cum ești de învățătură, că Isus a îndurat calvarul pentru păcatele noastre." Eram numai noi doi acasă și mă prinsese bine, uitasem de cîtva timp s-o mai chinuiesc, citeam ceva frumos, *Les Misérables*, tocmai îl terminasem în acele zile și simțeam nevoia să recitesc începutul, care mi se păruse cam plicticos, sărisem, dar pe parcursul lecturii îmi dădusem seama că era cheia de boltă a acestei epopei și eram la scena în care simpaticul Myriel, *un juste*, se descurcă formidabil cînd poliția îi aduce acasă pe Jean Valjean, ocnașul pe care cu o seară înainte îl pusese la masa lui; vrusese să-l omoare în timpul nopții și în cele din urmă doar îl jefuise și fugise dimineața cu argintăria în traistă. „Cum, exclamă acest om drept, dar nu le-a furat, eu i le-am dăruit și încă ceva, iată, a uitat să ia și sfeșnicele", și zicînd acestea s-a întors din prag, a revenit cu prețioasele obiecte de rugăciune și i le-a vîrît în desagă. Zîmbeam. Îmbătrînind, gîndeam, unii oameni se agață de lucruri, dar alții se desprind. Myriel, pesemne, făcea parte din această a doua categorie. Dar era posibilă și interpretarea pozitivă, asta era frumos, alte fapte ale lui îndreptățeau tocmai această capacitate a prelatului de a fi inspirat, dotat cu o intuiție adîncă a abisurilor umane. El trăia în lumină, pe care o și răspîndea. Credința era ceva secundar.

Mama, văzîndu-mă zîmbind, se învîrtea pe lîngă mine și, prins de un elan, dar rîzînd, i-am povestit scena și i-am tradus și pasajul de șoc. „Și tu de ce rîzi?" m-a întrebat. „Așa, i-am răspuns, e scris frumos. Omul ăsta avea să-l salveze în acest fel pe ocnaș nu numai de lanțurile în care urmau să-l pună oamenii pentru tot restul vieții, ci și de cele în care firea, instinctele lui bestiale îi înlănțuiseră sufletul." „Așa a făcut și Isus", mi-a răspuns ea și după o tăcere și-a continuat gîndul

ei, că nu știe dacă o să ajungă în rai sau în iad, dar știe cu certitudine că Nazarineanul s-a lăsat răstignit pentru păcatele noastre.

Am sărit din pat. „Care păcate, mamă, i-am strigat în față, ce păcate ai făcut tu? Ce înțelegi tu prin păcat? Trebuie să-mi spui, fiindcă trebuie să știi, altfel nu ți-ar fi atît de frică să-l faci! Ai omorît pe cineva sau ai vrut să-l omori? Ți-ai omorît bărbatul ca să trăiești cu altul? Ce ești tu, Clitemnestra, care l-a înjunghiat pe Agamemnon în baie, ca pe o vită, ajutată de iubitul ei, după ce i-a aruncat o plasă pe cap și a înroșit baia cu sîngele lui? Trezește-te și răspunde-mi sau, dacă nu poți acum, începe prin a te gîndi și, într-o zi, tot gîndindu-te, o să poți să-ți răspunzi și să-mi spui și mie...”

Am început să mă plimb prin odaie, să mă uit afară pe geam, să mă întorc, să mă uit iar. Mama împăturea ceva, un cearșaf, cu mișcări care nu se mai sfîrșeau, cu bărbia în piept, posomorîtă și mîhnită. N-avea de gînd să-mi răspundă și mi-am reluat strigătele. „Ce e păcatul, mamă, spune-mi și mie, dar să nu vorbești de decalog: să nu furi, să nu minți, astea le știu. Tu nu minți și nici nu furi și nici nu-ți nesocotești părinții. O fi păcatul originar? Izgonirea din rai? Simți că ai fost pedepsită fiindcă ai mușcat din măr? De-aia nu crîcnești tu și muncești de dimineața și pînă seara, ca să-ți cîștigi pîinea cu sudoarea frunții, cum a zis Dumnezeu cînd v-a prins că ați mîncat din pomul cunoștinții binelui și răului? Și eu îți spun ție că e mai bine că ați mîncat din acel pom, abia atunci ați devenit ființe vii, ce dracu era de făcut în Eden de dimineața și pînă seara? Fără noi Dumnezeu s-ar plictisi, așa se mai distrează și el văzînd cum unii îl înjură, alții ucid, alții se îmbată ca porcii și grohăiesc... Crezi că îi pedepsește pe cei care îl sfidează? Sau crezi că îi ocrotește pe cei care îl iubesc? Am optsprezece ani, dar am văzut destule ca să-mi dau seama că Dumnezeu, dacă există, nu răsplătește și nu prigonește pe nimeni, ne lasă liberi – și în fața virtuții și în a păcatului – și numai tîmpitul de Iov a putut să creadă că «Dumnezeu i-a dat, Dumnezeu i-a luat și să-i fie numele binecuvîntat». Dumnezeu nu i-a dat și nu i-a luat nimic, aici e toată chestia, și ticăloșii înțeleg mai bine legile ascunse ale acestei lumi și sînt mai simpatici decît virtuoșii, ceea ce explică atracția pe care o simte toată lumea pentru ei. N-ai băgat de seamă? Cînd se adună cîțiva inși la un loc, despre cine vorbesc cu admirație? Despre un ticălos! Cel mai iubit elev de la noi

din clasă e un pungaș, fiindcă e vesel, știe ce e băutura (și i-a învățat și pe alții), fumează, se culcă cu fetele, e omul subdirectorului, turnător, e simpatizat de profesori (mulți dintre ei nici nu-l ascultă la lecții și cînd îl ascultă și o încurcă îl ajută cu bunăvoință, îi pun întrebări care conțin în ele și răspunsul), n-are griji în ceea ce privește viitorul, o să-și ia toate examenele și o să ajungă departe. El a înțeles că blestemul cu cîștigarea pîinii prin sudoarea frunții e o invenție și că în viață orice ocupație e bună, cu condiția să nu se transforme în muncă... Sînt singurul – sau printre cei puțini – care nu-l admiră și, în ceea ce mă privește, i-aș sparge țeasta! Fiindcă cei ca el ne vor călări, acum și totdeauna...”

M-am oprit, îmi pierdusem șirul. Uitasem că așteptam un răspuns de la mama. Ce era păcatul? Ea trebuia să știe, să cunoască această temere subterană, care făcea să existe pe lume virtuoși sau doritori de virtute. „Ei, am repetat, îmi spui și mie ce este păcatul? Înțeleg că nu poți să-l spui pe-al tău, dar ce înseamnă, în general, a păcătui?!” „Ești un copil, zise ea, o să afli singur ce e.” „Știu de pe acum, sînt în număr de șapte, numite păcate capitale: invidia, zgîrcenia, desfrîul, pofta, furia, lenea, înșelătoria și altele de acest gen și care n-au nici un haz dacă le iei în serios și, dimpotrivă, ne distrează cînd vedem ce formă îmbracă de la un individ la altul. Am rîs de m-am prăpădit cînd am citit prima oară *Hagi Tudose* al lui Delavrancea, care zicea că să se taie coada pisicii că e prea lungă, pînă intra ea în casă se făcea frig și trebuia să cheltuiască cu un lemn mai mult ca să se facă iarăși cald... Ce tîmpenie! Și pofta? Ei na, mare păcat capital. Avem noi un coleg, Camburu, care a mîncat într-o zi toată tabla cu alviță a unui alvițar și de poftă a uitat că n-are cu ce plăti. A intrat alvițarul în curte după el și Camburu, ca să scape, s-a urcat pînă sus pe stîlpul pavilionului de străjerie, pe care ridicam noi în fiecare dimineață drapelul. Eram în pauza cea mare și ne-am strîns toți să ne uităm. A venit subdirectorul. Ce e asta, domnilor? I s-a povestit. Camburule, dă-te jos de-acolo, a strigat subdirectorul. Nu mă dau, striga ăla cu burta plină de alviță și uite așa se clătina stîlpul cu el. Bine, dar... a zis subdirectorul cu un humor pe care nu-l are, nu te dai, dar... Adică avea să alunece singur, că nu putea să stea mult, gras cum era; și într-adevăr, începuse să alunece, țipînd de groază că nu se mai putea ține. Cînd a ajuns jos, subdirectorul zice, plătiți-i, domnilor, alvița, acestui ticălos, și noi, rîzînd, în fond încîntați

de spectacolul oferit de Camburu, am băgat mîinile în buzunare și l-am scăpat de alvițar. În ce privește lenea, să nu mai vorbim. Noi avem în literatură numai povestiri grosolane pentru copii, cu posmagii de care leneșul întreba, cînd i s-au oferit pe gratis de către o cucoană, dacă sînt muiați, și a preferat să se lase spînzurat decît să și-i înmoaie singur. În realitate, dacă ești sănătos, lenea e o mare dulceață și e un produs natural al amintirii paradisului. De ce s-o considerăm păcat capital?" „Leneș mai poți să fii, mi-a răspuns mama, lenea trece, dar să nu fii puturos. Știi tu cum se zice: *pute pămîntul după el*." „Da, am convenit, asta e scîrbos." Și curiozitatea mea de a afla ce păcat o urmărea pe mama s-a stins pentru un timp.

A fost o zi bună pentru ea. Îi citisem din *Les Misérables*, avusesem un surîs, retorica mea era de copil, exemplele mele inocente.

CAPITOLUL VI

Se însenină și reveni seara asupra patului meu, continuă să mă închine și eu o lăsai. Curînd însă îi dădui o lovitură care o răni adînc. Nici nu știu dacă această rană s-a mai închis vreodată în sufletul ei. Astăzi sînt înclinat să cred că nu, fiindcă abia acum, în liniștea celulei mele, îmi dau seama cu adevărat că în sufletul ei cuvîntul *păcat* însemna tot ceea ce era impur, murdar, abject, fără să fi bănuit vreodată că putem săvîrși ceva abject rămînînd curați, dacă, bineînțeles, curați sîntem și, dimpotrivă, putem fi puri în faptele noastre și murdari în noi înșine. Mișcarea sufletului ei față de acest amestec dintre bine și rău, pe care nu-l ghicea că poate coexista într-un om, avea ceva spectaculos, aș zice fatal, cum a fost hotărîrea ei – a cărei cauză n-am descifrat-o și n-o înțeleg bine nici acum – de a înceta, încă tînără, să-și mai primească bărbatul în pat. Nimic n-a clintit-o și nici nu i-au ajuns vreodată la ureche șoaptele care ar fi făcut-o să afle că în cele din urmă tata, fără s-o părăsească și să înceteze să țină la ea, își găsise totuși o altă muiere cu care trăia. Pe vremea aceea însă tata se pare că se resemnase cu acest gînd, sugerat de ea, că adică era bătrîn și că ciclul lui se încheiase, și el fu acela prin care primi ea lovitura. Nu-l cruțai nici pe el în reacția mea, care fu de o mare violență, dar el suferi mai puțin, nefiind prăpăstios în gîndire, deși era la fel de curat ca și mama. (N-o luase el de soție fiindcă îl mișcase mai mult dorința ei de a se mărita, decît dragostea, deși îi plăcuse mai mult una din surorile ei mai mici?)

Trebuie să reamintesc, înainte de a povesti ce s-a întîmplat, că încă de pe atunci, de la optsprezece ani, băgasem de seamă că fetele mă ocolesc. Erau foarte înțepate cînd încercam să le fac curte, pur și simplu îmi întorceau spatele, ca să fie vesele cu alții, și mă trezeam într-un grup singur, vorbind fără să fiu auzit de nimeni. Schimbam grupul, istoria se repeta. Asta se petrecea cînd ne plimbam sau cînd făceam

acele mici excursii pe la marginea orașului și prin pădure. Eram treaz, nu mă pierdeam în psihologia de grup să nu-mi pese sau să nu-mi dau seama că un cuvînt de-al meu nu stîrnea nici o reacție și să mă mulțumesc să fiu vesel fiindcă erau ei, să rămîn adică un simplu figurant. Tăceam. Și atunci se observa și în mod stupid eram luat la vale, se rîdea în mod neglijent de izolarea mea, care era opera lor... Mă înfuriam, nu mai țineam seama că erau și fete cu noi, și le spuneam la toți că sînt niște imbecili; deveneam astfel de prisos și incomod. Desigur că nu mai așteptam să fiu evitat și renunțam dinainte să mai ies cînd mi se propuneau astfel de plimbări. În reuniunile închise, la așa-zisele ceaiuri, se petrecea același lucru. Într-o zi totuși mă îndrăgostii de Paula, o fată care îmi arunca din cînd în cînd cîte-o privire și începui să trec prin cartierul ei aproape zilnic, cu un băț în mînă (din pricina cîinilor!). Cu acest băț făceam să se audă prezența mea în cartier, lăsîndu-l să alunece pe grilajele porților și, firește, stîrnind cîinii. Dar Paula nu se arăta. Un an de zile a durat această dragoste a mea neîmpărtășită, pe urmă am renunțat. Mai tîrziu (desigur, mult mai tîrziu!) ea însăși mi-a povestit, însurat fiind, de aceste vizite ale mele și rîdea și acum de faptul că foloseam acel băț ca să-mi anunț prezența. Așadar mă vedea. „Și tu, idioato, i-am spus, de ce nu ieșeai, dacă îți dădeai seama că pentru tine veneam?” „Pentru mine?, a exclamat ea surprinsă. De unde să știu eu că veneai pentru mine?” Și mi-a spus acest lucru cu aceeași neînțelegere pe care o avea și atunci, deși acum era o eminență în pedagogie, făcuse carieră în această direcție. Dar tot idioată rămăsese.

Astfel am început să mă interesez de altfel de grupuri, de altfel de băieți și fete, grupuri pe care pînă atunci le disprețuisem. Nu se interesau ei de filozofie și cultură, cum să spun, nici ceea ce învățau în mod obligatoriu nu se lipea de ei. Asta era ceva uimitor și absolut, fie că erau băieți de la țară, fie că erau din orașul nostru. Rămîneau așa cum îi făcuse mă-sa, greu de explicat cum; dacă ar fi să-i idealizez puțin și să spun așa cum i-ar fi plăcut lui Rousseau, rămăseseră adică oameni naturali, cu fondul primar nealterat. În mine cultura născuse trufie, ei erau niște animale. Cu tot ceea ce au animalele în bine și în rău, frumusețea corpului pe care le-o dădea tinerețea, mugetul cînd apărea dorința, iar constrîngerile, adică învățătura și cîteva noțiuni morale elementare, le acceptau fără probleme, cum acceptă boul jugul.

Aici trebuie spus că grupurile în care eșuasem înainte aveau o aură. Pentru a fi scurt aș putea să spun că respectul lor față de valori semăna cu al preotului cinstit, care dacă s-a hotărît să trăiască oficiind în biserică și să primească pentru asta bani, măcar să creadă în Dumnezeu, chiar dacă nu total în el însuși, dar cel puțin în fața oamenilor, și să nu-și dea în petic niciodată. E un pas spre virtute, prin imitație, cum îi spune Hamlet mamei sale păcătoase, îndemnînd-o să înceapă prin a nu se mai duce în patul regelui, chiar dacă dorințele nu pot fi încă domolite în conștiință.

Apropierea mea de cei pe care îi disprețuisem mai înainte se făcu, aș putea zice, prin telepatie: adică de îndată ce în sinea mea încetai să-i mai disprețuiesc, fără să fi vorbit vreodată cu vreunul din ei. Veniră ei la mine atît de spontan și cu atîta căldură încît inima îmi bătu. Nu erau din clasa mea, ci dintr-a opta. Mesagerul fu un oarecare Asanache care într-o recreație se apropie de mine, mă apucă pe după umeri și îmi șopti: „Petrini, îmi spuse, nu vrei să vii diseară undeva să ne distrăm și noi?... Mai lasă cărțile... Știi ce spune Goethe, o privire în cărți și două în viață... Zău! Ai să vezi ce plăcut o să fie!" Și chipul lui exprima atîta sinceritate în dorința lui de a mă face să mă simt bine, încît surîsei și o emoție puternică mă cuprinse. „Cine mai vine?" îl întrebai. „Szekely!", zise el mirat, ca și cînd ar fi trebuit să știu. „Și mai cine?" „Pretorian!" exclamă el, ai fi zis cu un patetism cu suflu calm, cunoscutul Pretorian adică, auzi, cine altul, vedeta școlii la fotbal, supranumit Puloș (fiindcă în meciurile noastre cu liceul unguresc, Pretorian, în chiloți, se împiedica pe extremă, cînd fugea, de propriul lui organ procreativ și noi strigam: hai Puloș! hai Puloș!) și în plus băiat plin de viață, cu toate că mediocru la învățătură. Era regățean, taică-său, un om cu stare, proprietar de moară sătească, pe undeva prin Teleorman. Avea rude în orașul nostru și de aceea venise aici, în loc să se fi dus la Pitești sau Turnu-Măgurele. Szekely era un ungur distins, de o eleganță deosebită, simpatizat în tot liceul pentru că vorbea românește perfect și preferase liceul nostru în locul celui unguresc. Nu era singurul ungur printre noi, dar era cel mai inteligent și cu cele mai alese maniere. Asanache era băiat de popă de țară, tot regățean, se știa despre el că are o droaie de frați prin licee, și că părintele trăgea din greu să-i țină pe toți. În timp ce Szekely și Pretorian schimbau costumele în fiecare săptămînă, Asanache nu

și-l schimba pe-al lui niciodată. În ceea ce mă privește, eu mă aflam pe undeva pe la mijloc, adică eram tot timpul curat, mama avea grijă să-mi pună alt costum pe pat o dată la trei luni. „Și, zic, unde mergem?" Asanache se uită la mine cu privirea lui de bivol mirat (de spectacolul vieții, de bucuria de a trăi, cu toate că, brunet masiv și posomorît cum arăta, ai fi zis că e o brută care nici măcar n-avea conștiința că există) și îmi spuse cu același patetism șoptit și mirat că eu nu știu: „Cum, la «Mama rănițilorr»!" „Ce e asta?" „Ai să vezi! E o cîrciumioară!" „Bine, dar eu n-am bani!" „Are Puloș și Szekely! Dar, adăugă el, Petrini, dacă vrei să te distrezi bine, nu strică să vii și tu cu ceva bani."

„Mama rănițilorr" nu era deloc o cîrciumioară idilică așa cum crezusem, deși locul unde era așezată – undeva la marginea orașului, printre casele acelea rare și sărace, dar în care verdeața și mirosul florilor acopereau totul – era într-adevăr idilic: de-acolo se vedeau dealurile împădurite, simțeai curenții văilor în nări, iar cerul înstelat sporea tăcerea locului dîndu-ți acel sentiment, pe care îl simțim totdeauna în mijlocul naturii, de pace lăuntrică și de diminuare a obsesiilor, de scădere a importanței gîndirii și impulsurilor vieții noastre interioare: sîntem mai mici decît vasta natură, dar și mai mari cînd ne contopim cu ea, fiindcă *știm*, în timp ce un deal minunat, un munte superb nu sînt astfel decît fiindcă îi vedem noi...

Cînd am intrat înăuntru mi-am dat seama, fără să fi știut dinainte ce însemna acest lucru, că „Mama rănițilorr" era un local de petrecere. Era lume multă, încăperea mare, pereții înnegriți de fumul țigărilor și la tejghea, într-adevăr o „mamă", o doamnă între două vîrste, grasă, cu privirea de o duioșie intensă care se opri insistent asupra mea; parcă mă întrebă: Ești într-adevăr rănit? Sper că nu ești un destrăbălat, aici vin numai cei care au ceva pe suflet, o durere, o singurătate care îi chinuie, un vis care a fost sfărîmat; vei găsi ceea ce n-ai crezut că poate fi găsit, cu condiția să nu te îmbeți și să începi să urli, sau să arunci cu paharele în pereți... Mă uitai în jur, în timp ce Puloș vorbea ceva în șoaptă cu această femeie și chiar așa era, nimeni nu striga, nu cînta ca la beție, nimeni nu vorbea cu glas tare. Clienții erau aceiași pe care îi vedeai în restaurantele bune, domni bine îmbrăcați, și era de mirare că nu văzui nicăieri oameni din cartier, adică muncitori sau mahalagii. Femei puține. Găsirăm o masă pe care o chelneriță o șterse

și puse peste ea o față albă și ni se aduseră vin și fripturi. Ciocnirăm... „De ce îi spune «Mama răniților»?” începui eu conversația. N-ai fi zis că era necesară, la toți ne juca bucuria în priviri, care nu totdeauna are nevoie de cuvinte ca s-o exprime, te simți bine așa, privind la ceilalți și tăcînd. „Nimeni nu știe, zise vînjosul și pateticul, în aparență sumbru, Asanache. A fost geniul ei cînd a născocit firma de afară.” „O fi datînd, zic, de pe vremea războiului mondial și o fi fost făcută special pentru răniți?” „Nu, zise Puloș, clădirea e nouă, e construită special de patroană pe un teren proprietatea ei, revenit de la o moștenire. «Mama răniților» are și o băcănie în centru, unde și stă deasupra, aici vine numai seara, ziua e închis. N-are bărbat, e văduvă și are un băiat care o stoarce de bani, un ofițer cam zurliu... A, ce surpriză! exclamă el ridicîndu-se în picioare, într-adevăr cu o surpriză extremă pe chip, ce faceți domnișoară, poftiți, luați loc... Permiteți?...” Și trase un scaun și toți făcură loc unei fete care apăruse la masa noastră ca din pămînt, nu băgasem de seamă cînd venise.

Își scoase pardesiul ușor, de toamnă, un pardesiu verde, elegant, îl puse pe spătarul scaunului și se așeză. Zîmbea, avea un chip luminos, ușor alungit, nasul mic, ochii ușor adormiți, dinții ca de copil. O fetiță! Dacă bluza decoltată n-ar fi lăsat să se ghicească sînii care mă ameţiră chiar în clipa cînd o priveam. „Nu cunoști pe toată lumea – zise Asanache cu o voalată, șoptită voce fraternă, plină de acea căldură învăluitoare cu care vorbea de obicei, domnul Victor Petrini, domnișoara Nineta Romulus, elevă pe-a șasea...” Nu mai spuse la ce școală, la ce liceu, turnă vin în pahare și continuarăm masa. I se aduse și fetei o friptură. Nu-mi dădeam seama de ce, dar spre surpriza mea totul decurse ca și cînd am fi sărbătorit pe cineva. Dar pe cine? Fata avea un surîs fermecător și după primul pahar ochii ei adormiți se treziră și glasul i se auzi, inocent, cînd era întrebată dacă a mai văzut-o pe... o cunoștință comună, ce-a mai făcut de-atunci... (care atunci? am gîndit eu) a fost nu știu unde, sau a stat acasă și a citit...

Petrecerea era simplă; se rîse îndelung cînd eu, la un moment dat, adresîndu-mă lui Pretorian, îi spusei *domnule Puloș* și în alt moment cînd, trecînd la anecdote, Szekely, cu o distincție rară, ne povesti cum odată, pe timpul imperiului, un ofițer român, fiind invitat într-o înaltă societate, îl rugase pe un camarad al său, ungur, să-l învețe să spună în

ungurește gazdei cîteva cuvinte frumoase cînd avea să fie întîmpinat. Și acela îl învăță să pronunțe următoarea expresie: *Lofosoșeghedbe*. Ofițerul l-a întrebat ce înseamnă și acela i-a răspuns că e ceva intraductibil, dar are semnificația de urare, de *bine v-am găsit*. Românul se prezintă deci la recepția respectivă, gazda îi ieși înainte și îi întinse mîna, el i-o sărută, apoi ridică fruntea, i se uită în ochi și pronunță distinct expresia. Înalta doamnă a scos un țipăt și s-a îndepărtat; i se spusese – și aici Szekely traduse exact și direct ce însemna acea expresie, adică o porcărie, în românește bizară – organul calului în curul dumitale. Domnișoara Romulus rîse tare, în cascade, cu rîsul ei cristalin, cînd auzi expresia pe șleau.

Era plăcut, oricum eram ascultat cînd vorbeam, firește nu despre filozofie, ci despre lucruri obișnuite, palpabile, care aveau grosime, în stilul care convenea spiritului lor ancorat în concret. Ce era mai curios e că ei nu pălăvrăgeau, cu pretenții de subtilități, cum făceau cei dintîi, și platoșa încă subțire, totuși platoșă, care le acoperea gîndirea secretă (aveam să-mi dau seama curînd că aveau o astfel de gîndire) sporea sensul cuvintelor obișnuite. Cînd Puloș spuse: „Ce părere aveți, ne îmbătăm?”, ceilalți reflectară, apoi cînd Asanache răspunse „Hai să ne îmbătăm!”, eu izbucnii în rîs, fiindcă un humor irezistibil dar și involuntar țîșnea din patetismul lui sumbru. Distincția cu care Szekely spunea anecdote deșucheate și fără un surîs făcea mai mult decît aroganța neacoperită de nimic a celor care ar fi vrut ca eu să fiu în grupul lor un simplu figurant.

S-au îmbătat, dar pe mine m-au prevenit că o să-mi facă rău și mi-au spus: „Nu-ți mai turnăm, să nu ne înjuri pe urmă”. Și mi-au luat paharul din față. Știau, deci, erau mai mari ca mine cu un an. Beția l-a făcut pe Puloș să ne povestească incredibile istorii de amor din satul lui, al căror erou credibil era el însuși, vîrît în istorii cu văduve ale căror reacții în fața lui mă fac și acum să rîd în celula mea, pe Asanache să înceapă să înjure discret în voce, dar plastic inventiv în conținut, uluit el însuși că suportase niște măgării ale unor colegi și chiar profesori fără să le zică nimic (se frămînta furios pe scaun și parcă se dezmeticea, se trezea la viață și devenea conștient că era un om prea bun, prea iertător, cînd, voinic cum era, putea să-i facă pe toți pilaf), pe Szekely să închine într-un stil voit bombastic în cinstea domnișoarei Nineta

Romulus, care, deși bea ca și ei, nu se îmbăta deloc, spre nedumerirea mea totală. „Odată, continuă Puloș după un timp, m-am încurcat cu o farmacistă din Costești care, prima oară cînd ne-am pomenit dezbrăcați în odaia ei, a spus că, nu, nu, nu se poate, ea nu e iapă, mi-ar trebui în orice caz ceva asemănător, mai degrabă din regnul... decît cel al femeilor. Nu, de ce, să mă îmbrac și să plec... Era furioasă, cu toate că eu eram blînd, nu mă repezisem la ea, stăteam cuminte pe pat și îi ascultam protestele, care nu mai încetau, și nici nu se grăbea să se îmbrace la loc... Știi ce, mi-a spus ea în cele din urmă, exact ca într-o situație din Boccaccio, pune-ți o glamnică și atunci... A, nu știți ce e o glamnică... un fel de basma neagră înfășurată în formă circulară, o pun muierile pe cap cînd vin cu vadra cu apă de la fîntînă, să nu le doară creștetul... Și ea voia să-mi înfășor... cu o glamnică... Și-mi dă un batic de-al ei... A început să mă sărute, pe urmă nu-mi mai dădea drumul de după gît și în toiul iubirii o aud că îmi șoptește la ureche: știi ce, poți să dai la o parte glamnica... Da?! Numai că eu, de la început, fără să vadă ea, o dădusem de mult la o parte... Alta, tot așa, cu toate că știa bine cine sînt, a întors la un moment dat capul înapoi spre mine în timp ce o iubeam ținîndu-i spinarea în brațe s-a holbat: Cine ești tu, zice, de unde vii?” Szekely izbucni într-un rîs subțire, pițigăiat, înalt... Asanache îl potoli: „Șandor, mai încet, nu uita unde sîntem...”

Totuși, nu se clătina nimeni cînd am plecat, iar eu am făcut bine că i-am ascultat și n-am mai băut. Au luat-o toți trei înainte, discreți dar hotărîți, spunîndu-mi (Asanache) s-o conduc eu pe domnișoara Nineta acasă. Am înțeles de îndată (și m-am împăcat senin în aceeași clipă cu acest gînd) că ceremonia petrecerii noastre ascunsese gîndul lor secret, de a sărbători intrarea mea în grupul lor și a-mi face cunoștință cu această ocazie și cu o fată frumoasă care să ne cimenteze prietenia.

Ea m-a apucat strîns de braț și s-a lipit de mine. Stătea prin apropiere, într-o casă fără lumină electrică, dar altfel bine clădită, mare și asemeni celor din cartier scăldată în flori și pomi cu coroane bogate. Am intrat, ea a aprins lampa și a început să se dezbrace. I-am spus în glas cu ceva care îi cerea parcă nici eu nu știu ce, că trăiesc o clipă de irealitate și n-aș vrea să se spulbere așa curînd... Și atunci ea mi-a răspuns într-o șoaptă minunată: „Nici nu se va spulbera”. Și s-a apropiat de mine, m-a înlănțuit și a început să mă sărute într-adevăr fără

grabă, dar cu o patimă pe care nu i-o bănuiam, potolindu-mi bătăile prea puternice ale inimii, care mă paralizau. Și abia astfel trupul ei gol, care îmi păruse brusc inaccesibil în primele clipe cînd ea se dezbrăcase, deveni tangibil și trezi în mine, cu violență, dorința care mă torturase atîția ani în singurătate și în vis...

Era chiar ca în vis cînd mă trezii în intimitatea ființei ei, ca într-un miracol care într-adevăr nu se spulbera și ea, care nu iubea ca mine pentru întîia oară, scotea suspine ca și cînd eu eram cel puternic și experimentat și ea inocenta care descoperea cu uluire dragostea de care pînă atunci îi fusese frică. Dar eram, chiar fără să știu, experimentat, fiindcă după primul val care trecu repede, nu-i dădui drumul din brațe și în minutele care urmară bucuria care mă năpădi fu atît de covîrșitoare încît în chiar acele clipe mă îndrăgostii de ea cu toată puterea sufletului.

CAPITOLUL **VII**

Nineta nu era elevă, adică nu mai era. Trăia din economiile bunicii, care nu erau mici, cum îmi spuse chiar ea, și avea și rude înstărite care o ținuseră pînă nu demult în liceu... Atît îmi povesti din viața ei, nu mai mult, dar pe mine nu mă interesa viața ei de pînă atunci, prezența ei mă acapara, adică prezentul, ochii ei, dogoarea sărutărilor, dulceața amețitoare a trupului ei inepuizabil în dăruire...

Am început s-o vizitez seară de seară fără să mai stau toată noaptea; cum să le spun părinților de fiecare dată că am fost la un ceai care s-a prelungit pînă în zori? Nu puteam să-mi revin din vraja primei îmbrățișări care, dacă s-ar fi petrecut altfel, poate că ar fi fost ultima pe care aș mai fi trăit-o cu ea. Știam și de ce, dar asta îmi sporea și nu îmi potolea adînca tulburare. Nineta se purtase cu mine *cu simplitate*, dar nu pentru că era simplă, ci pentru că își purta sufletul dezgolit. Desigur, o să spun o banalitate, dar ea era femeie cum un izvor e un izvor. Ai să spui: *ei, ce e un izvor?* Nimic, îl vezi numai dacă ți-e sete și pe urmă, după ce bei, treci pe lîngă el. Dar cîte femei au sufletul ca un izvor? Ele trebuie să și-l ferească, și cu cît strategia pe care o folosesc e mai complicată și ele mai greu de cucerit, cu atît sînt mai prețuite. Am înțeles mai tîrziu, ca noi toți: plăcerea constă în a cuceri această cetate și fericiți sînt doar cei care după aceea găsesc în ea comori de preț, cînd abia începe adevărata dragoste. Și dacă nu găsești în această cetate decît un imens pustiu, plin de cîrcîieci și coropișnițe? Dar despre asta, mai tîrziu. Sufletul Ninetei era un izvor mare și misterios ca orice izvor. De unde venea el de fapt? Și încotro curgea? Știa ea că dragostea e unică, nu se împarte? Că în viața noastră de oameni izvorul trebuie păstrat, sau mai bine zis dat unuia singur? Cine hotărîse acest lucru? Nu știam, și nu știu nici acum, și viața mea se va pierde tocmai din această pricină: e în noi un animal care ne mușcă mortal, cumplit, cu

atît mai tare cu cît iubim mai mult și eu n-am știut să mă păzesc, sau mai bine zis n-am știut să răspund la întrebarea: ce e cu acest animal, ce caută în noi și ce legătură are el cu dragostea?

Nineta trăia petrecînd și cînd i-am spus că acest lucru trebuie să înceteze a dat capul pe spate și a rîs. Am încercat să descifrez acest rîs. „Să examinăm, i-am spus, cel mai bun caz și cel mai rău caz pentru tine. Cel mai bun ar fi că se poate îndrăgosti de tine un bătrîn singur și bogat, căruia nu i-ar mai păsa de ce zice lumea și te-ar lua de nevastă. Inconvenientul aici ar fi ca bătrînul să trăiască mult...” Nineta mă întrerupse cu rîsul ei în cascade cristaline, cu poftă mare. Ochii îi jucau în cap. Se gîndise și ea la acest lucru. Se gîndise, dar nu prea mult. O pură idee. Asta însemna că se gîndise și la cel mai rău caz. „Duci viața de acum, am reluat eu, mai mulți ani. Îmbătrînești. Petrecerile se vor rări, apoi vor înceta. Ce vei face? Nu te-ai putea salva decît dacă ai fi o mare poetesă și ai descrie în versuri frumoase viața ta de curtezană, ca Bilitis[1], exprimînd în esență ideea că așa ai înțeles tu datoria ta de femeie, să luminezi viața bărbaților încătușați de familii și să ți-o trăiești pe-a ta în dragoste și poezie.” Amintisem de Bilitis fiindcă printre cărțile ei, puține, găsisem într-o bună traducere prescurtată celebrul volum al lui Pierre Louÿs, cu frumoase gravuri, pe care îl luasem acasă și îl citisem și eu; aveam impresia că această carte era Biblia ei; Nineta trăia, cum am spus, cu o bunică bătrînă, mama ei murise cînd o născuse, iar tatăl, necunoscut de ea, nu se arătase niciodată; fusese elevă, dar se încurcase la paisprezece ani cu un profesor și o eliminaseră; profesorul scăpase doar cu un transfer în Basarabia. „Mare curtezană, am continuat eu, n-ai să fii, ca Aspazia, care îl primea la ea pe Pericle și îi sugera noi legi înțelepte pentru atenieni, și nici ca Theodora Bizanțului, care a ajuns împărăteasă după ce prin brațele ei, ca tînără fată, au trecut într-un dezmăț fără sfîrșit întîi cei de jos, apoi și cei de sus... deși dacă mă gîndesc bine la tine, nu se știe... În acest caz o să mă pui în lanțuri sau o să mă ridici și pe mine și să mă faci mare dregător. Nu

[1] *Les Chansons de Bilitis* reprezintă o colecție de poezie erotică, în esență lesbiană, publicată la Paris în 1894. Autorul, Pierre Louÿs, a pretins că a tradus poemele din greaca veche și – în introducerea colecției – menționează că acestea au fost descoperite pe pereții unui mormînt din Cipru, scrise de o femeie din Grecia Antică, numită *Bilitis*, o curtezană și contemporană a lui Sappho *(n. r.)*

te gîndești?" am întrebat-o. „Nu mă gîndesc, zise, bătrînețea e o mizerie oricum, bunica face cîteodată pe ea, ce folos că a fost toată viața o femeie de treabă? Eu o să mor tînără." „De unde știi?" „Știu eu! Cînd o să văd că nu mai merge iau un tub, mă culc și nu mai mă scol. E ceva mai simplu decît asta?" Și rîse iar, de astă dată cu intensă expresie de triumf în privirea ei care devenise brusc iluminată, ca o revelație care se repeta după ce avusese prima oară acest gînd. „Asta pentru că acum ești tînără și vezi în tine puterea de a face acest lucru. Dar poți să știi dacă această putere nu va slăbi? Odată m-am oprit și m-am uitat la un orb și mi-am spus: ce mai înseamnă viața pentru el? I-am dat cinci lei și l-am întrebat: Ești din naștere fără văz sau s-a întîmplat mai tîrziu? Mai tîrziu, mi-a răspuns. Și nu te-ai gîndit să nu mai trăiești? Știi ce mi-a răspuns? Că acum poate să mai bea un pahar de vin și să... o femeie, dar dacă moare cine (adică cine din el) o să mai bea paharul ăla și să... acea femeie? Avea dreptate!" „Sigur, mi-a răspuns Nineta, cînd bei nu te mai gîndești la nimic și te simți bine, iar cînd faci dragoste moartea își ia tălpășița." „Ei, eu m-am gîndit la moarte, am reluat, dar în mine, în măruntaiele mele, am simțit o slăbiciune, un leșin, la gîndul că n-aș mai fi. Da, mi-am spus că pe la treizeci de ani o să mă sinucid, dacă viața mea pînă atunci ar fi un eșec. Dar pe urmă m-am întrebat: ce e un eșec? O întrebare de capitulare. De obicei, eșecul e ceea ce consideră alții că e, fără să ne dăm seama că dacă am schimba direcția barei și s-o luăm pe alt drum, eșecul ar fi premisa unei adevărate victorii. În acest sens sîntem și noi orbi ca orbu' acela, fiindcă eșecul ne face să nu mai vedem nimic înaintea ochilor." „Da, mi-a spus Pretorian că totdeauna te plimbai în recreații singur și noi, s-au gîndit ei, hai să-l ducem pe Petrini la «Mama răniților»." Am izbucnit și eu în rîs, gîndind în același timp că, adevărat, iată ce băieți buni acești Puloș, Szekely și Asanache.

Dar discuția alunecase și am revenit încercînd s-o fac să înțeleagă pe Nineta să nu mă iubească decît pe mine pentru totdeauna și să-i explic că pe vremea Greciei antice Aspazia era respectată, în timp ce astăzi, la noi, în Europa, femei ca ea poartă un nume rușinos și va începe să-l poarte și ea dacă nu se va opri la timp. I-am spus că peste un an voi fi student și că ne puteam căsători, o să fiu profesor, și aveam de gînd să fac carieră universitară și că mă pasiona filozofia, aveam ceva de spus în acest domeniu și anume să elimin din filozofie

etica bazată pe ideea de Dumnezeu și să aduc în locul ei cunoașterea pe baza descoperirilor științifice. O nouă gnoză care să redea integritatea conștiinței umane în fața universului, fără conștiința disperată, care se vîntură acum în Europa, zguduită de un danez bizar din secolul trecut[2], spiritualizat la extrem, dar lipsit de forță vitală... „Conștiința nu e dublă și nu se scindează, cum crede și Dostoievski, din pricină că putem în același timp să facem și bine și rău, sau să urîm fiindcă ni se face binele și alte descoperiri abisale care i-au turmentat marele său spirit. Conștiința e unitară, dar, ca și în natură, ea este zgîlțîită cînd de furtuni și cataclisme, cînd invadată de înseninări miraculoase. Cine nu cade nu se poate înălța, iar faptul că un boier rus dădea ordin să fie sfîșiați copiii de către cîini, arată mai degrabă că se născuse într-o lume încă neieșită din barbarie, decît că îi e proprie omului crima abjectă. Cristos a fost un bărbat vînjos dacă a putut străbate tot timpul provinciile Palestinei pe jos, mîncînd puțin și predicînd neobosit. Numai pe cruce a avut un moment de slăbiciune, s-a simțit singur în fața morții, dar noi, reintegrați în univers, putem trece mai ușor pe sub pod, cum spune Stendhal." „Și mai ușor cu un tub, ca în vis", a reluat Nineta, care ascultase distrată tirada mea, din care, desigur, nu înțelesese mare lucru. Se pare că era un gînd cu care trăia și care n-o împiedica să fie veselă, acel tub dimpotrivă urca parcă în ea tensiunea vieții cu un grad față de mine, care îmi proiectam viața prezentă în viitor, în timp ce ea îl alunga, fiindcă n-a reacționat cum doream eu, n-a făcut-o să tresară propunerea mea de căsătorie, viața pe care ar fi putut-o duce întemeind împreună o familie... „Nu mă iubești?" am întrebat-o. „Te iubesc acum, mi-a răspuns, dar nu știu dacă și mîine; nu vreau să mă căsătoresc niciodată, vreau să iubesc pe cine vreau eu și cînd n-o să mai fie iubire cu unul, vorba ta, schimb bara în altă direcție. Du-te la universitate, fă-te profesor, filozof... Soarta mea asta e, că nu știu ce-o să fie și mie îmi place așa."

Deci și ea era o cetate care trebuia cucerită, am gîndit, dar una mai grea, căci îmi sugera legătura ei strînsă cu moartea. Atît, alte ziduri nu avea, dar ăsta, singurul, cum să-l escaladezi? Am început să ieșim,

[2] Referire la Søren Kierkegaard (1813–1855), filozof, teolog, poet, critic social și autor religios danez, care este considerat a fi primul filozof existențialist *(n. r.)*

să ne plimbăm împreună prin oraș. Nineta era bine îmbrăcată, chiar elegantă și strada o schimba, devenea gravă, aproape străină, tăcută și veselia îi pierea de pe chip. Avea chiar un ochi cercetător, imobil cînd se uita la ceva. Se uita cu o lăcomie pe care n-o descifram, oricum strada o schimba, aveam chiar impresia că nu mai era cu mine și nu știam încotro îi zburau gîndurile și ce fel de gînduri. Apoi acasă la ea devenea altă ființă... Aceste plimbări au adus ruptura, neașteptată pentru mine, incredibilă. Ieșirea în lume e plină de surprize, da, e bine între noi doi, dar împreună cu alții privirea ei nu-ți mai aparține, surîsul ei nu-i mai înflorește pe chip cînd o privești, rîde pe neașteptate de ceea ce spune altul și ești stupefiat să descoperi că deși e aceeași nu-ți mai aparține, aici e drama, *e aceeași*... Dar asta avea să mă chinuie mult mai tîrziu. Ruptura mea cu Nineta a fost mai simplă, dar nu inexplicabilă, fiindcă fusesem avertizat.

S-a oprit într-o zi în dreptul unei străzi, s-a uitat de-a lungul ei cu o expresie preocupată, impenetrabilă, și mi-a șoptit: „O luăm pe-aici!” Era o stradă laterală, rău pavată, fără trotuar și n-am înțeles de ce trebuia s-o luăm pe-acolo. Am răspuns: „Nu!” „Dacă nu vrei, am auzit-o spunînd, atunci n-ai ce mai căuta pe la mine.” Chiar așa? Ce putea fi atît de important? „Nu!” am repetat. Atunci ea s-a răsucit pe călcîie, s-a uitat în jos liniștită, s-a uitat chiar la mine, dar fără să mă vadă, și mi-a spus: „Singur ți-ai dat foc la valiză!” Și s-a îndepărtat. Dar nu s-a dus pe strada aceea. Am rămas pe loc clipe lungi nedumerit: de ce nu voisem să merg pe-acolo pe unde dorise ea? Nu-mi era indiferent pe unde ne-am fi dus? Pe de altă parte, simțeam în mod obscur că dacă ea, fără s-o spună, ar fi luat-o pur și simplu pe strada aceea, aș fi urmat-o fără să observ ciudățenia de a ne fi plimbat pe o anumită stradă. Dar chiar și așa, ce-mi păsa mie că *e anumită*? Eram totuși senin. Cu această seninătate am rămas apoi totdeauna în fața rupturilor, dar numai atunci, în clipele cînd primeam lovitura, dezastrul începea mult mai tîrziu. Cîteva zile la rînd am intrat apoi în curtea ei, dar n-am găsit-o decît pe bunica, iar odaia era încuiată. Am revenit după o săptămînă, crezînd că era plecată din oraș. Zadarnic. Am căutat-o seara la „Mama răniților”, patroana a dat din cap și a ridicat din umeri: nu știa unde e.

CAPITOLUL VIII

Și abia într-un tîrziu aflară părinții mei că nu la ceaiuri mă duceam eu cînd veneam acasă după miezul nopții și aflară și unde fusesem cînd mă întorsesem în zori: la „Mama răniților", după care dormisem toată noaptea cu „o depravată". Cuvîntul acesta îl rosti tata. De unde aflaseră? Și de ce așa de tîrziu? Oricum aflaseră atunci, în ziua aceea, cînd mă întîmpinară îndată ce intrai în casă, cu acea stare de spirit bizară care ne arată cît de puțin fluid e sufletul omenesc și cum deplasările în el seamănă cu deplasările geologice, surpări de roci sau de pămînt ireversibile. „Bine, mă, începu tata, fără introducere, ca o erupție, adică fără înțelegere, departe de orice gînd că mai exista pentru mine vreo speranță, de-aia te-am crescut noi și muncim pentru tine, ca tu să te faci de rîsul orașului cu o curvă? Maică-ta te închină în fiecare seară ca pe-un copil cu sufletul curat și drept orice răsplată tu cazi în noroi și îți terfelești cinstea în patul unei fete depravate? Ce-ai să te faci tu acum, strigă el ridicîndu-și brațele în sus ca în fața unei nenorociri ireparabile, cînd toată lumea știe și o să te arate cu degetul? Ce-ai să te faci tu dacă se află la liceu și tocmai acum, cînd trebuie să-ți dai bacaloriatul, te dă afară din toate liceele din țară? Ce-ai să ajungi, cu studiile neterminate și cu obrazul tău de cavaler murdărit? Ce fată o să se mai uite la tine, cînd tu te-ai plimbat cu *aia* prin oraș și te-a văzut toată lumea?"

Mama stătea nemișcată la masă, cu lacrimi care îi curgeau șiroaie pe chipul împietrit. Își ținea o palmă pe jumătate de gură, care era crispată de o suferință copleșitoare, pe care o îndura însă cu mai multă înțelegere pentru mine, suferință în adîncurile căreia ea contempla *păcatul* și nu urmările lui, cum făcea tata. Această palmă care îi acoperea numai jumătate de gură, n-am uitat-o! Parcă se ruga, în acele clipe, pentru mine. Acest gest pios era adresat parcă sfintei fecioare,

într-o implorare mută, să-i salveze copilul. Dar numai în amintire, în viața mea ulterioară, a început să tresară acest gest; în clipele acelea însă eu simțeam cum încep să jubilez, dîndu-mi seama cum crește în mine o furie rece și orgolioasă... „Ce e, mamă?”, am spus eu cînd tata s-a oprit. Mă adresam ei, care suferea cu adevărat, și nu lui, care era doar jignit și înspăimîntat că lumea o să mă arate cu degetul, ca și cînd n-aș fi fost bărbat, ci fată mare. „Cum s-a purtat, mamă, Cristos cu femeia desfrînată? Te duci la biserică și nu înțelegi nimic din învățătura lui, el care a spus celor ca voi, care aruncați cu piatra, să arunce primul cu piatra cel care se consideră în sinea lui fără păcat.”

Știam că era fără păcat și că n-ar fi aruncat cu piatra, dar nu știu de ce, tocmai pe ea voiam s-o rănesc și mai tare, căci cu adevărat gestul ei îmi făcea rău. Voiam să i-l alung, să-și ia palma de la gură, fiindcă nu știam cum să răspund la suferința ei, în timp ce pentru tata pregăteam, mintal, ceva violent, să-l învăț minte pentru totdeauna să mai ridice brațele în aer și să-mi spună el mie ce este și ce nu este nenorocire pentru mine. Nenorocire e numai ceea ce simt eu, nu un altul și nici măcar el, care mi-era tată, sau cu atît mai puțin. „*Trebuie iertată, fiindcă a iubit mult*, așa a spus Cristos”, am continuat citînd o replică din Dostoievski. „Nu despre o astfel de iubire vorbește Cristos”, mi-a răspuns atunci tata exact ca în Dostoievski, pe care nu-l citise. Și eu am strigat: „Ba da, și despre o astfel de iubire.” „Cristos nu e o pavăză pentru toți dezaxații, a strigat atunci și tata. Ai să ajungi un dezaxat, o să vezi, ai pornit-o bine.” „Cu tine o să vorbesc pe urmă, i-am răspuns cu o voce sardonică, acuma vreau să-i spun ceva mamei. Crezi, mamă, că nu ți-am ghicit păcatul? Te-ai măritat fără să iubești și nici pe urmă nu l-ai iubit pe tata, și nu fiindcă ți-ar fi plăcut altul, ci așa. Dar de măritat te-ai măritat, în loc să te fi dus într-o mînăstire. Dar aia e, că nici mînăstirea nu ți-a plăcut și, femeie tînără, ți-ai gonit bărbatul din pat, și el tînăr, crezi că nu știu?” „Nu ți-e rușine, a strigat tata, să vorbești cu maică-ta ca un dezmățat?”

Și a sărit în sus și m-a izbit peste față de cîteva ori la rînd făcîndu-se palid și gîfîind de furie. Am rînjit: „Cu asta nu rezolvi nimic! Vezi că sînt mai voinic ca tine și dacă mai încerci să dai în mine o să te împiedic. Ești un tată admirabil, te respect, dar și eu am fost un copil bun și nu te-am silit să mă lovești cînd eram mic. Nu te gîndi acum

că o să mai îndrepți ceva cînd sînt mare. Stai liniștit, că discutăm noi. Ți-am spus că vreau să-i spun ceva mamei." „Spune-i, nefericitule, dar dacă nu-ți pui frîu la vorbă în casa asta n-ai ce să mai cauți!" „Da, i-am răspuns, cunosc, clasica gonire de-acasă a unui fiu care a apucat pe căi greșite, plecarea lui, apoi suferința mamei și neînduplecarea părintelui, care are principii și nu vrea să-l reprimească. Numai că eu n-o să mai mă întorc, aici e greșeala ta, așa că ai grijă de mama, care o să moară de dorul meu și n-o să te ierte!" „Tu de ce îl asculți? a întrebat-o el atunci pe ea. Lasă-l să stea aici, dar eu cu el nu mai vorbesc."

Mama și-a acoperit și restul gurii cu palma și a șoptit: „Lasă-l să spună. E un copil." „Da-da! am exclamat, mai rămîne să înțeleg că am căzut în ispită, dar că prin rugăciunile tale Dumnezeu o să-mi îndrepte pașii..." „Măcar ești sănătos? s-a holbat tata la mine. Fiindcă asta ți-ar mai fi lipsit." Eram perfect sănătos, dar nu i-am răspuns. „Revin, mamă, asupra păcatului tău, de a nu fi putut iubi... Ei bine, eu iubesc prea mult, care din noi doi e păcătos?" „Te-am făcut pe tine!" a răspuns ea atunci. Atît a spus și a tăcut mai departe. Ce trebuia să înțeleg? Că păcatul ei era izbăvit și că odată cu venirea mea pe lume dorințele ei trupești se stinseseră? Sau nu se stinseseră și se chinuise să le alunge? Era taina ei. „Bine, i-am răspuns, m-ai făcut, ești mîntuită, dar eu nu sînt nici Isus Cristos și nici adeptul lui. Animalele nu cred în Dumnezeu, dar la anumite specii dintre ele s-au observat comportări care seamănă cu morala creștină. De pildă într-o luptă dacă un animal cedează, celălalt îl lasă în pace, nu-l ucide, e *tolerant*." „Vrei să spui că tu ai de gînd să te porți ca un animal, mai departe nu poți să mergi?" a zis tata. „De ce să merg? i-am răspuns. Crezi că tu o să mergi sau ai mers mai departe? Adevăr îți grăiesc ție, am reluat batjocoritor, că o să cauți și o să găsești o altă femeie cu care să trăiești ca un bărbat în putere cum ești și în felul ăsta o s-o înșeli pe mama. Asta o să fie mai rău decît ce am făcut eu. Și acum să vedem ce-am făcut de îmi promiți cu atîta convingere că o să ajung un dezaxat. Toată concepția ta se reduce la ce-o să zică lumea. Dar că eu mă simt de fapt curat, asta pe tine nu te interesează. Nu că o să ajung dezaxat, ci considerat ca atare. Și dacă n-o să pățesc nimic la liceu și mai tîrziu o să mă căsătoresc cu o fată de bună condiție, totul o să fie în regulă." „Bă, uite ce e, m-a întrerupt el strigînd, eu cu un nerușinat ca tine nu mai vorbesc. Sînt oameni pe care învățătura

îi face oameni! Pe tine te-a făcut un nerușinat! Numai maică-ta poate să mai creadă în îndreptarea ta, eu unul mi-am luat mîna de pe tine. O să te țin pînă o să ajungi să-ți cîștigi singur pîinea, dar tu cu mine nu mai ai și nici n-o să mai ai nimic de împărțit. Poți să te înhăitezi cu cine vrei, să faci ce vrei, din moment ce așa consideri tu că trebuie să vorbești cu părinții tăi și eu consider că nu mai ești băiatul meu, și o s-o spun la toți, să nu creadă lumea că mă uit în curul tău și nu-mi pasă, te îndemn sau sînt mîndru de tine, cum sînt alții...”

Și s-a sculat de la masă întunecat, însingurat, dar hotărît. Dacă mi-aș fi dat seama atunci că violența gîndirii mele putea să ducă la o ruptură cu el m-aș fi reținut. Într-adevăr, prorocirea mea că o s-o înșele pe mama avea în ea ceva atît de jignitor, era o astfel de impudoare încît cel mai pașnic părinte (și el era unul dintre aceștia) m-ar fi gonit imediat de-acasă, mai ales că în anii aceia el nici măcar nu se gîndea la altă femeie, criza i-a venit mai tîrziu, pe la patruzeci și șapte de ani.

N-am pățit nimic la liceu. Adică nu s-a aflat nimic, așa se întîmplă, uneori nu se află nimic, alteori se află cea mai mică prostie. Mi-am luat bacalaureatul cu succes și am intrat la Facultatea de litere și filozofie. Tata s-a ținut de amenințare, nu vorbeam împreună, însă n-a spus la nimeni ce fel de copil avea, fiindcă după istoria mea cu Nineta, fără să fi rupt cu grupul lui Puloș, Asanache și Szekely (de altfel în anul următor ne-am împrăștiat, Asanache s-a înscris la Teologie, Puloș a murit la el în sat în vara următoare lovit de roata morii tatălui său, iar Szekely s-a înscris la Drept) și, fără să fi evitat să ies din cînd în cînd cu ei la „Mama răniților”, nu m-am mai îndrăgostit de nici o fată, amintirea Ninetei stăruind în sufletul meu ca o arsură: era al ei sufletul care mă tulburase atît de adînc, dezgolit, intens, fierbinte, cu trăire prezentă și fatală, fără grijă de catastrofe, împotriva cărora găsise un remediu total, acel tub de care îmi vorbise parcă jubilînd. Nu era ceea ce credea tata și ceea ce crezusem și eu la început în sensul propriu, o prostituată. Era mai puțin grav, adică *nu era cuminte*, după formula celor îngăduitori, ceea ce e cu totul altceva.

Într-adevăr, părăsise orașul, atunci sau puțin mai tîrziu după ce mă părăsise pe mine, lăsînd-o pe bunica în plata Domnului sau poate a vreunei rude. Fugise la București și, după cum aveam să aflu mai tîrziu, se măritase cu un maior bătrîn, așa cum îi prezisesem. Cum

o luase acel maior, cînd se știa că militarii constituiau o castă aproape închisă, în care nu putea să intre o fată care nu era de condiție bună? Dar nu trăise mult cu acel ofițer, îl părăsise în timpul războiului și teologul Asanache îmi scria că dăduse de urmele ei la Iași, căsătorită cu un negustor foarte bogat, dar nu așa de bătrîn ca maiorul, totuși bătrîn, căruia îi făcuse și doi copii. Avea deci atracție pentru intensitatea finală a bărbaților – nu-i plăcea tinerețea sigură de ea, pusă pe viață lungă – și cu flacăra mai scăzută, să ajungă multă vreme. L-a părăsit și pe acel negustor, abandonîndu-și copiii, și a început să trăiască cu doi inși deodată, care acceptau acest lucru, unul inginer, bărbat întreg, soț, pe care îl manipula, du-te încolo, vin încoace (și aceluia îi făcea o plăcere deosebită să se lase manipulat fiindcă murea după ea), și al doilea, un intelectual fin, dar care devenea neputincios îndată ce o lua în brațe, adică bărbăția țîșnea din el la simpla atingere, fără împlinire, lucru care pe ea n-o împiedica să-l iubească, să-și petreacă cu el chiar și nopțile, fiindcă avea totul de la celălalt, atrasă însă irezistibil de intelectualul fin, căci acesta o iubea într-un mod bizar, se îmbrăca cu rochiile ei, se îmbrobodea, iar alteori o întîmpina în costume fanteziste, de pildă cizme înalte pînă sub coaste, de cauciuc, de pescar sau instalator și haină cu broderii și lavalieră, iar chipul pudrat, dat cu fond de ten și buzele rujate. Inginerul rîdea în hohote, dar ea nu rîdea deloc și îi spunea că acela „e cu un cap mai presus decît el" și că „avea o inimă de aur..." După război Nineta se întoarse singură la București și curînd aventurile ei mari încetară; întîi auzii că intrase într-o filatură de bumbac ca simplă muncitoare, ca să mi se spună, cînd o căutai acolo, că acum e redactoare la o revistă de literatură, unde ajunsese nu se știe cum... O căutai la acea revistă... Nu mai era nici acolo... Dar cum ajunsese ea totuși într-o redacție literară, întrebai, și unul dintre redactori îmi răspunse cu un vag surîs cinic că o angajase directorul revistei „ca să îmbunătățească componența socială a redacției". „Adică cum?" întrebai. Nu mi se răspunse. Îi pierdui urma. Nu cumva murise Nineta, așa cum spusese? Cîți ani să fi avut? Poate că nici treizeci și cinci...

CAPITOLUL **IX**

Am recitit aceste pagini uimit de uitarea de sine pe care mi-au adus-o: viața e uitare de sine! În realitate, în mod obscur, nu amintirea faptului că am chinuit-o pe mama m-a făcut să mă întorc atît de mult înapoi, ci amintirea Ninetei, cu acel tub al ei, pe care fără îndoială că l-a folosit, fiindcă în acei ani i-am căutat copiii și pe tatăl lor: știrile pe care le aveau toți despre ea se opreau acolo unde se opriseră și ale mele: era clar, Nineta nu ezitase să curme singură o viață care „nu mai mergea”.

Acum am o iluminare: nici a mea nu mai merge, adică n-ar mai merge chiar dacă printr-un miracol aș evada și aș reuși să fug din țară. Îi voi trimite prietenului meu, fostul judecător, un bilețel pe care să scriu un singur cuvînt: *Nozinan*. El știe ce este acest calmant; e „un băiat foarte bun”, cum îi spuneam adesea, cînd luam cîte-o pastilă. Șterge toate neliniștile și toate temerile și poate da și un somn final, dacă iei chiar mai puțin de un tub. Astfel voi înlătura, printr-un act de violență, supliciul care mă așteaptă, căci nu pierderea totală a libertății mă sperie, ci atașamentul meu față de viață, care m-ar tortura: ești încătușat, vei muri fără speranță. Completul de judecată care ar pronunța sentința, adică figurile lor de oameni liberi, lectura acelei sentințe... condamnarea, deși în forul meu interior, speranța n-ar pieri... Dar cum să scapi de înțelesul celui mai mic gest al lor, al celui mai mic lucru pe care ochii mei l-ar vedea în perpetuitate, chiar și o pietricică... Ei da, pietricica aceea va fi de-aici înainte văzută de alții cu un ochi liber, în timp ce eu aș gîndi: chiar și această pietricică e mai liberă decît mine...

Mai bine s-o sfîrșim înainte!

Fiindcă aproape de moarte am mai fost și nu m-am temut, deși era o moarte *naturală* care mă aștepta și, e adevărat, cu ea ne împăcăm, e ceva în noi cu care ne-am născut și care apare în mod miraculos îndată

ce simțim că *ea* se apropie de patul nostru. Am auzit că alții intră chiar într-un fel de extaz cînd le sună ceasul, spun lucruri frumoase, cuvinte memorabile, care uimesc pe cei vii; firește, alții se chinuiesc pînă în ultimele clipe, despre ei se spune că „au murit greu”. N-am ajuns pînă acolo... am scăpat, sau mai bine zis scadența a fost amînată... Dar să-mi reiau firul întrerupt, voi ajunge și la acest episod al vieții mele care a fost greu de suportat abia după ce am revenit printre cei cu speranțe.

În universitate interesul meu pentru filozofie, cum era și firesc, spori, iar lecturile din adolescență, considerabile, mă ajutară să pătrund adînc în culoarele culturii și sistemelor filozofice și să-mi iau examenele cu strălucire. Fanatismul legionarilor din facultate mă lăsa indiferent și nu-i puteam înțelege pe acei colegi care în loc să se ocupe de fete se ocupau de jidani. Mi se părea stupid să consider că moartea pentru Căpitan (idolul acelora!) le era cea mai scumpă dintre nunți. Noroc că acest Căpitan fu suprimat de Carol al II-lea, și dictatura sa, care urmă, mai potoli pe unii. Eu mă încurcai într-o istorie cu o colegă, un fel de preludiu a ceea ce avea să mă aștepte mai tîrziu (astăzi văd acest lucru limpede, pe atunci episodul nu-mi pătrunse în conștiință), deși se sfîrși tragic pentru fată; conștiința noastră este adesea atît de blindată încît poți să tragi și cu tunul în ea și nu se clintește, și asta nu pentru că sîntem atunci ticăloși, monștri sau pur și simplu canalii (e un fenomen natural și misterios). Într-o zi dispăru de la facultate o studentă. În ciuda cercetărilor minuțioase care începură, nu se reuși să se dea de urma ei. Nimeni nu voia să dezvăluie anchetatorilor detalii concludente cel puțin într-o primă fază a cercetărilor. Nici colegii de facultate, nici prietenii ei apropiați și nici părinții, care locuiau pe undeva printr-un sat. Se zvoni, și auzii și eu acest lucru, că poliția judiciară primea scrisori în care se spunea ba că fata se afla în orașul cutare, unde fusese văzută plimbîndu-se pe străzi cu un bărbat, ba că studenta fugise în străinătate (această scrisoare venea chiar de peste hotare, judecînd după timbrele și ștampilele de pe ea). Pînă ce sosi un individ de la București, care nu se mulțumi cu datul din umeri al celor care o cunoșteau pe fată și afirmau cu o mască perfect mimată a neștiinței că nu știu nimic. El își începu ancheta pornind de la ideea simplă că un oarecine din anturajul fetei trebuie să știe unde e sau ce se întîmplase cu ea și, din motive despre care experiența lui îi spunea

că sînt puternice, acest cineva nu voia „să-și deschidă pliscul". Îi fu ușor acestui anchetator abil să afle că fata se îndrăgostise de un student cu care voia să se căsătorească, și să-l ia pe acest student sub focul strîns al întrebărilor.

Eu eram acel student. Spre uluirea mea, această fată de o frumusețe deosebită (am să folosesc aici o comparație uzată, dar perfect, adică obiectiv, potrivită), care semăna și la trăsături și în firea ei cu o căprioară, începu să-și oprească privirile asupra mea. Trebuie să spun că din experiența de adolescent trăsesem concluzia că trebuie să stau liniștit, nici o fată nu se va îndrăgosti de mine, și că lucrul cel mai bun pe care îl aveam de făcut era să-mi văd de treabă, să-mi urmăresc țelul meu, adică să ajung cineva în filozofie și cînd uneori noaptea mi se întîmpla să dorm asaltat de coșmaruri (visam că răsturnam muieri în pat, prins de o dorință cumplită de a le pătrunde și, cum acest lucru nu se petrecea, mă trezeam gîfîind, transpirat și disperat), atunci mă duceam la „Mama răniților" împreună cu un nou Puloș și, cu toate că nu mai găseam la ea o Ninetă, ci doar adrese de țărănci eșuate și cam trecute, sau de mahalagioaice bețive, *după aceea* simțeam cum gîndurile îmi zburau din nou cu elan spre lumea pură a ideilor și uitam multă vreme că pe lume există și o altfel de dragoste. Da, exista, vedeam eu însumi; cum grupuri de băieți și fete coborau împreună de pe treptele universității cu privirile sticlind, ghiceam ce însemna acea sticlire, dar nu-mi mai păsa. Da, exista, iar frumusețea divină a unei astfel de priviri a unei fete către un băiat, ca un fulger, și surîsul care urma, curat, de fetiță, mă făceau parcă să îmbătrînesc, eu cel căruia nimeni nu-i arunca o astfel de privire și nu-i adresa un astfel de surîs. Mă uitam totuși, adesea, în oglindă, îndelung, să descopăr de ce nu inspiram măcar simpatia. Hm! Aveam figură frumoasă fizic, dar urîtă în expresie. Frumusețea era a trăsăturilor, urîțenia consta în ceva inefabil. Aveam sprîncene groase, de timpuriu bărbătești, dar puternic și armonios desenate, ochii mari și negri, cu focarul parcă întunecat, ca o oglindă în care nu te puteai zări, dar totuși limpezi, deschiși, nu se fereau, nu alunecau cînd mă uitam la cineva. Astfel, sinceritatea și avîntul firii mele treceau printr-o mască pe care n-o puteam lepăda, fiindcă și restul trăsăturilor erau la fel, nasul și bărbia prea voluntare, gura bine desenată, dar lipsită de cea mai vagă senzualitate (care

zăcea totuși în mine), obrazul tras, laminat, ascetic, deși numai ascet nu eram. Cine să vrea să cunoască un astfel de om, cînd Vauvenargues[1] spune că sîntem prea neatenți sau prea preocupați de noi înșine ca să ne cunoaștem mai profund unii pe alții? Cine a văzut niște măști la un bal, dansînd prietenește împreună și ținîndu-se de mînă fără să se cunoască, zice mai departe filozoful, ca să se despartă după o clipă și să nu se mai vadă sau să le pară rău unora de ceilalți, își poate face astfel o părere despre lume...

Și totuși această căprioară, nu era nici o îndoială, îmi arunca priviri (e drept neurmate de minunatul surîs), totuși priviri care întîrziau asupra mea mult mai mult decît o clipă, ca să mă pot înșela: avea ceva cu mine! Dar ce? Mă plăcea? Desigur, nu erau priviri ostile, cum mi se întîmplase odată cînd văzusem la alta aversiunea, dușmănia chiar. „De ce te uiți tu așa la mine?” o întrebasem în cele din urmă; fiindcă, fără să fie frumoasă cum era Căprioara, nu era lipsită de farmec și pe de altă parte mă făcuse curios să aflu pricina acestei aversiuni accentuate și instinctive (nu-i făcusem nici un rău, nu schimbasem cu ea niciodată nici un cuvînt). „Tu, tu, tu!”, mi-a șoptit atunci acea fată abia stăpînindu-și bucuria ei neroadă că mă putea, în sfîrșit, defini... „Ei, da, i-am răspuns eu, eu, ce e cu mine?”... „Știi tu ce e tandrețea?!” mi-a spus. Am izbucnit într-un hohot de rîs sarcastic și i-am confirmat: „Ei, da, tandrețea, da, nu știu, dar n-o să mă înveți tu ce e, hai sictir!”

Căprioara își mișcă privirea ei catifelată și dulce într-o parte și avu alt răspuns cînd îi pusei aceeași întrebare, adică de ce se uita așa de insistent la mine. „Cum știi tu atîta materie!?” Așa deci, era admirația... Într-adevăr era cam dezolant să vezi cum o fată a cărei frumusețe era un mister, cum spune Dostoievski, să aibă un cap total lipsit de mistere, iar mintea coală albă de hîrtie, pe care nu se înscria nimic. Trecea la examene cum trecuse dezgolită frumoasa curtizană prin fața judecătorilor atenieni neînduplecați. Căprioara nu-și arăta decît capul, și profesorii, privind-o, cedau aproape fără să-și dea seama, punîndu-i întrebări puerile și terminînd cu sfaturi afectuoase că trebuie să învețe mai bine etc. Îi răspunsei că natura nu îngrămădește decît rar asupra unui singur individ mai multe calități. Eu știam carte,

[1] Luc de Clapiers, marchiz de Vauvenargues (1715–1747): scriitor și moralist francez, decedat la vîrsta de 31 de ani *(n. r.)*

dar eram urît, ea nu prea știa, dar era frumoasă. „Dar cine ți-a spus că ești urît?", s-a mirat ea. Am rîs sardonic, s-o îndepărtez de mine, dar ea a stat liniștită și m-a privit cu ochii ei languroși, fără să clipească și a adăugat: „Ești un bărbat bine, să-ți scoți din cap că ești cum ai zis". Tocmai asta doream și eu, și ea tocmai asta îmi și spusese. O fată sau o femeie acostată, deși îi place insul care o atacă fără veste, se ține în rezervă tocmai pentru ca să nu facă vreo impresie că ar fi ușor abordabilă. Dar de ce s-ar ține în rezervă un bărbat și mai ales unul ca mine? Încît din primele clipe am tresărit adînc și, tulburat, m-am îndrăgostit imediat de ea; am căzut în extrema cealaltă. Desigur, îmi spuneam, de aceea nu plăcusem pînă atunci fetelor, fiindcă eram bine și pe deasupra și tînăr savant (un profesor îmi spusese așa, la un examen, ei, tinere savant, ia să schimbăm cîteva idei, să îndeplinim o formalitate și să-ți dau examenul) și numai o fată frumoasă cum era Căprioara putuse, prin urmare, îndrăzni să se uite la mine.

CAPITOLUL **X**

Fata era cam rece și desigur nu mai era fecioară, dar eram eu înflăcărat și de teamă să n-o pierd îi făcui propunerea să ne căsătorim de îndată ce îmi luam eu licența, adică chiar în toamna care urma, și ea putea să-și continue anul pe care îl mai avea de urmat fiind căsătorită. Zise da. Curînd eu îmi luai această licență, dar pentru întîia oară Căprioarei i se întîmplă să dea peste doi tineri universitari noi care se întorseseră de pe zonă, unde fuseseră concentrați, crunți și îndîrjiți și n-o cruțară, ba chiar, cu un limbaj dur, o întrebară cum a ajuns ea pînă în anul trei fără să știe nimic, care era secretul și, rînjind cu o ironie grosolană, îi cerură să li-l spună și lor și o vor trece și ei.

Petrecurăm împreună ceasuri în care ea tăcea, uitîndu-se în gol, și degeaba încercai să-i spun că putea renunța la studii, ne căsătoream și, cum eu aveam să intru în învățămîntul universitar, nimic nu ne împiedica să întemeiem împreună o familie fericită. Tăcerea ei se prelungi și privirile nu revenіră la prezent din golul în care se pierdeau. Abia a doua zi cînd ne revăzurăm arăta mai însuflețită și spuse *bine* proiectului meu. Apoi ea plecă la țară, la părinți, urmînd ca după vacanță să-l punem în practică.

„De-atunci n-am mai văzut-o", declarai anchetatorului. „Și totuși fata s-a întors la facultate, zise el, fiindcă de la facultate a dispărut, nu din sat." „Da, dar eu am terminat facultatea, n-aveam ce să mai caut acolo", i-am răspuns. „Nu trebuia să vă căsătoriți?" „Nu, fiindcă între timp, acolo la țară, a cunoscut pe altcineva și mi-a scris că între noi nu mai e nimic." „Arătați-mi scrisoarea!" mi-a cerut anchetatorul. „N-o mai am!" „Bineînțeles!" „De ce bineînțeles?" „Pentru că nu v-a scris nici o scrisoare. Ați continuat să vă vedeți și după ce ea a venit la cursuri, de ce negați? Sînteți acum profesor, vă periclitați în cel mai fericit caz cariera în învățămînt dacă vă puneți în situația de bănuit,

și vă așteaptă pușcăria dacă sînteți complice la crimă.” „Care crimă? Fata a fugit din oraș, am auzit că e în străinătate.” „Da, e adevărat, posedăm o astfel de scrisoare din care ar reieși că dispăruta a fugit peste graniță, dar nu uita, tinere, că poliția știe din capul locului mai multe lucruri despre felul cum se înfăptuiește o crimă decît criminalul. Procedeele sînt variate, dar nu infinite, de pildă simplul fapt că anturajul victimei ascunde anumite fapte e pentru noi o certitudine că pista pornește de-acolo. Scrisoarea în chestiune e scrisă de criminal sau de un complice al lui, sau de o cunoștință căreia i s-a cerut acest lucru ca să îndepărteze cercetările de locul unde crima s-a înfăptuit. Un procedeu naiv! Pentru noi e neinteresant deocamdată să intrăm în amănuntele relațiilor dumneavoastră cu victima, aveți de răspuns doar la o singură întrebare și depinde de sinceritatea răspunsului dacă veți fi sau nu inculpat. Iată întrebarea: cînd v-ați văzut ultima oară?”

Eram nevinovat, dar speriat. După acest anchetator, Căprioara era moartă. Dacă mărturiseam totul, nu cumva puteam fi acuzat sau compromis? I-am răspuns că nu-mi amintesc ziua cînd ne-am văzut ultima oară, că n-a existat între noi o astfel de zi deosebită, pur și simplu legătura noastră s-a stins pe nesimțite și sînt complet străin de soarta ei. „Bine, a răspuns anchetatorul deodată, ca și cînd s-ar fi convins că nu ascund nimic, e posibil, sînteți liber.”

Dar încrederea unui anchetator, retrasă brusc, neliniștește. Aveam să retrăiesc această neliniște și mai tîrziu. Fusese convingător: un criminal înfăptuiește o singură crimă, în timp ce anchetatorul cunoaște o multitudine. E imposibil ca anumite semne să nu-i amintească de anumite procedee, în afara cazului cînd nu are de-a face cu un geniu al crimei. Puteam eu să țin piept unui astfel de anchetator care nu era un imbecil? Pe de altă parte mă gîndeam că nimeni nu știa... adică mă gîndeam, dar deodată mi-am dat seama că... adică nu, puteam să spun că da, o văzusem ultima oară la acel bal, da, ieșiserăm împreună, ne plimbaserăm puțin și ne despărțiserăm... Și de-atunci... Ei da, de-atunci Căprioara dispăruse. Ce făcusem după aceea? Urma să-mi justific orele petrecute în acea noapte, atîtea filme și cărți polițiste începeau de aici. Mă dusesem acasă și mă culcasem. Hm! Deși noaptea aceea fusese neagră și ploua tare, puteam eu fi sigur că... nu ne văzuse nimeni rătăcind?... Am ieșit din biroul anchetatorului hotărît

să mărturisesc, dar nu atunci, să nu spun vreo prostie, ci după ce o să mă gîndesc bine.

Dar pe urmă mi-am dat seama că n-aveam la ce mă gîndi. Totul era limpede pentru mine, eram vinovat moral, știam de mult, și acest lucru nu mai putea fi ascuns. În ce consta vina mea morală? O, da, în dorința oarbă de a n-o pierde pe Căprioara, sau mai bine zis în neputința de a renunța la ea, acceptînd cu lașitate, în pragul tinereții mele, un compromis rușinos, cu toate că nu aveam în fața mea nici un echivoc sub care să mă ascund, faptele erau nude, de o brutalitate care... E foarte curios, cum tinerii... Dar mai bine să relatez ce s-a întîmplat. Erorile fatale nu apar, adică nu se săvîrșesc pe neașteptate, au un preludiu, dar cine e atent la el? Întocmai ca într-o piesă genială, preludiul nu ne face să ghicim deznodămîntul, ci îl luminează doar ulterior.

CAPITOLUL XI

În mod bizar, de Căprioara nu se îndrăgostise pînă atunci nimeni. În acest punct uneori fetele frumoase au aceeași soartă cu cele urîte. Frumusețea poate intimida, o fată prea frumoasă poate fi ocolită, ca și una prea urîtă. Desigur, e vorba de un anumit gen de frumusețe și de un anumit gen de urîțenie și anume de acel gen în care sufletul care o poartă e neclintit, amorf... Încolo, un suflet care se mișcă imprevizibil, indiferent cu ce mască l-a dăruit natura, ne poate face să asistăm la drame sau fericiri incredibile, dar firești în ordinea pasiunilor umane. Cele nefirești aparțin sufletelor amorfe, neclintite. Este exact ceea ce a pățit Căprioara. Înșelîndu-se asupra ei, un medicinist strălucit (student care își asista deja profesorul la operații) se îndrăgosti de ea luînd-o drept ceea ce nu era și trăiră împreună la țară în timpul vacanței. Asta în timp ce Căprioara răspunsese da cererii mele în căsătorie și fără să-mi scrie și să-mi spună că acel da devenise nu. Cînd se petrecuseră toate acestea? Desigur în perioada cînd eu îmi luam licența și ea cădea, *timpul mort* care poate fi descoperit totdeauna cînd se produc trădările. Există un astfel de timp mort, neștiut și nebănuit de cel trădat, cînd sentimentele alunecă și nu sînt mărturisite celui care va fi lovit. Ar fi trebuit să rețin acest adevăr, dar încă o dată piesa care se joacă tocmai de aceea place, fiindcă eroul nu reține legea în spiralele căreia destinul său se înscrie. Nu pentru el e această lege, cum nu e nici moartea care îl lovește pe semenul al cărui dric îl întîlnește pe stradă. Așadar Căprioara nu mă iubea, deși mă abordase. Dar nici nu-mi spusese că nu mă mai iubește. Neglijență totală, nepăsare oarbă... În timp ce eu mă pregăteam s-o primesc în casa părinților mei, mîndru dinainte că mă căsătoream cu o fată atît de frumoasă, ea, lovită ca o găină de dragostea strălucitului medicinist, mă uitase absolut, ca și cînd nici n-aș fi existat, un zero, deși știa că zero nu eram; dar iubirea înstrăinează

cumplit, ne aruncă parcă într-o altă planetă și facem ochi uluiți cînd dăm de cineva cu care ne-am culcat în pat, de a cărui gură am lipit-o pe-a noastră.

Cu astfel de ochi uluiți mă întîmpină Căprioara în toamnă cînd o căutai la facultate și ne întîlnirăm. Nici măcar nu-mi dădu explicații despre schimbarea ei, în trei minute totul se consumă fără cuvinte, fiindcă nu e nevoie de mai mult ca să-ți dai seama de o înstrăinare: ochi care nu te văd, gură lovită de un mutism absent, o urîțenie a chipului pe care o observi stupefiat (și era curios cum vedeam pentru întîia oară că această fată era de fapt urîtă, fără să-mi dau seama de ce, fiindcă era aceeași), sugestia că nu e nimic de spus și că trebuie să înțelegi exact ceea ce vezi și să nu-ți faci iluzii, nu te înșeli, asta e, altceva nu va fi, chiar dacă altădată a fost ceva. Ei bine, acum nu mai e, și orice explicații ar fi lipsite de sens. Ne aflam chiar la intrarea Universității, pe trotuarul larg, pereche tăcută pe lîngă care foiau veseli și nepăsători, într-un du-te-vino neîncetat, studenții și studentele. Atunci am văzut norii pe cer și mi-am ridicat fruntea. „Da, mi-am spus senin, nu mă mai iubește, foarte bine." Și n-am mai observat cine s-a îndepărtat cel dintîi, eu sau ea. Cred că amîndoi în aceeași clipă.

Dacă am rămîne la această seninătate care ne atinge ca o aripă dulce sufletul! E cel dintîi adevăr, cel adînc, care nu doare. Dacă am trăi, dacă ne-am ghida viața după el! Dar nu facem așa, fiindcă apare curiozitatea, așa-zisa luciditate care ne îndeamnă să aflăm de ce... „Cîtă luciditate, atîta suferință!" Da, așa e! Dar cine dracu te pune? De ce nu ne mai iubește? Ce stupid, cînd totul ar fi atît de simplu dacă am păstra în noi revelația acelor clipe sublime, acea seninătate izbăvitoare. Trebuie să spun că iubeam frumusețea acestei fete, atît, capul ei frumos, nu sufletul ei amorf și nici corpul și cu atît mai puțin mintea, și mi-ar fi fost de-ajuns pentru toată viața, cu condiția, ei da, ca ea să accepte să fie iubită. Nimic mai mult. Refuzul ei, după ce mă lăsase să cred că ar accepta, începu după cîteva zile să mă chinuie. Ispita lucidității care te îndeamnă să afli de ce nu te mai iubește cineva constă în faptul că ai sentimentul acut, irezistibil că, după ce vei afla, vei înceta să suferi. Poate, îți spui, ai făcut vreo greșeală care se poate repara. Poate la mijloc e o neînțelegere. Poate că iubește pe altcineva. Ei da, e un pahar care trebuie băut, îl bei, te încovoi de durere, pe urmă te redresezi.

Astfel aflai de istoria cu medicinistul, un băiat admirabil, pe care îl căutai la spital și băurăm împreună un coniac la un bar. Auzise și el de mine, încît conversația care urmă ne apropie repede. Îmi semăna, numai că purta altă mască, de invidiat: îi licărea de pe acum în priviri cinismul chirurgilor, o brutalitate jovială în vocabular, o franchețe de măcelar, dar, cum am spus, pe un altfel de chip decît al meu, deschis, sincer și vesel fără crispări. Încît cînd spunea de pildă: astăzi l-am asistat pe profesor la deschiderea dovleacului unuia, cuvîntul dovleac, care însemna un cap uman, îți stîrnea rîsul și după mărturisirea lui îl înveselea și pe pacient cînd era anunțat în acest fel de ceea ce avea să i se întîmple a doua zi: „mîine îți deschidem dovleacul, pregătește-te!" În timp ce eu credeam că lucrurile se petreceau însoțite de infinite precauții și delicatețuri. Îi spusei medicinistului acest lucru. „Nu, zise el, e mai rău, se sperie dacă îl iei altfel." „Bine, zic, asta cu un țăran care vede lucrurile mai dur și poate rîde fiindcă are humor în fața morții eventuale, cum am auzit că glumeau pe front în timp ce obuzele le cădeau în cap, dar cu un om mai evoluat?" „În asemenea cazuri țăranul e cel mai evoluat, fiindcă știe mai multe despre moarte decît alții. Brazda aceea pe care o întoarce el în fiecare an îi spune lui ceva, un lucru tainic pe care orășeanul nu-l știe decît în mod abstract. Numai noi, chirurgii, mai știm acest lucru: pămînt, materie..." „Spiritul nu există?" „*Mais si, certainement*... E acolo! rîse medicinistul. Dar cînd apropii prea tare lampa de operații de un creier dezgolit și ochii pacientului se holbează din această pricină, ai unele îndoieli. Pe plan cosmic, da, spirit, materie, nu știm ce e, dar pe masa de operații, hm! descoperi doar legi fizice și fiziologice. Restul ne scapă!" „Dar cum se explică un aspect ciudat; mulți dintre dumneavoastră, vorbesc de cei care ajung mari, cad cu timpul în misticism, în ciuda practicii lor științifice, pozitiviste." „Vorbiți de unii savanți? Da, am auzit și eu, e ceva inexplicabil." „Fiindcă, am continuat, credința în ceva divin o ai sau nu, n-o poți căpăta pe cale științifică!" „De, cine poate să știe? mi-a răspuns el. Și pe urmă cred că vă înșelați, o anumită întîmplare, dar nu una obișnuită, poate să producă în cineva revelația... Ce știm noi ce poate zgudui spiritul unui fizician, o comportare stranie, de neexplicat pe cale rațională, a unui proton sau neutron... Nu știu, n-am idee!"... „O iubiți pe..." l-am întrebat eu pe neașteptate și am pronunțat numele

Căprioarei. Ne simțeam bine amîndoi și întrebarea mea nu avea în ea nimic abisal, tenebros... „Da, da, a răspuns el repede, sînteți cumva rudă cu ea?” „Nu, am fost prieteni...” „A, da, îmi pare bine că acum în toamnă și-a luat examenele... Era să piardă anul.”

Am rămas tăcut fără să știu de ce. Chirurgul s-a uitat la ceas, am băut restul de coniac și ne-am despărțit zîmbindu-ne, urîndu-ne reciproc succes. Într-adevăr, cînd vezi omul de care s-a îndrăgostit iubita ta, te liniștești oricum, doar dacă nu descoperi că e un ticălos. Dacă e o nulitate îți spui că e cu atît mai bine că îi plac nulitățile, dacă e un om de valoare, ceva cavaleresc din tine te îndeamnă să-ți spui că a avut dreptate, era *firesc* să se întîmple așa, i-a plăcut mai mult etc.

Totuși purtarea ei față de mine nu fusese curată... Ar fi putut să mă prevină, dar, îmi spuneam, asta e o problemă de educație, nu de puritate. Între oameni civilizați nu se dau astfel de lovituri. Dar da, ba da, îmi spuneam, se dau totuși, iar alții chiar ripostează, și în riposta lor dispare orice urmă de civilizație. M-am gîndit s-o fac și eu, s-o caut și să-i spun cuvinte triviale, s-o înjur de mamă și astfel să mă răcoresc. Căci jignirea persista, de cîte ori mă gîndeam rămîneam încremenit, ca într-o paralizie, înțepenit și cu ochiul minții contemplîndu-i chipul trufaș, așa cum îmi apăruse în ziua cînd o revăzusem în fața universității. Da, îmi aminteam de ce mi se păruse atunci că de fapt era o fată urîtă, apăruse pe chipul ei trufia, care o făcea să nu mai semene cu o căprioară, ei da, parcă îmi spunea, cum am putut să mă leg de tine, care nici măcar nu mă iubeai, a trebuit eu să mă uit la tine ca să mă vezi și tu... În timp ce altul s-a purtat altfel, e cu mult peste tine și are o inimă mare, nu ca a ta, neagră cum ți-e chipul... Gîndurile mi se învălmășeau, faptul că făcusem cunoștință cu medicinistul dădea aceste roade otrăvite, în loc să mă fi liniștit, cum crezusem. Totuși n-am căutat-o și n-am încercat să-i înapoiez lovitura... Am început să uit... Profesiunea mă acapara, predam logica la o școală normală de învățători și eram respectat de profesorii mai bătrîni că fusesem numit în învățămînt îndată ce îmi luasem licența, iar elevii, unii dintre ei, îmi plăceau, era adică o surpriză pentru mine să-i văd cum se uită în ochii mei hipnotizați de limpezimea de cristal a lecțiilor mele, de unde deduceam că pînă atunci obiectul logicii li se păruse plicticos și superfluu.

CAPITOLUL XII

Pînă într-o zi, cînd mă căută la școală Căprioara. Era tăcută ca și în ziua revederii noastre, dar trufia îi dispăruse, fără să mai fie însă căprioara de altădată. Am întrebat-o ce s-a întîmplat. Mi-a răspuns încercînd să mimeze nedumerirea: că de ce am plecat atunci și m-am purtat așa de urît cu ea? Am tăcut îndelung, încercînd să ghicesc ce vrea acum de la mine. Nu cumva se despărțise de medicinist? Îi fixai o întîlnire și în timp ce ne plimbam prin parcul orașului îi spusei că știu ce i s-a întîmplat, dar nu știu cine pe cine a părăsit, ea pe chirurg, sau chirurgul pe ea? Îmi șopti cu un glas sugrumat că ea pe el. „De ce?" o întrebai. „E o canalie!" Ei da, am gîndit, cît timp ne iubește e un om minunat, pe urmă, ei da, o canalie... „Nicidecum, i-am răspuns, l-am cunoscut, am stat de vorbă cu el, e un băiat fără cusur..." „L-ai cunoscut?!" se miră ea. „Bineînțeles! Voiam să știu cu cine m-ai trădat..." „Nu te-am trădat, zice, mi-am dat seama că de fapt pe tine te iubesc!"

Pleosc! Iată-mă, am gîndit, vîrît într-o situație vulgară. În timp ce trăia cu acela acolo la țară își dădea seama că de fapt pe mine mă iubea. Atunci de ce era chirurgul o canalie? Nici n-am mai întrebat-o, chirurgul desigur era o canalie fiindcă o părăsise, îmi dădeam seama clar, și nu cum spunea Căprioara, că ea îl părăsise pe el. M-am uitat bine la ea. Căprioara era rănită și deodată mi s-a părut mai frumoasă ca înainte, cu suferința pe chipul ei speriat. Se uita la mine nu ca altădată, fără surîs, ci cu acea imperceptibilă mișcare a buzelor care prevestește sau stăpînește hohotul disperat de plîns. Într-o clipă am uitat totul, m-am înmuiat și am apucat-o pe după umeri. „Nu e nimic, i-am spus, trebuia să faci și prostia asta ca să-ți dai seama ce înseamnă să trădezi. Cine trădează va fi trădat. O să vedem dacă între noi mai poate fi ceva. Liniștește-te, se întîmplă, ești frumoasă, o să găsești oricînd un altul, dacă eu n-o să pot să te iert."

Dar o și iertasem și am reînceput să ne vedem zilnic. Însă Căprioara tot rănită arăta, fapt care mă puse pe gînduri, fiindcă suferința ei nu părea să-i vie din iubirea pentru celălalt, în acest sens dovezile ei de iubire pentru mine alungau această presupunere. Înainte rece, acum redescopeream în ea o pasionată, turna flăcări în mine, mie care le aveam pe ale mele și îmi ajungeau. Mă îndrăgostii de suferința ei și gîndul, sau mai bine zis curiozitatea de a afla de ce o părăsise medicinistul se stinse sub ardoarea îmbrățișărilor, pieri cu aventura ei cu tot. Credeam că se va vindeca, și rana ei ciudată al cărei înțeles îmi scăpa se va închide: da, mă iubea cu adevărat, vedeam bine acest lucru, nimeni nu se înșală în această privință, știm cînd sîntem iubiți, după cum știm tot atît de bine cînd iubirea ni se retrage, dar de ce persista pe chipul ei suferința, mai bine zis de ce apărea după ore de efuziune și îmbrățișări? Dormea adesea în apartamentul meu, fiindcă după licență i-am reamintit tatei ceea ce îmi spusese, că după ce o să ajung să-mi cîștig singur pîinea, va trebui să plec de-acasă. „Bine, mi-a spus mohorît, pleacă." Venea mama și îmi aducea mîncare gătită, eu îi dădeam bani, îmi spăla și făcea curat ca înainte acasă. „Mută-te la mine, i-am spus Căprioarei într-o zi, mai așteptăm puțin și ne căsătorim. Dacă vrei îți urmezi cursurile, sau nu le mai urmezi, cum îți place." „Le urmez!" mi-a răspuns. „Totuși lasă căminul, înveți mai ușor la mine." „Nu pot", a zis și am înțeles din glasul ei, din intonația hotărîtă, dar care ascundea ceva care nu se putea mărturisi, că într-adevăr nu putea, ceva o împiedica, ceva nu era în regulă.

Și am luat-o la întrebări. De fapt de ce se despărțise de chirurg? De ce era acela canalie? Ce-i făcuse? Tăcea, dar de astă dată n-o mai slăbii. Ea se uita la mine cu o expresie dublă, de disperare și în același timp de recunoștință, ca și cînd m-ar fi rugat astfel s-o eliberez de povara care o chinuia, să insist cu întrebările, dar s-o protejez, să am grijă de ea, o să-mi spună, dar îi e frică, o să-mi spună negreșit, dar să nu uit, după ce o să aflu, că mi-a cerut protecție și să n-o lovesc și eu... Și îmi spuse: a rămas însărcinată. „Cu mine?" am strigat în aceeași clipă. „Nu", răspunse ea în clipa următoare. Și înțelesei: cu celălalt... „Și n-a vrut să se căsătorească cu tine?" „Nu, mi-a spus că nici nu s-a gîndit." „Dar tu te-ai gîndit?" „Da!" „Și i-ai spus-o înainte să te culci cu el?" „Nu i-am spus." „De ce?" „Mă iubea, am crezut că o să mă ceară

singur.” „Cum de-ai crezut?” „Mă iubea foarte tare, zise ea, și toți ai mei, părinții și frații, credeau că o să mă ceară, altfel n-ar fi acceptat să vie la noi.” „Iar el nici nu s-a gîndit!” „Ba sînt sigură că s-a gîndit, e un om cinstit, dar după ce a devenit medic și a intrat în spital s-a întîmplat ceva cu el.” „Ce anume?” „Nu știu. Cînd i-am spus că sînt însărcinată, atunci mi-a dat lovitura. Și ce să fac eu cu tine acum? Așa mi-a spus”, zise Căprioara cu o inconștientă detașare de sine: adică auzi ce se poate spune în astfel de situații! Lucru de mirare! Și avu un surîs bizar, parcă n-ar fi fost vorba de ea. Arăta chiar într-un mod neverosimil veselă. Am mai întîlnit la oameni asemenea reacții, nu uit pe unul care povestea în casa noastră cum i s-a întîmplat de-a pierdut un picior, privirea îi strălucea de viață, gura care povestea lăsa să i se vadă dinții ca și cînd ar fi rîs, ca și cînd piciorul acela care îi fusese tăiat i-ar fi fost pus la loc și acum putea să fie și el bucuros, cînd în realitate, în clipele acelea, mîinile lui țineau cîrjele de care n-avea să se mai despartă. I-am strigat Căprioarei: „E tot ce ți-a spus? Altceva n-a mai avut nimic de zis eminentul chirurg?” „A fost sincer”, răspunse și ea sinceră, adică neascunzînd că îl mai iubea și acum și că îl scuza pe deplin. Nu mai era canalie! A zis că începînd cu ea această idilă, n-a exclus căsătoria, dar nu s-a gîndit că va fi așa de curînd. „Da, mă iubește și acum, dar în ce privește căsătoria...”

CAPITOLUL XIII

„**R**eveniți la seara balului, cînd ați văzut-o pentru ultima oară, mă întrerupse anchetatorul, căruia îi relatam toate acestea; pe el nu-l interesa decît atît, momentul dispariției fetei. E inutil, adăugă el, să vă mai previn că noi știm totul și vă spun dinainte că nu veți apărea ca martor în procesul care va urma. Cel puțin așa sperăm. Ucigașul e în mîinile noastre, dar mărturia dumneavoastră e totuși necesară pentru cazul cînd el va nega în instanță ceea ce a recunoscut la cercetări: se poate întîmpla, e un individ nesigur, noi cunoaștem astfel de reveniri cînd criminalul se sperie de judecători și încearcă în mod absurd să se salveze în ultimele clipe."

„În timpul balului ei i s-a făcut rău și s-a speriat, am continuat eu atunci, și cu toate că ne hotărîsem să mergem la un ginecolog abia a doua zi seara, ea mi-a spus că trebuie să ne ducem imediat, să nu fie prea tîrziu. Am ieșit deci de la bal și ne-am dus la doctorul A., renumit în această profesiune..." „Inutil să-i spuneți A., fiindcă îl cunoaștem!" zise anchetatorul, dar eu nu-l luai în seamă și continuai: „Doctorul A. o examină pe fată și refuză să-i întrerupă sarcina. Eu o așteptam în stradă. Ieși după scurt timp și îmi spuse că i-a recomandat să se ducă la doctorul B., care se ocupă tocmai cu astfel de cazuri grele și îi reușesc totdeauna. De ce grele? Pentru că sarcina e cam înaintată. Am luat-o deci spre doctorul B. prin noaptea întunecată și prin ploaie și am străbătut străzile căutînd adresa. Am găsit-o și am sunat. De astă dată am intrat și eu, nu știu de ce... Știam de ce; eu îi cerusem Căprioarei să scape de sarcină, altfel nu mă puteam căsători cu ea, nu i-o spusesem nici direct, nici indirect, dar ea înțelesese, iar eu nu-i spusesem: păstrează copilul... tăcusem și iată-ne rătăcind în noapte, de la un doctor la altul, bătînd, fără să ne gîndim, la porțile nenorocirii; căci spre uimirea mea în chiar clipele cînd îmi destăinuia secretul suferinței ei, adică

sarcina, în loc s-o dau afară din casă și să rup cu ea pentru totdeauna, gîndeam, n-o pot alunga, o iubesc acum și mai mult, sufletul ei mi s-a predat mie total și definitiv; dar n-o să pot totuși să suport niciodată să văd copilul, întruchiparea trădării ei. N-o iubeam atît de mult! A urmat între noi o tăcere grea ca o lespede, tăcere care venea de la mine și ea a înțeles ce are de făcut. Dar doctorul B., după ce a cerut o sumă mare, pe care fata, care avea părinți bogați, a spus că o va plăti, m-a dat afară și a reținut-o pe ea pentru operație. Am așteptat în stradă pînă în zori. Am sunat la ușă, a ieșit un individ care m-a întrebat brutal ce doresc, i-am spus, m-a înjurat și mi-a răspuns că acolo nu se află nici o fată. Abia pe urmă mi-am amintit că doctorul B. spusese că operația va avea loc în seara următoare. Am plecat acasă liniștit. Am așteptat-o să vină, dar n-a mai venit. Am crezut că după operație s-o fi dus pe la țară, ca să aflu tîrziu de tot că la facultate se și dăduse alarma și că poliția făcea anchetă. Nici atunci n-am crezut în moartea ei, mai ales după zvonurile că ar fi fost văzută în alt oraș și pe urmă că ar fi fugit în străinătate…"

„Nu vă punem acum să dați o declarație scrisă, ar însemna să vă inculpăm și să vă zdrobim cariera, a zis anchetatorul. Pentru noi ar fi inutil. Nu sîntem anchetatori orbi, sîntem oameni, ați greșit neanunțînd imediat unde ați dus fata, dar fiindcă noi, poliția judiciară, am prins medicul criminal, considerăm că ar fi excesiv să vă dăm pe mîna Curții. În afară de cazul, repet, că acest medic inconștient n-o să se poarte cum trebuie la proces…"

„Ar avea șanse să scape?" l-am întrebat. „Ar avea!" „De ce?" „Pentru că tot nu știm unde e fata. Numai el știe, dar refuză să spună…" „Atunci cum de știți că el a omorît-o? Poate trăiește?" „Avem alte dovezi că fata e moartă, pe care el nu le poate nega, dar ca un animal cu instinctul încă treaz, nu vrea să ne dezvăluie ce-a făcut cu ea… Cadavrul e pentru noi proba zdrobitoare și el știe, sau presimte că pînă în ultima clipă s-ar mai putea apăra sau scăpa cu o condamnare mai ușoară."

Cînd iubita ta a ajuns *probă*, ce mai ai de făcut? Deși mintea îmi spunea că ea de mult e moartă, eu tot mai credeam și n-aș fi suferit să fie adevărat că ea se afla în alt oraș și se plimba cu altul la braț, deși pentru mine era absurd, fiindcă ea nu era Nineta. Curînd orașul puse mîna pe toate știrile și eu nu tremuram la gîndul că numele meu va fi amestecat în moartea ei. Și nu tremuram nici la gîndul că va trebui să

depun mărturie în proces și să fiu apoi inculpat. Deși exista proba că ea era moartă (criminalul fusese arestat) și că soarta n-o protejase pe această fată în derută, eu mă simțeam protejat, neatins și intangibil, cu toate că ar fi trebuit să-mi dau seama că fusesem atins și că puteam nimeri curînd la pușcărie. Iată ce se povestea. A doua zi seara doctorul B. avea musafiri. Căprioara stătea într-una din odăile lui și aștepta să i se întrerupă sarcina. Gazda și musafirii au început să joace pocher și să bea. Bairamul s-a terminat noaptea tîrziu, după ora unu. Doctorul B. cîștigase, dar și băuse, și în loc să se ducă să se culce și să amîne operația pentru a treia zi, pune mîna pe instrumente (se știe cît curaj dă alcoolul, deși el nu avea nevoie de curaj, ci de prudență) și operează pe fată, care face imediat o hemoragie mare și intră în comă. Alarmat, doctorul B. dă un telefon la un spital doctorului C. și îl convoacă și pe doctorul A., cel care ne refuzase primul cînd ne dusesem la el. Acești trei medici, A., B. și C., erau prieteni, cel din urmă fiind și director de spital. Doctorul B. îi cere prin telefon doctorului C. să trimită o ambulanță, s-o ridice pe fată, s-o ducă la spital și s-o salveze, sau să moară acolo sub un diagnostic care să-l scoată pe el din cauză. Ambulanța vine împreună cu doctorul C. și doctorul A., pătrund înăuntru și găsesc fata aproape moartă: prea tîrziu s-o mai ducă la spital, ar fi murit pe drum și pe urmă doctorul C. nici nu voia să-l acopere astfel pe ginecologul B.

Sosit în orașul nostru, anchetatorul din București bănuise imediat, aflînd că fata avusese în acel an două legături cu doi studenți, ajunși în toamnă unul chirurg, iar altul profesor, și nici unul cu aere de criminali, că cheia enigmei dispariției fetei se află undeva în cabinetul unui ginecolog. Puse deci sub urmărire chiar casa doctorului B., bineînțeles după ce află ușor că era nu foarte cunoscut în oraș, ci foarte bogat, sau mai bine zis foarte lacom de bani... Și curînd i se raportă următorul fapt. În fața casei bănuite pe care o supraveghea un polițist sub pretextul reglării circulației se produse la un moment dat un accident între o mașină, o căruță și un camion. Stupid, polițistul scăpă casa din vedere, și în timp ce lumea se aduna și el încerca să facă ordine, în fața casei opri brusc o furgonetă sanitară, poarta se deschise, apărură doi inși cu un sicriu, îl vîrîră în furgonetă, se urcară și ei și dispărură. Spre surpriza judiciarilor locali, anchetatorul nu se grăbi cîtuși de puțin să percheziționeze imediat casa, pentru simplul

motiv că de aproape o săptămînă cel bănuit, doctorul B., nu se mai afla acolo, se internase într-un spital de boli nervoase, de unde un alt om al anchetatorului, deghizat în bolnav și mai puțin stupid, îi și raportase lucruri interesante. Că la cîteva zile după internare doctorul B. primise vizita misterioasă a doi tipi care după semnalmente erau doctorii A. și C., vizită care dură cîteva ore lungi. Nu se știe ce discutară ei trei în rezerva doctorului B., dar, bănuitor, polițistul deghizat în bolnav, văzînd după plecarea acelora că doctorul B. nu mai iese din rezervă ca de obicei la căderea serii, intră peste el și îl găsi fără respirație și palid ca un mort: se sinucisese. Dădu alarma și ginecologul fu salvat și pus sub anchetă. Nu se mai află prin ce mijloace se smulse de la el recunoașterea că fata fusese într-adevăr operată de el, dar că... a plecat din cabinetul lui bine sănătoasă. Dar coșciugul? Nu știa nimic, nu credea să fi ieșit de la el din casă. A fost judecat și condamnat fără să se poată obține împotriva lui „proba zdrobitoare" și ca atare a luat doar cîțiva ani. Numele meu și al fostului medicinist n-au fost pomenite.

Îl vizitai din nou pe eminentul chirurg la spital, dar se purtă cu mine distant și rece și nici eu nu insistai, citind în privirea lui că riscam să mi se spună ceva dur la care n-aș fi avut ce răspunde, de pildă: „nu mi-amintesc să vă fi cunoscut vreodată", sau pur și simplu să-mi întoarcă spatele și să mă planteze pe coridor. Așa, se mărgini, cu o urmă de jovialitate, să mă întrebe: „Doriți ceva? Aveți vreun bolnav pe care îl pot ajuta?" „Nu, i-am răspuns, mulțumesc... Vă urez succes în carieră..." „Și eu dumneavoastră!" mi-a replicat fără ezitare și fără cinism, semn că dacă se considera primul vinovat de căderea Căprioarei, eu eram cel de-al doilea. „Ea mi-a vorbit mult de proiectele dumneavoastră de a vă realiza în filozofie", mi-a mai spus cu orgoliu detașat, ca între doi reprezentanți străluciți ai generației lor, care se cunosc între ei și se prețuiesc, dar nu se vor mai întîlni niciodată...

Prins de detalii polițiste care mi-au năvălit dezordonat sub condei, am uitat să dezvălui mai clar adevăratul înțeles al vinovăției mele. Am omis alte detalii. De ce trăise atît de mult timp Căprioara cu mine fără să-mi spună de la început că era însărcinată? Ar fi putut să se ducă de îndată la un medic fără să-și riște viața. Îmi amintesc că în acea perioadă am fost izbit de un gînd: fata asta suferă de ceva, dar nu vrea să-mi spună pînă nu mă cucerește. Iubirea ei e simulată

și vinovată. Și în loc să încerc să aflu adevărul, *m-am complăcut*. Un suflet care ți se predă îl iei în stăpînire cu mare apetit. Cele cîteva săptămîni cît a durat recucerirea mea au fost decisive, fiindcă în astfel de cazuri săptămînile... Dacă acest suflet mi se predase (și în acest sens nu exista nici o îndoială, fusesem fericit de prada mea), atunci de ce n-o acceptasem așa cum era? Și nu pot să invoc scuza că nu cunoșteam riscul, doctorul A. ne avertizase prin refuzul său în mod clar. Și totuși am condus-o în noapte spre fatalul doctor B., cînd ar fi fost atît de ușor să-i spun: nu, nu mai mergem nicăieri. Și ea ar fi fost fericită și poate că și eu. În orice caz cursul vieții mele ar fi fost altul. Repet însă, pe atunci și în tot timpul și după încheierea acestui episod tragic, eram bine blindat...

Un gînd proaspăt mă izbește însă acum cu putere (și nu m-a izbit atunci, ce curios!), Căprioara a venit la mine destul de tîrziu, trebuie să fi fost în luna a doua, spre a treia... Ce făcuse timp de două luni? Nu pot să descifrez nimic, afară de faptul că biata Căprioară purta rochii cam largi, iar dragoste nu făcea decît cu lumina stinsă. Se hrănise ea oare în acele două luni cu iluzia că tînărul chirurg, viitor desfăcător pe cont propriu de dovleci umani, nu o va părăsi totuși văzînd-o că păstrează sarcina și o va lua în cele din urmă de soție? E o ipoteză extrem de verosimilă...

PARTEA A DOUA

CAPITOLUL I

Era chiar în anul cînd războiul se termina; în primăvara următoare primii ordin de chemare: trebuia să mă prezint la București, la o școală de ofițeri de artilerie. Fusesem bine născut, îmi făcusem studiile universitare tocmai cînd această sinistră conflagrație era în toi. După licență ar fi trebuit să fiu încorporat, dar armata, după cum aveam să aflu, intra în criză, și contingentul meu, adică nu tot contingentul, ci doar cei cu studii superioare fuseseră amînați. Am spus sinistră conflagrație nu pentru că am despre război această viziune. Bolile și foametea pot fi mai rele decît glonțul. Gripa spaniolă de după primul război mondial se pare că a omorît mai mulți oameni decît muriseră pe cîmpul de luptă, iar după Genghis Khan prin secolul al XIV-lea a început în Europa un război cumplit între populație și păduchii și șobolanii aducători de ciumă. Jumătate din europeni au pierit. Alianța microbilor între ei poate fi mai rea sau în orice caz tot atît de rea cît un război modern, adică nuclear. Dar astea sînt fatalități naturale, ce poți face? Mori și ești bun mort. În timp ce gazarea oamenilor, cu premeditare, cum aveam să aflu abia după încheierea păcii că avusese loc în timp ce noi audiam liniștiți cursurile, neliniștește spiritul nostru. Ce-a făcut civilizația europeană, ce i s-a întîmplat de a putut asista parcă adormită, în orice caz picotind, la ascensiunea pe scena istoriei a unui tip bizar care a început să ucidă oamenii dincolo de necesitățile războiului? Desigur, istoria unei ciume nu e pasionantă, ce poți să spui despre ea? Scene monotone de oroare și cifre statistice despre hecatomba în care au pierit milioane de ființe umane. Un mesager din *Romeo și Julieta*, un călugăr, sare în ajutorul unui bolnav. Intră să-i aline suferințele. Imediat după el apar însă niște inși care încep de îndată să bată ușile și ferestrele în cuie. Resemnat, călugărul își pleacă fruntea, înțelegînd: nimerise în casa unui ciumat și nu mai

putea ieși, trebuia să moară cu el. Shakespeare nici măcar nu dă aceste detalii, regizorul unui film a imaginat scena bazîndu-se doar pe cîteva rînduri în care ni se spune de ce n-a mai ajuns călugărul unde trebuia. Ei unde? Într-un loc unde era necesar să poată primi Romeo de la Julieta un mesaj. Acolo era îndreptat ochiul dramaturgului, spre soarta iubirii celor doi. Ciuma nu merita nici o atenție... Bineînțeles... În timp ce războiul peloponeziac sau campaniile lui Napoleon ne fascinează și rareori istoricul spune: Împăratul făcu cale întoarsă, holera secera rîndurile armatei sale. Atît! Ce e glorios în a muri de holeră? Totul se dezagregă, solidaritatea umană, curajul, loialitatea, toată lumea fuge și nu domnesc decît cei imuni, care zvîrl cadavrele în căruțe și le duc la groapa comună, peste care aruncă var. În timp ce mesagerul de la Marathon va rămîne în istorie, ca și generalul de gardă napoleonean Cambronne, care ar fi strigat *merde* la Waterloo cînd i s-a cerut să se predea. Sînt deci partizanul istoriei calitative, deși înțeleg bine pe Marx, care ne demonstrează că istoria o constituie totalitatea evenimentelor și fenomenelor în care sînt implicați oamenii și nu numai inițiativele lor de expansiune, fiindcă într-adevăr topirea ghețarilor de pildă în urma creșterii cu un grad sau două a temperaturii terestre ar pune în umbră întreaga istorie calitativă a omenirii... Ar pune-o și totuși n-ar pune-o... Odată restabilit în noile condiții create de seism, furnicarul uman și-ar reîncepe aventurile lui pe cont propriu. Germania nu se putea împăca cu înfrîngerea din primul război mondial și cu locul ei în lume. Dar gazările, uciderea prizonierilor, înrobirea țărilor cucerite?

Și cu toate acestea, războiul nu m-a traumatizat. Ființa umană seamănă în acest sens cu nisipul. Trebuie luat din grămadă un fir, pus pe o suprafață plană și lovit cu un ciocan: atunci se poate sfărîma. Furtunile îl pot doar împrăștia, dar se depune în altă parte, iar călcatul în picioare nu produce în masa lui decît găuri care practic nu-l ating. Comparația însă se oprește aici. Omul e făcut să trăiască și dacă nu și-ar uita ororile de care este responsabil ar trebui să se sinucidă. Unii au fost pedepsiți, dar asta nu i-a învățat minte pe cei care au venit după ei, să comită altele și încă... dar voi reveni la timpul potrivit asupra acestui subiect legat strîns de existența mea.

Imediat după război nu bănuiam cît de strîns va fi, într-adevăr ani senini au urmat pentru mine, în ciuda secetei și a sărăciei care

însoțesc aproape în mod fatal pacea care urmează. Desigur, seceta nu era obligatorie, dar a venit totuși, nu în regiunea noastră, ci în Moldova și în marea Rusie, lovită adînc de invazia trupelor lui Hitler. Înainte însă de a fi încorporat, la puțin timp după dispariția Căprioarei, am cunoscut-o pe viitoarea mea soție.

CAPITOLUL II

Un filozof francez, de origine română și care și-a trăit tinerețea în țară, influențat de Kierkegaard, se întreba, într-unul din aforismele lui, cu dispreț la adresa romancierilor și a pretenției lor că spun ceva descriind viețile oamenilor: ce este o viață? Iar eu întreb: ce este altceva? O viață este totul și felul cum se desfășoară ea este adesea halucinant. Spiritul este implicat și lupta care se dă este pentru salvarea lui. Gîndirea altui filozof care declară că abia după ce a încetat să mai caute fericirea a putut în sfîrșit să fie fericit e ispititoare ca gîndire; în realitate cît timp există viață în noi, fericirea, ca și nenorocirea ne urmăresc în bîrlogul în care să zicem că am fi reușit să ne retragem și ne afumă la gura vizuinii cu atîta viclenie încît ne silesc să ieșim fără măcar să ne dăm seama că o facem.

N-aș putea să spun că după dispariția Căprioarei m-aș fi hotărît să nu mă mai căsătoresc, dar îmi spuneam că acest eveniment va trebui să aibă loc tîrziu, pe la treizeci de ani și numai dacă, bineînțeles (firește, toți gîndim la fel), voi găsi o femeie care să mă iubească și s-o iubesc nu împins de circumstanțe, ci în mod lucid, cunoscîndu-ne bine unul pe celălalt. Pînă atunci aveam de lucru: să-mi dau doctoratul, să intru în învățămîntul superior și să-mi încep lucrarea mea de filozofie asupra caracterului unitar al conștiinței umane și a reintegrării ei într-un univers în care spiritul este prezent în mod egal în tot ce există, într-un om ca și într-un cărăbuș.

Dintre profesorii colegi se lipi de mine cel de limba și literatura română, autor al unui volum de versuri publicat înainte de război de către un editor generos din Sighișoara, volum intitulat în mod ridicol *Glod și empireu de-azur*. Omul însă nu era deloc ridicol, avea în el ceva dramatic sau mai exact spus se afla aproape tot timpul într-o stare acută de indignare. Împotriva cui? La început mi s-a părut că împotriva

a mărunte lucruri, de pildă împotriva șicanelor la care era supus de unii dintre colegii săi, cu care se afla în permanent conflict de prioritate și firește mai ales împotriva directorului... Jigniri, replici pe care mi le relata cu lux de amănunte, cu un humor furios și involuntar, făcîndu-mă să izbucnesc în rîs. Acele infinite fațete ale existenței umane neliniștite, imposibil de memorat, ar fi trebuit să am, pentru a le reda, memoria misterioasă a scriitorilor care ne uimesc tocmai prin revelația acestor lucruri deja știute, dar uitate de noi. De pildă: lupta de a dovedi cine e cel mai inteligent, credința că tu ești unul dintre aceștia, apoi șocul, cînd un altul, un individ grosolan, imbecil, un măgar insolent, al cărui loc ar fi trebuit să fie mai degrabă la plug și nu printre profesori într-o școală normală de învățători, nu se sfiește să-ți spună în față, în auzul tuturor că... Ei bine, ce? Aici e aici! „Cu pregătirea dumitale care lasă de dorit...” Auzi! Asta e ceva absolut incredibil! Și un altul care, auzind această cretinie, să rîdă. Iar directorul, superior... (Superior prin ce? Prin faptul că e mai măgar decît toți ceilalți și a ajuns director făcînd politică în județ cu prefectul, cu care e prieten?) „Încetați, domnilor!” Asta tocmai în clipa în care proaspătul meu prieten spunea: „Am impresia că prin aceste cuvinte vrei să-ți maschezi propria-ți lipsă de pregătire...”

Veselia mea auzind toate acestea era secretă. Replicile prietenului meu (căci ne împrieteniserăm, mă însoțea zilnic pînă acasă, mergînd împreună pe jos, el povestind și eu ascultînd) în convingerea lui erau zdrobitoare, cînd în realitate erau puerile, sau în orice caz expresia unei gîndiri sensibile, care nu concepea să spună o grosolănie în stare să-l facă măcar egalul celorlalți și în ultimă instanță prieten cu ei. Dacă ar fi răspuns de pildă pe un ton de dispreț neglijent și afabil *hai sictir!* sau *du-te-n mă-ta!*, s-ar fi rîs și starea conflictuală ar fi dispărut. Așa credeam, dar observîndu-i îndîrjirea aveam îndoieli... I-am citit volumul de versuri, care nu era atît de ridicol cum te făcea să crezi dacă îl judecai după titlu. Era chiar bun, dar strivit de influența lui Arghezi, de care în mod surprinzător pentru mine nici măcar nu era conștient, cu toate că recunoștea în autorul *Florilor de mucigai* și al „blestemelor” un geniu. În rest, spunea că Arghezi era retoric... Avea deci spirit critic, dar nu și pentru volumul său de versuri și mai ales deloc pentru sine, căci indignările lui ascundeau o discretă hipertrofie a eului, silit mereu să se apere și să vadă în ceilalți numai imbecilitate și prostie.

Desigur, imbecilitatea și prostia nu ocolesc în general pe nimeni, dar noi, românii, ne salvăm adesea luînd-o în derîdere la ceilalți și acceptînd cu humor că nici noi înșine nu facem excepție. Rezultă o comedie care ne distrează pe toți și prin asta ne deosebim de alte popoare, firește, una din deosebiri... Petrică Nicolau, căci așa îl chema pe profesorul de limba română, credea că el face excepție, fără să-și dea seama că astfel se rîdea și de el și rîdeam eu însumi, bineînțeles lăsîndu-l să creadă că eram de partea lui și rîsul mi-era stîrnit de cretinia celorlalți.

Acest izvor al indignării în relațiile lui cu colegii se epuiză însă curînd și pe nesimțite Petrică Nicolau începu să se indigneze de manifestațiile din oraș și împotriva cursului pe care presimțea că îl va lua de-aici înainte istoria țării noastre. Am fost cu Hitler, am pierdut, acum o să trecem de partea lui Stalin; Hitler a fost învins, dar Stalin a rămas și o să ne facă el să trecem de partea lui... Și lumea, inconștientă, pune chiar entuziasm în această trecere. „Înțeleg, zicea Petrică Nicolau sumbru, că n-avem încotro, dar atunci fii mai demn, mai lucid, și lasă dracului entuziasmul deoparte. Stalin nu e încă bătrîn, eu îl simpatizez ca om politic rus care a înțeles că Ardealul e al nostru, dar el e și comunist și o să ni-l vîre și nouă pe gît, comunismul, fără măcar să ne lase răgazul să-l asimilăm... În materie de cuceriri, nu există progres în istorie. S-au schimbat doar metodele. Unii tîmpiți cred că or să vie aici anglo-americanii, cînd se știe că paraliticu-ăla pe rotile, Roosevelt, s-a înțeles perfect cu Stalin să împartă între ei zonele de influență ca și cînd planeta asta ar fi fost moșia lui tat-său. Și asta datorită cretinului de Hitler și cretinilor de nemți care au atacat Rusia, crezînd că or s-o cucerească în trei luni. În loc de cucerire au scos-o în lume, cînd mult mai bine ar fi fost să se fi mulțumit cu Austria și regiunea sudetă și să fi cucerit lumea prin expansiune economică și științifică și nu prin...” Și Petrică Nicolau se poticni de indignare și o ploaie de înjurături de care nu-l credeam în stare se abătu asupra lui Hitler și a idioților de nemți care îl urmaseră. Se răcori însă și după o tăcere reluă: „Am cea mai mare admirație pentru Rusia lui Dostoievski și Tolstoi și o adevărată prietenie între noi și ruși n-ar fi de neconceput, dar nu există prietenie între un colos și un pitic. Fiindcă toate țările din Europa, cu rușii la Berlin, au devenit pitice; în douăzeci și patru de ore, dacă

Stalin s-ar decide, armata roșie ar fi la Paris. Cine i-ar putea împiedica? Europa e istovită, Anglia e și ea la pămînt... Englezii și americanii s-au bîlbîit doi ani în nordul Africii ca să gonească de-acolo pe Rommel, care comanda un simplu corp de armată, ce-ar putea ei face în fața rușilor, cu o imensă experiență de război, cu o armată călită și perfect dotată? Să folosească bomba atomică? Ar însemna să moară toți la un loc, ruși, italieni și francezi și să transforme Europa într-un deșert...”

Petrică Nicolau nu-mi făcea impresia că ar fi stăpînit de o viziune apocaliptică. Fusese pe frontul de vest ca ofițer de rezervă și se întorsese neatins la încheierea păcii. Nu era singurul care gîndea astfel și ceea ce spunea el mai spuneau și alții, dar el avea o indignare a lui proprie, o dispoziție sufletească acută, gîndirea lui nu era speculativă, ci neliniștită... Și cu toate acestea, ascultîndu-l, nu știu de ce îmi venea să rîd, în timp ce o adîncă simpatie se năștea în mine pentru el. Firește, nu mă convingea nici cu o iotă, fiindcă eu știam din istorie că evenimentele politice și sociale sînt imprevizibile și nimeni nu e în siguranță față de desfășurarea lor, fie că ești popor mare sau popor mic. Iar cine conduce un popor știe acest lucru, sau mai degrabă are instinctul primejdiei și se abține îndelung înainte de a-și trimite armatele, oricît de puternice, să cucerească pe alții. Stalin de pildă dăduse ordin în ’39 să fie atacată mica Finlandă, nu pentru a o cuceri integral, ci numai o parte necesară securității Leningradului. Cîștigase acea fîșie de pămînt, dar după ce pierduse sute de mii de oameni. Darmite dacă ar fi dat ordin armatelor sale să cucerească Europa, avînd de înfruntat lupta tuturor popoarelor ei, oricît de slăbite, ca și a puternicei Americi care o proteja și care suferise puține pierderi, practic neînsemnate, în timp ce Rusia era economicește vorbind grav atinsă. Hitler într-adevăr nu avusese acest instinct al primejdiei declanșînd războiul, dar apărea ipoteza că un lucru straniu se petrecuse cu el și cu poporul german care îl urmase, și anume că în ciuda aparenței unor determinări politice și economice care le ușuraseră accesul spre putere, nici Hitler și nici acea minoritate activă care puseseră mîna pe Germania nu erau sănătoși la cap. Stalin însă, ca om politic care conducea Rusia, avea toate instinctele treze și luciditatea neatinsă. Nu el venise peste Europa, ci Europa venise peste el și trebuise să se apere și să cîștige. Că dorise (și

Roosevelt fusese de acord cu acest lucru) ca țările limitrofe să intre în sfera de influență a Rusiei nu mi se părea o aberație. Totul era dacă această influență va fi benefică. Aveam să vedem.

Nu ideile lui Petrică mă pasionau, ci iritarea lui, care le colora într-un mod particular. Eram curios să văd spre ce zone se va extinde, cu adevărat curios, ca și cînd aș fi citit pe viu un roman-foileton și așteptam a doua zi, nerăbdător, urmarea.

CAPITOLUL III

Se extinse un timp asupra destinului intelectualului în noul regim care, după părerea lui, avea să se instaleze foarte curînd și definitiv în țara noastră. El nu făcea parte, îmi declară, nici dintre cei care se și grăbiseră să se înscrie în partidul comunist, nici în partidul social-democrat al lui Titel Petrescu, în care intrau o mulțime de fripturiști crezînd că acest partid e de viitor, fără să-și dea seama că social-democratismul, care fusese puternic în Germania înainte de 1933 și fusese strivit de Hitler fiindcă nu se putuse uni cu comuniștii, era acum învinuit (dar fusese și înainte de către Lenin) pentru oportunismul său, care ar fi facilitat venirea lui Hitler la putere. Învinuirea aceasta, zicea Petrică, avea să se extindă și asupra social-democrației contemporane, deci și asupra celei românești, așa, din principiu: prin simplul fapt că ești social-democrat ești oportunist. Ce s-ar cere ca această învinuire să fie redusă la neant? Să se unească partidul social-democrat cu cel comunist! Ei, strigă Petrică triumfător, pe stradă. Se va uni!

N-am fost mirat mai tîrziu cînd previziunea politică a prietenului meu avea să se împlinească. Oamenii au adesea acest dar de a prevedea anumite evenimente, și nu numai cei cultivați, cum era Petrică Nicolau, ci și cei ca tatăl meu, care stînd zilnic la un aperitiv se pasionează de politică fără s-o facă, avînd deci mintea eliberată de corsetul partizanatului. În general unui cetățean liber și cu mintea vie i se poate întîmpla foarte rar să aibă în acest sens, și în linii mari, surprize. Firește, nu poți face previziuni și asupra detaliilor, de pildă modul *cum* se făcuse acea unire.

În ceea ce privește aderarea cuiva la Partidul Național Țărănesc al lui Iuliu Maniu și la cel liberal, al Brătienilor, partide numite „istorice”, Petrică Nicolau o considera o adevărată prostie: vor sfîrși într-o celulă, dacă nu și mai rău. Care va fi soarta intelectualilor, adică a

noastră, profesori, medici, oameni de cultură etc, care considerăm politica drept ceva murdar? Întîi că ni se va cere de-aici înainte, la început cu blîndețe, mai apoi cu persuasiune s-o considerăm ceva curat. Apoi se va trece foarte rapid la faza următoare, a aderării. Și toți oportuniștii nu numai că vor adera, dar vor mima fanatismul și curînd ne vor înlătura pe noi, cei mai buni, întîi pe cei care au avut neșansa să fi făcut politică înainte, apoi și pe ceilalți, a căror politică e să nu facă politică, și astfel se va adînci revoluția, care ne va arunca în excese cine știe pentru cît timp, cum s-a întîmplat totdeauna în istorie. Cum noi sîntem români și nu francezi, vom adera toți, va adera și el, Petrică Nicolau, și eu, cu preocupările mele filozofice, fiindcă românul știe multe, de la cronicari și din propria istorie, că vremurile trec și important e să scapi cu viață. „De ce p... mă-sii crede el că viața lui e atît de prețioasă încît e dispus să facă toate compromisurile pentru a și-o salva, nu știu, exclama tare Petrică Nicolau, furios. Poate crede mai mult decît alții că viața e prețioasă în sine, mai mult decît toate valorile spiritului? Că poți trăi și într-o grotă, numai să trăiești? Că demnitatea, idealurile, libertatea, mîndria de a fi om vor renaște și că numai cine există mai poate să renască, în timp ce un mort e mort de-a binelea și nu mai are cum să recucerească aceste valori? Poate că are dreptate, fără să putem afirma că atunci cînd a putut să ia arma în mînă n-a ezitat s-o facă, ba chiar a făcut-o bine, punînd în vigoarea luptei și viclenia și toate armele unei inteligențe ascuțite, diplomația abilă, trădarea la timp a vechiului aliat și alăturarea de altul nou, mai puternic. Astfel i-am bătut pe turci, pe poloni, pe unguri, pe tătari și am fost bătuți de aceștia, însă am *existat* și mulți s-au trezit astăzi în timpurile moderne uluiți că un popor tînăr a apărut în Europa, dar a cărui bătrînețe, al cărui trecut crîncen nu le cunoaște nimeni, iar alții ne contestă drepturile."

Ajuns la astfel de tiradă, Petrică Nicolau își ridică nasul său fin în aer și indignarea făcu să-i apară pe chip o expresie surprinzătoare de noblețe care mă împiedică să mai rîd de misterioasa sa iritare care rar îl slăbea. Ideea lui fundamentală pe care o formula cu claritate era că am putea fi un mare popor dacă am scăpa de lichele și de lichelism și am învăța să renunțăm la stupidul nostru humor. „Dimpotrivă, i-am răspuns, humorul ne salvează. A ști să rîzi în clipe tragice înseamnă a stăpîni tragicul." „Da, mi-a replicat el, și a evita astfel măreția și a cădea

în trivial. Se spune că un arhitect neamț, prieten cu Carol I, după ce a stat vreo zece ani la noi și a construit cîteva edificii frumoase, i-a cerut regelui permisiunea să se întoarcă în Germania. De ce, Franț, l-a întrebat suveranul, nu-ți place țara asta? Maiestate, i-a răspuns arhitectul, țara e frumoasă, oamenii veseli, femeile atrăgătoare, dar prea mult p... mo-ti! Adică cum? s-a mirat regele. Păi, i-a explicat neamțul, deraiază un tren, morți, răniți, românul zice p... mo-ti! Secetă, inundații, incendii, p... mo-ti! Prea mult p... mo-ti! Suveranul a rîs și el, cum rîzi și tu acuma...”

Într-adevăr, rîdeam, în timp ce prietenul meu n-avea nici un chef, el își trăia ideile cu intensitate, ai fi zis că spiritul său nu cunoștea relaxarea, această stare care ne apropie de contemplare, fără de care n-am mai putea vedea cerul minunat, norii de pe el și chipul frumos al unei fete. Chiar mă întrebam în clipa aceea cum trăia el cu soția lui, cum arăta, dacă iritarea ceda și cunoștea clipe de destindere.

CAPITOLUL **IV**

Abordă el însuși acest subiect chiar atunci cînd eu, deși îl ascultam cu atenție, nu mă putui stăpîni să nu întorc capul după o siluetă, *une passante*, cu splendide picioare în cizme de iarnă, picioare vizibile doar între haina de blană și negrul acestor cizme elegante, ah, picioare care parcă mă orbiră pentru o clipă. Dar și chipul era frumos, văzut într-o străfulgerare, zîmbitor, cu gene mari, care clipiseră o dată în timp ce fulgi de zăpadă îi cădeau chiar în ochi... Ca și pe poetul damnat, mă stăpîni un sentiment brusc de melancolie că *ea* a trecut și n-o voi mai vedea niciodată, trecătoarea iubită cu un destin necunoscut... *Jamais!* Se pierdu în mulțimea care umplea strada într-un du-te-vino neîncetat... „E nevastă-mea! spuse atunci prietenul meu, uluindu-mă. Și își ridică spre cerul plumburiu chipul său mic, deodată disprețuitor și îndîrjit. E ora cînd știe că eu vin acasă și cu toate astea nu sînt niciodată sigur dacă mă așteaptă sau nu. Și niciodată nu știu dacă, așteptîndu-mă, o să-mi înghit în liniște borșul nenorocit pe care mi-l servește în farfurie, sau dacă există sau nu acel borș, deși îi plătesc o servitoare care să-l gătească."

Aproape că nu auzii aceste cuvinte care mă introduceau deodată, fără ocolișuri și fără falsă discreție, în viața intimă a prietenului meu. Mai tîrziu aveam să cunosc și eu această stare în care un bărbat își dezvăluie relațiile cu soția fără să-i mai pese că aceste relații ar trebui să rămînă secrete. Secretul, credem noi, învăluie ca un abur misterios o căsătorie fericită, fără să ne dăm seama că fericirea e un secret comun care nu miră pe nimeni, numai nefericirea trebuie cu adevărat ascunsă, ca și cînd ar fi o rușine să fii nefericit și s-o declari! Or, tocmai de asta nu ne mai pasă. Eram consternat, nimeni din școală nu aflase pînă atunci ceva despre felul cum trăia profesorul Nicolau cu soția lui, adică nu se șoptise nimic, să zicem, despre vreo trădare sau despre vreun scandal...

Îi cîștigasem eu deplina încredere ca să se destăinuiască astfel? Sau nu-i mai păsa? Da, aveam să aflu și eu mai tîrziu: apare o perioadă în viața unui cuplu, cînd conflictul interior sparge cadrele vieții în doi și se revarsă în viața din afară din pricina intensității insuportabile la care sînt supuși cei în cauză; nu eram atît de prieten cu Petrică, adică prietenia noastră era prea proaspătă ca să-i devin confident. Și apoi întîlnirea noastră cu ea... Soții nu numai că nu schițară gestul de a se opri și a schimba măcar cîteva cuvinte de formă, cum obișnuiesc chiar cei în conflict, dar nici măcar nu se salutaseră. Brusca destăinuire a prietenului meu nu avea însă în ea ceva acut, părea ceva cronic, n-aș fi zis că dezvăluia o ceartă recentă care ar fi putut explica o astfel de înstrăinare. În același timp ea se arătase zîmbitoare, parcă fericită sub ninsoarea care cădea peste noi și peste oraș. Da, avea pe chip un surîs parcă de beatitudine și în ochi o sclipire enigmatică. Pe atunci însă nu știam nimic despre viața cuplurilor și în clipa aceea am gîndit că fără îndoială el îi purta pică pentru ceva, se certaseră și desigur, cum el era ușor de jignit, ea îl jignise, nu în sensul că nu era sigur de borșul zilnic sau de prezența ei acasă (lucru care putea fi adevărat, dar cu care el se obișnuise), ci îl jignise în personalitatea și în orgoliul lui, unde era atît de vulnerabil. „Lasă, Petrică, i-am spus, nu mai fi și tu atît de susceptibil...”, gîndind, cînd ai o soție atît de frumoasă, astea sînt fleacuri pe lîngă fericirea de a te culca cu ea în pat... „Nu sînt măgar, zise el, să nu fiu susceptibil, cu toate că și măgarul rabdă să-i pui tot felul de poveri în spinare, dar nu uită că i le pui și cînd te aștepți mai puțin aruncă și poveri și tot și îți aplică și două copite în cur, dacă nu și mai rău. Un om e un om, continuă el parcă rănit iremediabil în înalta sa concepție despre ființa umană, dacă nu respecți un om, atunci ce mai respecți? Nu te înjosești și pe tine însuți în clipele acelea? Ea nu are nici cea mai elementară noțiune despre respectul reciproc, fără de care... totul se duce dracului”, exclamă deodată prietenul meu atît de scîrbit și cu atîta lehamite încît de simpatie pentru el îl apucai de braț și izbucnii în hohote înalte de rîs. Astfel era pe atunci natura mea primitivă, nefericirea cuiva, bine exprimată și sinceră, îmi stîrnea rîsul spontan, irepresibil, așa cum ni se întîmplă să izbucnim în rîs cînd cade cineva din tramvai sau e stropit cu noroi de sus pînă jos de un automobil. Desigur, în forul meu interior eram încredințat sau doream ca rîsul

meu să-l antreneze și pe celălalt și să vadă și el că, iată, se putea rîde de comedia umană, nu trebuie niciodată să iei lucrurile în tragic, mai proprie îi e omului înclinarea spre rîs, starea de inocență... uitați-vă la copii, unul îl pune pe altul jos, îl gîtuie, îi trage pumni în cap, îl gheruie pe față, apoi se ridică amîndoi, și cel lovit, te uiți la el că deodată surîde ca un prost... Ei bine, nu e prost deloc, ci doar e curat, neatins de trufie, de sentimentul umilinței... Nu i s-a întîmplat nimic, iată, e tot ceea ce simte el în clipa aceea. Firește, viața nu e o joacă de copii, dar mai întîi de ce n-ar fi? Nu sîntem noi toți copiii pămîntului? Și apoi cine le-a spus oamenilor că trebuie să rămînă înlănțuiți de cei cu care se află în stare de conflict? „Păi, Petrică, i-am spus, e foarte simplu, nu ești sigur că o găsești acasă, nu te mai duce nici tu la ora aceea acasă, nu ești sigur de borșul tău, dă servitoarea0 afară și mănîncă-l la restaurant!...”

La aceste cuvinte prietenul meu se înfundă pentru prima oară într-o tăcere însingurată și orgolioasă pe care n-o mai rupse pînă ajunserăm în dreptul casei mele. Îmi veni o idee: să urce la mine și să luăm masa împreună. La ora aceea, unu și jumătate, cînd ne întorceam noi de la școală, mă aștepta totdeauna mama cu masa pusă, iar la trei era acasă și îl aștepta pe tata. Pentru seara îmi lăsa ceva ușor de încălzit, sau îmi ajungea un sandvici cu unt și brînză, sau jambon, un pahar cu lapte...

Petrică acceptă. Apartamentul meu de două camere era confortabil, deși încă sărac mobilat. „Fă-ți totul singur”, îmi spusese tata, deși avea ceva bani și deși vedea cum de la o lună la alta se devalorizau, ajunsese o pereche de pantofi să coste aproape cît un salariu de-al său de altădată. Îmi cumpărasem strictul necesar, mobilă de ocazie, un divan-studio, un birou, o masă și cîteva scaune. Cărțile îmi stăteau încă îngrămădite pe lîngă pereți.

Băurăm cîte-o țuică și mama ne servi ciorbă de purcel ardelenească și tocană cu mămăligă. Cartelele de pîine aduseseră pe țărani în piață cu mălai. Apoi la cafele mama ne părăsi. Nu fumam niciodată dimineața, iar Petrică era doar fumător de ocazie. Aprinserăm țigări.

„...Iar Marghiloman spunea, în legătură cu neseriozitatea noastră, reluă Petrică revenind la ceea ce discutaserăm înainte de întîlnirea cu nevastă-sa, că în România n-ai nici o plăcere, nici măcar

pe aceea de a avea un adversar, fiindcă dacă îl învingi, trece de partea ta... Abia dacă voi, ardelenii, sînteți mai fermi... Dar n-o să mai conteze... Să-ți dau să citești ce scrie Charles Maurras despre ceea ce ne așteaptă pe noi, intelectualii, ceea ce ne rezervă adică nouă revoluția proletară. Vom fi puși la coadă. Gînditorii, oamenii de cultură, nu vor avea acces la putere și în general li se va refuza orice încercare de a gîndi altceva decît ceea ce a gîndit deja Marx. Întreaga gîndire a umanității va fi reanalizată prin această prismă și în acest sens vor avea și ei ce face, sau cum spuneți voi, ardelenii (Petrică era regățean), or să aibă de lucru «cît îi hăul», cu iluzia că înseamnă și ei ceva. Nici vorbă, Marx a fost un mare om și în forul lor interior nu se vor simți umiliți că nu li se va da voie să se abată de la litera lui. Se vor crea institute speciale de cercetări filozofice și sociologice și vor fi vîrîți în ele toți, să le treacă apetitul că ar putea face și ei politică cum au făcut Bălcescu, Titu Maiorescu, Petre Carp sau Kogălniceanu. Iar un nou Nicolae Iorga sau un nou Octavian Goga vor trebui să-și pună pofta în cui. Cel mult funcții de decor. Li se va lăsa doar libertatea să se mănînce între ei, pe-acolo prin acele institute, ba chiar vor fi încurajați, cu instinctul sigur al conducătorilor de totdeauna, să-și sape reciproc autoritatea, firește pînă la o anumită limită, căci vor avea nevoie să existe totuși valori pentru a exalta noile idealuri. Cei cu adevărat neliniștiți de soarta culturii, de valorile absolute, vor fi izolați sau închiși, băgați la zdup. Nu se va sinucide nimeni, nici nu va fi împușcat, dar vor trece prin infernul adaptării, dacă va fi chiar infern, după părerea mea, marii maeștri vor da din capetele lor albite de înțelepciune și vor zice: aiasta este foarte bine, alții vor întîrzia să vadă dacă nu vin anglo-americanii, pe urmă geniul pamfletar al unuia va spurca pe trădătorii de țară transfugi și dușmani plătiți. În general, toți vor fi înghițiți de stomacul tare al partidului comunist, cum a spus Lenin...” „Chiar așa a spus Lenin?”, l-am întrerupt eu. „Da, chiar așa, noi avem stomacul tare și vom înghiți pe toți individualiștii și șovăielnicii, citez din memorie. Nu sînt Mafalda să ghicesc ce-or să facă cei care au creat pînă acum o mare literatură. N-ar fi exclus să devină optimiști...” (N-a fost exclus, chiar au devenit!, cum aveam să ne dăm seama mai tîrziu. Petrică, după ce a aderat și el, a uitat totalmente de profețiile lui, ca și cînd o stranie amnezie i

s-ar fi abătut pe conștiință, ca și cînd un altul, străin cu totul de el, ar fi făcut acele profeții; dar soarta lui avea să devină pe atunci tragică. O să revin asupra acestui lucru...)

Se lăsă o tăcere, care se prelungi. Ceva nu mai mergea. Se vedea că nici el nu credea în propria-i viziune neagră pe care i-o inspirase reacționarismul maurrasian din cartea *l'Avenir de l'intelligence* (carte pe care mi-o împrumută chiar a doua zi), sau în orice caz făcea eforturi să-și îndepărteze gîndirea de la ceva. De la ce? Aveam să aflu curînd... Nu mai stătu mult și plecă.

CAPITOLUL V

De la soția lui, bineînțeles. „Metode fără efect, Matilda e mai presus de ele.”, spuse el a doua zi fără să-mi dau seama dacă era un elogiu sau o învinuire la adresa ei. „Nici n-a observat că am lipsit de-acasă, am găsit-o trîntită cu fundul în sus în pat, răsfoind reviste de arhitectură și de decorații interioare. Mi-am scos paltonul și mi-am aruncat mănușile înjurînd. Asta nu e viață! Aiurea, degeaba am dat eu servitoarea afară, de două ori am făcut-o, angaja ea pe alta pe cont propriu. Cîteva luni am mîncat la restaurant, dar mi-am cheltuit toate economiile fără nici un rezultat, afară de tristețea care te cuprinde cînd vezi la mesele vecine pe alții cu soțiile lor și tu singur. De ce dracu te-ai mai însurat? Și în general ce rost are însurătoarea? Sursă de epuizare a ceea ce e mai bun în tine, credință în rostul vieții, în idealuri că omul e incomparabil... Ba e perfect comparabil, cu un catîr de pildă. Să nu facă nimic. Se uită la mine cu coada ochiului cînd mă vede că nu pot să mai rabd și mă apuc eu să fac ordine. În dulapuri, în bucătărie, în cămară, în bibliotecă, pe care tot timpul o răvășește... Îmi dispar cărțile, îmi descompletează cele mai frumoase ediții. Unde sînt cărțile mele? Nu zice nimic, se uită la mine cu ironie și are o putere colosală în a tăcea, în timp ce eu mă epuizez, pe toate gamele, ale blîndeții, ale apelului la rațiune, ale înțelegerii, ale amenințărilor. Tîrziu de tot am aflat că le împrumuta. Edițiile mele rare din Racine, Balzac, Montaigne, Rabelais, Pirandello, pe care mi le-a dăruit tata, care a călătorit la Paris, avocat bun, a cîștigat bani în viața lui și a cumpărat tablouri și cărți... Mi-a dat și mie și din unele și din altele... Circulă prin casele prietenelor și prietenilor ei arhitecți și se întorc, dacă se mai întorc, pătate, rupte la coperți, cu foi smulse și lipite grosolan cu pap... A trebuit să perorez luni de zile pînă să aflu că le împrumuta și că nu ea le aducea în halul în care le descopeream prin rafturi. Și alte luni să mi se spună cu privirea încărcată de patimă stranie: că de ce să nu se bucure și alții

de ele? Ei, de ce? Toți sîntem oameni, eu le-am citit, aceste cărți, să le citească și alții... Egoismul ăsta al meu e insuportabil. Fii generoasă pe cont propriu, i-am spus, nu pe contul altuia. Cui îi place să citească, să se ghiftuiască mai puțin și să-și cumpere cărți. N-ai decît să-ți faci biblioteca ta și pe urmă s-o dai cu împrumut tuturor vitelor din oraș care să ți le înapoieze pline de caca... A încetat cu cărțile, au început să-mi dispară cămăși, costume, pantofi, chiar și ciorapi, exclamă prietenul meu cu un humor disperat... Acum trei zile, continuă el, cobor în pivniță să tai lemne. Eu le cumpărasem de la depozit, însoțisem camionul pînă acasă, le stivuisem cu un om pe care îl plătisem, lemn cu lemn, trei mii de kilograme... Ea venise acasă ca o cucoană, se uitase cu ironie la mine cum îmi curge sudoarea de oboseală... Ironie, surîs, dispreț... Fără să mă întrebe, tu ai mîncat, ești obosit, sau nici măcar atîta, să-și fi văzut de arhitectura ei, n-am pretenția la tandrețea femeilor, care nu e decît o cursă... Pisicile sînt superioare, cînd simt nevoia de tandrețe se mîngîie singure de piciorul scaunului și torc pe cont propriu, nu înșală pe nimeni... S-a retras în dormitor și cînd spre seară am ieșit și eu din bibliotecă și m-am așezat la masă, la masă nimic... Tu n-ai mîncat în oraș? zice. Ba am mîncat, i-am răspuns. Și m-am culcat la mine în birou, flămînd, dar fără dorința de a mînca, cu speranța că o să vină la mine și să mă cheme în bucătărie, să-mi infirme ideea care îmi dădea tîrcoale, că femeia asta nu știe ce e o căsnicie și de ce dracu s-a mai căsătorit cu mine... N-a venit. Nu vin, să știi de la mine, nu le aștepta niciodată, fiindcă nu vor veni, în întunericul odăii tale aștepți zadarnic un semn, acest semn nu-ți va fi dat... Pare neverosimil, îți contrazice întreaga ta concepție despre viață, dar e adevărat, așa cum e adevărat că trebuie să mori, nu-i pasă de tine și degeaba nu dormi, chinuit să afli adevărul. Nu există nici un adevăr, nu te înșală nimeni, nu iubește pe altcineva, și totuși nu vine cînd o aștepți, idioata credință că o să apară și o să-ți pună mîna pe fruntea înfierbîntată e o invenție pe care nu știu cine ne-o inculcă încă de mici, încă din adolescență, cînd visăm iubirea și armonia... Ducă-se dracului, mi-am spus și am hotărît că mai bine trăiesc singur, și am aruncat în noaptea aceea peste bord gîndul de a fi fericit cu o femeie... Dimineața însă m-a invitat la ceai, mi-a dres cravata, avea aerul că nu s-a întîmplat nimic. Tandrețea ei era indiferentă și gestul de a-mi drege cravata mi-a făcut greață. Ia

mîna de pe mine, i-am spus. Și am plecat înjurînd... Și acum trei zile, cobor eu în pivniță să tai lemne. Servitoarea plecase la țară, îi murise mă-sa. Cînd mă uit... știam că în pivniță abia aveai loc să pui lemnul pe butuc... acuma, loc berechet... Mă uit eu mai bine... știam că abia vedeai ferestruica... ferestruica mică era degajată și toate lemnele din partea aceea, un perete întreg, lipseau. Mă uit mai bine și văd că și peretele stivuit din stînga era înjumătățit... Am înțeles într-o clipă ce se întîmplase. De la cărți și lucrurile mele personale de îmbrăcăminte, trecuse la lemne, cărate și aranjate de mine. Am urcat sus, indignat («Aoleo, Petrică, am gîndit în clipa aceea uitîndu-mă la el și văzîndu-i indignarea reapărîndu-i pe chip, numai indignat ai fost tu atunci? Trebuia să urci sus cu o bucată de lemn în mînă și s-o croiești cu el ca unică soluție a chestiunii tale insolubile!»). Cui ai dat lemnele? am întrebat-o. («Cui să le dea, am gîndit eu, altor oameni, de ce să te bucuri numai tu de ele la gura sobei și să-l citești cu delicii la focul lor tihnit pe Racine sau Montaigne?» Dar Petrică nu mi-a urmat, nici măcar acum, tîrziu, acest gînd și a repetat...) Cui ai dat lemnele? Ea stătea ca de obicei în pat, cu fundul spre ușă, ca un semn de dispreț pentru cel care ar fi intrat peste ea și cel care putea intra eram numai eu... În clipa aceea mi-am adus aminte cum mătușă-mea, la țară, unde îmi petreceam vacanțele, punea mîna pe-un retevei și îl arunca furioasă în cîinele care dormea în mijlocul bătăturii cu spatele la casă... («Așadar totuși ți-ai dat seama ce-ar fi trebuit să faci!») Am apucat-o de mînă și i-am spus: ridică-te cînd stai de vorbă cu mine! S-a ridicat și gura ei s-a făcut subțire ca o lamă de cuțit... Nu te agita, mi-a răspuns cu pleoapele coborîte, cînd n-o să mai avem lemne mă ocup eu să fie iar pivnița plină..."

Ajuns aici Petrică se opri. Așteptai însă zadarnic să continue. Mă uitai la el: avea fălcile încleștate. Înțelesei că nici pînă astăzi nu rezolvase, în el însuși, acest episod, care era proaspăt. De aceea poate soții, întîlnindu-se pe stradă, nu se opriseră, nu-și spuseseră nimic? Da, dar ea avea un surîs răpitor... Cu ce greșești tu, Petrică, față de ea? m-am întrebat. Ce lipsește, ce nu-mi destăinui? Ce-ți scapă din ființa ei, care îți produce o indignare universală? Fiindcă, e clar, ea e sursa iritării și pesimismului tău furios, pe care îl extinzi în relațiile cu colegii, cu istoria, cu evenimentele politice și cu *l'avenir de l'intelligence*...

Surîdeam, curios să aud ce-o să-mi spună mîine...

CAPITOLUL VI

A doua zi însă, lovitură de teatru: pentru întîia oară de cînd îl cunoșteam, Petrică era nu numai vesel, ci o lumină care îi făcea chipul deosebit de frumos îi transfigura parcă trăsăturile. Înalt cum era, subțirel și distins, ai fi zis că umbla cu capul în nori. Radios, îmi spuse că a vorbit cu Matilda despre mine... Parcă ar fi obținut o victorie, astfel rosti el aceste cuvinte, ca și cînd demult aș fi insistat eu pe lîngă el, ca numita Matilda să accepte să i se vorbească despre mine. Și că el și ea mă invitau la masă... Chiar în acea zi, adică acum, la prînz. „Bine, Petrică, zic, mulțumesc."

Era clar pentru mine, se împăcaseră. Dar se împăcaseră de tot, adică tot ceea ce îmi povestise el nu mai exista, n-avea să se mai reîntoarcă? Am dat din umeri. Treaba lui, numai el știe ce e între ei. O luarăm deci spre el, străbătînd centrul orașului. Eram cam plictisit: Petrică nu mai avea verva lui care mă atrăsese atît de tare, felul poetic (era doar poet, nu?) în care își ținea fruntea sus, aerul degajat, cu o vagă expresie de dispreț pe chip la adresa mulțimii prin care treceam, tăcerea lui care se voia superioară îl făcea puțin antipatic. Oricum, nu mai avea nici un haz. Mă gîndeam chiar să pretextez că am uitat că am ceva urgent de făcut și să mă scuz, să rămînă invitația lui pentru altă dată. Numita Matilda, cu sufletul ei generos pe seama cărților și chiar a lemnelor lui Petrică, nu-mi stîrnea nici o curiozitate s-o cunosc. Viața acestui cuplu mi se părea că are în ea ceva minor și stupid, în ciuda faptului că erau amîndoi intelectuali, fiindcă nu-mi trecea prin cap să pun la îndoială ceea ce îmi dezvăluise Petrică. Desigur, în concepția mea și în ceea ce privește viața sentimentelor nu exista deosebire între un om cultivat și unul cu o meserie simplă și fără cultură. Intelectualul putea doar complica meschinăria vieții în care trăia, perorînd și vorbind

despre idealuri, în timp ce omul simplu putea recurge la violență sau să sufere în tăcere, fără generalizări filozofice.

Mă înțelesesem cu mama să mă aștepte totdeauna pînă la ora două și, dacă nu veneam, să-mi lase un bilet în care să-mi spună ce am de făcut ca să mănînc și să plece. Parcă îmi părea rău că n-o s-o văd decît mîine, fiindcă, în mod natural, neiubind pe nimeni, începusem s-o iubesc pe ea, prezența ei ocrotitoare, tăcerea chipului ei care era atît de elocventă: ești fiul meu, parcă îmi spunea, și după Dumnezeu la tine țin și am uitat de mult că nu mai ai credință și nu te-ai împăcat cu taică-tău... Dar ești tînăr, și nu se știe dacă într-o zi n-o să-l înțelegi pe Mîntuitorul... Îi ghiceam aceste gînduri și o ocroteam acum și eu, spunîndu-mi că dacă Mîntuitorul a învățat-o să fie atît de răbdătoare și să țină astfel la mine, care o chinuisem pînă mai ieri, înseamnă că totuși pe ea credința o înălțase cu adevărat, în timp ce tata era în stare să-mi poarte atîta vreme ranchiună, deși era un om de treabă. Da, dar oamenii numiți de toată lumea de treabă nu sînt de treabă deloc, dacă pot păstra în sufletul lor, atît de multă vreme, o jignire, chiar dacă e gravă.

Mă trezi din aceste gînduri Petrică: ajunsesem. Locuia pe o stradă apropiată de centru. Ceea ce mă izbi de la început fu eleganța și somptuozitatea intrării (era o intrare laterală, din curte, spre al doilea etaj al clădirii, o vilă impunătoare), scară largă în spirală, cu trepte parcă de marmură, în orice caz nu erau din ciment obișnuit, cu ferestre imense de o parte și de alta. Uimirea mea însă crescu cînd intrarăm înăuntru. Tot etajul de patru camere era al soților Nicolau. Nu mai văzusem pînă atunci ceva atît de atrăgător, atît de artistic aș zice, camere mari cu draperii violete, cu pereții plini de tablouri și rafturi de cărți, cu plafoanele ornamentate, fotolii și scaune aurii, covoare scumpe pe jos, patul conjugal uriaș, o sufragerie și un hol cu drugi negri de lemn transversali în plafon, nișe nenumărate cu geamuri vechi, parcă din secolele trecute, colorate ca în vitraliile catedralelor, sobe de teracotă albă, nici n-ai fi zis că sînt sobe, atît de fine erau plăcile și brîiele cu incrustații și semne ornamentale... Biroul lui Petrică era atît de spațios încît simții invidia, mi-ar fi plăcut și mie să am ceva asemănător. Oricum, ai fi zis că un mare savant lucra în el, cu biblioteca lui făcută dintr-un lemn prețios, probabil nuc, care se întindea pe doi pereți. Mă

așezai pe canapeaua în care mă înfundai, în timp ce repetam: „Frumoasă casă ai, Petrică, n-am mai văzut așa ceva". El își ținea o mînă în buzunarul de la pantaloni, zornăind niște chei. Tic nervos, de care aveam, mai tîrziu, să mă satur. Nu-mi răspunse. Veselia lui radioasă se mai topise și îl aud că zice: „Ar fi în stare pur și simplu să nu vină (înțelesei că se referea la soția lui) și nici măcar să telefoneze. Ea te-a invitat, dar parcă la ea contează că ți-ai luat o obligație și că trebuie s-o respecți?"

Dar chiar atunci se auzi zgomot la ușa de la intrare și mă ridicai de pe canapea. Petrică îmi confirmă: ea era. Ieșirăm din birou. Dar nu era ea, ci servitoarea, care spuse că „domnu', nu ghesit vin, mereți dumneavoastră și cheutați..." Crunt, Petrică îi luă plasa din mînă, ne îmbrăcarăm paltoanele și plecarăm noi să găsim vin. Nu găsirăm ici, dar găsirăm dincolea... Totuși Petrică, contemplînd norii, parcă nu voia să ne mai întoarcem acasă. Dar nici nu spuse ce-ar trebui să facem. Ne plimbarăm în tăcere cam vreun ceas. Tăcere, fiindcă încercarea mea de a spune ceva, de pildă despre faptul că rușii erau iritați că aliații lor, anglo-americanii, tărăgănau procesul criminalilor de război (citisem tocmai atunci o reproducere a unui articol din presa sovietică în care se spunea „ar trebui scos din celulă banditu-ăsta de Göring[1] și spînzurat imediat"), nu avu nici un ecou la Petrică. Era însă rîndul meu să vorbesc și continuai interminabil pe această temă. Aveam însă sentimentul că prietenia noastră se baza nu pe ceea ce aveam eu de spus, ci pe ceea ce avea el. Or, el era stăpînit de o muțenie care parcă nu prevestea nimic bun. Părea hotărît în sfîrșit s-o bată acum pe Matilda lui, dacă bineînțeles s-o fi întors. Se făcuse ora trei și jumătate. Mă uitai discret la ceas: mi se făcuse foame. Eram pe punctul să-l invit eu la mine acasă, cînd el își coborî deodată privirea din nori, surîse strîmb și îmi făcu semn: ne întoarcem. Dar fără grabă, înțelesei, îi lăsa timp să vină și să pregătească masa. Astfel ne oprirăm într-o librărie din centru, care

[1] Născut în Germania în 1893, Hermann Göring a fost unul din liderii proeminenți ai Partidului Nazist. El a jucat un rol major în organizarea statului polițienesc nazist în Germania și a înființat lagăre de concentrare pentru „tratamentul corectiv" al deținuților. Declarat criminal de război de Tribunalul Militar Internațional de la Nürnberg în 1946, Göring a fost condamnat la moarte prin spînzurare, dar a reușit să se sinucidă cu cianură în noaptea premergătoare execuției sale *(n. r.)*

ținea deschis toată ziua, răsfoirăm cărți, cumpărarăm reviste literare și ziare proaspete, ne uitarăm la pozele de reclamă ale unui nou film american cu *cowboys* și pe la patru Petrică sună la propria lui casă, deși avea cheile în buzunar. Ne deschise servitoarea, cu o expresie de reproș: „A venit, fă, doamna?" o întrebă Petrică grosolan, fără să treacă pragul. „Nu, domnu', răspunse ea, dar telefonat că vine mintenaș, domnii nu plecat, vine, vine..." „Ce e, dragă, ce s-a întîmplat?" auzii atunci în spate un glas de femeie încărcat de o mare veselie degajată și mă întorsei și o văzui.

Era ea. Venea agale, îmbrăcată în haina ei de blană, trecătoarea pe care o clipă crezusem prima oară că n-am s-o mai văd niciodată. Avea aerul că venea de la o petrecere unde se simțise minunat și acum se întorcea acasă plină de generozitate pentru toți și pentru toate, dispusă să ierte pe oricine și pentru orice, cu forța pe care ți-o dă sufletul cînd viața ți-a dăruit o clipă de intensă fericire. Se uită la mine cu această bogăție de expresie pe chipul ei de o frumusețe care mă copleși și exclamă: „Dumneata trebuie să fii domnul Petrini! Bună ziua!" Și îmi întinse mîna pe care i-o sărutai. Avea o mînă a cărei greutate n-o simții, imponderabilă, dar care mi-o strînse pe-a mea într-o scurtă încleștare, strîngere fraternă, care transmitea forță feminină, dar și forță fizică, mînă groasă, ai fi zis o labă... O luă înainte, își aruncă haina pe un fotoliu și dispăru. Petrică fusese ignorat în aceste clipe, dar observai la el o curioasă transformare: părea stăpînit de o bucurie jenată și confuză, împotrivirea lui cruntă se retrăsese (nu dispăruse, vedeam bine), un vag surîs îi flutura pe chipul lui mic, delicat, de o frumusețe minoră, dacă pot să spun așa, căci astfel îmi apărea în acele clipe. „Hai, zise el în șoaptă, ca și cînd s-ar fi ferit să nu trezească pe cineva din somn, să-ți arăt cărțile mele."

Intrarăm în bibliotecă și începu într-adevăr să mi le arate, una cîte una, ediții rare, din clasicii francezi, legate, cu tipăritura veche de prin 1860. Le desfăcea coperta, întîrzia asupra primei pagini, apoi asupra celei de-a doua, îmi dădea, tot în șoaptă și cu religiozitatea aceea curioasă a livromanilor, explicații asupra personalității, nu a autorilor, ci a acelora care îngrijiseră și prefațaseră ediția, biografia lor, polemicile lor din epocă etc., ca și cînd aceste personalități erau mai presus de Rabelais, de Boileau, La Fontaine... De ce vorbea el în șoaptă? mă

întrebam. Ce sentimente îl stăpîneau pe Petrică, de arăta ca și cînd un devotament straniu pentru cineva scump și drag care zăcea bolnav în camera vecină îl împiedica să fie firesc, să dea curs ca altădată gîndirii lui libere, să vorbească cu un timbru normal?...

Deodată lăsă cartea și se întoarse: intrase ea. Chipul lui Petrică înflori brusc și de astă dată bucuria lui jenată fu înlocuită de o bucurie plină și spuse: „Matilda, bine că ai întîrziat, ne-am plimbat prin oraș, am cumpărat vin, am fost prin librăria din centru... Credeam că o să găsesc cele două cărți... vezi, asta e, cînd trăiești în provincie, trebuie să te mulțumești cu fărîmiturile din capitală, dacă mai vin și fărîmiturile acelea...” „Petrică, îmi explică ea, așezîndu-se, nu doarme de cîtva timp din pricina a două cărți... Vrea să se ducă la București după ele...” Și spunîndu-mi asta își arătă deodată chipul, pe care pînă atunci nu-l văzusem bine și rămăsei împietrit pe canapea. Ceea ce luasem eu drept frumusețe la Căprioara era ceva palid, șters, inexpresiv, față de bogăția strălucitoare a chipului acestei femei. Există chipuri într-adevăr frumoase care nu exprimă decît atît, adică ceea ce a făcut natura fizic, dar un chip frumos prin care să izbucnească dinlăuntru o lumină a unei vieți a gîndirii și sentimentelor, care aruncă parcă într-o transă privirea unor ochi lucind, ai zice, în triumf, a unui obraz cu ten alb, a unei guri care nu poate parcă să stea închisă din pricina tensiunii lăuntrice, a poftei de viață și de comunicare, un astfel de chip și o astfel de frumusețe nu mai văzusem. Un fior rece de invidie grea mă străbătu. Cum de nu întîlnisem eu o astfel de femeie și o întîlnise Petrică? Cum dracu au noroc unii și dau peste astfel de femei fascinante, cum se întîmplă, unde le găsesc, sau, culmea, cum de sînt găsiți de ele? Și, ce era mai rău, înțelegeam acum vorbirea în șoaptă a prietenului meu: această femeie în propria lui casă, hm! desigur, nici vorbă, înțelegeam prea bine, îl subjuga; în prezența ei gîndirea lui se topea, revolta împotriva ei și tot ceea ce îi tortura sufletul, așa-zisele fapte pe care mi le povestise zile în șir, deveneau, desigur, o amintire palidă.

El începu să-mi explice că nu era vorba de cărți obișnuite și se însufleți, încetă să mai vorbească în șoaptă. Ea își aprinse o țigară și îl asculta cu un minunat și ironic surîs afectuos, uitîndu-se adesea și la mine, care mă făcusem în forul meu interior crunt și dușmănos. „Unde sînt, Petrică, învinuirile tale? mă întrebam. Ce-a mai rămas din superba

ta revoltă?”... „Hai, Petrică, continuăm la masă, zise ea întrerupîndu-l, domnul Petrini, văd eu, nu are acum gîndul la cărți, ca tine, ci probabil i se profilează mai degrabă în minte, prin telepatie cu bucătăreasa, imaginea unei supe fierbinți și a unui mușchi de porc împănat, care sînt gata. Poftiți la masă!”

CAPITOLUL **VII**

„**U**nii oameni, continuă Petrică deodată pătimaș, în timp ce servitoarea ne aducea sus-zisa supă, deși au cultură, sînt analfabeți prin concepția pe care o au despre cultură. Ei confundă civilizația, pasta de dinți, cu cultura și am întîlnit chiar creatori de cultură, pictori și scriitori, care nici ei nu sînt mai prejos de analfabeți. Dotați de la natură cu talent, trăiesc și mor în ignoranță, alergînd toată viața după muieri și între o operă și alta petrecînd în chiolhanuri nemaivăzute care le ruinează sănătatea și îi trimit în mormînt înainte de vreme. Și ne mai plîngem că valorile noastre nu intră în circuitul universal! Cum să intre dacă înaintea ta intră Proust și tu nu faci decît să-l imiți? Cît apare pe lume un scriitor mare, românii imediat încetează orice căutări proprii și îl imită pe acela. Cultura e o forță și ca atare atrage în sfera ei gravitațională pe cei slabi, care nu mai au nici o șansă. Pentru a scăpa de acest blestem, culturile tinere, cum e a noastră, trebuie să facă un efort uriaș pentru a deveni independente, și anume începînd cu violență prin a fi polemice cu valorile dominante ale occidentului. Scopul final, sarcină a tuturor generațiilor, ar fi mutarea culturii și artei europene aici în răsărit, sau măcar împărțirea ei în două." „Nu se poate, Petrică, îi răspunsei, cultura e un fenomen natural, a cărui forță nu poate fi schimbată prin simpla voință." „Te înșeli, zise el fără să reflecteze, semn că reflectase înainte, literatura rusă e o literatură polemică și zadarnic a ignorat-o un timp occidentul: a cucerit lumea și acum francezii se uită uluiți la sufletul rus, ale cărui adîncimi sondate de un Gogol, Dostoievski și Tolstoi îi amețesc, fiindcă se simt ruși, așa cum bunicii și străbunicii ruși ai lui Tolstoi se simțeau francezi, a căror limbă o vorbeau și în intimitate... Și atacul rus asupra literaturii europene, se grăbi Petrică să precizeze, este premeditat, antagonic, deci «nenatural», deși e perfect natural prin dezvăluirea altor adevăruri

despre om.” „Petrică, chiar ideea ta despre mutarea culturii în răsărit nu e originală, e a lui Spengler, tot un occidental, numai că el o revendică pentru Germania. Și nu uita că marele Tolstoi, înainte de a ajunge să-și cristalizeze propriile lui reflecții despre cauzele războiului, l-a citit pe un Proudhon, a cărui idee, că războiul e de origine divină, și-a însușit-o cu entuziasm; după cîte îmi amintesc, Tolstoi l-a întîlnit în 1861 la Bruxelles pe Proudhon, cu care probabil că a discutat îndelung și de la care a împrumutat chiar titlul de *Război și pace*, care pesemne că i-a plăcut atît de mult încît n-a ezitat de asemenea să și-l însușească. Acest scriitor francez suferise la rîndul lui influența lui Joseph de Maistre, care în *Du pape* și *Soirées de Saint-Pétersbourg* se arată adversar al revoluției franceze. Noutăți, deci, în materie de idei, n-a adus Tolstoi francezilor, afară doar de faptul într-adevăr copleșitor al geniului său epic. Or, acest geniu era natural, nu era o consecință a unui spirit polemic, premeditat și antagonic.”

Credeam că îl strivisem pe Petrică, dar el avu un surîs spontan de superioritate, nu se grăbi să-mi răspundă, așteptă ca Matilda să ne schimbe farfuriile. Ea ne ascultase cu o expresie care sugerase că îi venise în cap un gînd, mai degrabă o întrebare pe care aștepta să i-o pună la urmă soțului ei; în această amînare savura parcă reacția lui, cu care urma să se delecteze și prin priviri neascunse pe care mi le arunca din cînd în cînd, îmi promitea că și eu o să mă distrez; soția își cunoștea soțul, punctele lui vulnerabile; firește, nu le va dezvălui, să-l facă de rîs, dar nici nu va ezita să-i atingă puțin morga aceea a lui despre care, probabil, știa multe; devenisem curios, încît mă hotărîi ca după replica lui Petrică să nu mai răspund. Totuși nu mă putui stăpîni să adaug, fără să-mi dau seama ce spun, lucru care, reflectînd mai tîrziu, mă făcu să înțeleg de ce prietenul meu mă evită apoi cîteva săptămîni la rînd. „...Și apoi, Petrică, cum să te smulgi de sub influența marilor culturi, cînd chiar tu însuți ca poet nu te-ai putut smulge de sub influența lui Arghezi? E o lege naturală!” „Nu recunosc această influență, rînji el deodată și frumusețea chipului său se schimonosi. Idolul meu e Ion Barbu, care a descoperit în spațiul nostru poetic balcanismul. Influența lui, da, o recunosc și nu văd nimic rău că, în cadrul unei literaturi, unul mare să ne influențeze. Spiritul polemic trebuie îndreptat împotriva culturilor străine dominante, chiar însușindu-ne de la ele

idei, cum nu neg că a făcut-o Tolstoi. Asta e, în lume e cunoscut astăzi Tolstoi, în timp ce micul Proudhon francez e uitat. Este exact ceea ce vreau eu să spun...”

Se lăsă o tăcere. Bine, fie, gîndii, dar de unde pornisem? Da, el începuse prin a afirma că unii oameni, deși au cultură, sînt de fapt analfabeți. Ce voise să spună prin această idee, căreia apoi, după obiceiul lui, îi dăduse proporții europene? „Eu sînt analfabeta aceea, zise atunci Matilda făcîndu-mă să tresar cu putere (gîndurile se ghicesc!). Eu, continuă ea cu o veselie extraordinară pe chip, deși am cultură, sînt o analfabetă care rîd de el că nu poate dormi fiindcă nu găsește aici la noi în oraș două cărți despre care se face vîlvă în Franța și vrea să se ducă la București să le caute”... Toată veselia ei deveni apoi brusc generoasă, ai fi zis dincolo de limite, cînd adăugă: „...Dar du-te, Petrică, ți-am spus de la început și nu știu de ce și atunci te-ai simțit jignit...” Întinse mîna, i-o puse pe braț și îl mîngîie: „Du-te chiar duminica viitoare, și luni întoarce-te”. Sub această mîngîiere Petrică se relaxă. Dar ea reluă imediat: „...Și lasă-i pe acești artiști și scriitori care aleargă toată viața după muieri și petrec în chiolhanuri nemaivăzute. Ce-ai tu cu ei? Poate că altfel n-ar putea crea!” „Pe dracu, rînji Petrică batjocoritor. Cu ce te ajută curul unei muieri să creezi? Balzac nu s-a însurat pînă n-a dus la apogeu *Comedia umană*. Toată forța spiritului trebuie concentrată în creație, dacă vrei să nu rămîi veșnic la marginea marilor culturi. Întrucît burta unei muieri, unde zac toate forțele turbulente și distructive, poate stimula un artist?” „Bine, exclamai eu, dar despre idolul tău, Ion Barbu, se zice că...” „Da, mă întrerupse el imediat, știu, poți să alergi după curul unei muieri, dar să nu te îndrăgostești de el! E ridicol!”

Devenise parcă furios, însă avea o furie rece, iar chipul său arăta acum durități de cremene. În același timp glasul avea tonalități de un sarcasm ucigător. Matilda zîmbea, dar îmi evita privirea. „Tolstoi, continuă el, a rezistat, cu toate că era dotat cu o neobișnuită forță virilă, căreia însă i-a pus frîu, a convertit-o în spirit și a învins. La noi, românul lucid a descoperit răul, dar nu-i poate rezista. Muierile au să-i mănînce capul, spune el cînd vede un bărbat înzestrat, dar care aleargă ca un smintit după ele, în timp ce după el aleargă ratarea, în care el nu

crede. Cum să creadă? Femeia e idealul, ce e mai frumos în viață? Nu e ea floarea pămîntului? Făcînd confuzie între femeia care naște și care în timpul sarcinii ne e superioară, trăind în apropierea morții pe care, născînd, o sfidează, și muierea stăpînită de toți dracii... cu care bea, chefuiește și dansează...” „Cu cine, Petrică, bea, chefuiește și dansează? îl întrebă Matilda cu un glas suav. Cu dracii sau cu artiștii?” Dar Petrică, sardonic, rîse din plin, cum nu-l auzisem pînă atunci, și nu răspunse. „Petronius e un naiv descriind moravuri romane naive. Ei da! exclamă el, că eroul nimerește printre vestale, care ca să-l vindece de impotență îi vîră un falus de lemn în cur tăvălit prin ardei pisat și urzici și el o ia la goană urlînd, în timp ce vestalele îl urmăresc cu țipetele lor: hoțul, hoțul... Săracul, era conștient că impotența lui față de femei venea din faptul că iubea un băiat cu care trăia. Dar ar fi vrut să facă față și unei frumoase matroane, îndrăgostită de el, deci nu era cu totul corupt. Sigur, capacitatea de regenerare a ființei umane este, practic, nelimitată, dar numai la noi, la români, care avem simțul humorului. Cunosc un bun tată de familie care te poate distra la infinit cu amestecul de humor și abjecție care îl caracterizează. Și fiindcă sîntem admiratori ai lui Zola, care a scos afară mațele ființei umane, ca să depășim faza, să nu strîmbăm din nas, stăpîniți de un idealism puturos, în fața scenelor memorabile pe care le trăiesc semenii noștri...”

Matilda se uită la mine cu o privire rapidă și alarmată. „Retrag, parcă îmi spunea ea, invitația să te distrezi pe seama spuselor lui Petrică. Vrea să mă jignească, nu mai e vulnerabil, l-am jignit cu cele două cărți din pricina cărora nu doarme și acum mă atacă.” „Petrică, îi zisei, dar poeziile tale sînt atît de pure, de idealiste...” Petrică primi elogiul, dar nu renunță. „Cîți oameni, continuă el, mai sînt impresionați de codul moral pe care puțini dintre noi îl mai ridică în fața abjecției? Humorul e suveran! Hohote de rîs se aud în casa de vizavi, unde oamenii petrec. Dracul rîde cu noi, singurul supraviețuitor dintre îngeri. Sîntem singurul popor din lume care avem granița nu cu Dumnezeu, cum spunea cineva, ci cu diavolul, dar nu prin faptul că am fi diabolici, ci prin humorul nostru distructiv, demolator, al oricărei înălțări. Nu se poate rezista. E ca un viciu. N-am crezut niciodată că o să pot rîde cu poftă cu un ticălos care îmi povestea zilele trecute, uluit el însuși, uimitoarea sa aventură cu o gagică...”

§

...Dar chiar acum, în celula mea, nu mă pot stăpîni eu însumi, în fața perspectivei apropiate a morții, să nu rîd de povestirea pe care Petrică ne-a relatat-o atunci după masă cu lux de amănunte. Cunoaștem toți asemenea întîmplări scabroase și în același timp de un comic imens, ca s-o mai relatez aici pe a lui. Rîd acum, cînd sînt detașat de tot (și această detașare îmi aduce în suflet, ca o scurtă zguduire, o suferință insuportabilă că n-o să mai pot trăi și n-o să mai mă pot bucura de viață, tocmai cînd îi redescopăr secretul, care e tocmai această detașare, secret pe care *ea* m-a făcut să-l pierd și să mă pierd) și cînd simt eu însumi, ca acel erou al lui Albert Camus, că e cu putință, în fața morții chiar dată de oameni, să cîștigi o tandră nepăsare față de lume... Dar atunci nu rîdeam, Petrică mi se părea bătrîn și uzat în stările lui contradictorii, de la umilință și adorație față de Matilda, la perorație sceptică și misogină, tot împotriva ei, din motive care îmi scăpau, căci cele relatate de el mie pînă atunci apăreau meschine în fața noii lui stări de spirit.

Ne-am băut cafeaua în biroul lui și conversația a urmat mai potolită pe tema celor două cărți, una de Camus, *L'Étranger*, și a doua, *L'Existentialisme c'est un humanisme* de Sartre, o broșură, un dialog cu un public dintr-o sală, cum aveam să aflu mai tîrziu, al acestui indignat om de litere și filozof francez care încerca încă de pe atunci, cu frica în oase, să se împace cu marxismul.

„Și unde stai dumneata, domnule Petrini?" mă întrebă ea la plecare, în timp ce își ținea cu tandrețe soțul de braț, care soț mă privea parcă de sus, nu știu de ce, ca și cînd ar fi obținut asupra mea o victorie. „În orice caz, doamnă, i-am răspuns, nu într-o casă așa de frumoasă ca a dumneavoastră." „Și puteți fi vizitat?" N-am înțeles sau n-am auzit bine întrebarea, sau eram brusc plictisit și disprețuitor față de acest cuplu bizar ca să nu mai fiu atent la ceea ce mi se spunea, dacă era vorba de o vizită a lor împreună, banalitate, sau numai a ei, ceea ce mi s-a părut din capul locului absurd... Am uitat să-i răspund.

CAPITOLUL VIII

Și totuși acest lucru absurd avu loc: într-o după-amiază, cam la o lună după vizita mea la ei, mă pomenii cu ea în ușă. „Bună ziua, domnule Petrini, mi-a spus soțul meu că te-a invitat la noi de cîteva ori și ne-ai refuzat, începu ea chiar din prag. E adevărat?!" mă interogă în timp ce îi țineam blana, cu care mă lăsă în mînă și intră în biroul meu cu pași fermi, ca și cînd ar mai fi fost pe la mine și era familiarizată cu casa. Se așeză chiar pe scaunul meu și își ridică fruntea să-i văd chipul fascinant, cu întrebarea în frumoșii ei ochi verzi neclintiți și amețitori.

Uitai să-i răspund, prins de o tulburare care mă indigna și din care nu-mi reveneam; deschisei gura să vorbesc, dar glasul îmi pierise. Și totuși în același timp, în forul meu interior, eram stăpîn pe mine, deși îmi dădeam seama că sînt paralizat. Simțeam în clipele acelea, într-un mod aproape fizic, diferența de vîrstă dintre noi (ea mergea, după spusele lui Petrică, spre treizeci, în timp ce eu abia mă apropiam de douăzeci și cinci), o astfel de cucoană era pentru mine bătrînă și în mod straniu bariera celor cinci-șase ani în plus dintre noi mi se părea greu de trecut. Mîinile ei cu palmele mari și corpul care vedeam acum că era voinic, picioare pline sporeau acest sentiment acut care mă stăpînea că această vizită n-avea nici un rost; numai că n-o dădeam afară prin tăcerea mea mohorîtă, fără să-mi pese însă că purtarea mea putea fi jignitoare. Ei și? „Să nu spui că te-am deranjat, cu toate că ai aerul", reluă ea și izbucni într-un hohot de rîs de o sinceritate cuceritoare. Părea să spună că știe că sînt tulburat și că de aceea nu pot vorbi și se uită deodată la mine cu o intensă afecțiune, care mă eliberă brusc din paralizia mea. Da, iată, afecțiunea, sentimentele pot sări ușor barierele dacă oamenii nu-și poartă sufletul într-o carapace. Știam că și eu o aveam pe-a mea și desigur tulburarea venea de-acolo că această femeie voia s-o ridice. Sinceritatea rîsului ei și afecțiunea

cu care mă privi mă îmblînziră: nu, nici vorbă, nu venise cu această intenție, ci din pură simpatie. „Nu, doamnă, îi răspunsei, n-am refuzat invitația. Am așteptat doar ca Petrică să precizeze ziua. Vino pe la noi, mi-a spus, dar cum să viu dacă nu spui cînd și la ce oră?" „Dar ce rost are formalismul ăsta? zise ea. Vino cînd vrei, sînteți doar prieteni. Dai un telefon să vezi dacă sîntem acasă și poți veni imediat. Petrică era nedumerit, ține mult la dumneata și mi-a spus: du-te pe la el și invită-l." „Da, doamnă, o să vin cu plăcere... Nu știam... În fine... Doriți o cafea?..."

Și mă ridicai și intrai în bucătărie. Ceva nu era în regulă în toată chestia asta. După două săptămîni de înstrăinare, Petrică mă abordase din nou și plimbările noastre împreună, după terminarea orelor, reîncepură. Nici vorbă de armonie între el și Matilda, cum îmi sugera ea acum. Permanente jigniri, atitudine de dispreț sub masca acelei generozități care numai el știa ce ascunde. Era, povestindu-mi scenele care aveau loc între ei doi (și pe care le ascultam ca și cînd aș fi citit un roman pasionant), de la o zi la alta tot mai îndîrjit împotriva ei. Sensibilitatea lui era zilnic rănită și n-ar fi fost nimic, ar suporta totul dacă ar putea să scrie. Dacă ar fi un om obișnuit ar cuceri în forul lui interior nepăsarea, ar lăsa să apară în sufletul lui cinismul și disprețul și ar trăi ca oricare altul. Dar el e poet, vrea să scrie și cum poți să scrii cu nepăsare, cinism și dispreț? Foaia de hîrtie rămîne veșnic albă în fața ta, seară de seară, cînd te retragi și, împins de dorința de a scrie, vrei să scrii. Volumul de versuri pe care l-a publicat fusese scris înainte de căsătorie. De cînd trăiește cu ea, adică de trei ani, n-a mai scris un rînd... „Petrică, i-am spus, asta e grav", în timp ce îmi era din ce în ce mai limpede că nu femeia era cauza, ci el însuși. Femeia era așa cum era, dar el de ce era așa cum era și nu un altul, care să vadă lucrurile în finalitatea lor și nu în necontenită ciocnire, care într-adevăr pe el îl putea, dacă continua astfel, să-l uzeze definitiv, să-l epuizeze. De ce nu se despărțea de ea? „Bineînțeles că o să mă despart, răspunse el, dar iată cum s-au dus dracului trei ani din viața mea, în care timp n-am putut nici să citesc ca lumea. Ar fi fost o compensație." „Bine, i-am răspuns, dar n-o mai lungi și încetează să mai vorbești în șoaptă în propria ta casă, cum ai făcut atunci cînd ai uitat imediat tot ceea ce îți făcuse, ceea ce îmi povestiseși și altele pe care nu mi le-ai povestit, dar care probabil că durează de mult, și asta numai la simpla ei apariție. Ai uitat, dar de

fapt n-ai uitat, ai făcut-o analfabetă." „Pentru că realmente concepția ei despre cultură e a unei analfabete, cu toate că a citit ca și mine... e arhitectă, dar parcă ai zice că nivelul ei spiritual nu se ridică deasupra zidarilor cu care lucrează... Într-o seară, de bine de rău, am scris o poezie și m-am dus la ea să i-o citesc. A ascultat, dar pe urmă a pufnit-o rîsul. Rîdea în hohote fără nici o jenă și nici o rușine. De acord, poezia era proastă, dar nu asta era important, ci faptul că o scrisesem totuși. Am aruncat-o furios la coș și am ieșit de la ea înjurînd." „Bine, zic, dar de ce trebuia să i-o citești ei?" „De unde să bănuiesc cum va reacționa? Orice om de bun-simț mi-ar fi spus că poezia e bună și că trebuie să continui, pe ideea că pe urmă, scriind altele mai bune, singur mi-aș fi dat seama că aceea pe care i-o citisem era tîmpită." „Bine, Petrică, nu e o muză, dar..." „Dar bun-simț poate să aibă? mă întrerupse el. Citesc o carte care mă entuziasmează, o ia s-o citească și ea, cască și se miră ce mi-o fi plăcut mie, ceva așa de idiot n-a mai citit de mult... Adică mă face pe mine idiot?! Bunul-simț ar trebui s-o îndemne să spună că n-a înțeles sau nu e pe gustul ei. De ce trebuie să treci la insulte?" „Rupe, ca să zic așa, relațiile culturale și trăiți mai simplu, ca bărbat și femeie: un profesor, o arhitectă, fiecare cu profesia lui."

El tăcu în ziua aceea, dar a doua zi reluă: „...simplu, ca bărbat și femeie... asta înseamnă să fac eu totul și ea nimic... Am făcut și asta, nu mi-a fost rușine, dar mi-a spus cu ironie că ea a luat un bărbat, nu o fată în casă." „Divorțul, Petrică, rezolvă totul. I-ai pus problema?" „Un divorț e un eșec!" murmură el și își ridică privirea spre nori și tăcu vreme îndelungată. Aha! Așadar el spera în îndreptarea ei, nu suporta gîndul unui eșec? „Un eșec, spune filozoful, poate fi, Petrică, premisa unei victorii. Pune-i problema. S-ar putea să ai surprize, să-și dea seama că nu se poartă bine cu tine și să se schimbe." „Nici vorbă, zise Petrică, i-am pus problema." „Și?" „A rîs ca de o glumă reușită." „Perfect, du gluma pînă la capăt și las-o să rîdă. Știi ce spune Pușkin: poet care îndrăgești lucrurile pe care le faci, ești tu mulțumit? Ești rege, trăiește în singurătate și lasă lumea să rîdă, nu te încrede în elogiile ei și nici să nu-ți pese dacă îți dărîmă altarul. Ăsta era un mare tip, nu degeaba a fost admirat de Gogol și Dostoievski." „Mă duc chiar mîine la un avocat, spuse el. Mai bine un sfîrșit cu groază, decît o groază fără sfîrșit." „De ce groază?! rîsei eu. De ce să-ți dramatizezi singur un act

simplu de voință?” „De-un mormînt toți avem parte, mai spuse el, e un drept pe care nimeni nu ni-l poate lua, cel mai sigur.” Am dat din umeri. Începea vag să mă plictisească și el simți acest lucru și cîteva zile nu mă mai conduse acasă...

Nimic din toate acestea pe chipul Matildei. Îi adusei cafeaua și ea își deschise poșeta și își aprinse o țigară. Se vedea că nu era fumătoare și că fumul de tutun nu-i făcea nici o plăcere. De altfel o și stinse după ce trase din ea de cîteva ori. „Nu vrei să ieșim? zise. E soare afară și e așa de frumos orașul nostru sub zăpadă.” „Ba da”, răspunsei și îi adusei haina.

Zăpada scîrțîia sub pașii noștri. Chipul ei se îmbujoră din pricina gerului, care parcă îi pria, nasul i se făcu de statuie, obrazul îi deveni și mai frumos sub o nouă simetrie și mai armonioasă a trăsăturilor; numai privirea îi rămase aceeași, neclintită ca un diamant verde. Mă îndepărtai de ea și merserăm astfel la distanță unul de altul, într-o tăcere pe care nici unul n-o rupse vreme îndelungată. Într-un tîrziu ea spuse cu un glas în care răzbătea, ai fi zis, o patimă mistică: „Petrică suferă mult”. „Da, doamnă, știu”, răspunsei și tăcerea se așternu din nou. Orașul strălucea. Casele lui vechi cu tencuieli medievale, în contrast cu albul orbitor al zăpezii, păreau incendiate în amurgul care se lăsa cu repeziciune. Marea biserică din piață, cu statuia ecvestră a regelui maghiar de odinioară mi se părură că sînt apariții ciudate, pe care le vedeam pentru întîia oară și melancolia mi se strecură în inimă, amestecată cu o vagă, nedefinită deprimare. Ceva mă înfiora, dar nu știam ce. Poate faptul că mă simțeam atît de străin de această femeie cu care mă plimbam, trecătoarea care mă făcuse să tresar și pentru care apoi simțisem o atracție tulbure și o invidie grea că astfel de femei le întîlnesc alții și nu eu? Ea era a lui Petrică și îmi dădeam seama că a lui Petrică va rămîne. Petrică suferă mult, spusese ea. Era deci în gîndul ei...

Ieșirăm spre marginea orașului. „Iată, zise ea la un moment dat, cîtă tristețe zace peste casa aceea.” Mă uitai și într-adevăr casa aceea părea, cu acoperiș cu tot, scufundată în tristețe. „Pămîntul pe care călcăm, reluă ea apoi, nu știe nimic de dramele noastre. Nu există remediu... Ambițiile, vanitatea, egoismul ne mănîncă viața... Cînd viața e o bogăție, o revărsare de daruri, un rîu cu ape bogate și veșnice, să

ajungă pentru toți... noi ne facem ziduri, ne închidem în ele, ne urîm, ne detestăm și uităm prezentul, astfel bucuria vieții ne scapă." „...Da, doamnă! murmurai într-un tîrziu. Așa este..." Tot gîndind: e și filozoafă pe deasupra; s-o fi molipsit de la Petrică, dar într-un sens exact contrariu, văzînd viața ca pe-un ospăț, în timp ce Petrică era un idealist auster, amenințat de scepticism agresiv. Am gîndit: hedonismul tău, Matilda, miroase a apropierea toamnei... cum ești și analfabetă, ai putea fi împinsă să faci ceva necugetat...

Ne întoarserăm și plimbarea se termină în aceeași tăcere. La despărțire îmi întinse mîna, pe care i-o sărutai și ea mi-o strînse pe-a mea scurt, și păstrai apoi în minte încă o dată mărimea și vigoarea palmei și în același timp imponderabilitatea tulburătoare a brațului, ascuns în blană... Rătăcii apoi singur pînă ajunsei acasă. Luminile reclamelor, foiala de pe străzi, vitrinele luxoase (în ciuda sărăciei) îmi alungară bizara melancolie, vraja depresivă care mă stăpînise tot timpul în lunga mea plimbare cu Matilda, soția detestată a prietenului meu. Îi uitai pe amîndoi, ca pe doi străini a căror dramă de fapt nu mă interesa. Desigur, îmi spuneam, și îmi aminteam cum observasem acest lucru la oameni, la tatăl meu mai ales, dar și la Căprioara, imobilitatea sufletelor e spectaculoasă. Căsătoria e o temniță în care oamenii, cu vini diferite, se închid și se urăsc reciproc crezînd că au fost pedepsiți să ispășească pe nedrept pedeapsa celuilalt...

Am adormit cu gîndul că acest lucru, mie, nu trebuie să mi se întîmple niciodată...

CAPITOLUL **IX**

Dar nu numai acest lucru. Iată, citești un bun roman, vezi un excelent film... eroii se caută besmetici unii pe alții săvîrșind exact ceea ce bunul-simț ar trebui să-i îndemne să nu facă. N-a venit la întîlnire, a prins-o cu altul, a descoperit niște scrisori, i-a descoperit un trecut infamant, nu-l poate lua fiindcă sînt din clase sociale diferite sau se închină la dumnezei diferiți, ea e prea frumoasă ca să nu dorească situații înalte, el e un cinic și un destrăbălat, copiii se opun părinților și îi părăsesc... Nimeni nu rezistă în ființa lui la astfel de dezastre, ca și cînd viața din ei n-ar avea alt conținut. Nici vorbă, gîndeam, asta e doar ceea ce are exterior viața. Ceea ce are ca spectacol. Asta li se întîmplă lor, dar nu mi se va întîmpla mie. Eu stau doar în pat sau în scaunul teatrului și cinematografului și citesc sau privesc cu pasiune de spectator. Iată, apare o ceată de ticăloși, mînuitori de pistoale, care terorizează o regiune îndepărtată de pe pămînt, apare însă și un tip inteligent și abil care nu dă nimănui de bănuit că posedă și alte calități decît ale acelora, apărător înnăscut al ordinii și al legilor, plus mînuirea și mai fulgerătoare a pistolului, de care nu se va folosi decît în final, într-o scenă uluitoare de tensiune insuportabilă. E perfect! Bine că m-am născut într-o altă regiune a globului, unde ordinea și legea domnesc demult și unde forța noastră vitală se poate converti în valori ale spiritului, care ne pot îngădui să privim în intemporal și să sfidăm neliniștea morții, a sfîrșitului, trăind cu intensitate sentimentul eternei întoarceri, cum spunea Nietzsche.

Încît după vizita Matildei prinsei aversiune împotriva ei și o dorință de astă dată vie se născu în mine să-l scap pe prietenul meu de ea. Îl întrebai dacă se dusese la avocat. Nu se dusese. „Păi de ce, Petrică?! mă mirai. E clar pentru tine, un talent, după cum bine știi și tu, dacă își îndreaptă cu toată energia puterea într-o direcție unică, poate egala pe

cele mari. E chiar teoria ta, cu violența polemică și antagonică. Pune-o în practică! Îndreapt-o întîi împotriva condițiilor care te împiedică să scrii. Uită-te la sudorul acela, exclamai eu arătîndu-i un sudor pe lîngă care tocmai treceam, sudează o linie de tramvai. Dar cu ce? Cu o flacără! Dar e o flacără albastră, care topește fierul. Una obișnuită nu arde decît lemnul și paiele. Astfel se transformă și flacăra talentului, din galbenă cum e de la natură, în flacără albastră sub tăria puterii de concentrare a voinței într-un singur punct... Eu nu zic să te desparți neapărat de Matilda, reluai prudent observîndu-i tăcerea. Numai tu singur știi ce înseamnă ea pentru tine, dar desparte-te de ceea ce înseamnă ea rău în existența ta. Mai precis, să rămîi sensibil la ceea ce îți place la ea și absolut insensibil, de gheață, la ceea ce te face să suferi..."

Mă oprii, uitîndu-mă indiferent în jurul meu. Pașii noștri continuară multă vreme, bătînd asfaltul ud al trotuarelor pe care zilele babelor topiseră zăpada. „Operațiune de scindare a conștiinței care îmi repugnă, exclamă în cele din urmă, îndîrjit, Petrică. Ori totul, ori nimic." „A, bine, exclamai și eu, consideri deci că Matilda e totul. Trebuie să răspunzi în sinea ta la întrebarea dacă nu cumva te înșeli. Nimeni dintre noi nu e *totul*, nici tu, nici Matilda, nici eu însumi, deși în forul meu interior nu văd de ce n-aș fi. Numai că natura e vicleană și pentru un om inteligent se pune întrebarea care i s-a pus și lui Arhimede, să afle, fără să topească o coroană de aur, cît aur și cît argint are în ea, fiindcă regele avea bănuiala că bijutierul îl înșelase sustrăgînd o parte din aur și înlocuind-o cu argint. Trebuie să fim ca acel rege al Siracuzei și să punem la îndoială chiar exemplarele cele mai reușite ale naturii (și Matilda pare să fie un astfel de exemplar) și să strigăm *evrika*[1], firește, în sinea noastră, pentru noi înșine cînd ne vom trezi în posesia adevărului crud... Da, toată lumea o poate admira, dar noi știm ce se ascunde sub strălucirea aparentă. Putem să surîdem sardonic cînd vom vedea bărbatul amețit de privirea ei dispus să-i pună viața la picioare... Da, să i-o pună... O să vadă el pe urmă; ba chiar acest «pe urmă» să fie un «îndată», lasă-l să-i devină sclav, dacă are suflet de sclav. Poate că, Petrică, Matilda chiar asta dorește, un sclav, desigur fără să

[1] *Evrika*: (eureka; grecește *Εύρηκα*) interjecție folosită spontan pentru a exterioriza bucuria unei descoperiri sau invenții; transliterare a unei exclamații atribuită lui Arhimede *(n. r.)*

fie conștientă... Lasă-i deci pe alții să admire coroana. Numai tu singur vei ști cît aur conține...”

Mă oprii. În mod straniu, simțeam nevoia să-i spun mai multe, dar îmi dădeam seama, din instinct, că mai multe ar fi putut trezi în celălalt bănuieli. Or, ce bănuieli? La acest gînd izbucnii în hohote lungi de rîs, la fel de stranii pentru mine însumi, ca și dorința de mai înainte de a-i vorbi încă, de a-l convinge. El se uită la mine cu o expresie de derută care ținu cel puțin cîteva secunde, pe urmă se gîndi poate că rîd de el, așa cum rîd cei mai tineri de dramele celor mai în vîrstă, într-un fel stupid, după ce mai înainte ai fi zis că stăteai de vorbă cu un om matur și cu gîndirea gravă și adîncă, și rîse și el prin reflex... Îl apucai de braț cu simpatie și îl invitai la mine...

„Mi-a făcut o vizită, ne-am plimbat prin oraș”, continuai în timp ce mama ne servea. „Da, mi-a spus, zise Petrică, ține foarte mult la tine și mă bucur...” Auzindu-l și văzîndu-i și chipul, ușor topit într-un sentimentalism dulceag, izbucnii iar în rîs. Mi se păreau de astă dată ridicole și ținutul ei la mine, și faptul că el se bucura spunîndu-mi acest lucru. Rîsul meu jignitor nu-l mai derută însă, expresia înmuiată de o tandrețe ai fi zis generoasă („o imită”, gîndii) i se accentuă chiar și reluă: „Zice că ești un om orgolios, dar că orgoliul tău e o platoșă, nu-ți alterează ființa interioară...” „Ce de mai banalități, Petrică, exclamai eu sarcastic, cine nu e orgolios și la cine orgoliul nu e platoșă care ascunde ființa interioară?” „N-ai dreptate, zise mereu cu aceeași tandrețe care începea să mă irite (intuiam, această tandrețe era pentru ea, gîndul îi era la ea), există orgolioși care nu ascund decît un vid, în timp ce...” Urma să spună că la mine ascundea nu știu ce comori sufletești. Devenea penibil și îl întrerupsei cu un nou hohot de rîs, izbindu-l puternic pe umăr, să-l trezesc din narcoza dostoievskiană în care căzuse și la care ar fi vrut să iau și eu parte, eu, el și Matilda, bineînțeles de la ea îi venea starea aceasta. „Petrică, zisei, Matilda n-are cumva sînge rusesc?” „Ba are, după tată, ca fată o chema Matilda Dimitrievna.” „I-auzi! Te pomenești că știe și rusește!” „Știe! Cînd ne vizitează rude de-ale ei, vorbesc între ei rusește.” „Casa, adică apartamentul, al cui e, Petrică?” „E al ei!” „Nu mai spune, de unde a avut atîția bani să-l cumpere?” „Primul ei soț i l-a cumpărat, un profesor universitar evreu, care a fugit din țară cînd au venit legionarii la putere.” „I-auzi! Și ce e al tău din casă?”

Petrică nu răspunse și se lăsă o tăcere. „Încît, continuai eu, trebuie să ieși într-un fel din istoria asta. Suferința, după Dostoievski, e singurul remediu, după mine suferința e o criză din care trebuie să ieși cît mai rapid, adîncimile ei ne rătăcesc spiritul. Ce e de fapt suferința? O depresiune. Ce rost are să zaci în ea și, mai rău, să te acomodezi cu ea? Dostoievski se sperie la gîndul că omul, redevenit liber, n-o să știe ce să facă cu libertatea. E un gînd pur rusesc. Ia vezi!...”

CAPITOLUL X

Dar Petrică nu văzu nimic și masca sa, altădată îndîrjită, cu profil de cremene, continua să rămînă bleagă, iar expresia de sentimentalism dulceag care îi înmuia trăsăturile persista pe chipul său. Mai rău era că mă plictisea. Unde era pornirea lui împotriva tuturor, începînd de la soția lui, continuînd cu profesorii care îi erau colegi, ieșind afară din școală în istoria contemporană și terminînd cu Stalin? Curios cum o prietenie se naște și apoi se hrănește dintr-o anumită stare de spirit a cuiva, ca să se stingă îndată ce flacăra acelei dispoziții, care ne-a făcut o vreme să credem că avem înaintea noastră un om inteligent, cu mintea scăpărătoare, s-a retras sau chiar a consumat ceva interior, ceva prețios. Desigur, acum omul nu ne mai spune nimic și ne mirăm că avem în fața noastră un ins obișnuit și tern! Înțelesei că trebuie să-l vizitez (n-am înțeles cum de a țîșnit în mine această înțelegere), ba chiar avui bănuiala că suferă fiindcă nu-l vizitam. Dorea în mod obscur să-l vizitez, să-l văd acasă, să fim noi trei împreună, el, Matilda și cu mine. Ba da, acum îmi amintesc. Ideea de a-l vizita mi-a venit într-o zi, adică într-una din acele zile cînd ai mare poftă să vezi un prieten, și dacă nu ai, e ziua cînd ți-l faci, cînd ești disponibil (și acest lucru se simte), disponibil chiar să te împaci cu un dușman sau să te împrietenești cu cineva pe care pînă atunci îl disprețuiai, spre uimirea aceluia. Aveam mare poftă să văd iar apartamentul atît de artistic mobilat și decorat al soților Nicolau și în același timp ceva îmi spunea că voi întîlni în casa lor neprevăzutul.

Bineînțeles, l-am întîlnit chiar din prag: era Petrică, desfigurat de furie, Petrică cel de altădată, mi-a deschis, mi-a întors spatele și, cu mîna în buzunar, semeț, zornăind niște chei, a intrat în hol și a continuat să strige. Nici prin cap nu mi-a trecut să mă retrag, fusesem invitat, venisem, acuma n-aveau decît să se descurce cu mine. „Ia loc,

domnule Petrini”, zise Matilda cu un glas care mă făcu să ghicesc că era altul decît cel pe care îl avea în acele clipe, făcuse o sforțare ca să și-l schimbe, glas neutru, straniu, ca de pe altă lume, „Petrică”, zise ea mai departe... Dar ce striga Petrică? Mi se părea oribil, auzii cuvintele: „Dar ce crezi tu, fă? Că o să mai suport ca pînă acuma ani de îndobitocire sistematică...? Dacă îți pocnesc una te învăț eu minte să mai stai cu curul spre ușă cînd îți intră bărbatul în dormitor... Cum dracu de n-am pus eu mîna atîția ani pe curea și să te croiesc peste buci pînă la sînge, să nu poți să stai pe scaun decît pe-o dungă, sau pe-o vangă, pe zbanț... Un intelectual e un imbecil cînd crede că o femeie poate să-l înțeleagă, ei, am fost, în orice caz, un astfel de imbecil (și-și zornăi cu putere cheile în buzunar în timp ce măsura holul cu pași rari, sigur de sine, cu fruntea spre nori) pînă au fost atinse și distruse cele mai fine coarde ale sensibilității mele...” „Dar, Petrică, ți-am spus, o să fie așa cum vrei tu, reuși Matilda să-l întrerupă. Pot să vorbesc și eu? Ce mai e de făcut? Vrei să mă convingi că ți-am făcut rău? Cum ar fi posibil? Cine acceptă să fie convins că a făcut un lucru de care se simte nevinovat? Purtarea mea a fost așa cum spui tu că a fost, dar a fost *firească*, ridică ea vocea rostind acest cuvînt. Poți tu să afirmi dacă o singură dată ți-am reproșat purtarea ta? Era a ta, nu aveam *dreptul*, cu toate că și eu suferea ca și tine...” „N-aveai ce-mi reproșa, iată secretul”, strigă Petrică. „Da? Crezi?”, rosti ea și în clipa aceea o rază de soare îi aprinse privirile verzi, sau poate un sentiment de o cruzime rece, neîndurătoare îi luminase ochii din interior. Gura i se subție, gura ei acum parcă mare, se aplecă brusc înainte în fotoliu și un surîs secret, ai fi zis feroce, îi înflori la colțurile gurii. Se pieptănase lins, pe spate, eliberînd complet figura de podoaba părului și i se vedea chipul întreg, transfigurat de tensiunea clipelor...

Înlemnisem și parcă mă cuprinse spaima că ar fi putut spune ceea ce mi se părea iminent în acele clipe, și ceea ce o femeie nu poate spune fără enorme riscuri. Petrică însă nu-i văzu surîsul și nu-i auzi răspunsul, rostit cu o tonalitate care ar fi trebuit să-l îngrozească sau s-o ucidă, căci din glasul ei nu se ascundea totuși ceea ce nu se putea rosti. Avea ea ce-i reproșa, un singur reproș, unul singur, nu mai multe... Sursa tuturor relelor cînd femeia vrea să rămînă totuși fidelă... Pe el însă îl scotea din sărite dialectica gîndirii ei, sau mai bine zis absurda

ei gîndire în care punea ca și el patimă, dar, desigur, prea puțină minte. Ei și? Avea dreptate, dar nu acolo trebuia căutată cauza adîncului conflict... „A fost *firească*, rînji el cu o veselie feroce ca și zîmbetul ei pe care el nu-l văzuse sau îl ignorase, ca și cînd dacă un ticălos e *firesc*, n-avem *dreptul* să ne legăm de ticăloșia lui." „Da, șopti ea, n-avem dreptul. Așa e el, trebuie să căutăm să-l înțelegem, el poate că suferă, și dacă noi facem pe virtuoșii și nu încercăm să ni-l apropiem, sporim ura și ticăloșia din el." „Nu mai spune! rînji Petrică. Și de ce nu aplici pe propria-ți piele această teorie? Eu, da, eu am făcut exact ceea ce spui tu, am încercat să te înțeleg, să mă apropii de tine. Și nu o dată sau de două ori, he, he, mai mult de șaptezeci de ori cîte șapte. Cristos credea că cifra asta măsoară puterea răbdării umane... Eu am depășit această cifră și nu numai eu, nu sînt singurul tîmpit care a făcut-o din dragoste pentru o muiere. Dacă ar fi trăit cu una, Răstignitul ar fi exceptat femeile din cifra lui și ar fi făcut semnul lui opt culcat... infinitul... Infinite sînt greșelile pe care un îndrăgostit le iartă iubitei lui, dracul le numără, cîte o mie pe zi, în mișcarea privirii, în întorsul capului, în mișcarea degetelor, în melancolia glasului... De ce melancolie? Ce cristosul ei o apucă? La cine se gîndește? De ce nu-și ascunde gîndirea infidelă? De ce belește ochii spre perete după ce a făcut dragoste cu tine? Nu i-a plăcut? Să caute pe altul, dar nu după *frămîntări* sufletești, ci chiar atunci, de îndată, ca să fim lămuriți (izbucnii, din fotoliul meu, într-un hohot de rîs nemăsurat: îl iubeam în clipa aceea pe Petrică, verva lui îl ridica deasupra conflictului în care era implicat; gîndirea lui era liberă; înțelegeam bine, pricepuse că locul lui nu mai era în acea casă, alături de acea femeie... Rîsul meu îi aduse și lui un rîs care îi decontractă fălcile încleștate; deveni aproape liric). Rezultatul! În loc să te îndrepți, exclamă cu humor, cuvîntul îndreptare nu numai că era departe de tine ca griva de iepure, dar trebuia modificată formula lui Hamlet, ușurință, numele tău e femeie, prin încăpățînare, numele tău se înscrie între sprîncenele unei muieri; dimpotrivă, cheful, plăcerea de a-ți bate joc de bărbatul tău creșteau invers proporțional sau direct proporțional (cu tine și formulele matematice se încurcă) cu încercările mele de apropiere."

În secundele acelea cineva sună lung, insistent. Petrică părăsi holul și în curînd auzii, eu și Matilda, schimbul de cuvinte din antreu.

Întîi glasul celui care sunase, indignat, înțepat, ofensat la extrem, dar perfect acoperit de cuvinte, ai fi zis chiar măgulitoare dacă îndărătul lor nu s-ar fi ascuns ironia jignitoare: „Domnule, foarte interesantă discuție, am ascultat-o și eu și soția mea, ore întregi, dar prea tare!!! Nu pot să dorm, e inadmisibil!” Apoi glasul lui Petrică de un calm brutal, neașteptat: „Du-te, dom’le, să te calce vaca neagră, să poți dormi!” „Domnule, am să te dau în judecată...” „Cară-te și dă-mă în judecată.” „...Insultă, o să te coste...” „Hai sictir!” Și ușă trîntită.

Petrică reveni și își vîrî iar mîna în buzunar zornăind cheile. „Ați auzit?! Au ascultat și el și nevastă-sa ore întregi.” „Și ești mîndru că l-ai înjurat, cu toate că omul a fost extrem de politicos”, zise Matilda. „Vezi să nu te trimit și pe tine să te calce un bou bălțat, dacă asta te interesează, că n-am fost eu politicos cu individul de la parter. Nu l-am *înțeles*! Ei, na! Planșeul e gros de-un metru”, adăugă el ca să savureze pentru sine încă o dată scena... (La Matilda nici nu se uita, dar ea se uita și avea pumnii strînși și într-adevăr la rădăcina nasului parcă se înscriseseră cuvintele care după Petrică trebuiau să înlocuiască formula hamletiană; nimic nu se clintea din ceea ce gîndea ea, comportarea soțului însă îi mărise privirea, care de încordare interioară nu mai clipea: derută? Nu, nicidecum. Uimire? Stranii lumini îi luceau în ochi, ca și cînd și-ar fi privit soțul cu un telescop și ar fi perceput cu tristețe și de la imensă distanță jocul teatral la care el se deda, *nefiresc* după simțurile ei, inutil, fără înțeles.) „Cum poate el auzi o discuție de-aici, continuă Petrică, și încă să-și dea seama că e interesantă și, culmea, că e prea tare, nu poate dormi? N-are treabă, altfel urechea lui n-ar recepta lucruri care nu-l privesc. Hai, Petrini, să ieșim și să ne plimbăm.”

Și se duse și se întoarse de îndată cu fulgarinul pe el. Îmi stătea încă în gît o mare veselie, o satisfacție groasă, dacă nu grosolană, că dispăruse Petrică cel bleg și duios, care mă plictisise destul și reapăruse cel care mă încîntase atîta vreme. Ce i s-o fi întîmplat? Bună idee să ieșim să aflu și să mă înveselesc din plin. Îl urmai uitînd să-mi iau la revedere, să-i dau bună ziua Matildei.

Petrică însă nu-mi comunică decît că despărțirea era iminentă, dar fără să fie îndîrjit, ci liniștit și senin și de astă dată îl crezui. Înțelesei că făcuse cu ea o ultimă încercare, se pliase adică pentru ultima oară în fața firii, caracterului, ideilor ei, puține, dar tenace... De aici, ca

să zic așa, umanismul lui dulceag, tăcerile lui nesărate, senzația parcă a topirii personalității lui... Și că nu ieșise nimic. Ne distrarăm, văzurăm un film împreună, luarăm masa la restaurant și golirăm cîte-o sticlă. Verva lui Petrică era egală, domoală, sarcastică, dar nu-și mai trăgea sursa din viața lui cu Matilda, ci, ca la început, din lumea noastră de profesori, din cea a oamenilor de cultură, din politica la ordinea zilei. Subiectul Matilda părea definitiv închis...

CAPITOLUL **XI**

Eram însă extrem de curios să aflu totuși ce se întîmplase între el și Matilda și dacă într-adevăr era ultima încercare prin care trecuse Petrică și, aflînd, să-mi dau seama dacă după o săptămînă n-aveam să-i văd iar figura „umanistă”, cum îi spuneam în sinea mea, în dosul căreia domina indefinit Matilda, dominație al cărei secret îmi scăpa. Îi dădui ei un telefon după cîteva zile de la scena presupus decisivă la care asistasem fără să mă jenez cîtuși de puțin... „Ce s-a întîmplat, doamnă, o întrebai cu o veselie neîncrezătoare în glas, ce e cu Petrică?” „Petrică, îmi răspunse ea, a plecat...” Voce neutră, care nu se ferea să-mi spună totul, dar care, spre surprinderea mea, era lipsită de orice dramatism. „Unde a plecat?!”, insistai. Și atunci ea îmi răspunse într-un fel ciudat: „A plecat la tă-ticu și la mă-mica!” „Unde, la București?” „Nu, părinții lui sînt din București, dar domnul Nicolau s-a mutat aici, *la aer curat și în afara zonei seismice...*” „Asta ce mai e?” „După cutremurul din ’40 i-a spus lui un prieten, un specialist genial în chestiuni seismice (dar pe care nu-l ia nimeni în serios), că în zona Vrancei, după nu știu ce calcule ale lui, după o anumită periodicitate a cutremurelor cu epicentrul acolo, distanța de la un cutremur la altul se va micșora din ce în ce mai mult și Bucureștiul va fi ras, pămîntul se va căsca, și un fluviu va țîșni peste ruinele lui... Cică a întocmit și un fel de hartă cu imobilele care se vor prăbuși la cutremurul apropiat (printre care și blocul în care domnul Nicolau poseda un vast apartament) și a depus acea hartă unde trebuie și unde bineînțeles că i s-a rîs în nas... Cică e un tînăr foarte înzestrat, dar că, așa cum se întîmplă adesea la noi în țară, e blocat în cercetările lui de mafia gerontocrației academice... Un nebun...” „Și de ce «la mămica și la tăticu’»? Ce, e fată mare, nu s-a înțeles cu bărbatul și a fugit la părinți?” „N-am spus-o cu ironie, e o istorie întreagă, răspunse ea cu un glas de astă dată confesiv.

Unde ești dumneata, de unde vorbești?” „De la Telefoane!... Aș vrea să vă văd, adăugai, nu puteți să repetați vizita și să veniți pe la mine?” Răspunse afirmativ după o tăcere care nu era o ezitare, ci un calcul al orei pe care mi-o fixă...

Veni spre seară. De astă dată apariția ei nu mă mai tulbură ca întîia oară, începusem s-o văd cu ochii lui Petrică... Nu înțelegeam pe atunci de ce dau oamenii între ei o luptă atît de nemiloasă, de înverșunată și adesea otrăvită pentru opinie. Ființa noastră e la discreția celorlalți, nu apari tu în ochii unuia așa cum ești, ci așa cum au reușit alții să sugereze o imagine despre tine. Și astfel viața noastră se scurge într-un efort permanent și adesea disperat de a demola această imagine (căci rar se întîmplă să nu fie rea, în timp ce tu crezi cu naivitate că ești un inocent), acțiune de reușita căreia depinde totul, realizarea în societate, fericirea și adesea evitarea primejdiilor mortale. Iată, pînă și frumusețea unei femei se alterează din pricina unei imagini despre ea pe care altul ți-a transmis-o. Matilda îmi apărea de pildă acum în primul rînd ridicolă, pe lîngă faptul că nu îmi mai părea fascinantă fiindcă opinia ei, că un ticălos nu poate fi învinuit dacă e *firesc* în ticăloșia lui, îmi stăruia în amintire ca o mare stupiditate, care lăsa să se ghicească în spatele ei un șir nesfîrșit de alte stupidități, cum ar fi aceea că nu avem *dreptul* să învinuim un astfel de om ci, dimpotrivă, să ne purtăm frumos cu el... De aici și pînă la ideea culpabilității noastre eterne nu mai era decît un pas, fiindcă, atîta timp cît existau pe lume ticăloși, noi trebuia să ne umilim mereu, crezînd că putem... Hm! Stupid! O lume ideală, după părerea ei, se putea realiza deci numai dacă fiecare, nici mai mult, nici mai puțin, ar fi gîndit ca ea... N-a exprimat atunci această convingere, dar i-am ghicit-o din fermitatea glasului, sau mai bine zis din lipsa de nuanțe, din refuzul detaliilor; atît: ideea și nimic mai mult, ca și cînd o idee singură nu s-ar ciocni imediat cu contrariul ei, în cazul dat aceea că un ticălos trebuie silit să-și învingă pornirile, pus cu botul pe labe și nu să-i căutăm în coarne. M-am uitat în ziua aceea, în timpul ciocnirii ei cu Petrică, foarte atent la ea. Era rigidă (ținea pumnii strînși!), făcea impresia că *nu aude*, semn că un dialog cu ea era, dacă nu imposibil, în cele din urmă ineficient, cădea în apă. (La demonstrația strălucită a soțului ei că el trecuse în viața cu

ea mult peste cifra nazarineanului, de a ierta de șaptezeci de ori cîte șapte, nu răspunsese nimic.)

Și acum o aveam în fața mea și mă simțeam stăpînit de o mare curiozitate. Ecuația ființei ei interioare îmi apărea simplă, de ce totuși se chinuise cu ea Petrică atîția ani? „Spuneți-mi, doamnă, începui eu, ce înțelegeți dumneavoastră prin ideea că *firescul* comportării noastre ne justifică și cele mai rele comportări?" „N-am spus că ne justifică, ci că nu ne justifică pe noi, ceilalți, să ne credem superiori și să devenim intoleranți cu cel care este împins în mod inconștient la cele mai rele comportări. Cine ne dă nouă *dreptul* să ne credem mai buni!?"

Zbang! Spusese totul pe un ton înalt agresiv și intolerant, adică exact cum afirmase că nu trebuie să fim. Izbucnii în rîs, mă dădui chiar pe spate, lucru care o derută cel puțin cîteva secunde, apoi redevenii tăcut, dar continuînd să zîmbesc, și îi spusei: „Cine ne dă dreptul? Cum, doamnă, chiar faptul că în mod *firesc* ne credem mai buni. Deci cei superiori, ca dumneavoastră, adăugai cu ironie, trebuie să închidă ochii și în fața celor care, crezîndu-se la rîndul lor mai buni (în mod *firesc*), vor să-i reprime pe cei răi. Sau la dumneavoastră *firescul* acesta e un blazon doar pentru cei detestabili?" „Nimeni nu e bun, răspunse ea cu același glas înalt și de astă dată mă privea de sus, și aerul acesta al ei deodată mă irită. Nimeni n-are dreptul să dea lecții altora, continuă ea și mai peremptoriu, și cei care în mod sincer se cred mai buni, cu atît mai puțin. Ei trebuie să dea dovadă de înțelegere, dacă vor să micșoreze răul din lume." „A, și dumneavoastră sînteți hiperbună, dacă vă arogați dreptul de a-i judeca și pe cei care se cred în mod *firesc* buni, dar care păcătuiesc prin intoleranță în fața răului." „Am spus că nimeni nu e bun, deci nici eu." „Doamnă, asta o spuneți cu trufie, rînjii eu și adăugai batjocoritor: nu sînteți *firească*!"

Mă răcorii astfel de iritarea pe care o simțeam privindu-i chipul care pînă atunci mă tulburase atît de tare. Stătea, ca și la prima vizită, pe scaun și eu pe pat, cu coatele pe genunchi. Și asta, gîndeam despre iritarea mea, numai după cîteva minute de conversație. Dar să stai cu ea în casă permanent? Trufia ei te ispitea s-o reprimi, lucru pe care însă nu-l puteai face din pricina unui sentiment obscur care îți șoptea: de fapt era firească, așa era ea, își trăia ideile cu toată ființa,

nu vedea ce i se poate reproșa, concepția ei, ca să zic așa, despre lume era generoasă și nimeni nu te obliga să discuți sau să trăiești cu ea sub același acoperămînt dacă nu-ți plăcea. Nu era „scrîntită", cum ai fi fost tentat să crezi la prima vedere, și de acest lucru îmi dădui seama continuînd conversația, care, odată iritarea mea trecută, se mai potoli. Nu se supăra de replicile dure sau ironice și te ispitea să-i dai altele de-a dreptul grosolane (înțelegeam astfel verva în acest sens a lui Petrică). O întrebai dacă ideile ei îi veneau cumva din Biblie. „Nu, zise, Biblia e depășită." „În ce sens?" „Nu accept, dacă mi se trage o palmă, să întorc și obrazul celălalt." „Și ce faceți?" „Nu știu, nu mi s-a întîmplat acest lucru niciodată!" „Și totuși?" „Am spus, nu accept. Forma de neacceptare se va manifesta atunci, după caz. Poate să-mi stîrnească ură, dar tot atît de bine și milă, compătimire sau poate rușine că am împins pe cineva s-o facă. În nici un caz n-aș întoarce și celălalt obraz." „Și de ce credeți dumneavoastră că nimeni nu e bun? E o idee disperată, cum ați ajuns la ea?" „N-am spus că nimeni nu poate *deveni* bun. Dacă n-am crede acest lucru, că putem să ne depășim pe noi înșine, atunci, da, ar fi o idee disperată." La întrebarea mea dacă și ce filozof a citit, răspunse că n-a citit nici unul. De-aici îi venea deci trufia, din credința că ideile ei erau o descoperire proprie...

Am observat această exaltare trufașă la mulți oameni, mai ales, desigur, la cei inculți, care nu o dată treceau, în societate, drept foarte inteligenți, chiar superiori celor cultivați. La o privire superficială, cei cultivați păreau cei mai anodini indivizi, blocați în forul lor interior de jena de a nu părea ridicoli exprimînd idei despre care ei *știau* că nu sînt ale lor, și cum a avea idei proprii nu era o glumă, și în nici un caz să faci cu ele paradă în societate, ei discutau pașnic despre vreme, despre boli, despre avantajele sau dezavantajele carierei care le stătea în față, aveau nu o dată un limbaj voit vulgar, chiar deșucheat, se înjurau de mamă și stîrneau nedumerire și dezamăgire fiindcă se știa că sînt totuși mari specialiști în medicină, biologie, matematici etc... În timp ce incultul aborda cu vervă, dar bineînțeles amestecîndu-le, idei din istorie, filozofie, politică, etnografie, culese după ureche. N-avea complexe. Ba chiar ironiza pe alții... Astfel mi s-a întîmplat o dată să aud cum cineva ar fi spus că de nenumărate ori s-a străduit el să-mi explice mie că Platon și Plotin nu e unul și același filozof, că sînt

doi filozofi deosebiți... și că eu mă încăpățînam să nu înțeleg... Era un asistent de la Litere și filozofie, care ajunsese acolo nu-mi explicam cum, în orice caz foarte rapid, deși se știa că era un dandy superficial și ignorant... L-am pîndit și invitat în aceeași casă unde știam că o să vină și el, l-am întrebat, după ce i-am repetat ceea ce spusese despre mine, ce cărți scrisese Plotin? „N-o să ți le înșir acum pe toate”, a zis el rîzînd batjocoritor și plin de sine. „Nu trebuie să le înșiri pe toate, i-am răspuns sarcastic, fiindcă n-a scris decît una singură... Dar acum am un lapsus, nu vrei să-mi spui dumneata cum se numește?” „Despre suflet”, zice. „A, zic, despre suflet, da, da, da, despre suflet. Am putea zice că fiecare filozof a fost tentat să scrie despre suflet, dar Plotin a scris alta, una singură, nu despre suflet, are alt titlu...” S-a făcut o tăcere penibilă, fiindcă imbecilul nu știa cum se numește acea carte... știa însă că Platon e unul și Plotin altul, asta, ce e drept, era adevărat.

Matilda însă îmi declarase fără ocol: nu citise pe nimeni, adică nici un filozof... Dar mă înșelam cu ea. Aerul ei *de sus* dispăruse și văzui cu surprindere cum i se accentua pe chip o boare de tristețe, expresie parcă a unui regret adînc, a unui secret al ei despre care se vedea că n-avea de gînd să vorbească, deși sugera că era strîns legat tocmai de discuția care avusese loc, discuție care nu mai putea continua. Își lăsă fruntea în jos și tăcu vreme îndelungată. „Doamnă, îi spusei, voiam să vă întreb în legătură cu Petrică...” Ea clătină imediat din cap, semn că se așteptase să abordez acest subiect. Tocmai de aceea o rugasem să-și repete vizita. „Nu, zise, altă dată...”

Și se ridică și plecă și abia la ușă îmi spuse, dar cu un glas neașteptat, încărcat brusc de o tandrețe care venea parcă de la o altă Matildă, nebănuită și copleșită parcă de o tristă soartă: „Idei blestemate! Fără ele sîntem orbi, cu ele ne înstrăinăm de noi înșine! La revedere, domnule Petrini, aștept telefonul dumitale.”

CAPITOLUL XII

Nu mă grăbii însă s-o caut. Gîndul mi-era la Petrică. El mă însoți ca de obicei în drumul meu pînă acasă, dar se feri să-mi spună ceva de plecarea lui. Se pare însă că se produsese în el o armonie între starea de iritare universală care îl făcea atît de interesant și „umanismul” său de ultimă oră, care îl făcea total plicticos: era liniștit, ironia mai domoală, însoțită de un surîs care nu se ștergea, limbajul cu tresăriri caustice și adesea memorabile. În acele zile fusese găsit de către soția lui, spînzurat de plafonieră, un flautist al Filarmonicii din orașul nostru. Petrică îmi povesti cu lux de amănunte această dramă, dar fără să se înfioare de ea, ba chiar rîse de detaliul care o declanșase. Cică acest flautist era un om pasionat de meseria lui și avea și el un vis: ca orchestra simfonică a Filarmonicii să facă un turneu în străinătate și să vadă și el cu ocazia asta Parisul. Nu bea, nu fuma, ținea la familie etc. Și într-o zi se întîmplă cu el la o repetiție ceva ciudat. De atîția ani de cînd era flautist niciodată dirijorii nu avuseseră dificultăți cu el, era extrem de conștiincios, își studia atent partitura și rar i se întîmpla să i se spună, ei, flautul, mai accentuat, sau, flautul, ssss, piano. De astă dată însă flautul nu numai că era prea forte sau prea pianissimo, ci pur și simplu nu cînta partitura, ci cu totul altceva... Dirijorul bătu enervat în pupitru, crezînd că flautul fusese pur și simplu neatent, adică deschisese din greșeală la altă pagină. Și orchestra se pregăti să reia... a, a, a, și apoi începu, atacă respectiva simfonie, flautistul însă aiurea, tot așa cînta. Atenție, flaut, strigă dirijorul oprind, flaut, ce faci acolo? Păi ce dirijez eu aici? Atunci flautistul ieși în fața orchestrei, își dădu pantalonii jos și se îndoi: mie, zise el, să-mi dirijezi curul! Dirijorul, uluit, îl dădu afară (el era și director al Filarmonicii). Ce se întîmplase? Se află mai tîrziu, îl luaseră niște colegi, insistînd mult, la o bere care se cam prelungise. Asta era tot. Flautistul se închise în casă și într-o zi citi într-un ziar

că Filarmonica avea să plece curînd la Paris. Fără el, bineînțeles, care visase o viață tocmai această clipă, ratînd-o chiar în preziua împlinirii ei. Și se spînzură. Am relatat această istorie gogoliană sau cehoviană nu pentru interesul ei, epuizat în literatură, ci pentru starea de spirit a lui Petrică. El o povesti cu o veselie care mă intrigă, cu acea superbă nepăsare pe care o avem cînd sîntem foarte tineri, față de dramele altora, din care nu reținem finalul tragic, ci amănuntul declanșator, deraierea, grotescul psihologic; puțin ne pasă de această deraiere care în mod *normal* nu putea să aibă cine știe ce urmări, în cazul de față flautistul dat afară se putea angaja în altă parte, da, dar omul avusese și el un vis... Petrică mi se păru că povestise întîmplarea stăpînit de un sentiment de eliberare... *Era liber*, adică era el însuși, iată, putea rîde liniștit de o dramă, dacă avea chef... Știa el de ce rîsese, nu trebuia nici să-și explice cuiva reacția și mai ales nici să și-o reprime și cu atît mai puțin să fie pus sub acuzația, de pildă, de cinism, insensibilitate sau alte crime. Cine ar fi putut s-o facă? Matilda, bineînțeles... Matilda, citii eu pe chipul destins al lui Petrică, este acum hăt departe, și ce bine era fără ea, să simți cum întreaga ta ființă se poate manifesta în toată libertatea și complexitatea ei intimă, fără să te pliezi cuiva sau să lupți împotriva cuiva ca să te faci înțeles. Avea dreptate. Auzind povestirea dramei flautistului puteam eu însumi să ghicesc acum că Matilda ar fi spus: „nu e nimic de rîs aici". Bineînțeles că nu era, și totuși rîdea. „Mie să-mi dirijezi..." Nu totdeauna receptăm în primul rînd drama, ci în mod stupid declanșarea ei stupidă. Oricît te-ai strădui să ignori faptul evident că conștiința noastră are și o periferie (și la noi, la români, această periferie e mai întinsă ca la alții, și acolo, cred, se află cea mai mare parte a vestitului nostru humor) nu vei reuși să faci abstracție de ea. Matilda recepționa probabil faptele vieții direct în miezul conștiinței și confunda la alții periferia cu centrul. Dar anticipez. Acest adevăr al reacției ei fundamentale în fața existenței aveam să-l aflu pe de-a-ntregul ceva mai tîrziu, acum doar îl intuiam observînd schimbarea lui Petrică.

Astfel, totul se terminase între ei? Îi dădui un telefon.

„Am iubit la el încă din primele clipe cînd ne-am cunoscut sensibilitatea și delicatețea sufletului lui, începu Matilda cînd ne văzurăm iarăși, fără altă introducere. Știu, continuă ea, eu am în mine și

ceva grosolan și cred că această trăsătură de care nu eram pe atunci conștientă s-a agățat de Petrică, asta a fost greșeala mea, fiindcă să vezi ce s-a întîmplat...”

De îndată ce intrase în odaia mea înțelesesem de ce data trecută dăduse din cap cînd venise vorba de Petrică și după aceea și plecase! Nu-și dăduse seama de la început că eu o judecam cu ochii bărbatului ei și că o destăinuire în astfel de condiții era imposibilă. Iar a doua greșeală era că acceptase o discuție cu mine pe acest teren neprielnic. (Mai tîrziu aveam să aflu că discuțiile pur și simplu o îndîrjeau, nu le putea birui, adică nu-și putea birui nici adversarul, nici pe sine, care, zicea ea, era conștientă că produceau o stranie surpare în simpatia celuilalt; nu știa de ce, dar era un fapt, după cum tot un fapt era și acela că le declanșa, aceste discuții, uneori doar printr-un singur cuvînt rostit sau o simplă remarcă.) Acum venise așa cum plecase, ca și cînd tot timpul ar fi trăit în aceeași stare, cu tandrețe pentru mine, nu atît de rece și de străină ca atunci, și cu aceeași boare de tristețe pe chip și fără acel aer de sus pe care îl avusese, iritîndu-mă, în tot timpul discuției. Începuse fără introduceri să-mi povestească istoria căsniciei ei cu Petrică.

„...Primul meu bărbat era de o grosolănie inimaginabilă, și cînd nu rezistam, și grosolănia lui se întîlnea cu a mea, parcă eram paralizată. Fără să-mi facă nimic propriu-zis, fiindcă altfel era plin de atenție și mă iubea, eram foarte neliniștită, aveam sentimentul că iubea numai ceea ce era rău în mine; mă împingea spre această zonă, spunîndu-mi că e mai bine să trăiesc de pe acum așa cum sînt, și voi fi fericită, decît să fac din viața mea o luptă, al cărei sfîrșit e tot acolo, unde mă tem să nu fie... Or, eu știam că nu e adevărat, în realitate eram dominată, fiindcă nu grosolănia lui mă atrăsese, ci momentele de extraordinară puritate, pe care însă el repede și le alunga, spunîndu-mi că așa ceva nu se arată... Cît de surprinsă am fost cînd l-am cunoscut pe Petrică! Nu spun că nu-l iubeam pe fostul meu bărbat și, dacă n-ar fi trebuit să plece, nu m-aș fi despărțit de el niciodată, dar Petrică era un om a cărui fire îmi apărea cu totul opusă lui, trăia cu ceea ce avea mai bun în el și ai fi zis că întreaga lui ființă vibra de sensibilitate și puritate. («Aha, am gîndit, te obsedează puritatea, Matilda, ca și cînd n-ai ști că puritatea nu există, ca să zic așa, în stare pură... Dar să vedem

ce-a urmat, m-ai făcut curios...») Nu-mi venea să cred că poate să existe un astfel de om și căutam zadarnic să provoc în el ceea ce credeam că ascundea... Am fost turbulentă o lungă perioadă, ceea ce spuneam azi, negam a doua zi, îl jigneam fără motiv, rîdeam cu răutate cînd îmi spunea că mă iubește... Petrică, tu te iubești pe tine și îți închipui că te dăruiești (dar el chiar se dăruia, asta e), nu mă cunoști, ce știi tu cum sînt eu?! Avea un surîs de copil, care mă dezarma. Da, fără să mă cunoască, mă iubea, se dăruia... («Aoleo, Matilda, am gîndit iar, ce mai limbaj folosești fără să clipești din ochi, ridicolul nu te vizitează, dăruire, puritate...» Îmi venea să rîd, dar mă stăpîneam, o ascultam cu o gravitate forțată, fiindcă îmi dădeam seama că altfel n-aș mai fi aflat nimic...) Am încetat să mai fiu turbulentă și era pentru mine o bucurie să-l văd cu fruntea sus, puțin ironic cum îl știi, stăpîn pe el, degajat și... fericit, trebuie s-o spun. Am hotărît să ne căsătorim și el s-a mutat la mine. Tatăl său mi-a pus o singură condiție, care m-a uluit: să trec apartamentul pe numele lui... Nu, nu al lui Petrică, ci al lui, al tatălui. Cum adică, am sărit, dar e apartamentul meu! Tot al vostru rămîne, mi-a răspuns el, nu-ți închipui că o să vă dau afară, dar a fost al unui evreu și s-ar putea să-l pierdeți. Războiul nu merge bine pentru nemți, nu l-au cîștigat în cîteva luni și se vor încleia în Rusia; or să fie învinși și se vor întoarce jidanii și vor reclama bunurile care le-au aparținut. Dar apartamentul a fost al meu de la bun început, i-am răspuns, fostul meu soț mi l-a cumpărat înainte să ne căsătorim, pe numele meu... N-are importanță, zice, toată lumea știe că ți l-a dăruit și cînd o să se întoarcă și o să te vadă căsătorită cu altul, o să ți-l ia. Vor veni la putere, n-o să poți face nimic. Foarte bine, am zis, dacă o dori să i-l dau înapoi, i-l dau și gata. Tocmai asta e, a zis el, dacă îl treci pe numele meu, n-o să mai poți face acest lucru și apartamentul vă rămîne. Eu sînt avocat, o să cer în cel mai rău caz să mi se dea banii pe care i-am dat pe el, trecem în act o sumă mare. Facem și-o clauză: în caz de divorț, ți-l dau înapoi. Nici nu mă gîndesc, i-am spus, nu văd rostul acestei mașinații. Asta l-a jignit, cuvîntul *mașinație*. S-a uitat la mine cu o privire de oțel, a tăcut o vreme, pe urmă a revenit: că dacă refuzam să-l trec pe numele lui, să-l trec atunci pe numele lui Petrică. M-am uitat la Petrică: tăcea. N-am înțeles de ce tăcea, ar fi trebuit să protesteze. Petrică, i-am spus, dacă tu dorești acest lucru, eu îl fac. Nu, a zis. S-a lăsat o tăcere de

gheață. Domnul avocat era ca un sfinx. M-am ridicat să plec. M-au lăsat. Petrică m-a condus o sută de metri și s-a întors înapoi. Mi-a spus că vrea să-l convingă pe taică-său să renunțe la ideea lui. Ce idee, i-am spus, și dacă îl lași neconvins ce-o să se întîmple? Nimic, zice, dar nu e bine să-ți poarte pică. Dar n-are decît, zic, auzi ce i-a trecut prin cap! Nu cumva e țicnit? Cum o să-i dau eu lui apartamentul meu? Ca ce chilipir? Te rog, zice el ofensat, să nu-l faci țicnit. E tatăl meu! O fi, zic, dar trebuie să-ți dai și tu seama că e sărit de pe șină. Ce, te crede o comoară, să-ți dăruiesc eu, chiar și ție, apartamentul? Nu cumva vrea să te înzestrez? Eram grosolană, dar mă scotea și el din sărite; în loc să vină cu mine, mă lăsa singură, să-l «convingă» pe taică-său. Ca și cînd, dacă nu l-ar fi convins, îmi păsa mie că o să-mi poarte pică! Am avut bănuiala că discutaseră între ei acest subiect și că în ultima instanță, adică în fața mea, Petrică își retrăsese acordul. Probabil că mai degrabă asta îl trăgea acum înapoi, să dea socoteală că nu s-a ținut ferm pe poziție. Am plecat nedumerită. Îmi scăpa ceva, dar nu-mi dădeam seama ce. Nu, nu-mi scăpa doar ceva, îmi scăpa totul, acuma cînd îți povestesc e foarte clar, ar fi trebuit să lămuresc scena care avusese loc acasă la Petrică pînă în pînzele albe și să văd adevărul în față, fără să-mi fie frică de ceea ce o să descopăr. Dar așa se întîmplă, adevărul nu e ușor de suportat. Puteam să descopăr că nu trebuia să ne căsătorim așa curînd, să mai fi așteptat un timp, dar mie mi-era frică (o frică nelămurită) că Petrică... să nu pună alta mîna pe el... Orice s-ar zice, un bărbat care să-ți placă, să te simți cu adevărat bine cu el, să ai ce vorbi și nu să fii numai rob al naturii, să faci copii și să descoperi curînd că totul s-a sfîrșit și să înceapă istoria cu divorțul, cu tot alaiul, copiii să vadă pe urmă în casa mamei un alt bărbat, în casa tatălui o altă femeie, un astfel de bărbat, care să-ți dea sentimentul plenar că e pentru totdeauna, e greu de găsit... O femeie e mai ușor, ea cunoaște de mult arta de a se ascunde, care a devenit la ea a doua natură și îți dă acest sentiment plenar de care vorbeam, uneori, simplu, prin simplul ei farmec, care nu vezi cum poate dispărea, alteori, cum am mai spus, prin arta de a învălui. Spune-i unui bărbat cît e el de inteligent, cît de bine îi vine costumul, cum nu seamănă el cu nimeni altul, și dacă nimerești peste unul care tocmai vrea să se însoare, gata, nu rezistă, în timp ce o femeie e mai puțin dispusă să-și piardă capul la astfel de trucuri,

chiar dacă sînt sincere. În paranteză, de aceea am fost eu turbulentă cu Petrică și n-am folosit nici un fel de trucuri, tocmai fiindcă vedeam că se îndrăgostise foarte tare de mine și voiam să-l trezesc puțin, să mă vadă așa cum sînt și să se gîndească: chiar e bună această femeie pentru mine? În ceea ce mă privește, Petrică îmi plăcea, fiindcă simțeam o mare liniște lîngă el, și asta nu pentru că aș fi dus înainte o viață furtunoasă, ci pentru că fostul meu bărbat rar mă lăsa liniștită o zi întreagă. Alternau în firea lui cînd nepăsarea (dar ce nepăsare, se uita la mine ca la un obiect pe lîngă care trecea), nepăsare care mă rănea, cînd gelozia furibundă, gelozie pe tot, pe un telefon pe care îl dădeam sau primeam, pe toaleta mea (pentru cine te îmbraci cu atîta grijă? – și îmi smulgea rochia de pe mine), pe tăcerile mele (la ce te gîndești, spune-mi imediat), pe o privire care nu-i era adresată... Cînd grosolănia, care mă exaspera, pur și simplu nu puteam s-o mai suport, îmi pierea glasul, parcă mă sufocam... («Ei bine, am gîndit, cum se manifesta, Matilda, această grosolănie?» Ea îmi ghici gîndul și continuă.) Erau întîi înjurăturile, în special una, pe care mi-o adresa pe tonurile cele mai variate, cu dispreț, sau furios, sau flegmatic, sau cînd nu mai avea replică, sau cînd eram exaltată de ceva frumos, și mai ales atunci mă șoca foarte tare: du-te în p... mă-tii! Nu mă puteam obișnui, era peste puterile mele. Într-o vreme parcă mă îngrășasem puțin. Vezi, Matilda, mi-a spus, că ai făcut un fund cît o baniță. Nici nu știam ce e aia baniță, am întrebat pe cineva și am înțeles de unde știa el. Taică-său, din Brăila, fusese negustor de cereale. M-am dezbrăcat, m-am uitat în oglindă și m-a apucat furia. Nu mă îngrășasem nicidecum, dar ăsta era limbajul lui...” „Era o grosolănie de fond sau de formă?” o întrebai. „Cum să nu fie de fond?!” se miră ea. „Se poate întîmpla, răspunsei. Spuneai că era profesor universitar. Un intelectual se poate distra înjurînd, ca să pună în oarecare armonie gîndirea, sătulă de abstracțiuni, cu sentimentele, care nu sînt tot timpul la înălțimea gîndirii.” „Nu văd întrucît o înjurătură poate să-ți aducă armonia. E absurd, mai ales cînd vezi cum cineva, propria ta soție, suferă din pricina lor...” Am tăcut, extrem de amuzat. Profesorul acela universitar trebuie să fi fost un tip încîntător. „...M-am grăbit să mă căsătoresc cu Petrică, deși acum îmi dau seama că de fapt chiar dacă mai așteptam, tot n-aveam cum să descopăr din scena aceea ceea ce am descoperit îndată după căsătorie, continuă

Matilda. Da, repetă ea, îndată! Adică după două săptămîni. Era într-o seară, cînd cineva sună. Am ieșit eu, crezînd că e doamna Cheresteșiu, de la parter. Nu, era domnul avocat, socrul meu, care foarte politicos dădu bună seara și-mi spuse că ar vrea să vorbească trei minute cu fiul său... Glas mieros, dar extrem de prevenitor și distins, îmi făcuse o plecăciune cînd mă văzuse și îmi mai făcu una după ce își debită frazele lui graseiate. Bine, zic, dar poftiți înăuntru, fiindcă rigiditatea cu care stătea pe loc mă făcu de îndată să înțeleg că ori avea nevoie de invitație specială, ori nu voia să intre, cine știe de ce. Într-adevăr, nu voia. Nu, zise, nu e oră de vizite... Dar ce importanță are, poftiți înăuntru... Nu, zice cu un glas dulceag, de Iudă înșelătoare, mereu zîmbăreț, numai cinci minute vreau să fac o plimbare și să vorbesc cu fiul meu... Era a doua oară cînd nu spunea Petrică, ci fiul meu. M-am întors, i-am spus soțului despre ce e vorba, el și-a îmbrăcat haina și a ieșit... După un timp observ că plimbarea tatălui și a fiului se prelungise de la cinci minute la o oră. Sonerie. Cine putea fi? Petrică avea chei... Cobor, tot el, socru-meu, care îmi spuse, tot așa, fără să intre, de astă dată vag ofensat, că Petrică s-a întors singur la părinți, că fiul lui se simte cam prost cu ficatul și că «îl găsește» cam palid și cam obosit, și că el, tatăl, de mic a avut grijă de el cu ficatul... Ce ficat, zic, de cînd îl cunosc nu mi-a spus nimic niciodată că ar suferi de... Am tăcut deodată, înțelegînd: Petrică fugise de-acasă, fără un cuvînt, fără o explicație. În fața muțeniei mele, Iuda reluă că nimeni nu poate să îngrijească de un băiat mai bine ca tatăl său, propriul lui părinte, că o să revină, să nu iau lucrurile în tragic, și acestea zise s-a înclinat și s-a cărat... («Bravo, Matilda, „s-a cărat” e un limbaj cam incongruent, dacă mă pot exprima astfel, dar văd că ți se potrivește perfect.») Într-adevăr, eram dispusă să iau lucrurile în tragic, continuă ea, nu știam ce e, era o despărțire...? Ce se întîmplase? Cele două săptămîni de miere fuseseră chiar așa cum visasem, o bucurie întreagă, o dăruire, și deodată, hop, această scenă inexplicabilă. Am pus mîna pe telefon... Sînt lucruri care, cînd ni se întîmplă, ne fac să ne dispară orgoliul, umilința nu ne mai umilește, adevărul, oricare ar fi el, e singurul care ne poate liniști. Auzisem și eu de căsătorii care se desfăceau a doua zi după încheierea lor și iată-mă și pe mine, îmi ziceam, în această situație incredibilă. Cu Petrică, vă rog, am cerut (era la telefon chiar Iuda). Cine îl caută? Matilda! Nu e acasă! Și, pac, îmi închide

telefonul în nas. Am sunat din nou. Trebuia să reacționez. Știu sigur, i-am spus domnului avocat, că Petrică e acasă. Transmiteți-i că nu accept comportarea lui și fără să iau lucrurile în tragic, fiindcă ceea ce s-a întîmplat nu e o tragedie, este în primul rînd din partea dumitale o necuviință că ai refuzat să intri la noi în casă, iar din partea lui un lucru pe care dacă nu-l explică imediat, să poftească totuși mîine dimineață, dacă nu chiar acum, să-și ia lucrurile, fiindcă eu chem chiar în seara asta avocatul și introduc divorț. Nu accept să fiu eroină ridicolă de comedie. Și pac, i-am închis și eu telefonul în nas. Îmi spuneam că dacă nu telefonează într-un ceas îi strîng eu însămi lucrurile, îi chem pe Boris și pe Mitia să facă rost de o furgonetă și i le trimit să i le descarce în fața casei. A telefonat imediat. Ce este, zice, ce te-a apucat, nu pot să-mi vizitez și eu părinții într-o stare de urgență? Cine e într-o stare de urgență, tu sau părinții? Tatăl meu, răspunde el, și cînd a spus «tatăl meu» a spus-o cu uimire și evlavie, că eu nu înțeleg ce înseamnă un tată, parcă ar fi zis că e Dumnezeu din cer. De acord, i-am răspuns, dacă ar fi intrat în casă, dacă s-ar fi comportat într-adevăr ca un tată care știe că fiul său s-a căsătorit, că are o soție care trebuie, dacă nu iubită, cel puțin respectată, și ar fi explicat, fără amănunte, că are nevoie de tine pentru o noapte sau mai multe, aș fi acceptat, deși el mi-a spus că într-o stare de urgență ești tu, că «te găsește cam palid» și că vrea să te îngrijească de ficat. Dar așa, vine la ușă, nu intră, te cheamă, tu te duci și nu te mai întorci, măcar să-mi invoci un pretext, fiindcă adevăratul motiv văd că mi-l ascunzi... Petrică, ce e cu tine? Nu pot, zice, să-ți explic la telefon... M-am gîndit cîteva clipe. Bine, zic, rămîi acolo pînă mîine, dar nu uita că îmi oferi o noapte întreagă în care o să mă gîndesc că taică-tău e un om necuviincios, iar comportarea ta anormală. Te rog, zice, să nu vorbești astfel despre tatăl meu. Indignat. Iar eu îți spun, zic, că vorbesc despre el așa cum merită. Și, la răspunsul meu, pac, îmi trîntește și el telefonul în nas. Am gîndit liniștită: am intrat într-o casă de străini, care mă tratează ca pe-o străină. Am să mă retrag, mi-am spus, fiindcă oricît încercam să ghicesc «starea de urgență» care mi se invocase, ceea ce văzusem eu cu propriii mei ochi îmi spunea altceva, că nu era vorba despre nici o stare de urgență. Atunci ce era? Am rămas doar curioasă, fiindcă hotărîrea mea era luată: orice-ar fi fost, purtarea lui Petrică nu era de înghițit... A tatălui său mai degrabă,

dar asta îl privea, nu trăiam cu el, ci cu Petrică... N-a venit a doua zi, ci peste două zile, cu aerul că nu s-a întîmplat nimic (și aerul ăsta, cînd îl vezi la cineva, e un semn că lucrurile pe care ai de gînd să i le reproșezi nu numai că el le va respinge, dar consideră normal să le repete și în viitor). Ei, Petrică, zic, ce s-a întîmplat? Mă uitam la el cu adevărat curioasă și, curios lucru, dispusă să trec peste cele întîmplate... Cine știe, îmi spuneam, pe lume se petrec tot felul de ciudățenii, un bărbat, pînă se formează, îți oferă tot felul de surprize, chiar comice. Ne lăudăm cu inteligența, dar ce se petrece în noi, acolo unde spunea Petrică, în subconștient și în biologic (cînd vorbea de Zola)... O colegă a avut ambiția țărănească să nu facă dragoste cu iubitul ei decît în noaptea nunții. Dar în noaptea nunții, pe la patru dimineața, tinerii căsătoriți au chemat Salvarea... care i-a găsit stînd unul lîngă altul disperați și caști! Ce să le facă salvarea? Medicul le-a rîs în nas și le-a recomandat batjocoritor să bea și ei un pahar de vin... Pînă la urmă, deși se iubeau, s-au despărțit și au fiecare, el cu altă soție și ea cu alt bărbat, copii... Și tot se mai iubesc, dar..."

Matilda se opri. Era veselă, îi sticlea privirea, parcă uitase că ajunsese cu povestirea ei într-un moment culminant. Avea pe chip acea expresie de amuzament extrem și retrospectiv pe care o avem totdeauna cînd relatăm ceva din mediul nostru cuiva care nu-l cunoaște și ne e greu să-l evocăm, fiindcă am făcut-o de-atîtea ori... Pesemne că se distraseră mult pe socoteala celor doi și desigur, mai ales, chemarea Salvării îi înveselise copios. Bravo, Matilda, am gîndit, vasăzică rîzi de nefericirea altora...

„Petrică îmi oferise și el o surpriză, continuă ea, dar nu de acest gen, ci ceva ciudat în legătură cu taică-său. La întrebarea mea îmi răspunse foarte grav că tatăl lui e un om sensibil și că însurătoarea fiului său a fost pentru el un șoc pe care nu l-a suportat. Că era, în seara aceea, foarte agitat și că trebuia să se ducă și să stea cu el cîteva zile ca să-l liniștească. Și de ce, mă rog, era agitat? am zis eu. Din contră, mie mi s-a părut foarte calm și refuzul lui de a intra în casă premeditat... Parcă venise să te fure, parcă erai fată mare care căzuseși pe mîinile unui căpcăun și venise să te salveze... Toate astea puteau fi de înțeles, nu era nevoie de o astfel de punere în scenă. Bine! Răspunde-mi: de ce n-a vrut să intre în casă? Tăcere. Repet, am repetat, că tatăl tău nu arăta

nicidecum agitat, dimpotrivă, îi flutura pe figură un surîs subțire, cum au oamenii în vîrstă cînd te ucid cu acest surîs în care se distilează ironia, batjocura fină, sfidarea, protejați cum se cred de anii și părul lor alb, care i-ar face intangibili. Ți-o spun ca s-o știi, pentru mine cineva care jignește nu e intangibil și în casa lui n-o să calc, și nici el într-a mea, pînă nu-și cere scuze. Petrică se plimba îndîrjit prin fața mea. A tăcut. Bine! Am tăcut și eu... Nu știu însă pentru cine căsătoria aceasta fusese un șoc, pentru tată sau pentru fiu? Peste două luni, de sărbătorile Crăciunului, surpriză, chiar în seara de Ajun cînd îl așteptam să aducă vin, n-a mai adus nici un vin... M-a lăsat singură, cu toate că pregătisem și eu, stînd pe la cozi, tot ce era nevoie ca să ne simțim bine. Asta e, cine cedează prima oară, cedează pe urmă mereu, a pornit-o greșit, trebuie să se întoarcă îndărăt... Drumul parcurs de mine cu Petrică nu era lung, m-am gîndit să fac acum ceea ce nu făcusem prima oară, dar m-am trezit că n-aveam împotriva lui Petrică un sentiment suficient de puternic ca să pot rupe această căsătorie... Ba nu, ceea ce făcea el acum mi se părea incredibil, un alt Petrică, nu înțelegeam acest infantilism care în convietuirea cu mine nu se manifesta, ca să-l pot ajuta să scape de el, era normal, stăpîn pe sine, orgolios, bățos și deodată clic! din nou fuga acasă, fără să mă prevină, fără să-mi explice... («Bravo, Matilda! Pac! Clic!») Bineînțeles că am pus iar mîna pe telefon. Bineînțeles îmi răspunde taică-său, care îmi șoptește la aparat, cu imensă satisfacție, l-am ghicit rînjind: îl despart eu de tine, n-ai nici o grijă. Știu că lupta e mai grea, îmi dau seama, ești frumoasă, te iubește, dar pînă la urmă tot te despart. Lupta e *mai* grea! Nu mi-a scăpat această nuanță revelatoare. Însemna că îl *mai* despărțise și de alta și că lupta fusese ușoară, acum era *mai* grea. Uite, îi spun și eu, să vedem care pe care. Nu știu dacă o să mă înțeleg cu Petrică în viitor, dacă o să pot să-l iert pentru ceea ce mi-a făcut, dar mai întîi îl despart eu de dumneata și te asigur că lupta va fi ușoară și pe urmă mai vedem. Ești un bătrîn inconștient, care nu-ți iubești copilul, abuzezi probabil de afecțiunea pe care ți-o poartă și îl împiedici, dar pentru cît timp?, să-și întemeieze o familie, fără să-ți dai seama că pînă la urmă tot te va părăsi și nu se știe dacă nu te va detesta. Mi-a răspuns printr-un hi, hi, hi și a închis. M-am îmbrăcat și m-am dus la ei. Am sunat. M-au ținut la ușă crezînd că o să plec. Am sunat insistent și n-am plecat deloc. Mi-a deschis

bătrînul după o jumătate de oră, parcă aș fi venit la Canossa să-mi pun cenușă în cap și mi-a spus din prag că Petrică nu e acasă. Dar eu am intrat în hol și de-acolo l-am zărit pe bărbatul meu prin glasvandul care despărțea holul, probabil de sufragerie, umbra i se plimba nervos încoace și încolo. M-am așezat fără să mă dezbrac și i-am spus bătrînului (care de fapt nu era chiar atît de bătrîn) că am fost furioasă la telefon și îmi cer scuze, n-am nici un drept asupra nimănui, căsătoria e un petic de hîrtie care se poate anula în două săptămîni. Ar fi fost însă corect ca Petrică să-mi spună că de fapt el nu-și iubește soția și că regretă pasul făcut, ne despărțeam în mod civilizat, fără să fie nevoie să mă lase singură de sărbători, putea în orice caz să mă prevină... Umbra agitată de după glasvand se oprise și asculta. Poate că el nu știe ce înseamnă să te însori, am continuat, se întîmplă, se pare că și însurătoarea se învață, dar dumneata, ca tată, poate ai auzit mai bine decît el ce-a spus preotul la cununie în biserică: îți lași părinții, pe mămica și pe tăticu, și te unești cu bărbatul sau femeia ta, ar fi trebuit să i-o spui... Tu, zice bătrînul rînjind, care te-ai măritat cu un jidan, n-ai dreptul să ne dai lecții. Ticăloșia dumitale, i-am răspuns, nu mă jignește. Pentru mine un om nu e mai prejos decît altul, fiindcă e evreu sau de altă nație. Numai troglodiții din Africa se ucid între ei fiindcă fac parte din triburi diferite. Da, zice el, fiindcă și tu ești troglodită. O... (făcea aluzie la familia mea). Atunci a apărut Petrică, a deschis ușa glasvandului, palid, și a strigat la mine: îți interzic să-l insulți pe tatăl meu. M-am uitat la el zîmbind și i-am răspuns: Petrică, ar fi trebuit să te exprimi invers: tată, îți interzic s-o insulți pe soția mea. Da, da, am insistat, sînt soția ta, trebuie să mă aperi, chiar dacă sînt jignită de tatăl tău. El a scos atunci un strigăt, și-a dus mîinile la cap și a dispărut din hol într-una din odăi. M-am ridicat și m-am dus după el. Cînd m-a văzut s-a precipitat spre șifonier, a deschis ușa și s-a vîrît în el. Ăsta nu e bărbat, am gîndit uluită, e încă în scutece. Are dreptate taică-său... Și m-am întors în hol. Ai dreptate, i-am spus, lui Petrică îi e frică de mine, s-a vîrît într-un dulap. Să veniți după sărbători și să-i luați lucrurile. Dar în aceeași clipă a reapărut Petrică. Mă întorc, zice, cu condiția să nu-mi mai insulți niciodată părinții. Am tăcut. M-am gîndit că Petrică era un bărbat admirabil, în afară de cultul acesta al lui anormal pentru taică-său. Ar putea să se schimbe. Bine, i-am spus, sper să nu mai am

ocazia să-l văd sau să-l aud pe socru-meu. O să-l evit. Și ne-am întors acasă... Cu mine Petrică era absolut natural, așa cum îl cunoscusem, dar eu știam acum că în mintea lui există un tabu, despre care nici măcar nu puteam discuta. Bine. Nu e un tabu definitiv, o să-i treacă în clipa cînd o să devină el însuși tată și la urma urmelor alți bărbați au păcate mai grave, sînt superficiali, muieratici, bețivi, hahalere, mediocri în profesiune, ca să nu mai vorbim de alte trăsături de caracter oribile, de pildă, să se spună, și să fie și adevărat, că bărbatul tău e un mincinos. N-aș suporta!... Prin martie a plecat iar de-acasă. L-am lăsat în pace. De astă dată a stat vreo două luni, s-a întors prin mai, cînd n-am mai trăit împreună decît o săptămînă, fiindcă a fost concentrat... A plecat direct pe front. Iată o catastrofă, am gîndit cînd am primit întîia scrisoare... Citeam tremurînd listele de morți și răniți care apăreau în jurnale. Gîndul că Petrică putea să moară (era ofițer de rezervă la transmisiuni) mă făcea să-mi dau seama cît de tare mă legasem de sufletul lui, așa cum i-l cunoșteam, suflet de o mare sensibilitate, pe care un glonț îl putea stinge pentru totdeauna... Mă simțeam rătăcită la gîndul că îl puteam pierde și îl înțelegeam mai bine și pe taică-său, că nici el nu voise să-l piardă de lîngă el prin căsătorie. Ce era? Ce mă tulbura în amintire? Amestecul de bărbat și copil, cînd indignat de oameni, și atunci vorbea mult și te pasionau ideile, gîndurile lui, puritatea spre care nu numai că aspira, dar o și avea și îți cucerea sufletul, cînd duios, renunțînd la orice înverșunare, retras între cărțile și manuscrisele lui, și atunci era blînd, tăcut, generos, gata de dăruire, cu acel farmec al ființei neatinsă de orgoliu și care nu știe ce dăruiește, asemeni florilor... («Gata, Petrică, iată-te floare, pesemne asta numește ea starea ta de blegeală, „umanismul" tău, care pe mine mă plictisește total.») Prinsă de aceste sentimente am sunat într-o zi la ușa socrilor mei. Le-am spus că mi-e greu fără Petrică și că tremur de teamă să nu-l găsim într-o zi pe lungile liste de morți sau dispăruți... Rămîi la noi, mi-a spus soacră-mea, și noi tremurăm și ne gîndim că scrisorile lui pot veni în urmă și noi să tot credem că trăiește... Da, a zis și bătrînul, numai să se întoarcă... Voia să spună că să-l vadă iar viu printre noi, că vechiul conflict nu va mai exista între mine și el... Cîteva zile a fost bine... Pînă ce socru-meu mi-a cerut să-i dau tot salariul. Eu tocmai terminasem facultatea și fusesem angajată de eforia spitalelor, să construim niște clădiri

noi... Aveam datorii față de rude, care mă ajutaseră în timpul studenției și acum așteptau să-i ajut și eu pe ei, fiindcă le era și lor greu... Dimpotrivă, domnul avocat Nicolau cîștiga bine, era șeful unui contencios și avea și procese, dar m-am gîndit că după ce împăcarea noastră se va consolida, o să-i explic care era situația mea față de rude și... Curînd însă a trebuit să plec. Omul era de o zgîrcenie insuportabilă: întîi că la ei în casă totul era încuiat și cheile erau la el, dormea cu ele sub pernă, și-un morcov, dacă rămînea de la masă, îl lua și îl încuia în dulap cu cheia, ca să nu mai vorbesc cum era masa, ce ne dădea el, mie și soacră-mii, să gătim și cum chiar și după aia mi se uita în farfuria în care îmi punea trei fire de macaroane fără unt, ca și cînd ar fi suferit că acele macaroane vor fi totuși înghițite și va rămîne fără ele. Scîrbită, dădeam farfuria la o parte și rămîneam dusă pe gînduri. Ce să fac? Unde să mă duc să mănînc? Fiindcă îi dădusem toată chenzina și economii nu aveam. Fără să clipească, îmi lua farfuria dinainte și mi-o servea seara din nou, cu vădită încîntare că făcuse o economie. Soția lui, am surprins-o cu un furou cîrpit... Se tot urca și cobora pe scara podului și într-o zi cînd lipsea de-acasă m-am urcat să văd ce e acolo... N-avea capacul încuiat, în sfîrșit... o mizerie... colecții de ziare foarte vechi, roase de șoareci, cutii pline cu pantofi scîlciați și descompletați, nasturi de toate mărimile și culorile, rufărie zdrențuită, broaște, lacăte, sîrme ruginite, toate în lăzi și cutii... Era clar pentru mine, le adusese de la București cînd se mutase, nu le putuse strînge aici într-un an... Mă întrebam cum trăise Petrică toată copilăria și adolescența lîngă acest tată sordid și în ce consta fascinația pe care o exercita asupra lui. Sau devenise sordid doar în ultimii ani, din pricina evenimentelor tulburi? I-am spus că trebuie să fac curățenie acasă, am plecat și n-am mai revenit. După un an Petrică s-a întors de pe front, detașat în interior, la un batalion de instrucție. Nu pățise nimic. Era însă mai tăcut și mai dur, dormea puțin și momentele de duioșie erau rare și scurte, dar și cele de revoltă erau la fel de rare. Nu știu cum, dar parcă aveam sentimentul că regreta frontul, sau parcă nu mai găsea că viața era ca înainte, i se părea searbădă și cu sensul micșorat. Luna de permisie și-a petrecut-o cu mine, nu s-a dus decît o singură zi pe la părinți, unde n-a stat decît cîteva ceasuri. Batalionul lui de instrucție unde fusese detașat se afla la Bîrlad. O dată pe lună luam trenul și mă duceam la el, ieșeam

undeva la marginea unei păduri și puneam masa la iarbă verde, destupam o sticlă de șampanie. Odată a trecut pe lîngă noi maiorul, comandantul lui de batalion. A oprit mașina, s-a apropiat și a început să-i facă lui Petrică reproșuri. Se putea? De ce n-a raportat că a venit doamna? Cum, un ofițer să n-aibă și el unde să stea în asemenea situație și să iasă la cîmp, ca orice soldat? Și ne-a poftit la el, unde am rămas pînă a doua zi... 23 August, cu întoarcerea armelor, l-a găsit pe Petrică la Tulcea. A fost trimis pe front, unde a luptat în munții Tatra pînă la încheierea păcii. Ba, mi-a spus că și după ce nemții fuseseră înfrînți la Berlin, ei tot mai rezistau în acei munți și că ar fi fost caraghios să mori tocmai atunci cînd toate armatele încetaseră focul. Popor smintit, nemții ăștia. Cică în acele zile l-au cuprins pe Petrică lașitatea și furia. S-a întors cu această furie în el, care i-a trecut greu. Numai că la nici o lună după, a plecat iar la părinți, unde a stat și a tot stat... Vasăzică bărbatul meu trecuse printr-un război în care luptase o dată la răsărit și a doua oară spre apus, văzuse moartea cu ochii, anii trecuseră peste el și îl întăriseră, devenise bărbat întreg, făcuse crețuri la ochi, avea acel ten bătut de vînturi și ploi și ars de soare care mă făcuse să mă îndrăgostesc de el a doua oară, și el deodată reîncepea istoria cu taică-său. Atunci m-am simțit eu de fapt lovită... Nu m-am despărțit de el, dar ceva s-a închis în mine, m-a cuprins un fel de nepăsare. Bine, Petrică! Fă ce vrei!..." (Și atunci ai început să stai cu fundul spre ușă cînd intra el în dormitor, am gîndit, nu e bine, Petrică, ai omis în relatările și indignările al căror martor am fost, acest aspect esențial al vieții tale cu Matilda.) „Și aceste plecări au continuat?" „Da, zise Matilda, exact ca înainte... Războaiele nu schimbă nimic într-un om, sînt ca niște furtuni care, odată trecute, le uităm ca și cînd n-am fi fost prinși chiar în mijlocul lor, unde puteam muri. Puteam... Dar uite că n-am murit și ne întoarcem la vechile..."

Dar Matilda nu-și mai termină fraza. Cu o expresie vie de oboseală pe chipul ei frumos se ridică și plecă.

CAPITOLUL XIII

Totuși eu știam că de astă dată Petrică nu se va mai întoarce. Schimbarea lui era, pentru mine, semnul sigur că va divorța curînd. Îi spusei acest lucru Matildei, la telefon. Ea tăcu cîteva clipe lungi, apoi îmi spuse că pot să am dreptate, „oricum, adăugă ea, dacă n-o s-o facă el, atunci voi intenta eu acțiunea".

În acele zile primii ordin de chemare. N-aș putea să-mi explic nici azi prea clar cu ce drept, sau mai bine zis cu ce sentiment i-am scris apoi după o lună Matildei și am întrebat-o în ce stadiu se află despărțirea. În nici un stadiu, mi-a răspuns ea imediat. Petrică stă mai departe la părinții lui, dar de divorțat nici gînd. Atunci am luat-o la rost. Bine, și cît are de gînd să-l mai aștepte? Ea se arăta mai degrabă împăciuitoare, lucru care mă scoase din sărite. „...Nu trebuie, îmi scrise ea, făcut nimic cu violență."... „Ce violență? îi răspunsei, ce e violent în faptul că divorțezi de un bărbat care a fugit de-acasă?" „Nu e așa simplu, îmi răspunse ea laconică, nu fi impulsiv, un proces dacă nu-l cîștigi, dacă una din părți se opune, întîi că poate să dureze și doi ani, și al doilea te poți trezi cu o hotărîre care respinge acțiunea și atunci... Ei? Ce-i mai faci? Lasă-mă pe mine că mă descurc eu..."

Așadar ea nu credea totuși că Petrică se va decide ușor și că trebuia lăsat s-o facă el, să nu reacționeze ca o pisică, adică să se întoarcă acasă și să nu mai vrea, de îndată ce Matilda s-ar smulge brusc de el. Ei da! Dar asta putea să dureze cine știe cît... După trei luni începui să-i trimit Matildei scrisori rele, dure, la adresa lui Petrică, pline de înjurături și insulte. „Cum, idiotu-ăsta credea că are dreptul să țină astfel încurcată o femeie? Cu moaca lui stupidă de poet minor se crede sultan, să te țină închisă în casă, stăpîn atotputernic cu gîndire medievală? Trimite-i lucrurile, schimbă cheile apartamentului și intentează imediat acțiunea de divorț..."

Nici vorbă! Matilda încerca să-mi explice cu răbdare că există mari pericole pentru ea dacă face pasul. Răsuceam filele scrisorii furibund, gelos, orbit... Gîndul că în realitate nici ea nu voia să divorțeze nu-mi trecea prin cap... Matilda era a mea, o simțeam pînă în adîncul ființei mele și nu mai exista nicăieri în conștiință loc pentru îndoieli. Eram pur și simplu scos din pepeni că *femeia mea* își avea numele legat de un altul și că acest altul nu se grăbea cîtuși de puțin să ia o decizie. Lasă că te grăbesc eu, gîndeam, o să-ți placă. Nu mai am mult și mă întorc în orașul nostru. Și deodată primesc o telegramă: „Nu-mi mai scrie, Petrică s-a întors acasă". Numai că o scrisoare de-a mea era pe drum. Foarte bine, am gîndit, lasă-l s-o prindă, s-o citească și să vadă. De astă dată nu mai erau referințe brutale la el, totuși erau.

Tocmai îmi făceam planul să ies la raportul generalului și să-i spun că o chestiune urgentă mă chema pentru trei zile acasă, cînd chiar generalul ne anunță că școala de ofițeri ne dă o permisie de zece zile. Cînd ajunsei îi dădui, chiar din gară, un telefon Matildei. „Așteaptă-mă acasă, îmi șopti ea, viu îndată."

Acasă avui timp să-mi schimb uniforma și să mă rad. Era spre seară. Acest ras, precum și odaia, cărțile și lucrurile mele parcă mă treziră dintr-un vis. Îmi dădui seama, avui o bruscă iluminare că mai aveam încă timp să dau înapoi, că timp de cîteva luni săvîrșisem un lucru foarte urît înjurîndu-mi prietenul, că poate ei doi se iubesc așa cum sînt și că intrusiunea mea brutală în viața lor n-avea nici o justificare. Ce mă apucase? Dar o boare de fericire se abătu asupra acestor gînduri, care se spulberară și îmi rămase numai bătaia inimii, pulsația ei înaltă și nebună... Cum, dar o iubeam demult, încă din clipa cînd o întîlnisem pe stradă sub ninsoare, și apoi scena din birou, cînd devenisem sumbru, cuprins de o invidie de moarte pe soțul ei, și privirile pe care mi le aruncase ea tot timpul, și vizitele, și plimbarea... Rupt de ea uitasem că niciodată nu-i spusesem că o iubesc, dar *ea știa*, dovadă răspunsurile ei la scrisorile mele, puțin speriată de violența lor, violență care în fond conținea declarația mea de dragoste, pe care ea o acceptase prin răspunsuri cu mult mai tulburătoare decît dacă mi-ar fi dezvăluit direct sentimentele pe care le avea pentru mine... era complice cu ceea ce nu-i spuneam... lasă-mă pe mine că mă descurc eu... Nu-mi spunea: de ce te amesteci, cu ce drept, între noi nu e nimic... Era, scrisorile ei

semănau cu o șoaptă, te iubesc și eu, parcă îmi spunea, dar fii cu grijă, o greșeală se îndreaptă greu, lasă-mă pe mine s-o îndrept, eu care am făcut-o...

Soneria zbîrnîi. În prag era Matilda, îmbrăcată de vară, cum n-o văzusem și cum nu mi-o puteam închipui. Nici acum n-o pot descrie. Pot spune doar că semăna cu un fluture mare; aducea cu ea pajiștea, grădina, cîmpul plin de iarbă, soarele de primăvară. Matilda strălucea ca o floare și nici urmă de dramă pe chipul ei și simții de îndată că această strălucire care iradia din întreaga ei ființă era în legătură cu mine. O luai în brațe și îmi lipii fața de a ei, cu sufletul la gură. Ea îmi răspunse la îmbrățișare, ceva îi căzu din mînă și rochia ei pîrîi, pe undeva pe la spate. De cîteva ori întoarse capul, de cîteva ori își feri gura, corpul ei voinic se întări, se împotrivi fără să se retragă, îmi primi sărutul încleștat și în cele din urmă îi simții palmele în piept; nu mă respingea, dar era vădit că nu-i plăcea asaltul meu, răsuflarea mea nestăpînită, sărutările mele pe gură reînnoite, strînsoarea brațelor care o înlănțuiseră. Mă cuprinse o furie, stîrnită de un presentiment obscur: nu venise să-mi dăruiască iubire, venise cine știe pentru ce... Mă așezai pe pat tăcut și sumbru, hotărît la orice, să rup chiar cu ea și să mă smulg din această istorie și să nu-mi mai amintesc de ea. Îmi simțeam spinarea străbătută de fulgerări scurte, descărcări electrice tot mai adînci, pînă în mațe. Niciodată nu mai simțisem o astfel de violență care venea din mine însumi și mă amenința tot pe mine.

Matilda însă era veselă. Își ridică poșeta de pe jos, se așeză pe scaun și îmi spuse dînd și din cap, subliniind cu un reproș amuzat sensul cuvintelor:

Fire-ai să fii, măi băiete,
Că mă sărutași cu sete
De-mi rupseși rochița în spete
Și trei nasturi de la ghete...

Stupiditatea acestor versuri (probabil un cîntec) și mai ales datul ei din cap mi se părură incredibile. Mă uitai la ea în sfîrșit stăpîn pe mine, trezit din șocul prin care trecusem. „Da, da, continuă ea dînd din cap, de astă dată cu alt înțeles (adică nu mă înșelam în gîndurile

mele), e cam stupid, dar așa este, din contră, am crezut că ești un bărbat puternic și stăpîn pe tine, ca să mă pomenesc că Petrică a pus mîna pe scrisori și mi-a declarat că nici gînd să divorțeze și că se va opune la proces dacă divorțez eu. Ai văzut ce-ai făcut? Și doar te-am sfătuit, ți-am scris...” „Cum a pus mîna pe scrisori? Tu unde-ai fost?” „A venit acasă fără veste, cînd eu lipseam, a lipsit și el de la școală, a scotocit peste tot și a dat de ele. Și te asigur că le ascunsesem bine. Se pare că l-a avertizat cineva sau a bănuit, în privința asta intuiția celor aflați în situația lui este extraordinară. Dar fii liniștit, nu e supărat pe tine (ține la tine!) și nici pe mine nu e, a zis doar atît: «... gata, Matilda, mi-am plătit datoria față de tatăl meu, de-aici înainte nu mai plec... Aveam eu o datorie de plătit față de el, o să-ți povestesc (dar nu mi-a povestit!), acuma sînt liber...». Vezi ce-ai făcut? repetă ea parcă bucuroasă de ceea ce făcusem. Și acum nu pot să mai stau, nu e exclus să vină aici, știe unde am plecat... N-a auzit telefonul tău, dar cînd am plecat (stătea la biroul lui și citea) s-a uitat la mine, a zîmbit cu blîndețe și m-a întrebat: a venit? Transmite-i salutări și invită-l duminică pe la noi... Ți-am spus, intuiția... Așa că ești invitat duminică... Vino!”

Și Matilda își scutură părul. În tăcerea care se lăsă cînd mă trezii, mă pomenii singur... Ce să fac eu acuma cu mine însumi? mă întrebai. Începui să mă plimb prin odaie, mă uitai la cărți, mă așezai la birou... Gîndul îmi zbura departe, spre ceva nedefinit, care era viața mea, o cantitate uriașă de ani... Acest gînd îmi umplea sufletul și multă vreme uitai ce mi se întîmplase, apoi sufletul mi se goli și scena al cărei erou fusesem reînvie cu toate amănuntele. Ce mi se întîmplase?

Cînd iubești și te stăpînește un sentiment de triumf, are grijă femeia să te facă să te simți ridicol. Astfel mă simțeam ridicol... Pentru a da un răspuns care să-l salveze, un bărbat are nevoie de ani de meditație asupra oamenilor, de ani lungi pentru un simplu răspuns, nu vă mirați, cîteva cuvinte... Ei da, dar cuvintele acelea dacă nu le știi, nu le spui, și rămîi singur și înregistrezi la partida ta: sînt ridicol! Ce era ridicol în postura mea? Nimic complicat, o iubeam, asta era ridicol, mi-aduc aminte că în timpul îmbrățișării simțisem mirosul rochiei și al părului ei, miros tulburător de bumbac ars bine de fierul fierbinte care trecuse peste el și al părului spălat cu un săpun bun, ei da, mirosul gurii, miros de migdale, și acea dulce moliciune a buzelor, ca și cînd

aș fi sărutat un trandafir cu învăluitoare catifelări... Ce catifelări? Ceea ce făcusem scriindu-i era bine, o astfel de declarație de dragoste era singura potrivită, calci peste tot ceea ce îți stă în cale și mergi drept la țintă, dar nu te împiedici de un Petrică... Ea nu numai că se împiedicase, dar se îmbrăcase bine, se parfumase ca să vină cu el la mine în proțap. Da, asta era imaginea, în proțap... Că Petrică dăduse de scrisori... Cum, dar asta fusese și intenția mea ascunsă, să dea peste ele, și cînd colo mă trezisem spunîndu-i că de ce n-a avut grijă... Cînd iubești, iubirea trebuie împlinită, orice-ar fi, fiindcă nu se știe dacă te vei mai întîlni vreodată cu clipele acelea. Matilda însă nu mă iubea și altfel trebuia primită... O variantă: venise sau nu pentru mine? Trebuia lăsată să arate ce însemnam eu pentru ea, pînă la capăt, și nu ce însemna ea pentru mine. Altă variantă: venise să vadă ce însemnam eu pentru ea, prevăzută în același timp cu toate armele seducției. Dar ducă-se dracului toate aceste arme de seducție. Trebuia s-o primesc ca un militar sub arme, venit din campanie, oricum de pe drum, cu pantalonii pe șolduri, cu bustul gol și cu crema de ras pe față. Și să aștepte... Apoi intrarea într-un halat elegant... dar totul era neverosimil, Matilda nu era o fetiță sedusă, care putea fi primită în timp ce îmi rădeam barba, între noi nu se petrecuse nimic... A treia variantă putea fi și cea care avusese loc, minus plecarea ei. Trebuia s-o fac să-mi audă răspunsul și să nu mă trezesc singur cu o invitație care mă făcea ridicol. Ce e un om singur, singur cu adevărat? E un om fără soluție, fără un răspuns pe care ar fi trebuit să-l dea, fără puterea de a-l da în singurătate și a-l urma. Rece, liniștit, răsucit asupra adevărurilor tale, necunoscute de nimeni, absent, obsedat de drumul tău, care ți-e dat, fără să-l cunoști, să-l parcurgi pînă la mormîntul de care ai parte: „Doamnă, resping invitația dumneavoastră, nu doresc să vă mai văd, mă bucur că prietenul meu nu-mi poartă pică, e cu atît mai bine, ardeți scrisorile pe care vi le-am trimis, nu așteptați să vă salut dacă vă întîlnesc pe stradă, nu aveți teamă că adevărurile intime pe care mi le-ați dezvăluit vor fi aflate de alții... Complicitatea dumneavoastră la violența mea rămîne un vag secret pe care vi-l înmîn, scrisorile primite de mine, iată-le...” O consecință: totul s-ar fi terminat cu Matilda. Ce minune, să lichidezi o eroare într-o clipă și nu să trăiești cu ea ani. Dar se insinuează întrebarea dacă la acei ani ai vieții mele n-aș fi trăit săvîrșind altă eroare.

Cine poate să știe? Filozofia comună răspunde că viața unui om e un nesfîrșit șir de erori. Un cîntec imbecil spune că „de-ar fi să mă mai nasc odată, același om aș fi, pe tine te-aș iubi" și se încheie cu un oftat înecat în aplauzele publicului: „măi tată, mă!". Înseamnă că ăsta a trăit în adevăr, dacă același om ar fi și tot pe ea ar iubi-o. Un imbecil! Cînd scriu aceste rînduri am sentimentul că dacă aș fi, printr-o minune, eliberat, aș putea trăi în sfîrșit în afara erorii, uitînd că acest lucru se și întîmplase, că trăisem mulți ani cu acest sentiment, pînă într-o zi, cînd o fată a pus pe biroul meu o floare... Dar mai e pînă acolo... Să revin la Matilda. Altă consecință: nimic nu s-ar fi terminat între noi, și ea m-ar fi urmat; poate că eroarea ar fi fost eliminată, în orice caz s-ar fi scurtat considerabil timpul pe care îl aveam de trăit urmînd poteca ei sinuoasă. Expresia *m-ar fi urmat* e plină de grele înțelesuri. Țăranii le cunosc de secole, ei chiar fac practic muierea să-i urmeze, el merge înainte și muierea vine cu o jumătate de pas în urma țăranului. De aceea au și reușit țăranii să ne aducă pînă aici, posesori ai unei morale severe al cărei cod ar trebui să-l preluăm și să-l descifrăm, acum cînd în acest secol misiunea lor va înceta.

Bineînțeles că m-am dus, adică am acceptat invitația soților Nicolau. Trebuie să spun că n-au fost deloc ridicole întîlnirea și orele petrecute cu ei în acea duminică memorabilă și decisivă. Cel puțin *atunci* nu mi s-a părut...

CAPITOLUL XIV

Dimpotrivă, m-a stăpînit tot timpul un sentiment de sărbătoare din chiar clipa cînd am ieșit din casă. Orașul, sub soarele unei dimineți de august, parcă sărbătorea și el ceva. Era o proiecție a stării mele de spirit? M-am întrebat totdeauna ce simte de pildă un sinucigaș într-o astfel de zi, ultima pe care o mai are de trăit, seara fiind hotărît să se culce și să nu se mai scoale. Poate amînă totul pentru o zi mohorîtă? Acum pot să spun că ziua n-are importanță, sentimentul meu că e sărbătoare coincidea doar cu al orașului... Există în noi ceva autonom și mai puternic decît natura și locurile, de pildă am putea muri rîzînd, dacă moartea ne-ar surprinde într-o astfel de stare și, dimpotrivă, la nașterea copilului nostru să ne simțim doborîți de o tristețe de moarte. Mama de pildă, în chinurile facerii și chiar pîndită de primejdie, a pufnit-o rîsul, cică nu voiam să viu pe lume decît cu mîna la tîmplă. Inspirat, doctorul m-a ciupit de ea furios și mi-am retras-o, dar pe urmă iar am revenit: „Ce faci, bă, a strigat medicul cu un astfel de glas încît mama a încetat pentru o clipă urletele și a pufnit-o rîsul, vrei să ne arăți că o să ajungi general, a continuat acela, ia mîna de la tîmplă", și m-a ciupit din nou, bineînțeles atît de tare încît mi-a pierit cheful s-o mai scot și am ieșit în lume precum toți copiii... Mai curios era de unde știuse ginecologul, văzîndu-mi doar vîrful capului, că sînt băiat și nu fată...

Nu era o proiecție, fiindcă am citit pe chipurile oamenilor, pe străzi, aceeași descoperire care îi încînta: orașul trăia ceva deosebit, o bucurie a lui secretă. Vocile noastre, de pildă, găseau în el un ecou parcă muzical, pașii pe trotuare sunau învăluiți parcă în vată, acoperișurile păreau aeriene, ai fi zis gata să zboare, vitrinele ai fi zis că te privesc și clipesc, uriași ochi ai orașului care trăia ca un singur tot însușindu-și și topind în corpul său toate casele, piețele și bulevardele, împreună

cu noi, cei vii, gîngăniile din trupul lui care respira domol sub un cer de un albastru pur, pe care soarele strălucea proaspăt și viu, răcoros și vesel: orașul nostru e așezat între dealuri înalte și împădurite care ne aduceau vara curenți de aer proaspăt, iarna zăpezi liniștite, ferite de crivățul de dincolo de lanțul Carpaților.

Îi găsii pe soții Nicolau trebăluind, proiectaseră o excursie, împachetau în rucsac fripturi, tacîmuri, sticle, o pătură. Tocmai picase o doamnă care le aducea un cozonac rumen, auriu, care stîrni entuziasmul Matildei, sau mai bine zis acest entuziasm își găsi un pretext ca să se exprime (era entuziasmată dinainte). „Ah, Tasia, exclamă ea răpită, ce cozonac frumos, draga mea, *c'est du très beau* cozonac, o dădu ea pe franțuzește, apoi imediat pe rusește, *crasivaia, davai*, nu știu cum și de îndată începu să cînte, *tibiaaa*...” (aveam să-l mai aud peste ani, acest *tibia*, era parcă un laitmotiv al vieții ei care apărea cînd te așteptai mai puțin, n-am avut niciodată timp s-o întreb ce dracu însemna...). Petrică o ajuta aferat, cu o expresie pe care o bănuisem de ieri, cînd ea îmi spusese că nu e supărat pe mine, umanistă, dar mult mai accentuată ca în alte dăți, aș putea să spun hiperumanistă...

Numita Tasia, o doamnă grasă, tip gospodină, deținătoare de mari secrete în ale bucătăriei, se retrase însoțită de mai mulți „spasiba, Tasia, ocin spasiba”, ai Matildei, Petrică se înhămă cu rucsacul, Matilda își luă pe braț o haină scurtă de vînt, din gabardină albicioasă, și pornirăm... Numai eu eram crunt, în ciuda sentimentului de sărbătoare care mă stăpînea. Vedeam că o pierd pe Matilda, că era bucuroasă de întoarcerea soțului, cu care proiecta excursii și nu înțelegeam ce mai căutam eu acolo.

Totuși ceva nou apăruse în comportarea lui Petrică față de mine: mă privea fără a dori să mă vadă, cu pleoapele lăsate, adormit, în timp ce trăsăturile îi curgeau și ele parcă în jos, ai fi zis că dacă mai continua așa o să înceapă să-i pice din chip picături din el, ca și cînd ar fi fost din ceară. Cum a fost în armată, cît mai am pînă termin, cum e acum o școală militară (voia să spună acum după război, sub noul regim), pentru care armă mă pregăteam, cam despre asta discutam urcînd întortocheatele poteci ale dealului. „Dă-mi, îi spusei la un moment dat, să mai duc și eu rucsacul.” Mi-l dădu și o luă vădit înainte. Tot atît de vădit Matilda, care mergea înainte, rămase în urmă: „Poartă-te frumos

cu el, îmi șopti, ține foarte mult la tine”. Furios și drept răspuns trăsei o înjurătură grosolană la adresa ținutului lui Petrică la mine. „N-am nici o încredere în el, îi spusei, e topit de dragoste pentru tine, îi cunosc eu această expresie bleagă, care bineînțeles nu e de durată, iar dacă e de durată cu atît mai rău pentru el și pentru tine. Eu o să stau puțin după ce ajungem la poiana unde o să ne oprim și am să plec.” „Te porți ca un copil, zise, e bine așa, îți spun eu că e bine, ai răbdare...” Petrică ne așteptă ca să ne arate o veveriță. Surîdea cu gura pînă la urechi. Matilda îl luă de braț și Petrică îmi făcu impresia că se sprijinea de ea, atît de tare se lipi și se făcu parcă mai mic lîngă umărul ei, deși era mai înalt. Pe urmă, după lungi minute, se opriră să mă aștepte, tot la braț, dar de astă dată Petrică se desprinse și rămase cu mine. Mirosea puternic a brazi... Se auzeau chemări îndepărtate, acel stupid olareti al excursioniștilor, rîsete gîlgîitoare de fete de pe alte poteci. „Să nu fii supărat pe mine, îmi șopti Petrică, știu că Matilda te iubește, știu demult, nu din scrisorile pe care i le-ai trimis și unde îmi faci un portret nu prea agreabil... Poet minor... Și Eminescu era minor pînă nu și-a dat măsura... Erai furios, te-am înțeles și aveai dreptate, trebuie însă să ai mai multă răbdare. N-o cunoști pe Matilda, deși ți-am povestit destule despre ea...”

Și cu asta tăcu. Parcă voia să mă prevină? Da, asta era, îmi sugera să fiu prevăzător. Mi se păru superior mie și mă îmblînzii. În același timp vedeam că figura lui nu mai era hiperumanistă, ca pînă atunci, ci doar umanistă. „Noi ne despărțim, reluă el văzînd că tac. Nu te lua după liniștea aparentă dintre mine și Matilda, o să ne despărțim, dar... dar asta e o chestie între noi doi. Ce-o să facă ea pe urmă nu mă privește. Îți spun eu: nu vă potriviți, ea are cinci ani mai mult decît tine și e o fire... În fine, ai să vezi, dacă o să ai timp vreodată să vezi...” încheie el cu această prevestire obscură, pe care n-o luai în seamă... „Petrică, îi răspunsei, te rog să mă scuzi, țin la tine tot atît de mult ca și tine și sper, continuai eu cu un stupid joc comun caracteristic pentru aceste situații, că o să rămînem prieteni...”

El nu zise nimic auzind această declarație și în tăcerea care se lăsă ne așteptă Matilda. Brazii se răreau. Petrică o luă încet înainte, noi rămaserăm, tot încet, înapoi. „Ți-a spus?”, mă întrebă ea. „Da, mi-a spus”, răspunsei și tăcui. „Și ce ți-a mai spus?”, insistă. „Atît, că o să vă

despărțiți, că să nu mă iau după liniștea aparentă dintre voi.” „Da, așa este”, și tăcu și ea devenind gînditoare.

Și după acest repetat dialog cu unul și cu celălalt, urcarăm apoi împreună și curînd ne oprirăm în vîrful dealului. Era foarte frumos. Vîntul spulbera rochia și părul Matildei, care îmi apărea ca o zeitate a pădurilor... Natura n-o diminua, cum se întîmplă de obicei cu un om aflat în mijlocul ei, cînd bolta uriașă a cerului, norii din zare, pădurile pline de măreție micșorează parcă chipul uman, mai ales dacă acest chip nu se spală de o gîndire meschină, de un sentiment mărunt sau trivial. Matilda, trebuie să spun, era răpitoare, abia mă puteam uita la ea mai mult de-o clipă. Petrică, în schimb, o ignora de astă dată. Credeam că o să-l văd în sfîrșit ridicînd fruntea spre cer, ca odinioară... Nu, stătea cu ea plecată, dar n-aș fi putut spune că reflecta la ceva din interiorul lui. Da, reflecta, dar parcă la un lucru străin, din afara lui, totuși prezent, apropiat.

Ne plimbarăm cîtva timp pe coama dealului, tăcuți toți trei, apoi Petrică spuse că trebuie să coborîm puțin și să găsim o poiană unde să putem mînca, aici vîntul... Și găsirăm o poiană liniștită, în care printre brazii care o înconjurau se găseau și mesteceni înalți, cu coaja lor albă, te întrebai cum de crescuseră pe-aici acești arbori de cîmpie... Încetul cu încetul, în timp ce Petrică întindea masa și scotea din rucsac pui fripți, mujdei de usturoi, ouă fierte, cozonacul și sticlele cu vin și cu apă, privirea mea se deschise în sfîrșit îndrăzneață și se holbă la chipul Matildei. Ea nu mă văzu la început, se uita flămîndă în jur, și cu toată puterea sufletului meu încercai s-o resping, s-o văd așa cum e, fiindcă trăind cu Nineta și Căprioara, și nu numai de la ele, ci prin simpla postură în care ne pune eșecul, învățasem că adevăratul chip al femeii nu apare cînd sîntem îndrăgostiți, ci, ca în basme, de astă dată în sens invers, nu într-o babă vrăjită care ne cere un ajutor umil zace o tînără și răpitoare prințesă, ci într-o prințesă divină în frumusețea ei zace o cotoroanță urîtă și respingătoare. Că Matilda putea fi o cotoroanță îmi sugerase încă de la început Petrică, firește prin optica lui bizară, chiar și prin ceea ce omisese să-mi povestească, fuga lui alături de taică-său, vîrîtul lui în dulap, deci o anumită groază de ea, apoi generozitatea ei exasperantă care umilea dragostea lui pentru ordine

și mai ales pentru cărțile care îi dispăreau din bibliotecă și i se întorceau ferfenițite sau nu se mai întorceau deloc. Dar pe chipul Matildei nu descifrai nimic din toate acestea. Cum putea acest chip minunat să îngrozească pe cineva? Vedeam cu uimire că puritatea de care vorbea ea (și care mi se păruse ridicolă) exista cu adevărat pe chipul și în privirea ei, reflex misterios al sufletului, fiindcă nu-mi scăpa că acest chip de fapt nu era frumos fizic, așa cum era al Căprioarei, printr-un dar al naturii, ci prin jocul extraordinar al expresiei. De pildă fruntea și nasul ei erau cam mici, nu într-o proporție prea favorabilă cu gura, ai fi zis prea mare într-un obraz și el mare și cam prea rotund, iar rădăcina nasului, separată de rest, putea fi a unui bărbat. Dar împreună? Țîșnea o armonie izbitoare, iar din ochi o bucurie de a trăi care hipnotiza. Putea o cotoroanță ascunsă să schimbe toate acestea? Nu într-o babă, firește, dar în ceva hidos, am văzut femei care, deși tinere și deloc urîte, sugerau ceva hidos, cum era fata aceea care mă întrebase cu indignare dacă eu știu ce este tandrețea...

Tot uitîndu-mă la ea, deodată privirile noastre se întîlniră și nu se mai putură părăsi clipe lungi: poiana și brazii și bolta cerului parcă se clătinară și dacă n-aș fi întors, cu un efort de voință, capul într-o parte, cred că s-ar fi răsturnat totul cu mine. „Domnul Petrini e, ca întotdeauna, foarte supărat pe noi, rupse ea vraja, care în realitate nu se rupse deloc, să bem cîte-o țuică, poate îi trece."

Și Petrică turnă și băurăm. O foame animalică, dar nu știu dacă tot atît de curată ca a animalelor, ne cuprinse. Înfulecarăm, oricum, în tăcere, ca ele. În mod curios simțeam, adică mă uitam la puiul fript din mînă și gîndeam: îl mănînc. Și gîndul acesta rupse tăcerea: „Ei bine, Petrică, zisei, a sosit momentul, *il est grand temps*, cînd trebuie să răspundem la întrebarea pe care și-a pus-o încă demult un mare filozof bulgar: mîncăm ca să trăim, sau trăim ca să mîncăm?" „Nu cunosc, zise el parcă mîrîind că îi întrerupsesem mestecatul, nici un filozof, fie el și bulgar, care să-și pună o astfel de întrebare cretină." Pleosc! vorba Matildei, s-a tîmpit Petrică, gîndii și rămăsei multă vreme chiar gînditor. Ce-o fi cu el? Ce s-o fi petrecînd acum în capul lui? Era clar, m-a insultat, m-a făcut cretin, dar de ce? Am vrut să glumesc... „Petrică, ai uitat că sînt bine pregătit în filozofie, l-am citit eu însumi pe acest filozof bulgar, îl cheamă Stancio Stancev, sau Stancov, nu-mi aduc aminte

exact… Pot să-ți mai spun unul din aforismele lui, de pildă acesta: ceea ce este, este, ceea ce nu este, nu este! Ei?! Ce zici?”… „Cine poate să spună ce este, ca să afirme apoi că este?” mîrîi el din nou aruncînd un os în iarbă. Formidabil! Mă așteptasem să mă insulte din nou, cînd colo el chiar lua lucrurile în serios. „Ceea ce ți se pare că este, continuă el deodată sarcastic, se termină de pildă într-o baltă de spermă. Și totuși te trezești că nu mai este.” Da, iată, era mai rău decît o insultă, o lovitură bine dată. Am înțeles: voia să ne maculeze, pe Matilda și pe mine, chiar în pragul idilei, și să ne reducă la neant. Am rămas fără replică. Luam cunoștință că Petrică nu era cel care afirma Matilda că este, un prieten care ținea mult la mine. De altfel, nici nu crezusem acest lucru, totuși mă prinsese dezarmat, puțin tot crezusem. În astfel de situații femeile țin cu cel părăsit, îi atribuie sentimente nobile și te îndeamnă și pe tine să crezi în ele. Te dezarmează instinctiv, să nu-l poți lovi pe fostul soț sau fostul iubit. Și Petrică ar fi avut aceeași stare de spirit chiar dacă nu mi-ar fi citit scrisorile. Era firesc! Iată unde mă adusese Matilda, la acest dejun la iarbă verde în care eram încă o dată pus într-o situație ridicolă. Ar fi trebuit să intuiesc ce avea să urmeze și să mă ridic imediat și să plec, dar bineînțeles că n-o făcui. Petrică reluă: „Filozoful tău bulgar Stancio Stancev nu face o ceapă degerată pe lîngă filozoful ceh Ian Sprjna, care în cartea sa *Asupra moravurilor* vorbește despre propensiunea omului de jos, care vrea să ajungă sus călcînd peste cadavre. Prietenia pentru el nici nu există, dar o mimează, știe că e o forță și o folosește cu perfidie fără cel mai mic scrupul, lovind cu barosul în fisura pe care un prieten imprudent i-o dezvăluie, viața sa intimă. Există pentru el ceva sacru? Cultura e un scop, nu expresia a tot ceea ce avem mai bun în noi. Iată ce scrie un asemenea individ, continuă Petrică scoțînd din buzunarul vindiacului un plic pe care îl puse alături, se șterse pe mîini cu un șervețel și deschise o scrisoare în care de departe recunoscui propriul meu scris: «…În chestiuni din acestea, Matilda, *il faut couper net*[1]…» Omul de jos, rînji Petrică, vorbește franceza… Și continuă: …«altfel aluneci fatal într-o istorie în care cîștigă totdeauna cel care are mai multă răbdare, ale cărui sentimente pot suferi o puternică revifiere[2], care îți pot da iluzia unei iubiri mari

[1] trebuie să rupi (legătura) fără scrupule *(fr.)* *(n. r.)*

[2] revitalizare *(n. r.)*

pentru tine și îți pot strecura teama că săvîrșești o eroare părăsindu-l...». După cum se vede, comentă Petrică, tînărul, deși are abia douăzeci și doi de ani, are experiența despărțirilor, precum și a duratei și eroziunii sentimentelor supuse răbdării celuilalt, fiindcă el nu urmărește decît un scop, dar, imprudent, sigur de sine, își dezvăluie involuntar ceea ce vrea să ascundă, puțina adîncime a propriilor lui sentimente, căci iată ce scrie mai departe: ...«Or, eu, Matilda,... (și aici Petrică sări ceva, dar eu îmi aminteam: *te iubesc atît de mult încît...*) trebuie să-ți mărturisesc temerea că răbdarea lui, confuzia stării lui de spirit, între adorație față de tine și firele care îl atrag cu putere misterioasă înapoi lîngă tatăl său, vor fi mai puternice decît noi doi...». Se exprimă eufemistic, comentă iar Petrică, în loc să spună că n-are răbdare să aștepte, o implică și pe ea amenințînd-o ca pe-o elevă de liceu... Și încă aici stilul e reținut, dar în altă parte originea lui roturieră iese la iveală cu violență, prietenul pe care îl denigrează are moacă în loc de chip, nu mă înjosesc să mai citez și altele..."

Și se opri și vîrî la loc în buzunarul de sus al vindiacului acest document prețios pentru el (în ce sens mai era prețios, după ce îl utilizase, nu înțelegeam), încheie adică cu grijă nasturele, să nu cumva să-l piardă! Ce ticălos! Premeditase totul, venise deci de-acasă cu scrisoarea în buzunar și, după ce mă anesteziase pe drum cu mărturisirea că se va despărți de Matilda, părăsise starea lui umanistă și mă lovise cu atîta abilitate încît rămăsei atît de uluit și în continuare dezarmat, că nu răspunsei nimic. Aș fi putut de pildă să-i spun că tatăl meu e monteur de avioane, o meserie de înaltă calificare, iar mama e fiică de funcționari, cu o înaltă concepție morală despre lume, mai nobilă decît aceea de avocat. Da, dar despre rest ce puteam să-i spun?... Da, aș fi putut să-l întreb încotro și în ce măsură o căsătorie a mea cu o arhitectă, eu fiind profesor, m-ar fi plasat *sus*? Unde anume? Familia Matildei, din spusele ei, avea o situație socială la fel de modestă ca și a mea. Atunci ce? Și deodată avui revelația: casa, ei da, luxosul apartament al Matildei, pe care tatăl lui Petrică vrusese să pună mîna încă de la început... Pentru asta deci voiam eu să trec peste cadavre... Ce nemernic! Înseamnă că el însuși se gîndise la asta împreună cu taică-său și renunțase tocmai la timp cînd ea le rîsese în nas! Și acum îmi atribuia mie același gînd.

„Bine, zise Matilda jovială, văd că ați terminat înalta voastră discuție despre filozofii bulgari și cehi, Stancio Stancev și Ian Sprjna, acum tu, Petrică, retrage-ți insinuările, și tu, Victor, cere-ți scuze că ai vrut să-l umilești primul prin cuvintele pe care i le-ai spus și să bem împreună un pahar de vin. Măi creștinilor, continuă ea văzînd că vorbea copacilor, dar toate astea ce importanță au?” E curios cum abia după mulți ani roșim că n-am rîs cînd trebuia de femeia pe care o iubim. Măi creștinilor! așa se exprimase Matilda, adică mă punea pe același picior de egalitate cu bărbatul ei. Devenisem „creștin”. Și ne lua de sus, ironizîndu-ne pentru calitatea discuției noastre. Arbitra! Ne cerea să ne împăcăm, în stil dostoievskian, eventual să plîngem și să ne îmbrățișăm: Victor Petrovici, să exclame el cu glas gîtuit, unde am ajuns, ce trepte ale josniciei am coborît, Piotr Nicolaevici, să-i răspund și eu strangulat de emoție, o iubim, o iubim amîndoi, să fim mîndri de ea... Să uităm totul, da, Piotr Nicolaevici, nu te mira, asta trebuie să facem, să fim demni de ea și să-i sărutăm piciorușele...

Brusc, mă ridicai... „Mă scuzați, doamnă, spusei eu rece, trebuie să plec.” În aceeași clipă se ridică și el: „Nu, zise, te rog să rămîi, Matilda are să-ți spună ceva, plec eu, ne vedem acasă... Nu în mijlocul naturii superbe se discută astfel de chestiuni, continuăm între patru pereți, e mai potrivit, acolo se varsă toate murdăriile.”

Și dădu să plece. Ei na! Hodoronc-tronc! Taci că intriga în care căzusem era atît de... Aveam să murim toți trei. „Știți ce spune Fortinbras, adăugă el rînjind: ridicați de aici leșurile, care pe cîmpul de luptă sînt firești, aici vederea lor e sinistră.” „Venim și noi, Petrică, îi strigă ea din urmă, apoi mie, cu humor: n-o să mă lași singură prin pădure... Tu ești vinovat, continuă ea după ce pașii lui Petrică nu se mai auziră, l-ai jignit, știi cît e de susceptibil. I s-a părut că îți bați joc de el și în fața mea n-a putut să suporte...” „Aha, zic, și atunci și-a pregătit scrisoarea de-acasă, știa că o să-l jignesc, și atunci ce și-o fi zis: ia să iau eu cu mine *documentul*...” „Bineînțeles, zise ea simplu, nu mai are încredere în tine... Ce te miri?” „Și atunci de ce mi-ai spus că ține la mine?” „Fiindcă ține! Ce, nu poți să concepi?” „Nu, e o prostie să crezi și să aluneci în acest gen de lucruri spre care te împinge un om care vrea să împartă despărțirea sa cu alții, adică cu femeia care îl lasă și cu

iubitul ei. Despărțirea se suportă, dacă nu, du-te și te spînzură! Cum, strigai eu indignat, după ce luni de zile a făcut din relația cu tine un caz universal, povestindu-mi mie ce blestem ești tu pe capul lui și cum ar face să scape de tine, scapă în cele din urmă, fuge de-acasă, arată mulțumit și echilibrat, eu iau drept bună și definitivă această schimbare (nu mi-aș fi permis să-ți scriu dacă n-aș fi crezut sincer că ruptura era reală) și apoi deodată se răzgîndește, se întoarce acasă și…" „Potolește-te, mă întrerupse Matilda. Îți repet, scrisorile tale l-au tulburat…" „Da?! strigai. Dacă erai convinsă de acest lucru și nu-l doreai, de ce nu le-ai rupt?" „Nu eram convinsă, m-am lăsat influențată de torentul furiei tale… Îmi plăceau, cum să le rup?!"

Rămăsei posomorît, deși inima îmi bătea. Mă așezai alături. Aș fi vrut s-o îmbrățișez, dar îmi veniră în minte versurile ei de-aseară cu textul acela care mă asemuia cu un țăran nestăpînit, care sărută „cu sete". Dar cum ar fi vrut s-o sărut? Și gustul bizar de migdale al gurii ei îmi reveni, o apucai de umeri, o întinsei în iarbă și îl regăsii într-o sărutare care ne sufocă pe amîndoi. Un miros de viorele emana din ea sau dimprejur și o dorință inexorabilă de a fi în ființa ei mă îmbăta. Trăisem cu două fete, care erau acum uitate, aveam acum în brațe o femeie, o *muiere* al cărei corp îmi lua mințile. Începui să trag furios de rufăria ei intimă. O clipă avusei senzația că ea nu se împotrivea, doar o clipă, ca de îndată să-i aud glasul, deloc tulburat, ai fi zis doar extrem de uimit, deși uimit nu era… „Ei, ei, ei!" Și se zbătu, rămînînd totuși întinsă. Înțelesei într-o clipă, privindu-i ochii limpezi, că nu voia și că voința ei de a se împotrivi era totală; nici nu se gîndise măcar. Ridică brațele relaxîndu-se: o comoară bine închisă, cu un cifru secret care mi-era străin. Rostogolind cutia, lovind-o cu toporul, lovind cu dalta și ciocanul, n-aș fi reușit în cele din urmă decît să descopăr imensa oboseală a trupului, biciuită de dorința neistovită, dar neputincioasă, de a mă afla în posesia bogăției ei ascunse. Trebuia găsit „pergamentul", descifrat codul de pe el. Dar erau chiar în fața mea și cutia și codul și gîfîind exasperat îi șoptii: „Te omor". „Ei și?" răspunse ea și izbucni într-un hohot de rîs care, în cascadele lui, duse cu sine și vraja care mă stăpînea. Gîndii, și îmi văzui parcă și cu o mare claritate gîndul: „O voi părăsi! O părăsesc chiar în această clipă." Și mă liniștii.

Ea nu se uita la mine, privea cerul. Stăteam alături simțind în preajmă doar pădurea. Da, era și ea alături, dar mă aruncase mult înapoi, în timp ce eu crezusem că sînt aproape... înapoi, înapoi mult, spre gradul zero al întîlnirii noastre... care nu mă mai interesa. Îi spusei: „Din clipa aceasta te dau uitării...” Ea se indignă: „Dar e firesc!!! Cine sîntem noi? Cu ce drept venim unul spre altul?... Trebuie să aflăm totul, dar totul...” „Află tu totul, îi răspunsei, eu nu sînt amator”, și izbucnii la rîndul meu în rîs, satisfăcut de vulgaritatea ultimelor cuvinte. Rămăsei apoi tăcut în timp ce ea își continua șoaptele. Că în fața acestui cer minunat... două inimi nu se pot apropia dacă nu aruncă, nu topesc din ele tot ceea ce au acumulat înainte ca zgură, vanitate, porniri oarbe, inconștiente, și nu ajung la fel de pure ca și el, cerul... nu avem dreptul... Trebuie să ardem... Îi da zor cu acest drept și cu acest ars, vorbea aiurea, ca și cînd un sentiment puternic nu ar arde tot ceea ce a fost înainte și nu și-ar cuceri astfel dreptul de a fi neîngrădit de nimic... Da, vedeam și eu cerul și mă simțeam la fel de curat ca și albastrul lui intens, ce mai trebuia să simt?... Dar cine era ăsta care venea spre noi? Petrică... „Petrică”, îi șoptii Matildei, dar ea nu se ridică și nu tresări... „Da, zise, fără nici o sugestie, știam că n-a plecat...” Dar sugestia mi se transmise totuși: Vezi? Îți dai seama? Atîta timp cît există Petrică...

Petrică nu veni spre noi cum credeam, se opri la marginea poienei și deodată îl văzui cum, cu o agilitate uimitoare, începu să se urce într-un mesteacăn, ajunse în vîrful lui și de-acolo scoase un urlet. De astă dată Matilda se redresă și se uită într-acolo. Petrică urlă din nou, înfiorîndu-mă. Copacul se clătină cu el ca bătut de vînt, fiindcă animalul care se cățărase în el se ținea pur și simplu de vîrful lui, acolo ajunsese. „Nu te mira”, îmi șopti Matilda. Petrică scoase iar un urlet. Apoi deodată începu să coboare la fel de iute cum se urcase, și cînd ajunse la jumătatea lui se aruncă, sări de-acolo, credeam că o să-și rupă picioarele. Dar nu, căzu doar în patru labe, ca o pisică. (Aveam să înțeleg mai tîrziu, prins de spaimă, semnificația fatală a imboldului lui de a sări de sus: avea să sară de foarte sus, și aveam să gîndesc atunci că noi trei, eu, Matilda și el, protagoniști ai unei tragedii, trebuie să murim... Acum însă nu avui decît o tresărire buimăcită, străin cum mă simțeam, părăsind-o pe Matilda.) Se ridică imediat și dispăru la vale

în fugă, făcînd să-i trosnească sub pași crăcile uscate... „Ce e cu el?" o întrebai pe Matilda. Îmi stăruia în auz urletul, ceva de coșmar, urlet de cîine, dar și de berbec care îți apare în vis și behăie la tine apropiat, insistent, în față, cu amenințări de iad, ale cărui porți se deschiseseră și dracul era acum lîngă tine, dracul în care nu crezi, vîrît într-un berbec... Mă înfiorai: Ce era cu Petrică? Nu cumva înnebunise? Mă uitai la Matilda. Ea era liniștită. Începuse să vîre în rucsac tacîmurile și farfuriile și sticla de vin de care nu ne atinsesem...

Coborîrăm în oraș în tăcere. Soarele cobora și el cu noi, îl vedeam cum cu fiecare pas se mișca pe deasupra vîrfurilor pădurii de brazi. Nici nu știu cînd am coborît, sînt clipe cînd sufletul nostru mănîncă timpul fără să observăm: în fața mea vedeam spinarea și pulpele Matildei, ca o părere, și abia în amintire mi-a apărut chipul ei: și-a întors de cîteva ori capul înapoi, dar privirile noastre nu s-au întîlnit, ceea ce îi spusesem nu era doar o replică de efect, cu adevărat începusem s-o dau uitării. Am apucat doar să observ că expresia ei era întrebătoare. Nu i-am răspuns. Nici măcar nu gîndeam că o dădeam uitării, ci o dădeam pur și simplu, fără să simt în ființa mea vreun regret. Îi vedeam de pildă rucsacul gol în mînă, care de fapt nu era chiar gol, și abia mai tîrziu, după ani, această coborîre mi-a revenit în minte cu acest amănunt: trebuia să duc eu acest rucsac, nu, i-l lăsasem să-l ducă ea, atît mi-era de străină...

CAPITOLUL **XV**

Clipe rare, de neuitat: nici nu știu cînd și unde ne-am despărțit și dacă măcar i-am spus bună ziua. Clipe minunate! Fără să știm ne cucerim în noi înșine un teritoriu inatacabil în care ne retragem apoi ani în șir, cînd, după ce am fost înlănțuiți, căutăm în urmă, în momente de criză, libertatea pierdută. Iar eu l-am lărgit mult acest teritoriu al meu în orele care au urmat. M-am plimbat prin oraș, deși mersesem destul în ziua aceea. M-am plimbat prin oraș! Credeți că e puțin lucru o plimbare? Urmăriți un om singur care se plimbă, de pildă pe mine. Întîi că... Dar să eliminăm din capul locului plimbările melancolice, singurele care nu ascund starea noastră sufletească, nu ne jenăm să arătăm astfel, în timp ce de pildă un om furios, ieșit să se plimbe, își va ascunde de îndată această stare, în afară desigur de indivizi rari, cărora nu le mai pasă cum arată, furia fiind mai puternică decît ei... Sau plimbările în grup, cînd de cele mai deseori se povestește și se rîde tare, grupul excită, personalitatea indivizilor se amplifică, cu toate că singurătatea ar trebui să le fie mai proprie, fiindcă la începuturi animalul numit om trăia izolat... Mă interesează plimbarea în libertate, fără gînduri și fără țintă și mai ales fără reverie, fiindcă într-o astfel de stare de obicei nu mai vezi lucrurile din jur... Cînd singura bucurie de care ești conștient constă în însuși faptul ca atare, că mergi, restul, că auzi, vezi și miroși, constituind doar, din cînd în cînd, o surpriză liniștită; vezi un om alunecînd și căzînd, surîzi sau chiar rîzi, cineva țipă, te întorci să vezi ce e, o boare de vînt îți aduce în nări miros de pîine caldă sau de ceva care se prăjește, ceapă în untdelemn sau jumări de porc, ți se face, pentru o clipă, foame... În noi înșine, dar fără să ne dăm seama, încetează să bată ceasul trecerii, al devenirii, al scurgerii, ceasul care a fost întors pentru noi din chiar secunda cînd am fost scoși din neant, acolo în pîntecul matern, și a cărui durată este înscrisă chiar pe

el, ora opririi fatale, pe care n-o concepem, dar pe care o știm, *la maladie mortelle*, de care vorbea danezul... gînd de oprire care nu e moarte, gînd intim acoperit zilnic de bătaia vulgară a ceasului genetic... E o stagnare, în timp ce electronii își continuă în noi viteza halucinantă în jurul nucleilor indestructibili. Timpul, acest coșmar destinat ființei umane, încetează să mai existe. Ceva misterios cenzurează activitatea interioară a acestei uzine halucinante care este corpul nostru (poate o supremă armonie? dar cum apare ea? și cînd apare cum o putem reține?) și iată-ne liberi, descătușați... Îmi apărea neverosimilă violența pornirii mele împotriva lui Petrică... Cum de țîșnise din mine și mă ținuse înlănțuit atîtea luni? O iubeam pe Matilda? Bineînțeles că nu, mi-era străină, dar altcineva din mine, un alt eu însumi îmi șoptise tot timpul că da. Contemplam, în timp ce rătăceam pe străzi, în timp ce rămîneam minute lungi în fața vitrinelor, a caselor frumoase pe care mi se părea că nu le mai văzusem pînă atunci, sau dimpotrivă mi se păreau familiare deși îmi erau necunoscute, în timp ce mă uitam la un cîine prost și fără stăpîn, care nu știa ce să facă, încotro s-o ia și de cine să se atașeze, oprindu-mă să mă uit la un copil tîmp și gălăgios care își chinuia niște părinți tineri, dar profund dezamăgiți de existență, atît de scîrbiți chiar încît li se părea inutil să-și corecteze odrasla, în timp ce mă întrebam, întîlnind oameni foarte bătrîni, dacă e bine să ajungi foarte bătrîn și ce-or fi gîndind ei de sfîrșitul lor foarte apropiat, asupra căruia nu mai puteau avea îndoieli, nu mai puteau alunga gîndul cu superbă nepăsare (cum îl alungam eu), în timp ce întîlneam perechi înlănțuite prin parc, perechi tăcute, frumoase, dar cu o expresie opacă pe chipuri (te pomenești, gîndeam, că această expresie oi fi avut-o și eu în apropierea Matildei), contemplam deci tot timpul, dar fără grabă, acest alt eu însumi care îmi făcuse această figură datorită căreia irupsesem în existența altora, vrusesem s-o dezagreg și să pun mîna pe femeie. Soțul se urcase într-un copac și urlase. De ce ai făcut acest lucru? l-am întrebat pe acest alter ego cu uimire. Nu știu, mi-a răspuns. Trebuie să știi, am reluat. N-a fost o halucinație, a fost real. Ai fost violent! Și atunci s-a lăsat o tăcere și am gîndit împreună: așa este, ai făcut-o și să nu ne mai gîndim la asta! Ai fost împins de ei amîndoi, întîi de el, prin mărturisiri neîncetate, apoi de ea, prin alte mărturisiri, complice cu un

gînd al tău pe care ți l-a ghicit chiar din prima clipă cînd ai văzut-o pe stradă și soții nu s-au salutat între ei: ea ți-a surîs!... Alungă acel surîs!...

Era însă prea tîrziu, acel surîs, ca un grăunte biblic, căzuse pe un teren care dăduse roade: vertiginos, talgere viforoase acoperiră și întoarseră pe dos acest cîntec al libertății mele... cînd am revenit, la o oră tîrzie, pe strada mea, am văzut-o pe Matilda plimbîndu-se prin fața casei mele! Avea acel pas rar care sugerează trecătorilor că ființa aceea e în prada unei atît de mari nenorociri încît nu-i mai pasă de nimic și de nimeni; o ocolesc cu grijă, cuprinși o clipă de un fior, și trec mai departe. M-a cuprins și pe mine un fior. Teritoriul pe care îl cîștigasem în lunga mea plimbare se închise brusc, se ascunse adînc în ființa mea și de îndată inima începu să-mi bată cu putere. Fără un cuvînt o luai înainte, deschisei ușa și îi făcui loc să treacă. Aprinsei lumina, să-i văd chipul. O, nu, nu numai că era prea tîrziu pentru mine să mă retrag, dar ajunsesem prea departe: arăta așa cum visasem eu că trebuie să fie o femeie și cum visasem să fie chiar ea. Era Matilda, adică o străină, dar o străină de la începuturile lumii, alta nu mai existase înaintea ei, privirea mare, albită, halucinantă, sugera tocmai acest lucru, că venea de foarte departe, din ceața veacurilor. „Am venit, zise, pentru ca toată furia ta să-ți elibereze sufletul."

Alte cuvinte nu s-au mai spus. Sufletul meu se eliberase de furie în timpul îndelungatei mele plimbări, dar apăruse acel fior despre care numai eu știam că nu e al nenorocirii, în clipa cînd o văzusem plimbîndu-se parcă rătăcită prin fața casei mele: nu știa ce face, nu știa ce-avea să i se întîmple, cine poate să știe? (de aici pasul ezitant, legănat de o nesfîrșită lentoare), dar nu putea suporta ceva, un gînd care îi apăruse, un sentiment chinuitor... Ca în vis și ca și cînd aș fi fost singur, am început să mă dezbrac, foarte încet, atins de o singurătate copleșitoare dar miraculoasă (fiindcă în același timp făcea și ea același lucru), singurătate în care întîrziam luptînd cu fiorul care creștea în mine ca un val înspumat... Străini cum eram, nu ne îmbrățișarăm, n-o atinsei, dar ea nu mă slăbea din ochi, privirea ei albită îmi spunea parcă tot timpul chiar acest lucru: sîntem străini, ce urmează să se întîmple e în afara ființei noastre, o să ne prăbușim, e moartea care urmează, ceea ce ai și spus, că o să mă omori... Și ce-ai vrea să fie, gîndeam în timp ce

ea se supunea fără să i se ceară, se întindea pe patul meu cu aceeași lentoare în mișcări cu care venise, ce altceva decît moarte... Și în clipa cînd dorința mea reprimată din pădure și care se născuse în mine din clipa cînd o văzusem se împlini într-adevăr cu o mare brutalitate furioasă, Matilda scoase un țipăt de spaimă, ca și cînd ar fi fost violată...

Acest țipăt în abandon aveam apoi să-l caut ani în șir în viața mea cu ea și adesea avea să se repete, sau mai bine zis avea să treacă cu timpul în fruntea dușmanilor cu care lupta Matilda. Căci avea destui, aveam să aflu, dușmani bizari din interiorul ființei ei și care îi chinuiau puternica ei forță vitală. În acele ore însă uitase de ei, îi biruise și venise la mine. Și numai o clipă violența mea dăduse la o parte ca un fulger perdeaua abandonului și la lumina lui îi văzuse foind și țipase. Or eu, abia în acea clipă, auzind acel țipăt, mă îndrăgostisem cu adevărat de ea. Și aveam să trăiesc cu această amintire, tot așa, ani în șir, biruind conflicte care nu credeam că pot fi acceptate...

Singurătatea miraculoasă nu mă părăsi în minutele care urmară, ținînd-o în brațe pe Matilda, și nici în anii care veniră. Ea mă întrebă doar, atunci, dacă am încetat s-o dau uitării, așa cum spusesem în pădure, și dacă furia mea s-a topit. „Bineînțeles, i-am răspuns jubilînd în teritoriul meu cucerit și în care mă întorceam stăpîn, bineînțeles, te iubesc și nu te-am dat o clipă uitării...”

Astfel am cunoscut-o pe Matilda, cu care mă căsătorii abia peste doi ani, căci Petrică se opuse cu o abilitate aș zice diabolică la divorțul pe care tot ea îl intentă, nu fără întîrziere, tot sperînd că el va fi de acord și despărțirea va dura doar o lună. Mă mutai în casa ei într-o frumoasă zi din toamna anului ’48...

Pagină intenționat goală

PARTEA A TREIA

CAPITOLUL I

Era într-o duminică, în ajunul zilei de 7 noiembrie. Puținele mele lucruri și cărțile încăpură toate într-o camionetă, fiindcă după despărțirea mea de părinți nu mai cumpărasem nimic; inflația, care fusese curmată abia în '47, redusese atît de mult valoarea salariilor noastre, încît abia îmi ajungeau banii pentru mîncare și pentru unele cărți strict necesare pregătirii doctoratului meu. Cu un an în urmă fusesem numit asistent la catedra de litere și filozofie, întîi la catedra marelui poet și filozof..., de filozofia culturii, creată mai demult special pentru el (el mă numi), apoi la istoria filozofiei, fiindcă adepții marelui poet și filozof mă izolară curînd de el și înțelesei, fără să mi se spună, că era mai bine să trec la altă catedră. La istoria filozofiei era titular N. B., care mă cunoștea din studenție și mă aprecia, el fusese acela care mă numise „tinere savant"... Cît despre haine, universitatea avea un așa-zis *economat*, un magazin în care găseai stofă pe care o puteai cumpăra la prețuri mult reduse față de cele din comerțul încă necontrolat de stat, pe baza unei cartele cu puncte; atîtea puncte, atîția metri, trebuia să calculezi bine ce iei cu ele, un costum sau un palton, nu ți-ajungeau și pentru unul și pentru altul. Aceste puncte aveau să dăinuie mulți ani în amintirea contemporanilor, cu extensie de sens și asupra altor activități. Cutare inginer, avea să se spună (sau arhitect, sau profesor), e un inginer pe puncte, adică făcut prea repede și cu rabat asupra inteligenței și valorii lui profesionale, în raport cu un inginer cu studii anterioare regimului.

Aranjatul lucrurilor mele în apartamentul Matildei (care spre bucuria ei nu fusese naționalizat în 11 iunie, deși alții o pățiseră, se considerase, se pare, că parterul în care stătea familia Cheresteșiu nu era de fapt un parter, ci un demisol) nu dură mai mult de cîteva ore, fiindcă rafturile mele sărace, divanul-studio și măsuța zisă birou

le trimisesem părinților, să le vîndă sau să le păstreze, nu mai aveam acum nevoie de ele: minunatul birou la care scrisese Petrică poezii (de fapt nu scrisese!), biblioteca, pe care o umplui cu cărțile mele, erau ale Matildei. „Sper, îi spusei eu vesel în timp ce goleam sacii cu cărți în fața bibliotecii deschise, ajutat de ea, că nu vei găsi nici un fel de amatori pentru tratatele mele de filozofie. Ar fi mare minune!" „Cine știe, rîse ea, poate mai tîrziu!" „De ce mai tîrziu?" „Pînă se termină epurarea bibliotecilor în oraș și a anticariatelor. N-ai auzit?"

Auzisem. Funcționa o comisie de epurare în oraș, dar nu mă gîndisem și nu știam pînă la ce limite se epura, credeam că erau epurate doar cărțile naziste și rasiste, ceea ce mi se păruse firesc. „Vrei să spui, o întrebai pe Matilda, că se epurează și cărțile de filozofie?" „Bineînțeles! Și cele pornografice, mai adăugă ea, chiar și cele de valoare, adică ilustrate de pictori și gravori celebri, ne-a arătat zilele astea o colegă a cărei soră lucrează în această comisie un astfel de exemplar. Distrați-vă, zice, că mîine o dau îndărăt la ars." „Era interesant acel exemplar?" „Foarte! Era comic! Ca în Boccaccio. Se epurează și clădirile", continuă Matilda. „Cum clădirile?!" făcui eu mirat. „Da, clădirile. Cunoști blocul din centru, vizavi de Hotel Royal, construit de marele Gociman, cu splendide cariatide... Ei, cariatidele acestea, din pricina sînilor, vor fi dărîmate zilele astea. Tovarășul Calcan, președintele comitetului provizoriu al sfatului popular, ne-a dat, foarte indignat, ordin să terminăm cu «porcăriile» astea..." „Nu i-a explicat nimeni?" „Ce să-i explice?" „Să i se arate albume de orașe, clădiri antice, temple..." Matilda drept răspuns își dădu capul pe spate și rîse, semn că ori îl cunoștea bine pe acest Calcan și ar fi fost comic să încerce cineva să-i explice, ori chiar i se explicase și Calcan dăduse un răspuns într-adevăr comic. „Mie, continuă Matilda, mi-a dat Calcan acest ordin, nu știu de ce a cășunat pe mine, te pomenești că i-oi fi plăcut, m-am gîndit, și i-am spus că o operă de artă etc nu se dărîmă, e ceva frumos... Aiurea! Cum frumos, tovarășă, zice, dacă dumneata ai umbla cu curul gol pe stradă, asta ar fi ceva frumos?! (de unde am dedus că între sîni și... rest el nu face nici o deosebire, ca și cînd nu din sîni ar fi supt laptele cu care l-a hrănit mă-sa cînd era în fașă). Executați ordinul, zice, și în trei zile să nu mai văd chestiile astea în plin centrul orașului." „Și le-ați dărîmat?" „Încă nu! Mai încercăm să intervenim, dar nu cred că vom reuși..."

Matilda făcea parte dintr-o comisie pentru arhitectură, se înscrisese în partid cu un an în urmă și i se dădeau tot felul de sarcini. Îi plăceau, aș putea spune chiar că o înveseleau, ca și cînd ar fi fost vorba de o comedie. Îmi povestea tot felul de lucruri de acest gen, în care eroii semănau cu acest Calcan. Nu știu de ce era ea veselă, fiindcă eu mă indignam. Auzisem îndată după naționalizare că niște comisii de inventariere a bunurilor moșierilor de prin conace socotiseră de pildă cărțile acestora drept ceva dăunător, din moment ce le găsiseră într-un conac moșieresc, le aruncaseră în curte și seara țăranii făceau cu ele un foc pașnic, tăifăsuind la lumina lor fizică, în timp ce strămoșii lor culturali le scriseseră pentru lumina lor spirituală. Desigur, imaginația mea mergea departe, exagera. Cine știe ce ediții de valoare pieriseră, poate chiar cărți foarte vechi, îmi spuneam, hîrtii, documente de preț... Poate că nu, dar era exclus să-ți imaginezi că atîtea generații care trecuseră prin aceste conace să nu fi moștenit asemenea valori? Locul lor era în bibliotecile publice, nu să le arunci pe foc. Auzisem de însușiri de covoare, mobilier, tablouri, dar și de arestări în legătură cu aceste însușiri... Matilda, „analfabetă", cum îi spusese Petrică, ai fi zis că se distra povestind. „S-a dat ordin să vopsim zidurile orașului, continuă ea, zidurile vechii cetăți. Nu i-au plăcut tovarășului Calcan, a spus că sînt «urîte», să le vopsim în roșu. Cred că s-au și apucat de treaba asta, exclamă ea în hohote. Așa că păstrează-ți bine cărțile, și te sfătuiesc să nu vorbești despre ele."

Nu știa ce spune, n-avea să treacă mult și... dar mai bine să nu anticipez, fiindcă nu trăgeam atunci nici o concluzie din aceste semne, tocmai începusem să-l citesc pe Marx, pe Engels, pe Lenin și mai ales pe Stalin, a cărui figură mă fascina, citeam despre el alte cărți decît cele oficiale, decît *scurta lui biografie*, nesărată și plicticoasă, departe de adevărul vieții lui atît de spectaculoase și teribile, și deși nu mă distrau aceste semne ca pe Matilda, gîndeam că n-aveau nici o semnificație neobișnuită, într-o revoluție se întîmplă multe, revoluția și le asuma, erau inevitabile, cînd pe scena istoriei apăreau masele... da, puteau călca în picioare cîteva cărți, se dărîma o cariatidă, ei și? Aveam să le retipărim acele ediții, ceva mai tîrziu, desigur, și construi alte cariatide, cînd tipi așa de proaspeți și idioți ca de-alde Calcan vor fi înlăturați... Puțin pot totuși să anticipez. Nu numai Matilda rîdea și

nu numai de Calcan, ci și de miniștri, cum era celebrul Zăroni, asupra căruia circulau un număr incredibil de anecdote, reînnoite aproape zilnic: revoluția părea să aibă un caracter pașnic; părea, dar curînd rîsul avea să le înghețe multora pe buze...

Prin '58, adică la cinci ani după moartea lui Stalin, sau mai precis după ce Hrușciov își dădu acordul ca trupele sovietice să se retragă de pe teritoriul nostru (detaliile acestui fapt senzațional cu importante consecințe pentru noi nu se cunosc încă), Gheorghiu-Dej invită într-o zi la el un scriitor notoriu și stătu cu el de vorbă îndelung la o cafea, nu despre literatură, bineînțeles, în care nu se amesteca direct, ci despre politică și anume despre politica sa, politica începutului, adică tocmai a acestor ani, '48–'52, a primelor planuri economice după naționalizare. Scriitorul povesti întîmplarea, cu amănunte care nu puteau fi născocite, extraordinară istorie, depășind cu mult talentul său care excela în pitorescul murdar, nu avea adică acces imaginativ spre astfel de sfere politice amețitoare ca s-o poată inventa, cu toate că pasiunea politică și însușirile de a o face le avea; era membru în Comitetul Central al Partidului și de mulți ani deputat în Marea Adunare Națională, dar nu mai mult, cu toate că aspira să conducă Ministerul Culturii.

„Mulți nu știu, mă, cît de greu ne-a fost nouă să punem țara asta pe picioare după război, își începuse Gheorghiu-Dej destăinuirea. Poporul a simțit-o, a strîns cureaua, a înțeles idealurile noastre, adică au înțeles muncitorii, intelectualii cinstiți, țăranii mai puțin, și burghezia doborîtă, cum era și firesc, n-a înțeles deloc, mai exact se bucura de dificultățile noastre. Dar eu nu te-am invitat la mine să-ți spun lozinci. Burghezia a fost destul de cuminte și dacă am fi fost mai puternici și dacă Stalin ar fi murit mai curînd, o colaborare mai largă și mai îndelungată cu cadrele burgheze specializate ne-ar fi scutit de unele excese care n-au folosit nimănui. Așteptăm un moment favorabil ca să dăm drumul din închisori tuturor condamnaților politici și să nu mai băgăm pe nimeni în ele pentru ideile lui. Putem s-o facem, dă-o dracului, nu vrem ca în conștiința generațiilor tinere ideea de socialism să fie asociată cu aceea de dictatură. Vom fi condamnați de istorie dacă nu urmăm și practic, nu numai prin lozinci, ideile generoase ale socialismului și comunismului. Acest lucru îl putem gîndi acuma în liniște și cu calm, fără isteria de atunci a Anei Pauker, care ne întreba în plină

ședință a Biroului politic cum se explică faptul că în conducerea partidului nostru n-am descoperit nici un dușman, nici un trădător. Bulgarii l-au descoperit și împușcat pe Traicho Kostov[1], ungurii pe László Rajk[2], cehii l-au spînzurat pe Rudolf Slánský[3] și odată cu el pe nenumărați alții. Ana Pauker și Vasile Luca voiau să mă descopere pe mine

[1] Traicho Kostov Djunev (1897–1949): politician bulgar, fost președinte al Consiliului de Miniștri și secretar general al Comitetului Central al Partidului Comunist Bulgar. În plenul Comitetului central care a avut loc în 11–12 iunie 1949, Vasil Kolarov a emis un act de rechizitoriu al activității anti-partid a lui Kostov. Acesta a fost arestat în 20 iunie 1949 și judecat în decembrie 1949, împreună cu alți 10 comuniști de frunte. Kostov a fost condamnat la moarte pe motiv că înființat o organizație subterană cu scopul de a răsturna guvernul prin violență și că a comis acțiuni care vizau agravarea relațiilor de prietenie dintre Bulgaria și Uniunea Sovietică, și în general blocul țărilor comuniste. *(n. r.)*

[2] László Rajk (1909–1949): politician comunist maghiar ce a ocupat succesiv funcțiile de ministru de interne și ministru al afacerilor externe. Rajk urma să fie făcut un exemplu la începutul perioadei de epurări anti-titoiste ordonată de Stalin. Drept urmare, emisarul N. K. V. D. trimis de Stalin împreună cu secretarul general maghiar Mátyás Rákosi și-au coordonat eforturile pentru a-i orchestra un proces de fațadă. Este acuzat că este un „spion titoist", agent al imperialismului occidental, și că plănuia să restabilească capitalismul și să pună în pericol independența Ungariei. În închisoare, Rajk a fost torturat și i s-a promis achitarea dacă își asumă responsabilitatea pentru acuzațiile aduse. La procesul ținut între 16–24 septembrie 1949, a „recunoscut" toate acuzațiile. După depoziție, contrar promisiunii făcute, acuzarea a solicitat cele mai grele sentințe împotriva lui și a altor șapte „complici" care au fost judecați împreună cu el. Rajk, împreună cu dr. Tibor Szönyi și dr. András Szalai, au fost condamnați la moarte. Rajk a fost executat la 15 octombrie 1949. *(n. r.)*

[3] Rudolf Slánský (1901–1952): important politician comunist ceh. După al doilea război mondial, deținînd postul de secretar general al partidului, a fost unul dintre creatorii și organizatorii de frunte ai guvernării comuniste în Cehoslovacia. După ruptura dintre Josip Broz Tito din Iugoslavia și premierul sovietic Iosif Stalin, acesta din urmă a ordonat un val de epurări al elitelor partidelor comuniste din țările satelite, pentru a preveni și mai multe scindări între Uniunea Sovietică și blocul țărilor comuniste. În 1951 Slánský a fost unul dintre cei 14 lideri arestați și judecați în masă de un tribunal controlat de sovietici. În noiembrie 1952 este acuzat de înaltă trădare. După opt zile, 11 dintre cei 14 lideri, inculsiv Slánský, au fost condamnați la moarte. Sentința lui Slánský a fost executată cinci zile mai tîrziu. *(n. r.)*

și tovarăși de-ai mei de închisoare și de luptă. Era primejdie mare. Să vezi, m-am hotărît atunci să mă duc la Stalin... M-am urcat în avion, am ajuns la Moscova și am fost cazat într-un hotel, fără protocol special și fără comunicate în presă. Acolo în hotel am stat nemișcat lîngă telefon trei zile. Mi s-a spus că tovarășul Stalin mă va primi îndată ce o să aibă timpul necesar ca să mă primească, să am răbdare și să nu mă neliniștesc, fiindcă e foarte ocupat cu pregătirea plenarei C. C. al P. C. U. S., care va avea loc curînd. Ce puteam să fac, mă? Asta e soarta unei țări învinse în război, în ciuda prieteniei pe care popoarele o doresc între ele. O doresc, dar conducătorii puternici, cînd simt că ești la cheremul lor, au grijă să nu te scutească să simți tocmai acest lucru. N-aveam voie să părăsesc odaia, să ies și eu să mă plimb, un șef de stat poate fi expus surprizelor, am așteptat și, în sfîrșit, în a patra zi sînt anunțat să mă pregătesc, tovarășul Stalin mă așteaptă. M-a primit singur în biroul lui din Kremlin și m-a întrebat cu un glas afectuos ca de frate mai mare: «Ce e, mă Gheorghe?» Adică ce s-a întîmplat, de ce ai venit? Așa ne spun ei nouă, pe numele cel mic, Gheorghe, Niculae, Vasile... «Tovarășe Stalin», i-am răspuns, și am început să-i spun tot, pe șleau, fiindcă nu se putea face cu el diplomație abilă, sînt sigur că agenții lui, dintre care unul e și acum adjunct la Interne și ne urmărește pe toți și raportează tot. Îi și raportase de conflictul dintre liderii partidului nostru pe de o parte, și grupul Anei Pauker, Vasile Luca și cei pe care se bizuiau în sînul C. C.. Dar n-am început cu acest conflict, dimpotrivă, l-am lăsat la urmă, ca pe un lucru nu prea important, deși era important... Am început cu chestiunea economică: țara n-are mijloace pentru o creștere economică, pentru subvenționarea primului nostru plan cincinal. N-avem bani. Muncitorii o duc greu, strîng cureaua, țăranii stăpînesc piața alimentară, urcă prețurile, în timp ce noi le vindem produse industriale ieftine, altfel am fi siliți să mărim salariile, să recurgem din ce în ce mai mult la fabrica de bani, fiindcă n-aveam de unde să le mărim. Am și recurs și țăranii au și pus mîna pe ei; inflația, curmată acum doi ani, a reapărut... Numai un împrumut extern ne-ar putea ajuta. Asta ar fi prima noastră rugăminte, fiindcă la capitaliști nu putem recurge... A doua chestiune, politică. Am luat noi puterea politică, am naționalizat industriile, uzinele și fabricile, am pus directori noi, am alungat ultimii miniștri burghezi, l-am alungat pe rege,

dar burghezia cu toate cadrele ei se uită la noi și ne pîndește, rîde de noi, lansează anecdote... Foștii ei miniștri, fostele cadre politice și militare, foștii demnitari intelectuali, foștii polițiști sînt în picioare și îi așteaptă pe americani. Au din ce trăi, din ce-au acumulat, tablouri de mare valoare, lucruri fine, covoare, argintării, bijuterii. Nu-i nimic, zic ei, vindem noi acuma, dar o să facem altele, cînd o să revenim la putere. Americanii au bomba, rușii n-o au. La toamnă începe războiul, la toamnă, la primăvară, la vară, dracu să-i ia, agită chestia asta. În marea Uniune Sovietică toți ăștia au pierit în războiul civil odată cu Denikin, cu Vranghel, cu Kolceak. La noi doar cîțiva legionari fanatici s-au refugiat prin munți, cîțiva ofițeri căutați pentru crime de război, dar n-au pe nimeni în spate, sînt în curs de lichidare, nu ăștia sînt problema, ci cei pașnici, care tot mai au influență asupra micii burghezii ezitante, asupra unei părți din țărănime. Ce să facem? Cum să procedăm, tovarășe Stalin?... Și a treia chestiune și ultima, problema devierii de dreapta, care a apărut în sînul conducerii partidului nostru. Aici Stalin s-a oprit din plimbarea lui domoală prin birou, și-a scos pipa din gură și m-a întrebat: «Cacaia deviația?» Ce deviere?! Nu părea mirat, dar știam că era mai mult decît mirat. Știam că la auzul cuvîntului *deviere* amintirea vechilor lui lupte contra deviaționiștilor din partid de dreapta sau de stînga și pe care îi zdrobise pe toți prin anii ’26–’30 îi împrospăta sufletul lui împietrit și că acela care cîștiga în fața lui, cu asemenea problemă, cîștiga totul. Și i-am spus: Grupul Ana Pauker și Vasile Luca au deviat spre dreapta în chestiunea țărănească și în chestiunea finanțării primului nostru plan cincinal. Ei susțin că nu e momentul să începem colectivizarea agriculturii și nici industrializarea. Teză buharinistă sadea. Stalin s-a oprit iar și a clătinat din cap, parcă s-ar fi întristat: da, da, da da, Ana Pauker, da, da, da... Și a rămas mult timp pe gînduri. Pe urmă a ridicat o sprînceană, și-a pus pipa la loc și mi-a spus tot așa ca la început, ca unui frate: «Bine, Gheorghe, o să mă gîndesc la problemele voastre, întoarce-te la hotel și îți dau eu de veste cînd ne revedem...». M-am întors în odaia mea și am mai așteptat vreo trei zile. Mi-a trecut prin cap că s-ar putea foarte bine să nu-l mai văd niciodată pe Stalin și să nu mă întorc în țară decît ca să împărtășesc și eu, după un proces răsunător, soarta lui Kostov, a lui Rajk și a lui Slánský. M-am gîndit eu chiar de la plecare, dar asta e politica, mă, trebuie să riști cînd

interesele maselor o cer... Nu știu ce a cîntărit la Stalin, în orice caz simpatia lui pentru moscoviții Ana Pauker și Vasile Luca se pare că n-a contat în fața devierii lor. În asta a stat, mă, înțelepciunea lui, știa să se orienteze rapid și să nu ezite să sesizeze ceea ce e nou într-o situație dată. M-a primit iar. Am înțeles că partida era cîștigată. «Uite, Gheorghe, mi-a spus, ce-ți sugerez eu să faceți voi. Întîi: chestiunea cu țăranii care urcă prețurile: fă o nouă reformă monetară și luați-le banii îndărăt. Schimbi banii la nivelul unui salariu puțin peste mediu, restul e zero, sau ceva simbolic, 1 la 100 000. Și mai respiri, pînă te întărești. Bani să vă dau n-am nici eu. Doi: în chestiunea cadrelor burgheze care rîd de voi și lansează anecdote reușite (și aici Stalin avu un gest, își netezi rîzînd mustața, ca și cînd le-ar fi auzit și el acele anecdote, despre care eu nu-i spusesem dacă sînt reușite sau nu și i-ar fi plăcut și lui), și mă luă de braț și mă duse în fața unei mese cu harta României în relief, executată special pentru această întîlnire. El luă în mînă un băț, îl puse pe undeva pe lîngă Cernavodă și apoi de-acolo făcu harști cu el pînă pe lîngă Constanța. Pe-aici, zise, faci un canal care să lege Dunărea de Marea Neagră, și îi trimiți acolo să-l sape pe toți ăștia care rîd de voi. Să lanseze de-acolo anecdote dacă or să mai aibă chef, și dai două lovituri deodată, fertilizezi Dobrogea, despre care mi s-a spus că suferă de lipsă de apă, și deschizi o cale spre mare și scapi și de acești inși glumeți... O să-ți dau și unele excavatoare și echipament electric, să ridici ici, colo uzine electrice, și o să-ți dau ceva cadre de-ale noastre care au mai făcut canale. Trei: în chestiunea devierii: cunoști pericolele unei devieri. Lenin a fost împotriva lor, îmi spuse Stalin cu modestie, ca și cînd el ar fi fost ceva mai indulgent decît Lenin și nu făcuse bine că nu-i urmase învățătura: era în măsură să mă sfătuiască să nu fiu indulgent. Lichidați, zise, printr-o discuție în Comitetul Central și apoi în adunări de partid lărgite acest grup de deviaționiști. Ești mulțumit, Gheorghe?» «Sînt mulțumit, tovarășe Stalin.» După cum știi, mai spusese Gheorghiu-Dej adresîndu-se scriitorului, partidul a acționat unit în toate aceste trei chestiuni și a învins. Numai canalul după cîțiva ani a trebuit să-l abandonăm: mergea greu, costa scump și ar fi durat cine știe cît și devenise și impopular... Dar cîndva tot va trebui făcut... cînd ne va costa, datorită dezvoltării noastre, de cinci sau chiar de zece ori mai ieftin... Asta e, mă! Așa se face istoria. Voi, scriitorii, sînteți

neinformați, de-aia cărțile voastre nu sînt bune, dar din păcate nici noi nu vă putem încă pune la dispoziție unele documente și materiale care v-ar inspira. Ce să facem? Nu putem! Istoria e încă prea crudă și lucrurile ar putea fi înțelese greșit. Dar într-o zi se vor deschide multe arhive și nu cred că ziua asta o să fie chiar așa de îndepărtată…”

Astfel se încheiase acea destăinuire al cărei conținut mie mi s-a părut de îndată senzațional. În orice caz, acoperea cu o viziune *de sus*, în linii foarte mari desigur, evenimentele din acei ani. Detaliile, ei da, detaliile, adică punerea în practică a marilor decizii implacabile, astea le-am trăit noi, dar despre ele mai tîrziu…

CAPITOLUL II

Lucrurile mele se topiră deci repede în dulapurile Matildei. Ne așezarăm la masă. Soția mea (căci ne căsătorisem cu trei zile înainte) continuă, în timp ce aceeași fată de-acum doi ani ne servea, subiectul Calcan, despre viața lui de familie, despre meseria umilă pe care o avusese înainte... Aici o întrerupsei: „În politică n-are importanță situația umilă de la care a pornit cineva, dimpotrivă, în revoluția proletară asta e un atu." Dar Matilda parcă nu auzi. Ea era prizoniera mediului ei concret, de-acolo, de la arhitectură, ideile generale cînd o ispiteau, starea ei de spirit devenea, ca la unii credincioși, habotnică, în discuțiile obișnuite, intratabilă; acum însă pentru ea și pentru colegii ei era pur și simplu caraghios ca un fost plăcintar să ajungă primar al orașului. „Știi unde ținea plăcintăria? Chiar în spatele facultății noastre, toți cumpăram de la el semințe prăjite și sărate de dovleac și mai ales dovleac turcesc la cuptor, n-ai mîncat?" „Nu!" „Atunci nu știi ce bun era!" Și pe Matilda o pufni iar rîsul, pesemne îi era greu să asocieze în mintea ei figura plăcintarului de-atunci cu aceea a primarului actual. „Numai în țările înapoiate este de neconceput ca un fost vînzător de ziare sau fost miner să ajungă președinte al Statelor Unite, reluai eu. Acolo însă orice ocupație e nobilă, dacă prin ea ajungi să cîștigi bani." „Păi da, zise Matilda, cred că plăcintarul cîștiga destul de bine, fiindcă toți studenții cumpărau de la el semințe și felii de dovleac. Fetele lui erau mai bine îmbrăcate decît mine și aveau, așa, un tupeu, un nas pe sus și un dispreț chiar și pentru tatăl lor încît ai fi zis că îi reproșau că se născuseră într-o plăcintărie de dovleac... Nu ele serveau..." „Ei, tocmai, cred că un american le-ar fi gonit de-acasă..." „Nu zici, continuă Matilda fără să ia în seamă generalizările mele, că le ținea la liceu?! Muncea pentru ele ca un rob, să le facă cucoane, disperat că învățau prost..." „Chestie banală de nerozie paternă, mi-am continuat eu ideea, foarte frecventă în toate țările fără cultul muncii, unde boieria, adică aspirația

către boierie, constă tocmai în asta: să nu muncești! Ce deosebire ar fi atunci între un muncitor și un boier, dacă un boier ar munci și el? N-ar mai avea nici un haz! Noțiunea de reușită are alt sens la noi în Europa, unde avem o bogată tradiție feudală, decît la americani... reușită la ei, a căror tradiție e de cuceritori ai unui vast pămînt, înseamnă bani care sînt expresia unei activități productive, și nu a unei spolieri, cum cred unii, munca, eficiența, investiția... În acest sens, plăcintarul, văzînd că fetele lui învățau prost, în loc să le trimită la muncă și să cîștige și banii să-i investească în altceva, să ajungă nu boier, ci bogat, și asta să nu însemne lux, trîndăveală și risipă, ci...” „Păi singur spui, mă întrerupse Matilda, că n-ar avea nici un haz dacă, odată ajuns bogat, ar continua să muncească...” „Nu asta spun, replicai deodată iritat, una e ce spune plăcintarul tău de dovleci și alta e *ce-ți spun eu ție* că ar trebui el să gîndească.” „Cum o să gîndească el ce vrei tu!? rîse ea batjocoritor. Asta e gîndirea lui, și dacă el se simte bine așa, de ce să venim noi să-i impunem gîndirea noastră?” Tresării. Învățasem să surprind la ea clipa cînd o ispiteau ideile generale. Pericol, gîndii, atenție mare. Totuși izbucnii: „Îl bag în mă-sa pe acest Calcan cu dovlecii lui turcești și cu fetele lui cu tot, spusei totuși. Unde mă vezi tu pe mine că vin să-i impun gîndirea mea? Eu raționez, nu mă duc peste el să-l învăț ce trebuie să facă în viață. De altfel a ajuns primar, ce s-a ales de plăcintăria lui?” „O vreme a făcut ce-ai spus tu, adică și-a lărgit-o și a făcut și o cofetărie, dar cofetăria nu prea a mers, îi stăteau prăjiturile nevîndute pînă se rîncezeau, nu i le cumpăra nimeni, lumea voia de la el dovleac copt, asta e! făcu Matilda agresivă și triumfătoare. Așa că ideile tale americane n-au dat roade, i-au venit și lui, dar a dat faliment.”

Dădui și eu capul pe spate și izbucnii în hohote. Trăiam cu Matilda marea mea perioadă cînd aceste treceri aproape insesizabile de la un lucru de nimic la ceva grav mi se păreau nespus de vesele și cînd cedam, o lăsam să triumfe. Obiectiv vorbind, ideile mele n-o atingeau nici cît un fulg, dar acum nu-i ajungea numai atît, nu știu ce dracu mai voia. În cei doi ani cît durase divorțul, soluția mea fusese simplă: „Bine, Matilda, îi spuneam, ai dreptate (și îi dădeam efectiv dreptate în sinea mea chiar), acuma tu trebuie să pleci...” Ne vedeam la mine și totdeauna seara și totdeauna spre sfîrșitul întîlnirii și pe nesimțite cuvintele o împingeau spre mine și se ciocneau cu ale mele scoțînd nu scîntei, ca

acuma, ci adesea fulgere, la a căror lumină vie ideile mele erau nu o dată anihilate, topite, reduse la neant: nu mai știam niciodată, atunci pe loc, ce să-i mai răspund, abandonam și ne despărțeam. Rămas singur, începeam să-mi amintesc, dar atunci mai puternică era amintirea îmbrățișărilor noastre, simțeam că nu merg, ci plutesc și uitam restul. „Hm! gîndii, acum nu pot să-i mai zic să plece, gata, sîntem soț și soție, ia s-o las să vedem ce vrea de fapt acum de la mine?”

„Bine, zic, ideile mele americane n-au dat roade, i-au venit și lui, ei și? Dar mai întîi cofetăria era în același local cu dovlecii?” „Bineînțeles!” zise Matilda parcă indignată. „Nu e așa de bineînțeles. Vadul lui comercial, dacă ne putem pronunța astfel, era pentru dovleac copt, cum ai spus, cofetăria trebuia s-o facă în altă parte, în alt vad, într-un local șic, curat și atrăgător, cu cele două fete îmbrăcate în alb ca serveoze, fără tupeu însă, fără nas pe sus, zîmbitoare și șarmante, cu o firmă afară pe care să fi scris eventual: *Cofetăria la cele două fete...*” „De ce, zise Matilda (și observai cum vorbea cu palmele strînse), idealul lui era să le facă intelectuale, o aspirație nobilă. Ce e greșit aici? Află că le-a și făcut, sînt amîndouă profesoare de liceu, cum ai fost și tu...” „Asta nu înseamnă că sînt și intelectuale, continuai eu să rîd. O meserie ca oricare alta și care n-o să le facă niciodată bogate.” „Nici pe tine n-o să te facă, așa că nu văd deosebirea, cu toate că ești profesor universitar. Tot o meserie ca oricare alta.” Tot o meserie ca oricare alta?! Tresării din nou și rămăsei tăcut. De la dovlecii turcești ai lui Calcan, Matilda ajunsese la mine. Așadar nu dădea doi bani pe idealul meu de a mă afirma ca filozof, cum nu dăduse nici pe activitatea poetică a lui Petrică. Între mine și fetele lui Calcan nu era nici o deosebire. Dar eu știam că pentru o femeie aspirațiile unui bărbat sînt literă moartă atît timp cît nu devin un fapt social cert. Petrică publicase el un volum de poezii, dar tot Petrică rămăsese, nu veniseră nici gloria, nici considerația, schimbarea pe scara ierarhiei sociale. Totuși mă atinse un vag sentiment de tristețe. Dorisem, adică implicasem dragostea mea pentru ea în aspirațiile mele intelectuale intime. Prețuirea celor pe care îi iubim e un sprijin, chiar dacă această prețuire nu măsoară exacta noastră valoare. Bineînțeles că nu doream prețuirea unei proaste, care nu înțelege nimic, în timp ce se laudă cu tine peste tot, în mod ridicol, cum se întîmplă cu unele soții. Matilda însă nu era o proastă, avea gîndirea vie, chiar

dacă incertă în manifestări, cu urcușuri și coborîșuri spectaculoase, de la prostie la intuiții și adîncimi care te uluiau. Mă adîncii în reflecție și hotărîi ca niciodată să nu-i dau Matildei să citească ceea ce aveam să scriu, sau să abordez vreodată în vreo discuție cu ea acest subiect. A fost o hotărîre cu grave consecințe, pe care însă nu le întrezăream în acele clipe. Matilda se uita la mine cu privirea intensă, fără să clipească. O evitai liniștit. Îmi trăiam dezamăgirea fără să-mi treacă prin minte s-o exprim, dar nici să-i port soției mele pică și în cele din urmă îmi revenii, îi zîmbii și o întrebai mirat: „Ei, ce e?”. Palma ei dreaptă rămăsese cu șervetul în mînă, pe care îl strîngea. Își aminti brusc de acest șervet, îl aruncă, se ridică de la masă fără să-mi răspundă și dispăru în bucătărie. Cunoșteam aceste îndîrjiri mute: nu-mi erau adresate. În cei doi ani le pusesem pe seama exasperării la care ne supusese Petrică. Avocatul său, ales de domnul Nicolau, reușea să obțină termene atît de îndepărtate încît nu mă miram cînd la întîlniri Matilda pur și simplu tăcea ore întregi și nu voia să stăm nici acasă la ea, nici la mine. Ne plimbam, eu încercam s-o consolez spunîndu-i că avem viața înainte, că iubirea noastră o trăiam de pe acum și că nu trebuia să ne sinchisim de Petrică, că el crede că această iubire o să se termine și ea se va întoarce atunci la el: mi-o spusese el însuși cînd într-o zi avusesem împreună o discuție. După acea excursie pe dealuri nu ne mai vorbeam; el se mutase de la Matilda la cîteva luni după ce ea intentase divorțul. Cînd auzisem că el declarase în fața instanței că n-are soție de lăsat, îl abordasem și, foarte liniștit, zîmbitor, el îmi dezvăluise fără ocol strategia sa: cînd se va convinge că într-adevăr o iubesc pe Matilda (căci aceasta era teza lui, că eu n-o iubeam, că sînt un cinic care, cel puțin la această vîrstă, nu știam ce înseamnă să iubești o femeie), atunci își va da acordul și divorțul se va pronunța imediat... „E ridicol, îi spuneam Matildei, îndîrjită și tăcută, n-o să mă apuc eu acuma să-i fac lui o demonstrație că te iubesc, ca el să-și dea acordul.” „E dreptul lui”, îmi spuse ea pe neașteptate și zadarnic încercai timp de cîteva săptămîni să aflu, adică să-mi explice ce voia să spună cu asta. Tăcea, apoi se scula de pe banca din parc unde ne așezam și o lua înainte fără să-mi spună unde se duce; mă lămuream curînd: spre mine, spre casa mea o lua. Intram, privirea ei se albea ca în acea primă seară cînd o găsisem plimbîndu-se pierdută prin fața porții mele, și scena de atunci

se repeta cu o violență sporită... Dar iată că într-o zi aflarăm ceva care ne uimi: Petrică își găsise și el o altă femeie, îl văzui eu însumi cu ea plimbîndu-se pe bulevardul cel mare, mă oprii, el mă prezentă încîntat cu măsură, fiindcă femeia era într-adevăr frumoasă și nu se sfia să-și arate printr-o gravitate supusă și orgolioasă dragostea ei pentru el, și în sfîrșit îl auzii că îmi spune: „Chestia aia se va aranja rapid". Nici pomeneală că s-ar fi convins că eu o iubeam pe Matilda, vrusese doar să se aranjeze el însuși. Matilda nu se bucură cînd îi povestii, firește, nici nu se înfurie, avu doar un surîs înghețat și sarcastic: „Știam, zise ea, că asta aștepta". Dar nu zise că bine că găsise ceea ce căuta, ca și cînd n-ar fi avut nici acum încredere în el, după ce își bătuse joc de noi atîta vreme. Nu se destindea. Probabil că asta va veni treptat, gîndisem (și gîndeam și acum), după ce eu mă voi muta la ea și vom începe să trăim zilnic, împreună, această încordare neștiută poate nici de ea însăși va ceda și încetul cu încetul va reveni la Matilda din acea clipă cînd mă îndrăgostisem eu de ea: cînd fusesem prima oară invitat de ea și întîrziase și apăruse la ușa apartamentului... venea agale, trecătoarea pe care crezusem că n-o s-o mai văd niciodată... ca și cînd ar fi venit de la un mare bairam unde se simțise minunat... se întorcea acasă plină de generozitate pentru toți și pentru orice, dispusă să ierte pe oricine, copleșită ea însăși de clipa de fericire intensă care îi atinsese sufletul. Se uitase la mine cu această bogăție de expresie pe chipul ei a cărui frumusețe mă orbea și-mi spusese: „Dumneata trebuie să fii domnul Petrini! Bună ziua!" Da, eu eram domnul Petrini și ea era acum soția mea... Nu încă, eu o voiam pe trecătoarea...

Mă sculai de la masă, scosei din rafturi Baudelaire și mă înfundai într-un fotoliu din imensul hol. Matilda se întoarse cu fata care ținea în brațe o tavă cu prăjituri și cafele, și mă invită, spunînd că sînt plăcinte cu prune, specialitatea ei, fragede și pufoase. Privirea Matildei se înseninase, chipul i se spălase de îndîrjirea anterioară. Pusei volumul pe măsuță și într-adevăr, gustînd din plăcintă, o și înfulecai, atît era de bună. Fata se întoarse cu o nouă tavă cu două cupe de cristal și cu o sticlă de șampanie. Matilda îi spuse să-și ia și ea un pahar, dar fata refuză: „Asta dă la mine amețeală, nu-mi trebe!" „Da vinarsul nu te amețește?" zise Matilda. „Nu, doamnă!" „Atunci adu-ți un pahar de vinars!"

Destupai sticla. Ana, căci așa o chema pe fată, ne ură să fim fericiți, ridicarăm cupele și băurăm. Ana își bău vinarsul dintr-o înghițitură și se retrase, în timp ce Matilda îi spunea să lase acum totul așa cum e, să plece și ea în oraș, și mîine dimineață să se întoarcă și să spele vasele. Îmi amintii că după masă îmi plăcea să fumez, mă căutai în buzunar, îi oferii și Matildei, aprinsei și mă lăsai amețit în fotoliu. „La ce te gîndeai adineauri? zise Matilda cu o veselie care îi sticlea în priviri. Poți să-mi spui și mie?” „Mă gîndeam la tine și mi-am adus aminte de o poezie din Baudelaire!” Și îi arătai volumul. „No, no, no! zise ea, nu adineaurea asta, adineaurea dinainte!” Știam la care adineaure se gîndea, dar ridicai dintr-un umăr mirat: „Cînd?”, zisei. „Cînd ai rămas așa, pierdut în noaptea unei lumi ce nu mai este!” Și rîse în cascade și nu mai insistă, dar parcă aceste cascade spuneau: Știu la ce te gîndeai, luai o hotărîre, dar n-o să-ți meargă cu hotărîri de unul singur, aici nu mai merge cu astfel de replieri în noi înșine, o să aflu eu, n-ai nici o grijă, adică nu-ți face iluzii zadarnice, o să fim fericiți sau nefericiți împreună, înțelegi, *împreună*, domnul meu... „Mai toarnă-mi, te rog...” Sugestia acestui *împreună* făcu să crească în mine dorința ca un val înverzit și învinețit de sarea mileniilor, nu-i mai turnai, mă pomenii la picioarele ei sărutîndu-i genunchii cu patimă... „Ce hotărîre, care hotărîre”, murmuram, iar ea, cu mîinile în părul meu, mă mîngîia și îmi șoptea, pierdută, numele, ca o chemare de demult, o melancolie, o spaimă fericită, un fior terifiant... „Să nu-mi ascunzi nimic, iubitul meu, îmi spunea, să nu fugi de mine, să nu-mi eviți privirea, să nu mă întrebi *ei, ce e?* ca și cînd n-ai ști ce e, ca și cînd mi-ai fi străin, departe de mine, scrutîndu-mă cu ochi nemiloși... Căci eu voi fi pierdută dacă nu mă iubești, dacă nu-mi dăruiești tot ce ai mai bun, dacă mă vei sili să nu-ți mai pot dărui tot ce am mai curat, mai pur, din sufletul meu...”

Era întîia oară cînd îmi făcea o astfel de declarație. Spuneam da, da, da, printre șoaptele, printre suspinele ei, care nu încetau, mă copleșeau. Și, ce era mai bizar, îmi alungau dorința în care se vărsa toată iubirea mea și începeam să gîndesc că ar trebui să tacă, să-și dea seama că dezgolirea sufletelor poate deveni dureroasă, contopirea lor ne poate face să țipăm și firul vieții să se desfacă vertiginos de pe ghem ca în acel coșmar al unui copil care în cîteva clipe a devenit moșneag cu barbă. Dar ea nu tăcea, mîngîierile ei nu se opreau. Că eu știu? Că eu

am înțeles? Că de-atunci, o, de-atunci cînd ne aflam în bibliotecă și eu o priveam cu dușmănie și-a dat seama că e pierdută, că o iubeam cum n-o iubise nimeni pînă atunci și că... Da, da, da, răspundeam din ce în ce mai furios și că atunci, o, da, atunci, dacă am fi fost singuri, relua ea. I-auzi, gîndii uluit, ce-i trecea prin cap în acele clipe, și nu-i mai ascultai șoaptele, trăsei exasperat de ce-avea pe ea și o violai acolo în fotoliu, căci se împotrivea ca o leoaică, realmente, și fu un viol nesfîrșit înșurubat și crîncen care o domoli în cele din urmă, șoaptele aprinse încetară, închise ochii și doar un murmur fără cuvinte, ca un cîntec de fetiță abandonată în pădure, înspăimîntată, dar inocentă, i se mai auzea parcă direct din adîncul ființei...

Apoi înțelesei, adică mi se confirmă ceea ce ea nu intuise că i se poate întîmpla: pentru întîia oară de cînd o cunoșteam avea parcă forțele sufletești istovite. Îmi spuse că îi era somn, o luai în brațe, o dusei în dormitor, o dezbrăcai, mă dezbrăcai eu însumi și adormi în brațele mele. Îi ridicai apoi capul, i-l pusei pe pernă și revenii în hol. Nu uitasem de dorința mea de a reciti acea poezie din Baudelaire. Alături de trupul ei care ardea, o recitii de cîteva ori... În privirea ei, cer livid din care se naște uraganul, *la douceur qui fascine, et le plaisir qui tue*[1].

Un éclair... puis la nuit! – Fugitive beauté
Dont le regard m'a fait soudainement renaître,
Ne te verrai-je plus que dans l'éternité?

Ailleurs, bien loin d'ici! trop tard! jamais peut-être!
Car j'ignore où tu fuis tu ne sais où je vais,
Ô toi que j'eusse aimée, ô toi qui le savais![2]

Dar nu, n-aveam s-o văd doar în eternitate, trecătoarea mea era aici, nu cine știe unde, nu departe, nu prea tîrziu, nu niciodată! Căci dacă chiar împreună nu știam unde mergem, nu regretul sfîșietor (dacă ai fi trecut pentru totdeauna pe lîngă mine și nu te-aș fi putut iubi, o tu, care știai) îmi chinuie acum sufletul, ci marea bucurie curge prin el, triumfătoare și liniștită.

---

[1] dulceața care fascinează și plăcerea care ucide *(fr.) (n. r.)*

[2] Citat din poemul *À une passante* (Unei trecătoare) din volumul *Les fleurs du mal* (Florile răului) de Charles Baudelaire *(n. r.)*

CAPITOLUL **III**

A doua zi ne-am sculat mai devreme, să mergem la manifestație. Pe atunci 7 Noiembrie se sărbătorea cu aceeași amploare ca 23 August. Vrusesem să nu mă duc, dar Matilda mă sfătui să nu fac o asemenea imprudență. „Nu văd ce imprudență ar fi”, i-am răspuns. „Cum, s-a mirat ea, nu știi?” „Nu!” „Te notează.” „Și ce dacă mă notează? Dar mai întîi cine mă notează?” „Cum cine? N-aveți acolo o organizație de partid? Sau nici asta nu știi?” „Ba avem, dar nu-l văd eu pe caloriferistul facultății (fiindcă el e secretarul celulei de partid) că o să îndrăznească să noteze pe cineva.” „Ai să vezi că o să îndrăznească!” „Bun, și ce e cu asta?” Matilda se gîndi, apoi îmi spuse: *„Nu e bine!”*. Subliniase zadarnic cuvintele. Nu era bine în ce sens? Ce mi se putea face? „Profesori în vîrstă, unii dintre ei somități în medicină, în filologie, în matematici să fie *notați* că nu se vor duce?!” mă mirai eu. „Se vor duce, zise Matilda, și dacă nu te vei duce, vei fi singurul absent și *nu e bine*”, repetă ea aceste cuvinte care nu-mi sugerau deloc ce n-ar putea fi bine, dar care ascundeau în ele o amenințare cu atît mai neliniștitoare, cu cît nu preciza nimic: în primul rînd nu era bine așa în general, și cine nu va ține seama de acest general va avea necazuri așa în particular. „Ce fel de necazuri, spusei eu Matildei, aș putea avea?” „Asta ai să vezi tu singur mai tîrziu, dar nu prea tîrziu, în timp ce toți ceilalți vor fi la adăpost de ele și nimeni nu-ți va lua apărarea”, răspunse ea. N-avea dreptate. Nu exista la noi în universitate o astfel de atmosferă de amenințări care să știrbească în vreun fel libertatea cuiva. Era adevărat că nu puțini aderaseră, în frunte cu rectorul, dar rectorul, un biolog vestit, fusese totdeauna un om de stînga, ca și Parhon, la București, marele endocrinolog, fără să ajungă însă demnitar ca acela, se spunea că ar fi refuzat.

Totuși, din curiozitate, hotărîi să mă duc, mai ales că nu mă dusesem niciodată, mă uitasem odată la manifestanți de pe trotuar

și starea mea de spirit fusese contradictorie. Întîi, în primele minute strigătele lor, *trăiască Stalin, trăiască tovarășa Ana* etc, nu-mi plăcuseră deloc, nu pentru că aveam ceva contra lui Stalin și a altora, ci pentru că nu înțelegeam cui erau adresate aceste strigăte. Nu erau de față nici Stalin, nici Ana Pauker, nici Vasile Luca, nici Gheorghiu-Dej. Atunci ce rost aveau? Și acele pancarte? Dacă toți acești lideri ar fi fost în opoziție, sensul ar fi fost clar: îi aclamau să audă masele și să-i ajute să ia puterea, cum se întîmplase îndată după război. Dar ei aveau acum puterea! Ce mai era de obținut? Și apoi masele erau chiar ele care aclamau, cine să le mai audă dacă toți erau în stradă, încolonați? Să se audă tot ei, pe ei înșiși?! Da, se putea, așa cum se întîmplă să cîntăm în singurătate, exprimînd o stare de spirit de preaplin sufletesc, de suferință, de aspirație spre ceva, de dor... Desigur! Mă uitam la chipurile lor, să descifrez ce fel de sentimente îi stăpîneau. Întîi că nu strigau toți, dar aceștia erau mai puțini, apoi erau unii care strigau prea tare, însă cu expresii impersonale, mecanice, asemeni difuzoarelor: lăsau să se audă ceea ce strigă prin ele, amplificau vocea celui invizibil, dar ele erau simple pîlnii metalice de rezonanță, apoi erau unii stupizi, care după ce strigau arătau o figură tîmpă de veselie, al cărei mobil numai ei îl știau, rîdeau, făceau o pauză, apoi iar aclamau... Am început însă treptat să văd și alte chipuri, figuri mai umile, ale căror trăsături se transfigurau exprimînd o credință adevărată, o convingere, o mîndrie, proaspătă, spontană... Da, parcă spuneau, am venit la putere, noi cei cărora trecutul nu ne-a adus decît suferință și mizerie... jos cu acest trecut, jos cu mizeria, cu umilințele și cu cei care ni le aduceau distilînd din ele numai pentru ei și-ai lor mierea și luxul în care trăiau. Am început să urmăresc doar aceste figuri, prins de șoc, căci chiar numai vederea maselor, fără a face parte din rîndurile lor, începe, dacă te uiți mai mult la ele, să miște ceva adînc în tine, să-ți nască o emoție fără nume, o solidaritate neștiută pînă atunci de tine cu ceilalți, o adeziune fundamentală la mișcarea, trezirea la conștiința de sine a tuturor oamenilor. Și începusem să simt chiar atunci, pe loc, că aceste chipuri simple care semănau cu al tatălui meu și mai ales cu al mamei mele însemnau totul, ei erau ceea ce avea pămîntul mai stabil, ei nu dispăruseră niciodată, în timp ce regi și oligarhii pieriseră, ei aveau ciolanele tari, mîini puternice și eterna speranță în inimi; le-o citeam acum în priviri, strălucind pe chipuri

deloc atinse de fanatism abstract, cum erau ale celor care strigau prea tare, sau de stupiditate, cum erau ale celor care aveau expresii complice, prefăcute, vrînd să spună, nu se știe cui, că strigă ei, dar nu cred o iotă din toate acestea și ca dovadă (nu se știe cui voiau ei să aducă dovezi) rînjeau ambiguu, căci nici să rîdă din plin, total, nu îndrăzneau. Ici, colo se vedeau tăcuți, gravi, atenți, oamenii de ordine: ei nu strigau și nu aclamau, sarcina lor era ca totul să decurgă bine, totul să fie în regulă, manifestanții să fie disciplinați, să țină bine pancartele, manifestația să-și atingă scopul, coloanele să ajungă în fața tribunelor, să fluture mîinile, batistele, unii să-și arate chiar copiii mici, pe care, drept orice steag, îi purtau pe grumaji și care fluturau și ei din mînuțele lor. „Important e că oamenii simpli au lepădat de pe umeri umilința, restul, am gîndit, adică realizarea unei lumi fără această umilință rușinoasă care a alungat din multe cămine fericirea simplă la care are dreptul orice om pe pămînt, urmează să se înfăptuiască: depinde de ei să nu accepte o altă formă de suferință și umilire.” Și m-am îndepărtat cu acel sentiment de solidaritate viu trezit în conștiința mea și care avea să tresară des, uneori cu entuziasm, alteori ca o cutremurare în adîncurile ființei mele, o imensă durere, în anii care aveau să vină. De uitat însă nu l-am uitat nici acum chiar, în celula mea în care scriu această pagină încercînd să alung moartea care mă așteaptă...

Îmi spuneam atunci că știu ce este o manifestație de mase, nu simțeam nevoia să mă încolonez și eu. Totuși, am hotărît, odată tot trebuie să fiu și eu printre ei, nu pentru că *n-ar fi fost bine* să nu mă duc, cum îmi spusese Matilda (în acest sens nu-mi păsa și nici nu credeam în amenințări), ci pentru că una e să privești mișcarea stînd pe loc și alta poate fi să faci parte chiar din mișcare.

Cu gîndul deci la caracterul relativ al ideilor pe care ni le putem face despre ceva, urmînd poziția în care ne aflăm, o luai spre locul de întîlnire unde ni se spusese să ne adunăm noi, cei din învățămînt. Nu vedeam mișcarea din jur, coloane de manifestanți care și începuseră să se deplaseze, cînd mă pomenii strigat: „Dom’ profesor, dom’ profesor, unde mergeți?” Nu eram profesor, ci doar asistent, dar așa ni se spunea la toți în facultate de către personalul administrativ. Mai tîrziu și chelnerii în restaurante, cînd aveau clienți al căror grad în învățămînt nu-l cunoșteau, dar bănuiau că aveau de-a face cu

intelectuali, spuneau tot așa. Pînă și Matilda se lăuda cu mine rudelor ei în același fel: Victor e profesor universitar!

Era caloriferistul facultății, secretarul celulei de partid, care mă strigase: „Poftiți, dom' profesor", zise el arătîndu-mi rîndurile, care deocamdată erau în așteptare, și unde recunoscui într-adevăr, așa cum îmi spusese Matilda, aproape pe toți universitarii noștri, amestecați cu personalul administrativ. Nu era așa că dacă nu veneam aș fi fost singurul care ar fi lipsit. „Petrini, ridică mîna un coleg care ținea capătul unei pancarte, haide, dragă, nu vezi că nu putem porni din pricina ta?"

Regățenii spun despre noi, ardelenii, că n-avem humor. N-avem humorul lor, îl avem pe-al nostru, care, e adevărat, e o combinație între humorul pur, dacă există așa ceva, și lipsa de humor sau humorul involuntar care dă naștere unui humor specific, cînd se rîde atît de persoana care vorbește cît și de ceea ce spune această persoană. Regățeanul nu poate fi prins în acest sens, în flagrant delict, să rîzi adică și de el. Persoana considerată la noi de un humor irezistibil are tresăriri cînd își dă seama că ea însăși e subiect de comedie, dar nu știe cum se petrece fenomenul, se irită și devine caustică, această causticitate sporind însă, și nu diminuînd hohotele celorlalți. De aceea, în mod curios humoristul nostru, adică acest tip de humorist, căci se disting și altele, spre deosebire de un bucureștean, e plin de ranchiună, foarte obraznic, deșucheat și plin de sine, mai ales dacă a băut un pahar; în acele clipe întreaga lui persoană cere palme și picioare în..., care adesea i se și dau, palme și picioare pe care el e departe de a le primi ca pe un omagiu, în timp ce bucureșteanul arată o figură blazată și te trimite cu un dispreț suveran la origine, fără să-ți poarte pică. Nu sînt absolut sigur de aceste caracterizări, dar astfel îmi părea colegul meu care ținea un capăt al pancartei și care mă chemase lîngă el. Apărînd în trăsături îngroșate, fusese totuși primul pe care îl cunoscusem mai bine și mai înde aproape, fiindcă îmi plăcea de el, semăna cu bietul Puloș, fără inocența acestuia, mă distra, mergeam adesea cu el la o berărie. Dacă și-ar fi scos pantalonii și și-ar fi pus cioareci, ar fi semănat cu un țăran. Chiar și era, ajunsese asistent la universitate nu știu prin ce mister, fiindcă un student bun știa mai multă carte decît el. Cu toate acestea, nimeni nu-l luase la ochi, iar studenții îl simpatizau,

nu numai pentru humorul lui țărănesc, ci și pentru că auziseră că era băiat de viață, la un pahar de pildă, pe lîngă alte năzdrăvănii, cînta cu cuțitul în dinți, un truc de pe-acolo de la el din sat. Nu-mi aminteam să-l fi auzit luînd parte la vreo discuție despre literatură, care totuși era obiectul pe care îl preda studenților. Insist asupra lui fiindcă în acea zi avea să-și dezvăluie o latură nebănuită, care avea să-l pună într-o situație neașteptată și foarte tulbure. Nu spun tragică, deoarece tragicul, în acei ani, își pierduse încetul cu încetul sensul obișnuit și căpătase un altul... Se va vedea mai încolo, voi încerca adică să sugerez acest nou înțeles sau această nouă atitudine a noastră față de tragic. Revoluția e și o purificare morală și cel lovit de ea... dar mai bine să arăt asta treptat...

Era de-ajuns numai să-l vezi pe Cubleș (căci așa îl chema) și să simți aproape fără să vrei că în general gravele probleme... hm! nu sînt atît de grave și că existența putea fi abordată și sub alt unghi. Care? Ce fel de unghi? Ți-l sugera întîi înfățișarea sa. Părul abundent, negru, îi creștea aproape de lîngă sprîncene, privirea vicleană, dar limpede, nu lipsită de o anume fermitate (care repede, prompt, putea deveni insolentă), era tot ce avea frumos acest chip rotund, ai fi zis buhăit, cu pomeți roșii, cu o mustață groasă care masca o gură hilară, gata să se întindă în rînjet (căci de rîs cu gura mare nu rîdea aproape niciodată)... Vorbirea îi era mieroasă, exclamația și accentul puternic dialectal, și în loc de virgulă frazele sale erau punctate de un ie, care era cînd persiflator, cînd trădînd un cinism care reducea totul la universul său și te făcea, în conversația cu el, ori să-i întorci spatele definitiv, ori să renunți, pentru o clipă, la universul tău, spre a te distra, dacă nu te costa prea scump această distracție, căci nu știai sigur dacă, cine știe din ce pricină și cu toate că te arătai prietenos cu el, nu va deveni mușcător și nu-ți va insinua o măgărie sau chiar ți-o va formula direct, cu o brutalitate deșănțată de golan sătesc. Acceptai însă să plătești, distracția era mare. Ceea ce avem în noi murdar și abject, te pomeneai că se trezește și își cere drepturile și îți spuneai că decît să riști ca acest gust pentru ceea ce e urît și josnic să se manifeste în tine însuți fără să vrei și cînd te așteptai mai puțin, mai bine să iei parte la un spectacol produs de un altul, plătești prețul, contempli scîrbit, după ce ai rîs, josnicia umană și te simți eliberat pentru multă vreme ca după o spovedanie.

„No, Petrini, continuă el, pune mîna și ține pancarta, de 23 August ai lipsit... Vremea boierilor s-a dus, nu face pe boierul... Filozoful trebuie să-și verifice sistemul cu practica, *praxismul*”, adăugă el rînjind și încercă să-mi vîre în mîini bățul. „Nu, zic, ți s-a încredințat, du-ți sarcina la bun sfîrșit. Dacă ai să cazi în nas de atîta efort, preiau eu...” „Mergem pe urmă la o bere?” îmi șopti. „Mergem! Dar să nu mai inviți, ca data trecută, cine știe ce tipesă... Îți dau cu halba în cap și te las cu ea să-i cazi în genunchi extaziat.” Era căsătorit și avea și copii, și era un bun tată de familie, asta nu-l împiedica, firește, să aibă tot felul de aventuri deșucheate... Data trecută crezusem că o să rup cu el. Îl găsisem la masă cu o fată a cărei înfățișare (era drăguță!) îți spunea una, iar vocabularul alta. Era o legătură, după cîte mi-am dat seama, îi făcea reproșuri ea lui și el le înghițea tăcut, învins, încercînd zadarnic să plaseze din cînd în cînd cîte-un cuvînt. Individa trona... „Nu ți-e rușine așa un pic?! îi spunea. Nu ți-e rușine așa un pic?... Da’ nu ți-e rușine? Nu ți-e rușine? Ce? Eu sînt minoră? O să vedeți voi!... Că eu o să mă întorc cu toate acele... Mi se fîlfîie... Cum îți permiți? Da’ ce-am ajuns eu?... Sînt liberă și fac ce vreau! Și maică-mea va deschide singură discuția asta! (deci juca tare, o avea pe maică-sa drept scut!) Pleacă! Și-o să vezi ce-o să iasă! Futu-te’n cur! Lașule!... De-aici înainte mușc în carne vie!... în carne vie!... Să stai în banca ta! Să nu mă dădăcești pe mine! Sînt liberă și fac ce vreau! Fac ce vreau! Inclusiv! Hai sictir!...” Mi-am întins picioarele pe sub masă să-mi fac loc să-mi rîdă și pantofii și am izbucnit într-un hohot mare. Nu rîdeam atît de ea, cît de figura redusă la tăcere, obidită, a lui Cubleș. Își găsise nașul. Era vocabularul lui, dar fără humor (individei nu-i ardea de glumă!), și îl ataca cu o violență șoptită și feroce. El se uită la mine cu privirea ochilor lui negri, care erau tot ceea ce avea mai frumos chipul lui grotesc și îmi spuse: „Ie! Rîzi, ai?... Ai venit la masa mea să rîzi! Rîzi ca un ratat! În curînd or să te dea afară de la universitate și or să te trimită învățător la curuțul calului, să ții blidul sălăjanului. Te rog să pleci, nu merită să stai la masă cu o domnișoară ca ea!...” Credeam că glumește, dar el își ieșise cu adevărat din pepeni. Mai întîi că nu era *masa lui*, ne dădusem întîlnire, și acum se grozăvea ca un măgar, să-l admire, dacă se mai putea, tipesa de care se pare că era îndrăgostit. Mă uitai la ea, avea o expresie complet străină și cînd tăcea parcă era ceva de

capul ei, nu era chiar atît de hîdă cum mi se păruse auzind-o vorbind. Avea o anume demnitate în care fusese jignită. „Ce te uiți? continuase el. Cere-i scuze! Ie! Scuze, dacă nu, cară-te!” „Ascultă, mă paiață, i-am șoptit, eu cu tine n-o să mai vorbesc. Numai a universitar nu arăți și de fapt nici nu ești, nici de învățător nu ești bun! Țăranii au bun-simț, nici țăran nu ești, dar satul are și el mahalaua lui, trăiască mahalaua, golănia... Întoarce-te în mahalaua de unde ai venit, găinarule...” Și m-am ridicat și am plecat. Îmi părea rău, aș fi vrut să mai stau, nu trebuia să rîd, spectacolul pe care îl dădea tipesa era rar, merita să mă stăpînesc și să iau parte la el pînă la capăt... Ne împăcarăm însă chiar a doua zi, cînd ne întîlnisem pe culoare ridicase brațele în sus de entuziasm și exclamase cu regret sincer: „Petrini, scuză-mă, dar umblu ca un nebun după fata aia s-o regulez, și ea, auzi (și aici Cubleș se luă cu mîinile de cap și scoase un fel de muget de furie), cică să divorțez de nevastă-mea și să mă însor cu ea!...” Și o înjură de dumnezei și se drăcui și pe sine de tîmpit ce era... Bineînțeles că îl iertai.

Coloanele se puseră în mișcare. Ne mișcarăm și noi, dar după o sută de pași ne oprirăm. Trecură, venind de pe o stradă laterală, alte coloane, care aveau prioritate: erau textiliști, cei de la uzina de tractoare reconstruită în locul celei de montat avioane și unde lucra acum tatăl meu, după o scurtă perioadă de readaptare, cei care construiau vagoane și cisterne, cei de la utilajul petrolier... „Pînă la urmă, zic, ce-ai făcut cu tipesa aia?” „N-am făcut nimic, zise, rîzînd de el însuși furios, să vedem după masă.”

În sfîrșit, drumul se eliberă și urmarăm în pas mai viu pe cei din față, de unde se auzeau strigîndu-se lozinci... „Petrini, zise Cubleș la un moment dat, de ce i-or fi pus pe unguri înaintea noastră?” Dădui din umeri. Îi văzusem și eu, venind, pe universitarii unguri, cu pancarte pe care se putea citi în ungurește, desigur, numele universității lor și lozinci, *Eljen à Roman Muncas Part... Eljen* nu știu ce. Așa era, fuseseră plasați înaintea noastră... „Ce importanță are, zic, nu e cazul să-ți manifești șovinismul pentru atîta lucru!” „Eu șovin?” protestă el. „Întreaga ta înfățișare e a unui șovin. Dar nu numai înfățișarea, mai am un argument, continuai eu văzînd că se enerva. Cînd te duci la un chioșc să-ți cumperi țigări și vînzătoarea e unguroaică, vorbești cu ea ungurește.” „O singură dată s-a întîmplat, fiindcă unguroaica era drăguță.” „Da’

de unde, în chestia asta eu am o părere formată. Există un anumit tip de intelectual ardelean care știe ungurește. De ce? Ei, de ce! Așa! Nu strică! Cine știe?” Mă așteptam să se holbeze la mine și să-mi spună ceva plastic, țărănesc, dar observai că nu mă asculta. Se uita înainte foarte concentrat, parcă la pîndă. „Petrini, îmi spuse, ține tu, te rog, pancarta asta, mă întorc imediat.”

Și dispăru, o luă înainte. Se întoarse curînd și îmi spuse foarte agitat: „Da, așa este, ăștia strigă lozinci contra noastră”. „Cum contra...” dar nu avui timp să mă mir, deodată Cubleș răcni: „Trăiască Ardealul întors la patria mumă”. Apoi iar răcni de cîteva ori repetînd... În clipele acelea Cubleș nu mi se păru că are înfățișarea lui obișnuită, a unui juisor[1] cinic și egoist, incapabil de a gîndi și la altă cauză decît a propriei sale persoane. Și mă pomenii gîndind: „Da, foarte bine, de ce să nu trăiască Ardealul nostru întors la patria mumă?” Era firesc, destul suferiseră românii ardeleni, populație de două ori mai mare decît minoritatea maghiară, atîtea secole, sub jugul feudalilor maghiari. Aici era leagănul românismului, aici înfloriseră statul dac și dacii, strămoșii noștri, care puseseră de-atîtea ori în pericol imperiul roman. Din ei, din daci și romani ne trăgeam, și faptul că în anul 1000 năvăliseră pe-aici ungurii nu putea schimba cu nimic acest destin istoric. Nu știu de ce îmi veneau în minte toate acestea, poate pentru că agitația lui Cubleș mi se transmisese? Poate pentru că după război, după ce recucerisem acea parte smulsă din Ardeal prin dictatul lui Hitler de la Viena, o parte din minoritățile noastre, în loc să trăiască pașnic în țara care era și a lor, trecuseră la acțiuni care mi se păreau cel puțin bizare? De pildă năvăliseră în număr mare în partid... Nu puteai să zici nimic, intrarea în partid era ceva pozitiv, revoluționar, dar urmarea fusese că ne trezisem cu un număr mult prea mare dintre ei în posturile-cheie ale orașului, în industrie, în comerț, în administrație și chiar în poliție. Chelnerul care te servea la restaurant catadicsea cu greu să deschidă gura pe românește (limbă pe care o cunoștea perfect), să-ți ia comanda și să te servească civilizat. Serile, adesea, aveau loc bătăi. Se crease neliniștitoarea senzație că ocupaseră orașul. Un lider din guvern, comunist din ilegalitate, veni atunci de la București și ținu aici un discurs dur, în care declară că înainte de a fi comunist el era român, declarație care

[1] Persoană care se bucură din plin de viață și de plăcerile ei *(fr.) (n. r.)*

fu considerată eretică, i se puse în sarcină și fu curățat aproape îndată ce se întoarse în capitală. Se luară totuși unele măsuri, dar șovinismul unor elemente minoritare nu fu combătut decît mult mai tîrziu, după zece ani, și anume într-un moment politic foarte prielnic, îndată după tulburările contrarevoluționare din Ungaria; abia atunci se restabili în orașul nostru o conviețuire normală și pașnică între noi și minoritatea maghiară din oraș, cele două universități se uniră, în mod firesc limba română reveni în instituții, comerț și administrație. În acel an însă nu era așa și mă pomenii și eu strigînd împreună cu colegul meu Cubleș: Trăiască Ardealul, pămînt românesc! Glorie veșnică martirilor noștri, Horia, Cloșca și Crișan... Din față ni se răspundea: *Eljen*, nu știu ce... Cubleș îmi traducea: Trăiască Ungaria... trăiască Budapesta... trăiască marele popor maghiar vremelnic despărțit... Și foarte rar și anemic: *Eljen à Roman Muncas Part*, trăiască Partidul Comunist Român. După noi începură să strige indignați și ceilalți universitari. Nimeni nu observă că între timp tovarășul Pascu, caloriferistul nostru, dispăruse...

Deodată auzii un răcnet. Apăruți parcă din senin doi indivizi intraseră printre rîndurile noastre și puseră mîna pe Cubleș, îl apucaseră de brațe, unul din dreapta și altul din stînga, și îl trăgeau să-l scoată afară. Cubleș răcnea și se zbătea. „Ce e asta, striga, ce-aveți cu mine, nu merg nicăieri, domnilor”, își întoarse el capul înapoi către colegii lui care, ca și mine, priveau stupefiați apariția acestor intruși, cu înfățișări de brute, cu raglane pe ei, tăcuți și parcă plictisiți de spaima cu care striga Cubleș. Îi șoptiră ceva. Cubleș urlă: „...da' de ce, nu merg nicăieri, nu, nu merg... Trăim în România, nu în Ungaria...” Pe acest ultim răcnet Cubleș fu aproape tîrît dintre rînduri, deși se zbătea cu energie... pașii totuși îl duceau spre trotuar... acolo îl văzui că se propti cu picioarele în bordură, se opinti din răsputeri să scape, se zvîrcoli, chiar fu gata să-și elibereze brațele... începu însă să vomite și unul din indivizi îi primi jetul care țîșnise din Cubleș drept pe piept, un jet de salată verde, amestecat cu ouă nedigerate încă și clăbuci vineți de fiere... Îi dădură drumul, credeam că chiar o să-i dea drumul și în clipa aceea Cubleș ar fi putut fugi, dar i se făcuse rău, se îndoise de spinare și continua să vomite. Individul murdărit se ștergea repede pe piept cu o batistă pe care o și aruncă scîrbit, dar impasibil și cu o mișcare rapidă scoase un pistol de sub raglan și i-l înfipse lui Cubleș în coastă.

„Tovarăși, strigă atunci caloriferistul care reapăruse ca și cînd n-ar fi dispărut, nu opriți coloanele, înaintați...”

Înaintarăm și nu-l mai văzurăm pe colegul nostru. Eu purtam mai departe un capăt al pancartei pe care Cubleș nu-l mai reluase și ne urmarăm drumul în tăcere. Tăcere se făcuse și în față, nu se mai auzi nici un fel de *eljen*, și astfel ajunserăm în centru și trecurăm prin fața tribunelor. Surîzători, radioși, liderii orașului și invitații fluturau din mîini în timp ce în spatele lor fîlfîiau atinse de curenți de aer drapele roșii amestecate cu tricolorul. De pretutindeni se auzeau urale. De la noi, și nici de la universitarii unguri, nu se auzi nimic, dar eram puțini, și lipsa noastră de entuziasm trecu, desigur, neobservată. Ne împrăștiarăm îndată ce trecurăm de tribune, în afară de cei care purtau steaguri și pancarte cu lozinci, pe care trebuiră să le ducă înapoi la universitate. Stăruia în mine o nedumerire: de ce se speriase așa de tare și mai ales așa de prompt Cubleș? Dacă m-ar fi luat pe mine și nu pe el, aș fi mers dînd din umeri: cu ce eram vinovat? Nu noi începuserăm. Și într-adevăr, vorba lui Cubleș, trăiam în România, și nu sub ocupație maghiară, nu cumva n-aveam dreptul să ne manifestăm sentimentele față de martirii și eroii noștri, cînd cei care îi martirizaseră de-a lungul secolelor ne provocau? Nu înțelegeam groaza animalică a colegului meu.

CAPITOLUL IV

Probabil, gîndeam pe drum, că au vrut pur și simplu să-l scoată pe Cubleș din rînduri, să nu mai facă agitație, i-or fi dat drumul mai încolo, deși pistoalele pe care i le înfipseseră în coaste nu promiteau nimic bun... Da, dar cum ar fi putut altfel să-l convingă? Pînă la urmă îmi rămase în minte doar momentul cînd colegul meu începuse să vomite și îl împroșcase pe polițist pe piept și pe cravată... Păstram rîsul în mine să-i povestesc și Matildei, să rîdem împreună... eram foarte vesel... Adică abia așteptam s-o văd și să ne îmbrățișăm, ca totdeauna în cei doi ani cînd ne revedeam...

Acasă scosei cheile, dar îmi veni un gînd și sunai... De ce să nu fie tot așa? Aveam să-i aud pașii pe trepte, ușa deschisă, eu ceremonios: „Vă rog, aici stă doamna Matilda?" „Da, domnule, eu sînt, ce doriți?" Apoi deodată strigăte șoptite: Matilda, Victor... Ne îmbrățișam foarte tare, eu „cu sete", ea pierdută... Victor, iubitul meu, Matilda, fetița mea... și ne desprindeam cu greu, eu ieșind s-o aștept la un loc știut numai de noi, „cei trei copaci" pe o străduță ceva mai încolo, al cărei nume fistichiu nu-l puteam memora, strada Fîntîna lui Cherecheș, sau Berecheș, primele litere al acestui Nemecheș fiind adînc ruginite pe tăblița indicatoare. Pînă la divorț nu trebuia să fiu văzut că am intrat în casa ei și am stat mai mult de trei minute. Petrică putea folosi acest lucru s-o mînjească cu noroi în fața instanței.

Sunai a doua oară, fiindcă Matilda întîrzia. Îi auzii apoi pașii. Deschise ușa și cînd mă văzu... „Vă rog, zisei, modest, cu un glas de străin, aici stă..." Dar ea nici măcar nu tresări și nimic nu mai recunoscui în privirea ei din ceea ce știam că exista nu mai departe decît cu cîteva zile în urmă: neclintirea surprizei, strania bucurie a revederii (căci era stranie, îmi sugera sentimentul neliniștitor că o vedeam pentru întîia oară). Acum expresia și privirea ei nu mai arătau *nimic*,

deși erau aceleași. Din acest nimic îi țîșniră scîntei reci din ochi și o voce netă: „Ai cheile, de ce mă faci să cobor de pomană?”

Și îmi întoarse spatele, nu grăbită (și acest lucru mă surprinse, graba, treaba complicată, de gospodărie să zicem, de la care o smulsesem dinăuntru putînd să justifice această răsturnare), nu, urca agale și o altă ciudățenie, după ce deschise ușa și intră în hol o închise la loc, deși știa că eu voi veni din urmă, ba chiar o închise bine cu încetineală insistentă, nu cumva să nu se închidă perfect, ca și cînd *ar fi uitat* că eu trebuia s-o deschid din nou... Da, avui această impresie și din felul cum urcase, cu acele mișcări greu de descris pe care le are un om care este, se știe, și *se simte singur*. Era îmbrăcată de oraș, probabil că abia sosise și ea de la manifestație...

...Nu intrai. Închisei ușa și o luai agale spre poartă. Acest „agale” mă surprinsei că era reflexul unei dorințe și anume să mă fac auzit de sus, să se deschidă o fereastră și să fiu oprit, dar nu oricum, ci... Nu se deschise însă nici o fereastră și gîndii: da, iată, astfel de ferestre nu se deschid, să nu mai aștepți niciodată deschiderea nici unei ferestre... Ieșii în stradă. Așadar, de ce am făcut-o să coboare *de pomană*! Bucuria cu care o așteptam era prin urmare... Cum adică de pomană?! A te gîndi la cea pe care o iubești și a dori să-ți exprimi bucuria într-un fel știut, era ceva zadarnic, adică participarea ei era ceva de pomană? Ce se întîmplase? Amnezie? Și încă una așa de clară, fără fisuri?... Atunci acele întîlniri ale noastre în fața ușii deschise fuseseră false, jucate, premeditate?! Brațele ei care mă strîngeau făceau doar un exercițiu de gimnastică? Chiar așa, un timp atît de îndelungat? Și încă mai voiam să-i povestesc, să rîdem împreună... O să rîzi singură de-aici înainte, gîndii, simțind că încep să mă înfurii. Cum poți să uiți ceea ce pînă mai ieri însemna iubirea, dragostea însăși, expresia ei tulburătoare care îți atinge și îți vrăjește sufletul? Ce mai rămîne atunci?... Simții că o luasem razna. Cine știe ce-o fi cu ea, ceea ce e real e rațional, trebuie să existe o explicație. O fi fost obosită după manifestație? Ei și? Oboseala, stare pasageră, fără adîncime, nu poate alunga ceea ce constituie însăși rațiunea pentru care doi inși stau împreună, trecutul minunat care îi leagă și căruia nu poți să-i dai cu piciorul decît dacă acest trecut, împreună cu prezentul nu se mai proiectează în viitor, adică nu-l mai vezi, acest viitor, lîngă cel cu care ai un trecut, ci cu totul altfel, singur,

cu altă lume, alte speranțe, *altcineva*. Altcineva? Dar era absurd, abia ne căsătorisem. Hotărît că o luasem razna... O fi pățit ceva în timpul manifestației? Da, asta se poate, și scena pe care eu voiam s-o reînviu la ușă putea fi nepotrivită. Bine, dar altfel aș fi reacționat eu în acest caz: „Victor, iubitul meu, sînt necăjită, am pățit ceva, hai vino sus să-ți povestesc." Nu, nici vorbă, chipul ei nu exprima deloc un necaz. Atunci ce? Era clar, numai ea putea să-mi explice. Dar avui în aceeași clipă o senzație bizară, pe care n-o avusesem decît cînd eram mic, sub șapte ani, o nedumerire. Mă jucam în stradă cu alți copii, de-a caii; cu o sfoară în gură trebuia să nechezi, să alergi și să țopăi, în timp ce călărețul din urmă ținea frîul și din cînd în cînd te atingea cu o nuia dacă nu făceai toate astea cu ardoare. După un timp rolurile se schimbau, dar după cît timp? M-am pomenit apucat de mînă și smucit: era mama, furioasă (ea cea atît de stăpînită), care îmi porunci „acasă" cu o voce aspră, necunoscută. Mă împotrivii. Atunci ea smulse nuiaua din mîna celuilalt, îl croi întîi pe acela o dată (gest de violență care mă uimi) și mă croi apoi și pe mine peste picioare dar nu o dată, ci de trei-patru ori la rînd. Am plîns cîteva ore așteptînd o explicație care nu mi s-a dat. Ce-a avut cu mine? De ce m-a luat de la joacă? Ea care totdeauna mă lăsa să fac ce vreau și care nu mă bătuse niciodată... Abia după mulți ani mi-a spus: „...pentru că erai un prost, nu vedeai că ăla făcea mereu pe călărețul și tu mereu pe calul, și te croia pe cap și trăgea de sfoară așa de tare că îți ieșise sînge la gură. Trebuia să-l pui și pe el să fie cal și să-i tragi și tu cu nuiaua peste capul lui de rău și de prost ca și tat-său..." „Și de ce nu mi-ai spus atunci?" „Așa, ca să înțelegi și singur." Fără a forța prea mult această amintire, îmi dădui seama ca și atunci că așteptam de la Matilda o explicație. Fusesem lovit de ea, dar de ce? Trebuia să înțeleg singur. Ei bine, zisei, ce era rău în faptul că dorisem să-mi deschidă ea și să retrăim...

Îmi prelungii, tulburat, plimbarea. Îmi amintii de felul neașteptat cum mă părăsise Nineta Romulus fără vreo explicație plauzibilă: vrusese s-o luăm pe o anumită stradă și eu spusesem nu. Mi-era indiferent pe unde ne-am fi plimbat, dar mi se păruse că avea anumite „interese" pe strada aceea urîtă și nepietruită. Ce fel de interese? Nu-mi dădeam seama, dar am avut sentimentul obscur că sînt *dus* pe-acolo, că nu voia din pur hazard să ne plimbăm prin hîrtoape și hămăituri

de cîini, și am spus *nu*. Atunci ea, absentă, gînditoare, fără să mă mai vadă, a rupt-o cu mine sugerîndu-mi vinovăția printr-o replică de ținut minte: „singur ți-ai dat foc la valiză”. Și a plecat și de-atunci n-am mai văzut-o. Nici Căprioara nu mă scutise de enigme, de ce de pildă îl preferase, fără măcar să mă anunțe, pe eminentul desfăcător de dovleci umani, care, după spusele și comportarea lui pe care n-aveam de ce să nu le cred, nu-i promisese nimic și ea, chiar după ruptura cu acela și reîntoarcerea la mine, întîrziase nepermis de mult să-și întrerupă sarcina, enigmă pe care o luase cu ea în mormînt – dacă avea un mormînt, fiindcă nu s-a aflat niciodată ce-a făcut cu trupul ei ginecologul...

De cînd o iubeam pe Matilda, niciodată nu-mi dăduse vreo enigmă de dezlegat, în afară de viața ei cu Petrică. De ce, de pildă, divorțul durase atît de mult? A fost o lungă enigmă, care m-a însoțit multă vreme și s-a dezlegat greu. Matilda n-a știut de ea. De cîte ori veneam la o întîlnire, o dată mai tare, alteori mai potolită, nesiguranța îmi tulbura bucuria de a iubi, punîndu-mă, fără vreun indiciu din afară, în gardă: și dacă ea, gîndeam, cu aceeași aură vitală pe frumosul ei chip, fără măcar să-și ascundă dragostea pentru mine (și asta mi se părea absolut insuportabil), îmi va spune: „...dragul meu, m-am gîndit bine, nu mă pot despărți de Petrică...” După care să urmeze, peste inima mea care bătea să-mi spargă pieptul (în realitate îmi bătea atunci, cînd gîndeam, înainte s-o văd), explicațiile pe care nu le-aș fi auzit și nu le-aș fi înțeles și nici nu m-ar mai fi interesat. De aceea veneam adesea la întîlniri pregătit dinainte să aud obsedanta declarație, sumbru, înghețat, mortificat și treceau multe minute pînă să-mi vin în fire. Ea se învățase cu înfățișările acestea ale mele, nu le lua în seamă (nu tot astfel arătasem și în acea zi în bibliotecă, în ziua cînd venisem prima oară la ea în casă?) și sub puterea vrajei pe care prezența ei mi-o inspira presentimentul meu se retrăgea în adîncuri pentru ca la despărțire să nu mai găsesc în mine nici un fel de îndoieli. În seara aceea, în ziua următoare. A treia zi însă, cu cîteva ore înainte de a o revedea, sufletul meu se golea insesizabil, sau mai bine zis bucuria mea se precipita, și din această precipitare reapărea îndoiala, chiar spaima de a nu auzi astăzi un lucru care de fapt existase tot timpul, și anume declarația ei de neputință ca un dat care nu putea fi învins, de a-l părăsi pe Petrică. Prin repetare însă această nesiguranță acută s-a mai tocit, nefiind

alimentată de Matilda cu nimic, nici măcar cu o ispită de a-mi pune la încercare puterea sentimentelor (nu are cruzimea și inferioritatea de a chinui) și pînă la urmă am descoperit un adevăr simplu, care a alungat orice fel de enigmă și anume că împăcarea ei cu soțul nu mai era posibilă obiectiv: Petrică știa că trăim împreună și chiar dacă ar fi vrut amîndoi să nu se despartă, aveau între ei această realitate peste care nu se putea trece: dragostea dintre mine și Matilda. Nu-l vedeam eu pe Petrică amator de astfel de compromis, chiar dacă ea ar fi revărsat apoi peste el o mare de iubire. Rămînea faptul cert că el întîrzia divorțul și o făcea cu abilitate și îndîrjire, dar Matilda îmi dădu într-o zi explicația, făcîndu-mă parcă să mă îndrăgostesc de ea a doua oară, atît de imensă fu ușurarea pe care o simții. Cert, nici el nu mai voia să se împace cu ea, dar voia să-i demonstreze ei că de fapt nu mă iubea și mie așijderea, că n-o iubesc, cu alte cuvinte aștepta să ne despărțim. Pe loc, am izbucnit atunci într-un rîs mare. Așa era. Și i-am spus: „Dacă i-am fi ghicit mai demult acest gînd, ne-am fi prefăcut că ne despărțim, că totul adică s-a terminat între noi și n-ar fi trebuit să așteptăm atîta, pînă s-a îndrăgostit și de el alta." Dar ea a clătinat din cap: „Nu, ar fi fost în stare să se întoarcă acasă!" „Ar fi fost?!" „Da, ar fi fost! Nu știu pentru cît timp și cu ce scop, dar nu e sigur că s-ar fi grăbit să mă lase liberă."

Aceste amintiri sporiră în mintea mea enigma comportării ei de azi, adică înțelegeam și mai puțin întîmplarea, dar în același timp îi micșorară și importanța pe care i-o dădusem. Simțeam, instinctiv, că sufletul ei mare trecuse printr-o mică eclipsă. Îmi spusei că trebuie să mă prefac că n-am băgat de seamă nimic și firește, să nu mai sun niciodată la ușă sau să mai încerc să reînviu amintiri similare. Această hotărîre putea fi excesivă, dar nu mai aveam nici un chef să fiu pus în situația de a suferi ca un adolescent care ridică la proporții cosmice un gest; vine sau nu vine acest gest al iubitei? Vine, e perfect, nu vine, n-are decît, n-are rost să pui sub semnul întrebării, e chiar ridicol, o mare iubire de care ești legat prin rădăcini care se pierd în adîncul ființei tale. Ar fi ca și cînd un copac ar suferi din pricina unei adieri care îi mișcă, ici-colo, ramurile...

Numai că la întoarcere nu găsii un copac fie el chiar și neliniștit de ceva, sau un soare care trecea printr-o eclipsă. Nu găsii pe nimeni. Matilda nu era acasă. O căutai prin toate odăile, la bucătărie,

deschisei în mod absurd și ușa de la cămară, unde nu putea fi, deoarece pe mașina de gătit nu fierbea nimic. Ana nu era nici ea în odaia ei. Mă plimbai cîtva timp prin vastul apartament care deodată mi se păru străin și pustiu și imaginile mele cu copacul și eclipsa mi se părură ridicole. Îmi veniră în minte destăinuirile lui Petrică. Erau deci adevărate. Formidabil, chiar atît de curînd, mă întrebai, chiar de îndată ce începuserăm să trăim sub același... hm! acoperămînt, bineînțeles, între aceleași ziduri? Chiar a doua zi? Credeam că o să mă aștepte cu masa pusă! Iată-mă deci în aceeași situație ca predecesorul! Ce sfaturi îi dădusem eu atunci lui Petrică? A-ha! Sfaturi știm să dăm și în orice caz gîndim în sinea noastră că nu ne aflăm noi în situația care ni se povestește, că am ști noi! e-he! i-am arăta ce înseamnă să... Unde s-o fi dus? mă întrebai oprindu-mă din plimbat și uitîndu-mă la ceas. În mod curios simțeam în mine o veselie. Dădui din umeri. Primul șoc, pricinuit de primirea la ușă, îl anula pe cel de-al doilea, care ar fi trebuit să fie mai puternic. „În orice caz, Petrică, mă adresai eu aceluia, n-o să se aștearnă peste sufletul meu o neagră mîhnire. Și n-o să-mi părăsesc eu lucrările ca să analizez cu o neliniște universală mobilurile comportării Matildei. Spre deosebire de tine, o să lucrez."

Și în clipa aceea simții o mare poftă de cărțile și de caietele mele. Mă smulsei din loc, intrai în bucătărie, căutai pîine, brînză, unt, îmi făcui un sandvici, băui un pahar cu apă și mă retrăsei în birou. Încă de ieri îl populasem cu autorii mei, pe care îi împrăștiasem peste tot, pe canapea, pe birou și chiar pe jos pe covor, fiindcă în ciuda dorinței mele de a citi sistematic, se întîmpla uneori să fiu prins de cîte-o carte cu atîta putere încît o sorbeam acolo unde mă aflam, fără să mă dezbrac, fără să mănînc și fără să schimb locul. Asta la mine acasă. Aici, aranjîndu-mi ieri cărțile, pusesem o grămadă cu coperțile în sus, acolo unde mă întrerupsesem, spunîndu-mi că foarte rapid trebuie să-mi pun ordine în lecturi, un gînd asociat în mintea mea cu un sentiment de stabilitate și de durată, mă căsătorisem, aveam soția mea, postul meu la universitate, o situație materială bună, trebuia să întrerup lecturile care mă pasionau și să intru în lecturile grele (grele pentru că erau obligatorii) și să înving ispita pe care o simțeam, citind unii autori, de a-i expedia. Îmi dădeam seama foarte clar, de pildă, că apologia lui Socrate, a lui Xenofon, bătea apa în piuă în comparație cu aceea a lui

Platon, dar trebuia s-o recitesc totuși odată cu foarte mare atenție: și încă Xenofon era Xenofon, mare figură, general atenian care luptă contra alor săi fără să bea cucuta, avu timp să scrie despre Socrate, despre greci, un roman istoric și chiar încercări despre tehnică, dar ocolisem totdeauna pe cei mici, fără să mai pomenesc că de la cei vechi sărisem la cei moderni, evitînd reluarea scolasticilor, care mă plictisiseră în facultate și din pricina asta îi uitasem, acel vid care se produce adesea în cunoștințele noastre și care ne supără, rod al unor lecturi silite... Voiam însă să-mi iau doctoratul și simțeam că trebuie să și trudesc, nu numai să mă mărginesc la ceea ce mă pasionează.

N-apucai însă să mă dezbrac, că sună telefonul. Ieșii în hol și ridicai receptorul. „Alo, Victor, auzii în pîlnie vocea uimită a Matildei, ce faci tu, dragă, acolo? Nu trebuia să mergem azi la Tasia? Unde ai plecat? Te-am așteptat aproape o oră...” „Care Tasia”, răspunsei eu mohorît. „Cum care Tasia, nu știi cine e Tasia? rîse ea foarte veselă, pe un fond de voci care strigau ceva, rîdeau în timp ce Matilda le spunea fără să îndepărteze receptorul: Nu știe cine e Tasia... Apoi iar strigăte și exclamații. Dragă, mi se adresă, Tasia e cumnata mea, ai cunoscut-o într-o zi, he, mai demult, e adevărat, cînd mi-a adus ea un cozonac mare și am mers într-o excursie. Ți-amintești excursia?!” „Da, știu, răspunsei, *spasiba Tasia, ocin spasiba*...” „Păi vezi? Ți-ai adus aminte.” „Da, dar cînd a fost vorba să mergem noi azi la ea?” „Nu ți-am spus că sărbătorim căsătoria noastră la ea?! Dragă, oi fi tu filozof, dar uituc n-ai dreptul să fii decît hăt, încolo, pe la bătrînețe, cînd o să-ți pui vată în urechi!” Rămăsei stupefiat. Dimpotrivă, îmi spusese că aranjăm noi asta mai tîrziu, după ce strîngem ceva bani. „Nu, zisei, nu mi-ai spus niciodată că o să sărbătorim...” Dar ea mă întrerupse: „Ba ți-am spus, lasă, te-ai supărat ca văcarul, nu știu ce ți-a venit...” Am vrut să-i răspund că supărarea văcarului e pe sat, bine, iată-mă văcar, dar unde e satul? Voia să spună că ea e mai mulți? Simțea în ea o colectivitate întreagă, iar eu eram unul singur? Dar am tăcut, contemplînd liniștit în mine însumi această stupiditate. „Lasă supărarea, reluă ea între poruncă și tandrețe, uite, Tasia nici n-a pus masa, te așteptăm. Eu am plecat singură, fiindcă am crezut că n-o să mai vii, te-o fi invitat vreun coleg...” Așadar pot s-o fac în viitor, gîndii, să plec fără să-i spun și ea să considere acest lucru nefiresc drept ceva cu totul obișnuit. Dar asta mai înseamnă că și ea

putea să facă același lucru, după cum îl și făcuse, cu o vagă scuză că nu știa unde plecasem eu. Hm! Ar fi trebuit să știe! „Nu, zic, am treabă, nu pot să viu...” „Dar tu n-ai mîncat nimic, îmi șopti ea atunci, de astă dată cu o voce care mă făcu să tresar (cine nu-și amintește șoapta iubitei?). Nu stăm mult, mîncăm ceva, bem un pahar și *ne întoarcem*.” Ultimul cuvînt mă decise. O, da, ne întoarcem, noi doi, și vom fi iarăși împreună, cîte promisiuni într-o inflexiune de voce. „Bine, zisei, dă-mi adresa.”

CAPITOLUL V

Din primele clipe însă fui primit cu răceală, iar Matilda, deși veselă, nu-mi aruncă privirea pe care o așteptam. Ce privire așteptam? Una singură, în care amețim o clipă, apoi putem să ne ignorăm o vreme, ca să nu stingherim pe nimeni cu sentimentele noastre egoiste. Cum e această privire? E o mărturisire: te iubesc, nu mai lungă și nici mai insistentă decît ar trebui ca să se rostească aceste cuvinte. Nu voiam mai mult, deși am văzut soți care își mărturiseau unul altuia cît de mult se iubesc chiar ocolindu-și privirile, fără să mai spun că atunci cînd li se întîlneau ai fi crezut că o lumină, ca să zic așa, sepia cădea asupra lor și îi învăluia; o șoaptă, un mic gest, o tăcere a unuia dintre ei drept răspuns, totul era atît de intim și în același timp detașat, încît, privindu-i, nu te puteai stăpîni să nu te întrebi: care e de fapt starea normală a oamenilor, a noastră, sau a ăstora? și să ai o clipă bănuiala că a lor este, și să te simți micșorat. Imaginația îți zbura cu invidie spre patul lor, ce făceau ăștia cînd erau singuri, ce puteau face, ce dulce contopire, ce îmbrățișare totală, ce sărutări duioase, fierbinți și abandonate... Nu chiar o astfel de imagine gîndeam eu că o să oferim noi în lume, eu și Matilda, expresia unei astfel de iubiri care să ne arunce în anonimat. Fiindcă la drept vorbind astfel de perechi sfîrșeau prin a fi ușor evitate: partenerii erau vag plicticoși. Intuiam doar că Matilda, fără a dori să placă și altora, avea o prea puternică personalitate ca să se plieze unui singur sentiment, să nu-și exprime din plin această personalitate și nu din vreun orgoliu, ci, potrivit unei expresii care reprezenta pentru ea aproape un concept filozofic, *așa era ea*, și se lăsa din plin în voia tuturor impulsurilor care o stăpîneau. Da, intuiam fără vreo experiență de societate, mai mult din povestirile ei vesele din lumea arhitecților și activiștilor de partid, că nu va arăta cu mine ca o femeie copleșită de iubire, deși cînd ne iubeam era chiar mai mult, aș fi zis pînă la dispariția conștiinței de sine, ca și cînd ar fi coborît în alt tărîm, dar nu

credeam că nu-mi va arunca măcar o privire de recunoaștere, o sclipire măcar, o clipire, adică iată, el e soțul meu pe care îl iubesc și mă iubește și apoi să continue ritualul gesturilor și cuvintelor care se fac și se spun cînd sîntem cu alții.

Șocul fu mai puternic decît cele două anterioare și nu-mi ajută cu nimic gîndul că știam că mă iubește, că mă iubește foarte tare, că doi ani a fost fericită cu mine și că vom mai fi, de astă dată pe termen nedefinit, pentru totdeauna, pînă la bătrînețe și moarte. Oglinda în care mă uitam se tulbura. Mă uitai la ea de cîteva ori, insistent. Da, era tot ea, Matilda, dar arăta ca și cînd ar fi fost văduvă, nu prin decesul soțului, ci prin decesul iubirii ei pentru el. Îl avea, acel soț, uite-l colo, stătea tăcut și posomorît, dar între ei *demult* nu mai era nimic, trăiau împreună fiindcă se luaseră și fiindcă aveau interese comune, dintr-o căsnicie nu prea lungă, dar nici prea proaspătă: copii, doi sau trei, casă, și apoi zădărnicia unui divorț, fericirea nu există, iei pe altul sau pe alta și tot acolo ajungi...

Chiar asta și zicea, răspunzînd în discuție cuiva care nu înțelegea de ce nu se desparte nu știu cine, că aia nu e viață pe care o duc ei împreună; discuție pe care căzusem și care se reluase după ce eu, fără să dau mîna cu nimeni, nu din nepolitețe, ci fiindcă nimeni nu se deranjase să se ridice de pe scaun cînd intrasem – vorbesc de bărbați – mă așezasem pe un scaun departe de Matilda, prea departe, o altă nepolitețe de-a lor, și începusem să mănînc fără poftă din icrele de crap pe care Tasia mi le pusese înainte...

Matilda își spusese replica ei cu un neasemuit orgoliu, ca o pățită ajunsă cu bărbatul ei pe drojdie și cu care trăia cu stoicism și fără speranță, o trufie care o făcea să se creadă pe deasupra tuturor. Privirea ei îi strălucea parcă în fulgere verzi, chipul îi era aprins și frumusețea ei din acele clipe semăna cu a unei preotese de sectă. Ai fi zis că întreaga ei ființă exprima o fericire netrăită, neînfrîntă, dar nerealizabilă. „Matilda, n-ai dreptate, strigă Tasia din picioare, punînd pe masă farfurii noi, cît trăiește, omul e dator să nu înghită ce nu trebuie. E rea, hai, înghiți, nu știe să facă o mîncare, nu e nimic, o să învețe de nevoie, e proastă, ei și ce, proștii nu trebuie să trăiască și ei? frumoasă, hm! parcă el e urît, dar să te mai și înșele, să nu te iubească, să-ți întoarcă dosul, ce dracu, Doamne iartă-mă, te mai ține lîngă ea?” „Îți spun eu!”, strigă Matilda

(și în clipa aceea închisei pleoapele: n-o recunoscui pe femeia aceasta care avea în strigătul ei ceva atît de victorios încît avui o secundă, ca un scurtcircuit, un fior de spaimă: îmi părea odioasă, totul ca la lumina unui fulger, apoi chipul iubit reveni la înfățișarea știută), dar Tasia n-o luă în seamă, admirabilă femeie, se apropie de mine și îmi șopti: „Ce e, nu sînt de treabă icrele astea?" Îi zîmbii: „Ba nu, sînt bune". „Bea un pahar de țuică!... Ia hai noroc", spuse ea dîndu-și seama că trebuia să se ciocnească și în cinstea mea și ciocni cu mine, eu cu vecinii, indivizi sbanghii, solizi, fălcoși, dar bonomi, nu ciocnii însă cu unul roșcat, care îmi aruncă o privire rapidă și disprețuitoare și tot atît de rapid îl evitai și eu, mă întinsei peste masă și doar ridicai mîna cu paharul spre cineva mai binevoitor care mă observa demult...

Băurăm! Matilda stătea în capul mesei, ea nu bău. Observai că pumnii ei, pe jumătate ascunși de dunga mesei, erau încleștați. „Orice-ai zice, Matilda, într-o situație ca asta îți iei boarfele și te duci, zise Tasia fără respect pentru ceea ce ar fi putut spune cumnată-sa. Îți iei boarfele, ca să nu mai ai discuție într-o zi cînd aia nu e acasă, și *paidiom*!" „Așa crezi tu? zise Matilda. Și dacă eu îți spun că o iubește fiindcă nu-l face să sufere?" „Cum să nu-l facă? Atunci de ce se plînge în dreapta și stînga? Vine la mine, uite-aici și începe... Tanti, uite ce-a mai făcut Nusia..." „Spune și el așa ca să nu zicem noi că e un bleg", răspunse Matilda triumfătoare înainte de a fi triumfat, fiindcă nici Tasia nici ceilalți n-o urmăreau, înfulecau sarmale, pe care o fată, nu înțelesei cine era, o rudă sau o servitoare, mi le aduse și mie. „Băiatu-ăsta îl cunosc eu mai bine decît voi toți, reluă Matilda, de-aia ține la ea, fiindcă n-o iubește." „Parcă spuseși că o iubește", zise atunci roșcatul. „Tocmai de-aia, zise Matilda mutînd tacîmurile dintr-o parte în alta, vizibil într-o dificultate care o îndîrji, dacă ar iubi-o, ar suferi pentru tot ce-i face, or el nu suferă și o iubește tocmai de-aia, fiindcă n-o iubește..." Roșcatul făcu hă, hă, cu sarmalele în gură, în timp ce Matilda, descumpănită, dar numai pentru o clipă, se aplecă înainte și reluă: „...Da, Petea, cum de nu înțelegi?!" De ce o fi strigînd așa, mă întrebai, ca și cînd ar fi fost vorba de viață sau de moarte, cînd ceilalți mîncau liniștiți și bine dispuși, nu le păsa de acel băiat și de nevasta lui, în orice caz nu era o chestie care le stătea pe cap. „Numai cineva pe care îl iubim ne poate face să suferim, continuă Matilda, Tamara e pentru Artimon o străină.

Totuși ține la ea, dar dacă ar iubi-o cu adevărat, s-ar chinui, or asta e datorită ei, nu l-a făcut s-o iubească, putea să-l facă, or ea nu l-a făcut, ar fi fost nenorocire, cum e Artimon de sensibil... Și atunci el are așa un sentiment de... chiar o iubește pentru imensa cantitate de suferință de care ea l-a apărat... E o fată cinstită...” „Cum l-a apărat, cum e cinstită, mugi parcă roșcatul agresiv, f... mama ei dacă în locul lui Artimon nu i-aș frînge gîtul...” Matilda vrusese să spună că acel Artimon îi purta numitei Tamara o recunoștință vecină cu iubirea fiindcă ea înșelîndu-l cu alții îl împiedicase astfel s-o iubească, fusese deci loială, lipsită de perfidie. Dar roșcatul nu înțelesese sau nu vru să înțeleagă un astfel de lucru care, se vedea cît colo, apărea în ochii lui drept o bazaconie. Or, tocmai lui i se adresase Matilda, ca și cînd numai el ar fi putut să...

În clipa aceea zbîrnîi soneria. „Gata, zise Tasia, tăceți, ei sînt...” Și se ridică și se duse jos să deschidă. Eram și eu curios să-l cunosc pe cel care iubea fiindcă nu iubea, precum și pe cea care îi inspira un astfel de sentiment răsucit. Căutai privirea Matildei, să-i confirm prin propria mea privire că înțelesesem ce voise să spună, i-o întîlnii, dar ea și-o deturnă în aceeași fracțiune de secundă, parcă mi-ar fi spus: nu pentru tine am vorbit, și cu o astfel de expresie încît îmi sugera că eu aș fi fost ultimul de-acolo care să sesizeze asemenea adîncimi ale sufletului. Mă uitai și eu în altă parte, dar mai puțin sumbru, simțind cum urcă în inimă singurătatea între acești oameni străini, acești basarabeni (căci credeam că toți sînt basarabeni) pe care îmi propusei liniștit să nu-i mai văd niciodată. Fiindcă nu știu ce intuiție îmi spunea că ei nu mă simpatizează, deși nu le făcusem nimic și cu toate că le eram rudă, roșcatul de pildă, după felul cum i se adresase Matilda, era fratele ei (în minutele următoare această impresie mi se confirmă și îmi amintii că de fapt știam că are un frate Petea, dar uitasem), or el mă privise de la început cu o ostilitate neascunsă și Matilda bineînțeles că observase și totuși, ca să zic așa, puțin îi păsa, ca să nu zic mai rău, dimpotrivă, îi vorbise cu o vie afecțiune. Aceste șocuri, care se înlănțuiau, sfîrșiră prin a mă anestezia, dîndu-mi sentimentul aproape infantil, bizar și nou pentru mine, că nu știu nimic despre oameni și despre Matilda și că surprizele abia mă așteaptă. „Să vie, gîndii, nu putem pretinde ca tot ce se întîmplă în jurul nostru să fie doar un reflex, o confirmare a gîndirii și simțirii noastre. Viața e o perpetuă surpriză.”

Și mă destinsei, uitai toate șocurile din ziua aceea, încetai s-o mai urmăresc pe Matilda și rămăsei doar cu o vie curiozitate să-i văd apărînd pe cei doi. Întîi intră el pe ușă, mă așteptam să văd un bărbat normal, nici frumos, nici urît (Tasia spusese: da' ce, el e urît?), cînd colo văzui un ins pipernicit, îmbrăcat într-o uniformă de pădurar, urît așa cum sînt proștii, adică atît de inexpresiv încît nu se mai putea ghici pe chipul lui nici o altă calitate. „O fi sensibil, gîndii cu ironie, te pomenești."

După el intră imediat numita Tamara, care mă făcu să întorc deodată capul uluit. Mă uitai în farfurie să-mi ascund o surpriză: era parcă Nineta Romulus, dar mai frumoasă, mai tăcută și mai...

Tăcerea i-o ghicii dintr-odată, îi era așternută pe chip ca o lespede, și nu neapărat pentru că gîndea, ci pentru că, deși era în ea un vid, peste el stăpînea o mască de bronz. Pe lîngă ea, care îndată ce se așeză își duse mîinile la gură și într-adevăr nu scoase un cuvînt (nu spuse bună ziua nimănui, nu se uită la nimeni), Nineta era o sufletistă, cu moartea în poșetă, în timp ce această Tamară, dacă gîndea ceva, cred că se gîndea nu cum să-și dea ei însăși moartea, ci cum s-o dea altora, în orice caz să-i ajute cît se poate de eficient să și-o ia singuri.

O așezară lîngă mine și i se turnă țuică. Pipernicitul se pierdu pe undeva printre zbanghii. Pusei mîna pe sticlă, îmi turnai și mie și ciocnii cu ea. Îmi aruncă o privire. Avea ochi somnolenți, gura cărnoasă, dar cu frumoase buze arcuite în jos, să exprime un dispreț provocator... obrazul tras, pupilele liniștite, dar atît de apropiate de tine cînd te priveau, încît toate cuvintele nu mai însemnau nimic, intrau aceste pupile în tine ca niște emisari care raportau atît de rapid ce-au văzut, încît știai și tu ce gîndește: cine e individul de lîngă mine, ce viață duce, ce idioțenii zac în capul lui, și ce deosebire e între el și alți nerozi care populează acest pămînt? Gîndii, ca să-i răspund: „Pot să pun mîna pe tine chiar aici și să-ți mușc fatala, vulgara și ispititoarea ta gură fără să-mi pese de nimeni, ce-ai să faci?" Ea își întoarse capul și clipi lung, acoperindu-și pupilele. „Nu ești în stare, îmi spuse, fiindcă ai aici o nevastă pe care o iubești. Este aceea din capul mesei, care se uită la tine cu furculița în mînă..."

Într-adevăr, Matilda se uita la mine cu o furculiță în mînă, pe care o ținea în mod ridicol cu vîrful în sus... Mă pufni rîsul, mă aplecai

la urechea vecinei mele și îi șoptii: „Aveți un drac care vă servește?" Ea nu-mi răspunse, ca și cînd nu m-ar fi auzit. Dar eu n-o slăbii: „V-a văzut într-o zi la gîrlă, un drac tînăr și neștiutor, s-a speriat și a fugit și i-a spus lui Scaraoschi: Întunecimea-ta, am văzut la gîrlă un om cu coae în piept... Prostule, i-a răspuns Scaraoschi, te duci la omu-ăla și îl servești trei ani de zile pînă afli că nu e om, ci muiere..." Tamara izbucni în rîs și îndată se aplecă și-mi răspunse: „Credeți că ajung trei ani ca să cunoști o muiere?" Dar ea nu rîdea de sensul acestei întrebări, ci rîdea de naivitatea micului drăcușor, care credea că pe lume nu există decît bărbați. Rîse iar, cu mare poftă, își deschise poșeta, scoase un pachet de țigări și începu să fumeze. În clipa aceea roșcatul scoase un urlet: „Să bem în cinstea cumnatului nostru, dom' profesor universitar, care nu ne ține minte, căruia îi cer permisiunea să mă recomand... Îmi dați voie? mugi el. Vă rog să-mi dați voie..."

Și se ridică de la locul lui cu paharul în mînă, trase scaunul lovind-o pe Tasia care tocmai intra cu un platou cu fripturi și care protestă și îl împinse la loc. „Petea, vezi să nu-ți răstorn asta în cap..." „De ce Tasia, strigă Matilda, el vrea să spună ceva, dar trebuie să înțelegem că oamenii simt nevoia unei apropieri, nu avem dreptul să..." „Matilda, hai, în loc să..." strigă Tasia. „Dar Tasia, o întrerupse Matilda cu o insistență aproape țipătoare, ce vezi tu rău că Petea..." „Permiteți, domnilor, strigă Petea, îmi dați voie, Tasia, o apucă el de mînă, vreau să ciocnesc un pahar cu cumnatul meu, distins profesor universitar, care ne onorează..." „Dar ciocnește odată, dragă, că nu e obligat băiatul să știe că tu ești marele Petea, care ai rămas repetent de două ori la Chișinău, că nu te țineai de carte, știi tu de ce, nu mă face să-mi aduc aminte, că te plesnesc acuma de vezi stele verzi..." „Tasia, dar așa e el, ce te supără pe tine? strigă Matilda. Tasia, nu te înțeleg... O, Tasia, cum nu poți tu să pricepi că Petea..."

În acest timp Petea ajunsese lîngă mine. N-avea deloc înfățișarea pașnică, și faptul că avea aprobarea aș zice aproape mistică a Matildei să vie la mine în numele nevoii de apropiere, mă decise să-l resping cu brutalitate. Cunoșteam tipul: era dintre cei care după un pahar de țuică își dădeau pe față vanitatea smintită și cereau sau își luau singuri satisfacția jignind fără teamă, la adăpostul bunei-creșteri și rețineri a celorlalți, care în afară de faptul de a se lăsa jigniți de el nu

vor reacționa, considerînd scandalul care s-ar naște mai penibil decît insulta. Acești indivizi speculează ceea ce am cîștigat noi în civilizație și discreție și strică o petrecere cu mare poftă, fără să le pese de impresia pe care o pot face. Impresie? Care impresie? Nu există impresie, nimeni nu e altfel decît el și atunci de ce să nu trăim în largul nostru, *așa cum sîntem*? Probabil că de aceea îi purta Matilda atîta afecțiune. Cum n-aveam să-l mai văd vreodată, mă decisei să-l pocnesc chiar dacă în perfidia lui acest Petea nu voia decît să mă provoace prin cine știe ce gest sau cuvinte disprețuitoare acoperite. În alte împrejurări l-aș fi evitat... „Ascultă, îi spusei, cum te cheamă? Ce e asta, Petea, te cheamă Petea sau Petre? Ce Petea? Ești rusnac sau român? Dacă ești rusnac să fii sănătos, vorbește atunci rusește, de ce vorbești românește, ce e asta, Petea, în sus, Petea în jos... Asta înainte de orice. Ei? Ce vrei de la mine? Văd că ai un gînd, care se clatină cu... tine cu tot, de la început de cînd m-ai văzut ți s-a înfipt în cap ca un piron, scoate pironul, dă-l pe față, crezi că e așa de misterios fiindcă îi dai tu tîrcoale și nu ești în stare să-l exprimi? Da, nu știu cine ești și nici nu mă interesezi, n-am avut timp să mă gîndesc la tine, treci la locul tău și nu-mi vîrî paharul în nas că n-o să ciocnesc cu tine..."

Dar mă și apucase de gît și mă pupase, lucru care mă scîrbi și mă înfurie atît de tare că mă ridicai și îl împinsei cu violență. Dar nu-l dărîmai pe el cum aș fi dorit, ci scaunul pe care stăteam. Asta mă făcu să văd roșu. Îi înfipsei mîna în cravată, îl împinsei spre perete și îl făcui să se holbeze în strînsoare, din roșcat se făcu vînăt. Mă retrăsei, îmi ridicai scaunul și spusei: „Nu-mi place să fiu pupat cu sila. Îmi rămîn balele, nu vreun sentiment..." Și mă ștersei îngrețoșat pe obraz.

Spre uimirea mea nimeni nu se indignă, deși se așternu o oarecare tăcere în marea sufragerie plină de lume. Cînd îl împinsesem descoperisem că numitul Petea, deși mai scund ca mine, era greu ca un pietroi, de aceea se și prăbușise scaunul pe care stăteam și nu el. Acest scaun mă umilise și nu Petea și de aceea mă ridicasem apoi și-l vîrîsem pe acesta în perete și îl gîtuisem. Masa corpului său era inertă, nu fizic era el violent, altfel ar fi reacționat și ne-am fi bătut, ci psihic, deși cu astfel de tipi nu se știe niciodată în mod sigur dacă chiar fără să-i răspunzi la provocări, nu te apucă el de gît și nu te scuipă în ochi. Elev și chiar student mă bătusem nu o dată cu ei. Ultima oară

se întîmplase la școala de ofițeri cu un ins care chiar de la venire nu încetase să mă provoace: îmi fura ciorapii, îmi căuta în portofel chiar sub ochii mei și îmi lua bani, pe care mi-i flutura pe sub nas și bineînțeles că nu mi-i mai dădea înapoi, spre rîsetele celorlalți. Raportai comandantului care îmi rînji disprețuitor să ne lăsăm de glume de-astea... Într-o zi sări el în locul meu și luă din mîna ofițerului de serviciu care împărțea poșta o scrisoare de la Matilda. Eram la masă și după ce ofițerul plecă se ridică în picioare cu gesturi pregătitoare de a rupe plicul cu intenția vădită de a-l citi în auzul tuturor. Mă apropiai și cu un glas umil îi cerui să-mi dea scrisoarea. Era mai voinic decît mine și umilința mea era un truc, să-i înlătur orice bănuială de violență din partea mea. În acest timp privirea îmi alunecase repede într-o parte, unde zărisem polonicul în marmită. „Să vedem, se sclifosi el, încurajat de umilința mea și rupînd plicul, ce scrie Dulcineea din Toboso...” În clipa următoare pusei mîna pe polonic și îl pocnii între ochi cu atîta furie încît linguroiul de alamă se rupse în locul unde era lipit de braț, lovitură ratată, care nu mă descumpăni, apucai marmita care mai avea în ea borș și i-o vîrîi pe cap, în timp ce îl izbeam cu picioarele la țurloaie, cu bocancii duri și nu mă oprii pînă nu-l văzui la pămînt. Ridicai apoi liniștit scrisoarea de pe jos, o vîrîi în buzunar și revenii la locul meu să-mi mănînc ciorba. Am făcut amîndoi trei nopți de carceră, cu reproșul sec și distant al comandantului, că oameni superiori, cu studii, se comportă mai rău decît simpli soldați. N-am explicat nimic, ar fi fost, bineînțeles, inutil, mi s-ar fi răspuns că trebuia să raportez. Ce? Că mi s-a rupt și citit scrisoarea în fața tuturor? Ce-ar mai fi fost de dres? Plus că s-ar fi putut să mi se răspundă același lucru, că, adică, să ne lăsăm de glume. În filme am revăzut apoi astfel de scene, dar idilice, cei doi erau de fapt sau aveau să devină buni prieteni, buni camarazi care ies primii la exercițiul cutare, de luptă, la care asista însuși generalul... E, dacă venise însuși marele comandant? Asta era esența, restul, copilării, glume de cazarmă. În realitate individul, fără să știu de ce, mă ura, dar și eu pe el. Abia după ce am terminat școala, la masa de despărțire, a venit la mine și cu o privire întunecată și-a cerut scuze. Erau nesincere, dar ne întorceam acasă și nu e bine, așa în general, să ai dușmani... Cine știe? Eram tineri... Viața e lungă, pămîntul e mic... Te mai întîlnești și...

Nu cred că numitul Petea avea în el o astfel de filozofie de ultimă oră. Și nu m-am înșelat asupra acestei judecăți... Matilda însă... am aflat chiar de la ea, mult mai tîrziu... Erau cam de aceeași vîrstă. Petea mai mare cu un an... În adolescență, cîndva, într-o noapte, fata își trezise speriată părinții și le șușotise: „Petea mă așteaptă în grădină". Era în vacanța mare, era zăpușeală... S-au dus în grădină, l-au găsit acolo pitit printre pomi și la întrebarea ce făcea el acolo singur la miez de noapte, pe cine aștepta, a răspuns „pe nimeni" cu atîta groază, încît l-au luat la bătaie și l-au snopit pînă l-au lăsat lat... Nu i-a trecut însă și atunci l-au gonit din sat la niște rude din Chișinău. Dar se întorcea și de-acolo, tot așa, noaptea, și o aștepta tot acolo, în aceeași grădină... Matildei i se făcea milă de el și nu-l spunea, dar îl ruga, îl implora... S-a potolit cu greu, dar sentimentele nu s-au stins cu totul. Încît, în clipa cînd Matilda îmi povestea toate acestea, perspectiva mea asupra acestui frate al ei se schimba, dar și asupra Matildei. În acea zi tocmai asta să fi fost cauza pentru care nu vrusese ea să-mi dea nici cel mai mic semn de recunoaștere, că eram bărbatul ei și că mă iubea, ca să nu sufere Petea, care era totuși un om normal, era căsătorit și avea și două fetițe? Iar Petea de aceea mă privise de la început cu ostilitate și mai ales de aceea sărise la mine, fiindcă eu îi spusesem Tamarei ceva la ureche, făcînd-o să rîdă în hohote? Fiindcă însemna că n-o iubeam pe Matilda? De aceea scosese el un răcnet...? La ora cînd mi se făcea acea destăinuire, aceste întrebări cădeau în gol. Lucruri cu mult mai grave se petrecuseră între timp în viața mea cu ea, ca să mai tresar la o astfel de sugestie. Simțeam doar satisfacție că îl mirosisem și îl gîtuisem izbindu-l de perete pe roșcovanul de frati-său și nu încetasem apoi s-o fac să rîdă pe tăcuta Tamara cît timp durase masa și apoi și după aceea, cînd se desfăcuse damigeana cu vin.

CAPITOLUL VI

Petea afectă că nu făcusem decît să-i stric cravata și cu cea mai mare naturalețe se duse la locul lui, cu aerul că un lucru foarte vesel se petrecuse: „...dom' profesor, zise el, bagă de seamă și nu fii antisovietic (și clătină din cap îngrijorat pentru mine), noi sîntem în măsură să-ți spunem că...” „Ce ești tu în măsură să-i spui? îl întrerupse Tasia. Ia taci din gură! Și tu, Matilda, de ce îl îndemni! Nu oricine are chef de pupături, ți-e bărbat, vă cunoașteți de doi ani, nu știi ce fire are bărbatu-tău?” „Dar a vrut să ciocnească, se apără și îl apără Matilda cu o voce patetică, am văzut eu că e cam posomorît și Petea a vrut să-l facă să se simtă bine!” „Mai bine l-ai fi făcut tu!” „Dar Victor nu e un copil”, reluă Matilda cu un glas care sugera contrariul, că adică reacția mea a fost copilărească. Înțelesei însă că Tasia și desigur și ceilalți băgaseră de seamă felul cum mă primise Matilda printre ai săi și că desigur asta era pricina lipsei mele de chef de a mă pupa cu oricare dintre ei. Nu schimbase un cuvînt cu mine și mă hotărîi să nu schimb nici eu, iar acasă să mă prefac că toate acestea sînt atît de firești încît mi-au lăsat o excelentă impresie, rămînînd în sinea mea la hotărîrea de a nu-i mai vedea pe nici unul niciodată.

„În orice caz, își dezveli atunci dinții unul din zbanghii, Petea era s-o încaseze, noroc că nu s-a gîndit să ridice mîna... Profesorul nu pare să fie filozof, deși predă filozofia! o spun în sensul bun! Hai noroc, dom' profesor! ridică el paharul. Sper că nu mi-o luați în nume de rău! Ne cerem scuze; Matilda, sau Tasia că e gazdă, ar fi trebuit să facă prezentările. Eu sînt Vasile Lemnaru, cel mai în vîrstă dintre Lemnari, și sînt inginer agronom, conduc o fermă de stat (toate bunătățile de-aici, arătă el masa plină cu fripturi de curcan, sînt de la ferma mea). Petrică (aveți

dreptate, ce e aia Petea, sîntem români toți, dar așa ne-a spus mama cînd eram mici, cu toate că era și ea româncă; oamenii nu prea își dau seama de semnificația unor lucruri), Petrică e contabil la (și spuse un nume lung de direcție, *aperecea* sau așa ceva pe lîngă Ministerul Minelor și Petrolului). Tasia, adică Nastasia, continuă el, e soția mea (Tasia, de-aici înainte, spuse el cu un humor jovial, Nastasia o să-ți spunem toți, s-a terminat cu Tasia!), de profesiune formidabilă casnică. Are o carte despre vitamine, din cînd în cînd o anunț: gata, Tasia (pardon, Nastasia), trei zile mîncăm numai vitamine! Și atunci, dă-i cu morcovi, dă-i cu gulii, dă-i cu păstîrnac, dă-i cu țelină, pînă ne umflăm de vitamine! Pe urmă gata cu vitaminele, dă-i acuma cu purcel...”

Nu știu de ce, tot clanul izbucni în rîs. E adevărat că șeful lui, acest Vasile (fiindcă, fără să arate, avea totuși aerul că el a fost și a rămas șeful clanului, și nu numai pentru că era frate cu Matilda, Artimon și Petea, ci și pentru calitățile lui intrinsece) avea, se pare, dintre ei toți, simțul humorului. Rămînea de văzut dacă acest humor depășea granițele familiei. De pildă eu nu vedeam ce era de rîs în istoria cu vitaminele neveste-sii, fiindcă, dacă era adevărat și el se supunea la acest regim alternativ între purcel și păstîrnac, era cam stupid... Îl simpatizai însă, fiindcă nu-i luase partea lui Petea și acum se ocupa de mine. „Cine a mai rămas? căută apoi el parcă în jur, și iar se rîse. A! Artimon! Artimon, fratele nostru cel mai mic, zise el, e brigadier silvic prin pădurile astea, ceilalți, adăugă cu un gest neglijent de mare șef, spre doi zbanghii mai tineri ca el și care îi stăteau în față, sînt ajutoarele mele de la fermă, ingineri și ei, ăsta e zootehnist, îl arătă el cu degetul pe unul, ăstălalt e de cîmp... Iar doamna e soția lui Petea”, sfîrși el cu un semn din cap spre o cucoană incredibil de urîtă și de bătrînă, dacă te gîndeai că roșcatul era mai mic decît Matilda, care încă nu împlinise treizeci. Urîta, coafată înalt, păr negru, figură plată și obosită, părea să aibă patruzeci. Cum putuse să se însoare cu așa ceva, el care, trebuie să recunosc, pe lîngă faptul că avea trăsături frumoase și expresive, avea în felul lui de a fi o mîndrie naturală de mascul dintr-o specie reușită, voinic fără să fie gras, cu privire insolentă și provocatoare de cuceritor? Ce dracu cucerise? Abia mulți ani mai tîrziu traiectoria vieții lui avea să explice această căsătorie inexplicabilă. De fapt nu avea vocație pentru viața de familie și crezuse că a te căsători era o glumă, puteai

oricînd să te descăsătorești și se pare că, după spusele Matildei, fata asta urîtă și care nu era nicidecum bătrînă cînd se luaseră și nici așa urîtă nu era, nașterile o sluțiseră, îl iubea foarte tare pe Petea... Avea să-mi explice Matilda prin una din formulările ei lapidare și patetice, ce era cu Petea... Fapt e că urîta pusese stăpînire pe cele două fetițe pe care le făcuseră împreună și le crescu împotriva lui, roasă în același timp de o gelozie fără vindecare, deși la data aceea Petea n-o înșela cu nimeni. Dar începu s-o înșele și atunci îl alungară din casă. De fapt el abia atunci ieșea dintr-o întîrziată adolescență, dar tot nu știu să-și găsească pe cineva cu care s-o ia de la început, schimbă vreo cinci și toate sub o formă sau alta îl umiliră și îl dădură afară, luîndu-i lucrurile și chiar hainele de pe el. Pe-asta din urmă, care îi luă și hainele, o iubise cel mai tare. Am cunoscut-o eu însumi, le-am făcut o vizită la invitația lui insistentă, întîlnindu-ne întîmplător pe stradă. Tipesa era gen bibelou, sau mai degrabă bibilică, oricum greu de dibăcit scorpia din ea, fiindcă oricum scorpie era. Dar și Matildei îi plăcuse, se părea că în sfîrșit Petea și-a găsit femeia care să-l iubească și să se căsătorească cu ea, să-și întemeieze și el o familie a lui, cu copiii lui, care să-l iubească, nu să-l bîrfească în oraș, ba chiar și mai rău. Petea tînjea după iubire! Ei, da! asta era cheia sufletului lui Petea! Auzind-o pe Matilda exprimîndu-se astfel, ai fi putut crede că Petea era un suflet ales, că în timp ce noi ne bălăcăream în pasiuni urîte și mici, el tînjea după ceva înalt, sigur, iubire, mai e vorbă? Dar ce dracu se întîmpla între el și tipesele cu care încerca sau credea că îl vor face fericit, de îl dădeau afară porcăindu-l, aruncîndu-i la început lucrurile în stradă, în prada unei mari furii, saltea, pălării, cozondraci (acestea nu suportau să-l mai vadă o clipă nici pe el, nici ceva care să le mai amintească de el), pentru ca apoi Petea să aleagă altele care îi opreau tot ce avea, iar cea din urmă, bibeloul, și hainele de pe el, căci așa îl dăduse afară în stradă, în pijama, și încuiase ușa pe dinăuntru și nu mai deschisese nici la insistențele Matildei, care veni cu un taxi și cu un costum de-al meu să-l ia de-acolo, la un telefon al vecinilor, dar indignată vrusese totuși să-i ia și lucrurile... Intuiția mea era că Petea avea un suflet iremediabil tulbure și violent, fără să știu ce forme exasperante îmbrăca de stîrnea în partenerele lui aproape una și aceeași reacție... Pînă la urmă s-a

întors acasă, unde, bineînțeles, a început să ducă o viață infernală cu urîta și bătrîna lui soție pe care nimeni n-o putea potoli. Fetele însă, cum se întîmplă adesea cu copiii, făcîndu-se mari, începură să țină la el și s-o dezaprobe pe mamă... Nu știu dacă bătrînețea avea să le aducă vreo alinare, fiindcă după măritișul fetelor, cei doi aveau să rămînă iar singuri față în față...

Ceva îmi spunea că odată pornit numitul Vasile avea să pună irezistibil stăpînire pe toți cei de față și că nu va înceta să vorbească pînă nu-l vor durea fălcile, cînd ne vom ridica și pleca. Ceea ce se și întîmplă. După ce termină cu prezentările, înfulecînd, mă ignoră, spunînd că de altfel el îl cunoaște bine pe N. B., șeful meu de catedră, îi trimite din cînd în cînd pește și cîte-un purcel, fiindcă e prieten cu... care e cel mai bun prieten cu... unul din ăștia fiind fost coleg de liceu cu el la Chișinău, prieten de nădejde, e cel mai bun internist din Ardeal după Hațeganu, e elevul lui... „Într-o zi lui Hațeganu, înlănțui el dînd pe gît un pahar de vin, cît e el de mare, i-a făcut figura un țăran, care a venit la el cu plămînul ciuruit de oftică. I s-a arătat radiografia, nu și-a dat seama că țăranul era acolo, alături, pitit în suita lui, și zice, moare, asta e, domnilor, moare!... După un an se întoarce țăranul sănătos și zice: domnu' doctor, acum mi-e bine, să vă dea Dumnezeu și dumneavoastră multă sănătate și să trăiți o sută de ani. Ce e cu tine? zice Hațeganu. Ce e cu ăsta? Și doctorii îi explică, e ăla de anul trecut, care... știți dumneavoastră, așa și-așa și cum arată acum radiografia? zice Hațeganu enervat (așa sînt ăștia, dacă nu mori cînd zic ei că ai să mori, se enervează). Se uită el la radiografie, se enervează și mai tare, toate cavernele se cicatrizaseră, ce-ai făcut, bă, zice, ce tratament ai urmat? Păi ce-ați spus dumneavoastră, zice țăranul, am băut moare! Ce e asta, moare? Zeamă de varză! zice țăranul. Du-te în p... mă-tii, zice atunci Hațeganu și-i aruncă radiografia în nas și se cară, nu-i plăcea să-și bată cineva joc de el, fiindcă el așa credea, adică nu-i venea să creadă că... Unul tot așa, un chirurg mare, l-a tăiat pe unul, l-a cusut, l-a aranjat, cînd să-l trezească, ăla dăduse ortul popii... La morgă cu el, zice. Anunță familia să vie să-l ia... Dimineața...” Da, bănuiesc, gîndii, dimineața ăla care murise înviase la morgă, și izbucnii în rîs și turnai vecinei mele în pahar.

Ea tresări, surprinsă. „Ai de gînd să asculți mai departe vorbăria ăstuia?" îi șoptii. Tăcerea ei deveni atentă: spui tu ceva mai interesant? parcă îmi răspundea. „Bineînțeles, zisei. Cum trăiești tu cu *gringalet*-ul tău?" (ca să nu-i zic pe românește pipernicit – prudență cu femeile fatale!) Tăcerea ei se adînci, nu-mi răspunse. Îmi plăcea cum mînca, într-o totală absență, deși poftă avea. Tot așa își goli paharul. Numai cînd își aprinse a nu știu cîta țigară, degetele ei deveniră vag nervoase, semn că gîndirea ei insondabilă era la pîndă și că masca ei cu senzuale buze trase în jos se mișca, sub presiunea unui enorm interes, unei ascuțite curiozități. Ce poate fi? mă întrebai. Bineînțeles, rînjii în sinea mea, cuvîntul *gringalet*, la care adăugasem *tău*, adică al ei, bărbatul ei, rătăcea ca o bilă în căutarea unui înțeles care nu se dezvăluia. Bărbatul ei era un *gringalet*?! Adică cum? Cum însă nu intra în legea care o călăuzea să se mire, se redresă, masca se reașeză, pleoapele se lăsară greu peste pupile și numai fumul țigării, din care trăgea cu poftă nestăpînită, arăta că voința pe care o pusese ca să nu întrebe era uriașă. Mă înșelam asupra cinismului ei, altceva era la mijloc, aveam să aflu mai tîrziu... Continuai: „Într-o cîrciumă, doi poeți nu aveau ce bea. Și atunci văd prin fereastră un tip care scria și el poezii, pe care însă nu le tipărea nimeni, care la rîndul lui îi vede pe cei doi. A, pupături, ce faci măi frate, ce bem noi aicea? Lasă că bem, zice noul venit și se duse acasă, veni cu bani, dar și cu un caiet. Se comandă vin, fripturi, în timp ce unul din cei doi răsfoia caietul. N-are! zise el deodată. Chelnerul le destupă sticla, le puse în față fripturile, salata... N-are! repetă acela, n-are! și aruncă alături caietul. Proprietarul lui înțelese și nemaiștiind ce spune strigă necăjit: ce-are, dom'le, de n-are? Aici e aici! făcui eu filozofic, ce are de n-are! Cine poate să știe?"

Tamara se întoarse și îmi aruncă o lungă privire languroasă. Tot ceea ce era în posesia ei se îngrămădi în această privire, dar nu avui timp s-o descifrez. Matilda încerca o diversiune, să-i smulgă fratelui ei dreptul de a pălăvrăgi: „...Dar nu e așa, Vasia (deci nu Vasile!), striga ea, în realitate el voia să caute puțină liniște, ce înseamnă agitația asta față de dorința omului de a fi el însuși..." Implacabil, Vasile îi răspunse că văzuse el cum voia acela să fie el însuși, adică să-l dea afară pe el, directorul fermei, și să vină el și să dea totul de rîpă... „Mai mîncam noi aici un curcan, și mai beam o damigeană de vin, ridică el vocea brutal,

dacă ne luam după...” „Dar ce mulțumire avem noi dacă el...” „Matilda, strigă Tasia, du-te, dragă, la el acasă și...” „Partea cea mai tare e că cel care spusese că ăla n-avea, n-avea nici el, strigai eu. Și nici celălalt. Nici unul din cei trei n-avea! Dar cei doi credeau că aveau... Ei, *gringalet*-ul tău are sau n-are?” „Dar dumneata ai?” spuse ea rar și-i simții pupilele pipăindu-mă îndelung. Întrebare neașteptată, în orice caz greu să răspunzi la ea. Dacă răspundeai afirmativ, exista loc în acele pupile pentru îndoială, care îi și licărea în ele, dacă ziceai că nu, atunci de ce rîzi de alții. „N-ai înțeles, zisei, e vorba de talent, doamnă!”

Mersesem prea departe cu sugestiile mele și mă înfundase. Ea izbucni în hohote, își dădu capul pe spate. Dinți lați, colți carnasieri, expresie brusc de o imbecilitate absolută și totală. Avui, o clipă, o senzație de coșmar. Doamne-Dumnezeule, cum putusem, încă de la început, să-i spun ceea ce îi spusesem? Nu-mi aminteam să fi fost vreodată atît de vulgar, nu față de cineva, ci față de mine însumi, fiindcă mi se întîmplase nu o dată să gîndesc: sînt vulgar cu ăsta sau cu asta, cu intenția de a insulta, eu nu sînt ceea ce exprim, cuvintele nu mă ating, deși eu sînt acela care le rostesc. Nu prețuiesc această persoană și ca atare nu-i ofer despre mine decît o viziune vulgară, deoarece o părere a ei bună ar tulbura sentimentele nete, prin slăbiciunea de a nu rezista la apropierea care ar urma. Nu doresc să mă apropii! O părere rea despre mine e un scut de apărare împotriva amestecului și a compromisului cu cei pe care îi disprețuiesc. Le dau șansa să mă disprețuiască și ei. Ce făcusem însă aici? Simții că roșesc, fiindcă îmi dădeam seama că *îmi plăcuse, și vrusesem să plac și eu*. Și, desigur, toată lumea văzuse și mă disprețuise, lucru pe care nu-l mai premeditasem, fiindcă deși hotărîsem să nu-i mai văd de-aici înainte, nu dorisem să le ofer o astfel de imagine, erau totuși rudele Matildei, căreia nu puteam să-i cer să rupă cu ei fiindcă nu mă primiseră ei bine... Deși pînă la urmă Tasia și Vasile se străduiseră să facă să dispară acel ceva nefiresc creat de Matilda și Petea încă din primele clipe ale apariției mele...

Mai întîrziai un sfert de oră, timp în care rămăsei tăcut fără să-i mai acord Tamarei vreo atenție, apoi mă ridicai de la masă și mă adresai Matildei grav, ca între soții care trăiesc de mult împreună și au învățat să-și respecte liber și fără vreun resentiment obiceiurile: „...dacă tu vrei să mai stai... eu trebuie să plec!” „Nu”, tresări ea și avu

pe chip o expresie neașteptată de supunere, pe care nu i-o cunoșteam și care o făcu să se ridice de pe scaun. Așteptai liniștit lîngă ușă să se termine pupăturile și salamalecurile de despărțire, nu dădui mîna cu nimeni, fiindcă nici ei nu dăduseră cînd venisem, spusei global bună ziua și ieșirăm.

CAPITOLUL VII

Merserăm multă vreme pe jos. Matilda arăta mai departe supusă, avea pași șovăielnici, pașii ei de-atunci, cînd o găsisem plimbîndu-se prin fața casei mele. Cum ea nu spunea nimic și nici eu n-aveam de gînd să spun ceva, o lungă tăcere se așternu între noi, nepăsătoare la mine, îngrijorată, se pare, la ea. În cele din urmă ea mă întrebă deodată cu un glas care infirma ceea ce mi se păruse mie că e supunere: gîndire sigură pe ea, judecată fără apel: „De ce te-ai purtat așa de urît cu Petea?" Nu era totuși chiar un reproș sigur, ci o nedumerire, parcă un regret ascuns sub o fermitate afișată. Vrusei să-i răspund că ea se purtase urît cu mine și nu eu cu cineva, dar nu dădui urmare acestui impuls. Totul era mult prea grav pentru a mai face apel la cuvinte. Ceea ce se petrecuse în acea zi, începînd cu întoarcerea mea acasă, nu se mai putea drege cu nimic, nu exista o explicație care se putea da de ce o soție nu schimbă un cuvînt cu soțul ei într-o vizită, nu schimbă o privire, un gest, un surîs, o exclamație... Nu era ceva care putea fi înțeles, trebuia doar înghițit, iar în ceea ce privește urmările și sensul, nu putem forța nimic de pe acum, vom vedea mai tîrziu. Vrusei să-i spun: „Niciodată nu mi-aș fi putut închipui că..." dar mă oprii iarăși. Practica pitagoricienilor de a tăcea îmi plăcuse cel mai mult la ei. Nedînd expresie gîndurilor care ți se îmbulzesc la poarta vorbirii, ele se retrag de la sine și descoperi cu o mare bucurie că exprimarea lor nu era necesară. Matilda se neliniști: „Ești supărat pe mine?"

Dacă eram supărat pe ea! I-auzi! Voia să smulgă de la mine ceea ce ar fi trebuit ea să dezvăluie. Ei bine, gîndii, dă-i drumul, dacă poți, spune ceea ce nu poate fi spus, explică ceea ce nu se poate explica! „Te-am așteptat o oră să te întorci, nu știam ce e cu tine..." Nu știa! Dar de ce sunasem în loc să deschid? Nu știa, o lovise amnezia... Și cum urcase scările *uitînd* că trebuie să vin și eu și închisese bine ușa în urma ei?

Explică, Matilda, curaj, încearcă imposibilul. „Bine, zise ea, Petea e un nesimțit, dar în cazul de azi nu voia decît să...” Se poticni singură. Ei, ei, de ce te-ai oprit? Lasă-l pe Petea, mai e pînă acolo! „De la început, reluă ea, ai intrat cu o figură de înmormîntare, m-am mirat și eu, n-ai dat mîna cu nimeni...” Trece la atac! O fi vrut să fac înconjurul mesei în timp ce toți stăteau ca niște plăcinți pe scaune, să arborez o încîntare maximă, să sărut mîna la cucoane... Sînt obișnuit de la părinți, Matilda, gîndii mai departe, să mă ridic în picioare cînd îmi intră un musafir în casă. Iar figură de înmormîntare eu nu aveam cînd am intrat – și ți-am căutat chipul și am așteptat de la tine un semn de recunoaștere. Oi fi avut după aceea, asta e posibil...

Simulă oboseala (fiindcă mersesem foarte puțin), se opri și se așeză pe bordura unui mic havuz secat din mijlocul unui scuar cu un arbore foarte bătrîn. Se însera. O lumină galbenă de noiembrie liniștit se zărea în depărtare, mărind parcă, lărgind bulevardul care ducea spre centru și înecînd acest centru în mister, ca și cînd acolo s-ar fi petrecut cine știe ce... Îmi amintii de teritoriul meu cucerit în acea plimbare după excursia cu Petrică și mi se făcu dor să mă plimb singur, ca atunci cînd o dădusem pe Matilda uitării, după ce mă făcuse toată ziua ridicol. Și astăzi mi se întîmplase același lucru. Îi aruncai o privire. Stătea nemișcată ca o statuie, cu obrajii în palme, părul bogat, castaniu, i se revărsase peste mîini. Taiorul negru i se mula pe corp, genunchii stăteau strînși unul lîngă altul, și privirea mea piezișă întîrzie căutînd frumoasele ei glezne. Ca un val care spală în cîteva clipe o plajă murdară și îi redă frumusețea ei de la începuturi, amintirea primelor clipe cînd o zărisem pe Matilda prin ninsoare șterse această zi din prezent și o dorință vie mi se urcă în inimă să-i văd pleoapele clipind și surîsul înflorindu-i enigmatic în colțul gurii.

Mă așezai alături și îi apucai mîinile. Ea nu și le desprinse, dar se abandonă, căută adăpost la pieptul meu. O ținui astfel cîtva timp... Dar n-o puteam ține la infinit, îi dădui capul pe spate. Îmi arătă un chip devastat; cu ochii pe jumătate închiși, acest chip, care nu era frumos decît printr-un misterios suflu interior, era părăsit acum de armonia lui și mi se arăta ochilor cu oribilele trăsături ale unui bărbat... Da, gîndii, ce coșmar! Apucă-te să mîngîi și să săruți un bărbat... Simții un val de

repulsie și o lăsai din brațe. „Da, știu, zise ea, sînt odioasă. Dar nu mă pot stăpîni... Lumea mă admiră, colegele, toți care mă cunosc... Matilda, mi se spune în față, tu ești un om și jumătate! Dar eu știu, aproape că strigă ea, și mai ales de cînd te iubesc pe tine, că nu e așa, că nu sînt un om și jumătate, fiindcă nu sînt stăpînă pe mine." „De ce ar trebui să fii stăpînă pe tine din moment ce toată lumea te admiră?" rupsei eu tăcerea. Și nu spusei mai mult. Stăpîn pe sine, gîndii, trebuie să fie acela care dă la iveală fără să vrea lucruri străine firii lui. Or, Matilda, ce e străin de tine din ceea ce ai făcut tu, de pildă, azi? Nu timp de o clipă, fiindcă ne putem pomeni că săvîrșim într-o clipă o enormă gafă, sau chiar timp mai îndelungat, să alunecăm pe o pantă aiurea, pînă ne trezim roșind, cum făcusem eu cu Tamara, dar pe tine te urmărește după cîte înțeleg mai demult, ca un blestem, această alunecare; ești conștientă de ea, dar nu vrei să-i spui pe nume. „Ei, rîsei eu, e ușor să spui că ești oribilă, dar ia încearcă să spui de ce, apucă șarpele de coadă..." Și fiindcă îmi dădui seama imediat că vorbisem zadarnic, fiindcă nici un semn nu arăta că a înțeles ce așteptam eu de la ea, adăugai cu ironie: „Cum, dar ești *firească*, tu care îi înțelegi pe toți fiindcă *așa sînt ei*, nu văd de ce nu te-ai accepta și pe tine!", tot gîndind: în fond te accepți, plesnești de trufie cînd ești așa cum sugerezi că n-ai fi, te-am văzut, oho, te-am văzut din plin, așa cum nu mi-am putut închipui în doi ani de zile că o să fii la prima noastră ieșire în lume! Nu e grav, acum sînt prevenit, pe viitor cînd vom ieși mă despart de tine pe timpul cît va dura vizita, apoi ne reîntîlnim ca acum îndată ce ne vom afla în stradă...

„Hai să-i punem punct, zisei, nu s-a întîmplat de fapt chiar nimic, nu văd motive suficiente să-l imiți pe Marmeladov! Nu te înțeleg, continuai, și te rog să mă crezi că nu e pe gustul meu să văd pe cineva tulburîndu-se și acuzîndu-se de lucruri care pentru el n-au nici chip nici formă, vreau să spun nu au nici o concretețe." „Da, zise ea, dar au consecințe, o, eu știu, simt..." „Păi sigur că au, zisei, dar ce poți face? Ei, da, e ca și cînd am avea dreptul să cerem și să ne cerem ca toate actele noastre să se consume într-o perfectă armonie cu ceilalți." (Trebuia atît de puțin, gîndii, ca totul să fie în ordine! și nici acum nu trebuie mai mult, dar văd că nu-l faci, puținul acesta, și continui să-mi arăți acest chip de bărbat care îmi stîrnește repulsie!)

Revenii însă asupra acestei gîndiri. Nu, acum nu mai putea face nimic, afară, poate, de un singur lucru și anume o transfigurare, să revină Matilda de dinainte de căsătorie! dar cine se poate transfigura cînd asupra lui apasă masa brutală a unei realități sufletești în stăpînirea căreia este? Doar un puternic seism poate determina să se spulbere firea, caracterul care ne ține înlănțuiți și să elibereze ceea ce zace în noi încătușat, acea simțire diafană, profundă și pură care ne face să cădem aproape în perplexitate cînd învăluim cu privirea chipul iubit... Aveam o singură nedumerire: ce se întîmplase de fapt cu Matilda? Fiindcă una erau discuțiile noastre din care ieșeau scîntei (nu mă neliniștea, ba chiar mă pasionau, fiindcă nu e lipsit de interes să învingi o rezistență; în mod normal gîndim că astfel de rezistențe nici n-ar trebui să existe, dar uite că oamenii le au, și anume în chestiunile cele mai puerile) și alta această schimbare care, nu mă înșelam, venea din adîncuri. Din primul șoc rămăsesem însă cu un fir de înțelepciune și îmi spusei că Matilda n-are altă treabă decît arhitectura ei și, desigur, obiceiul de a-și contempla cu un sentiment catastrofic deplasările sufletești. În loc să-mi spună simplu, Victor, te iubesc, nu lua în seamă ce mi se întîmplă mie, lucrurile astea n-au importanță față de ceea ce știm noi că simțim unul pentru altul, ea continua să stea alături de mine cu chipul desfigurat, străină și mortificată, cu toate că eu o acoperisem spunîndu-i că de fapt nu s-a întîmplat chiar nimic și n-avea rost să se complacă în starea aceea. Nu, ea avea timp, îmi sugera chiar că timpul tocmai de aceea există, pentru astfel de stări. Pentru ce altceva? Ce e mai important decît asta? Aici e-aici! Restul e nerozie. „Uite ce e, îi spusei, eu am treabă, ți-am spus de la început cînd mi-ai dat telefon că n-aveam chef să vin. Și ți-o spun și pentru viitor, că în general *am treabă*, pe care însă sînt gata oricînd s-o părăsesc la chemarea ta. Da' tu acum ești departe de mine și ai timp de pierdut exagerînd întîmplările unei vizite nereușite, despre care nici măcar nu vrei să vorbești, să-ți explici ție, dacă mie nu crezi că mi-ești datoare vreo explicație, ce anume ți-a făcut rău, ce s-a întîmplat de fapt. Hai să mergem!"

CAPITOLUL VIII

Numai că această stare n-o părăsi decît după vreo săptămînă, timp în care nu descoperii nimic și văzui zilnic și cu neliniște chipul ei urîțit, de pe care fugise lumina de altădată. Și dacă rămîne așa? mă întrebai. O fi bolnavă. Dar nu era, mînca zdravăn, cu poftă, și tot așa făcea și dragoste, dar fără exaltările de altădată. Se purta firesc, ca și cînd nimic nu se petrecuse cu ea și mă pomenii că un fior rece îmi strînse inima și un gol insuportabil născu în mine întrebarea: dar dacă nu ea s-a schimbat, ci eu? Dacă ea a fost așa totdeauna și eu am văzut-o altfel? Cîteva zile mă simții ca și cînd aș fi avut în stomac un copil mort. Conversația cu ea era ternă, tăcerile între noi lungi, nu-mi mai povestea nimic despre ceea ce se mai petrecea pe la ei pe la arhitecți, și cînd încercai să fac eu acest lucru relatîndu-i ce se mai petrecea pe la noi, la universitari, nu-i captai interesul, deși nu era absentă, mă asculta cu atenție. Nu ieșirăm nicăieri, eu citeam în birou, ea vorbea îndelung la telefon cu tot felul de cunoștințe, cînd nu stătea în bucătărie cu Ana și pregătea masa. Alteori dădea drumul la radio, lua o carte și se înfunda în fotoliu să citească, dar renunța după un sfert de oră, se scuza că în seara aceea o să mă lase să iau masa singur, îi era somn, se simțea obosită, se ducea să se culce.

Spre sfîrșitul săptămînii o văzui la un moment dat în fotoliu cu oglinda în mînă (un frumos obiect din argint vechi), se cerceta cu o atenție minuțioasă și îndelungă, se strîmba, se uita cînd foarte aproape, cînd de la distanță, punea mîna pe nas, belea ochii... Nu părea nici surprinsă, dar nici cu totul indiferentă, avea doar o vagă curiozitate scîrbită și reflexivă... Cînd aproape că aruncă oglinda, de astă dată plictisită, și spuse cu un soi de nepăsare care venea parcă de foarte departe: „Arăt oribil!” Dar nu mie mi se adresa, ci, ai fi zis, pereților și se ridică din fotoliu, îmi arătă un spate care se îndepărtă leneș spre dormitor și

dispăru lăsînd ușa deschisă. Deci era adevărat, arăta așa cum era ea, nu cum credeam eu că o văd... Adică nu eu mă schimbasem... Și simții cum din nou ființa mea respira liber, fără acel ghem din stomac. Mă pufni chiar rîsul. Felul cum ea se privise în oglindă, aș zice plictisită că era plictisită, fără vreo cutremurare, arăta, dezvăluia adică o comică stagnare a sufletului, ca și cînd ar fi fost o iapă bătrînă care se uita în golul cel mare al cîmpiei și nu mai voia nimic... Mă dusei peste ea să văd ce face, cu veselia care mă năpădise reprimată, dar care nu se stingea. O găsii așezată pe taburetul din fața oglinzii de toaletă, cu un ruj în mînă. Și-l dădu peste buze, se contemplă, își supse gura... Buzele reapărură, se uită, îi plăcură sau nu, operă iar cu rujul, de astă dată desenîndu-și o gură de vampă... „Cum arată o curvă, zise, tu trebuie să știi... Ai fost la curve, nu? Să nu minți, toți ați fost...” Izbucnii în rîs. Vorbea tot așa, tărăgănat, ca și atunci cînd constatase că arăta oribil și nu-i păsase, sau prea puțin. Tot așa și acum, puțin îi păsa dacă am fost sau nu la... „De ce rîzi?!” mă întrebă cu o nedumerire amorfă, impersonală, în timp ce încerca să-și facă o gură cum credea ea că trebuie să arate o... Se uită astfel la mine, dar numai o clipă, apoi începu să se șteargă cu vată, pe care o înmuie într-o sticluță, reușind să se boroșcăiască pe obraz și pe bărbie, enervîndu-se, o enervare rece, flegmatică, amestecată cu nedumerire că găseam ceva de rîs în toate acestea... Rîdeam fiindcă o iubeam, deși o simțeam departe de mine, dar mi se părea că se trezise totuși ceva în ea și cine știe, poate...

Într-adevăr așa se și întîmplă, a doua zi dimineața cînd deschise ochii chipul ei se limpezi și înflori sub un straniu sentiment de renaștere, uitîndu-se la mine: „Victor, ce faci tu, iubitul meu, ei, eee...” strigă, un vechi strigăt al ei, la început de interdicție, apoi de stupoare, la telefon, cînd mă căuta la facultate și ne auzeam vocile. Mă redescoperea? Vedea că exist? Descoperea că ea însăși exista și nu oricum, ci alături de un bărbat pe care îl iubea și de care era iubită? O uluia acest fapt?...

Totuși în săptămînile următoare descoperii că întoarcerea nu era totală, ca și cînd ceea ce cîștigase înstrăinîndu-se de mine aproape îndată ce începusem să trăim în aceeași casă era ceva bun pentru ea, la care nu trebuia să renunțe. Referirile mele la un trecut care îmi umplea sufletul, deși foarte prudente acum, nu-i aduceau decît o exclamație scurtă, a, da, sau, sigur, era foarte frumos, pînă cînd într-o zi îmi spuse

chiar mirată: „Parcă ai fi un moșneag care trăiește din amintiri. Sîntem tineri, trăim în prezent... Nu pot să-i înțeleg pe cei care vorbesc mereu de trecut și de viitor, nu mai văd clipa de față, care singura e viață; restul e iluzie care s-a dus, sau iluzie pe care ți-o faci. Și de trăit cînd trăiești?" „Sînt trei dimensiuni componente ale conștiinței umane, care ne deosebesc de animale, îi spusei. Ne naștem și asfințim odată cu ele, nu numai bătrînii se gîndesc la trecut, nu numai tinerii la viitor și nimeni nu poate trăi ca un cal jugănit, numai în prezent, viața noastră ar fi ca și a lui, mîncare, ham, apă, somn, apoi iar mîncare, ham, apă și din cînd în cînd bici, dacă l-ar vizita, trăgînd căruța și auzind nechezatul unei iepe, cine știe ce reverie de pe vremea cînd era armăsar." „Deci armăsarul are conștiință?" zise ea izbucnind în rîs cu o satisfacție stupidă, pe care o au toți cei ce nu pot urmări pînă la capăt o idee, și care cred că te-au prins că a ta e falsă. „Calul și tot ce există ne este egal în spirit, zisei, în sensul că totul e spirit, dar asta e altceva. Reține numai cuvîntul «jugănit», care ți se poate aplica, dacă chiar crezi că numai prezentul contează." „Bine că ești tu armăsar", rîse din nou Matilda și părăsi brusc și discuția și locul, cum nu făcea de obicei, lucru care mă bucură, fără să-mi dau seama de ce. Abia acum pot să spun că ideile erau blestemul ei, și cînd reușea să se ferească și să nu intre în jocul lor și mai ales cu mine, însemna că mă iubea foarte tare în acele clipe și se temea de ceva...

Bine, îmi spusei, haideți așadar să trăim acest prezent. În duminica următoare făcurăm o vizită părinților mei, care bineînțeles că se supărară fiindcă nu-i anunțasem din timp să ne primească și ei cu masa pregătită. De astă dată Matilda căzu în extrema cealaltă, mă sorbea, cum se zice, din priviri, punea mîna pe mine, ba chiar la un moment dat își lăsă capul pe pieptul meu...

Credea că o să fiu încîntat, eu sau părinții mei? Puțin lipsi să nu mă scoată din pepeni și scurtai vizita, crezînd că din pricina asta, că ne aflam la părinții mei, voia ea să arate că mă iubește așa tare.

Dar nu. Asta o ținu cîteva săptămîni. Încercai s-o scot din casă. Teatru, cinematograf, plimbări... Dădea din cap scurt, nu, n-am timp, deși pe urmă se vedea că avea destul, ba chiar, după ce îmi dădea acest răspuns, se îmbrăca și ieșea la plimbare... dar plimbare îi oferisem și eu cu o oră înainte. Și nu zicea vino și tu, dacă de plimbare era vorba.

Ridicai din sprîncene: omul are chef să se plimbe singur, da, singur, și să mai tacă dracului din gură, căci ajunsesem să simt cum se strecoară în mine regretul că pierd vremea ascultîndu-i vorbăria. Firește că începui să ies și eu singur, fără să mă mai obosesc s-o invit. Primeam vizita cîte unui arhitect, cu soția, firește, Matilda rîdea cu gura pînă la urechi de nu știu ce, și după ce aceia plecau, se uita la mine vindicativ, ca și cînd eu aș fi silit-o să rîdă astfel de te miri ce idioțenie spusă de musafiri.

Fiindcă era un decembrie frumos, îi propusei o excursie, crezînd că în mijlocul naturii o să dorească mai puțin să-mi arate cît mă iubește! Nici vorbă! Îi dădea înainte cu *tibia* și mi se agăța de braț împiedicîndu-mă să urc... „Ai vrut dragoste, îmi spunea (dar nu-mi spunea, nici măcar nu avea aerul), ei, iată dragoste! satură-te!" Dar nu era așa, nu era nimic demonstrativ în acest exces și mă întrebam ce e mai rău, înstrăinarea sau apropierea aceasta sufocantă? Devenii brutal în fața acestei revărsări de tandrețe, încît după acea excursie vorbeam tare cu ea, sonor, impersonal, dînd cuvintelor doar valoarea lor, ca să zic așa extrinsecă... Treptat încetai să-i mai pîndesc reacțiile, ba chiar erau zile cînd nici nu mai știam dacă Matilda e veselă sau tristă... nu mai observai și ce anume stare nouă luase locul celei sufocante, care la rîndul ei să dispară după un timp și să vie alta. Se instală, adică, între noi o anume nepăsare variabilă, asemeni zilelor și anotimpurilor, sentiment, cred, comun tuturor oamenilor, căci altfel n-am putea viețui cu cineva în aceeași casă, atîția amar de ani, cît durează o căsnicie activă (bătrînețea e sfîrșitul ei...)

Dar asta și din pricină că la facultate începu să se întîmple ceva, evenimente senzaționale, care mă surprinseră și mă aruncară într-o stare extremă de tensiune lăuntrică, și nu mai aveam timp să despic firul în patru în relațiile mele cu Matilda.

CAPITOLUL IX

Predasem pînă atunci liniștiți, treceam și noi, ca și arhitecții, printr-o stare de spirit, pe care eu am desemnat-o mai tîrziu ca aparținînd *perioadei Matilda*. Adică?

Adică, Marx spune că omenirea se desparte de trecutul ei rîzînd. Se referă la perioada de după revoluția proletară, cînd vechii idoli și mai ales vechii stăpîni devin obiectul de rîs al maselor, înfățișați ca niște paiațe, în artă, filme, teatru, spectacole de circ și de estradă. A dispărut aura în care erau învăluiți, puterea, luxul, banul, și ne apar acum așa cum erau de fapt în realitate, adică ridicoli, mărginiți, caraghioși. Numai că marii artiști făcuseră acest lucru totdeauna, dar masele, masele se distraseră prea puțin, asta voia să spună Marx, aura persista atît timp cît condițiile sociale rămîneau neschimbate. *Perioada Matilda* însă arăta contrariul, nu se rîdea numai de vechii idoli, ci și de cei noi. Cel puțin ea rîdea, și la început n-o înțelesesem, pînă într-o zi cînd mă întorsei și eu acasă în prada unei mari veselii.

Mă încrucișasem în dimineața aceea pe culoarele facultății cu dentistul la care mă duceam de obicei cînd aveam vreo carie, doctorul Vaintrub, un om simpatic, cordial, cunoscut în oraș, avea o bogată clientelă, om cu carte, iubitor de literatură și filozofie, mă oprea adesea minute lungi în cabinetul său după ce mă plomba, să trecem în revistă noutățile, cu toate că salonul său era plin de clienți în suferință. Dar ne și împrieteniserăm, ne făcuserăm vizite reciproce, schimbaserăm cărți... „A, doctore, îl întîmpinai, salut...” În loc de răspuns el îmi zîmbi, mă apucă pe după umeri cu un gest hotărît și protector și mă strînse și mă bătu ușor pe spinare, grăbit dar atent: „Cum merge?” mă întrebă. Se referea desigur la starea danturii mele pe care o neglijasem ani în șir și mă pomenisem că nu mai puteam mînca într-o parte. Pierdusem o măsea și trebuise să-mi îmbrace două ca să mi-o înlocuiască, operație

extrem de dezagreabilă, polizorul acela sfredelindu-mi creierii. „Merge bine, îi răspunsei, acum pot să sparg și sîmburi de măsline.” El rîse cu poftă și dispăru pe ușa pe care scria *Decan*. Nu mă mirai că se ducea acolo, deși mi se păru nefiresc felul natural cu care o deschise, fără să ezite și mai ales fără să bată în ușă. „Decanul nostru suferă rău de măsele, spusei în birou colegilor mei. L-a chemat urgent pe doctorul Vaintrub.” Era tăcere. Nimeni nu-mi acordă atenție și nu știu de ce parcă fumau toți ca niște turci, deși nu erau toți fumători. Tăcerea se prelungi, unul se uita pe fereastră, altul își răsfoia niște notițe, ceilalți se plimbau de colo pînă colo cu chipurile alterate parcă de nesomn, nu știu ce așteptau de nu-și vedeau de orarul lor... Secretara deschise ușa și ne anunță: „Domnul decan vă așteaptă!” Aha! Asta era deci. Ieșirăm și ne îndreptarăm spre decanat, intrarăm... Acolo însă nici un decan, la biroul lui, întîmpinîndu-ne cu un surîs cordial, stătea dentistul Vaintrub.

Se ridică în picioare și dădu mîna cu noi toți. Ni le cam zgudui pe-ale noastre... „Domnilor, ne spuse, sînt, după cum vi s-a comunicat ieri, noul dumneavoastră decan... Luați loc... Sînt în măsură să vă spun că unele măsuri preced reforma învățămîntului pe care partidul o pregătește. În iunie, cînd s-a produs actul naționalizării, uzinele și fabricile erau deja în cea mai mare parte conduse de comuniști. În învățămînt, în cadrul revoluției culturale, reforma învățămîntului și desigur mai ales a învățămîntului superior trebuie și ea pregătită în prealabil. Prima sarcină este introducerea marxismului în filozofie și combaterea energică a filozofiei idealiste. Pînă nu de mult marxismul fusese considerat o simplă filozofie de referință doar pentru curioși. De-aici înainte, marxismul, pe care se bazează concepția despre lume materialist-dialectică a clasei muncitoare care a luat puterea, va trebui să devină filozofia de bază care se va preda în filozofie, în științele economice și sociale. Vom începe printr-o analiză a materiei cursurilor înscrise în program în acest an și treptat le vom schimba. Pentru început vă recomand...”

Și ne recomandă, fără să citească de pe vreo listă, lucrări de Marx, Engels, Lenin, Stalin, Plehanov, Feuerbach și alții... „Nu notați, zise el, deși nimeni nu nota, aceste titluri vor fi afișate, iar cărțile le veți găsi fie prin biblioteci, fie direct prin librării...” Și tăcu. Apoi adăugă: „Domnule Petrini, vreau să viu acum la orele dumitale...”

Veni și arătă studenților, întrerupîndu-mă din cînd în cînd, că noul decan știa filozofie. „În acest sens, spunea el, iată ce scrie Marx... sau iată ce scrie Lenin... dialectica lui Hegel, dacă o răsucim cu susul în jos, abia atunci putem restabili eficient dialectica și putem opera cu ea. Hegel e mare numai dacă este astfel răsturnat... Continuați."

Hegel răsturnat! Nu rîdeam cu gura pînă la urechi, cum făcea Matilda, dar rîdeam foarte tare în forul meu interior, văzînd cum un dentist îi amenda pe marii filozofi luînd drept literă de evanghelie ceea ce un geniu politic cum fusese Lenin spusese, pentru necesități dictate de lupta ideologică pentru cucerirea puterii, în cutare sau cutare împrejurare. Dentistul le scotea filozofilor dinții, îi plomba și în cele din urmă le muta și fălcile fără măcar să clipească. Era foarte sigur de sine, dacă nu mai mult, și asta era cu atît mai curios cu cît îl știam pasionat de marile sisteme de la Platon și Aristotel, pînă la ontologia existențială a lui Martin Heidegger. Această stranie și rapidă transformare, care îl făcea în primul rînd antipatic, constituia pentru mine un mister. Ce i se întîmplase? Și cînd? Cum își înăbușise el ardoarea gîndirii sale libere, care mă făcea să-mi amintesc adesea de el cu acea bucurie pe care ne-o dă ideea că undeva în orașul în care trăim cineva are aceleași preocupări ca și noi, deși meseria lui e alta și că oricînd te puteai duce să-l vezi, și el să te primească cu acea sticlire în ochi pe care i-o dădea pasiunea nobilă pentru cultură? Cum de renunțase și la meseria lui și la această pasiune și acceptase să vină la noi și să...

Abia acasă deschisei și eu fălcile și rîsei cu gura pînă la urechi de mai multe ori: ha, ha, ha... ha, ha, ha, ha... ha, ha, ha, ha... „Ei, ce e, mă întrebă Matilda. Ce te-a apucat?" „Avem un nou decan, îi spusei, un dentist, ha, ha, ha, ha, ha... hi, hi, hi, hi, hi... N-are dreptate Marx, nu ne despărțim numai de trecut rîzînd, ci intrăm și în viitor tot rîzînd... însă de noi înșine..." Și îi povestii întîlnirea mea pe coridoare cu doctorul Vaintrub și cum îi spusesem că stau bine cu dantura, pot să sparg și sîmburi de măsline... „Se pregătește o reformă a învățămîntului, continuai în timp ce mîncam flămînd. Ce-ar putea să aducă nou această reformă. Ce putea să aducă? Elevul și studentul trebuiau oricum să învețe? Bineînțeles! Acest adevăr nu putea fi reformat. Atunci?!" „Cine ți-a spus că acest adevăr nu poate fi reformat? rîse Matilda mai tare parcă decît mine. Șeful catedrei voastre de filozofie a culturii era prezent?"

„Nu, lipsește de vreo două săptămîni, are o sciatică infecțioasă, care îl ține la pat." „Hm! Așa credeți voi! De sciatica de care suferă el n-o să se mai vindece niciodată. Marele vostru filozof a fost întîmpinat într-o zi la poarta universității de către... nu-ți spun cine și i s-a spus: din clipa asta dumneavoastră n-aveți ce mai căuta aici." Mă posomorîi, avînd într-o secundă sentimentul că pentru mine *perioada Matilda* fusese foarte scurtă. Cum, marelui poet și filozof i se luase catedra? „Chiar e adevărat?!" spusei. „Bineînțeles! zise Matilda care continua să fie veselă, ieri am aflat, dar am uitat să-ți spun."

Nu-l iubeam pe marele poet nici ca filozof, nici ca profesor, deși el mă susținuse să fiu numit la catedra lui. Nu-mi plăcuse însă că era distant cu mine și se complăcea să fie înconjurat de adulatori găunoși, care în afară de opera lui, din care îi citau chiar în față fără nici o jenă, știau prea puțină filozofie. Era adevărat că în sinea mea consideram lipsită de interes pentru timpurile moderne teoria sa asupra unei cunoașteri limitate de o cenzură transcendentă, precum și adaptarea la spațiul românesc a gîndirii spengleriene conform căreia culturile și civilizațiile sînt determinate de spațiul geografic, dar avusesem grijă din politețe pentru marele poet și om de cultură să nu discut cu nimeni despre opera lui. Era adevărat însă că păstrasem și tăcere cînd vreun adept cu privirea sticlind de ignoranță încerca să abordeze cu mine acest subiect. Pesemne că i se transmisese *tăcerea* mea, dacă nu mai mult. Nu mă invita la el, cum auzisem că făcea cu ceilalți, îmi arunca doar, din cînd în cînd, abia clipind din pleoapele lui palide și transparente, cîte-o privire rece și vag interogativă. Scoaterea lui brutală de la catedră era însă cu totul altceva. Era clar că în locul lui vor numi un alt Vaintrub oarecare, și nu unul dintre noi, desigur, nu pe mine sau vreun discipol al marelui poet, sau pe profesorul N., de pildă, care mai fusese șef de catedră înainte de război și la cursurile căruia învățasem noi filozofie? Era un umanist blînd și cu vastă cultură, moderat om de stînga, necompromis de vreo mișcare politică, ar fi fost cît se poate de firesc să fie numit el, or, de două săptămîni, titularul lipsea și după spusele Matildei nu din motive de boală, și nu se auzise nimic de o eventuală numire a profesorului N. „Poate că nu e adevărat!" îi spusei Matildei prins de neliniște și îndoieli. „Nu-ți spun din auzite, zise Matilda, ci direct de la sursă. Darea lui afară își

are originea în prelegerea lui de deschidere a cursurilor, cînd vorbind în introducere la istoria filozofiei, pomenise pe cine vrei și pe cine nu vrei, în afară de Marx și marxism. Nici ăsta nu e zdravăn la cap!" rîse Matilda sugerîndu-mi astfel că pentru ea sursele comediei erau diverse, nu rîdea numai de indivizi ca de-alde Calcan.

Mă retrăsei în biroul meu și în timp ce îmi beam cafeaua și Matilda răsfoia ziarele (căci la serviciul ei unde era șefă evita să citească *Scînteia* în colectiv și să comenteze articolul de fond, la orele opt dimineața, lăsa pe altcineva s-o facă și dispărea presată, motiva ea, de treburi) îmi aprinsei o țigară și rămăsei tăcut vreme îndelungată. Era clar, îmi spuneam, ne vor aduce nu chiar un nou dentist (și încă acesta era bun, nu era neinformat, era familiarizat cu filozofia), ci cine știe ce obscur profesor secundar sau cine știe ce ziarist gălăgios, cum se întîmplase la Litere, unde e drept că titularul, un celebru specialist în cercurile romaniste din străinătate și pe deasupra om de știință agresiv, nu putuse fi gonit, dar îi fusese impus un jurnalist, un puțoi care nu se jena să-l ia peste picior și să-l învețe pe el, marele savant, cum e cu marxismul în lingvistică. Ignorasem aceste semne, considerîndu-le accidente fără importanță. „Chestia asta nu poate să rămînă așa, îi spusei Matildei. Răspundem de soarta culturii și a învățămîntului și dacă nu reacționăm, vom avea ceea ce ni se cuvine, adică exact ceea ce merităm." „Ce vrei să faci?" mă întrebă ea de astă dată doar zîmbind sceptică, vrînd parcă să spună că de făcut, firește, se putea face orice, dar rezultatul ea îl cunoștea dinainte. „Să vorbesc cu marele poet, să-i spun că trebuie să protesteze și că noi îl vom susține."

Matilda lăsă ziarele, își aprinse și ea o țigară și între noi se așternu o tăcere. În cele din urmă îmi spuse ca un avertisment: „Mai gîndește-te!" „M-aș mai gîndi, îi răspunsei gîndindu-mă, dar n-am la ce. Nici nu mai e timp. Dacă mîine ne vom pomeni la catedră cu cine știe ce ginecolog sau inginer de poduri și șosele, o să fie prea tîrziu." „Treaba ta, îmi spuse, vezi să n-ai o surpriză începînd chiar cu titularul pe care vrei să-l aperi." „Ce surpriză?" „De unde să știu eu? Tot ce știu e că trăim vremea surprizelor. În orice caz, continuă ea repede, ca să nu-i cer amănunte, nu uita să-l întrebi de ce consideră el marxismul nedemn de a fi citat într-o prelegere de filozofie!" Avusese în glas tonalități necruțătoare, pe care i le auzeam pentru întîia oară și tresării.

„În cultură, îi răspunsei, un gînditor, dacă nu e liber, nu mai e om de cultură capabil să exprime ceva propriu, ci un simplu truditor într-o profesie ca oricare alta, care nu solicită opțiuni individuale." „În orice profesie ca oricare alta, zise ea cu ironie (își amintise cum rostise ea însăși aceste cuvinte în ziua cînd mă mutasem la ea?), se cer opțiuni individuale. Poți să faci o casă urîtă sau una frumoasă, asta are o mare importanță pentru aspectul estetic al unui oraș. De ce e frumos Parisul? Fiindcă bulevardele și casele lui au fost resistematizate în urma unei opțiuni a baronului Haussmann." „Bine, zisei, și întrucît absența lui Marx într-o prelegere trebuie să determine Bucureștiul să ia catedra unui vestit poet și filozof? Era suficient un avertisment." „Și de unde știi că nu i s-a dat? Sînt patru luni de-atunci. Întreabă-l, mai zise ea de astă dată cu un glas pașnic, discută cu el..."

CAPITOLUL X

Într-adevăr, marele poet nu suferea de nici o sciatică, îmi deschise el însuși și spre surpriza mea mă întîmpină cu un reproș: „În sfîrșit, zise, ai catadicsit și dumneata să mă onorezi cu o vizită." „N-am îndrăznit, dom' profesor, să vă deranjez neinvitat", îi răspunsei. „Uite că ai îndrăznit, zise el, și îmi face mare plăcere. De cînd am fost dat afară de la universitate, vechii mei discipoli m-au și părăsit, de unde pînă atunci mă agasau zilnic cu vizitele lor. Oricît am filozofa pregătindu-ne de moarte, nu ne pregătim deloc, ideea e o pură vanitate a gîndirii, care ne sugerează falsa certitudine că prin filozofie putem trece bine înarmați *Marele Prag*, ți-o spun cu majuscule. În fața morții nu mai ești nimic, *nu mai ești poet*, ești un simplu om care trebuie să dispară... Totdeauna m-am uitat cu neliniște la tabloul lui Sandro Botticelli, în reproduceri, căci originalul e la New York, care înfățișează împărtășania sfîntului Jérôme... Cei din jur, în special preotul, îi întinde agresiv lingurița cu o expresie neascunsă de satisfacție că el e viu, gras și sănătos în timp ce sfîntul va fi în curînd mort, deja, cu paloarea pe chip, cu privirea rătăcită... *nu mai e sfînt*, ci un biet bătrîn muribund, întru totul în ghearele morții neîndurătoare... Desfrînații, prin cinismul lor, continuă marele poet în timp ce ne așezam în fotolii, sînt mult mai bine pregătiți, pe ei nu i-a exaltat această viață pe care au scuipat de-atîtea ori în toiul petrecerilor lor deșănțate, încît apariția celei cu coasa și cu rînjet perpetuu le provoacă cel mult un nou hohot de rîs descreierat și un ultim scuipat aruncat *Aceleia* drept în figură..."

Chipul marelui poet nu exprima însă nici regret, nici amărăciune și mi se păru că niciodată nu-l văzusem atît de senin și de spiritualizat. Rămaserăm cîtva timp tăcuți. Așadar eu eram ultimul care aflam și foarte tîrziu că i se luase catedra. În ceea ce îi privea pe discipolii lui, mă simțeam indignat. Chiar așa, îl și părăsiseră? Era

adevărat, nu i se dăduse marelui poet și filozof să bea dintr-odată o cupă de cucută, ca lui Socrate, dar i se dăduse s-o bea cu încetul, să moară adică în fiecare zi, un supliciu existențial care și începuse să-i atingă (acestui iubitor al luminii și al corolelor de minuni ale lumii) fibra lui cea mai ascunsă. Ce însemnau ultimele lui cuvinte, aducea un elogiu desfrînaților? „Sper, dom' profesor, zisei, că nu sînteți, adică nu vă simțiți în postura lui Faust, care își regretă o tinerețe petrecută în asceză și studiu (gîndind: «v-ați bucurat de glorie, deși ați avut și detractori care însă nu v-au tulburat exaltările spiritului, v-ați bucurat de onoruri, v-ați căsătorit și aveți și o fată și, după cîte am auzit, soția vă adoră și acum...»). De altfel, continuai, Faust e un personaj nesărat, absolut neinteresant, după ce redevine tînăr continuă să nu trăiască nimic, fiindcă el nu se implică în tragedia Margaretei, la sfîrșit îl vedem cum se cară spre noi aventuri. Ce fel de aventuri? Nu poți spune niciodată clipei: oprește-te, sînt fericit, atîta timp cît Mefisto stă lîngă tine, să înmoaie brațul adversarului, ca să-l răpui tu cu ușurință." „Nu în asta constă mitul faustic, zise marele poet deodată înviorat. E o reînviere a mitului dionisian, a eternei întoarceri și a trăirii în afara tragediei. Goethe iubea Grecia antică, dar în același timp știa că vremurile se schimbaseră, apăruseră Dumnezeu și puternicul Mefisto. S-a adresat acestuia din urmă." («Înțeleg, am gîndit, felul cum ați fost dat afară de la catedra unde oficiați în numele spiritului v-a sugerat ca, după Nietzsche, să gîndiți: Dumnezeu e mort! Și să vedeți o mare tulburare în lume.») „Nu se poate încheia nici un pact cu nimeni, dom' profesor, și de altfel un pact faustic care ne-ar feri de primejdiile riscului, repet, ne-ar priva și de bucuriile victoriei. Forța stă în noi înșine: dumneavoastră ați și semnat un pact încă din tinerețe cu puterile spiritului, trebuie să recurgeți la ele, să recitiți acest pact și să-l respectați. Cultura e o făclie care arde! N-o aruncați din mîini și nu invidiați desfrînații..."

Marele poet surîse și o lumină se intensifică pe chipul lui. „Așa mi-am spus și eu, zise, o să stau acasă și o să-mi scriu memoriile. Nu e o îndeletnicire care încalcă pactul, cum bine ai spus. Proust a făcut acest lucru timp de un deceniu, și a trăit încă o dată și cu ce iluminări și bucurii, toată viața lui dinainte, oprind clipele pe loc, eternizîndu-le. O singură îndoială mă neliniștește. Voi suporta izolarea, singurătatea? Proust era un monden, avea prieteni, un anturaj pe care chiar dacă

nu-l mai frecventa din pricina bolii, ca înainte, cînd se simțea mai bine ieșea seara tîrziu, îmbrăcat bine, pomădat, cu o floare la butonieră și se întorcea în zori fericit. Nu discutăm aici unde se ducea și ce făcea, fapt e că avea unde se duce și că se întorcea fericit. Acest *dus* era la mine catedra. Nu-i acuz pe discipolii mei că m-au părăsit, poate că nici nu m-au părăsit, sînt, pesemne, dezorientați. Or să-și revină poate, dar eu aveam *acum* nevoie de ei. David ne arată în divinul său *Socrate bînd cucuta* un bărbat înconjurat de prietenii săi, în timp ce eu sînt singur («ce curios, am gîndit, iată, și el s-a gîndit la Socrate»), semnele pentru mine sînt rele. Nu încă foarte rele, dar omul, ca un animal cu instincte încă puternice, un animal social cum bine s-a zis, simte că firul gros și esențial care îl lega de societate, de cei tineri, fiind tăiat, viața i se va scurge în singurătate, nu mai poate, nu mai are cum să înnoade altul. Dacă mi s-ar da o revistă! Dar cum să mi se dea o revistă, cînd mi s-a luat o catedră?" „În paranteză fie spus, dom' profesor, zisei, de ce în prelegerea dumneavoastră la deschiderea cursurilor n-ați pomenit nimic nici de Marx, nici de marxism? Se discută în oraș despre asta și nu în favoarea dumneavoastră..."

Marele poet și filozof nu răspunse îndată. În biroul în care ne aflam, căptușit cu rafturi pline cu cărți, intră fiica lui, care îi semăna, dar cum se întîmplă adesea, aceleași trăsături nu mai dădeau aceeași expresie. Chipul poetului era frumos, de o albeață de statuie îndelung șlefuită de impulsurile luminoase ale vieții sale interioare, în care mărimea nasului nu mai avea importanță, buzele subțiri nu mai exprimau ascuțimea rea a celor cu o astfel de conformație a gurii și bărbiei, în timp ce pe chipul fetei, deși totul semăna fizic cu tatăl, nu apărea în expresie decît *comunul*: o fată oarecare, nici frumoasă, nici urîtă, pe care însă poetul o învălui cu o privire tandră și îi transmise și ei din bogăția acestei tandreți, care îi fu întoarsă, și tatăl și fiica semănară cu adevărat cîteva clipe, unul cu celălalt. Mă ridicasem în picioare, dar tatăl nu făcu nici un fel de prezentări. Că mama întreabă cum să-i facă diseară piureul de cartofi, cu lapte și unt, sau numai cu lapte... Și puțin unt, dacă e proaspăt, aha, bine, dar șnițelul, îl vrea natur, sau cu ou și parmezan... fără ou și parmezan, fiindcă a mîncat două ouă dimineața... dar salata de andive, cu puțină maioneză, sau... da, cu maioneză, n-o să mor dintr-o salată de andive cu maioneză...

Fata ieși, îmi aruncă o privire bleagă, iar eu mă așezai la loc în fotoliu. „Iată deci, continuă marele poet, că și dumneata te-ai exprimat în așa fel încît să sporești singurătatea mea.” Rămăsei surprins. Cum mă exprimasem? Îi pusesem doar o întrebare... A, da, se discută în oraș, și nu în favoarea lui, de ce n-a pomenit nimic de Marx la deschiderea cursurilor. „Vorbești ca și cînd orașul... hm! Petrini, murmură el, vin vremuri grele, pentru noi, filozofii... Am citit *Das Kapital* demult și niciodată nu mi-a trecut prin cap că într-o zi va trebui să-l tratez pe Marx altfel decît ca pe un economist și doctrinar genial al comunismului (filozofia sa e mai mult intrinsecă analizei pe care o face societății capitaliste decît extrinsecă, pornind de la un concept, existența, după el, determină conștiința, ceea ce, dacă ne gîndim că societatea, în timpurile moderne, tinde să acapareze individul, să-l subjuge, nu e aberant să afirmi că într-o anumită măsură, uneori decisivă, dar alteori nu, îi determină conștiința). Determinismul nu e o noutate în filozofie. Nou la Marx este faptul că, asemeni lui Rousseau, el trage din analiza sa concluzii politice revoluționare. Programul său însă e o imensă utopie. El a numit Anglia ca locul de pe pămînt de unde va izbucni revoluția proletară, ignorînd, tocmai el, condițiile istorice și sociale în care trăiește proletarul englez, și anume într-un imperiu, într-o țară liberală, cu o mică-burghezie numeroasă, care n-are nici un chef de revoluție și nici nu va avea vreodată, decît dacă o va face ea însăși. Teza lui Marx: acolo unde proletariatul e mai numeros și mai evoluat, acolo va izbucni revoluția, a fost infirmată de revoluția rusă, unde proletariatul era cel mai puțin numeros și cel mai puțin evoluat. Ce ne dovedește acest lucru? În primul rînd că Rusia avea totuși nevoie de o revoluție și a devenit proletară fiindcă în acel timp nu exista în lume o altă teorie revoluționară mai eficace și mai utopică pe care rușii să și-o însușească. Și-au însușit-o pe-a lui Marx, fiindcă într-adevăr frumoasa lui utopie putea seduce masele și le putea atrage în luptă. Acum, întrebarea care se pune unui om de cultură: poate el să pomenească numele lui Marx fără ca asta să nu însemne adeziune? Nu la marxism, ceea ce ar fi intelectualmente firesc, ci la dogma care s-a născut din el. A vorbi în mod liber de Marx și marxism nu e posibil. Ca să justifice teoretic de ce revoluția proletară a izbucnit tocmai în Rusia și nu în Anglia sau Statele Unite, Lenin a creat o nouă teorie a evoluției capitalismului spre

imperialism ca stadiu al său cel mai înalt, după care va veni descompunerea, formînd deocamdată un lanț puternic de contradicții și că revoluția proletară, în aceste noi condiții, a izbucnit acolo unde acest lanț avea veriga cea mai slabă. Să admitem că nu se putea altfel și că revoluția a izbucnit acolo unde lanțul imperialismului avea el veriga cea mai moale. Dar cine ne garantează care va fi lumea viitorului, după ce capitalismul, ajuns în stadiul său cel mai înalt, va putrezi? În noile condiții de evoluție spectaculoasă a tehnicii, numărul muncitorilor cu psihologie clasică se va micșora, vom trăi într-o lume de tehnicieni și ingineri cu altă psihologie și alte moravuri. Marxismul, desigur, va dăinui, ca un excelent instrument de analiză a raporturilor sociale și economice. Concluziile politice istorice și filozofice vor fi însă altele, conceptul *existența materială determină conștiința*, va rămîne un adevăr controversabil ca atîtea alte mari adevăruri...” „Dom’ profesor, spusei îndată fără să mai reflectez în detaliu asupra uneia sau alteia dintre opiniile emise de el, a devenit de mult evident că în cele din urmă și soarele se va răci, va deveni întîi roșietic, apoi galben și înainte să se producă cu el un accident final în univers, viața pe Terra se va fi stins de mult. La fel se va întîmpla cu generația dumneavoastră și a mea pînă să ajungă marxismul o doctrină limitată la sociologie și economie. Ce facem însă pînă atunci? Sînteți tînăr, abia ați trecut de cincizeci de ani. Trebuie să vă întoarceți la facultate! Nu vă costa nimic dacă stăruiați în prelegerea dumneavoastră și asupra marxismului.” „Nu era suficient, puteam s-o fac, dar mi s-a cerut și altceva și anume să stărui și asupra leninismului.” „Ei bine, puteați să faceți și acest lucru!” exclamai eu. „Tot nu era suficient, trebuia să afirm că și Stalin și-a adus contribuția în filozofie, ca un demn discipol al lui Lenin!” „Bun, Stalin e un tip uriaș, se putea vorbi și despre el. Eu l-am citit tot și paginile în care e vorba de Troțki sînt pasionante. Nu-mi place Troțki, n-a avut curajul să atace dogma partidului unic, și el gîndea ca și Stalin că toți cei care aveau alte păreri decît ale lui trebuiesc suprimați. Măcar Stalin venea din Georgia și pentru el dictatura era ceva firesc, natural, în timp ce Troțki colindase occidentul liberal și Statele Unite, stătuse mult prin biblioteci, avusese deci cînd să se gîndească ce lume nouă voia să aducă el în Rusia și în restul omenirii. Cînd spun «restul» am în vedere mărimea uriașă a teritoriului în care revoluția proletară trebuia declanșată și ce influență va

avea ea în lume. Nu e prima oară în istorie cînd o mare figură politică e pomenită în biserici și școli. Nimeni nu v-ar fi înțeles greșit dacă o făceați." „N-ar fi fost de-ajuns" răspunse, uimindu-mă, marele poet și filozof. „Nu înțeleg, dom' profesor! Ce-ar mai fi trebuit să faceți?" „Ar fi trebuit pur și simplu să nu vorbesc nimic despre istoria filozofiei, ci să prelucrez discursurile lui Jdanov referitoare la împărțirea lumii în două lagăre, cel al socialismului, pe de o parte, și cel al imperialismului, pe de altă parte, și discursul aceluiași referitor la revistele *Zvezda* și *Leningrad*, și să combat un manual de istoria filozofiei al unui oarecare Alexandrov, al cărui conținut nu-l cunoaște nimeni..."

Marele poet se opri și se uită la mine surîzînd de tăcerea fără ieșire în care mă aruncase această dezvăluire. „Mi s-au dat cele două broșuri ale lui Jdanov, continuă marele poet, chiar rectorul mi le-a înmînat și, colega, zice, iată obiectul prelegerii cu care veți deschide cursurile. Vă declar în mod formal și confidențial că prelegerea dumneavoastră va fi urmărită. Și dacă refuz? i-am replicat. A dat din umeri, dar nu într-un fel fără sens. A închis și ochii în timp ce își ridica sprîncenele și își îndepărta brațele. Adică riscurile nu vor fi suportate de el, ci de mine. M-a pus să semnez că am primit cele două broșuri. Încît, după cum vezi, n-a fost vorba, acolo așa, de o simplă citare a numelui lui Marx, pe care l-aș fi omis și l-am omis dintr-o simplă neatenție, trebuie să mărturisesc, dar n-avea importanță, puteam intra în fondul chestiunii, pe larg, în prelegerile următoare, în cursul anului. Mi-am început cursul în mod normal, acceptînd în sinea mea, fără vreo dezbatere de conștiință, orice risc. Firește că mă așteptam și la o sancțiune gravă, adică să mi se ia catedra, dar nu credeam că o să fiu întîmpinat la poarta universității de un individ brutal, care să-mi notifice cu o dușmănie *personală* că n-aveam, de-aici înainte, ce mai căuta în această clădire. Ce-i făcusem eu ăstuia? Ce-avea cu mine? Nu-l văzusem în viața mea și nu-mi aminteam să fi făcut cuiva rău, unui necunoscut, care nu putea fi părintele unui student trîntit de mine, era prea tînăr să fi fost părintele unui copil mare. Nu era intendentul, dar semăna cu un intendent! A apărut apoi imediat Pascu, caloriferistul nostru, l-a înjurat pe-ăla într-un mod și mai brutal decît îmi vorbise acela mie spunînd: du-te în... la mîne-ta! Cine te-a trimis pe tine aici?"

Și reproducînd această înjurătură privirea marelui poet sticli de satisfacție și se opri din povestit. Îi plăcuse caloriferistul atît de mult încît ținuse să-i repete populara noastră trimitere la origine? Era evident, bruta care îl întîmpinase și îi spusese acele cuvinte fusese astfel pedepsit. Bietul filozof! Nu bănuia că acela fusese pus tot de caloriferist să formuleze exact gonirea din Universitate a poetului, adică faptul să fie clar, să nu mai intre adică acolo, să protesteze, să ceară explicații etc. Dar brutal, la acest nivel al paznicilor și nu, să zicem, în biroul rectorului neputincios. „Caloriferistul, continuă marele poet, m-a poftit în biroul lui de secretar al celulei de partid, unde, cu alte cuvinte, bineînțeles, mi-a confirmat ceea ce îmi spusese celălalt, el era în măsură să-mi spună că pot ocupa postul de șef al bibliotecii municipale, unde pot foarte bine să citesc, nu-i așa, să scriu poezii, să-mi continui studiile care mă interesează... Umfla vocabulele, parcă ar fi vrut să-mi arate că nu e așa grav să treci dintr-un post într-altul, tot cam leafa aia o ai, asta e, se întîmplă, nu e nimeni bătut în cuie pe locul unde își face serviciul... Desigur, nu el, Pascu, a luat această hotărîre, hotărîrea a venit de sus, mi-a spus el, fără să-mi precizeze de unde de sus, de la rector sau și rectorul primise un ordin de la forurile bucureștene ale învățămîntului...”

„Nu știu, dom’ profesor, mi-am încheiat și eu vizita posomorît. Trebuie să vă întoarceți la catedră. Oricum, noi vom reacționa.” „Care *noi*?” zise marele poet atent, dar fără să mă privească. „O să aflați!” „Bine, faceți ce credeți, dar dacă e să acționați inutil și în schimb să înfruntați doar riscurile, ar fi mai bine să nu acționați.” „E bine să știm și noi la ce ne putem aștepta de-aici înainte, odată pentru totdeauna. Bineînțeles că pentru nici unul dintre noi n-am risca numai de dragul riscului, dar în cazul dumneavoastră n-are rost să-l calculăm.”

CAPITOLUL **XI**

Mă simțeam mult mai inflamat decît arătasem. N-aș putea să spun pe ce se baza instinctul meu, care mă îndemna să nu accept *anomalia*, căci așa îmi părea situația care se crease la facultate în urma îndepărtării marelui poet și filozof. Anomalia, anormalul, nu e o fatalitate și n-are durată, condiția să-l facem să dispară e să nu-l acceptăm și mai ales să nu cedăm tentației de a-l justifica prin recurgerea la principii înalte. Această din urmă gîndire anticipează primul meu contact cu unul din cei pe care îi numisem *noi*. Era un tînăr de vîrsta mea, numit la facultate odată cu mine și cu care mă și împrietenisem. De la el auzisem despre marele poet o formulă... mai tîrziu, după moartea și reintegrarea poetului în circuitul cultural, această formulă avea să constituie subterfugiul general al acelei reintegrări... Idealism? Agnosticism?... Da' de unde! Filozofia lui e tot poezie, e o metaforă poetică. E stupid să căutăm confirmarea teoriei plusvalorii într-o operă poetică inspirată de sentimentul misterului existențial. Plin de respect pentru marele poet și filozof, acest tînăr, marxist convins dar cu spiritul critic rămas intact, caustic, inteligent, avînd darul formulărilor memorabile, încerca astfel să-l ferească pe șeful catedrei noastre de loviturile pe care el parcă le știa, deși nu-mi spusese niciodată nimic clar în acest sens, dar eu înțelesesem din unele tăceri ale sale, din unele expresii cum ar fi un *de*, *hm*, sau *bietul dom' profesor*, că nu era sau nu va fi bine de bietul dom' profesor... La el mă gîndii să mă duc îndată ce marele poet închise ușa în urma mea.

Îi dădui un telefon, stătea departe de centru și s-ar fi putut să nu-l găsesc acasă. „No, bădie, acasă ești?" îl întrebai cu un puternic accent ardelenesc, recunoscîndu-i vocea la aparat. „Acasă mi-s, tu ești, Petrini?" „Da, ce făceai?" „Citeam!" „Pot să te deranjez?" „Pentru un prieten, musai să lași cititul, căci el este un om viu și mișcătoriu, în timp

ce cartea stă liniștită acolo unde o pui și nu dă semne de supărare că o părăsești. Vino! Mintenaș mă îmbrac și ieșim la o preumblare." Vorbea adesea astfel, persiflîndu-i pe ardeleni, deși era el însuși ardelean. Încercam și eu acest limbaj cînd mă întîlneam cu el, dar numai atunci, fiindcă n-aveam talentul de a-mi strecura ironia la adresa cărturarului neaoș ardelean cum făcea el, imitîndu-i de fapt gîndirea, și bineînțeles că n-aveam nici un haz. Mai știam ceva, că Ion Micu (căci așa îl chema, și cînd se prezenta adăuga și particula Klein iritîndu-i pe unii, căci ei credeau o clipă că o fi descendent al marelui Inocențiu, și cînd aflau că nu...) cînd folosea acest jargon era la el un semn că își păstra neatinsă și ascunsă adevărata gîndire, pe care n-o expunea oricui, încît mă bucuram cînd vedeam că îl părăsește pentru mine și discută normal: semn de prețuire și prietenie. Nu știam de ce, dar avea asupra mea un ascendent... nu-mi dădeam seama în ce consta, dar nu numai că nu mă supăra, ci în mod bizar parcă chiar simțeam că mi-era necesar. Poate pentru că dintre toți universitarii era singurul care îmi sugera certitudinea că putea răspunde la orice întrebare pe care i-aș fi pus-o, în acei ani cînd de pretutindeni răsăreau semne de întrebare? El era singurul liniștit, destins, ironic, adesea sarcastic chiar și cu cei bătrîni, care, foarte nervoși, preferau să nu-i dea replica, sau poate că nici n-o aveau atunci pe loc... Era membru de partid, fost utecist în ilegalitate, n-avusese deci timp să-și ia licența, fusese totuși numit direct asistent la Litere, unde, îmi spunea el, n-avea să stea mult, pasiunea lui fiind presa literară... Lecțiile îi erau încărcate de glume pe care studenții serioși nu i le apreciau, în schimb rîdeau ceilalți... Vorbind de pildă de Caragea Vodă, expediase astfel *analiza* marxistă a acelei domnii, care s-ar fi caracterizat prin ciuma care îi poartă numele (Ciuma lui Caragea) și prin faptul că acel domnitor ar fi pus biruri grele pe femeile ușoare (ceea ce era riguros exact). Studenții serioși ridicaseră stilourile din caiete. „Să scriem asta?" întrebase unul posomorît, parcă indignat... Într-o zi venise de la București în vizită în orașul nostru un membru al Biroului politic, însărcinat cu învățămîntul și cultura. Că de ce nu știm încă rusește? ne întrebase el sever după ce ne adunase pe toți în aula universității. Ne citase la un moment dat în timpul conversației libere pe care o avusese cu noi un proverb rusesc în rusește, apoi văzînd că nimeni nu l-a înțeles, ni-l tradusese în româneasca lui nu atît stricată,

cît marcată dezagreabil de un dublu accent, evreiesc și în același timp rusesc. „Dar dumneavoastră, cînd aveți de gînd să învățați românește?" răspunsese atunci Ion Micu, creînd cu seninătate un moment penibil de tăcere, căci liderul nu avusese în primele clipe replică: apoi se înfuriase. „Cunosc eu acest gen de intelectuali foarte mîndri de drăcușorul mic-burghez care zace în ei și care își scoate cornițele ori de cîte ori e vorba de lucruri serioase." Ion Micu îi replicase: „În orice caz văd că și dumneavoastră gîndiți prin sistemul de imagini care face parte din opiumul popoarelor: drăcușor, cornițe... Or, noi, marxiștii, știm că nu există draci și nici fii de-ai lor, drăcușori..." „Dumneata ești marxist?" îl întrerupsese liderul, ca și cînd ar fi fost convins că are în față un impostor. Micu surîsese candid: „Da, ca și dumneavoastră!"

Îl găsii gata îmbrăcat să ieșim, totuși, mai întîrziarăm, nu voia să plece, se uită de cîteva ori discret la ceas și nici de vorbit nu avea chef, sau mai bine zis se gîndea la ceva, tăcut, și pe chip cu acea expresie de iritare pe care o avem toți la un *rendez-vous*, cînd sîntem puși să așteptăm pe cineva care a depășit cu mult sfertul academic. Se plimba prin birou și mă întreba cîte ceva, eu îi răspundeam, dar el nu avea aerul că m-a auzit. Întru tîrziu, după vreun ceas, se auzi la intrare cheia răsucindu-se în ușa apartamentului și apăru Ivona, soția lui, care intră în birou fără un surîs că își vedea soțul, fără o tresărire că avea un musafir. Lucra la cotidianul local al partidului, fusese și ea utecistă în ilegalitate, dar fără să fi fost închisă, cum se întîmplase cu soțul ei. Femeie tăcută, fără să fie placidă, o brunetă, stătea și asculta conversația fără să intervină, nu pentru că n-ar fi avut ce spune, dar parcă tot timpul se gîndea la altceva, care, fără s-o obsedeze, îi acapara totuși gîndirea. Cînd deschidea gura, o făcea ca să-și contrazică, în felul ei absent, soțul, sau să-i spună că are niște telefoane de dat și o să treacă în hol, unde într-adevăr nu mai termina de vorbit. Cînd era prezentă, întîlnirea mea cu Micu era stricată. „Mi-ai dat telefon că vii, nu că întîrzii", zise Ion liniștit, fără reproș. „Am mai avut treabă", zice ea cu un glas alb, fără să mai adauge ceva, de pildă să explice de ce a telefonat atunci că vine, sau de ce n-a telefonat că întîrzie. „Ai avut necazuri?" „Nu!" „Eu ies cu Petrini să facem o plimbare." Mai tîrziu am aflat că el o iubea, iar ea nu, însă o iubea mai mult decît se putea bănui, iar ea nu-l mai iubea deloc cînd îl cunoscusem eu și mă întrebam dacă

îl iubise vreodată. Mă întrebam chiar cum dracului o fi arătat atunci, în timpul idilei, căci dacă arătase ca și acum, sau pe-aproape, de ce se îndrăgostise el de ea atît de tare? O pereche mai nepotrivită nici că se putea imagina (întrebarea populară „ce-o fi găsit la ea” ți se punea îndată ce-i vedeai împreună), cu toate că Ivona nu era deloc urîtă, însă un anumit voluntarism în felul ei de a fi, vocea puțin îngroșată, care nu ascundea nimic, nu sugera nimic, poate doar un dispreț fără adresă precisă, o făceau net antipatică: dispreț de ce? Al unei gîndiri adînci, al unei sensibilități deosebite? Nimic! Doar siguranța de sine, vag stupidă, a omului comun... Și totuși, ea avea să-l părăsească în cele din urmă, firește pentru un altul, și Ion să sufere mulți ani, după aceea, deși se recăsătorise el însuși, aproape imediat, cu o studentă pasionată ca și el de literatură, de altă rasă decît Ivona, dar... firește, a apărut și un dar, însă ceva mai tîrziu; fapt e că alături de ea, Ion ar fi putut s-o uite atunci pe Ivona, dar n-o uitase, mai vorbeau încă la telefon, discutau chestiuni practice, cum ar fi de pildă starea timpului și că Ion să nu iasă fără să-și pună la gît un fular gros... Într-o zi ea chiar i-a trimis acasă un pește... Dar despre istoria cu acest pește o să mai am, poate, timp să vorbesc...

Ion era un tip afectuos în prietenie; cînd ne plimbam, de pildă, mă lua de braț, lucru care mă jena. „Ioane, îi spusei degajîndu-mă, marele poet nu suferă de nici o sciatică, acum vin de la el, a fost dat afară de la catedră fiindcă n-a acceptat să deschidă cursurile cu o prelucrare a unor discursuri ale lui Jdanov. Nu trebuie să-l părăsim!” „E prea tîrziu, răspunse el îndată, semn că știa totul. E prea tîrziu, repetă, în locul lui a fost numit domnul Roșu Decebal, care prin numele lui a lăsat să se înțeleagă unde trebuie că e roșu și în gîndire, iar cu prenumele că e un neaoș urmaș al marelui rege dac. Națiunea, ne învață Iosif Vissarionovici Stalin, deocamdată nu va dispărea, încît e nevoie încă de naționaliști roșii ca domnul Decebal, ce-a înfrînt popoare multe, de jos și de pe cal...”

Ăstuia îi ardea să fie el spiritual într-un asemenea moment, deși, e adevărat, ironia lui nu infirma starea mea de spirit, ci căuta doar să-mi sugereze că inflamarea gîndirii nu ne duce spre decizii raționale. Dar înțelesei că aprobase, în sinea lui, hotărîrea. Ai fi zis că, în ciuda ironiei, avea de pe acum o anume simpatie pentru profesorul Roșu

Decebal. Era firesc! Făceau parte din același partid, căci nulul profesor se înscrisese prin primăvară... Totuși continuai: „Ioane, numirea unui dentist în postul de decan nu mă deranjează. În general, orice numire de acest gen a unor personalități politice, dar care au totuși o cultură, în locul, să zicem, unor titulari nu prea străluciți și mai ales compromiși în vechiul regim, în orice caz reacționari fățiși, cum era fostul decan, are un sens. Dar să dai afară un mare poet și filozof care are dificultăți în adaptarea sa la noul regim, mi se pare un scandal.” „Petrini, spuse el atunci sever, observînd pesemne că începusem să ridic vocea, revoluția, ea însăși, e un scandal. Noi, care o facem, spunem că e un lucru înălțător, deși cei lucizi știu că e o maladie, dar nu sîntem noi vinovați că am moștenit o societate bolnavă... În mod fatal, curentul care se creează împotriva mentalității vechii societăți ia cu sine pe toți cei care nu acceptă să-și însușească noile principii. Nu există revoluție pașnică, chiar dacă ea, să zicem, nu e sîngeroasă.” „Există valori absolute, strigai eu, de care nici o revoluție nu trebuie să se atingă. Filozofia e una din ele.” „Nu ne atingem de filozofie, ci de unii filozofi”, răspunse el și nu știu de ce, pronunțînd cuvîntul unii rîse. „Dar cum am putea să le cerem să se dezică de ei înșiși, de gîndirea lor liberă, de opera lor și să pună în locul a toate acestea două broșuri ale unui oarecare Jdanov? Ție nu-ți pasă, predai liniștit limba și literatura română, nu ești pus să vorbești studenților în locul lui Eminescu despre împărțirea lumii în două lagăre...” „Păun-Pincio”, zise el sec. „Ce e cu Păun-Pincio?” „În locul lui Eminescu. Și Neculuță.” „Ce e cu Neculuță?” „Și Cezar Bolliac.” „Adică?” „Adică toți ăștia în locul lui Eminescu.” „Și tu ai acceptat?” „N-am acceptat *încă*.” „Dar ai de gînd să accepți!” „Mda!” „De ce mda? Da sau nu!” „Cred că da, dacă n-or să mă dea afară.” „Tocmai pe tine? De ce?” „*Parce que la république c'est le diable et moi je suis partisan de la république. Donc, je suis un diable!*”[1] „Și dacă nu te dă afară, vrei să zici că vei juca rolul diavolului predînd pe Păun-Pincio, Neculuță și Cezar Bolliac în locul lui Eminescu? Cum? E ridicol!” „Am citat greșit: «*La République c'est la pensée et la pensée c'est le diable*»[2]. Le voi preda studenților pe Neculuță, dar prin gîndire îi voi determina să se ducă la

[1] „[...]pentru că republica este diavolul, iar eu sînt partizanul republicii. Prin urmare, sînt un diavol!” *(fr.) (n. r.)*

[2] „Republica este gîndire și gîndirea este diavolescă.” *(fr.) (n. r.)*

Eminescu." „Tot e ridicol! N-ar fi mai bine să pleci?" „În zilele noastre, rîse el, nimeni nu mai pleacă, ești dat afară, dar să pleci tu singur, prin propria ta voință, nu se acceptă, ...încît, reluă el după o pauză văzînd că tac, nu mai spune că nu-mi pasă, că predau liniștit limba și literatura română." Așadar, gîndii eu, am ajuns, fără ca eu să-mi dau seama, foarte departe! În lumina acestor revelații gîndul meu de a acționa în apărarea marelui poet, pe lîngă că era net riscant, n-avea nici cea mai mică șansă de a ralia pe cineva. Dacă pînă și acest coleg care era membru de partid vedea posibilă chiar darea lui afară, înseamnă că a altora... și mai ales cea efectuată, a marelui poet, nici nu mai intra la socoteală, nimeni n-avea să protesteze. „Totuși, spusei brusc îndîrjit, eu voi protesta." „Dacă ai s-o faci, răspunse atunci Ion Micu foarte grav, mă vei lipsi pe mine de posibilitatea de a te apăra cînd vei fi tu însuți amenințat." „De ce aș fi eu însumi amenințat? spusei deodată sumbru. Dacă vor dori să nu mai fie cultură, continuai indignat și deodată nepăsător de soarta mea, mă voi duce să predau copiilor abecedarul, unde cred că nu voi fi silit să le vorbesc despre cele două lagăre (oribile cuvinte, cu puțin efort de gîndire se putea evita apropierea aceasta de lagărele de concentrare, dacă chiar era necesar să se declare astfel scindarea lumii în două) și nimeni nu mă va putea împiedica să realizez ceea ce chemarea mea mă va îndemna să realizez."

Se lăsă o tăcere. După cîțiva pași, Ion Micu exclamă: de! Ca și cînd poziția mea ar fi semănat cu a acelui moșier al lui Rebreanu care își creează în fața țăranilor în revoltă o imagine despre sine idilică, provocînd acel răspuns dubitativ. Ajunsesem în centru și pașii proaspătului meu prieten se îndreptară spre braseria Hotelului Royal, care acum purta denumirea orașului nostru, braserie unde ne mai întîlnisem, îi plăcea lui, zicea că are cel mai bun filtru – îi plăcea cafea filtru, bea cîte două sau trei la rînd... Mie îmi plăcea aici berea, care era totdeauna rece și parcă într-adevăr și ea mai bună decît în alte părți.

Ion Micu clipi iritat cînd văzu că masa la care îi plăcea lui să stea într-un colț pe o canapea de trei persoane era ocupată. Îmi explicase și de ce: acolo puteai discuta liniștit, erai păzit de pereți din două părți, nu se putea așeza alături de tine unul cu urechile lungi... Dar ne întîmpină chelnerul care îi cunoștea preferințele și ne spuse că masa va fi imediat liberă, clienții au cerut plata. Da, dar plătind

mai ceruseră bere, pe care se vedea că n-aveau de gînd s-o bea repede. Ion începu să-i înjure, în timp ce chelnerul ne sfătuia să ne așezăm undeva și îndată ce aceia vor pleca, ne putem muta acolo. Nu înțelesesem, adică nu crezusem pînă atunci că în timp ce clienți ca noi își beau liniștiți cafeaua sau berea, alături de ei, la masa vecină, se putea așeza unul cu urechile lungi. „După ce îi recunoști?" îl întrebasem pe Ion. „Nu achită nota", îmi răspunsese el. „Bine, dar cum îi recunoști înainte de a achita nota?" „Au urechile lungi!" „Chiar?" „Da, deformare profesională." Rîsesem, dar așteptînd să ni se elibereze masa, în timp ce „lingeam" o bere, cum spunea prietenul meu, observai că la masa liberă de alături se și așezase cu spatele un individ care nu comandase nimic, dar căruia chelnerul îi și adusese o cafea, scosese un ziar și sta cu nasul în el, în timp ce o ureche era într-adevăr vizibil răsucită spre noi. „Ioane", zisei și îi făcui semn discret cu capul spre masa vecină. „Un tîmpit, zise el tare, e așa de bou încît își închipuie că nu-l ia nimeni în seamă și poate el să tragă cu urechea și să-și facă pe urmă liniștit raportul către șefi... N-o să afli nimic, bă, ești așa de prost că or să te dea afară, așază-te și tu lîngă alții, eu vă cunosc din ilegalitate, sînteți aceiași idioți și fără fler, cu toate că serviți acum altă cauză... Du-te și mă spune că ai fost mirosit de unul și te-a înjurat..."

...Trecurăm în sfîrșit la masa noastră și chelnerul ne și aduse filtre, le pusese mai dinainte. Turnarăm în cești... „Ar fi prea simplu", zise Ion. „Adică?" „Să te duci să predai copiilor abecedarul." „Și de ce n-ar fi simplu?" „Lucrurile sînt mai complicate", rosti el sibilinic și se ridică încet, ai fi zis ca un moșneag cu umerii încovoiați de atîta înțelepciune și se îndepărtă și dispăru după o perdea. Rămăsei singur cîteva minute și mă uitai să văd ce făcea individul cu ziarul. Dispăruse, lăsînd în urma lui ceașca de cafea pe care o băuse, ca o enigmă: era sau nu era cel care o comandase un... Hm! gîndii, Ion exagerează, nu poate un om să-și bea liniștit o cafea și să răsfoiască un ziar, fără să-l suspectezi că... I se vedea urechea răsucită spre noi, ei și? Ce să facă la urma urmelor și el cu urechile, să și le taie, să bage un mototol de vată în ele, să și le astupe cu palmele ca să ne convingă pe noi că nu era un... „Lucrurile nu sînt atît complicate, cît complexe, reluă prietenul meu revenind. *«L'enfer, c'est les autres»*[3], spune domnul Sartre și are dreptate, uitînd

[3] Infernul, sînt ceilalți *(fr.)* *(n. r.)*

însă să adauge că treptele infernului încep de sus, unde mai poți încă respira și, cu cît cobori, cu atît aerul e mai împuțit, pentru ca jos de tot, în infern, *les autres* să te împiedice literalmente să respiri. Te sufoci și îți dai duhul. Or toată chestiunea e să supraviețuiești!" „Nu te înțeleg, zisei, dimpotrivă, faptele arată că *«L'enfer ce sont les idées qui viennent du haut. Les autres»*[4], cu cît cobori mai jos, cu atît sînt mai străini de ele. În fond avem un regim popular în care într-adevăr masele se simt bine. Ce-i pasă oțelarului cutare că un mare poet și filozof a fost înlăturat de la catedră, sau că Hegel trebuie răsturnat cu fundul în sus ca să se mai poată spune că filozofia lui are oarecare valoare? După acest oțelar, Hegel poate foarte bine nici să nu mai existe, el își vede de oțelul lui, participă la ședințe unde are dreptul la cuvînt, își iubește nevasta și copiii și cînd ia chenzina se duce cu prietenii la o bodegă unde se cinstesc și discută despre ale lor. Știu asta de la tata, care e muncitor specializat, dar cu o psihologie care nu diferă de a altora. Ca învățător într-o școală oarecare nu mă voi deosebi nici eu de ei și mă voi simți perfect."

Ion sorbi din cafea și își bulbucă ochii într-o parte, semn că gîndirea îi aluneca rapid și trebuia să facă un efort să-i domine toate nuanțele. „Pentru că, zise el, ne aflăm într-o fază încă idilică. Masele n-au venit încă pe deplin în contact cu ideile care guvernează regimul nostru popular, în care ele, după cum zici tu, se simt atît de bine."

[4] Infernul reprezintă ideile ce vin de sus. Ceilalți *(fr.) (n. r.)*

CAPITOLUL **XII**

Deodată ridicarăm amîndoi privirea și văzurăm că lîngă masa noastră se oprise un pitic care ținea un chibrit în mînă și se uita la noi fix. Un cerșetor care da tîrcoale pe-aici, îl mai văzusem și în alte dăți. De cînd se oprise lîngă noi și nu-l simțisem? Și de ce tăcea? Nu cumva ascultase ceea ce vorbisem? „Ce vrei, bă?" se răsti Ion la el. Piticul lăsă să-i iasă din gît un fel de zumzet, era, adică, mut, nu putea articula cuvinte, nu era însă și surd, fiindcă răspunsese prompt la întrebare și întinsese insistent chibritul înainte. „Nu-ți dau nimic, cară-te de-aici", zise Ion scos din sărite, la care presupusul mut își spori brusc zumzăitul în semn de protest și o luă spre alte mese. „L-am văzut în tramvai într-o dimineață, zise Ion, a cerut bilet cu o voce foarte sigură, a zis *pardon* și a înaintat printre pasageri fără mutra cretină pe care și-o ia aici..." „Crezi că e un..." „Bineînțeles! Ortega y Gasset a formulat în *Revolta maselor* (carte oarecum depășită de consecințele războiului) o idee foarte interesantă: *masele vor pune stăpînire pe tot*; au și pus mîna pe restaurante, pe magazinele comerciale, pe sălile de cinematograf, pe hotelurile și stațiunile care altădată le erau interzise, pe spitalele luxoase, pe marile vapoare de pasageri transoceanice..." „Le mai rămîne, adaug eu, să pună mîna și pe puterea politică și marea putere financiară și economică, pe care însă nu o vor folosi în mod liberal." „Masele sînt sătule de liberalism, care n-are nici un haz. Ele vor puterea deplină și adevărată, nu le interesează de pildă democrația parlamentară, cu alegeri și alte mofturi democratice. Sensul deplin al puterii e să dispui de soarta altora. În alegeri vei obține 99,80 la sută și vei fi singurul partid care candidează. Liberalii burghezi sînt niște imbecili, masele oprimate le-au impus acest liberalism, acum însă ele nu mai sînt oprimate și au alte apetituri, nu le mai interesează pe ele libertatea. Ce să facă, în fond,

cu această libertate? Citesc în ziarele lor libere că ministrul cutare e compromis, că însuși guvernul își face de cap și că trebuie să părăsească puterea. Ei și? Ce le iese lor din toate acestea? Ce le pasă lor de agitația electorală (coșmarul liderilor burghezi) care trebuie să aleagă un parlament neputincios, iar majoritatea să propună președintelui republicii un guvern și mai lamentabil, care poate intra în criză la nici trei luni după votul de încredere? Să faci să se încolăcească la picioarele tale masele, cu strigăte isterice de adorație și tu, ca un «părinte», să le dai pe hîrtie legi extrase din viziunile utopice ale umanității, și în realitate să le calci cu ajutorul unor indivizi tot din masă, dar selecționați dintre cei mai primitivi, mai cruzi și mai fanatici și să terorizezi aceste mase, să vii în întîmpinarea pornirilor lor obscure de autoritate și dominație, iată ce înseamnă pentru unii, în timpurile moderne, puterea. Vor primi loviturile fără crîcnire, iar în fața plutonului de execuție cei mai puri dintre ei vor striga *trăiască*, adică să trăiești tu, «părintele» lor, care ai bifat în acea zi printre numele celor care trebuie să dispară și pe al acestor revoluționari puri, care cît au fost șefi nu pe puțini au trimis și ei la moarte. Discutam data trecută despre lipsa de substanță a dorinței lui Faust de a redeveni tînăr. Dacă ar fi fost mai evoluat, dacă ar fi intuit ceea ce e esențial pe această lume, adică puterea, puterea deplină și totală, Faust nu i-ar fi cerut lui Mefisto să-l ajute să cucerească pe o oarecare stupidă Margaretă, care se sperie că a rămas însărcinată și își îneacă progenitura într-un rîu. Iubire lamentabilă! Goethe îi spune tragedie, dar nu e tragedie nicidecum. Să-ți vinzi sufletul pentru atîta lucru denotă neînțelegere totală a germenului care a intrat încă din perioada monocelulară a apariției vieții pe pămînt în faimosul lanț de amino-acizi care trebuia să ducă la apariția bipedului numit om: asigurarea pentru el a celor mai bune condiții de existență, apoi pentru a fi sigur că nu va mai fi amenințat, libertatea absolută față de ceilalți, adică puterea deplină și discreționară asupra lor. Cum vei obține aceasta? Cu ajutorul tot al lor, propunîndu-le un țel măreț, apoi biciuindu-i să-l cucerească. Hitler, de pildă, le-a propus cucerirea lumii: l-au urmat săvîrșind incredibile crime. Perioadele de democrație sînt, pentru cine studiază bine istoria, niște accidente, oceanul uman a fost aproape tot timpul zgîlțîit de furtuni, cuceriri și tiranie. E drept că mulți tirani și cuceritori au sfîrșit pe eșafod, Hitler s-a împușcat!"

Se opri și își turnă cafea în ceașcă. „Sînt contradicții în ceea ce îmi spui, îi zisei. Întîi o remarcă: adevărata putere nu constă în faptul de a dispune de soarta altora. Odată, la o petrecere, cineva i-a aruncat unui unchi de-al meu un pahar de vin în față. Pur și simplu. Unchiul ăsta nu era nici bleg, nici îngăduitor, în plus putea pune jos un taur apucîndu-l de coarne. Idiotul ăla nu știa. Ei bine, nici unchiul n-a ținut ca acela să afle, s-a șters liniștit cu șervetul, nu i-a spus nimic ca și cînd acela nici n-ar fi existat și a continuat să petreacă liniștit și vesel. Totuși se făcuse o tăcere de gheață, toți se așteptau ca el să reacționeze și să-l gîtuie pe agresor. Puterea celui cu adevărat puternic astfel se manifestă: să știi că poți distruge pe cineva, să n-o faci, și acela să nu știe. Puterea e de origine divină, poporul naiv crede că Dumnezeu «se mînie», că «pedepsește». Nicidecum! Ăsta e Dumnezeul evreilor, mînios și cumplit, care trece prin foc și sabie cetățile, și nu cruță nici copiii. Al nostru își lasă fiul să fie răstignit, îl părăsește, cu toate că acesta se rugase în grădina Ghetsimani cuprins de o spaimă atît de mare încît sudoarea care îi țîșnise pe frunte era de sînge, dacă, zicea, ar putea să treacă de la el paharul acesta. Nici vorbă! Cum să-l treacă? Dacă el ar interveni în soarta oamenilor, chiar a celor aleși, ce valoare ar mai avea mîntuirea?" „Da, îmi reluă Micu ideea, și în timpul calvarului Isus se întunecă și strigă: *Eli, Eli, lama sabachthani?...*[1]" „Un mare șef, continuai eu, primește și el ceva în sensul unei scîntei divine; el nici măcar nu guvernează, predă puterea primită de la popor înapoi poporului și singura lui veghe e să nu apară cineva cu apetituri de a se folosi de libertatea pe care el le-a redăruit-o și de a îngenunchea pe alții. Pe aceia într-adevăr îi stîrpește fără cruțare. Tiranii moderni, de care vorbești tu, nu au în ei această scînteie divină. Dacă e să continuăm analogia și să ne întrebăm în ce consta totuși puterea lor, eu aș afirma că sînt de acord cu tine că o primesc de la mase, dar n-o mai restituie, fiindcă..." „Ei, de ce n-o mai restituie, zise Micu văzînd că ezitam... N-o să spui că au pierdut contactul inițial cu forțele divinității?!" „Ba chiar asta voiam să spun..." „Că iau apoi contact cu forțele malefice?..." continuă el fără ironie.

[1] Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, de ce M-ai părăsit? (*Psalmi*, 22:2) *(ebr.)* *(n. r.)*

De aceea țineam eu la acest om, care foarte adesea nu rezista să fie ironic cu alții, făcîndu-și dușmani: nu era ironic cu mine, chiar cînd mă simțeam eu însumi prins în flagrant delict de naivitate, cum se întîmplase acum; rămînea foarte grav și reflecta profund la ceea ce îi spuneam, cînd ar fi putut atît de ușor să mă persifleze... „Oricum, continuai eu, acest gen de putere e un coșmar, tulbură somnul tiranilor și chinuie printr-o infernală singurătate... Oricînd niște oameni îndrăzneți i-ar putea ucide ca pe niște mizerabili descreierați ce sînt și ei știu acest lucru. Iar masele sînt reprimate nu din plăcerea că au puterea, cum spui tu, ci din teama că aceste mase se pot oricînd revolta. Teroarea continuă este deci necesară pentru a descuraja orice idee de demnitate și libertate." „Nu e convingător", zise el ridicîndu-se și dispărînd iar.

În timpul unor asemenea întreruperi mă gîndeam care dintre noi doi suferearn de rinichi, el pe care consumul de bere îl scula atît de des de la masă, sau eu, care nu mă ridicam deloc, deși nu beam mai puțin. Nu eram convingător. Ba eu cred că eram, în orice caz simțeam că, în forul meu interior, se cocea o idee în legătură cu această frenetică activitate a maselor în secolul nostru, despre care scrisese Ortega y Gasset, și a apariției stranii a tiranilor totalitari care infirmau orice evoluție în conștiințe după două mii de ani de creștinism, două milenii în care martirii umanității suferiseră parcă zadarnic. Aveam sentimentul, presimțirea că intrasem într-o nouă eră, dar abia mai tîrziu, cînd o apăsătoare experiență avea să se adune în urma mea, și după grele amenințări, avea să țîșnească gîndul: *Era ticăloșilor*. În ziua aceea îmi dădea tîrcoale, dar nu reușeam să exprim decît naivități grave și locuri comune. „Iuliu Cezar a fost un dictator divin?" mă întrebă prietenul meu chiar înainte de a se reașeza pe scaun în fața mea. „Da, a fost!" „Și totuși a fost asasinat la idele lui marte. Da, și eu cred că era atins de scînteia divină cînd se sprijinise pe masele plebee în lupta contra lui Pompei, și chiar și ulterior, după ce fu învinuit că vrea să devină imperator. Dar masele? Ei bine, masele nu l-au sprijinit să nu fie asasinat de puternicii aristocrați ai senatului, cu toate că la auzul știrii și-au exprimat revolta, și asasinii au trebuit să fugă. Brutus. Și tu, Brutus?! s-a mirat el văzînd că printre cei care îl loveau cu

săbiile se afla și Marcus Junius Brutus, acest nepot al lui Caton, al cărui frumos chip, parcă de adolescent pur, îi inspirase totdeauna simpatie și încredere... Ar fi fost avertizat de propria lui soție și chiar pe drum cineva a insistat să citească un mesaj și să nu se ducă în dimineața aceea în senat. Ei și? Nu s-ar fi dus atunci, s-ar fi dus a doua zi, sau în altă zi, conspirația nu se formase pentru o zi anume, fatală, s-ar fi pus în mișcare cu altă ocazie, deși imprevizibilul psihologic putea să schimbe totul în favoarea sa, de pildă unul din conspiratori să trădeze, poate chiar Brutus, sau un altul, care să se fi trezit cuprins de îndoieli, căci Cassius și Brutus au pierit și ei de mîna lui Antoniu și Octavian, dovedindu-se că moartea lui Cezar nu era necesară. Asta arată că puterea trebuie organizată, chiar dacă o restitui maselor care ți-au dat-o, fiindcă scînteia divină nu rezistă fără organizare, fără un partid care să reamintească tot timpul maselor că sînt libere și să le țină sub stare de vigilență. Acest lucru îl facem noi, comuniștii, pentru prima oară în istorie. Oamenii sînt agitați de principiile binelui și răului, care nu apar decît foarte rar în stare pură, nu știi dacă prietenul de azi (Brutus) nu va ridica mîine sabia și nu te va lovi și, desigur, invers, dușmanul tău înverșunat te va salva cînd te aștepți mai puțin. Asta nu înseamnă că omul nu aspiră la o stare de spirit de echilibru și că odată obținut nu dorește această permanență...” „Asta în primul rînd, continuai eu (în paranteză fie spus, cineva tot trebuie să plătească un tribut libertății), pentru a salva ideea, și nu invers, *să organizezi* și în toiul acestei organizări, ideea să se stingă: și ce dacă moare cutare șef, lovit, să zicem, de dușmanii revoluției? Trebuie să institui teroarea asupra întregii țări? se prăbușește ideea! În al doilea rînd, nu sînt de acord că masele s-au săturat de liberalismul burghez și chiar de libertate în general, neavînd ce face cu ea, ele fiind în realitate, în acest secol, stăpînite de porniri obscure de autoritate și dominație. Așa te-ai exprimat...” „Da, ripostă el deodată cu o undă stranie în glas, ceva dur, net și cinic, știu ce spun, și eu fac parte din mase și am cunoscut pe pielea mea aceste porniri obscure de autoritate și dominație.”

Aici discuția se opri brusc și urmă o tăcere grea ca un bolovan. Te uitai la el, vedeai că e mare, că ți-a închis drumul, că nu mai puteai merge înainte și te întrebai ce mai puteai să faci! Cum să-l urnești, să-l

dai la o parte? El rosti totuși, dar nu ca să-l înlăture, ci să mai pună parcă încă unul deasupra: „Acum comuniștii nu par necesari, zise el. Dar va veni timpul cînd viața fără ei va deveni imposibilă. Atunci vor fi căutați, se vor forma cozi interminabile la ușile birourilor lor, vor fi iubiți și respectați... Cine are urechi de auzit, să audă...”

Eu aveam urechi de auzit, auzisem, ceea ce mi se spusese era foarte clar, mă gîndeam, dar nu înțelegeam nimic. Încercai zadarnic să continui spunîndu-i că și eu fac parte din mase și am trăit destul ca să le cunosc, n-am descoperit în psihologia părinților și rudelor mele, a rudelor rudelor mele și a prietenilor tuturor acestora nici un apetit obscur de dominație și autoritate, în afara unor prejudecăți curente, moștenite prin tradiție; să nu te vorbească de rău lumea, să nu te faci de rîs, să nu te-arate cu degetul, chiar dacă e în joc ceva care ție ți se pare că ar fi fericirea; această fericire să fie în rîndul lumii etc, etc!... Cît privește faptul că n-ar avea ce face cu libertatea, n-am descoperit la nimeni o suferință în acest sens, dimpotrivă, primii care au atentat la ea, legionarii, au fost înjurați, huliți, li s-a dorit pieirea și s-au bucurat cînd Antonescu i-a scăpat de ei...”

Tăcere. El exclamă, de astă dată ironic: „De!” Și goli paharul de bere, puse mîna pe noul filtru care ni se adusese, își turnă cafea, sorbi (mă întrebam cum de nu se frigea), își aprinse o țigară și dispăru iar de la masă, nu înainte de a mai adăuga, izbucnind însă într-un rîs fărîmițat, care nu știai cînd se va opri: „Să dea Marx să nu înțelegi prea tîrziu cuvintele mele!”

CAPITOLUL XIII

Am rămas posomorît. Tot nu înțelegeam... A cunoscut pe pielea lui pornirile obscure de autoritate și dominație a maselor. Ce-o fi cunoscut? Avusese în glas un puternic accent de om care știe multe și nu vrea să spună... Începea, pentru întîia oară, să mă irite... Dacă știa, de ce nu-mi spunea? Ce să înțeleg eu din această aserțiune referitoare la mase, irelevantă pentru mine? Mama, în blîndețea ei, folosea și ea expresii dure cînd nu-i plăcea un om, de pildă cînd cineva făcea pe deșteptul... „Trebuie completat, zise Micu revenind: porniri obscure de autoritate și dominație pe care le transferă...” „Cui le transferă?” spusei. „Ai să afli!” „Și de ce nu-mi spui tu? Dacă zici că știi?” „Am și spus-o, dar n-ai fost atent.” Și se uită la mine de jos în sus, fix, neclintit el însuși, foarte scrutător, dar și cu simpatie. „Mărturisesc că n-am reținut...” „Multe nu se rețin”, zise el ca un avertisment și tăcu, bîțîind însă distrat dintr-un picior și strivind cu scîrbă țigara în scrumieră. Ai fi zis că n-o să mai fumeze cel puțin un ceas, astfel de grimasă de silă făcu. Dar imediat scutură pachetul și, gînditor, duse o nouă țigară la gură, pe care o aprinse cu o expresie de noutate pe chip. „Multe nu se rețin și un anumit timp încă nu se vor reține”, repetă el și văzîndu-i piciorul care nu înceta să tremure avui senzația netă că și mintea îi bîzîia, ca un motor care fusese uitat la relanti în mijlocul drumului, în timp ce șoferul dispăruse în mă-sa, nu se știe unde. „Ascultă, Ioane, îi spusei, tu vorbești ca și cînd capul tău a mai fost la un cur de mătușă.” El se gîndi o clipă: „Păi a mai fost, zise. În timp ce tu îl studiai liniștit pe Hegel, mătușa asta mă croia cu gîrbaciul, să spun care sînt legăturile mele superioare, dar și cele inferioare. Mătușă a dracului! Dar și eu, copil încăpățînat: deși îmi arătase probele, confruntîndu-mă cu

legătura mea superioară, care ori căzuse ori trădase (n-o să aflu asta niciodată fiindcă această legătură a dispărut și nimeni nu poate sau nu vrea să-mi spună unde), eu continuam să neg spunînd că nu știu nimic, nu-l cunosc pe acest om. E drept că nici el nu m-a recunoscut, lucru care complică problema... Însă nu arăta nici o urmă că ar fi fost torturat, în timp ce eu arătam... În celulă mă gîndeam cîteodată și la marele poet și îmi spuneam: ce frumos sună să gîndești, *cunoașterea luciferică*; splendidă metaforă! Dar cunoașterea mea ce fel de cunoaștere era? Dar a individului de la Siguranță? Relațiile mele cu el nu erau vulgare, nu vorbea cu mine în argoul lui de torționar, nici nu asista la bătăi, era însă preocupat, posomorît. «Aș putea să te trimit pe front, îmi spunea, adică întîi la Sărata să faci instrucție, și Sărata asta e infernul lui Dante, un intelectual ca tine s-ar curăța în două săptămîni de furunculoză, cel puțin, pe urmă dacă ai scăpa, direct în foc, pe linia întîia: de-acolo n-ai mai scăpa, fiindcă și pe linia întîia sînt locuri unde mai ai șanse să scapi, cu o rană, dar din misiunile speciale, de sacrificiu, nu mai scapă nimeni. Te țin însă aici, dar cu o condiție...» (era mult după Stalingrad, după bătălia de la Kursk-Orel, pe care nemții n-o cîștigaseră, se repliau strategic pe poziții dinainte stabilite, dar oricît erau ele de stabilite și anume dinainte, erau înapoi, nu înainte, și omul meu se grăbea și el: ce-o să fie? Dacă nemții pierd războiul?) A scos o hîrtie bătută la mașină și mi-a dat-o s-o citesc. Declaram în ea că alde cutare de la Siguranță s-a purtat bine cu mine, nu m-a bătut, nu m-a schingiuit etc! S-o scriu cu mîna mea și s-o semnez. I-am spus că sînt de acord numai dacă încetează bătăile și schingiuirile. «Bine», zice. S-a ținut de cuvînt și după un timp chiar mi-a dat drumul. Ca să fiu din nou arestat și să cad pe mîna altuia, care nu-și punea el problema ce-o să fie și cum o să fie. Am fost rulat, am aflat după 23 August, că ăștia doi erau prieteni. N-a trebuit să depun eu mărturie împotriva lor, au depus alții... Mătușile, le-a venit și lor rîndul s-o încaseze..."

Mă uitam la el: totuși scăpase teafăr, și nu era prea voinic, gînd absurd, ca și cînd ar fi trebuit, ca să-l cred, să arate mutilat. „Ioane, zic, aș fi studiat mai puțin liniștit pe Hegel dacă aș fi știut că un student din generația mea e torturat în beciurile Siguranței și bineînțeles dacă aș fi aflat și de ce, dacă, adică, experiențele noastre ar fi coincis. Cum ai ajuns tu la convingerile tale politice atît de grave e pentru mine o

enigmă și nici acum nu te pot urmări. Nu te înțeleg! Am fost tentat să-l admir pe Stalin, aveam aversiune împotriva lui Troțki, și Stalin e convingător cînd argumentează că acest menșevic avea gărgăuni în cap cu teoria lui a revoluției permanente... Pe urmă tu mi-ai dat cărți ceva mai puțin sumare decît opera lui Stalin și nu numai că mi-ai temperat începutul de entuziasm pe care îl aveam pentru el, dar m-am și trezit ca dintr-o narcoză și l-am văzut așa cum îl vezi tu. Totuși tu îl admiri, simt acest lucru și nu-ți înțeleg avertismentele. Îți repet, nu văd ce ar fi complicat în faptul de a părăsi facultatea și a învăța pe copii abecedarul. Nu spun că o s-o fac mîine, dar rămîn la ideea mea că marele poet trebuie apărat, nu pentru el, ci pentru ideea că filozofia nu poate fi desființată. În orice caz, eu nu voi accepta să predau, în locul lui Hegel, un discurs al unui oarecare Jdanov." „Nu e «oarecare»", zise Micu ridicînd un deget. „Da, zic, care sînt operele lui filozofice?" „Nu mai fi și tu așa de naiv! spuse el de astă dată cu un astfel de glas încît, fără să știu de ce, mă intimidai. Operele lui filozofice, continuă el foarte supărat (dacă nu s-ar fi uitat în jos cu un soi de mîhnire pentru mine), sînt tancurile care stau în spatele fiecărui cuvînt din discursul lui despre filozofie." „Și tu de ce vrei ca eu să mă supun la toate acestea?" ridicai glasul indignat. „Nu te supune, dar fii în cunoștință de cauză. Știi ce spune Napoleon: «*Les gros bataillons ont toujours raison*»[1]. Tu ce vrei, să te pui în postura mielului lui La Fontaine (dacă nu te conving batalioanele lui Napoleon), care încearcă să-i spună lupului că nu poate să-i tulbure apa, întrucît ea curge dinspre lup și nu invers? «*La raison du plus fort est toujours la meilleure...*»[2] Revenind la marele poet... De-aia nu țin să apăr acum cunoașterea luciferică, prefer materialismul dialectic, care mă învață că nimic nu e stabil pe această lume, și că totul se aflǎ în continuă mișcare și transformare. Va învinge cel ce are răbdare să aștepte fără să se lase ispitit de orgoliul de a acționa, cînd timpul nu e favorabil acțiunii..." „Da, dar aceste mișcări sînt largi și durata lor nu se măsoară cu durata existenței mele pe pămînt. Trebuie să acționez!" „Da, dar nu uita că lumea de azi e în criză, războiul a fost doar începutul

[1] Marile batalioane au întotdeauna dreptate (Lev Tolstoi, *Război și pace*) *(fr.) (n. r.)*

[2] Motivul celor mai puternici este întotdeauna cel mai bun (La Fontaine, *Lupul și mielul*) *(fr.) (n. r.)*

ei, și crizele n-au o durată atît de lungă încît să nu mai ai timp să participi la ele și să le vezi sfîrșitul. În cincizeci de ani părinții noștri au trăit două războaie mondiale, ascensiunea și căderea lui Hitler și a Germaniei, dispariția imperiului britanic, apariția pe planetă a două uriașe puteri, Statele Unite ale Americii și Rusia și în curînd China comunistă... Rușii cel puțin au trăit, în afară de cele două războaie (ultimul fiind sălbatic prin crime și distrugeri), o revoluție, un război civil și două catastrofe provocate de secetă. Avem multe de văzut, ce te repezi așa să te duci să predai abecedarul? Nu e poziția cea mai potrivită de pe care să înțelegi lumea în care trăiești." „De ce nu? Spinoza a șlefuit lentile, iar Jean-Jacques Rousseau a copiat note muzicale pînă la sfîrșitul vieții." „Spinoza a murit din pricina acelor lentile la patruzeci de ani! Și pe urmă te-ai gîndit, soția ta e membră de partid, o să fie de acord cu tine?" „Ei, na! Nu m-am născut să mă ghidez în viață după dorințele unei muieri!" „Eu nu zic să te ghidezi, dar gîndește-te totuși! Ce te costă dacă te gîndești!? Și gîndirea nu înseamnă să-ți spargi capul reflectînd în singurătate, ci să fii atent la ceea ce se întîmplă în jurul tău..." „Asta e bună, tocmai că sînt foarte atent la ceea ce se întîmplă în jurul meu. Ce-o să-mi spun eu mie însumi..."

Mă oprii, se apropiase chelnerul. „Domnul Ionică, zise el, nu luați o gustare? Avem icre negre!" „Cum icre negre?! protestă parcă prietenul meu. De unde dracu le aveți?" „Se mai găsesc! zise chelnerul ca și cînd chiar se mai găseau. Nu le mănîncă bucureștenii pe toate, ne mai trimite și nouă din cînd în cînd o cutie, două..." „O cutie, două?!" îl îngînă Ion. „Da, două, trei... nu prea se mănîncă, clientul se sperie de preț... Nici icrele roșii nu se mănîncă, se usucă în vitrină..." „Și cît costă?" „Alea roșii zece lei suta de grame..." „Nu, alea negre!" „Alea negre douăzeci și cinci de lei!" „Da, e cam scump, reflectă prietenul meu, prețul a patru fripturi..." „Eu zic să luați, zise chelnerul, cît se mai dă la prețu' ăsta. Vă spun eu, cînd le-o simți poporul gustul, să vedeți cum se ridică la un sutar. Un leu gramul. Dacă s-or mai găsi!" mai spuse el filozofic. „De ce să nu se găsească? zise Ion curios. Or să moară nisetrii?" „Ba nisetrii or să trăiască, dar marfa asta e lux, poți să știi ce-or să facă ai noștri cu ea cînd or afla ce preț are la Paris sau la New York? N-ați văzut cu peștele?" „Ce e cu peștele?" „Păi înainte erau piețele pline cu pește proaspăt, acuma, noi ardelenii nu prea ne omorîm după el, dar,

oricum, cine vrea găsea, nu era o problemă. Acuma e o problemă!" „De ce e o problemă?" „Cred că se vinde, dracu știe, sînt țări sărace în pește, ne dau mașini pe el..." „Bine, dă-ne atunci icre negre", zise Ion.

Ni se schimbă fața de masă, murdărită de scrumul țigărilor, ni se aduseră scrumiere curate, apoi, foarte ceremonios, chelnerul sosi cu icrele, cu pîinea prăjită, unt și lămîie. „Doriți și cîte-o țuiculiță? zise el. Merge după bere, nu prea merge invers..." Ne aduse țuică și apă minerală și ne părăsi. „E un tip interesant, zise Ion, știe multe. Îmi place de el că judecă regimul cu blîndețe și nu pentru că știe că eu sînt membru de partid. Și l-a însușit..."

Mîncam, ca să zic așa, cu respect pentru icre, și cu gîndul la faptul (după prezicerea chelnerului) că se vor scumpi sau vor dispărea... „Ce anume și-a însușit?" îl întrebai. „...A, domnul Jenică? Da, regimul. N-ai auzit cum zice? *Ai noștri.* Și îmi place că ne vede la putere și în viitor, în timp ce micul-burghez trage cu urechea la radio să vadă dacă nu vin anglo-americanii... Ba că vin la iarnă, ba că vin la primăvară... Într-o zi l-am întrebat pe domnu' Jenică... Zic: ce crezi despre chestia asta? Nu se poate, zice, e înțelegere... S-au înțeles la Yalta, aici e al meu, pînă aici, dincolo e al tău, cu condiția să existe și partidele comuniste. Dacă se încalcă înțelegerea, e război. Și nu poate să fie? zic. Război? În nici un caz, abia s-a terminat ăsta, cine are chef de război? Poate altă generație, ehe, mai încolo. Trebuie timp și pentru război, să se coacă. Păi, zic, se poate coace și repede, n-ai auzit că lumea s-a și împărțit în două lagăre? Ei și? zice. Astea sînt vorbe! Credeți că e după ei?... Un om inteligent, domn Jenică... Mai inteligent decît alții, care își închipuie că dacă au citit o sută de cărți și au bibliotecă în casă, au monopolizat ei inteligența..." „La cine te referi?" „La mulți! Chiar la rectorul nostru, care e cuprins de groază. Ne omoară, zice, sîntem totalmente descoperiți. Se referea la americani, care au bomba atomică și noi n-o avem, adică rușii n-o au, că noi ăștialalți..." „Păi avea dreptate, zic, chiar așa și e, sîntem cu mîinile goale, goi pușcă. Ce mai poți face cu armamentul clasic și cu o armată chiar puternică, în fața unei singure bombe atomice?"

Ion Micu mîncă multă vreme fără să răspundă. Avea însă un răspuns, se vedea după expresia senină a chipului. „Nu numai puterea de care vorbeam, dar și războiul e de origine divină, zise el aprinzîndu-și o țigară. Prin divinitate înțeleg puterile cosmosului, care veghează

în general cu atenție asupra speciei umane. Nu în sensul că și în niște întreucideri dintre tribul Bambu și tribul Mambu vom descoperi voința divinității, deși... N-ai observat, de pildă, că sexul unui copil e determinat de o lege misterioasă? Nu știm ce lege, dar îi vedem efectele: de pildă îndată după un război, se nasc mulți copii de sex masculin; natura vrea să-și recupereze pierderile. În general statistica arată că se nasc dintr-o sută (bineînțeles că pe un teritoriu mare al unei țări) 49 de băieți și 51 de fete... Două fete deci rămîn nemăritate, sau mai degrabă, practic, toate se aranjează între ele și împart măritișul... Un număr de ani unele, alt număr de ani altele. Căsătoriile eșuate sînt și ele expresia acestei legi uimitoare... Are dreptate domnul Jenică, nu e după ei, un război nu poate să se declanșeze datorită avantajului pe care una din părți îl are sub forma unei bombe atomice. Trebuiesc milioane și milioane de alte avantaje, cum ar spune Tolstoi, pentru ca evenimentul să se producă." „Adică? Starea de conflict există, de ce nu ar degenera într-un război?" „Starea asta de conflict o să degenereze în ceva, nu știm încă în ce, dar într-un război în care americanii să dea cu bomba. Să nu uităm că atunci cînd au făcut-o, la Hiroșima și Nagasaki, tot poporul american purta în el furia împotriva celor care le scufundaseră flota la Pearl Harbour, fără să li se fi declarat în prealabil război. În al doilea rînd, în Europa războiul încetase, Japonia însă îl continua, și încă cum. În mod normal, mulți americani trebuiau să mai moară ca să-i facă să capituleze. Or, americanii nu mai aveau nici un chef să mai moară, și atunci domnul Truman, în acord cu poporul său, a gîndit, de ce să nu moară ei, japonezii, dacă continuă să le placă războiul? (și trebuie să nu uităm că le cam plăcea și cam omorîseră o grămadă de chinezi timp de ani de zile), de ce să nu le dăm o bombă în cap să-i săturăm? Și le-au dat, s-au săturat și au depus armele... Or, în ce fel s-ar putea acum americanii înfuria pe ruși și zeii să le dea dreptate? Fiindcă împotriva ideii de cucerire a lumii abia au luptat și n-au nici un chef să urmeze un Hitler-american, care nu există și *acum* nici nu e posibil. Bineînțeles că *bomba* pe care o dețin ar putea să excite pe unii dintre ei, și să apară în politica lor externă o anumită tendință de dominație asupra lumii. Asta e altceva... Cine e puternic nu rezistă să nu te facă să simți această putere. Însă după cîte știu eu, *bomba* nu are un secret propriu-zis, poate s-o facă oricine dispune de cîțiva savanți și mijloace tehnice. Or, rușii

dispun și de savanți și de mijloace tehnice, și fabricarea bombei e la ei chestie de cîțiva ani, poate chiar mai puțin. Și atunci folosirea ei de către una dintre părți devine și mai improbabilă, în afara cazului cînd forțele divine ar vedea ca inevitabilă, din motive care ne-ar rămîne inexplicabile, dispariția speciei umane de pe Terra. Să rămînă pe ea doar cîțiva troglodiți de prin pădurile Africii sau Australiei. Dar această viziune catastrofică, apocaliptică, nu poate fi susținută nici de forțele divine, deoarece specia umană, deși a dat în acest secol semne de degenerare, este încă și pentru multă vreme o specie dinamică, în plin avînt și departe de a-și fi epuizat forțele creatoare. Era atomică abia începe și cuceririle științei vor modifica și politic fața lumii. În bine, nu în rău. Stalin va muri și el și cele două lagăre ale lui Jdanov vor dispărea fără să se înfrunte, comunismul lui Stalin se va stinge treptat, lăsînd locul unui comunism pe care oamenii îl vor face potrivit naturii lor specifice. Într-un fel va arăta cel chinezesc (desigur cu chinezării) și altfel cel francez, care e greu de imaginat că va părăsi cuceririle anterioare ale revoluției burgheze; africanul va trebui să-și lepede repede belciugul din nas și concepția tribală, dacă poate fi numită concepție, și să cucerească ideea de națiune și de libertate, iar mulătrimea sud-americană să-și tempereze carnavalurile și să părăsească ideea că amorul singur le poate ajuta să-i alunge pe dictatori. Restul, ce va fi pe urmă, este imprevizibil... Puterea condițiilor, care ne ține astăzi înlănțuiți (foamea, frigul, lipsa de locuințe salubre), va slăbi treptat și va face, adică e de sperat că va face absurdă represiunea unora împotriva altora. Eu nu spun că lumea veche, capitalistă, e putredă, ea va supraviețui multă vreme atîta timp cît comunismul nostru nu va fi capabil să ofere omenirii o imagine ispititoare. Poate că aceste două lumi, resemnîndu-se cu ideea că nici una dintre ele nu e sortită pieirii, vor începe prin a se apropia și vor sfîrși prin a depune eforturi comune pentru a feri civilizația noastră de pericole mult mai mari decît reprezintă pentru una capitalismul și pentru alta comunismul?! Ăsta e însă secretul furnicarului uman și după cum nu știm de ce nașterile se reglează de la sine, tot așa nu știm care e legea coeziunii popoarelor sau legea dezbinării lor și cît de fatale sînt aceste legi și pentru cine." „Ioane, îi spusei, e remarcabil optimismul tău și credința că forțele divine nu ne vor

condamna înainte de termen. Pe mine însă mă interesează *termenul meu*, deși nu sînt nepăsător față de cel al omenirii. Eu vreau, adică, simt chemarea spre filozofie. Or, Hegel spune, și nu poate să te lase indiferent în forul tău interior argumentarea lui, că filozofia nu poate să existe fără libertate, adică gîndirea filozofică nu e posibilă decît într-un stat în care libertatea și legile sînt pentru toți. Omul este liber în sine și pentru sine și singur acest concept este izvorul dreptului și al creației spirituale. În fața forțelor divine, toți oamenii trebuie să fie liberi și egali, fiindcă fiecare, pentru sine, are din naștere dreptul la creație spirituală și la o moarte a efemerei sale vieți. De ce ar fi ei prin urmare împărțiți în caste, ca la orientali, oameni liberi și paria, sau acum, în burghezi și proletari? Nici una nici alta. Ființa umană care e împiedicată să ia cunoștință de sine rămîne doar în stadiul existenței ei, cum rămîne și un bou, chiar dacă e Boul Apis. Ea doarme, deși se adaptează mediului și construiește ca o furnică. Cu asta n-am ajuns prea departe. O revoluție trebuie să declare deodată liberi pe toți oamenii, altfel ce se revoluționează? Cunoașterea de sine, conceptul că omul este liber prin natura sa, abia cîștigat de conștiința noastră în timpurile moderne, este deodată anihilat, negat printr-un amendament de sursa hegeliană, rău înțeles că libertatea ar fi necesitatea înțeleasă. În mod vulgar se va aplica deci în practică acest concept: burghezia odată răsturnată, e *necesară* instituirea dictaturii proletariatului. De ce? Pentru că individul de fapt nu e liber în sine și pentru sine, el e determinat de conștiința sa de clasă. În general e determinat socialmente și determinat istoric. Prin urmare, un număr mare de ființe umane, adică burghezii răsturnați nu pot fi liberi, chiar dacă ar vrea să înțeleagă necesitatea dictaturii proletariatului. Ei da, nu mai sînt liberi chiar dacă o înțeleg, pentru că determinarea e ca o damnare. Deci ei fatalmente se vor împotrivi. Deci fatalmente trebuiesc reprimați și nu așa în general, clasa adică, ci concret, particular: ai fost burghez, la beci, săvîrșindu-se astfel o negare a înseși idealurilor revoluției. Nu sînt naiv să cred că o revoluție se poate face fără ca acea clasă socială împotriva căreia se ridică o nouă clasă să nu sufere cu nimic. Orice despuiere de privilegii poate naște ură și împotrivire. Dar nu răspunzi declarînd ura ca principiu universal. Dimpotrivă, ar trebui să afirmăm principiul universal al armoniei umane,

stîrpind astfel fanatismul troglodiților, care îl urăsc pe filozof stăpîniți de un instinct de patibulari. Proprietatea e un furt! Să admitem această formulare excesivă, și consecințele ei, o revoluție trebuie să-i exproprieze pe expropriatori. Dar, odată actul împlinit, toți oamenii trebuiesc considerați liberi de vechile determinări, chiar dacă în practica vieții sociale cutare burghezi izolați ar putea tulbura noua societate prin încercări de restabilire a vechilor rînduieli. E *necesară* pentru asta ideea de dictatură? Ar însemna că ea se va institui nu asupra burghezilor, puțin numeroși, ci asupra poporului, asupra chiar a propriei clase care înfăptuiește revoluția, fiindcă burghezia singură nu poate «unelti» practic nimic împotriva majorității cetățenilor. Comuna din Paris a putut fi reprimată sălbatic de domnul Thiers pentru că era izolată de restul francezilor, nu de către trupele de la Versailles, ci de ideile neclare ale comunarzilor, care nu erau pe gustul, să zicem, al țăranilor, ca să nu vorbesc de mica burghezie...” „Am înțeles, mă întrerupse prietenul meu, fructul e verde, nu trebuie cules... Și totuși și în ’48 a fost verde, și deși pașoptiștii au cam eșuat, ideile au prins viață și s-a născut România modernă.” „Da, dar cum? «Monstruoasa coaliție» s-a dovedit deci a fi fost necesară, din moment ce s-a înfăptuit...” „Pe spinarea țăranilor, care în 1907 au arătat cît de necesară a fost coaliția în chestiune. După tine ar trebui ca proletariatul să se revolte fără un țel precis, să fie reprimat sîngeros, în genul Griviței, să aștepte un moment istoric favorabil, să-și cîștige restul populației, să-și definească mai clar țelul și abia atunci să facă revoluție și să-i pice în gură para mălăiață a puterii...” „Nu, zic, să ia puterea pretimpuriu, să-și calce propriile idei în picioare, să alunge filozofii, să suprime libertățile anterioare în loc să le lărgească și...”

Mă oprii. Ne enervaserăm amîndoi, simțeam că discuția va degenera dacă nu încetam. De fapt și degenerase, cum se întîmplă totdeauna cînd într-o discuție se sare peste idei și perioade istorice și un gînd intim, singurul care contează, nu mai e urmărit din aproape în aproape pentru a se ajunge la un adevăr. Al meu era că nu puteam renunța la vocația mea fără a renunța la mine ca om. Alungarea de la catedră a marelui poet însemna mai mult decît alungarea lui, un om care își împlinise opera, însemna, desigur, alungarea mea, care avea

să se producă inevitabil la prima mea dezvăluire, la prima mea fatală opoziție... Voiam să înțeleg de la el de ce retragerea mea din universitate nu-mi punea la adăpost vocația (un protest organizat pentru reintegrarea marelui poet fiind acum tardiv...), întrucît aș fi fost amenințat dacă m-aș fi dus să predau copiilor abecedarul. Fiindcă una e să cunoști amenințările din istorie și alta e să le cunoști pe cele care te pîndesc pe tine însuți, în timpul unei istorii vii, care se face sub ochii tăi și în țara ta. Îmi păsa prea puțin că Buharin fusese executat, fusese implicat în lupta pentru putere într-o imensă țară, fusese numit de către Lenin copilul răsfățat al partidului, Lenin murise pretimpuriu, ei da, se moare și pretimpuriu, în ecuația luptei pentru putere mulți ignoră murirea... Sentimentul meu profund era că o inexplicabilă sminteală îi stăpînea pe protagoniști. Sau un sublim sentiment de fatalitate. Lumea începea cu ei... Acolo, se fierbea, ca într-un *creuzet*, ideea pură, care avea să ghideze în viitor omenirea... Care era această idee pură, pe care nici unul dintre ei nu îndrăznise s-o înfrunte, idee-balaur, care îi ucisese pe toți, zeița necruțătoare cu o sprînceană albă și una neagră, în fața căreia toți trebuiau să se închine, chiar dacă alături de ea se afla neantul, fiindcă nimic din ceea ce fuseseră ei nu trebuia să mai existe, ideile pentru care luptaseră și își riscaseră viața fiind negate de ei înșiși în fața tribunalelor și biata lor fulgurantă existență asociată cu ceea ce era impur, nuizibil, scabros... Ei bine, care era această idee terifiantă pe care acești obsedați bizari nu îndrăzniseră s-o privească în față și să-i sondeze adevăratul chip? Partidul unic! Unitatea partidului! Asta era zeița în numele căreia ei înșiși îi trimiseseră pe lumea cealaltă pe socialiștii revoluționari (S. R.) și pe menșevici... Asta era istoria, consumată demult, cînd eu, orgolios, îmi chinuiam mama fără să bănuiesc că suflul ei, al acestei istorii fabuloase, avea să se apropie de ființa mea intimă și să mă confrunte cu ideile ei, cu toate că eu nu eram și nu voiam să fiu nici un Buharin, nici un Troțki, nici un Zinoviev, Kamenev, Piatakov, Tuhacevscki sau Yachir[3]. Iar în fața mea se afla un om ca și

[3] Inculpați ai faimoaselor Procese de la Moscova, ordonate de Stalin între 1936 și 1938 împotriva troțkiștilor și a membrilor de dreapta ai Partidului Comunist al Uniunii Sovietice. Au existat trei procese cu totul: cazul împotriva centrului terorist Troțki-Zinoviev (*Procesul Zinoviev-Kamenev*,

mine, pe care îl prețuiam, dar care nu-mi confirma decizia mea dictată de instinctul de conservare... rîsese spunîndu-mi ceva de neînțeles...

denumit și „Procesul celor șaisprezece", 1936), cazul centrului troțkist antisovietic (*Procesul Pyatakov-Radek*, 1937) și cazul blocului de dreapta al troțkiștilor antisovietici (*Procesul Buharin-Rykov*, denumit și „Procesul celor douăzeci și unu", 1938). Cei inculpați au fost lideri vechi ai partidului bolșevic și oficiali de vîrf ai poliției secrete sovietice. Majoritatea acestora au fost acuzați în temeiul *articolului 58* din *Codul Penal RSFSR* de conspirație cu puterile occidentale pentru asasinarea lui Stalin și a altor lideri sovietici, dezmembrarea Uniunii Sovietice și restabilirea capitalismului. *(n. r.)*

CAPITOLUL **XIV**

Se făcuse tîrziu și uitasem că Matilda mă aștepta la masă. Mă scuzai și o luai spre ieșire; acolo, într-un colț, era un telefon public. Nu se confirmaseră spusele lui Petrică în ceea ce privește grija Matildei pentru casă și pentru ora mesei. Dimpotrivă, simțeam o furie împotriva ei cînd îndată după masă se ridica și dracu știe ce făcea la bucătărie cu servitoarea, în timp ce aș fi dorit să lase totul baltă și să mai stăm împreună. Tot așa mi se părea că suferă de mania curățeniei. O cămașă, de pildă, pe care eu o purtam înainte cel puțin pînă seara, dacă ieșeam undeva după-masă mi-o arunca la coș și îmi dădea alta, schimbîndu-mi ea însăși butonii, căci observase cum mă irită faptul că pierdeam atîta timp cu îmbrăcatul în general, cu bărbieritul în fiecare dimineață („ești profesor universitar, cum poți să te duci la cursuri cu barba nerasă!") și cu operația inversă a descălțatului și dezbrăcatului și înfășurarea într-un halat pe care tot ea mi-l făcuse cadou în ziua venirii mele în casa ei. Lungile noastre plimbări din timpul celor doi ani cît durase divorțul, plimbări încărcate de farmec care se sfîrșeau acasă la mine în îmbrățișări pasionate, încetaseră cu totul. Acum, în timpul corespunzător al acelor ore, Matilda, obosită, căsca și adormea cu o carte în mînă după nici un minut de lectură. Această oră, nouă seara, devenise treptat ora înstrăinării ei totale de mine, parcă nici nu mai mă cunoștea, ea la ora aceea trebuia să se culce, parcă intra sub o narcoză și nu suporta nici cea mai ușoară mîngîiere, chiar ideea că aș putea să-i spun ceva tandru o enerva dinainte; căci asemenea strigoilor, chiar de pe la ora aceea începeam eu să mă simt minunat și asta nu pentru că în timpul zilei aș fi fost apatic, ci pentru că seara aveam altă stare, atunci o iubeam cel mai mult și aș fi vrut să stau cu ea pînă în zori. Era amintirea ființei ei din cei doi ani cînd lucrurile se petrecuseră astfel? Voiam să-i regăsesc privirea albită, fascinată de

apropierea mea? Sărutările nesfîrșite, spaimele care o cutreierau? Ele nu dispăruseră, dar apăruse încăpățînarea de a le stăpîni, nereușind decît să le sporească, ochii aceia albiți începuseră să se închidă, ochii care îmi mărturiseau că eu, eu eram cel care o fascina, da, îmi șoptea cutremurată, tu, tu... Eram convins că instinctul ei născocise somnul și în sinea mea îi dădeam dreptate. Nu datorită faptului că a doua zi trebuia să se scoale devreme (nu ca mine, care aveam cursuri la ore mai relaxate), în cei doi ani trebuise să se scoale la fel, ci, gîndeam eu, pentru că în căsătorie nu se putea trăi ca într-o iubire, fără să riști moartea ei, și a iubirii și a căsătoriei. Intuiam, dar nu puteam să înțeleg cum reușise, și ceea ce mă neliniștea era faptul că seara Matilda era pentru mine o surpriză continuă, căci înstrăinările ei nu erau totdeauna aceleași, totdeauna rele, dar mereu inventive. Îmi spunea, de pildă, te iubesc, noapte bună, dar nu era nici o iubire în glasul ei, alteori nu-mi spunea nimic, alteori se trezea exasperată că nu eram lîngă ea și nu știu ce făceam în biroul meu, alteori nu putea adormi tocmai pentru că eram și trupul meu se lipea într-o atracție irezistibilă de al ei. Dormeam atunci singur în birou, scos din pepeni, pentru că îmi aminteam că și Petrică îmi povestise că o pățise la fel...

Încît șovăii înainte de a vîrî fisa în aparat. Era trecut de zece, desigur că dormea dusă, totuși formai numărul. Îi auzii însă numaidecît glasul. „Matilda, scuză-mă, te-am trezit din somn?” „Nicidecum!” „M-ai așteptat? E ceva grav, o să-ți povestesc...” Tăcere. Ei da, tăcere, i-o cunoșteam, era inutil să încerci să i-o urnești. „Te iubesc, îi șoptii, noapte bună!” Și închisei fără regret că o lăsam astfel, deoarece aceste tăceri ale ei începuseră să-mi impună și o invidiam și încercam s-o imit: la tăcere, tăcere și jumătate... Numai că ale ei erau naturale, în timp ce eu tăceam prin voință și în realitate nici nu tăceam, fiindcă gîndul nu se desprindea de ea și continuam să mă întreb ce avea, fără să reușesc să găsesc un răspuns...

Mă reîntorsei la masă, puțin detașat de discuție, așa cum li se întîmplă tuturor bărbaților care în plină petrecere și în largul lor, ai fi zis cei mai liberi și fericiți bărbați, cei mai siguri pe sine și cei mai cinici în ceea ce privește femeile, primesc sau dau un telefon și se întorc atît de schimbați încît nu-i mai recunoști și devin ținta glumelor și ironiilor celor în mijlocul cărora mai înainte arătaseră atît de bățoși...

Aha, vasăzică ia uite cine făcea pe viteazul, ia uite cine rîdea de alții, și nimic nu-i mai descrețea fruntea, atît de pe altă lume arăta; și nu mai stătea mult și se căra... Nu era cazul meu, dar ceva pe-aproape tot era, fiindcă mă uitam la prietenul meu cu alți ochi și însăși starea dramatică în care mă aflasem înainte scădea în intensitate și mă domina gîndul: vasăzică ea nu dormea, vasăzică la ora nouă seara nevoia ei de a dormi nu mai apăruse în mod irezistibil... îmi trecu chiar prin minte să-mi iau la revedere de la Ion și să plec; dar alungai acest gînd, n-avea, îmi spusei, decît să mă aștepte, dacă chiar mă aștepta, și mai bine ar fi dacă s-ar culca, e în joc destinul meu, trebuie să aflu azi, și nu mîine, ce-o să fie cu mine, azi cînd simt că sînt eroul ființei mele conștiente, cînd concep că ceea ce gîndesc îmi apare ca o sinteză inspirată despre ceea ce reprezintă, și nu mîine, cînd s-ar putea s-o iau de la cap, cu „dar dacă", și „dacă totuși", și voința mea, cum spune Hamlet, să înceapă din pricina gîndirii de relație, de împrejurări, să șovăie și să devin un laș. Astăzi pot eterniza în mine însumi curajul care m-ar feri de un lanț de erori, suferințe și căderi: nemaiavînd în forul meu interior suportul de astăzi al unei idei clare și distincte (fiindcă în cursul unei aventuri cu lumea în care trăim, ideile nu mai rămîn nici clare, nici distincte), aș putea fi alterat definitiv și aruncat de pe orbita propriului meu destin, pe o orbită unde, nefiind a mea, aș trăi zadarnic. N-ar fi fost vorba, firește, să-mi asemui persoana mea socială cu a împăratului Chinei, cum am citit mai tîrziu, care din împărat a ajuns simplu cetățean și comuniștii, în loc să-l împuște, l-au „reeducat", făcîndu-l – credeau ei – să simtă că bucuria simplă de a împleti un coș sau de a confecționa tălpi de papuci e mai mare decît aceea de a guverna China. Chestia asta o făcea și Tolstoi, cînd și cînd îl apuca cheful și mai făcea o pereche de cizme, a căror valoare, spunea el, făcea mai mult decît opera lui Shakespeare. Dacă împăratul Chinei și-ar fi făcut tălpile lui la papuci ca împărat și nu ca simplu cetățean, fără doar și poate că s-ar fi găsit în Confucius un text care să atribuie acestui gest nu știu ce virtute. Tolstoi la arat era tot contele Tolstoi și aratul un mod direct de a afla, ca artist mare ce era, ce simte un mujic arînd. *Condiția de mujic* însă n-avea s-o simtă numai cu atît. Aratul lui rămînea un simplu sport, ca și confecționarea de ciubote. Ca simplu cetățean, împăratul Chinei, aruncat de pe orbita sa, aruncat adică, nu socialmente, ci în sine,

cînd datorită „reeducării" s-ar fi convins cu adevărat că e cu mult mai minunat să împletești un coș decît să fii împărat, trebuie să fi ajuns nu în starea simplă a unui simplu chinez, ci într-una de îndobitocire, dacă e să-l credem pe cel care cu un patos stupid a scris povestind despre metamorfoza împăratului. Orice metamorfoză are loc numai în libertate, concept care după Hegel nu-l găsești la orientali. Filozofia lor se reduce la sfaturi morale. Prin urmare, o cădere a mea n-ar fi fost spectaculoasă socialmente, ca a împăratului Chinei (la noi în Europa s-ar fi rîs dacă noi românii, lipsindu-l pe Mihai I de tron și păstrîndu-l în țară, l-am fi „reeducat" să simtă bucuria simplă de a lucra la un strung), dar ar fi fost spectaculoasă în interior, acceptînd să nu mă las ghidat de idei clare și distincte, adică să nu concep căderea mea, cum nu putem concepe, cu ceea ce e viu în noi, că într-o zi n-o să mai fim vii, dar știm că asta e inevitabil prin idee. Astfel putem trăi. E altceva. Eu concepeam însă în seara aceea că voi cădea fatalmente. Dar nu era moartea, mă puteam salva printr-un act de voință călăuzit de o senină pace interioară, indestructibilă.

Rumoarea în braserie crescuse. Discuția mea cu Ion Micu devenise parcă fum, iar lunga tăcere care se așezase între noi risca să ne sugereze la amîndoi o ruptură. Deodată însă el zîmbi: „N-ai reținut, zise el, fixîndu-mă iar, cum stătea aplecat, cu o privire de sus în jos în care strălucea o intensă simpatie pentru mine, ți-a scăpat o idee pe care eu n-o pot demonstra, dar în care cred și anume că totul e să supraviețuiești. De fapt nu e o idee, e un sentiment pe care ori îl ai, ori nu-l ai. Asta implică totuși, ca o consecință, o idee și anume aceea a compromisului. Eu aș zice că după *le temps du mépris*[1] al lui Malraux vine acum *le temps du compromis*[2]. Ce voiam să-ți spun? Să accepți o tranzacție în locul unui proces în care ai putea să pierzi." „Ce proces?" „De conștiință", răspunse el fără ironie, dar cu aerul că se adresează unui copil. „Nu înțeleg, zisei, care ar fi datele procesului și cine ar putea să cîștige împotriva mea." „Cealaltă parte, zise, a conștiinței tale scindate." „Conștiința omului, spusei eu cu trufie, nu e scindată, asta e o invenție. Compromisul la care recurge adesea în viață omul are alte explicații.

[1] vremea sfidării *(fr.) (n. r.)*

[2] timpul pentru compromis *(fr.) (n. r.)*

Nu voi accepta nici un fel de compromis, pentru că nu mă recunosc angajat în nici un fel de proces. Ascultă, Ioane, eu am descoperit ceva în filozofie și vreau ca această descoperire să fie demonstrată. Nu vreau *gloria*, așa cum viermele de mătase, după ce a acumulat în el însuși substanța aceea fină din care își va face gogoașa, nu vrea nici un fel de glorie. Ciclul meu poate fi simplu și obscur: frunza de dud de care am nevoie și pe care nu mi-o poate lua nimeni sînt cărțile. Mai am de citit cîțiva ani, apoi încep să-mi depăn firul. Nu aspir să-mi perpetuez neapărat specia, adică gospodina să mă pună deoparte, să reînviu spărgîndu-mi gogoașa sub formă de fluture, și să depun sămînță. Nu, eu accept să fiu aruncat într-o căldare cu apă fiartă și cu un băț ordinar gospodina să-mi prindă firul și să-l depene pe o vîrtelniță. Puțin mă interesează că după aceea corpul meu fiert va fi aruncat în grădină și cu asta procesul s-ar încheia. Nu alta e soarta a tot ceea ce e viu..." „Ai greșit doar într-un singur punct, spuse el ridicîndu-se iarăși. Și care e esențialul..."

Și rîse din nou în timp ce se îndepărta lăsîndu-mă singur. Braseria începuse să se umple de ceața fumului de tutun, dar și de acea ceață care emană parcă din rumoarea vocilor, a rîsetelor, a fluidului existenței care se intensifică într-un restaurant cînd ora se face tîrzie și nimeni nu are încă de gînd să plece. Desigur, aici se venea nu pentru a petrece în mod vulgar, pentru asta ar fi fost suficient să se treacă dincolo, în restaurant, unde erau cîntăreți și muzică, acolo, chiar dacă ai fi vrut să discuți ceva important, n-ai fi putut, toba și talgerele și solista te-ar fi împiedicat spărgîndu-ți urechile. Așadar aici se putea schimba un gînd. Ce anume? Ce fel de gînduri le treceau acum prin cap acestor contemporani ai mei? mă pomenii întrebîndu-mă. Nu lipseau gesturile largi, mai degajate, la cei cărora le plăcea și aveau talentul să povestească, cei pe care dacă îi ascultai aveai la un moment dat senzația netă că citești o bună nuvelă, adesea un roman comprimat, atît de vie și de originală era povestirea, pauzele, mimica, însuși glasul povestitorului, suplinind cuvîntul scris, sugestia adîncă a mobilurilor comportării umane, pe care scriitorul o face folosind analiza și descripția... Totdeauna mi-a plăcut să fiu în societatea acestui soi de oameni, cu condiția însă să nu mă pună la un moment dat să plătesc un tribut

prea mare, cum făcea Cubleș. Puteam distinge apoi și indivizi infatuați care țin, dintr-o pornire irezistibilă, să vorbească numai ei, deși astfel nu exprimau decît marea nerozie, și aceea nesărată, fiindcă există și nerozii interesante, a întregii lor personalități, indivizi avînd de obicei un vocabular inacceptabil, frizînd nepolitețea, tutuind oameni pe care abia îi cunoșteau, legîndu-se de fizicul lor, care ar exprima că nu stăteai prea bine cu nu știu ce, agitîndu-se pe scaun, surzi la ceea ce li se spunea, puteai să-i înjuri și de mamă fără să-i clintești (eu însumi procedasem astfel cu unul și, în loc să se indigneze, afișase o politețe afectată, spunîndu-mi că buna-creștere îl împiedică să-mi răspundă cu aceeași monedă). Ici, colo, vedeam capetele aplecate ale celor care cu adevărat voiau să schimbe un gînd. Expresiile lor erau neliniștite. Cineva încerca să explice. Doamnele stăteau liniștite în rochiile lor elegante, uitîndu-se doar rar în jur, cu un ochi absorbit și cercetător. Grija, un sentiment etern la cele care își iubeau bărbații și nu mai vedeau nimic, nici în jur și nici în restul omenirii, era expresia discretă, difuză dar marcantă, care stăruia pe chipul lor. Tot astfel se ridicau și plecau. Dar ce era cu Ion, de ce întîrzia? În sfîrșit se întoarse și îmi spuse că a trecut prin restaurant și s-a întîlnit cu un prieten... Domnul Jenică se ivi și el cu un nou filtru. „Să vă fac cîte-un șnițel? zise el. Așa subțire, cît foița de ceapă? à la domnul Micu?" „Eu nu mai mănînc nimic", zisei. „Ba mie mi s-a făcut foame, zise Micu, dar n-aș lua șnițel, am mîncat și ieri... Domn Jenică, fă-mi un *génie du christianisme*![3]" ceru el ca și cînd l-ar fi implorat, dînd din cap sceptic, cu sensul că nu i se va face ceea ce cere, dar speră că omul din fața lui îl va servi totuși. „Gata, domnul Ionică, am înțeles, așa înalt, cum vă place dumneavoastră..." „Într-o zi nu era el și m-a servit un tîmpit care mi-a adus friptură de vacă tăiată în felii... Asta zicea el că e *chateaubriand*[4]..." „Nu se pricepe, zise domnul Jenică fără superioritate. Sînt de-ăștia noi și nici bucătarul, dacă nu-i spui, uită și el... Așa a învățat, să-l taie în felii..."

[3] „Geniul creștinismului" este o lucrare a autorului francez François-René de Chateaubriand, scrisă în timpul exilului său în Anglia la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, în apărarea credinței catolice ce era sub atac în timpul Revoluției franceze. (joc de cuvinte; vezi nota următoare) *(fr.) (n. r.)*

[4] Friptură de vită care, în mod tradițional, constă dintr-un filé prăjit la grătar, între două bucăți mai mici de carne de calitate mai proastă, ce sînt aruncate după preparare. (joc de cuvinte; vezi nota precedentă) *(fr.) (n. r.)*

„Punctul esențial în care greșești, zise Ion Micu rezemîndu-se de astă dată de spătarul canapelei, cu pumnul la frunte și țigara în mînă, fără să se mai uite la mine, cu pleoapele plecate și foarte atent la ceea ce spunea, este gospodina. Ea îți aduce frunzele de dud, te ia în mînă grijulie, curăță sub tine (dacă n-ar face-o ai muri chiar și numai dintr-atît, fiindcă fără curățenie această simpatică gînganie ar muri) și îți pune pe urmă, la timpul potrivit, coceni de pe margine, sub care să te poți retrage să-ți depeni firul. Nu cărțile sînt frunza de dud, cărțile nu-ți hrănesc decît spiritul, frunza de dud rămîne s-o obții. Ei, cum s-o obții? Gospodina, dacă e să împingem metafora ta pînă la ultimele consecințe, e societatea, sînt *ceilalți*... Ei pot decide că mătasea din gogoși e un lux, și, ca orice lux, e costisitor, dacă nu chiar dăunător. Dar părăsind metafora, să zicem că te descurci singur învățîndu-i pe copii abecedarul. Încearcă! În acest sens afirm eu că există un proces pe care dacă nu-l cîștigi, pierzi totul. Dacă *nu vei putea* să predai abecedarul? Ce-ți va spune conștiința ta nescindată? Întîi ai să descoperi că e scindată, și anume între obiectiv și subiectiv, și al doilea, vei descoperi determinările corespunzătoare care vei vedea că pot fi greu de înfruntat de unul singur. Nu-ți spun mai multe, fiindcă nici eu nu știu. Dar nu uita că știu totuși ceva... Într-o zi, poate chiar în seara asta, o să-ți dau să citești un studiu al meu din care o să înțelegi mai bine ce gîndesc... În timp ce, dacă vei rămîne la universitate... De ce te sperii tu așa de universitate?... Să-ți spun o anecdotă...”

Tresării. Deși ne cunoșteam de puțină vreme, observasem că spre sfîrșitul unei întîlniri Ion Micu încheia totdeauna cu anecdote, uneori chiar lăsînd o discuție suspendată. Era o sugestie jignitoare pentru mine, care mă complexa; să zic că nu înțelegea ce-i spuneam în chiar clipele acelea, nu puteam, însemna că nu-l înțelegeam eu, că discuția mă depășea. „Povestește, îi zisei sumbru, anecdota ta nesărată, fiindcă așa sîntem noi românii, chiar și ardelenii, nu suportăm multă vreme tensiunea unei discuții și o dăm pe anecdote.” El rîse: „Căz doară nu e o anecdotă fără aplicățiune, ai să vezi că musai vom putea extrage din ea un înțeles practic pentru discuția noastră!” Da, acum se exprima ca Marius Chicoș Rostogan, nu-i mai eram prieten, ci un simplu interlocutor.

Atacă flămînd *le génie du christianisme*, care tocmai i se adusese, o bucată uriașă de carne sîngerîndă, doar perpelită puțin pe deasupra, *chateaubriand*-ul a cărui simplă vedere îmi făcea greață, și printre înghițituri îmi povesti anecdota. Îi plăcea mîncarea, era chiar gras pentru vîrsta pe care o avea, și privirea lui căpătă, înfulecînd, o fixitate de înfometat. Mînca fără pîine, ceea ce mie mi se părea ceva animalic, fiindcă numai omul își combină hrana, în timp ce o felină sau un cîine era la o distanță de milioane de ani de om, prin incapacitatea lor de a înghiți, să zicem, cînd din una cînd din alta. Numai rața ajunsese pe undeva pe-aproape, fiindcă își vîra ciocul cînd în mîncare, cînd în apă...

„Ițic primește ordin de chemare, începu prietenul meu carnasier... Și îl apucă groaza și fuga la rabi... Aoleo, rabi, ce mă fac, o să mor... De ce, Ițic? Am primit ordin să plec pe front... (Anecdota, după cum vezi, e veche, din timpul primului război mondial, fiindcă în al doilea mareșalul le-a luat acest drept.) Ai ordinul? zice rabi. Îl am. Dă să-l văd și eu. Rabi îl ia, îl cercetează cu atenție, pe urmă îi spune: „Da, e un ordin de chemare, dar în el nu scrie că trebuie să te duci chiar pe front. Ce te-ai speriat așa? Sînt mai multe posibilități... Să te trimită pe front, dar să rămîi și în spate, fiindcă nu toată armata e trimisă să lupte, mai e nevoie și de servicii la partea sedentară, pe cefere, pe la aprovizionare, la muniții... Dar hai să zicem că te trimite pe front. Și aici sînt mai multe posibilități... Să te bage chiar pe linia întîia, dar să te țină și ceva mai în spate. Ostașul cînd luptă n-are și el nevoie de mîncare, de apă, de îmbrăcăminte? Cine gătește, cine le aduce marmitele cu ciorbă? Cine le ține socoteala cîți mor, cîți trăiesc? Dar hai să zicem că te vîră chiar pe linia întîia. Și aici sînt mai multe posibilități, ori mori, ori scapi... Cine îți spune ție că n-o să scapi? Dar hai să zicem că nu scapi... Și aici sînt două posibilități, i-a mai spus rabi foarte hotărît. Poți să mori sfîrtecat de o bombă, sau poți să mori de un glonte și să fii îngropat frumos de camarazi cu sapa și lopata... Așa că du-te liniștit, nu mai fi așa de speriat, nu lua aconto pe ce-o să fie...”

Fiindcă nu rîdeam, Ion Micu lăsă o clipă *chateaubriand*-ul înjumătățit și rîse el de astă dată cu gura pînă la urechi, cum nu-l mai auzisem, și se făcu roșu, apoi liliachiu... Era mai degrabă efectul excitației

cărnii roșii pe care o trimisese în stomac decît al retrăirii anecdotei pe care o povestise. „Așa și tu cu universitatea, reluă apoi liniștit. De ce să pleci? Pînă acum nu s-a întîmplat nimic. Titularul unei catedre a fost schimbat cu un altul. Asta s-a întîmplat și o să se întîmple totdeauna. Stai acolo, fiindcă sînt mai multe posibilități...” „Da, zisei, și una finală pe care rabi n-a ignorat-o!” El rîse din nou, mai puțin excitat, dar mai îndelung, ca și cînd ar fi vrut să spună că nici el n-o ignora pe cea care mă aștepta și pe mine printre atîtea posibilități. Ce-o fi fost de rîs aici?!

Plătirăm și plecarăm. Pe drum mai făcurăm, înainte de a ne despărți, cîțiva pași împreună. Tăceam, dar el mă ținea afectuos de braț. Gîndește-te, parcă îmi spuneau pașii lui care nu se grăbeau și strîngerea de braț prietenească, apoi îmi spuse și prin cuvinte același lucru, adăugînd: „Facultatea de a gîndi nu e neapărat sursa inacțiunii, nu putem să nu ne gîndim bine înainte de a întreprinde un gest care ne angajează destinul”.

CAPITOLUL XV

Ce înseamnă însă a gîndi, adică a te gîndi? În actualul stadiu în care se află gîndirea umană, a te gîndi înseamnă în realitate a întări de fapt un gînd deja format. De aceea, de pildă, rar se întîmplă ca sfaturile să fie urmate. Individul merge orb înainte sub puterea gîndului său, devenit obsesie. Iar această obsesie e o cerință fundamentală a ființei sale, chiar dacă ideea din care s-a născut îi e de fapt străină vieții lui, adică fericirii la care năzuiește. Dar noi nu ne-am născut ca să fim fericiți (și nici nu sîntem!) fiindcă în legile care guvernează viața aceasta noțiunea nu este inclusă. Oamenii o confundă cu înflorirea. Firește, nu e vorba de înflorirea în natură, eu mă simțeam înflorind, un sentiment de forță, dar nu puteam să afirm că sînt fericit, nici nu știam ce înseamnă acest lucru, nu-l puteam concepe. Unii spun că fericirea apare în noi după ce am pierdut-o, dar dacă mă gîndesc bine nu văd de pildă întrucît pierderea Matildei și pierderea locului meu în universitate mi-ar revela ceva care să semene cu o fericire pierdută, deși nu puteam concepe că aș putea iubi mai tare pe altcineva sau aș dori un loc mai bun în ierarhia învățămîntului. Desigur, concepeam că acest sentiment de forță, această înflorire a ființei mele puteau diminua cu anii, și ajungînd în „toamna ideilor” n-ar fi fost exclus să mă trezesc cu grădina mea devastată *(„Qu'il reste en mon jardin bien peu de fruits vermeils!”)*[1]. Da, dar mai întîi că pînă atunci mai era, abia ieșeam din primăvară, și în al doilea rînd mă simțeam bine înarmat să-mi pun la adăpost grădina de fulgere și furtuni. Nu eram poet, să-mi expun sensibilitatea ravagiilor.

[1] „Grădina-mi este stearpă de fructe pîrguite” – citat din poemul *L'Ennemi* (Dușmanul) din volumul „Les fleurs du mal” (Florile răului) de Charles Baudelaire *(fr.) (n. r.)*

Astfel că mergînd singur prin noapte spre casă, dădui din umeri la sfatul prietenului meu de a mă gîndi înainte de a lua o decizie. Dimpotrivă, discuția cu el îmi confirmase decizia deja luată, iar acum, „gîndindu-mă”, mă simțeam și mai întărit în ea. Nimeni nu știe, în afară de noi înșine, de ce facem un anumit lucru. „Știu eu de ce, gîndii, mi-ajunge că am conștiința că știu, nu e nevoie să mai știe și alții, nici măcar Matilda.”

Încă din stradă văzui lumină în dormitorul nostru. Vasăzică Matilda nu dormea! Intrai în curte și sunai. Nu știu de ce repetai această glumă a noastră, să coboare ea totuși, îmi spusei, să-mi iasă în întîmpinare și să refacem clipele minunate ale primelor noastre întîlniri... Era ca și cînd aș fi uitat că am chei și „să n-o fac să coboare de pomană”. Îți arăt eu ție pomană! N-ai s-o poți duce! Încearcă să nu deschizi! N-o sfătuiam în gînd pe Matilda să nu deschidă. Sînt momente cînd apare în noi un plus de decizie, momente nu prea favorabile celor cu care trăim, chiar dacă nu ne-au făcut nimic. Îi provocăm să ne facă! Dacă totuși nu ne fac, înseamnă că sîntem iubiți și această certitudine reînnoită ne potolește...

Dar Matilda nu deschise...

Sunai a doua și a treia oară. Vedeam că nu voia să vină, dar eu voiam să vină, știam că e trează, voiam să vină. Sunai din nou, lung, insistent. Nimic. Tăcere totală, a orașului și a casei, întuneric total. Stătui cîteva clipe lungi în singurătatea care mă cuprinse în fața propriei mele porți. Scosei cheile, intrai și începui să urc scările. Intrai în hol. În dormitor întuneric, glasvandul era mat ca și cînd casa ar fi fost pustie. Deci nu numai că nu vrusese să vină să-mi deschidă, dar stinsese și lumina. Și dacă, mă întrebai, aș fi pierdut cheile? M-ar fi lăsat afară pînă dimineața? Nu, atunci mi-ar fi deschis. Se simte cînd... Astfel de lucruri se simt. Mai fără rost a fost stinsul luminii, nici măcar noapte bună n-a dorit să-i spun... Nu se întîmpla prima oară, e adevărat, dar nu mă puteam obișnui, totdeauna resimțeam despărțirea aceasta a ei de mine ca pe-un șoc... Încît un regret adînc, care ținu cel puțin trei clipe, mă țintui locului, apoi mă smulsei și intrai în bibliotecă. Apăsai pe butonul lămpii de pe birou și lumina care inundă suprafața lui încărcată de cărți îmi alungă șocul, și bucuria serilor mele petrecute în

tovărășia marilor spirite, care cu două mii de ani mai înainte, cu cinci sute sau chiar numai cu un secol făcuseră același lucru la lumina opaițelor, a lumînărilor, a lămpilor cu petrol și apoi a becului electric, îmi reveni întreagă și plină, nealterată, mă dezbrăcai rapid, revenii în hol, stinsei, închisei ușa după mine și începui să citesc. Era tîrziu, dar nu pentru mine, adesea mă apucau zorile în biroul meu, dormeam două ore, cu fruntea pe cristalul curat, apoi plecam la cursuri, fără să simt cea mai mică oboseală, dimpotrivă, vedeam în privirile studenților, ici, colo, licăriri de admirație, aveam mai multă vervă, eram mai puțin încruntat, mai apropiat de ei, iar fetele mă măsurau cu o vagă surpriză, cu o imperceptibilă grimasă în colțul gurii întrebîndu-se poate ce mi se întîmplase că astăzi eram mai puțin antipatic ca de obicei.

Nu citii mult și băgai mîna în buzunarul hainei de pe spătarul scaunului să scot cheile. Într-un sertar din dreapta îmi țineam cele trei caiete groase. Într-unul îmi conspectam lecturile, în celălalt scriam la o lucrare despre gnostici, o istorie a filozofiei acestora care trebuia să preceadă lucrarea mea originală despre o nouă gnoză, iar în al treilea scriam chiar la această lucrare, rar și fără grabă, din pricina obstacolelor: aveam lacune mari în istoria descoperirilor științifice din ultima vreme, din fizică, biologie, medicină și astronomie, îmi lipseau cărțile noi care apăruseră după război în Occident, nu mă puteam mulțumi doar cu referiri despre ele... (La facultate tocmai despre gnostici predam, fără să-mi dezvălui în vreun fel gîndirea mea proprie, care totuși începea să prindă contur în caietul meu...)

Cînd mă aplecai, văzui jos un ciocan și o șurubelniță. Le ridicai mirat. Șurubelnița avea vîrful îndoit... Mă uitai iar în jos: ușa biroului care se încuia peste sertare fusese spartă într-un fel violent, lemnul și lustrul din jurul broaștei stricate... Deschisei ușa și trăsei sertarul. Caietele mele erau acolo, dar aruncate în dezordine de aceeași mînă furioasă. Cine făcuse asta? mă întrebai în timp ce simțeam cum urmele furiei celui care o făcuse nășteau în mine furia. Matilda! Ea umblase aici, cine altcineva, vrusese să vadă ce ascund eu acolo și spărsese ușa... Deschisei caietele. Foile erau îndoite de neglijența cu care fuseseră răsfoite, închise și aruncate. Îi intuii starea de spirit, lipsa de respect, dezamăgirea de a nu fi găsit ceea ce căuta, disprețul pentru ceea ce

găsise. Primul impuls fu să mă ridic și să mă duc peste ea în dormitor, dar în clipa aceea apăru chiar ea, adică apăruse mai demult, fără să facă zgomot, stătea în picioare înaintea biroului și se uita la mine.

„Nu te înfuria, zise, nu ți-am distrus «opera».” Cu ironie, care i se lăbărțase peste chip ca o mască hidoasă. Mă holbai la ea cîteva clipe lungi, nevenindu-mi să-mi cred ochilor. Masca se întinse spre urechi și-i desfăcu un rînjet care înțepeni sfidător, desfigurînd și mai tare ceea ce știam eu că e Matilda. Sării în picioare și, fulgerător, sub arcul loviturii pe care i-o dădui, ea căzu pe covor cu o expresie de uluire totală și cu privirea licărind de o spaimă intensă, fără nume. Începu să se ridice încet, ca în vis, cu palma pe obrazul lovit, neslăbindu-mă din priviri, se așeză pe canapea și din nou mă privi, neînțelegînd, cerîndu-mi parcă tot mie ajutor, să fie șters parcă ceea ce se întîmplase, să-i spun că nu era adevărat... În fața acestei catastrofe, căci asta exprima acum chipul ei, sentimentul că se petrecuse o catastrofă, masca hidoasă pierise atît de total încît avui și eu sentimentul că altcineva fusese în încăpere, nu Matilda... Dar îndată îmi amintii... ușa sertarului spartă, cuvintele rostite, *nu ți-am distrus „opera”*, ironia, disprețul trivial... „Crezi că eu sînt Petrică? îi spusei liniștit și sumbru, să-mi răsfoiești rînjind caietele? Las la o parte spartul ușii, oi fi crezut că păstrez acolo cine știe ce scrisori secrete, din trecut sau din prezent, nu m-am gîndit, altfel nu încuiam biroul, dar după ce te-ai convins ce e, să nu-mi arunci tu caietele cu dispreț și să mai și vii să... Ai uitat ce mi-ai spus în ziua cînd m-am mutat aici? Răspunde! Ai uitat?! Tot cu dispreț, că între mine și fetele lui Calcan nu e nici o deosebire, ceea ce fac eu e o meserie ca oricare alta. Foarte bine, și în clipa aceea am decis că nu trebuie să-ți bagi nasul în lucrările mele și de aceea le-am și încuiat. Petrică îți citea din versurile lui și tu rîdeai. Ei, eu n-o să-ți citesc din scrierile mele, ca să-ți satisfac vulgarul apetit de a-ți coborî bărbatul... Petrică era un poet bun, l-ai surpat interior cît ați trăit împreună, n-a mai putut scrie nimic... Puțin îmi pasă de el, dar bucuria noastră de a trage totul pe ceea ce e comun am simțit-o din prima zi cînd m-am mutat la tine... Eu nu le disprețuiesc pe fetele lui Calcan și pot foarte bine să compar lecțiile mele la universitate cu ale lor, profesional vorbind, dar tu *știai* de doi ani de zile că, dincolo de toate astea, urmăream un țel

care nu era străin de ceea ce predam studenților, fiind în același timp ceva dificil de atins, care nu e de nasul... Cu alte cuvinte, mă părăseai trudei mele în care nu credeai. Foarte bine, pot s-o iubesc și fără asta, mi-am spus, nu fără desamăgire, fiindcă victoriile în spirit sînt tulburate de singurătatea în care ne condamnă familia, odată întorși acasă din cetate, unde sîntem sărbătoriți. Nu-i nimic! mi-am zis. Bine că ea nu e Xantipa, are, în felul ei, un suflet generos și o filozofie intransigentă, în care conceptul de egalitate al tuturor oamenilor în fața a tot merită să fie luat în seamă... Nu l-a citit pe Bakunin, ca să spună că l-a împrumutat de la el. E al ei, descoperire proprie, numai să-l aplice consecvent. Or, ea vine și-mi sparge biroul și mai îmi ia în derîdere și «opera», cuvînt pe care îl pune rînjind între ghilimele..."

Dar, perorînd, îndoiala mi se și infiltrase în inimă încît tăcui. Poate că ea nu pusese nimic între ghilimele, poate că nu rînjise răsfoind caietele, poate că aceste caiete nici măcar nu fuseseră răsfoite cu dispreț, ci doar cu grabă, gelozia, nedumerirea fiind singurele sentimente care o ghidaseră? mă întrebai privindu-i palma pe care continua s-o țină pe obrazul lovit. Își plecase fruntea și din cînd în cînd își strîngea genunchii ca și cînd i-ar fi fost frig, se încheia învelindu-și gîtul cu reverele pijamalei, ca și cînd ar fi avut un șal. Și cu coatele pe genunchi își ducea palma și-și ascundea obrazul. Nu cumva ea fusese crispată de vinovăție cînd rostise cuvintele „nu ți-am distrus opera"? Nu cumva dorind iertare, înțelegere, vrusese „s-o dea" pe glumă? Într-o clipă efracția săvîrșită de ea îmi zbură pe dinaintea ochilor cu toate sensurile răsturnate. Mă iubea! Altfel n-ar fi pus mîna să-mi spargă biroul.

Mă ridicai și mă așezai jos lîngă ea. Lacrimi mari îi picurau din ochi pe covor. „Venisem, îmi șopti, să-ți spun că sînt însărcinată... Și răspunsul tău a fost să mă trimiți jos, la pămînt... Te-am așteptat toată seara să-ți spun acest lucru. Astăzi voiam să ți-l spun, îmi intrase mie în cap să fie astăzi. În loc de asta, am stins lumina, te-am auzit cum sunai, dar n-am vrut să cobor să-ți deschid..." „De ce n-ai vrut? De cînd ne-am căsătorit, aș putea să spun că chiar din acea clipă, te-ai schimbat." „Nu m-am schimbat, sînt aceeași!" „Nu-i adevărat, nu ești așa, nu-ți dai seama?" „Ba îmi dau seama, dar ce să fac, vreau să fiu ca înainte, dar parcă simt un pietroi pe inimă..." „Nu, zisei, pietroaiele le

aduce o situație insolubilă, mai degrabă ar fi trebuit să-l simți acest pietroi înainte, nu acum, că ai scăpat de Petrică... Ai scăpat în toate sensurile, te-ai vindecat de mila pe care o simțeai pentru el și pe care el a exploatat-o pînă în pînzele albe...” „Singur spui că l-am surpat interior cît timp am trăit cu el. E adevărat, mă simt vinovată... Aroganța lui, siguranța lui de sine mă făceau să-l lovesc, să nu mai fie atît de...” „Ei da, și ai făcut-o pînă l-ai împins spre umilință. Ar fi trebuit să te bucuri.” „Păi mă bucuram, atunci am ținut cel mai mult la el.” „Bine! și ce n-a mers?”

Ea nu răspunse. Nu era prima oară cînd îi puneam această întrebare, și nu era prima oară cînd răspunsul ei era o tăcere. O singură dată spusese: „atunci ai apărut tu!”. Vrusese să-mi sugereze că dacă nu apăream eu, totul ar fi fost bine între ea și Petrică? Aiurea! Cînd apărusem eu, demult căsnicia lor era pe drojdie! Sau poate nu pentru ea, dar pentru Petrică în orice caz. O urmăreau încă sfărîmăturile acelei vieți? Și nu cumva divorțul durase atît de mult din pricina indeciziei ei? Dar nu simțeam niciodată nici cea mai mică șovăială în timpul întîlnirilor noastre. Dar știu eu ce făcea, ce simțea, cînd rămînea singură?

CAPITOLUL XVI

„În sfîrșit, zisei, ce-a mers, ce n-a mers, nu mai are acum nici o importanță. Să revenim la noi doi... Ești sigură că ai rămas însărcinată?” (Mă avertizase cu zece zile în urmă că «s-ar putea».) „Da, sînt sigură”, spuse foarte posomorîtă. „Bine, zisei eu atunci, ai făcut în așa fel încît această știre să se asocieze în amintirea ta cu o palmă pe care ai dorit-o. Dacă nu ți-aș fi dat-o ai fi inventat altceva decît spargerea biroului și răsfoirea caietelor mele. De ce ai spart biroul?” „M-au revoltat sertarele închise. Cu mine în casă te ascunzi de mine?”

Începui să măsor încăperea în lung și în lat. „Ei da, îi răspunsei, venea în contradicție cu tot ceea ce ești tu, care nu concepi că un cuvînt rostit nu poate fi inocent. Ai rostit acele cuvinte și n-ai bănuit că pot avea o consecință, mai ales că știai bine ce spui. Erai de partea domnișoarelor Calcan, nu a mea. Vreți toate să vă credeți atotputernicele acestei lumi, fiindcă aduceți pe lume copii. Și în ultima vreme se constată că aduceți mulți. Dar multă lume nu înseamnă multă conștiință. Tiparul se strică, specia nu e mai puternică, indivizii născuți sînt mai slabi... Salut pe viitorul nostru copil, cu scutecele lui, dar eu pe tine te vreau, și nu să devenim servitorii unui nou-născut... Naște-l, să existe în sine, ca esență, crește-l, dar pentru tine nu trebuie să existe nimeni în afară de mine. Altfel ți-l iau, ca Rousseau, și îl dau la un leagăn... Nu spun că aș face ca tatăl lui Oedip, care a intuit că venirea pe lume a copilului însemna înlăturarea lui, iubita devenită mamă nu l-ar fi mai iubit pe el, ci pe copil. Drept care l-a luat și l-a dat pe mîna unor slujitori să-l arunce într-o prăpastie. Cunoști urmarea, slujitorii nu l-au aruncat, Oedip a fost crescut de niște păstori, l-a detronat pe tat-său și a început să trăiască cu maică-sa...”

Mă oprii. Ceea ce spuneam eu acum era ceva inocent? Bineînțeles! Dar văzui că mă ascultase cu o expresie de mare concentrare pe chip, al cărei înțeles eram atunci departe de a-l bănui, cu atît mai mult cu cît o noblețe bizară se așternuse peste aceste trăsături pe care le lovisem cu o atît de fulgerătoare violență. „Bine, zisei, și acum să-mi spui de ce n-ai vrut să-mi deschizi și de ce ai stins lumina. Știai de ce sunam! Bănuiai ce sentimente mă stăpîneau. Data trecută m-ai luat fără veste, ca pe-un adolescent, dar acum eram pregătit să ți-o plătesc. Soneria trebuia în orice caz să fie pentru tine buzduganul smeului care își anunță sosirea, intră în casă și se așază singur într-un cui, dacă nu era semnalul iubitului care vine acasă, a cărui inimă bate pentru tine și e nerăbdător să te vadă, să te ia în brațe și să te strîngă ca și cînd te-ar fi regăsit după luni de așteptare. Chiar așa și era. De cînd am venit aici la tine, caut mereu să te regăsesc. Ceva s-a întîmplat cu tine... (și coborîi în genunchi înaintea ei și îi căutai privirea, care se întîlni cu a mea, mare, cu pupila imens dilatată, deși camera era albă de lumina puternică a plafonierei). Știi? S-a întîmplat ceva. M-am adaptat ușor, trebuie să recunosc, mi-am spus: așa o fi, una e cînd trăiești doar iubirea, și cei ce se iubesc se văd numai pentru asta, chiar dacă zilnic, iar pe urmă se despart și se întorc la casele lor și dorm singuri, se scoală de dimineață singuri, își iau micul dejun singuri și se duc apoi acolo unde muncesc. Și alta e să trăiești clipă cu clipă sub același acoperiș, între aceiași pereți... Ce ore frumoase erau mai ales acele dimineți de la începutul toamnei, cînd mă urcam la catedră și în timp ce mă gîndeam la tine îmi începeam cursurile zîmbind enigmatic, așa mi s-a transmis că ar fi zis o studentă, că am «un antipatic surîs enigmatic»... Bineînțeles! Fiindcă le vedeam pe toate cît erau de urîte!, și apoi la orele unsprezece, secretara care mă găsea chiar pe aproape de biroul ei: domnul Petrini, la telefon... crezi că există ceva pe lume care să te subjuge mai tare decît entuziasmul sufletului, bucuria care țîșnește din el liberă, fără opreliști de nici un fel, neînsoțită de nici un gînd reticent, de nici o urmă de bănuială, de gelozie sau resentiment?... Înainte de orice cuvînt sufletul tău își elibera brusc, la auzul glasului meu, un preaplin al inimii, glasul tău în receptor era ca un strigăt... Avea puterea de a pătrunde adînc în suflet, era de încîntare extremă, de surpriză ca în fața miracolului, uimire extremă, exista asta, un om pe care îl chema

Victor, cum, continua să existe, Victor al meu, da, da, exista, era el, îi recunoșteai glasul, apoi, Victor, iubitul meu, ce faci tu acolo, mi-e dor de tine! Mă feream de această agresiune a puterii tale de a iubi, apele adînci ale simțirii mele răscolite năvăleau asupra țipătului și îl înecau, voiam să rămîn intact în cutiuța în care stătea puterea mea, cei trei viermi nemuritori din basme care îl făceau pe smeu de neînvins, dar de fiecare dată strigătul tău pătrundea tot mai adînc, dincolo de aceste ape, acolo unde se presupune că nu mai e decît această putere lăuntrică și abisul, și îi auzeam acolo ecoul, bine instalat, împrietenit cu ceea ce noi nu știm de fapt ce e acolo, peste capul și voința mea... Ne vedeam apoi la prînz, și spre seară îți deschideam ușa la mine... Nu mai puteam! ne culcam cu fața unul la celălalt și tu îmi șopteai: hai să murim! Asta se repeta de un an de zile, dar noi trăiam în mod acut acest sentiment straniu ori de cîte ori ne vedeam și noaptea se cobora în odaie, găsindu-ne tot astfel, privire în privire, halucinați de noi înșine și de vecinătatea morții care, invocată, venea lîngă noi și ne veghea parcă, prezență neputincioasă și iluzorie, căci nu ne temeam de ea... Cu atît mai însetate ne erau apoi sărutările și îmbrățișările... Nu le acceptai decît împotrivindu-te, chestie cu care nu mă obișnuiam și nu m-am obișnuit nici pînă azi... implorîndu-mă... strigîndu-mă în șoaptă ca și cînd aș fi fost departe, undeva prin secole, prin timpuri imemoriale, călcînd dealurile să viu spre tine, printre dinozauri... un milion de ani înapoi... Nici nu știu cum au zburat doi ani... Acuma, continuai eu desdoindu-mi genunchii și așezîndu-mă jos pe covorul moale, nici n-au trecut trei luni de cînd trăim împreună ca soț și soție și aș putea, aceste luni, să le povestesc zi cu zi, atît de greu au trecut... Eu veneam cu amintirile unei mari iubiri, pe care voiam să le păstrez și în același timp să le sporesc cu altele noi (alte priviri albite de uluire, alt chip a cărui strălucire, cînd îmi spuneai te iubesc, Victor, e un secret pe care nu ți-l voi dezvălui), tu veneai doar cu încîntătoarele tale povestiri din lumea în care te miști gen Calcan, arhitecți de toate soiurile și nuanțele, șefi care de care mai demagogi și efemeri, șefi noi, ieșiți din îmbulzeala societății noastre care se răsturna și printre care un om de soi era o mare minune... Bine, mi-am spus, într-o zi o să lase aceste povestiri la o parte, o mare tăcere se va așterne între noi, ne vom culca iarăși unul

cu fața spre celălalt și ea îmi va șopti... hai să murim! îmi evitai privirea, ca și cînd n-ai fi știut ce așteptam de la tine. Ba nu, te uitai în ochii mei, dar ce bizar, *erau alți ochi*. Ochii ăștia *nu știau* ce făcuseși tu înainte, nici gura ta nu mai era aceeași gură care îmi șoptise atîta timp *te iubesc*. Am crezut că o să-mi dai ca mai înainte telefon la facultate, să-ți aud strigătul de uimire. Nu, telefoanele au încetat, iar cînd te-am căutat eu, zadarnic, mi s-a părut chiar mie ridicol cînd ți-am imitat glasul... Matilda, ce faci tu? Ce să fac, zice, bine, uite, o să intru într-o ședință, așa că dacă întîrzii nu mă aștepta la masă! Pe urmă s-au instalat serile interzise, fatala oră 9 și timpul iubirii noastre, adică ce mai rămăsese din ea, s-a mutat dimineața... De fapt era *altă iubire*, bună și asta, mi-am zis, bine, bine, Matilda, deși ai mai fost căsătorită și eu nu, nu simți că o astfel de iubire alungă surpriza, ba chiar capeți aversiune împotriva ei (măcar fiindcă îmi plăcea mie ar fi trebuit să vii să-mi deschizi), fantezia seacă și într-o zi o să te uiți la mine holbată și o să te întrebi: cine mai e și străinul ăsta?"... „Chiar așa este, zise ea deodată, îmi ești străin. Fiindcă n-ai făcut nimic ca totul să fie ca înainte."

Rămăsei tăcut. Deci eram în întîrziere, cine știe de cînd fusesem judecat, poate chiar de mult, și găsit vinovat. Da, iată, de aceea desigur palma mea din astă seară nu fusese pentru ea o catastrofă, fusesem în stare să i-o dau, ea mă provocase, eu i-o dădusem și ea căpătase confirmarea că nu se înșelase asupra mea. N-am făcut nimic ca totul să fie ca înainte! Cum, dar făcusem totul aproape în fiecare secundă a vieții noastre în doi. În fiecare secundă îi pîndisem fiecare gest, fiecare intonație, fiecare înțeles al cuvintelor rostite, gata pregătit să-i răspund... Și nu trecuse zi fără să schițez, da, să schițez, nu să duc pînă la capăt un gest care însă nu mai apărea într-o oglindă. Dispariția iubirii e ca o oglindă întoarsă, nu se mai vede nimic, te uiți zadarnic în ea. Gestul tău nu se mai reflectă, nu-i mai răspunde nimeni. Ești singur. Încercasem în mod ridicul să întorc cu mîna mea înapoi această oglindă, dar n-o puteam întoarce, cum nu poți întoarce înapoi un rîu al cărui curs ți-a convenit un timp, dar pe urmă el a cotit pe unde nu vrei tu și curge dracului în altă parte... Cotitura asta o făcuse Matilda fără să-mi spună. Mi-o spusese acum, după ce ascultase cu nepăsare tîrzia mea confesiune. Ce plăcut e totuși cînd descoperi un adevăr!

„Ar fi o prostie, îi spusei, să-ți reproșez ceva. Fără să știu de ce și de cînd nu mă mai iubești. Îți sînt străin, străin îți rămîn. Și cu asta, basta. Consecințele, ca și în moarte, vor fi mai spectaculoase decît actul simplu al morții. Dacă vrei, le simplificăm, ca să nu apară. Ca să nu se bucure babele care freamătă cînd cineva moare și copiii să nu vină buluc în urma cortegiului funerar... Sarcina poate fi întreruptă, ne despărțim și eu o să găsesc alta încă și mai minunată."

Îmi aruncă o privire în care străluci intens iubirea, pe care căutam s-o regăsesc. Mă ridicai și trecui în spatele biroului. „Ce-ar fi, zise ea cu această privire, să pleci chiar acum?"

În literatură, chiar în cea mai bună, eroul aflat în situația mea are de ales între cuvintele care s-au rostit și sentimentele care nu-l puteau înșela, ghicite în privirea femeii iubite. Cei fără experiență se duc spre ea, fără să-și dea seama că acea privire e o cursă în care trebuie să cazi, pentru a fi mai bine lovit, cei orgolioși rămîn pe loc bănuitori, bănuială care li se confirmă. Eu m-am dus spre ea și am primit lovitura. „Nu te apropia, mi-a strigat, și te rog să pleci. Pleacă, mi-a șoptit apoi brusc exasperată, nu pot să te mai suport, chiar acum te rog să pleci..." Deodată căzu în genunchi și izbucni într-un plîns repede reprimat, împreunîndu-și mîinile... „Mă rog de tine să pleci, ah, o să mi-o plătești", și se ridică și se aruncă pe canapea țipînd înăbușit...

Cum să plec? Nu pleci cînd ești alungat. Trebuie să bei tot paharul și, întărit de otrava lui înghițită, să nu-ți mai pese de cine ți-a dat-o. Dar Matilda, după ce mă făcu să gust doar din el, nu dădu nici un semn că ar avea de gînd să mi-l ofere, acest pahar, să-l înghit pînă la fund. Se ridică, străbătu holul, intră în dormitor și după o clipă auzii cheia răsucindu-se cu hotărîre. Își închipuia (și era adevărat, avusesem acest impuls) că o să vin peste ea. Mă îmbrăcai și ieșii să mă plimb. Acum, da, aveam la ce să mă gîndesc, nu era atît de simplu ca plecarea mea de la universitate.

Cred că vreo oră străbătui străzile fără să mă gîndesc la nimic. Astfel se stinse treptat sentimentul apăsător pe care mi-l dădea ideea că Matilda nu mă mai iubește. Dar ideea rămînea, și pe lîngă ea se furișară altele. Dacă nu mă mai iubește și nu mă mai poate suporta, trebuie să ne despărțim. Bine, dar de ce? Era limpede că nu mă mai

iubea, că adică oglinda era întoarsă, dar ceva a făcut-o să se întoarcă, ce anume? Nu i-a mai plăcut cel ce se oglindea în ea, din pricină că eu n-am făcut nimic ca totul să fie ca înainte? Asta e o glumă, nici înainte nu făcusem nimic, eram același om de astăzi, ba chiar făcusem mult mai mult ca înainte, o iubeam mai profund și nu eram un ins care nu știa să arate acest lucru, un ins, să zicem, care simțea una și în realitate arăta altceva, să zicem meschinărie, egoism, nepăsare, dominație stupidă, iritare de stăpîn... Nu făcusem nimic ca totul să fie ca înainte! Nu păreau cuvinte spuse la întîmplare. Erau rodul unei gîndiri anterioare acestei seri; cînd avusese ea această revelație? Și din ce se născuse? Ei bine, ce-ar fi trebuit să fac și nu făcusem? Vrusesem s-o iubesc ca și înainte de căsătorie. Dar chiar de-a doua zi ea tăiase punțile, și eu apoi zadarnic încercasem să ridic altele. Vrusese să trăiască „în prezent". Dar prezentul... Iată prezentul! Prezentul nu mai era nimic, fiindcă trecutul nostru de căsătoriți, *trecutul ei*, opera ei, era fad. Nu cumva a vrut să spună că eu nu trebuia să accept ca ea să taie punțile, să resping deci prezentul pe care mi-l oferea? Da, dar forțele ei în a și-l impune fuseseră mai puternice, așa este, îmi dau seama, m-a tîrît și pe mine în această alunecare... Și îmi veni un gînd liniștit care mă eliberă de orice ispită de a mă învinui. O iubeam pe Matilda, nu voi pleca, dar voi lupta, orice-ar fi, împotriva celei ce devenise după căsătorie, cu teoria ei cu tot, că numai prezentul înseamnă viață. Da, îmi aduceam aminte cum ea însăși exclamase odată: blestemate idei! Da, ideile aveau asupra ei un efect asemănător drogurilor, o puteau pierde. Da, dar cum putem împiedica pe cineva să aibă idei? Cînd vin din ființa ta (și era cazul Matildei), și nu vin dinafară, au o forță aproape indestructibilă, pentru că e orgoliul care le însoțește. Da, dar și eu le aveam pe-ale mele. Nu voi mai ceda.

Și simții bucuria că ea era însărcinată și că despărțirea, chiar dacă împinsă de determinări fatale care îmi scăpau, ea va dori-o, nu era nici pentru mîine și nici pentru un viitor apropiat: nici o femeie nu deschide un divorț fiind borțoasă. Copilul acela nu se putea naște ilegitim... și Matilda, dacă ținea să-l aducă pe lume, nu putea, cu el încă în burtă, să-i facă o asemenea figură...

PARTEA A PATRA

CAPITOLUL I

...**A**stăzi m-a vizitat apărătorul meu, fostul judecător. Cum l-am cunoscut eu pe Ciceo? Într-un fel incredibil de simplu (îl chema Ștefan Pop, Ciceo, îi spusesem eu de la început că trebuia intercalat între numele și prenumele său).

Se întîmplă rar astfel de conjuncții cu soarele prieteniei, fiindcă oamenii ori aleargă după fericire cu o femeie și nu mai e loc în conștiința lor pentru alte bucurii, ori sînt obsedați de probleme de existență, o carieră pe care o urmăresc sau lupta acerbă să nu decadă după ce și-au atins un scop. La facultate am avut prilejul să mă împrietenesc cu doi colegi, dar repede acest început de prietenie s-a degradat din pricina unui al treilea, un ins neînsemnat... Da, neînsemnat azi, dar poți să știi ce devine mîine? Cine nu vede că în aceste timpuri neînsemnații străbat curbe uluitoare? Un neînsemnat nu e neapărat un om fără calități, dar aceste calități nu apar decît după ce e proiectat pe spirală, și nu sînt de fapt calități, tot neînsemnat este dacă e luat în sine, dar tocmai această neînsemnătate era necesară pentru o poziție însemnată. Acești doi virtuali prieteni ai mei au crezut că pot da și ei lovitura petrecînd mii de ore lîngă un astfel de ins... Tocmai ei, care se delectau acasă cu Rimbaud, Verlaine și Samain... De la o vreme ori de cîte ori ne dădeam o întîlnire, era prezent și omul neînsemnat, prezență inexplicabilă la început pentru mine... Ce dracu căuta alături de noi? Văzînd că i se dă atîta atenție, acest ins începu să prindă curaj și să debiteze astfel de tîmpenii, încît nici măcar nu puteam să rîd. Dar cei doi îl ascultau foarte senini, îl completau, îi dădeau dreptate, ridicau ideile lui școlărești la rangul de sistem de gîndire, cu referiri la mari personalități și filozofi, și asta dura ceasuri întregi, încît după o astfel de întîlnire mă dureau oasele și îmi pierea somnul, reacție bizară a organismului chinuit. Într-o zi n-am mai putut înghiți și după plecarea

individului i-am întrebat: „Ce găsiți voi la idiotu' ăsta?" „De ce, mi-au răspuns ei, nu e idiot deloc, are multă intuiție. Idioțenia e o armă, a adăugat cel la care țineam eu cel mai mult. Și el știe s-o folosească..." „Cum, a reluat celălalt, e în tradiția poporului român, preferă să pară prost, n-are probleme! Dar nu e!..." „Inteligența afișată e orgoliul prostului, a reînceput cel pe care îl prețuiam eu cel mai mult și aș fi vrut să fim prieteni... Cele mai mari necazuri, a continuat el, le are cel care e inteligent, dar nu știe că îi e propriu inteligenței să nu se indigneze pe cel așa-zis prost. Camil Petrescu, de pildă, face parte din această categorie de inteligență. Mie îmi place Sadoveanu, a cărui inteligență nu se expune." Și și-au apropiat capetele și au început să vorbească între ei, ignorîndu-mă. Am avut sentimentul că totul e o înscenare, un complot împotriva mea, în realitate se depreciau pe ei înșiși, ca să se simtă bine omul neînsemnat pe care îl cultivau. „Cu voi nu mai sînt prieten, le-am spus. Nu accept să-mi cheltuiesc ore din viața mea, cu care am ceva mai bun de făcut, ca să măgulesc o nulă." Și m-am ridicat să plec. Asta nu prea le-a plăcut, dar n-au schițat nici un gest să mă rețină. Abia după ce omul neînsemnat, universitar și el, a devenit secretar cu agitația și propaganda în comitetul județean de partid i-am înțeles, dar n-am înțeles ce dracu sperau ei de la el, fiindcă în loc cel puțin să-i protejeze, dimpotrivă, el i-a lăsat pe amîndoi în plata ședințelor purificatoare de mentalitate burgheză și cosmopolitism în care au picat, și n-a mișcat un deget cînd au fost dați afară din universitate. Să-i citești pe Rimbaud, Verlaine și Samain și să afle asta chiar omul complexat că nu se putea delecta cu acești poeți, asta, în acea vreme, era cu adevărat o dovadă de prostie și nu de inteligență, fiindcă se pare că omul neînsemnat chiar dacă ar fi vrut să-i apere n-ar fi putut, știa și el că cei trei erau niște „cosmopoliți". N-ar fi fost mai bine să nu știe? Mi-a părut rău totdeauna că n-au dorit să formăm noi trei un grup. Ei doi au rămas prieteni, unul a fost numit obscur redactor la o revistă în limbi străine, celălalt, profesor de franceză la un liceu.

Nici prietenia mea cu Ion Micu nu rămăsese neatinsă în acel an. Nu știam și nu urmărisem cum putuse el să joace rolul diavolului predînd pe Păun-Pincio, Neculuță și Cezar Bolliac în locul lui Eminescu. Esențial pentru mine era să știu că nu făcea nici în fața mea și nici în lipsă elogiul omului neînsemnat, cum făcuseră cei doi

colegi ai mei de la catedra de istoria filozofiei. Ion Micu, e drept, nici el nu-mi mai povestea nimic despre ceea ce se întîmpla pe la ei pe la Filologie, eram încîntat și liniștit că rămăsese același și că totul trecea ca și înainte prin flacăra ironiei lui necruțătoare, reviste de literatură, poeți, romancieri, critici literari din orașul nostru, dar și din capitală. Ne întîlneam tot la acea braserie și ne servea tot domnul Jenică, iar el înfuleca același *chateaubriand* și sorbea același număr de filtre care îl făceau la un anumit moment să înceapă să bîțîie din picior, în ciuda faptului că noua lui soție i le număra, acele filtre, cu reproș, că a băut nu știu cîte și că îi ajunge... Se făcea că n-o aude, se ridica de la masă, dispărea cu un pas greoi (se îngrășase între timp) și cînd revenea îi răspundea că un om trebuie să moară de ceva!

Pînă într-o zi cînd plimbîndu-mă singur prin oraș, văzui niște afișe lipite la intrarea Casei de cultură. Pe ele scria negru pe roșu că în ziua cutare prof. univ. Ion Micu (ajunsese între timp profesor) va conferenția despre (cu litere uriașe): *Unele aspecte ale prelucrării folclorului în opera poetică a lui Ion Amăicăliţului*. Am rămas stupefiat, nu-mi venea să-mi cred ochilor. Multe seri ne distraserăm noi pe seama acestui troglodit care scria versuri neaoșiste elogiind, amenințîndu-ne parcă, un soi de țărani primitivi care purtau cu mîndrie țundre sure pe umeri și cît erau ei de devotați partidului și îi stîrpeau pe contrarevoluționarii de prin munți. Bineînțeles că „opera" lui poetică era mai vastă, publicase volume despre aproape toate meseriile, compuse în general din imnuri (o încurcase doar cu unul intitulat *Turnătorul*. Tu, turnătorule, scria el, din mîinile tale ies roți de vagoane, te salut, turnătorule, așa și pe dincolo, făcîndu-i să rîdă pînă și pe cei care se temeau de el... O dăduse în bară cu acest elogiu și trebuise să i se explice că nu era bine plasat acest cuvînt, chiar dacă se vedea clar că nu e vorba de turnătorul... ci de muncitorul care... așa sînt oamenii, le merge gîndul aiurea...). Individul însuși îți amintea o combinație stranie între hienă și porc născută din imaginația unui Wells, din *Insula doctorului Moreau*: nas și gură într-adevăr porcine, de rîmat, ochi de hienă sub arcade de pitecantrop. „Asta, dacă i s-ar da voie, spusese Ion Micu despre el, ne-ar omorî pe toți cu ciomagul în piața orașului." Cică ar fi amenințat chiar pe cineva care îndrăznise să-i spună că, din punct de vedere estetic, versurile lui... „Ah, ce v-aș mai frînge eu gîtul la toți esteticii ăștia...

Sînteți de-o neprincipialitate grasă" (vrusese să spună crasă!). Ei bine, și iată-l pe Ion Micu pe afiș, anunțat că va ține o conferință... Și ce timidă era formularea, adică nu pur și simplu despre opera poetică a lui Amăicăliţului, ci doar unele aspecte (nu toate!) ale prelucrării folclorului în opera...

Ce era cu el? Întîi am vrut să-i dau un telefon, dar m-am gîndit că nu se mai putea face nimic, era anunțat, conferința se va ține. Bun! Și ce-o să-mi spună el mie după aceea? Cum o să mai putem sta împreună la masă?

Ne-am întîlnit totuși și nu mi-a fost ușor să-l întreb. Nu arăta bine și avea pe chip o expresie de scîrbă și plictiseală, dar și un fel de sfidare posomorîtă, supărat parcă dinainte pe cel care ar avea intenția să-i reproșeze ceva. Ei da, dar ce mai puteam să ne spunem? încît nu l-am cruțat. „De ce ai făcut chestia asta?" i-am spus pe neașteptate, gîndind: ce te-a făcut să te înjosești astfel? A început să clipească des, ca și cînd i s-ar fi pus un reflector în ochi și mi-a răspuns: „*Pour éviter le pire!*"[1] „Cum să te cred? Ce poate fi mai rău?" „Prefer să nu-ți răspund. Știi ce-a fost rău în viața mea. Rămîne, dacă mi-ești prieten, să descoperi singur ce poate fi mai rău."

Șaradă! Ce-a fost rău în viața lui! Desigur, m-am gîndit, faptul că a iubit o femeie și ea nu l-a iubit. Cine, bruneta care nu venea acasă după ce telefona că vine? Și el o aștepta? Cu acea tipesă n-aș fi putut face dragoste nici pe insula lui Robinson Crusoe, preferînd reveria neîmplinirii, acuplării cu o femeie care mi-era mult mai străină decît o capră sau o măgăriță. Pentru a da peste cap repulsia, ființa umană ar trebui să aibă forțe gigantice. De aceea uneori preferă moartea decît să fie silită să stea în casă cu urîtul... Pentru el însă ea era, desigur, o lumină. Dar întrucît avea asta vreo legătură cu Amăicăliţului? Pe urma deodată înțelesei: rău fusese în viața lui închisoarea și mai ales torturile pe care le îndurase acolo. Bineînțeles! Fusese deci silit, amenințat să țină acea conferință? Ce voise să spună, că l-ar fi băgat la pușcărie dacă refuza? Cum să cred o asemenea năzbîtie? „Înțeleg, îi spusei, ai fost amenințat că o să fii dat afară din universitate." „Pentru început", zise el. „Da, și pe urmă?" „Pe urmă ți se deschid toate posibilitățile, reuși el să rîdă, dintre care cea mai ispititoare ar fi arestuirea. Sînt obligat să fac orice, numai

[1] Pentru a evita dezastrul (fr.) (n. red.)

să nu fiu arestat și bătut. Asta am putut-o suporta din partea celorlalți, dar de la ai mei n-aș putea și mi-aș pierde convingerile. Și fără ele aș fi un om mort.” „Două lucruri nu înțeleg, i-am spus, întîi de ce s-ar considera cineva un om mort fiindcă și-a pierdut convingerile? Poți, pe baza însăși a experienței care te-a dus la pierderea lor, să capeți altele, de pildă, în cazul de față să ajungi la convingerea că un comunism care înjosește omul silindu-l să țină o conferință scabroasă nu e cel bun, fără ca neapărat să încetezi să mai crezi în idealurile comunismului.” „Asta e, că eu aș înceta, din pricina bătăilor. Bătaia naște ură, ca s-o poți suporta, spiritul dă naștere antidotului care e total, urăști nu numai pe torționari, ci întreg sistemul. Nu mai poți raționa liniștit cînd ți se îndoaie gîrbaciul pe spinarea goală. Iar ca să trec la capitalism nu mai pot din același motiv. Poate că alții sînt mai tari, eu nu sînt.” „Rămîne atunci chestiunea în sine, de ce să te consideri un om mort fiindcă nu mai ai convingeri politice. De pildă eu nu am, nu în sensul că n-am aspirații de om al cetății și că le ignor pe cele ale concetățenilor mei, sau n-aș lua arma în mînă împreună cu alții dacă libertățile ei fundamentale ar fi amenințate. Da, dar odată pericolul trecut, aș lăsa altora plăcerea sau pasiunea de a face politică... și cred că formula apolitic pentru cei ca mine a fost bine găsită. Și mai cred că într-un viitor foarte apropiat nimeni nu va mai fi blamat pentru asta, se va considera ceva firesc să nu-ți placă nici un fel de politică. Formula de azi, cine nu e cu noi e împotriva noastră, va dispărea.” „Întîi, de convingerile mele politice sînt legate și alte convingeri, dacă nu chiar toate, și aș fi un om mort fiindcă n-aș putea fi apolitic, îmi place politica, mă pasionează. Și știi ce li se întîmplă unor oameni cînd obiectul pasiunii lor dispare sau sînt respinși, dacă nu se sinucid, nici trăind, vorba lui Esenin, viața n-ar mai fi pentru ei vreo scofală mare.” „Așadar, am încheiat eu, accepți să te umilești din pricina acestei pasiuni, care nici măcar nu e una nobilă, și tu știi acest lucru, din moment ce constați în conștiința ta că nu e indestructibilă, cum să-ți spun, faptul că poți fi arestat pe nedrept nu te tulbură? N-ar trebui să raționezi și să-ți pierzi convingerile fără să fie neapărat necesar să fii arestat? Nu e suficient să știi că e posibil?” „Întîi că, prin definiție, răspunse Micu, pasiunile nu sînt obligatoriu nobile. Iubești o femeie stricată, e o pasiune ignobilă, ei și? Poți și muri pentru ea.”

Așa era, îl înțelegeam bine, dar ascendentul pe care îl avea asupra mea și care în mod ciudat stătea la originea prieteniei noastre încetă. Stătuse în închisoare pentru că luptase pentru un ideal, dar pe urmă acest ideal își pierduse din puritate, ca orice ideal care e pus să se verifice în practica realizării lui cu natura umană și timpul istoric. În cazul lui, amenințarea venise de foarte sus, cum se află foarte repede, și unde Amăicălițului avea acces. Individul se plînsese că criticul literar Ion Micu (fiindcă începuse să facă critică literară) își bate joc de poezia revoluționară, o ia în derîdere... Și de-acolo, de la București, din cabinetul acelui membru al Biroului politic pe care odată Ion Micu îl înfruntase la reproșul aceluia că de ce n-am învățat încă rusește întrebîndu-l cînd are de gînd să învețe și el românește, porni cu brutalitate ordinul telefonic cum să i se facă dreptate poetului... Putea fi și mai rău, să-l pună pe critic să scrie un articol. *Verba volant*, în timp ce scrisul rămîne acolo tipărit, spre distracția generațiilor mai tinere, care venind din urmă caută cu plăcere punctul unde te-ai compromis. Dar ranchiuna omului politic se distilează, el preferă cîteodată să te lase doar să știi că poate veni și asta, dacă, ei da, dacă îți vei mai permite să-i dai replici dure, și încă de față cu alții...

CAPITOLUL II

Era cam de o vîrstă cu mine, dar nu chiar atît de în vîrstă cum îl arăta o expresie parcă prea potolită în privire și pe chipul său lat, rotund ca o pîine țărănească. Mă plimbam prin parc și l-am văzut de departe, după mers și apoi și după surîsul larg care îi lumina chipul, că e un om în primul rînd comunicativ și cu suflet încăpător, își permite să-și arate bucuria care îl stăpînea, deși privirea inteligentă dovedea că știe că oamenii au treburile lor și poate nu le arde de unul care părea să n-aibă nici una și să fie extrem de încîntat și de mulțumit de sine. Nu am decît foarte rar reacții spontane, dar de astă dată eram sigur că nu dau greș. Mi-am încetinit pașii. El s-a uitat la mine drept și i-a încetinit și el. Am surîs. „Sînteți vesel!" i-am spus. A surîs și el, confirmînd, și-a ridicat fruntea mai sus, gest care sugera că atunci cînd omul vorbește are nevoie de perspectivă să-și pună, ca să zic așa, interlocutorul în peisaj! (gest pe care apoi aveam să-l îndrăgesc foarte tare la el fiindcă aveam să descopăr că în acea clipă el gîndea, nu-i ieșeau cuvintele din gură doar ca să exprime ceva previzibil) și mi-a răspuns cu o uimire de sine și cu o sinceritate în glas, ca și cînd s-ar fi întîlnit cu un vechi prieten: „Păi dacă am scăpat de belea?" „Se vede, i-am spus, că ați scăpat prin proprie voință." „Este foarte exact ceea ce spuneți dumneavoastră!" mi-a răspuns ridicîndu-și a uimire sprîncenele groase. „Exact! Prin proprie voință! Și avu apoi un gest cu degetul, arătînd aleea: vă plimbați?" „Da." „Permiteți, sînt, adică nu mai sînt judecătorul Ștefan Pop." „Mă numesc Petrini, i-am răspuns și sînt, adică nu mai sînt asistent universitar la Filozofie." Și ne-am strîns scurt mîinile.

Simpatia a trecut de la unul la celălalt fără nici o prudență și cred că acest lucru a fost posibil fiindcă eram amîndoi, în acele clipe, doi bărbați liberi, eu de Matilda, el de un lucru pe care aveam să-l aflu chiar atunci, o situație limită care îl silea deodată să răspundă la o

întrebare neașteptată: ce era el, judecător care aplica legea, sau funcționar subaltern, și încă dintre cei umili, al unor șefi ai regiunii? Faptul care îl determinase să facă un act de voință și să „scape de belea”, cum se exprimase el, nu era insignifiant, cum ni se întîmplă cîteodată cînd trecem cu ușurință peste lucruri grave în care sîntem implicați direct și nu reacționăm și apoi dintr-odată, într-o zi, pentru un lucru cu mult mai mic, ne revoltăm, uimind pe toată lumea. Dimpotrivă, pînă atunci judecătorul Ștefan Pop avusese noroc numai de cazuri clare și putuse să aplice legea nestingherit și senin. Bineînțeles că avusese și el de judecat chiaburi sabotori și gestionari hoți. Nu lua în seamă frazele lozincarde ale procurorului, lui îi trebuiau dosare din care să rezulte clar vinovăția inculpatului, nu simple susțineri ale autorităților locale, preluate papagalicește de procuror. Or, faptele arătau că chiaburul cu pricina își predase toate cotele, își lucrase pămîntul, plătise impozitele... Bineînțeles, învinuirile erau politice, da, dar ăsta e alt proces care cere și el dovezi, faptul că omul era chiabur nu însemna implicit că este prin însăși această clasificare delincvent politic. Poate că era un om de treabă, care nu făcuse chiar nimic, dar avea dușmani în sat care voiau să-l înfunde. Nu ține! Dovezi, fapte palpabile, martori nepărtinitori! Și respingea acuzația și îl achita pe inculpat, care nici el nu părea să fie o lumină, se uita posomorît la judecător și avea aerul că nu crede că verdictul acestuia va fi respectat și i se va da drumul să plece acasă; știa el ce știa! Și dimpotrivă, condamnase un colectivist care furase porumb de pe cîmp și îl apăra un șmecher de avocat cu *Scînteia* în buzunar, pe care cînd luase cuvîntul în apărare o tot agita, spunînd nu știu ce baliverne că are acolo dovada nevinovăției clientului său. Ce dovadă? Că, răspunsese pișicherul, în actul de acuzare se spune că furtul a avut loc pe data de șapte octombrie, or iată ce scrie în *Scînteia* pe data de întîi, aceeași lună, deci cu șapte zile înainte de comiterea infracțiunii în regiunea... (adică regiunea în care locuia inculpatul) strînsul recoltei de porumb s-a încheiat pe toată suprafața însămînțată, în toate satele și comunele. „Cum putuse, onorată instanță, să fure clientul meu porumb de pe cîmp, argumentase avocatul triumfător, cînd practic demult se încheiase strîngerea lui?” Și depusese foarte mîndru proba la dosar, *Scînteia*... „Să vă spun eu cum, îi replicase judecătorul, cu căruța

îl furase, cum declară paznicii care l-au prins și cum stă mărturie la sfatul popular chiar căruța încărcată. Sper că n-o să cereți să fie adusă aici căruța asta!” Uneori trebuia să condamne un om pentru o sticlă de bere sustrasă. Ce putea face? În orice caz nu-l condamna ca pe Jean Valjean la ocnă, îi dădea trei săptămîni, fiindcă se mai uita și la om, nu totdeauna înfățișarea cuiva e irelevantă... Un unic caz senzațional îi picase în relativ scurta lui carieră de judecător, dar cuvîntul senzațional nu e cel potrivit, fiindcă ar fi trebuit ca acest caz să producă acea senzație, să fie adică adus sub toate aspectele la cunoștința publicului, ca să-și merite numele. Or, nu se întîmplase nimic! Victima rămăsese și victimă și anonimă fiindcă, dacă n-ar fi rămas anonimă, n-ar mai fi fost victimă. Adică nu, apăruse o notiță în ziarul regional, dar ce notiță!... Cu asta însă se terminase și cariera sa de judecător...

Felul cum se practică o profesiune nu constituie un secret desăvîrșit, auzise și el de intervenții brutale în mersul justiției, dar nu crezuse. Se spun tot felul de lucruri și despre medici, cum își omoară pacienții cu nepăsare, fiindcă bolnavul n-a știut ce să facă să fie bine îngrijit. Asta înseamnă că sînt și adevărate aceste istorii? Sau dacă se găsește un medic venal care nu-ți face la timp injecția salvatoare, asta înseamnă că trebuie să aruncăm blamul pe tot corpul medical? Un locotenent de miliție a descoperit într-o uzină incredibile matrapazlîcuri, le-a prins firul, a luat declarații zdrobitoare, a împins ancheta pînă în pînzele albe și a trimis dosarul tribunalului. Nu trece mult și e chemat în acea clădire unde sînt strînse într-o mînă sigură toate firele puterii. Șeful care îl convocase avea pe birou dosarul la care el, locotenent de miliție, firește, cu avizul șefilor săi, maiori și colonei, lucrase mai bine de un an de zile ca să-l întocmească și să-l facă inatacabil. „Ascultă, mă, boule, îi spuse acest șef, ăsta e dosarul pe care l-ai întocmit tu?” „Da, ăsta e!” „Uite ce fac eu cu dosarul tău, mai zisese acel ștab și începuse să smulgă din el filă cu filă și să-l rupă astfel în bucăți, pînă nu mai rămăsese nimic din prețioasele lui mărturii autorizate, din capetele lui de acuzare minuțios dovedite. Și acum, încheiase marele ștab, o să ți se facă și ție un dosar...” Și i se făcuse, fusese trimis în judecată și condamnat... Cică ieșise după cîțiva ani din închisoare, dar cam sonat... Povestea mereu, prin restaurante, o chestie aiurită cu o uzină... „Basme

populare, răspunsese judecătorul cînd i se povestise acest caz... Și eu lucrez în justiție, dar n-am auzit să dispară de la noi un dosar odată intrat... Sau să fie condamnat un ofițer de miliție pe baza unui dosar fabricat... Spune-mi judecătorii care s-au ocupat de acest caz și o să-ți dovedesc că nu există astfel de judecători fără conștiință."

Ceea ce i se întîmplă însă lui însuși era atît de simplu, de clar și de brutal, încît scutură bine din cap ca să-și vie în fire. Îi pică pe rol un caz banal de prostituție. O femeie, de altfel măritată și mamă a trei copii, se dusese într-o noapte la miliție și declarase că fusese violată de doi indivizi care o prinseseră în acea noapte pe stradă, opriseră un taxi, o împinseseră cu sila în el și, deși ea țipase, nepăsător, șoferul întrebase de adresă, în timp ce unul din răpitori îi dădea douăzeci și cinci de lei bacșiș. O duseseră undeva într-un bloc și o violaseră. Răpitorii fură aduși la miliție, dar ei se mirară, n-o luase nimeni cu forța, petrecuseră împreună la restaurant, băuseră și ea fusese de acord să meargă cu ei. Dovadă chelnerul care îi servise toată seara și responsabilul care de altfel o cunoștea bine pe femeie, era o veche clientă dezmățată a restaurantului. Fu convocat șoferul, care se miră și el: cum, dar mergeau la braț, femeia era veselă, glumea cu ei... Chelnerul și responsabilul dădură și ei declarații scrise că nu fusese vorba de nici o răpire... Anchetatorul întocmi dosarul și îi dădu curs. Judecătorul însă nu avu timp să-l judece. Se pomeni cu un telefon în care o voce dură îl întrebă ce se aude cu cei doi răpitori? „Condamnați-i de urgență, dați-le pedepse grele, să-i mai stîrpim pe acești paraziți care se țin numai de chestii de-astea și nu vor să muncească", rosti vocea imperios. „Da, răspunse judecătorul, numai că nu sînt vinovați, dimpotrivă, reclamanta poate fi învinuită de prostituție..." „Nu sînt vinovați?" îl întrerupse vocea sarcastic. „Nu, nu sînt!" „Să fie făcuți vinovați!" „Pe ce temei?" „Pentru dumneata, tovarășe judecător, parazitismul ar trebui încurajat?" „Nicidecum, dar nu pentru parazitism sînt ei trimiși în justiție!" La care i se trînti telefonul.

Judecătorul dădu din umeri. Cine o fi fost și ăsta care credea el că așa se face justiție în țara românească? Nu avu însă timp să fie multă vreme nedumerit. În aceeași zi apăru în ziarul regional un mic reportaj, de fapt o notiță, intitulată: *Pentru 25 de lei bacșiș*. Și începea astfel: „O femeie fuge în noapte. Doi huligani o urmăresc. Este prinsă, apucată de păr. Un taxi oprește. Femeia este împinsă înăuntru, și în

ciuda strigătelor ei, șoferul, impasibil, pentru 25 de lei bacșiș, pornește mașina și în loc să oprească la primul post de miliție, îi ajută pe huligani și-i duce la destinație, unde femeia este tîrîtă și violată...” Și încă două-trei fraze care anunțau că huliganii au fost prinși și își vor primi urgent pedeapsa meritată, care, se spera, va fi cît mai severă, dar... să se termine și cu obiceiul care îl poate face pe un șofer să fie părtaș la astfel de fapte odioase, numai să primească el un bacșiș gras...

Judecătorul tresări; ca om al legii el știa ce însemna într-un articol de presă cuvîntul *părtaș*. Era o asmuțire să fie pedepsit și șoferul. Și într-adevăr așa se și întîmplă. Dar raportul anchetatorului nu-l implica și nu-l implica nici reclamanta, aceeași miliție viră rapid, îl arestă și îl puse sub acuzare, pentru complicitate la „viol în grup”, deși dosarul care se afla sub privirea judecătorului sugera concluzia că, din faptele prezentate, reclamanta se dusese cu pîrîții de bunăvoie, rămînînd ca tribunalul să judece și să stabilească adevărul. „Vă arăt eu vouă, gîndi judecătorul, ca să stîrpiți bacșișul vreți să condamnați un om pentru complicitate la un viol, și acela inexistent!” Notița din ziar era semnată. Se gîndi să-i dea ziaristului un telefon și să-i atragă atenția că mersul justiției nu trebuie tulburat, că după pronunțarea verdictului și bineînțeles în cunoștință de cauză asupra dosarului, se putea scrie și semnala opiniei publice că s-a făcut o nedreptate, o eroare și să se ceară revizuirea procesului. Dar nu înainte! Se răzgîndi însă, individul nu era, bineînțeles, un inocent, sau poate era un tîmpit execrabil în cel mai bun caz, un umil executant al aceleiași voci care îi dăduse și lui un ordin telefonic. Numai că iarăși nu avu prilejul „să le arate el lor” ce însemna să fii judecător: i se luă procesul și i se dădu altuia, care fără să ezite condamnă la ani grei, șapte și zece celor doi și cinci șoferului. „Bine, îi spuse el colegului său, dar pe ce dovezi de vinovăție ați putut să dați un asemenea verdict?” „Sînt la dosar, răspunse acesta netulburat, dacă vreți, aruncați-vă un ochi.” Și-l aruncă; dispăruseră din el declarațiile chelnerului și ale responsabilului restaurantului, care îi disculpau pe cei doi și scoteau din cauză și pe șofer. Iar documentul anchetatorului de la miliție fusese schimbat cu un altul. Și toate acestea foarte rapid, în cîteva săptămîni și sub starea de arest a acuzaților, cărora li se respinse cererea de a fi aduși în instanță martorii, chelnerul și responsabilul.

Judecătorul, deși tînăr, înțelese un lucru mai profund, că nu convenea adică nimănui în România să existe o lege care să-i silească pe paraziți să muncească. Îi silea în felul acesta. Probabil că nu vor face atîția ani, o să li se dea drumul înainte chiar să apară vreo amnistie. Dar întîi că procedeul era aberant, ce se întîmpla cu ceilalți paraziți care nu făceau prostia să se încurce cu vreo prostituată? O măsură restrictivă sau privativă de libertate nu poate trăsni doar pe unii, în timp ce alții, vinovați de același mod de viață, își văd mai departe de parazitismul lor și din pedepsirea altora nu învață decît cum să se ferească mai bine. Și pe urmă de ce să recurgi pentru asta la justiție, al cărei simbol e cumpăna dreaptă și nepărtinirea ochilor ei legați de jurămîntul de a respecta legile scrise? Și al doilea, ce vină reală avea șoferul? Cinci ani fiindcă ai luat douăzeci și cinci de lei bacșiș? Ce făcea acum soția lui cu cei doi copii mici rămasă fără bărbat și acoperită de rușine? Judecătorul se indignă și își dădu demisia. Și-o dăduse chiar atunci, în ziua cînd îl întîlnii eu în parc, unde îmi povesti mult mai pe larg toate acestea.

Se înscrise în barou și începu să practice avocatura. Nu se știe pe ce căi (fiindcă o atitudine demnă din fericire se află la fel de rapid și pe căi la fel de uimitoare ca și una nedemnă), soția șoferului îl căută și îi spuse că știe totul, cum a refuzat el să asculte de un ordin superior, cum i s-a luat dosarul și cum în urma verdictului el și-a dat demisia; îl ruga s-o ajute să-și scoată bărbatul din închisoare, care a fost lovit rău, fusese exclus din partid înainte de a fi arestat, într-o ședință în care organizația n-a votat pentru excludere, totuși l-au exclus din ordin de sus și el săracu' nici n-a fost chemat să fie de față, l-au judecat în lipsă și că s-a interesat de femeia aceea... Tot cartierul o cunoaște, bărbatul ei e un bețiv care în seara cu violul a trimis-o după băutură, dar fără să-i dea bani, ea s-a încurcat cu cei doi neisprăviți pentru suma de două sute de lei, pe care aceștia, după ce s-au distrat cu ea, nu i-au mai dat fiindcă n-aveau și atunci asta, ca să justifice acasă de ce a lipsit atîta, dar să se și răzbune pe cei doi și mai ales de ce n-a adus băutură, i-a spus bărbatului ei că a fost violată. Violată?! a urlat el. Atunci hai la miliție!...

Ștefan Pop ceru revizuirea procesului, dar nu obținu după doi ani de insistențe decît un recurs extraordinar, fiindcă nu i se admise teza că dosarul fusese trucat, procesul se judecă tot după vechiul dosar. Noile probe nu fură admise. Totuși instanța micșoră șoferului pedeapsa

la jumătate. Cum doi ani îi și făcuse, peste cîteva luni el fu eliberat și repus în drepturi doar ca șofer. Îl vizită de îndată pe fostul judecător, să-și exprime recunoștința. Era un ins voinic, liniștit și cu o expresie de o cinste ireproșabilă pe chipul lui pătrat, negricios. Nu purta ranchiună nimănui, dar aflase că poți fi trăsnit fără să fi făcut nimic și era acum puternic înarmat împotriva unor astfel de fatalități: adică să le consideri de-aici înainte ca făcînd parte din viață, așa cum sînt bolile și moartea, oamenii jucînd în chestia asta doar un rol de manechine, pe care le învîrtești cum vrei... avea doar mulțumirea că nu pierduse stima colegilor lui și că organizația de partid votase cu îndrăzneală împotriva excluderii, nu ca înainte, cînd toată lumea ridica mîinile și era de acord cu tot felul de abuzuri...

CAPITOLUL III

După întîlnirea din parc începui să mă văd cu fostul judecător regulat, și anume sîmbătă seara, și totdeauna la el acasă, unde în fața televizorului și la un pahar de vin precedat de sandviciuri, pe care ni le servea soția lui, vedeam seriale englezești sau americane, care ne distrau cum nu se mai poate, și apoi începeam să trecem în revistă viața orașului și a persoanelor și personalităților care constituie totdeauna pentru oameni – și constituia și pentru noi – subiect inepuizabil de uimire, surpriză și reflecție... Sînt ca spuma mării. Le-am uitat. Dar nu și serialele. Îmi amintesc de Simon Templar, „Sfîntul”, cum i se spunea, care prin tradiție englezească, nu folosea pistolul, ci doar pumnul și inteligența, de un altul cu o tipesă care știa caratè și își culca cu repeziciune și fără greș adversarii... Acum nu mai știu ce urmează... Și aud aievea glasurile copiilor lui Ciceo care scoteau țipete înalte ori de cîte ori *Saimon* sau tipesa care știa caratè trimitea nu unul, ci cîte doi-trei „bandiți” la pămînt. Ei erau încă mici, nu știau să citească subtitlurile, dar înțelegeau așa, în linii mari, că ceea ce se mișca pe ecran era împărțit în două, pe de o parte Saimon sau această femeie și prietenul ei și restul bandiți.

Dacă n-ar exista fericirea altora, nu ne-am sinchisi de nefericirea noastră. Amintirile, bombardate zilnic și sistematic de către cea pe care am iubit-o altădată, sfîrșesc prin a se șterge. Dar apare regretul sfîșietor cînd îi vedem pe alții trăind în armonie și sufletul parcă ni se zbate ca într-un sac tolstoian în care e vîrît Ivan Ilici înainte de a muri. Nu mai aveam familie, totul era pierdut pentru mine, fiindcă bucuria de a avea copii e atît de indestructibil legată și de mama care i-a făcut încît vederea lor, a copiilor, devine intolerabilă prin gîndul eșecului de care ei îți amintesc, prin inocența lor, mai rău decît prezența mamei, însuși eșecul... Nu numai opera marilor oameni constituie pentru noi un stîlp

de susținere, ci și întreaga lor viață, și mai ales atunci cînd această viață nu e fadă sau exemplară. Socrate a avut parte de o Xantipa, certăreață femeie de talie, cu umoare neagră, care a intrat în istorie. Victor Hugo și-a trăit copilăria numai cu maică-sa. Tatăl său, funcționar superior, era departe, o vreme în Spania, ca diplomat, apoi s-a stabilit undeva în sudul Franței. Trăia cu o altă femeie, nu pentru că nu-și iubise soția, ci dimpotrivă, o iubise prea mult, dar în cele din urmă se săturase și se scîrbise de refuzurile ei pline de fumuri și dispreț și, în ciuda faptului că aveau împreună copii încă mici, îi părăsise pe toți și aproape că nu-i mai revăzuse decît în cazuri de boală și de moarte. Le trimitea doar bani. Îl iubeam pe acest francez pasionat și dur din a cărui natură ieșiseră și copii slăbănogi, unul chiar înnebunise (ăsta trebuie să fi semănat cu frigida de maică-sa), dar și furtunosul Victor, puternic geniu nepăsător la trădarea soției, căci și el nimerise peste una ca maică-sa, cu oroare pentru îmbrățișarea și iubirea care țîșnesc direct și pasionat, sensibilă doar la asiduitățile ipocrite, mărunțele, delicate și plăpînde ale unui Sainte-Beuve, cu care își dăduse multă vreme întîlniri la biserică, după ce în casa lui Victor Hugo nu mai fusese posibil. Nu există mărturii revelatoare că această trădare l-ar fi zguduit foarte tare pe poet, care venise cast și aproape încă adolescent în căsătorie. Ca și tatăl său însă, găsi și fu găsit și el de alta, care îl iubi pînă la moarte... Și eu am fost găsit de alta, dar...

CAPITOLUL IV

— Ciceo! strigai cînd îl văzui intrînd în celula mea, ai venit?

— Da, zise, și îți aduc vești bune...

— Vești bune, zisei eu dibuind, bineînțeles în limitele destinului meu...

Ciceo nu răspunse, dar își păstră o expresie care parcă voia să spună că nu chiar. Se apropie, se așeză alături de mine pe pat și îmi puse mîna pe spinare. Îi simții palma care mi se urcă fără grabă spre umeri, pe care mi-i strînse îndelung, în mîna stîngă ținea o sacoșă.

— Ți-am adus de toate, zise, nevastă-mea îți urează poftă bună.

Îi spusei că îi mulțumesc și scosei eu însumi ce era înăuntru, friptură rece de vacă, ouă fierte, șuncă, plăcinte cu brînză încă fierbinți, din care și începui să mănînc cu poftă mare, cîrnați afumați, care n-aveau nevoie să fie prăjiți și franzele albe și moi. Friptura și șunca erau tăiate în tranșe subțiri, nu puteam să păstrez un cuțit în celulă.

— Arăți bine, zise Ciceo, ai instincte bune, coincid cu opinia pe care și-au formulat-o majoritatea colegilor mei despre cazul tău.

— Adică? îl întrebai fără să tresar și nu prea curios. Trăiam sub stăpînirea bucuriei pe care mi-o dădea scrisul. Nu mă gîndeam și nu făceam altceva decît să scriu, bucurie care se prelungea și cînd mă opream ca să mănînc și să dorm. Niciodată în viață nu mă angajasem într-o acțiune în care spiritul să fie solicitat atît de total. Poate, gîndeam, m-am născut să trăiesc ceea ce am trăit și să scriu o carte. De mult conștiința colectivă s-a angajat atît de tare în cultură și creație, încît aceste două forme de viață au intrat în legile statistice. E tot atît de fatal să scrii o carte cum sînt și celelalte fenomene ale existenței, nașterile, morțile, accidentele și pe un plan mai mare, desigur, seismele

sociale. Oamenii au nevoie să ia cunoștință de faptele lor, e o lege a timpurilor moderne, care a apărut întîi la vechii greci. Și adesea această lege sacrifică pe unul care să le spună. Un italian, spirit înzestrat, a trăit șaizeci de ani fără să scrie nimic, apoi deodată s-a așezat la masă, a început să scrie, în trei luni a terminat cartea (admirabilă!) și îndată după aceea a murit. De ce m-aș speria eu? Gîndul morții era înghesuit undeva la periferia conștiinței și, cînd mi se întîmpla să urce mai aproape, îmi venea în minte reflexia lui Hamlet: dacă va fi acum, nu va mai fi altă dată. Mi-era egal. Judecătorul nu se grăbea nici el, știam de ce, din pricina sentinței pe care urma s-o dea, ar fi trebuit să mă sperii, căci orice element de sugestie este pentru condamnat un element de șoc, cu toate că acest element nu aduce nimic nou.

— Nu se bazează pe nimic concret, zise Ciceo, ci pe intuiția pe care o au ei, foarte experimentați cum sînt, că judecătorul va fi sfătuit să accepte legitima apărare. *Ceva* le spune că așa va fi, și am întrebat avocați foarte diferiți, care nu se cunosc între ei.

— Astfel se formează o opinie de care toată lumea începe să fie sigură, ca să fie dezmințită apoi de faptul brutal al legii, nu legea înscrisă în coduri, altă lege, mai misterioasă, îi răspunsei. Nu-mi fac iluzii Ciceo, tot ce te rog e să mă ajuți să-mi termin cartea.

— Bine, zise Ciceo, pe data de treisprezece septembrie fă-te grav bolnav, netransportabil, voi obține o nouă amînare. O să vorbesc cu medicul închisorii. Am un prieten care îl cunoaște. Vrei cumva să te bage în spital?

— Nu, zisei hotărît, acolo nu e liniște, n-aș putea să scriu. E bine cum ai aranjat tu aici, să fiu lăsat în pace. Ia manuscrisul, bate-l la mașină și adu-mi-l îndărăt. Îmi place să-l răsfoiesc, să-mi văd scrisul. Ai făcut rost de... Știi tu! Un băiat bun, numit *Nozinan*...

— Da, îl am la mine, uitasem, zise Ciceo. Dar nu ți-l dau!

— De ce?! spusei mirat.

— Poate că *legea* aceea la care te referi tu îți va fi favorabilă. Și atunci n-o să mai ai nevoie de el.

— Ciceo, îi spusei, un erou al lui Hans Fallada întîrzie pînă în ultimul moment să-și spargă fiola ascunsă în gingie, zicînd că o să mai aibă timp s-o facă. Or, văzînd eșafodul, cu infamul miros de sînge

care umplea aerul, începe să vomite și fiola îi scapă. Nu vreau să mi se întîmple un astfel de accident, mi-e cu neputință să accept să trăiesc douăzeci de ani în închisoare. Speram că te-am convins. Nu mă întreba mai mult! E bine să-l am la mine din timp și îți promit că nu-l voi folosi dacă nu va fi cazul.

Ciceo făcu un efort ca să nu-i apară pe chip o intensă neliniște, pe care însă i-o ghicii din indecizia cu care vîrî mîna în buzunar, o scoase, apoi repetă gestul. Îi spusei că mă simt perfect liniștit și echilibrat, dorm bine, nu am coșmaruri, mănînc, după cum a văzut, cu poftă.

— Ai încredere, Ciceo!

— Bine, se hotărî el.

Și îmi întinse flaconul, pe care îl vîrîi sub pătura tocită și aspră.

— Sper să nu mă percheziționeze, mai spusei, deși directorul închisorii mi-a făcut într-o zi o vizită și s-a uitat foarte neîncrezător la manuscrisul meu. Era gata să mi-l confiște, sau cel puțin așa mi s-a părut, dar a renunțat după ce l-a răsfoit vreun sfert de oră. „Ești scriitor?” m-a întrebat. „Da”, i-am răspuns. „Ai mai publicat ceva?” „Bineînțeles” i-am răspuns, știind că n-o să se apuce să controleze. Ce-i păsa lui? Ciceo, reluai după cîteva clipe, știi, acum poți să-mi povestești totul despre *ea*. Știi la ce mă refer!

— Nu, zise el hotărît, altă dată.

Credea că n-o să pot suporta, că o să fiu tulburat.

— Nu, confirmă el, stai liniștit.

— Poate că realitatea să fie mai ușor de suportat decît imaginația. Te-ai gîndit?

— Da, pînă la un punct realitatea e mai puțin rea decît imaginația. Dar de la punctul acela încolo, un detaliu real, un gest, o privire, sînt mai rele tocmai pentru că exprimă ceea ce imaginația nu poate inventa.

— Așa deci! exclamai, au existat acel detaliu, acel gest, acea privire... Nu mă mai iubește? Chiar?! Vreau detalii despre acest lucru teribil.

— Nu, e mai bine să nu știi. Nu te mai gîndi!

— Dă-mi măcar o sugestie, spune-mi cam despre ce gen de detaliu e vorba.

— Nici măcar, zise Ciceo, aprinzîndu-și liniștit o țigară. Tot ce pot să spun e că sînt detalii de viață. Le vei amplifica și n-are rost. Tu trebuie să gîndești doar un singur lucru: că o să scapi, că viața ta nu se va termina aici...

— Bine, Ciceo, hai du-te, știu că timpul tău e foarte măsurat. Am eu alte formule, adică mă gîndesc la mama, dacă ar fi trăit... Or, ea s-a dus cu gîndul că fiul ei e încă tînăr și o să se descurce el în viață.

Ciceo luă manuscrisul și îl vîrî în nelipsita servietă a oricărui avocat cu procese multe, care chiar dacă se duce să bea și el o bere, deschide servieta și tot nu se lasă pînă nu studiază un caz... Mă cuprinse un regret că rămîneam fără manuscrisul meu. I-l cerui și oprii ultimul capitol. Aveam sentimentul că fără el mi-ar fi fost foarte greu să-mi continui povestirea.

CAPITOLUL V

Gîndul meu liniștitor că sarcina Matildei mă punea la adăpost vreme îndelungată de o eventuală despărțire fu ghicit parcă de ea, fiindcă a doua zi dimineața, la ceai, se uită la mine cu chipul ei de altădată – și eu tresării recunoscînd-o, era de o stranie frumusețe și tot ceea ce se petrecuse aseară mi se păru că pierise din sufletul ei fără să lase vreo urmă – și îmi spuse: „Ei, cînd pleci? Nu vei fi tatăl acestui copil. Nu e copilul tău!"

Într-o fracțiune de secundă se prăbuși planul meu de a o recuceri, de a mă opune acestei Matilde și de a o trezi pe cea anterioară la dragostea pe care o avusese pentru mine. În cealaltă fracțiune mintea mi se întunecă, mă aplecai peste masă și o apucai de fălci și îi desfăcui gura: „Cum îndrăznești? șuierai. Cum îndrăznești?" spusei iarăși și îi dădui drumul înspăimîntat, căci simțeam în mine o astfel de ură și de violență încît instinctul îmi șopti că o puteam omorî în clipa aceea dacă nu mă stăpîneam.

Primejdia în care se află un bărbat care iubește total o femeie seamănă cu aceea a unui om care a atins un fir de înaltă tensiune și care dacă nu se zbate, dacă instinctul nu l-a ajutat să se smulgă în chiar clipa cînd a fost zgîlțîit, moare agățat acolo fără scăpare. Astfel simțeam eu în acele clipe, că nu sînt în stare să mă uit liniștit la Matilda și să-i spun: Bine, voi pleca chiar azi! și să și plec, fără să mă mai întreb de ce. Era un fapt brutal, ce importanță avea că era pentru mine inexplicabil? Ce-o să mai fie pe urmă o să vedem, acum se impunea să mă desprind. În loc de asta, mă pomenii spunînd: „Bagă de seamă, cuvintele pot omorî. La un pahar, un idiot, ca să-și bată joc de prietenul său, îi spune că fetița aceea pe care i-o făcuse nevastă-sa nu era făcută cu el. Acela a văzut negru, s-a dus acasă și și-a omorît și nevasta și fetița băgîndu-le nisip pe gît."

Mă uitai la ea. Nici o reacție. Mai bună fusese prima reacție, violența, apoi fusese bine că mă stăpînisem totuși, ar fi trebuit, apoi, dacă nu puteam să plec chiar imediat, să rup cu ea în mine însumi, să nu-i mai vorbesc, să mă mut în birou, să nu mai dorm cu ea și să aștept să văd ce se mai întîmplă, pînă cînd voi căpăta convingerea că totul se sfîrșise între noi și într-adevăr să plec apoi definitiv. Îi vorbisem, și anume îi vorbisem *rațional*, cînd ceea ce se întîmpla era irațional.

Făcu însă ea ceea ce ar fi trebuit să fac eu, adică nu-mi mai vorbi cîteva săptămîni. Iar mie mi se păru că dacă mă prefac că nu acord nici o importanță scenei care avusese loc, cuvintelor spuse de ea, tăcerii ei care urmă, însemna că nici n-o aveau și că pînă la urmă totul va reintra în normal. Care normal? În cel anterior istoriei cu spargerea biroului, care de bine, de rău era o existență în doi, nici mai bună, nici mai rea ca a altora? Cel anterior căsătoriei, cu cei doi ani de dragoste, nici vorbă, îmi dădui eu seama, acela era definitiv îngropat...

Și într-adevăr, ea rupse într-o zi tăcerea și viața noastră reintră în cel de-al doilea normal, dar iată cum. Stătea în fotoliu după masă și foarte absorbită își dădea pasențe. Trebuie să spun că în tot acel timp cînd tăcuse era, de la o zi la alta, tot mai frumoasă, aș zice chiar mai frumoasă decît în cei doi ani în a căror revenire nici eu nu mai credeam. O liniște armonioasă ca scurgerea unei ape i se așternuse peste chip, pe care n-o avusese niciodată. Nici exaltări fascinante, dar nici chip răvășit, care îmi stîrnise repulsie în acea zi cînd ne întorseserăm de la Tasia și cînd semăna cu un oribil bărbat. Desigur, mă vedea, dar nu se mai uita la mine și nu pentru că nu voia, ci pentru că eu nu mai existam, îi eram străin. Dar accepta gîndul că trăia cu un străin, n-o deranja... Așa credeam, și începui s-o iubesc așa cum arăta, părîndu-mi-se că am o revelație: trebuie iubită așa cum e, și anume așa cum e în prezent, și nu cum fusese în trecut. Poate că la asta a vrut să mă aducă, îmi spuneam și uitai cu adevărat scenele rele care avuseseră loc între noi. Da, ceea ce trăisem înainte de căsătorie fusese minunat, dar cît putea să dureze?

Își strînse cărțile și începu o nouă pasență. Stăteam alături și citeam presa literară, cînd o auzii spunînd, în timp ce mîinile ei mari mînuiau, cu ezitări, micile cartoane colorate cu însemne pe ele. „Ei, te-ai mai gîndit?” Tresării. Avea o voce tandră, învăluitoare, dar presimții ceva și inima îmi bătu mai tare. „La ce să mă gîndesc?” „Cum la ce?! Cînd ai

de gînd să pleci?" „După ce naști!" îi răspunsei continuînd să răsfoiesc reviste, întru totul liniștit, ca și cînd demult aș fi luat această hotărîre.

Fiasco! Nu luasem o asemenea hotărîre și în loc să-mi reamintesc de pitagoricieni și să tac, în orice caz să nu cedez impulsului de a-i răspunde și să mă gîndesc înainte de a vorbi, s-o ascult încă, să văd ce mai urmează, spusesem ceea ce nu gîndisem, dîndu-i ei avantajul de a tăcea îndelung și de a-și continua pasența cu o expresie impenetrabilă. „Mai gîndește-te", o auzii într-un tîrziu și se ridică și începu să se îmbrace de oraș.

Să mă gîndesc la ce? Dacă mai era cazul să mai aștept pînă atunci sau dacă fusese cazul să-i spun că va fi atunci? Enigmă! Totuși reintrarăm în normal, începurăm să dormim iarăși împreună, ba chiar să ne iubim ca în prima zi cînd mă mutasem la ea. Totuși asta era parcă un lucru străin de ea, deși pasionant, apăruse această revenire rapidă la ea însăși îndată ce brațele mele o părăseau, făcea parcă în sufletul ei o baie, ca și cînd ar fi vrut să se spele de ceea ce săvîrșise împotriva voinței ei. Totuși după un timp mă întrebă iarăși: „Vasăzică nu vrei să pleci!" „Bineînțeles că nu, răspunsei. Și scutește-mă de prostia asta!" „Bine, zise ea liniștită (era tot la o pasență, scena se repeta), atunci o să plec eu." „N-ai decît!" „Sper că n-o să stai mai departe în casa mea, n-o să vrei, zise ea cu ironie, ca Petrică, să ți-o fac cadou. Să te înzestrez." „Nu, îndată ce pleci, plec și eu. Și nu te hazarda în ironii pe presupunerea unei asemănări a mea cu Petrică, fiindcă te poți trezi că n-o să fac joc de ironii cu tine, ci cu totul altceva, chiar dacă te crezi intangibilă fiindcă ești însărcinată."

Avu un surîs misterios care parcă voia să spună că prevăzuse replica, n-o interesa, eram departe de puterile secrete ale unui adevărat bărbat, pe care ea le cunoștea și, în comparație, ale mele erau stupide și jalnice. Avui intuiția fundamentală că n-o să realizez nimic în viață dacă voi continua să urmăresc holbat starea de spirit a soției mele și că în viața comună asta acapara forțele vitale ale tuturor, o veșnică pîndă, ori a bărbatului, ori a femeii, a fiecărui gest, fiecărui cuvînt, fiecărui ceas petrecut de celălalt în absență, dar și în prezență, în societate, la petreceri și chiar cînd erau nas în nas, de ce te-ai uitat în lături, de ce ai trîntit ușa, de ce ți-ai ferit privirile cînd m-ai sărutat, de ce nu mi-ai dat telefon cînd... Nu fusesem în această ridicolă situație eu însumi,

din chiar primele zile de cînd venisem în casa ei? Și bineînțeles numai în direcție unică, fiindcă pînda reciprocă mai aduce a dragoste, în timp ce pînda doar a unuia din parteneri e cea mai demnă de dispreț și, iată, gîndii, de ce Matilda putea să mă disprețuiască și să surîdă misterios. De astă dată însă mă gîndii îndelung înainte de a răspunde acestui surîs. Eram de acord să-i spun ceea ce simțeam, asumîndu-mi toate riscurile. Împăturii revistele, mă ridicai și îndreptîndu-mă spre birou îi spusei fără să mai fiu curios să-i văd reacția: „Și mai du-te și în... cu pasențele tale cu tot. Ai ajuns să mă plictisești de moarte cu stările tale sufletești abisale, fii fără grijă, n-o să te bat decît dacă ai să mă provoci, trebuie să știi că eu sînt un om bun și blînd, dar răspund la provocări, deși în marea tactică, în lupta pentru cucerirea puterii a clasei muncitoare, adăugai eu divagînd ironic, s-a lansat și lozinca: tovarăși, nu răspundeți la provocări. E valabil și între bărbat și femeie, dar uite, eu o să răspund, fiindcă nu este angajată decît viața a doi inși, dar nu-mi pasă, n-o să sufăr decît eu. Nu mă mai iubești, n-ai decît să pleci și să te duci să te spînzuri. O să vină după aceea aici în frumosul tău apartament ori marele Petea, ori o să-și fîlfîie fustele prin el fatala Tamara cea loială, care e iubită fiindcă nu e iubită. Lua-v-ar dracu pe toți!”

Închisei ușa biroului și mă regăsii printre cărțile și lucrările mele. Foarte bizar, bucuria eliberării de pîndă parcă intensifică chiar atunci dragostea pe care o simțeam pentru ea. Era un sentiment pur, curățit de tot, și de trecut și de prezent, și numai viitorul rămînea neatins: cîndva, cine știe cînd, gîndeam, va trece această criză și Matilda va renaște. Cine a putut iubi doi ani, așa cum mă iubise ea, poate uita o vreme fericirea de atunci, dar ea va înflori din nou, cu alt chip, din același izvor, fiindcă un om nu poate avea două suflete și mai ales nu poate trăi fără iubire. O să fie pentru un altul? N-are nici o importanță, principiul să rămînă, voi iubi și eu pe alta și sufletele noastre nu se vor chirci. Dimpotrivă, ne vom îmbogăți. Gîndire naivă de bărbat în înflorire, care nu bănuiește ce îl așteaptă.

CAPITOLUL VI

Strania bucurie a acestei gîndiri nu mă părăsi cîteva luni. Și nu vedeam de ce m-aș abține s-o afirm. Veneam vesel acasă, îi povesteam cu vervă întîmplări din facultate, ultimele anecdote, îi descriam tipuri care făceau hazul mediului nostru universitar... Ea tresări și într-o zi nu se putu abține și izbucni în rîs. Reîncepu și ea să-mi povestească, așa cum făcuse înainte, și descoperii că se putea trăi plăcut și fără iubire, ba chiar mi se păru că era chiar mai bine, lucram liniștit și în timpul lucrului nu-mi mai apărea, trăsnindu-mă parcă, gîndul unui eșec al meu cu Matilda, un cuțit care mi se înfigea în inimă: de ce mi-a spus ceea ce mi-a spus, cum a putut s-o facă?

De două ori numai această pace fu tulburată. Într-o zi nu veni la masă și avu chef să nu-mi explice de ce și îi spusei pe un ton amenințător că orice s-ar întîmpla între noi, masa e sfîntă și că dacă are de gînd să repete istoria cu Petrică, n-o să fie bine. Datoria e una și dragostea e alta, datoria e neclintită, în timp ce dragostea poate să-și facă de cap, depinde de norocul omului... Așa borțoasă cum era, dacă se mai întîmpla o dată, a doua zi introduc acțiune de divorț și m-am cărat. Foloseam voit un limbaj popular, la gradul zero la care se aflau și sentimentele noastre, sugerîndu-i că aceste adevăruri pe care le invocam erau moștenite din popor, din generație în generație și nerespectarea lor nu cerea un limbaj mai elevat. Da, asta da, era pentru mine motiv de divorț, și nu faptul atît de nesigur, instabil și capricios al iubirii sau chiar al lipsei ei totale. Nu-mi răspunse, dar nici nu mă interesă să-i aud răspunsul.

Într-o noapte, și această întîmplare mi-a rămas vie în memorie, părăsii biroul unde dormeam, intrai peste ea și o luai în brațe. Ea se împotrivi cu adevărat (nu era vorba de împotrivirile ei obișnuite care-i

veneau dintr-o temere obscură, dintr-o idee a ei intuită doar de mine că intra într-un tărîm în care o altă Matildă ar fi putut să învingă în viața ei, acel abandon, acea părăsire care dacă ar fi biruit ar fi robit-o fără scăpare și nu mai știa ce-ar deveni), ci o împotrivire totală, însoțită de o forță fizică neobișnuită. Aprinsei veioza, îi luai capul în mîini și îi spusei vorbindu-i aproape de gură, copleșit de o dorință care îmi cerea să fac orice ca s-o înduplec: „Matilda, eu te iubesc pe tine, vezi că nu te chinuiesc cu sentimentele mele, dar te iubesc din tot sufletul, cum n-am iubit și n-o să mai iubesc pe nimeni niciodată. Te las să faci ce vrei, dar să nu te îndoiești de iubirea mea etc, etc...” și începui s-o sărut cu patimă și, simțind că nu mai era atît de rigidă, îmi făcui din ce în ce mai blînde, mai tandre sărutările și șoaptele și astfel o luai fără veste, împins de o violență mare și se și trezi cu mine în ființa ei... „Ahhh!” strigă în prada unei imense surprize și începu să se zbată, dar era prea tîrziu, zbaterile, știam asta, îi topeau voința ca prin farmec, căci astfel era ea făcută, cedînd la doi demoni, ideile care aveau asupra ei efectul unui drog și îmbrățișările mele care o împingeau spre tărîmul abandonului, în care celălalt demon, pe care ea de fapt îl iubea, căci o făcea să fie admirată de lume, deși știa că devenea odioasă, o lua la goană schelălăind...

Încercai s-o aduc mai încoace, s-o fac să deschidă ochii, să ne uităm unul la altul, să-mi răspundă la mîngîieri și sărutări, dar nu reușii... Ce viziuni avea ea în acel tărîm în care intra și din care nu se putea sau nu voia să se mai smulgă? De obicei nu revenea din el cel puțin o zi, cînd se întîmpla ca trecînd pe lîngă ea să-și întoarcă privirea după mine și să-i întîlnesc minunații ei ochi în care licărea ceva fără nume, indefinitul, privire pe care i-o descoperisem numai trăind împreună... de fapt te iubesc, parcă îmi spunea, asta e ceva care nici eu nu știu ce e, vezi? îți dai seama? mai ai îndoieli? Să nu uiți asta niciodată, să mă iubești... Pentru ca în clipele următoare lumina acestei priviri să se schimbe, sub puterea unui gînd contrariu, la fel de greu de descifrat, pe care tot trăind împreună îl descoperisem... Crezi că dacă sîntem căsătoriți nu mai ai nici o grijă? Atenție, nimic nu e sigur, orice se poate întîmpla, gîndul deja îmi zboară, n-o să știi niciodată la ce... Bine, îi răspundeam prin tăcere, n-o să uit divina ta privire și nici întunecatul ei revers, chiar dacă nu înțeleg nici una, nici alta.

De astă dată însă își reveni imediat, se acoperi cu mișcări sigure și mă întrebă: „Zici că mă iubești?” „Bineînțeles!” răspunsei. „Bineînțeles? Ce mincinos!” spuse cu o indignare resemnată în glas și sigură pe ea, semn că nu exista răspuns la revelația pe care o avusese și n-avea chef să audă și de la mine cuvinte. Nici nu le pronunțai. Mă dădui jos din pat și mă retrăsei în biroul meu, neliniștit că nici cînd o iubeam din tot sufletul nu mai puteam s-o spun. Mincinos? Ei bine, gîndii, vom despuia viața noastră de orice farmec al comunicării, prin cuvinte sau orice altceva. Dacă totul poate fi numit minciună, ne vom strădui ca totul să nu mai însemne nimic, chiar dacă un adevăr ne-ar năuci cu lumina lui orbitoare...

CAPITOLUL VII

Veni în sfîrșit într-o zi și așteptata reformă a învățămîntului. Catedra de filozofia culturii al cărei șef fusese atîția ani marele poet și filozof se desființă și toți care predau la ea fură dați afară. Roșu Decebal fu numit prodecan în locul unuia de la Estetică, care fu pensionat. De la Litere, facultatea (care căpătă altă denumire, de filologie) aproape că se goli, rămaseră doar renumitul romanist și Ion Micu, care devenise profesor și fu numit șef de catedră în locul celui pensionat. La istoria filozofiei rămase șeful catedrei și cu mine, cei doi cu care vrusesem să mă împrietenesc și care cultivaseră pe omul neînsemnat fură dați și ei afară, dar, așa cum am spus, cu cîntec, prin demascare în ședință pentru mentalitate burgheză și cosmopolitism, demascare condusă cu senzațional apetit inchizitorial de către decanul nostru, Vaintrub, titularul catedrei de marxism. Cei doi puși pe liber erau eminenți tineri, dar, cum spune Ion Micu despre ei, „știau prea multe". Mă trezii rîzînd de această cinică remarcă (rîserăm amîndoi vîrtos și îndelung, eu făcînd hă, hă, hă, el zgîlțîindu-și burta), fără să-mi dau seama cît de adînc operase în conștiința mea marea discuție pe care o avusesem cu el în acea zi memorabilă: mă bucurai că aceia o pățiseră și mă bucuram că eu am rămas, uitînd de hotărîrea mea de atunci de a părăsi universitatea și de a preda copiilor abecedarul... Nu fusese cazul. Întîi că la catedra noastră se făcea totuși filozofie, chiar dacă era împărțită în două mari categorii, materialistă și idealistă. Cea materialistă era cea adevărată, iar cea idealistă, o eroare care trebuia combătută, trebuia luptat împotriva ei. Da, dar pînă să lupți întîi o învățai, ceea ce era esențial. Studentul inteligent putea să-și dea singur seama dacă era cazul sau nu s-o combată, să lupte împotriva ei, dacă era propriu filozofiei în general și celei idealiste în special să fie considerată una justă și alta o primejdie. Desigur, unii mari filozofi materialiști au putut fi

ignorați și chiar interziși sub presiunea bisericii. Casa lui Rousseau a fost lovită cu pietre și numai fuga l-a salvat de *une lettre de cachet*[1]. Dar și Socrate a băut cucuta, fără să fie un materialist, deși a fost acuzat că neagă existența zeilor. Giordano Bruno a fost ars pe rug, e adevărat, dar enciclopediștii au dus o viață aproape mondenă. Cutare tiran grec se irita de un filozof silindu-l să fugă, dar pentru că era tiran și nu pentru orientarea lui filozofică. Studenții aflau toate acestea și puteau judeca – și aici urmam exemplul lui Ion Micu, jucînd rolul diavolului între mici materialiști ca Feuerbach și mari idealiști ca Spinoza. Și apoi, chiar dacă trebuia să zici că dialectica hegeliană trebuia răsturnată cu capul în jos ca să devină o adevărată dialectică, era o mare desfătare că totuși putea fi predat fără să lupți împotriva lui. Faptul că trebuia „răsturnat cu capul în jos" era o vorbă goală. Cum să-l răstorni?! Ascendentul lui Ion Micu asupra mea reveni.

Cum era de prevăzut, în locul celor dați afară fură numiți inși fără pregătire, un adevărat dezastru. Nu citiseră decît *Anti-Dühring* (dar nu și pe Dühring), *Revoluția proletară și renegatul Kautsky* (dar nu și pe Kautsky) etc. Unul singur era mai informat, fost puericultor, cu o experiență interesantă în psihologia copiilor, dar și a părinților, și cu care mă împrietenii. Era un marxist conștient de limitele lui, dornic să și le înlăture și îl invitam pe la mine și îi împrumutam cărți. Discret, încercă să mă determine să intru în partid (era păcat, zise el, ca un om ai cărui părinți sînt muncitori să aibă ezitări și îndoieli; nu aveam nici ezitări și nici îndoieli, astea mi le inventă el); evitai cu grijă să-i spun de ce nu, îl ascultai însă multă vreme în tăcere, cu interes, fiindcă descopeream în el un inocent și un om curat, pasionat de ideea de revoluție prin care treceam. Fusese utecist în ilegalitate, dar nu fusese prins. În cele din urmă îi răspunsei că nu sînt de acord politicește vorbind cu ideea că libertatea e necesitatea înțeleasă. E un concept filozofic hegelian, care trebuie să rămînă ceea ce este, adică o descoperire a propriei noastre determinări, și nu un concept politic, care poate incita la îngrădirea libertăților cetățenești. Orice abuz poate fi justificat invocînd această idee. Bineînțeles că există necesitate care

[1] (în context) Scrisoare conținînd decizii penale, ca rezultate finale ale anchetelor de poliție, prin care o persoană era întemnițată fără proces și fără drept de apărare *(fr.)* *(n. r.)*

trebuie înțeleasă, dar mai întîi trebuie s-o înțelegi în mod liber și, al doilea, dacă n-o înțeleg nu înseamnă că mi-am pierdut libertatea. După părerea mea, naționalizarea fabricilor și uzinelor, minelor și petrolului, pădurilor și a mijloacelor de transport mari asigură construirea socialismului. De ce să împiedici un țăran să circule liber cu cîțiva saci de cereale? „Pentru că, zise Ben Alexandru, căci așa îl chema pe colegul meu, toate acestea nasc capitalism, zi de zi, ceas de ceas și în proporție de masă...” „Nu fi naiv cu lozincile astea! Și ce dacă nasc?” „Mulți vor fugi în direcția asta, atrași de un cîștig mai mare decît al unui muncitor sau funcționar”, zise el. „Ei și? întîi că astăzi cîștigurile pot fi controlate și echilibrate prin impozite. Piețele pot avea un mercurial, restaurantele prețuri controlate de stat. Astea sînt fleacuri, inconveniente mici față de avantaje mari. Nu văd necesitatea etatizării acestor mici activități individuale, cînd dispunem de enormele bogății produse de marile uzine... Acest unic capital care ar circula liber e o glumă într-o sticlă. Încît, vezi... Și mai sînt și altele...”

Dar nu i le-am mai spus care...

CAPITOLUL VIII

În ziua cînd avură loc schimbările în Universitate mă dusei cu Ion Micu la braseria noastră să luăm masa împreună și să trecem în revistă evenimentul. Uitasem ceea ce îi spusesem eu însumi Matildei, că orice s-ar întîmpla între noi, masa e sfîntă. Eram atît de bucuros că rămăsesem la catedra mea, încît uitai și să-i dau măcar un telefon.

Dar cînd venii acasă ea nu zise nimic, ascultă doar cu puțin interes relatarea mea și seara puse masa cu grijă. „Sînt bucuroasă, zise, că n-ai pățit nimic. Dar trebuia să mă chemi și pe mine să iau masa cu tine și cu prietenul tău. De ce nu mi-l prezinți? Invită-l duminică, sau în altă zi, cu nevasta, la noi la masă să-l cunosc și eu. Văd că ții la el", adăugă cu o ironie care mi se păru afectuoasă, adică înțelegea să ai un prieten, dar chiar să uiți din pricina lui că ai și o nevastă și să nu-i dai măcar un telefon?

Așa deci? Ca să devină afectuoasă o femeie trebuie prin urmare neglijată? Da, dar nu premeditat, ci exact cum mi se întîmplase mie în ziua aceea, pur și simplu uitasem de ea și îmi plăcuse mai mult să stau de vorbă cu un prieten. Acum voia să-l cunoască, să vadă pentru cine o făcusem. Îl invitai deci pe Ion Micu și pe nevastă-sa la noi. El lăsă să se scurgă cîteva clipe înainte de a-mi răspunde, și zise: „cu plăcere". Nu era ezitare, mai degrabă o uimire ascunsă: de ce n-o făcusem pînă acum? Fiindcă eu fusesem invitat la el după ce se recăsătorise, de cel puțin trei ori. E drept că nu-mi spusese „veniți", adică eu și Matilda, ci vino. Dar tot atît de adevărat era și faptul că, fără să-mi dau seama de ce, nu-i vorbisem niciodată de Matilda, în timp ce el venea totdeauna la braserie cu Clara, soția lui încă studentă. De ce deci nu veneam și eu cu Matilda sau să-i invit la noi? Și de ce o făceam tocmai acum?

Veniră îmbrăcați de vizită (deși Ion Micu era în general neglijent îmbrăcat). Și cu flori. Matilda deschise ochii mari cînd o văzu pe Clara. „Vai, ce duduie drăguță!" exclamă în toiul unei mari încîntări care

nu știu cît era de sinceră, avea însă aerul că ea e o matură doamnă, nu mai era, în orice caz, de mult o duduie. Și o mîngîie pe obraz cu un gest ai fi zis nostalgic, dacă n-ar fi fost cel puțin deplasat. „Nu e duduie, e nevastă-mea”, zise Ion Micu între ironie și naivitate simulată în timp ce Clara roșea. „Dar ce importanță are? exclamă Matilda cu o uimire exagerată. Duduie e un cuvînt moldovignesc, adăugă ea cu un puternic accent basarabenesc, și care se evită să se spună unei fete care nu e foarte drăguță și nu e așa de tinerică. Nu poți să-i spui unei cucoane, așa grasă și bătrînă, duduie. La noi se mai spune și domniță!”

Ion Micu clipea des, un semn la el de indecizie: să-i placă sau să nu-i placă ceea ce auzea? Și cum indecizia era la el rară, mă simții jenat. Ne așezarăm în fotolii și acest sentiment se accentuă în cele cîteva minute cît mai stătu cu noi Matilda, înainte de a se scuza ca să pregătească masa: încîntarea, care n-o părăsea (și care acum nu mai avea o justificare precisă), aveam impresia că îi împiedica pe cei doi să se simtă în largul lor.

Ion Micu se ridică și o luă spre biroul meu, care avea ușile larg deschise; înțelesei: voia să-mi vadă cărțile. Se uită îndelung cercetînd fiecare raft, se aplecă și se uită și la cel de jos: nu zise nimic, doar la urmă scoase *Etica*, de Spinoza, și mă întrebă: „Mi-o împrumuți și mie? E în românește, cum de-ai făcut rost de ea? Am avut-o și eu, e o excelentă traducere, dar mi-a pierit din casă, deși o dădusem la legat... Și rîse, adăugînd: n-a pierit cît am stat la pușcărie, a avut grijă mama să-mi găsesc cărțile așa cum le-am lăsat, dar a dispărut îndată ce Ivona a venit la mine în casă și părinții mei s-au mutat.” „Cunosc și eu, zisei, un caz al unui fost prieten, a cărui nevastă a făcut harcea-parcea din biblioteca lui.” „Cu femeile astea e o chestie, zise Micu după ce reveniră în hol. Cine o fi inventat că ele pot fi un sprijin pentru un intelectual? Dacă nu ești în stare să vîri cu mîna ta un vagon de lemne în pivniță, nu ești mare lucru în ochii lor, deși din cărțile alea din bibliotecă, pe care nici măcar nu catadicsesc să le șteargă de praf din cînd în cînd, trăiesc și își mai cumpără și rochii.” „Ce vorbiți acolo?” zise Matilda din sufragerie, cu acel fals protest al femeilor cînd aud că sînt vorbite de rău (consideră că nu sînt adevăruri cele auzite, ci simplu subiect monden de conversație). „Ei, domnule Micu, cu o soție atît de fermecătoare ești așa misogin?”

Ion Micu nu era misogin, ci îi purta doar o ranchiună Ivonei și nu pentru că îi făcuse să-i dispară din bibliotecă *Etica*. Dar Matilda n-avea de unde să știe, fiindcă nu-i povestisem nimic despre prietenul meu. Totuși vedea singură că misoginul era căsătorit, în orice caz nu putea fi *așa de misogin* la simpla vedere. Cu toate acestea, la masă mi se păru că ea avea dreptate: nu se vorbește într-o primă vizită nimic rău despre femei, din politețe pentru stăpîna casei. Mai tîrziu, cînd relațiile devin familiare și dacă gazda are destul spirit să facă la rîndul ei considerații nu prea măgulitoare pentru bărbați, subiectul poate distra pe toată lumea.

Matilda ne servi pentru început foarte gustoase ciuperci, făcute nu știu cum, în orice caz atît de bune încît Clara avu un fel de privire pe care Matilda o descifră imediat: „Cine mai dorește, să spună”, zise ea. „Eu”, zisei. „Eu nu”, zise Micu cu o lipsă de ostentație simulată. „Lui nu-i plac ciupercile, îi e frică să nu se otrăvească și să moară”, se sesiză Clara sugerînd că bărbatul ei mai are și alte ciudățenii, dar care n-o împiedică să-l iubească, ba chiar o înveselesc, o amuză. „Dar dumneata mai vrei?” zise Matilda. „Eu mor după ele”, răspunse Clara. „Nu de moarte mă cutremur, ci de veșnicia ei”, zise Micu. „Nu există moarte neveșnică, zise Matilda, care după felul cum replică se vedea că nu cunoștea ridicola gîndire a lui Vlahuță. Pe urmă fiți liniștit, mai adăugă în timp ce se îndepărta spre bucătărie, ciupercile au fost gătite de dimineață, am mîncat eu din ele și n-am murit.” „I-am explicat și eu că există proba furculiței de argint, zise Clara, dar nu l-am convins.” „Cu toată proba furculiței, zise Micu, mulți au murit. Cunosc un caz, reluă el cînd Matilda se întoarse, erau doi prieteni și unul îl invită pe celălalt la masă. După cîteva ore, cel care fusese invitat intră în agonie. Prietenul vine la patul lui și agonicul, simțind că moare, îi zise: «...Scumpul meu prieten, eu mă duc, dar am sufletul încărcat... Știi, atunci cînd ți-a ars casa... eu i-am dat foc... Și cînd ai primit lovitura aceea la bursă și ai dat faliment și ai rămas sărac... eu ți-am dat-o... Și, și, știi... știi, o, scumpe prieten, cît de greu mi-e încărcată conștiința... Da, da, spune, zice celălalt, descarcă-ți-o, nu te sfii... Da, o să-ți spun. Și fetița aceea pe care o ai și o iubești atît de mult... nu e a ta... e făcută cu mine... Ei bine, prietene, îi zice atunci celălalt, mori liniștit, și îl bate ușor pe umeri, eu ți-am servit ciuperci otrăvite la masă...».” Și Micu nu mai așteptă să

rîdem noi, rîse el în hohote, ceea ce, desigur, ne împiedică pe noi să mai rîdem. Dar cine știe? Dacă noi n-am fi rîs? „Bravo, domnule Micu, zise Matilda, așa, vasăzică, v-ați gîndit că o să vă otrăvesc!” „Mai știi? își continuă Micu ideea, terminîndu-și totuși ciupercile, odată un frizer, în timp ce rădea un client, a întors briciul și harști! i-a tăiat ăluia beregata.” Aici Matilda izbucni în rîs, în timp ce de astă dată Ion Micu nu schiță nici măcar un surîs. Arăta foarte grav și chiar sumbru. „Și în Șeherezada, continuă el, există o frumoasă scenă cu un călător care cere într-o casă găzduire. Este bine primit, se pune masa, se servește pește, dar în timp ce mîncau, stăpîna casei, ce-i vine, se apleacă spre musafir, îl apucă de ceafă și începe să-i îndese la pești pe gît... Am crezut că e un intermezzo epopeic, ia uite, mi-am zis, povestitorul are chef de glume... Cînd colo, nu era vorba de nici o glumă, i-a îndesat la pești pe beregată pînă l-a omorît. Și nu era vorba de ucidere ca să-l jefuiască, călătorul era un biet prăpădit.” „Formidabil, zise Matilda, și eu tot pește am pregătit pentru felul următor. Ia vedeți, domnule Micu! Fiți atent!”

Și într-adevăr aduse un uriaș crap, rumenit și cu un sos galben și garnisit cu ciuperci și legume. „E foarte bun, zise Micu uimit, înfulecînd cu poftă. Nu-i mai păsa de ciuperci, pe care le mesteca preocupat, savurîndu-le de data asta. Ne dați și nouă rețeta?” „Rețeta e ce se vede, zise Matilda cu o modestie simplă: crap mare, sos de legume și untdelemn, legume și ciuperci și... la cuptor... Cine vă ține menajul, mai zise ea, duduia știe să gătească?” „Știe și ea ce știu și eu, zise Micu, un ceai, o omletă... Noroc că și maică-sa și mama au ele grijă, o săptămînă una, o săptămînă alta...” spuse cu o calmă simpatie. Înțelesei: nu-i făcea nici un reproș, ai fi zis, dimpotrivă, că ținea la ea tocmai pentru asta, că nu știa... O proteja... „O să învețe, zise Matilda, nimeni nu s-a născut învățat.” „Nu cred că o să aibă timp, zise Micu cu o gravitate liniștită aplecat asupra peștelui. Învață sanscrita. Or, asta o să dureze pînă la adînci bătrînețe.” „Nu i se pare verosimil să învețe cineva sanscrita.” zise Clara cu un surîs fermecător.

Și nu mai adăugă nimic, nu era o vorbăreață, dar simții un adînc regret că între mine și Matilda nu se țesuseră aceste fire nevăzute, sensibile și luminoase ca niște raze, cum se țesuseră între cei doi. Ei comunicau prin aceste fire, mai bine decît prin cuvinte. Erau firele *înțelegerii*, care sporesc forța morală a unui bărbat, și care între mine și

Matilda se destrămau îndată ce prindeau consistență. Devenii tăcut, în timp ce, după prăjitură, la cafea, începu o discuție între Matilda și prietenul meu. „Și de ce credeți dumneavoastră, doamnă, zise el, că e așa de rău să fii misogin?” Matilda nu răspunse îndată, iar eu gîndii: femeile pot fi urîte, dar nu disprețuite... „Domnule Micu, zise Matilda, bărbații n-au inventat, la adresa femeilor, un cuvînt asemănător.” „Ba da, răspunse Micu, se zice *misandră*”, dar Matilda nu auzi, surzenie care eu știam ce înseamnă: încordare a gîndirii, pentru a domina discuția! „Fiindcă noi nu ne facem din bărbați un ideal, ca pe urmă să fim dezamăgite și să devenim... ceea ce înțelegeți dumneavoastră prin misoginism...” „De aceea, zise Micu, ați devenit feministe?” Matilda iarăși nu răspunse îndată, ceea ce era uimitor la ea, a cărei spontaneitate făcea orice discuție liniștită de idei aproape imposibilă, alunecînd rapid spre ciocnire. Îmi plăcu această a doua pauză de gîndire pe care și-o luă, era semnul că se stăpînea cu putere să nu răspundă chiar cu primul gînd care i-ar fi venit în minte. Iar eu reflectai paralel: fiindcă de-atîtea milenii am obosit să vă tot iubim noi cele dintîi și să întreținem apoi flacăra! Trebuie să devenim cu adevărat egali. „Feminismul e o prostie, zise Matilda, de mult nu mai există inegalitate între bărbat și femeie, cel puțin de pe vremea reginei Elisabeta sau a Ecaterinei a doua a Rusiei.” „Vasăzică la nivel de regine și împărătese?!” se prefăcu Micu mirat. „Ba nu, zise ea, chiar de pe vremea lui Napoleon.” „Dar Napoleon, doamnă, disprețuia tocmai femeile evoluate, ca Madame de Staël.” „Da, zise Matilda, dar o iubea umil, în loc să-i taie capul sau s-o bage într-o mînăstire, pe Josephine, deși știa că ea îl înșală, tocmai pe el, marele împărat. Sclavia femeii a încetat în clipa cînd o femeie poate să-i facă unui bărbat toate acele lucruri pe care el i le face.” „Adică?” zise Micu. „Adică să-l părăsească, să iubească pe altul sau să-l omoare fără să fie mai grav pedepsită decît un bărbat!” „Aoleo!” se sperie Micu. „Sau să nu depindă materialmente de el, continuă Matilda fără să mai reflecteze. În privința asta, de cînd o femeie poate să-și cîștige și singură existența, chiar că ultima dependență a dispărut.” „A dispărut, zic zău lui Dumnezeu.” răspunse Micu în stilul lui Marius Chicoș Rostogan, de unde înțelesei că Micu vorbea numai ca s-o audă pe Matilda vorbind, împins de o curiozitate abia ascunsă, pe care ea n-o sesiză. „Și totuși, continuă el, de ce ne facem noi dintr-o femeie un ideal, ca pe urmă să

devenim misogini, și femeile nu-și fac, cum pretindeți? Trebuie să vă spun că nu devenim misogini din pricina surioarei dumneavoastră, George Sand, *cette térrible vache à écrire*[1], cum îi spunea Nietzsche, marea feministă a secolului trecut. Cu o feministă lucrurile sînt măcar clare, din motive biologice, nu poți să te culci cu ea, pentru că ai tot timpul sentimentul că e indignată că trebuie să desfacă picioarele și să stea cu fața în sus... Devenim misogini din pricina celor cărora, dimpotrivă, le place prea mult să facă acest lucru, fără să fie curve. Ele sînt cele periculoase și tocmai despre ele ne facem un ideal. Puteți să-mi explicați cum reușesc ele să ne determine să le dăruim ce-avem mai bun, ele să ne încurajeze și apoi, hop, nu le mai interesează nimic?" „Așa, zise Matilda, pentru că un bărbat nu are farmec, în timp ce femeia e plină, și farmecele ei îl zăpăcesc, pentru că ea poate să le și joace, iubește, să zicem, puțin, dar dă ochii peste cap ca și cînd ar muri de iubire, și atunci cînd ea nu mai vrea să joace comedia, gata, *le monsieur* începe să disprețuiască femeile."

„Așa deci, gîndii, cei doi ani cît m-ai vrăjit cu farmecele tale au fost o comedie? Și comedia a încetat chiar a doua zi după ce ne-am căsătorit?" „Da, zise Micu, dezvăluirile dumneavoastră, venind de la o femeie, au toate șansele să fie foarte adevărate, vreau să spun să conțină în ele mult adevăr. Dar tot nu văd în ce ar consta superioritatea! Noi n-avem farmec, sîntem niște pari care nu ne însuflețim decît în clipa cînd o femeie, cum ați spus, dă ochii peste cap și rămînem năuciți cînd vă retrageți armele de seducție. Dar asta nu se numește înșelătorie? În asta ar consta deci superioritatea, că faceți doar jocul naturii pentru a atrage masculul și a avea copii? Or, după mine, omul trebuie să fie superior altfel decît înșelînd să-și depășească natura, fie și pentru simplul motiv că odată copiii făcuți, viața devine cam searbădă, pentru că creșterea lor nu poate suplini ceea ce Eminescu numea «acel farmec sfînt», care poate suplini absența copiilor chiar dacă suferința de a nu-i avea n-ar lipsi. Însă copii poți vedea la tot pasul și să-i și iubești, și suferința să se sublimeze, în timp ce dragostea altora nu e transmisibilă." „Înșelătoria nu e conștientă", zise deodată Matilda. „Cum adică, se miră Ion Micu, datul ochilor peste cap nu e ceva conștient?" „Nu, zise Matilda, așa e ea, o face în mod natural." „Da, și cînd nu-i mai dă, cînd

[1] acea teribilă vacă în ale scrisului *(fr.) (n. r.)*

comedia încetează, tot nu e ceva conștient? Măcar atunci?” „Nu, nici atunci.” Piciorul lui Micu începu să bîțîie, stingea țigară de la țigară. Palmele Matildei dădeau semne că se vor strînge.

Alarmă!

„Matilda, zisei, musafirul nostru e mare iubitor de cafea. Am uitat să-ți spun, mai fă-i lui una...” „Da, confirmă el, tot așa, cu foarte puțin zahăr. Vă mulțumesc, sărut mîna.” Matilda se ridică brusc contrariată de intervenția mea, totuși zise: „Mai vrea cineva?” „Eu, nu”, spusei. Clara clătină din cap, nici ea nu voia. Uitasem de vin, turnai în pahare. „Frumos apartament, zise Clara, cîtă chirie plătiți?” „Nu plătim, e proprietatea Matildei.” „Și n-a fost naționalizată casa?” „Nu, zisei, s-a considerat că parterul e un demisol.” „Și este?” „Cam este!” „Și nu v-a băgat pe nimeni?” Rîsei: „Încă nu! Dar Matilda o să nască peste trei luni și vom fi trei, sperăm să ne lase în pace.” „La noi a trimis spațiul locativ pe unul... Ion l-a dat afară și noroc că socrii mei au acceptat să se întoarcă îndărăt; stăm înghesuiți, dar cel puțin nu trăim cu cine știe ce bețiv în casă, ți-nchipui ce dezastru!” „Chiar și ție, Ioane, au vrut să-ți bage pe cineva?” zisei. „Bineînțeles! Am fost la primul-secretar și i-am explicat că n-am decît două camere și un hol și că am nevoie să stau în birou singur, biroul e locul meu de muncă, al cărei specific e s-o efectuezi în singurătate; s-a scărpinat la ceafă: înțeleg, zice, dar ce e de făcut? Pînă punem pe picioare o industrie de construcții de locuințe, n-avem încotro, trebuie să limităm spațiul locativ. Dar *înainte*, zic, cum de putea lumea trăi cu cît spațiu voia? Au năvălit țăranii, zice. E un fenomen mondial. Și în fenomenul ăsta mondial, zic, nu se poate face o excepție? Ba da, dar ce fac cu țăranul care a fost chemat în uzine, în fabrici! De ce l-ați chemat, zic, acolo la țară e tot atît de important, dacă n-avem de mîncare, n-o să roadem, în loc de carne, fontă la grătar. A început să rîdă. O justă linie între agricultură și industrie e așa de greu de urmat? Industria e mai rentabilă, zice, și la chestia asta n-am mai avut ce să-i răspund. Și, zic, ar cîntări așa de mult în acest uriaș proces o biată cameră pentru un profesor universitar? Cîți sîntem noi, ăștia, oamenii de cultură? Cîteva sute. Sînt mai mulți, zice. Vin pe urmă și medicii, și profesorii secundari, și arhitecții, și inginerii... Toți ăștia, zic, nu lucrează acasă... Mai lucrează, zice... Dar n-aveți și dumneavoastră

vreo rudă, vreo soră? Am părinți, zic, atunci, zice, băgați părinții... E tot ce-a putut face pentru mine.”

Matilda adusese demult cafeaua, dar îi sticleau ochii să continue discuția întreruptă, nu auzea ceea ce relata musafirul, care în mod evident nu mai avea chef s-o reia. Nici eu s-o ascult, căci nu prevedeam nimic bun într-o astfel de situație cînd unul singur acaparează atenția celorlalți, siliți la tăcere. Cît lipsise ea putuse și Clara să spună cîteva fraze. Era o fată odihnitoare, care știa să asculte și era plină de farmec cînd te gîndeai că, deși frumoasă (o frumusețe îndelung șlefuită și conștientă că între oameni superiori cochetăria și credința femeii frumoase că ar fi irezistibilă nu țineau), nici un gest, nici un cuvînt nu trădau că trebuia crezută pe cuvînt sau pe temperament. Asculta, dar gîndea. Și cînd vorbea, era, în mod nesilit, foarte prudentă. Nu puteam să-mi dau seama ce știa ea despre bărbatu-său, dar simțeam că un gînd al lui, cînd vorbea, îi era adresat și ei, neînțeles pentru ceilalți, ca doi oameni care știu mai multe decît cei care îi ascultă. Nu i-am văzut de pildă niciodată dînd semne că se iubesc, nici cel mai mic, dar gîndul acela secret pe care el i-l adresa și modestia cu care ea îl primea fără să fie tentată să-l dezvăluie erau semnul superior unei mîngîieri, care n-ar fi avut nimic nenatural, unei tandreți în voce, unei priviri revelatoare, adesea neștiute de cei ce se iubesc. Un mister dulce învăluia trăsăturile ei în care atît întregul cît și detaliul n-aveau nici un cusur. Trăsături de statuetă, care te făceau să presupui că bătrînețea nu le va strica, ci doar le va da o ușoară patină. Fiind vie și nu rece, atît de delicat făcută, mă trezeam în mine cu o dorință pură de a o mîngîia și era pentru mine o mare bucurie cînd îmi vorbea direct, chiar dacă nu făcea decît să mă întrebe de chirie sau de alte lucruri obișnuite, cum făcuse mai înainte.

Tocmai voia să spună ceva, dar Matilda, ca să-și mascheze brutalitatea dorinței de a continua discuția întreruptă, începu deodată să cînte și cu o tandrețe grea își puse mîna pe umărul meu și îl strînse: *Ti-biaaa, davai*, nu știu cum, începu ea cu o veselie care era adevărată, dar și mîndră că era... *Moi muj, stîrlei, cacoi, ocin harașo!* Cu sugestia că iubirea e singura noastră șansă pe pămînt și ea se afla în posesia acestei șanse ultime.

Fiasco total! De mult nu mai auzisem acest *tibia*, care odinioară, în cei doi ani, sunase altfel pentru mine: cînd și ceea ce e net ridicol în ceea ce face ființa iubită se învăluie în lumina tandreții și surîzi de copilăriile ei. Dar acum mîna ei pe umărul meu și acest cîntec erau o amintire tîrzie... aș fi acceptat orbit ridicolul cîntecului dacă această mînă s-ar fi pus de-atunci pe umărul meu și cînd eram singuri.

Clara renunță la ceea ce ar fi vrut să spună și expresia chipului ei se instală cu timiditate în așteptare, ca și cînd ar fi plouat, iar Micu începu să clipească des, cu un efort de adaptare. Dar Matilda se opri deodată și atacă. „Și de ce credeți dumneavoastră, domnule Micu, că totul e conștient și că conștientul nu e amestecat cu subconștientul? Chiar așa, tot ce faceți dumneavoastră e conștient? Și mai ales e mai bine ce faceți conștient decît ceea ce e dictat de subconștient?” „Doamnă, zise Micu, recunosc că subconștientul e mai bătrîn și că îi datorăm marile noastre intuiții, dar dumneavoastră uitați că numai conștientul, mai precis, inteligența lucidă este aceea care poate să recunoască meritul marilor intuiții...”

Buf!

Avîntul Matildei se opri ca în fața unui obstacol de netrecut. Rămase cîteva clipe perplexă (în loc să fi urmat, ca la început, calea reflecției), apoi se decise și, în loc să învingă obstacolul, se supuse riscului de a-l ocoli. „Asta e perfidia inteligenței, de a-și atribui un merit, zise ea cu o extremă încîntare. Și oamenii nu-și dau seama că inteligența, gîndirea lor conștientă, e mereu în goană să construiască, din pricina fricii lor de viață, tot felul de sisteme filozofice, religii, ostrețe de apărare...” „Ostrețe, reflectă Micu fără mirare. Și de ce nu, doamnă? Viața nu e blîndă cu noi! De ce am avea încredere în ea? Ostrețele astea ne îngăduie clipe de răgaz, pînă ce măreața viață nu vine să ne dea un brînci în mormînt, să facem loc la alții. Ostrețele astea sînt o mare cucerire a ființei umane.” „Ba nu, strigă Matilda, aceste ostrețe te împiedică să vezi cerul, zarea îndepărtată, acolo unde sufletul se poate pierde în armonie cu tot ce există... norii de pe cer, apele, pădurile, păsările pămîntului, oamenii... sufletul oamenilor, așa cum sînt ei cu adevărat, nu speriați, ispitiți de iluzia pe care le-o oferă inteligența... Sufletul omului e mult mai larg, dacă l-ar deschide, ceea ce ne face astăzi să

suferim s-ar pierde în lărgimea asta, ar deveni meschin, stupid, am rîde toți de ceea ce ne-a făcut odată să fim atît de crispați și atît de lași...”

Și tam-ta, rara, tam-ta, rara pe aceeași temă, cu un *partis-pris*[2] din ce în ce mai accentuat și mai fastidios. Reieșea, oricum, că interlocutorul ei era un ins speriat de viață, un laș, dacă se încredea în valorile inteligenței. Și nu cuvintele propriu-zise sugerau acest lucru, ci tonul cu care erau spuse, trufaș și intolerant.

Pînă la urmă se lăsă o tăcere, după ce Matilda, fără a fi obosit, observă la celălalt că n-avea de gînd să mai răspundă. Între soț și soție circulă atunci gîndul comun și secret. „Mergem?” zise Clara. Nu, ghicii din tăcerea prietenului meu. Nu chiar acum, în clipa asta. Ea însă insistă, semn că nu ținea să respecte conveniențele, cînd de la început pînă la sfîrșit fusese rău primită: „Știi, îi zise hotărîtă, că ai de scris articolul pentru...” Și spuse numele unei cunoscute reviste literare din București. Atunci el stinse țigara și se ridică avînd aerul că, deși ar mai fi dorit să stea... Se scuză cu o ironie de care nu-i era teamă că va jigni (avea în față pe cineva rezistent, superior jignirilor): „Doamnă, zise, știți, ostrețele... N-avem încotro!”

Și numai rîsul sincer, spontan și într-adevăr fără urme de resentiment, puternic și nepăsător al Matildei, mai salvă această despărțire care ar fi putut deveni penibilă...

[2] opinie preconcepută, prejudecată *(fr.) (n. r.)*

CAPITOLUL IX

„**C**rezi că nu se observă că îți place bleaga aia?” zise Matilda după ce rămaserăm singuri. „Văd, zisei, că nu vrei să infirmi ce se spune, că abia pleacă musafirii și gazdele și încep să-i bîrfească.” „N-ai nici o grijă, și ei fac la fel, zise ea. Sînt sigură că te căinează și se întreabă ce-i fi găsit la mine!” „Ai dreptate, și eu mă întrebam ce-o fi găsit el la prima lui nevastă, pe care o iubește și acum.” „Și asta suportă așa ceva?” „Se înțeleg, zisei, și cînd cineva e discret, floare rară, nu înseamnă că e bleg.” „Discretă deci. Înseamnă că eu am fost indiscretă!” „În orice caz, zisei, cel mai bun prieten al meu o să ezite cînd o să-l mai invit a doua oară pe la noi.” „N-are decît! El e un om interesant și nu mi se pare că greșești acordîndu-i atîta credit, dar ea e o sclifosită, vedeam că mă judecă, dar nu-mi păsa!” „De ce să-ți pese, dacă ar fi să fie condamnați politicoșii, tu ai fi prima care ai scăpa.”

Rîse în hohote: „E prima oară în viață cînd mi se spun astfel de lucruri, indiscretă, nepoliticoasă... Eu sînt cum vreau eu, dacă e să vorbim sincer. De la ușă am văzut-o că se uită la mine cu o privire lacomă. Asta ce e, discreție, politețe?” „Păi dacă ai apucat-o de bărbie, cred și eu!” „No, no, asta a fost după.” „Există o artă de a cultiva o prietenie, dar ce mă mir, tu nu știi să cultivi nici dragostea propriului tău bărbat. Nici măcar să-l respecți, pentru tine, nu pentru el, fiindcă ți-e bărbat. Mă chemi la rudele tale și timp de cîteva ceasuri nu-mi spui un cuvînt, ca și cînd n-aș fi fost în viața ta decît un simplu decor, o mobilă, un scaun. Ce să-i spui unui scaun?” „Puteai tu s-o faci, să vii la mine, să-mi săruți mîna... Așa se obișnuiește.” „Am vrut s-o fac de două ori, o dată cînd am intrat, dar m-am reținut fiindcă aveai aerul că nici nu mă cunoști, și a doua oară cînd ai formulat tu celebra idee că Artimon o iubește pe Tamara fiindcă n-o iubește. Am vrut să-ți spun că înțeleg ce vrei să spui, dar mi-ai aruncat în treacăt o privire, așa... parcă ai fi vrut să-mi spui că nu sînt de nasul meu astfel de idei abisale și pe

urmă te-ai uitat aiurea...” „Da, fiindcă după ochii tăi am avut impresia că o să mă ironizezi, exact cum ai făcut semn, deformîndu-mi spusele și n-aveam nici un chef să se rîdă de mine.” „Interesantă explicație! Dar ți s-a întîmplat vreodată să te ironizez și să fac pe alții să rîdă de tine?” „Nu, n-ai avut ocazia.” „Poate Petrică a făcut-o, sau mai degrabă primul tău bărbat? Mă confunzi cu ei?” „E o plăcere pentru orice bărbat să-și ironizeze, și încă într-un fel grosolan, nevasta în societate. Nu sînt dintre cele care acceptă, ca pe urmă să-i dea lacrimile și să se smiorcăie chiar acolo, unde sînt invitați.” „Da, zic, tu joci tare, bărbatul să fie jignit, și dacă nu-i place, n-are decît. Astăzi ne-ai jignit pe toți și pot să fac supoziția că ai făcut-o cu încîntare.” „Da, fiindcă prietenul tău e cam laș și nu suport să văd un bărbat laș, iar bărbatul meu să-l admire.”

Așa deci. Le știa ea pe toate, avusese această intuiție, că Ion Micu e cam laș. „Nu știu, zic, cum un bărbat care a stat la închisoare și a fost torturat fără să-și divulge legăturile poate fi numit un laș.” „O fi fost atunci curajos, dar acum curajul ăsta i-a cam pierit. Nimeni nu putea să-l silească să țină o conferință despre un poet de care se rîde pînă și la noi, la arhitecți. Și totuși a ținut-o...” „A fost, zisei, o slăbiciune, nu o lașitate.” Și îi explicai cum și de ce acceptase Ion Micu să țină acea penibilă conferință, relatîndu-i scena care avusese loc în aula universității, între el și acel puternic lider. „Da, zise Matilda, a vrut să facă pe istețul, dar pe urmă a clacat. Trebuia să refuze. N-avea ce să-i facă... Și pe urmă chestia asta cu fosta nevastă... Te-ai despărțit de cineva, înțeleg s-o mai iubești totuși și după, dar după ce te căsătorești cu alta, trebuie să încetezi. Așa că vezi... Rezultă că ea l-a părăsit pe el – ei, ce fel de bărbat ești tu, n-ai puțină mîndrie, puțin orgoliu s-o bagi în aia mă-sii? Înseamnă că nici actuala, «discreta», nu e mai brează, în loc să învețe sanscrita, mai bine s-ar ocupa puțin de sentimentele bărbatului ei pentru cealaltă.” „Așa e, zisei cu ironie pe exclamație, joci tare! Ca și cînd n-aș ști că și tu mai ții încă la Petrică.” „Lasă-l pe Petrică, zise ea pe gînduri. Petrică e din ce în ce mai bolnav, crizele lui sînt din ce în ce mai dese și mai rele.”

Mă uitai la ea nedumerit. „Ce crize?!” o întrebai. „Petrică, îmi răspunse ea, are maladia lui Parkinson. O avea demult, chiar de cînd ne-am căsătorit noi, dar crizele erau rare și benigne. Acum nu e bine deloc, mă apucă și groaza cînd mă gîndesc.” „Cum se manifestă această

boală?" „Tremurături ale întregului corp și o mare încordare nervoasă... Și boala e incurabilă și îl duce pe bolnav la exasperare pe măsură ce se înrăutățește. Nu credeam că o să se agraveze atît de curînd, fiindcă se poate trăi cu ea mulți ani..." „Și de ce nu mi-ai spus și mie atunci?" „Pentru că, vezi, discreția aia, care zici că n-o am, m-a împiedicat. Ce rost ar fi avut?" „Și acuma de unde știi că îi e mai rău?" „Nu mai rău, foarte rău. Și a ajuns la o susceptibilitate care o chinuie fără scăpare pe nenorocita de nevastă-sa (de la ea știu), totul îl roade și îl macină între o criză și alta, totul ia proporții monstruoase, cea mai mică jignire, cea mai inofensivă aluzie..." „Păi, zic, asta avea el și înainte!" „Nu ca acum! Iar pe atunci trebuie să știi că ținea foarte mult la tine de a putut să suporte atît de ușor lovitura pe care i-ai dat-o prin acele scrisori..." „Așa este! Îmi pare rău." „Iar eu, continuă Matilda, îți tot spuneam că ține foarte tare la tine și tu îl înjurai. Ți-nchipui și cît de tare țineam și eu la tine de acceptam brutalitatea cu care ai procedat." „Îmi pare rău, mai bine îmi spuneai că e bolnav și brutalitatea asta ar fi încetat." „Îți spun, nu era așa de grav." „Și eu țineam la el și mai țin și acum, continuai, dar gîndul la tine mă orbea." „Da, și orbirea asta mi s-a transmis și mie, cu toate că știam despre mine că stau cu picioarele pe pămînt. Dacă zici că mai ții și acum la el, fă-i o vizită. „Tu i-ai făcut?" „Bineînțeles!" „Și cum arată?" „Crispat, îndîrjit, dar nu știu împotriva cui." „Are telefon?" „Are." „Se mai duce... vreau să spun, mai fuge la taică-său?" „Nevastă-sa zice că nu." „Îi dau chiar acum un telefon..."

În felul acesta neașteptat se termină discuția noastră, de altfel pașnică, lucru de mirare la Matilda, probabil și din pricină că aflase că îmi plăcea Clara. Dar asta o gîndesc acum, dacă aș fi știut atunci că ăsta e un remediu sigur și eficace împotriva nepăsării unei femei, nu eu i-aș mai fi urmărit stările ei schimbătoare care nu încetau să mă ia fără veste, ci ea s-ar fi neliniștit de-ale mele, gustînd din această papară numită nesiguranță.

Cu Petrică nu ieși nimic. Răspundea sec și înțepat la întrebările mele, ce mai faci, cum îți mai merge și cînd îi făcui propunerea să ne vedem îmi răspunse cu iritare: „Nu pot, sînt ocupat." „Bolnavii incurabili, ca și nebunii, îi spusei Matildei, sînt departe de a fi simpatici." „Ce zice?" „Numai că nu m-a înjurat." „E explicabil, zise Matilda, să nu poți suporta sănătatea altuia." „O fi, dar..."

CAPITOLUL X

Matilda își reveni însă repede din această stare pașnică. Tocmai îmi spuneam că sarcina și apoi nașterea care se apropia de termen și apoi grija pentru noul cetățean al lumii or s-o împiedice să mai aibă drept unic țel persoana mea (afectînd în același timp contrariul) și, cine știe, concretul unei noi existențe în viața noastră s-o readucă la starea anterioară căsătoriei, pe care n-o puteam uita și era unica mea speranță într-o viață în care să domnească pacea și armonia. Îl doream pe acest copil și mai ales îi doream să-l iubească foarte tare și să mă neglijeze, nu cum îi spusesem în seara aceea că nașterea lui nu trebuie s-o determine să se înstrăineze de mine. Acum doream chiar acest lucru, să-și vadă de copil ca și cînd eu nici n-aș mai exista.

Într-o zi ieșii brusc din birou s-o văd și să mai stăm de vorbă. În timp ce lucram, și mai ales dacă lucram bine, mi se făcea dor de ea, nu mai aveam nimic în minte, siguranța se restabilea în mine, ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat între noi, reveneau cu putere scene din primele noastre întîlniri și, prins de o puternică iluzie că o s-o regăsesc și stăpînit de o jubilațiune interioară care era o expresie a certitudinii că visul meu se realizează (ceea ce scriam era filozofie proprie, nu simple însăilări datorită contactului cu marile sisteme, examinam textul și îmi dădeam seama că atît ideea cît și exprimarea erau armonioase), mă făceau să plasez pe undeva pe planul cinci conflictul surd dintre mine și Matilda și să cred că simpla mea bucurie de a o vedea era suficientă ca ea să cedeze. Uitam că ea nu ceda cîtuși de puțin și că de fiecare dată un cuvînt al ei, o privire erau mai puternice decît euforia mea, care se stingea încetul cu încetul și mă trezeam iarăși singur. Cum, mă întrebam, de ce nu ghicește că am lucrat bine și măcar în asemenea clipe să renunțe la ea însăși, să fie alături de mine și să nu

caște cu nepăsare, sau să-mi spună în cel mai fericit caz o prostie, cum ar fi, ce e cu tine, ai băut ceva? Nu știa deci că nu cunosc plăcerea de a bea? Nu știe nimic despre mine, gîndeam cu uimire, mă crede că pot fi oricum și nici măcar nu se miră. Nu s-ar mira nici dacă ar afla că o înșel, că aș putea veni seara tîrziu beat acasă și să fac scandal sau să nu vin decît în zori! Nu astfel sînt bărbații? Alteori însă era și mai rău, îi citeam în priviri o vie surpriză, cu ochii larg deschiși asupra mea, în care citeam pietrificat că mă vede cu uluire: cine e omul ăsta? Ce e între mine și el de stă aici în casă? E bărbatul meu? Cum de m-am trezit cu el aici? „Bine, îi spuneam și eu, abătut, plictisit brusc, ridicîndu-mi privirea peste creștetul ei, undeva departe, spre zarea speranței, simțind în același timp cu neliniște cum se scurge din mine puterea de a iubi, deși o iubeam... văd că te-am deranjat, te rog să mă scuzi!" Și reintram în biroul meu, crezînd că ea va veni după mine să-mi spună că n-am deranjat-o deloc și să se mire ce m-a apucat. Nu venea, și asta îmi dădea certitudinea să nu despic firul în patru, interpretînd o privire care putea să însemne altceva. Dar apele sufletului, despicate astfel, se uneau repede la loc și uitam ceea ce simțisem. Nu putem fi tot timpul gata de a primi afecțiunea celuilalt, gîndeam, există și aceste stări de absență sau de oboseală, cînd nu trebuie să așteptăm nimic de la cineva care ne iubește. Dimpotrivă, trebuie să dăm noi... Dădeam, ea surîdea, dar îmi spunea în același timp: „...Sînt sigură că vrei ceva de la mine! Nici vorbă..." Or, aluzia ei n-avea nici un rost, știa bine că îmbrățișările noastre, din fericire, erau singura parte din teritoriul pe care îl locuiam împreună care rămînea neatinsă de ambiguitate. Dincolo de orice și fără să știm de la cine, apărea dorința năprasnică, de la mine care mă trezeam copleșit de ea, de la ea care fără să dea vreun semn fie el și obscur, după o împotrivire se lăsa învinsă, și ne trezeam în alt tărîm, în care trăiam cel puțin două zile, timp în care aveam adesea parte de privirea ei divină... Alte reacții erau însă mai salutare, deși foarte rele. Se uita la mine și se strîmba: „Nu te mai preface că mă iubești, mi-e scîrbă!" „Hai, sictir!" îi răspundeam perfect liniștit. Și chiar mă simțeam perfect liber, fiindcă brutalitatea reacției ei înlătura din mine strîngerea de inimă, neliniștea, în timp ce puterea de a iubi nu se mai scurgea, fiindcă în acele clipe n-o mai iubeam deloc. Asta îmi amintea de o pereche de la noi din cartier, niște vecini cu

care tata se avea bine, în timp ce mama, care nu cunoștea ura, să nu-i vadă în ochi. El era șef de echipă la ecarisaj, un ins gras, dar și umflat, cu privire porcină, bețiv fără scăpare, bătăuș din cauza siguranței pe care i-o dădea statura lui uriașă, dar și laș, fiindcă înaintea unuia fără frică, tăcea mîlc, chiar dacă îi era înjurată muierea, care se afla de față... Trăise cu vreo două care ținuseră la el, a treia însă îi venise de hac, semăna cu el, și pe ea o iubea mai mult. Se îmbăta el, se îmbăta și ea. O înșela el, îl înșela și ea. Dădea în ea, asta îl pocnea și ea cu ce nimerea, în moalele capului... M-a trimis tata să împrumut de la ei o teslă sau niște holțșuruburi. I-am găsit la masă și m-a surprins seninătatea de pe chipurile lor, mulțumirea împăcată, aș fi putut zice chiar mai mult. El ciugulea niște struguri, ea stătea alături și era veselă, căci uriașul îi povestea ceva cu glasul lui bîlbîit, în care bucuria de a trăi era atît de îmbulzită în gîndurile lui înecate de băutură, încît numai dacă erai foarte atent înțelegeai ce spune. „Bună ziua, nene, i-am spus, molipsit de veselia lui, m-a trimis tata...” „Te-o fi trimis, zice, stai și tu jos și bea un pahar de vin.” Eram mirat că îi vedeam pe amîndoi mulțumiți de ei înșiși, nu puteam să conciliez în mintea mea de adolescent urletele care se auzeau adesea din casa lor și pacea și tihna în care îi găsisem... „Astăzi, spuse el visător, mi-am f... nevasta... Tu, se bîlbîi el, ai f... pînă acum?” Nevastă-sa rîse și îi spuse să lase copilul în pace. „De ce, zise el nostalgic, ce, e rușine?!” „E adevărat, nene Acojocăriței (demult voiam să știu ce e cu zvonul ăsta), că la cutremur, cînd ai auzit că un prieten de-al dumitale, un instalator de la blocul Karlton, a murit în cutremurul de la București, dumneata l-ai înjurat?” „Bă, ...muma în... de oameni, zise el, l-am înjurat, i-am spus du-te-n... mă-tii, dar de necaz, era cel mai bun prieten al meu...” „Păi cum să-l înjuri, nene Acojocăriței?” am spus eu cu superioritatea vîrstei tinere care nu înțelege. Dar el nu mă luă în seamă, se aplecă și-și luă cu tandrețe nevasta de gît. Ea se lipi de el și rămaseră astfel melancolici și ai fi zis ca doi amanți uniți pînă la moarte. „Ia uite, am gîndit, formidabil, cei doi ticăloși se simt bine unul cu altul, aș putea zice chiar fericiți...” Spre o astfel de ticăloșie alunecam și eu cu Matilda, îmi spusese că îi e scîrbă de mine și în loc să plec de îndată și pentru totdeauna din casa ei, o înjurasem și eu cu satisfacția grasă a unei eliberări. Urma să ne împăcăm și să ne proptim capetele într-o dulce tandrețe.

De astă dată și în numai cîteva clipe avui o dublă revelație. Matilda vorbea la telefon, dar cu o expresie care mă făcu să-mi bată inima. Chipul ei era inundat de o fericire pe care o credeam îngropată în sufletul ei, vocea îi era tainică și șoptită, corpul îi era aplecat înainte în fotoliu ca și cînd ar fi fost țintuită, fascinată de ceea ce i se spunea. Stătea cu spatele la mine, dar deodată ea simți că era privită și ascultată, mai spuse un cuvînt și închise imediat. Se întoarse spre mine și totul pieri de pe chipul ei, îmi arătă într-o clipă unul de gorgonă... „Ce vrei?" spuse cu sfidare și cu o furie abia stăpînite. Și inima îmi bătu iarăși, simțind că mă întunec. „Cu cine vorbeai la telefon?" o întrebai totuși flegmatic, ținîndu-mi bine hățurile în mîini, căci furia ei de a se fi simțit surprinsă și nestăpînita ură a acelui „ce vrei" mi se transmisese și mie, îmi venea s-o calc în picioare și așa s-ar fi întîmplat dacă n-ar fi fost însărcinată. „Nu te privește!" zise. „Bineînțeles că nu mă privește, spusei eu cu dispreț, și mă mir că ai întrerupt brusc convorbirea, ca și cînd m-ar fi interesat pe mine cu cine pălăvrăgești tu la telefon... (în mare șoaptă și atît de fericită cum ai fost și cu mine odată, gîndii eu mai departe, mohorît, restul frazei)... Și continuai: Sufletul tău nu poate rămîne inactiv, dacă nu mai iubești, începi să urăști! Da, ură irațională, nu credeam că, la nici un an de la căsătorie, o să începi să mă urăști. Da, ura ți-a țîșnit din gură și ți-a apărut pe chip. Formidabil! Parcă te-aș fi tăiat."

Și tăcui, continuînd să mă plimb, observînd-o fără s-o privesc. Dar nu se lumină, continuă să stea încordată și cu chipul urîțit, nu devastat ca în seara aceea după ce plecasem de la Tasia. Nu, încordat, străin, dușmănos. O hotărîre fără întoarcere părea să se coacă în ea în acele clipe, dar revelația mea ultimă mă puse și pe mine la adăpost de neliniștile începutului. Bine! Mă urăște, gîndii, și acest lucru e atît de evident încît nu mai e nevoie de nici o explicație. Astfel de revelații sînt suficiente în sine. Tăcerea ei hidoasă chiar mă bucura, era, dacă mai era nevoie, o confirmare în plus că nu puteam să mă înșel. „Te sfătuiesc, îi mai spusei, să-ți porți ura liniștită, să nu crezi că sarcina e o pavăză, n-am să te calc în picioare, dar găsesc eu ac de cojocul tău fără să dăunăm copilului."

Și mă îmbrăcai și ieșii în oraș. Seara îmi spuse cu un glas neutru: „Poftim la masă", dar cu o nuanță perceptibilă: n-am chef să

te servesc, dar o fac din obligație. Fă-o, gîndii, și eu o să am grijă de tine tot din obligație. Ne înviorarăm mîncînd, dar fiecare pe cont propriu. Mai bine așa, gîndii, decît să alunecăm spre ticăloșia și fericirea celor doi vecini ai părinților mei. Ura curată, adică ura pură, e mai demnă de respect decît fericirea amestecată cu josnicii. Mă hotărîi (și avui o clipă impulsul să i-o și spun, dar mă abținui din instinct în ultima clipă) să mă port ireproșabil cu ea, orice mi-ar face.

Într-o zi vrui să dau un telefon, dar telefonul nu mai era la locul lui, pe un taburet lîngă fotoliu, și văzui un fir pe sub ușa dormitorului. Îl luase cu ea, să n-o mai stingheresc în convorbirea ei al cărei interlocutor o făcea să arate atît de transfigurată. Dormeam împreună ca doi dușmani... Ziua se retrăgea lîngă telefon și nu știu dacă vorbea ore întregi, dar nu-și mai petrecea după-amiezile în hol cu mine... O singură dată intrai peste ea (aveam și eu nevoie de telefon, dar nu mă gîndii să bat la ușa propriei mele neveste, care ar avea secrete pe care eu nu trebuia să le aud, asta ar fi fost culmea, să-i mai respect și secretele) și într-adevăr o găsii întinsă în pat, foarte veselă de astă dată și nu închise cînd eu intrai. „Vreau telefonul”, îi spusei. Ea se făcu că nu aude, dar spuse ceva pe rusește, *guleaiu, Tasia*, sau ceva în genul ăsta și abia după aceea întrerupse. Se stinse și veselia, odată receptorul așezat în furcă, dar nu așa de spectaculos ca prima dată.

Începui să am îndoieli. Și dacă în ziua aceea vorbise tot așa, cu Tasia sau cu Petea, sau cine știe cu cine și ceea ce îi citisem eu pe chip era doar proiecția speranței mele refulate? Da, dar ura țîșnise din cuvintele ei și, pe urmă, dacă ar fi fost Tasia sau Vasia, dracu să-i ia, de ce închisese brusc și se făcuse ca și cînd ar fi avut pe cap, în loc de păr, șerpi?

Se mai însenină, dar telefonul continuă să-l țină în dormitor cîteva săptămîni, pînă într-o zi... Dar trebuie să spun că înseninarea ei nu mă mai făcu să uit, apele despicate nu se mai împreunau să arunce în uitare scena care se petrecuse în ziua aceea. Pentru întîia oară dorința nu ne mai apropie cu forța ei care ne dădea iluzia, cel puțin cîteva zile și de fiecare dată, că luăm viața de la început. Mă instalasem confortabil în convingerea că nu mai era nimic de făcut și o apropiere era imposibilă cît timp ura ei nu înceta. Și cum putea să înceteze cînd abia cîștigase teren? Această buruiană e mai puternică decît floarea

atît de fragilă și delicată a iubirii... O spun acum, dragostea este supusă adesea asalturilor chinuitoare ale geloziei care o poate veșteji, intrigilor celor care nu ne simpatizează și, nu o dată, ba chiar foarte adesea, lipsurilor, sărăciei, dorințelor care nu se pot împlini... În timp ce ura e suverană, n-o poți smulge pînă nu crește, înflorește și piere singură, uneori după ce a reușit să nimicească în prealabil viața unui cuplu. Eram hotărît s-o ignor și să n-o alimentez, poate că avea viață scurtă. Nu voiam să mă despart de Matilda. Cui îi e ușor să accepte un eșec? Fiindcă legătura mea cu Nineta nu mersese prea departe, iar cu Căprioara n-ar fi mers chiar dacă lepăda copilul și scăpa. Amintirea legăturii ei cu eminentul chirurg m-ar fi urmărit și ne-am fi despărțit fără să consider acest lucru un eșec al meu. Cu Matilda însă, da, ar fi fost un grav eșec, greu de consecințe, mai ales din pricina copilului care urma să vină. Cine nu m-ar fi blamat că am părăsit o femeie însărcinată, sau cu copil mic? Ce femeie și-ar mai fi legat viața de-a mea, fără o gravă neliniște și perpetuă nesiguranță? Dacă și ea va fi la rîndul ei părăsită? Trebuie să răspunzi foarte exact și pe scurt la întrebarea: de ce nu v-ați înțeles? Și răspunsul să conțină în el în același timp și răspunsul la a doua întrebare inevitabilă: Dacă e așa, atunci de ce v-ați mai luat? Ei, că nu ți-ai dat seama de la început... aia e, basme arabe, trebuia să-ți dai seama, ești vinovat, și cine îmi spune mie că acum îți dai? Și femeia fuge, de altfel ca și bărbatul, și numai dacă apare între tine și ea o convingere nezdruncinată, aproape mistică, oarbă, că acum va fi bine, poți să-ți mai refaci viața. Dar cine te poate asigura că vei găsi sau te va găsi o astfel de pasăre rară? În zilele noastre astfel de păsări fie că sînt deja înlănțuite în căsătorii nefericite ca și a ta, fie că nu au răbdare să mai aștepte ca Solveig, patruzeci de ani, să se întoarcă un Peer Gynt rătăcitor și se mărită cu primul imbecil care li se pare mai acătării. Timpuri grele pentru iubire în acest secol! Cine spune că psihologia și mentalitatea asta o au numai femeile se înșală grosolan. Faptul că bărbatul e mai nepăsător și mai sigur pe sine nu înseamnă că nu are aceeași soartă: singurătatea, care atrage viciile, beția, petrecerile și curvăsăriile ruinătoare ale voinței, gustul bizar al ratării, filozofia adecvată și ranchiuna nedomolită împotriva celor care realizează ceva. În acest sens noi românii știm multe. Geniul e persiflat fiindcă așa-zisele

personalități care promiseseră mari creații nu mai credeau în nimic... Forța de a înfrunta singurătatea, renunțare la tot, familie, soție, copii, prietenia cu alte familii, soții și copii, o au puțini, iar eu nu știam încă dacă o aveam, oricum, chiar dacă o aveam (și simțeam că aș putea-o avea), nu-mi puteam îngădui să sfidez toate acestea și înainte de a mă vedea constrîns să renunț la ele, să mă învălui în trufia unei singurătăți orgolioase. Fără să ajung să semăn cu Acojocăriței, trebuia să învăț să duc un trai dur cu Matilda, pînă la marginea posibilului. Eram însă departe de a avea sentimentul că totul ar fi pierdut. La urma urmei, gîndeam, această labilitate a stărilor sufletești ale Matildei semăna cu natura și avea forța ei: dacă era nor, asta însemna nor, era zadarnic să mai cauți în astfel de zile soarele. Dacă îmi spărsese biroul cu violență, asta însemna furtună în inima ei, gelozie furioasă, nu trebuia s-o lovesc (nenorocire, tocmai în ziua cînd voise să-mi spună că e însărcinată!) și dacă apăruse în sufletul ei ura, ei bine, ce putea să însemne? Trebuia descifrat...

Astfel, scena petrecută nu mi se mai păru suficientă în sine. Îmi dădu însă ea răspunsul. Într-o zi, după ce ne ridicarăm de la masă, o văzui că se duce gînditoare spre uriașul dulap stil florentin din dormitor, îi deschise larg toate ușile, se întoarse în hol și reveni și deschise un alt dulap din antreu, dulap de haine groase căptușit cu alamă împotriva moliilor și o văzui că se întoarce cu două mari geamantane, cu care reintră în dormitor. Curios, mă apropiai să văd ce face ea acolo. Liniștită, punea în ele lucruri. Era prin iulie, și mă gîndii că vrea să plece în concediu fără mine. „N-are decît”, gîndii, deși mă întrebai cum poate ea pleca în concediu așa singură spre sfîrșitul lunii a opta? Putea să pățească ceva. Observai însă că își vîra în ele prea multe lucruri și prea groase pentru luna iulie. De pildă fulare, căciulițe, pulovere de lînă, mantouri... Stăteam rezemat de tocul ușii și mă uitam, încercînd să înțeleg. Rufărie intimă, dar multă, bluze, sutiene, ciorapi groși de iarnă, mănuși, un costum de schi, feluri de fuste, rochii multicolore... Uneori se apleca și bîjbîia prin sertarele de jos... Batiste, baticuri... Le mai alegea, le ridica în aer, le scutura, le contempla, apoi le arunca înapoi. Astfel se gîndi cîtva timp cînd scoase tot de-acolo de sub ultimul sertar pantofi, cizmulițe (astfel le numii în mintea mea, cizmulițe, nu

cizme...). Mișcarea aceasta îndelungată a mîinilor ei, pauzele, aplecările, alegerea veșmintelor pe un înțeles inexplicabil îmi dădură parcă o halucinație. Vedeam ce se întîmplă, dar înțelesul nu se ivea. O anumită mișcare, chiar cu înțeles și nu atît de variată, dar înscriindu-se unui unic sens monoton, privită îndelung, poate deveni halucinatorie. „Poate vrea să le dea la curățat”, gîndii scuturînd din cap, dar cum să dai la curățat cizme, pantofi, rufărie intimă? Astea le spală Ana... Mă trezii din contemplarea paralizantă în care căzusem și o întrebai: „Ce faci tu acolo?” Ea nu-mi răspunse îndată, dar în cele din urmă, după ce trecu cel puțin un minut și fără să mă privească, văzîndu-și de treabă, îmi răspunse cu gîndul absent: „Plec, ți-am spus, dacă nu pleci tu, plec eu!”

Auzind-o inima îmi bătu cu un zvîcnet care mă făcu, ca odinioară cînd venise prima dată la mine, să simt un fulger prin șale în zig-zag, care îmi tăie răsuflarea. Da, neîndoielnic, pleacă, gîndii. Avui apoi un surîs, reflex bizar și nefericit al unei gîndiri pașnice, mă apropiai de ea și îi pusei mîna pe umăr, vrînd să-i spun că asta e o prostie și să renunțe la ea. Ea sări în lături ca mușcată de șarpe și îmi șuieră cu o ură sălbatică: „Să nu te atingi de mine”, și cu o astfel de voce încît pe lîngă ură distinsei amenințarea. Ne privirăm în ochi cîteva clipe, intens, două priviri fără iluzie și fără împăcare. Nu mă apucasem să-i descifrez ura, și acum ea îmi oferea să reflectez la primejdia care m-ar pîndi dacă mai încercam s-o ating, chiar cu intenția de a-i declara că o iubesc. Ei, ce primejdie? Îndîrjită, se aplecă iar să cotrobăiască în dulap, avînd aerul sfidător, să încerc adică de-aici înainte să-i mai fac ceva, dacă mai îmi dă mîna. Mă aplecai atunci și îmi dezlănțuii furia asupra geamantanelor: le răsturnai, lovii cu picioarele în ele, împrăștiai lucrurile prin odaie și în cele din urmă luai geamantanele și le dusei înapoi în dulapul din antreu, pe care îl încuiai și băgai cheile în buzunar. Revenii calm în dormitor.

„Aștept să naști, îi spusei, și pe urmă te învăț eu minte.” Se urcase în pat și începuse foarte liniștită să răsfoiască o revistă. Se așezase cu fundul la ușă. „Iată deci, gîndii, cum gestul care altădată mă făcuse să rîd, cînd fusese vorba de Petrică, revenea, chiar dacă față de alt bărbat care nu semăna cîtuși de puțin cu acela. Iar ea nu știa că eu știu... „Și felul cum stai tu acuma cînd bărbatu-tău îți vorbește, continuai, o să confirme zicala: capul face, fundul trage!”

Iar în birou nu-mi dădui seama că trebui să treacă cel puțin un ceas pînă să redevin senin. Și totuși mă hotărîsem mai înainte să mă port cu ea ireproșabil, orice mi-ar face! Ei bine, cum ar fi trebuit să mă port? Desigur, s-o las să plece! Ar fi plecat oare? Bineînțeles! Violența reacției ei și amenințarea care se adăugase urii arătau că n-ar fi suportat o înfrîngere și ar fi mers foarte departe... avea ea un plan și pentru varianta în care lăsînd-o să plece sconta pe venirea mea după ea (și cred că avea și un alt plan în care eu nevenind ea ar fi stat plecată pînă ce ar fi trimis emisari prin rudele ei să plec eu, și încă unul în care dacă n-aș fi plecat, ar fi născut copilul în spital fără să mă anunțe)... Nu mai știu ce-ar fi făcut după aceea, dar știu ce-aș fi făcut eu, aș fi așteptat-o la ieșire și aș fi adus-o acasă cu povara tuturor acestor variante în spinare, dintre care pentru ultima, că am lăsat-o să nască singură, nu m-ar fi cruțat și mi-ar fi reproșat-o în eternitate. Cui i-aș fi putut spune și cine m-ar fi crezut că nu eu am silit-o să fugă? Dacă amintirea lui Acojocăriței n-ar fi rămas atît de vie în memoria mea, aș fi lăsat-o să plece. Dar nu suportasem, în clipele cînd o contemplam făcîndu-și bagajele, să devin subiect de comedie umană.

Și toate acestea nu erau justificate *a posteriori*, pentru că nu exista în mine curajul s-o las să plece, chiar dacă aș fi fost gata să accept în sinea mea că nu avusesem atunci pe loc chiar intuiția tuturor acelor variante; simțisem însă că nu era bine s-o abandonez pe Matilda pe un drum de ale cărui consecințe nu era conștientă în pornirea ei... Începea, oricum, o istorie de care n-aveam nici un chef. Era adevărat, mă umilise, dar cel puțin n-o știam decît noi doi, în timp ce altfel ar fi aflat Artimon pricăjitul, *gringalet*-ul, Tasia, Masia, dracu, Tamara (în fața căreia făcusem pe grozavul), fără să mai vorbesc de părinții mei, de Ion Micu, de Vaintrub, care continua să aibă pentru mine aceeași considerație ca înainte de a deveni șef de catedră și decan... Și încă eu eram oarecum la adăpost, continuai să raționez în singurătatea biroului meu, mai tînăr ca ea puteam fi înțeles că nu știu încă să mă port cu o femeie, dar ea, care era la a treia căsătorie, de ce nu știa să se poarte cu un bărbat? Nu se fuge de-acasă în luna a opta...

Nu bănuiam atunci, simțindu-mă chiar pe deplin liniștit, că o protejasem pe Matilda, că puțin îi păsa ei de toate acestea. Aveam s-o aflu curînd, după două luni de la nașterea copilului, cînd credeam că

amenințările mele anterioare o vor face, cum îi spusesem, să-și poarte ura liniștită, dacă acest eveniment biologic, etern și fundamental, care marchează aproape totdeauna în bine viața unui cuplu, cum e nașterea unui copil, n-o să-i schimbe starea de spirit. Mai bine o lăsam să plece atunci, ar fi fost un risc infinit mai mic în consecințe decît ceea ce mă făcu ea să trăiesc în ziua aceea...

CAPITOLUL XI

Nimic deosebit nu mai apăru între noi pînă la acea sărbătoare de botez (căci la o astfel de sărbătoare se petrecu totul), dacă iluzia mea care mă purtă două luni pe apele ei ar fi fost ceva nou în viața mea cu Matilda. Trebuie să spun însă că n-ar mai fi apărut această iluzie dacă în tot acest timp, adică începînd după scena cu fugitul ei de-acasă și pînă la acea sărbătoare de botez, cu Matilda nu s-ar fi petrecut totuși ceva, și anume apariția unei stări de calm, de tandrețe și chiar de fericire, sentimente care e adevărat că nu-mi erau adresate, dar pe care nu și le mai reprima ca înainte, cînd mă bucuram că le avea.

Ana strînse a doua zi dimineața fără să se mire lucrurile împrăștiate prin dormitor, ca și cînd ar fi fost normal să le găsească astfel (servitoare de mare tradiție, care nu trăncănea și n-avea curiozități care n-o priveau), iar Matilda mă privi la ceai cu un vag interes, ba chiar îmi turnă ea în ceașcă, lucru pe care alteori nu-l făcea... Totuși o vreme tăcerea se instală între noi, dar nu cînd era vorba de lucruri practice. „Mănîncă și tu cu prietenul tău la braseria voastră, azi n-am gătit nimic, n-am găsit carne... Vorba lui Bacovia (mă surprindeau asemenea referiri neașteptate)... iar lucrurile au început să dispară... Unii spun că bine le-a făcut, sau că un geniu se va naște. Pînă să se nască geniul, văd că bine ne-a făcut nouă, că nu mai avem ce mînca." Iar alteori: „De ce nu-mi spui că ți-a căzut un nasture de la pantalon? Nu ți-l cos eu, n-ai nici o grijă, ți-l coase Ana, care nu se jenează la gîndul că vreo studentă s-o fi gîndit cu nostalgie la ceea ce ar putea să iasă pe-acolo pentru ea." Rostită sec, această vulgaritate, cu armonie totuși, disprețuitoare și rece. Alteori însă cu o grijă nepăsătoare: „Lucrezi prea mult, ai slăbit, o să zică lumea că te țin nemîncat." Sau, impenetrabilă, simulînd o gelozie care nu spunea nimic: „Ce mai face doamna Clara (eu îi spusesem astfel odată), de ce nu te duci la ea să te consoleze? Bărbatu-său n-ar avea nimic contra, e mai filozof decît tine!"

Toate acestea tot tăcere însemnau, nici măcar n-aveam nevoie să-mi reprim vreun răspuns. Tandrețea era pentru sine și pentru cel care se hrănea din sîngele ei. O vreme am auzit-o rîzînd singură în dormitor. Chicotea, urma o tăcere, apoi izbucnea deodată într-un rîs stăpînit de o mare veselie. Ce-o fi? mă întrebam. Intrai peste ea. Mă primi cu o tandrețe totală și firească, aș fi zis de o extraordinară forță de sugestie: s-a întîmplat vreodată ceva rău între noi? Dar și în treacăt, așa cum merita un lucru atît de neînsemnat față de irepresibila veselie care o stăpînea. Își duse mîna la gură cu un gest simplu de țărancă și chicoti iar. „Vrei să vezi?” zise. Și își ridică sus rochia și îmi arătă o burtă ca o superbă boltă albă, boltă pe care începu s-o pipăie. „Fii atent”, zise iar cu o expresie de așteptare și pîndă și într-adevăr văzui cum pe această boltă mătăsoasă apăru un gurgui care se mișca. Matilda îl prinse cu mîna și trase de el. Gurguiul dispăru fulgerător și ea rîse cu gura pînă la urechi. „Știi ce puternic e? zise. Îl țin tare de lăbuța piciorului, dar știi cum trage? E furios, trebuie să fie băiat! Dar e uituc, ai să vezi cum împinge iar cu piciorul, cu toate că îl ciupesc tare... Fii atent”, zise iar și scena se repetă și ea izbucni din nou în hohote. Dar deodată parcă își aminti de ceva, se înveli cu un gest brusc și deveni străină, nu întru totul, dar absentă și gînditoare, luă în mînă o carte. Știam ce e, își amintise că nu mă mai iubea și în orice caz nu meritam scena la care asistasem... Foarte bine, gîndii, văd că îți place să te joci cu el încă de pe acum, înseamnă că n-o să mai ai timp de mine, o să pot să mă ocup liniștit de filozofie.

Într-o zi primirăm un purcel de la Vasile, alarmat de Matilda că de două săptămîni nu se mai găsea carne, sau se găsea puțină, și pînă să-ți vie rîndul la coadă... apoi, spunea Ana furioasă, carnea se gată, închide el oblonul, mînce-l în pîntec și no, întoarce-te, Ana, și spune la doamna, care nu crede la tine, că n-ai găsit nimica. Purcelul însă era destul de mare și cum Ana tocmai lipsea (nu la vreun bărbat se ducea, zicea ea, apăcă nu-i trebe ei o astfel de pacoste la viața ei, ci la nu știu ce frate Fodor, sau Ferenc, de care o apuca fără veste un dor vinovat), se ocupă Matilda de purcel, care era viu și amuzant. Ridica rîtul în sus și făcea: groh, groh, ce crezi că vreau de la tine? Crezi că vreo relație de simpatie? Mi-e foame, dă-mi să mănînc!

Îl ținurăm așteptînd-o pe Ana, care nu veni decît după o săptămînă, cînd era prea tîrziu: o găsii pe Matilda în bucătărie cu purcelul întins pe grătarul de lemn de la baie. Îl măcelărise cel care îl tăiase, un gunoier, după cum îmi spuse. Făcea cîrnați din carnea pentru cîrnați. Stătea pe un scăunel, cu burta mare, și învîrtea la mașina de tocat, care mergea ca vai de lume. O întrebai dacă pot s-o ajut. „Vezi-ți de treabă", îmi răspunse... Mă chemă totuși după un ceas și îmi spuse, în timp ce arunca într-o tigaie bucăți de carne. „Poftim, zise, mănîncă pomana porcului." Și se întoarse la cîrnați, care mai puteau suferi o amînare, pînă venea Ana, dar pe ea o apucase să-i facă atunci și o prinse acolo miezul nopții... În sfîrșit se culcă, după ce îmi arătă niște mațe pe jumătate goale, cu întreruperi, care numai a cîrnați nu semănau. Nu apucasem să adorm, cînd îi auzii în întunericul dormitorului strigătul. Aprinsei lumina: „Ce este?" „Am avut un junghi, zise, dar foarte dureros." „Sigur, zisei, stai tu să faci cîrnați ore întregi, că o să-ți fie bine. Toate sînt la dispoziția ta." Și stinsei veioza. Îndată ea strigă: „Ah, Doamne!" Aprinsei din nou: „Ce este?" „Doamne-Dumnezeule, șopti, pierd copilul. La șapte luni e mai bine decît la opt luni... Și iar strigă: O, prostuțule, nu e timpul tău, ce vrei tu, stai liniștit..." Dar eu sării din pat și pusei mîna pe telefon. „Maternitatea, vă rog, doctorul Salanțiu e de serviciu?" „Da, așteptați un moment." „Doctore, soția mea are dureri mari." „Cine e la telefon?" „Petrini!" „A, da! Să vie doamna imediat la maternitate." „Îmbracă-te imediat", îi spusei Matildei. Ea se sperie, dar un nou strigăt îi alungă spaima, se dădu jos și în cîteva minute eram în stradă. Un taxi se ivi, îl oprirăm și intrarăm în el.

La maternitate doctorul Salanțiu se arătă grăbit și supărat. „Ce-ați făcut? zise. Ce e cu contracțiile astea?" „Nu știu, doctore, înălță Matilda din umeri. N-am făcut nimic." „Întindeți-vă pe canapea cu fața în jos", spuse acesta deodată calm și parcă edificat, în timp ce rupea o fiolă și o sugea cu seringa. Și se apropie, îi dezveli fesele și îi înfipse acul, pe care îl și scoase, strigînd unei infirmiere: „Rezerva patru și orice pălăvrăgeală cu gravida strict interzisă. O să adoarmă și totul o să fie bine. Poftiți!" „Doctore, îl întrebai, pot să stau și eu pînă adoarme?" „Bineînțeles." Dar așteptai o vreme pe coridor. Infirmiera însă nu se putu stăpîni să nu-mi spună ce era cu această rezervă patru. Acolo

fusese adusă cu o zi înainte, la reanimare, una care născuse greu și murise, era bolnavă de inimă și nu știa, avea ceva congenital. Copilul trăia... Aici, ca și la agonici, în alte spitale, înțelesei eu, moartea pîndea pe-aproape nașterile care voiau s-o sfideze. Neliniștit, mă uitai la ceas. Intrai în rezerva Matildei, sperînd s-o găsesc liniștită și adormită. Intrai cu sfială. Matilda nu mă văzu, deși tocmai cînd lipeam ușa, ea, cu perna în brațe, se muta de la un capăt la celălalt al patului. Rămăsei tăcut, în așteptare. Ea nu se simțea bine, luă iar perna în brațe și se mută la loc, își vîrî fața în ea... Da, adoarme, gîndii, dar în aceeași clipă ea îmbrățișă perna și se mută iar la celălalt capăt... Mă apropiai... „Matilda, îi șoptii, cum te simți...?" „O, mi-e somn", răspunse ea cu un glas chinuit, și avu un gest, o fluturare a mîinii de îndepărtare, de buimăceală... „Ieșiți, zise infirmiera, injecțiile astea sînt foarte rele, dar fac bine, potolesc contracțiile înainte de termen... Fiți liniștit, mîine se întoarce acasă..."

„Toată noaptea a mutat perna de la un capăt la altul, îmi povesti aceeași infirmieră care o asistă la naștere, o lună mai tîrziu. Săraca doamna, era să piardă copilul, de-aia nu putea ea să doarmă liniștită. Altele cad în nesimțire ca niște vaci și se trezesc rîzînd... Da' zdravănă fetiță! Doamna cînd a auzit, a întors capul: «dă-o-ncolo, a zis, credeam că e băiat. Dar pe urmă nu mai putea de dorul s-o vadă, cînd o duceam cu căruciorul în rezervă unde e, zicea, vreau s-o văd. Să nu mi-o încurcați cu alții...» Au, unele, frica asta, să nu le amestecăm copiii, nu știu că le punem un număr de mînuță, cum să-i încurci?..."

Cînd am adus-o acasă după două săptămîni, în poarta maternității, i-a dezvelit copilului chipul și mi-a spus fără vreo tandrețe patetică: „Uite, fi-ta, și a învelit-o la loc, adăugînd: Sper să-ți semene, nu e nevoie de o a doua Matildă în viața asta, ajunge una."

Eram prevenit că pruncii nu arată grozav la naștere, totuși mă uitai din nou la fetiță, pe care o botezasem ca pe mama, Silvia. Arăta foarte bine, dar bineînțeles că nu se putea ști de pe acum cu cine o să semene. De ce îmi spusese ea că speră să-mi semene mie și nu ei? Îmi înapoie florile ca să poată urca în taxi. Mașina luă viteză. „De ce e bronzată? o întrebai. Te pomenești că e brunetă?" „Nu, are icter! zise ea, dar deloc îngrijorată. Icter fiziologic, aproape toți au, e o reacție fără importanță, trece în zece zile."

În timpul lehuziei vorbisem zilnic împreună la telefon, deși prindeam foarte greu maternitatea, suna veșnic ocupat și tot din aceeași pricină nici ea nu putea să mă cheme, telefonul era pe coridor și nu putea să aștepte în picioare să-i vie rîndul și nici să vorbim mult. Se internase într-o dimineață pe la orele patru, tot așa, prinsă brusc de așa-numitele contracții. Știam că totuși nașterea putea să vină abia peste cîteva zile, dar e adevărat că putea surveni și peste cîteva ore sau chiar imediat. Întors acasă pusesem ceasul să mă scoale după două ore și telefonul alături, să mă sune aceeași infirmieră, dacă se întîmplă ceva. Mă trezii și dădui un telefon... „Aveți o fetiță de trei kilograme, strigă infirmiera, să vă trăiască." „Cînd a născut?" „Chiar acum!" „Pot să viu și eu?" „Interzis!" „Păi data trecută n-a fost interzis." „Era altă situație, în alt salon..." „Fetița e normală?" „Da, a făcut gălăgie mare, a țipat de ne-a spart urechile! O să iasă o muierușcă!..." „Dar mama?" „...Mama, stați puțin că tocmai iese, dar nu vorbiți mult, că doarme..."

Vrusei să-i spun că, dacă doarme, s-o lase în pace, dar ea părăsi receptorul și după cîtva timp auzii vocea Matildei, care nu știa ce vorbește, nu-mi auzea glasul... „da, da... am văzut-o... mi-au luat-o, mi-e somn..." Apoi vocea infirmierei: „Vă spun, i se împiedică limba, dar e sănătoasă, totul a mers bine..."

Încît acasă, cîteva zile se distră povestindu-mi tot felul de istorii din spital, al căror haz nu pătrundea deloc în starea mea de spirit și mi se păreau stupide sau tragice, nu se potriveau cu ideea pe care mi-o făcusem eu despre acest *loc al nașterilor*, care era o maternitate, locul de unde porneau în viață, printr-un orăcăit de surpriză extremă, dar și de bucurie și spaimă amestecate, urmașii, ca să ne ia locul după ce noi vom ajunge la *stația terminus*. Că un țigan și-a trimis și el nevasta să nască la maternitate (s-au boierit țiganii! dacă e pe gratis?!) și că asta, cînd doctorul Salanțiu a vrut să-i dezvelească burta, a început să țipe și s-a vîrît sub pat. „Ieși, fă, de-acolo, zicea ginecologul. Cum o să te ajut să naști dacă nu mă lași să te examinez!?" „Nu ies, dom' doctor!" „Dar de ce, ești nebună, de ce ai mai venit aici?" „Nu ies, dom' doctor. Dacă aude al meu că ai pus mîna pe mine mă omoară!" Gelozie primitivă și cretină, gîndii și nici măcar nu mai fusei atent să aud cum s-a sfîrșit toată chestia... „Acolo, reîncepu Matilda cu un glas șoptit, semn

că trebuia să fiu atent, că o să mor de rîs, fiecare gravidă își alege un ginecolog s-o asiste, să aibă adică mai multă grijă de ea să nască ușor, să nu se chinuie mult. Îl alege de-acasă, ori, după reputația aceluia, ori la recomandarea cuiva. Îi dă două mii (în banii de azi vreo cinci sute de lei). Și uneia i se recomandă unul tînăr, abia ieșit din facultate. Și ăsta, cînd a venit sorocul, a încălicat pe burta femeii și dă-i, împinge, da' cum!... De, să-și merite banii. Idiotul, mi-a povestit doctorul Salanțiu, n-a așteptat să vadă dacă femeia nu putea să nască doar cu un minim ajutor sau chiar fără el, mai ales că mai născuse... El nu, împingea de nădejde, pînă ce, odată, sbang, copilul țîșnește ca din pușcă din burta femeii și o face praf..." „Cum adică praf, tresării eu, a murit?" „Nu, n-a murit, dar i s-au făcut ferfeniță toate alea și a izbucnit o hemoragie care nu se mai oprea. A fost chemat șeful, doctorul Salanțiu, care, înecată în sînge cum era femeia, a început s-o coasă. Cînd a terminat, s-a șters pe frunte cu cotul, s-a uitat la ăla și i-a spus numai atît (căci, infirmiera îl informase ce făcuse): «Tîmpitule!»" „Și copilul?" „Copilul a murit... Femeia n-a făcut caz, era o țărancă, mai avea doi acasă... Și chiar dacă ar fi făcut, Salanțiu, mi-a spus chiar el, l-ar fi acoperit, fiindcă el era furios și pe femeie, cine a pus-o să dea bani... Dar vai de ea cum o să se mai iubească de-aici înainte cu bărbatul..." „De ce?" „Păi îți spusei, șapte rupturi a avut – dar mari! nu vorbesc de una pînă la anus (o pufni rîsul), i se vedea anusul cînd o cosea, anusul dinăuntru, nu cel pe din afară, în toate părțile a fost sfîșiată... Una, continuă Matilda cu altă expresie, era la al treilea avort. La șase luni și ceva, nu-l mai putea ține, am văzut cu ochii mei, îi ieșea capul afară, i se vedea creștetul și el săracu' nu voia nici el și, cît da de aer, repede se trăgea îndărăt. El nu vrea, mă-sa nu vrea, dar ceva din burta ei nu-l mai putea suporta și iar i se vedea creștetul. Pînă la urmă a ieșit în aerul otrăvit de afară, l-au luat repede, l-au pus sub oxigen, a trăit trei zile, pe urmă l-au aruncat la crematoriu..."

Abia atunci am înțeles de ce îmi povestea Matilda toate acestea: putea să i se întîmple și ei una din aceste istorii și nu i se întîmplase. Se bucura! Dacă numai în două săptămîni cît stătuse acolo aflase atîtea, asta însemna că într-un an se întîmplau zeci de drăcovenii și nenorociri. Gravida nu era crutată de ginecologi în momentul nașterii. Împinge,

i se striga, nu sta ca oaia, în timp ce pe femeie o treceau sudori reci. Lasă urletele, opintește-te, că mori și n-am ce să-ți fac. Da, da, nu nasc eu, tu naști, pune mîna și lucrează, apucă-te cu mîinile de pat, trage-ți răsuflarea și adu pe lume un nou deștept, care să facă pe urmă pe nebunul cu tine și să uite cine s-a chinuit cu el... „Chiar așa le vorbea, spuse Matilda uluită, nici dumneata, nici dumneavoastră, oricine ar fi fost, țărancă simplă sau nevastă de ștab! Dar cine își mai aducea aminte cînd îl vedea pe urmă pe-ăla micu' orăcăind, cînd același medic i-l arăta triumfător, jalnic de îți venea să plîngi cînd îi vedeai gurița disperată răcnind că fusese alungat de-acolo de unde îi era atît de bine. Cît am ajuns la spital, povesti Matilda mai departe, am lăsat apă... știi, femeile lasă apă ca și animalele, adică în clipele acelea copilul sparge învelișul în care trăiește în burta mamei, înseamnă că nu mai poate fi nici hrănit și nici de respirat nu mai poate, trebuie să iasă afară să respire aer, chiar dacă el n-are chef să iasă. N-are încotro. De ce sparge atunci învelișul? Nu se știe. Cînd nu se întîmplă chestia asta, moare înăuntru și după vreo zece zile iese, îl alungă femeia în pragul morții, un copil mort... (Vezi, sînt extreme, unul vrea sau e alungat să iasă prea devreme, alții nu vor sau nu pot fi alungați la termen, și mor și ei și le amenință și pe mame; am impresia că legea asta ne urmărește și în viață... prea devreme... prea tîrziu... tata a murit la o petrecere, după ce se întorsese de la niște analize, toate perfecte... A ridicat sus paharul să ureze triumfător nu știu ce și i-a picat paharul din mînă... În schimb mama ne-a chinuit doi ani de zile, paralizată, cerîndu-ne să-i aducem ba niște pești de la Bobotează, pe care îi mîncase cine știe cînd, ba să-i punem războiul de țesut să-mi facă ea mie nu știu ce covoare de zestre... Sufletul îi era tînăr, dar nu și vasele din creier care o damblagiseră...) Salanțiu a fost mai reținut cu mine, datorită prestigiului tău. E prieten cu Vaintrub, care i-a spus că ești cel mai serios universitar de la Filozofie (Vaintrub, cînd îi spusesem că nevastă-mea e însărcinată, se arătase afectuos și mă asigurase să n-am nici o grijă, să mă adresez lui Salanțiu, cu care el era prieten, avea să-i vorbească). O să nașteți ușor, mi-a spus, și dumneavoastră și copilul aveți forță vitală. De unde știți? Avem noi indiciile noastre. Îl credeam, cu toate că simțeam junghiuri adînci, se opreau totuși cîteva secunde și puteam să respir. Cum e cu

nașterea fără dureri? l-am întrebat printre țipete, dar eram încă vitează, mai aveam timpul să-l ironizez. O să vedeți și singură cum e, zice. Uite, chiar acuma e momentul. Nu era momentul. Totul se oprise, mi se părea că trebuie să mă dau jos și să nasc poimîine. Chiar am schițat gestul să mă ridic. Stai acolo, a strigat el atunci scos din pepeni. Copilul e pe drum și ei îi arde să plece la plimbare. Atunci am simțit că mor, dar că și scap... Cred că am urlat ca o vită... Nu știu cît a durat și pe urmă, oaea, oaea... cu sughițuri, se îneca... ca un broscoi... Cînd mi-a arătat-o...” Matilda avu un gest, mai departe nu putea să spună ce-a simțit în clipa aceea. Se posomorî: era secretul ei...

Și nu-l dezvălui și începu să se identifice cu acest secret chiar din primele săptămîni, care urmară. Mă dădea la o parte de lîngă pătuț, se apleca, lua fetița în brațe, nu știu ce-i făcea, o dezbrăca, o îmbăia, o înfășura, își scotea sînul, se întorcea cu fundul la mine întinsă pe pat ca și cînd ar fi vrut să se ferească de nu știu ce forțe malefice și îi dădea să sugă din sînul ei bogat, în deplină singurătate și complicitate cu noua-născută, care n-avea nevoie de mine...

CAPITOLUL XII

Vasile ne trimise tot ce trebuie pentru botez, care avu loc la biserică, după ritual, spre bucuria mamei, deși Matilda, fiind membră de partid, înfrunta o interdicție. Preotul o vîrî pe Silvia în apă (și fetița se arătă cuminte, spre deosebire de alții care urlau ca din gură de șarpe), își făcu slujba și ne eliberă un inutil certificat de botez, altădată menit să-ți dovedească religia. Pe vremuri, semnătura preotului pe carnetul elevilor în vacanță era obligatorie alături de a tatălui și putea influența nota la purtare. Mă uitam la preot și mă întrebam ce-i mai rămăsese lui din aceste prerogative? Nici măcar să ne îngroape, fiindcă am văzut înmormîntări fără el, cu camioane, sinistre apariții... Oricum ceremonia religioasă ne sugerează că o divinitate există (și nu există? chiar așa, sîntem părăsiți în marele cosmos? nimeni nu mai veghează asupra noastră?). Curios, mă luasem odată după un astfel de camion să văd ce se întîmplă. Murise subit o oarecare Marița, responsabilă de stradă. A luat cuvîntul în fața gropii căscate viitorul responsabil, s-o elogieze. „Eroinica țața Marița", zicea el, a făcut și a dres. Eroinica țața Marița a activat cu multă cinste, c-o fi, c-o păți... Prezența unui preot, om cu carte și cu har, l-ar fi inhibat pe grotescul personaj, păstrînd neatinsă solemnitatea în fața morții. Auzisem că undeva într-o comună, Săpînța, din nordul provinciei noastre, apăruse un bizar individ care, la cerere, scria pe cruci versuri de un cinism hilar, care luau în deriziune viața mortului și care în mod straniu plăceau cetățenilor acelei comune, iar la noi în oraș se spunea că sînt „geniale". Reținusem și eu o însemnare pentru concizia finalului unei existențe:

Aici zace și se face
Nicolae Pîrvu praf...

Cimitirul era, cică, plin de astfel de inscripții, dar mult mai rele, pentru cel ce în viață fusese iubitor al paharului, care n-avea să mai bea acum decît apă de ploaie, curvar, să mai iubească acum și el pe vecina de mormînt, palavragiu sau certăreț, să se certe de-aici înainte cu viermii, mîncău, acum avea să-l mănînce și pe el pămîntul, să-i intre în gură. Se spunea că aceste inscripții individul le compunea amatorilor pe cînd aceștia mai trăiau și rîdeau auzindu-și viața rezumată în patru versuri într-un fel atît de neașteptat... Și să se mai spună că magia artei nu atinge straturile cele mai de jos... Totul e să nu fie convenția prea sofisticată...

Biserica nu era nici în interior și nici pe dinafară într-o stare prea bună și nici odăjdiile preotului prea noi. Schimbarăm cîteva cuvinte în acest sens și preotul dădu din umeri. Nici înainte bisericile nu se făceau și nu se îngrijeau de către stat, ci tot de către credincioși, dar autoritatea preotului fusese zdruncinată și oamenii nu prea mai dădeau bani și nici biserica nu mai poseda ca altădată moșii, iar preotul avea totuși un bun salariu, fiindcă el, pe lîngă slujba religioasă, mai preda și religia în școală. Însăși expresia acestui preot era umilă, ca și cînd odată cu pierderea parțială a vechilor privilegii materiale își pierduse și o parte din har, sau așa îl vedeam eu?

Ne întoarserăm acasă și pe la ora trei începură să sosească musafirii, veni marele șef al clanului Lemnarilor, Vasile (Tasia luase parte la botez, ca și părinții mei), Tamara cu *gringalet*-ul, Petea cu posomorîta de nevastă-sa, cîțiva colegi de la arhitectură ai Matildei, Ion Micu și Clara, Vaintrub, Ben Alexandru, noul meu prieten, fost puericultor, Salanțiu, ginecologul, și bunicii mei după mamă, cei după tată muriseră în anii din urmă acolo în satul lor. Deși eram puțini, vreo douăzeci și doi, musafirii noștri, înainte să se așeze la masă, se și grupară inevitabil: rudele Matildei și cei doi arhitecți în jurul ei, prietenii mei cu mine, în bibliotecă, și numai mama, tata și bunicii mei rămaseră stingheri. Mă dusei la ei.

E uimitor să-ți vezi părinții încă tineri, în timp ce ai devenit tu însuți un bărbat care s-a însurat și are și un copil. Bunici încă vînjoși, dintre care tata, bunic al Silviei la cincizeci de ani, trăia cu o muiere și n-avea nici un viciu care să-i ruineze mintea și trupul și să-l facă să-și expună cu nerușinare acea muiere cum făceau cei bețivi sau stricați,

muiere pe care n-o cunoștea nimeni. Se spunea, adică se știa de existența ei, dar nimeni în cartierul lui nu descoperise cine e... Mama îmi aruncă, o clipă, o privire pierdută, pe care tot într-o clipă o trimisei în adîncul sufletului, căci atunci eram prea tînăr și în plină înflorire, ca să-i surprind înțelesul. Abia azi iese la suprafață. „Ești tu, maică, fericit?" parcă mă întreba, cu intuiția extraordinară a mamelor, care au avut destul timp în viață să mediteze, mai ales ea, care se detașase de propriul ei bărbat, prin voința de a rămîne curată după ce adusese pe lume un copil. Sau poate o îndoială: făcuse bine că îl alungase cînd vedea acum cu ochii ei că totul se învîrtea pe această lume în jurul iubirii și ceea ce înțelegeau oamenii prin asta, posesiune și nu dăruire? Citea în bucuria mea o adîncă supunere în fața acestei așa-zise iubiri? Citea în sufletul Matildei că strălucirea chipului ei nu era pentru mine, în timp ce eu, chiar dacă nu mă uitam într-acolo, spre grupul ei, mi-era gîndul numai la ea?

Întinse mîna și mă mîngîie, iar eu îmi ferii obrazul, avînd în clipa aceea intuiția dorinței ei de a mă proteja. Dacă gîndul mi-ar fi fost clar ar fi trebuit să-i răspund: „Nu mă cunoști, mamă? Sînt fericit în nefericirea mea!" Și rîsei: „Uite la mama, în loc să-și mîngîie nepoțica, ea tot pe mine vrea să..." „Maică, zise ea, ești tu vesel, dar parcă nu mai ești cum te știu eu." „Păi cum să mai fiu? îi răspunsei. Am mai îmbătrînit." „Muncești prea mult, zise, mai lasă cartea." „Asta e meseria, mamă, ce-ai vrea să fac, să tai frunză la cîini?" „Fii și tu ca alții, nu le mai pune pe toate la inimă! Nu-i vezi? Sînt grași și frumoși!" „Vrei să spui că eu sînt slab și urît?" Și mă dădui pe spate de rîs. „Nu că ești urît, dar ai cam slăbit..." „Și de unde știi tu, mamă, că le pun chiar pe toate la inimă?"

Nu-mi răspunse. Cum să nu știe? Scapă cineva de intuițiile mamei, care știe cum trăiești fără să fi aflat nimic de la nimeni? Sau prea puțin, de pildă ce vedea acum, veselia Matildei care nu-mi era adresată? O femeie trebuie să stea lîngă bărbatul ei și lîngă părinții acestuia, nu cum făcea ea acum, că i se auzea rîsul printre străini și la ei nu venea să-i întrebe măcar de sănătate... Mă uitai la Matilda insistent, privirile ni se încrucișară, ea înțelese, se scuză și veni la noi. Dar veselia i se stinsese. „Mama vrea să-și vadă nepoțica", îi spusei. Matilda își trase mai aproape scaunul. „Adoarme greu, zise ea, are colici, o doare burta după alăptat și abia a adormit. Cînd se trezește, vă spun eu... Apoi

către mine: Victor, am uitat să te întreb, să-i servim acum cu țuică, sau cînd ne așezăm la masă?" „Dacă mai durează, desigur..." „Mai durează puțin, credeam că Tasia o să ne ajute, dar văd că s-a așezat la taclale cu Tamara, că văd că și ăsteia i s-a descleștat gura și o ține de vorbă." „De ce nu-i spui?" zisei, gîndind: și tu de ce nu te duci s-o ajuți pe Ana? Tata se uită sugestiv alături, adică să se ducă mama, dar chipul ei blînd deveni sever și tata se mișcă jenat de prostia pe care era gata s-o facă deschizînd gura.

Matilda se ridică și îi auzii glasul invitîndu-le pe Tasia și Tamara să vină cu ea, și ele săriră fără codeală. Băurăm țuici, aduse de Ana în mici păhărele de baccara. Marele Vasile se strîmbă și aruncă pe gît puținătatea aceea de lichid, punînd apoi mîna pe sticlă și înghițind alte trei la rînd. „Astea sînt pentru cucoane, zise el cu înțelegere, te pomenești că și la vin o să bem tot din de-astea, nițel mai mari! Eu o să trec drept bețiv." „Apăcă eu știu că domnul Vasile nu este la el bețivu'", zise Ana. „Știi tu, dar ce-o să zică lumea asta?" Avea dreptate, și eu băui unul și păstrai un al doilea să mai stau de vorbă cu ai mei. „Ce mai faci, bunicule, zisei, cum mai merge?" „Cum să meargă, zise el, aș mai trăi mult dacă n-ar fi bătrîna asta!"

Adică bunica. „Păi dar, zise ea, senină, dacă n-aș fi eu, te-ar mînca cîinii... Aoleo mă doare ici, aoleo stomacul, aoleo ficatul... Nici un pahar nu știe unde e. Odată i-am zis și eu: du-te și ia-l singur. Da' unde e?, zice. În dulap, unde să fie. Da' unde e un dulap, îl aud că zice și m-am închinat singură." „Păi în casa asta sînt douăzeci și patru de dulapuri, zise bunicul cu humor, că și-a făcut toată viața numai dulapuri, era un colțișor liber, chema tîmplarul și, zice, să-mi faci aicea un dulap..." „Da, parcă ai știut tu ce e aia să crești o casă plină de fete, zise bunica. Toate am fost la dispoziția ta, și acum ai rămas singur și nu știi unde e un dulap." „Și tu ce treabă ai? o întrebă el cu un humor întețit. Ce învîrtești, ai vrea să te servesc eu pe tine?" „Nu, da' zici că ai mai trăi mult dacă n-aș fi eu..." Îl prinsese, mă uitai la el să văd ce mai zice. „Păi da, răspunse el de îndată, aș lua și eu una mai tînără, nu o hoașcă ca tine." Pînă și mama surîse. „Tu să iei una mai tînără?", îl întrebă bunica uitîndu-se la el cu același humor senin al bătrînilor care au trăit și s-au înțeles bine cît au fost în putere și a căror singură distracție în doi era acum să-și spună unul altuia cît de bătrîni au ajuns încît nu mai

fac amîndoi nici cît o ceapă degerată. Măsuram, privindu-i pe toți, cu jubilațiune, treptele vîrstelor: bunicii bătrîni, părinții mei, pe lîngă ei, în plină putere matură, eu un copil față de toți (și mă simțeam chiar astfel), aveam totuși la rîndul meu o fetiță, sărisem deci și eu prima treaptă. „Bunicule, zisei, sînt fete care mor după bătrîni! Le place lor, ce să le faci!" „Păi cum, făcu bunicul, în timp ce n-am auzit ca unui tinerel să-i placă o babă căptușită." „Și dacă l-ai vedea cum îi cad nădragii", mai spuse bunica și schimbă vorba, începu să spună noutăți despre celelalte fete ale ei, surorile mamei, că una a făcut, alta a dres. Mama rămase mai departe tăcută, dar asculta cu interes, în timp ce tata se enerva, că el știa demult că... și că el le spusese, dar...

Mă ridicai și revenii în bibliotecă. Vaintrub tocmai vorbea și tăcu în clipa cînd intrai eu, dar nu pentru că se ferea de mine. Stăteau toți în picioare cu țuicile în mînă, în afară de Micu și Clara, care se așezaseră pe canapea. „Totuși, doctore, zise Micu, dumneavoastră puteți să ne spuneți de ce ar fi necesară." Vaintrub dădu din umeri: „Nu știu absolut nimic". „Dar niște presupuneri puteți să faceți." „Nu mai multe decît le poți face și dumneata." „Adică", insistă Micu. „Adică, de pildă, să se adopte sistemul sovietic actual, în care să se desființeze vechiul bacalaureat, și cursul primar obligatoriu de patru ani să fie de șapte, iar cursul universitar să fie de cinci ani." „Și numai atît? clipi Micu des, iritat și plictisit. O a doua reformă a învățămîntului, la o distanță așa de mică de prima, nu cred eu că se va rezuma numai la atît." „Și eu cred, zise Vaintrub. A venit la noi în inspecție un individ de la minister și a asistat chiar la cursul meu. Pe urmă mi-a spus în birou: «Sînteți cam rupt de viață, tovarășe decan. Ce ne interesează pe noi scolastica dumitale?» «Nu te interesează pe dumneata, ne interesează pe noi, i-am răspuns indignat. Filozofia...» «Acum nu facem filozofie, m-a întrerupt el, facem tractorie!» «Du-te dumneata la tractorie, i-am spus, n-ai ce căuta prin universități...» «Dumneata», îl auz că îmi zice... «Dumneavoastră, i-am tăiat-o, așa trebuie să te adresezi unui profesor universitar și decan, cu dumneavoastră, că n-am păzit porcii împreună...» Îl văd că se face roșu și se încordează în gît. «Dumneavoastră, zice, ați auzit de îmbunătățirea compoziției sociale în cultură și învățămînt?» «Da, dar nu cu troglodiți ca dumneata.» «Atitudinea dumneavoastră de ciocoism nu e compatibilă cu postul pe care îl ocupați. O să raportez tovarășului

ministru.» «Ieși afară! i-am spus. O să vă raportez eu, pe dumneata și pe ministru, acolo unde trebuie.» Aveam impresia netă că acest ministru, un imbecil cocoțat acolo pentru lustrul lui de intelectual burghez cu vederi de stînga, o nulitate, pur și simplu își bătea joc cu cinism de învățămînt, dacă așa înțelesese el să-și îmbunătățească compoziția socială a cadrelor din minister, angajînd astfel de pitecantropi. A doua zi telefon de la cabinetul tovarășului I. C. (era același personaj cu care Ion Micu avusese o altercație în aula universității și care apoi îl umilise pe Ion punîndu-l să țină o conferință despre Amăicăliţului). Pe I. C. îl cunosc din ’44, cînd mi-a propus să primesc funcția de secretar al comitetului județean de partid. Situația era însă complexă, știți de ce, și i-am spus că nu mă simt capabil să-i fac față. În cultură, da, în asemenea funcție, nu. Și nu m-a uitat și cînd mi-a propus catedra și decanatul, am acceptat. Și mă ia tare la telefon: «Dumneata vrei să zbori de-acolo?». I-am spus: «N-am cerșit nimănui o favoare de care să-mi fie frică să nu zbor. Vă adresați poate ministrului învățămîntului, căruia lui îi e frică să nu zboare? Eu nu zbor, eu plec imediat dacă mă mai amenințați astfel.» S-a înfuriat. «Da’ carnet de partid ai?» «Am!» «Vezi să nu rămîi fără el.» «Sînt medic! i-am răspuns. Pot să-mi îngrijesc pacienții și fără carnet, n-am intrat în partid să mă agăț de un carnet. Pot să am convingeri și fără el, astea nu poate să mi le ia nimeni!» «Ia uite, a rîs el de astă dată, cum își scoate cornițele drăcușorul mic-burghez!»” „Are și el o idee, zise Micu, una singură, dar fixă. Celelalte flotează, le bate vîntul. Parcă îl văd că într-o zi se întoarce la tipografie, de unde a plecat și unde n-a citit nimic...” „Așa este, continuă Vaintrub, cînd a văzut că nu mă sperii, a dat-o pe rîs. Că e adevărat că l-am înjurat pe ministru? «N-am înjurat pe nimeni, i-am răspuns. A trimis în inspecție un individ dubios, pe care l-am dat afară.» «Trebuie să ajutăm cadrele noi să intre în problemă, nu să le dăm afară cînd vin în biroul nostru.» «Se poate și asta, dar să nu vină la noi să ne spună că azi nu mai facem filozofie, ci tractorie.» «Așa a spus?!» «Da, așa a spus.» «Atunci e un idiot, care nu știe nici măcar că clasa muncitoare se ghidează după filozofia materialist-dialectică, și că practica, fără teorie, e oarbă... Dacă e așa, atunci ai avut dreptate. Linia partidului e justă, dar uite ce ajunge în practică.»” „E un simptom totuși”, zise Ion Micu. „Bineînțeles că e un simptom, confirmă Vaintrub cu o voce, ai fi zis, materialist-dialectică, parcă ar fi studiat un fenomen

obiectiv, în care nu era implicat. Ideea în sine e falsă: ce e aia să îmbunătățești compoziția socială a cadrelor? O faci dacă ai cu cine, iar dacă n-ai?! Pregătește-le și pe urmă, acolo unde e cazul, schimbă, dar nu așa, gata, să îmbunătățim compoziția... Lozinca se aplică, dar nu îmbunătățește nimic, dimpotrivă, devine extrem de dăunătoare, cu consecințe incalculabile la nivel național. Degeaba zicea I. C. că am avut dreptate, mi-a zis mie, că m-am revoltat, dar acolo unde nu se revoltă nimeni, ce se întîmplă?" „Ce să se întîmple? zise Micu, îl ascultă pe troglodit, zice da, tovarășe, și scoate din program cursul despre scolastici." „Ai dreptate, zise Vaintrub cu același glas științific. M-a chemat rectorul și, deloc jenat, mi-a spus că ar fi bine să-i dăm dracului de scolastici și să ne mulțumim cu grecii vechi și cu marxismul. Asta a doua zi după ce mă chemase la telefon I. C.. Nici vorbă, i-am spus. L-am întrebat de ce? Că a primit, în acest sens, un telefon de la minister, chiar ministerul a dat această dispoziție. L-am întrebat cînd a vorbit cu el? Chiar atunci, mi-a spus. Simptomatic! Asta însemna că I. C. nu-l chemase la ordine pe ministru, îl lăsase în pace, și asta, ridică vocea Vaintrub cu o indignare mai puțin dialectică, chiar după ce vorbise cu mine și îi explicasem și recunoscuse el însuși că avusesem dreptate. Avusesem *eu*, dar asta nu schimbă nimic, adică nu schimba lozinca, dispoziția, care venea chiar de la el, de la I. C. și care pesemne că era generală. Ce fel de lozincă?" Vaintrub ridică din umeri. Nu putea să-și dea seama... „Acuma știu de ce e necesară o a doua reformă a învățămîntului!" exclamă atunci Ion Micu și în mod bizar începu să rîdă în felul său sacadat și excitat de idei pe care nu voia să le comunice, rîs de triumf greu de descifrat și care nu se mai termina... El ghicise și, extrem de curios și tulburat, așteptam să-și termine rîsul acela care mi se părea cam neghiob în prelungirea lui exagerată și să-l întreb, dar intră Matilda și ne invită la masă...

CAPITOLUL XIII

Sufrageria noastră era alături de hol, de care era despărțită nu de uși sau de glasvanduri, ci de două arcade pe două coloane, ceea ce dădea apartamentului o oarecare somptuozitate și mai ales mult aer în casă. Cele trei odăi ale copilăriei și adolescenței mele erau mai mici luate împreună, decît holul casei Matildei. În sufragerie, un geam cu vitralii care dădea în curte, rămînea veșnic închis. Culorile lui, albastru viu și roșu intens, ingenios combinate, împreună cu cele două coloane, te trimiteau în evul mediu, senzație care se destrăma dacă îl deschideai. Arcadele se meschinizau, apartamentul devenea un simplu spațiu ale cărui perdele groase de la ferestre îți aminteau de ceva văzut și la alții, în orice caz ceva cu care te obișnuiai repede și nu-ți mai spunea nimic, în afară de confortul de a simți că nu te apasă pereții. Geamul acela însă, culorile lui aveau ceva magic, nu păreau culori care se concentrau liber undeva în realitate și să capteze atîta lumină misterioasă. În plimbările mele prin hol, mă atrăgeau irezistibil, și cînd bătea soarele în ele pe la amiază erau mirifice, mai ales că dincolo de ele, în doi arbori stufoși, ciripeau păsările. Timpul parcă se dilata, cădeam în visare și gîndeam: ia uite, bătrînii meșteri, niște necunoscuți, dar atît de apropiați de mine, au prins aceste minunate culori și le-au lăsat aici pe acest geam să le ghicim sufletul. Or fi murit, or mai fi trăind, cine știe?

Musafirii mei simțiră și ei ceva și auzii exclamații: frumoasă sufragerie... da, da, frumoasă casă... da, plăcută, odihnitoare... Nu e nevoie să stai într-un palat ca să te simți bine... Da, dimpotrivă, eu aș avea senzația, oricum neplăcută, că din camerele goale ar putea să intre peste mine niște fantome... adică nu fantome, dar golul din ele, vidul... Ba da, și un palat, dar mic, fără camere multe și fără etaj, cum e *Mon plaisir* al lui Petru Cel Mare, de lîngă Leningrad... Ați fost la Leningrad? Da, într-o delegație, să vedem și noi cum se poate naște fără dureri... Și

se poate? După părerea mea nu se poate decît prin excepție, printr-o gimnastică asemănătoare cu a yoginilor, dar gravidele noastre mi-au rîs în nas, decît să mă trudesc atîta, urlu și eu cîteva ceasuri și am scăpat... Rîsete... Vocea Matildei, Vasile, stai în capul mesei, Victor, tu stai în celălalt capăt, Tamara, tu stai lîngă mine, uite aici, domnul Vaintrub, alături (lîngă fratele ei), domnul Micu, poftiți aici (în stînga Tamarei), doamnă Clara (lîngă părinții mei), Petea (lîngă Ben Alexandru).

Eu mă trezii în stînga cu bunicii și în dreapta cu urîta nevastă a lui Petea. Ni se servi întîi salată de boeuf, de care nu se atinsese nimeni dintre ai mei, urîta lui Petea și Vaintrub o mîncară toată parcă hămesiți amîndoi, părinții și bunicii mei se uitau în farfurie ca și cînd li s-ar fi pus în față mîncare pentru pisici... „Bunicule", șoptii, dar el ridică demn și discret o mînă și se uită suveran peste toată adunarea, să nu facem adică altfel decît ceilalți... Eu însumi nu mă așteptam să văd în fața mea această eternă salată de boeuf care mi se servise drept antreu la toate mesele la care fusesem invitat... Înghițîi totuși din ea și de ce mi-era frică se și întîmplă: dădui peste o bucată de carne moale, care îmi făcu greață. Nu ezitai și o pusei alături în farfurie. Am observat un lucru curios, ce poftă de mîncare ai acasă și cum e cu această poftă cînd ești invitat: o foame neașteptată te apucă la alții, în timp ce acasă, cu musafirii, totul ți se pare desapetisant. Clara mîncă totul, ca și ceilalți, în afară de Micu, care răscoli salata ca și cînd ar fi căutat ceva în ea și, în fapt, o lăsă așa, fără măcar s-o guste. Apoi Ana și Tasia ne aduseră un bulion cu un ou crud în el. „Victore, dar o ciorbă n-a gătit cumva nevastă-ta?" îmi șopti totuși bunicul. „Nu știu, zisei, cred că nu." Îmi sorbii bulionul, care mi se păru sălciu, și în sfîrșit ni se aduse purcel la cuptor cu piure de cartofi și salată verde. Piureul era bun, dar purcelul n-avea frăgezimea pe care o știam eu, iar cînd gustai din curcan, zadarnic îl mestecai insistent, era ațos, bătrîn, nu se lăsa tăiat de măsele. Totuși musafirii noștri nu lăsară nimic în farfurii, ba chiar Vaintrub, întrebat, repetă purcelul. Se angajase într-o discuție cu marele Vasile despre Hotărîrea din iunie '48 a plenarei C. C. cu privire la înființarea primelor cincizeci de gospodării agricole colective pe țară. Vorbea cu aceeași pasiune intelectuală ca și despre Platon. „După părerea mea, zise el, sînt premature, dacă nu chiar ideea în sine e greșită." „Ideea în sine nu e greșită, zise marele Vasile, randamentul în agricultură e strîns

legat de o mecanizare a acesteia. Să vă dau un exemplu: toamna trecută a fost cam secetă, pămîntul era tare și țăranii au așteptat o ploaie care n-a venit. Pînă la urmă au arat, dar ce brazdă poate să scoată doi cai sau chiar doi boi? Grîul a ieșit slab, cu spicul mic, producție sub o mie de chile la hectar. Ce-am făcut noi la gospodăria noastră de stat? A plouat, n-a plouat, am băgat tractoarele adînc și am spart crusta groasă, am semănat normal. Bobul a stat liniștit în pămînt și cînd a venit ploaia l-a găsit acolo și a răsărit normal și des. Rezultatul: patru mii de chile la hectar; același pămînt, aceeași sămînță, aceleași condiții climaterice. O singură deosebire, tractorul!" „E evident că nimeni nu se gîndește, așa cred cel puțin, că țăranul o să-și îndemne boii să se repeadă cu coarnele în tractor, zise Vaintrub. Numai că tractorul, divinizat, o să treacă precum tăvălugul peste o întreagă civilizație țărănească și întrebarea e dacă o să aducă una mai bună, dacă e însoțit de ideea unei agriculturi colectiviste. E obligatorie această idee?" „E obligatorie, strigă Vasile. Tractorul nu poate lucra decît pe întinderi mari." „Ei, cît de mari pot fi, într-o țară cu un relief atît de variat? Asta e valabil pentru Rusia, pentru Statele Unite, pentru Canada, țări cu întinderi uriașe de pămînt, dar la noi, pe lîngă faptul că nu avem astfel de întinderi, cel puțin o treime din teritoriu e compus din dealuri și munți. În această treime colectivizarea și tractorul n-au ce căuta. Rămîn cele două treimi. De ce ar fi absurd să li se vîndă țăranilor tractoare și să-și muncească mai departe pămîntul cu ele? Cum e în Franța și Olanda? Olandezul, fără să fie colectivizat, produce cantități considerabile de lapte, brînză și carne, în timp ce e îndoielnic că ar produce mai mult, dimpotrivă, ar intra într-o depresiune și penurie cronică dacă s-ar colectiviza și iată de ce: inițiativa pentru sine cînd trebuie să produci lucruri atît de variate și care cer atîta grijă, cum ar fi verdețurile, legumele, carnea de toate soiurile, toată gama de produse care dacă sînt de calitate ne fac viața atît de plăcută, în etapa actuală a civilizației noastre, inițiativa pentru sine e mai productivă decît inițiativa pentru toți. E fatal, dispare cointeresarea, fără să mai vorbim că eșecul unei inițiative pentru sine e mic, neînsemnat, în timp ce eșecul tuturor, dispărînd grija individuală pentru vite de pildă, dar și pentru rest, e catastrofal. Legea unirii forțelor, în mod paradoxal, n-ar mai funcționa, fiindcă oamenii răspund la chemare și se unesc doar în fața primejdiilor, inundații (chiar cazul

Olandei, care și-a construit cunoscutele diguri în fața mării), foc, secetă generalizată, război, dar după ce toate acestea trec se întorc în ei înșiși și doresc să trăiască așa cum le place, să se spetească muncind, dacă asta îi pasionează, în vederea unui cîștig care ar fi măsura efortului depus și nu să depună un efort în pagubă, fiindcă, să fim atenți, degeaba ar munci ei din toate puterile în colectiv, dacă alții ar sta și ar munci prost: gospodăria colectivă ar fi săracă sau mediocră și valoarea zilei de muncă ar fi scăzută. Cu alte cuvinte, cel sîrguincios va trebui să cedeze fatalmente o parte din munca lui celui puturos, care prin puturoșenia lui ar lovi în întreaga colectivitate. Cu alte cuvinte, am ieși din domeniul implacabil al necesității, care silește un om liber să muncească dacă nu vrea să piară, în cel al grămezii umane în care această amenințare ar dispărea; rezultatul: sărăcie generalizată, demoralizare pentru cei vrednici, care în cele din urmă vor părăsi gospodăria colectivă căutîndu-și alte rosturi, și bunurile pămîntului vor zace neculese pe cîmp... Nu pot să prevăd mai mult consecințele care ar decurge: economie în dezordine, măsuri menite să cîrpească ici, în timp ce ar plesni dincoace, fiindcă unica măsură, aceea de a se recunoaște un eșec și a se reda oamenilor inițiativa individuală, nu s-ar lua. O să spuneți că producția pe care o dă pămîntul ar ajunge cu timpul la fel de sigură și automatizată ca și aceea a unei uzine și că doar un număr foarte mic de oameni ar mai fi necesari în agricultură, restul vor fi absorbiți în construcții și în noi uzine... recunosc, ar fi maximum de progres și chestiunea țărănească s-ar închide. Dar pînă atunci cîteva generații vor suferi și cine ne dă dreptul să le facem să sufere, cînd totul s-ar putea foarte bine realiza printr-un progres lent?" „Deci recunoașteți că ideea e bună, dar aplicarea ei e prematură?!" zise Vasile. „Domnule inginer, răspunse Vaintrub, am să vă răspund printr-o comparație. Se căsătoresc doi inși, se culcă împreună și bărbatul zice nevestei: hai, naști! Dragă, răspunde femeia, trebuie să treacă nouă luni! Și bărbatul se înfurie: ce nouă luni? Mie să-mi naști acuma, n-am timp să aștept. După cum vedeți și aici ideea de a concepe un copil e bună, dar pretenția ca el să se nască imediat e absurdă. Orice-ai face, copilul tot la nouă luni trebuie să se nască. Tot astfel cu colectivizarea agriculturii: ea nu va da roade decît după ce va trece un anumit timp. Atunci ce rost are s-o forțezi? Procesele sociale se coc și ele urmînd de aproape, după

legi specifice, legile biologice, fiindcă sînt implicați în ele oameni vii, cu contradicțiile lor, nu automate pe care le poți programa și ele să-ți dea rezultatul scontat." „Ați trăit la țară?" zise Vasile. „Niciodată!" zise Vaintrub. „Fiindcă văd că știți multe despre țărani!" reflectă marele Vasile... „Țăranul e un om ca oricare altul, zise Vaintrub, îl judec în esența, nu în mentalitatea lui specifică, la fel de specifică oricărei profesiuni." „În fond, asta e chestiunea, zise Vasile, se pot sau nu se pot arde etapele?" „Uneori se pot, reflectă Vaintrub, și poate fi chiar urgent necesar cum e cazul în industrie. Industria noastră ușoară dădea produse suficiente și de calitate înainte de război, dar erau foarte scumpe. Noi le-am ieftinit, dar se pune întrebarea din ce resurse vom finanța o industrie metalurgică și o industrie grea?"

Marele Vasile, învățat să pălăvrăgească, obosise sub tensiunea la care îl supusese Vaintrub. „Eeeei, făcu el tare, părăsind dialogul, dar pe cine sărbătorim noi aicea? Unde e nepoțica? Ia s-o vedem și noi și să bem în cinstea ei un pahar? Matilda!" „Acuși, zise Matilda și se ridică, trecu pe lîngă mine și îmi șopti: toarnă vin în pahare." Îmi lăsă timp să le umplu pe toate și se întoarse cu copilul în brațe. Ben Alexandru sări de la locul lui și se apropie. Scoase un clopoțel mic din buzunar și sună din el ușor sub ochii fetiței, care avu o zvîcnitură de surpriză și încîntare: rîdea cu gura ei știrbă, în timp ce toată lumea se uita la ea. Apoi Matilda o duse înapoi. Șeful clanului se ridică și începu să cînte: mulți ani trăiască! Ne luarăm după el și ridicarăm paharele. Numai ai mei nu cîntau, bunicul supărat pesemne că nu i se dăduse o ciorbă, mama tăcută și bunica supărată, poate, că nu neamul nostru (mai bine zis eu) strălucea la această sărbătoare. Totuși, cînd ne oprirăm din cîntat, i se auzi glasul: „să vă trăiască, maică, să fiți sănătoși și fericiți și să vă bucurați de ea". Ciocnirăm paharele și băurăm. Matilda se pupă cu rudele ei, eu mă îmbrățișai cu ale mele. „Victor, zise Clara, de la locul ei, să faci și un băiat." Ion Micu: „Victor, îngerul păzitoriu să vegheze asupra ei!" Mama părea copleșită de o tristețe inexplicabilă, mă îngrijorai, mi-apropiai obrazul de-al ei și îi șoptii: „Mamă, ce e cu tine? Te doare ceva? Spune-mi mamă, suferi de ceva?". Nu-mi răspunse, dar lacrimi mari se rostogoliră pe chipul ei și făcu un efort să surîdă. „Ce e cu tine, îi șoptii mai departe rîzînd, crezi că sînt fată care s-a măritat fără voia ei? Crezi că m-a silit tata și îmi plîngi de milă?" Ea mă mîngîie drept

orice răspuns, și de astă dată o lăsai și îi sărutai mîna. „N-arăți tu, mamă, așa cum te știu eu, repetă ea această idee, cînd veneam la tine acasă și îți făceam mîncare. Erai mai vesel, mai copil.” „Păi ce să fac, acum sînt tată, am și eu griji...” „Nu le pune la inimă!” repetă ea iar și această dorință și această temere, că nu-mi feream inima... Matilda veni și își băgă fața între noi (avui o clipă de amețeală, era atît de frumos acest chip pe care îl iubisem atît de tare și care nu mai era al meu, cu toate că vedeam fără să mă înșel că tot ceea ce făcea ea, cel mai mic gest, veselia ei, privirea rece și strălucitoare erau pentru mine). „Ce vorbiți voi aicea? zise, mamă soacră, n-ai mîncat nimic și nici bunicul, ce să vă dau, e vina mea că nu v-am întrebat ce vă place...” „Lasă, mamă, zise mama, am mîncat destul, sîntem și noi bucuroși că aveți un copil, să aveți grijă de el, că un copil...”

Și tăcu...

Avui o bănuială. Mama văzuse că nici eu nu mîncasem, dar cum să-i explic că mă îngrijorase rîsul absurd al lui Ion Micu, cînd spusese că acum el înțelegea de ce era nevoie de o a doua reformă a învățămîntului? Că nu-mi mai ardea de mîncare și că toate felurile îmi făceau greață? Ion Micu putea rîde de o neghiobie (și atunci și rîsul lui era cam neghiob), dar dacă nu de-o neghiobie rîsese? Iar Matilda îl așezase departe de mine și nu puteam să-l întreb, să-i cer explicații. Îmi pusese alături pe ciuma de nevastă a lui Petea, pe care îmi venea s-o omor.

„Dom’ profesor, strigă șeful clanului după ce ne reluarăm locurile, am și eu o întrebare: ce se petrece în învățămîntul universitar? Aici la noi, totul e în ordine?” „Aici la noi da, fiindcă sîntem o universitate de mare tradiție, zise Vaintrub, și nu acceptăm să ne abatem de la ea.” „Dar... zise Vasile, și pronunță numele marelui poet și filozof, de ce a fost dat afară?” Avea aerul că abia acum aflase această știre. Și deodată toată lumea reacționă, copleșindu-l pe Vaintrub cu întrebări, care nu erau de fapt întrebări, ci învinuiri. „Dumneavoastră, care judecați foarte bine în problemele țărănești, zise Matilda cu obișnuitul ei glas triumfător înainte de a triumfa, cum de ați acceptat să fie scos din universitate tocmai un atît de mare om? Nu zic de ceilalți, care poate erau bătrîni reacționari, foști membri ai unor partide care...” „El n-a fost membru al nici unui partid politic”, zise peremptoriu unul

din arhitecți...” „Cel mai mare filozof român”, zise și celălalt arhitect... Cum Vaintrub nu se grăbea să răspundă... „Ați citit ceva de el?” zise Ion Micu cu un glas inocent, adresîndu-se celor doi. „N-are importanță, sări Matilda pe care inocența lui Micu n-o înșela. Sigur că toată lumea, cel puțin în facultate, a citit cel puțin poeziile lui, care sînt atît de frumoase... Filozofia e mai grea, eu n-am citit nimic, dar faptul rămîne.” „Care fapt?” zise Micu. „Că nimeni n-a sărit să-l apere.” „De unde știți? Ați făcut dumneavoastră vreo anchetă?” Tot cu inocență, ceea ce o făcu pe Matilda să rîdă: „Domnule Micu, toată lumea știe că n-a reacționat nimeni la darea lui afară.” „Dumneavoastră ați reacționat cînd marelui arhitect Gociman i s-a dat un picior în josul spinării?” „Vorbea prea multe! zise Matilda. Și noi mai vorbim, dar Gociman a venit la cursuri, a doua zi după detronarea lui Mihai I, și a cerut studenților să se ridice în picioare și să păstreze un minut de reculegere. Mă mir că n-a pățit-o! Dimpotrivă, a fost chemat și i s-a explicat cu răbdare de ce era necesară abolirea monarhiei. Aiurea. Degeaba i s-a vorbit nebunului... Fiindcă e cam nebun...” „Un nebun care a construit ce e mai frumos în orașul nostru, aș vrea să avem mulți astfel de nebuni”, zise Micu. „Construiește și azi, dar contactul lui cu studenții nu mai era tolerabil”, zise Matilda. „Cine cunoaște bine, are dreptul să judece, dar nu și ceilalți, zise Micu. Sînt de acord cu dumneavoastră în ceea ce îl privește pe Gociman.” Matilda rămase descumpănită, dar nu convinsă. „Nu se compară Gociman cu marele filozof, sări atunci roșcatul de Petea, care ăsta, era mai mult decît evident că nu citise nimic. El e o valoare națională, în timp ce ca Gociman mai sînt o sută.” „Stimată doamnă, zise Ben Alexandru, Gociman e un mare arhitect, care nu numai în orașul nostru a introdus, împreună cu alții, arhitectura modernă. Dar marele filozof era un profesor insuportabil. Nu se înțelegea nimic de la un curs al lui, nu știa să vorbească, nu i se auzea glasul, era, să mă iertați, un bîlbîit, nici din primele rînduri nu pricepeam ce spune. Dar nu pentru asta, totuși, i s-a desființat catedra. Prezența lui în universitate era o chestiune de prestigiu pentru ideea de cultură și nu trebuia să fie scos, dar el n-a vrut să facă nici o concesie...” „Ba da, zise Vaintrub, a făcut sau mai bine zis ar fi putut face, dacă se proceda cu el cu mai mult tact, de pildă cum s-a procedat cu Gociman. Dar nici el, doamna trebuie să știe, cred că Petrini i-a povestit, n-a procedat cu mai mult tact.” „Nu

soțul meu mi-a povestit, eu i-am povestit lui, zise Matilda, da, știu, a deschis cursurile cu aerul că n-a auzit în viața lui de un oarecare Marx...” „Doamnă, zise Vaintrub, permiteți-mi să vă spun o mică poveste. Unui băiat, un evreu din Amsterdam, i se cere, ca să poată să se căsătorească, de către părinții fetei, să renunțe la religia lui. Băiatul s-a gîndit așa, dacă religia mă împiedică să mă căsătoresc cu fata iubită, atunci nu e bună. Și a renunțat. Nu mai spun că în urma acestui act a fost izgonit de comunitatea sa și blestemat. Acest blestem numai dacă îl citești și ți se face frig, dar să-l mai și auzi fiind în cauză, înconjurat de mai-marii comunității în sinagogă. Totuși băiatul nu s-a speriat și s-a dus și i-a spus fetei și părinților ei: sînt un om liber, putem să ne căsătorim. Dar părinții i-au spus: da, foarte bine, dar acum trebuie să treci la creștinism. Cum o să intre fata noastră cu tine în biserică, dacă tu ești păgîn? Ascultați, le-a răspuns băiatul, eu n-am renunțat la religia mea ca să trec la alta. Eu am renunțat la orice fel de religie, fără să încetez prin asta să cred în Dumnezeu. Atunci i s-a răspuns că altfel nu se poate. Și căsătoria n-a mai avut loc. Băiatul s-a retras atunci într-un sat de la marginea orașului, a început să șlefuiască lentile să aibă din ce trăi și a renunțat și la gîndul de a fi fericit cu o fată. A început să scrie și a ajuns unul din cei mai mari filozofi ai lumii. A murit pe la patruzeci și ceva de ani din pricina prafului de la lentile. Ce vreau să spun? Că noi, comuniștii, n-am renunțat la religie și la ideea de Dumnezeu, ca să ne facem din Marx un alt Dumnezeu. Ar fi lamentabil! Marx e pentru noi un simplu filozof ale cărui descoperiri au pentru clasa muncitoare un caracter aproape științific. Lumea pe care o propune el e realizabilă și poate fi o lume mai bună, pentru că demonstrează că imensa majoritate a oamenilor este exploatată azi de clasa burgheză, o minoritate care dispune de forța de muncă a oamenilor și realizează profituri incalculabile. Aceste idei ne ghidează, fiindcă filozofia lui e activă și n-are un caracter abstract sau utopic. Din nefericire se întîmplă că dacă numele lui nu e pronunțat într-un curs de filozofie, faptul capătă un caracter de vină politică, și vinovatul e reprimat. Da, dar, pe de altă parte, nu e prima oară în istorie cînd gîndirea unui om, sau cuceririle lui, de pildă ale unui Napoleon, produc astfel de fanatisme printre oameni. Monarhiile absolute au fost intangibile atîtea secole. Nesupușii erau spînzurați. Poetului nostru i s-a luat catedra. Ar fi lamentabil dacă i

se va interzice, ca poet, să publice. Ca filozof e clar că se va întîmpla, fiindcă el nu poate să-și renege ideile. E un idealist. Dar sînt convins că mai tîrziu va reintra firesc în circuitul culturii, fiindcă idealismul lui nu e agresiv, e strîns legat de viziunea lui de poet, nu servește o cauză politică reacționară.”

Vasile ascultase toate acestea puțin absent, el avea altceva de spus. „Fiindcă, zise el, la București situația e mult mai gravă în universitate decît aici. Am un prieten al cărui nepot, un băiat eminent, pe ultimul an la Istorie, și-a permis să-i pună unui profesor o întrebare. Profesorul ăsta a intrat odată la curs spunînd încă de la ușă: Să vedem azi dacă Ștefan cel Mare a fost chiar mare și dacă Mihai Viteazul a fost chiar viteaz. Și băiatul ăsta s-a ridicat în picioare. Ce dorești? l-a întrebat profesorul de la catedră. Vreau să vă atrag atenția, a zis băiatul, că românii nu și-au creat false mituri, cel puțin în ceea ce îi privește pe cei doi domnitori, ca să fiți dumneavoastră îndreptățit să încercați să le dărîmați! Profesorul n-a avut replică, dar în aceeași zi au apărut în facultate doi securiști care l-au arestat pe băiat și sînt trei luni de-atunci și nimeni nu știe ce e cu el. Acest domn i-a zdrobit cariera și cine știe cîți ani o să stea la pușcărie. Dar mai rău, continuă șeful clanului Lemnarilor, cică se studiază cum să fie scoasă din cursuri istoria națională, deocamdată domnul în cauză pregătește terenul. Ștefan cel Mare n-a fost mare, Mihai Viteazul n-a fost viteaz, halal istorie, n-am fost și nu sîntem nimic, mult mai bine ar fi să ne alipim...”

O tăcere de gheață se așternu, pe care o rupse ginecologul: „Eu l-aș împușca!” „Reacția ta e firească! zise Vaintrub. În condiții de război civil asta ar păți acest domn și poate și tu, Salanțiu, ai păți la fel dacă te-ar prinde tabăra adversă. Sentimentul patriotic e o realitate metafizică, iar absența lui o fatalitate generatoare de nenorociri, fiindcă nu-mi imaginez că acest domn e atît de imbecil; măcar pe cale rațională ar fi trebuit să-și dea seama că nimeni nu va renunța la miturile țării lui de dragul altei țări. E, probabil, un individ fanatic...” „În ce ar consta fanatismul său, dom’ profesor?” rupsei și eu tăcerea. „Ne-a dat de înțeles domnul inginer”, zise Vaintrub. „Eu sînt mai realist, zise Ion Micu, cred mai degrabă că trebuie să fie un lingător de cizme. N-ar îndrăzni el să acționeze pe cont propriu în astfel de chestiuni. Ideile

sînt ale lui I. C." „Și ale Anei Pauker", zise Salanțiu. „Da, ale acestui grup, ai dreptate", zise Vaintrub.

Micu izbucni în rîsul său sincopat, interminabil, stîrnind nedumerire. „De ce rîdeți?" zise Matilda. El însă nu-i răspunse, se ridică, se apropie de mine și îmi șopti să-i spun unde e baia. Între timp se strînsese totul de pe masă și Ana aduse farfurii pentru tort și fructe. Nu mîncă nimeni fructe, în afară de Vasile, care spuse că dulciurile sărăcesc organismul de vitamine. (Obsesia lui cu vitaminele.) Nu-l imită nimeni, deși merele și mai ales perele bergamote te-ar fi putut face să eziți între ele și tort. „Eu mai vreau o felie", zise Clara. „Și eu, zise și soțul ei. E foarte bun! Mie nu-mi plac torturile, prăjiturile, sînt numai pîine, ăsta e chiar tort..." „E extraordinar, zise Clara, ce-ați pus, ca rețetă?..." „Nuci, zahăr, cremă de ciocolată", zise Matilda. „Nucile date prin mașină?" „Bineînțeles!" Și mie mi se păru atît de bun încît făcui la fel, mai luai o felie. Iar paharul de vin alb acrișor pe care îl băurăm după aceea mă uimi: putea deci fi vinul astfel? „N-am decît cîțiva araci din ăsta! zise Vasile uitîndu-se la mine pentru întîia oară cu o privire în care simții o apropiere de rudenie, o căldură protectoare și afabilă. Dacă mai bei un pahar, Victore, o să vezi lucrurile altfel", zise el cu un astfel de glas că toată lumea rîse, iar eu înțelesei că fusesem tot timpul observat: nu arătasem prea vesel și acum șeful clanului doar îmi recomanda remediul.

„Tot n-am înțeles de ce-ați rîs", reluă Matilda întrebarea ei după ce Micu reveni de la baie. „Eu rîd cînd e rău, fiindcă o să fie bine și nu rîd deloc cînd e bine pentru că știu că o să fie rău", zise Micu și spre uluirea mea toată lumea izbucni în hohote. „Sînteți cam sucit!" zise nevasta lui Petea. Ei na! A vorbit și nea Ion că și el e om! „Totuși, insistă Matilda, nu înțeleg..." „Dar e foarte clar, interveni soția unui arhitect, o femeie cu un chip plăcut și privirea plină de vioiciune, semn că urmărise discuția cu atenție. Domnul profesor e convins că lucrurile astea rele care s-au discutat vor duce la căderea celor care le comit. Și atunci va fi bine. Pînă aici mi se pare logic. Dar nu înțeleg de ce atunci cînd va fi bine n-o să mai rîdă deloc. Nu e obligatoriu să fie iarăși rău." „Ba da, doamnă, zise Micu. Se prepară!" „Ce anume?" „Înlăuntrul binelui, zise Micu, se prepară răul și *vițăvercea*, își aduse el aminte de Marius Chicoș

Rostogan. E dialectic! Nu e așa, doctore?" adăugă el clipind des ca să-și ascundă ironia, dar Salanțiu înțelese că i se adresa lui și răspunse: „Așa este, și eu mă gîndesc cîteodată cînd scot afară un nou-născut: ia uite-l, a ieșit, își începe acum drumul spre moarte, de-aia orăcăie așa de tare, săracu'..." „Nu e dialectic deloc ce spui dumneata, colega, zise Vaintrub adresîndu-se lui Ion Micu. Are dreptate doamna, această alternare a binelui cu răul nu se produce fără un proces adesea violent și adesea cu rezultate imprevizibile: după rău să fie și mai rău, iar apoi să nu vie un bine prea grozav sau de o durată prea lungă. Fără să mai spun că înlăuntrul răului sau binelui nu se prepară în mod fatalist contrariul... Uneori în plin bine, vine ca un uragan, și deloc «preparat», ceea ce noi numim *rău*... apariția pe un cer senin a unei furtuni are cauze primordiale în altă parte, cine știe în ce adîncuri îndepărtate ale proceselor. Astfel a venit Hitler și a găsit nu numai Europa, ci întreaga omenire nepregătită. A urmat o teribilă hemoragie care a umplut civilizația de sînge, era s-o pățim..." „Ar fi trebuit să urmeze binele", zise marele Vasile. „Aveți dreptate, zise Vaintrub, n-a urmat! Întreaga omenire a intrat în criză, cu amestec și de bine și de rău, și viitorul, adică sfîrșitul acestei crize, nu e previzibil."

Dar Ion Micu nu mersese atît de departe. Înțelegeam că gîndul lui se oprise la I. C. a cărui cădere o prevedea și se bucura și de aceea rîsese. (Nu știu dacă o să mai am timp să revin cronologic și să spun că această speranță a lui n-avea să se realizeze: grupul deviatorilor din conducerea partidului avea să fie lichidat doi ani mai tîrziu, dar I. C. avea să scape trădîndu-i pe ceilalți; abia prin '57 sau '58 avea să fie și el trimis simplu director într-o tipografie; încît Ion Micu mai avusese de îndurat, rîsese prea devreme.) Dar de ce rîsese mai înainte cînd Vaintrub dăduse din umeri că nu știe de ce ar fi necesară o a doua reformă a învățămîntului? După explicația lui de acum ar reieși că... Ei, ce dracu ar reieși? Ceva bun? Dimpotrivă, rîsul lui mă neliniștise...

„Cafeaua o servim în hol și în bibliotecă", zise Matilda și toată lumea se ridică și se împrăștie prin apartament. Ana mă chemă în bucătărie să-mi spună ceva. Îmi arătă cîteva sticle ascunse într-un dulap: „Eu păstrat pentru dumneavoastră vin care plăcut mult la domnul, nu mai este supărat..." „Bravo, Ana, ia să vedem, e tot din acela? Matilda!", strigai eu vesel deschizînd ușa oficiului. Soția mea tresări; stătea de

vorbă cu Ben Alexandru, care, însuflețit, îi spunea ceva. Îl chemai și pe el și rămaserăm toți trei în oficiu. „Tocmai îmi spunea, zise Matilda, că fetița e foarte reușită...” „Da, îmi pare bine, el se pricepe”, zisei cu sticla în mînă. Ana aduse pahare și turnai. Ciocnirăm și eu îl golii pe-al meu dintr-odată. Pusei paharul jos și n-o mai văzui decît pe Matilda. Îi luai capul în palme și mă pierdui în apele verzi ale ochilor ei fascinanți. Și ea îmi înlănțui grumazul și ne sărutarăm, ah, ea îmi răspunse ca altădată și mă desprinsei tulburat. Așadar ea știe cum a fost, dar păstrează în ea totul... și acum... adesea... cîteodată... „Să fiți foarte atenți, zise Ben Alexandru, mai ales dumneavoastră, doamnă, să nu acaparați copilul prin poziția privilegiată pe care o aveți, că îl alăptați și îl îngrijiți... Drămuiți-vă tandrețea, sînteți doi, altfel o să aveți mari necazuri și nici copilului n-o să-i fie bine. Nu acum, bineînțeles, cînd el nu face decît să sugă și să doarmă, dar curînd o să descoperiți cît de șireată o să se facă numai să vă aibă tot timpul alături. Arma ei va fi plînsul. Să n-o luați în seamă, altfel... Vă spun, e foarte reușită, și o să vă fie foarte ușor s-o creșteți dacă o creșteți *împreună*. Experiența mea știe multe în acest sens, toate conflictele din familii au la bază această tendință irezistibilă a mamei de a acapara copilul numai pentru ea și care se observă chiar și la mamele așa-zis mai evoluate.” Mă uitai la Matilda și văzui în privirea ei ironie și neîncredere. Ea chiar rîse: „Domnule, numai mamele știu ce simte un copil. Teoriile dumneavoastră sînt pe toate drumurile, dar nici o mamă nu le pune în practică.” „Din păcate, doamnă. Dar noi știm ce aberații se produc și pe urmă sîntem chemați în fața unei mame devenită neputincioasă și în culmea exasperării.” Matilda rîse iarăși, ha, ha, ha, cu simpatie, dar și cu îngăduință suverană. Și intră în bucătărie să se ocupe de cafele.

„Ben, îi spusei colegului meu, ce zici tu, ce-o să se întîmple cu chestia asta? cu o nouă reformă a învățămîntului?” „Tot ce pot să spun, zise el, e că eu voi pleca!” „De ce?” „Am auzit că psihologia se va suprima din învățămînt. Catedra mea deci, unde sînt asistent, se va desființa.” „Și alte catedre ce soartă vor avea? N-ai auzit nimic?” „Atît am auzit. Mă întorc la meseria mea, care mi-e dragă!” „Dar ce fac eu cu filozofia, care mi-e foarte dragă. Logica, pe care am predat-o la școala normală, nu se mai predă. Logica a devenit invizibilă, nu trebuie să mai gîndim logic, ci prin sofisme...” Ben Alexandru se arătă foarte încurcat. „Unul

din ele ne guvernează, continuai eu. Cu cît cresc succesele noastre, cu atît lupta de clasă se ascute și mai tare. Îți dai seama de sofism? E menit să justifice represiunea, dar nu împotriva celor care sînt deja învinși, ci împotriva învingătorilor. Dimpotrivă, conflictul se stinge cînd unul din parteneri a învins. Sau poate n-a învins? Sau poate nu trebuie să învingă și totuși trebuie? Tu, care ești partizanul necesității înțelese, spune-mi și mie, ce trebuie să înțeleg ca să devin și eu liber?" „Că au apărut excesele și că trebuie să fii prudent ca să nu-ți pierzi inutil libertatea fizică. Știi bine că o revoluție îi poate nimici chiar pe toți cei care au fost în fruntea ei, cu atît mai mult pe cei care nu-și păstrează gîndirea logică numai pentru ei înșiși, în clipe cînd logica însăși e abolită." „Ai dreptate, hai să vedem ce zice Ion Micu."

Numai că nu reușii să vorbesc cu el, intrase într-o discuție interminabilă cu Vaintrub și se arătă vag iritat cînd mă văzu că mă apropii. Parcă ar fi înțeles ce voiam de la el și se ferea de mine. Clara se lipise de el și părea și ea foarte prinsă de ceea ce spunea Vaintrub. Ce le putea spune? Desigur, tot ceva în legătură cu reforma învățămîntului. Or, tocmai asta mă interesa și pe mine.

Fără să știu cum și de ce, pierdusem puterea și trufia gîndului de a pleca de la universitate și de a preda undeva într-o școală primară abecedarul. De fapt știam de ce, avusesem timp să măsor prăpastia, consecințele unui asemenea gest. Eu nu eram Spinoza, să mă retrag într-un sat și să șlefuiesc lentile! Iubeam o femeie, aveam un copil și nici o fatalitate socială și religioasă nu mă împiedicase să mă căsătoresc. Ce-ar fi zis Matilda? Nu ce-ar fi zis, ci ce-ar fi putut zice? Femeia română n-are intuiții mari, dacă bărbatul nu-și dezvăluie, fie și prin martori exteriori, viitorul strălucit care îl așteaptă și pentru realizarea căruia ar merita să te sacrifici. Și nici măcar atunci... Nici măcar după ce ai descoperit că o mare idee care te-a călăuzit triumfă. Timpul prea îndelungat de sacrificiu îi insinuează neîncrederea, teama de noi sacrificii care i-ar mînca toată viața. Or această viață era a ei, voia să și-o trăiască fiindcă nimeni n-avea să moară în locul ei. Se povestea despre Gheorghiu-Dej că nevastă-sa îl părăsise tocmai atunci cînd învinsese, cînd luase puterea. Da, spusese ea, azi ești, mîine nu ești, iar te bagă la pușcărie. Am fost cu tine cît ai fost închis, acum ești liber, dar eu nu mai am încredere și m-am săturat. Și n-a vrut în nici un chip să

trăiască împreună cu el. Femeie mărginită? Nicidecum! Femeie simplă, da, dar cu intuiții fundamentale. După ani de neliniște, voia puțină liniște. Acum că el era liber, nu voia să-i mai împărtășească soarta, nici în bine, nici în rău. Matilda, simțeam, ar fi gîndit la fel, dar fără să-și facă datoria în prima etapă, cea a dificultăților. Astfel, ajunsesem să gîndesc despre ea ce era mai rău, cu atît mai mult forța mea morală fusese surpată. Dar nu era numai atît. Peste asta se putea trece. Bucuria singurătății în care gîndirea ta rămîne activă și jubilatoare putea să-ți ajungă, rămîneai fiu al soarelui și a tot ce există. Dar fusesem adînc implicat... Survenise bucuria de a apărea în fața studenților, în fața acelor zeci de priviri care se ridicau spre mine cu încredere că vor afla secretul gîndirii marilor oameni, floarea de preț a spiritului uman, în a cărei posesie mă aflam și, cine știe dacă nu și eu însumi puteam descifra pe fețele lor adevărurile acestor timpuri? Cine altul, dacă nu un contemporan, îi putea ghida? Nici Platon și nici Hegel nu mai erau vii, ca să le vorbească despre timpul existenței lor. Și cînd spuneam: tovarăși studenți! o tăcere absolută se așternea pînă în ultimele rînduri ale amfiteatrului. Domnii mei! li se adresase Hegel prin 1816, la Heidelberg, și cursul său devenise filozofie și spiritul său fusese stimulat de acești tineri domni care îi sorbeau avizi cuvintele. Cu ce poftă mă întorceam eu însumi acasă și făceam după notițele mele capitole la cartea despre gnostici, care creștea de la o zi la alta! Cum să-i părăsesc? Nu mai voiam nicidecum. Măsurăm concesiile pe care trebuie să le fac (și eram gata să le fac!), numai să pot apărea în fața lor și să comunicăm împreună, chiar micșorînd pînă aproape de stingere lumina opaițului. Dar de ce rîsese Ion Micu? Ce viziune avusese?

CAPITOLUL **XIV**

Nici nu mai eram atent la ceea ce se vorbea. După cafele Vaintrub și Ion Micu se ridicară, se duseră la Matilda, care stătea și tăifăsuia cu Tamara și Tasia, îi sărutară mîna spunînd că totul a fost foarte plăcut, salutară pe ceilalți, fără să mai dea sau să sărute alte mîini, își luară la revedere și de la mine și se îndreptară spre ușă. Îi condusei, dar nu numai pînă în stradă, ci continuai să-i însoțesc. Vaintrub ghici că aveam ceva de discutat cu Ion Micu, se scuză și o luă grăbit înainte.

„Ioane, începui fără ocoluri, poți să-mi spui și mie: ai zis că înțelegi de ce e necesară o a doua reformă a învățămîntului. Ei, de ce? Și de ce ai rîs?" „Plec din universitate, zise el, dar nu acum. Aștept belirea lui I. C., ca să intru pe urmă în presa literară și să-i belesc și eu pe toți troglodiții, în frunte cu Amăicălițului. Sper să mi se încredințeze funcția de redactor-șef la *Luceafărul literar*. De-aia am rîs, fiindcă nici troglodiții din București oploșiți sub pulpana lui I. C. nu vor scăpa. De-aici, din mijlocul Transilvaniei, o să trimit spre ei săgeți cu bătaie lungă cît mai otrăvite, să scoată urlete și să se întoarcă prin pădurile de unde au ieșit."

Deci nici lui nu-i pasă, gîndii, ca și Ben Alexandru și Vaintrub, mai are o meserie, se întoarce la ea. Dar eu unde să mă întorc? „Nu mi-ai răspuns la prima întrebare." „Reforma învățămîntului, zise el mergînd agale și privind drept înainte, e necesară ca să mai desființeze niște catedre, bașca ce spunea Vaintrub, adică să se adopte schema de învățămînt după cea sovietică." Era evident că se ferea, nu rîsese de perspectivele căderii lui I. C. și de ce-o să le facă el după aceea tuturor Amăicăliților care ieșiseră din pădure. Acest gînd îi venise, poate, la masă, dar în biroul meu rîsese de ceea ce îi spunea Vaintrub: a doua reformă a învățămîntului îi stîrnise acel straniu rîs. Dar nu mai insistai... „Și crezi că filozofia va fi atinsă?" Nu-mi răspunse cîțiva pași. Ai fi zis

că se gîndea, dar nu sînt sigur dacă la întrebarea pe care i-o pusesem. „Cred că da, zise. Și cred că și decanul nostru va fi schimbat după ce pică I. C." „Nu înțeleg, ce legătură are Vaintrub cu I. C.?" „N-ai fost atent la discuție. Așa cum e el, foarte bine pregătit, un marxist convins și cu un caracter ferm, e omul lui I. C.. El l-a pus acolo. Fără să mai vorbim că se vor găsi destui turnători care să-l demaște (dacă nu l-au și demascat) că nu aplică linia partidului în învățămînt, că e contra colectivizării agriculturii și alte erezii contrarevoluționare." „Doar n-o să crezi că o să-l toarne vreunul din musafirii mei?" „De!" zise el, repetînd dubitativul rebrenist. „Adică cine? Părinții mei, nevastă-mea?" „Mai erau și alții. Nu zic de ginecolog, dar era o tipă acolo care se uita la noi ca la niște rîme. Vampa aceea flegmatică cu buzele groase și ai fi zis cu ochii adormiți. Ei, prin crăpătura pleoapelor ne studia și, cu urechile la pîndă, auzea tot." Începui să rîd... „Fugi de-aici, altele sînt isprăvile ei, nu să toarne." „Am văzut eu multe din astea, nu mă întreba, că spun. Și nici tipul ăla pricăjit, care n-a scos un cuvînt, nu-mi inspiră încredere." „Acuma, zisei eu batjocoritor, n-o să mai mergem în vizite de teamă că..." „Poți să mergi oriunde, dar depinde ce vorbești..." „Cum adică, ce să vorbim atunci? Despre papesa Ioana? Cred că suferi de spionită..." „Lasă să sufăr eu de spionită și fă tu pe viteazul în saloane, și o să vezi ce e mai deranjant, spionita sau arestuita..." Și rîse. „Dar n-am scos un cuvînt", protestai... „Nu mă refer, în cazul ăsta, la tine, era vorba de Vaintrub. Sînt sigur că nu numai la voi și-a exprimat el ideile sale antipartinice." „Tu glumești, sau..." „De! exclamă iarăși. Să dea Marx să n-am dreptate." „Bine, zisei, o să fiu atent. La urma urmei, Vaintrub își redeschide cabinetul, dar ce fac eu dacă mă dau afară..." „Nu cred, zise el, deși nu ești membru de partid, ai origine sănătoasă, taică-tău e muncitor." „Da, dar dacă se desființează catedra mea?" „Atunci nu mai știu, zise. Parcă ziceai că abecedarul..." „Una e să pleci tu, și alta cînd ești dat afară..." „Vezi? Ți-am spus atunci, în ziua aia, că nu pleci tu, ești dat afară. Ai făcut bine că n-ai plecat, dar acum nu mai știu ce să-ți spun. Ai putea pleca, dar dacă nu e nimic, n-o să-ți pară rău? Adică ce să-ți pară rău, ar fi o catastrofă. Pe de altă parte, dacă nu pleci s-ar putea totuși să vi se desființeze catedra. Părerea mea e că e mai bine să nu pleci, desființarea unei catedre ar fi un fapt obiectiv, nu te-ar putea învinui nimeni de ceva, n-ai fi în situația marelui filozof, căruia i s-a

desființat catedra numai ca să-l dea pe el afară." „Bine, Ioane, mai spusei și îmi luai la revedere și mă întorsei spre casă. Dar revenii după cîțiva pași: și totuși nu mi-ai spus de ce e necesară această a doua reformă a învățămîntului." „Îți spun eu, zise, ne vedem mîine la braserie..."

„Are dreptate, gîndii în timp ce făceam drumul înapoi, desființarea unei catedre nu înseamnă un blam pentru cei care țin cursuri la ea, e o măsură generală... Și apoi nu se știe dacă se desființează... Oricum pot preda de pildă istoria la orice liceu, ba chiar și matematicile și geometria, care îmi plăcuseră totdeauna și nu le uitasem, ca și fizica. Sau latina... Da, latina, franceza... Mai degrabă..." Pe urmă îmi amintii că și latina fusese scoasă din învățămînt, iar franceza redusă la o oră pe lună sau ceva în genul ăsta. Oricum, fizica va rămîne... O adîncă tristețe însă îmi spunea, gîndind toate acestea, că niciodată n-o să mai intru într-un amfiteatru și să predau studenților mei pe care începusem să-i cunosc și să țin la ei. Diferența de vîrstă între noi era mică, dar inocența lor era mai mare. În cursurile mele despre gnostici strecurasem ideea mea că abia azi e posibilă o nouă gnoză, care ar putea deveni o religie, ai cărei preoți – și asta n-ar avea nimic de-a face cu o nouă biserică – ar fi savanții. „Bătrînul", cum îi spunea Einstein lui Dumnezeu, va trebui să suporte trufia unor ființe care i-au smuls multe secrete și care astăzi (în posesia mijloacelor de a explora atît atomul, considerat ultima particulă și ultimul dintre secrete, cît și marele cosmos) pot să-și permită să gîndească nu numai pe plan existențial, ca domnul Sartre, că angajarea mea angajează totul, dar numai pe planul unei conștiințe doar în relație cu o alta, nu și cu cea a unui cîine sau a unui cal, ci pur științific, că sînt angajat la nivel cosmic. Descartes gîndea: *Cogito, ergo sum*[1]. Dar unde? Într-un univers determinabil, în care există gîndire, dacă eu gîndesc. Asta e mai greu de respins (sau nu e de respins), decît paralelele lui Euclid, despre care Gauss se întreba dacă pot fi verificate prin măsurări astronautice. Asta ar însemna că dacă există gîndire în univers, trebuie să ne abținem s-o opunem materiei, să nu mai credem în această dualitate, ce presupune o natură scizionată, care ar face de neînțeles postulatul: *gîndesc în cosmos, pentru că eu gîndesc*, postulat

[1] Gîndesc, prin urmare exist *(lat.)*; afirmație a celebrului filozof francez René Descartes în *Discurs asupra Metodei* (1637), ca prim pas în procesul de cunoaștere *(n. r.)*

de nerespins... Reacția studenților mei a venit la ora următoare, cu o grămadă de întrebări și cu priviri care ardeau de curiozitate. Care ar fi atunci raportul dintre spirit și materie? Totul e spirit, le-am răspuns. Asta înseamnă că spiritul creează materia? Își creează o aparență, le-am răspuns. Universul în ansamblul său este conștient de sine. Atunci ce este spiritul? Este conștiința cosmică. Ce este o conștiință? Și întrucît o nouă gnoză ar putea deveni religie? Orice religie, le-am răspuns, își propune o mîntuire a omului. O nouă gnoză, pornind de la descoperirile științifice, ar elibera omul de teama, de neliniștea cosmică, într-o lume în care Dumnezeul îmbătrînit nu-i mai poate alunga singurătatea sa înspăimîntătoare în fața unui univers de catran, care pare absurd. Înțelegînd că universul sîntem noi înșine, putem, prin inteligență, înțelege că nu murim niciodată. Gîndind cosmic, ne salvăm chiar prin el, prin univers, care ne-ar deveni familiar și eternitatea lui ni s-ar transmite, deși știm că într-o zi vom muri totuși... Apoi am întrerupt întrebările, spunîndu-le că vom mai avea ocazia să vorbim despre asta pe toată durata cursului. Îmi notam întrebările, pentru a răspunde la ele acasă, în al doilea caiet al meu, pe larg... Cine îmi va mai pune de-aici înainte aceste întrebări stimulatoare? Nici unul dintre ei nu se gîndea să-mi opună postulatul marxist că spiritul e materia care ia cunoștință de sine și care lasă în întuneric și fără răspuns întrebarea ce este atunci materia? Ceva mort? O simplă combinație de molecule, de atomi și electroni? Și nici unul dintre ei nu s-a găsit să divulge cuiva „erezia" mea, cum avea să se întîmple mai tîrziu, cînd prin selecție, în fruntea organizației lor de tineret, U. T. M.-ul, aveau să fie puși cei „vigilenți", cărora n-avea să le mai scape nimic...

CAPITOLUL XV

Cînd ajunsei acasă, arhitecții și ginecologul Salanțiu plecaseră și ei, rămăseseră rudele. Dar ce era tăcerea asta? Tăceau mai demult sau picasem eu pe un moment de tăcere? Da, probabil! Mă așezai într-un fotoliu și așteptai să-și continue conversația, dar clipele treceau și nimeni nu deschidea gura. Mă uitai la Matilda, dar nu înțelesei: cine era urîta aia? Da, chiar Matilda, dar chipul ei era strîmbat, ca și cînd ar fi fost făcut din două chipuri suprapuse și acum o puternică zgîlțîitură interioară i-ar fi stricat secreta armonie. Exorbitați, ochii ei își pierduseră culoarea, verdele devenise albastru întunecat... Marele Vasile părea să rumege ceva în sensul că nu era bine ce se întîmplă, dar nici n-avea ce să facă. Oricum, nu era treaba lui. Tamara își deschisese pleoapele lăsate și se uita la mine cu o curiozitate lacomă și neascunsă, aproape sfidătoare. Părinții și bunicii mei se uitau și ei la mine parcă mi-ar fi spus: dă-i afară pe toți, sînt contra ta și a noastră. Tasia rupse tăcerea: „Matilda, hai, gata!"

Gata ce?

„Lasă-mă, Tasia", zise ea cu o voce care se debarasa de Tasia și de oricine ar fi încercat să-i dea sfaturi; Petea se arătă și el concesiv, ba chiar cunoscător al unor realități... „Vezi că pe urmă tu rămîi aici singură cu el, nu noi..." zise el. „Dar ce s-a întîmplat?!" murmurai eu nedumerit. „Mai întrebi ce s-a întîmplat? zise Matilda. Mai întrebi ce s-a întîmplat? repetă ea cu voce crescută. Mai întrebi ce s-a întîmplat?" reluă paroxistic. „Da, confirmai eu senin, ce s-a întîmplat?" și vrusei să-i întreb pe-ai mei ce dracu' se întîmplase, dar nu mai avui timp, Matilda sări din fotoliu și se apropie de mine. „Unde-ai fost? Și nu așteptă răspunsul: unde ai fost, strigă și își înfipse mîna în părul meu și îmi smuci capul de astă dată țipînd neîncetat: Spune unde-ai fost, unde-ai pierit, spune..." Într-o fracțiune de secundă gîndii că mîna ei în părul meu e

un simplu gest nestăpînit care putea să însemne și dragoste furioasă și care se va opri, puteam apoi să rîd, dar ea continuă să mă zgîlțîie cu violență și atunci o plesnii peste față și ea bătu aerul și căzu pe-o parte, întîi peste masa din mijlocul celor patru fotolii, apoi se rostogoli pe jos; dar nu stătu nici o clipă acolo, se ridică în genunchi, puse mîna pe vaza încărcată cu flori aduse de musafiri și în clipa următoare această vază trecu ca un proiectil pe lîngă capul meu și se sparse în curte prin frumosul vitraliu... Resimții șocul violenței neînfrînate, țipătul geamului spart, apoi bufnitura și explozia, ca un semn de sinistru, a vasului de sticlă. „Să nu mai îndrăznești, gîfîi ea revenind în fotoliu. Niciodată să nu mai îndrăznești...” Și arăta extrem de satisfăcută de ceea ce făcuse și de aceea glasul ei era acum perfect liniștit. Iar eu gîndii: Asta e mai rău decît ceea ce ai făcut, această oarbă satisfacție de a fi ridicat mîna asupra bărbatului tău. Din clipa asta nu-l mai ai, acest bărbat, să-ți cauți altul. În același timp simții cum o picătură de sudoare mi se prelinge pe gît. Mă ștersei, nu era sudoare, ci sînge. Mă ridicai și mă dusei în baie fiindcă simțeam că mă ustură fața. Cînd mă uitai în oglindă văzui trei dîre de sînge pe obrazul drept, amestecate cu zdrențe de piele ruptă. Cînd avusese timp să mă gheruiască astfel? Probabil că fulgerător, în chiar clipa cînd o lovisem și abia după aceea căzuse. Mă spălai, dar sîngele reveni mai ales în cîteva locuri unde ghearele intraseră adînc. O furie rece mă năpădi, dar pe urmă mă liniștii. Din moment ce hotărîrea mea era luată, trebuia să-mi retrag și furia, nu mai avea nici un rost...

Mă întorsei în hol și foarte liniștit le spusei rudelor: „Vă rog să plecați.” „De ce să plece? zise Matilda. Nu pleacă nimeni, sînt rudele mele, la mine acasă. Vasia, Artimon, Petia, stați, de ce să plecați, fiindcă vrea el?” De altfel, nimeni nu schițase vreun gest că ar avea de gînd să se ridice. „Bine, zisei, stați...” gîndind, ce-o să faceți acuma, o să vă apucați să jucați leapșa pe furate? Spectacolul s-a încheiat și odată cu el și istoria unei iubiri moderne, foarte moderne chiar, dintre un universitar și o arhitectă, nu mai aveți ce vedea.

Așa credeam...

„Ei, reluă Matilda triumfătoare de astă dată, în sfîrșit după ce triumfase, nu înainte ca pînă acum, tot nu vrei să-mi spui unde ai fost? Lași musafirii singuri și pleci și tu, tot ca un musafir. Păi musafir ești tu în casa asta? Ăsta e musafir la el în casă, constată ea cu un humor

de care n-avea nici un chef. Da, că să ajute și el ca alți bărbați, de unde, și cînd se așază la masă și e servit se strîmbă că nu-i place mîncarea și nici măcar nu se ferește, scuipă alături. Lasă, nu te mai șterge, o să sufere Clara cîteva zile că n-o mai poți vedea pînă îți trece și pe urmă n-ai decît să pleci cu ea în Israel... Ai fi în stare să treci la jidanism și să vă duceți amîndoi acolo să lucrați într-un chibuț...”

Asta era formidabil! gîndii. Ea care se măritase cu un evreu, care îi cumpărase acest apartament *al ei*,cum spusese adineauri, vorbea ca și cînd în viața ei n-ar fi iubit tocmai un jidan... Mă uitai într-o parte, ca să nu i-o spun și să nu rîd sardonic... I-o spuse însă Tasia: „Tu în ce casă stai? Ce era bărbatu-tău care ți-a făcut-o cadou?” „Ehe! Era un om cu un cap mai presus decît alții, să nu te legi tu de el! Inimă de aur!” „O fi fost, zise Tasia, da’ tot jidan era! Nu-ți stă ție bine să-i vorbești de rău!” „Da’ nu-i vorbesc de rău, Tasia! Spun numai că drumul e liber, să se ducă cu ea unde vrea!” „Dar aia e măritată, dragă, ce tot vorbești tu acolo? zise Tasia. Și își iubește bărbatul.” „Fleacuri! exclamă Matilda, bărbatu-său își iubește prima nevastă, nici nu se uită la asta... Așa că... Eu îmi cresc copilul meu! (nu mă mai mărit, mi-ajunge!), iar el poate să plece cu ea și în Patagonia, dacă în chibuț n-o să-i placă. Parcă îi pasă lui de copil! Cînd i-am spus că sînt însărcinată, știți ce-a zis, dragă?! exclamă ea uluită. Că o să-l bage într-o traistă pe băț și o să se ducă și o să-l arunce într-o prăpastie. Întrebați-l! E adevărat că așa mi-ai spus? mi se adresă cu aerul că n-o să am curajul să spun că nu. Îndrăznește să spui că nu e adevărat! Ai fi în stare să negi! Vedeți?! Tace, n-are nici curajul să nege și nici să se apere.” „Dar cine ești tu, fă, să-l judeci? zise bunicul indignat. Se vede că nu te-a bătut la timp!” „Nici o grijă, bunicule, că m-a bătut chiar în ziua cînd i-am spus că o să avem un copil, strigă Matilda. E adevărat? Spune-i bunicului, ești om, încearcă să minți”, mi se adresă iarăși. „Înseamnă că nu te-a bătut bine”, răspunse bunicul care știa el adevăruri fundamentale, că numai un bețiv și un stricat își bate nevasta degeaba și n-avea el nevoie să mă audă pe mine negînd ca să se convingă că nu eram dintre aceștia și că deci n-am bătut-o eu fără motiv.

Tata nu zicea nimic, își plecase fruntea confuz. În mod ciudat mama avea chipul senin. „Cum poți să spui tu, maică, vorbele astea, zise ea, că a vrut să-ți ia copilul și să-l arunce într-o prăpastie. Asta n-am

mai auzit de cînd mama m-a făcut!" „Ei, zise Matilda, eu am auzit cu urechile mele. Întîi a zis că o să mi-l ia și să-l dea la un leagăn, la copii abandonați, pe urmă a zis nu, mai bine îl arunc într-o prăpastie. Întrebați-l!" Ceea ce mă uimea mereu era humorul ei, din tonalități imposibil de descris! Un humor popular, compus din uluiri, nedumeriri, invitații să contemple și alții ceea ce i-a fost dat ei să-și audă urechilor... „O fi glumit, v-oți fi certat", zise Tasia simplu. „O fi băut și el un pahar mai mult!" zise și șeful clanului împăciuitor. „Stați că vă spun, se hotărî atunci Matilda să închidă gura părinților și bunicilor mei. E adevărat, mamă soacră (dumneata n-o să te dai îndărăt și o să recunoști), e adevărat că la optsprezece ani a trăit cu o stricată și a vrut să se însoare cu ea? Auzi, să se însoare cu ea..."

Sării în picioare, dar în aceeași clipă sări și Matilda și se adăposti în spatele fratelui ei mai mare. „Te omor, îi spusei în șoaptă cumplită. Mie poți să-mi spui orice, dar nu mamei! Dacă nu fugi în seara asta de-acasă te strîng de gît pînă o să-ți dai răsuflarea." „Îl auziți, strigă Matilda fără teamă, în fotoliu. Nici nu mă miră! A mai omorît el pe cineva, o fată cu care a trăit, o studentă, a lăsat-o însărcinată și în loc să se însoare cu ea, a dus-o la un doctor, un criminal, că altul n-a mai găsit și așa a scăpat de ea. Nici azi nu se știe ce-a făcut ăla cu moarta!" „De ce nu spui tu, zise tata, că a vrut să ne omoare și pe noi?" „Lasă, că știu eu cum s-a purtat și cu dumneavoastră! De la el știu, el mi-a spus, cu gura lui: am chinuit-o pe mama! Bine c-a recunoscut, dar acuma nu vrea să recunoască..." „Atunci de ce l-ai luat! zise bunicul liniștit, și el cu humor. Ai avut la dispoziție doi ani ca să-l cunoști și două măritișuri în urmă, nu poți să spui că ai fost o fetișcană fără minte. Ești mai bătrînă decît el!" adăugă cu brutalitatea simplă a oamenilor în vîrstă care merg direct și fără nuanțe spre realitățile elementare. „De unde să știu eu ce zace în el", răspunse Matilda, al cărei chip se transfigurase brusc, urîțenia pieri de pe chipul ei și, văzută fără să fie auzită, ai fi zis că povestește ceva pasionant și cei din jur o ascultă subjugați atît de ceea ce spunea, cît și de frumusețea strălucitoare a acelui chip straniu.

Și era adevărat, eu o ascultam astfel, pentru că, desigur, forța ei de mistificare era pentru mine o revelație stupefiantă. Voiam s-o mai ascult, mi-era chiar frică să nu înceteze, să treacă la sentimente mai bune, și rudele, care sînt setoase de spectacol ca toți oamenii, să

nu încerce apoi, văzînd că gluma se îngroașă, să micșoreze proporțiile catastrofei, să ne îndemne la împăcare, nu s-a întîmplat nimic, așa fac cei care se iubesc, aveți un copil, trebuie să vă înțelegeți, mai lasă unul, mai închide ochii altul, sînteți tineri, aveți sîngele fierbinte, n-aveți minte deloc... Făcui bunicului un semn să tacă. Eram acum fascinat să aflu ce nu știuse Matilda că zace în mine. „Spui dumneata, bunicule, că n-am fost o fetișcană. Ba am fost! strigă Matilda. Pentru că înainte am avut de-a face cu doi bărbați care s-au purtat cu mine civilizat, nici unul nu numai că n-a îndrăznit, dar nici nu s-a gîndit vreodată că ar putea să mă lovească. Și cînd l-am cunoscut pe el, mi-a luat mințile! Era prieten cu ultimul meu bărbat, care a făcut prostia să-i povestească aproape tot ce se întîmpla la noi în casă, nu ne prea înțelegeam, recunosc, dar a venit el și a început să-l îndemne, zilnic îl îndemna, el mi-a povestit, divorțează, desparte-te, îți ratezi viața, tu ești poet, te împiedică să scrii. Venea la noi în casă și se uita la mine crunt, distant, rece, stăpîn pe el, indiferent, nepăsător. Recunosc că, față de el, bărbatu-meu de-atunci parcă era încă în scutece. Ăsta bărbat, mi-am zis, și mi-a sucit capul așa de tare, că am început să fac numai ce-mi spunea el. Îmi scria scrisori din școala militară, furios ca și cînd ar fi avut vreun drept asupra mea, că de ce n-am intentat divorțul? Ce mai aștept? Și vorbe urîte la adresa fostului meu soț, care, oricum, îi era prieten și ținea foarte tare la el și nu era vinovat de nimic, nu-i făcuse nici un rău. Da, voiam să divorțez, dar nu așa! Am încercat să-l potolesc, am plecat într-o excursie împreună, i-am lăsat să stea de vorbă unul cu altul, fostul meu bărbat i-a vorbit frumos, i-a spus că e adevărat că el și cu mine nu mai putem trăi împreună, dar că să ne gîndim bine dacă noi doi ne potrivim. Atît i-a spus! Rămîn eu în urmă cu el (și mă arătă cu degetul, nu mai aveam nume!) și îl întreb: ei, ce-a zis? A început să-l înjure! Pe urmă ne-am așezat la masă, la iarbă verde, și l-a luat peste picior, că e timpul să răspundem la o întrebare a unui mare filozof bulgar. Își bătea joc de el! Și ăla, săracul, ce putea să facă! Era el înalt, dar n-avea puterea să sară la bătaie, și l-a adus în stare să se urce și să urle prin copaci!... Da, dragă, am crezut c-a înnebunit! își desfăcu ea brațele înspăimîntată retrospectiv. Să stai alături de nevasta ta legitimă și să te vezi luat peste picior de... un străin, cum să nu-ți vie să te urci prin copaci și să urli? Mai bine se băteau, era mai bărbătește, dar nu să-l

umilească în sensibilitatea lui de om, nu de cîine, să-i dai un picior după ce i-ai fost prieten și i-ai luat mințile nevesti-sii."

Deci i-ar fi făcut mare plăcere ca eu și cu Petrică să ne batem! gîndii, și eventual Petrică să iasă învingător sau, în orice caz, să încasez eu ceva... chiar dacă Petrică ar fi încasat mai multe. Sau și mai bine, Petrică să-mi fi dat o serie de pumni în cap, și eu, „generos", să nu-i fi răspuns. Poate că așa aș fi făcut, dar lui Petrică nu i-a venit ideea, a preferat să insinueze că nu pe Matilda o iubeam eu, ci frumoasa ei casă, cum încercase să-i sugereze și lui taică-său.

„Uite-l, rîde, strigă Matilda (poate că fără să vreau, avusesem un surîs?), lui i se par toate astea ceva, așa, de rîs, de călcat în picioare. Asta e ceva, așa, nemaivăzut... Ei, află că te-ai înșelat, domnule! Mi-a venit mintea la cap!" „Păi atunci e bine, zise bunicul cu humorul lui de care apoi, mai tîrziu, de cîte ori îmi aduceam aminte rîdeam în hohote singur, chiar și pe stradă. E bine, repetă el dînd și dintr-un umăr și aplecîndu-și și capul spre acel umăr, ca o expresie a evidenței. Vă despărțiți, băiatul e tînăr și de fete e plină lumea. Copii, dacă a făcut, înseamnă că o să mai facă..." „Să vedem cine îl ia, strigă Matilda. El frumos nu știe să se poarte, de iubit așa să-i bată și lui inima pentru o femeie nu e în stare, la rude nu ține și asta n-ar fi nimic, că nu ține, dar le batjocorește... Îl invită și pe el Tasia la o petrecere. Nu, că nu vine. Cum să nu vii, dragă?! exclamă ea indignată, o indignare înaltă. Sînt rudele soției tale. Pînă la urmă îi explic eu că n-o să stăm mult, în fine intră pe ușă cu o falcă în cer și una în pămînt, nu dă mîna cu nimeni, la mine se uită de sus parcă ar fi sosit marele senior, pe urmă începe să-i spună Tamarei porcării de care în viața mea n-am auzit că o rudă poate să-i spună altei rude. Asta e ceva, așa, nemaipomenit! (și deschise un braț și făcu prin aer o elipsă, ai fi zis cosmică!). Că cică dacă pe Tamara o păzește un drac, unul care a văzut odată la gîrlă o muiere goală și el a zis că e un om cu... alea în piept și s-a dus la Scaraoschi să-i spună. Că dacă nu cumva dracu-ăsta i l-a trimis ei, Tamarei, ca s-o servească..." „Păi așa și e, zise bunicul. Orice muiere are un drac!"

Bunicul începu să mă irite cu intervențiile lui: mă uitai la Matilda crunt, simulînd că aș fi copleșit și furios ca să-mi dea adică noi lovituri, să nu se oprească acum, la mijloc cînd tocmai aflam că infama Tamara îi povestise totul, nu numai scena de la Tasia, ci și în mod sigur,

cum aveam să aflu, o oră mai tîrziu, și istoria cu Nineta Romulus și cu Căprioara; se interesase, făcuse, cum se zice, investigații și trebuie să recunosc că tot ceea ce aflase era exact, în afară de cîteva lucruri esențiale în ceea ce o privea pe Căprioara și venise și-i spusese Matildei; o făcuse din proprie inițiativă? asta era neîndoielnic: o crezusem femeie fatală, cînd colo era o poamă vanitoasă care ținea la cinstea bărbatului pe care îl înșela pe toate drumurile, da, dar *îl înșela ea*, noi trebuie să continuăm să-l respectăm, și pe ea în primul rînd, să nu-i spunem la masă ce nu trebuie. Mare doamnă ea, cum, soție de brigadier silvic... „Pe urmă, zice, îi spune, Tamarei adică, continuă Matilda, ai de gînd să asculți mai departe vorbăria ăstuia? Adică a lui Vasia. Fratele meu e pentru el *ăsta* și ce spune el e vorbărie! Poftim! Și-i spune Tamarei: Cum trăiești tu cu *gringalet*-ul tău? Tamara nu știa că e un cuvînt franțuzesc, care înseamnă așa, pricăjit, prăpădit și n-a știut ce să-i răspundă. Adică, Artimon nu era pentru el o rudă, ci un străin de care să-ți bați joc. Și-i spune: *gringalet*-ul tău are, sau n-are? Auziți, dacă se poate imagina o astfel de nerușinare mai desmățată. Ce-o fi crezut el că e biata Tamara? Formidabil! Să-i spui unei doamne, pe care abia o cunoști și care e și rudă a soției tale, dacă a ta n-o consideri. Și măcar dacă ar fi fost beat (nu, că nu bea, protestă, eliminînd o scuză pe care Vasile, de pildă, mi-o acordase). Îi merge mintea așa foarte treaz și diabolic, și cînd am auzit asta, cînd mi-a povestit Tamara, mi-a fost rușine, dragă, de bărbatul meu... Auziți, un intelectual, un universitar cu înalte studii, să-i spună unei doamne ca un birjar, bărbatu-tău are sau n-are? Colosal!...” „Ce să aibă, zise bunicul, băț? Dacă e traistă, e și băț.” Bunica îl înghioldi, Vasile făcu ha, ha, Tasiei îi conveni această interpretare și rîse și ea. Tamara rămase cu masca ei care nu ascundea nimic, țeapănă, ca și cînd nu ea ar fi alimentat indignarea aceasta acumulată de-atîta vreme și care izbucnise acum cu violență. De ce tocmai acum? Din pricina Clarei? Disproporție! De unde răsărise această nouă Matildă cu care nu mai vedeam posibilă o conviețuire? Dacă ținta mai bine îmi spărgea capul, îmi scotea un ochi, mă desfigura pe toată viața... Cît despre Petea și *gringalet*-ul însuși, arătau în mod ciudat foarte bine dispuși... „Pe urmă, continuă Matilda, tot el m-a făcut să nu dorm două săptămîni, că de ce nu m-am uitat la el, că de ce am închis ușa nu știu cum, că am fost odioasă, mă urîțisem, îmbătrînisem cu cinci ani de cîte mi-a făcut...”

Fascinația mea slăbi. Dispărui din nou în baie, mă spălai iarăși și cum sîngele nu mai apăru mă gîndii cu ce să dau să nu se mai vadă dîrele, căci se vedeau acum mai rău în spirale frumos trase, ca o pictură suprarealistă pe fața unui borfaș, de sus de la colțul arcadei, pînă jos sub falcă. Iată deci ce-am crezut că e și ce-a ieșit, gîndii. Hm! Și în ultimele două luni, dar ce zic eu două luni, chiar astăzi, în oficiu, băuserăm împreună un pahar și ne sărutaserăm ca altădată. Imposibil să mă duc așa la cursuri! Îmi veni o idee: să dau cu pudră. Intrai în dormitor și luai de pe masa ei de toaletă o cutie și dădui cu pernița aceea mică. La început mi se păru că ține, dar pudra se deslipi la prima grimasă, arătam și mai rău, ca o fantomă sau ca un vampir. Pe urmă îmi veni altă idee: ceva care se putea lipi foarte bine era fondul de ten. Desfăcui o sticluță și începui să dau cu lopățica aceea înșurubată în dop. Era perfect. Nu se mai cunoștea nimic. Puteam să merg și la cursuri și să mă întîlnesc după aceea și cu Ion Micu.

Revenii în hol foarte vesel și spusei: „Ei, domnilor, spectacolul s-a încheiat, a fost foarte reușit, biletele au fost pe gratis, ieșirea prin Sărindar, cum se spune la București, Matilda, tu mai ai ceva de spus?” „Da, plec și eu...” „Da, liber, luați-o”, spusei cu nepăsare, așezîndu-mă în fotoliu picior peste picior. Dar chestia asta cu luatul nu conveni la nimeni, Matilda însă se ridică și dispăru, să se pregătească adică de plecare, dar eu o văzui că intrase în dormitorul fetiței, de unde însă reveni îndată, se așeză și-mi spuse: „Iau și copilul”. „Bineînțeles, zisei, dar să-mi spui unde te duci, ca să pot veni să-l văd, cu toate că am vrut să-l arunc într-o prăpastie. M-am răzgîndit. Și încă un lucru, vreau să-l spun întîi pentru mama, deși n-ar fi fost nevoie, ea îmi cunoaște viața, apoi pentru Vasile-baci, cum se zice pe la noi, și pentru cine mai e amator: fata aia cu care am trăit eu la optsprezece ani nu era stricată, s-a căsătorit la București cu un maior, pe urmă s-au despărțit și s-a recăsătorit la Iași cu un mare negustor, cu care a avut și doi copii. Am cunoscut eu alte stricate care spun de altele că sînt stricate (și mă uitai insistent la Tamara), nu vreau să dau nume, nu mă interesează, dar fata asta nu era. A doua fată, studenta în chestiune, nu cu mine rămăsese însărcinată, ci cu doctorul Ygrec, are adresă, toată lumea le cunoștea legătura. Cît despre tot ce-ați auzit aici recunosc, am greșit fundamental: oamenii iau totul în serios, sau le plescăie limba în gură

de plăcere să-ți înțeleagă cum vor ei unele cuvinte. N-au decît! Să le ia cum vor, n-o să mă apuc eu acuma și să nu mai gîndesc ce-mi place, bineînțeles însă că o să fiu mai atent la omul din fața mea."

Și tăcui și începui să mă uit pe tavan. Pe urmă mă uitai îndărăt. A! Vitraliul! Mă ridicai și îl cercetai atent. Da, se putea drege, vaza-proiectil îi făcuse doar o gaură, restul rămăsese întreg. Se putea combina cu geam obișnuit și tot rămînea el frumos. Sigur că eu știam ce pățise, dar nu strica un martor în această casă...

Tasia se ridică prima. „Victore, zise, eu n-am auzit nimic. Cred că nici bărbatu-meu. Nu lua seama la vorbe. Dacă ați fi mici sau așa, mai la început, aș ști ce să vă spun. Dar tu zici că ai mai avut de-a face cu două fete, ea cu doi bărbați, nu știu ce să vă spun." *Gringalet*-ul îmi bîlbîi ceva negînd energic cu degetul: „Să știi că nu sînt supărat! Așa m-a făcut mama, cam pricăjit." Cu un humor care mă surprinse. Și îmi șopti la ureche. „Și să știi că oamenii mici au... mari." Izbucni în rîs. Tamara se răsti la el: „Hai, odată!" El însă nu se grăbi, o înjură de mamă, iar ea, în ciuda efortului de a nu arăta ce simte, rămase o clipă trăsnită și masca i se strică. „Bine, zise, atunci eu am plecat." El, în treacăt, o trimise la origine, în timp ce se aplecă iar și-mi șopti: „Nu lua în seamă! Matilda te iubește, îți spun eu, se făcea foc cînd venea pe la tanti Tasia și cineva spunea așa vreo vorbă despre tine." „Bine, bine, îi spusei, noapte bună!" „Tasia, strigă Matilda, stai că vin și eu, uite-acum îmi iau fetița și vin..."

Rămăsei nepăsător la acest strigăt, la această chemare. Petea trecu pe lîngă mine cu urîciunea de nevastă-sa fără să-mi spună nimic, iar șeful clanului se opri. Făcu un gest energic în aer, semn de cruce: „Ai înțeles? zise foarte tare, asta e!" Adică să îngrop totul și să-i pun cruce.

Le ascultai pașii pe trotuar. Ai mei erau și ei în picioare, după ce, ca niște stăpîni ai casei, îi conduseseră pînă la ușă pe ceilalți, își dăduseră mîna, își spuseseră la revedere. La revedere? Hm! Nu va mai fi nici o revedere! Gata! Adio! „Matilda, strigai, vino și ia-ți rămas bun de la mama." „La revedere", strigă și ea fără să iasă din dormitor, unde nu știu ce făcea. „Măi mamă, zise mama uitîndu-se în sus la mine, tu nu te înțelegi cu muierea asta. Nu-ți pierde vremea, n-are nici un rost..." „Hai, mamă, nu-mi spune lucruri pe care le știu și eu, chiar că n-are nici un rost..."

Matilda ieși totuși, în rochie de oraș (o schimbase pe cea violetă, încheiată la gît, cu care își primise musafirii), își luă la revedere și rămaserăm singuri. În hol zăceau pe jos paharele sparte peste care ea căzuse. Pe masă, cești de cafea cu mucuri de țigări înfipte în zaț (ăsta era nesimțitul de Ion Micu, care nu văzuse sau nu-i păsase că scrumiere se aflau peste tot), sticle de vin goale pe șemineu, pahare cu vin nebăut sau pe jumătate băut... Și Matilda în mijlocul holului cu mîna la gură și capul în jos. Intrigat, mă apropiai. Își înăbușea rîsul. Se uită la mine lung, cu o uluitoare naivitate și perversitate în frumoșii ei ochi verzi. Pufni iar în rîs, chicoti... „Bunicul tău m-a salvat, zise, altfel ne despărțeam... Mi-a zis *fă* și am înțeles că tot muiere neisprăvită sînt și eu, ca și altele și că pe el nu-l impresionau cuvintele mele...” Mă pomenii cu gîtul înlănțuit. „Nebună mai sînt și eu, zise, și rîse iar; dacă nu te-aș iubi, aș fi stat cuminte ca o curcă! zise ea chicotind mereu, și te-ai fi plictisit...” Mirosea însă puternic a vin și corpul ei parcă frigea. Îi pusei mîna la gît. Avea febră mare. „Și Tasia, ce ți-a zis? Dar Artimon?” Chicoti iar, apoi izbucni de-a binelea în rîs, ținîndu-și mereu mîna la gură. Parcă ar fi spus: ce vesel a fost, nici n-am văzut ce figuri au făcut, poți să-mi spui tu? „Vino cu mine, îi spusei, vesel și eu, dar resemnat ca în fața morții. Ce zici de vitraliul ăla?” „Îmi pare rău, nu știu ce m-a apucat”, zise cu o frățească sinceritate. „Un meșter bun o să-l repare, îi spusei. Dar nici un meșter, oricît de priceput, n-o să poată drege ceea ce mi-ai făcut tu mie astăzi!”

Și măsurai pe deplin conștient singurătatea care năvăli asupra mea după ce rostii aceste cuvinte. Chiar sub anestezia deciziei, căci o decizie alungă cîinii suferinței, simții totuși o smulgere, o sfîșiere greu de suportat dinlăuntrul ființei mele, cum povestesc cei operați, că o durere surdă îi face să urle cînd organul bolnav este tăiat. Intrai în bucătărie și deschisei dulapul în care Ana pusese deoparte cîteva sticle pentru mine. Nu voiam să văd totul altfel, cum spusese șeful clanului că o să se întîmple după acest vin, ci, dimpotrivă, să amplific ceea ce trăisem, ca să văd apoi mai clar ceea ce o să vie după. „Dar și eu vreau”, zise Matilda surprinsă cînd mă văzu reapărînd în hol cu sticla și numai cu un pahar în mînă. Îi făcui semn cu degetul gros înapoi spre bucătărie: să se ducă acolo și să-și ia singură un pahar curat.

CAPITOLUL XVI

„Un han mongol (urmaș al marelui Genghiz), urmaș demn al tatălui său, dar căruia îi plăcea vinul, a salvat poporul român de o primejdie mortală, începui eu turnînd în pahare. În mijlocul Europei, cu hoardele sale, a murit, pe acest pămînt străin, cu prea mulți munți și cu populații pestrițe și șefii hoardei au hotărît să se întoarcă înapoi în Mongolia visurilor lor și acolo să-și aleagă un nou han. În drum, ca o simplă mișcare de deget a destinului, au trecut pe la noi și au nimicit statul cuman, care se instalase demult pe cîmpiile noastre și părea bine consolidat, poate pentru totdeauna. Să vedem ce poate face vinul pentru doi inși pe care destinul se pare că nu vrea să-i protejeze." „Te crezi mare han!" rîse ea. „De ce nu? Abia voi împlini curînd douăzeci și cinci de ani, totul e în față." „Ai ratat începutul, trebuia atunci, imediat, în '44, să te înscrii în partid." „Nu se știe", zisei.

Ridicai paharul și ciocnirăm. Îl băui dintr-odată și îl umplui la loc. Îmi aprinsei o țigară. Matilda ceru și ea una pe care i-o aprinsei și ea își apropie capul. Mă simțeam vesel și al doilea pahar îmi spori această stare. „Vezi ce bine e? zisei. Ești mulțumită, nu?! Tu te simți bine! Spune-mi, te rog, de istoria cu cele două fete cine ți-a povestit?" „Tamara, cine să-mi povestească." „Și cînd ți-a povestit?" „Chiar azi, în timp ce voi erați în bibliotecă." „Tu ai pus-o să scormonească?" „Cum o s-o pun...?" „Și tu ai relatat exact sau ai născocit pe loc istoria cu copilul, că ar fi fost al meu!?" „Nu, așa a aflat ea!" Ciocnirăm din nou și îi șoptii: „Vezi ce bine e? Și ticăloșii se simt bine, așa, mulțumiți, cum stau ei și beau vin împreună, ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat."

Și îi povestii vizita mea la vecinul din cartier, șeful de echipă de la ecarisaj, Acojocăriței. „Nu? E bine, semănăm cu ei! Începutul a fost greu, urma vine de la sine..."

Ea tresări. „Sună cineva, zise, cine poate fi la ora asta?” și curioasă se ridică să vadă cine e. Auzii aproape imediat bocănituri de încălțăminte grea urcînd scările. Cine dracu putea să fie? Sării în picioare. Ușa fu dată de perete și în hol apărură trei ofițeri; în urma lor, Matilda, care îmi aruncă o privire neliniștită. Rămase acolo la ușă, de care se rezemă și își încrucișă brațele la piept, gravă, cu chipul cutreierat de presimțiri rele. „Domnul Petrini, nu?” spuse unul din ei, care nu era șeful lor, avea mai puține însemne pe epoleți. „Da, eu sînt, ce s-a întîmplat?” „Găina a ouat”, zise șeful lor, un căpitan de rangul doi și mă apucă brutal de braț și mă împinse spre perete. „Mîinile în sus pe perete, haide, apropie-te, mîinile în sus!” „Da’ de ce mă pui dumneata pe mine, în casa mea, cu mîinile în sus? mă revoltai eu brusc și revenii să mă așez în fotoliu. Dacă aveți ceva de discutat cu mine, luați loc și faceți-vă datoria. Dar mai întîi cine sînteți?” Ăsta se uită la mine cu un dispreț plictisit și amenințător, se întreba dacă să-mi cîrpească sau nu una, ca să văd imediat cine sînt. „Ești arestat, urlă el deodată scos din pepeni, la perete și mîinile sus!” Și cei doi mă apucară de brațe și mă duseră, în timp ce unul cu puternic accent unguresc mă sfătui binevoitor: ridică mîinile pentru percheziție. Le ridicai, dar nu la perete, mă percheziționară, îmi luară portofelul, îmi reținură actele, biroul populației și carnetul de universitar, și după ce se uitară bine în portofel, îl aruncară pe masă. Ungurul rămase lîngă mine, iar ceilalți doi începură să se plimbe prin hol. „Uite cum stau boierii ăștia în vaste apartamente, în timp ce muncitorii se înghesuie cîte trei familii în trei odăi”, rînji căpitanul. La acest subiect începură să șușotească. „Da, da, sigur”, dădu căpitanul din cap și porniră prin odăi. Fluierau parcă a pagubă. Cînd să intre în dormitorul fetiței, Matilda se înspăimîntă și strigă: „Nu intrați acolo, să-mi speriați copilul.” „Lăsați, doamnă, că n-avem nimic nici cu dumneavoastră, nici cu copilul, spuse căpitanul cu același dispreț, mai au și alții copii, dar dorm cu părinții, n-au dormitor special.” „Vă pun în vedere că sînt membră de partid și o să-i spun chiar mîine tovarășului prim-secretar cum ați dat buzna aici”, reluă Matilda păzind ușa... „Da, sigur, ne pasă nouă de primul-secretar”, zise căpitanul și o dădu la o parte și deschise ușa, dar nu intră, își aruncă doar o privire circulară și apoi o luă spre bibliotecă. Probabil caută o casă pentru el sau pentru

cine știe ce șef al lui mare, gîndii. Mai auzisem de astfel de cazuri, te arestau, îți goleau casa și transportau totul într-a lor și apoi se instalau ei cu acte în regulă. Adio casă după aceea, chiar dacă și mai ales dacă se întîmpla să fii proprietar.

Intrai și eu în bibliotecă, urmărindu-l pe ofițer neliniștit, căci se și instalase la biroul meu și începuse să tragă sertarele. Scoase totul din ele, manuscrise, note de prelegeri și cele trei caiete ale mele. Luă unul și îl deschise la prima filă. Aveam un scris foarte citeț și se înfundă în lectură. „Hm! făcea! Ce sînt astea?" Îi răspunsei că sînt caietele mele de curs. „Fă un pachet din toate astea!" se adresă el celuilalt și se ridică și începu să-mi răscolească biblioteca. Trîntea cărțile pe jos, după ce le răsfoia, se mișca într-o parte, în alta, călca pe ele. „Ce nevoie aveți de caietele mele de cursuri?" zisei cu un glas din care indignarea și revolta pieriseră, fiindcă simțisem primejdia mortală. Dacă le lua și le citea pe-acolo un specialist de-al lor, în universitate n-aveam să mai pun piciorul niciodată, chiar dacă avea să mi se dea drumul imediat sau mai tîrziu... Repetai rugămintea cu oarecare nepăsare, ca să nu-i dau de bănuit că m-aș teme de ceva. „Se pot pierde pe-acolo și eu vreau să public ce-am scris în ele, nu am nici o copie..." (De ce nu-mi făcusem eu niște copii, pe care să le fi ascuns bine, cum putusem să fiu atît de imprudent? Căci dacă mă arestaseră pentru felul cum îmi țineam prelegerile, aceste caiete, mai ales cel de-al doilea, nu erau o dovadă zdrobitoare că turnătorul nu inventase nimic?) „La noi nu se pierde nimic, zise căpitanul absent, vi se vor restitui după ce vi se va da drumul." „Dar care e acuzația care mi se aduce?" „O să aflați... îmi răspunse el. Gata, mergem..."

Ungurul îmi șopti: „Luați-vă palton și căciulă, și bani, o să aveți nevoie..." Mă înfiorai. Eram în septembrie, deci voi petrece iarna în închisoare. Mă uitai la Matilda, auzise și ea. „Vorbește cu un avocat, îi spusei, caută unul la barou." „Da, da, zise căpitanul, să vorbească, o să facă mare brînză domnul avocat." Se potolise, își permitea chiar, grijuliu, să ne spulbere orice iluzie, să știm de pe acum că nimic nu-mi va ajuta, să nu mai cheltuim degeaba și bani cu avocatul... Mă lăsă să-mi fac chiar un geamantan, în care Matilda vîrî rufărie, pulovere, o pereche de bocanci... „Nu te neliniști, îmi șopti ea, o să mă zbat să te scot cît mai repede... Nu se poate, doar n-ai făcut nimic..."

Ne îmbrățișarăm, intrai în dormitorul fetiței, o sărutai și ieșii fără să mă mai uit înapoi, să văd iar paloarea care se așternuse pe chipul Matildei și care îmi făcea rău... Afară ne aștepta o mașină, ne urcarăm și în cîteva minute oprirăm în fața unei clădiri cu sentinelă. Mai erau de-astea prin oraș, dar niciodată nu mă întrebasem ce e înăuntru.

În clădire se petrecu o scenă bizară. Urcarăm trei etaje cu un lift mititel, numai eu și căpitanul, trecurăm prin numeroase coridoare la fel de strîmte și aveam senzația că clădirea era pustie, în afară de cîțiva milițieni pe care îi zării de departe, nu întîlnirăm pe nimeni. Eram deci la Miliție. Așadar, o chestie penală... Și dacă se dezgropase istoria cu moartea Căprioarei? gîndii. Fusesem scos din cauză și ginecologul acela era demult liber. L-or fi arestat din nou? Miliția judiciară, preluînd dosarele fostei poliții, și-o fi vîrît nasul în această istorie și... Da, dar atunci de ce mă arestase Securitatea? Ce căuta căpitanul ăsta cu petlițe albastre lîngă mine?

În sfîrșit intrarăm într-un uriaș birou. Căpitanul se apropie, salută un colonel de miliție, căruia îi dădu actele mele (dar unde dispăruse pachetul cu manuscrise?) și securistul se retrase. Colonelul luă actele și mormăind ceva ieși și el din vastul birou și rămăsei singur. Mă apropiai de o fereastră deschisă și începui să mă uit în întunericul de afară. Iată deci destinul de care începusem să vorbesc cu Matilda. Ce-o să se aleagă de viața mea dacă nu mi se dă drumul imediat? Ce-o fi? De ce m-or fi acuzînd? Căpitanul securist nu avusese aerul că a primit un ordin precis să-mi ia manuscrisele, le luase fiindcă erau scrise de mîna mea și așa ceva trebuia confiscat fără ordin special. Atunci ce putea fi? Ei bine, vor să mă condamne nevinovat, numai dacă dintre iubiții mei studenți nu se găsise vreunul care să raporteze că asistentul Petrini le vorbise odată despre o religie care s-ar putea naște. Dar asta fusese demult, acum doi ani, ori acum doi ani asemenea lucruri nu aveau nici o gravitate, starea noastră de spirit a tuturor era alta. Rămîneau caietele... Aici puteam să răspund că sînt caiete vechi, de pe vremea cînd eram student, deci în celălalt regim, cînd se gîndea altfel... Chinuit de incertitudine și de tensiunea întregii zile, mă cuprinse o oboseală, o somnolență și o nepăsare pe care nu le mai simțisem niciodată și revenii de la geam și începui să-mi tîrîi picioarele prin imensul birou. Simțeam o dorință să mă întind pe jos și să dorm, atît de vie, încît îmi trebui un

mare efort de voință să n-o fac. Observai că din birou, la dreapta, ieșea un mic coridor care era luminat. Uimit, o luai într-acolo. Mă pomenii într-un alt birou, și ăsta mare și în el, în fund, văzui un ofițer securist, care stătea liniștit pe scaunul lui și lucra la lumina lămpii de pe masă.

Ridică fruntea și auzii un glas șăgalnic, foarte jovial, aproape frățesc. „Ceee faci, Victore?" zise. Dădui din umeri. Era și ăsta un ungur, dar din cei al căror glas e așa, parcă uns cu miere, pentru el viața e un mare prilej de petrecere, să stai la un pahar și să cînți chiar și pe românește, dacă ești cu români, și de ce să nu fii, nu avem o singură țară?... Cine a pus cîrciuma în drum, ăla n-a fost om nebun... „Ei! exclamă el exuberant. Avem acuma alt caz, un universitar, altă viață, mai filozofică!... Victore, dă-te mai aproape, ia loc. Știi tu unde te afli acuma?" „Am avut impresia, îi răspunsei, că la miliție." „Nu e la miliție, spuse el cu glasul lui dulceag. E la securitate!" „Tot un drac!" răspunsei eu cu nepăsare. Dar el mă corectă extrem de surprins, dar tot plin de căldură umană: „Nu e tot un drac!!! Pe urmă deodată își ridică mîinile în sus: Ia te uită la el, e cu paltonul!..." „Și cu geamantanul..." zisei. „O, o, o, se văită el, și cu geamantanul... Ce te-ai speriat, dragă, dai o declarație și no, că meri acasă, călca-te-ar vaca neagră... Spune, dragă", și îmi întinse o hîrtie peste birou și puse mîna și-mi întinse și un stilou, cu gesturi gospodărești. „...ei fir-ar să fie, stăm de vorbă cînd omul poate că n-are chef și și-a lăsat-o pe doamna speriată..." „Ce să spun?" „Apoi spune, dragă, acolo, cum a fost cu activitatea ta în *Sumanele negre*, spune-i pe toți pe care îi cunoști, că asta ne interesează, poate că ai bătut și tu acolo vreun ticălos de ungur care nici el nu s-o fi purtat bine cînd Hitler a dictat la Viena să fie sfîșiat Ardealul în care Doja s-a răsculat cu români și maghiari împreună împotriva grofilor care ne sugeau sîngele..." Mă uitai la el neîncrezător. Își bătea joc de mine? Era mare, ajunsese colonel, sărind, probabil, toate gradele, se vedea încă pe chipul lui originea umilă, o fi fost muncitor, sau chelner, sau mic funcționar?... „Dacă spui tot, continuă el, nu-ți facem nimic, că știm că tu n-ai fost șef și n-ai spînzurat pe nimeni, dar trebe să-i fi văzut pe alții... Musai!"

Simții o mare ușurare, era o greșeală. De *Sumanele negre* nu știam mai mult decît știa toată lumea, citind ziarele, că adică îndată după eliberarea Ardealului o bandă numită astfel începuse să opereze

mai ales prin sate și să se răzbune pe unguri făcînd ei singuri judecata și omorînd pe loc… Puseseră în mare primejdie întreaga provincie, căci rușii, văzînd că nu e liniște în spatele frontului, preluaseră ei administrația… Dar ce să fi căutat eu la *Sumanele negre*? Ce era cu istoria asta? Îi spusei că niciodată n-am părăsit orașul în acel an, am fost profesor la școala normală și pot să dovedesc acest lucru cu martori și de la școală și de la gazda mea… „Iar noi putem să-ți dovedim cu documente scrise că ai făcut parte din organizația teroristă *Sumanele negre*, Victore!” zise el. „Trebuie să fie o greșeală!” „Nu-i greșeală, dragă, scrie negru pe alb…” „Unde scrie?” „O să afli în instanță, dar o să fie prea tîrziu, or, tu dacă ne faci serviciul ăsta, clasăm dosarul tău, uite-l aici (și bătu cu palma pe el) și nu te mai dăm în judecată…” „Acuma dumneavoastră ce vreți, dacă nu știu nimic…” „Nu vrei, conchise el, mai gîndește-te! Du-te în celulă, dormi, și mîine dimineață o să-ți aduci aminte de toți…” „Totuși, insistai, nu se poate să-mi spuneți și mie despre ce document e vorba?” „Ba cum să nu se poată?!”

Și deschise dosarul, căută în el și îmi dădu o scrisoare în fotocopie. Înghețai văzînd semnătura. Era a unui fost coleg de facultate, care se refugiase în 1940 și care aflase că tatăl său, învățător în sat, fusese omorît de unguri cam la vreun an de la refugiu. Într-adevăr, îndată ce trupele sovieto-române trecură granița pe pămîntul Ungariei, plecase din sat și nu se mai întorsese. Îl chema Iustin Comănescu. Eram prieteni de studenție, adică de plimbări, de cinema, de serate, de cofetărie (eu îl tratam, fiindcă o ducea foarte greu). Era un băiat senin, cu simțul humorului, dar cu toată seninătatea lui, sau chiar cu această seninătate, cînd frontul începuse, după Stalingrad, să înainteze spre noi, spunea parcă visător: „Îi prind eu pe ungurii care l-au omorît pe tata. Pe butucul de crăpat lemne le tai gîtul”. Nu știu ce făcuse, dar mă pomenii după încheierea păcii că îmi scrie din Paris. N-o ducea prea bine, dar se înscrisese la niște cursuri. Avea o prăpădită de bursă…

Și acum, după atîția ani, îmi scrisese din nou, scrisoare însă care fusese reținută. „Citește, dragă, zise ofițerul, ce-ai rămas așa pe gînduri?” Începui să parcurg rîndurile. Nimic; că îi era dor de orașul nostru, că s-a căsătorit tot cu o româncă, lucrează la Radio, a început să cîștige bine, dar ce bune erau prăjiturile alea și ce plăcut era cînd mergeam noi la cinema. Și se încheia astfel:

„Scrie-mi! Eu aștept ***ordonanțele dumneavoastră****.*
Iustin Comănescu”

„Am citit, zic, nu văd nimic.” „Cum, se miră ofițerul, dar scrie negru pe alb: aștept ordinele dumneavoastră.” „Nu ordinele, am zis și am început să rîd, *ordonanțele*... Tovarășe colonel, să vă explic. Cînd eram studenți a venit odată o echipă de estradă din București la noi în oraș și am fost și eu cu acest Iustin să vedem spectacolul. Era foarte reușit și am rîs de ne-am prăpădit de o scenă cu un majur și un soldat... Majurul îl beștelea și soldatul stătea drepți cu mîna la capelă și repeta ca un papagal: să trăiți, aștept ordonanțele dumneavoastră... Pe urmă, săptămîni în șir, eu și cu Iustin cînd ne despărțeam nu mai ziceam la revedere, ci repetam și noi ca niște papagali chestia asta cretină: aștept ordonanțele dumneavoastră...” „Dar știi că a omorît unguri nevinovați acolo la el în sat... A venit cu *Sumanele negre*. Ei, cine erau ăia? Tu, dragă, trebuie să știi...” Îmi ștersei sudoarea de pe gît și de pe frunte. Simții mișcarea de deget a unei absurde fatalități. Spusei: „De unde să știu, tovarășe colonel? V-am spus tot ce știam”. „Asta e scrisoare cu cifru, strigă colonelul și mă uitai uluit la expresia chipului său pe care apăruse o liniștită convingere: aștept ordinele dumneavoastră!” „Ordonanțele”, repetai și eu liniștit și ferm. „Tot aia e!” zise. „Nu e tot aia! V-am explicat!”

Nu înțelegea! Poate că nu știa bine românește? „Gîndește-te!” „Pot să vorbesc cu un colonel român? Nu vă supărați!” „Poți să vorbești și cu un general, zise el, cine crezi că mi-a dat mie acest document? Un general român!” „Totuși!” „Totuși, ce?” „Insist să mă interogheze un ofițer român.” „Se acceptă! Dar nu-ți fă nici o speranță! Nu e nimeni *timpit* aicea să creadă istoria ta cu estrada.”

Și mă trimise jos în celulă, unde căzui într-un somn greu.

Pagină intenționat goală

PARTEA A CINCEA

CAPITOLUL I

Mă trezii fără să fi deschis ochii, simțind că am adormit cu capul pe biroul meu cu lumina aprinsă. „Da, gîndii, iată, iar am adormit lucrînd, nu e bine, trebuie să fac ca Matilda, să mă culc seara la ora nouă și să mă scol la cinci, și pînă să plec la facultate pot lucra mai bine odihnit. E chinuitor să te prindă astfel somnul. Precis că iar am dormit patru, cinci ore în poziția asta." Mă întinsei și fui mirat că eram totuși lungit și nu simții atingerea familiară a cristalului de pe birou și a scaunului de sub mine. Deschisei ochii și atunci sării brusc în picioare.

Nu la birou, ci pe o masă ruginită de fier adormisem. Un bec aprins spînzura în tavan. O ușă de metal, niște pereți negri și o ferăstruică înaltă, zăbrelită, îmi amintiră că eram prizonier, că fusesem ridicat de-acasă și că fusesem implicat în afacerea *Sumanelor negre*. Mă uitai la ceas: erau orele patru. Începui să mă plimb. Celula n-avea pat, ci doar această masă de un roșu murdar, pe care mă întinsesem cu paltonul pe mine. Mi-l scosei, mi-era cald, aruncai și căciula. Mă întinsei iar, îmi trosniră oasele. Da, oasele trosnesc, ele nu știu nimic, fac parte dintr-un întreg, căruia i se supun. Tot astfel și noi, spunea Pascal, facem parte dintr-un întreg mai mare și vrem totuși să ne credem unici... acțiune smintită, asemănătoare aceleia, să zicem, a unui picior, care n-ar vrea să mai asculte de corp și ar lua-o razna, ar începe să bîțîie, să se agite, nu fiindcă ar fi bolnav, ci fiindcă ar începe să creadă că sîngele care îl hrănește ar fi numai al lui... Așadar, să dărîmăm cu gîndul această celulă în care n-am ce să caut și din care trebuie să ies cît mai curînd, fiindcă sînt nevinovat, și să practic un exercițiu preventiv care să mă ferească de surprize și să pot accepta ce e mai rău. Deci să accept. Să-mi feresc de uzură forțele sufletești, care nu trebuiesc scoase în luptă: sensibilitatea trebuie reprimată, credințele și convingerile trimise în adîncul

sufletului, loviturile fizice pe care le voi primi trebuie să întîlnească un corp inert, mă vor bate să spun ceea ce nu știu (auzisem de asta), numai să nu mă deterioreze iremediabil, încolo n-aveau decît! Eu nu eram ca Ion Micu, să văd în ei expresia unei lumi pentru care am luptat și am fost torturat și convingerile mele să nu reziste. *Nu erau ai mei.* Așadar, ce mi s-ar putea întîmpla?

Mă reașezai pe masa aceea ruginită și închisei ochii. Codul existent în „document", „ordonanțe" în loc de „ordine", nu poate să tulbure o ființă normală. În caz contrariu se interpune un alt cod, care ghidează pe cei care m-au adus aici și care mă vor scoate nu pentru a mă trimite acasă, ci în direcții surprinzătoare și necunoscute. În acest sens căpitanul care m-a arestat știe mai multe decît colonelul care a încercat cu mine un interogatoriu zadarnic. După el, după căpitan, trebuia să fiu trimis imediat acolo unde arăta codul, fiindcă o cifră m-a indicat, pe care eu o voi nega oricum. „Ordonanțe" sau „ordine" e același lucru, din moment ce teroristul fugit îmi scrisese. Era suficient. Tot ce era mai jos n-avea nici o însemnătate. Punct! Ar mai rămîne ca orbul căpitan să fie dezmințit. Pentru asta voi lupta din toate puterile. Nu sînt nici Buharin, nici Zinoviev sau Kamenev, implicat în lupta pentru putere, s-ar putea să fiu condamnat la un an, la doi, sau la cinci. Nu va dori nimeni să mă ucidă, nu sînt în mișcare astfel de forțe, nu e război civil, lumea petrece, iese la manifestații, localurile sînt pline, eu însumi am petrecut cu prietenii mei în mod pașnic, aș putea doar muri eu, de disperarea pierderii libertății. Nu simt această disperare. O să scap!... Sînt absolut nevinovat, rudele și părinții mei nu sînt nici Pop, nici Bujoiu, nici Malaxa, foști mari industriași, ci oameni simpli... Acești domni au fost acuzați că au trimis în Elveția valori stoarse din bunuri naționale, e foarte posibil să fi trimis, e chiar neverosimil să nu fi trimis, oricum, nu gîndul meu putea fi solidar cu ei, care, chiar dacă nu erau vinovați de aceste crime, erau vinovați de altele (de pildă, de mizeria materială a muncitorilor care au lucrat în industriile lor), solidari cu un regim nu atît de liberal ca să îngăduie o puternică mișcare sindicală, existentă în lumea civilizată, care să-i împiedice să fie stăpîni absoluți ai efortului uman. Astfel de lucruri se plătesc, mai devreme sau mai tîrziu, sau chiar pe neașteptate, cum s-a întîmplat la noi... Au știut cu abilitate să sugereze oamenilor că sărăcia și chiar mizeria e o stare

naturală cu care trebuie să te obișnuiești, deși timpurile se schimbaseră... Au speculat geniul oamenilor simpli de a putea trăi din salarii mici, de a se descurca, numai ei știau cum, de la o lună la alta, veșnic îndatorați și traversînd o viață fără speranța unei ușurări de greutatea ei care le apăsa umerii. Mai bine plătit, tatăl meu nu se întorcea niciodată mai vesel acasă cu plicul în buzunar. Îl arunca mamei, tăcut și posomorît, și ea totuși știuse chiar din puțin să facă economii și să mă țină la liceu. Asta fiindcă eram unul, dar dacă am fi fost doi sau trei? Ce-o să zică el acum, tatăl meu, și mai ales mama, mă pomenii întrebîndu-mă, cînd or să audă că am fost arestat? Asta oferea lumea nouă părinților și bunicilor noștri? Și îmi amintii de expresiile lor, la manifestația pe care o privisem cu doi ani în urmă de pe trotuar și mă simțisem solidar cu speranța care li se citea pe chipuri, cu ardoarea credinței într-o lume mai bună.

Deodată simții un sentiment de primejdie. Alarmă! Acești securiști nu erau expresia aspirației acelor manifestanți într-o lume mai dreaptă, apăruseră ca o anomalie stranie, ca un virus nociv într-o societate fără experiența revoluțiilor, ci mai mult cu aceea a revoltelor repede reprimate în sînge. Și ce era mai curios erau recrutați chiar dintre ei, dintre oamenii simpli, și se amestecau cu ei prin tramvaie și autobuze, pe stradă și în restaurante, cu aerul cel mai firesc, cu capelele și uniformele lor cu însemne albastre, ca și cînd numai lucruri inocente ar fi făcut ei prin acele clădiri cu celule jos în beciuri.

Din nou simții un sentiment de alarmă. Îmi propusesem să-mi retrag sensibilitatea, să nu raționez în fața anomaliei, să-mi păstrez intacte forțele sufletești. Făcui un efort suprem și încetai să mă gîndesc. Atunci, în tăcerea celulei, auzii un zgomot ciudat. Mă uitai în jur. Zgomotul se stinsese. Dar imediat reapăru. Îmi încordai atenția să-l descopăr. Da, îl descoperii, venea de alături, din umărul meu stîng, și îmi dădui seama că era bătaia propriei mele inimi și nu venea din umăr, ci din ureche. Mă înspăimîntai. Inima mă trăda. „Ce-o să fac? mă întrebai. Dacă mă condamnă, n-o să rezist." Una e forța gîndului și alta a viscerelor. Acolo, în mațe, zăcea teama și inima o prelua. Niciodată nu-mi bătuse cu o astfel de putere. Bătaia însă nu era nici precipitată, nici dezordonată, și curînd pulsația ei înaltă se mai potoli. Înțelesei că, fără să fi știut vreodată (o surpriză greu de suportat), suprimarea

libertății mele nu avea urmări în conștiință, ci în instincte, ca la sticleți, care își bagă gheara în gît dacă îi închizi în colivie. Într-adevăr, deși reușii să mă liniștesc în gîndurile mele, îmi dădui seama că mă simt rău în ființa mea. Mă ridicai, mă apropiai de ușă și începui să bat în ea cu pumnul. Curînd auzii pași rari apropiindu-se. Broasca scrîșni și gardianul intră în celulă. „De ce bați?” zise. „Vreau apă!” „Uite-o acolo, n-o vezi sau ești chior?” Într-adevăr, jos pe ciment, într-un colț, lîngă o căldare, se vedea ceva care semăna cu o cană. „Dar, zic, celulele astea n-au paturi?” Și-i arătai masa de tablă ruginită pe care dormisem. „Or să te mute de-aici, n-am avut alta în noaptea asta.” Și-mi întoarse spatele și ieși cu o expresie atît de abstrasă, încît ai fi zis că nu vorbise cu un om, ci cu el însuși.

Răul pieri așa cum apăruse și fără să lase urme. Respirai ușurat. Mă uitai la ceas. Era ora cinci. Au fost clipele de care m-am speriat cel mai tare pe care le-am trăit în celule. Dacă nu mă părăseau? Ce s-ar fi ales de mine? Am înțeles atunci de ce se sinucid unii în închisori. Cred că împinși pînă la paroxism de acest rău mai puternic decît biata conștiință agresionată de revolta generalizată a viscerelor. Răul acela insuportabil nu s-a mai repetat...

CAPITOLUL **II**

Drumul spre o închisoare și o noapte petrecută în celulă te îndepărtează de viața anterioară tot atît de mult ca și o călătorie de mii de kilometri. Toți ai mei erau acum departe și mai neverosimilă mi se părea după-amiaza de ieri și mai ales orele petrecute de mine cu Matilda și rudele după plecarea musafirilor. Viitorul meu apropiat nu se tulburase, dar acum, în această celulă, mi se lumina, deși raza lui se îndepărta considerabil. Dar anticipez asupra stării mele de spirit. Aceste gînduri și sentimente și mai ales această lumină îndepărtată care era viitorul meu îmi apărură abia după ce, așa cum dorisem și nu sperasem să se întîmple, un ofițer superior, nu știu dacă era general sau chiar *Generalul*, șeful Securității regionale, mă chemă la el la orele opt. Uniforma și galoanele sale puteau fi de general, dar înfățișarea era de plutonier. Poate chiar că asta fusese și fusese înălțat în grad vertiginos? Oricum, ofițerii mei superiori, ca să nu mai vorbesc de general, din școala militară, arătau altfel.

„Ai vrut să vezi un ofițer român, zise el, nici după ce ai fost arestat n-ai renunțat la șovinismul tău? Crezi că noi facem aici discriminări rasiale?" Relele presimțiri, văzîndu-i figura și auzindu-i cuvintele, mi se confirmară. „Ați pus în pericol Transilvania cu acțiunile voastre smintite, continuă el ridicînd vocea. Și continuați să complotați, primiți și dați ordine de peste hotare, împotriva regimului, în timp ce ocupați posturi în universități, crezînd că n-o să fiți demascați..."

Se înfuriase, se făcuse roșu, dar ochii săi orbi, holbați asupra mea, îmi făcură în mod straniu impresia că, pentru o clipă, implorau dintr-ai mei, care îl măsurau neclintiți și cu aviditate, adevărul acestei lumi, care îl urcase atît de sus, sugerîndu-i în același timp temerea, din practica lucrurilor pe care fusese pus să le comită, că ar putea ajunge și el, la fel de vertiginos, în locul meu. „Te văd, ești om ca și mine, spunea

acest fulger de privire, dar eu trebuie să te condamn: știi tu de ce? Eu nu știu." Dar asta numai pentru o clipă, în timp ce furia reveni sporind în intensitate. Deși îmi dădeam seama că n-aveam nimic de sperat din judecata unui om care făcea confuzie între șovinism și discriminare rasială, mă agățai totuși de acea luminiță de o clipă care lucise în privirea sa înecată în întunericul furiei și prinsei curaj să-l înfrunt și să mă salvez. „...de-aia ne-a trimis aici partidul și poporul, să apărăm cuceririle politice ale clasei muncitoare, încheie el izbind cu pumnul în birou... intelectuali, oameni cu carte, uneltesc să se întoarcă vremurile apuse..."

Eram concentrat cum să-mi conduc atacul și nu mai auzisem clar ce spusese mai înainte. În furia lui veni întrebarea mea, care opri valul de fraze moarte în a căror magie voia să se învăluie: „Acuzatul are dreptul la apărare sau e condamnat dinainte?" „Ce apărare, urlă el scos din sărite, și mă înjură de mamă și mîna i se crispă pe tampon, simțind primejdia confruntării cu un om viu și nu cu niște idei care îi turmentau judecata lui lașă. Aici scrie clar, dai și primești ordine, trebuie să mărturisești ce fel de ordine, dacă nu, te așteaptă plutonul de execuție! Ai auzit? Condamnarea la moarte." „Totuși, e un drept absolut al acuzatului să se apere cînd viața lui e în joc, spusei deloc speriat, aproape zîmbind, dar fără sfidare, ci cu certitudinea că voi fi ascultat. Numai în caz de dezertare în fața inamicului soldatul e executat fără judecată, fiindcă nu mai e timp... Or în țară e liniște, nu e război civil, nu putem împușca oameni fără să-i ascultăm..." „Noi nu sîntem judecători, spuse el, noi stabilim fapte și trimitem dosarul în instanță. Acolo poți să te aperi, ai dreptul la ultimul cuvînt..."

Asta suna sinistru. Ai dreptul la ultimul cuvînt după pronunțarea sentinței, cînd nu mai puteai schimba nimic. Or, el mințea! Am aflat mai tîrziu că procesul era o simplă formalitate, dacă proces exista, sentința era dată de ei, în aceste birouri, procurorul o prelua, instanța, surdă, amenințată ea însăși dacă nu se conforma, o pronunța. Din instinct am simțit însă atunci că aici se decidea totul, că prada nu era ascultată odată ajunsă în ghearele leului, dacă leu putea fi numit individul din fața mea.

„Puteți accepta ideea că un om arestat de dumneavoastră s-ar putea să fie nevinovat și că nu e cazul să fie trimis în instanță? Dumneavoastră decideți, sînteți primul judecător și vă rog să mă ascultați..."

„Nu arestăm pe nimeni degeaba!" zise el, dar se mai potoli. „Nu spun că n-ați avut motive, dar nu apar la dumneavoastră și motive de a pune un om în libertate după ce l-ați interogat?"

Asta era, și nu știam atunci că îndată după arestare nu se căutau motive de a elibera prizonierul, ci de a-l condamna, chiar dacă acesta își proba nevinovăția. Telefonul sună. Generalul ridică receptorul și ascultă. Apoi după cîtva timp spuse: „Da, arestați-l pe porcu' ăsta imediat și să se ocupe de el Stănescu. Ceilalți, dacă v-au scăpat, dați alarma la Timișoara că trei indivizi vor să treacă Dunărea... Da, da, el să plece... Și închise. Cum să nu, mi se adresă, îi punem și în libertate, dar uite ce fac... Și avui impresia, privindu-l, că face cu mine o excepție că mă mai ascultă: vorbește, zise. Ce e cu chestia asta, cu ordinele astea care se așteaptă de la tine?"

Dar cum să vorbești cu un om care, deși se află în fața ta, un spațiu dens (viziunea sa globală asupra delictelor) s-a interpus între tine și el? Apropierea, confuzia fonetică între „ordine" și „ordonanțe" era o subtilitate derizorie pentru un om care urmărea fugari periculoși, bandiți porci, cum era cel care trebuia chiar acum arestat, și cine știe ce alte cazuri de spioni și sabotori care alimentau și justificau existența acestei clădiri și a lucrătorilor din ea. Nu-mi folosi la nimic suprema mea încordare cînd începui să-i povestesc ce era cu acea scrisoare și acele cuvinte. Luminița aceea din privire nu mai apăru în ochii lui, deși mă ascultă uitîndu-se țintă la mine, fără să mă întrerupă. Gîndul îi zbura pesemne la cei trei care s-ar fi putut să-i scape și la alții, desigur, care erau urmăriți... Se debarasă de mine: „Trebuie să spui tot ce știi în legătură cu acest Iustin Comănescu, cu care ai fost prieten, și, dacă se va dovedi că ești nevinovat, ești liber". Ridicai glasul: „Nu am mai multe de spus decît ceea ce ați auzit și alte dovezi nu pot aduce." „Mai gîndește-te", îmi răspunse. „N-am la ce să mă gîndesc. Dați-mi drumul acasă, sînt nevinovat." „O să ți se dea drumul, murmură el absent și întunecat, dacă se va dovedi că n-ai nici o legătură cu *Sumanele negre*, și o să explici detailat ce este cu aceste ordine... Am văzut noi alții care se declarau și mai nevinovați decît tine și în realitate..."

Ei, ce erau în realitate? Nu mai zise nimic. O tăcere rea se așternu pentru mine. Înțelesei deci că alții fuseseră și mai elocvenți în apărarea lor decît eram eu, înșelîndu-l însă, și că discernămîntul lui era

atrofiat. Nu mă dădui însă bătut în fața acestui om care nu avea forța necesară a inteligenței și a instinctului de a tresări înaintea unui om acuzat numai pentru că într-o scrisoare i s-a spus o propoziție ridiculă. Începui din nou să-i explic, dar el mă întrerupse brutal: „Lasă vorbele! Ești prieten cu un criminal. Asta urmează să explici. De aceea ai fost arestat." „Dar nu l-am mai văzut din '45. Cum adică, arestați un om pentru că a fost prieten cu cineva pe care nu l-a mai văzut de cinci ani și care a fugit de-atunci? Asta înseamnă că o să-i arestați și familia și pe toți care au fost prieteni cu el?" „Depinde!" „Dar vă declar că eu n-am părăsit orașul atunci cînd el a plecat în satul lui departe și am martori profesori și pe toți care mă cunosc." „O să-i ascultăm pe acești martori și ai dreptul să-i citezi și la proces în apărarea ta."

Așadar, gîndii, proces totuși! Rămăsei tăcut și încordat. „Apărarea mea? strigai. Dar care e acuzația? Care ar fi obiectul acestui proces? Să dovedesc eu că sînt nevinovat? Cine vă dă dreptul, ce lege, să puneți un om într-o astfel de situație? Pentru a aresta pe cineva, trebuie o dovadă de vinovăție – în cazul meu, că am făcut parte din organizația *Sumanele negre*. Or, dumneavoastră n-aveți nici o dovadă, atunci de ce m-ați arestat? Credeți că e o glumă să arestezi un om liber? Singur ați spus că acea scrisoare nu e o dovadă. Ce rămîne atunci? Faptul că am fost prieten cu un terorist. Dar mai întîi că pe atunci nu era terorist, a devenit pe urmă, și de ce aș fi eu vinovat că a devenit? Am luat eu parte la acțiunile lui?" „Asta urmează să ne dovedești, că n-ai luat!" „Eu să vă dovedesc?" strigai indignat.

Nu mai aveam nici o reținere. Aveam intuiția că nu stătea în puterea acestui om să micșoreze răul care se abătuse asupra mea, era și incapabil și orb, nu cunoștea legile care guvernează viața oamenilor, nici cele făcute de ei, nici cele divine, dar, credeam eu, nici mai mult rău nu putea să-mi facă decît cel pe care voia să mi-l facă, adică cel mai mare, să mă arunce în mecanismul unei anchete care nu trebuia să dea greș și al unui proces pe care ei nu-și puteau îngădui și nu îngăduiau să-l piardă... Trebuie să spun că acest adevăr aveam să-l aflăm noi toți mai tîrziu, ca adevăr clar și distinct, dar arestarea noastră pune sub stare de alarmă toate instinctele, și numai cei neavertizați, cei naivi, cei care puteau fi uluiți cînd erau arestați și strigau „dar n-am făcut nimic. Ce-aveți cu mine?" puteau aștepta liniștiți în celule să fie eliberați cu

zîmbete și scuze. Eu fusesem prevenit nu numai o dată de Ion Micu, și abia acum, în fața acestui om, îi înțelegeam spaima: nu auzisem de oameni arestați cărora apoi li se dădea drumul, ci numai de: *a fost arestat* și atît, adică s-a terminat cu el, a fost condamnat și a dispărut. Astfel dispăruse Cubleș la acea manifestație și nu mai revenise în facultate, dar nu măsurase nimeni gravitatea și semnificația faptului. Cine știe ce-o fi făcut, gîndeam, degeaba nu l-au condamnat ei... Tot astfel avea să mi se întîmple și mie... În clipa aceea însă mi s-a trezit cu putere dorința de a-l smulge pe acest om din mecanismul al cărui instrument era și a-l face să înțeleagă că poate și altfel să-și folosească puterea, și anume, să judece singur și pur și simplu să-mi dea drumul.

„Și dacă nu pot să vă dovedesc? am reluat. Dacă toți cei care mă cunosc, din frică să nu fie ei înșiși arestați arbitrar, așa cum arbitrară e și arestarea mea, vor spune: da, l-am văzut că e în oraș, dar n-am stat cu ochii pe el, am avut alte griji, nu știm exact dacă a lipsit sau nu, dacă a stat *tot timpul* în oraș. Or, veți decide dumneavoastră în fața acestor declarații evazive, pentru a lua parte la o crimă ajung patruzeci și opt de ore. Și cum prietenia mea cu acest Iustin e dovedită de o scrisoare în care e vorba de «ordine» sau «ordonanțe» date și primite (cine mai stă să distingă că ordine cu ordonanțe nu e același lucru), veți ajunge la concluzia că sînt vinovat. Dar fără dovezi! strigai. Nu credeți totuși că trebuie să-mi dovediți vinovăția?" „Se va vedea în cursul anchetei", îmi răspunse implacabil. „O să vie o zi, îi spusei atunci cu o încredere aproape sălbatică în viziunea pe care o avusei în clipa aceea, cînd o să fiți în locul meu, dar nu nevinovat, și voi depune mărturie împotriva dumneavoastră. Cunosc istoria revoluțiilor și vă asigur că totdeauna (și nici revoluția proletară n-a făcut excepție) cei care s-au aflat în situația dumneavoastră au avut soarta victimelor lor."

CAPITOLUL **III**

...**N**u mai pot continua relatarea acestor amintiri, această parte a lor. O greață insuportabilă mi se urcă în gît, și ca o amintire a anilor cînd, după ce am fost iar liber, am așteptat să se îndeplinească această prezicere. Nu s-a îndeplinit nimic... Această greață mă apuca îndată ce vedeam uniformele pe stradă și chipurile care afectau că sînt și ele ale unor oameni obișnuiți... cu neveste și copii și bucurii simple ca oricare dintre noi... Dar iar anticipez o experiență pe care abia ar urma s-o evoc aici... O voi scurta, deși e o verigă groasă în destinul meu. Ar trebui să scriu despre asta o nouă carte, cea de față născîndu-se numai pentru a putea să ajung, în aceste zile care mi-au mai rămas, la o scenă, una singură, cînd într-o dimineață m-am pomenit cu o floare pe biroul meu... Această scenă mă obsedează și nu perversitățile acelor timpuri al căror mit primitiv și barbar deși s-a prăbușit semenii mei încă nu se desmeticesc, sînt încă neîncrezători, ca și cînd s-ar teme să nu-i reînvie cadavrul; vor să-l lase să putrezească total și abia după aceea să-i arunce cenușa în vînt.

„Mă amenințì? rînji el cu o cruzime care abia atunci i se dezvălui. N-o să mai ai ocazia! N-o să te mai întorci de-acolo de unde o să te trimit, contrarevoluționarule!” „Nu se știe! îi răspunsei îndîrjit. Vreau să vă pun o întrebare: ce v-au făcut dumneavoastră oamenii de îi arestați? Ce suferințe v-au provocat? Ați trecut prin vreun război civil în care contrarevoluționarii v-au ucis familia, prietenii, copiii? Ați fost torturat la poliție ca vechi ilegalist? Ați avea o justificare. Nu, nimic din toate astea nu vi s-a întîmplat, vă cunosc, cei care au trecut pe-acolo arată altfel... Atunci ce-aveți dumneavoastră cu oamenii de-i arestați? N-ați citit puțină istorie? Nu știți că istoria nu stă pe loc, că după ce apare un val, se sparge, și un altul vine din urmă?” „Nu, zise el, nu sînt așa de mare filozof ca tine, eu îndeplinesc sarcina pe care mi-a

încredințat-o partidul, de a stîrpi pe toți dușmanii poporului, indiferent sub ce mască s-ar ascunde, și degeaba îmi vii tu cu teorii, chestii istorice și alte baliverne, n-avem noi acuma timp de asemenea parascovenii. După tine ar trebui să lăsăm burghezia să-și facă toate mendrele și noi să ne uităm și să filozofăm, c-o fi, c-o păți, pînă ne-am trezi toți omorîți de legionari și criminali de război care au format bande teroriste prin munți și atacă satele în haite, ca lupii... Lucrătorii noștri își dau viața urmărindu-i prin coclauri și mă mai ameninți și tu ca un inconștient, chiar aici în biroul meu...” „Da, zisei și eu cu ironie, am și poziția cea mai potrivită ca să vă ameninț!” „Da, dar ia să ai un pistol-mitralieră în mînă și să mă prinzi în munți, te-aș vedea eu că n-ai mai face cu mine teorii istorice și m-ai ciurui fără discuție, ca un dușman de clasă înrăit ce ești!” „De ce aș fi eu dușman de clasă? Faceți ipoteze cu pistoale-mitralieră și munți și asupra sentimentelor mele de clasă (deși știți din dosar că tata e muncitor), numai ca să mă puteți înfunda. Ce nevoie aveți? Nu vă ajung dușmanii din munți?”

Strania luminiță de la început reapăru în privirea lui odată cu răcnetele care urmară și, spre fascinația mea, nu se mai stinse tot timpul cît urlă: „Știu eu de ce fac astfel de ipoteze cînd rămășițele bandelor *Sumanelor negre* care n-au fost încă stîrpite s-au unit cu legionarii și criminalii de război care asasinează activiști de partid de la sate, crezînd că n-o să punem noi mîna pe ei și o să vină anglo-americanii să-i aducă iar la putere! Am spus: ancheta va lămuri ce e cu scrisoarea asta și cu ordinele care se așteaptă de la tine și, dacă se va dovedi că ești nevinovat, ți se va da drumul. Dacă nu, la canal, să puneți acolo umărul la o construcție măreață și să nu mai aveți cum să primiți sau să dați tot felul de ordine sau ordonanțe teroriștilor fugiți în Occident. Poate vă învățați minte!” O mînă mă bătu pe umeri și mă ridicai. Apăruse un securist care mă duse în celulă.

Ar fi trebuit totuși ca luminița aceea să mă salveze. Sau poate m-a salvat doar pe jumătate? Sau poate chiar mi-a salvat viața? Fiindcă după un proces care n-a durat mai mult de cincisprezece minute nu m-au trimis la canal, unde pe urmă am auzit că mulți au murit, ci m-au condamnat la trei ani de închisoare, practic la muncă forțată în minele de plumb de la Baia-Sprie. Mai bine a fost acolo decît cele trei luni petrecute în beciurile Securității, unde am fost torturat aproape tot

timpul, nu fizic, ci prin agresiune și violență asupra intimității simțirii și gîndirii mele firești, pînă la halucinație, să spun ce era cu ordinele acelea, ce fel de ordine așteaptă acel Iustin să-i dau eu de-aici din țară? Eram smuls din somn în miez de noapte, dus într-un birou unde un ofițer, totdeauna altul, începea întîi prin a-mi oferi o țigară chiar din tabacherea lui, pe urmă: numele, prenumele, profesia, părinții, rudele, prietenii și povestirea detailată a tot ce-am făcut după 23 August și pînă în prezent. Aceeași povestire, de zeci de ori, uneori doar relatată, alteori scrisă. Apoi începea interogatoriul. Cînd l-am cunoscut pe Iustin? Ce fel de om era? Ce discutam împreună? Ce prieteni comuni mai aveam? Uneori ținîndu-mă în picioare, alteori pe un scaun fără spetează, ore în șir, și silit să povestesc neîncetat. Uneori cu lampa de birou în ochi, cu un bec orbitor, alteori silindu-mă să-l urmăresc, ca să-i pot auzi întrebările, plimbarea odihnită de-a lungul și de-a latul biroului. Ajunsesem să mă gîndesc cu nostalgie la primirea și interogatoriul colonelului ungur în biroul căruia nimerisem parcă din întîmplare în seara cînd fusesem arestat. Cînd am ieșit după trei ani l-am întîlnit odată pe stradă și l-am oprit. Nu mai era colonel și l-am întrebat dacă își mai aduce aminte, așa și pe dincolo, de un universitar, într-o seară, la el în birou... „Nu, dragă, mă confunzi, eu sînt ober chelner la restaurantul «Făgetul», de șapte ani lucrez acolo", și s-a îndepărtat repede, stîrnindu-mi îndoieli. Totuși, nu mă înșelam, avea aceeași mustăcioară blondă și același păr ușor patinat și pieptănat lins. Același glas, dar bineînțeles nu aceeași bună dispoziție jovială de atunci. Mi-a rămas din acele trei luni petrecute la Securitate, pe lîngă un sentiment insuportabil de mare neliniște, pe care numai munca istovitoare din mină l-a mai atenuat, și o nedumerire. De unde învățaseră acei băieți, care mai toți erau cam de aceeași vîrstă cu mine și păreau toți ori de pe la țară, ori fii de muncitori, tortura rafinată cu ajutorul unui interogatoriu? Cine le dezvăluise astfel de secrete, care nu se coc decît prin practică veche în această meserie și bineînțeles în servicii la fel de vechi și cu tradiție? Nu știu cine îi învățase, dar n-am surprins la nici unul nici cel mai mic semn că ar fi vorba de o tehnică învățată. Nu, era una însușită și care făcea în întregime parte din chiar gîndirea lor intimă. Nu erau automate, cum s-ar putea crede. Simțeau că trăiesc în mod firesc torturîndu-mă pe mine și aveau surîsuri fine, cînd de fiecare dată protestam: dar am

mai făcut aceste declarații de sute de ori. Sau: vă cred, și eu dacă aș fi în locul dumneavoastră aș fi nedumerit de această scrisoare și aș pune aceleași întrebări. Dar vă declar totuși că nu se ascunde nimic în acele cuvinte, că a fost o glumă absurdă, neverosimilă, stupidă, de studenți. Nici o fibră nu se mișca pe obrazul anchetatorului. Și continua, plesnind de sănătate, de satisfacție că era tînăr, ras proaspăt și pieptănat, cu guler bine călcat de nevastă-sa, care îl primea la întoarcere cu îmbrățișări și sărutări, misteriosul plan de demolare a voinței mele, a rezistenței mele sufletești, pînă ce – mi se sugera – voi renunța la o apărare zadarnică și voi face declarații complete. Nu le păsa și nu intra în calculele lor că un om care n-are ce declara seamănă tot atît de mult cu unul care are. Cînd deci să oprești această tortură și cînd să continui? Cînd? Nicicînd! Pînă declari sau pînă cînd îți pierzi controlul și începi să delirezi. Atunci urma o pauză de o zi și o noapte și erai dus din nou sus, cu forțe proaspete, cîte îți mai rămăseseră. Nici o grijă, e destul timp să le pierzi aceste forțe și să spui pe urmă și ce lapte ai supt de la mă-ta. Aveau, desigur, experiență și probabil că între ei le scăpau scurte cuvinte numai de ei înțelese. Cum stai? Merge, n-o s-o ducă mult. Tu? A mărturisit, mare pehlivan… Fiindcă mărturisirea, deși suficientă în sine, antrena apoi producerea probelor, noi arestări de inși implicați, noi declarații și apoi sentința. Cum să scape cineva care n-avea nimic de declarat de acest asalt continuu al mai multor voințe asupra ta, care n-aveai decît una? Scopul justifica smulgerea în acel fel a probelor, după aceea totul intra în legalitate, băieții erau satisfăcuți, își făceau datoria, uneori erau înaintați în grad. Totul era să nu intri în această mașină de produs dovezi, care din punct de vedere moral trăia, bineînțeles, pe realități, adică pe cazurile de culpabilitate adevărată, spionii, teroriștii, fugarii prinși la graniță, care desigur se apărau și rezistau ca și un nevinovat. Ce făceau totuși cu un nevinovat? Nu-l iertau nici pe acesta, nu-l declarau nevinovat și să-i dea drumul, dar sentința era mai blîndă, cum a fost în cazul meu. Cînd se oprea mașina? Cînd nu mai puteai colabora cu ea. Fiindcă mult timp trăiai cu sentimentul că trebuie să răspunzi la întrebări, e unica ta șansă, să povestești, să explici. Anchetatorul era altul, el poate că nu știa, sau poate era mai inteligent decît ceilalți și s-ar putea ca, auzindu-te, să înțeleagă și să fie ultimul interogatoriu care ți se mai ia.

Într-o zi însă am încetat să mai vorbesc, nici nu mai auzeam întrebările, devenisem apatic, absent, nepăsător. Faceți ce credeți, spuneam, condamnați-mă, împușcați-mă, dar nu mai am nimic de declarat. Nu era o tactică, ci cu adevărat cel mai adînc instinct al meu intrase în alarmă: dacă mai continuam să le răspund puteam muri cu adevărat sau să-mi pierd mințile. Imediat a urmat procesul, pe baza unui articol pe care nu-l cunoșteam, și am fost condamnat după o simplă formulă pe care nici n-am auzit-o bine, a procurorului, care colabora cu instanța. „Recunoști că…" a zis judecătorul și a repetat ininteligibila formulă. „Nu recunosc!" am răspuns. „Nu recunoști, dar probele sînt la dosar." Apărarea? Un individ care cerea, grăbit, circumstanțe atenuante. Martori? Nu fusesem anunțat că îi pot cita. Doar acest individ pe care nu-l cunoșteam și care a zis: „Onorată instanță, dat fiind cazul în speță, cer circumstanțe atenuante". Sala? Cîteva capete necunoscute, nimeni dintr-ai mei. „Trei ani închisoare", a rostit judecătorul și am respirat adînc, căci tot atît de bine aș fi putut auzi cinci, șapte sau, cine știe, și mai rău, cum am auzit apoi la Baia-Sprie că li s-a întîmplat altora, pentru aparențe de vinovăție mai anodine decît a mea.

Aici însă trebuie făcută o precizare: e vorba de cinismul care se instalează în închisori, cinism menit să-i facă pe toți egali, să poată trăi fără să-și piardă sarcasmul, humorul devenit negru și toată gama de sentimente umane, care îți dau certitudinea că, deși închis, nu ți-ai pierdut judecata și nu te poate duce nimeni de nas. Îl vezi pe-ăla? O să-ți spună că e nevinovat. A fost prins după stabilizarea din '47 cu un sac de cocoșei, a stat la pîrnaie cîteva luni, a fost iertat, i-au dat drumul imediat, l-au prins iar cu un sac de cocoșei, plus dolari. Dar pe-ăla de colo, care pare deșelat, care se preface că abia poate să împingă vagonetul? E generalul cutare, care era cît pe-aci să zădărnicească planul regelui de a întoarce armele și a-l aresta pe Antonescu, jandarm mare peste Capitală! Dacă îl întrebi o să-ți spună că datorită lui s-a făcut 23 August și că acum iată răsplata. Mai multe adevăruri, mi s-a șoptit, planează asupra fiecăruia pe care îl vezi aici. Unul e cel pe care îl spune el, altul e cel pe care îl știe doar el și nu-l spune, altul pe care îl știu alții despre el, altul pe care îl știe Securitatea și mai e un adevăr pe care nu-l știe nimeni, dar care va apărea prea tîrziu, cînd n-o să mai intereseze pe nimeni. A fost dezvăluirea care m-a surprins cel mai tare și care

mi-a rămas. Fiindcă, gîndindu-mă la mine, știam și eu un adevăr pe care nu l-a descoperit nimeni, nici Securitatea: caietele mele, asupra cărora anchetatorii nu m-au interogat, deși erau la ei și constituiau o dovadă zdrobitoare a ereziei gîndirii mele filozofice. Mai tîrziu am aflat că numai pentru că ar fi citit cineva astfel de lucruri și nu scris, și a luat ani grei de închisoare. N-am fost judecat după ele, probabil că n-au avut un expert să le studieze, sau poate că expertul nu era un idiot și n-a făcut un referat care să mă acuze. Și mai era adevărul gîndirii mele intime, pe care o cunoștea doar Ion Micu, adevăr pe care îl formulasem în acea memorabilă discuție de la braserie, cu care el nu fusese de acord: că o revoluție trebuie întîi pregătită și apoi declanșată, ca să poată cu adevărat să ne dea tuturor sentimentul jubilator al unei profunde eliberări...

CAPITOLUL IV

Înainte de a fi trimis în Baia-Sprie am stat cîteva luni într-o închisoare unde toată lumea de deținuți mi s-a părut născută dintr-un coșmar al comicului. Ce este un individ care a fost odinioară o ființă a cărei simplă semnătură putea determina fericirea sau nenorocirea altora? O epavă fără dinți, cu pungi la ochi, hămesit după un castron cu ceva murdar în el, dar care îl făcea hulpav, cum poate nu fusese el niciodată la recepțiile cu icre negre și cine știe ce rarități, păstrugă, cegă, pești, nisetri... Mulți dintre ei au scăpat și, redevenind liberi, au putut să se dedice cu strălucire profesiunilor lor inițiale, de ingineri, chimiști, medici sau matematicieni. Numai foamea și pierderea libertății pot degrada o ființă umană. Foști miniștri, subsecretari de stat, patroni de uzine, bancheri puternici ai altor vremuri, corpul lor semăna acum cu un sac de cartofi... Fuseseră smulși din familiile lor unde ar fi putut duce o viață demnă, oferindu-și serviciile noii societăți, căci Marx nu scrie nicăieri că trebuiesc urmăriți oamenii, ci desființat doar sistemul, regimul capitalist... Ba chiar el scrie undeva că fostul proprietar de uzină are dreptul la o despăgubire, fiindcă nu e vinovat el ca individ, că a acționat în unicul cadru al unui sistem de producție considerat atîtea secole drept natural: era un produs istoric al dezvoltării, și nu al unei conspirații individuale împotriva poporului, ca să poată fi apoi judecat și pedepsit. Lenin a fost mai abil, a folosit aceste cadre, de ale căror însușiri nu se îndoia. Numai la noi scriitori viciați de un entuziasm frenetic au putut să adopte ideea că un individ pierzînd privilegiile clasei sale, care fusese odată la putere, își pierde și calitățile sale proprii, pe care de fapt nici nu le-a avut, ba chiar decade biologic. Se vorbea în închisoare de unul mai abil, ale cărui cărți erau echivoce: așa căzuți cum sînt acești foști și fără puterea de odinioară, scria el, ei sînt superiori proletarilor... Asta după ce mai întîi încercase să le scrie acestor proletari „biografiile", salivînd de pofta de a parveni... Dar „biografiile" n-au plăcut și atunci a fugit în Occident „să depună

mărturie". Se povestea acolo în închisoare că fusese trimis de *Scînteia* să scrie un reportaj de la un proces al unor teroriști care se judeca la Timișoara, orașul său natal. Și l-a scris, deși știa că același tribunal avea și pe rol și jos în beci pe tatăl său, căruia trebuia să-i vie rîndul. Desigur, nevinovat. Coincidența nu i-a provocat acestui scriitor vreo dramă corneliană între dragostea sa pentru taică-său și datoria lui de reporter al *Scînteii*.

Era acolo generalul Macici, militar celebru în... Dar de ce să mai spun cine mai era dacă ajunseseră toți nimic? Cine voia să se poarte ca și cînd ar mai fi însemnat ceva era luat în derîdere, și degeaba ascultam șoaptele unui poet care îi cunoștea pe toți, rangurile, meritele, mărimile mi se învălmășeau în minte și nu reușeam să le rețin numele, mai ales că n-am stat mult printre ei. „Tinere, se apropia de mine cîte unul umil, n-ai cumva o țigară?" „Păi de unde, dom' general?!" îi spuneam cu regret, dar pe urmă îl căutam pe poet, care se întîmpla să mai facă rost, îi ceream una și mă duceam la general sau ministru ce fusese, și i-o dădeam. Tresărea, uitase că îmi ceruse, o primea cu mîini care nu erau tremurînde, dar nici liniștite, o aprindea și îmi spunea: „Îți mulțumesc, generosul meu tînăr, dar ce cauți tu aici, băiat în floarea vîrstei? Ce-ai făcut?" Nu spuneam unul din cele patru adevăruri posibile, ci unul inventat, cel mai simplu și mai comod: „Cocoșei, dom' general!" „A! Cocoșei! O să-ți dea drumul să mai declari alții, așa că fii atent..." „Da, dom' general, cunosc trucul, dar nu mai am alții." „Da, dar o să faci tu rost de alții, or să te prindă iar și... Aurul e ochiul dracului. Nu reziști cînd îi vezi culoarea aia frumoasă, parcă îți spune: Ascunde-mă, nu fi prost, n-o să afle nimeni!" „Așa e, dom' general, *auri sacra fames*[1]" „Pe unul l-a prins că mai avea, în felul următor. Cît ați spus că ați predat? Douăzeci de cocoșei. Îi predase de bunăvoie, atunci în '47, imediat după stabilizare, cînd, dacă îi predai, nu-ți făceau nimic. Nu vă supărați, i s-a spus, am numărat de două ori, lipsește un cocoșel, sînt numai nouăsprezece, mergeți dumneavoastră acasă, căutați-l, o fi căzut pe jos, și aduceți-l. Ăla s-a dus și s-a întors cu cocoșelul și atunci funcționarul, un polițist, a rînjit. Nu lipsește nici un cocoșel, înseamnă că mai aveți. Și l-a arestat, i-a făcut percheziție și a mai găsit... La zdup cu el!" „Ați ascuns și dumneavoastră?" „Nu, o rudă de-a mea!" „Și a prins-o?" „Cum

[1] Foamea de aur *(lat.) (n. r.)*

să n-o prindă??!" „Și de ce sînteți aici?" „Mai sînt și alte delicte, de pildă omisiunea de denunț..." Evident, era adevărul pe care îl spunea el... „Și cît v-au dat, dom' general?" „Opt ani!" Nu era de mirare. Se începea de la trei pînă spre zece, șaisprezece...

Poetul, un ins înalt ca o prăjină, semănînd cu o barză, bucureștean, avea parcă tot timpul un surîs sarcastic pe buze, dar un sarcasm bonom sau mai bine zis boem, ca și cînd nu putea uita cafenelele și viața literară din care fusese smuls fiindcă fusese prieten cu doi critici țărăniști care îl cultivau. „Aiurea! îmi spuse el, ei sînt liberi și pe mine m-au închis. Fiindcă eu, ca un prost, am preluat bancurile lor, le-am spus și altora și m-au înhățat. Marele Ion Barbu i-a înfipt bine în furculiță și eu nu l-am luat în seamă. Covrigarii de la Găești! Da, sînt niște covrigari! Dar ce importanță mai are, eu tot mă curăț, sînt atacat. Dacă aș ieși imediat, aș scăpa, a apărut penicilina și un medicament numit *Pas*, care vindecă, dar nu ca să mi se facă penicilină și să mi se dea *Pas* sînt eu aici! Ce căcat! O să mor și o să mi se vadă, întins în celulă, un nas ca o trompă, o să vă uitați toți la nasul meu și o să rîdeți!" Bineînțeles că nu-l credeam, foarte rapid mi se impusese cinismul de care am pomenit, să nu crezi ce ți se spune și să nu te miri dacă ceea ce ți se spune se adeverește într-o zi că n-a fost minciună sau prefăcătorie.

Toată ziua făceam papuci (papuci care îl treziseră și pe împăratul Chinei la o nouă conștiință), pînă într-o zi, cînd se formă o nouă echipă în care intrai și eu și ne pomenirăm cu un civil cu un instrument în mînă și cu un maldăr de nuiele alături. „Domnilor, începu el, cu ajutorul acestui instrument ingenios, numit cosor, o să învățăm împreună să facem lucruri foarte utile oamenilor, țăranilor în special, dar și altor categorii, și anume: coșuri! Ce este un coș? Este un obiect din nuiele, cu o capacitate anumită de încărcare, de pildă, coșuri pentru porumb, cu care se încarcă o căruță direct de pe ogor și a cărui capacitate, în porumb brut, coincide, după curățare, cu un dublu-decalitru. În ingeniozitatea sa, fără să măsoare cu nimic, țăranul își împletește un coș care îi permite să-și evalueze fără alte măsurători recolta sa de porumb pe un pogon, adică numără cîte coșuri a adus acasă și știe cîte duble a făcut, calcul care îi permite să-și dea seama cît poate să vîndă pe piață și cît să-i rămînă pentru hrana sa zilnică, pentru însămînțat și pentru orătăniile pe care le are el în curtea sa..."

Gîtul miniștrilor, matematicienilor, inginerilor se întinse la auzul acestui început de prelegere, asemeni școlarilor cuminți care încă nu înțeleg ceea ce li se spune, dar al căror instinct îi ține în bancă holbați, să se străduiască și să învețe totuși. „Pentru aceasta, continuă individul, cineva s-a gîndit să vină în ajutorul țăranilor și a inventat acest instrument mai ingenios decît bricegele lor. Astfel a apărut cosorul zis al lui Moceanu, fiindcă așa îl chema pe inventator. El e compus din două părți, partea lemn-oasă (și ne-o arătă) și partea fier-oasă! Deci, să recapitulăm pe scurt: Cosorul lui Moceanu a fost inventat de Moceanu. El se compune...” „...din două părți”, se auziră deodată vocile ascultătorilor. Încîntat și surprins, individul surîse în sine. „Partea lemn...” zise el... „...oasă”, îl completă auditoriul. „...și partea fier...” „...oasă”, se ridicară vocile noastre. „Domnilor, exclamă individul (și își propti o clipă bărbia în piept de satisfacție), e o adevărată plăcere să ai de-a face cu intelectuali.”

Apoi trecu la demonstrația practică, folosirea acelui cosor la împletirea unui coș. E îndoielnic că împăratul Chinei a avut de-a face cu un mai ingenios maistru care să-i dezvăluie mai repede secretul producerii revelației unei noi conștiințe, fiindcă, după cîte am înțeles eu, drumul lui a fost lung... Ai noștri au avut revelația în chiar cursul prelegerii teoretice, dar și în trecerea la practică. Totuși, maistrul a privit cu neîncredere fenomenul și a doua zi s-a înființat din nou. „Să-mi spună cineva, a început el, cine a inventat cosorul lui Moceanu.” „Cosorul lui Moceanu a fost inventat de Moceanu,” a răspuns imediat în cor echipa noastră. „El se compune din două părți, a reluat individul. Partea...” „...lemn-oasă”, am silabisit noi... „Și partea...” „...fier-oasă”, am cîntat mai departe. „Domnilor, constat cu bucurie că intelectualul de-aia poartă această denumire, că te scutește de explicații inutile...”

Bizar personaj! Își bătea cumva joc de noi, fiind stupid el însuși? Cred că era mai degrabă în întregime stupid, fără să-i lipsească o vagă, dar tot tîmpă maliție. Nu o dată, după ce am redevenit liber, citindu-i, de pildă, pe Samuel Butler sau pe Heidegger, auzeam foarte distinct o voce interioară care mă făcea să întrerup lectura: „Cosorul lui Moceanu a fost inventat de Moceanu!” Da, îmi spuneam, de ce să-i dai unei maimuțe un sonet de Shakespeare să-l bată la mașină ca să demonstrezi că îl va bate la infinit? Să-i dăm mai degrabă această

clară și indiscutabilă axiomă: Cosorul lui Moceanu a fost inventat de Moceanu. Maimuța nu va reuși...

Nu păstrez astfel de amintiri din minele de la Baia-Sprie, unde am fost trimis cu poetul, care a murit acolo... Se perpelea în dormitorul comun și cerea mereu țigări, din care sugea disperat ca dintr-o ultimă plăcere pe care i-o mai putea oferi viața. Dar surîdea mereu sarcastic și ne spunea, rînjind, că o să crăpăm cu toții, fiindcă în urma lui n-o să mai rămînă nimic. O țară care nu știe să-și apere poeții va fi învinsă sau va supraviețui lamentabil la coada altor națiuni, fiindcă poezia e sîngele unui popor care curge subteran prin veacuri și îl face nepieritor. Sudoarea, deocamdată, era tot ceea ce vedeam cum curge din pieptul lui scofîlcit... Îl ștergeam, îl întorceam pe o parte și pe alta, în timp ce el ținea țigara în gură și ne înjura. Eram toți doborîți de munca dură din mine ca să mai tresărim la spusele lui. Într-o seară totuși ne uimi, ai fi zis că ne păcălea, se ridicase în capul oaselor și arăta odihnit și plin de vervă. „Nici măcar nu puteți să-mi dați un pahar de vin? Atunci cărați-vă! Ce așteptați voi de la viață, de vă încăpățînați atîta să n-o pierdeți? Ei, ce mare brînză ați face dacă v-ar da drumul? Viermi ai pămîntului, și tu, patrie, nu vei avea oasele mele, fiindcă eu am asta la mine (și ne arătă o fiolă, pe care o agită în aer), o înghit, mă dizolv în cosmos și de-acolo scuip pe voi...” Cu plumb în picioare, istoviți, îl părăsirăm și ne prăbușirăm în paturile noastre reci și murdare. „Petrini, îl auzii, hei, Petrini!... Am un mesaj pe care vreau să ți-l încredințez, pentru iubita mea”, îmi spuse cînd revenii și mă așezai alături. Și îmi dădu o adresă, pe care n-o ascultai... Memorează, răcni el:

„Iubito, mă gîndesc la tine
Ca un borfaș la ceasul unui lord
Și se ciocnesc în carnea mea drezine
Și caii au atac de cord!”

Îl avu, acel atac de cord, precedat de un val de sînge care îi țîșni pe gură și care nici măcar nu mă înspăimîntă. Ceilalți adormiseră. Ieșii afară și anunțai gardianul că unul din noi a murit. „Bine, zise el, du-te și te culcă, acum e tîrziu, o să-l luăm mîine dimineață.” Și își plecă fruntea și se îndepărtă astfel cu pistolul la șold...

CAPITOLUL V

Mă întorsei acasă după o absență de trei ani și trei luni, căci cele trei de prevenție nu mi se scăzuseră, și spre bucuria mea o găsii pe Matilda tot în casa ei, nu pățise în acest sens nimic. Avea musafiri cînd sosii, pipernicitul și fatala Tamara.

„Victor", strigă ea cînd mă văzu în prag, plimbîndu-și întîi privirea asupra chipului meu, ca și cînd nu i-ar fi venit să-și creadă ochilor. Sufletul însă îmi era inert, ascuns și tăcut, încît mă ferii de această privire, mă uitai într-o parte, închisei ușa pe care o băteau rafalele viscolului și uitai că sosisem acasă, deși sosisem aievea și într-o fracțiune de secundă văzusem ochii ei încărcați de iubirea de altădată. Dar Matilda nu mă luă în seamă, mă îmbrățișă, își vîrî chipul între obrazul și gîtul meu și rămase astfel ca o statuie care mă strîngea să mă sufoce: „Victor... Victoraș, șoptea. Iubitul meu... Ai scăpat?" „Da, îi răspunsei, am scăpat." „De tot?" „Da, de tot!" Vrusei să urc scările, să intru în casă, dar ea mă împiedică agățîndu-se de mine, îmi ațînu calea, mă înlănțui din nou și începu să mă sărute. Îi pusei mîna pe gură, îmi sărută palma... Apoi se desprinse, mi-o luă repede înainte și strigă: „Artimon, Tamara, a venit Victor! Victor, a venit Victor!" și îmi deschise larg ușa înainte.

Intrai călcînd rar, clătinîndu-mă de oboseală, dar și de nepăsare. Da, vedeam, mă așteptase, dar eu nu mă gîndisem la ea, încercasem de cîteva ori, dar gîndul nu putuse ajunge prea departe în adîncul sufletului, unde tot ceea ce trăisem mai înainte se ascunsese. Deplasarea gîndirii și amintirilor mele fusese aproape totală, ca să pot să trăiesc mai departe, să rîd, să gîndesc la ceea ce vedeam, să pot să mănînc, să mă culc și să dorm. Erau și inși care nu putuseră face acest lucru și se stingeau ca o lumînare în a cărei flacără, odată ajunși acolo, nu știuseră să sufle, sau nu mai avuseseră în ei forța vitală de a se adapta schimbării. Eu mă pregătisem atît de bine încît, dacă la expirarea termenului, în

loc să mi se dea drumul, mi s-ar fi spus că mi-a sosit o nouă condamnare (și acest lucru nu era absurd, li se întîmplase unora), n-aș fi fost nici prea surprins, nici prea disperat... Tot astfel, părăsind închisoarea, nu avui decît în primele clipe o bătaie, e drept, violentă de inimă, dar apoi o neliniște stranie mi se insinuă în suflet și redevenii sumbru. Ce-o să se întîmple acum cu mine? mă întrebai. O să fiu reprimit la facultate? Și dacă nu, ce-o să fac? Dar cu Matilda cum o să trăiesc? Și sosi imediat, în amintire, cu o prospețime extraordinară, scena din după-amiaza aceea a botezului, cînd trăisem profund și iremediabil despărțirea de ea, din clipa cînd vasul proiectil îmi zburase pe lîngă tîmplă, și apoi timp de un ceas sub avalanșa defulării spectaculoase a unui sentiment al ei de violență și de înstrăinare totală... A te mai gîndi la cea mai mică urmă de iubire ar fi fost o prostie și o orbire: n-ajunge că iubești tu, iubește, aici e totul, căci ea înțelegea să rămînă activă în viața cu tine, pînă cînd... Ei, pînă cînd? Pînă cînd n-o s-o mai iubești nici tu! Și pe urmă? Pe urmă vom mai vedea... Ei bine, aveam de gînd să parcurg întreagă această etapă, la sfîrșitul căreia nu mă aștepta nimic bun? *Il faut couper net*[1], îi spusesem eu Matildei, care ezita să rupă cu Petrică. Ei bine, ce-aveam să fac? Voi urma ceea ce o sfătuisem pe ea, acest *il faut couper net*?

Or, toate acestea nu scoseseră capul în închisoare, se retrăseseră în adînc din clipa cînd fusesem arestat, pînă în clipa cînd văzusem iar cerul și pașii mei ezitanți simțiseră sub tălpi pămîntul liber... Liber, preferai pînă în pragul casei și chiar și după ce intrai în ea, starea de spirit din închisoare, cînd toate aceste întrebări dilematice nu mi se puneau. Luam cunoștință în mod lucid de această amorțire a sufletului și nu voiam s-o alung... „Vreau să văd fetița, spusei, ignorîndu-l și pe pipernicit și pe Tamara lui, care se uitau la mine cu acea umbră în privire pe care o așterne timpul și care ne face să uităm orice jignire sau resentiment: se uitau la mine cu o prietenie afectuoasă de rude. Vreau să văd fetița", repetai după ce dădui absent mîna cu el. Amintirea fetiței fusese singura care îmi însoțea, ca o luminiță, clipele de dinainte de a cădea într-un somn de plumb. Totdeauna. Nimeni altcineva. Nici mama, căci gîndul la ea mi-ar fi stîrnit durere. Cu fetița trăiam în gînd și în timpul istovitoarei munci subterane, dar o feream, nu era un gînd

[1] Trebuie să rupi (legătura) fără scrupule *(fr.) (n. r.)*

total, ci doar un gînd că aveam un gînd, și anume, că înainte de a adormi se va aprinde sub pleoapele mele o luminiță, căreia îi surîdeam: „...cîte luni ai tu acum...? cinci...? șapte...? zece...? paisprezece...? Un an, trei... Și cu cine semeni? Cu tata...? Cu mama...? Cu amîndoi...? Cu vreun bunic...? Din partea cui...?"

„Scoate-ți paltonul și căciula, zise Matilda, se poate speria." Cum să scot paltonul? Sub el costumul meu era rupt, cîrpit și murdar. Pipernicitul și Tamara înțeleseră și se grăbiră să plece. Mă dezbrăcai și vrusei să intru în dormitorul copilului. „Ești nebărbierit și nu ai o figură prea blîndă, zise Matilda. Bărbierește-te, fă o baie... ai timp s-o vezi... ustensilele tale au rămas acolo așa cum le-ai lăsat..." „Nu, zisei, las-o să se sperie, vreau s-o văd..." Și intrai în dormitorul ei călcînd greu cu bocancii mei scorojiți de ani, numai a bocanci nu mai arătau. Mă întîmpină o tăcere ferită, de sanctuar. Matilda aprinse totuși hotărîtă lumina. O văzui pe fetiță în patul ei, cu fundul în sus, pe brînci, într-o poziție chinuită, dar cu chipul senin, vîrît în pernă. Dormea. „De ce stă așa?" șoptii. „Nu știu! zise Matilda. Degeaba o întorc eu și o pun să doarmă întinsă, o găsesc cum o vezi."

Mă aplecai și o luai în brațe așa cum era, ea deschise ochii, și în prima clipă simții corpul ei micuț într-o zvîrcolire de retragere, dar apoi se uită la mine fără să clipească, în expectativă. „Silvia, e tata", șopti Matilda, și atunci copilul se încredință glasului cunoscut, își deturnă privirea și îngînă interogativ: „Tata?! Tata?" „Tata, mamă, a venit acasă să se joace cu tine... Sărută-l pe tata..." Fetița se relaxă, corpul ei micuț se făcu moale, se aplecă, dar n-o lăsai să mă sărute, o sărutai eu, cu grijă să n-o sperii, o mîngîiai pe părul ei blond, îi sărutai mînuțele. Era amețitor cum mă privea, se uita în lături, într-o parte, apoi în cealaltă, apoi iar la mine, calmă, puțin uimită, cu o ezitare a mișcării de întoarcere a gîtului ca și cînd între timp i-ar fi mers mintea, *s-ar fi gîndit*, fără gesturi necontrolate, fără grimase de dorințe de copil care nu poate sta locului mai mult de cîteva clipe, cum erau alții. Căldura dulce a corpului ei mi se transmise și mă tulbură și o pace adîncă se lăsă asupra mea, o încordare ascunsă se despleti în mine, neliniștea, privind această minune care nu sperasem să arate astfel, mă părăsi. „Fetița asta nu e proastă", murmurai răgușit de o emoție copleșitoare, nemaiștiind ce spun, căci nu ăsta era gîndul meu din acea clipă, ci un

altul, pe care nu voiam să-l exprim, de recunoștință pentru cea care o făcuse și o învățase în lipsa mea să spună tată, pentru Matilda... „E frumoasă, murmurai mai departe, e atît de frumoasă... Și e blondă...” „N-o să rămînă așa, zise Matilda, dar s-ar putea să rămînă...” „Dar cu cine seamănă, fiindcă nu seamănă nici cu tine, nici cu mine.” „Nu știu, zise Matilda, încă nu se știe, cu toate că unii copii se dezvăluiesc din primele săptămîni... Uneori seamănă cu tine... S-ar putea să fie cine știe ce străbunici... Sau poate o ființă cu totul nouă, sau cu prea puțin în ea din ce-a fost înainte...” Privirea fetiței deveni intensă. „Barba!” zise ea uimită, dar ca pentru sine. „Da, mamă, barba, zise Matilda. Tata are barbă, dar o să și-o radă, să nu te zgîrie...”

Și mi-o luă din brațe, și o puse jos, și îndată micuța făptură începu să meargă, dar cu o direcție sigură. Matilda se luă după ea. „Hai, zise, aruncă și tu zdrențele alea, fă o baie și să ne așezăm la masă. Vezi că avem acum un boyler. Am tras gaze, am scăpat de lemne, avem apă caldă cînd vrem. Am făcut și eu ceva cît ai lipsit, surîse ea, n-am stat degeaba. Vin îndată să-ți aduc pijamaua și halatul...”

Veni să mă întrebe dacă o las să mă spele pe cap. „Trebuie să te tunzi, îmi spuse în timp ce mă săpunea, păduchi ai?” „Probabil!” „Am aruncat tot, și palton, și bocanci...” „Rău ai făcut, voiam să le păstrez ca amintire.” „Ba trebuie să uiți tot... O să-ți povestesc de ce ai luat numai trei ani...” „Trebuia să iau mai mult?” „Cel puțin șapte, căci așa am aflat, pentru nimic se dă trei ani, să aibă ei timp să-ți răscolească viața, și dacă găsesc ceva, îți mai dau...” „De caietele mele ai aflat ceva?...” „Sînt ascunse bine. Nu mi-a fost ușor să pun mîna pe ele, știam ce conțin și ai avut noroc că fratele unei colege de-a mea, care ține foarte mult la mine, e profesor de marxism la Universitatea de partid, și ea mi-a spus: «Matilda, nu e bine, frate-meu mi-a spus că i s-au dat la referat niște caiete ale bărbatului tău. Poate să ia ani grei de pușcărie, dacă el face un referat și spune ce e în ele». «Păi să nu facă», i-am spus eu acestei colege. «Da, zice, dar îi e frică și lui. Dacă Securitatea dă caietele la un contrareferat?» Așa s-a și întîmplat, dar am avut toți noroc, i le-au dat lui Vaintrub... Mi-a telefonat într-o zi că vrea să mă vadă. «Doamnă, zice, nu e bine cu Petrini. Cum a putut să facă imprudența să scrie astfel de lucruri și să le mai țină și în casă? Acuma eu ce să fac? Nu pot să mint, fiindcă...» și mi-a repetat exact ceea ce gîndise și fratele colegei

mele: că Securitatea nu se va mulțumi cu un referat și va cere altul, și dacă al doilea va face un referat așa și pe dincolo... În ce situație o să se trezească el, Vaintrub, că a acoperit pe cineva care se făcea vinovat de idealism și fondator al unei noi religii? «Domnule Vaintrub, i-am spus, mai există un referat, nu vă spun al cui, dar există.» «Și ce spune în el?» «În concluzie se spune că sînt prelegeri de istoria filozofiei, rezumate de cărți filozofice materialiste.» «A riscat așa ceva?» «Da, a riscat!» «Bine, atunci voi risca și eu. În orice caz, vom fi doi, poate că nu va mai fi un al treilea»... Poate că ar mai fi fost, cine știe, mai tîrziu, poate că ar fi fost trimise chiar la București, dar am intervenit și eu și mi le-au trimis acasă, mai spuse Matilda în timp ce mă spăla pe spinare. În orice caz, ori trebuie să le pitești bine, ori să le arzi..."

CAPITOLUL **VI**

„**B**ine că n-ai pățit nimic cu casa”, îi spusei apoi Matildei la masă. „Crezi tu?! zise ea. A treia zi după arestarea ta au venit să mă evacueze. Chiar căpitanul acela care te-a ridicat venise gata pregătit, cu două camioane, unul deja încărcat cu niște mobile și altul gol, să le încarce pe-ale mele. Îi spusesem Anei să nu deschidă la nimeni și dacă totuși cineva încearcă să spargă ușa, să-mi telefoneze imediat. Așa s-a și întîmplat și am telefonat și eu lui Mircea, primul-secretar al județenei. Ce se întîmplase? începu Matilda să povestească. Mircea e un fost ilegalist bucureștean, pe care îl auzisem odată cînd venise pe la noi, pe la arhitecți, salvîndu-l cu o singură frază pe Gociman, care tocmai fusese dat afară de la catedră și era amenințat să fie dat afară în general și din Arhitectură. «Dar Gociman unde e?» m-a întrebat el gata să iasă din birou. Cum, nu știa? ne-am mirat noi. De unde am înțeles că ministerul îl dăduse afară direct, trecînd peste organele locale, în orice caz el, Mircea, nu fusese informat. Și a început să ne asculte... Că așa și pe dincolo, că a păstrat un minut de reculegere cu studenții cînd a fost alungat Mihai I... Atunci el a spus ceva extraordinar, ceva foarte popular, foarte simplu și am izbucnit cu toții în rîs: «Și ce dacă? s-a mirat el. Or fi fost prieteni!» Adică Gociman cu Mihai I. Am rămas uluiți! Așa era! Gociman lucrase ceva pentru Mihai I, da, da, așa era, în timpul războiului... Mircea a continuat: «Lui Marx i-a făcut un prieten o figură, mi se pare că Lassale, i-a tipărit *Manifestul* cu modificări făcute de el, de Lassale, și Marx s-a luat cu mîinile de cap. Auzi, să-i modifice ăla *Manifestul*! Și-i scria lui Engels, mi se pare: Ar trebui să public un articol și să-l înjur, dar nu pot s-o fac, fiindcă mi-e prieten. Vedeți, prietenia înseamnă și ea ceva, uneori mai mult decît o idee. Și Lenin a avut un prieten care l-a trădat, ceva grav, dar tot nu s-a supărat pe el... Așa și Gociman! Să-i spuneți să vină la mine.» Bineînțeles că la loc la catedră

nu l-a mai pus, fiindcă n-a păstrat minutu-ăla de reculegere singur la el acasă, ci le-a făcut semn și studenților să se ridice... În orice caz l-a apărat unde trebuie, să lucreze mai departe. Ăsta e un om, am gîndit eu despre Mircea, nu știu dacă a învățat el marxismul în toată litera lui, dar uite că i-au rămas în minte și alte lucruri pe care le și aplică. Numai să nu-l schimbe, să-l facă mai mic sau mai mare și să plece de la noi. Nu, am aflat că Gheorghiu-Dej ține foarte mult la el, de-aia l-a și trimis aici, fiindcă are tact și știe să țină în echilibru anumite tendințe contrarii. Nu le rezolvă prin datul afară... Mă duceam la el cu diferite probleme, nu totdeauna de nivelul funcției lui, dar... așa! Și cu timpul a început și el să mă primească mai așa, mai apropiat, și uneori cerea cafele și stătea mai mult de vorbă cu mine. Odată m-a chemat el sub pretextul unor chestiuni de construcții. Cînd am născut mi-a dat un telefon la maternitate, mi-a trimis flori. Să nu fii gelos pe el, e un om în vîrstă, are copii cît noi!... Și hop! după o lună te arestează pe tine. Chiar a doua zi i-am cerut audiență. I-am povestit totul, i-am spus că dacă mai e posibil să credem în oameni, atunci eu l-aș ruga să mă creadă și pe mine: bărbatul meu e nevinovat! El s-a posomorît: «Trebuie văzut de ce l-au arestat! O fi făcut vreo prostie!» Ce puteam să-i mai spun? «Înțelegi, tovarășă Matilda? O să mă interesez și ei o să-mi spună. Și dacă e nevinovat, și eu te cred că dumneata crezi, dar totuși trebuiesc văzute motivele lor, atunci îți promit eu că n-o să pățească nimic...» «N-o să mă uitați?» «Cum o să uit?! O să mă interesez chiar azi, și mîine dă-mi un telefon!» Atunci i-am spus cu casa, despre amenințările acelui căpitan. Aici s-a luminat la față: «Pe ăsta trebuie să-l prindem», a zis el, și mi-a spus ce trebuie să fac. «Tovarășe Mircea, o să vină înarmat cu un ordin de repartiție, adică legal.» «Să vedem pentru cine, că dacă vine pentru el, a pățit-o, îl trimit la canal. Mai degrabă vine pentru un șef de-al lui, și atunci n-am ce să-i fac...» «Adică nu e nimic de făcut, pierd casa?» am spus eu deznădăjduită. «Nu, casa n-o pierzi, dar n-am ce să-i fac ăluia, colonelul sau chiar generalul care l-o fi trimis. O să spună că el nu știe nimic, că a cerut demult o casă și că i s-a dat. De unde să știe el că acea casă e ocupată? Cel mult să-l pedepsesc pe cel care a semnat ordinul de repartiție, dar ce să-i fac și nenorocitului ăla care a semnat și el cu spaima în suflet? Au început să-și facă de cap, am mai auzit și de alte cazuri, de-aia vreau să-l prind pe-ăsta!» L-a prins

și a pățit-o, l-au dat afară, ordinul de repartiție era pe numele lui. Nu știu dacă l-au trimis sau nu la canal, mai spuse Matilda. În orice caz arăta foarte bățos și indignat cînd omul trimis imediat de Mircea i-a cerut ordinul de repartiție. Că nu vrea să-l arate și că numai prin proces poate fi anulat. «Sînt trimis să văd dacă îl aveți, altfel telefonez imediat chiar la Securitate să vină să vă aresteze pentru abuz.» «Telefonați!» a răspuns căpitanul rînjind. «Bine!» a făcut activistul calm și i-am deschis și a telefonat, dar nu unde spusese, ci chiar lui Mircea personal. «Vine tovarășul Mircea», mi-a șoptit el, și am ieșit afară, dar între timp căpitanul se răzgîndise și a scos repartiția. Activistul a băgat-o în buzunar și a telefonat din nou: nu mai era nevoie să vină primul-secretar. Și în stradă i-a spus ofițerului: «Vă prezentați dumneavoastră la tovarășul Mircea și o să vedeți ce faceți cu repartiția». Ăla a dat din umeri: «N-am iscălit-o eu! Aici mi s-a repartizat, aici am venit...» Era cam nedumerit! Cum, bărbatu-său arestat și o mai apără cineva? Nu-i venea să creadă! Din prudență, el și oamenii lui veniseră în civil. S-au urcat în mașini și au întins-o."

Matilda arăta foarte încîntată de această ispravă, în timp ce sărise în povestirea ei peste acel „a doua zi" cînd trebuia să afle dacă acest minunat Mircea se interesase de arestarea mea. Înțelesei din această omisiune și din tăcerea ei care urmă că nu, sau că intrase și el la îndoieli după ce se informase. Or, eu tocmai în acea „a doua zi" începusem să fiu interogat. Totuși, o întrebai, știind dinainte ce avea să i se răspundă. „De arestarea mea ce ți-a spus «a doua zi»?", adăugai cu o amorțită ironie... „«Tovarășă Matilda, mi-a spus (eram la el în birou, el m-a chemat după ce i-am dat telefon), e ceva, că ăștia nu arestează ei un om degeaba, e vorba de o scrisoare suspectă pe care a primit-o soțul dumitale de la un fost membru al *Sumanelor negre* fugit la Paris.» «Dar n-a primit o astfel de scrisoare!» am protestat eu. «N-a primit-o, dar i-a fost trimisă, înțelegi, nu trebuie să-ți mai precizez, mi-a spus el părintește. L-am chemat imediat la mine pe șeful Securității cu dosarul și ăsta s-a cam codit, că ancheta e în curs, că să-i dau răgaz pînă a doua zi... Nu vreau deocamdată să vorbim de anchetă, i-am spus, vreau să văd dosarul, să-mi dau seama de motivul pentru care a fost arestat. Sper că nu l-ați arestat fără motiv? Nu, zise. Ei, vreau să văd și eu motivul! Știți, noi trebuie să colaborăm, dar ei primesc ordine de la București și

răspund pentru ceea ce fac numai față de Ministerul de Interne. Dar nici dacă raportăm noi că nu-și fac datoria nu e bine. Mai depinde și cine raportează. Adevărul e că practic au prea multă putere, ar trebui, după părerea mea, subordonați total forurilor de partid. Dar ei spun că și în partid se strecoară dușmani de clasă. Ei, și? E treaba noastră, a partidului, să-i demascăm, ei ar trebui doar să sesizeze și hotărîrea în ceea ce privește vinovăția unui membru de partid s-o judecăm noi întîi. Soțul dumitale nu e membru de partid!» «Nu.» «De ce?» «A vrut să fie, am mințit eu imediat, dar tocmai atunci, știți, s-au închis porțile și au început verificările.» «Așa este, zice, dar de ce nu l-ai atras mai dinainte?» «Nu-l cunoșteam, abia de curînd ne-am căsătorit.» A dat din cap cu reproș. Nu mă credea că nu te cunoșteam cu mult mai înainte, ba chiar e sigur că știa totul despre mine, nu se împrietenesc ei cu cineva fără să se informeze. Am roșit. «Din fericire, a continuat el, singura piesă la dosar e doar această scrisoare. Are acolo la sfîrșit o frază curioasă: *Aștept ordonanțele dumneavoastră.* Ce e cu asta? l-am întrebat pe acest șef. Și mi-a explicat. Individul, un oarecare Iustin Comănescu, e un fel de terorist din fosta bandă zisă a *Sumanelor negre*. Și ce e cu aceste ordonanțe? Asta vrem să aflăm și noi, mi-a răspuns generalul. Păi trebuie întîi să aflați și pe urmă să-l arestați. Bine, am zis eu văzînd că tace (avea aerul să-mi sugereze că în acest sens instrucțiunile primite de el sună altfel). Bine, zic, și ce spune bănuitul, ce răspuns v-a dat cînd l-ați interogat? Tovarășe prim, zice, ei totdeauna neagă. Și ce-ați vrea dumneavoastră să facă dacă unul e nevinovat? Înseamnă că am greșit noi? Și de ce nu? Sînteți sfinți? Nu porniți și de la premiza că ar putea fi nevinovat? Ba da, dar dacă el neagă, nu dă nici o explicație, nu-l putem considera nevinovat. Ascultați, i-am spus, fraza asta trebuie să aibă o explicație. Ce spune bănuitul? Că nu știe nimic! Recunoaște că a fost și mai este și acum prieten cu teroristul, au fost prieteni buni chiar atunci, în ’45, dar că... mai multe nu știe... a răspuns generalul.»”

În acest punct tresării. Făcui Matildei un semn să se oprească. „Da, spusei cu greață, și secretarul l-a crezut...” Și mă ridicai de la masă, intrai în dormitor cu pași nesiguri și mă întinsei pe pat. Matilda veni după mine. „Auzi... că mai multe nu știu... Am fost interogat imediat, seara... Și pe urmă dimineața... chiar generalul... le-am spus ce era... cu ordonanțele... le-am explicat... N-a vrut să spună adevărul, generalul...

Înseamnă că s-a temut ca secretarul să nu gîndească la fel ca mine... S-a temut să nu le scap... Și pe urmă?... Ei, zi-i, și ce... Dar ce importanță are?...”

Și după cîteva clipe de intensă luciditate, cînd credeam că o s-o pot asculta pe Matilda ore întregi, mă trezii a doua zi pe la orele șase tot cu ea lîngă mine și cu o ceașcă de bulion de pasăre în mînă, zicîndu-mi că trebuie să-l înghit... Ea, îmi spuse, dimineața mă lăsase să dorm (cică dormeam fără respirație), dar că mi se mișcau ochii în cap (și imită mișcarea ochilor mei, ceva holbat), se dusese la serviciu, se întorsese, pregătise masa. „Scularea, zise, ajung douăzeci și patru de ore de somn...” Mă uitai la ea fără s-o văd... Gîndul mi se întoarse înapoi, în mod obscur, spre locul de unde ieșisem, văzusem cu ochii minții siluete încovoiate asupra vagonetelor, bătrîni deșelați opintindu-se să le încarce, întuneric subteran opac, pe care lumina vie a felinarelor de carbid îl împrăștia ici-colo... Oameni liberi, zeități ale acelor adîncuri, cu căști pe cap, își înfigeau pistoalele în zidurile de minereu și strigau ceva, nedeslușit... răcnete de oameni victorioși, stăpîni unici a... „Da, da, murmurai, libertatea e un triumf uman chiar în adîncuri... sînt adîncuri acceptate... pentru semenii lor... în timp ce noi, tot semeni ai noștri, fără să ne întrebe dacă acceptăm...”

Și mă zvîrcolii în pat, dădui la o parte ceașca Matildei și adormii iar. Mă trezii tîrziu noaptea în întuneric. Aprinsei veioza. Ea dormea. Ușa dormitorului era deschisă, ieșii în hol, ușa dormitorului fetiței era și ea deschisă, pesemne să audă maică-sa tot ce i s-ar putea întîmpla copilului în timpul nopții. Intrai în bucătărie, mîncai brînză și unt, friptură rece, băui două pahare de vin, care mă amețiră imediat, și revenii în hol, unde din nou vrui să dorm, dar nu mai aveam somn. Fumai o țigară în tăcerea deplină a casei. Intrai în bibliotecă. Cărțile îmi defilară prin fața ochilor de la un raft la altul. Mă așezai la birou. „Cui mă adresez? mă întrebai. Ce fac studenții mei?” Făcui un gest de amînare... Ieșii din bibliotecă și intrai în dormitorul copilului. Nu aprinsei plafoniera, cea din hol lumina de ajuns patul fetiței. O văzui cum stătea și, fascinat, mă aplecai peste pătuțul ei. Întoarsă în mod nefiresc, fetița mea își căutase iarăși poziția chinuită în care o găsisem. În genunchi, cu micul ei corp în poziție de rugăciune absolută și totală, își pusese căpșorul pe pernă și dormea cum dorm toți copiii, dar nu

întinsă și pradă somnului cu toată ființa ei, ci parcă trudită și pedepsită să nu aibă parte de odihnă, încă de pe acum... Genunchii îi veneau la gură, fruntea se întîlnea cu ei, spinarea cu fundișorul îi erau parcă în stare de veghe. „Ce e cu tine? am gîndit, ce nu-ți place ție, copilul meu, de stai așa de încordată? Cine te amenință pe tine? Prostuțo, nu cumva ești speriată? Nu cumva asta e poziția pe care o aveai în burta maică-tii? Nu cumva n-ai vrut să te naști?" Am luat-o în brațe, am ridicat-o și am pus-o iar la loc pe minuscula ei saltea și am învelit-o. Îi apăsam ușor fragila ei făptură. „Stai cuminte, îi spuneam, dormi așa cum te-am pus, nu sta pe brînci și în genunchi. Nu abandona din fașă! Nu te lăsa de pe acum pedepsită..."

CAPITOLUL **VII**

Bineînțeles că șeful Securității l-a dus de nas mai departe pe primul-secretar Mircea, totuși s-a temut de el și mi-a dat doar trei ani. Cel mai firesc ar fi fost să ceară, nu să mă vadă, n-aș fi avut pretenția asta, dar să ceară pur și simplu o declarație scrisă din partea bănuitului și s-o citească, această declarație o fi cerut-o, dar de unde să i-o dea? În fiecare zi am scris cîte una, uneori și cîte două, care erau rupte în fața mea. Altfel de declarație trebuia să dau, în care să recunosc că am făcut parte din numita bandă și să dau și numele celor pe care i-am cunoscut acolo în nordul Ardealului, unde am luat parte la acte teroriste. Totuși, caietele el le-a cerut și nu le-a mai restituit, le-a ținut cîteva luni și apoi le-a înapoiat Matildei, după condamnarea mea. Și-a dat seama ce e cu ele, căci i-a spus că dacă mă judecau după ele nu luam numai trei ani. „Îți dai seama, tovarășă Matilda, că după ce iese nu mai poate să reintre în Universitate? Cel puțin nu acum. Mai tîrziu, dacă își schimbă și el concepțiile, mai vedem." „Dar într-un liceu se poate, nu-i așa?" a zis Matilda. „Nu, nicăieri în învățămînt. Nu e un băiat cuminte, nu e prudent, și spre binele lui e necesar să stea deocamdată departe de învățămînt..." „Dar a fost prudent, vă spun", a încercat Matilda să salveze ceva. „Cum a fost prudent cînd le-a spus studenților că poate întemeia o nouă religie? A spus, scrie în caiete, n-are rost să mai insiști." „Dar acum a înțeles și el..." „Cine poate să știe dacă a înțeles sau nu? S-ar putea ca nici el să nu știe dacă l-ai întreba."

Și eu eram curios să aflu cum a fost el dus de nas de către general, în afara faptului că voiam să-l rog să-mi aprobe să lucrez de pildă la vreo bibliotecă, așa cum se procedase cu marele poet și filozof. Dar avea el să mă primească? Matilda mă asigură că da și telefonai la cabinetul lui și cerui o audiență. „Cine sînteți?", mă întrebă secretara. Cine mai eram? mă întrebai și eu. „Unde lucrați?", reluă secretara. „Am

fost asistent universitar”, răspunsei eu atunci. „Telefonul?” Îi dădui numărul de telefon și îmi spuse că voi fi anunțat cînd să mă prezint în audiență.

Mă anunță după vreo oră și îmi spuse că era pentru a doua zi dimineața. Nu mă primi însă cu bunăvoința la care mă așteptam și mă ținu puțin. Era un om care nu-și arăta vîrsta, părea mult mai tînăr, nici un fir de păr alb, voinic, figură de ins experimentat, cunoscător de oameni, cu gesturi puține, fizionomie care semăna cu a tatălui meu, reflexiv însă și greu de presupus că se putea înfuria vreodată. Am început eu. „Tovarășe prim-secretar, știți că am fost condamnat pe nedrept?” „Nu chiar, răspunse el cu o vagă ostilitate. Nu chiar pe nedrept.” „V-aș ruga să-mi acordați două minute să vă explic ce era cu fraza aceea din scrisoare, pentru care am fost anchetat timp de trei luni și apoi trimis la Baia-Sprie.” „Lasă scrisoarea, caietele, dacă era numai scrisoarea, n-aș fi fost de acord cu învinuirea.” „Și totuși pe baza scrisorii...” „Lasă scrisoarea, mă întrerupse el sever. Nu sînt specialist în istoria filozofiei, dar am putut să-mi dau seama că sub masca studierii altor filozofi ai încercat să abați studenții de la marxism și să le vorbești de o nouă religie. Știi ce intenție aveau? Să trimită caietele la București, deși aveau două referate care te absolveau. Le-am cerut să le citesc și eu, și i-am lăsat să te judece pentru scrisoare.” „Vă mulțumesc, dar știți care era adevărul cu acea frază?” „Nu mă interesează acum, gata, lasă, ești liber, gîndește-te la viitor. Ce era cu fraza aceea?”

Îi povestii, pîndindu-i reacția. „O tîmpenie, spuse el scîrbit. Dar dacă insistam să ți se dea drumul, se agățau de caiete și mi-ar fi putut spune că le-au și trimis la București și chiar le-ar fi și trimis și pe urmă le coroborau, aceste două probe și caietele și scrisoarea, și te-ar fi expediat și pe tine la București. N-ai mai fi fost acum aici. Le-ai ars, acele caiete?” „Bineînțeles”, minții eu dînd din umeri că mi se punea o astfel de întrebare. „Sper că ai renunțat sau vei renunța cît mai curînd la concepția dumitale reacționară?! E o condiție ca să poți fi, cîndva, reintegrat în învățămînt, dacă o să mai fiu eu pe-aici, bineînțeles”, spuse el fumînd liniștit, dar pe gînduri, iar eu înțelesei: un altul nu va face în acest sens nimic pentru mine... „Dar la o bibliotecă pot lucra pînă atunci?” „Cum să nu, numai să găsim loc.” Și apăsă pe un buton. Intră secretara: „Spune-i lui Vătămanu să se intereseze

acum imediat dacă există vreun loc liber de bibliotecar în acest oraș. Să vină pe urmă la mine."

Telefonul sună. Vrusei să mă ridic și să aștept dincolo, dar îmi făcu un semn să rămîn. Vorbea cu un director, probabil de uzină, pe care îl chemă la el și apoi închise. „N-o să-ți spun, zise, că religia e opiul popoarelor, dar trebuie lăsate popoarele libere să decidă ele singure dacă vor să mai creadă în Dumnezeu sau nu. De aceea noi am interzis propaganda religioasă, am scos-o din școli, și am despărțit biserica de stat." „Totuși, a ținut omenirea în frîu două mii de ani, zisei. Morala creștină nu ne învață nimic rău." „De acord, dar în mod liber, zise el. De ce să silești copilul s-o învețe de mic, e o chestiune de conștiință, să decidă singur la maturitate dacă îi e sau nu de folos." Prudent, mă oprii aici. Totuși, reluai după cîteva clipe: „În caietele mele mă refer la o religie pe bază de știință". „Da, dar orice religie, chiar deghizată în știință, e dăunătoare. De ce să nu fie omul liber de orice sentiment religios? Dumneata spui în caiete că totul e spirit. De aici și pînă la Sfîntul Duh nu mai e decît un singur pas, iar al doilea ne-ar întoarce iar la biserică. Și orice biserică are nevoie de preoți etc., tot alaiul..."

De astă dată tăcui definitiv... Curînd intră acel Vătămanu, care spuse că nu există nici un loc liber la nici o bibliotecă. „Nici în perspectivă?", zise secretarul. „Deocamdată nici în perspectivă, dar știți, poate să apară..." „Tovarășe secretar, spusei eu atunci, dar să predau, de pildă, abecedarul în vreo școală?" „Nu, zise el hotărît. Mai tîrziu."

Îi spuse acelui Vătămanu să-mi rezolve pe parcurs situația mea, adică să-mi găsească totuși un loc la o bibliotecă și înțelesei că trebuie să mă ridic și să plec. „Îmi telefonați mie din cînd în cînd, îmi spuse Vătămanu ăsta, și îndată ce se ivește un astfel de post..." și făcu din mîini gesturi de liniștire, adică totul se va aranja, pot să mă bizui pe el, cînd ordinul venea de la tovarășul prim, personal. „Bine, vă mulțumesc!"

Și ieșii nu fără să observ că nici secretarul și nici activistul nu schițaseră vreun gest din care să înțeleg că, dacă nu-mi întindeau ei mîna, aș fi putut s-o întind eu.

Și totuși acest om mă salvase de la ceva mult mai rău, dar de ce era parcă supărat pe mine? Chiar mă considera vinovat în forul său interior? De ce oare? Pentru acele caiete? Îmi spusese că omul trebuie

să fie liber de orice religie, dar era el liber de altele, cînd experiența îi spunea că nu, de pildă să se poată apăra cînd era arestat arbitrar și pus să se învinuiască singur ca să poată fi condamnat? Sau nu știa ce se petrece? Nu era posibil să nu știe, sau dacă era totuși posibil, credința pe care o avea nu era la fel de încețoșată ca și a unui credincios care nu-și pune întrebări? Desigur, el era unul dintre cei buni, dar nu era nici el bun pînă la capăt... Și trebuie să recunosc, spre justificarea lui deplină, că nici nu putea fi...

CAPITOLUL VIII

Încetul cu încetul mă obișnuii cu gîndul că sînt liber și amintirile și sentimentul acela bizar de complicitate cu minele în care lucrasem și cu oamenii de-acolo începură să se retragă și în același timp și apropierea de Matilda, de astă dată sub semnul unei profunde melancolii, începu să-mi reînvie sentimente retrase, speranțe închise.

Îmi povesti cum, chiar îndată după arestarea mea, canalii al căror nume n-avea să-l afle începuseră pregătiri de judecarea ei în ședință publică și excluderea din partid. Ședința avu loc după ce deveni fapt cert condamnarea mea și cei ce o pîndeau începură să-i pună întrebări. Să ne spună tovarășa Petrini dacă a avut sau nu cunoștință de acțiunile dușmănoase ale soțului ei, arestat de organele noastre de securitate și condamnat. Și cînd se spunea „organele noastre de securitate", vocea avea parcă accente lirice, erau „ale noastre", aceste organe, ca și cînd ar fi fost rude apropiate, copiii noștri dragi, sînge din sîngele nostru. A te îndoi de justețea acțiunilor lor era ca și cînd te-ai fi îndoit de tine însuți. Să ne spună doamna Petrini, fiindcă eu personal n-o mai pot considera tovarășă, dacă văzînd orientarea reacționară a soțului ei, a adus acest fapt la cunoștința organizației de partid din care face parte. Asta nu mai era întrebare, avansînd, înainte de a aștepta răspunsul, judecata că el n-o mai putea considera tovarășă, sugera adunării că el știe că ea n-a făcut acest lucru, adică să-și denunțe soțul și deci nu va avea ce să răspundă; era vinovată. Eu, a spus altul, pun întrebarea dacă e întîmplător faptul că și-a ales un astfel de soț! Căsătoria a avut loc în '48, cînd de pe atunci era certă orientarea contrarevoluționară a acestui domn, care reușise să se strecoare pînă în învățămîntul superior.

Numai unul din aceștia trei era arhitect. Cel dintîi, al cărui glas tremurase de încredere pronunțînd numele instituției care aresta oameni, era un funcționar șters și servil, de la contabilitate, abia de-o

cunoștea pe Matilda, sau așa credea ea. În realitate, cum avea să i se spună după aceea, era un ins de care toată lumea se ferea, fiindcă îi pîndea pe toți și fusese dovedit că era în slujba instituției de care pomenise cu atîta lirism. Numai Matilda nu știa, deși îl vedea adesea colindînd birourile, totdeauna în mînă cu o fițuică de sarcini, încredințate de organizație; se încleia la vorbă, insista, revenea, însă cu o mască de umilință pe chip, înșelîndu-i doar pe naivi sau imprudenți. Al doilea, care se și grăbise să n-o mai considere tovarășă, o vedea adică deja exclusă, era un muncitor care ai fi zis că e inocent, dar iată ce ieșea din el; pe-ăsta Matilda îl cunoștea bine, credea ea, totdeauna vesel, zîmbăreț, adică „optimist", ducea o viață de familie infernală, îl bătea nevastă-sa, exasperată de optimismul lui stupid, cînd ea se chinuia cu cinci copii încă mici și muncea ca o roabă spălînd rufele altora, singura sursă de cîștig care se mai adăuga la salariul lui de zidar, nu mai mic decît al altora, dar insuficient să-și hrănească și să-și îmbrace atîția copii. „De ce-ai făcut și dumneata cinci, doi nu ți-ajungeau?" îi spusese odată Matilda, plictisită de văicărelile și de gura lui zîmbăreață, care nu înceta să afișeze în mod enervant „sănătoasa" lui orientare politică chiar cînd se văita. Al treilea era un arhitect de o urîțenie care nu ascundea decît tot urîțenie; urît era, urît gîndea și urît acționa. Era promoție proaspătă și nici măcar meserie nu știa, ca să compenseze cu ceva urîtele-i calități. Spusese despre mine că mă „strecurasem" în învățămîntul superior cînd toată lumea, îmi povesti Matilda, se întreba cum se strecurase el în arhitectură.

Pe urmă, surpriză, secretarul organizației, un betonist, anunță o pauză, deși ședința abia începuse. Matilda nu era speriată, înțelesese că o vor exclude și era hotărîtă să nu facă nici o concesie, să declare că soțul ei e nevinovat și că timpul va dovedi că s-a greșit cu arestarea și condamnarea lui, deci n-avea ce să fi anunțat în organizație, nu era nici reacționar, nici contrarevoluționar și a știut bine cu cine s-a căsătorit. Dacă cineva nu vrea s-o mai considere tovarășă, îl privește. Se pomeni, în acea pauză în care toată lumea afecta că nu se întîmplă nimic în afară de faptul că se prefăceau toți că nu vor s-o evite, deși o evitau în mod discret, lăsînd-o singură pe scaunul ei, de unde nu se ridică decît să se uite liniștită pe geam, chemată în camera biroului organizației, unde se retrăseseră doar betonistul și activistul de la sector, care lua de obicei

parte la ședințe. „Tovarășă Petrini, îi spuse acest activist, păstrați-vă calmul...” „Dar sînt foarte calmă, știu ce mă așteaptă, zise Matilda cu dezinvoltură, așa că...” „Noi vă sfătuim să luați cuvîntul, o să vi-l dăm imediat și o să curmăm orice alte întrebări și, fără să bravați, răspundeți liniștit și ponderat. Spuneți că n-ați știut nici dumneavoastră nimic și... n-o să vi se întîmple nimic.” „Ba nicidecum, a zis Matilda, am știut, de ce să-mi acuz bărbatul sugerînd că, deși n-am știut, el a putut totuși să se ascundă de mine. Nu s-a ascuns, e nevinovat, îl cunosc.” „Și atunci cum explicați dumneavoastră că totuși...” „Nu-mi explic, asta e! Nu-mi explic și nu cred...” „Băgați de seamă, ne puneți într-o situație fără ieșire, reluase activistul. Dacă întrebările vor continua, și după răspunsul dumneavoastră vor începe acuzațiile, se va cere excluderea. Unul din ăștia trei pe care i-ați auzit o va face, și dacă adunarea votează pentru excludere?” Hm! Asta se întîmpla cînd voiau ei! Și acum voiau să nu se întîmple, dar nici Matilda să nu braveze. „Ce pot să fac!?” le-a spus ea totuși. „Vă spunem noi, și vă asigurăm că nu e numai părerea noastră, alți tovarăși au studiat cazul și s-a ajuns la formula asta. Altfel, să știți, sînt posibile și surprize și anume să fiți analizată și profesional și să nu mai puteți fi arhitectă, cel puțin aici în orașul nostru!” „Ei și? N-o să mor de foame, dreptul la muncă ne e asigurat la toți. Găsesc eu unde să cîștig o pîine!” „Dar nu e păcat, tovarășă Matilda? a zis betonistul. Aveți un copil, o să vă fie foarte greu să ajungeți din arhitectă cine știe pe unde, funcționară la poștă sau și mai rău, femeie de serviciu, să spălați coridoarele! Gîndiți-vă bine, astea nu sînt glume!” „Și ce, a zis Matilda, o femeie de serviciu nu e un om? Dacă țara nu mai are nevoie de arhitecți, spălăm și coridoarele și closetele...” „Vedeți, a reluat activistul, spuneți că sînteți calmă, dar nu sînteți deloc. Eu zic să vă calmați și să vă gîndiți.”

Avea dreptate. Oricît ai crede tu că ești calm, de fapt nu ești, mi-a spus Matilda. „Dacă voiați să mă apărați, a ridicat ea glasul, atunci de ce ați mai pus chestiunea asta pe ordinea de zi?” A urmat o tăcere, cei doi nu i-au răspuns îndată la această întrebare logică. „Principalul *acum* e că vrem să vă ajutăm, i-a răspuns în cele din urmă betonistul. Am primit propuneri scrise din partea unor membri ai organizației, a mințit el apoi, trebuia să vă punem pe ordinea de zi.” Or, astfel de propuneri se

fac de obicei în plen, cu o dată înainte, și punctul respectiv se discută și el dacă să fie pus sau nu pe ordinea de zi. Or, Matilda și organizația se treziseră pe neașteptate cu acest punct pe ordinea de zi... Matilda s-a gîndit... Cine intervenise pentru ea? Era clar, nu aceiași care inițial vruseseră s-o excludă, ci în mod sigur primul-secretar Mircea. Dar asta însemna că tot el decisese ca ea să nu braveze și să nu se solidarizeze ostentativ cu soțul condamnat. Ce ciudat, soarta ei depindea de trei cuvinte: *n-am știut nimic*, doar atît să spună, și totul se aranja. Da, dar asta echivala cu o acceptare a insinuărilor și acuzațiilor celor trei că soțul ei e un reacționar, un contrarevoluționar, care reușise să se „strecoare" în învățămîntul superior. Ce putea să facă? Să acorde ticăloșiei celor trei ceea ce li se cuvenea și să salveze restul? S-a gîndit că dacă refuza acest compromis, pierdea totul și pierdea pentru totdeauna și protecția primului-secretar, care îi apărase casa și avea să-l apere și pe soțul ei după ce el avea să iasă. Altfel cum aveau să mai trăiască ei doi, amîndoi loviți? Fiindcă știa, el nu va mai fi reintegrat în învățămînt, iar ea... dacă va fi primită la poștă, cum bine zisese betonistul. Își iubea meseria și mai ales își iubea copilul, cum avea să-l crească spălînd culoarele? Avea să fie întrebată la școală: ce sînt părinții tăi? Mama e femeie de serviciu și tata, ei, ce putea fi și tata, dacă ea, deși nu era vinovată de nimic, ajunsese pe treapta cea mai de jos? Tatăl, probabil, avea să ajungă și mai rău. Se hotărîse. Cuvintele nu mai aveau valoare, nu mai însemnau nimic, iar ticăloșii, dacă omenirea nu e condamnată, nu vor fi uitați. „Bine, se adresase ea celor doi, accept, dar două cuvinte tot o să-i spun colegului meu, acest incapabil care și-a permis să afirme că soțul meu «s-a strecurat» în Universitate..." Cei doi s-au uitat unul la altul. „Puteți să-i spuneți și trei cuvinte, a zis betonistul zîmbind greu, ăsta ar merita să fie trimis la țară să construiască și el cotețe, nu să facă aici pe arhitectul și să strige la muncitori ca un patron de pe vremuri."

Ședința s-a reluat după această lungă pauză și i s-a dat cuvîntul Matildei, fără să mai fie întrebată adunarea dacă mai sînt întrebări și mai ales fără să se mai treacă la discuții, ca într-un fel de încheiere. „Tovarăși, a început Matilda, la întrebările puse, declar aici că n-am știut nimic de acuzațiile care i s-au adus soțului meu." Asta a fost toată fraza. Nu era tocmai ceea ce i se ceruse, dar exista afirmația că *n-a știut*

nimic. Numai atît a fost și apoi și-a îndreptat și ea atacul împotriva arhitectului. „Soțul meu, a spus ea, și-a luat examenele cu strălucire, nu s-a strecurat nicăieri peste meritele lui, cum s-a afirmat aici. Alții poate s-au strecurat printre arhitecți, încasînd salariul degeaba ca să vină aici și să acuze pe alții, cînd mai bine ar fi să pună mîna și să învețe meseria, să nu se facă de rîsul muncitorilor, la care își permit să strige. Și eu pun întrebarea dacă e întîmplător că tocmai un astfel de arhitect incapabil își permite să facă pe patronul pe șantier."

Și s-a așezat cu obrajii în flăcări. Betonistul a luat însă imediat cuvîntul, pe deoparte ca să evite continuarea discuției la acest punct pe ordinea de zi, dar să și completeze el ceea ce Matilda se ferise să spună mai răspicat: „Tovarăși, e clar, din cuvîntul tovarășei Petrini reiese că ea n-a știut nimic de concepțiile reacționare ale soțului ei. Aceste concepții erau de natură filozofică, și soția lui e arhitectă, nu specialistă în filozofie. Pentru greșelile lui el își va ispăși pedeapsa și va trage concluziile respective. Cred că e inutil să mai insistăm asupra acestui caz. Propun să trecem la punctul următor de pe ordinea de zi."

Reîntîlnirea cu părinții mă tulbură însă și amorțirea mi se accentuă ca o stranie reacție de apărare. Mama nu se întrebase dacă sînt sau nu vinovat (copilul ei rămînea nevinovat orice-ar fi făcut), rea era doar nenorocirea, cum ar fi boala și moartea sau infirmitatea pe viață. Or, ea mă vedea întreg și, uitîndu-se la mine cu mîna la gură (gestul ei) și uitînd de lacrimile care îi curgeau pe obraji, mă întrebă: „Ești sănătos, mamă?" Îi răspunsei, afectînd o veselie, că sînt pe deplin sănătos. Dacă a fost rău acolo unde m-au trimis. „A fost rău, îi răspunsei hotărît, dar a trecut." Tata însă nu se putu stăpîni să nu mă lovească. Știa că n-o să mai fiu profesor (probabil de la Matilda). „Ce-o să faci tu acuma? mă întrebă aproape indignat. Am trudit cu tine să înveți carte și acuma or să te trimită pe vreun șantier, să dai cu lopata." Părea sigur de ceea ce spunea, de unde înțelesei că alții avuseseră grijă să-i smulgă orice iluzie, cu brutalitatea oamenilor simpli, care consideră că prezentul e dat pentru totdeauna și că, odată căzut, nu te mai ridici, inconștienți, ca animalele, se cred la adăpost, gîndind: cine vrea să fie mare ajunge tot mic (admițînd în sinea lor că numai din lumea celor mari ies și rămîn oameni mari, deși trăiau acum niște vremuri cînd tocmai ei, cei mici și obscuri, erau chemați să se considere „conducători", clasa

conducătoare; nu credeau deci în această lozincă, pe care o citeau zilnic pe pereții uzinelor în care munceau?). „Tată, îi spusei, mă așteptam să-mi spui că a munci cu lopata nu e o rușine și că tot ce există s-a făcut cu lopata și tîrnăcopul și că nu e vina mea că învățînd carte n-o să-i mai pot învăța la rîndul meu pe alții." Nu-l înduioșai. „Mie să-mi spui ce prostie ai făcut, fiindcă degeaba nu te-au arestat ei", zise cu un glas aproape de furie, nu împotriva mea, dar nici împotriva celor care mă arestaseră, nici el nu știa împotriva cui, nici măcar împotriva soartei, fiindcă asta ar fi însemnat să aibă o idee despre soartă, cum avea mama, și să gîndească simplu, bine că a trecut și n-a fost mai rău. Nu, era rău, și cel mai aproape de învinuit era tot cel care fusese lovit. Amorții, gura mi se încleștă, nu-i răspunsei, o sărutai pe mama și plecai.

Starea lui de spirit se strecură însă în sufletul meu ca o realitate inexorabilă de care nimeni n-avea de gînd să mă elibereze, căci înțelesei că oamenii cu care muncea el acolo în uzină, chiar și prietenii, gîndeau astfel, și el, tatăl meu, nu era deosebit de ei, deși în cauză era propriul său fiu. Ion Micu avu însă o reacție atît de spontan stranie, încît o uitai repede pe-a tatălui meu. Îi dădui un telefon, și nu schimbarăm decît cîteva cuvinte. „Alo, Ioane?", spusei. „Cine e?", zise el. „Petrini!", îi răspunsei. „Petrini!? se miră. Care Petrini?" „Victor Petrini!" Urmă o tăcere. Repetai că sînt eu, Petrini, prietenul lui, ce, m-a uitat, acest nume nu-i mai spune nimic? „Ba da", zise și tăcu iar. „Ei, zisei, ce-ți spune?" Și avui eu însumi o reacție pe care începusem să mi-o cunosc, un fel de euforie bruscă, de veselie, cînd aveam revelația instantanee a unui adevăr. Ion Micu *era mirat*... Nu surprins, nu bucuros că îmi auzea glasul, ci mirat... că eram liber. După această mirare a lui ar fi trebuit să fiu încă *acolo*. Da, încă... în orice caz pentru multă vreme. Cît de multă? Ehe, cine știe cît... „Ei, repetai, ce-ți spune în auz numele de Petrini?" „Multe!", zise, de astă dată cu un glas care se prefăcea că nu e rece și străin. „Așa, vasăzică, rîsei eu din nou, multe?! Bravo, mă Ioane, bine, Ioane, repetai, ca și cînd aș fi vrut să-l consolez eu pe el, în orice caz să-i confirm, sau mai degrabă să-i spulber temerea că aș vrea cumva să-l văd și să mai mergem ca odinioară la braserie. Adio braserie, eu sînt mai departe la închisoare, bine, bine", și închisei eu telefonul, tot așa, cu grijă pentru el să nu se simtă prost că nu mai voia să se vadă cu mine și nici telefon să nu-i mai dau...

Vaintrub însă își arătă și surpriza, și bucuria. „Petrini?! exclamă el. Ai scăpat?” „Da, zisei, am scăpat.” „Și ce faci acum?” „Ce să fac, stau.” „Vino pe la mine!” „Cînd?” „Cum cînd, acum, imediat!...” Mă bătu pe umăr, pe spinare, gata să mă îmbrățișeze. Eu însă nu-l încurajai, dar el își întîrzie mîna pe brațul meu, pe care mi-l strîngea, contemplîndu-mă să vadă parcă dacă sînt întreg... Avui un surîs... „Ce faceți, dom’ profesor? Cum e cu reforma învățămîntului?” spusei ironic, așezîndu-mă într-un fotoliu, ca și cînd am fi continuat simplu acea discuție de la botez cînd fusesem atît de neliniștit. Ironia mi-era adresată mie însumi, care știam că nu voi mai fi printre ei la facultate să mai am astfel de temeri. Gata, adio facultate! „A fost un zvon care nu s-a confirmat, zise el, s-au făcut totuși unele schimbări în sensul în care discutam atunci, referitor la învățămîntul elementar și la licee. În Universitate, aproape nimic, adică nimic esențial, doar schimbarea unor denumiri de titluri... Doctorat, aspirant, cinci ani în loc de patru, lucruri de acest gen. Și s-au mai desființat cîteva catedre, de pildă, la noi, estetica, logica și psihologia.” „Logica era mai de mult scoasă”, zisei. „A, da? Așa e!”

De unde dedusei că în mintea lui eu lipsisem de foarte multă vreme, parcă de-un deceniu. Intensitate grozavă în trăirea timpului, de unde senzația că trei ani făceau cît zece. „Deci Ben Alexandru nu mai e?” „Ben Alexandru?! A da, nu mai e, a plecat...” „Și istoria filozofiei?” „S-a mai micșorat, dar catedra a rămas... Și ce faci tu acuma, unde lucrezi?” „O să lucrez la o bibliotecă...” „Foarte bine, sper să nu abandonezi filozofia... Cîndva, mai tîrziu, o să fii reintegrat, e părerea mea, cînd se va termina acest proces numit luptă de clasă, ațîțată artificial. Ești băiat tînăr, ai timp să aștepți... Dar fii prudent, abandonează acum scrisul, fiindcă ai văzut, caietele acelea... Ai risca, oricînd te poți pomeni cu o percheziție, și atunci va fi foarte rău... Ți-a spus soția că eu am făcut un referat pozitiv; totuși n-au ținut seama de el.” Îi spusei că nu din pricina caietelor fusesem în fond condamnat... „Aveți dreptate”, zisei, și întîlnirea se încheie astfel. „Mai dă-mi un telefon, zise Vaintrub, mai stăm de vorbă...”

CAPITOLUL IX

Nu scăpam însă de o stranie melancolie, deși Matilda mă iubea acum ca altădată. Din sentimentul că sînt în plină înflorire rămăsese doar o pură idee: știam că sînt tînăr, dar mă simțeam bătrîn, asemeni bunicului, pe care îl vizitai și îl găsii plictisit și furios... Nu mă întrebă nimic, nu-l interesa ceea ce mi se întîmplase, nu-l interesa decît ceea ce i se întîmpla lui. „Ce e, bunicule, ce ai? Ești cumva bolnav?" „Nu, zise el, n-am nimic, da' mă Victore, ce rost o fi avînd viața asta pe pămînt?" „Îți spun eu, bunicule, rostul vieții e să te bucuri că trăiești." „Ei, uite, eu trăiesc, dar nu mai am nici o bucurie." „De ce, zic, ai trăit, ai crescut atîtea fete, le-ai măritat, ai nepoți și chiar și o strănepoată, pe Silvia mea. Ți-nchipui cum se simt cei care n-au pe nimeni și i-a prins bătrînețea singuri." „Tu-le muma în cur, zise el enervat, nu-mi pasă mie de ei, îmi pasă de mine..."

Avea dreptate, și eu trăiam și eram tînăr, nu ca el, dar acea vrană, acel cep din care țîșneau înainte din ființa mea, ca dintr-un butoi cu vin, bucuriile, ori fuseseră astupate, ori butoiul era gol. Ar fi trebuit atunci să fiu insensibil și nepăsător, dar nu eram. Dimineața mă sculam cu o senzație de chin fără nume, care stîrnea în mine o furie dureroasă, aproape insuportabilă (mă culcam tîrziu, să-mi țin cît mai mult spiritul treaz, să evit aceste rele dimineți). Cum deschideam ochii, suferința era și ea prezentă undeva în mațe, nedorită de mine și a cărei cauză scăpa gîndirii mele. Era regretul adînc că nu mă voi mai urca niciodată la catedră și să văd ațintiți asupra mea ochii studenților încărcați de o superbă curiozitate și simpatie pentru mine? Nu! îmi părea stinsă această bucurie... Că nu voi mai ajunge în țara mea să gîndesc liber fără să risc din nou închisoarea? Nu, fiindcă în adîncurile conștiinței mele eram convins că această anomalie nu va fi acceptată pentru multă vreme de către poporul din care făceam parte. Viața mea

cu Matilda fusese cumva atît de greu fisurată încît în ciuda faptului că acum ea mă iubea ca la început cînd ne cunoscuserăm, fisura nu se lipea și îmi dădea această durere adîncă pe care eu voiam s-o ignor, dar nu mă ignora ea pe mine? Neîncrederea ascunsă, care se insinuase în sufletul meu, că sentimentele ei pentru mine se pot retrage brusc după o acumulare absurdă de aversiune, și ura să reapară cu violență? Da, mă gîndeam la acest lucru, dar eram pregătit, sau mai bine zis resemnat că va fi inevitabil, asta îmi e soarta, și aveam speranța că această acumulare să dureze cît mai mult, și poate, cu anii, să ducă la izbucniri din ce în ce mai rare. Iar dacă nu, despărțirea. Nu eram nici primul și nici ultimul care eșua în întemeierea unei familii. Poate toate acestea la un loc iradiau în adîncul ființei mele și, înlăturate prin gîndire, se refugiau în mațe și sileau gîndul să trăiască suferința? Desigur... Parcă eram un leu pe care vînătorul îl împușcase și el știa acest lucru pentru că simțea în ființa lui puternică o inexorabilă sfîșiere. Se punea cu botul pe labe, își întindea burta la pămînt și îl pîndea cu privirea crăpată pe vînătorul care trăsese în el (și care îl credea mort), pentru ultimul salt, cînd îl va ucide înainte de a muri el însuși. Astfel stăteam eu diminețile în pat, cu ura la pîndă, dar vînătorii mei nu se apropiau și nici nu știam cine sînt și nici nu mă simțeam atins de moarte. În minele de plumb de la Baia-Sprie omorîsem pe unul, fiindcă îl văzusem la față, îi suportasem ura, ne priviserăm ochi în ochi și gîndul uciderii se născuse în mine cu o forță copleșitoare; cînd se împlinise, nicicînd nu simțisem un sentiment atît de puternic de libertate, deși știam bine că eram închis într-un lagăr și silit să cobor în mină și să muncesc din greu cîte șaisprezece ore pe zi. Munca devenise infinit mai ușoară și marii bolovani de minereu pe care trebuia să-i împing spre gura prin care cădeau în vagoneți mi se părea că sînt nu din plumb, ci din pîslă. Chiar moartea în preajma căreia munceam clipă de clipă (căci oricînd se puteau desprinde din bolta minei și să te strivească, cum se și desprinseseră și striviseră pe unii dintre noi, bucăți mari de pămînt dislocate de pîrîitul perforatoarelor) dădea clipelor o tensiune de înfrățire cu această boltă, cum probabil se întîmplă în război, cînd se naște un sentiment straniu de simpatie între bătaia inimii care aude șuieratul bombei și bomba însăși: că n-a căzut pe tine și poate n-o să cadă niciodată. Tremuram de o lașitate dezgustătoare, dar după ce îl

omorîi pe călăul meu, începui să privesc întunecata boltă cu sfidare. În fiecare zi, înaintînd în galerii după ce artificierii își puneau dinamita, scormoneam bolta cu lopețile pînă dădeam de rocă dură, dar uneori înaintînd în aceste galerii părăsite de pe vremea lui Franz Iosif dădeam de bolte înalte, la care nu puteam ajunge. Erau cele periculoase. Dar nu-mi mai păsa de ele...

Uneori gîndul la felul cum îmi lichidasem eu torționarul venea ca un balsam peste suferința mea fără nume care îmi chinuia diminețile. Îmi aminteam scene, cele mai multe comice, de genul celor cu cosorul lui Moceanu, care fusese inventat de Moceanu. La intrarea în galerie, treceam prin fața unei gherete, în care stătea la căldură, în timp ce noi tremuram de frig, un gardian, căruia trebuia să-i spunem ce număr sîntem (fiindcă nu mai aveam nume, eram numere). Și nu știam ce îl apuca pe gardian cînd i se spuneau numere care treceau de o mie, de pildă 1003, cum era al meu, începea să urle, ieșea afară și începea să ne care la pumni în figură și lovituri cu bocancul în fluierele picioarelor, cu înjurături de o mare inventivitate. Am înțeles repede, însă, că individul nu știa să scrie astfel de numere, și unul dintre noi ne scăpă de furia turbată a acestui semianalfabet, pronunțînd nu o mie trei, ci zece, zero trei. „Păi așa, futu-vă mama voastră de reacționari", zise gardianul, și de-atunci încetară și accesele lui de violență. Deținutul, după ce începe să-și cunoască bine paznicii, se descurcă pe urmă bine cu ei... Nu mi-ar fi trecut prin cap să ghicesc din ce pricină își ieșea ăsta din pepeni... Dar unul din noi, mai vechi, avusese inspirația... Intrînd în lagărul din apropierea minelor avui surpriza să constat că înăuntru era cald, că la masă pîinea era la discreție și că în fiecare zi aveam carne și lapte, iar paturile aveau saltele și pături (e drept, păturile erau scorțoase și vechi, puțeau a sudoare de cal, dar erau totuși pături). În cel în care fusesem băgat eu și poetul eram cîteva sute. În altele, mai mulți. Mi se luase costumul meu civil și mi se dăduse unul vărgat, și în locul căciulii, o bonetă. Deși fusesem prevenit (vezi, mi se spusese, că liftul ăla nu seamănă cu cel dintr-un bloc, e puțin mai rapid), totuși crezui că leșin cînd deodată se smulse din nemișcare și mă pomenii în întuneric. Ăla fusese un glumeț cînd se exprimase zicînd că „e puțin mai rapid". Pur și simplu se prăbuși în adîncuri cu o viteză de cădere ai fi zis liberă, dar nu era departe de așa ceva, și cînd se opri, buf! dacă

n-am fi fost înghesuiți ca sardelele, aș fi căzut și eu lat pe jos și mi-aș fi spart capul. Astfel de lifturi lăsase moștenire Franz Iosif și nimeni nu le înlocuise de-atunci. Munca, jos, în subterană, mi se păru suportabilă, numai praful negru începu să mă supere. Îți intra în ochi, în urechi, îl trăgeai pe nas, îți năclăia capul ras, îți intra în haine și în piele, printre picioare, în găoază... Ca în orice lagăr, din zece deținuți unul era turnător... Mi se spuse acest lucru tot așa, cît sosii... Iar peste ei un șef, care era tot atît de puternic ca și comandantul lagărului, dacă nu chiar mai puternic, căci într-o zi, cînd veni în inspecție un colonel de la București, cu el stătu de vorbă, în văzul nostru (fu însoțit de el peste tot), și nu cu comandantul oficial. Ca să-l distreze pe colonel și să ne arate nouă cît e el de bine văzut, se legă de un deținut care de la Auschwitz nimerise la Baia-Sprie. „Mă, Grünfeld, ia spune, ce cauți tu, mă, aici? Cum, tu, care ai fost la Auschwitz, să nimerești printre reacționarii ăștia, acești dușmani înrăiți ai poporului? Cum, mă, printre criminali de război, tocmai tu, care ai fost victima lor?" Grünfeld tăcea, dar ăsta continua să-l ia peste picior în același stil. „Oivei, Grünfeld, mare pacoste a căzut peste tine, în timp ce alții au pensii și funcții de conducere, tu ai aterizat aici, să-ți rămînă ciolanele prin galerii. Ce-ai făcut, Grünfeld, spune-ne și nouă, uite, domnul colonel e chiar curios..." Și deodată Grünfeld izbucni pițigăiat, cu un puternic accent: „Ce-am făcut? Mă întrebi ce-am făcut? Am făcut, acolo la Auschwitz, ce faci tu acuma aici! Asta am făcut!... Tot așa, am fost șef, *capo*, turnător ca și tine și o să ai soarta mea într-o zi și tu care îl iei pe Grünfeld peste picior cînd or veni americanii să te judece..." Senzație, mare eveniment printre deținuți, cineva, chiar dacă Grünfeld, dăduse glas gîndurilor lor secrete, că or să vină ei americanii... Colonelul se cără repede, însoțit de umbra lui, care nu mai avu chef să-i mai spună ceva lui Grünfeld.

Într-o zi se întîmplă însă în lagăr ceva, și situația noastră de-acum deveni, în amintire, idilică față de cea care urmă. Tocmai acești turnători, datorită poziției lor privilegiate în lagăr, organizară o evadare care le reuși: făcură rost de alimente, de arme și muniție, de haine civile și, cu complicitatea unui gardian, fugiră într-o noapte. Se dădu însă imediat alarma și din dormitoarele noastre începu să se audă un puternic duduit de motoare. Ne uitam pe fereastră să ghicim ce-o fi. Cineva, un fost ministru naiv și cu imaginația bîntuită de fantasmele

speranței, lansă presupunerea care apoi deveni la alții certitudine, că sînt americanii care au venit să ne elibereze... În recluziune luciditatea și simțul realității pot slăbi în așa măsură, încît cel mai mic eveniment neobișnuit capătă proporții nemăsurate... Dar numaidecît surveni dezamăgirea: nu erau americanii, ci mașinile lagărului. Evadații fură prinși chiar în noaptea aceea, numai unul scăpă și ajunse pînă la București, dar fu prins acolo... A doua zi toți fură încărcați într-un camion și dispărură din lagăr. Unde îi trimitea? Gardienii lansară zvonul că au fost toți împușcați, în realitate, cum aflarăm mai tîrziu, au fost împrăștiați prin alte închisori și lagăre, unde au devenit cumpliți torționari, înaintați deci în grad sub amenințarea reală că dacă nu vor dori să execute ceea ce li se cerea, vor fi executați pentru evadarea de la Baia-Sprie.

Iar la noi, regimul se înrăutăți, nu ni se mai dădu pîine la discreție, ci doar un kilogram pe zi, laptele fu suprimat cu totul, iar carnea, doar de două ori pe lună. Gardienii deveniră brutali, începură să ne scoale noaptea din somn și să ne culce prin curtea lagărului ore întregi. Culcat! Sculat! Culcat, sculat, și tot astfel pînă venea ora coborîrii în mină, unde urma să muncești zece și uneori șaisprezece ore. Pentru cel mai mic murmur, carcera, desculț și fără manta. Cîțiva mai bătrîni făcură pneumonii și muriră. Credeam că e vorba doar de un val de represiune, ca să ne învețe minte să nu mai evadăm, dar brutalitățile continuau și, chinuit de nesomn și de aceste culcări care mă trimiteau istovit în mină, într-o noapte rămăsei în picioare, refuzai să mă mai culc... Cîțiva mă imitară. Gardianul se apropie de mine, mi se uită în ochi și rînji: „Culcat!". Rămăsei în picioare. „Culcat!", urlă, dar nu mă culcai. Era un individ diform, strîmb, urît și mic de statură. Numai ochii, sub lumina galbenă a becurilor din stîlpi, exprimau parcă o bucurie prin care ai fi putut crede că te poți întîlni cu un om și să-i reamintești că și tu ești unul, chiar dacă, vinovat sau nu, te aflai acolo să ispășești o pedeapsă. El chiar surîse: „La carceră!"

În carceră fiecare gîndea în felul său. Unii își spuneau (cei mai mulți) că trebuie să se miște, să nu înghețe și să moară. Eu, dimpotrivă, îmi spusei că mișcarea degajă energie și că după un anumit timp obosești tot mișcîndu-te și abia după aceea organismul nu se mai poate apăra împotriva frigului. Mă făcui deci covrig, îmi strînsei brațele la piept, îmi pusei capul pe genunchi și adormii lipit de scîndura, care

mi se păru caldă, a acestei invenții menite să elimine pe cei care, odată închiși, mai voiau să rămînă oameni și să reacționeze ca ființe umane. Instinctiv îmi lipeam pe rînd de scîndura carcerei acea parte a corpului care simțea mai tare frigul, cînd umerii, cînd coastele, cînd șalele, dar mai mult spinarea, unde știam că sînt plămînii... restul putea să mai înghețe... picioarele, de pildă, tălpile goale, simțeam că ard, după ce mai întîi deveniseră reci ca un sloi. Noroc că nu bătea vîntul, era un sfîrșit de februarie cu zăpadă care se topea, era umed, dar frigul iernii se mai domolise.

...Mă trezii avînd senzația că o dihanie deschisese ușa și se uita la mine. În curte era liniște, culcările încetaseră. Cît să fi dormit? Cîteva minute sau cîteva ore? Eram amorțit de frig, dar nu mă simțeam rău, eram rece, dar numai pe dinafară, și cîteva clipe mă stăpîni acea stare de frăgezime pe care ți-o dă odihna după o trudă grea. Mă ridicai în picioare și atunci distinsei prin întuneric figura gardianului care mă băgase la carceră. Vocea cu care mi se adresă mi se păru duioasă: „Cum e, o mie trei? Ei, e bine la carceră?” „Nu e bine”, îi răspunsei, cu speranța pe care glasul său mă făcea s-o întrevăd, că de-aia venise la mine, să-mi dea drumul și să mă duc în dormitor. El ridică atunci ceva negru pe care îl ținuse ascuns la spate și îl apropie încet de tîmpla mea. Era un vătrai. „Uite, mă, o mie trei, aici, uite aici ar trebui să te lovesc (cu aceeași voce dulce, cu acea bucurie curată cu care vrei să dăruiești ceva unei persoane pe care o iubești, și mă lovi de cîteva ori în tîmplă, dar ușurel, cu gingășie, să nu mă doară). Ei, înțelegi?” continuă el vîrîndu-mi de astă dată vătraiul sub nas, pe care mi-l puse apoi pe gură, cu partea lui îndoită, cu ciocul cu care răscolea jarul în sobă și îmi împinse capul tot ușurel, dar ferm, de scîndura carcerei. „Aici, uite aici, ar trebui să te lovesc”, repetă el, și repetă și figura, ciocănindu-mi iarăși tîmpla. După care închise ușa, trase zăvorul și îi auzii pașii îndepărtîndu-se.

Nu mai putui dormi. Mă copleși întîi o mare mîhnire. Ce-avea ăsta cu mine? Nu dormise, în loc să se culce stătuse probabil la gura sobei și cugetase. La ce oare? La familia lui? La muiere și la copii, la frați și la surori? Nu, stînd cu vătraiul în mînă și răscolind focul, se gîndise la mine. Fumase probabil mai multe țigări, pînă ce gîndul i se distilase și se făcuse esență de gînd, rupt, detașat de vreo pornire tulbure, pînă ce descoperise exact ceea ce îl deosebea și în același timp ceea ce îl lega de

mine, pînă la simpatia umană trezită de limpedea lui revelație: Capul! Da, iată ceea ce ne deosebea. Eu aveam alt cap decît al lui și atunci luase vătraiul în mînă și venise să-mi spună. Nu în corpul meu trebuia să mă lovească, avem toți aceleași corpuri, mîna e mînă, piciorul picior, stomacul face aceeași digestie, pe cur ies aceleași excremente. Capetele sînt diferite! Și de ce să fie?! Îi trezisem simpatia pentru această profundă descoperire pe care existența mea i-o pricinuise. Eu nu eram bătrîn, să presupună că am fost fie general, fie ministru sau alt fost mare stăpîn al acestei lumi. Eram deci o enigmă contemporană, nu cu mult mai tînăr decît el. Și lăcașul acestei enigme era capul. Enigmă?! Ce enigmă? Într-al său nu era nici una și nici într-al altora și, slavă Domnului, cunoscuse și el destulă lume. Și aversiunea lui tulbure se limpezise, aversiunea lui ancestrală pentru astfel de capete devenise clară și distinctă. Și glasul lui suav îmi stăruia în auz: „Uite, mă, o mie trei, aici, uite-aici ar trebui să te lovesc!”. Mîhnirea mi se îngrămădi în gît. Omul ăsta putea fi prieten cu tatăl meu, putea fi unul dintre cei pe care îi văzusem prima oară la o manifestație și care îmi trezise cu putere sentimentul de solidaritate cu speranța de pe chipurile lor într-o lume mai bună. Pe urmă unul din acea mulțime fusese făcut gardian, și o incredibilă știință de a pedepsi se născuse în el. Altul securist... îmi aminteam acolo în carceră cu cîtă abilitate încercau anchetatorii să mă facă să recunosc ceea ce nu făcusem, cum își alternau rolurile, unul era blînd și cinic („bine, îmi spunea, nu recunoști acum, și se uita la ceas, o să recunoști mîine dimineață la patru, n-o să recunoști la patru, o să recunoști la zece, n-o să recunoști la zece, o să recunoști peste trei zile, sau peste trei luni, sau peste zece ani, e timp, nu ne grăbim...”), altul mă înjura în mod ordinar de mamă, mă ținea în picioare opt ore, în timp ce el mînca sandviciuri, bea cafele, fuma, după ce în prealabil avusese grijă să nu mi se dea să mănînc în ziua aceea, și rîgîia, se scobea în măsele și mă asigura că singura mea șansă e să recunosc, să fiu condamnat, să ispășesc pedeapsa și să scap... să mă orientez în direcția asta, fiindcă nu exista alta, și atunci toate acestea, celulă, interogatoriu, nopți nedormite, or să înceteze. Altul mi-a spus la un moment dat cu sinceritate: „Mă Petrini, tu oi fi crezînd că noi sîntem niște tîmpiți, că nu știm că tu de fapt n-ai făcut nimic, dar ce nu înțelegi tu e faptul că ne ești mai necesar aici decît afară”. De unde reieșea că ăsta avea sentimentul net

că ei stăpîneau lumea și că ei decideau cine era necesar *afară* și cine *înăuntru*, o împărțiseră, această lume, și domneau peste ea în toată voia... Ăsta însă, cu vătraiul lui și tonalitățile lui gingașe, nu știu de ce, mă prinsese descoperit. El nu trăia într-un joc complicat de smulgere a unei recunoașteri, ca aceia care mă trimiseseră aici, și în fața cărora spiritul meu se putea mobiliza, el era *un om simplu*, și iată ce voia să-mi facă el mie... să mă lovească în cap, da, descoperise locul... Nu, nu pentru că era gardian avusese el această revelație... Așa, ca om, trăind pe acest pămînt și avînd timp să coboare în el însuși, se descoperise pe sine prin alții... Cum mă chircisem iar, vrînd să adorm cu fruntea pe genunchi, mîhnirea împrăștiată în toată ființa mea deveni deodată agresivă și izbucnii în hohote de plîns simțind că mă înec, în timp ce gîndirea își torcea mai departe firul, străină parcă de suferința mea. Da, avusese dreptate Ion Micu, aveam și eu ce pierde în închisoare, aveam de ce mă teme. Nu convingeri politice, ca el, ci convingeri mai adînci, că lumea mi-e prietenă și că floarea gîndirii mele ar putea fi de folos cuiva. Ceea ce spusese el în acea mare discuție de la braserie îmi sunase atunci prea abstract, dar el știuse ce spune și de aceea acceptase o clipă de umilință, numai să nu mai trăiască încă o dată ceea ce trăiam și eu acum... Zguduirea, șocul mîhnirii încetă apoi după asalturi repetate, în care suferința atingea creasta înaltă a eliberării, eliminînd, ca pe-un microb periculos, duioșia abjectă a stîrpiturii umane, gardianul care crezusem o clipă că venise să-mi dea drumul să mă duc în dormitor și să dorm cu ceilalți. Printre crăpăturile scîndurii zării lumina răsăritului și curînd auzii goarna care suna deșteptarea. Un gardian veni și îmi dădu drumul, alergai să mă îmbrac și să mănînc, apoi coborîrăm în întunericul minei. Seara, mă dezbrăcai și căzui într-un somn asemănător plumbului pe care îl dislocam din galerii, dar o mînă mă zgîlții și mă smulse din el: la carceră! Era același gardian din seara trecută. Încercai să-mi arunc pe umeri mantaua și să-mi vîr picioarele în bocanci: nu, fără manta și bocanci! În cămașă și desculț.

În carceră simții primejdia: ăsta spusese ieri, ciocănindu-mi tîmpla cu vătraiul, că acolo *ar trebui* să mă lovească. Ar trebui, asta însemna că *nu putea*, dar mă putea lichida vîrîndu-mă seară de seară între cele patru scînduri ale carcerei, obținînd același rezultat. „Ei bine, îmi spusei, cu o hotărîre mai rece decît frigul care mă învălui, n-o să

mor, dar în schimb o să te omor eu pe tine. Dacă nu cumva mi-e scris să mor totuși eu și tu să trăiești și să înflorești mai departe. Să vedem!"

Dimineața îmi vîrîi capul în ghișeul bucătăriei și șoptii: „Boca, vreau să-ți spun ceva!" Boca ăsta îmi aruncase de cîteva ori priviri de simpatie, scurte, ca niște fulgerări. „Boca, îi spusei, dă-mi puloverul tău." „De ce?" „Un gardian vrea să mă omoare, mă bagă la carceră noaptea dezbrăcat." „Bine", zise. Și îmi aruncă puloverul de pe el. Îl trăsei pe piele, îmi închisei la gît cămașa de pușcăriaș să nu se vadă și seara nu mă mai culcai. Gardianul veni și timp de cinci zile petrecui nopțile în carceră. Ar fi trebuit să mă curăț și m-aș fi curățat dacă gardianului i-ar fi trecut prin cap să-mi descheie cămașa. În a șasea zi îl zării în galerii cu lampa de carbid în mînă. Înțelesei: intra cu noi într-o tură de șapte zile. Îmi fu ușor să-l urmăresc după mersul său crăcănat și mai ales după coincidența stranie dintre intențiile mele și mișcările pașilor săi: se plasa unde nu trebuie, în apropierea fîntînilor prin care rostogoleam jos minereul: sigur, el trebuia să supravegheze eficiența muncii, să aibă satisfacția trudei noastre crezînd în același timp că prin acea gaură ținea contactul cu cei de jos, oameni liberi ca și el, care duceau mai departe vagoneții. O pauză. Dispărui dintre sutele de umbre pe care nimeni nu le mai putea urmări și rătăcii spre ținta mea, o lampă de carbid plasată undeva în stînga, care mă aștepta. O lăsasem pe-a mea în urmă, pitită într-un colț... Trecui prin întuneric și brusc zării poziția șoldie de stăpîn a omului meu. Ținea un picior ridicat pe un bolovan de minereu și mîna cu lampa în sus, să vadă ce se întîmpla de survenise această pauză, această tăcere de adîncuri în care el nu mai era nimic. Trecui pe lîngă această umbră și trebăluii dînd scîndurile la o parte; se puneau totdeauna deasupra peste gaură după o rostogolire de minereu, să nu nimerească vreunul din noi în ea, cum nimerise unul și se făcuse jos zob. Mă retrăsei prin spatele lui și deodată, cu o lovitură de picior, îi stinsei lampa. „Să nu-ți fie frică de gardieni, mi se spusese încă de la început, dacă ai vreunul care te amenință, pîndește-l în mină, stinge-i lampa!" „Ei, ce mai faci? îi șoptii apucîndu-l de gît și astupîndu-i gura cu palma. Duiosule, o să mori! Ai ceva de spus care poate fi reținut?" Și îi eliberai gura și îl lăsai să respire. Dar nu cîteva clipe, ci pînă își veni în fire. „Știi cine sînt, îi șoptii mai departe, ai pus tu ochii pe unul pe care n-ai avut curajul să-l omori cu vătraiul, ai ales calea *legală* (ție îți

plac legile!), carcera, ei, ce vină ai tu? Tu nu i-ai făcut nimic, cîți nu stau la carcere? Că pe urmă unii mor, ei, parcă tu ai inventat pedeapsa asta? Nu mă dezamăgi, spune-mi ceva care să mă facă să-mi pară rău că te omor!" Și el îmi spuse gîfîind, gata să mă dezarmeze, cu un glas de o halucinantă omenie: „Dom' șef, iartă-mă, n-am vrut să-ți fac nimic..." „Ei da, te cred, îi șoptii și eu înfiorat, o să am remușcări", și îl aruncai cu o violență și un instinct sigur în dreapta mea, unde știam că se rostogolesc bolovanii de plumb împinși de brațele noastre.

Sigur, el nu vrusese să-mi facă nimic, totul fusese un joc al spiritului, nici el nu dormise în seara aceea și venise să comunice cu mine, să-mi destăinuie un mare secret: și el gîndea, și pe el îl vizitase *ideea*, și el simțise izolarea celor care se trezesc singuri în univers, aici, acum... gîndesc în lume, cine mă poate asculta? Cum, dar e unul acolo, hai la el... și venise cu vătraiul în mînă. Acest vătrai îi era străin, ce însemna un vătrai? Nimic, un obiect, un instrument cu care intensifici focul, cu care răscolești lemnele să ardă mai bine...

Nici măcar nu mă grăbii să-mi caut felinarul uitat într-un colț: știam că o să-l găsesc și îl și găsii după bîjbîieli care nu mirară pe nimeni. Doar întru tîrziu cineva drăcui că nu s-au pus la loc scîndurile după ultima rostogolire de minereu, un maistru civil, ai cărui ochi se holbară de cîteva ori spre noi auzind jos răcnete... Dar aceste jumătăți de priviri, prinse în fulgerări scurte de propria-i lampă, erau dinainte resemnate: Te pomenești că a căzut cineva... mai bine ar fi fost să se îngroape în ea Franz Iosif, decît să-l trimită pe el dracu să exploateze o asemenea porcărie... Bă, ce e acolo? Dar abia seara aflarăm: căzuse un gardian între vagoneți... A murit? Tăcere. Nu ni se spuse că n-a murit...

Numai Boca se așeză cu coatele pe ghișeul bucătăriei și mototoli în mînă puloverul pe care i-l înapoiai. „Nu mai ai nevoie de el?" „Nu", îi spusei. „Cum a fost în mină?" Și se holbă la mine ca și maistrul civil pe marginea puțului, dar nemișcat, cu mult alb în privire, gînditor, odihnit și gras, însă o clipă neliniștit... el făcea și dădea de mîncare, dar oamenii se omorau aici unii pe alții... Cînd mă întorsei să mă uit în urmă, în aceeași clipă el își retrase capul și ghișeul rămase gol...

CAPITOLUL X

Făceam lungi plimbări cu fetița în brațe în timp ce Matilda lipsea, și numai micuțul ei corp fragil lipit de inima mea îmi împrăștia bizara melancolie cu stările ei agresive care îmi sfîșiau mațele. Cărțile pe care le iubisem nu mă mai atrăgeau. Abia aveam puterea să nu-i învinuiesc pe cei care le scriseseră de insignifianța spiritului și a filozofiei în fața istoriei brutale și nepăsătoare a oamenilor. O nostalgie ascuțită după adîncurile din care mă întorsesem începu să revie în amintirile mele din mină. Acolo spiritul meu nu fusese chinuit decît o dată, de acel gardian, acum, în libertate, simțeam acest chin zilnic și, ce era mai rău, nu vedeam ce ar trebui să fac să scap de gheara care îmi sfîșia ființa. În carceră putusem să plîng, eliberîndu-mi sufletul de tandrețea umană, ca să pot, desigur, să-mi apăr apoi viața cu sînge rece. Acum inima mi-era înghețată.

Într-o zi Matilda se întoarse acasă tîrziu, pe la ora cinci, și cu un chip întunecat. Rămăsei nepăsător, mă așteptam să se întîmple curînd și acest lucru. La masă îmi spuse fără cruțare: „Tu de ce stai toată ziua și nu faci nimic? Ce e cu postul tău de bibliotecar?” Tăcui. Cu postul de bibliotecar nu făcusem nimic. Din cinci în cinci zile îi telefonam activistului Vătămanu și de fiecare dată el îmi răspundea extrem de binevoitor și prietenos: „Încă n-am nimic, tovarășul Victor (așa îmi spunea, pe numele meu mic). Trebuie să mai așteptăm. Mai caută-mă!” Trecuseră astfel trei luni, venise primăvara și nu se găsise nicăieri un astfel de post liber. „Trebuia să presezi, zise Matilda, dacă nu la o bibliotecă, în altă parte. Acum e prea tîrziu!” „De ce?” „Mircea a plecat, a fost numit secretar al C. C.. Azi am aflat, l-am căutat la telefon eu, să-l rog să-ți găsească un post, nu neapărat bibliotecar, parcă aș fi avut o presimțire că trebuie să intervin... «Tovarășul Mircea nu mai lucrează la noi, n-ați citit ziarele? mi-a răspuns secretara lui, care mă

cunoștea. Nu mai e, tovarășă Matilda...» Am închis și mi-am aruncat ochii pe *Scînteia*. Acuma cine să ne mai sprijine? Ia dă-i un telefon acestui Vătămanu!"

Mă ridicai de la masă și formai numărul. Activistul era la postul lui. „Nimic, tovarășul Victor", spuse el cu un glas plin de entuziasm, parcă ar fi zis: am găsit! Îi spusei că în acest caz l-aș ruga să-mi găsească altceva și, cînd va apărea un post liber la vreo bibliotecă... Urmă o tăcere... „Cam ce ați dori dumneavoastră?" „Un post de profesor sau de învățător", riscai eu, crezînd cu naivitate că, odată Mircea plecat, s-ar putea trece peste interdicția... „Nu, tovarășe Victor, nu se poate", spuse el tărăgănat, cu regret. „Păi de ce? continuai eu. Un fost asistent universitar nu poate preda și el fizica și matematicile, sau o limbă străină în vreun liceu? Sau cel puțin abecedarul?" „Nu", zise el și tăcu. Apoi deodată îmi spuse cu un glas de parcă îi părea rău că nu se gîndise mai devreme, un glas plin de optimism pentru mine, o soluție excelentă: „Tovarășe Victor, de ce nu vă duceți dumneavoastră la Brațele de muncă? Acolo ei au tot felul de posturi, pentru toate profesiunile, au o schemă exactă de necesități și vă pot soluționa foarte rapid. Eu sînt secretar cu propaganda. Am alte sarcini și nu pot să știu bine ce au ei..." Înțelesei că se debarasa de mine și mi se păru firesc. Nemaiexistînd șeful care îi încredințase cazul meu, nici el nu mai era obligat să-l rezolve. La Brațele de muncă, gata, o soluție plină de perspective. „Faceți așa, tovarășe Victor, mai spuse el, și dați-mi pe urmă un telefon să-mi spuneți cum ați rezolvat." „Bine, tovarășe Vătămanu, vă mulțumesc că ați avut toată bunăvoința!" „N-aveți pentru ce! Vă urez succes!"

„Ah, strigă Matilda cînd auzi, trebuia să insiști și să nu te încăpățînezi la o bibliotecă, trebuia să te fi dus iar la Mircea și să-i spui că dacă nu sînt locuri de bibliotecar, să-ți dea altceva. Acum ce-o să faci? La Brațele de muncă! Ăia or să te trimită să dai cu tîrnăcopul și cum tu n-o să primești, ce-o să faci toată viața?" „De unde știi tu că n-o să primesc? Ba o să primesc bucuros, n-o să fie mai rău ca în mină! îi răspunsei cu un glas brutal. Dacă o să fie pentru toată viața, mai vedem. Am alte păreri despre viață!" „Ce păreri? Ce valoare au părerile tale?", zise ea la fel de brutal. „Am părerea că viața mai oferă și surprize, nu curge numai pe gustul unora, mai curge și pe-al altora, se mai schimbă..." „Vezi să nu se schimbe! În rău se schimbă, nu în bine!" „Să zicem, dar

mie tot n-o să-mi pese! Mai rău decît un tîrnăcop ce-o să fie? Am făcut mușchi de oțel în mină. Chiar mi-e dor să-i pun în mișcare!"

Astfel de cuvinte erau intolerabile pentru o femeie. Izbi cu șervetul în masă, își strînse pumnii îndîrjiți și rosti: „Carte ai învățat, din carte să trăiești, indiferent cum. Cere, protestează, fă ceva, nu te lăuda cu mușchii tăi de oțel, descurcă-te! Bine, ai fost unde ai fost, înțeleg. Ți-au trebuit cîteva luni să te odihnești, dar acum e timpul să ieși din letargie. Nici măcar nu mai citești, nu mai scrii nimic, mi-a plăcut mai mult atunci cînd mi-ai tras una că am umblat în caietele tale. Scrie o carte marxistă! Studiază, lucrează... O să zici că n-o să ți-o publice nimeni, scrie-o tu întîi și să fie foarte bună și o să vezi atunci dacă ți-o publică sau nu. Dacă ai încredere că viața e așa cum zici că e, trebuie să fii pregătit, nu cu o carte, cu mai multe! Nu abia atunci, după ce-o să îmbătrînești, să te-apuci să le scrii. Atunci n-o să mai scrii nimic, or să vină alții mai tineri care or să fie luați în seamă. Uite, marele poet și filozof am auzit că lucrează, traduce, își scrie memoriile..." „N-am nici un chef, zisei, să scriu o carte marxistă, încît schelăria construită de tine cade. Marxist a fost, ca să zic așa, tot Marx și el a spus tot, și un adevărat gînditor nu poate accepta să culeagă fărîmiturile de la masa altuia..." „Nici măcar nu e adevărat! zise Matilda furioasă. Nu mă pricep la filozofie, dar atîta lucru știu și eu, că au fost grupuri de filozofi care au tratat cam aceleași idei. Spune tu singur un mare filozof și dacă ești sincer o să-mi numeri o grămadă care l-au urmat. Poftim, Socrate!" „Da, așa este, zisei, putem numi socratici o grămadă de filozofi, așa în general, dar fiecare a întemeiat școli proprii de filozofie, nu s-au mulțumit să reia papagalicește conceptele lui. Așa a fost școala megarică, școala cirenaică, școala cinică, fără să mai vorbim de giganți ai gîndirii filozofice ca Xenofon și Aristotel. Dar Euclide? Da, socratici, dar, ăhă! gîndirea lor nu se tîra pe burtă în fața gîndirii lui, cu toate că Euclide, de pildă, în timpul tensiunii dintre Megara și Atena, părăsea Megara în haine femeiești și se furișa în Atena să-l asculte pe Socrate. Ei și? La rîndul lor au avut și ei discipoli, care nici ei nu pot fi confundați cu maestrul." „Deci am dreptate, zise Matilda, poți foarte bine să fii marxist! Da, în sensul pe care îl propui tu, n-o să zică nimeni că ești antimarxist, dacă pornești de la el." „Ce naivă ești!", zisei. „Lasă să fiu eu naivă și tu să scrii! Mai tîrziu o să-mi dai dreptate. Știu, tu ai

altceva în cap, ți-am citit caietele, dar ideea ta că totul e spirit și materia o aparență, un înveliș pe care spiritul și-l creează, întîi că nu e nouă și al doilea că (și aici Matilda rîse) asta vine în totală contradicție cu marxismul, și chiar că n-o să-ți publice nimeni niciodată vreo carte bazată pe ideea asta." „Ba da, e nouă, fiindcă are în vedere ceea ce a descoperit știința în acest veac, și nu știau idealiștii secolelor trecute. Ce este asta, materie? Masa asta la care stăm e un vid insondabil, în care zbîrnîie cu viteze halucinante electronii în jurul nucleelor. Și crezi că asta e tot? Și crezi că asta e materie?" „Este, rîse Matilda, pînă nu se face putregai. Pe urmă nu mai știu ce este, dar nu pot să cred că paharul ăsta din care beau apă e spirit..." „O să scriu totuși cartea mea și o să-ți dovedesc că da, dar n-o să fie așa de simplu de înțeles..." „În schimb o să fie destul de simplu să fii trimis iar de unde-ai venit, zise Matilda cu humor. Unde-ai dus caietele?" „La bunicul, într-un dulap din pivniță."

CAPITOLUL **XI**

Mă dusei totuși chiar a doua zi dimineața la Brațele de muncă, deși chipul posomorît al Matildei nu-mi prevestea nimic bun. Mă așteptam să găsesc acolo, în preajma clădirii, o mulțime de oameni, cum văzusem în filmele străine. Nu era nimeni, eram singurul solicitant. Fui îndrumat într-un birou, unde mi se dădu să completez un formular și un individ îmi puse cîteva întrebări suplimentare, printre care și aceea dacă am suferit condamnări. La rubrica „profesiunea", scrisei fost asistent universitar, iar la aceea „unde aș dori să lucrez" spusei, deși știam că e zadarnic, că la un liceu, școală normală, tehnică etc., numai școală să fie. „Mai adăugați ceva, zise funcționarul, repartizările în învățămînt țin de alte organe, secția de învățămînt a sfatului popular, sau cu aprobarea ministerului." Adăugai: sau la o bibliotecă, la o casă de cultură, la un muzeu sau chiar funcționar în vreo instituție... „Veți primi răspunsul acasă, în scris..."

Îl primii după trei zile. Începînd de la data... deveneam salariat al Sfatului popular orășenesc, să mă prezint imediat la serviciul numărul... tovarășul Istrate, pentru perfectarea formelor de angajare. Mă prezentai de îndată. Istrate ăsta era un tinerel cu o înfățișare plăcută și meditativă, dar se uită la mine cu o privire parcă uluită cînd auzi cine am fost și ce studii am. „Ăștia sînt nebuni, zise el. Am posturi libere la echipa de deratizare a orașului. Primiți un asemenea post?! mă întrebă el uluit. Probabil că e o greșeală, ia să vedem..."

Și puse mîna pe telefon. Nu, nu era nici o greșeală. Și începu să formuleze aceleași întrebări pe care aș fi vrut să le formulez eu. Altceva nu mai găsiseră? E vorba de un profesor universitar... Da, a fost, dar oricum. Și ce dacă a suferit condamnări... Nu i se poate găsi... într-o uzină, dispecer, sau funcționar, undeva la poștă, la telefoane, la electricitate... Bine, deocamdată nu, dar în perspectivă... Nici în perspectivă!?

Mai bine îl trimiteați pe un șantier, să se facă zidar, sau într-o uzină, să se califice la un strung!...

Apoi închise, și pe simpatica lui figură meditativă se așternu o tăcere străină de mine. Apoi mă privi cu răceală și îmi spuse: „Primiți acest post? Mi s-a spus să vă comunic că dacă refuzați, degeaba vă mai duceți pe la ei. Cine refuză să primească un post nu mai are dreptul să se adreseze Brațelor de muncă, să se descurce singur...” „Bine, zic, și ce e asta, concret, deratizare, ce trebuie să fac?” „Mergeți și deratizați la diferite adrese pe care o să vi le comunicăm noi...” Era plictisit. Dacă tot nu primeam (și cum aveam să primesc?), ce rost mai avea întrebarea? „Pot să viu mîine cu răspunsul?” „Bineînțeles!”

Ieșii afară rătăcind spre casă, întîrziai ici-colo să privesc un cuplu de îndrăgostiți, sau bătrîni cu fălcile tremurînde vegetînd prin scuaruri. Așadar, gîndii, la deratizare! Și eram stăpînit de o euforie ciudată, parcă jubilatoare. Surîdeam în sinea mea. Bietul Petrică, de care rîsesem cînd îmi vorbise cu atîta patimă despre *l'Avenir de l'intelligence*! Viziunea lui și a lui Maurras era idilică, nu la „coadă” aveam să fim puși, ci jos de tot, la deratizare. Simțeam un fel de bucurie, era a orgoliului de a disprețui pînă în adîncul ființei mele. Deratizare! O muncă utilă și care promitea să fie amuzantă. Sau dacă nu munca în sine, oamenii cu care aveam să lucrez! Erau totuși oameni. Aveam să-i cunosc, simțeam o vie curiozitate. Oricum era mai puțin rău decît ceea ce i se întîmplase celebrului doctor Athanasie Proca, de a cărui soartă nu mă înfiorasem cînd mi se relatase cu ani în urmă. Antonescian, după 23 August fusese arestat și închis. I se dăduse drumul prin '48. Pasionat de meserie (fusese șef al unui spital construit cu banii lui), ceruse cu umilință să fie reprimit în el ca simplu sanitar, dar nu i se admisese. Se spunea că în închisoare salvase de la moarte un gardian cu un simplu cuțit de bucătărie și cu sfoară ordinară, operîndu-l de ceva infecțios și acut, pînă să vină salvarea, care ar fi ajuns prea tîrziu. „Domnilor, măcar felcer, lăsați-mă, n-o să fac nici un rău, o să fac numai bine!” Nici vorbă! Îl făcuseră lănțar. Adică? Îl trimiseseră, și el primise, să nu moară de foame, sau poate din aceeași trufie jubilatoare pe care o simțeam și eu acum, să tragă cu lanțul căldări de căcat din haznalele orașului. Oricum, așa ceva n-aș fi primit, chit că ar fi trebuit să mor. Să ucid șobolani! Șobolanul e un animal urît de Dumnezeu fiindcă e

trufaș. Cică ar fi mîncat anafură din biserică. Știam acest lucru de la mama. Da, era trufaș, mă atacase odată unul, cînd eram copil, și nu uitasem îndrăzneala lui, chițcăitul insolent cu o sugestie de gîndire umană (căci numai oamenii pot fi insolenți), ochii vii, inteligenți și bestiali. Mama îi omora, nu cu otravă, miroseau otrava, deși era lipită de pîine, cu untură, ci cu făină uscată pusă într-o farfurie, amestecată cu gips. Pe-asta o mîncau și gipsul se usca în ei și crăpau, îi vedeam pe la colțurile casei morți, cu burțile în sus. Odată stăteam în verandă și citeam, cînd zărisem vreo cinci îndreptîndu-se spre fîntînă. Înaintau în ordine, în flanc cîte unul. Ajunseseră lîngă puț și începură să bea apă dintr-un vas mare pe care totdeauna mama avea grijă să-l umple pentru orătănii, apoi reveniră în același șir indian și dispărură fără grabă; n-aveau frică, se pare că moartea nu-i speria.

Ce-ar fi totuși să scriu o carte? și să nu cad atît de jos? Dar ce carte puteam scrie în starea de spirit în care mă aflam? Doar o carte care s-o exprime, această stare de spirit. Schopenhauer se întreabă în *Aforisme*: ce reprezintă cineva? (un om!) Ce reprezentam eu, dacă acceptam să mă duc la deratizare?...

Există în limba rusă două cuvinte care au căpătat, după mine, semnificații noi: *nicevo* (nimic) și *sil* (putere). Dostoievski a meditat primul asupra lor, și în *Demonii* s-a înspăimîntat de ceea ce puteau ele să însemne pentru oameni, dacă Piotr Stepanovici Verhovenski ar fi ajuns la putere și Stavroghin (prințul Harry), stăpînul Rusiei. Nihilism!

Toți oamenii, nu numai rușii, se nasc cu puțin nihilism în ei: este partea de revoltă irațională a ființei umane împotriva puterii condițiilor care o înlănțuie încă din fașă și nu o eliberează decît în moarte. La ce bun atunci totul? Priviți chipul unui prunc înfășat, și o să vedeți cum apare pe el suferința că i se paralizează astfel mișcările lui libere; trăsăturile lui inocente se crispează de revoltă și neputință. Și el încă nu știe nimic, dar mai tîrziu va fi silit să afle, începînd din școală, trecînd prin căsătorie, prin robia zilnică a luptei pentru existență, că totul îl înlănțuie, ierarhia socială, nedreptățile oricărei orînduiri, imperfecte de la natură, legile dezvoltării economice, condițiile de existență ale țării sale în relație cu alte țări, care adesea dau naștere la războaie, unde e trimis, el sau copiii lui, să lupte și să moară. De aceea ia parte adesea cu frenezie la revolte, răscoale și revoluții, cînd vrea să nimicească toate

acestea. Caracteristica sufletului uman e aspirația spre libertate, dar sensul vieții tot nu-i apare cu limpezime: da, libertate totală, dar ce să faci cu ea, dacă într-o zi tot trebuie să mori? Scriitorii ruși au numit asta „blestemata chestiune insolubilă”. Și pe această incertitudine, pe această ispită a lui *nicevo*, apare *sil* și îl prinde în arcane. Și atunci se supune și, ca să-și ascundă înfrîngerea, îl acceptă pe *sil* cu fanatism, lăsîndu-se umilit și martirizat, umilind și martirizînd la rîndul lui pe alții și, dacă s-ar putea, întreaga lume. Gogol preconiza, spre sfîrșitul vieții, cnutul pentru țărani și îndepărtarea de cultură. Da, spiritul i se tulburase, era adevărat, se speriase de ceea ce descoperise, dar de ce spaima lui luase chiar această direcție? Aș scrie într-adevăr cu mare fervoare o carte în acest sens, simțeam că o pot face... Dar, gîndii, poate la bătrînețe s-o scriu, cînd n-o să-mi mai pese de nimic și s-o las moștenire Silviei, s-o publice ea sau copiii ei dacă o să mai intereseze atunci pe cineva un astfel de subiect. Deocamdată fusesem împins de *sil* spre *nicevo*, fusesem mai necesar *înăuntru* decît *afară*. Acum eram afară și eram mai „necesar” la deratizare decît în oricare altă parte, și în nici un caz în învățămîntul de orice grad.

Iată așadar cum deveneam liber prin *necesitatea înțeleasă*! Desigur, Matilda, care deși era membră de partid, avea un nivel teoretic foarte scăzut, n-avea să înțeleagă această „necesitate”. Nu era, adică, atît de liberă... Bineînțeles că nu-i voi spune nimic, iar dacă avea să afle, o să vedem atunci ce mai e de făcut.

Și a doua zi dimineața mă prezentai să-mi iau serviciul în primire.

CAPITOLUL **XII**

Investirea fu simplă, fiindcă tinerelul, care de altfel era mai bătrîn ca mine cu zece ani, după ce mă prezentă celorlalți mă investi șef, simplă formulă, nu avea pe schemă post de șef. Vrusese astfel să-și arate simpatia pentru mine? Desigur! „Bă, le zise, atenție aicea, v-am angajat un șef, să nu mai lucrați așa alandala, voi faceți treaba și el vă supraveghează să nu ardeți gazul, cum mi s-a mai raportat...” „Cine v-a mai raportat, dom' șef?”, protestă cu tristețe și cu reproș un zbanghiu de țigan, al cărui glas era, ai fi zis, topit de dezamăgire față de aceste învinuiri nedrepte. „Da' alaltăieri unde-ai fost de-ai lipsit?”, zise „tinerelul” rece și indiferent. „Păi cum, dom' șef, nu v-am raportat că mi s-a îmbolnăvit nevasta?” „S-a îmbolnăvit nevasta, nu te-ai îmbolnăvit tu, care te-ai dus pe urmă la bufetul «Tîmpa».” „M-ați văzut dumneavoastră?!”, zise țiganul cu o simulată voce jalnică. „Hai, bă, ia taci, i-o reteză tinerelul distrat. Ai fi în stare s-o ții așa pînă mîine dimineață, dă-te dracului, parcă ai fi regele Angliei, așa te ofensezi.”

Unul dintre ei, care avusese la început un aer flegmatic și vesel, păstră, auzind toate acestea, doar flegma, dar veselia îi pieri. „Ce-avem noi nevoie de șef, dom' șef? Urăsc șefii”, zise el cu burta înainte și cu aerul că el a fost și vrea să rămînă liber. Semăna cu un paing, așa cum arăta, cu burta proeminentă și cu picioarele care i se ghiceau subțiri prin acel joc prea liber al pantalonilor. „Urăști șefii? zise tinerelul, și își înfipse privirea în ochii celuilalt. Păi și eu sînt șef! Mă urăști și pe mine?” „Ei, nu pe dumneavoastră...”, bolborosi paingul deodată înfuriat. „Păi așa ai zis: șefii. Unde ți-e logica? Vrei și tu să spui ceva, dar nici tu nu știi ce spui, continuă tinerelul, și-și flutură degetele la tîmplă: trebuie să fie așa, în capul tău, o completă bulibășeală! Nu degeaba te cheamă Bacaloglu: ești turc, nu înțelegi un ordin? Echipa are acum un șef, gata, ce mai e de discutat în chestia asta? Sau vrei să dai tu ordine la sfatul popular?”

Stăteam în curte, eram vreo șapte inși. „Vedeți, zise tinerelul, și spuse un nume de stradă și un nume de instituție, iar au apărut acolo șobolani, deși nu e multă vreme de cînd s-a deratizat. Ori n-ați deratizat bine, ori e vreo colonie ascunsă, chiar în clădire sau poate prin apropiere, vedeți ce e și lichidați-i. Se sperie funcționarele, țipă pe-acolo, înseamnă că trebuie să fie de-ăia marii, care atacă.” „Gata, dom' șef, mergem acolo”, zise țiganul cu un sîrg simulat, în spatele căruia se ghicea nepăsarea lui ancestrală pentru orice activitate care nu era în folosul lui direct. „Dați-i drumul! Începeți cu clădirea asta, și dacă terminați vă întoarceți și o să plecați cu o mașină la uzina de tractoare, s-a semnalat acolo o colonie într-o secție veche.” „Mîine dimineață, dom' șef, zise țiganul. Nu rezistăm.” „Bine, dați-i drumul!”

Pornirăm. Închisoarea mă învățase să cunosc repede soiul de oameni dintr-un grup. Bacaloglu călca infatuat, cu capul pe spate, legănîndu-și corpul, parcă într-adevăr ar fi fost regele, nu al Angliei, fiindcă englezii n-au o morgă de acest gen, șoldie, ci al vreunei țări din acestea noi, bananiere, care trece în revistă o gardă de onoare străină. Nu se uita și nu vorbea cu nici unul din ceilalți, deși avea un prieten, un uriaș care mergea alături de el și îi spunea necontenit ceva. Uriașul, povestind, avea o expresie parcă explozivă, în orice caz ai fi zis că ființa lui obscenă, cu un fund ca de muiere, care s-a îngrășat peste măsură, părea tot timpul sub presiunea unei mari nevoi de a vorbi. Parcă ar fi mîncat zilnic, dimineața, înainte de a pleca, nu alimente, ci cuvinte, un butoi întreg, și acum le dădea drumul rîgîind, din cînd în cînd behăind... Nu știu ce-i spunea paingului, în orice caz acela își permitea să surîdă cu gura lui ca o tăietură de buzunar și din timp în timp să-l ia peste picior cu o voce cîntată, afectînd avertismente neduse pînă la capăt... „...domnuuu Calistrat... Vezi, domne, cum e cu chestia asta... Fii atent, domne, că e cu bubă în cap...” „Aiurea! făcea uriașul, bîl bab în bîzda mă-sii”, și în loc de cuvinte țîșneau cîteva clipe gîjîieli de rîs care parcă îndată ce-i ieșeau afară din gîtlej, jjj, hî, jjj, el le aspira înapoi și se îneca...

Iar de mine se lipi un individ care părea să fie un famen, cu un ten de adolescent și păr albit la tîmple, ai fi zis simpatic și inocent, dacă gura și ochii nu te-ar fi izbit prin ceva indefinibil murdar și care, de îndată și fără introducere, ca și cînd ne-am fi cunoscut de mulți

ani, începu să-mi facă, vorbind tare, și cu o pasiune rece și indiferentă, teoria șobolanului. Aflai astfel în timpul drumului (după ce mai întîi ne oprirăm și intrarăm într-un fel de garaj și un ins ne deschise și ne încărcarăm fiecare cu aparate numite vermorele, cu material de lipit crăpăturile și încheieturile ușilor și ferestrelor și cîteva scări) că șobolănimea nu trăiește în dezordine, că se organizează acolo unde sînt condiții, adică apă și mîncare, în colonii și pe clanuri, fiecare cu familia lui, soț, soție și copii, și că la maturizarea fetelor (așa le numea famenul, fete) șeful de clan își omoară nevasta și alege dintre tinerele copile pe cea mai drăguță și mai aptă în înmulțire și reîncepe ciclul de reproducere. Pe urmă, după vreo zece-doisprezece ani șeful albește și este și el omorît de unul mai tînăr. Au camere de dormit, chiar și anticamere, și în stînga (nu în dreapta) fiecărei camere un culoar și loc unde își fac nevoile, și alt loc, un fel de cămară, unde își țin alimentele. Fetele dorm într-o parte, băieții în alta. „Atacă, dom' șef. Sar la piept sau la coaie. Au coadă puternică. Nevasta alăptează, stă așa întinsă, ca o scroafă. Și un porumb știți cum îl cară? Se pune unul pe spate, ține știuletele pe burtă cu lăbuțele și alții îl trag de coadă. Am găsit odată, dom' șef, unul cu dinții așa de mari, că ne-am speriat toți. Mari de tot, uite așa își ținea gura (și famenul își rînji niște dinți lați și galbeni, dintre care unul era cenușiu, și își deschise astfel gura, și avui strania senzație că și el semăna în clipa aceea cu un șobolan, în orice caz avea în el ceva șobolănesc), n-o mai putea închide din pricina dinților, l-am visat noaptea... Așa sînt ei dați de la Dumnezeu, să le crească dinții și să nu mai poată mînca și să moară de foame dacă nu rod tot timpul lemn! Dacă nu găsesc lemn de ros, e jale! Nici noi nu putem cîteodată să scăpăm oamenii de ei. Acum vreo trei săptămîni a trebuit să dărîmăm o măcelărie. Se aciuaseră în pivniță și n-am reușit să le dibuim galeriile. Clădire veche, ce mai! Am închis măcelăria de trei ori, am pulverizat peste tot, am lăsat înăuntru trei căldări cu toxice, nimic. Și atunci s-a chemat un tanc și am ras tot... Dracu i-a luat, că altfel nu puteam scăpa de ei. Sînt și basme, continuă famenul, că îi poți goni dintr-un loc dacă prinzi unul, îi dai foc cu benzină sau îl jupoi de viu și îi dai drumul și ăsta fuge în colonie și îi sperie pe toți și fug. Dar ce-ai făcut? Îi gonești dintr-un loc și se aciuiază în altul, or noi, dom' șef, trebuie să-i stîrpim, nu să-i gonim..."

„Da, gîndii, iată un om cu conștiința lărgită. Nu gonirea, ci stîrpirea!” Am uitat să spun că în timpul povestirii famenul avea un tic bizar. Făcea din cînd în cînd pauze, se uita în jur, cu atenție, apoi se apleca aproape de urechea mea și continua cîteva clipe în șoaptă, ca și cînd mi-ar fi destăinuit mari secrete. De acord, erau secrete, dar după ce se convingea că nu-l aude nimeni, atunci de ce se mai apleca și îmi vorbea în șoaptă?

Ceilalți membri ai echipei nu-mi spuneau nimic. Vermorelul pe care îl duceau în spate sau scările erau parcă semnul etern al destinului, care îi apăsa să ducă tot timpul ceva în spate. Doar scările care puteau simboliza un urcuș dădeau chipurilor lor o noblețe: sîntem oameni, mergem la muncă, oricare ar fi ea, e necesară, și după ce o facem, sîntem liberi, avem muieri, copii, îi hrănim, pe urmă mergem cu prietenii la un pahar... bem, ne distrăm... Fără să mai punem la socoteală că și în timp ce muncim putem să ne distrăm...

Ceea ce mi se întîmplă și mie însumi în prima mea zi de vînătoare după șobolani și apoi și după aceea, adică după ce terminarăm și intrarăm într-o cîrciumă. Oamenii sînt inventivi și își sărbătoresc adesea clipele de viață jucînd o comedie. Pesemne că în cinstea mea ținură toți să-mi arate că munca noastră avea mai mult haz decît a altora, care se credeau, adică nu se credeau, chiar erau mari șefi, dar în fond se plictiseau, fiindcă erau prizonieri într-un aer rarefiat de răspunderi în care viața se golea de concret.

După o plimbare pe străzile orașului (căci așa îmi păru, plimbare, nu se grăbea nimeni... Iată secretul longevității românilor; nimeni nu se grăbește: „merg lucrurile și mai încet”, spune un erou al lui Sadoveanu; și are perfectă dreptate, nu sîntem noi cel mai vechi popor din Europa? Noi, tracii! Dacă ne-am fi grăbit, am fi pierit în ceața veacurilor), găsirăm strada noastră și intrarăm în clădirea care trebuia deratizată. Coborîrăm la subsol. „Vedeți, dom’ șef, îmi șopti la ureche famenul, după ce se uită grijuliu în dreapta și stînga, în timp ce Bacaloglu și prietenul său Calistrat loveau în țevi și se vîrau pe după instalația de încălzire și pompare a apei, uitați-vă acolo jos, e apă, din neglijența instalatorului sau proasta funcționare a pompei, dacă n-ar fi apa-aia, n-ar fi nici șobolani! Muncim degeaba, după cîteva luni, ne întoarcem... Fără apă în apropiere, șobolanii, ca și oamenii, nu pot trăi”... Ăsta mă plictisea cu

explicațiile lui teoretice și îl evitai. Mă împiedica să-i cunosc pe ceilalți. Urcarăm și începu, de sus în jos, operația de lipire a ușilor și ferestrelor.

Părăsindu-l pe famen, un altul se dădu pe lîngă mine, care, ăsta, începu să-mi spună cine sînt ceilalți. Era un ins de vreo patruzeci de ani, scurt și îndesat, cu simț al humorului și, cum aveam să aflu chiar în ziua aceea, cu o știință despre oameni care făcea din el un filozof agreabil și inteligent. Nu înțelegeam cum de nu învățase în viața lui o meserie și se mulțumea cu acest serviciu care cerea o atît de puțină calificare. Îmi spuse tot el: ținuse o tutungerie și îi fusese luată de curînd, să se dea prioritate invalizilor de război. În tinerețe se ocupase cu micul negoț alimentar, pînă la stabilizare, cînd fusese prins că face speculă și închis cîteva luni: nu-i mai trebuia, ăsta, comerțul de stat, nu mai era comerț alimentar, ci falimentar. Condamnarea îl împiedica să intre și el gestionar pe undeva, cum făcuseră mulți. Îl chema Vintilă. Îmi făcu un semn tăcut din cap spre Bacaloglu, care, cu vermorelul în spinare, căuta ceva. „Îl vedeți pe-ăla? zise el cu dispreț. Pe-ăsta a vrut tat-său să-l scape de front, să-l facă ofițer de jandarmi, și l-a băgat în liceul militar. Era gata să iasă și l-au dat afară în '44 după 23 August, nu înainte. Ei, de ce credeți că l-au dat?!" mă întrebă Vintilă cu superioritatea celui care, deși nu ți-a oferit nici o cifră a ecuației, pretinde să vadă de la tine că ești la fel de deștept ca el și o să ghicești...

Stăteam alături, eu ungeam canaturile cu lipici, el, foarte dibaci, cu cîteva mișcări, aplica fîșiile de hîrtie. „Dumneavoastră sînteți mai inteligent decît mine, pînă să veniți, șeful ăsta de la sfat, Istrate, ne-a spus că ați fost profesor la facultate, de ce nu mai sînteți, asta vă privește pe dumneavoastră, n-am eu treabă, o fi vreo nedreptate, vreo rîcă – și se opri și își frecă două degete unele de altele și făcu: e? parcă dumneavoastră o să lăsați situația așa? Vă vine bine într-o zi și o să-l vedem pe-ăla aici, și cu un deget energic arătă podeaua. Și acum să-mi spuneți: de ce credeți că l-au dat afară? Nu era elev bun? Ba era, că ajunsese pe ultimul an, atît mai avea, un an și ieșea sublocotenent. Și ar fi ajuns mare, fiindcă el pe front nu fusese, legionar n-apucase să fie (îl ținuse tat-său de rău – să vă spun eu după aia cum s-a purtat cu tat-său, care și-a jertfit viața pentru el). Nu ghiciți?" „De ce l-au dat afară?" dibuii eu. „Ei, da, de ce? Ia să vedem așa, după comportările lui – și cu un dispreț scîrbit cum nu se mai poate: l-ați văzut cum s-a legat

de dumneavoastră, chiar de la început, nu vă cunoștea, nu nimic, ei, așa!...” „De prost!”, zisei la întîmplare. „Asta e, dom’ profesor! exclamă Vintilă cu o grasă satisfacție. Așa este, de prost! Ce-i făcuserăți dumneavoastră lui!?” „Nimic!”, zisei. „Nimic, dom’ profesor!!!, se speti el de silă și de o scîrbă universală. Așa i-a făcut și lui tat-său... Dar să vă spun ce-a fost cu datul lui afară din școală. Stăteau și ei de vorbă despre evenimente, colegii între ei... 23 August, Antonescu cîh (și Vintilă își taie gîtul cu palma), dom’ profesor! ce le păsa lor de soarta lui Antonescu?! Ei? Ai fost, ai făcut și tu ce-ai putut, ai pierdut războiul, ai dus țara la dezastru, trebuia să știi de la început și să nu te vîri ca prostul pînă în inima Rusiei. Franco s-a vîrît, dom’ profesor?” „Nu s-a vîrît!” „Regele Boris al Bulgariei (sau cum îl cheamă) s-a vîrît?” „Nu s-a vîrît!” „Ungurul s-a vîrît?” „S-a cam vîrît!” „Așa de tare?!” „Nu așa tare.” „Sîrbu s-a vîrît?” „Nu!” „Nici măcar Mussolini, dom’ profesor, nu s-a vîrît. Cine știe ce-o să iasă? Atunci ce te bagi tu ca un nărod în stepele-alea calmuce să omori soldații de pomană? Acum or să te împuște pentru greșelile pe care le-ai făcut și pentru alea pe care nu le-ai făcut... Cum o să te ierte rusul că ai intrat peste el, și încă cu cine? Cu smintitu’ ăla cu mustață ca un rahat de muște, să mă iertați, care a comis crime împotriva umanității? Păi te bagă și pe tine la crimele lui, chit că tu o să zici că nu le-ai făcut... Nu le-ai făcut? Cîh, le-ai făcut! gata cu tine! Cam lucruri de-astea discutau și elevii ăia între ei, unii spunînd că totuși el a intrat în război pentru Basarabia, alții că trebuia să se oprească la Nistru, cum a făcut Manenheim. Parcă Finlanda nu pierduse din teritoriu? Și acum Manenheim are statuie în mijlocul Capitalei. Erou național! A luptat cu ei, a încheiat pace, gata, asta e istoria, rusul avea nevoie de teren să nu stea Leningradul prea aproape de graniță... nedreptăți istorice! Finlanda făcuse parte din imperiul țarist... Și cînd veni Lenin, gata, le-a zis, sînteți liberi... Și cu noi ar fi vrut să reglementeze chestiunea Basarabiei, dar noi, îngîmfați și proști, n-am vrut să ne ducem la masa de tratative, ne-am dus la Paris, că noi eram prieteni cu francezii, cîrnați! Îi credeam mari și tari, și boul ăla de Take Ionescu a scăpat ocazia să-și pună Lenin semnătura că Basarabia e pămînt românesc! Asta e, dom’ profesor! Prostiile se plătesc!... Și să revin la elevii ăia... Ce credeți că zice Bacaloglu în toiul discuției? Futu-l în cur pe mă-sa pe Mihai I că l-a dat jos pe Antonescu, prieten cu marele Hitler! Asta a găsit el de

cuviință să spună despre actul de la 23 August, care ne-a salvat țara de la dezastru total. Și unul din colegi l-a raportat! Afară din școală! Și s-a terminat! El nici n-a știut de ce, dar s-a dus tat-său pe la Ministerul de Interne și s-a plîns. Și acolo l-au liniștit, i-au arătat dosarul: Uite ce gîndește fiul dumitale, acum cînd noi am întors armele contra lui Hitler și luptăm alături de Națiunile Unite! Nu ne trebuiesc astfel de elemente!..."

CAPITOLUL XIII

Coborîrăm la etajul următor după ce pulverizarăm toxicul peste tot și închiserăm ușa principală și o lipirăm la toate încheieturile cu hîrtie. Vintilă îmi șopti în timp ce reîncepurăm lucrul: „Credeți dumneavoastră că era el așa mare hitlerist cum spusese? Și adăugă cu milă nesfîrșită clătinînd din cap filozofic: nu era, dom' profesor! Cum ați spus dumneavoastră: din prostie, de-aia a spus vorbelea-alea, cum a spus și azi-dimineață, că el urăște șefii! N-ați auzit ce i-a răspuns Istrate: Bă, și eu sînt șef, și pe mine mă urăști? Și el ce-a zis: ă, că nu pe dumneavoastră... Cîrnați! Atunci pe cine? Pe-un om pe care nici nu-l cunoști! ...Bleandă! Ce ți-a făcut ție omu-ăsta? E, nimic, așa! (Și aici Vintilă mă împunse cu degetul în burtă, să contemplu adică bine specimenul.) Să vedeți cum s-a purtat cu tat-său! De la mine la ei sînt o sută de metri, tat-său, om bogat, avea cinci prăvălii în oraș și se ocupa și cu comerțul cu cherestea. A pierdut tot cu naționalizarea și de inimă rea bătrînul a paralizat. Asta, Costaichie, că așa îl cheamă pe numele lui mic, după ce trăise ca un fecior de bani gata și chefuise cu șapte curve pe-un picior fără să facă nimic, acuma, la ananghie, îl lasă pe tat-său la mila trecătorilor... Primea de pomană la poartă tîrîndu-se cum putea cu picioarele lui rablagite. Lumea îi da, muierile, fiindcă din averea lui făcuse o biserică în cartier... Săracul... toți o să ajungem la fel... Costaichie, adică Bacaloglul tînăr, făcuse el ce făcuse și ajunsese inspector financiar. Raglan pe el, cămașă scrobită, pantofi cu talpă dublă, pleca de-acasă și se întorcea cine știe cînd. Și într-o zi de sărbătoarea morților, îl vede pe tat-său la poartă... Costaichie, zice, Costaichie, dă-mi și mie ceva să mănînc, că mor de foame (se scrîntise și ăsta, treceau muierile de la praznic și avea poala plină cu colaci, dar vorbea și el așa, cum se sperie un om bătrîn că o să moară de foame, cad în mania asta). Ce să-ți dau, zice ăsta, ce-ai făcut în viață și ce-ai dres? N-ai fost în stare de nimic... Cum, zice bătrînul, Costaichie, am făcut o biserică. Ei și? zice ăsta, dacă ai făcut-o, de ce nu ți-a ajutat Dumnezeu? Și se

duce în casă, se întoarce cu pîine (că altceva nu putea să-i dea, pîine avea ăla destulă) și i-o aruncă acolo în brațe. Costaichie, zice tat-său cu glasul lui prăpădit, molfăind din dinții lui puțini care îi mai rămăseseră, bodaproste, Costaichie. Cum ai spus? zice ăsta. Bodaproste, Costaichie! Bodaproste, zice Costaichie sarcastic, să fie în c... morților... Auziți și dumneavoastră ce-i zice fiul tatălui său bătrîn! Auziți, dom' profesor! Fiul să-i spună tatălui bătrîn măscări! Să profaneze morții! Moartă era și mama lui! Uitați-vă acuma la el cum pîndește șobolanii!" „N-a mai fost, zic, inspector financiar?" „Păi nu l-au prins că n-a spus în autobiografie cîtă avere a avut tat-său?" „Și?" „Și l-au dat afară, a intrat într-o uzină la strungărie. Acolo, dom' profesor, ca să vedeți că se află, lumea află! Cine e, mă, ăsta? se răsti Vintilă imitînd flegma unui muncitor intrigat și disprețuitor. Cîrnați! Cutare! Da? Păi ia să-l aranjăm! Și și-a primit pedeapsa pe care o merita pentru felul cum s-a purtat cu tat-său, i-a băgat cineva un ștecăr în buzunarul fulgarinului, și la poartă, o, stai, controlul! Și l-au dat pe mîna miliției, furt din avutul obștesc! Un an! A făcut un an și acum uite-l aici..." „Ce pîndește el acolo?", îl întrebai. „Șobolanii! zise Vintilă, ce să pîndească! Le cunoaște toate găurile, a ajuns specialist. Bine, măi Costaichie, îi zic într-o zi, tu, băiat cu carte, e? altceva n-ai mai găsit? Lasă, zice, e mai bine așa, la primăvară vin anglo-americanii și o să le spun: uite ce-au făcut din mine! Și, Costaichie, zic, crezi că or să te facă ei șef mare? (Vintilă se ciocăni ușor cu degetul în piept și susură insinuant): ei pe mine? eu mă fac șef! zice. Pe toți o să vă belesc! Vedeți!" mai zise cu o amară ironie în glas, dar și ca un fel de încheiere asupra acestei hazlii istorii. „Hazlii ziceți? Ehe, dom' profesor! o să auziți multe", promise el.

Adică în cazul în care ar veni anglo-americanii să le povestească Bacaloglu suferințele lui! „Dom' Bacaloglu, lasă-i dracului că mor și singuri, zise țiganul, hai să terminăm repede, să mergem și noi să bem un șpriț, face cinste dom' profesor de facultate..." Cunoșteam ironia mieroasă a acestei rase, devenii atent. „E șeful nostru, continuă țiganul, bagă de seamă, dom' Bacaloglu, gata cu distracția, acuma trebuie să lipești și dumneata cu noi. Nu și-a lăsat el facultatea fără vreo misiune! Nu e așa, dom' șef? Puneți-l pe dom' Bacaloglu la treabă!" Umil și acoperit, țiganul își strecura batjocura în auzul celorlalți, care rînjeau. Vintilă se răsuci să-i răspundă, dar îl oprii: „Lasă-l în pace!".

În aceeași clipă auzii un zgomot ciudat, o plescăitură înfundată, apoi alte două și îl văzui pe Bacaloglu agitîndu-se în colțul lui, unde stătea lîngă o coloană de scurgere, alături de W. C.. El șprițui în jur și sări într-o parte. Era asaltat de șobolani, care fugeau de sus, unde era mediu toxic, și săriseră prin vreo gaură din plafon. Trei intrară în biroul spațios unde eram noi și începură să alerge care încotro. Bacaloglu încolțise unul mare și gras cît o pisică și îl șprițuia acolo unde se plasase. Scosese limba într-o parte cu o expresie de beatitudine pe chipul său parcă bubos, deși nu avea nici o bubă pe față. Îndrăzneț, șobolanul îl înfruntă, făcu un salt și țîșni în sus și puțin lipsi să nu-l apuce pe Bacaloglu de nas. Revenind pe mozaic, se aținti din nou, cu rîtul lui mic ridicat în sus, și avui, timp de cîteva secunde, impresia că un dialog, o înțelegere urma să aibă loc între cei doi, căci Bacaloglu îi spuse cu o detașare ironică: „Ei, dom' Nae, ai vrut, domne, să mă muști? Păi nu-ți merge cu mine, domne, ascultă, băiete, puștiule, ia înghite tu", și-i trimise, strîmbîndu-se bestial, un snop de substanțe din vermorelul pe care îl ducea în spinare. Înțelegerea însă nu se realiză, șobolanul țîșni pe lîngă el și ieși peste noi. Corpul îi tremura ca o piftie, era gras și nu fugea prea tare, șoldurile scabroase i se mișcau leneș. Alerga de la un capăt la altul în încăperea plină de birouri.

În același timp, grasul Calistrat țopăia de repulsie ferindu-se de ceilalți șobolani, care, căutînd prin toate părțile vreo gaură de scăpare, se urcau pe pereți, reveneau peste mesele goale, săreau chițcăind și într-adevăr unul îl atacă și el scoase un țipăt și smuci din fundul lui mare cu o mișcare abjectă, urlînd către Bacaloglu: „Du-te, mă, în bida mă-tii și omoară-i odată!" Vintilă se apropie și el și îi trase cu sete un șut în fundul lui trivial (și în clipa aceea avui un surîs de destindere, căci era uimitor cum piciorul scundului Vintilă ajunse atît de sus și se înfipse adînc în acel fund lăbărțat și obscen și îi despică bucile). „Belitule, îi spuse, pune mîna și omoară-i, muncește, f... pe mă-ta de puturos, cîștigă-ți pîinea, lașule! găinarule!" Ăsta se înfurie brusc și năvăli cu pumnii asupra lui Vintilă, care se feri și puse mîna pe-un scaun pe care îl ridică în aer. „Îți crăp capul dacă te-apropii, îi spuse Vintilă, bețiv ordinar!" Era însă un joc, căci toți erau prieteni unii cu alții, cum aflai mai tîrziu.

În acest timp Bacaloglu urmărea cu o înverșunare calmă șobolanul cu care încercase el un dialog; pe ceilalți îi ignora. „Copilule, îi spunea cu o ironie tărăgănată și semeață, ai vrut să mă muști, te-ai dat la mine, a? Păi nu-ți merge, băiatule! Cine se dă la mine nu se iartă, Gică. Îți plîng de milă, te las așa să alergi, dar o să obosești! Considerația, mă băiatule! Ai vrut să mă muști... Ești pierdut! Singura speranță a celor învinși știi care e? Nici o scăpare!... Năică, auzi, Năiță? Fă maratonul pe dinaintea noastră, să se bucure și spectatorii... Lasă-i să se bucure și ei, sînt oameni, *panem et circenses*[1], ai auzit tu de lozinca asta? Învață și tu, cultivă-te înainte să te prind, dom' Nae, ridică-ți nivelul, că pe urmă o să ți-l ridic eu...”

Și i-l ridică în clipa următoare cînd șobolanul, exasperat, se opri o secundă în mijlocul încăperii și vru iar să atace: Bacaloglu îl trimise cu un șut în perete, de unde căzu apoi jos cu ochii lui negri și îndrăzneți și cu dinții rînjiți înfloriți de stropi de sînge. „Bravo, Bacaloglu, strigă Vintilă, vecine, ai dat o lovitură formidabilă!” Grasul Calistrat urlă, gîjîind: „Patroane, o să te încoronăm împărat al șobolanilor, adică nu, jjj, rîse el, o să te denumim Costaichie Bacaloglu Șobolanicus! N-am ce să-ți fac, ești genial, te pup în... azi o să mă îmbăt, o să-mi regulez nevasta, o să-mi bat copiii...” Bacaloglu rînji cu capul pe spate și burta înainte: ha, he! Asculta elogiile cu un scepticism pe jumătate scîrbit: erau elogii, îi plăceau, dar știa el cîte parale fac...

Famenul arăta o figură tristă, părea deprimat, complexat de ceva. Poate fiindcă toți ăștia erau plini de vitalitate și se distrau, în timp ce el părea golit de sînge? Arăta palid și nu mai avea obraz de adolescent, îmbătrînise parcă brusc, semăna cu un manechin. „Vă uitați la ăsta grasu, Calistrat? reveni Vintilă lîngă mine după ce coborîrăm la parter. Un besmetic! L-a trimis și pe el instituția în delegație la București. Și acolo a violat o curvă!” Și Vintilă tăcu mohorît, deodată lipsit de chef, nu-mi mai dădu alte detalii, să-mi explice, de pildă, cum poate fi violată o curvă. „Ce era de meseria lui?” îl întrebai. „Tehnician.” „Și a pățit ceva?” „Cum?! un an de pușcărie!” „Pentru o curvă?” „Asta trebuie să dovedești! Pînă atunci e femeie cinstită! Și l-au dat afară și din serviciu!” „Și de-aia e el așa de vesel?” Vintilă se uită la mine supărat:

[1] Pîine și circ *(lat.) (n. r.)*

„Credeți că e treaz? Ăsta umblă cu băutura în el de la cinci ani!" „Îl cunoști?" „Păi nu-i dădeam eu alimente pe datorie nevesti-sii, mai ales în timpul inflației? Credeți că a mai plătit-o? – făcu un semn cu mîna a lehamite – atîta pagubă să fi avut eu în viață..."

Pe la unu terminarăm, ne întoarserăm cu materialul la magazia de unde îl luaserăm și tot grupul se îndreptă apoi spre un anumit local știut de ei. Era o fostă cîrciumă, cea de care pomenise șeful nostru de la sfat, numită „Tîmpa". Bufetierul, ca să ne unească două mese, goni cu brutalitate un bătrîn, care după cît se părea stătea și el acolo degeaba și nu consuma nimic. Arăta tare nefericit și părăsit, venise și el să vadă oameni. Palton jerpelit, o pălărie soioasă și în loc de fular un fel de zdreanță. Gîndul mă duse la tatăl lui Bacaloglu, și îi spusei lui Vintilă, în timp ce bufetierul pusese pe masă sticle de vin negru și pahare: „Așa arăta...?" Dar el nu înțelese cine anume, uitase ce-mi povestise... „Zic de bătrînul ăsta prăpădit..." „Vreo gustare ceva?", ne întrebă bufetierul. „Ce luăm, dom' șef?" zise țiganul. „Ia ce vrei, îi spusei, nu fac cinste cu mîncare, numai cu vin." „Da' zgîrcit mai ești, dom' șef! se văită el, păi să am eu banii tăi de la facultate..."

Mă făcui că n-am auzit că mă tutuise și-i spusei bufetierului că eu vreau brînză, unt și salam de Sibiu. Țiganul fluieră a pagubă și se holbă la mine, dar fără respect, parcă ar fi vrut să spună că dacă am chiar atîția bani să comand salam de Sibiu, atunci ce dracu mai căutam acolo printre ei? Și se mai așezase și lîngă mine și mă jena cu cotul, ba chiar îmi ocupa cu labele locul din fața ochilor, silindu-mă să mă dau mereu pe spate pe scaun. Mă gîndii să schimb locul cu Vintilă, care stătea în stînga mea, dar țiganul parcă ghici și își retrase cazmalele. Toți comandară același lucru, dar parcă nu le era foame. Începură cu vinul. „Hai noroc, dom' șef", hîrîi țiganul înghesuindu-se iar în mine, gata să-mi verse paharul, „noroc, domne", zise și Bacaloglu, „hai noroc", ziseră și ceilalți și ciocnirăm.

Vintilă se trezi că de fapt îi era o foame de lup și începu să mănînce hulpav cu pîine multă, în timp ce chipul începea să i se lumineze ca la început și deodată își aminti că trebuia să-mi răspundă la o întrebare. „Prăpădit, spuneți dumneavoastră? ăla, bătrînu-ăla?" „Da", zisei. „Ce vorbiți, dom' profesor! Ăla prăpădit? Păi v-arăt eu prăpădit!" Și se ridică mestecînd zgomotos și începu să meargă mărunt, ca melcul,

imitînd pe unul care pînă ar face doi-trei metri ar trece un ceas. „Ăsta prăpădit, strigă el la mine, și cînd ajungi așa, dom' profesor, cîh, mai bine lațul de gît" (și își încercui grumazul cu un gest de ștrangulare). „Chiar și-așa, zisei, trăiește, are copii, se bucură că îi vede..." „Se bucură?!! (și făcu gestul său de lehamite și se reașeză). Și ce rezultă de-aici? Cînd vă povestesc eu ce rezultă, mi se usucă gîtul." „Adică?", zisei. „Cînd spuneți (și vocea îi coborî și i se răr insinuînd aceeași amară ironie de mai înainte, cînd îmi povestise despre ceilalți, ironie la adresa întregii umanități, dar și la a mea, care putusem să afirm...) că se bucură că își vede copiii!" I se părea ceva jalnic să fie cineva atît de naiv... „Era o mamă (noroc, dom' profesor! și ciocni cu mine și bău tot paharul) cu o mulțime de copii, s-au dus toți care încotro, a rămas cu o fată pe care o iubea ea cel mai mult, cea mai bună fată. Și cînd au rămas singure fata asta începu s-o pună să vîndă tot ce-avea prin casă, să-i fie ei bine, și n-a mai rămas maică-sa cu nimic! Inimă de mamă, dom' profesor! Cum să reziști cînd te ia așa mieros?! Cînd a văzut că maică-sa nu mai avea nimic de vîndut, s-a terminat! Mamă ai fost, acum ești o gadină, care mai mult încurci drumul... Și într-o seară, fata asta, care între timp se măritase, avea musafiri... Și cu rîsul așa în gîtlej, pesemne că cineva spusese o glumă, o vorbă așa mai în doi peri, hi, hi, hi, se apropie de ușă, și hi, hi, hi, deschise, sunase cineva. Și hi, hi, cînd o vede, era mă-sa, tu erai, sărăcie? zice. Ce vrei? Păi, maică, uite, am luat și eu un medicament și am venit să beau un pahar cu apă, a zis mă-sa. Du-te la bucătărie, zice. Se duce la bucătărie, că ea acolo își petrecea viața, își amenajase ea, așa, două scaune fără spetează, două taburete, punea două scînduri peste ele și își întindea oasele, se simțea ea acolo bine, fiindcă își crescuse copiii în două camere, patru copii, și acum cu o singură fată nu-și mai găsea loc în casă... nu vrea să deranjeze pe nimeni... Și-acolo dă peste ea gineri-său, care venise după sifoane, să facă șprițuri, și ăsta cînd o vede, ce este, ce mai vrei și tu? Păi, maică, zice bătrîna, nu mi-a fost bine de la stomac și m-am dus pînă la farmacie și am luat un medicament... Și parcă tot mai rău mi-a făcut medicamentu-ăsta... Între timp intrase și fi-sa în bucătărie, și ginerele, nu că i-ar fi fost lui ceva în inimă pentru ea, dar s-o fi gîndit că tot i-o mai fi rămas nevesti-sii o secvență de milă în suflet pentru mă-sa, zice: dă-i, dragă, o ceașcă de supă, să-i treacă răul care-l simte. Nu, maică, zise

bătrîna, că dacă mănînc, iar m-apucă amețelile, și fata: unde nu te-ar apuca!... Și în altă zi trecea pe drum prin fața Liceului Andrei Șaguna un maior în mașină. Și ce i se pare lui că vede el pe treptele liceului, o bătrînă, și-i zice șoferului, ia oprește! Se dă jos, se uită, tu ești, mătușă? zice. Eu sînt, maică! Da' ce cauți aici? Păi, maică, zice bătrîna (care era sora mamei acestui maior), m-am dus pînă la farmacie și am luat un medicament și m-au apucat amețelile și m-am așezat nițel aici să mă odihnesc. Păi bine, tanti, zice maiorul, tocmai din cartierul Feleacului ai venit aici să iei medicamentul și să te odihnești? De ce nu te-ai dus acasă? Vedeți, ea avea istoria ei cu medicamentul, care îi da amețeli, da' tot îl lua! Și maiorul a înțeles că bătrîna rătăcea și ea așa pe unde o duceau pașii, că acasă ce-o aștepta? Și o urcă în mașină și o ia cu el... Acolo, bună ziua, tanti, bună ziua, maică, bucuroși de oaspeți, zice nevasta maiorului... O zi, două, trei... Pe urmă, alo, zice bărbatului (și aici Vintilă îmi vîrî iar un deget în coastă!), eu am propriile mele necazuri, nu pot s-o țiu pe-asta mai mult aici, că mie nu-mi miroase bine locul pe unde trece!... Și au trimis-o îndărăt la fata cea bună, să doarmă în bucătărie... Au găsit-o într-o dimineață moartă pe scîndurile-alea... Asta e, dom' profesor!... Că ziceți că te bucuri că îți vezi copiii!... Așa ziceați, nu? Ei, uite, așa se scrie istoria!..."

CAPITOLUL **XIV**

„**T**u ești un mare povestitor, mă Vintilă, zise Bacaloglu cu un glas care afecta semeția ironică și detașată, în aceste timpuri, dacă ai fi avut mai multă ambiție și nici o condamnare, ajungeai scriitor, fiindcă ai un patetism bine controlat și mergi direct la esență, nu te încurci în descripții inutile și biografii fastidioase. Te băgau la școala de scriitori să înveți ortografia și acum erai mare, Vintilă, ne scuipai nouă în cap!" Vintilă rîse, gîdilat de acest elogiu, și întinse paharul spre Bacaloglu: „Costaichie, zise el, crezi că nu mai mi-a spus cineva? La pușcărie, pe un viscol mare, stam în celulă cu niște oameni mari, unul fusese general, altul subsecretar de stat, altul ziarist, altul mă-sa pe gheață, da' era mai deștept decît toți ăilalți... Și zice ăsta: domnilor, ne plictisim, orizontul de ceară care ne învăluie îmi face impresia că mă golește pe dinăuntru de eul meu. Și cu toate astea, purtăm în noi o lume. Hai să ținem fiecare cîte-o prelegere. Așa e, bravo! Și începe el să ne povestească războaiele lui Iulius Cezar și mai ales moartea lui, care mi-a plăcut mie cel mai mult... Cum l-a anunțat și nevastă-sa, și un om care a vrut să-l oprească pe drum să-i spună să nu se ducă în senat și el, ni-mic! Ce să mai discutăm, era în ielele din marte și astea îți iau mințile, ce mai, l-au măcelărit cu săbiile, și el, săracu', și-a acoperit capul cu toga! Niște bezmetici, au pățit-o pe urmă și ei, mai ales Brutus ăla, că s-a răsculat populația. Au încercat pe urmă și ceilalți să povestească, generalul despre bătălia de la Kursk, subsecretarul și ziaristul bîm-bîm, cîrnați! Ia spune, bă, și tu, ceva, îmi zice mie. Și-mi aduc eu aminte de-un necaz, cum am pierdut eu odată, și pe urmă l-am găsit, un portofel. Nu vă spun, dom' profesor, mi se adresă el mie, cum m-au ascultat! Tăcuți, serioși, nu m-a întrerupt nici unul! Și zice ziaristul: dacă aș fi în libertate, mă Vintilă, aș face din tine un povestitor balcanic – și a pomenit un nume, adică ca ăla aș fi ajuns..." „Panait Istrati, Vintilă",

zise grasul Calistrat, dar Vintilă nu confirmă. „Păi spune-ne și nouă, Vintilă, zise Bacaloglu, cu semeția sa flegmatică, și rînji cu gura lui de babă, în timp ce peste ochi îi coborîră, ca niște obloane, pleoapele, cum ai pierdut tu și ai găsit un portofel!”

Naiv, Vintilă rîse iar și dădu din umeri cu ceva din orgoliul artiștilor, cărora orice li se întîmplă trebuie să fie interesant: „Păi nu mai știu!”. „Atunci nu ești scriitor, Vintilă, susură iarăși Bacaloglu, scriitorul are memorie, domne, ține minte tot, altfel de unde-ar ști să scrie atîtea cărți? Tu ești un simplu om din popor, care ai limba dezlegată, nu te îngîmfa, Vintilă, că și tăcerea e de aur! Uite, așa-zisul nostru șef tace, dar și cînd o vorbi! Așa că ia aminte, învață să și taci, fiindcă unii te pot asculta în batjocură, Vintilă, nu cum crezi tu!”

Adică eu eram acela! Voia să-l îndepărteze pe Vintilă de mine, abia apărusem printre ei, și Bacaloglu, care era de fapt șeful lor neinvestit, voia să mă anuleze din capul locului. Mă lăsai anulat! Dar el nu credea acest lucru, lipsa mea de replică, pe care o dorea, îl irită și spuse mai departe: „Tu ești victima ușoară a unui om periculos, Vintilă, ești un încrezător și mă mir că la vîrsta ta apreciabilă te-arunci cu capul înainte și nu vezi ce te paște!” „Mă Costaichie, zise Vintilă și rîse iar în prada unei mari veselii, eu de cînd te cunosc, numai prăpăstii spui! Ești om cu liceu, dar uită-te la mine; uită-te! Și în clipa aceea mîna lui Vintilă țîșni ca o săgeată spre Bacaloglu și se întoarse îndărăt spre pieptul său: eu nu mă dau pe tine! Eu o să plec de-aici, am și vorbit cu cine trebuie și intru în comerțul de stat. Dar tu n-o să pleci, o să stai ani în șir, să te găsească americanii la deratizare și... și Vintilă își izbi fruntea cu palma și se văită cu o compătimire copleșită: a! a! Ce om de valoare! Ce minte! Cîte calități într-un singur om! Cum au putut bolșevicii să-l înjosească în felul ăsta!”

Calistrat făcu „jjj, jjj! Batroane, se bîlbîi el, văd agum o băsărică de Joi-mari, gu miros de tămîie de la sărbătoarea morților cum se băinățează be capul tău înfumurat ca un bivol în eleșteu...” „Păi nu e așa, Calistrate!?” strigă Vintilă triumfător. „Alo, domnu’ Calistrat, susură Bacaloglu subliniindu-și printr-o nepăsare parcă adormită înfrîngerea (nu reușise să-l intimideze pe Vintilă, dimpotrivă, îi stîrnise și mai mult verva sarcastică), domnul Calistrat, fii atent, domne, nu te lansa, fiindcă s-ar putea să rămîi foarte ușor, deși ești așa de gras...”

Adică?! Ce putea să-i facă? Rămăsei nedumerit asupra acestei enigme, dar nu pentru multă vreme. Bacaloglu continuă: „...Eu am fișe, domnu Calistrat, și deocamdată fișa dumitale e albă. (Și se legănă imperceptibil și se uită în zare visător.) E albă, domne, dar te observ! Fii atent!...” „Jjj, făcu grasu, du-te-n bida mă-tii cu fișele tale... Mă-tii nu i-ai făcut fișă?” „A murit demult biata doamnă Bacaloglu!”, zise Vintilă, deodată atins de amintirea acelei doamne. „Domnu’ Calistrat, tu ești băiat bun, dar ai un cusur! Te lansezi! Lansează-te, domne, continuă Bacaloglu, parcă încurajîndu-l, că pe urmă te lansez eu și o să regreți... Dar o să fie prea tîrziu! O să-ți aduci aminte de dictonul latin *vae victis*[1]. Dar aducerile-aminte n-or să mai conteze, nu te baza, domnul Calistrat, pe faptul că ai băut cu mine un pahar de vin la aceeași masă...” „Da, știu, se bîlbîi grasul rînjind, ești bapabil de orice ordinărie, dar eu sînt mai bapabil decît tine și o să ți-o iau înainte, jjj, jjj, și o să te fag să bați din bopită ga un gal răbgiugos înainte să fie belit și să i se bună pielea bă băț. Iar eu o să mă biș pe stîrvul tău...” „Ești inconștient, domnul Calistrat, nu observi că așa-zisul nostru șef rîde de noi, răspunse Bacaloglu cu o grimasă care arăta că nu mai avea replică și voia să abată discuția spre mine. Rîde, domne (nu rîdeam nicidecum!), faci pe clovnul, vrei să-l distrezi... Distrează-l, distrează-l!” „Gine grede că îl distrez să mă bube în gur”, răspunse Calistrat turnîndu-și furios un pahar și dîndu-l peste cap. „El crede, continuă Bacaloglu din ce în ce mai iritat de tăcerea mea, nu mai vezi bine, domnul Calistrat. Ar trebui să vezi, să observi...” „Nu mă indereseează”, zise grasul cu o expresie subită de ură, care îi desfigură chipul său buhăit, ură, pesemne, la adresa mea, care aș fi putut crede (și dacă n-aș fi crezut puțin îi păsa) că el făcea pe clovnul să mă distreze pe mine. Orgoliul pe care Bacaloglu, cu o manevră grosolană, i-l stîrnise făcuse să se aștearnă pe chipul său o expresie de o tîmpenie fără margini. Și continuă: „Eu gînd vreau să distrez pe gineva, distrez be tata, be mama gare m-a născut, nu be orice ordinar... Îl bag în bida mă-sii! Gă eu sînt mai ordinar degît toți, jjj, reveni el la veselia de mai înainte, asta mă brivește numai be mine... Nu bermit, jjj, nimănui să se lege de salariul meu!...”

Bacaloglu avu iar o grimasă, care se voia surîs fin. Nu era chiar bine, dar era oricum destul de bine. Ar fi fost cu totul reușit dacă

[1] Vai de cei învinși *(lat.) (n. r.)*

aceste injurii acoperite mi-ar fi fost adresate direct și grosolan, cum îi fuseseră adresate lui. Dar cu timpul se va ajunge și aici. „Mă, Gică, strigă Vintilă adresîndu-i-se lui Calistrat cu un fel de încîntare de sine jubilatoare, te-am urmărit pînă aici și te-am înțeles. Dar chestia asta cu salariul, strigă el cu o voce casantă în siguranța de sine a judecății lui, n-am înțeles-o! Fii bun și explică-mi! Cine s-a legat de salariul tău?" Ura reapăru pe chipul grasului. Îmi aruncă o privire tulbure, apoi se feri cu o jenă culpabilă, pe care însă o alungă imediat: „Așa, bolborosi, să nu se lege nimeni de salariul meu." „Nu m-ai înțeles, strigă Vintilă. De acord, să nu se lege nimeni, dar cine s-a legat?" „Vintilă, strigă în clipa aceea famenul, care se înviorase brusc, sînt glasuri, Vintilă, sînt glasuri!" „Ce glasuri, mă gălbejitule, rîse Vintilă cu o satisfacție egală cu aceea pe care i-o dăduse gustarea, care glasuri? Sau tu auzi glasuri deasupra capului, ca apostolul Pavel în drum spre Emaus!? Strelitule!"

Mai tîrziu avea să-mi spună că famenul făcea parte dintr-o sectă numită streliți și că din pricina asta trecuse și el cîteva luni pe la pușcărie. Ce era însă cu streliții ăștia nu știa nici el și nici dacă asta le era denumirea, în istoria domniei lui Petru cel Mare streliții, un fel de soldați din garda imperială, se răsculaseră și fuseseră toți spînzurați... Pesemne că altfel se numea secta famenului... Chestia cu salariul rămase nelămurită fiindcă interveni și țiganul: „Hare dreptate domnul Calistrat, cine se leagă de leafa altuia merită să-l scuipi în gură... Nu e așa, dom' șef? Tu de ce ai venit la noi? Tot pentru o leafă... că acum nu mai sînt boieri să stea cu burta în sus și halții să-i pună lui pe masă să mănînce... Noroc, dom' șef, și fără șefi nu se poate, pînă și țiganii-ăia corturari sau slătari au un bulibașă al lor..."

Și ciocni cu paharul meu, căci nu-l ridicai, dar ciocni prea tare și mi-l vărsă pe pantaloni. Vrui să mă retrag, dar în aceeași clipă țiganul mă apucă de gît: „Pupa-ți-aș creierul-ăla cu facultate, dom' șef", zise el, și mă pupă pe tîmplă și pe urechi în timp ce vinul roșu juruia de pe masă pe pantalonii mei. Mă smulsei din îmbrățișarea lui băloasă și îl izbii fulgerător în falcă; se răsturnă pe spate cu scaun cu tot și se prăbuși cît era de gros pe podea. Îl văzui cum se ridică holbat de furie și îmi dădui seama într-o clipă că o să sară la mine, și atunci nu-i lăsai timp, îl mai izbii o dată în aceeași falcă. De astă dată nu mai căzu, dar deschise gura ca un pește și răcni cuprins de o groază bizară, rămînînd

mereu cu gura căscată. Vintilă îi aruncă o privire rapidă și sări de la locul lui. „Stai așa, strigă el, nu te mișca, ți-a mutat fălcile! trage-ți limba în gură... Trage-ți, bă, limba în gură, besmeticule", și îi puse o mînă în cap și cu cealaltă, cu podul palmei, fără veste, îl izbi sub bărbie de jos în sus de-i clănțăniră dinții. „Ei?! îi strigă triumfător, e în regulă? Și se întoarse la locul lui rîzînd înfundat. Nu ți-a plăcut, ai? îi zise mai departe. Tu de la început ți-ai căutat-o! Păi cum vorbești tu, mă, cu dom' profesor? Îi spui *tu*, parcă ai fi păzit porcii cu el? Uite că te-a caftit, să-ți bagi mințile în cap. Și să-mi zici mersi mie că am văzut imediat ce-ai pățit, altfel te duceai la spital să-ți pună fălcile la loc... Și rîse iar și se aplecă spre mine: Dom' profesor, ia să văd și eu ce mîini aveți? Și îmi luă o palmă în mînă, o pipăi și iar rîse: tîrnăcop?" Făcui un semn vag, atent la țigan, fiindcă știam că ei se prefac blînzi și supuși după ce îi lovești, pînă ce deodată pun mîna pe-o sticlă și te pocnesc în cap pe neașteptate. „Ce-ai havut cu mine, dom' șef, zise el însă pașnic, fără ranchiună, ce ți-am făcut eu dumitale?" „Mi-ai vărsat paharul pe pantaloni, îi răspunsei, și vinul roșu pătează. Eu îți fac cinste și tu îmi strici un costum!" „N-am vrut, dom' șef!" „N-oi fi vrut, dar te-ai apucat să mă și pupi și m-ai împiedicat să mă feresc și tot vinul s-a scurs pe mine." „N-am vrut." „Ba ai făcut-o expre! Dă-te la o parte de-aici, mută-te pe alt scaun!" Țiganul se mută și începu să înjure la un mod impersonal, că el a vrut să arate că ține la un om și omu-ăla dă în el să-l omoare... Dacă îl loveam peste ochi, nu-i crăpau ochii?

Bacaloglu mirosea parcă o idee prin aer și după cîteva clipe de tăcere îi dădu glas cu o indignare distilată, simulînd o îngrijorare: „Domne, ăsta lovește oamenii..." „Da, bolborosi și Calistrat cu privirea tulbure, în timp ce își umplea paharul gînditor, a venit aici să ne terorizeze..." „Ba a venit să facă cinste, strigă Vintilă, căruia i se făcuse iar foame și mesteca pîine goală. Și voi doi ați început să-l înjurați. Ei! Ce v-a făcut vouă omu-ăsta?! Întreb de curiozitate, fiindcă eu am fost foarte atent, nici n-a răspuns la prăpăstiile voastre, și acuma..." „E un om, domne, susură iar vocea parcă visătoare a lui Bacaloglu, cum să dai în el? Acuma nu mai e permis, domne, să-ți faci de cap! Caz de miliție, de condamnare!" „Trece-l pe fișă, zise grasul ironic, jjj, și-mi aruncă o privire de simpatie, repede reprimată. Du-te, mă Bacaloglule, și cheamă un milițian, da' să-i plătești înainte bantalonii bătați, altfel

n-are valoare... Vezi că universitarul nostru are balmă grea și dacă mai zici multe să n-o încasezi și tu! Eu voi depune mărturie că tu te-ai legat de el brimul și m-ai îndemnat ji be mine. Îmi ger scuze, jjj... Asta nu înseamnă că treg de partea lui, nu-l cunosc, nu mă interesează... Fiegare cu masa lui... Dar n-o să merg bînă acolo cu ordinăria să-l mai înjur cînd el face ginste... Mai dîrziu văd eu, dagă se mai leagă de leafa mea îi dau gu vermorelul în gap...” Vintilă rîse și îmi șușoti: „...vedeți, are el ce-are cu ideea asta, că v-ați legat de leafa lui! Încolo, dacă nu l-ar trăzni așa cîte-o chestie de-asta complet aiurită, cu care prinde ură pe tine ani de zile, ar fi băiat bun...”

Astfel se încheie prima mea zi de lucru la deratizare, o zi bogată, care se repetă nu chiar zilnic și desigur fără să mă mai stingherească țiganul, dar totuși destul de des, în care domina Vintilă, inepuizabil... Dacă n-ar fi fost el, n-aș mai fi mers cu ei la acel bufet... Nu era cum mă avertizase Ion Micu, atunci la braserie, că voi întîlni jos forțele obscure de autoritate și dominație a maselor, dar ceva tot era, deși acești deratizori nu reprezentau chiar masele: dădusem de forțele tîrîtoare și într-adevăr obscure care viermuiesc în adîncurile lor și care nici la un pahar de vin nu-și puteau ascunde ura, ranchiuna și abjecția (gîndul mă ducea și la dezvăluirile lui Vintilă, nu numai la ceea ce auzisem în acel bufet...).

CAPITOLUL XV

Chemai chelnerul, plătii toată consumația și plecai. Acasă Matilda strîmbă din nas cînd mă apropiai de ea. „Miroși urît, zise, unde-ai fost? De unde ai luat mirosu-ăsta? Apoi, cu o privire bănuitoare: și pantalonii unde i-ai pătat?” „La serviciu”, îi răspunsei. „Ce serviciu?” „La deratizare!” „Cum la deratizare?”, șopti ea nedumerită. „Nu știi ce e o deratizare? o întrebai la rîndul meu cu un glas voit abrutizat, intri într-o clădire în care sînt șobolani și, cu vermorelul în spinare, îi omori!”

Ea se uită la mine cu o privire apăsătoare și neclintită. În sfîrșit, înțelegea. Așadar, acolo ajunsesem. O apăsai și eu cu privirea: da, acolo! Așadar, arhitecta Matilda era soția unui individ numit Petrini, care lucra la serviciul de deratizare al orașului? Da! Putea intra și în blocul dumitale să-l vezi cu vermorelul în spate...? Da, ăsta era soțul tău, tatăl fetiței tale, puteai să te trezești cu el în apartamentul unei prietene care să-l contemple îndelung, să povestească apoi și altora cum arată. Și mai vrei să trăiești cu mine, să te mai culci în patul meu și să mai stai să mănînci cu mine la masă? Nu, nu neapărat, n-o să mă agăț de nimeni...

Acest dialog mut fu mai greu de îndurat decît crezusem. Amorțeala mea mă învăluia, dar (o surpriză) inima îmi bătea. Așadar, nu suportase știrea, cum undeva, în adîncul ființei mele, descoperii că sperasem s-o suporte. Simții cum urcă în mine ura și în acea clipă ceva asemănător apăru și în ochii ei. Stăteam în picioare în hol unul în fața celuilalt, nemișcați și tăcuți. Privirile rupseră apoi brusc contactul, și ea dispăru în bucătărie, iar eu în baie, unde îmi lepădai costumul și făcui un duș. „Așadar, iată, gîndii, cum se produce o despărțire! În cîteva clipe!, în care nu se rostește nici un cuvînt. Da, nu poți niciodată să-ți imaginezi un astfel de eveniment; nu e cum crezi și nu vine cînd ți se pare inevitabil! Seamănă cu moartea, cînd simți că apropierea ei este

neîndoielnică și de astă dată nu te va cruța: e foarte rău, nu seamănă cu morțile care pînă atunci îți reamintiseră doar că ea există și că trăind nu trebuie să uiți sfîrșitul. Numai în carceră mai simțisem un astfel de frig interior și o astfel de singurătate fără scăpare. Tot astfel era cînd îți legai viața de cineva. Te desparți de mai multe ori pînă te desparți (cum mi se întîmplase mie pînă atunci), iar cînd e să fie de-adevăratelea simți cum moare pentru tine speranța fericirii, despre care nu bănuiseși ce întindere are în ființa ta și cît de adînc este ea împletită cu bucuria de a trăi, bucurie care pînă atunci crezuseși că e autonomă și nu poate fi alungată de nimic. Nu e o suferință, ci o cădere într-un abis insondabil. Cuvintele des rostite de oameni: „viața nu mai avea pentru mine nici un rost", și care pînă atunci ți se păruseră incredibile (cum să nu mai aibă viața nici un rost? e suficient să privești cerul! îți spui fără să bănuiești în clipa aceea că cerul e invadat de speranțele tale secrete, de visurile tale fără nume) devin pentru tine o realitate brutală, în care ai vrea, ca și înainte, să nu crezi, dar îți dai seama că nu mai sînt gîndite și rostite de alții, ci de tine, și că tot ceea ce vezi (chiar și cerul!) e străin de tine, cum tot ceea ce credeai tu că reprezinți îți este străin. Iată boarea primăvăratecă și altădată dulce care pătrundea peste mine prin fereastra deschisă de la baie, nu-mi mai umfla pieptul și nu-mi mai invada inima și nu-mi mai făcea gîndul să zboare fără hotar. Pasăre rănită, care spera să se vindece, inima mea agoniza cu aripile tăiate și gîndul „ar fi mai bine să mor" veni ca o liniștită salvare. Dar atunci descoperii că mai există o speranță și o bucurie care mi-au mai rămas: fetița. O să trăiesc pentru ea, îmi spusei, nimeni nu mi-o poate lua. Sînt tatăl ei și altul nu-i poate fi dat. E o realitate tot atît de indestructibilă pe cît de inexorabilă e despărțirea mea de maică-sa.

Ieșii în hol și mă așezai într-un fotoliu. Ziarele și revistele de pe măsuță mi se părură o stupidă vanitate a oamenilor, care credeau că pot comunica între ei prin scris. Le răsfoii cîteva minute fără să citesc nimic, apoi le aruncai. Mă ridicai și intrai în bibliotecă. Vederea cărților îmi aminti de ceva parcă uitat, demult părăsit, cum ar fi copilăria, dar fără nostalgia ei. Mă întinsei pe canapea și rămăsei cu privirea împrăștiată. Atunci observai mirat cum doza electrică din perete se dublează chiar sub ochii mei, detașîndu-se încet și lateral și se fixează apoi la o distanță de o palmă una de alta și amîndouă rămînînd nemișcate.

Clipii, dozele se uniră, dar apoi începură iar să se despartă. În același timp tavanul începu și el să se clatine. Mă ridicai nedumerit. Chiar atît de mult băusem? Nicidecum, două pahare, asta nu însemna a bea. Mă întinsei la loc. Fenomenul se repetă cu plafoniera, care așa mare cum era începu și ea să se dubleze. Dar nu atît de mult ca doza, însă perceptibil. Cine știe, gîndii, și închisei ochii fără să-mi pese... Cine știe ce porcărie o fi pus bufetierul acela în vin, ca să poată turna apă, metabisulfit de dracul să-l pieptene, deși se zicea că vinul roșu nu poate fi dres, fiindcă i se schimbă culoarea... Încă un gînd mă întări prin revelația pe care mi-o produse. Sfîșierea pe care o simțisem atîta timp în mațe era premonitorie, căci, iată, acum n-o mai concepeam, dimpotrivă, simțeam un fel de eliberare: era despărțirea, pe care ființa mea o percepea cum se apropie, în timp ce gîndirea n-o descoperea, fiindcă n-o accepta. Bine că se terminase. Și pieptul mi se ridică și respirai adînc, și o bucurie stranie, un fel de abandon în voia forțelor divine, mă cuprinse. Cine poate să știe? Poate că nu totul se terminase pentru mine! Ba era chiar sigur. Și îmi amintii vorbele bunicului, spuse de el în ziua botezului, după marea scenă de violență a Matildei: „băiatul e tînăr și fete sînt destule, vă despărțiți, și gata!" Cine n-are bunici să și-i cumpere! Pentru ei nimic nu e ireparabil, în afară de bolile care aduc moartea. Istoriile astea dintre inși care s-au iubit, apoi nu se mai iubesc, apoi se urăsc și apoi se despart n-au în ele nimic catastrofic, cu condiția, desigur, să fii tînăr și s-o poți lua de la capăt, bineînțeles cu mai multă minte, și să găsești una mai bună, să nu cazi, adică, din lac în puț. Fiindcă uneori poți să ajungi să regreți răul în care ai trăit cu precedenta decît binele cu cea de-a doua. Decît așa, mai bine rămîi burlac. Ei și? Burlăcia are și ea hazul ei, mai ales dacă ai apucat să faci un copil!

Și astfel, în mai puțin de o oră, trecui de la o gravă cădere, care mi se părea că nu se va mai opri niciodată, la o euforie bizară, pe care mi-o dăduse tocmai abandonul meu total în suferință acceptînd acum fără să mă mai zbat eșecul meu cu Matilda. De aceea cînd ea intră peste mine în bibliotecă și, arătîndu-mi un chip vesel, expresie parcă a aceleiași euforii, și mă invită la masă, mă pufni rîsul. „De ce rîzi?" mă întrebă fără mirare. „Știi tu!" răspunsei. Ea își coborî privirea, semn că știa, nu zise nimic și eu mă ridicai și ne așezarăm la masă. „A fost o glumă, nu e așa?" mă întrebă în timp ce se ocupa de fetiță, care mînca

acuma cu noi. „Ce glumă?" „Istoria ta cu deratizarea." „Ba nicidecum! E foarte interesant! Nici nu știi ce m-am distrat! Cred că oamenii care trăiesc în aerul rarefiat și abstract al puterii, ba chiar și cei care trăiesc în cel ideal, al spiritului, invidiază nu o dată pe cei care trăiesc și se distrează în concretul fascinant al abjecției." „Așa o fi, dar sper că ți-ajunge, ai să pleci de-acolo!" „Nici nu mă gîndesc", spusei, și izbucnii din nou în rîs. „Dar știi, zise și ea veselă, că în acest caz trebuie să ne despărțim..." „O, da, bineînțeles, îi răspunsei cu mare tandrețe în glas, desigur, despărțirea e inevitabilă..." „Tu ai vrut-o!" zise. „Dacă îți face plăcere, răspunsei, poți să crezi și acest lucru. Pentru mine n-are nici o importanță care dintre noi a vrut-o, sau dacă am vrut-o împreună."

Băurăm cafeaua în hol și petrecurăm cu fetița printre noi cîteva ceasuri plăcute, care se repetară apoi timp de cîteva săptămîni. Iubirea parcă renăscu, ne mîngîiam unul pe altul, ne îmbrățișam cu patimă, ca la începutul începutului, ba chiar aș fi zis că în sfîrșit descopeream armonia și fericirea care ar fi trebuit să domnească tot timpul între noi. Dar eu știam că puterea acestor sentimente și îmbrățișări pasionate era ultima și că numai astfel puteam accepta să ne despărțim; nu noi eram vinovați, nu noi o doream, iată, ne iubeam, fericirea ar fi fost posibilă... Da, ar fi fost, dar...

CAPITOLUL XVI

A doua zi echipa noastră se deplasă la uzina de tractoare. Aici șobolanii își făceau de cap, circulau nestingheriți prin secții, mîncau sandviciurile muncitorilor, se urcau pe mașini, speriau dactilografele prin birourile administrației. Ni se povesti că o funcționară își scosese pantofii noi care o cam strîngeau și își văzuse de lucrul ei și cînd la un moment dat își căută cu picioarele pantofii sub birou găsi numai unul bun, celălalt fusese ros chiar acolo lîngă ea de un șobolan. Alta avea un borcan cu dulceață în dulap, i se făcuse poftă și vrusese să ia o linguriță, deschisese ușa mică a dulapului și vîrîse mîna. În clipa aceea fusese mușcată de unul care îi sări și în piept; leșină și în cîteva minute i se roși și i se umflă brațul pînă sus. „Aici nu merge cu vermorelul, zise Bacaloglu specialist. Aici e colonie mare, domnule, trebuie s-o descoperim și s-o distrugem.” Dar nu căutarăm mult, ne-o arătară muncitorii, era lîngă secția de sculărie, secție veche, lîngă care se afla și o pompă cu apă. Ni se dădură tîrnăcoape și lopeți și începurăm săpăturile, după ce astuparăm în prealabil găurile prin care muncitorii îi vedeau intrînd și ieșind (le astupaseră și ei, dar șobolanii le perforau și după cîteva zile ieșeau din nou). Muncirăm zadarnic cîteva zile. Nu găseam nimic. În cele din urmă, dădurăm de-un culoar și săparăm cu grijă urmînd direcția lui, care ne duse într-adevăr spre colonie.

Bacaloglu aruncă tîrnăcopul și puse mîna pe-o lopată. Primul șobolan care scoase rîtul se retrase ca o vedenie, spre dezamăgirea lui Bacaloglu, care se pregătea să-l ardă la mir cu lopata. „Se duce să dea alarma, spuse famenul care le studiase obiceiurile și comportamentul. Dacă au culoar de salvare, n-o să mai găsim decît puii, bătrînii și bolnavii.” „Mă strelitule, zise Vintilă, care e viața, cît de lungă, a unui șobolan?” „Merge și pînă pe la zece, doisprezece ani, dacă are ce roade”, răspunse famenul. „Și cînd te gîndești gă o albină trăiește doar trei luni și aduge numai foloase, ce bida mă-sii s-o fi gîndit Dumnezeu să le dea

la ăștia viață lungă?! zise grasul Calistrat și rîse în felul său gîjîit, parcă ar fi vrut să spună că Dumnezeu își bătea joc de noi. Zdrelitule, se adresă el famenului, ge foloase aduc ăștia?” „Dar noi ce foloase aducem?” zise famenul, după o gîndire. „Du-te, bă, în bida mă-tii, nu face pe filozoful”, zise Calistrat vesel. „Mă Gică, strigă Vintilă minunîndu-se, el ți-a dat un răspuns, adresîndu-ți totodată și o întrebare. Fii bun și răspunde la ea. Așa e: ce foloase aducem noi?” Și se propti în tîrnăcop cu o expresie de mare încîntare pe chipul său mare și fălcos și așteptă. „Eu mi-adug foloase mie, zise grasul deodată furios și agresiv. Restul nu mă interesează.” „Păi așa zice și șobolanul”, strigă Vintilă cu un fel de entuziasm pentru sine, pentru inteligența sa. „Îl privește, zise Calistrat, numai gă dagă eu îl prind, îl omor. Eu nu sînt indian să mă uit cu doleranță la toate viețuitoarele și să le las să-mi mănînge din draistă. Niște gretini!” Vintilă clătină din cap, avînd aerul că înțelege multe, se minunează și în același timp parcă regretă că nu poate da glas la tot ceea ce îi vine în cap. Puse din nou mîna pe tîrnăcop, lovi pămîntul scoțînd bolovani mari, mișcările i se încetiniră și apoi se opriră: „Mă Gică, da' am auzit că indienii ăștia sînt oameni foarte culți, degeaba îi înjuri tu. Concepția lor e să trăiască tot ce există ca viețuitoare pe pămînt în modul cel mai pașnic cu putință. Stai la masă și mănînci brînză, ca să-ți dau un exemplu. Vine o cioară, se apropie, se așază pe marginea străchinii și ciugulește și ea din brînză. Cetățeanul nu zice nimic! Pe urmă vine o păsărică, i se așază pe mînă și ciugulește și ea chiar din dumicatul pe care vrei tu să-l duci la gură. Eu găsesc asta foarte minunat!”. „Găsești tu, dar eu nu găsesc”, zise grasul. „Noi sîntem niște sălbatici față de concepția lor, niște besmetici, strigă mai departe Vintilă. Asta așa, din punct de vedere ca idee. Fiindcă așa a gîndit Dumnezeu cînd a făcut lumea, așa era raiul. Și știi de ce n-a rămas așa?” „Ei, de ce?” „Păi ia gîndește-te!” „La ora asta nu pot să mă gîndesc la nimic.” „Din pricina femeii, mă Gică, strigă Vintilă, ea strică tot, ea e capul la toate relele de pe această lume...” „Și vrei să spui gă în India nu mai sînt femei?” zise grasul, și la această replică Vintilă se poticni, deși rîdea: „Nu vreau să spun, dar poate n-or fi așa de rele ca în alte părți...”

Trei șobolani care țîșniră rapid unul după altul și se îndreptară în goană în trei direcții diferite, ca și cînd ar fi meditat înăuntru cum să procedeze ca să scape, întrerupseră această discuție care promitea

multe. Într-adevăr lopata lui Bacaloglu ezitase o clipă în care dintre ei să lovească și nu mai prinse nici unul. „Lăsați, domne, discuțiile, zise el supărat și cu un fel de regret că din pricina celor doi ratase lovitura. Nu vedeți, domne, continuă el parcă trist, că șobolanii ăștia s-au sfătuit cum să-și bată joc de noi? Eu suport orice, numai cînd mă trage cineva pe sfoară îmi ies din pepeni!” Alți trei șobolani țîșniră și procedară la fel, și de astă dată Bacaloglu îi scăpă din pricina propriei lui tristeți de care se lăsase dus, ridică iar prea tîrziu lopata. „Cu ăștia trebuie să fii atent, domne!”, filozofă el, însă îndîrjit, și într-adevăr a treia serie de trei care țîșniră curînd îl găsi treaz și terciui doi dintre ei, care chițcăiră disperați la prima lovitură de lopată.

După această victorie însă trecu mult timp și nu mai ieși nici un șobolan. „Ăștia au plan fin de evadare, domne, zise Bacaloglu, trebuie să ne așteptăm la cine știe ce altă metodă ingenioasă, deși nu văd.” „Chițcăitul ălora loviți, zise famenul, era și-un semnal pentru cei dinăuntru. Adică nu mai merge cu metoda asta, aplicați alta.” „Ei, s-o vedem!” Urmarea fu că timpul trecea, noi săpam mereu, și nimic. „Ăștia aplică războiul nervilor, domne, zise Bacaloglu deconcertat. Vor să arate că nu mai e nimeni acolo, ca noi să nu-i mai pîndim și să ne ia iar prin surprindere.” Și îl și luă, ieși unul, și exact în clipa cînd lopata îl strivea, ieși altul și scăpă, apoi ieși încă unul și fu terciuit, și apoi iar altul, care scăpă, și astfel ieșiră o mulțime timp de aproape un minut, în același ritm în care se sacrifica unul ca să scape următorul, pînă ce puse mîna pe lopată și Vintilă, dar, atunci, după ce începură să fie omorîți toți, scurgerea încetă. „Ar trebui să învățăm, domne, de la ăștia, cum se scapă dintr-o încercuire”, zise Bacaloglu, ștergîndu-se pe frunte de sudoare. „Mă Gică, rîse Vintilă, fiecare viețuitoare luptă să-și scape viața. Ai văzut? Mori tu și scap eu! Unde fac oamenii așa, unde admit ei teoria asta? Eu să mor?! strigă el indignat. De ce să nu mori tu! Și se ceartă între ei și mor toți!”

Reluarăm săpatul și curînd dădurăm de colonie, pe care o nimicirăm. Rămăseseră în ea puțini șobolani, dar era plină de sute de pui mici și scîrboși, parcă jupuiți de piele; la vederea lor grasul Calistrat se dădu mai încolo și începu să vomite. Teoriile famenului despre felul cum trăiau șobolanii se verificară din plin; ba chiar aflai ceva pe deasupra, că șobolanii, pe lîngă organizarea lor de-acasă, socialmente

se organizau pe bresle, zise famenul. „Cum pe bresle, mă strelitule!" zise Vintilă rîzînd. „Da, pe bresle, repetă famenul. Cum era la noi pe vremuri: breasla măcelarilor, breasla cizmarilor..." „Au rămas în urmă, reflectă Vintilă. Ar trebui să se organizeze pe sindicate!" „Asta ar însemna să-și invendeze ji lupta de glasă, zise Calistrat. Și să iasă la manifesdație..." „Și cine ar fi dușmanul de clasă?" rîse Vintilă. „Treaba lor, zise Calistrat. Exploadatorii dintre ei..."

După ce terminarăm, ne urcarăm în autobuz și ne întoarserăm în oraș, dar nu acasă, ci direcția bufetul „Tîmpa". Toți eram însă îngrețoșați și nimeni nu mîncă, se bău doar țuică și în curînd ne ridicarăm și plecarăm.

După amiază tata îmi dădu un telefon să trec pe la el. „E adevărat, zise, că lucrezi la deratizare?" mă întrebă îndată ce sosii (nici nu mă lăsă să mă așez bine pe pat). A, da, parcă uitasem, chiar la uzina lui fusesem să distrugem colonia. „Da, e adevărat", zisei. „Și în altă parte nu puteai să te angajezi?" „Nu, acolo am fost repartizat." „Și chiar ai întrebat dacă nu se putea în altă parte?" „Chiar am fost avertizat că dacă nu primesc, n-am decît să mă descurc singur. Brațele de muncă nu se vor mai ocupa de soarta mea." „Și așa, niște meditații, nu puteai să găsești? Sînt atîtea familii cu copii care au nevoie de meditatori!" Se vedea că se gîndise între timp, din clipa cînd aflase, la o soluție mai bună pentru mine. „Tu nu-ți dai seama, continuă el, că te faci de rușine?" „Nu eu mă fac de rușine, zisei, ci cei care nu vor ca închisoarea mea să se termine. Sînt liber, dar de fapt sînt tot închis." „Cînd mi-a spus unul care te cunoaște, un prieten de-al meu care s-a dus și el să se uite, Petrini, zice, fi-tău așa și pe dincolo, fugi de-aici, zic, l-ai confundat tu, du-te, zice, să-l vezi, dacă nu mă crezi..." „Și te-ai dus!" „Da", făcu tatăl meu stupefiat. „Cu meditațiile e același lucru, zisei, află familia că am fost pușcăriaș și n-am chef să risc să mi se spună cine știe ce grosolănie acoperită." „Da, așa e", zise el și începu să înjure, dar fără adresă, așa, impersonal, doar *le*, acest *le* putînd fi toți sau doar cei de la Brațele de muncă, nu-i scăpa vreo precizare. „Ce să faci tu acuma? Că nici pe capul nevesti-tii nu poți să stai și să nu faci nimic, ai fi putut sta un oarecare timp dacă ai fi luat și tu o fată cu scaun la cap, să înțeleagă că acuma ți-e și ție greu, pînă trece greul, că n-o să țină așa cu metodele astea în vecii vecilor, dar muierea ta, ce să mai vorbim, e o

femeie trufașă și, nu te supăra că ți-o spun, cam nesăbuită, te înțeleg și pe tine că nu poți să mănînci liniștit din ciorba aia pe care o să ți-o pună pe masă fără să-ți scoată ochii, dar nici acolo, să omori șobolani, nu poți să rămîi... Du-te și tu pe la țară, la ferma lui Vasile ăla!" „Crezi că o să-i convină să afle toți pe-acolo cine e cumnatu-său? Crezi că nu m-am gîndit?" „Așa e!... Știi ce? Eu le...! Sînt atîtea posturi la noi de dispeceri, de controlori tehnici, la administrație... Am să vorbesc eu cu inginerul-șef să te angajeze. Trebuie să te angajeze! Nu se poate ca un om învățat care și-a tocit atîția ani coatele de băncile facultății să fie trimis la șobolani. Uite, uzina are o bibliotecă, să te angajeze acolo, să te ocupi de ridicarea nivelului cultural al maselor (adăugă el cu ironie), organizezi serbări, recitaluri, poezii, chestii de-astea... ziarul de perete, material sportiv, meciuri, excursii... Tocmai au dat afară pe unul care, la o serbare cu dans și bufet, a ridicat al dracului prețul la mititei, la sandviciuri, la șprițuri... Diferența o băga în buzunar. Ce zici?" „Ce să zic, nimic, încearcă! Numai că n-or să angajeze ei la ridicarea nivelului cultural al maselor un dușman de clasă. Și chiar dacă din întîmplare mă angajează unul, vine altul mai vigilent și o să mă dea repede afară zicînd că «m-am strecurat» în sînul clasei muncitoare, să fac și să dreg." „Ce să dregi?" „Acțiuni dușmănoase, chestii de-astea!" „Vorbim cu directorul, e un om cu bun-simț." „Vorbește! mai zisei, dar nu uita să-i spui că am fost la ocnă. Altfel vin cadrele și or să-i dea peste nas. Cunoști mai bine decît mine ce sarcini au ăștia de la cadre! Pot să te dea și pe mîna Securității, inventînd cine știe ce porcărie! Asta mi-ar mai lipsi! Nu, tată, mai bine stai liniștit, să nu pățești și tu ceva. Nu există post în care să nu sabotezi, să nu uneltești... Doar la șobolani! rîsei eu. Acolo n-ai cum desfășura o activitate contrarevoluționară! Ce face mama?" „Mă-ta e cam bolnavă, spuse el, apoi adăugă, acum e plecată pe la bunicu-tău... și-ăla nu-ș' ce are..."

Adică toți aveam cîte ceva, eu că lucram unde lucram, nevastă-mea că era așa cum era, mama că era cam bolnavă, bunicul știam și eu că nu mai simțea nici o bucurie de viață, iar el, tata, ce să facă el acuma, să mai încerce sau să nu mai încerce să mă aducă la el în uzină? „Eu vorbesc, spuse deodată, îndîrjit. Ai fost condamnat pe nedrept. Aia nu e muncă pentru tine!"

CAPITOLUL XVII

Vorbi însă zadarnic, inginerul-șef căruia i se adresă răspunse că asta e o chestiune de cadre, să se adreseze deci șefului acestui important serviciu, fără avizul căruia nimeni nu putea fi angajat. Ăsta însă era un individ pe care toată lumea îl detesta, cu nesfîrșitele lui formulare, în care trebuia să treci și străbunicii, și de cînd te-ai născut, și laptele pe care l-ai supt cînd erai copil de țîță: ei, da, laptele ăla, depinde de la cine l-ai supt, ce fel de mamă, ce avere a avut, înainte de 23 August, după 23 August, din ce partide politice a făcut parte, dar părinții ei, dar surorile, dar frații, dar soțiile sau soții lor și ce condamnări au suferit și ce rude au în străinătate... Și cu toate că sarcina lui era doar asta, să stea ca un cîine călare pe dosarele a mii de oameni, se amesteca și în viața prezentă a tuturor, el apăra și morala proletară, și interesele uzinei, era un personaj activ în ședințele sindicale și de partid, conducea tot felul de anchete, unele pe față, altele în mare secret, și cînd erai chemat la el, să zicem pentru a doua zi la ora cutare, noaptea aceea nu dormeai bine, fiindcă, îți spuneai, nu te chema el degeaba și în nici un caz ca să-ți dea o veste bună. „Nu m-am dus eu la ăsta, continuă tata furios, m-am dus la directorul general. La urma urmei, nu era el șeful întregii uzine? Cum adică, un cuvînt al lui nu putea trece peste capul pătrat al acestui individ? Am făcut bine. Bularca, înainte să ajungă director general, fusese muncitor ca și noi, aș fi vrut să-l aud că nu mă ascultă, că mă trimite la ăsta, că refuză să-și exercite drepturile lui de șef și se spală pe mîini de răspunderea de a judeca și singur și a angaja un băiat tînăr, care a suferit o condamnare pe nedrept. Un băiat cu carte, fost profesor universitar. M-a primit într-o joi. Un om tăcut, dar sincer, se uita la tine drept și îți spunea exact care era situația, fără pălăvrăgeli, cum făcea directorul adjunct, care te zăpăcea la cap și nu mai știai nici tu de ce ai venit. M-a ascultat cu mîna la tîmplă, pe gînduri. Nici eu nu

m-am întins la vorbă, știam că are și alte treburi, îl mai așteptau și alții dincolo, la o ședință de conducere, și alții dincoace, în biroul secretarei, care mă rugase să nu-l țin mult. «Tovarășe Petrini, mi-a spus el, pentru mine un om care a ispășit o pedeapsă pe drept sau pe nedrept e un om absolvit. După mine, ar fi trebuit ca fiul dumitale să fi fost reprimit imediat la postul de la Universitate, fiindcă instanța nu l-a condamnat și la pedeapsă privativă de dreptul de a-și exercita profesiunea pentru care s-a pregătit. Sau măcar să-l fi angajat într-un post compatibil cu însușirile lui. La noi, de pildă, avem angajată la biblioteca uzinei o fostă curvă, care se ocupă și cu aspectele culturale, dar se ocupă din păcate și cu turnătoriile la adresa oamenilor pe care șeful cadrelor le studiază cu grijă, fiindcă el a angajat-o și eu mi-am dat acordul fără să știu ce poamă e. Vezi? Aș fi putut foarte ușor să-l angajez în locul ei pe fiul dumitale, pe garanția dumitale, bineînțeles, care ești muncitor vechi și pe care te poți baza. Sîntem de aceeași vîrstă și știm amîndoi că n-am luat puterea ca să instaurăm între noi astfel de moravuri. Așteaptă s-o dau afară pe femeia asta, și chiar și pe acest șef de cadre pe care îl urăște toată lumea (am și eu legăturile mele cu tovarăși cu răspundere, care or să mă asculte), și atunci să vină fiul dumitale la mine să stăm de vorbă cu el și îl angajez. La cantină, să servească muncitorii, acolo e locul acestei bibliotecare isterice, nu la bibliotecă, unde vorbește urît cu tineretul avid de carte. Acolo trebuie să domnească o atmosferă așa spirituală și caldă, nu de intrigi și turnătorii. Așa o să facem!»”

Tata era, povestind, impresionat de directorul său general, eu mai puțin, ba chiar deloc. Dar nu zisei nimic, să nu-l jignesc. Să aștepți ca un șef de cadre să fie dat afară, asta putea dura mult și bine. Nu era exclus să fie dat afară el, acest Bularca sincer și drept. Dacă tata era atît de naiv și nu știa cine e un șef de cadre, cine anume îl susține, ce instituție, era greu de crezut că directorul său general nu știa. În ce mă privește, hm! știam destul de bine. Practic, nu s-ar fi putut face nimic pentru mine chiar și în cazul în care acest Bularca ar fi reușit să se debaraseze de acel individ. Nu trebuia să vină altul? Iar cel nou ar fi semănat cu cel plecat.

După vreo lună euforia în care trăiam eu cu Matilda începu să se stingă. Vedeam reapărînd pe chipul ei întrebarea: ei bine, cît o să mai dureze? Și într-o zi mă întrebă fără ocol: „Tot nu te-ai săturat?”

„Nu”, îi răspunsei sumbru. „Nu te supăra, domnule, zise ea atunci, nu mai ești același om și nu cred că din pricină că ai fost la închisoare. Au mai fost și alții și n-au abandonat găsind o plăcere secretă în căderea lor. S-au ridicat! Nu pot să-ți înțeleg căderea și nici pe cine vrei să sfidezi nedîndu-mi măcar speranța că asta se va termina într-o zi. Trebuie să ne despărțim! Nu voi divorța imediat, păstrez eu speranța că în singurătatea ta o să te gîndești și o să te întorci lîngă mine. Poți să stai în casă, nu te gonește nimeni, dar între noi nu mai poate fi nimic.” „N-am la ce să mă gîndesc, îi spusei, nu uita că înainte chiar să fiu arestat te-ai despărțit de bărbatul tău în clipa în care ai îndrăznit să ridici mîna asupra lui. Din clipa aceea, continuai eu dînd curs unor meditații care nu erau proaspete, mi-ai oferit perspectiva unei vieți în ticăloșie, după ce îndată ce ne-am căsătorit mi-ai oferit una a unei vieți moarte, adică fără iubire. Nu pot să accept să renunț la fericire pe acest pămînt, chiar dacă o să mă complac, cum spui tu, multă vreme în plăcerea secretă a căderii. Nici închisoarea grea nu m-a făcut să uit sau să se micșoreze în sufletul meu proporțiile eșecului nostru. Îți dai deci seama, sper, din cele ce-ți spun, cît de mult te-am iubit. Poate că dacă te iubeam mai puțin, mai spusei, cine știe, trufia ta nu m-ar fi rănit atît de tare și viața mea cu tine ar fi fost, poate, tolerabilă, dacă bineînțeles n-ar fi survenit trădarea de o parte și de alta. Deși nu e sigur că n-a și survenit. Nu pot să-ți uit telefoanele și cît de fericită arătai cînd te-am surprins. Ura pe care mi-ai arătat-o după aceea era o dovadă în plus că nu gelozia mea (un sentiment care mi-e complet străin) a făcut să nască în tine ura pe care ți-o citeam în ochi. Sînt lucruri care nu pot înșela un om care iubește și care, repet, nu e gelos, cum sînt eu, cel puțin cu tine. Cînd iubești foarte tare, apare încrederea absolută și gelozia n-are loc. Dar nici nu poți ierta cînd încrederea e înșelată.” „Nu te-a înșelat nimeni”, zise Matilda cu un glas ciudat.

Tresării. O lungă tăcere se așternu între noi. Eram pregătit pentru această scenă, dar nu mă gîndisem niciodată că ea m-ar fi înșelat. Totuși, de ce acum, pe neașteptate, exprimasem în acest sens o îndoială? Răspunsul ei, negînd, în cuvinte, era afirmativ în modulația glasului: „Nu te-a înșelat nimeni” suna „te-am înșelat, ei și?!” Nu eram pregătit pentru această revelație, încît tăcui mai departe. Ea se sculă din fotoliu și se îndreptă liniștită spre dormitor. „Bineînțeles că nu

m-a înșelat, gîndii, dar ce putea să-mi răspundă?" Totuși, enigma comportării ei din acele clipe rămînea întreagă. Iată, despărțirea de care fusese vorba atunci și în care eu nu crezusem se dovedise o repetiție a despărțirii de acum, care era chiar reală, de neînlăturat. De ce m-aș fi înșelat, așadar, în rest: încercarea ei de a fugi de-acasă pentru a mă sili pe mine să plec, aversiunea fățișă, izbucnirile de ură iraționale... de ce iraționale? Poate chiar mă înșelase, sau voia să mă înșele, și o împiedica naivitatea ridicolă a încrederii mele în ea, veșnica mea speranță a unei reîntoarceri la anii de dinainte de căsătorie.

Reveni în hol cu un pachet de țigări în mînă, se reașeză și își aprinse una. „Asta e, zise foarte liniștită, nu corespund visului tău de fericire. Ce să fac? Să mă prefac că n-am cinci ani mai mult decît tine? Aș fi ridicolă! Sînt bătrînă, dragă, am trecut de treizeci de ani, și adio, Matilda, cochetăria cu un bărbat mai tînăr... Încă puțin și mi-ai fi spus-o în față: sîngele meu bate altfel decît al tău, ce te miri că m-am îndrăgostit de alta? Ce-aș fi putut face auzind asta? Aș fi înghițit sau ar fi trebuit să tac, să nu te întreb niciodată unde te duci de îți pui cel mai frumos costum și cea mai frumoasă cravată la cea mai frumoasă cămașă, spălată și apretată de mine, și unde întîrzii sau îți petreci nopțile, în timp ce eu te-aș aștepta încercînd zadarnic să dorm?..."

Ai fi zis, auzind-o, că își dezvăluie în sfîrșit secretul comportării ei, dar nu mă lăsai înșelat: „Atunci, îi spusei, de ce te-ai mai măritat cu mine și mai ales de ce ai păstrat copilul?" „De ce? Ăsta e alt secret, pe care însă nu ți-l spun și n-o să-l afli niciodată. Și încă un lucru: nu te înșela pe tine însuți crezînd că m-ai iubit foarte tare. Nu m-ai iubit nici măcar atît cît poți tu să iubești, adică așa, cu toată ființa ta, cum s-a întîmplat pe vremea cînd eu îți dădeam telefoane la facultate... probabil că o s-o faci de-aici înainte, dar nu eu voi fi aia care se va bucura de această iubire. Atunci, da, în anul acela m-ai iubit, cînd ți-era frică să nu mă pierzi, nu știai sigur dacă într-o zi n-o să-ți spun că renunț la divorț și mă întorc la Petrică, după ce te-ai convins că nu (și Matilda făcu cu degetele în aer o mișcare de împrăștiere), adio, iubire!"

Vorbea ca să nu spună nimic sau să-mi tulbure sufletul cu false dezvăluiri. „Și încă un lucru, continuă, nu uita că tu ai fost primul care ai îndrăznit să lovești femeia pe care zici că o iubeai atît de tare. Pe loc, atunci, am crezut și eu, ca și tine, că eram vinovată, pe urmă

mi-am revenit: Ia uite, mi-am spus, el nu mă iubește, altfel cum s-ar fi putut să uite că eram eu, Matilda, care sta în fața lui și care venisem să-i spun că îmi pare rău că i-am spart biroul... N-am mai avut timp să-i spun, m-am pomenit pe jos, năucită. Te miri acum că am îndrăznit și eu? În orice caz, n-ai dreptul să-mi spui că ți-am deschis perspectiva unei vieți ticăloase. Perspectiva asta ai deschis-o tu! În ce privește prima perspectivă pe care ți-aș fi oferit-o, a unei vieți moarte, adică fără iubire, pardon, și eu am avut aceeași revelație; aceeași perspectivă mi-o ofereai și tu." „Mai demult, zisei, sau începînd din a doua zi după ce m-am mutat la tine?" „Ehe, făcu ea, chiar din clipa cînd te-am cunoscut!" „Da, și mai ții minte clipa aceea?" „Cum să nu, asta nu se uită!" „Oare coincid clipele?! zisei eu cu falsă nostalgie. Ia să vedem, și eu păstrez în amintire clipa fatală." „Pe stradă, domnule, zise ea cu un glas ca și cînd ar fi mărturisit o infamie. Ningea, și tu erai cu Petrică, care pesemne îți povestea ceva despre mine, mă ponegrea, și tu ascultai rînjind, drama lui era pentru tine un spectacol vesel, pe care el ți-l dădea căutînd, ca un naiv, înțelegerea unui om pe care nu-l ghicea cît e de brutal și insensibil. De departe v-am văzut... Pe urmă am ajuns în dreptul vostru, eu cu Petrică nu ne-am oprit, nici nu ne-am salutat, era furios pe mine și eu am zîmbit, mi-era milă de el, și atunci m-ai văzut, te-ai uitat la mine ca la o vampă, ca să nu zic ca la o curvă, și te-ai întors și am simțit cum ceva îmi arde parcă picioarele... Era privirea ta! Asta e zodia în care ne-am cunoscut dacă ai ținut să afli. Ți-am dat un termen al ecuației. N-ai decît să ghicești restul." „Da, confirmai, asta a fost clipa. I-am zis bine fatală!" „Da, i-ai zis bine. Și m-ai ținut înlănțuită, cum bine ai observat tu însuți, pînă a doua zi după căsătorie, cînd ai intrat în casa lui Vasia străin și rece și nici nu te-ai uitat la mine și te-ai uitat la toți ca un împărat care a coborît din palatul lui printre muritorii de rînd și ți-ai și ales una, pe care, eventual, ai fi dorit să ți-o ducă slujitorii, într-un anume loc secret, și să te desfrînezi cu ea. Era Tamara. Îți luceau ochii de preacurvie, cum spune *Biblia*, că dacă te uiți la o femeie și o dorești în gîndul tău ai și preacurvit cu ea. Dacă Tamara te-ar fi plăcut, sau mai bine zis dacă n-ai fi fost grosolan cu ea, ați fi și trecut amîndoi la fapte, fiindcă Tamara o fi ea... dar nu e desmățată..." „Te pomenești că o fi sentimentală?!" murmurai. „Da, zise Matilda cu un glas sfidător, e o femeie demnă. Îmi imaginez cît de murdară a fost

prima ta iubire cu acea Ninetă, de-ai putut s-o jignești astfel chiar pe-o rudă de-a mea apropiată. Nu mă mir că acum te simți bine acolo unde lucrezi. Spui că sînt niște indivizi abjecți. Dar îți plac!...” „Nu părăsi, zisei, firul primei clipe... E fascinant ceea ce aud.” „Fascinant?! Faptul că încă de la început ai văzut în mine o a doua Nineta (nu știu cum o fi fost studenta pe care ai omorît-o) găsești că e fascinant?”

În realitate nu era deloc fascinant, ci dezastruos. Dragostea mea pentru ea se reflectase deci într-o oglindă strîmbă, în care apăream cu chipul sluțit astfel? Ce-o atrăsese atunci? Poate chiar acest chip, cum spusese, brutal, insensibil, dornic de preacurvie și în cele din urmă abject? Mă uitai la ea, de astă dată într-adevăr fascinat. Cine era? Nu mai vorbea ca la botez, cum crezusem sub imperiul unei gelozii derezonabile și disproporționate, era liniștită, și nu mai puteam, ca atunci, să n-o cred. Aveam cîteva fire groase în mînă, de fapt grosolane, ale gîndirii ei ascunse, care îmi scăpaseră timp de atîția ani, le simțeam, uluit, realitatea. Așadar, o atrăsese un individ total străin de firea ei, dacă ar fi să admit că, fără să știu eu, astfel arătam, asta era imaginea pe care i-o oferisem? Insensibilitate, cinism în sentimente, brutalitate în manifestările zilnice ale vieții mele cu o femeie, trădare în dragoste, preacurvie, plăcere pentru abjecție...

„Deci, nu te-am iubit?” zisei cu o sfîșietoare și în același timp simulată părere de rău. „Ai iubit, ți-am spus, ceea ce ai crezut că sînt eu!” „Și tu la fel? Sînt extrem de curios să știu ce-ai iubit tu, de-ai mers atît de departe!” „Ți-am spus, n-o să afli niciodată!”

Se lăsă o tăcere. Fetița deschise ușa și fără ezitare o luă încet spre maică-sa. Matilda se ridică și dispăru în bucătărie. Copilul veni atunci la mine și se așeză, cuminte, în fotoliu. Prezicerile lui Ben Alexandru nu se adeveriseră, cu toate că Matilda se predase cu totul fetiței. Silvia își vedea cuminte de mica ei viață și era aproape în mod egal atașată de maică-sa și de mine, deși Matilda nu se bucura cîtuși de puțin cînd o vedea că mi se urca veselă în brațe: se predase, dar și pusese stăpînire pe ea și nu-și ascundea iritarea că Silvia descoperise o a doua ființă în viața ei, căreia îi spunea „tata” și care o lua aproape zilnic la plimbare în oraș. Încerca s-o oprească, „acum trebuie să te culci”, sau „afară e frig și n-am chef să te văd că începi să tușești”. O lăsam să meargă pe jos, pînă o auzeam că-mi spune foarte curînd că

o dor picioarele și atunci o luam în brațe. Era o șmecherie, nu vedea nimic de jos, n-o dureau picioarele, voia în brațe, sus, și atunci ghiceam că era stăpînită de o curiozitate avidă și tăcută. Cînd luminile unui automobil apăreau în depărtare îl lua în primire și cînd trecea de noi micuțul trup avea o zvîcnire și se răsucea înapoi cu ochii mari deschiși și cu pupilele imens dilatate urmărind dihania pînă nu se mai vedea. Vitrinele strălucitoare o atrăgeau ca un magnet și vigoarea bruscă de opoziție pe care mi-o transmitea trupul ei cînd voiam să plec mă făcea să înțeleg că de fapt o vrăjeau și ar fi vrut să stăm acolo și să ne uităm un timp nedefinit. Îi spuneam că o să găsim alta și mai și, și abia atunci renunța și trupul i se înmuia făcînd din voința mea, în mine însumi, o forță supusă acestor dulci mișcări, care îmi topeau amorțeala sufletului și îmi goneau adînca singurătate de al cărei rău mă eliberam. Curînd însă toate acestea, mașinile cu farurile și claxonatul lor, care o înveseleau, tu, tu, puternicele camioane, al căror duduit o făceau să se lipească foarte tare de mine, baia mișcătoare de lumini multicolore din marea piață, unde vedea țîșnind spre cer săgeți albastre, care brusc se răsuceau spre pămînt, devenind verzi sau roșii, într-un viu și neîncetat joc de figuri misterioase, o aruncau în vis și curînd descopeream că adormise. O luam atunci înapoi spre casă și, ducînd în brațe minunata povară, aveam sentimentul că în realitate sînt un om fericit și că suferința mea e o iluzie, o himeră pe care ar trebui s-o alung; puteam trăi astfel o mie de ani și muri liniștit. Altceva, o bucurie mai mare nu există pe pămînt, restul e nerozie. Acasă, însă, ne întîmpina mama ei, care mi-o smulgea literalmente din brațe și punea stăpînire pe ea: că n-am văzut că fetița a obosit? Ce, am de gînd s-o omor, așa cum i-am spus cînd am auzit că e însărcinată cu ea? Cred eu că a uitat sau că o să uite vreodată aceste cuvinte? O să i le spună fetiței cînd s-o face mare, să știe și ea ce fel de tată a avut și cît de mult a dorit el să vie ea pe lume. Aveam atunci sentimentul net că ea ghicea că sînt fericit și voia să nu fiu și avea și puterea s-o facă. De ce? mă întrebam. Ce rău îi făcusem? Totul se întuneca, nimic nu mai avea înțeles și valul de singurătate urca iarăși în mine cu o putere parcă mai mare.

„Da, gîndii, trăgînd-o alături de mine în fotoliu, acum înțeleg de ce dormi tu pe brînci; după cum am auzit că începeți să visați încă din burta mamei (aveți visuri, ce frumos! cum or fi ele, cînd voi nu știți

nimic? de unde vă vin, din ce amintiri insondabile și ale cui? Poate chiar ale mamei, care visează și ea și vi le transmite prin sufletul ei? Sau poate ale tatei, prin ceea ce ai tu de la mine? Sau de undeva din îndepărtări imemoriale?), tot așa, la aproape patru ani, aveți rele presentimente?” O mîngîiai pe părul ei blond, și aceeași pace, ca în ziua cînd venisem de la ocnă și care apărea de-atunci totdeauna cînd o luam în brațe, coborî peste sufletul meu și îl încălzi ca o flacără dulce. „Da, gîndii mai departe, fetița mea, ai ghicit, nu e bine între tata și mama, n-o să mă mai vezi de-aici înainte prin casă și n-o să mai mergem în fiecare zi la plimbare. Iar tata o să trăiască singur și tu n-o să înțelegi de ce.” „Hai, vino încoace să-ți dau să mănînci”, zise Matilda, și o privii cum se îndepărta încet spre bucătărie și avui o stranie senzație că revelațiile ei îi înconjurau capul ca un nimb al minciunii, cu secretul ei care ar fi vrut să-mi pară indescifrabil. Îmi aprinsei o țigară și începui să mă plimb pe gînduri prin vastul apartament...

CAPITOLUL **XVIII**

Nu e nici un secret, îmi spusei oprindu-mă în dreptul vitraliului spart de vaza proiectil care trecuse prin el. (Matilda chemase un meșter și îl dresese, nici nu se mai cunoștea, în centrul lui, unde fusese găurit, meșterul pusese un geam alb și tăiat oval care părea firesc cui nu știa cum fusese înainte, mie însă nu-mi părea, acest oval alb, insignifiant, prin care nu se vedea nimic și străin de frumoasele culori în mijlocul cărora fusese pus, mi se părea a fi intruziunea nimicului în creație, simbol al urii oarbe și al violenței.) Ce secret? Ce zodie? Dacă ea spune că astfel a fost primită privirea mea în clipa cînd ne-am întîlnit, ce secret mai poate fi? Poate fi luată drept zodie gîndirea detracată, în orice caz strîmbă, a minunatei trecătoare? Dar era limpede, dacă ar fi luat-o drept ceea ce era, astăzi n-am mai fi fost împreună. Dacă ar fi înțeles că în acea clipă am fost atins de bagheta magică a tot ceea ce poate să ne uimească pe această lume, speranța, visul, bucuria că aspirațiile noastre nu sînt deșarte și că se împlinesc undeva chiar dacă nu cu noi, adică nu încă? și că privirea mea nu era decît expresia unei adînci tulburări, a unui cutremurat regret, a unei dureroase melancolii că n-o s-o mai întîlnesc niciodată, ar fi dat din umeri cu nepăsare și nu s-ar fi îndrăgostit de mine, căci astfel de sentimente i le dăruise din plin Petrică? Nu, ea a simțit doar că privirea mea îi arde picioarele, și era adevărat că mă uitasem o clipă și la picioarele ei, cît erau vizibile între haina de blană și negrul elegantelor ei cizme, și că amețisem privindu-le. Dar cum putuse ea simți acea arsură, cînd în realitate această a doua privire a mea ea nici măcar n-o văzuse? Cu atît mai puțin s-o interpreteze că fusese așa cum îmi spunea astăzi? Nu, ea exprima de fapt și extindea acum asupra întregului nostru trecut idei care nu erau decît ale degradării care urmase, ale degradării rapide a iubirii ei pentru mine și pe care eu o urmărisem fără s-o înțeleg și n-o înțelegeam

nici astăzi, deși avusesem destul timp să mă opun, să sufăr pentru ea, să sper că se va opri în cădere și să meditez îndelung asupra faptului dacă nu cumva eu eram cel vinovat. Pentru că nu era cu putință să armonizeze în ea însăși cei doi ani în care trăise cu mine într-un extaz aproape zilnic (și în care cuvîntul „înlănțuită” n-avea nici un sens) cu ideea că văzusem încă din prima clipă în ea o a doua Nineta. Dacă fusese cineva înlănțuit în acel timp, eu eram acela, și nu ea, și continuasem să fiu și după aceea, adică după căsătorie. Avînd din prima clipă revelația că văd în ea o vampă, o curvă, se putuse îndrăgosti atît de tare de un astfel de om și această dragoste să dureze doi ani și să se căsătorească cu el? Aici era secretul!? Nici un secret, singurul care persista era cel al coborîșului și al degradării brutale, și anume, pînă acolo, încît să ajungă să nege totul...

Ceea ce se și întîmplă, fiindcă, atras cu putere de ființa ei și împins de o curiozitate irezistibilă, începui să pun sub focul negru în care ard cel mai adesea cei care se despart tot ceea ce altădată mă făcuse fericit. Astfel, îmi spuse într-o zi, cînd eu încercai, sau mai bine zis simulai că am uitat că totul se sfîrșise între noi (știam și eu bine acest lucru) și încercai s-o îmbrățișez, că se supunea totdeauna cu silă îmbrățișărilor mele... că simțise de fiecare dată că o violez și că înfățișarea mea în acele clipe i se părea bestială, dar nu în sensul cel bun, care poate înfiora, ci în cel rău, de animal, ca și cînd s-ar fi iubit cu un măgar, sau cu un... (aici își puse frîu, ezită). Și că chiar și miroseam urît, a paie și sudoare de cal. „Da, exclamă scîrbită, a armăsar, dar nu armăsarul ăla care îți place ție să crezi că e și el spirit, cu trei coordonate în conștiința lui, trecut, prezent și viitor, în timp ce eu și alții ca mine care nu trăim decît în prezent, semănăm cu unul jugănit. Nu, a urină și sudoare împuțită, reziduurile spiritului de armăsar, dacă vrei să adopt și eu limbajul tău pretențios. Fiindcă nici măcar n-aveai bunul-simț să faci o baie înainte sau să alergi imediat la baie după. Vezi tu, o femeie acordă importanță acestor lucruri, dar ție cum să-ți pese?”

Rîsei în hohote, dîndu-mi capul pe spate și încălecînd brațul fotoliului cu picioarele, în stil american. Păstram în amintire cuvintele ei din prima noastră noapte de dragoste, cînd mă întrebase cu uimire cu ce fel de parfum dădusem pe mine, sau cu ce fel de săpun mă spălasem? „De ce?” o întrebasem. „Fiindcă trupul tău miroase, iubitul meu, a

micșunele de primăvară.” Rîsesem și atunci, flatat de iluzia ei olfactivă, fiindcă nu-mi dădusem cu nici un fel de parfum și nu folosisem decît săpun ordinar, care mirosea a grăsimea din care fusese el făcut. „Nu, nu, insistase, miroși a micșunele”, începuse să-și plimbe nasul peste corpul meu. Acum aflam că micșunelele se degradaseră în altceva și rîsei iar. Nu-i spusei de ce, lucru care n-o derută deloc. Cît privește băile, o vreme, după căsătorie, în clipele calme ale vieții noastre zilnice, mă spăla adesea pe spinare și se minuna de netezimea pielii mele, și că i-ar plăcea să fie și a ei la fel, adică săpunul să facă și pe ea de la început un clăbuc atît de abundent și curat. În rest, era adevărat că aproape totdeauna îmi crea și mie impresia că o violez, dar după ce așa-zisul viol se producea, trăia a doua zi ca în transă, cu amintirea lui. I-auzi! Ia să vedem ce mai spune! „Poate că ai fost totdeauna o frigidă! zisei. Frigidele, cînd au și ele parte de-un bărbat, păstrează din îmbrățișările cu el senzațiile cele mai scabroase.”

Tresări sub brutala lovitură. Expresia chipului ei, altădată atît de frumos, se alteră, din triumfătoare privirea ei deveni o clipă umilă, parcă ar fi dorit să nu-i fi spus un astfel de lucru, sau să-l neg de îndată. Nu-l negai, ca să înțeleagă și ea ce înseamnă să aluneci în zone care trebuie să rămînă intangibile. În același timp îmi spusei: Ea nu e frigidă și totuși e și frigidă sau mai bine zis o frigidă în gîndire, în timp ce viața corpului ei mocnește reprimată. În alte condiții, de fanatism religios, ar fi ajuns maică stareță, dar dintre cele care l-ar fi trădat pe Cristos ca să se chinuiască apoi în remușcări. În această lumină putea fi adevărată afirmația ei că o privisem atunci pe stradă ca pe o curvă. Își reveni și se uită la mine cu ură. „Nu există, zise, femei frigide, ci bărbați odioși, care pot scîrbi o femeie pentru toată viața. Întreabă un medic și ai să vezi ce-ți povestește!” „Da, zisei posomorît, chiar mîine mă duc să mă interesez!”

Devenisem visător sub privirile ei încărcate de ură. Simțeam această ură ca pe-un drog care mă făcea melancolic, melancolie detașată, liniștită, asemănătoare celei care ne cuprinde cînd ne gîndim îndelung la moartea noastră. Ei, da! Va fi și asta, așa sîntem făcuți, să nu trăim la infinit, să nu devenim stupizi în exuberanțele noastre. O despărțire e o astfel de repetiție a morții cu avantajul enorm că totuși continuăm să trăim și să avem parte de multe bucurii simple, cum ar

fi faptul uimitor de a merge pe jos, de a simți seara un fel de uitare de sine și de a ne părăsi lumii somnului, de a bea un pahar de vin și mai ales de a ne surprinde că mai putem să rîdem, să mîncăm cu poftă și chiar să ne culcăm cu o femeie. Unii spun că asta înseamnă a supraviețui, că adică de fapt ai murit o dată și ești bun mort și acum faci doar umbră pămîntului. E adevărat, dar nu întru totul. „E adevărat, îi strigai Matildei, dar mulți uită că românul are șapte vieți în pieptu-i de aramă!"

Ea se uită la mine cu dispreț: „Ai băut ceva?" zise. „Nu, dar e o idee, tresării eu. Ai ceva în dulap?" „Am! Dar se vede după ochii tăi că ai mai băut și înainte." „Nu mai mult decît tine!" zisei. „Te înșeli! Eu n-am băut nimic. Dar tu ai băut cu omorîtorii de șobolani, altfel n-ai fi putut să-mi spui atîtea murdării." „Da, strigai, mi le asum, deși nu le-am spus eu. Sînt omul care își asumă totul, poți să te bizui pe mine. Un om ideal, n-o să mai găsești altul. O să mă regreți!..."

Și mă ridicai, intrai în oficiu și mă întorsei cu o sticlă de vin roșu, pe care o destupai cu un sentiment sărbătoresc. Posomorîtă, Matilda se duse și ea în sufragerie și aduse din vitrină două cupe de cristal violet de Boemia, pe care le umplui de îndată. Ciocnirăm și băurăm, eu cu sete, Matilda parcă în scîrbă, dar nu pentru vin, ci pentru mine. „Tu, omul ideal?" îmi spuse. „Da, strigai, sînt bărbatul ideal, bine înzestrat, fără cusur, cu singurul defect că nu pot fi isteric, într-o lume atinsă de isteria supunerii și a fanatismului corupt. Toți sînteți corupți în agresivitatea voastră masochistă, care v-a făcut să uitați valorile absolute, credința într-un ideal, devotamentul și prietenia, iubirea și curajul, gîndirea liberă, creația." „Aha! făcu Matilda, și tu le-ai păstrat!..." „Da, le-am păstrat..." „Și de-aia mi-ai spus tu mie, cînd ai auzit că sînt însărcinată, că o să-mi pui copilul pe-un băț și o să-l arunci într-o prăpastie!" „Nu, n-am spus acest lucru, dar văd cu uluire că nu e vorba de o gîndire exprimată de tine, atunci la botez, într-un moment de furie, ci chiar crezi cu adevărat că am spus acest lucru! Asta înseamnă că în capul tău zace mecanismul imbecilității umane, care, pornind de la datele unei idei care are un singur înțeles, transformă sensul inițial în cu totul altceva, după dorință. Ai vrut să înțelegi astfel spusele mele, și ele au și devenit pentru tine certitudine." „Aha, deci n-ai spus!" „Știu foarte bine ce-am spus, dar ar fi zadarnic să-ți explic!" „Încearcă." „Era o declarație inocentă de iubire, că venirea copilului nu trebuie să

ne scindeze viața și că *n-o să fac* ca Laios, tatăl lui Oedip, care într-o interpretare modernă ar fi fost gelos pe noul-venit și l-ar fi aruncat într-o prăpastie. Mitologia spune altfel, dar Freud a interpretat mitul în sensul atracției copilului pentru mamă, care persistă și la maturitate, complexul oedipian." „Se poate, zise Matilda, și ca dovadă că nu sînt imbecilă, te cred. Dar că o să-l dai la leagăn, la copiii găsiți, n-o să zici că n-ai spus. Ai zis așa, *n-o să fac* ca tatăl lui Oedip, *dar* o să fac ca Rousseau." „Glumeam!" zisei, simțind că pierd terenul. „Aha, glumeai!" „Da, exageram, ca să înțelegi ideea." „Exagerai ca să înțeleg ideea, zise deodată Matilda cu un glas răgușit și gros. După ce mă loviseși și mă aruncaseși pe podea, acum glumeai, exagerai... Ce, ar fi mai bine dacă ai muri? Ți-aș pune și eu pe piept o floricică!" „În orice caz, zisei, sănătoasă la cap nu ești dacă ai ajuns să-mi dorești moartea pentru niște cuvinte al căror sens ți-a scăpat." „De ce? zise. Glumesc, exagerez, ca să înțelegi mai bine ideea!" „Ce idee?" „Că ești un ticălos și că te urăsc..." „Bine, înțeleg că mă urăști, asta o știu demult, îi răspunsei senin, turnînd în pahare. Dar eu ticălos nu sînt și n-are rost să încerci să dai urii tale o justificare. Ura poate fi și curată! Așa, în sine, ca și iubirea. Las-o așa, fiindcă îți purifică sufletul mai bine decît dacă o terfelești în acuzații abjecte. Gîndește-te mai bine la posibilitatea de a înțelege că *nu puteam să gîndesc* că chiar o să-ți iau copilul și să-l dau la leagăn. În ce mă privește, o să încerc și eu să înțeleg, ba chiar înțeleg de pe acum, și îmi dau seama că după ce un om e lovit, e o pură sminteală să mai crezi că după aceea cuvintele pe care i le mai spui or să-i mai pară inocente și cu atît mai puțin o expresie a iubirii (deși după marea ta scenă de la botez, cînd am rămas singuri, te-a pufnit rîsul și mi-ai spus că nebună mai ești și tu și dacă nu m-ai fi iubit, n-ai fi făcut ce-ai făcut, adică să arunci cu vasul în mine și să-mi sfîșii obrazul, fără să mai vorbesc de cuvintele care ți-au ieșit din gură, și eu te-am crezut, ți-am spus doar că am căzut amîndoi în ticăloșie, ca vecinul părinților mei, Acojocăriței; și îți spun acum că dacă n-aș fi fost arestat chiar atunci, ne-am fi iubit și noi în noaptea aceea exact ca acela!). Tu, dimpotrivă, deși apoi am îngenuncheat lîngă tine, ai continuat să simți acele nenorocite de cuvinte drept o continuare a violenței fizice, ai căzut și tu în genunchi, și deși îți evocasem trecutul nostru și speranța mea într-o întoarcere la acel trecut, care nici nu era așa departe de noi, doar cîteva luni, mi-ai

spus, cu o disperare care m-a uimit, să plec chiar în clipa aceea și, cum nu te înțelegeam, dar nici nu-mi dădeai răgaz să încerc s-o fac, ai strigat împreunîndu-ți mîinile: Mă rog de tine să pleci! Ah, ai să mi-o plătești! Compară înțelegerea mea, după ce am plătit cu vîrf și îndesat, cu a ta, care nici acum nu uiți acea scenă de tristă amintire...” „Nici tu nu uiți, zise Matilda deloc clintită de spusele mele, deloc convinsă că ura poate fi și curată. Nimic nu se uită”, mai zise aruncîndu-mi o privire tulbure ca o dovadă, ai fi zis, palpabilă, umană, că ideea mea despre ura așa-zis curată e o pură speculație, că așa ceva nu există.

Eu însă simțeam pentru ea o astfel de ură. Nu eram ispitit s-o învinuiesc de nimic, nici s-o înjosesc în sinea mea, deși mi-ar fi fost atît de ușor s-o fac. Materialul era bogat, de pildă cel mai recent acapararea fetiței, ferocitatea cu care pusese stăpînire pe mica ei viață și surpriza ei neagră că mă simțeam fericit cu Silvia cînd ieșeam cu ea la plimbare: nu trebuia să fiu fericit, era un fals, o ipocrizie, o înșelătorie cu care voiam să tulbur sufletul copilului, în realitate nu puteam fi capabil de a mă apropia și înțelege și mai ales iubi un copil. Parcă mi-ar fi spus că eram un fel de monstru... Asta ar fi fost de ajuns să nască în mine o ură sălbatică, ucigașă, pentru sufletul ei, care îmi părea diform. Dar îmi aminteam că în cei trei ani cît stătusem închis, totuși învățase copilul să-mi spună tată și nu totdeauna fericirea mea de a-mi iubi fetița îi tulbura astfel mintea. Nu, o uram (fără s-o învinuiesc) că se supunea orbește răului care lovise încă de la început casa noastră. Nu era chiar o fatalitate pentru mine, dar pentru ea era, și nu ridica un deget să lupte împotriva acestei fatalități. Parcă îi auzeam vocea trufașă repetînd pînă la sațietate: Așa e el! Sau: așa e ea! Sau: dar e fi-reas-că! Cine ne dă nouă dreptul să cerem... Atunci, în meditațiile mele, auzind aievea această voce, o uram foarte tare. Ură curată, însă, fiindcă îmi dădeam seama că ea era o jucărie a forței nestăpînite a *daimonului* ei, care la vechii greci era și caracterul cuiva... Simțind că iubirea ei pentru mine slăbește, o făcuse să slăbească și mai tare, de parcă astfel ar fi triumfat. Simțise că eu continuam s-o iubesc ca la început, îmi întorsese spatele la ușă, foarte mîndră că putea s-o facă. Mă prinsese că îi arsesem una chiar în ziua cînd voia să-mi spună că a rămas însărcinată, ce jubilație! Căzuse în genunchi! Pleacă! Nu voisem să plec? Ia să-i arătăm noi că altul o putea face fericită și să vorbim cu acest altul la telefon fără nici o jenă,

cu soțul în casă, care stă cu nasul în cărți și habar n-are! Nu crede că am găsit pe altcineva? Ia să-i dovedim că pot să plec imediat chiar cu copilul în burtă și să încep să-mi fac bagajele! Credea că e sigur de mine fiindcă ne leagă un copil? Ia să-i spunem că nu va fi tatăl acestui copil, ba chiar că nu e copilul lui! Își dăduse seama că aveam un prieten, he! Ia să-l invităm la noi și să-l jignim. Ia să vedem din ce stofă e făcut? Se simțea bărbatul ei bine cu acest cuplu, eee, ia să vedem și noi la față pe bleaga aia, căreia îi plăceau ciupercile, dar nu știa să le gătească! Se credea bărbatul ei stăpîn pe ea, ia să le arăt eu la toți că nu eram supusa nimănui, maică-sii, bunicilor, lui Vasile, Tamarei, lui Petea, lui Artimon, care fusese jignit, Tasiei... Apăruse pericolul unei despărțiri? Ia să simulăm că totul se întîmplase fiindcă îl iubeam prea mult!... Și iat-o deodată vîrîtă în coșmar: arestarea bărbatului, amenințarea că îi va fi luată casa și mai tîrziu va fi exclusă din partid. Dar casa nu i s-a luat, s-a zbătut pentru asta, a avut mai dinainte marea intuiție de a se împrieteni cu cel mai mare ștab al județului, om apreciat în mod deosebit de Gheorghiu-Dej, și casa nu i s-a luat, și nici din partid n-a fost exclusă, ba chiar a rămas mai departe șefă acolo printre arhitecți. Coșmarul trecuse, bărbatul se întorsese, dar se pomenise repede soția unui ins al cărui viitor era barat... Nu avusese ea tot timpul dreptate? Iată-l acceptînd cu mare deliciu căderea, cu toate că s-a purtat bine cu el după ce s-a întors de-acolo, ca să descopere că n-are nici o voință și vrea el să ne judece pe toți, că nu mai credem în valorile absolute...

„Din fericire, strigai, totul se uită. Și dînd pe gît paharul de vin roșu, care mi se păru că avea un gust insuportabil de motorino-laringologie, cum spunea Vintilă, începui să urlu, cîntînd:

Mă vei uita, căci și uitarea
E-nscrisă în legile omenești...”

Și mă aplecai spre ea foarte aproape și îi văzui într-o clipă, cu nedumerire, chipul lipsit de farmec, pe care îl iubisem atît de mult și care nu-mi mai spunea nimic... Ea surîse deodată la această apropiere, și deodată farmecul îi reveni și începu și ea să cînte. Nu mai era însă ridicolă, ca atunci cînd își fredona acel *tibia* al ei, dimpotrivă, îmi părea iar minunată, ca odinioară... o dilemă tărăgănată, o indecizie veselă și în același timp nostalgică, de o mare puritate și hrănită de o credință

că oricum ea tot va fi fericită, chiar dacă, așa cum spunea cîntecul, nu știa pe cine să aleagă; se adresa unei păsări:

Spune-mi, puiule de cuc, măi,
Duuupă care să mă duc...
M-aș duce după cel...

...nu știu cum, îmi scăpau cuvintele, atins, ba nu, chiar doborît de vraja simplă a melodiei, care mi se părea cea mai frumoasă din cîte auzisem. Simțeam însă în același timp cu neliniște că atracția urii e la fel de mare, dacă nu chiar mai puternică și mai răscolitoare decît iubirea. Căci ne uram în acele clipe amîndoi, nu mai exista nici o speranță, dar această legătură pe care o descopeream cu uimire că exista mi se părea groasă ca otgonul...

CAPITOLUL XIX

Protectorul meu de la sfat, Istrate, mă reținu într-o dimineață și mă „detașă” la altă muncă. „Alege-ți, zise, un om din echipă, pe cine vrei dumneata, și luați-vă în primire sarcina.” Ce fel de sarcină? Să dăm cu var, adică să facem un brîu de var la toți arborii orașului. Chestie de igienă sau de estetică? Și una și alta, ceea ce e necesar e și estetic. „Pe Vintilă!” zisei. „Auzi, Vintilă! zise Istrate. Ești de acord?” Mare democrat și ăsta, el nu dădea ordine, cerea acordul salariatului. „Sînt de acord, dom’ șef”, zise Vintilă parcă i-ar fi părut rău că trebuia să părăsească echipa. Și mie parcă îmi părea rău fiindcă mă temeam că, lipsit de oamenii lui, care îi incitau verva, adică de Bacaloglu și grasul Calistrat, dar și de strelitul Pantelimonescu (famenul avea acest nume bizar), Vintilă se va plictisi, și eu cu el. Dar, gîndii, nimeni nu ne putea împiedica să-i găsim, în jurul orelor prînzului, adunați la bufetul „Tîmpa”.

Luarăm cu noi din aceeași magazie un sac cu var, două găleți și bidinele (sacul, bineînțeles, Vintilă, și eu cele două găleți și bidinelele) și pornirăm. „Faceți întîi centrul, ne spusese Istrate, pe urmă, treptat, restul orașului. Da’ vedeți să nu vă apuce iarna!” Nici vorbă, orașul nu era mic, dar nu toate străzile și bulevardele aveau arbori. „Dom’ profesor, zise Vintilă, ați auzit, să nu ne-apuce iarna! Dar toamna poate să ne apuce! Pentru mine n-are nici o importanță, dar pentru dumneavoastră... mai bună munca asta de feșteleală a copacilor decît să trageți toxic pe nas... Este, dom’ profesor? E mai curat! Așa că s-o luăm mai încet. Cine poate să ne controleze? E, vii tu după mine, Istrate, să vezi cîți copaci... și să-i numeri? Îi numeri, ei și?! Cîrnați!...”

Și ca să pună și în practică această teorie, dispăru într-o curte cu gălețile și se întoarse după vreo oră cu ele pline cu apă. Ce dracu făcu el acolo atîta timp? „Te pomenești, îi spusei rîzînd, că ai tras și un

pui de somn!" „Eu somn!? se miră el. Cum să las așa o fată simpatică singură acasă?" „...Te pomenești, zisei, că..." „Nu, dom' profesor, rîse și el, întîi o cafeluță, un pahar cu vin, și (și-mi atinse delicat coasta cu degetul), ce drăguță ești mata, ce înfățișare frumoasă ai, pe urmă, alo! (și iar mă împunse cu degetul lui gros), da' bărbatul unde lucrează? N-am bărbat, zice, și eu, cînd am auzit așa (și se văită ducîndu-și palma la cap), aaau! N-are bărbat... Și, zic, ai camera ta aici? Am! Aaau! Domnișoară, și pot să viu și eu diseară așa pe la orice oră să mă onorați cu prezența dumneavoastră?! (Aceste cuvinte mi le adresa mie, ca și cînd eu aș fi fost acea domnișoară.) Ea că să vedeți, că să nu afle stăpînii, e? Parcă știe ei, tam-bleam, pe cine primești tu în vizită? Da' rude n-ai? Un cumnat, un frate?!..." „Și?" zisei văzînd că se oprise. „Cum și? Diseară mă bărbieresc, îmi pun discret un costum de vizită, și, dragă nevastă, nu ți-am povestit eu de dom' profesor cu care m-am împrietenit? Ba mi-ai vorbit. Ei, are o sărbătoare în familie. Sînt invitat. Ești invitat? se văită iar Vintilă, aaau, pune-ți și tu o cravată mai frumoasă... Țineți și dumneavoastră minte, dom' profesor, ce mi-a spus și mie un avocat, unul Buzdugă, buun avocat, dar pe toate clientele le... Dom Buzdugă, zic, dar cu doamna ce faceți? Cu cine, cu nevastă-mea? Mă Vintilă, zice, nevasta nu se părăsește, nevasta se înșală și se păstrează!" „Deci, zisei, diseară..." „Păi cum, se indignă el. Credeți că o iert? Nu trebuiesc iertate, dom' profesor, sînteți băiat tînăr, ia să am eu anii dumneavoastră, n-aș ierta nici una!..."

Desfăcu sacul și începu să pună var nestins în căldări. Și în timp ce apa începu să bolborosească: „Dom' profesor, eu, la vîrsta dumneavoastră, nici pe soacră-mea n-am iertat-o! N-aveam eu știința de-acuma, da' nici prost nu eram. Să vedeți! Pînă să-mi facă un copil, mierea lui Dumnezeu. După aia, observ eu la ea tot felul de tendințe: să-mi numere banii din buzunar, ba chiar să-mi șterpelească așa, două-trei sute, cinci sute, o mie... Mi-ai luat tu... Eu?!? Ascultă, fă, te smintesc dacă te mai prind. Am convenit ca leafa ta să faci ce vrei cu ea (era vînzătoare la «Dermata», acum e la un chioșc de pîine), banii mei au o socoteală, comerțul are legile lui, nu te băga. Se făcea că n-aude! Da' unde să pun portofelul? Pe urmă mă-sa! Toată ziua-bună ziua se invita la noi la masă! Alo! Eu dacă o mai văd pe-asta pe-aici, te trimit la ea. Eu nu m-am angajat să-ți întrețin ție familia! Cum, dar e mama,

începe să strige la mine... Da? Și îi ard una! Atunci o văd că îmi bagă ghearele în gît, uite-așa niște dungi mi-a făcut pe grumaz. Atunci m-am desfăcut și eu la curea și trage-i pe buci... Ce vorbiți, dom' profesor!? Păi loviturile astea de curea îi plăceau, scotea niște țipete nu de durere, ci de veselie, chiuia, dom' profesor, ca la nuntă, adăugă el cu duioșie și regret... Arunc eu cureaua și îi trag un svung de dreapta, nimic! pe urmă altul de stînga, aiurea! pe urmă un upercut! E, aici a căzut jos leșinată. Făcea pe moarta, nu mai mișca! Da? Stai că te trezesc eu, și mă duc în bucătărie, mă întorc cu o găleată de apă și harști, o arunc peste ea. A sărit în sus țipînd că de ce am inundat-o! Tu-ți gura mă-tii, i-am spus și am luat-o iar la bătaie. N-a mai leșinat și nici nu mai țipa, își ferea fața cu coatele și încasa, și atunci am lăsat-o și am luat-o la...” (și Vintilă spuse numele popular al organului, rîzînd și acum de acea amintire). „Bine, zisei, și ce-a ieșit de-aici? S-a potolit?” „Nooo, s-a plîns maică-sii că am violat-o în timp ce era leșinată. Ascultă, fă, i-am spus acestei soacre (eram numai noi doi în casă), dacă te mai amesteci în chestia asta, te...” „Și soacra ce-a zis?” „Cu atît mai bine, am auzit-o că zice. Atunci am răsturnat-o în pat!” „Era tînără?” „Tînără, rîse Vintilă, patruzeci și cinci de ani, așa grasă, o sută de kilograme, dar...” Și începu să-mi dea detalii despre șarmurile ei, mai picante, după cum mă asigură el, decît ale unei fete de douăzeci. „Și în felul ăsta, dom' profesor, le-am pus cu botul pe labe pe-amîndouă.” „Și, zic, nu te-a amenințat că pleacă de-acasă cu copilul?” „Cu copilul? Ba da, mi-a spus că nu e copilul meu și că se duce cu el la ăla cu care l-a făcut. Da?! zic. Tu-ț' gura mă-tii, fă-ți bagajele și pleacă!” „Și a plecat?” „Cum să plece? Păi asta e tactica lor, dom' profesor... Dacă ești impresionabil, zici: stai, dragă, nu pleca, te iubesc, nu pot trăi fără tine, bîm-bîm, chestii de-astea, și te-a încălicat! Și încălicat rămîi!...”

În acest timp varul se stinsese și Vintilă dispăru iar în curte și se întoarse cu o coadă de mătură veche cu care, mestecînd în găleți, făcu un fel de ciorbă albă. „Gata, dom' profesor, putem începe. Luați dumneavoastră sacul cu var, că e mai ușor, și eu duc gălețile.” Ne oprirăm la primul copac, puserăm mîna pe bidinele și îl feștelirăm cam la o înălțime de un metru și ceva. „Plăcut, nu? zise Vintilă. Agreabil!” „Da, răspunsei. Foarte agreabil!” „Muncă în aer liber, nu ca toxicul ăla. Periculos, dom' profesor!” „Vorbeai de toamnă, zisei, dar pînă atunci nu

intri în comerțul de stat?” „Ați reținut ideea, zise, dar pînă la realizare mai durează. Te iau, mi-a spus, dar nu imediat, să treacă un oarecare timp de la condamnarea ta, șapte-opt luni.”

Pornirăm spre copacul următor. „Deci, așa e cu muierile”, zisei înmuind bidineaua și albind cu ea scoarța bătrînă, crăpată și înnegrită a castanului. „Da, dom’ profesor, așa este: bătaie și... altă cale nu există.” „Și de ce-or fi avînd ele tendințele astea? îl întrebai folosindu-i vocabularul. De ce, de pildă, n-ar dori ele să fie egale cu bărbatul? N-ar fi mai bine?” „Păi credeți dumneavoastră, dom’ profesor, că pot ele renunța la plăcerea asta, care li se oferă, să te înhațe în gheare?” Vintilă rîse și, așa rîzînd, cu gălețile în mînă, o luă înainte și ne oprirăm la alt castan. „Unele au alt procedeu, observă ele că bărbatul e așa, mai slab, n-are proprie inițiativă decît cînd vor ele. Ei, ce poți să-i faci? S-o iei cu sila? Și chiar dacă o iei, stă ca un lemn, și atunci și tu, bîm, bîm, te-ai dat jos și îți rămîne așa în suflet o tristețe. Ei, dar cînd începe ea să te sărute și să te mîngîie și să-ți zică puiul meu, Georgică al meu, iubitule, devine Georgică armăsar?!” „Devine!” „Păi devine, dom’ profesor, dar s-a zis cu el. Vine o chestiune cînd ea are interes să fie ca ea, și nu ca el, credeți că țipă la el sau îi spune vreun cuvînt urît? Nici vorbă. Se uită doar așa o dată, într-un anumit fel, își schimbă fața, zice chiar bine, dar el a văzut, dom’ profesor, exclamă Vintilă cu imensă milă și înțelegere, și s-a terminat: e pe-a ei! N-ați auzit dumneavoastră cînd se povestește cîte-o chestie mai grea... Că el n-a vrut, nu era în interesul lui, e, i-a pus aia atunci p... pe gură și gata, a tăcut!” Și era atîta jale și tristețe în felul cum spuse Vintilă aceste cuvinte, încît pentru întîia oară uitai cu totul de mine și izbucnii într-un rîs înalt și fără reținere. Căci imaginația mea vedea aievea un bărbat vorbind, povestind, dînd din mîini, declarînd indignat că asta nu se poate, amenințînd chiar... și deodată îl vedeam cu chestia-aia pe gură: gata, nu mai putea scoate un cuvînt! „Rîdeți, ai!? zise Vintilă rîzînd el însuși, dar mai potolit, pe sub mustață. Păi nu-i așa, dom’ profesor? Ce poți să le faci? Ăsta e darul lor, pe care îl au ele de la natură, cum o să le convină egalitatea? Credeți că eu sînt stăpîn pe deplin la mine acasă?” „Nu?!” „Nu e posibil, dom’ profesor! Păi numai cînd o văd cum îi sticlesc ochii și face anumite gesturi și, aaau, gata, zic, acum o să înceapă... Te roade cu anii, dom’ profesor, și începe să ți se facă lehamite! Dai totul de pe tine, și cămașa, numai să n-o mai vezi

că-ți face întuneric în casă. Olteanca mea (fiindcă nevasta mea e de prin Strehaia, județul Dolj, sau Gorj, ...mă-sii, că le încurc mereu județele astea) a fost și e și acum o persoană care îți face plăcere să te uiți la ea cînd e ea bine dispusă. O să-mi permit să vă invit odată pe la noi, să bem un pahar și s-o cunoașteți. Văd că vă place să ascultați, sînteți atent cu mine, nu vreau să vă flatez, dar mă bucur așa în inima mea. Sînteți un om de calitate. Ei, dom' profesor, într-o zi pe stradă am văzut un african. Era un om, nu un animal, bine, dar de ce capul lui, așa, pe unde trecea, făcea un fel de întunecime? Ei, uite, așa face olteanca mea cînd i se năzare ei cine știe ce. Parcă se face întuneric în casă! Și mie nu-mi place. Trebuie să cedez? Cedez, dom' profesor, înaintea muierii, voința mea e anihilată." „Bine, zic, dar cum i-ai cîștigat încrederea de îți înnoadă ea singură cravata la gît ca să te duci s-o înșeli? Nu te simte?" „Ba mă simte, dar și eu știu s-o dezmint. Numai o dată, reluă el visător, era s-o pățesc... Nici acuma nu uită olteanca și mă întreabă cîteodată, așa posomorîtă, știți cînd?" „Ei, cînd?" „Cînd o iubesc eu, așa, atașat. (Nici asta nu e bine, dom' profesor, că o faci să-și aducă aminte de te miri ce; mai bine e s-o ții la distanță!) Mă, zice, ce-a fost cu chestia în garaj! Și chestia aia s-a petrecut acum cincisprezece ani și ea te întreabă taman cînd o ții, ca o bleandă îndrăgostită, în brațe! Uiți ce i-ai spus atunci și te ia de proaspăt, începi să te bîlbîi! Da' ea n-a uitat și te surprinde cînd te-aștepți cel mai puțin. Femeia nu uită nimic, dom' profesor, ea doar se preface că uită, din veselă ce e, fie că ești acasă, fie că ești cu ea în vizită la rude sau la un prieten, odată o trăsnește gîndul care a stat pitit în mintea ei și îți strică toată distracția, îți scoate pe nas toate clipele fericite pe care ea ți le-a dăruit..."

Cuvintele din urmă sunară patetic în gura lui Vintilă și începînd să ghicesc în el mai limpede acest amestec de afecțiune și cinism priapic față de femei și care îmi stîrnea o mare veselie și în același timp o împăcare neașteptată cu lumea, izbucnii iar în hohote și punîndu-i mîna pe umăr îl împinsei mai încolo cu o neascunsă simpatie. „Rîdeți, ai? zise, tot așa, rîzînd el însuși pe sub mustață. Ce vă înveselește așa, dom' profesor?" mă întrebă curios. „Cum, răspunsei, veselia ta!" „Deci mă găsiți un om vesel?" „Da, foarte vesel, cunoști femeile." „Cum să nu le cunosc, zise, dacă am avut de-a face cu ele. Și de fapt tot nu le cunosc..."

Gospodar, puse mîna pe găleți și o luarăm agale spre alt copac. Centrul orașului nostru parcă ațipea sub soarele de iunie. Era atît de liniștit și somnolent, încît vrăbiile îți păreau că fac o gălăgie asurzitoare. Sau poate totul era în mine somnolent și numai prezența și istorisirile lui Vintilă mă țineau treaz și mă făceau, în mod straniu, să simt că orașul, deși era dimineață și locuitorii lui demult împrăștiați în uzine și fabrici, prin școli și instituții, se înțeleseseră între ei să rămînă toți în paturi? Da, iată universitatea! Pare pustie! Solemn, ceasul din turnul verde al primăriei începu să bată: erau orele unsprezece.

„Și cum a fost cu chestia-aia în garaj? îl întrebai pe Vintilă. Cînd ziseși că era s-o pățești?" „Aveam un prieten, un șofer, începu Vintilă. Era o întrecere mai veche între noi să-l fac eu pe el, sau el pe mine, să crape cînd mă vede sau cînd îl văd cu una mai grozavă! Și într-o zi mă pomenesc cu el că îmi zice: Vintilă, vino diseară pe la restaurantul «Hailaif», pe la ora zece, fac eu cinste. Nu e prea tîrziu? zic. Eu mîine dimineață la ora cinci trebuie să fiu în piață. Nu, zice, că n-o să stai mult. M-am mirat eu de vorba asta, că n-o să stau mult, dar fără să înțeleg semnificația, stați să vedeți. Îi spun nevestei, mă Tanțo, mă invită și pe mine Petrache să bem o bere la «Hailaif» (de unde bere, că ăsta era un restaurant de lux, nu servea la masă decît vinuri), du-te, zice nevastă-mea, dar nu sta mult, că mîine dimineață... Tocmai, zic, n-o să stau mult! Nici n-am stat, dom' profesor. Intru eu acolo și dau de Petrache, într-un separeu. Mă îmbrăcasem eu elegant, dar ăsta și mai și, era așa (că acum nu mai e, s-a îngrășat și a chelit, nu mai dai pe el nici o ceapă degerată) suplu, costum negru cu batistă în buzunarul din stînga, care ieșea ușor afară, așa discret, cu vîrful ei triunghiular, cravată în culori, și blond cum era, și cu ochii albaștri, ziceai că e actoru-ăla Rudolf Valentino, și cum sta cu țigara în colțul gurii! Și în fața lui, cu o blană pe umeri, dar cu coatele goale și cu jumătate din sîni desgoliți, o domnișoară... dar ce domnișoară! Aaaau! Cu păru-ăla lung, brunetă, cu ochii-ăia mari și cu gura aia fragedă și cu dinții ăia ca niște perle de mărgăritare, am crezut că leșin!..." „Era frumoasă?" zisei. „Frumoasă, dom' profesor! exclamă Vintilă cu o admirație rămasă, după atîția ani, proaspătă. Ăsta, Petrache, se uita la mine cu țigara în colțul gurii și nici nu voia să mă prezinte, simțea ce e în mine. Pardon, domnișoară, zic, n-am venit să stau, eram în trecere pe-aici și l-am văzut

pe prietenul meu, sărut mîna, petrecere frumoasă… La bleanda aia de Petrache nici nu m-am uitat și m-am cărat scos din sărite! Avusese dreptate că n-o să stau mult." „De ce n-ai stat mult?" „Cum să stau? Eram furios, dom' profesor, așa fată nu mai văzusem în viața mea. Vă amintiți întrecerea: îl făcusem și eu de vreo două ori să crape, ei, acum crăpăm eu, dar știți cum? Nici nu mai vedeam pe unde calc…" „Era vreo vampă!" zisei. „Ce vampă, cu gura-aia drăgălașă și cum sta ea cu blana pe umeri, prințesă, dom' profesor, cu mîini fine, cu unghiile tăiate scurt și nedate cu roșu, cunosc eu vampele astea cu unghiile lungi și ai zice date cu sînge și pe buze ruj de două degete…" „Astea sînt vampele vulgare, zisei, există și vampe de înaltă calitate, care arată altfel." „Se poate, nu vă contrazic, dar astea care ziceți dumneavoastră caută oameni mari, dom' profesor, care le dau bani, le cumpără garsoniere, apartamente, bijuterii… Or, ăsta ce să-i dea ei, Petrache? Un șofer! O masă, două la «Hailaif» și pe urmă, cîh, uită-te în portofel, că nu mai ai nici un chior. Or, el a trăit cu ea cîteva luni… Era profesoară de pian, nu cum ați putea crede, vreo flușturatică, vreo besmetică… După cîteva luni, Petrache nu prea mai arăta el așa de mîndru. Rîdeam. S-a terminat, mi-am spus, i-a dat pașaportul… Într-o după-masă trece pe la mine și, Vintilă, zice, am o stricăciune la motor, trebuie să umblu la el, vii să mă ajuți? Îmi făcea plăcere, nu era prima oară cînd îl ajutam, fiindcă pe vremea aia voiam să mă calific mecanic auto. Plecăm noi, ajungem la garaj, ne punem salopetele și începem să lucrăm. Era duminică, a doua zi lui îi trebuia să fie Fordul gata. Mă, zice, nu pleci pînă nu terminăm… Gata, domne, sînt om de cuvînt, n-o să te las în pană dacă am promis. Cît să fi lucrat noi? Vreun ceas, două? Și cine intră pe ușa deschisă a garajului? Fata, pianista, dom' profesor! Că nu vă deranjez, zice, stau și eu și mă uit… Vă dați seama, ea venise din proprie inițiativă, n-avea întîlnire cu Petrache. Și se așază pe o bancă de lemn de lîngă perete și începe să schimbe picioarele. Credeți că mai țineam eu minte șuruburile și mai nimeream bine cu patentul și cu cheile? Ăsta, Petrache, începe să se enerveze. Cum eu stam întins pe spate sub motor, de-acolo de jos beleam ochii pe dedesubt și cînd vedeam că iar își ridică un picior și-l pune peste celălalt, aaau… Nu s-a mai putut face nimic, s-a dus dracu lucru la motor, l-am lăsat așa cum era, cu piesele brambura și, rugînd-o pe domnișoara să iasă puțin afară, ne-am îmbrăcat…

Petrache îmi șoptește: Vrei să rămîi cu ea aici? Uite, îți las cheile, încui garajul și ne vedem mîine după masă, să continuăm cu motorul. Eu mă uit la el: vorbești serios? Foarte serios! zice, și fără alte vorbe ieșim și Petrache îi spune fetei, dar adresîndu-se mie: dragă Vintilă, ești atît de bun să ții puțină companie domnișoarei, pînă mă întorc eu să aduc o piesă? Cu plăcere, zic, dacă și domnișoara binevoiește să stea în compania mea, care mă voi strădui să fie cît mai plăcută. Da, zice ea, de ce nu, dacă zici că nu întîrzii mult... Nuuu, face Rudolf Valentino fără să fie ironic, acuma mă întorc și te iau și mergem la plimbare. Rămîn eu singur cu fata, își coborî Vintilă vocea făcîndu-mă atent cu degetul în coastă, să-l urmăresc bine. Domnișoară, zic, prietenul dumneavoastră v-a trădat. De ce? zice. Fiindcă nu se mai întoarce, așa că dacă prezența mea vă cauzează o neplăcere, eu vă conduc pînă unde doriți, sau dacă vreți nu vă conduc și puteți să plecați. Păi unde să mă duc, zice, abia am plecat de-acasă! Am înțeles, dom’ profesor! Am încuiat garajul pe dinăuntru. Credeți că i-am zis eu ceva? Singură și-a aruncat pantofii din picioare și rochia de pe ea. Aaaau! Pe unde n-am fugărit-o și n-am prins-o! Unde nu și-a pus fundul! Pe capota mașinii, în spate pe portbagaj, înăuntru pe banchetă, pe scîndura unde își schimba mereu picioarele și eu simțeam că îmi cade motorul pe mine. Ne-am hîrjonit noi așa pînă spre seară și odată o aud că îmi spune: Mi-e frică! să nu dea cineva peste noi. Gata! Eu plec. Nu mă conduce, e mai bine! Și a rămas să-i dau un telefon și să ne vedem iar. Dom’ profesor, ce instinct au femeile, ea c-a plecat cînd a simțit că trebuie să plece, nevastă-mea că trebuie să vie după mine. În privința asta noi sîntem orbi și surzi, n-auzim și nu vedem nimic. Nici n-a trecut așa un sfert de oră pînă m-am îmbrăcat eu și m-am pieptănat, și hop olteanca! Ce faci tu aici singur! zice. Cum singur, zic, am lucrat pînă acuma cu Petrache, el s-a dus pînă colea să ia o litră de țuică să bem și noi un păhărel și ne întoarcem acasă. Ia cară-te, ce ți-a venit? Ba nu mă car deloc, hai acasă. Bine, zic, merg și-acasă... Și mă îndrept spre comutator să sting lumina și să ieșim. Ia stai așa, o aud că zice. Ce e chestia-aia acolo pe perete? Ce chestie? Vino încoace și te uită. Mă apropii eu, mă uit, și ce văd? În dreptul scîndurii, pe perete, două urme foarte bine imprimate de tălpi de picioare de femeie, așa, cam îndepărtate una de alta, și îngheț... Am înțeles imediat. Cînd o pusesem pe scîndura aia, fata se proptise cu

picioarele în perete și cum alergase de colo pînă colo prin garaj, luase ulei pe tălpi și tălpile ei se desenaseră perfect pe zidul alb, cu călcîie, secul piciorului, degetele, ce mai, dom' profesor, se vedea clar ce se petrecuse acolo! Noroc că nici femeile nu-și duc simțul lor pînă la capăt, altfel n-am mai avea scăpare. Și ce mă întrebi pe mine ce năzbîtii face Petrache în garajul lui, i-am spus, și am început s-o înjur și am ieșit repede să plecăm. Ce, e garajul meu, treaba lui ce desenează pe pereți. Așa sînt șoferii și marinarii, își fac muieri goale pe burtă, pe mîini, dracu să-i pieptene! Ăsta își face pe pereții garajului! Bine că nu-și face pe nas! Două lucruri puteau să mă dea de gol, dar olteanca nu le-a exploatat. Să vadă dacă Petrache se întoarce, cum am spus, cu o litră de țuică și al doilea să se uite mai aproape la tălpile alea și să le studieze mai cu atenție amplasamentul și vechimea. Amplasamentul arăta că nu de fantezie erau ele așa de îndepărtate una de alta, și dacă te uitai mai aproape puteai, dom' profesor, ca la poliție, cînd se studiază amprentele, să constați că sînt proaspete, n-aveai decît să le încerci cu degetul. Ea a simțit că am scos-o repede de-acolo, și cum vă spusei, au trecut anii și tot n-a uitat... Că ce-a fost cu chestia aia din garaj! E! cîrnați! Prinde acuma orbul după cincisprezece ani și scoate-i ochii! Dar tot nu uită!" „Și ce-ai făcut pe urmă cu pianista?" „Pianista? M-a secat, dom' profesor! După trei-patru luni mă făcusem galben ca turta de ceară. Și eram și eu băiat tînăr, nici nu împlinisem treizeci de ani. Ce simțiți dumneavoastră după ce beți un pahar de apă? strigă deodată Vintilă la mine (întrebare retorică, încît nu-i răspunsei). Că v-a fost sete, nu? Și că nu vă mai e! Ei, fata asta te făcea să simți că setea era și mai mare. Te duce la cimitir, dom' profesor. Da' țineam la ea, mi-era foarte dragă și i-am găsit eu un oltean (și aici Vintilă rîse unui gînd pe care îl știa numai el), un inginer urît ca dracul, client de-al meu, care cînd aflase că și nevastă-mea e olteancă, venea numai la mine și cumpăra... Însurat, dom' inginer? Nu! Păi de ce, bărbat în toată puterea... Nu mă plac femeile, mă Vintilă, adică alea care îmi plac mie nu mă plac ele, și viceversa, alea care mă plac nu-mi plac mie. Vă prezint eu, zic, o persoană doritoare, serioasă, bine situată, știți, dom' inginer, privirea ei e așa de sfioasă, că ți-e milă să-i spui și un cuvînt, să n-o jignești fără să vrei. E o clientă de-a mea, profesoară de pian. Nu vă spun, încheie Vintilă foarte vesel, că s-au luat?" „Chiar?" „Pe cuvînt de onoare!" „Și

s-au înțeles bine?” „Perfect! Au și-un copil, urît și el, ca și tat-său... După ce s-a măritat, venea la piață și, alo! îi șopteam. Așa, într-o zi, noi doi... Fiindcă mă ardea iar gîndul la ea. Ați văzut vreodată cum răspunde un surd? Cum să răspundă dacă el n-aude! Gata, mi-am zis, ce-a fost, a fost nimic! Sărut mîna doamnă, salutări domnului inginer, mai poftiți! Asta e viața noastră, dom’ profesor. Așa se scrie istoria!”

Ca și la început, la deratizare, această primă zi în noua mea muncă fu bogată. Tocmai mă gîndeam în tăcere și pentru întîia oară, ce făcuse Matilda înainte de a se căsători? Evreul ei o luase de fată mare? Cînd o voce familiară mă strigă: „Petrini! Noroc! Ce e cu tine, n-ai mai dat nici un semn de viață!”

Recunoscui glasul, era al lui Ion Micu, dar îmi văzui de copac și nici nu-i răspunsei, nici nu-mi întorsei privirea. „Am vorbit cu nevasta-ta la telefon și am întrebat-o, ești supărat pe mine? continuă el. N-am înțeles! Tocmai voiam să te invit să mergem într-o zi la braserie și să mai stăm de vorbă: sînt totuși aproape patru ani de cînd nu ne-am văzut, și ea mi-a spus că ești foarte ocupat. Ocupați sîntem toți, totuși o prietenie trebuie și ea alimentată, nu sînt alte valori mai mari ca s-o sacrificăm...” Fără să-l iau în seamă, apucai sacul cu var și mă îndepărtai fără grabă cu Vintilă după mine. Ion Micu ne însoți. În raza vederii mele îmi dădui seama că fostul meu prieten se îngrășase foarte tare și că, deși noi mergeam încet, el răsufla greu. Ne oprirăm și Vintilă puse gălețile jos. Eu înmuiai bidineaua în laptele de var și începui să albesc cu mișcări calme scoarța copacului. „Eu nu-mi aduc aminte, reluă Ion Micu reflexiv și simulînd o candoare senină, să te fi supărat cu ceva. Sper că ești informat că Vaintrub a făcut un anumit referat sub presiunea mea. I-am demonstrat de ce era necesar să riște. Și cred că n-a fost lipsit de consecințe favorabile...”

La fiecare idee a sa, în mintea mea se formula un răspuns: hai sictir! Fără vreo ranchiună, fără mare resentiment! Absent și liniștit, în timp ce mîna mi se mișca cu grijă, să pătrundă bine varul prin scoarța castanului. „Știi că am plecat și eu din Universitate... sînt redactor-șef la *Luceafărul literar*. Nu e o problemă să intri și tu în presa literară, n-ai vrea să ne întîlnim și să discutăm chestia asta? (Nu, hai sictir!) Eu zic să te gîndești, dă-mi un telefon... Dar nu întîrzia, fiindcă n-are rost... Lucrez cu tot felul de cretini în timp ce valorile se complac în

aventuri care nu sînt neapărat obligatorii... Mai sînt oameni care știu să înfrunte...” Cuvintele lui aveau în ele ceva prea trivial, prin nefirescul și lipsa lor de sinceritate, ca să vină din inimă. Era adevărat, însă, că nici eu n-aveam chef să tresar la auzul cuvîntului prietenie și să-l ajut să fie mai convingător. Dimpotrivă, mîna mi se opri deodată și mă auzii întrerupîndu-l cu dispreț: „Vintilă, tu îl cunoști pe acest domn?” Vintilă ghici intenția mea și răspunse: „Nu-l cunosc, dom' profesor!” „Păi nici eu nu-l cunosc, exclamai, deși el are pretenția că m-ar cunoaște!” „E o copilărie!”, zise Micu, de astă dată cu un glas în care o vagă urmă de umilință ar fi trebuit să mă facă să tresar. Dar nu tresării. „Îmi mențin propunerea”, mai spuse și se îndepărtă.

O lungă tăcere se așternu apoi între mine și Vintilă, timp în care feștelirăm vreo zece-cincisprezece copaci. „E o propunere serioasă?” zise el în cele din urmă. „În intenție”, îi spusei. „Adică?!” „Nici el nu știe ce spune și ce poate.” „Așa e, dom' profesor! Și mie mi s-a părut că e un fel de terchea-berchea! Ar vrea el să facă ceva, dar nici el nu e convins că o să reușească. Dar îi place să credeți dumneavoastră că nu mai poate de prietenia pe care vi-o poartă. Că vrea să vă invite la braserie! Cîrnați! V-a invitat?!” „Nu!” „Ei, păi vedeți?? I-ați răspuns bine: îl cunoști pe individu-ăsta? Nu-l cunosc! Ei! Nici eu! Bravo, dom' profesor!” „Mergem și noi acasă?” zisei uitîndu-mă la ceas. Vintilă se uită și el în căldările goale. „Mergem!” zise. Și rîzînd, apucînd sacul de var și căldările în care aruncarăm bidinelele, adăugă cu un regret visător și melancolic: „mai dă-i în...” Și ne despărțirăm...

CAPITOLUL XX

„Deci nevasta se înșală și se păstrează”, gîndii deodată pe drum, surprins. Era o chestie aici, o soluție a blestematei chestiuni insolubile: ce faci cînd nu te mai iubește nevasta, nici tu n-o mai iubești și e la mijloc un copil? Al dracului Buzdugă! E mai mult ca sigur că la el chestiunea se punea astfel chiar dacă nevasta îl iubea! Ca și la Vintilă! Ei, da, dar ce te faci dacă nevasta te urăște! E un sentiment activ, ce zic eu, destructiv, nu mai ai tu margini de manevră prin garaje cu nimfomane cu chipuri drăgălașe de prințesă, sau cu cliente care îți intră în cabinet cu un proces. Fiindcă odată sentimentul de ură instalat între mine și Matilda, însoțit de certitudinea despărțirii, care mă putea elibera de această ură și să mă simt împăcat, mă pomenisem că uitasem tot timpul de fetița mea. Da, plecam, dar Matilda avea să se remărite (cine o putea împiedica?). Și mai ales cine putea pretinde că n-avea dreptul s-o facă? Și în casă avea să vină un individ care nu era tata și avea să stea la masă cu Silvia; individul, ca s-o cîștige, o să-i spună ghiocelule, sau îngerașule, sau Silviuța, mama ei avea să-l iubească pe acel individ, și seara, după ce avea s-o culce pe Silvia în pătuțul ei, să se retragă apoi cu el în dormitor și să adoarmă unul în brațele celuilalt, încleștați. Bineînțeles că individul o să dorească și el un copil al lui, și Matilda avea să i-l facă, iar Silvia va fi cea oropsită, fiindcă mama ei va iubi și pe acest...

Mintea mi se întuneca și o ură năprasnică se zvîrcolea în sufletul meu amorțit împotriva Matildei, a cărei imaginație stearpă nu vedea nimic din toate astea și da buzna cu capul înainte fără să presimtă, să-i adie cîtuși de puțin aerul otrăvit al unei asemenea vieți viitoare. Pentru mine începea să fie clar: Silvia avea s-o iubească pe mama ei (cu sufletul împărțit între ea și bărbat), cu o gelozie care avea să-i rănească de timpuriu mica ei inimă. Desigur, eu aveam s-o văd, dar

cît de des? Și ea nu va întîrzia să mă întrebe: de ce nu vin acasă? De ce altul trebuia să stea mereu acolo și să se plimbe prin fața ei în pijama? Sau și mai rău, Silvia să aibă un suflet prea fragil și să înceapă să țină la acel individ și, deși n-avea să uite că are un tată, cei mai curați ani ai ei să și-i trăiască totuși mai mult cu el, și nu cu mine? Imaginația mea o vedea jucîndu-se și rîzînd cu acel intrus, care o putea ispiti cu frumoase cadouri, cu mîngîieri și cuvinte sincere de dragoste și de ocrotire, în care ea să nu vadă nimic rău. Și, într-adevăr, ce rău putea fi în toate acestea? Era cu atît mai rău cu cît Silvia îmi semăna total, adică leit, n-avea nimic dinspre partea maică-sii, și asta în loc să-mi dea certitudinea că orice-ar fi, copilul va rămîne al meu, dimpotrivă, mă neliniștea adînc. Cum adică, mă întrebam, această parte din mine, acest copil care eram eu însumi, să nu trăiască împreună cu mine, să-și înghită în fiecare zi supa cu ochii la un străin care stătea în fața pe scaunul tatălui ei, alături de maică-sa, cu expresia ei de triumf pe chip, care n-ar fi simțit nimic din nedumeririle fetiței, nimic din sciziunea clipelor în gîndirea ei inocentă, sciziune însă care cu timpul avea să devină traumă, umbră peste copilărie și adolescență, scepticism în viață, cînd ea însăși avea să se mărite? Există ceva curat în iubire? De ce se mai iubesc oamenii dacă trebuie să se despartă? De ce mai fac copii dacă pe urmă îi părăsesc?

Mă hotărîi să rămîn în oraș, să mă plimb, să văd cerul, să văd poate oameni fericiți, să scap de tristețea care cînd rămîneam singur începea să se infiltreze din adîncuri în ritmul totuși liniștit al inimii mele...

CAPITOLUL XXI

Da, gîndii mai departe, iată deci că despărțindu-mă de Matilda nu rămîneam deloc liber. Crezusem că puteam opera prin reducere la o idee: că n-am cunoscut-o niciodată pe Matilda, că n-am iubit-o, că n-am avut nici un copil, că n-am fost închis, ba chiar că nici nu m-am despărțit de ea! Să-mi imaginez, îmi ziceam, că timp de cinci-șase ani am suferit de o amnezie și am dormit tot timpul, și poate doar în vis mi s-a părut că am fost profesor la școala normală și am cunoscut pe un oarecare Petrică Nicolau și pe o anume Matilda, soția lui, cu care am trăit o istorie tulbure. Ei?! Ce era rău aici? Era chiar totul? Această ură pe care tinerii mei ani mi-o făcuseră cadou trebuia aruncată peste bord! Trebuia, de îndată ce mi-am dat seama că Matilda nu mai e Matilda, să încetez să mai sper în reîntoarcerea ei, chiar din prima zi, din clipa cînd intrînd la rudele ei, la acea faimoasă petrecere, cînd se făcuse că nu mă cunoaște, să părăsesc casa ei blestemată și să plec imediat. Revelația mea fusese atunci profundă, dar n-o urmasem. Sîntem uimiți cînd auzim cum doi inși se despart îndată ce au început să trăiască împreună, fără să ne dăm seama că unul din ei a auzit la celălalt o notă nebănuită, o notă profundă și rău prevestitoare, care tulbura deodată marele cîntec care pînă atunci îl vrăjise. Nu mai pierduse vremea cu speranța că această notă discordantă era întîmplătoare și că putea fi făcută să tacă, fugise. Ba chiar fugise și din acel oraș, ale cărui străzi îi aminteau de ea, în ale cărui parcuri se plimbaseră împreună, al cărui soare avusese o anumită lumină care le scăldase chipurile într-un anumit fel, printre copaci, colțuri de clădiri, poetice treceri prin liniște și fermecătoare grădini, poteci de dealuri printre tulburătoare păduri! În altă parte! Departe, unde totul e nou și gonește amintirea și aduce uitarea. Revelația mea însă nu mă îndemnase la fugă. Deși adînc tulburat, sufletul meu fusese greoi, robit unei puternice reprezentări, cu toate că

iubirea mea pentru *ea* nu era totală, sau poate tocmai de-aceea... Încă de la începutul trezirii mele la viața afectivă o pornisem greșit, gata să mă căsătoresc cu Nineta, și apoi reprimind-o pe trădătoarea Căprioară, care cel puțin își plătise cu viața deruta... N-aveam însă de ce să mă plîng, fiindcă avusesem totuși la timp revelația disarmoniei vieții în care eram atras. Putea fi și mai rău, ba chiar răul total, adică să nu am nici o revelație, să trăiesc într-o perpetuă nedumerire și suferință și să mă trezesc prea tîrziu, cînd n-aș mai fi avut douăzeci și șapte de ani, ci patruzeci sau șaizeci. Se poate oare muri cu gîndul că viața ta a fost un lung șir de eșecuri? Numai dacă ai compensat-o printr-un cinism priapic, ca Vintilă, *neiertînd* nici o femeie care ți-ar fi ieșit în cale, plus concepția despre căsătorie a numitului Buzdugă. Poți atunci arunca în urmă un lung hohot de rîs, viața e o comedie! Da, dar pentru asta trebuie să fii un comedian, s-o trăiești adică doar în suprafața ei, care, desigur, e plană, lăsînd să ricoșeze pe deasupra ei orice fel de lovitură: nu te atinge și la bătrînețe poți rîde și să faci cu ochiul... Ce-ar fi să părăsesc și eu orașul? mă întrebai. Dar nu descoperii în mine nici un ecou care să mă facă să tresar și gîndul să prindă aripi. Am fost, în el, fericit cu Matilda, apoi nefericit. Ce vină au frumoasele lui case tencuite cu medievalele lui nuanțe de roșu stins, de galben-vernil, cu streașinile lui de țiglă și cu turlele lui cu acoperișurile din plăcuțe verzi amestecate cu altele, culoarea aurului? Micile și întortocheatele lui străzi, totdeauna bine pietruite și niciodată murdare, pe lîngă trotuarele cărora, cînd ploua, apa susura curată la vale ca niște mici pîrîiașe de munte? Minusculele lui prăvălii cu vitrine cu cadre de neon de toate culorile în care găseai doar cîteva lucruri de vînzare, dar de a căror calitate nu se îndoia nimeni? Cu liceul în care mi-am petrecut... cu Universitatea... Da, iat-o, frumoasă clădire... Un doctorat, luat aici, nu era mai prejos, dacă nu mai presus decît... (Ah, da, și trecerea mea prin Universitate fusese un vis?) Ce vină avea orașul meu că nimerise în el o femeie turbulentă, străină de tradițiile lui vechi, în care familiile se desfăceau greu și cultul copiilor trăia pe deasupra oricăror căderi? Și că tocmai cu această străină vrusesem eu să întemeiez una?

Neîndoielnic, Universitatea existase, fusesem în ea, student, apoi asistent la Filozofie, în ea cunoscusem și mă împrietenisem cu un coleg numit Ion Micu. Dar acea braserie existase oare? Ia să verificăm...

Da, ce bizar, a existat, iat-o... Ia să intrăm, poate chiar o să găsesc în colțul știut pe acest fost prieten la care ținusem atît de mult și pe micuța lui damă, *sa petite femme*, cu trăsături de statuetă veche, care învăța sanscrita. O fi învățat-o? O fi făcut progrese?

Intrai și dintr-o ochire îi zării acolo, în stînga, așezați pe bancheta roșie, care făcea un colț cu peretele sub două aplice cu patru lumînări galbene și văzui de departe pe masa albă sticle de bere și filtrul lui Ion Micu. Însemna că își mîncase halca sa sîngerîndă de carne, *le génie du christianisme*, și ajunsese la filtru. La al cîtelea? Fără ezitare, dar fără vreun interes, o luai într-acolo printre mese și mă apropiai: „Deranjez?" îl întrebai. Tresăriră amîndoi cu putere, de surpriză, chipul mat al Clarei deveni stacojiu, Ion Micu se zbătu să se ridice în picioare, cît pe-aci să răstoarne filtrul, se ridică, îmi întinse mîna: „Petrini, cum să deranjezi, ia loc, de cînd te așteptăm... Am venit special de la prînz și tocmai discutam și cu Clara, vine sau nu vine? Nu mai știam sigur dacă ți-am spus să vii chiar azi, mi s-a părut că ți-am spus, dar fiindcă m-ai luat tare, m-am zăpăcit și..."

Mă așezai și rămăsei tăcut. Fără s-o privesc direct, Clara mi se păru insignifiantă, iar mintea, gîndurile ei, în care desigur se amestecau cuvinte din sanscrită, fără noimă. Doar zăpăceala fostului meu prieten, cînd ridicase privirea și mă văzu, stîrni în mine un vag interes, o îndepărtată întrebare: chiar se bucură că mă vede? S-a întîmplat ceva cu el după acea convorbire telefonică în care surpriza îl făcuse lamentabil? Cînd se arătase *mirat* că sînt liber? Mirat, adică, fiindcă îmi auzea glasul, ca și cum ar fi auzit cum o fantomă a cuiva demult dispărut îi vorbea în receptor? Curiozitatea e cea din urmă care ne părăsește, ba chiar nu ne părăsește deloc, ne însoțește pînă în ultimele clipe ale vieții, cînd *sîntem curioși* să vedem: ei, cum murim...?! Ce ni se întîmplă, ei, ia să vedem, chiar e adevărat, murim?! Da, văzusem acest lucru, înțepeneala, nemișcarea, forma fără viață, gura tăcută a poetului care încetase să ne înjure, avînd doar viziunea nasului său mare de care noi aveam să rîdem după moartea sa și iubita la care se gîndea ca un borfaș la ceasul unui lord, și cum se ciocneau în carnea lui drezine și caii aveau atac de cord...

„Mai ți-aduci aminte? zise Ion Micu prins de o intensă dorință de a reînvia întîlnirile noastre. Berea cămășuiește! Și ce face atunci

filtrul?” „Destupă, zise Clara, și mi se păru că disting în glasul ei ceva nou, o nădejde proaspătă că apariția mea, încărcată de grele experiențe, va schimba, poate, viața monotonă a bărbatului ei, prinsă între această cămășuială și destupare de care nu se săturase, dar ar fi vrut, dacă se putea, s-o schimbe, cu toate că legea ei, dibuită în vechile rostiri sanscrite, îi spunea că schimbările nu sînt în bine. Hai, zise ea, să-l ascultăm pe Victor.”

Micuța statuetă, care chiar îmi plăcuse odată, voia acum să-l asculte pe Victor! Destupă! Eu spusesem asta pe-atunci, și iată, în mod naiv voia să redevin vesel, să potențez adică iarăși prin prezența mea afecțiunea ei bleagă pentru bărbatu-său, care, desigur, îi spusese că sînt liber și totuși nu-i trecuse prin minte că ar fi putut să-mi dea un telefon... Avusese dreptate Matilda! Era doar o aparență a ceva care putea fi idealizat, nimic mai mult, fiindcă nu găsise în ea nici măcar o cît de vagă putere care s-o îndemne să facă un gest și să ridice un receptor... Desigur, discutaseră între ei și probabil că el îi dăduse un consemn, pe care ea nu îndrăznise să-l calce. Ei, ce consemn? Să evite, adică, un ins care la un moment dat dispăruse. Dispărut să rămînă! Biată aparență, vrei acum să-l asculți pe Victor! S-a întîmplat ceva între timp? Mă uitai la ea direct și mă mirai că avusesem cîndva visul diafan s-o țin vreodată în brațe. Ce să ții în brațe? Mă ispitise gîndul că întreaga ei ființă e numai spirit și că dacă aș fi iubit-o m-aș fi spiritualizat și eu... Izbucnii în rîs la acest gînd și ei se uitară la mine alarmați, derutați chiar, chipul bucălat și alb al lui Ion Micu se făcu liliachiu. De ce rîdeam?!

„Rîde, zise Clara, cu farmecul ei discret de altădată, cu liniștită autoironie, probabil că am spus ceva ridicol!” „Nu poți așa, *stante pede*[1], să-i ceri unui om să-ți vorbească despre un lucru a cărui oroare el vrea, poate, s-o uite”, confirmă Ion Micu. „Îmi cer scuze, se bîlbîi Clara (și roși la rîndul ei), sînt o proastă, dar eu totdeauna am văzut în Victor un om puternic, care știe să-și apere ceea ce e mai de preț în el în fața torționarului...”, „Epoca noastră, o întrerupse Ion Micu, cu un glas liniștit și protector, să n-o jignească, a dovedit că perfidia torționarului e diferită de a brutei de altădată, care, hă, punea așa mîna pe gîrbaci și dă-i! Acum el gîndește și asta îi vine dintr-o *prise de conscience*[2] că

[1] Pe loc, imediat *(germ.) (n. r.)*

[2] Realizare, luare aminte *(fr.) (n. r.)*

reprezintă și el ceva, nu numai tu, ba chiar crede că îți e superior, fiindcă el e cu masele, care nu l-au pus acolo de florile mărului, ci tocmai ca să te stîrpească pe tine... (Domnu Jenică, ceru el chelnerului care se apropiase, mai adu un filtru, o ceașcă și bere...) Napoleon a zis că nu există idei care să reziste în fața tunurilor. Iar eu spun că nu există idei care să reziste în fața unui torționar *conștient*. Mie nu mi s-a întîmplat, dar s-a întîmplat altora, ai citit... Ai o mamă pe care o iubești, sau un copil. Tu reziști! Dar cînd te amenință că o să-ți împuște mama sau copilul (și tu știi că sînt în stare s-o facă!), ei, ce idee mai poate rezista în fața unei asemenea viziuni coșmarești! Tunul poate să strivească o mulțime în agitație revoluționară (cum a făcut Napoleon așezîndu-le, aceste tunuri, pe acoperișuri), dar nu mor toți, și *ideea* rezistă, e amînată pentru mai tîrziu. Dar cînd tu, marele Buharin, îți recunoști singur o vină imaginară în fața tribunalului, ce se mai alege de ideile tale? Nimic, neantul, *mori fără idei*..."

Și zicînd acestea se zbătu să-și tragă picioarele de sub masă, se ridică greoi și cu o expresie crispată, clipind des, stăpînit de o iritare plictisită, ca totdeauna cînd nu înțelegea sau se prefăcea că nu înțelege ceva, și o luă încet spre perdeaua roșie din fundul braseriei. „Are dreptate, zise Clara după ce rămaserăm singuri, totuși... Vreau să spun, reluă ea fără să mă privească, văzînd că tac, nu toți oamenii sînt niște buharini... În sensul că nu sînt toți mari personalități politice și..."

Și mai ce? Voia să spună că oamenii de rînd erau cruțați, că în orice caz lor nu li se aplicau astfel de metode radicale? De pildă, mie; mi se aplicaseră?! Tăcui mai departe. „Și ce mai faci? zise ea, și privirile ni se întîlniră o clipă, apoi a ei se deturnă. De ce nu ne-ai dat și nouă un telefon?" „V-am dat", zisei. „Da, știu, zise precipitată, dar Ion mi-a spus că i-ai vorbit într-un mod straniu. E explicabil, a zis el, să-l lăsăm să se reînvețe cu ideea că e liber..." „Da, da", îngînai eu, gîndind: statueta a învățat să mintă. „Trebuie să-ți fie foarte greu că nu mai poți preda la Universitate!" „Da, foarte greu!" „Dar probabil că te compensezi lucrînd acasă!" (Deci Ion nu-i spusese unde mă văzuse lucrînd? Sau îi spusese și statueta trecea discret peste asta? Sau credea că după aceea mă înfundam în vechile mele studii? Desigur, eram un om puternic, care știa să-și apere ce avea mai de preț...) „Da, da, mă compensez acasă", îngînai mai departe. „Ai glasul schimbat", zise, de astă dată cu

o umbră de afecțiune. „Nu, zisei, ți se pare." „Ba nu, insistă, îți cunosc glasul, e ceva schimbat." „Ce este?" zise Micu, revenind și zbătîndu-se iarăși să se așeze. Era curios de ce îi trebuiau lui atîtea mișcări pînă intra pe banchetă. Nu știu ce tot făcea cu picioarele, parcă ar fi găsit sub masă cîini, sau miei, sau purcei, care i se svîrcoleau sub tălpi, și el ridica genunchii, îi lovea, și trupul și mîinile participau zvîcnind și trecea mult pînă ce totul se liniștea... „Zic că Victor are glasul schimbat, îi răspunse Clara. Ție nu ți se pare?" „Să mori simțind că odată cu tine îți mor și ideile, iată o ruptură între existență și esență pe care martirii celor două milenii ale erei noastre n-au cunoscut-o", zise Micu în sfîrșit instalat înaintea filtrului și a scrumierei sale pline de mucuri și cenușă.

CAPITOLUL XXII

Gîndirea aceasta îi venise pesemne după ce, sau poate în timp ce scăpa de presiunea vezicii urinare, căci acum era foarte calm, crisparea îi dispăruse, ca și iritarea plictisită. Arăta așa cum îmi plăcuse odinioară, cînd avusese un ascendent asupra mea, pe care îl pierduse apoi o dată conferențiind despre „unele aspecte ale prelucrării folclorului în opera poetică a lui Ion Amăicăliţului" și apoi pierduse și ce mai rămăsese din el cînd se arătase „mirat" că ieșisem din închisoare. Gravitatea responsabilă cu care vorbea ca și la început nu-mi mai spunea însă astăzi nimic, nu mă mai fascina. Fiindcă cel mai ușor pentru un om care are obișnuința gîndirii este să aibă dreptate, și cel mai greu să te facă să simți că are și o acoperire sau măcar o neliniște sau rezervă interioară dictată în cazul lui de conștiința fisurării ființei sale. Fără să parcurgă cu el o atît de lungă experiență cum parcursesem eu cu el, Matilda îl intuise de la prima întîlnire, și provocările ei de atunci, care mi se păruseră și chiar erau grosolane, nu fuseseră mai puțin eficace, deși în acele clipe Ion Micu păruse că el o studiază pe Matilda, și nu Matilda pe el. Iar Clara fusese pradă ușoară. Mă gîndeam acum cît de fericit aș fi fost azi să-i pot spune că avusese dreptate, să-i mărturisesc adică un lucru de preț, că nu numai că o iubeam, dar ea îmi rămăsese și singurul prieten adevărat. Cît de departe mergea nostalgia mea! Matilda nu-mi fusese niciodată prietenă și nu-mi va fi, deși se arătase atunci geloasă că țineam încă atît de tare la Ion Micu. „Te înșeli, îi spusei, astfel de rupturi între existență și esență au existat în toate timpurile și vor mai exista. Sîntem doar ceva mai mult decît alții victimele credinței că există progres în conștiințe, pentru ca realitatea brutală să ne trezească și să filozofăm în mod naiv că ceea ce ni se întîmplă nouă nu s-a mai întîmplat niciodată." „Da, cred acest lucru, zise Micu neclintit, fiindcă nimeni nu murea pînă acum simțind în conștiința lui

care se stingea o ridicare din umeri, nepăsătoare, a neantului. Așa-zisa vrăjitoare pe care Inchiziția o ardea pe rug îl avea totuși pe Dumnezeu în gînd în timp ce o învăluiau flăcările...” „Sau pe Diavol”, zise Clara. „E același lucru, zise Ion Micu, Dumnezeu și Diavolul sînt în eternitate frați.” Clara spuse că marele poet și filozof punea un „și dacă” dubitativ înaintea acestei idei: „Și dacă în eternitate Dumnezeu și Lucifer sînt frați?” Atunci eu spusei că bogomilismul e mai aproape de adevăr în ceea ce privește relațiile dintre Dumnezeu și Lucifer și că în lumea de azi ar fi mai bine dacă oamenii din această parte a pămîntului unde trăim noi, bulgarii și alți vecini, ar recunoaște în mod rațional adevărul acestei vechi erezii. Dumnezeu a avut doi copii, nu unul, pe Satanail și Mihail. Satanail, revoltîndu-se contra tatălui, a creat pămîntul și pe om, adică trupul lui, și nu Dumnezeu, căruia îi datorăm doar sufletul. Sîntem un fel de compromis între răsculatul Satanail și tatăl său. Cel de-al doilea fiu, Mihail (Cristos) n-a reușit să-l facă pe om să se lepede de partea sa satanică. Ar fi mai bine să ne recunoaștem satanismul, poate l-am practica mai puțin. „Adică o erezie din erezie, zise Micu. Nu putem. Compromisul e inextricabil, chiar dacă Cristos a eșuat. Nici Dumnezeu n-a murit, nici Satanail n-a fost aruncat în tartar. Numai Crist a murit de-a binelea. Nu bei o bere?” zise Micu turnîndu-mi în pahar. Băui și avui sentimentul că totul putea fi ca altădată, dar această iluzie nu dură mai mult de cîteva clipe. „Deci, zisei, acum ești redactor-șef la *Luceafărul literar*! Și l-ai distrus pe Amăicăliţului?”

N-o spusei cu ironie, ci cu o împăcată nepăsare și începui să mă uit peste mesele pline ale frumoasei braserii, cu gîndul la discuția de neuitat pe care o avusesem cu el în acea zi, cînd vrusesem să plec de la facultate și el cheltuise o multitudine de argumente să mă împiedice s-o fac. Avusese dreptate, nu din partea aceea mă pîndea hazardul. Indiferent ce-aș fi făcut, scrisoarea din Paris tot n-aș fi putut s-o împiedic să vie. E drept că rupînd contactul cu studenții mei poate n-ar fi apărut „caietele”, dacă ar fi să cred că aceste caiete l-au împiedicat pe primul-secretar Mircea să mă apere pînă la capăt. Astăzi nu mai credeam acest lucru dacă mă gîndeam bine, dată fiind puterea pe care acest om dovedise că o avea, iar el știa că o are. Da, dar voise să și-o păstreze intactă; gîndul că generalul ar fi putut trimite caietele la București dacă ar fi continuat presiunea asupra lui îl tulburase.

„Lucrurile sînt mai complicate, zise Ion Micu reflectînd. Ai văzut, grupul deviatorilor a fost lichidat, dar I. C. și adjunctul lui au reușit să scape. Totuși, îi are acum în coastă pe I. V. și soția lui, care a ajuns șefă de secție în C. C. la Direcția propagandei și agitației, la litere și arte. Se pare că scriitorii au prins curaj, ea li-l inspiră, și tensiunea e în creștere. Se vorbește de o mare ședință care trebuie să aibă loc la nivelul înalt cu conducerea Uniunii Scriitorilor și pe care I. C. n-o poate evita: va fi atacat secretarul general al Uniunii, omul pus acolo de I. C., un demagog ordinar, o nulitate notorie. Voi participa și eu, și acolo o să-l distrug pe Amăicălițului prin ricoșeu, lovind tare în acest secretar general, care îl susține." „Și cum de a scăpat I. C.?" îl întrebai. (Eram curios să aflu, fiindcă I. C. se ocupa în Biroul Politic de cultură și învățămînt și, desigur, de la el veneau toate ordinele, inclusiv interdicția împotriva celor ca mine de a mai putea preda la vreo catedră.) „Cred că a scăpat trădîndu-i la timp pe ceilalți!" „Făcea și el parte din grup?" „Desigur, zise Ion Micu. În acel grup el avea grupul lui... Au scăpat toți, dar părerea mea e că nu pentru multă vreme fiindcă interesul majorității din C. C. e să nu se vadă că deviatorii au fost numeroși." „Și au fost?" „Au cam fost, zise Micu, și rîse sincopat și îndelung, cu privirea sticlind de o bizară satisfacție, ca și cînd ar fi fost bine că acei deviatori fuseseră mai numeroși decît se credea. Lichidarea lor, continuă Micu, se va face un pic mai tîrziu și sub altă denumire, de pildă, de cosmopoliți, sau și mai bine, de împăciuitoriști, depinde ce boală va fi atunci la modă." „Atunci, zisei, tot fără ironie, e bine, vei reuși să-l distrugi pe Amăicălițului." „Nu prea, zise Ion Micu reflectînd, fiindcă acest *pic* de care vorbeam în politică are o dimensiune în timp variabilă. Poate să fie la anu', dar poate să fie și peste cinci sau șapte ani." „Important e, reluai, că va fi! Contele de Monte Cristo a așteptat douăzeci de ani." „Da, rîse el iar, dar în acest timp îți iese părul prin căciulă." „Oricum, insistai, este exclus ca indivizii în cauză să nu știe ce-i așteaptă și ca atare nu mai ți-e frică de ei." „Asta e adevărat, conveni el, pot pentru ca să spun că unii din subalternii lui I. C. chiar îmi fac curte, și însuși I. C. m-a numit mintenaș, după deviere, redactor-șef, ceea ce ar fi de natură să mă determine să uit ce mi-a făcut. Aș uita, dar nu pot..." „De ce?" „Știi tu de ce, zise el. Sînt lucruri care nu se uită." „Adică?" stăruii. „Sînt două lucruri pe care mi le-a făcut, nu atît mie, sau nu numai mie,

ți le-am spus atunci, dar nu le-ai reținut gravitatea ireparabilă. Acum o să le înțelegi mai bine." „Ba am reținut gravitatea lor ireparabilă", răspunsei. „Nu, ai reținut doar că eu am căzut, că sînt un laș și ai încetat să mai ții la mine ca altădată."

Trecuse la atac, ca și cînd s-ar fi dovedit între timp cu prisosință că n-a fost un laș și avea acum resentimente împotriva tuturor celor care îl blamaseră. Îl lăsai să creadă ce vrea, înțelegînd în același timp de ce nu-i mai era acum frică să stea cu mine de vorbă într-o braserie: situația se schimbase, puternicul personaj pe care îl înfruntase odată în aula Universității și care îi făcuse „două lucruri" (eu știam numai unul) fusese zgîlțîit, și destinul său de lider, pecetluit, chiar dacă poza lui va mai continua o vreme să apară purtată de mulțime la manifestații și numele lui să nu lipsească din lista marilor protocoale. Dar n-ar fi fost mai bine, îmi trecu prin minte, ca Ion Micu să-l fi înfruntat în continuare, în loc să se sperie? Nu-i pusei întrebarea, eram curios să aud mai întîi acel „al doilea" lucru pe care i-l făcuse I. C..

Dar Ion Micu tăcea, iritat și vindicativ. Nu rupsei tăcerea. Îmi dădui seama că încă mai țineam la el, dacă, în ciuda antipatiei pe care mi-o inspira starea lui de spirit, continuam să beau bere acolo în loc să mă ridic și să plec. Se ridică el, repetînd însă cu mai puține mișcări zbaterea ieșirii și apoi a întoarcerii la masă, timp în care între mine și Clara nu se rosti nici un cuvînt: era limpede, ținea la el, pentru ea Ion nu fusese un laș, ai fi zis chiar, văzîndu-i chipul, că și ea purta ranchiună celor care îl judecaseră fără crutare, printre care mă numărasem și eu, deși îi eram prieten și ar fi trebuit să-l înțeleg. Iată, gîndeam, sentimente care ne marchează pentru totdeauna, prietenia mea cu ei se rupsese de fapt de-atunci și mai supraviețuise datorită obișnuinței... De aceea, poate, arestarea mea nu-i... Așa se explica „mirarea"? În fond era același lucru, o lașitate reînnoită sub masca unei prietenii de a cărei pierdere tot eu eram vinovat...

„Primul lucru pe care mi l-a făcut, de neiertat, începu Micu, a fost să lovească în idealul meu, care nu e numai al meu, că trebuie să schimbăm în adînc natura umană și să trecem de la relațiile pe bază de conflict, de luptă între indivizi, la relații de colaborare, visul umanității. Asta nu înseamnă că vom putea să suprimăm inegalitatea dintre indivizi, unul, de pildă, e idiot din naștere și dacă spune o prostie care

are consecințe sociale, noi trebuie să ne astupăm urechile. A fost cazul lui I. C., a cărui prostie spusă în aula Universității nu era o prostie inocentă, dată fiind funcția lui înaltă. În loc să înghită și să se corecteze, uită că avem idealuri comune și abuzează de puterea pe care o deține în numele lor, și mă amenință cu închisoarea... Or, eu nu pot să suport să fiu închis de către ai mei, dacă n-am călcat legile...” „Da, zisei, văzîndu-l că se oprise, mi-aduc aminte de acest punct de vedere al tău, ți-ai pierde credința pentru care ți-ai riscat viața, dar nu știu dacă ți-am pus o întrebare: chiar te-a amenințat? Era adică reală pentru tine această primejdie?” „O, da! În închisoare am primit vestea că am fost exclus din partid, în timp ce torționarul mă croia cu gîrbaciul. Am suportat zicîndu-mi că se făcuse o greșeală și nu eram liber să mă apăr. Era o dramă *a noastră*. Înainte de a fi arestat, legătura mea superioară mi-a cerut să-i dau niște adrese. Asta încălca legile conspirativității și am refuzat. După 23 August am fost reprimit, nu fără să mi se reproșeze că n-am respectat disciplina de partid. Și a fost rău sau bine că n-am respectat-o? am întrebat. Nu mi s-a răspuns, dar mi s-a dat totuși carnetul. Cînd se va scrie istoria, o să aflăm multe, nu există prin definiție istorie fără întîmplări sublime sau tragice. Da, dar asta e altceva, eram închiși, se puteau comite erori, după luarea puterii erorile trebuiesc însă îndreptate de urgență, fiindcă ele au consecințe pentru întregul popor, nu numai pentru un pumn de oameni, cîți eram noi în ilegalitate. Și nu prin amenințări împotriva celor care le semnalează. Vorbește stricat limba acestui popor și ne îndeamnă pe noi să învățăm limba rusă. Ne îndeamnă nu e cuvîntul potrivit, dar să zicem că faptul în sine era rezonabil, nu strică să înveți limba lui Dostoievski, a lui Tolstoi și a lui Lenin. Da, de acord, dar nu tu trebuie s-o spui. Așa? Ei, lasă, că te țin eu minte, și-a zis, și m-a ținut minte.” „Totuși, nu mi-ai răspuns clar din ce ai dedus că te-a amenințat cu închisoarea?”

Ion Micu nu-mi răspunse. Pe chipul lui ghicii o gîndire a ceva de neînțeles, care se voia elocventă: știa el din ce a dedus și trebuia crezut fără să i se pună întrebări. Sînt și lucruri care nu se spun și, dacă am formula totul numai prin cuvinte, valoarea cuvintelor ar scădea. „Putea să mă scoată din Universitate și din cultură, continuă Ion Micu ca și cînd întrebarea mea nici n-ar fi fost pusă, ar fi fost un abuz de putere, m-aș fi descurcat. El a preferat să facă o crimă. A trecut

de la amenințare la fapte: dacă nu execuți ordinul să ții o anumită conferință, vei fi dat afară din partid pentru indisciplină (ai mai fost dat afară pentru asta, greșeala n-a fost ștearsă din dosarul tău) și se va cerceta apoi de alte organe dacă e întîmplător faptul că ataci cu violență și iei în deriziune și cu cinism poezia și poeții angajați în slujba construirii socialismului. Ține conferința ca să dovedești contrariul."

Îi fuseseră spuse toate acestea sau le gîndise doar el? Era cert că luase în deriziune poezia lui Amăicăliţului, că acela se plînsese direct lui I. C. și că acesta din urmă îi ceruse să țină o astfel de conferință, dar restul? Putea fi adevărată și extensiunea de la un caz particular, un anumit poet, la „poeții" și de la o anumită poezie a cuiva la poezia tuturor care... Dar i se formulaseră chiar amenințările? Putea fi adevărat că nu chiar, dar i se sugeraseră? Ei, și? Avea să afle el vreodată, de-aici înainte, dacă aceste amenințări ar fi fost traduse în fapte, în cazul în care nu s-ar fi supus? „Cunoști vreun precedent?" îl întrebai. „Da, răspunse. Mai multe! O mulțime! Adică *mulțimea*!" Nu înțelesei această deturnare de sensuri. Vreun paradox? „Spune-mi și mie unul cunoscut." „Nu e nici unul, zise. Dacă ar fi fost unul singur, eu aș fi riscat și aș fi acceptat să fiu al doilea, firește nu alături de un reacționar. Ar fi urmat al treilea, al patrulea..." „Nu înțeleg!" zisei. „Faptul că nu există nici unul ține de intuiția colectivă, care îți șoptește că dacă vei fi primul, nu va urma al doilea, al treilea etc, și vei rămîne singurul. Singur nu se acceptă, fără să mai spun că în cazul meu ar fi apărut și coloratura tragică despre care ți-am vorbit. Poate că aș fi acceptat și acest risc, pe care înfruntîndu-l ori aș fi ieșit învingător (puțin probabil, ți-am explicat data trecută de ce), ori m-aș fi sinucis. Dar *singur*? În timp ce «afară» aș fi fost «demascat»? Nu! Iată deci în ce constă crima lui I. C.. Pe un climat de adeziune a maselor la un ideal social revoluționar, el introduce amenințarea, care face (plasat între aceste două realități, adeziune și represiune) imposibilă gîndirea ta liberă și opoziția față de abuzuri."

Rămăsei stupefiat pomenindu-mă că îi dădeam dreptate, deși simțeam în forul meu interior că nu avea. „Exces de presupoziții, spusei în cele din urmă și amintindu-mi de discuția lui cu Matilda adăugai: ostreţe! Nu pot să presupun că adeziunea maselor e totală, asta ar fi imposibil, și nu pot să presupun că ești singurul care n-ai fi acceptat să fii umilit." „Ascultă, Petrini, schimbă el, parcă deodată și cu energie,

unghiul de atac. Să-ți povestesc ceva. Cînd ai fost arestat tu, nu s-au cumulat în conștiința mea fapte care să-mi dovedească mie însumi că ai fi nevinovat, ci dimpotrivă, că ești *în mod obiectiv* vinovat, adică fără voia ta, în sensul că nu în mod conștient ai fi săvîrșit vreo acțiune contrarevoluționară, fiindcă te cunoșteam că ești un om cinstit. Dar tu ai un temperament care te domină și o gîndire formată la școala liberalismului burghez, care ne dădea iluzia libertății totale de gîndire prin faptul că această orînduire burgheză ne sugera, încă de la apariția conștiinței de sine, că e o orînduire *naturală* și mai ales eternă. Dacă ai fi aflat, de pildă, în anii studenției că un comunist a fost arestat, nu te-ai fi mirat, ți s-ar fi părut *natural*. Ei bine, noului-născut de astăzi o să i se pară și lui *natural* cînd va auzi în viitor că un anticomunist a fost arestat. Ba chiar anticomunismul lui i se va părea absurd, de neînțeles și se va întreba dacă nu cumva e nebun. În această perioadă de tranziție, liberalismul tău, deși subiectiv, nu a făcut din tine un anticomunist (sînt eu martor în acest sens!), în mod *obiectiv* te-a plasat în categoria reacționarilor, fie că ai vrut, fie că n-ai vrut, și eu știu că n-ai vrut, și dacă aș fi fost chemat la procesul tău aș fi depus mărturie, de care, de altfel, nu s-ar fi ținut seama, că ești nevinovat: am și depus, am fost chemat să dau o declarație și am dat-o exact în acest sens, fiindcă fără să știu ce e în dosarul tău eram convins că n-ai făcut nimic. Acest concept, a fi *în mod obiectiv* vinovat, e o aberație, n-are nici o legătură cu legile justiției, dar tu știi că în perioadele de criză toate vechile concepte ori se clatină, ori sînt înlocuite cu altele care exprimă necesitățile de *moment* ale revoluției. În viitor se va renunța la ele. Am fost foarte afectat, am discutat și cu Vaintrub, care mi-a spus ce se cerea de la el în legătură cu caietele tale. L-am convins să riște și să facă un referat care să nu țină seama de ce concepție despre lume reiese din ele. El zice că așa a făcut și n-am dubii, e un om îndrăzneț și sincer. Totuși, condamnarea ta m-a pus pe gînduri (nu văd de ce să-ți ascund acest lucru!). Trei ani! Petrini o fi făcut totuși vreo prostie. (Și aici Ion Micu ridică din umeri vrînd parcă să spună: cum putem ști, dacă omul a dispărut, care e adevărul?) Sînt sigur că la fel ai fi gîndit și tu, ca *toată lumea*, că *o fi făcut el ceva*, degeaba nu l-au arestat. Iată deci ce se gîndește *afară*, în timp ce tu ești *înăuntru*. Și deși tu ai fost *acolo* și afli acum ce se gîndea *afară*, continui să faci supoziția că dacă l-aș fi înfruntat mai departe pe I. C.,

acțiunea aceasta a mea ar fi avut vreun ecou. Iar I. C. știa și el acest lucru și știa că voi accepta umilirea. Iată încă o dată în ce constă crima lui...” „Cel puțin tu, Victor, deși ai suferit (și poate ai trăit chiar un coșmar!), nu ai fost umilit în tine însuți”, zise Clara.

Reieșea că fusese mai bine de mine decît de el. Dar nu la acest lucru mă gîndeam, ci la conceptul de a fi *în mod obiectiv* vinovat, ceva nou, în care Ion Micu, deși nu credea, găsea că e o lege a perioadei de tranziție. „Eu cunosc altă lege, pe baza căreia am fost condamnat, zisei, și anume, aceea de *a fi mai necesar înăuntru* decît *afară*. De ce tocmai tu, asta nu e așa de important, poți fi tu sau altul, oricine, și nu neapărat pe baza unei vinovății reale poți nimeri *acolo*, sau pe baza unei nevinovății să rămîi liber. Degeaba sînteți voi precauți, dacă va fi să-ți iasă un număr cîștigător, nici măcar nu se va ține seama că ești vinovat. Caietele mele n-au jucat nici un rol în ce mă privește, mi-au fost înapoiate. Eu am făcut parte din banda *Sumanelor negre*, și nu pentru cine știe ce mîzgăleli în niște caiete filozofice am fost condamnat, ci pentru terorism săvîrșit în numita bandă. Voi o să picați (dacă o să picați!) în cu totul altceva, ce-o fi atunci nu se poate prevedea, surpriza va fi, cînd te vei trezi *acolo*, totală. Sînteți niște nevinovați închipuiți, adică...”

Dar mă oprii citind pe chipul lui Ion Micu iritarea lui obișnuită cînd nu sesiza un sens și înțelesei că spusele mele îi păreau a fi ale unuia care crede că dacă a pățit el ceva or să pățească și ceilalți, deci o simplă obsesie de om marcat de o anumită experiență prin care trecuse și îi amenința și pe alții că vor păți la fel. În mod paradoxal nu putea admite în sinea lui o astfel de viziune, deși întregul eșafodaj pe care și-l construise în apărarea sa de învinuirea că fusese un laș nu era străin de ceea ce îi spuneam eu. Credea sincer că, dacă ar fi fost arestat, ar fi fost condamnat exact pentru ceea ce făcuse, adică pentru luarea în deriziune a poeziei și poeților care... în timp ce eu eram convins că s-ar fi trezit acuzat de cu totul altceva... „Ceea ce nu înțeleg unii, zise el ca și cînd n-ar fi auzit ce-i spusesem, e că în epoca noastră tragicul nu mai e cu putință și că, astfel, tragedia e mai mare, pentru că s-a degradat și, odată cu ea, noi înșine. Tragicul e sublim prin definiție, dar în zilele noastre sublimul e eliminat. Tragedia mai mare care rezultă nu înseamnă însă că aduce un sublim mai mare, ci, în mod straniu, dispare, deși există.”

Tresării. De unde știa? Pentru această intuiție extraordinară, care mie îmi amintea de ceva, încetai să-l mai consider vinovat de lașitate, intuind și eu că suferea pentru căderea lui, de care, judecîndu-l după aceste cuvinte, era pe deplin conștient. „Ai dreptate, îi spusei, puțini acceptă să se întoarcă la gradul zero al conștiinței noastre și acceptînd brutalitatea existenței să nu renunțe la idealurile lor, dar să fie totuși preveniți că aceste idealuri sînt irealizabile... Să vă povestesc un fapt, continuai eu căutînd în amintire. Dar hai să bem...”

Clara se învioră, Ion Micu, cu chipul alterat de neașteptata mea renunțare de a mai vedea în fața ochilor un om culpabil, turnă bere și se pregăti să mă asculte. „Dispare, deși există, reflectai. Prin asta eu înțeleg că, neîncetînd să existe, totuși dispare, nu mai e de găsit, adică nu mai e trăit... Dar cu nici o antenă a sufletului nostru nu-l mai putem readuce, pentru că realmente nu mai există... Formidabil! Într-o zi se îmbolnăvește printre noi un legionar. Foarte grav, dizenterie, dar una rea... Eram într-o închisoare de tranzit, din mine ne trimiteau la canal, dar plecarea întîrzia. Nu se uita nimeni la el că trăgea să moară, un așa-zis medic dădu din umeri, nu avea paturi de spital să-l scoată din celulă, îl părăsi acolo, să moară sau să trăiască – un legionar mai puțin, întrucît putea asta să intereseze pe cineva? Bolnavul zăcea cu ochii închiși și cu fălcile încleștate de inaniție, fiindcă nu mai putea mînca singur, nu mai putea să țină lingura în mînă. Nu mai putea vorbi. Și atunci se așeză lîngă el pe pat un comunist, implicat în grupul Pătrășcanu, evreu pasionat de folclorul românesc, un om de cultură rafinat, care se străduia aproape zilnic să ne convingă de marile valori ale cîntecelor noastre populare. Știa bocete de o frumusețe care te înfiora, cîntece tragice de despărțire, de dor, de nuntă, unele sublime, altele brutale și grotești, cum nu auzise nimeni niciodată. Visul lui era să fie eliberat și să fie numit șef la un institut pe care el l-ar crea și l-ar îmbogăți cu aceste comori imprimîndu-le pe plăci, căci suferea că o să treacă timpul (clătina mereu din cap și ofta), nimeni, spunea, n-avea să le imprime și se vor pierde. Și puse mîna pe lingură și pe castron și începu să-i descleșteze muribundului fălcile și să-i dea să mănînce. Da, îi dădea, dar ăla pe urmă făcea pe el și împuțea celula. Folcloristul, ca să nu-l mai împiedicăm să se mai ocupe de el, îl dezbrăca, îl spăla, îl ștergea la cur... îi dădea ceaiuri, îi dădea din propria lui rație, îi ștergea

gura, care nu reținea toată mîncarea, îi spăla singur pantalonii, care în permanență erau murdăriți de diaree... Și într-o zi muribundul deschise ochii, revenind la viață. Dar tot nu putea mînca singur și nu putea vorbi. Încetul cu încetul, însă, se mai înzdrăveni și la un moment dat înțeleserăm că bolnavul se străduia să miște buzele, să spună ceva. Ne apropiarăm de patul lui. Folcloristul îi pîndea chipul, să-l audă vorbind, fiindcă asta ar fi însemnat că omul lui scăpase din ghearele morții, că, adică, mergea hotărît spre vindecare și că stăruințele lui nu fuseseră zadarnice. Și noi, curioși ce-o să zică. Ei, ce-o să zică? Chipul salvatorului iradia de bucurie, căci bolnavul își holbase ochii spre el și numai la el se uita. Nu el îl salvase? Și reuși să bîiguie și avu un rictus care îi strîmbă buzele palide: du-te în p... mă-tii de jidan! Asta îi spuse și cu forța pe care o mai avu scrîșni și din dinți. Ne retraserăm imediat îngrețoșați și îl luarăm de-acolo și pe bietul folclorist, care se întristă din ziua aceea și deveni tăcut. Nu ne mai cîntă, încetă să mai sufere de soarta frumoaselor cîntece pe care le știa, ceva plumburiu i se așternuse pe chip ca o mască urîtă. Îl încurajarăm: dă-l în mă-sa de stîrpitură, nu-l mai îngriji, lasă-l să moară. Însă el continuă să-i dea să mănînce cu lingura, însă cu o silă pe chip, aș putea zice cu o deznădejde scîrbită, o tristețe întunecată, fără lumină, parcă ar fi gîndit: omul este iremediabil. Parcă ar fi raționat: omul e pierdut și cum și eu sînt om, nici eu n-am scăpare."

„Foarte interesant, zise Clara în tăcerea care se lăsă. Aceste șocuri, presupun, pot fi mai mari decît oricare altele, vreau să spun, cu consecințe foarte adînci în conștiință, dacă cel implicat nu poate, cum am înțeles, trece peste ele... Chiar n-a trecut? Ce s-a mai întîmplat cu folcloristul?" „Nu mai știu nimic nici de el, nici de cel pe care îl salvase, fiindcă ne-am împrăștiat la canal..." „Sînt anumite lucruri peste care nu poți trece, zise Ion Micu pe gînduri, după cum sînt altele care văzute dinafară par mai rele, dar nu ne ating..."

Tăcui mai departe, apoi îmi ridicai privirea, le spusei să mă scuze, dar trebuia să plec, și mă ridicai. „Victor, zise Ion Micu ridicîndu-se și el (și de astă dată nu mi se mai păru grotescă zbaterea lui de a ieși de la masă), te conduc puțin..." Și mă conduse cîteva sute de metri pe bulevard, vorbindu-mi simplu și cu afecțiunea de odinioară de necesitatea de a ne revedea de-aici înainte regulat... „E necesar, zise, o să-ți

explic... Sînt lucruri care se petrec, nu dintre cele mai bune, și care pot fi prevenite... Părerea mea e că putem acționa, dar pentru asta trebuie să le cunoaștem...” „Bine, îi spusei, ca să-l împiedic să fie din ce în ce mai afectuos, cum simțeam, bine, Ioane, am acuma niște treburi, după ce termin cu ele, o să-ți dau un telefon”, gîndind că n-o s-o fac curînd, sau poate, cine știe, chiar am s-o fac...

CAPITOLUL XXIII

Deci totul a existat, gîndii continuîndu-mi plimbarea, a existat și Matilda, și mai ales există o fetiță numită Silvia, pe care va trebui s-o părăsesc, să n-o mai văd decît din cînd în cînd, și încă asta va depinde de Matilda, care dacă ea va socoti că „am eșuat" n-o voi mai vedea-o deloc și numele meu nu se va mai pronunța în fața ei. Abandonez! Cum să abandonez?! Dar ce pot face? Da, mi se sugerase o soluție pentru mine: n-ar fi mai bine dacă aș muri? zisese Matilda, adăugînd că mi-ar pune și ea pe piept o floricică. Simții cum tristețea pe care o alungasem în întîlnirea cu Ion Micu revine și cum cedează apoi unui nou sentiment necunoscut mie și pe care nu-l înțelesesem niciodată, dar înțelesei acum că asta trebuie să fie: să nu poți găsi o soluție, să te simți încolțit, să nu poți accepta (sau mai bine zis să fii împins cu o putere inexorabilă să nu poți accepta), să abandonezi (purtam în ființa mea căldura, tandrețea, brațele încolăcite pe gîtul meu ale unei făpturi minunate, Silvia), dar nici să trăiești văzînd chipul urii, silindu-mă să-l îndur în veșnicie și fără scăpare, ca și cînd aș fi fost împins pe poarta pe care scrie *lasciati ogni speranza, voi che'ntrate*[1]... Starea mea avea un nume: disperare! Mă așezai pe o bancă și îmi luai capul în mîini. Chiar totul e pierdut? mă întrebai. De unde pornisem? Da, îmi aminteam, din ziua cînd acceptasem să lucrez la deratizare, sub imperiul unei adînci căderi, al unui straniu gînd de sfidare, al unei satisfacții asemănătoare celei pe care ți-o dă răzbunarea, al unei certitudini că pedepsești, condamni pe cineva, fiind vizitat de gîndul că toți vor plăti și nu se vor putea spăla de disprețul meu, chiar dacă acum trăiesc ca vitele în pășune și pasc și li se pare că sînt liberi și fericiți... totul se plătește și vina colectivă nu va face mai ușoară suferința individului,

[1] Abandonați orice speranță, voi, cei ce intrați; citat din *Infernul* lui Dante *(it.) (n. r.)*

care va urma. Iată deci semnificația amorțirii sufletului meu, în care zăcuse speranța că *ea*, Matilda, va fi alături de mine. Cum să fie dacă eu însumi descoperisem abia acum înțelesul acestei stranii amorțiri?

Mă ridicai și pornii spre casă. Simțeam pentru întîia oară suflul rece al singurătății iremediabile și aveam revelația că eram departe de a semăna, Matilda și cu mine, cu Acojocăriței și muierea lui, la aceia spectacolul pe care și-l dădeau lor înșile și vecinilor era o comedie cu care poate se distrau, în timp ce peste noi, dincolo de cuvintele care se spuneau, oricît de grele, se deschidea tot mai mult, ca în basme, borta vînturilor negre ale nenorocirii. Dacă n-aș fi iubit copilul, totul ar fi fost chiar firesc, nu eram nici primii și nici ultimii care nu se înțelegeau și trebuiau să se despartă. „Văd, îi spusei Matildei, că nu iubești acest copil, nu te gîndești că va suferi, Silvia e un copil deosebit și cel puțin pînă se face mare ar trebui ferit de blestemul părinților." „Blestemul ești tu, care ai dorit încă dinainte de a se fi născut s-o arunci într-o prăpastie", repetă ea această obsesie care în aceste clipe mi se păru înspăimîntătoare. „Blestemul e în capul tău, îi răspunsei, dacă ești în stare, după atîta timp, să-mi atribui sentimente pe care nu le-am avut." „Tocmai de aceea, ca să te uite, trebuie să-ți iei gîndul de la noi. Sper că n-o să-l imiți pe Petrică și să te agăți de mine doi ani. Te avertizez că nu vei reuși." „Ba da! strigai. Nu abandonez nimic!" „Divorțul se va termina în două săptămîni, te avertizez. Sînt pregătită, am și vorbit cu cine trebuie!" „Ei, și? Nu există lege care să mă împiedice să-mi văd copilul!" „Ai să vezi că există!"

Mă oprii, mirat de seninătatea cu care, actor și implicat în același timp în rol, alimentam și urmăream ca spectator această ireală dramă. Ce-i făcuse el acestei femei? mă întrebai din sală, în timp ce pe scenă știam perfect de bine ce-i făcusem. Cuvintele? Da, din ele venise obsesia neverosimilă. Cuvintele, ele loviseră și făcuseră o rană care nu se mai vindeca. Îmi amintii de o istorie cu un leu bolnav și un pădurar. Acesta din urmă îi spusese: „Ei, ce-ai ajuns, prăpăditule? Așa arată regele animalelor?" Leul îi spusese: „Ai o secure în mînă! Lovește-mă cu ea după ceafă." Pădurarul îl lovise. După un timp se întîlnesc din nou, leul vindecat. „Pune mîna, îi zise el pădurarului, aici la mine după ceafă." Pădurarul puse mîna și dădu de o coajă groasă. „Dă-o jos", zise leul. Pădurarul o dădu jos. „Ai văzut? reluă regele animalelor. Rana

pe care mi-ai făcut-o tu cu securea s-a vindecat. Dar rana pe care mi-ai făcut-o cu vorba nu, și nici n-o să se vindece!" Și l-a cruțat pe om, pierzîndu-se în adîncul pădurii. Matilda se simțise lovită în trufia ei ca o leoaică, și cu toate că dorise să uite, nu putuse. Nu avea și superbia leului de a cruța, și voia să lovească tocmai acum cînd își dăduse seama că sînt slab. Chiar se grăbea (divorțul va dura două săptămîni!), nu cumva să-mi revin și să devin primejdios! Și totuși timp de trei ani mă așteptase. Da, dar puterea unui gînd poate ține în clește sufletul cuiva și o viață întreagă și nu-l slăbește decît în moarte sau odată cu nimicirea celui care i-a prins astfel sufletul. Cuvintele, devenite stranie obsesie: voia să mă identific cu înțelesul pe care li-l dădea ea, nu era nici o îndoială, înțelesul lor ar fi izbucnit indiferent de ce soartă aș fi avut parte; spiritul ei destructiv s-ar fi pus în mișcare oricum, chiar dacă aș fi urcat pe spirala celei mai strălucite cariere. Da, totul era pierdut, trebuia să plătesc.

A doua zi după prînz mă pomenii cu Tasia în casă, care îmi spuse că Matilda a plecat pentru cîteva zile la București și a rugat-o să aibă grijă de Silvia. „La București?! mă mirai. Ce să caute acolo?" „Nu știu, zise Tasia în timp ce îmbrăca fetița, nu mi-a spus." Și continuă să vîre într-o plasă lucruri de-ale copilului. „Dar ce faci acolo?" zisei. „Așa mi-a spus Matilda, s-o iau pe Silvia la noi cît lipsește ea." „Nici vorbă, lasă copilul aici, sau crezi că eu și Ana nu sîntem în stare să avem grijă de ea?" „Am crezut că așa v-ați înțeles", zise Tasia mirată. „Cum să ne fi înțeles dacă nici nu mi-a spus că pleacă!" „Bine, treaba voastră." „Ta-taaa, zise atunci Silvia, ci mergem la plimbare?" „Mergem, dar întîi du-te și te culcă."

Intrai în bibliotecă, închisei ușa și mă așezai la birou cu capul pe brațe. Glasul Silviei mă picnise, cînd spusese *ta-taaa*, căci astfel îi ieșea ei acest cuvînt din gură, nu scurt, tata, nici inexpresiv, nici alintat, nici rîzgîiat ci ca o mică notă muzicală, pură ca un izvor în care chemarea era cîntată și legănată și învăluită într-o tandrețe celestă. Și parcă ar fi fost pe deplin conștientă de magia cuvîntului-melodie, fiindcă întîi îl lăsa să fie auzit, făcea o pauză și abia apoi spunea ce voia de la tata. Uneori nu voia nimic! Nu mai urmau alte cuvinte. Cu neputință de evitat certitudinea că această melodie nu era doar a glasului ei, ci a fragilei ei simțiri, a micului ei suflet, căci mai auzisem copii spunînd

mamă și tată, dar nici unul ca ea, și aș fi putut să i-l disting chiar în înaltul cosmos, dintr-o multitudine de alte glasuri ale tuturor copiilor care s-ar urca în vastul univers. Ce ne ține în viață, altceva? Nu facem totul ca această melodie să nu piară de pe pămînt și să rămînă mereu în noi ca o armă supremă împotriva sorții?

Valul trecu, intrai în baie, mă uitai în oglindă, îmi spălai cu apă rece trăsăturile strîmbate și ochii tulburi și revenii lîngă Tasia. Dar ea ghici ceva și o lungă tăcere se așternu. Într-un tîrziu zise: „De, Victore! Bine-ar fi să vă împăcați! Zic și eu așa, dar cine poate să știe ce se întîmplă între doi inși cînd rămîn singuri?"

Și se ridică și plecă.

CAPITOLUL XXIV

Iar eu începui să mă plimb încet prin frumosul apartament. Ce-o fi făcînd ea la București? mă întrebai. Și ce fac eu singur pînă se întoarce? Aveam nevoie de ea, să apucăm amîndoi mai departe de otgonul de ură care ne lega și să tragem de el cu toate puterile pînă îl vom rupe. Fiindcă simțeam că altfel n-o pot părăsi, deși ieri mi se păruse că eram liber. Plecînd, rămîneam înlănțuiți, iar ea, cu fetița alături, ar fi jubilat de ura mea neputincioasă, mai liberă decît mine. Iar dincolo de toate acestea ar fi stăruit în mine, devenind obsesie, întrebarea încăpățînată: ce era de fapt în inima acestei femei? Fiindcă nu puteam admite – și întrebarea aceasta mi se punea nealterată, totdeauna cînd rămîneam singur, chiar și ascultînd istorisirile vesele ale lui Vintilă, chiar și cînd, crezînd că uit, mi se întîmpla să rîd în hohote – nici una din cauzele pe care le întrezăream stînd de vorbă cu ea. Era fascinant: într-o zi mi-a spus: „ești pe jumătate mort”. Asta mă limpezea, atunci chiar totul devenea simplu și firesc, și viața mea împreună cu ea, imposibilă. Repede însă, chiar a doua zi cînd n-o mai vedeam, certitudinea aceasta se spulbera. De ce? Nu mai înțelegeam cine îi alimenta ura. Eu?! Prin ce? Știam ce înseamnă să nu mai iubești, asta mi se păruse totdeauna simplu și firesc, să-i spui cuiva sau să ți se spună: nu te mai iubesc. În clipa aceea înstrăinarea celuilalt ți se transmitea, cum mi se întîmplase mie atunci, în fața Universității, cu Căprioara. Ce dracu poți să mai faci cu cineva care nu te mai iubește! Ia uite! Se și vede, nu mai e același chip pe care îl știai, care se lumina cînd te vedea, ai cărui ochi străluceau întîlnindu-i pe-ai tăi, a cărui gură avea un contur dulce, un surîs... Nu mai sînt toate acestea. S-a dus! A murit! Ceea ce știai tu îți rămînea în inimă nealterat; ce poți face cînd cineva nu mai e? Melancolia care năvălește asupra ta e blîndă și învăluitoare, puterea ta de a

iubi rămîne neatinsă. Întrebările care vin ulterior nu au mare putere, chiar dacă afli că ai fost trădat. Ce înseamnă trădarea? E o formă urîtă de a ți se spune că nu mai ești iubit. Urîtă, desigur, te poate ispiti să te răzbuni, frumoasă, s-o iubești mai departe, chiar dacă știi că nu va mai fi nimic. Uitarea însă vine oricum, și acest lucru îl simți cu certitudine și simți chiar o bucurie că ești liber de cineva care, desigur, nu te-a iubit prea tare din moment ce a putut să te părăsească. Mai bine! Adio!... *Balayé les amours, avec leur trémolos, balayé pour toujours, je repars à zéro!* Da, dar ura? Poți cînta la fel de patetic și jubilator: *Balayé la haine?* Cum?! Încercați! *Essayez donc repartir à zéro!...*[1]

Deschisei încet ușa camerei unde dormea Silvia, s-o trezesc și să ieșim. „Ce e cu tine, îi spusei, tu n-ai dormit deloc!" „Ba am dormit, dar nu mult", mărturisi ea, ca să împace și minciuna și adevărul: vrusese să doarmă, dar nu putuse. Mă așezai pe marginea patului și, prefăcîndu-mă că n-o privesc direct, o contemplai în tăcere, cu pleoapele pe jumătate închise. „Ta-taaa!" zise. Era o chemare, de astă dată am simțit că vrea să spună ceva. „Da tată!" murmurai. „Ta-taaa, reluă, eu cînd te văd că vii la mine și te așezi pe pat, mă uit la tine... și... și nu știu ce să-ți mai spun..." De cîtva timp nu mai dormea pe brînci, se făcuse mai vioaie și abia aștepta să mă întorc acasă și s-o iau la plimbare. Nu era prea voinică, curînd o dureau „piscioalele" (o dureau sau îi plăcea în brațe?), și îi plăcea mai ales, cînd se întîmpla să am și treabă în oraș, să intru în marea librărie din centru, sau să cumpăr ceva din vreun magazin. „Și ce-ai vrea tu să-mi spui și nu mai știi ce?" o întrebai. „Ta-taaa, zise, mergem la cișmar?" *Scînteia* gîndirii ei țîșnise cîteva clipe, dar apoi uitase, poate că nici nu știuse că exprimase atît de limpede neputința ei de a da glas la ceea ce simțea cînd mă vedea lîngă patul ei. „Mergem, tată, zisei. Bine că mi-ai adus aminte!" Asta se întîmplase acum cîteva zile, dar nu observasem că i-ar fi plăcut mica dugheană a „cișmarului". Uite că îi plăcuse și, ca odinioară copilului Creangă, îi plăcea și ei să-l vadă iar pe acest nou Ciorpec, așezat pe scăunelul lui, chel ca și acela, mustăcios și înconjurat de calapoade și de rafturi de încălțăminte dată la reparat. „Sus! o îndemnai. Hai să ne îmbrăcăm!"

[1] „Am izgonit iubirile trecute, cu tresăririle lor, le-am izgonit pe vecie, eu o iau de la capăt!"; versuri din *Je Ne Regrette Rien*, faimoasa melodie al lui Eith Piaf; continuă mai apoi: „Izgonește ura".și „Încearcă s-o iei de zero". *(fr.) (n. r.)*

Se ridică și legănîndu-se ca o rățușcă mi se lăsă în brațe. Avea și ea pijama! Dulapul ei, cu rochițele, șosetele, încălțămintea, toate minuscule, așezate în ordine pe rafturi. Mă lăsai în genunchi s-o ajut să se îmbrace, îi scosei așa-zișii pantaloni ai pijamalei, din care ea își trase picioarele, sprijinindu-se cu o mînă de umărul meu, apoi o îmbrăcai cu o rochiță albă cu buline albastre care îmi plăcea mie și în care părul ei încă blond se încurcă și i se încurcară și brațele încercînd să nimerească singură mînecile (nimerea pe alături și nu-și corecta mișcarea pînă nu vedea că brațul îi ieșea tot gol prin aer și ni se amestecară la amîndoi mîinile din pricina impulsurilor ei foarte neprecise, dar zvîcnite, care o făceau ca și atunci cînd îi îndreptam eu mîna spre golul mînecii să nimerească totuși anapoda), îi încheiai cataramele de la sandale și crezui că era gata. Nu, că s-o pieptăn! „Unde ți-e pieptenele?!" „Nu știu", zise. „Cum nu știi, fată mare și nu știi unde îți sînt obiectele tale de toaletă?" „Ba da", zise și se duse și trase foarte sigură un sertar și luă de-acolo pieptenele. „Păi vezi? Ziceai că nu știi? Ia te rog să nu te răsfeți!" O întorsei cu spatele și începui s-o pieptăn. „Adu-mi o fundă să-ți leg părul!" Nu, că să-i fac codițe! „E prea complicat, îi spusei, uite ce bine îți stă așa cu părul legat la ceafă, te face și pe tine mai mare."

Îi privii chipul și pentru întîia oară, văzînd-o din profil, văzui profilul meu, dar un profil de vis... Rămăsei tăcut, stăpînit de un sentiment de triumf. Dacă seamănă cu mine întru totul, și în temperamentul ei, va trage spre mine orice s-ar întîmpla, îmi spusei. Am pentru ce trăi și alți copii nu voi mai face! Nu va fi o fată isterică și voi veghea să nu-mi repete eșecurile. Va plăcea și o voi învăța să aștepte și să aleagă, chiar dacă va fi să i se întîmple să fie izolată în adolescența ei, cum mi s-a întîmplat mie. O s-o văd zilnic dimineața, fie și doar cîteva minute, cînd o să înceapă să meargă la școală. Da, voi face parte dintre acei care, despărțiți ca și mine de... „Ta-taaa! La ce te gîndești?" Tresării și mă ridicai. „Mă gîndeam că nu mai ai mult și te duci și tu la școală", îi spusei. „Cît mai am?" „Hm! Vreo trei ani!" „Mi-arăți și mie școala?" „Cam devreme, reflectai, mai e pînă atunci!" „Păi ziseși că nu mai e mult!" Izbucnii în rîs! Așa era! Iat-o sesizînd o contradicție! Îi răspunsei că nu mai are mult dacă te gîndești că avusese și ea odată două săptămîni, pe urmă o lună, cînd o botezam, pe urmă... Și tăcui... Pe urmă tatăl ei fusese trimis în minele de plumb...

„Ta-ta, cînd împlinesc eu patru ani?" mă întrebă apoi după ce ieșirăm din casă. „Peste vreo două luni – așa!" „Și ce-mi cumperi?" „Nu-ți cumpăr nimic, îi răspunsei eu supărat, gîndind: ia te uită, de pe acum știe că trebuie să i se cumpere... Îți cumpăr o minge!" îi spusei. „Păi minge am!" „O păpușă mare!" „Păi am și păpușă!... Ta-taaa, ci să-mi cumperi o trotinetă." Surîsei. Cînd punea un ci înaintea cuvintelor era la ea semn de mare tandrețe. „Bine, ci să-ți cumpăr, îi spusei. Dar unde ai văzut tu o trotinetă?" „În parc, la copii!" Ai fi crezut, auzindu-i felul cum rostise „la copii", că îi vedea pe aceștia cu detașare, ca și cînd ea, în orice caz, nu mai era copil.

În mod ciudat, singurătatea mea cu ea se accentua, dar era senină și dulce. Gîndul la maică-sa de asemenea se lumina, brutalitatea răului a cărui apăsare îmi amorțea sufletul se detașa de Matilda. Acest rău nu mi se mai părea o emanație a voinței ei deliberate – de a trăi în el și de a mi-l transmite, ci ceva străin, cu care ea nu putea să lupte. Împreună, mi se părea că se confunda cu natura ei intimă și jubila trăindu-l, așa cum jubilează cei ce iubesc, cu Silvia mi se părea că maică-sa e nefericită și că suferea urîndu-și bărbatul. Asta mă făcea să uit, ca să tresar totdeauna la întoarcere, cînd descopeream că nici vorbă de suferință la Matilda, și nici un caz nefericire. Clipe grele, fiindcă descopeream mereu cum de fiecare dată mi se furișa în inimă, nedorită, speranța unei apropieri. Cu atît mai violentă și mai urîtă era ciocnirea care urma. Lua fetița în brațe și o copleșea cu duioșii insistente și ostentative, o ținea tot timpul pe lîngă ea, o chema în bucătărie... Eu nu mai existam, încerca, adică, s-o facă să uite cu cine a fost la plimbare, să-i arate deci că numai ea, mama ei, o iubea cu adevărat, ceea ce se și întîmpla (cel puțin în aparență), fiindcă greu mai prindeam după aceea privirea copilului și pînă a doua zi nu mai auzeam decît rar mica ei melodie, și atunci doar în șoaptă și numai cînd maică-sa o mai slăbea... O iubea pe maică-sa? Neîndoielnic, și Silvia *mă uita* cu adevărat în prezența ei, dar eu știam (fiindcă începusem să observ) că atunci cînd o luam la plimbare puternica forță de atracție a Matildei înceta, nu-i pomenea niciodată numele, nu zicea „vreau la mama", sau să dorească, fără s-o spună, să se întoarcă mai repede acasă și s-o vadă, și mica melodie pe care Silvia o ținea pentru mine ascunsă în suflet

reînvia. Mă purtam însă cu ea fără efuziune, pentru a nu-i scinda de pe acum fragila ei simțire. Mi se strîngea însă inima și mă întrebam dacă nu se și scindase cînd vedeam, la întoarcere, cum privirea ei atrasă de prezența mamei nu mă mai vedea... Ce se va întîmpla, îmi spuneam, cînd nu voi mai fi zilnic în casă, și cînd (nu mai aveam nici o îndoială) Matilda îi va spune fără urmă de ezitare: tatăl tău te-a părăsit? Copilul va afla ce e minciuna fiindcă eu îi voi spune că n-am părăsit-o și n-o voi părăsi niciodată... pusă între tată și mamă, pe cine va crede? Desigur, întîi pe ea, fiindcă avea dovada, da' și eu aveam una... Atît de mică, silită să înțeleagă ceea ce nu putea fi încă înțeles!

O dusei de astă dată direct în parc, „la copii", spunîndu-i că pe la „cișmar" o să trecem la întoarcere. Ne așezarăm pe scaune și deschisei o revistă de filozofie pe care o cumpărasem în trecere, de la un chioșc. O simții însă de îndată că se ridică și o văzui îndreptîndu-se spre un băiat care fără s-o cunoască o chema, dar nu-l auzisem rostind vreun cuvînt. Parcul era plin de cărucioare, bunici, părinți tineri, îngrijitoare plictisite că la această oră nici un soldat nu-și făcuse apariția. Se opri la mică distanță de el și se uitară unul la altul, ca și cînd s-ar fi pomenit fiecare în fața unei oglinzi. Un timp tăcură încremeniți, cercetîndu-se fără să înțeleagă nimic, dar el veni apoi mai aproape și îi spuse ceva. Ce anume? Ea îi răspunse și îl părăsi, băiatul se răsuci într-un picior și dispăru. Ce mesaj îi transmisese? Secret mare, Silvia se așeză cuminte lîngă mine și nu zise cîtva timp nimic. Redeschisei revista. Nu era nici un fel de filozofie în ea, articole despre imperialism, care a ajuns în faza sa ultimă, cînd a început să putrezească, despre primul nostru cincinal și altele de acest gen... „Ta-taaa, zise Silvia, în partea ailaltă a parcului au dat drumul la călușei." Aha! Deci ăsta era mesajul! „Bine, tată, mergem", și mă ridicai și lăsai revista pe bancă.

Erau amestecați cu trăsuri cu patru locuri, iar ceva mai încolo scaune sburătoare, învîrtite de un motor vechi care pufăia și trosnea parcă ar fi tăiat lemne. Numai călușeii, ca pe vremuri, erau puși în mișcare de un cal, care alerga și el pe lîngă cei din lemn, dînd foarte des din cap și sfornăind vesel, ca și cînd și-ar fi dat seama că omuleții pe care îi plimba în cerc nu știau ce e un cal adevărat și voia să le arate. Cînd cursa se opri, o ridicai pe Silvia în brațe și o pusei într-o trăsură. Avui

de îndată strania senzație că o s-o pierd cînd o văzui amestecată cu încă alți trei, și calul, punîndu-și capul în piept și făcînd o închipuire de săritură, își reluă cursa, și chipul Silviei începu să treacă pe lîngă mine ca o părere. Gata, nu mai era a mea, intrase și ea în această lume care îți dădea senzația că zbori și te va duce departe într-o călătorie miraculoasă și fără sfîrșit, cînd de fapt ea te întorcea în fiecare clipă înapoi în cerc, mereu înapoi în jurul axei lui, stătea pe loc, deși punea totul în mișcare și în curînd se va opri! Călătoria s-a terminat, gata, jos, e rîndul altora! Credeam că o să strige de bucurie ca alții, dar ea stătea tăcută, atît de mică, desigur nu speriată, dar nici veselă că zbura. Și dacă lanțul trăsurii se rupe? mă pomenii întrebîndu-mă, și dacă nu se ține bine și o să cadă? Și o strigai, dar nu mă auzi, fiindcă văzusem că chiar nu se ținea: „Silvia, apucă-te cu mîna de trăsură!" Mi se părea că nu se mai termină și că goana calului se întețește, îi auzeam clopoțeii de la gît clinchetind și sforăitul lui de încîntare, căci era bine hrănit, gras, deși cam bătrîn, însă mișcarea îi plăcea și lui... Uneori se prefăcea că vrea să-i muște pe copii și își pleca lungul lui cap într-o parte, prins în inima lui de cal de o ciudată efuziune pentru mogîldețele acelea din jur, care de cînd trăia el nu mai creșteau deloc... Altădată, în timp ce alerga, cînta o goarnă, acum goarna încetase, dar lui îi cînta încă pesemne în urechi de era atît de exuberant... Fără să i se spună ceva, începu să-și înmoaie elanul și apoi se opri singur. Timpul cursei se înscrisese demult în memoria lui și știa, desigur, cînd se termina. Copiii se dădură jos unii încă veseli, alții fără prea mare chef, în timp ce cei ce așteptau, înghesuindu-se de nerăbdare, umplură trăsurile și încălecară călușeii de lemn. „Ți-a plăcut, tată?" o întrebai pe Silvia luînd-o în brațe. „Da!" „Mai vrei o dată?" Avu o ezitare... „Mai tîrziu!" zise. Înțelesei că nu se omorîse de plăcere și că doar curiozitatea fusese mare.

În mijlocul parcului era un havuz, aproape un lac, plin de lebede, iar alături, ridicat puțin pe o coastă de deal, un local care servea bere, gustări, cafele, înghețată, prăjituri. Mă așezai cu fiica mea la o masă. „O bere pentru mine, îi cerui chelnerului și..." „Și pentru domnișoara o înghețată", mă completă el. „Poate vrei o prăjitură?" o întrebai. Dădu din cap: nu! „Ta-taaa, zise ea, după ce chelnerul se îndepărtă, tu ești răgușit!" Tresării. Și mie mi se păruse cînd dădusem comanda,

îmi auzisem glasul, ceva străin, puțin spre bas, o clipă. Tușii. „Și acum mai sînt răgușit?" „Da..." Tușii din nou. „Dar acum?" „La fel..." „Cine știe ce-o fi, zisei, oi fi răcit și eu nu simt... Mănîncă încet înghețata, să nu răcești și tu..."

Îmi aprinsei o țigară cu berea înainte, în timp ce Silvia își sorbea parcă înghețata, făcea elipse mari cu brațele, scotea limba, răsucea lingurița în aer... Bine, gîndii, dacă într-o zi o să mă întrebe unde lucrez, ce-o să-i spun? Într-o zi cînd o să înceapă să se ducă la școală... Așa mici, copiii încep să se laude cu părinții lor. Tata e doctor, tata e inginer, maistru, mama e arhitectă... Dar tatăl? Tatăl tău ce e? Ei? Ce e?!... Ar putea Ion Micu, la el în redacție...? „Ta-taaa, la ce te gîndești iar?" „Ascultă, mă înfuriai, ce faci tu cu înghețata aia?" „O mănînc!" „Nu s-ar zice! Ia vino încoace!" Voiam s-o strîng în brațe, s-o sărut, să-mi lipesc obrazul de al ei, s-o mîngîi... O pusei pe genunchi, înmuiai un șervețel de hîrtie în paharul cu apă, îi ștersei mînuțele și bărbia, îi desfăcui părul care n-avea nimic și îl legai la loc și abia după aceea îi ținui micul ei chip aproape de al meu. „Silvia, fetița, îi spusei, codița, tata te iubește..."

Avea aerul că știe, fiindcă nici o schimbare de expresie nu se produse pe chipul ei. Pe drum, la întoarcere, ne întîlnirăm cu un cîine și ea vru să se apropie de el. Era un cîine vagabond și o oprii, explicîndu-i că s-ar putea s-o muște din prostie... Se vedea că e un dulău nerod, care nu reușise să se lipească și el de-un stăpîn, pesemne nimeni nu-i găsise vreo calitate și toată lumea îl gonise, și atunci se resemnase să trăiască pe străzi, dar avînd aerul că dacă nu e al nimănui e al tuturor... Era un mister cine îi dădea să mănînce, fiindcă nu era ogîrjit. Ia să vedem, mă oprii și îl chemai. El își îndoi trupul spre o formă de covrig, chiar a îndoială, și lăsă capul în jos parcă spunînd: „Nu e sigur că dacă vin nu-mi dai un picior, așa că mai bine aștept, dacă vrei vino tu la mine, deși nici atunci nu știu dacă sînt ferit de cine știe ce surpriză". Încît, apropiindu-ne de el, se îndepărtă, păstră o distanță și umilit de propria-i lașitate ne așteptă, pentru ca din nou să se retragă. Altfel avea o curbură frumoasă a burții și picioare înalte de ogar, botul lung... L-aș fi luat cu mine dacă ar fi intuit că apăruse pentru el o ocazie să se aciuiască pe lîngă o casă. „Crezi că are cineva timp să-ți descifreze soarta ta de cîine! îi spusei. Ai rasă în tine, dar cine știe ce apucături!

Ești, oricum, slab sufletește, ți-ai pierdut încrederea în oameni, o să mori călcat de o mașină, ori or să te prindă cei de la ecarisaj și or să-ți ia pielea, iar din carnea ta să facă cel mai bun clei!"

Intrarăm în marea librărie centrală în care nu răsfoii nici o carte, mă uitam doar pe deasupra, în timp ce Silvia, care nu ajungea nici cu capul pînă la ele, se agățase cu mîinile de marginea mesei, curioasă să vadă ce era acolo sus pe mesele lungi. Ce putea să fie? Cărți, după formă! Îi cumpărai una care promitea ceva bun, *Familia Roademult*, și de la papetărie niște abțibilduri. Cuvîntul îi plăcu și îl repetă pe drum insistînd să i le arăt. „Ți le arăt acasă, cînd o să te învăț cum să le tai și să le lipești..." Trecurăm apoi pe la „cișmar". Silvia era răpită, nu știu ce-i plăcuse ei aici: ciocanul meșterului, sula pe care o înfigea în talpă, faptul că nu se grăbea după ce intrai la el și abia după ce termina de bătut cuiele de lemn pe care le ținea în gură își ridica privirea și se uita o clipă la tine? Faptul că avea lîngă el un mic aparat de ebonită care se alimenta dintr-o priză ascunsă printre rafturi și cînta în surdină? Îmi dădu pantofii, îi plătii și ieșirăm, dar apoi îmi veni un gînd și revenii. „Domnu' Suciu, îi spusei, ai putea să-mi faci o curea pentru fetiță?" „Ce fel de curea?" „Una subțire, pentru sărit..." „Așa, pentru joacă?" zise cizmarul. „Da, cu o buclă la capete, s-o poată ține și s-o întoarcă peste cap." „Da' e prea mică ea pentru jocu-ăsta", zise cizmarul. „Nu sînt mică", zise Silvia. „Bine, fata tatii, conveni cizmarul, ia să-ți iau eu măsura. O să-ți fac una așa frumoasă împletită în trei." „Să nu fie prea groasă", observai. „Nu, că am eu grijă, zise cizmarul măsurînd-o pe fetiță cu o sfoară. Mîine e gata!"

Iar acasă ne apucarăm să tăiem abțibilduri. Îi lipii eu primul un iepuraș pe tăblia albă a patului. „Vezi?! îi spusei. E foarte frumos!" Apoi o lăsai să văd ce face cu foarfeca. „Acuma să pui alături de el un ursuleț." Dar îl strică, îi tăie capul. Forfecuța n-o asculta. Migălirăm însă amîndoi vreme îndelungată pînă ce în dormitor începu să se lase întunericul. „Ta-taaa, zise ea deodată, văzîndu-mă absorbit cu micile figuri. Nu trebuie să terminăm toate accibildurile într-o singură zi!" Tresării. O luai în brațe și de astă dată începui s-o sărut fără nici o reținere. „Așa este! îi șoptii, nu trebuie totul consumat într-o singură zi! Nici măcar într-o singură viață! gîndii. Și ce dacă o viață nu se împlinește? Se va împlini alta, după tine."

Și gîndul îmi zbură în clipa aceea la uitatele mele caiete. În întuneric stăteau în beciul bunicului, dar și mai în întuneric stăteau parcă în amintirea mea. Le voi mai scoate vreodată de-acolo? mă întrebai. Vor mai reînvia retezatele mele elanuri? Dar gîndul, țintuit parcă, nu zbură și inima nu mi se încălzi.

CAPITOLUL XXV

A doua zi se prezentă iar cavalerul ei și îi spuse nu știu ce nou secret. Că, mi-l dezvălui Silvia de îndată, s-o las și pe ea să se ducă și să se joace cu copiii. Cum s-o las? Dacă se pierdea? „Nu mă pierd, tată!" îmi răspunse cu atîta siguranță de sine, încît șovăii. „Bine, îi spusei, merg și eu cu tine. Unde sînt copiii?" Băiatul îmi arătă direcția havuzului. De astă dată cumpărasem de la un chioșc *Luceafărul literar*, curios să văd și eu ce publica Ion Micu. Începui să-l răsfoiesc ridicînd din cînd în cînd privirea neliniștit spre fetiță cînd n-o zăream de îndată în droaia de copii care se zbenguiau printre copaci.

Revista condusă de Ion Micu, în afara unor traduceri din lirica germană semnate de marele poet și filozof și de note polemice al căror sens îmi scăpa fiindcă autorii și cărțile la care se refereau îmi erau necunoscuți, era aproape ilizibilă. Totuși, mă hotărîi să citesc pînă la capăt o nuvelă, să văd și eu ce se scrie... Autorul descria un conflict interior al unui țăran care tocmai se înscrisese în gospodăria agricolă colectivă. Ce se întîmplase? Se înscrisese el, dar în prealabil își vînduse boii și acum avea mustrări de conștiință. Nu putea să doarmă: auzi, ei îl primiseră cu brațele deschise și el îi înșelase! Dar ce era de făcut? Banii primiți pe boi îl frigeau, cum să înceapă el o viață nouă cu o astfel de amintire? Și după mai multe zile de frămîntări îi veni un gînd; autorul însă nu-l dezvălui, ca să-i urmărim eroul cu răsuflarea tăiată și să-i urmărim și gîndurile (monolog interior!), ce-o să zică președintele cînd o să audă, ce-or să zică ceilalți, care negreșit se vor aduna buluc în curtea gospodăriei cînd o să-i dea drumul... Cui, la ce? Ei, *suspense*, oricum va fi mare tulbureală și el va putea apoi să umble cu fruntea sus și să doarmă liniștit. Pînă la urmă aflăm în sfîrșit că voia să cumpere un motor și să-l predea, gratis, bineînțeles, gospodăriei. Ce fel de motor? Nu se spunea, de tăiat lemne, de scos apa, cumpărat de la cine,

de la un magazin de stat sau de la un particular. Începe apoi o mică odisee a transportului, ba într-o căruță de ocazie, ba în spinare, gîfîind și asudînd. Și iată-l cu el în curtea gospodăriei. Și aici autorul deveni deodată foarte realist și în același timp foarte modern, eroul nu triumfă (eroii moderni acționează riscînd și încheind printr-un eșec), numai că prin curtea gospodăriei erau doar cîțiva oameni, președintele lipsea, iar motorul, ca să stîrnească tulbureală, trebuia întîi de toate să meargă. Ei, nu mergea, pufăia îngrozitor, tușea, exploda învăluindu-l pe erou într-un fum negru și înecăcios. Da, viața e un fum, dar merită să lupți cu ea și să învingi și mai ales să rămîi în această luptă cu conștiința curată. Ăsta era sensul pe care îl sugera acest final neașteptat. Prinsei gust să mai citesc o nuvelă, inventivitatea falsului e și ea atrăgătoare, și de astă dată autorul chiar reuși să-mi descrețească fruntea. Eroul, un ardelean dintr-o bucată, tot un țăran, intră în biroul președintelui sfatului popular, își ia căciula din cap, o izbește de podea și strigă: No, președinte! Apăcă eu fac reclamație la Comitetul Central! No, ce e!? zice și acela alarmat. No, zice țăranul, eu vreau să dau mai mult, și ăla de la baza de recepție nu vrea să primească. Eu fac reclamație, merg pînă sus! No, ce să dai, mă Toadere? Că nu înțeleg! Apoi, no, cote, mă! zice țăranul. Cotele aferente? întreabă președintele. No, lasă-le pe-alea, zice țăranul neaoș cu o mîndrie vînjoasă, peste alea eu vreau să dau mai mult, mă! Și începe conflictul între eroul cu înalta sa conștiință patriotică (fiindcă predarea cotelor către stat era o datorie patriotică, iar el voia să predea mai mult!) și inerția eternă a birocraților, conflict care se rezolvă în favoarea celui dintîi. Era, cumva, în publicarea acestor nuvele, ascunsă, ironia sarcastică a lui Ion Micu? Desigur, fiindcă nu puteam să-mi închipui că i-ar fi plăcut acești ilari continuatori ai lui Slavici și Rebreanu, dar asta numai pentru că eu îl cunoșteam, ce trebuiau să creadă însă cititorii care nu știau că redactorul-șef al acestei publicații e un om atît de subtil încît publica aceste texte ca să-i înveselească? Ce-ar fi trebuit să fac eu acolo dacă m-ar fi angajat în redacție, cum îmi dăduse de înțeles? Dacă astfel se scria, sau dacă, oricum, numai lucruri din astea puteau apărea, care ar fi fost rolul meu? Să caut, adică, să aleg texte mai bune? Nu mă simțeam calificat și nici adaptabil, nu aveam „ironia” de a face pe micul diavol, să acționez adică într-un fel și în același timp să fac cu ochiul că trebuie să se

înțeleagă altfel. Cum să se înțeleagă? Cititorul e un om serios, și era, practic, imposibil să-l inițiezi într-o parodie care nu purta acest titlu... Nu era „om de litere" pe care să-l inviți la braserie și să-i explici că... el era doar cititor, adică un ins care dacă deschidea o revistă căuta în ea contactul cu marile probleme ale lumii în care trăia și al căror înțeles mai adînc fie că îi scăpa (lupta lui grea pentru existență îi închidea adesea orizontul), fie că, dimpotrivă, intuia acest înțeles și dorea să-i fie confirmat de spiritele alese care puteau scrie și publica. Ion Micu, cu sarcasmul și umorul său denaturat, era, ăhă, departe de determinările eterne ale cititorului de totdeauna, care căuta în artă atît uitarea (căci ficțiunea artistică este, pe un plan desigur superior, un drog), cît și inițierea într-un univers superior, care să-i reamintească verticalitatea noastră în spirit, cum spune Kierkegaard, cînd viața ne pune adesea în genunchi... Nu, nu voi lucra într-o astfel de redacție... Erau mai interesanți Vintilă, Bacaloglu, Calistrat... chiar și famenul de Pantelimonescu, prin plictisul inexplicabil pe care ți-l inspira de îndată ce deschidea gura... Nu, n-aveam chef să învăț formele de simulare și disimulare a gîndirii ca să-mi creez iluzia că rămîneam liber cînd hotăram publicarea unor texte de a căror stupiditate eram conștient. Cel puțin cînd albeam cu var trunchiul unui copac puteam gîndi că sînt grădinar. Dar acolo ce puteam gîndi că sînt? Cel mult un regizor de circ care dădea spectacole într-o arenă goală...

„Ta-taaa", mă trezi Silvia din aceste reflecții. Mă uitai la ea cum se așază pe scaun alături de mine cu aerul că n-are nimic de spus, deși nu numai glasul, ci și mișcările ei, mimînd o discretă nepăsare afectată, arătau că părăsise joaca cu un anumit gînd... „Ei, ia zi-i!" „Ta-taaa, hai să căutăm ci niște flori..." Acest ci era la ea, pe lîngă expresia extremei tandreți, și a dominației unei idei pe care o dorea negreșit să fie împlinită. „Da? zic. Bine, hai să vedem pe unde le putem găsi!" Pornirăm în căutarea lor, dar nu se vedeau decît prin ronduri, și de-acolo n-aveam voie să le culegem. Silvia însă nu era de aceeași părere și nu se arătă deloc convinsă cînd îi spusei că aceste flori nu erau puse să fie rupte. Îmi răspunse printr-o tăcere care avea viziunea unui alt adevăr. „Da' ce vrei tu să faci cu florile?" Se uită la mine cu ochii mari și îmi șopti: „Ci sînt flori pentru mireasă!" „Mireasă?! Care mireasă?" o întrebai, ghicind că pesemne o făcuseră pe vreo fetiță mireasă și porniseră toți să

caute flori. „Ci vin să-ți arăt”, zise, și îmi apucă mîna și mă duse undeva alături de cîrdul de copii, printre care însă nu zării nici o mireasă. „Uite, ta-taaa”, îmi spuse. Lîngă un copac văzui un buchet mare de garoafe, dar care nu mai erau foarte proaspete, iar prin preajmă flori de rînd împrăștiate, petunii, trandafiri, cîrciumărese, astea însă rupte de curînd... „Da, tată, zisei, văd, dar unde e mireasa?” „Vine”, zise. „Dar unde e? Care dintre voi?” „Nu e dintre noi!” „A, nu e dintre voi? Dar unde ați văzut-o?” „Ci, n-am văzut-o!” „Atunci de unde știți că vine?” Nu-mi răspunse. „Și cine v-a spus vouă că sînt pentru mireasă? Cine le-a adus aici?” Dădu imperceptibil din umerii ei mici. „Ci le-am găsit aici, zise, și copiii au cules altele, și eu n-am cules, că mi-a spus un om că nu e voie...” „Păi sigur că nu e voie...” „Da’ vreau să pun și eu, ta-taaa”, spuse cu un regret neașteptat, care îmi aminti că ritualurile pe care le cere un eveniment care se produce în lumea copiilor nu mai sînt simplă joacă, ci reprezintă participarea totală a simțirii lor la misterele existenței. Ce era o mireasă? Hm! Un fel de zînă care putea fi văzută... „Bine, îi spusei, luăm de la noi din curte trandafiri și...”

Credeam că are să uite, dar a doua zi îmi reaminti și trebui să-i fac un buchet. Îi străluceau ochii și se duse direct la copac, se aplecă și le așeză cu mișcări reculese lîngă garoafele veștejite. Apoi se ridică și se uită vrăjită la grămada aceea de flori care între timp mai crescuse... „Și cine a spus, tată, că sînt flori pentru mireasă?” o întrebai. Nu știa! Bineînțeles unul dintre ei, pe care dacă l-ai fi întrebat s-ar fi arătat și el nedumerit și n-ar fi confirmat că el spusese. Mitul miresei care trebuia să vină ținu cîteva zile și se stinse în propriile lui flori inițiale, care se veștejiră atît de tare, încît întreținerea lor își pierdu înțelesul: mireasa așteptată nu venea... Rămînea însă o enigmă nedezlegată: cine aruncase acolo garoafele?...

CAPITOLUL **XXVI**

Din mitul inocent al copiilor mă smulse Matilda cu o violență neînfrînată. Se întorsese parcă de la București cu o falcă în cer și una în pămînt. Ce era cu ea? Nu-i merseseră bine treburile pe-acolo? Că de ce n-am lăsat fetița să se ducă la Tasia? Tot nu m-am învățat cu gîndul că acest copil nu mai e al meu? „Nu, îi spusei cu simplitate, cu atît mai liniștit cu cît era ea mai dezlănțuită, nimeni nu se poate învăța cu gîndul că un copil al tău nu mai e al tău. Și adăugai: tot nu te-ai învățat cu acest adevăr indestructibil?”

Se uită la mine și avui sentimentul că tot ceea ce e într-o ființă umană nedeterminat și insondabil se urcase la suprafață și fierbea. Mi se transmise net o senzație de neliniște, ca în fața unei primejdii nedefinite, dar iminente. Nu eram pregătit să-i fac față, fusesem fericit în această săptămînă cît lipsise, îmi aminteam că totuși gîndul la caietele mele, chiar dacă nu resuscitase în conștiința mea stinsele elanuri de altădată, o mișcare a inerției tot se produsese, o vagă curiozitate de a le răsfoi, deși presimțeam că în clipa cînd aș face-o o greutate ca de plumb îmi va apăsa mîinile. Ceva îmi spunea însă că a doua oară s-ar putea ca această greutate să fie mai mică. Voiam să-mi protejez această licărire de speranță și evitai ciocnirea cu Matilda. „Nu pleca nicăieri, ridică însă ea glasul, cu o tonalitate parcă de tuci. Stai și ascultă: fă-ți toate socotelile, în două săptămîni divorțăm și eu am părăsit acest oraș. Mircea mă așteaptă la București...” „Care Mircea?” tresării eu după o lungă tăcere. „Mircea, căruia îi duceți voi pancartele cu portretul lui la 1 Mai și la 23 August.” „Aha! Ți-a găsit el la București un post mai bun...” „Nu, dragă, mă mărit cu el!” preciză ea cu un glas sarcastic. „Aha! Deci la el ai fost săptămîna asta cît ai lipsit?” „Bineînțeles!” Dar parcă era o ironie, ca atunci cînd sugerezi unui naiv exact contrariul a ceea ce

afirmi: o absurditate, cum să se mărite cu acel Mircea și ce să fi căutat la el? Astfel primim știrile despre noi, drept incredibile, ca să le diminuăm forța de șoc. „Mda, zisei, deci e chestie veche!” „Aha, zise, destul de veche!” „Și de ce ați întîrziat atîta?” „Mă privește!” „Mda! Cam de cînd?” „Vrei să știi?!”

Și se uită la mine cu aerul că nu mă sfătuia să fiu atît de curios. Puteam să am o surpriză. Mă uitai într-o parte și o lungă tăcere se așternu între noi. Știrea nu mă lovi din pricina revelației care îmi cutreieră amintirea ca un șarpe de foc: așadar, acel telefon cînd o surprinsesem vorbind cu o expresie atît de fericită era exact ceea ce intuisem, cu un bărbat vorbea ea, cu mine în casă, și nimic nu era înscenat, nici încercarea de a fugi, cînd își făcuse bagajele, dacă aș fi lăsat-o chiar s-ar fi dus. Da, ar fi plecat să nască în casa altuia copilul făcut cu mine. Îl iubea deci de pe atunci pe acest Mircea. Și atît de străin îi devenisem eu și atît de repede, în mai puțin de un an de viață în doi? Dacă Silvia nu mi-ar fi semănat, astăzi aș fi crezut că fetița nu e a mea. Încercai să-mi amintesc chipul acestui om și descoperii un gînd care îmi venise atunci cînd intrasem în biroul lui și care pierise în aceeași clipă din lipsă de interes pentru vîrsta sa reală; nu arăta atît de bătrîn pe cît îmi spusese Matilda („nu fi gelos, are copii cît noi”). „Cum o să aibă? gîndisem. Doar dacă i-a făcut la douăzeci de ani.” Da, gîndii acum, iată secrete ale celor de aceeași vîrstă. Mircea ăsta trebuie să aibă patruzeci, patruzeci și cinci de ani, mai aproape de Matilda decît mine, mai protector decît nepăsătoarea mea tinerețe. Iar copiii lui, dacă există, nu mai au mamă, trebuie să fi murit și nu pot avea mai mult de cincisprezece ani. Se îndrăgostise deci de Matilda cu toată puterea vîrstei lui mature, sentiment care, amplificat și de puterea reală pe care o avea în această lume (și cine știe dacă nu și de conștiința unui mare destin), plăcuse atît de tare Matildei? Deci de atunci? „Știu de cînd, îi spusei, deci arestarea mea v-a prins bine!” „Să nu îndrăznești să insinuezi că de aceea nu te-a salvat, fiindcă ar fi avut interes să scape de tine! strigă ea amenințătoare. Crezi că ar fi avut nevoie un om ca el? Dimpotrivă, a făcut totul să te scape de aceste caiete, a riscat mari bănuieli și cred că șeful Securității n-a întîrziat să-i trimită un raport la București, care s-a pus la dosarul lui.”

Abia acum resimții lovitura și mă copleși dorința înspăimîntătoare de a i-o înapoia. „Și tu cum ai îndrăznit să-l pui pe amantul tău să mă salveze? îi șoptii. Aș fi preferat să fac zece ani pușcărie decît să păstrez în minte o asemenea amintire. Cum ai îndrăznit, repetai. Cum ai îndrăznit să gîndești despre mine că pot fi salvat cu acest preț? Cum ai îndrăznit să mai trăiești cu mine în timp ce mă trădai cu copilul în burtă!?" Mă ridicai alene, cu o nesfîrșită lentoare, să n-o sperii și în același timp să-mi domin furia care mă zguduia. Mă simțeam bucuros de forța urii care mă zgîlțîia. Da, iată, sufletul meu nu era inert, și odată cu focul urii care se mișca în adîncuri îmi simțeam toate puterile revenind, simțeam în mine forța de a-mi reface viața, de a o relua de-acolo de unde fusese întreruptă... Și o voi face, îmi spusei, și viziunea unei singurătăți fertile, trăind într-o odaie în mijlocul cărților și caietelor mele, îmbogățit de experiența totală a timpului în care trăiam, aproape că mă ameți și începui să mă plimb visător și pașnic prin hol. În sfîrșit, muntele de inerție care mă strivise și de sub greutatea căruia ea credea că n-o să mă mai eliberez niciodată mă părăsise, se dădea la o parte și inima îmi bătea iarăși cu puterea de altădată. În același timp murmuram ca într-un vis cu o stranie duioșie: „Cum ai îndrăznit, Matilda?... Cum ai putut îndrăzni?" Așteptam să-mi răspundă: Am îndrăznit fiindcă pe atunci nu era nimic între mine și Mircea. Dar știam că n-o să răspundă, fiindcă așa cum îi cunoștea ea pe oameni știa că eu n-o voi crede. Totuși, aș fi crezut-o! Aici e aici! Aș fi crezut-o, aș fi crezut cel puțin în dorința ei de a se împăca cu mine, de a scăpa de ură și pentru acest lucru aș fi iertat-o. Pentru ea însă, după cum credea ea, asta ar fi însemnat să se umilească, și de ce ar fi făcut-o?

Pașii mă duseră ca din întîmplare lîngă fotoliul ei. Repetai: „Matilda, îi șoptii, nu mai ai gură? Răspunde, cum ai îndrăznit?... Ai îndrăznit să-mi faci un bine! În timp ce mă trădai! Nu te-ai gîndit? Măcar dacă nu mi-ai fi spus-o cînd am revenit de-acolo, dacă nu mi-ai fi povestit totul cu atîta satisfacție, cu atîta lux de amănunte, n-aș fi aflat-o niciodată, n-aveam de unde. E genul de adevăruri care nu folosesc la nimic și cu care nu te poți împăca. Și m-ai pus și sub protecția lui la ieșire, da, fiindcă eu aveam nevoie să fiu protejat! Și încă ce protecție, bine că a simțit el ceva și nu mi-a «aranjat» nimic. Pentru asta îl respect! Dar pe tine nu! Pînă și cea mai umilă femeie ar fi spus lasă,

măi omule, o să trăim și noi cum o să putem, nu durează el binele pe lumea asta, dar nici răul! În timp ce tu mă trimiteai la amantul tău să mă ajute! Fiindcă era amantul tău, ai trăit cu el în lipsa mea, știu totul, Matilda...”

Ar fi trebuit să strige: nu e adevărat! Dar nu strigă. Era adevărat? Bineînțeles! Sau nu era adevărat și accepta riscul urii mele, ca să-și justifice propria-i ură? Da, așa era, totdeauna urmărise să-mi întrețină ura, iubirea mea o deruta. Dar asta putea să însemne că mă ura fiindcă era culpabilă? Poate de aceea în cei trei ani cît lipsisem crescuse fetița în cultul tatălui? Nu îndrăznise să-mi facă un rău atît de mare și să mă dea mort, dispărut și s-o regăsesc divorțată și recăsătorită, cum li se întîmpla adesea în acei ani celor închiși? Șovăise? Iar căderea mea la întoarcere i se păruse insuportabilă?

Tăcea cu o expresie care îmi amintea o scenă veche, cînd tot astfel se aflase sub tirul acuzațiilor lui Petrică și asculta cu surîsul celui care nu vrea să spună ce gîndește, sugerînd unui al treilea, adică mie, adevăratul mobil al comportării ei, pe care dacă l-ar fi exprimat ar fi riscat să fie ucisă. Acum acest al treilea nu era prezent, totuși îi surîdea. Eu înțelesesem atunci că Petrică n-o domina pe această femelă ca bărbat, nu sufletește, ci cînd se culcau împreună. Tirul lui era departe de țintă. Mă înșelam. Cum era al meu? La fel de departe, secretul îl deținea acum acel Mircea, și ea îi surîdea complice, deși el nu era de față! Aha! Care o fi? Poate o virilitate mai potolită, cu care să-și poată amesteca ea elucubrațiile cu tentă teozofică și să fie admirată și în casă, și în pat, și nu numai la serviciu și în societate? Avea și această expresie, puțin îndîrjită: cel care e absent mă ascultă și mă respectă pentru ceea ce sînt eu, așa cum sînt, parcă îmi spunea. Acela e un bărbat, și nu...

„Dacă știi totul, atunci trebuie să știi și cum am îndrăznit”, rupse ea tăcerea. „Nu, Matilda, zisei, văzînd că s-a oprit (și în clipa aceea simții o intensă dorință să-i pun mîna pe cap s-o mîngîi și apoi s-o strîng de gît), îți cunosc faptele, dar înțelesul lor îmi scapă. N-o să spui, Matilda, că nu mă cunoști, sau mai bine zis m-ai cunoscut, dar ai refuzat apoi în sinea ta să crezi că pot fi așa cum eram. În cei doi ani de dinainte de căsătorie ai avut timp să mă cunoști... Ce-ai făcut după aceea e un secret al tău, care îmi scapă. Dă-ți pe față secretul tău, Matilda, e ora marilor destăinuiri!...”

Și mă lăsai jos pe vine la poalele ei și o privii fascinat. „A fost o mare dragoste, Matilda, pe care după căsătorie, aș putea spune că chiar din primele zile cînd am venit la tine în casă, ai început s-o sapi cu îndîrjire la rădăcină și s-o distrugi. Ce s-a întîmplat, Matilda?” Mă ridicai foarte vesel, atît de vesel, încît izbii ca din întîmplare cu piciorul și dădui peste cap măsuța rotundă dintre fotolii, martoră a atîtor încercări ale mele de a smulge secretul care o făcuse pe această femeie să se căsătorească cu mine, deși dragostea ei tocmai se stinsese. Acum însă nu mă mai interesa, și nepăsarea îmi dădea o astfel de jubilație, încît răsturnai cu o altă lovitură de picior și fotoliul în care mă așezasem atîția ani, martor și el al atîtor scene din care ieșisem totdeauna micșorat în propriii mei ochi, și acceptînd mereu și mereu această micșorare, tot sperînd că visul meu de fericire poate fi apărat. Îi surprinsei privirea urmărindu-mă cutreierată de o multitudine de sugestii ale disprețului și ale unei jubilații proprii, pe care surîsul complice cu cel absent îl accentua. Privire vie, ascuțită, victorioasă, plină de viață și de sfidare, care răscolea în mine vechi tandreți reprimate, vechi elanuri respinse, zile de fericire neîmplinite... „Bine, Matilda, continuai, văd că nu vrei să vorbești, călătorie sprîncenată (și mă apropiai din nou de ea, îi luai mîna și i-o sărutai, ea și-o retrase ca și cînd i-ar fi atins-o o viperă, căci o bruscă repulsie îi apăruse pe chip), ai grijă de fetiță și vezi să nu ajungă acolo, în noua ta familie, o biată făptură vitregită, fiindcă n-o să fie bine, te avertizez, oricît de mare e ștabul cu care ne-ai trădat, pe mine și pe ea, încă înainte ca ea să se fi născut...”

Și o luai încet spre biroul meu, deschisei ușa, o închisei la loc și rămăsei singur. Voiam să verific dacă siguranța mea de sine, reînvierea mea neașteptată nu erau o simplă excitație, o simplă reacție de apărare împotriva loviturii pe care o primisem, căci știam că foarte adesea singurătatea spulberă certitudini adînci, născute de prezența altora, în fața cărora sîntem siliți să bravăm, stăpîniți de o dorință obscură de a stîrni în ei îndoiala, deși știm bine că asta nu mai folosește la nimic... Mă așezai la birou și-mi pusei picioarele pe cristalul lui, altădată plin de cărți și caiete, și el martor al visului meu de a răsturna filozofia modernă atacînd așa-zisa conștiință tragică pe care ar avea-o omul despre viață, născută din boala mortală a dualității ei. Da, voi face acest lucru, da, îl voi face, și repetînd această gîndire, îl voi face, da, acest lucru trebuie

să-l împlinesc, îmi dădui seama că nu mă încurajam pe mine însumi, ci eram încurajat de mine însumi, împotriva suferinței care trebuia cu adînc dispreț alungată. Suferisem destul!

Distanța incomensurabilă care se crease, cu anii, între noi era atît de mare, încît reproducea parcă în mic fuga spre roșu a galaxiilor, dovadă a expansiunii uriașe a universului, îndepărtarea lor cu o viteză fantastică de big-bang-ul inițial. Nu cumva, mă întrebai, asta e și legea universului nostru sufletesc, a apariției și apoi a îndepărtării unui sentiment, a fugii lui țicnite spre roșu de locul și de omul care i-au dat naștere? Mai degrabă sminteala e în adîncuri, în micul și nu în marele cosmos, acolo unde nu mai există cauză și efect, unde se crede că nu mai există nimic și totuși există, unde gîndul încetează ca gînd îndată ce s-a manifestat și se transformă în *stare*... Fiindcă Matilda nu era un animal inferior care să nu-și dea seama că nu are împotriva mea nici o probă de vinovăție (istoria cu Căprioara nu putea fi o astfel de dovadă), totuși ea avea o *stare* din care țîșnise gîndul că, oho! și încă cum eram vinovat... Strîns cu ușa, acest gînd poate că s-ar îndepărta în sinea ei de persoana mea, dar ar reveni asupra omului în general. Și aici cum ai putea să nu-i dai dreptate? Rămînea doar că eu ajunsesem pentru ea *un om în general*, și nu eu, Victor, bărbatul cu care făcuse un copil, și Petrini, care fusesem asistent universitar, nume care devenise și al ei... Bine, sînt un om în general, capabil de toate crimele pe care el le-ar putea săvîrși și pe care le și săvîrșise în acest sinistru secol. Nu omorîsem eu un om în mină? E adevărat că mă apărasem, ei și? Că mă apărasem o spuneam eu, dar care era adevărul? Nu cumva folosisem doar pretextul care se lipea perfect pe... Cine îmi spusese mie că gardianul chiar vrusese să mă omoare? Faptul că alții muriseră? Erau bătrîni, slabi, în timp ce eu eram tînăr și rezistent și găsisem și trucul cu puloverul pe sub cămașă. Era chiar atît de sigur că după încă trei-patru zile gardianul n-ar fi renunțat? Ar fi trebuit să risc să-i acord o șansă, or eu, din dorința mea obscură de a ucide, riscasem cu adevărat să fiu prins și să fiu la rîndul meu omorît. Nu-i auzisem eu glasul limpede de nevinovăție în clipa cînd îi astupasem gura și îi șoptisem: duiosule, o să mori! Ai ceva de spus care poate fi reținut?... Spune-mi ceva care să mă facă să-mi pară rău că te omor! Dom' șef, șoptise și el (deci nu strigase ca un animal prins în capcană!), îmi șoptise cu simplitate și

omenie (adică sîntem oameni, nu mă omorî): dom' șef, n-am vrut să-ți fac nimic! Care fusese răspunsul meu? Ei, da, te cred! Mă înduioșezi, o să am remușcări! Și îl aruncasem în tunelul răsturnat și negru al morții. (Cele mai rele supoziții asupra comportamentului nostru se fac totdeauna cînd sîntem smulși din universul în care alte determinări decît cele firești ne-au împins să acționăm într-un anumit fel și sîntem judecați după cele normale, opunîndu-ni-se un cod moral și chiar juridic care acolo unde am săvîrșit o anumită faptă nu mai exista; fiindcă în nici un regulament al detențiilor nu scrie că un gardian are dreptul să bage pe un condamnat la carceră, iarna, desculț și în cămașă; cît despre codul moral, să nu mai vorbim, încît mă trezii rîzînd sălbatic la gîndul că destinul vrusese ca fapta mea să nu fie descoperită; iată codul moral care mă apărase: călăii își merită pedeapsa; cît despre o așa-zisă dorință a mea obscură de a ucide, trebuie să spun că în fiecare seară trăiam clipe de groază cînd eram smuls din așternut și trimis între cele patru scînduri, în acel sicriu în picioare printre crăpăturile căruia șuiera adesea vîntul: dacă mă prinde că am un pulover pe dedesubt și mi-l ia? dacă cineva m-a turnat? s-a zis cu mine! Cît despre ultimele lui cuvinte, atît de umane, bineînțeles că știam că în acele clipe erau sincere, da, *în acele clipe*, desigur, își adusese aminte că e om, dar pe urmă, dacă l-aș fi cruțat, ar fi uitat de această fulgerătoare iluminare a conștiinței lui nici măcar abrutizate, ci rele din naștere, din firea lui infamă, și nu m-ar fi cruțat el pe mine, cu atît mai mult cu cît n-o făcuse înainte, cînd eu, *ca om*, nu-i făcusem nici un rău, dar el avusese revelația lui acolo, la gura sobei, cu vătraiul în mînă, că tocmai ca om eu trebuie să fiu curățat...)

De cîte ori nu încercasem s-o determin pe Matilda să nu mai vadă în mine *un om în general*, ci omul ei, care o iubise atît de tare și de soarta căruia nu trebuia să se despartă. Dar și-o legase vreodată? Nu, era răspunsul ei, nimeni nu-și poate lega soarta de-a altuia. Știința despre soartă, despre care gînditori români au afirmat că o avem mai mult decît alții, nu se confirma în comportarea Matildei. Da... Ar fi și plictisitor să trăiești cu o astfel de știință, cînd numai dezordinea te pune în armonie cu murmurul surd, înfundat a ceea ce ne scapă. Fusese mai puternică decît mine, acționase ca o forță a naturii, nici un gînd n-o speriase. Mă văzuse rău, n-avusese îndoieli că se putea înșela.

Mă iubise doi ani, nu se dăduse îndărăt. Sentimentul începuse să-i fugă: nu numai că nu-l oprise, îl biciuise să fugă mai repede. Fusesem închis, mă așteptase, deși trădîndu-mă, deși poate că nu! dar căzusem, mă părăsea... Și totuși, despărțirea aceasta era împotriva mea, o luptă pe care Matilda voia s-o cîștige. Să cîștige ce? Nu înțelegeam, cînd eu abandonam totul...

Ce e o despărțire? O simplă separare de corpuri. Interese superioare însă ar trebui să ne împiedice să transformăm un lucru atît de simplu (și ce e mai simplu și mai firesc decît să te desparți de cineva dacă înțelegerea nu mai e posibilă?) într-o ruptură totală și definitivă luînd în stăpînire o a treia ființă, un copil, care s-a născut într-o lume în care acest copil trebuia să aibă în preajma lui pe cei care l-au făcut. Eșecurile noastre în ideea pe care ne-am făcut-o despre fericire trebuie să cadă pe planul doi... Ce zicea însă Matilda? Și ca și cînd ar fi auzit de dincolo această întrebare, ușa biroului meu se deschise și ea intră...

CAPITOLUL XXVII

„Ei, zise, ai reușit să dezlegi «enigma» comportării mele?” Pusese cu sarcasm cuvîntul enigma în ghilimele, vrînd parcă să spună că nu există nici o enigmă și nu dădea, după cum nu dăduse nici pînă atunci, nici un ban pe gîndirea mea, incapabilă să înțeleagă în mod firesc ceea ce e atît de firesc... Firescul ăsta era ea, vocea ei sfidătoare, ochii ei care străluceau ca un diamant verde, surîsul ei adresat altuia... Se așeză pe canapea și își acoperi bine genunchii cu rochia ca pentru a-i feri, ca o pudică fată, de niște priviri concupiscente. Acei genunchi nu mai erau ai mei, altcineva va avea de-aici înainte dreptul să se uite la ei și să-i mîngîie. Își puse bărbia în palmă și cotul pe picior. „Te-ai gîndit vreodată, continuă fără să mă slăbească din ochi și fără să clipească, să te uiți la tine, așa, ca dinafară, și să te vezi așa cum ești?”

Înțelesei că tirul blînd și totodată primejdios al întrebărilor mele dinainte se oprise, sau că nu le mai puteam relua, și acum începea al ei. Nu trebuia s-o întrerup, încît tăcui, întins cum eram în spatele biroului și cu picioarele pe cristal, hotărît să rezist ispitei de a-i răspunde. I-auzi! O să spună ea cum sînt, văzut dinafară, ochiul ei fiind al adevărului, era ferm convinsă. Auzisem? Că în prima clipă a întîlnirii noastre, atunci pe stradă, pe ninsoare, ochii mei i se lipiseră de ceea ce i se mai putea zări din picior sub haina de blană și deasupra cizmei. Că mă uitasem la ea ca la o curvă... Purtarea mea față de Petrică, pe care îl făcusem să urle prin copaci, Căprioara pe care o omorîsem, Tamara... și așa mai departe...

„Ai știut că mi-a fost scîrbă de tine de la început? Te-ai văzut vreodată cu ochii ăștia? Îți amintesc eu niște fapte, continuă Matilda, nimeriseși odată la noi peste o ceartă de-a mea cu Petrică. Eram insultată și înjurată. Ce-ai făcut tu? În loc să pleci, cum ar fi făcut orice om

normal și civilizat, te-ai așezat în fotoliu și ai început să asculți cu o plăcere sadică. Și după ce Petrică m-a umplut bine cu noroi (și asta a făcut-o la îndemnurile tale diabolice, el singur mi-a povestit mai pe urmă) v-ați ridicat amîndoi și m-ați lăsat singură ca pe-o cîrpă murdară de care ți-ai șters picioarele. Și mai pretindeai ulterior și pretinzi și acuma că mă iubeai în clipele acelea. Ei! Ce zici de asta? Chiar și un om care nu iubea n-ar fi tolerat să fiu terfelită, ar fi încercat într-un fel sau altul să-l potolească pe Petrică, să-i împace pe soți, nu să se bucure de spectacolul degradant pe care îl dădea un om deja atins de o boală gravă. Zadarnic ți-am aruncat priviri să intervii, ți-am zîmbit, crezînd că ești un om întreg, un bărbat nobil, un intelectual cultivat care trebuie să reziste ispitei grosolane de a se delecta de înjosirea altora. Nici bună-ziua nu mi-ai dat la plecare! Ce ticălos! Mă întreb cum am putut trece vreodată peste asta!"

„Și eu mă întreb, gîndii, cu atît mai mult cu cît nu numai că ai trecut, dar te-ai și îndrăgostit de mine..."

„Ți-am spus atunci că Petrică a dat de scrisorile tale, ca să te determin să nu-mi mai scrii, continuă ea, mai ți-aduci aminte? Că a venit acasă în lipsa mea, a scotocit peste tot și le-a găsit. Ei, află că nu le-a găsit el, eu i le-am dat, dacă vrei să știi, să le citească și să vadă ce fel de om ești, ce fel de prieten avea, că murea după tine de admirație. Atunci a deschis și el ochii. Ce canalie, a spus. Ce tip ignobil, grosolan și primitiv! I s-a făcut scîrbă și află că ai pierdut în el pe singurul om din lume care îți putea purta o afecțiune sinceră și să te prețuiască cum nu meriți toată viața. De silă i s-a făcut rău, s-a dus la baie și a vomitat, iar scrisorile, afară de una, le-a rupt și le-a aruncat la coș..."

„*Dizgraziata*, gîndii, înveselit, ai vrut să complici intriga tu însăți și să asiști cu voluptate la spectacolul înfruntării dintre mine și Petrică, spectacol care n-ar fi avut loc dacă nu-i dădeai scrisorile. L-ai găsit pe Petrică într-una din fazele lui hiperumaniste și ai amețit de dorința de a-l chinui cu revelațiile din scrisorile mele. Da, mi-aduc aminte, el a venit de-acasă în excursia aceea cu scrisoarea în buzunarul vindiacului și te-ai delectat ascultînd lectura ei cu mine de față. Arbitrai! Adică ai încercat s-o faci și ai fi vrut să ne vezi pe amîndoi ridicîndu-te în slăvi și noi doi îmbrățișîndu-ne și umilindu-ne în fața măreției sufletului tău, pe care nu-l meritam nici unul."

„M-a întrebat: îl iubești? continuă Matilda. Cum o să-l iubesc, i-am spus, dacă l-aș fi iubit nu-ți arătam scrisorile. Dacă ne despărțim, Petrică, nu ne despărțim din pricina lui. Și totuși îl iubești, mi-a răspuns el cu o mare tristețe, te atrage, nu-ți dai seama, omul ăsta are în el atracția abjecției, chiar și acum după ce am văzut la ce se reduce un om, tot nu pot să-l detest... Da, da, așa este, dacă ar depinde numai de mine, aș trece peste istoria asta și i-aș rămîne mai departe prieten... Și asta mi se întîmplă mie, că sînt bărbat, dar ce i se poate întîmpla unei femei cu un suflet atît de pur ca al tău..."

„I-auzi! gîndii, te pomenești că asta e greșeala mea, că nu i-am spus niciodată cît e de pură. N-am fost atît de ridicol ca Petrică, ar fi trebuit să încerc. Pesemne de aceea o exaspera primul ei bărbat, care cînd o auzea vorbind astfel îi spunea du-te-n..."

„Și acum mă întreb cum am putut suporta atîtea josnicii, continuă ea cu o expresie iluminată (se vedea că nu-și încăpea în piele de mîndrie că în sfîrșit redevenise ea însăși), ar fi trebuit să-ți dau pașaportul chiar de-atunci, cînd în fața lui Petrică sfîșiat de durere ai încercat să te urci pe mine! Ce mîrșăvie! Te-ai gîndit vreodată cît ești de abject?"

„Da, îi răspunsei în sinea mea, chiar de-atunci și ți-am și spus că nu vreau să te mai văd și o să te dau uitării. Te și dădusem, dar în aceeași seară cînd m-am întors acasă te-am găsit plimbîndu-te rătăcită prin fața porții mele! Nu-ți era ție gîndul la pașapoarte!" Contemplam, în timp ce ea vorbea, zilele și anii de singurătate care mă așteptau în mijlocul cărților și caietelor mele, într-o simplă odaie în care, îmi spuneam, nu va mai intra nici o muiere, pură sau impură! O să găsesc eu pînă la urmă să intru undeva, poate chiar în uzina unde lucrează tatăl meu, cu acel director inteligent care gîndea că o ispășire încetează de îndată ce omul a redevenit liber... Cartea pe care o voi scrie va fi scurtă, cît *Manualul* lui Epictet, dar viața ei va fi lungă și va deveni de actualitate în chiar timpul vieții mele. Silvia o va descoperi și va putea să vadă, ea cea dintîi, cine este tatăl ei... Elanul pe care îl simțeam cum crește în mine mă smulse parcă din casa asta în care nu mai aveam ce căuta și închisei ochii... „Nu pot spune, gîndii, că n-am trăit destul pentru a-mi dedica tot restul vieții numai muncii mele. Cunosc și fața și reversul lucrurilor și nici o surpriză nu mă mai poate clinti... Doar

melancolia poate, boarea tristeții, mîhnirea (dușmanul meu!), dar voi rezista și voi găsi eu un drog împotriva lor...”

„...Aha! exclamă Matilda, nu răspunzi, nu-ți mai convine, nu ești capabil să-ți vezi abjecția în față. Păi cum s-o vezi cînd te contopești cu ea? Sigur, în mintea ta are altă denumire, ceva nobil, frumos, filozofic, spirit, ehe, ceva cosmic, cum o să crezi tu despre tine că ești un zero? Nici nu e ușor, trebuie să recunosc că și mie mi-au trebuit ani de zile pînă să descopăr pînă unde am căzut trăind cu tine...”

„De ce m-o fi insultînd femeia asta? exclamai și eu, de astă dată tare și uitîndu-mă absent pe deasupra capului ei pe fereastră, care se albăstrea sub înserare. Ce dracu ți-am făcut, ce-ai cu mine, cotoroanță isterică? Nu te mai osteni, știu totul, nu m-ai iubit, m-ai pîndit, vrei să spui că și cei doi ani cînd m-ai făcut s-o cred au fost o minciună, că te-am sedus, tînără fecioară!” „Da, strigă ea, au fost doi ani de coșmar, toată lumea era uimită, Matilda, ce e cu tine, trezește-te, nu te recunosc, Matilda, nu mai ești tu! Abia cînd am rămas însărcinată m-am îngrozit: ce mi se întîmplă? De cine m-am legat eu pentru toată viața? Știi ce s-a întîmplat atunci, noaptea tîrziu cînd te-am așteptat să-ți spun ce mi-ai făcut și ce mi-ai zis! Am vrut să mă duc să întrerup sarcina. Ăsta e bărbat, care îmi spune că o să-mi pună copilul pe băț chiar în clipa cînd soția lui îl anunță că va fi tată și o să-l arunce într-o prăpastie? Trei zile și trei nopți am auzit în urechi vorbele astea. Dar m-au oprit toți, și Tasia și Petea și Vasia și chiar Tamara, de care ți-ai bătut joc... Da, da, Tamara, căreia i te crezi superior, s-a dovedit că e cu un cap mai presus decît tine. Ce vină are copilul, a zis ea, că tatăl lui nu e zdravăn la cap? De ce să-l scoți? Ai destul timp pe urmă să te desparți de el!”

Vasăzică povestise totul alor ei! Și eu care crezusem că viața noastră în doi e un secret! Te pomenești că știe tot orașul, poate chiar și Ion Micu... „Singură spui că n-o să mă apuc eu acuma să cred despre mine ceea ce îmi spui tu. Încît, continuai eu pașnic, e zadarnic să mai insiști! Nici eu n-o să mă apuc să-ți spun că între mintea ta și a unei măgărițe nu e nici o deosebire. Una că nu te-aș putea convinge, al doilea că nu sînt nici eu de fapt convins, deși am avut multă vreme senzația asta netă, care separă un om de un animal, cînd ne aflăm în preajma lui: vezi că are ochi, are gură cu care mănîncă ca și un om cu care te înțelegi, se dă la o parte cînd îi spui să se dea, muncește cînd îl

pui la ham și totuși simți tot timpul că între tine și el e un zid, un gol de netrecut, în ciuda comuniunii cu el a unui sentiment care nu se dezminte, că sîntem amîndoi ființe vii, care ne ajutăm unul pe altul în această viață și într-o zi vom avea aceeași soartă, adică vom muri. Da, am avut de multe ori această stranie senzație că acest gol, acest zid invizibil există și între noi doi, dar n-am încercat niciodată să te insult și să-ți spun, ba chiar pot să afirm că acest gol și acest zid m-au fascinat totdeauna, mi-au mobilizat toate forțele sufletești să trec prin acest neant și uneori mi-a reușit, sau cel puțin așa mi s-a părut. Ai avut tu grijă să-mi sugerezi că totul e zadarnic... Și totuși nu sînt convins că ai o gîndire de măgăriță. Ești o măgăriță biblică, vorbești... Vezi cît de puțin sigur sînt chiar în judecățile mele rele despre tine. În schimb tu plesnești de convingere în ale tale. Îți faci bărbatul nemernic, abject, ticălos, canalie... Pe ce te vei fi bizuind? Îți spun drept, te invidiez! Joci tare!" „Pe ce mă bizui? ridică ea vocea. Pe ce mă bizui? Ajunge să mă uit la tine și să-mi apară convingerea că nu mă înșel. Numai felul cum rînjești, dacă te-ai vedea... (Nu rînjeam niciodată!) Nu știu cum o să scap de greața pe care o simt la gîndul că m-am culcat atîția ani cu tine, că te-am lăsat să te apropii de mine!"

Izbucnii în hohote. „Totuși ai o minte de măgăriță, deși vorbești, îi spusei schimbîndu-mi cu o mare satisfacție picioarele pe birou, altfel n-ai proiecta acest sentiment asupra trecutului. Cînd nu mai iubești, poate să apară și această repulsie, această greață pentru un om care nu-ți mai place, dar asta nu înseamnă că a existat totdeauna. Există acum, asta da, și un om curat, un ins care face bravadă de puritate sufletească, nu aruncă ceea ce simte acum peste ceea ce a simțit altădată. Fiindcă se naște o îndoială: cum ai putut suporta această repulsie atîția ani? Cine se înșală atît de grosolan atîta vreme n-are șanse să-i apară convingerea că nu va cădea într-o murdărie și mai mare. Vrei să-ți exemplific cu ceva, dacă e vorba să ne luăm după ceea ce ne apare că ar arăta celălalt? Mai înainte, în hol, în timp ce eu îți puneam o întrebare, cum ai îndrăznit să te duci la amantul tău să mă salveze el pe mine (întrebare la care n-ai răspuns, ți-o pun și acuma), ai avut tot timpul pe chip un surîs murdar. Nu-ți spun ce-aș fi putut gîndi eu în clipele acelea, ce-mi sugera acel surîs, pe care îl mai văzusem odată, pe vremuri, fiindcă eu nu mai mă iau după semne de-astea, care ne pot

înșela, cum s-a întîmplat atunci, în acea noapte nefericită, cînd te-am lovit... Nu vreau să-mi aduc aminte, dar de-atunci m-am hotărît să nu mai interpretez rînjete, surîsuri, clipiri din ochi, care pot avea cu totul alte mobiluri decît ceea ce îmi pare mie. Tu voiai să-mi spui că ești însărcinată și mie mi s-a părut că exprimai opinia tîmpă a unei soții care nu crede că e ceva de capul bărbatului ei! Rînjeai spunîndu-mi că nu mi-ai distrus «opera» *à propos* de spartul biroului și răsfoirea caietelor mele. Înțelepciunea, Matilda, e un drum pe care tu nu l-ai străbătut și nici n-o să-l străbați vreodată și în asta constă tăria ta... Te-ai măritat de trei ori, te mai măriți a patra oară! Ei și? Poți să te măriți și a cincea oară și, de ce nu, și a șasea? Bine că ai făcut un copil care te salvează de la derută!" „Aha, exclamă ea sarcastică, vasăzică pe-asta te-ai bazat tu cînd te purtai cu mine mai rău decît cu o vită (ai și spus adineauri că simțeai că sînt o vită) că n-o să mai mă despart de tine fiindcă mă mai despărțisem înainte de doi bărbați! Te-ai înșelat amarnic!" „Bine, zic, m-am înșelat, se mai întîmplă, îmi pare rău, sînt chiar mîhnit, și ce mă-ta ai vrea să fac? Ai aerul că ar trebui să fac ceva!" „Să te spînzuri, șuieră ea cu o intensă ură (și un alt sentiment îi țîșni, orbind-o, pe sub acest șuierat), ți-am spus, zise, să nu mă mai înjuri, îți crap capul", și într-o clipă fu în picioare, se apropie de birou, puse mîna pe singurul obiect de pe el, un *presse-papier* mare de cristal și îl ridică în aer; avu doar o clipă de ezitare, apoi mi-l aruncă de aproape drept în cap. Mă avertizase într-o zi și se ținu de cuvînt. Avusei și eu o secundă de ezitare: să mă feresc sau s-o sfidez? Nu mă ferii decît cînd bolidul țîșni; izbi în brațele mele care se ridicaseră fulgerător și îmi acoperiseră fruntea. Totuși un colț al *presse-papier*-ului pătrunsese printre degete fiindcă de îndată simții ceva cald cum mi se prelinge pe obraz și îmi văzui și dosul palmelor și apoi parchetul stropit de picături groase de sînge. Foarte groase, roșii și late, și cu stropi. Citii pe chipul ei cum arăta al meu, desigur o mască însîngerată care îi inspira groază, dar nicidecum regretul pentru ceea ce făcuse. Dacă aș fi zărit cea mai mică urmă că s-a trezit din rătăcire, furia mea s-ar fi retras. Atunci sării și îi tăiai zadarnic drumul spre ușă, fiindcă nici nu se gîndise să fugă. „Să nu te-apropii, zise, fiindcă îți scot ochii și n-o să mai vezi lumina zilei." Și fiindcă mă apropiam, în timp ce se retrăgea încet spre fereastră:

„Atenție, strigă, unul din noi doi nu va mai ieși viu din această odaie". De ce? mă întrebam... A, da, îmi trecu prin fața ochilor ca o fantasmă, revelația, ceea ce îi spusesem, da, toate cuvintele mele o loviseră adînc și nu înjurătura. Aha! Nu suportă, în timp ce eu trebuie să suport... Eu trebuie să fiu blînd... Da, aș fi fost, dar ea voia să și fugă la viitorul ei bărbat, să-mi ia și copilul și să mă și spînzur. Și de ce toate acestea? Desigur, fiindcă am iubit-o foarte tare, de ce altceva? Holbată la chipul meu, nu observase că în acest timp îmi desfăcusem pe nesimțite cureaua de la pantaloni, avui chiar timp să țin catarama în mînă, nu voiam să desfigurez halucinantul ei chip, care și acum cînd o priveam îmi era drag... Reacția ei fu tîrzie cînd o croii totuși peste față cu atîta violență încît în aceeași clipă mi se făcu întuneric în cap. Se repezi spre mine și mă trezii cu ghearele ei în gît; le desfăcui cu greu și înțelesei că dacă n-o lovesc, o mare incertitudine ar fi planat asupra sfîrșitului acestei încăierări, eu încercînd s-o cruț, ea nedînd înapoi de la orice-ar fi... „Ah", strigai cu disperare, cu greață și cu mînie, și îi dădui peste același obraz una după alta trei palme care o culcară la pămînt. Fuseseră chiar atît de năprasnice? Căzuse cu fața în sus, cu brațele în lături și cu un picior în dezordine care îi ridicase rochia. Mă ustura gîtul, mă ștersei cu un gest mecanic. Dosul palmei mi se retrase plin de sînge proaspăt. Respirai adînc: bine că se sfîrșise. „Ridică-te, îi spusei, am ajuns departe, un final demn de timpurile moderne." Dar ea nu se trezi, nu dădu nici cel mai mic semn de viață. Mă apropiai, mă lungii alături de ea și îi șoptii în ureche: „Trezește-te, Matilda, ei, haide, o să scapi de mine, adio! Te așteaptă noua ta viață, sus, iubito, coșmarul tău a luat sfîrșit! Vei fi regina Angliei, supușii unui imperiu, deși emancipați, vor privi chipul tău pe bancnote și în hohotele lor de rîs respectuoase, te vor iubi... Păstorii din Australia, popoarele primitive din deșerturi, care trăiesc mîncînd viermi și lăcuste prăjite, se vor închina reginei mame... Ce idioțenie... Matilda, trezește-te!" Și îmi apropiai gura de a ei și începui s-o sărut, s-o mîngîi netezindu-i tîmplele... Sărutam o gură întredeschisă, fierbinte, dar străină și fără respirație. Și o mare tăcere mă înconjura. „Matilda, îi șoptii iar, luînd-o în brațe, iubita mea, hai, trezește-te (și în clipele următoare o iubii ca totdeauna pregătit să-i aud răcnetul de împotrivire, dar nu fu nici un răcnet). Sînt eu, bărbatul

tău, asta n-a însemnat nimic niciodată pentru tine? O, tu, pe care te-am adorat, nefericită ființă pe care lumina soarelui te va mai lumina încă, nu mă vezi, nu mă auzi? Matilda! Pe tine te chem! Trezește-te!...”

Și dacă moare? îmi trecu prin cap. Mă ridicai și rătăcii prin birou asaltat de gîndul că astfel se petrec nenorocirile, și ucigaș e cel care a lovit cel mai tare, chiar dacă... Da, în fața morții orice justificare sporește vinovăția... Și ce dacă... Trebuia pentru asta... Dar dacă... Aha! Și dacă aplic varianta Vintilă? Cum, dar o și aplicasem... Trebuia dusă pînă la capăt...

Ieșii și intrai în bucătărie, smulsei de lîngă chiuvetă o găleată, o umplui cu apă și revenii în birou. Fleoșc! o aruncai peste ea. Sări în sus cu un țipăt înalt și putui aprecia cu satisfacție eficiența metodei. Era vie, rezistase declarațiilor mele patetice de dragoste, sărutărilor și mîngîierilor mele, neliniștii pașilor mei... Dar cum? Apa e elementul în care s-a produs șocul primordial al nașterii vieții, un trăsnet și lanțul de amino-acizi a început să palpite... „Niciodată n-o să-ți iert asta. M-ai violat în timp ce eram leșinată!” Și se ridică împleticindu-se, în timp ce apa îi curgea șiroaie din creștet pînă în tălpi. „De unde știi, îi zisei, că te-am violat, dacă erai leșinată?” „Nemernicule, o să mi-o plătești.” „Ba te rog să păstrezi o amintire de neșters a acestor clipe, niciodată nu te-am iubit mai mult...” „O să sap în fața casei mele o groapă și o să arunc cu mîinile mele pămîntul peste coșciugul tău.” „O să dau cu usturoi pe la pragurile casei mele și n-o să mai poți intra niciodată înăuntru...”

Era o combinație între metoda Vintilă și varianta Acojocăriței. La care se adăuga ceea ce între cei doi nu se petrecuse: despărțirea. O așteptam. Între mine și Matilda cuvintele își pierduseră înțelesul. Eram amîndoi muți, totul fusese spus, tot ceea ce vedeam îmi era străin, urechea ei, da, urechea care îmi fusese atît de dragă îmi părea a fi a unei vampirițe, pașii pe care îi iubeam în mișcarea lor îmi păreau acum diformi, mîinile mari de care mă atașasem, dar care ridicaseră asupra mea *presse-papier*-ul greu de cristal, labe simiești bune pentru copaci... Pe această catastrofă nici ea nu îndrăzni să aibă chiar de îndată vreo inițiativă. Ai fi zis că nimic n-avea să se schimbe...

CAPITOLUL **XXVIII**

Dacă omul ar acorda morții măcar un minut pe zi de meditație, conflictele în care ar fi implicat și-ar micșora importanța și soluțiile cele mai rele l-ar speria mai puțin, ar fi oricum mai îndrăzneț și s-ar bucura mai mult că există. Sîntem însă făcuți să nu putem concepe în noi înșine că am putea muri, să simțim adică, nu doar să gîndim, că murim în minutul acela, că totul s-a sfîrșit, fiindcă altfel știm prea bine că într-o bună zi va trebui să pierim. Ei, da, gîndim, dar această *bună* zi o să fie cîndva, nu acum, pînă atunci, ehe, mai e! și continuăm, prizonieri ai forței noastre vitale, să mărim nemăsurat, cu secretă și puternică lupă, gesturi și cuvinte care ne chircesc sufletul.

Astfel gîndeam în timp ce medicul se uita zadarnic și îndelung în gîtul meu, să vadă ce am. Curînd după întoarcerea Matildei de la București și scena de violentă dezgolire care urmase, răgușisem cu totul, abia mai puteam rosti cuvinte. „Nu e răceală, mormăi specialistul, totul e curat, amigdalele, faringele, laringele... Trebuie să fie o infecție, să facem niște analize și atunci, dacă va fi cazul, îi tragem cu penicilină." „Infecție de la ce?" zisei. „De la nimic, răspunse el dînd din umeri. Chiar cînd nu detectăm un proces inflamator, infecția poate fi prezentă." Sau cancer, gîndii. El apare astfel, fără dureri și fără procese inflamatorii. „Ați avut vreun sifilis?" zise medicul. „Nu!" „Lucrați în mediu toxic?" „Da, am lucrat." „Unde?" „La Baia Sprie, în minele de plumb, zisei, dar sînt doi ani de-atunci... În ultima vreme am lucrat cîteva luni la deratizare." „N-are importanță că a fost acum doi ani, zise el trecînd peste precizarea ultimă, iritările astea pot apărea și după zece ani, de pildă în împrejurarea de care vorbiți, o reintrare într-un mediu toxic... Cît ați lucrat în mină?" „Un an..." „N-ar fi o cauză obligatorie, fiindcă ar

însemna că majoritatea minerilor, sau în orice caz un procent mare, să... deși... în sfîrșit, n-am auzit de îmbolnăviri alarmante în astfel de mediu... Vi se dădea lapte?" „La început, da, pe urmă a fost mai rău, dar am plecat..." „Unde?" „La canal..." „În copilărie ați suferit de gît?" „Da, de amigdale, dar treceau singure..." „Altfel vă simțiți bine?" „Nu prea, dacă mă uit fix într-un singur punct, cînd stau culcat, obiectul se dublează, îl văd cu ochii mei cum..." „Ar putea fi diplopie, dar mai sigur e o oboseală, o avitaminoză... Cîte ore stăteați în mină?" „Și unsprezece!" „Nu mă pronunț, o să vă vadă un specialist... Trebuie să vă internați..."

Iată ce simplu e, gîndii apoi ieșind în stradă. O să mă internez și o să ies cu picioarele înainte. Nu, nu e bine! mă revoltai. Or să mă ducă la morgă și cum să stau eu acolo, singur, în întuneric? Cine m-a părăsit? Unde e natura mamă? Extincția vieții (căci moartea nu există) trebuie să se petreacă simplu, undeva într-o pădure, la marginea unei ape, într-un ultim somn care să te facă să visezi, în timp ce auzi încă foșnetul etern al copacilor și susurul undelor, și să dorești că trebuie să te trezești, da, de îndată, să te îmbraci și... fiindcă te așteaptă... minunata ei tîmplă dezvelită sub pieptănătură, surîsul ei care... despre ce tîmplă și despre ce surîs era vorba...? A, nu, nu ale Matildei, ale fetei care trecea. Da, iată, sînt în pericol și ființa mea tot nu crede că aș putea muri, mă uit după fete, chiar întorsesem capul... „*Une passante...*"

Dar nu dădui urmare acestor impulsuri, nu părăsii casa și nu fugii într-o pădure, cu puținul glas care îmi mai rămăsese, îi spusei Matildei: „Mă internez! Am cancer!" Ea ascultă fără să tresară această declarație, cu o răceală directă și totală, exprimată printr-o uitătură dintr-o parte, cu pleoapele pe jumătate închise și cu gura strîmbă, sub un rictus de infinit dispreț, a cărui urîțenie mă făcu să mă întreb dacă mai văzusem vreodată în viața mea o femeie atît de pocită.

„De ce într-o pădure și la marginea unei ape? mă mirai apoi după cîteva zile în spital. Trebuie să murim așa cum trăim. Ne naștem în spital și murim în spital, cum bine s-a zis." Era spre seară, orele de vizită se terminaseră și nu simțeam nici o melancolie că pe mine nu mă vizitase nimeni. Deși trăiam în același oraș, părinții mei erau departe și mai departe era Matilda, cu care trăiam în aceeași casă. Dar repede mă familiarizasem cu salonul de muribunzi în care fusesem internat. În stînga mea era un individ palid și mai lung decît patul în care zăcea

și care mereu se plîngea că nu poate să-și întindă și el picioarele măcar acum cînd… „Cînd o să mor ce-o să-mi faci, o să-mi atîrne labele peste pat… Mai bine stăteam acasă…" Sora îi răspundea surîzînd că n-au alte paturi și el mereu se văita, nu de ulcerul de care fusese operat, ci de acest inconvenient cu patu-acela. Și sora de ce surîdea?… În dreapta un ins urît, cu o vie privire, căutînd de la mine o confirmare că nu va muri, deși corpul lui era plin de ceva vopsit, pe burtă, pe brațe, pe picioare… Numai ochii îi erau curați. Pe rîndul celălalt era unul care în timpul nopții băuse apa din rezervorul de la closet, fiindcă apa din robinete se oprise: un diabetic care intra mereu în comă… Iar eu eram unul care n-avea glas. Nu-mi făcea rău nicidecum faptul că mi se dăduse aci un pat printre acești condamnați: eram și eu unul, deși mi se spusese că era „provizoriu", pînă se va elibera un pat la secția… Și pronunțînd cuvîntul „provizoriu" sora avusese o clipire veselă din pleoape, parcă ar fi vrut să spună că totul e așa, în general, provizoriu, și binele și răul, și sănătatea și boala, pînă murim, cînd totul devine definitiv. „Așa mi-a spus și mie, îmi șopti vopsitul, și stau aici de trei luni de zile. Mă țin pentru experiențe, vin cu studenții și discută pe pielea mea… îi interesează… într-o zi m-au și fotografiat. De ce suferiți?" Îi făcusem un semn la gît și gîjîisem: „n-am 'las…" „A, n-aveți glas! Asta trece, văd că încolo vă simțiți bine… Se poate trăi și fără glas, îmi spuse el cu o intensă privire deznădăjduită, eu mi-aș da și urechile numai să scap de rîia asta care îmi mănîncă pielea…" Și își dezveli pijamaua să văd că nu era vopsit numai pe față. Îl întrebai cu o mișcare energică a capului: ce e? El înțelese imediat: „Nimeni nu știe ce e, zise cu o bizară mîndrie, ca și cînd asta constituia oricum un soi de compensație, nici un doctor…"

Sosirea unuia nou, am observat adesea, stîrnește în cei care stau mai demult la un loc un fel de euforie generală. Tot astfel se petrecu în primele ore de la internare, prima mea zi de internare în spital. „Cum să nu știe? zise palidul izbind furios cu piciorul în tăblia patului. Așa cum eu știu că am fost operat de cancer la stomac și nu de ulcer, și că n-o s-o mai duc mult, așa știi și tu ce ai: boală de piele și că într-o zi o să ți se urce la ficați și o să te cărăbănești de-aici gata mort. De cîți ani suferi? Ei?" „De vreo șapte ani!" zise vopsitul umil, sperînd parcă într-o revelație în favoarea sa din partea celuilalt, deși furia aceluia nu-i promitea nimic bun. „Și ce i-ai spus profesorului cînd te-a întrebat?" „Că

mă ustură aici”, răspunse acela arătînd cu mîna în dreapta corpului. „Ei, acolo sînt ficații. Înseamnă că boala a intrat înăuntru. Degeaba te vopsesc ei pe dinafară.”

Dar de ce era el furios? Și din pricina patului, în care din cînd în cînd izbea cu piciorul, dar și din altceva, cum aflai de îndată. „Și tu care credeai că o să te faci bine, că o să ieși de aici și o să te bucuri de ceasul meu!”

Palidul mi se uită în ochi și îmi povesti cu un glas ca de avertisment, să mă feresc de vopsitu-ăla: „Cu o zi înainte să fiu operat a venit la mine și mi-a cerut ceasul.” Și trase cutia noptierei și îmi arătă un fel de ceapă și la formă și la culoare, cu un lanț mare de alamă sau de argint. „Ceasul meu, pe care îl am de la bunicul, merge cu o precizie fixă, nu-l dau eu pe unul de-astea, extraplate, care merg după fabrica de iaurt și nu durează mai mult de trei ani și încep s-o ia razna. Ei, și vine el la mine și-mi zice: dă-mi mie ceasul să ți-l țiu! Să mi-l țină, așa a zis, dar s-a gîndit că dacă muream sub cuțit să și-l păstreze pentru el! Mă vopsitule, eu am să mor peste trei zile, dar nici tu nu apuci toamna.”

Între timp se așezase lîngă mine pe pat un țigan sau mai bine zis un om care se vedea că își petrecuse începutul verii undeva la mare, fiindcă era foarte frumos bronzat, nu avea trăsături de țigan. „Și tu, de ce rîzi? îl luă și pe el în primire palidul. Tu o să te faci de la o zi la alta și mai negru și... tu o să mori în trei săptămîni! îi prooroci el. Ai venit prea tîrziu, boala ta e înaintată.” „Ba o să se vindece, la început era și mai bronzat ca acum și nici nu putea să umble”, zise vopsitul. „Și dacă scapă ce viață e aia, să-ți facă cîte trei injecții pe zi? se răsti cancerosul. O să moară în somn, o să vedeți.” Ăsta ce i-o fi făcut? mă întrebai. „Dumneata, zise vopsitul cu obidă, fiindcă situația în care te afli e destul de gravă, ai vrea să murim noi toți și singur să te faci bine!” „Nu se face nimeni bine, răspunse palidul mai potolit. Uite, ăla de colo, care bea la apă cu căldarea, într-o zi n-o să mai iasă din comă și adio viață!” „Ba se echilibrează, răspunse acela cu un glas științific, ca al lui Vaintrub, ca și cînd ar fi fost vorba de altul. Am mai avut eu dereglări de-astea și le-am stopat.” „Da?! se miră palidul cu dispreț. Și atunci de ce te-au adus aci?” „Provizoriu, din lipsă de paturi!” „O să vedeți voi provizoriu! continuă operatul cu humor. Singurul care o să

scape e domnul care a venit acum. E voinic, e tînăr, moartea nu recoltează victime printre tineri decît în mod excepțional. Voi toți credeți că sînteți bolnavi! Trebuie să muriți, asta e, sînteți bătrîni, ați trăit destul, și nu că... El n-are glas! Ei, n-are, o să învețe alfabetu-ăla cu degetele și o să se descurce. O să gîndească mai mult și o să fie mai inteligent decît alții neavînd posibilitatea să spună prostii..." Toți începură să rîdă, privirile li se eliberară parcă de acea neliniște care fără știrea lor le licărea în fracțiuni de secundă în ochi în timpul perorației palidului. Da, vorbe, glume, moartea e un mister, nimeni nu știe cînd vine și asupra cui. Uneori scapă cel mai grav atins și dimpotrivă este luat unul care... Cîte nu s-au văzut...

Și totuși, în ceea ce îl privea pe el cel puțin, palidul avusese o stranie previziune. Se făcuse liniște după ce orele de vizită se terminaseră. Bolnavii își ronțăiau biscuiții, aduși de rude, fursecurile, toate acele preparate permise de direcția spitalului, în afară de mîncarea gătită. Cei apropiați erau mai împăcați, acuma fie ce-o fi, mori tu, dar îți trăiesc copiii, vorba ăluia cu picioarele lungi, ai îmbătrînit, e rîndul altora... Palidul însă avusese o zi grea, veniseră la el nevasta și feciorul, un băiat de vreo douăzeci de ani care nu se apropiase de pat de la început... „Nici n-ar fi trebuit să viu", începuse ea așezîndu-se pe pat. Era grasă, nici ea prea tînără, dar cu o privire în care pofta de viață și bucuria de a trăi aveau ceva animalic și dur care îți stîrneau invidia și neliniștea: pe ea n-o speria nimic, iar propria-i moarte o sfida nu prin vreo gîndire, ci printr-un impuls vital cinic și nestăpînit. „Nici nu trebuia să vii, îi șopti el cu o silă nemăsurată. Am uitat să spun sorei să te oprească la poartă." „Pe mine să mă oprești tu la poartă?! zise ea. Mai poți tu să oprești pe cineva? Ia încearcă! Nu ți-a ajuns cît ai trăit, cîte ai făcut, credeai că n-o să vie ceasul să-ți iei adio de la curve și beții cu care ai tocat tot ce-am avut și m-ai lăsat cu casa goală și singură cu un copil de crescut. Uite-l colo! Nu tu l-ai făcut mare! Nici nu vrea să te vadă! cum nici tu n-ai vrut!" „Nici eu nu vreau să-l văd, zise palidul. E pe modelul tău!" „A, nu vrei să-l vezi! exclamă ea sarcastică. Ia vino încoace, Puiule, îl chemă ea cu un glas din care se înțelegea că scena fusese gîndită și bine pregătită dinainte și calculată și această ipoteză. Nu vrei să-l vezi, lasă că vrea să te vadă el pe tine."

Tînărul se apropie și rămase țeapăn înaintea omului lung și bolnav, care n-avea loc în pat și se pare nici pe lumea aceasta, și nici măcar gîndul că lăsa în urmă un băiat. „Uită-te la el, porunci mama. Uită-te tu, că el n-a avut timp! N-a știut ce înseamnă să aibă un băiat. Uite, ăsta e taică-tău, care te-a părăsit de la șapte ani!” Vorbea cu o claritate din care puteai să-ți dai seama că gîndirea ei n-avea șovăieli și puncte de suspensie, o gîndire distilată și pură ca un cristal, fără îndoieli că între un muribund sau un om sănătos ar putea exista vreo deosebire și că vechi adevăruri ar putea fi cumva uitate. „E galben, nu mai are mult de trăit, continuă ea ca și cînd ar fi spus: e obosit, să-l lăsăm să se odihnească, a muncit mult. Uită-te! Uite în ce hal a ajuns! Blestemul de copil nu iartă. Mamă, mi-a spus (ascultă aici!, făcu ea o paranteză amenințătoare), care e boala cea mai grea pentru un om? Cancerul, mamă! Ei, pe tata să-l lovească un cancer! Așa a zis! Și uite că așa s-a și întîmplat!” De unde o fi știut? Pesemne se interesase: sînt soția lui cutare, ce boală are bărbatu-meu? Și medicii i-or fi spus, căci familiilor li se spune...

În clipa aceea palidul își duse fulgerător brațul la ochi și pînă ce individa plecă, nu și-l mai luă. Dar putea auzi! „Nu-i nimic, reluă ea, nu vrei să-l vezi, te vede el. O! Oi fi crezînd că îl impresionezi în ultimele clipe? Spune-i, Puiule, să audă ce gîndești tu despre el, să culeagă roadele, poate se face bine și o să-i treacă prin cap să vină să te vadă, să-ți aducă și el ție o jucărie de pomul de Crăciun.” „Mamă, zise băiatul cu o voce iritată și cu o expresie străină atît de maică-sa cît și de omul lungit în pat, hai să plecăm!” „Auzi, vrea să plece, nu-i pasă de tine, reluă ea fără intenția de a se ridica și să-l cruțe. Nici n-are de ce să-i pese.” „Ieșiți afară că vă omor”, șopti palidul. „Tu pe noi! exclamă ea parcă reflectînd. Adică n-ajunge cîte ne-ai făcut, vrei acum să ne omori!... Auzi, Puiule!”

Devenise visătoare. Întinse mîna spre noptieră și trase încet sertarul. Vru să-l închidă la loc, dar se răzgîndi, luă de-acolo ceasul, își desfăcu poșeta și îl aruncă înăuntru, după care o închise cu o puternică trosnitură. Fiindcă în clipele acelea nu mă gîndeam că Matilda ar fi putut să mă viziteze și scena îmi devenise insuportabilă, mă ridicai de pe pat și ieșii în curte. Cînd revenii spre seară, după vreo două ore,

palidul era singur și continua să-și țină brațul la ochi. Mă apropiai cu gîndul să-i spun ceva. Îi vorbii, dar nu-mi răspunse. Îl apucai de braț și i-l dădui ușor la o parte. Brațul căzu moale cu acea mișcare nefirească din care flexibilitatea controlată a unui braț viu dispăruse. Ochii pe jumătate deschiși aveau globul alb și asimetric, iar pupila revulsată. Murise...

CAPITOLUL **XXIX**

A doua zi fui mutat într-o rezervă de trei paturi și veni și medicul cu rezultatul analizelor. Se așeză alături de mine pe pat și cu o voce blîndă și protectoare îmi spuse că n-am nimic, nici un proces infecțios nu s-a depistat în organism. „Chestia aia din gît e o ciudățenie, poate să treacă în cîteva săptămîni, dar poate să și dureze, sînt fenomene care ne scapă. Există atrofieri inexplicabile, la un ochi, la o ureche! Te pomenești că nu mai auzi și uneori noi aflăm de ce. Alteori nu. Și chiar cînd aflăm, se întîmplă să nu putem face nimic. Nu se mai hrănește un țesut și se usucă, ca la un pom o creangă. Dacă țesutul e o porțiune de mușchi la un braț, sau la un picior, faptul n-are nici o importanță (dacă atrofia nu e progresivă). Dacă e la epiglotă, cum e cazul dumneavoastră, chestiunea pare dramatică, dar nu trebuie s-o luați în tragic, s-ar putea să aveți o carență a unor vitamine din pricina anilor pe care i-ați petrecut pe unde ați fost. Încercăm întîi așa să vă administrăm puternice doze de vitamina A și C și dacă observăm cea mai mică ameliorare, înseamnă că asta e cauza și o să vă faceți bine. Și mai avem noi și alte mijloace! Ar trebui să mîncați zdravăn... O să vă permitem să vi se aducă de-acasă, fiindcă la noi, din păcate...” („Nici vorbă, gîndii, o să anunț la poartă că dacă se va întîmpla să vrea să mă viziteze soția mea, să nu i se dea voie să intre!”)

Prefăcîndu-mă somnolent și apatic îl ascultam pe medic cu toate instinctele la pîndă: știa sau nu știa ce e în gîtul meu? Aveam sau nu aveam „boala cea mai grea pentru un om!” cum spusese acel băiat care fusese adus de maică-sa să vadă că blestemul său se împlinise. Era cea mai grea pentru că prognosticul era fatal, fiindcă altfel, după cum se știa, cancerul „nu doare”... Atrofie era singurul cuvînt suspect

care îi scăpase. Ce putea să ascundă acest termen din jargonul medical? Îi observam privirea, această fereastră a gîndirii neexprimate, dar nu citii în ea nimic deosebit. Se uita la mine ferm, liniștit, sigur pe el și doar, ca să zic așa, vîrful acestei priviri parcă îmi sugera: știu la ce te gîndești, nu e, poți să mă și întrebi și am să-ți dau un răspuns neașteptat. Și îl și întrebai rărind cuvintele, ca să fiu înțeles: „De unde știți că nu e cancer?" „Are alte simptome!" răspunse el firesc. „Care?" „Chiar și cînd ajunge să se vadă, bolnavul încă poate vorbi normal. În nici un caz nu ia vocea în cîteva zile, cum vi s-a întîmplat dumneavoastră."

Se putea și asta, gîndii, nimeni nu putea să știe dacă pînă să ajungă aici, n-o pornise demult, dar el, desigur, îmi spunea că nu, și eu n-aveam cum să știu cum sînt acele „alte simptome". Un bolnav perfid a smuls adevărul unui medic venind la el cu o radiografie pulmonară a fratelui său. Cancer! a zis medicul. Da, dar radiografia nu era a fratelui, ci chiar a aducătorului ei. Unii nu vor să știe, preferă speranța, alții, dimpotrivă, preferă certitudinea în locul îndoielii, mai chinuitoare pentru ei decît adevărul brutal. Eu făceam parte dintre cei care ar fi vrut să știe, neiluzionîndu-mă; nemiloasa boală tot își va insinua cu încetul prezența și mă va sili să-i acord drepturile ei. O să găsesc eu un truc ca să aflu, îmi spusei, deocamdată să vedem ce efect va avea tratamentul cu sus-numitele vitamine, ultima modă... „Ați mai avut cazuri ca al meu?", zisei. „Bineînțeles!", făcu medicul. „Și?" „Unul și-a pierdut glasul după un pahar de apă cu gheață! Asta e!" ridică el din sprîncene, cu humor. „Și nu și-a revenit?" Dădu din cap cu sensul: cum și-a revenit el să nu mai vorbim. „Mai rău decît vorbiți dumneavoastră acum... Alții au gîtul mai slab decît poftele și trage-i pe el, săracu', mahorcă, alcooluri tari, nu-i dă o clipă de răgaz să-și vină în fire. Ține cît ține, pe urmă... cancer! Nu sînteți fumător!" „Cînd și cînd", zisei. „Și nici..." „Nu!" Îmi puse mîna pe picior: „Facem așa, începem cu tratamentul și trebuie să vă treacă!... Dacă vreți să vorbiți la telefon cu doamna Matilda, mai spuse el surîzînd cu simpatie, veniți la mine în birou. Aripa asta unde ne aflăm a fost construită de ea acum trei ani, adăugă ca și cînd aș fi fost mirat că o cunoștea. O personalitate foarte puternică soția dumneavoastră..." Înțelesei cui datoram scoaterea mea din salonul de muribunzi și solicitudinea specialistului...

Da, o personalitate foarte puternică! N-o putea împiedica pe ea un portar să vină să mă vadă, deși lăsasem un bilet la poartă cu numele ei scris de mîna mea, să nu i se dea voie! Și bineînțeles nu în zilele de vizită cînd putea fi așteptată (o așteptasem!), ci cînd voia ea. În mod curios, intră în rezervă cu aer umil, însă pe chip cu o expresie de o răceală înspăimîntătoare. Mă ridicai și îi făcui loc pe pat, dar ea parcă nici nu mă văzu, se opri în dreptul ferestrei și începu să se uite afară. Pe urmă puse mîna pe clanța ușii-fereastră, o răsuci și ieși pe terasă. Înțelesei: voia să-mi vorbească și nu dorea să fie auzită de cei doi bolnavi din rezervă. Ieșii după ea și ne așezarăm în șezlonguri.

Dar mă înșelasem, timpul trecea și gura ei rămînea mută, și nici nu părea că are de gînd s-o deschidă. De ce venise totuși? Se uita fără să clipească peste grădina cu alei asfaltate a spitalului și nu făcea nici un gest, încremenită parcă într-o încordare inumană. Mă uitai la mîinile ei, dar nu erau încleștate, cum mă așteptam. Era după-amiază și lumina soarelui care inunda terasa îi inunda și chipul. Mă uitai la acest chip și îl văzui îmbătrînit cu zece ani, cu puzderie de riduri în jurul ochilor, cu gura care începea de pe acum să semene cu a unui bărbat, cu bărbia anunțînd viitoarea babă. Și totuși o tandrețe adîncă se urcă în mine contemplînd acest chip devastat nu atît de ani, cît de nefericitul ei temperament și mai ales de aversiunea pe care i-o inspiram. Deodată se uită la mine parcă prinsă de o intensă alarmă. Îmi ghicise tandrețea? Îmi văzuse chipul care o exprima? „Dă-mi cheile de la casă!”, zise. Nu înțelesei, avui o clipă de ezitare, vrusei s-o întreb de ce, dar renunțai, mă întorsei în rezervă, luai cheile din sertarul noptierei și i le adusei. Le vîrî în poșetă, dar nu plecă, așa cum mă așteptam. Atunci îi spusei: „De ce îmi iei tu cheile?” Tresări parcă uluită: „De ce?! zise. Tu n-o să mai ai nevoie de chei pe acest pămînt!”

Și ochii i se albiră ca odinioară și încrucișîndu-se ca un fulger cu ai mei nu mai știui dacă ură sau iubire țîșnea din privirea ei parcă sălbăticită. Se ridică și ieși fără să se uite înapoi, deși o însoții cîtva timp pe lungul culoar cu o mică speranță că s-ar putea opri și să aflu... Apoi rămăsei în urmă. Ce mai puteam afla?! Dădui din umeri: vrusese să mă lovească, dar mă simțeam liniștit... Bine, n-o să mai am nevoie de chei pe acest pămînt! Ei și? „Chiar te bucuri atît de tare? întrebai

umbra, fantoma a ceea ce fusese odată Matilda. Bucură-te, dacă alte bucurii nu ți-au mai rămas!…”

Și în timp ce eram încă în spital și fără glas, Matilda divorță așa cum spusese, în două săptămîni, și părăsi orașul. Citația mi-o aduse mama la trei zile după vizita Matildei, dar nu mă prezentai în instanță. „Ți-a trimis lucrurile la noi, zise mama, hainele și cărțile. Taică-tău s-a bucurat că ai scăpat de muierea asta pe care nimeni n-o înțelege. Ce-o fi vrut de s-a măritat cu tine, dacă n-a vrut să faceți casă împreună.” Dar eu știam și îi spusei mamei: „E bătrînă!… A îmbătrînit foarte repede!” „Nu e ea așa bătrînă, zise mama, ți se pare ție, care ești mai tînăr, dar la treizeci și ceva de ani nici o femeie nu e bătrînă…” Aș fi vrut să-i răspund că Matilda e bătrînă în sufletul ei și că foarte curînd va îmbătrîni și la trup și n-a putut suferi gîndul că tocmai atunci eu voi fi mult prea tînăr pentru ea, dar nu aveam glas să-i pot spune atît de multe cuvinte. „A fost Tasia pe la noi, continuă mama (să știi că femeia asta ține la tine), și ne-a spus un secret. Vrea să nu-ți pară rău după ea, cică în ăi trei ani cît ai lipsit tu, o vizita unul Mircea, un șef mare care acuma e și mai mare și că după divorț se duce după el la București și se mărită cu el. Că ar trebui să-ți iei un avocat și să încerci să obții fetița, dar tot ea spune că nu poți să te lupți cu Mircea ăsta, tot n-ai să reușești… Lasă, mamă, adăugă ea ca și cînd știrea m-ar fi lovit, o să-ți faci tu copiii tăi, nu te necăji…”

Mama se apropie și mă mîngîie ca pe vremuri. „Te-ai făcut galben, îmi spuse, nu te mai gîndi… gîndește-te mai bine să te faci sănătos mai repede… Pe Silvia o să poți s-o vezi cînd vrei, i-a spus Tasiei că oricînd poți să te duci la București, s-o iei cu tine și s-o ții o săptămînă… N-a fost să fie, mamă, mută-ți și tu gîndul în altă parte!” Surîsei și îi sărutai mîna. „Mi l-am mutat demult, îmi pare rău numai de fetiță, care începuse să se lege de mine”, îi spusei, uimit că vocea parcă îmi revenise. „Nici o grijă, zise mama, o să rămînă legată. Nici un copil nu-și uită părinții, orice-ar fi…” Și abia acum își aduse aminte că venise la mine cu sacoșa plină, o puse pe pat și scoase din ea o mulțime de pachete… Pui fripți, ouă, plăcinte, prăjituri mici făcute de ea, pîine caldă tot din cuptorul ei și o sticlă de vin roșu. În mod curios mi se făcu foame și începui să mănînc flămînd, trezit parcă la viață, și, ca și cînd știrile

aduse de ea ar fi trebuit sărbătorite, desfăcui și sticla de vin pe care o băui toată simțind că aș mai fi băut una dacă aș mai fi avut... Mama se uita la mine cu mîna la gură, gest de odinioară cînd suferința ei că trebuise să audă cuvintele rele ale băiatului care nu știa ce spune îi rănise sufletul. Îi apucai mîna și i-o dădui la o parte: nu, nu era de suferință, mama zîmbea, văzuse pesemne ceva pe chipul meu, un lucru pe care îl știu numai ele și nu-l spun, un mare secret simplu: copilul e liniștit, e curat, e liber... îi e foame, nu e atent la ea, gîndul îi zboară la ale lui... da, dar e tot al ei, pentru totdeauna...

Pagină intenționat goală

PARTEA A ȘASEA

CAPITOLUL I

Abia după patruzeci de zile de tratament începui să observ o ameliorare a bolii de care sufeream. Dispărură și falsele fenomene de diplopie, efect mai degrabă al unei mari oboseli, după cum reconfirmă oculistul, oboseală adîncă, acumulată în cei trei ani de muncă forțată. Oricum, nu aveam cancer și bucuria că scăpasem, a doua oară în viața mea, de moarte (în care crezusem cu întreaga mea ființă) mă făcu să uit de Matilda.

În spital mă vizitară într-o zi Ion Micu și Clara și îmi aduseră flori. Evitînd să se uite la mine, dar nu pentru că ar fi crezut că sînt bolnav, fără să excludă însă și această ipoteză (în acest sens și el și Clara s-ar fi putut pomeni fără veste în situația mea; ei și? Puteai face ceva? „Cu-o moarte toți sîntem datori”, reflectase odată Ion Micu cînd doi scriitori din București muriseră, unul după altul, ba chiar rîsese: „La cimitir, parodiase el ritualul unei ședințe, Cezar Petrescu, pe care tocmai îl îngropau, se pregătește Al. Chirițescu”, care tocmai agoniza), Ion Micu încercă să mă distreze povestindu-mi senzaționala ședință care avusese loc la București între timp și pe neașteptate între scriitori și I. C.

Era curios, în acei ani nașterea și moartea erau evenimente care loveau mai puțin conștiința cuiva decît o mare ședință; spiritul intra mai ușor în criză în astfel de înfruntări decît în fața pămîntului căscat în care unul dintre noi trebuia să dispară. Iar o despărțire era un lucru lipsit de interes, o chestie personală fără semnificații adînci... Erau evenimente eterne puțin importante. Nou și pasionant era ceea ce se petrecea într-o ședință. Nu voia să mă impresioneze și nici nu mă impresiona (avea în glas un soi de modestie simplă și nesimulată de om înțelept care nu jubila de o mare victorie, deși se speria în adîncuri de o înfrîngere) cînd îmi spuse că la ședință luaseră parte președintele

Consiliului de Miniștri și președintele Marii Adunări Naționale, bătrînul zimbru al prozei românești... Că Gheorghiu-Dej trimisese ca observatoare două soții de lideri, prieteni de-ai lui de totdeauna, cutăriță și cutăriță, să observe și să raporteze... Că văzîndu-le, el, Ion Micu, înțelesese că miza era mare, că soarta lui I. C. era pecetluită, prezența acestor două observatoare arătînd că șeful cel mare nu mai avea încredere în sinceritatea lui I. C., în raportul pe care acesta avea să-l dea apoi despre felul cum decursese ședința cu scriitorii.

„Nu toți cei care luau parte la ea sesizaseră prezența discretă a acestor două tovarășe și semnificația care se degaja de aici, continuă Ion Micu. Bineînțeles, chestia asta îl lăsa rece pe primul ministru, sarcina lui în cultură era minimă, el avea un loc aparte în conducere, funcție mare, dar putere puțină, ca totdeauna, începînd de la 6 martie ’45, pînă astăzi. Cît despre bătrînul zimbru, se poate spune că ochiul lui vulturesc, «al unei rase necunoscute», nici nu le zărise și chiar dacă privirea sa se oprise o clipă asupra lor, nici măcar o clipă nu se întrebase cine sînt, cu toate că în timpul unor festivități și recepții cu protocol restrîns desigur că avusese prilejul chiar să schimbe cîteva cuvinte cu ele. Gîndul lui zbura prin păduri și lacuri, prin desișuri unde se ascundea vînatul, peste vîlcele prin care oștirile Moldovei dăduseră, prin veacuri, atîtea bătălii, unele sfîrșite prin mari victorii, altele îndoielnice sau sîngeroase înfruntîndu-l pe însuși marele Mahomed Cuceritorul. Nu cuceriseră însă nimic și asta îi dădea, prin secole, bătrînului zimbru, care le descrisese prin fabuloasa sa imaginație, o mîndrie secretă, o lespede de tăcere pe chip și o viziune de nimicnicie asupra prezentului. Credeam că n-o să ne ajute, nu speram să vorbească, nici nu vedeam cum ar putea el să se amestece în ițele încurcate ale acestor contemporani ai scrisului de care el fugise încă din anii de ucenicie. Totuși a spus ceva, o să vezi la urmă, ceva, ca să zic așa, turcesc, care nu era la ordinea zilei, dar constituia după părerea pe care și-o făcuse el despre noi (și poate în secret, și în parte și despre sine) cheia soluționării tuturor conflictelor omului de cultură cu emisarii tuturor stăpînirilor. Desigur, lui I. C. și principalului său adjunct, membru supleant în Biroul Politic, prezența celor două observatoare le spunea multe... De aceea conduseră ședința cu o nervozitate și iritare care inhibară pe mulți fără să-i împiedice totuși să spună cu o îndrăzneală să

zicem foarte controlată, că scriitorii nu mai puteau scrie din pricina secretarului general al Uniunii. Cum, sări I. C. scos din sărite, să nu mai poți scrie din pricina... Iar adjunctul său să bruieze aceste voci timide cu ironii bine plasate... Da? Chiar așa, scriitorul nu mai scrie în liniștea biroului său fără să fie ajutat de secretarul general al Uniunii? Ar trebui atunci să-l pună să semneze și pe el pe copertă, numai că ar fi necesari atunci vreo cîteva sute de secretari generali, cîte unul pentru fiecare scriitor. Și ha, ha, ha, rîse singur, crezînd, cum se întîmplase întotdeauna, că întreaga adunare va rîde cu el în hohote. Dar nu rîse nimeni și prima serie de vorbitori, intimidați astfel, își continuară totuși cuvîntul repetînd toți unul și același lucru: să fie scos din funcția sa secretarul general. I. C. se resemnă, nu mai întrerupse pe nimeni, începu să scrie în carnetul lui, avînd aerul că el așteaptă cu răbdare să se termine istoria asta nesărată cu secretarul general care ar împiedica, chipurile, pe scriitori să-și vadă de treabă, și să se intre în ordinea de zi, pe care el o anunțase astfel încă de la început: unele probleme de creație în lumina sarcinilor trasate de partid. Experimentat în ședințe, avînd oamenii lui printre noi, el știa că aceștia nu vor întîrzia să reacționeze, făcuse o greșeală că încercase «să bage pumnul în gură» vorbitorilor, cînd în mod firesc scriitorii înșiși își vor băga pumnul în gură unii altora. Dezbinarea lor de totdeauna alimentată de trufia lor firească (fiecare se credea un geniu!) era cunoscută. Totuși din cînd în cînd ridica fruntea, se întrerupea din scris și întreba pe cîte unul cu o curiozitate nesimulată: «Cum te împiedică să scrii?»; îl simțise după felul cum vorbea că o să-l facă să se bîlbîie și că acela va da un răspuns ridicol, că nu știu ce, tovarășul secretar general umblă cu lozinci... Lamentabil! Cu lozinci umblau toți, nici măcar nu-l ironiza, să-i reamintească necesitatea lozincilor pe care partidul le lansa pentru mobilizarea maselor. Ce era însă cu această formulă «ne împiedică să scriem?». Păi nu era bine dacă un scriitor afirma acest lucru, fiindcă mulți din vechile generații se abțineau să publice și cînd unul dintre ei era cîștigat, victoria nu era mică și aveau grijă de el... Unul (important) aderase cu condiția să i se dea lemne și să i se asigure un kilogram de carne pe zi, ceea ce, desigur, i se asigurase. Lua și el parte la ședință. Încît dacă unul din aceștia se supăra, din te miri ce, de pildă, din pricina unui critic care nu-l lăudase suficient (să aderi și să te mai și

critice!) sau cine știe din ce altă pricină, și spunea: nu mai scriu! se producea mare panică în rîndul activiștilor mărunți, responsabili de nemulțumirea scriitorului. Și atunci începea o agitație: era chemat criticul și beștelit, pus să-și retracteze opinia, erau pedepsiți cei care îi puseseră scriitorului bețe în roate, pînă ce acesta, îmbunat, declara că va scrie. Și atunci știrea zbura sus transmisă cu entuziasm: scrie, scrie! Cată să vezi deci semnificația acestei poziții luată în ședință față de secretarul general al Uniunii: ne împiedică să scriem! Nu pe unul, pe o mulțime! Foarte grav! Și încă nu se știa ce-o să spună prozatorul «tradus în cincizeci de limbi» și numeroșii lui susținători, printre care mă număram. Tăcea încă. Ce-o să spună vestita poetesă, îndrăgită de I. C., susținută și popularizată intens? Se va ridica și ea împotriva secretarului general? Și nenumărați alții? întrebări care apăreau la orizontul gîndirii lui I. C. și la care, scriind, desigur că reflecta... Se luă o pauză de o jumătate de oră, care se prelungi pînă la o oră, timp în care vorbii cu prozatorul tradus în cincizeci de limbi, care mă nelinişti. Îl întrebai dacă a văzut cine asistă la ședință și cu ce scop. Am văzut, cum să nu văd, răspunse el agresiv, am văzut totul, nimic nu mi-a scăpat, mie nu-mi scapă niciodată nimic. Sper că luați cuvîntul, îi spusei, e unica șansă să-l gonim pe... și să veniți în fruntea noastră la Uniune. Nu e nimic de făcut, îmi răspunse el cu brutalitate, da, nimic, nu l-ai văzut? Stă și surîde, el știe rezultatul dinainte, își permite să asculte zbaterea noastră cu un surîs ironic... Vorbea de secretarul general, care într-adevăr arborase un astfel de surîs, dar care nu era deloc ironic, părea mai degrabă afectuos, protector... O să-l facem noi, zic, să-i piară acest surîs... Da, da, o să-l facem, o să-l dăm jos, zise maestrul cu ironie amară, și în locul lui o să vină Ion Amăicăliţului, pentru el luptăm noi, să vie el în fruntea noastră și să ne omoare pe toți cu ciomagul, în curtea Uniunii, cum bine te-ai exprimat chiar dumneata despre el. Nu iau cuvîntul! Îl prefer pe acest imbecil care surîde. Ce-aș avea eu împotriva lui? Că e imbecil? E un imbecil liniștit și îi e frică de mine, de ce l-aș schimba cu un imbecil de care să-mi fie mie frică? Lasă, zic, că nu sînteți dumneavoastră atît de fricos! Ba sînt! Ce să fac, zice, nu pot eu să lupt cu floreta în mînă, cu unul care ține o ghioagă. Uită-te în jurul dumitale! Îl vezi? M-am uitat în jur, prin marele hol plin de scriitori, dar nu l-am văzut nicăieri pe Amăicăliţului. Nici n-o să-l vezi, zice maestrul

sarcastic, e *acolo*, înăuntru, cu președintele Consiliului de Miniștri, cu I. C. și cu marele zimbru. L-au chemat acolo! Da, stă nas în nas cu marele povestitor! Care n-a fost tradus în cincizeci de limbi! Eu am fost tradus! Nu în cincizeci, în cincizeci și una! Dar la ce îmi folosește? Spune dumneata, care ai mintea ascuțită, n-ar fi ridicol pentru mine ca să mă zbat să-l aduc pe acest *pitecantropus erectus* în fruntea scriitorilor? Da, da, te rog să-mi spui, te rog să-mi răspunzi sincer! Ar fi prea schematic, i-am răspuns. Totul e schematic, îl aud că zice, ți se pare că răstorni un munte și cînd colo răstorni o pietricică. Păduchi, domnule Micu, duc mîna după ceafă și găsesc păduchi! Strivesc păduchi... Nu sînt chiar păduchi, zisei, omul nostru e un simbol al puterii abuzive, trebuie alungat. Da, da, zice, și după aia vine alt simbol al puterii abuzive. Am vrut să-i răspund că individul abuziv va cădea, și el știe asta, și nu va îndrăzni să ne sfideze aducîndu-l în fruntea noastră pe Amăicălițului, dar mi-am dat seama că nu era necesar, știa și el că trogloditul nu era potrivit într-un astfel de post care cerea alte calități decît agresivitatea și violența. Era doar atins că nu fusese și el invitat *acolo*!? Făcea sceptice și amare presupuneri ca să i le spulber eu, să-i alung îndoiala secretă. Nu i-o alungai însă, îl cunoșteam și știam că nu va abandona și că chiar dacă ar fi fost împins în fruntea noastră Amăicălițului, va continua apoi împotriva acestuia pînă la victoria finală... Un activist surveni și îi spuse în șoaptă că era invitat la tovarășul I. C.. Iată deci... O abordai atunci pe populara poetesă și alte personalități care pe lîngă că le elogiasem sistematic în ultimii trei ani în revistă, cu mulți mă și împrietenisem în desele mele vizite la București. Poetesa izbucni în rîs cînd îi formulai ipoteza cu Amăicălițului, îmi puse mîna pe braț și mă ironiză: Ioane, tu ai fi foarte inteligent dacă n-ai fi prea inteligent. Fii atentă la ce spui, o avertizai, cînd o să iei cuvîntul. Ești vulnerabilă! Să nu rămîi perplexă! Nu pot, zice. Adică? Nu pot să rămîn perplexă. De ce? Ai uitat ce-ai spus de mine? zice. Am spus multe! Da, zice, dar am reținut esențialul. Care? Se apleacă și îmi șopti la ureche cu un cinism lingvistic care îi aprinsese fața: Ai spus că gîndesc cu... Și asta, zic, te ajută să nu fii luată prin surprindere? Da, zice, mă inspiră... Și într-adevăr, mă ului cînd ședința reîncepu și ceru prima cuvîntul. Trase foarte tare, deși se știa că era în relații prietenești cu secretarul general al Uniunii. Da, preciză ea, dar una e prietenia și alta sînt principiile. Ea

nu poate să susțină că un scriitor poate fi împiedicat de cineva să scrie, dar nici să vadă că un secretar general promovează nulități, umple presa cu numele lor și ni-i dă și drept exemplu. Înseamnă că nu cunoaște adevăratele valori și prin urmare nici n-are ce să caute acolo unde s-a cocoțat. El cărți n-a scris, nu se pricepe la ele și nici la ale altora. E o anomalie care trebuie să înceteze, dacă vrem să nu ajungem la o stare de confuzie totală în problemele de literatură. Și se așeză cu chipul, ai fi zis, în flăcări, dacă exaltarea ei n-ar fi fost foarte dură și lucidă. Se auzi o voce: am de pus o întrebare. Și se ridică și i-o puse: Într-o ședință, zise acela, poeta... a fost foarte urît criticată de secretarul general al Uniunii pentru că începuse de la o vreme să scrie poezie intimistă. Eu am fost foarte indignat și m-am ridicat și i-am luat apărarea. Și ce dacă scrie poezie intimistă? Poezia e și intimistă, numai bună să fie. Atunci m-a întrerupt chiar poeta și, la fel de indignată și aprinsă la față ca acum, m-a întrebat că pe ce drum vreau s-o împing... Adică, în subînțeles, că o împing pe drumul dușmanului de clasă. Am rămas stupefiat ca și acum cînd o aud zicînd aici că secretarul Uniunii e plin de toate păcatele. O întreb, cînd a fost sinceră, atunci sau acum? Și atunci și acum, a sărit poetesa bine inspirată de acea parte a ființei ei de care îmi pomenise, căci a făcut o puternică impresie, s-a produs rumoare aprobativă, dar și reprobativă, la adresa celui care vrusese să arunce un dubiu asupra sincerității ei. Depinde cu cine e sala. În alt context răspunsul ei ar fi stîrnit rînjete disprețuitoare pentru o astfel de labilitate în principii, care îți putea permite să treci fără să clipești din ochi de pe o poziție pe alta. În clipa aceea sugestia ei era că poți fi un timp naiv, sincer și credul, dar că la un moment dat îți cad cojile de pe ochi și vezi adevărul. Perfect! Și atunci a luat cuvîntul prozatorul. Începu prin a spune că el, ale cărui cărți au fost traduse în cincizeci de limbi (aici l-a întrerupt I. C. spunînd că zilele astea i s-a raportat că a mai fost tradus într-o limbă și anume în pakistaneză). Da, da, și eu am auzit, da, mi s-a trimis cartea împreună cu o sută de dolari, a continuat celebrul prozator, i-am primit în plic și m-am dus la Banca de Stat și i-am predat... Da, am predat dolarii. Am primit pe ei șase sute de lei, da, șase sute, cît să-mi cumpăr o sută de pachete de țigări, da, știu, leul e foarte puternic, de zeci de ori mai puternic decît dolarul, i-am cheltuit leii în aceeași zi la Capșa cu prietenul meu Ion Micu, și am predat dolarii, pe

toți i-am predat (și îmi puse mîna pe umăr și mi-l strînse ca într-un clește: era un semn să nu mă neliniștesc de comedia pe care o juca?). Puteați să-i păstrați, ha, ha, îi zise adjunctul lui I. C. și să faceți un voiaj în Pakistan. Am fost în Pakistan, răspunse maestrul, și în Portugalia lui Salazar, am fost și în Spania lui Franco, și la Paris am fost, am văzut raiul capitalist, vă foarte mulțumesc, îmi ajunge... Ați scris și niște articole care au fost foarte apreciate, zise malițiosul adjunct, ne întrebăm de ce le-ați întrerupt... Nu numai articolele le-am întrerupt, răspunse scriitorul cu o bruscă schimbare de ton din care înțelesei că se va lăsa acum dus de marea sa fantezie a recriminării piezișe, pe care doar puțini i-o cunoșteau, că nu va mai vorbi cu limbajul rațiunii și al logicii, știind bine că în anumite împrejurări nimic nu era mai elocvent și neliniștitor decît s-o iei razna, să devii incontrolabil și imprevizibil, simulînd în același timp exasperarea, de altfel existentă în forul său interior, căci la vîrsta lui și atît de celebru, după ce aderase prin ’46 la P. C. R. părăsind Partidul Național Țărănesc și înjurîndu-l îndelung în presă, se pomenise îndepărtat și izolat, gata să fie exclus din partid, da, nu numai articolele le-am întrerupt, ci și pagina din noul meu roman a rămas albă, roman dedicat luptei ilegale a comuniștilor... Da, albă, pentru că noi scriitorii nu putem scrie fără o anumită sensibilitate și cînd sîntem loviți tocmai în sensibilitatea noastră, punem stiloul jos și cădem pe gînduri. Da, întocmai ca Ion Lăscan, pe care dumneavoastră ni-l vîrîți sub nas ca erou exemplar din nuvela *Ion Lăscan s-a pus pe gînduri* a talentatului Petre Dragoș... Și eu m-am pus pe gînduri... De ce?... De ce?... De ce numai Ion Lăscan are dreptul să se pună pe gînduri și noi, scriitorii, n-avem acest drept? Adică ce drepturi avem noi? Să rămînem la Lisabona?... Nu rămînem... Deși Lisabona e în țară latină și se poate lupta și acolo împotriva regimului fascist al lui Salazar, poți fi mai util acolo partidului decît aici, unde sînt confruntat cu tovarășul... (și aici rări și mări cuvintele ca printr-o fantastică lupă) A-măi-că-li-țului... Amăicălițului, repetă cu amara sa ironie, care nu mi-a făcut nimic, îl respect pe tovarășul Amăicălițului, nu i-am citit poeziile, o să i le citesc, da, îmi fac autocritica, e o lipsă a mea, cînd o să am timp îl citesc, acum n-am timp, n-am timpul socialmente necesar, să mă scuze tovarășul Amăicălițului, e mai tînăr, eu am cincizeci și patru de ani, el e mai tînăr, să vie la mine să stăm de vorbă, n-o să regrete, are

multe de învățat... Da, mai are multe... multe de învățat... Delira? Nu chiar. Și pe acest delir controlat se ridică Amăicălițului și îl întrerupse intempestiv. Tovarăși, eu n-am nimic de învățat de la tovarășul... și n-am ce să caut la el, deși mă invită! Și n-am nevoie de aprecierile lui, bune sau rele asupra poeziilor mele. Și se așeză. Asta făcu foarte proastă impresie. I. C. își intensifică truda sa pe carnetul pe care scria, marele zimbru își ridică și mai sus privirea, președintele Consiliului de Miniștri spuse și el o vorbă: dialogul între generații e inevitabil și necesar, trebuie să stați de vorbă, să discutați... Eu l-am invitat pe tovarășul Amăicălițului, reluă celebrul scriitor, l-am invitat și nu l-am întrerupt. Cînd o să ia aici cuvîntul n-o să-i întrerup vorbirea, ci dimpotrivă, o să-l ascult cu mare interes, cum am mai ascultat și pe alții... Nu mi-e rușine să ascult la vîrsta mea un tînăr atît de talentat, dar care mai are ce învăța, da, mult mai are, cînd o să treacă prin ce-am trecut eu, cînd fasciștii mă pîndeau cu pistoalele în buzunare să mă împuște (și din fericire n-o să mai treacă, fiindcă i-am învins pe fasciști), dar o să treacă prin altele, fiindcă lupta partidului nu s-a încheiat, avem de luptat împotriva dușmanului de clasă care uneltește să întunece victoriile noastre, a ideologiei burgheze imperialiste și a rămășițelor mic-burgheze, atunci o să-și aducă aminte de vorbele mele și o să-mi dea dreptate... Acuma, am gîndit eu atunci, trebuie să pună punct atacului împotriva Amăicălițului, dacă vrea să nu se întoarcă totul împotriva lui. Sugerase destul, că individul e nestăpînit și deci nepotrivit pentru a fi împins într-o funcție unde se cereau calm și disponibilitate, pentru a colabora cu toată lumea și cu toate generațiile, că era infatuat și inabil (îi întinsese o cursă și el căzuse în ea, declarînd că n-are de învățat de la nimeni – nu spusese chiar nimeni, dar nu precizase că de la alții da), deși talentat, da, talentat, dar nu foarte talentat, nu-i citise poeziile, era o lipsă a lui, dar o să i le citească (*voire*, n-o să i le citească! sugestie: nu poți să bagi pe gîtul cuiva un poet mediocru, chit că îl popularizezi pînă la exces, dublă sugestie, nu poți pune în fruntea scriitorilor un poet pe care generațiile mai în vîrstă nu-l prețuiesc, fără riscul de a-ți îndepărta aceste generații). «N-o să-mi aduc aminte de vorbele dumneavoastră, zise însă Amăicălițului, de astă dată mai calm, dar minîndu-și totuși poziția deja șubrezită, mă scuzați, se adresă el prezidiului, că intervin, dar văd că tovarășul... își continuă atacul împotriva

mea, deși declară cu ipocrizie că nu i-am făcut nimic. I-am făcut, dar nu vrea să spună, eu i-am citit cărțile și am declarat într-un interviu că imaginea pe care o oferă ele în străinătate despre țara noastră nu e prea măgulitoare. E o părere personală pe care am exprimat-o cu sinceritate, fără vreun gînd ascuns sau cu invidie pe succesul său, care totuși irită pe mulți prin tapajul pe care îl face. Nu vreau să spun mai multe despre chestia asta, nu e locul, declar doar că, în fond, dincolo de anumite dedesubturi și de părerea mea personală, nu e rău că un scriitor român e tradus în limbi străine! Foarte bine! Și cu asta nu mai am nimic de adăugat, indiferent ce-ar mai spune dînsul aici...» Da, vorbise mai bine, dar tot rău era, ba chiar mai rău, fiindcă opera celebrului prozator era unanim apreciată și părerea personală despre ea a poetului, chiar sinceră, cum declara el, nu era totuși mai puțin obtuză, în ultimă instanță chiar nesinceră, fiindcă se știa că acest argument al imaginii nefavorabile a țării noastre în opera prozatorului fusese lansat de secretarul general al Uniunii, preluat și de acesta de la I. C.. Era unul din motivele dizgrației în care căzuse prozatorul, desigur nu cel real, care era de ordin politic, ci invocat, cel politic nefiind încă elucidat: trecutul lui în presă, adeziunea sa la Partidul Național Țărănesc și alte compromisuri... Da, da, reluă el, am auzit, am auzit și nu m-am supărat, de ce să mă supăr, critica e liberă, mai ales dacă e și sinceră, un scriitor care se supără cînd e criticat dovedește că n-are încredere în scrisul său, că are dreptate criticul, că opera lui nu are valoare, dar una e critica și alta e calomnia, una e critica sinceră, înaripată de dorința de a-l ajuta pe scriitor, și alta e denigrarea, chiar sub masca sincerității, sub masca principialității, a demagogiei... Eu mi-am scris cărțile fără dedesubturi, iubind acest popor și mai ales iubindu-mi părinții mei țărani, bunicii mei tot țărani, străbunicii mei pălmași care au suferit jugul exploatării boierești, care au suferit împilarea jandarmului și a vătafului și i-am descris în cărțile mele cu dragoste, nu i-am ponegrit, nu puteam să-mi ponegresc neamul, cum am auzit că se scrie acum în Occident, unde e la modă să-ți urăști tatăl castrator și mama freudistă și să trăiești în incest cu sora ta bună și să descrii ocnele cu multă, da, foarte multă poezie, cu mult talent și să arăți că un criminal, un ucigaș e un sfînt, că inima lui e o floare, da, o floare neagră, dar tot floare, sînt și flori negre, laleaua neagră, dar nu lalele, negre sau galbene

sau turcheze descriu acești scriitori, ci pederaști, pederaști activi și pasivi, colaboraționiști cu ocupantul fascist, trădători de patrie, care au o singură dorință, să ajungă în ocnă, în raiul lor, și ca să ajungă în el, ucid fetițe, dar și oameni bătrîni, și acești scriitori descriu aceste crime cu exaltare și critica îi laudă, scrie despre ei tomuri întregi, prefețe, face să curgă rîuri de cerneală. Nu sînt un astfel de scriitor, deși unii sugerează că aș fi, nu chiar criminal, deși a-ți ponegri neamul e și asta o crimă, o trădare de patrie dintre cele mai ignobile, căci patria e mama noastră a tuturor, pe pămîntul ei am deschis ochii, pe miriștile ei am auzit ciocîrlia, în ogrăzile ei am văzut răsăritul soarelui și am auzit minunatul fluierat al graurului... Nu sînt un scriitor idilic, viața noastră a fost aspră, da, aspră și în asprime nu toate virtuțile înfloresc, mai înfloresc, născute din sărăcie și mizerie, violența, cruzimea, forme ale disperării și ale revoltei... Le-am descris și pe ele, dar n-am denigrat, nu mi-am înjosit eroii... Gata, am gîndit iar în clipa aceea, ajunge, s-a înțeles ceea ce vrei să spui, nu întinde coarda... Dar el o întinse sau cel puțin așa mi se părea mie, fiindcă îl cunoșteam de cinci ani, o întinse după o teorie a lui că trebuie s-o întinzi chiar pînă plesnește și în clipa cînd plesnește să-i dai drumul din mînă și să-i zboare celui pe care îl vizezi pe lîngă urechi, să-i vîjîie pe lîngă tîmple, și imediat să-ți alegi altă coardă, să ai mai multe și s-o iei de la cap... În cazul de față cel vizat era I. C. care nu putea fi numit, dar care, la rigoare, putea fi... Președintele Consiliului de Miniștri, care îl simpatiza și nu înțelegea nimic din înverșunarea crescîndă a celebrului prozator, îl întrerupse mirat și vesel: maestre, îi zise, nu vreau să vă întrerup, dar ca să vă pot urmări, v-aș ruga să spuneți direct la cine vă referiți... sîntem între noi, putem vorbi deschis, văd că sînteți foarte îndurerat, spuneți pe față... Da, da, da, zise prozatorul prinzînd din zbor o altă coardă, da, sînt îndurerat și cum să nu fiu dacă mi se spune, nu pe față, nu deschis, nu sincer, că mi-am ponegrit țara în cărțile mele, mi-am ponegrit neamul peste hotare... Ei, da, îl opri iar primul-ministru, dar cine... Se lăsă o tăcere și se produse o relaxare și în prezidiu, toți cu expresii vesele, fals nedumerite și cu ridicări din umeri: ei, cine să fi spus, unde, cînd... Da, da, am să spun, șopti prozatorul parcă cu o tristețe metafizică, n-aș fi vrut să spun, dar trebuie să spun... O să-l numească oare pe I. C.? mă întrebam. Ai fi putut crede că vorbitorul, ajuns aici, are de gînd să-și taie

punțile, să joace totul pe-o carte, nu mai putea da înapoi, podurile, în urmă, i se vor prăbuși... Ce i se mai putea face mai mult decît să fie declarat trădător de țară? Să-l spînzure? Să-l belească de piele? N-aveau decît, își trăise viața, se întîmplă, da, se scrie și în istorie că o viață glorioasă are adesea un sfîrșit tragic... Și-l asuma, de ce să nu și-l asume?... Da, da, o să-l spun, repetă, de ce să nu-l spun, e aici de față și surîde, eu nu surîd, nu pot să mai surîd... prietenul meu, fiindcă sîntem prieteni, tovarășul Dumitru Dumitrescu-Dolj, secretar general al Uniunii... scriitorilor (la acest din urmă cuvînt șovăi premeditat apoi îl rosti, dar sarcastic, cu intensă ironie, vrînd parcă să spună că iată ce-au ajuns scriitorii, să li se pună în cap un astfel de ridicol personaj, care mai și surîdea; personajul, auzind, surîse și mai accentuat ca și cînd i s-ar fi adus un elogiu...). Cineva dinafară ar fi putut crede că era prea puțin pentru o punere în scenă atît de dramatică, pentru noi însă era foarte mult! comentă Ion Micu fără patetism, cu o modestă convingere. Era o breșă care doar în aparență se plasase la nivelul Uniunii, și avînd un mobil meschin. Îmi revenea mie sarcina s-o plasez în sfera clară și distinctă a principiilor, dar fără această breșă mi-ar fi fost imposibil, fiindcă cine eram eu? Un critic literar abia cunoscut, un redactor-șef al unei reviste din provincie, în timp ce el era o puternică personalitate, care avea în urma lui o operă. Iar breșa nu se putea face decît exact în stilul în care o făcuse el. Unii declarară mai tîrziu că felul cum vorbise cunoscutul prozator le pricinuise scîrbă. Erau privilegiați ai ierarhiei care se formase de la I. C. în jos, scriitori minori și demagogi, care aveau deja mașini la scară, dar și scriitori de valoare care își încheiaseră opera și nu-i mai interesa decît o existență comodă, după ce în vechiul regim duseseră o viață grea de lipsuri materiale și plină de compromisuri zadarnice. Cînd luă cuvîntul cel care ceruse să-i fie asigurate lemnele și un kilogram de carne pe zi, el îl apără pe secretarul general al Uniunii, lucru care mă scîrbi pe mine de astă dată, deși îl prețuiam, era și el un mare scriitor, avea într-adevăr nevoie de lemne și de carne, avea și doi copii, dar..."

CAPITOLUL II

Ion Micu tăcu, nu-și duse ideea pînă la capăt. Suferea vizibil de ceva, o expresie de minus i se așternuse pe chip. Vru să-și aprindă o nouă țigară, dar renunță cu un fel de silă... înțelesei: țigările nu mai aveau gust... „Ascultă, Victore, zise, în spitalul ăsta nu se poate bea o cafea?” Eram pe terasă. Mă ridicai, ieșii pe coridor și mă dusei în oficiu, unde întrebai o infirmieră dacă nu putea să-mi aducă o cafea. „Are medicul de gardă, zise, dacă vă dă el, vă facem...” Și o luarăm amîndoi spre camera de gardă. Medicul se uită la mine surprins, dar fata i-o luă înainte, îl luă la vale, hai dom' doctor, nu fiți zgîrcit, doar atît îi spuse și nu-i mai așteptă răspunsul, îi luă pur și simplu cutia dintr-un sertar și ieșirăm. Cînd o aduse, Ion Micu se uită la fată clipind des. „Ați pus zahăr în ea”, zise. „No, zise și fata cu o bruscă ironie, e amară.” „Mulțumesc, sărut mîna, de unde ați ghicit?” „Ei da, mare ghicitoare”, răspunse ea cu un dispreț vesel și ne întoarse spatele și îi văzurăm corpul suplu sub veșmîntul alb care, parcă mișcîndu-se cu nepăsare, ne spunea că știa ea multe și îi cunoștea bine pe băutorii ăștia de cafea amară... „Foarte bună, zise Micu după ce gustă din ea, și nici măcar n-am ciupit-o de cur, m-a luat la mișto...” Clara avu o umbră de surîs: „Internează-te și tu ca Victor vreo două săptămîni și o să ai ocazia asta în fiecare zi. Serios, ai ajuns dependent de cafea și de bere, nu ți-ar strica o dezintoxicare...” „Un om trebuie să moară de ceva”, repetă el acest răspuns invariabil, care, se pare, pe el îl împăca cu soarta: n-avea intenția să se lipsească de aceste două droguri fără de care nici al treilea, țigara, nu mai avea gust și nici mintea nu-i mai mergea.

„Nu se poate să acordați atîta importanță unui secretar al Uniunii, tocmai dumneavoastră care sînteți un atît de cunoscut scriitor, zise președintele Consiliului de Miniștri naiv. Sau făcînd pe naivul,

continuă Ion Micu. Noi nu-i acordăm importanță, răspunse prozatorul, el ne acordă nouă. Ne acordă și ne critică în presă, în toată presa, în articole de fond din marile ziare, nu numai literare, ziarele care apar în milioane de exemplare, și cititorii noștri află că n-avem nivel ideologic, că nu cunoaștem clasa muncitoare, că n-am auzit de ideile marxist-leniniste despre artă și literatură, în timp ce el le cunoaște, foarte bine le cunoaște, fiindcă s-a născut cu ele din fașă, în timp ce noi sugeam doar lapte de la mamele noastre, el odată cu laptele sugea și idei, pe care însă le-a ținut bine ascunse pînă la 23 August și numai după 23 August 1944 le-a dat la iveală, în timp ce noi am avut naivitatea s-o facem și înainte de 23 August și să fim amenințați de legionari cu pistolul, să năvălească legionarii în redacțiile de stînga unde lucram și să fim ciomăgiți, să ni se devasteze birourile, și să ne promită că vor reveni dacă nu renunțăm la atacurile noastre împotriva legiunii și a Căpitanului. Ce făcea pe atunci tovarășul Dumitru Dumitrescu-Dolj? Tovarășul Dumitru Dumitrescu-Dolj, care mi-e prieten, da, foarte bun prieten... Iritat la extrem, I. C. îl întrerupse cu brutalitate spunîndu-i că partidul cunoștea activitatea politică de dinainte de 23 August a tovarășului Dumitru Dumitrescu-Dolj, asta e o ședință în care scriitorii sînt invitați să discute probleme de creație și nu verificări politice. Sînt strîns legate, răspunse prozatorul. Partidul ne-a învățat că politica și arta se îmbină într-un tot armonios. Și cînd sîntem criticați că n-avem nivel politic, trebuie să răspundem și să discutăm chestiuni politice. I. C. tăcu, se făcu că n-a auzit, continuă să scrie în carnetul lui cu înverșunare. Scria repede, umplea filă după filă. Dar și prozatorul renunță la atacul său politic împotriva secretarului Uniunii. Se grăbi să încheie. Nu voia să abuzeze, nu atît a avut de spus, are multe de spus, dar poate că și alți scriitori doresc să-și exprime punctul lor de vedere, dacă va mai fi timp și dacă va fi necesar, o să ceară din nou cuvîntul... Atunci m-am ridicat eu. I. C. îmi aruncă o scurtă privire... Ei, parcă mă întrebă, tu ce-ai de spus? Te-am numit redactor-șef, poftim, ai cuvîntul. Da, îi răspunsei printr-o lungă tăcere, m-ai numit, după ce însă m-ai silit să gîndesc că sînt ceea ce nici un om nu dorește să fie, adică un ins manevrabil pe fondul general de lașitate umană care zace în noi, cînd în joc e un ideal pe care, chipurile, îl servim împreună. Lenin spune (și în cuvîntul meu făcui un abuz ostentativ citîndu-l de nenumărate ori,

ca să-i sugerez lui I. C. și nu numai lui că nu mai putem gîndi ca și cînd Stalin ar mai trăi încă și ne-ar îndruma mai departe cu mîna lui părintească), Lenin ne învață că în chestiuni de literatură și artă nu se decide nici prin vot și cu atît mai puțin prin hotărîrea personală a cuiva, care ar deține o funcție, să zicem chiar pe merit. Se pune atunci o întrebare foarte delicată: cine decide? Da? sări numaidecît I. C. foarte brutal. Îți pui întrebări delicate într-o chestiune atît de clară cum e conducerea de către partid a literaturii și artei? Auziți ce dileme are tovarășul Ion Micu, redactor-șef al unei importante reviste din țară. Înțelesei, deși de fapt știam: eu nu eram marele prozator, să mi se permită dizertații libere pe ceea ce îmi putea trece mie prin cap, să-l învăț eu pe el sau pe alții ce zice Lenin. Era un avertisment dat și altora. Nu mă mir, continuă I. C. sarcastic, de ce revista *Luceafărul literar* a ajuns la un tiraj atît de scăzut (care e tirajul, se adresă el adjunctului, exact, zise acela prompt, o mie patru sute, I. C. își apucă nervos carnetul), tirajul ăsta ne pune problema reorganizării revistei și în loc să se gîndească la asta, tovarășul Ion Micu vine aici la o ședință la Comitetul Central cu întrebarea cine decide în chestiuni de literatură și artă... Și după această amenințare, mă protejă tot el clătinînd din cap cu infinită răbdare și simpatie: Nu zic să nu reflectăm la scrierile lui Lenin, dar tot Lenin spune că pînă nu smulgem din noi drăcușorul mic-burghez, avem puține șanse să înțelegem în mod just marile probleme ale revoluției și rolul care îi revine literaturii și artei în victoria ei. Și îmi făcu, patern și insistent, cu degetul. O clipă mă intimidă. Tirajul revistei noastre era într-adevăr scăzut, trăgeam trei mii și jumătate din el ne era returnat, chioșcurile ni-l refuzau fără să deschidă pachetele, nu știam de ce. Revista nu era bună, dar nu din vina noastră, cele mai interesante materiale ne erau respinse de direcția locală a presei, cu care aveam zadarnice discuții, articolele polemice cu scriitorii și criticii din București fiind amînate pînă ce obiectul polemicii devenea inactual. Totuși revista era mai bună decît altele din capitală și I. C. știa acest lucru. Evitai însă să mă las atras în explicații inutile asupra condițiilor în care era silită să apară revista noastră lunară, în care aș fi eșuat fără să pot să spun ceea ce aveam de spus. Mă făcui de asemenea că n-am auzit stupida lui obsesie referitoare la drăcușorul mic-burghez și continuai: în conducerea de către partid a literaturii și artei, teză de a cărei justețe nu se îndoiește

nimeni, se pune totuși chestiunea delicată a judecății de valoare, care revine criticii literare. Or, această critică se exercită de către critici. În acest sens, tradiția rămîne: nu poate să vină un nechemat și să decidă el care poezie e bună, care e roman prost, care e piesă de teatru revoluționară și care nu e. Pentru a fi revoluționar, orice text trebuie să fie întîi realizat artistic, ca să se deosebească de un articol de gazetă pe care poate să-l scrie orice jurnalist. Nu pledez pentru autonomia esteticului, dar nici pentru autonomia urîtului, a inesteticului agresiv, a platitudinii violente care se răsfață abuziv. Lenin declara că nu-i place Maiakovski, că lui îi place Pușkin. Dar asta nu l-a determinat să ia măsuri împotriva lui Maiakovski. A lua măsuri împotriva unui scriitor era împotriva concepțiilor lui despre condiția artistului. Își spunea părerea și dorea să rămînă o simplă părere. La noi scriitorul actual netalentat este încurajat să desființeze critica, să se plîngă de ea, să ceară audiențe, să fie ascultat cu bunăvoință și să obțină să se ia măsuri represive împotriva criticului care îl respinge. De aici decurg anumite consecințe. Normele leniniste sînt ignorate, deși critica și autocritica, spune el, ne sînt necesare ca apa. Și aici ajungem iar la chestiunea delicată a viziunii globale pe care o avem despre spiritul critic. Cine are dreptul să promoveze false valori uitînd că declanșează astfel și creează un mecanism arbitrar care se plachează pe idealuri pentru care am luptat și care ne călăuzesc existența? Un poet care a declarat aici că n-are de învățat nimic de la nimeni nu-și dă seama că a exprimat o stare de spirit simptomatică. El nu e interesant în sine, ci prin ecoul pe care l-a stîrnit și sprijinul pe care l-a primit din partea conducerii Uniunii Scriitorilor. A vrut și a obținut să fie lăudat de criticii care îl contestau. Bun, și ce e cu asta? Îi ajunge lui această victorie? Înseamnă că nu e un poet, ci cu totul altceva, nu ne interesează ce, într-o societate nouă apar psihologii bizare și atît de neverosimile încît generațiile viitoare vor ridica din umeri dacă se va găsi cineva să le descrie. Coșbuc, am continuat destins și decis să-mi dau și eu foc cîtorva punți, urmînd tactica cunoscutului prozator, Coșbuc are o poezie în care criticul e băgat la pușcărie fiindcă nu-i plăceau poeziile împăratului. Totuși împăratul, scriind noi poezii, îl cheamă pe critic din celulă și i le citește, sperînd într-o apreciere favorabilă. Criticul ascultă, apoi răspunde, adresîndu-se celor care îl înconjurau:

E cheia temniței la voi.
Hai, duceți-mă înapoi...

Coșbuc a prezentat o imagine idilică a criticului, eu n-am avut curajul să spun publicului care venise să mă audă la o conferință, pe care am fost somat s-o țin, că versurile poetului erau proaste. E drept că nici publicul n-a plecat convins că vorbisem despre un poet bun, și la ieșire unii m-au întîmpinat cu căldură și ironie condescendentă: nu fiți deprimat, mi s-a spus, noi îl citim pe Eminescu și n-o să uităm ce înseamnă poezia. Totuși am venit cu speranța să auzim noi stihuri... nu le-am auzit, dar or să vină... Și am înțeles că la o a doua sau a treia mea conferință o să găsesc sala goală. Numele meu, din clipa aceea, și destinul meu se contopiseră cu ale poetului despre care vorbisem. Vom parcurge de-aici înainte împreună același drum. Iar noul Eminescu nu va mai găsi în mine criticul care să-i anunțe apariția, deși eram destinat să-i aud primul glasul! Nu, eu aveam să rămîn criticul care elogiase un fals poet și care nu mai putea să tresară, chiar dacă ar fi tresărit, la auzul versului divin al poetului așteptat... Numai dacă aveam să mă întrec pe mine însumi... Și voi încerca, am încheiat, să fac acest lucru, cu energia unui revoluționar de profesie, așa cum ne învață partidul... Lamentabil, am gîndit așezîndu-mă pe scaun alături de cunoscutul prozator, care îmi strîngea brațul încurajîndu-mă: A fost foarte bine, foarte bine, stai liniștit, parcă îmi spunea. Ce bine? Că mi-am legat soarta de aceea a lui Amăicăliţului? Și încă așa cum m-a învățat partidul? Ca și cînd partidul ar fi spus că trebuie să... Știința de a rămîne tu însuți în împrejurări care ne depășesc se învață, într-o astfel de ședință te pomenești că spui ceea ce n-ai dorit să spui și, dimpotrivă, te apucă o amnezie și uiți să vorbești despre lucruri care te-au indignat atîta vreme și plănuiai să le dai la iveală. Experiența asta se capătă tot în ședințe și anume la un nivel cît mai înalt. Or, asta era prima de acest fel la care luam parte. Întîi că nu trebuia să-mi dezvălui gîndirea intimă și să afirm că am fost somat să țin acea conferință. Al doilea, nu trebuia să spun eu despre mine că m-am compromis acceptînd. Al treilea, că nimeni n-a înțeles chiar foarte clar despre care poet era vorba. Al patrulea, ce rost avea să spun despre mine însumi că sînt revoluționar de

profesie... Fapt e că I. C. arăta destul de mulțumit de cuvîntul meu, avea această expresie pe chip și am simțit că roșesc, îmi ardeau urechile. După mine s-a ridicat un cunoscut poet care de la început a introdus în fluxul subteran al ședinței, cu voce dramatică de bătrîn demagog, o diversiune de o violență extremă. Nu striga, dar aveai impresia netă că urlă. Nu cred că a vrut în mod special să mă atace pe mine, fiindcă n-avea motive, totdeauna scrisesem bine despre el, e drept nu foarte bine, totuși bine în raport cu degringolada în care ajunsese talentul său după 23 August încoace. Sensul diversiunii era următorul. Că, tovarăși, ce discutăm noi aici despre Dumitru Dumitrescu-Dolj, cînd dușmanul de clasă ne pîndește și își strecoară ura sa chiar sub ochii noștri, în revistele noastre pe care scrie deasupra titlului, proletari din toate țările uniți-vă? Iată ce putem citi într-o revistă de provincie... Și scoase revista din buzunar (venise cu ea de-acasă!) îndoită să nu i se vadă numele, deschisă gata la acel text. Ce ne citi? Că un erou dintr-o proză își botezase cîinele, Căpitanul. Și numele acesta se repeta de cîteva ori, iar textul, citit tendențios, sugera rînjetul de satisfacție pe care autorul îl adresa, printre rînduri, cititorilor. Suna ca o sfidare, părea ceva incredibil, cum putuse să apară așa ceva? Iată adevăratele probleme care ni se pun, lipsa de vigilență, spiritul de gură-cască, împăciuitorismul cu elementele dubioase, care atîta așteaptă, să... etc, etc. Rumoare de satisfacție printre partizanii lui Dumitru Dumitrescu-Dolj, reținere obiectivă în prezidiu, voci: în ce revistă a apărut, cine e autorul? Poetul strigă: n-are importanță în ce revistă a apărut, putea să apară în orice revistă în care lipsa de vigilență slăbește. Totuși, se insistă, unde? În *Luceafărul literar* zise I. C., dar, cum bine a spus aici cunoscutul nostru poet, putea să apară și în altă parte. Mă cruța, nu voia să mă arunce în gura vigilenților, iată deci că ținea totuși la mine, cînd putea, acum, atît de ușor, să mă îndepărteze din presa literară. Totuși această diversiune grosolană nu opri tirul vorbitorilor care urmară, împotriva secretarului general al Uniunii. Spuneau cîteva fraze despre sporirea vigilenței, apoi cu o abilitate de care eu nu fusesem în stare, reveneau asupra unor probleme care privesc atmosfera care s-a creat în conducerea Uniunii. Fără dramatism, fără destăinuiri intime, cu detașare, fără ironii inutile, ca despre un lucru îndeobște cunoscut și care trebuie remediat. Se povestiră cîteva lucruri elocvente: că

D. D.-Dolj era mereu cu partidul în gură și atribuia greșelile sale partidului. Care erau acele greșeli? În primul rînd, modul disprețuitor cu care îi trata pe scriitori. Felul cum li se inventau concepții burgheze și nu numai oral și în ședințe, ci și în presa de mare tiraj. Un exemplu: un scriitor este întrebat de D. D.-Dolj la ce lucrează. Vreau să scriu un roman despre mineri, dar merge greu, i s-a răspuns. De ce? Fiindcă s-a documentat în Maramureș și acolo situația minerilor nu e tipică pentru a putea oferi o adevărată imagine a minerilor din țara noastră și că el, romancierul, trebuie să se elibereze de acea realitate și să se ducă în altă regiune. Ce face atunci D. D.-Dolj? Publică un articol în *Scînteia*, nesemnat, deci un editorial ca din partea ziarului, în care ce spune: că printre scriitori circulă «teoria» burgheză a eliberării de realitate și... dă-i și combate această teorie, dăscălește-i pe scriitori pe trei coloane, pe pagina întîi în organul C. C.. Alt exemplu: într-o ședință de partid se ridică un scriitor care vrea să pună o întrebare (un scriitor cam naiv, după cum se va vedea). Ei, care e întrebarea? Dacă e adevărat, a zis el, că a intervenit o pauză în lupta ideologică. Toată lumea a rîs! I-auzi ce i-a trecut prin cap! Nu, tovarășe, stai liniștit, n-a intervenit nici o pauză, ce te-ai speriat? i s-a spus. Ce face însă D. D.-Dolj? Articol de fond în *Scînteia* de dăscălire a *tuturor* scriitorilor, în același stil, că ar circula printre ei ideea că ar fi intervenit o pauză așa și pe dincolo. E clar: desigur, *Scînteia* se interesează de problemele ideologice și de creație ale oamenilor de cultură și îi cere secretarului general al Uniunii să scrie despre astfel de probleme, dar nivelul politic și cultural al tovarășului D. D.-Dolj e atît de precar, încît el nu știe ce să scrie, adevăratele probleme de creație ale scriitorilor îi sînt de fapt străine și atunci trage și el cu urechea și nu se sfiește să informeze greșit *Scînteia*, cititorii și chiar partidul, prezentînd false probleme și oferind despre scriitori o imagine ridicolă, care îi discreditează. Cînd un tînăr scriitor vine la el cu o adevărată problemă de creație (și vine, fiindcă D. D.-Dolj îl cheamă), el ascultă, îl lasă să vorbească și pe urmă îi spune acelui tînăr frămîntat: iubești poporul? Da, bineînțeles, răspunde acela. Ei, dacă iubești poporul, o să știi să-ți rezolvi toate problemele de creație. Asta le spune la toți: iubești poporul? Iubești poporul? Și nu e de mirare! D. D.-Dolj e un simplu ziarist, ce caută el în fruntea Uniunii Scriitorilor? Să se ducă la ziariști! Nu l-a apărat, de fapt, decît poetul cu diversiunea lui

(dar nici el n-a suflat un cuvînt direct favorabil), iar Amăicăliţului n-a infirmat acuzaţiile, ci doar a subliniat din gros că D. D.-Dolj e un comunist devotat şi noi avem nevoie în fruntea Uniunii de astfel de oameni. A vorbit bine, în sensul că el a găsit totdeauna sprijin la D. D.-Dolj (cred şi eu!), aşa cum a vorbit şi prozatorul de ale cărui lemne şi kilogram zilnic de carne se îngrijea personal secretarul general al Uniunii. Asta nu era rău, măcar dacă ar fi făcut-o şi pentru alţi scriitori de seamă, oameni bătrîni, ale căror cărţi nu se reeditau, deşi nu aveau în ele nimic contrarevoluţionar şi care toată viaţa trăiseră numai din scris. De ei nu se îngrijea nimeni, trăiau uitaţi şi chinuiţi de lipsuri. I se dădu apoi cuvîntul lui D. D.-Dolj, din oficiu, pentru că nu ridică mîna, deşi se lăsase o tăcere după Amăicăliţului: nimeni nu mai dorea să vorbească. Devenise evident că era rîndul lui. Dar el, cu acel surîs stupid pe buze, surîs de gips, încremenit, care voia să exprime optimism, încredere... În realitate părea mai degrabă îndobitocit de loviturile primite, căci abia putu articula cîteva fraze că, zise el, tot ce s-a spus nu e adevărat, nu se poate dovedi... El nu-şi pregătise o apărare, fusese luat prin surprindere, nu crezuse posibil să fie criticat el chiar de majoritatea celor prezenţi şi într-un mod atît de total, să nu i se mai recunoască nici un fel de merite, să se ceară plecarea lui şi asta chiar în faţa lui I. C. şi a preşedintelui Consiliului de Miniştri. Îngîmfare extremă, prostie, psihologie de cîine care aştepta să fie apărat de stăpînul său şi el să nu zică nimic? Pesemne asta voia să sugereze surîsul lui, că o să vă arate el nenea că aţi îndrăznit să vă ridicaţi contra mea... Chiar lamentabil! Abia atunci am căpătat certitudinea că va fi înlăturat... În sfîrşit se ridică bătrînul zimbru. În cuvinte puţine, dar bine cumpănite, el se adresă mai mult prezidiului şi spuse că toate astea s-ar tempera mult, toate aceste frămîntări adică ar dispărea dacă s-ar îmbunătăţi substanţial legea drepturilor de autor... Multe pricini de-aici pornesc, zise el domol, să se facă lucrul *aista* şi se va vedea cum conflictele se potolesc şi toată obştea scriitoricească va trăi în *paşe* şi armonie. Era limpede, el nici nu ascultase ce se spusese acolo. Şi se aşeză repetîndu-i în şoaptă lui I. C.: multe discordii de *aişi* vin... O s-o facem şi pe-asta, zise I. C. sec, încetînd să mai scrie şi anunţă o pauză. Mă pomenii chemat la el şi îi găsii acolo şi pe Amăicăliţului, pe cunoscutul prozator şi pe D. D.-Dolj. I. C. îi spunea acestuia, furios: vei lua cuvîntul din nou şi îţi

vei face autocritica. E inadmisibil să te comporți ca un prinț consort. Cine vrei să te apere? Eu? Eu am făcut greșelile care ți se atribuie? Apără-te dacă poți, dacă nu, fă-ți o severă autocritică. Pune mîna și fă-ți un punctaj și să nu îndrăznești să nu te ridici și să te împaci cu scriitorii. Că ai știut să le dovedești că mai pot avea încredere în tine. Nu vreau, zise Dededolj, fără să mai surîdă, să-mi pun cenușă în cap. Îmi dau demisia. Nu-ți dai demisia, zise I. C. sardonic. Vei fi dat afară și cată să reflectezi la această nuanță. Vei fi dat afară oricum, dar tot trebuie să-ți faci o demnă autocritică. N-o să spui că eu te-am îndrumat să ne dezinformezi sistematic și să scrii ridicole articole de fond despre false probleme. Începe prin a te împăca aici, în fața mea, cu prietenul tău... (și-i spuse pe nume cunoscutului prozator), cu tovarășul Ion Micu, despre care de asemenea m-ai dezinformat punîndu-l în conflict cu poetul Amăicălițului, iar pe tovarășul Ion Micu îl rog să facă același lucru, să accepte să-i strîngă mîna poetului și să colaboreze cu el, acolo la *Luceafărul literar*, unde sînt atîtea de făcut. E intolerabil să ne pierdem în astfel de conflicte și munca să sufere. Bătrînul zimbru, afabil, dădea din cap înțelept, că nu e bine, zise el, să ne sfîșiem între noi, obștea scriitoricească trebuie să rămînă unită... Amăicălițului, foarte vesel, declară că el totdeauna l-a stimat pe tovarășul Ion Micu și e gata și acum să-i întindă mîna. Și i-o și întinse și tovarășul Ion Micu i-o strînse cu același optimism afișat ca și al poetului, nu fără un gînd, desigur nereciproc, dar poate că reciproc totuși, că împăcarea n-ar fi imposibilă. Dededolj nu se împăcă cu tradusul prozator, care era destul de inteligent să nu jubileze, dimpotrivă, părea sincer mîhnit și afectat. Interveni președintele Consiliului de Miniștri, popular, și în virtutea vîrstei, le zise: mă, eu sînt bătrîn, voi sînteți încă tineri, mai aveți încă timp să vă împăcați, că pe urmă n-o să mai aveți și nu puteți să muriți urîndu-vă unul pe altul. Băgați de seamă, o să fiți chemați de tovarășul Gheorghiu-Dej și nu e permis să veniți așa în fața lui. Asta îi impresionă pe cei doi și tradusul prozator zise că în mod sincer el nu are pentru Dededolj decît sentimente de prietenie, da, numai prietenie și nicidecum ură. El vrea bucuros ca între ei doi să nu mai fie nimic, el a și uitat totul... Zadarnic, Dededolj se încăpățînă să nu-i vie în întîmpinare, și atunci I. C. bătu cu palma în masă: bine, reluăm ședința! Și îl ignoră pe Dededolj ca și cînd nici nu l-ar mai fi auzit cînd acesta se ridică în

plenul adunării și își făcu apoi o ștearsă autocritică formală. Luă cuvîntul în încheiere I. C., care vorbi un ceas, după notele pe care și le făcuse în carnet. Foarte prudent, deși foarte aplicat, își exprimă nemulțumirea că scriitorii n-au vorbit despre problemele lor de creație, poate cu altă ocazie or s-o facă. Apoi trecu la «chestiunile administrative», cum le numi el, legate de conducerea practică a treburilor Uniunii. Să înceteze, zise el, aceste conflicte, scriitorii să se pregătească în vederea unui congres care să-și aleagă o nouă conducere. Și vorbi despre asta îndelung, cerîndu-le ca congresul să afirme idealurile comunismului și atașamentul oamenilor de litere la acest ideal. Să se formeze o comisie care să studieze actuala lege a drepturilor de autor și să se facă propuneri de mărirea tarifelor actuale, care, față de efortul pozitiv al creatorilor, au rămas mult în urmă. etc, etc...”

Ion Micu avea o expresie bizară de candoare cînd se opri. Mă uitai la el cu atenție. „Mai vrei o cafea?” îl întrebai. Dădu din cap: „... Dacă fata aia șmecheră ne mai dă...” Ne mai dădu, dar prietenul meu rămase și după aceea tăcut și mă întrebai ce-o fi cu această expresie de pe chipul lui pe care nu i-o cunoșteam. Candoarea se amesteca și cu o vagă tristețe care îi dădea o înfățișare de copil pedepsit, dar care parcă nu știa ce-a făcut și cum de s-au întîmplat toate acestea. „Deci nu l-ai distrus pe Amăicăliţului? îi spusei cu o intensă simpatie. Te-ai împăcat cu el!” „Da, zise, și am fost amîndoi cooptați în conducerea Uniunii. Eu am fost numit unul din secretari. Plecăm la București.” „Vă mutați? strigai cu glasul meu răgușit. Părăsiți orașul?” „Da”, zise. „Și revista?” „Revista o preia Amăicăliţului.” „Deci tu ești acum mai mare sau mai mic?!” „E mai mare, zise Clara, observînd tăcerea soțului ei. Parcă ar fi fost insesizabil ironică. Sau parcă ar fi spus cu o resemnare care ascundea o declarație modestă de dragoste: știu acuma că el o să ajungă și mai mare, dar chiar dacă ar ajunge mai mic, nu l-aș iubi mai puțin. El se va ocupa acum, adăugă ea, de toate revistele Uniunii din capitală și provincie.” „Petrini, zise Ion Micu, dacă îți aranjez ceva la București, vii și tu?” De astă dată tăcui eu. Dacă nu-mi organizează *ea* ceva definitiv aici, gîndii, aș veni, de ce nu? Altfel îmi va fi imposibil, fiindcă aranjamentele *ei* îți restrîng foarte tare sfera de activitate, între cei patru pereți de scîndură în care te pune. „Da, desigur, îi spusei, să mă fac sănătos și...” Dar cu toate că în timpul povestirii avusesem de

cîteva ori clipe grele simțind că între mine și această lume, pe care el mi-o dezvăluia, se așeza foarte des o invizibilă perdea neagră (ei, cei vii, dincolo, cu imensele lor vanități, iar eu dincoace, cu perspectiva morții) mă pomenii zicînd: „Ioane, acum că I. C. este, după cît se pare, gata oricînd să-ți satisfacă orice favoare, nu s-ar putea ca adjuncții lui, care și ei sînt foarte puternici, să mă reintegreze în învățămîntul superior? Bineînțeles, nu chiar acum imediat, ceva mai tîrziu, să zicem la anu'? Și atunci n-aș mai pleca, fiindcă mie îmi place universitatea noastră de-aici." „Cred mai degrabă că acolo ai avea mai multe șanse, aici te cunoaște prea multă lume. Bineînțeles, zise fără șovăire, că o să încerc. Dar ceea ce pot să fac în mod sigur e să-i sugerez Amăicălițului să-ți publice între timp niște articole sau studii filozofice. Cu ele sub braț ți-aș putea pleda mai ușor cauza și cu mai multe șanse de reușită." „Despre ce-aș putea scrie?" zisei amintindu-mi despre discuția mea, pe aceeași temă, cu Matilda.

Musafirii mei se ridicaseră să plece. Mă ridicai și eu să-i conduc. „Asta nu e o problemă", zise el și începu deodată să rîdă, acel rîs al său sacadat și insistent, și care se intensifica tocmai cînd credeai, ca să nu te simți jignit, că trebuie să se oprească. Nu se opri decît tîrziu, dar de astă dată îmi explică tocmai la timp ca să nu-mi iau adio de la el pentru totdeauna: „De pildă, zise, despre Giordano Bruno! A fost ars pentru ideile lui!"

Da, așa era, se putea scrie despre acest italian care combătuse scolastica, dar și aristotelismul, și care nu putuse abjura pînă la capăt. Să te tîrăști în genunchi la propriu și să-ți renegi convingerile, cu speranța că, trăind, le mai poți încă răspîndi printre oameni, se putea face o dată, dar nu de mai multe ori, fără a risca să ți le arzi astfel tu însuți. Deși Galilei o făcuse. Un suflet dramatic acest Giordano, ce era de rîs aici? „Arșii ăștia, continuă Ion Micu, ne ajută, dacă n-ar fi fost ei, forța cuvîntului filozof ar fi slăbit prin veacuri. Numai Napoleon, care n-avea cultură filozofică, a putut să spună în Egipt (ar fi putut să tacă sau să se exprime altfel), cînd l-au împresurat mamelucii; a dat ordin de apărare în formă de arici, iar la centru, a zis el, să fie puși savanții și măgarii..." Și rîse iar, dar mai potolit și mai scurt. „Despre Giordano Bruno, mai spuse el, poți scrie și o carte..."

Și astfel ne despărțirăm...

CAPITOLUL **III**

Tot în spital aflai că în acele zile mai părăsea orașul cineva de care fusesem strîns legat, și anume Petrică Nicolau, dar într-un mod zguduitor. Aflai de la medic, care totdeauna întîrzia puțin la patul meu să-mi spună discrete cuvinte de încurajare, dar să și comenteze evenimente din afara spitalului cu un bolnav care era, oricum, un intelectual, chiar dacă... Deși el, ca medic, știa multe, șocul pe care îl resimțea cînd o ființă umană se comporta aidoma pronosticului fatal nu era mai mic decît al tuturor. Un profesor de la școala normală, zise el, s-a aruncat de la etajul cinci cu o carte în mînă și era atît de îndîrjit, încît a căzut drept în picioare. I-au intrat bineînțeles picioarele în gît și a murit pe loc. Cartea era *Reportaj cu ștreangul de gît*, de Julius Fučík și înăuntru o hîrtie pe care scrisese ceva în acest sens: că se sinucide în semn de protest contra nedreptăților care există. „Ce similitudine, zise medicul nedumerit, apoi se opri. Știi cine e? mă întrebă. Fostul soț al doamnei Matilda! Nu putuse, cică, trăi cu taică-său, se mutase cu soția într-un bloc. Se spune că această soție ar fi venit apoi la școală și le-ar fi spus profesorilor în cancelarie: l-ați mîncat fript... Da, reflectă medicul blînd, nu cred că profesorii aveau vreo vină și nici taică-său... parkinsoniștii își aleg astfel de sinucideri spectaculoase..."

E clar, gîndii înfiorat, după ce medicul plecă și rămăsei singur în patul meu cu ciudata mea boală care nu da semne de ameliorare, o să mor și eu, am jucat cu Petrică în aceeași piesă. Eu, el, nefericitul de taică-său și Matilda. S-ar putea să murim toți patru, adică toți protagoniștii... Cosașul îndrăcit al lui Van Gogh, gîndii mai departe cu ochii pe lumina soarelui care îmi inunda patul, nu avea ezitări înaintînd în lanul de grîu și făcînd să șuiere spicele sub lama bine ascuțită a instrumentului său implacabil... Da, viziunea pictorului nu era rodul înfierbîntatei lui imaginații... Ce e umanitatea dacă nu un astfel de

lan, strălucind în lumina fierbinte a soarelui în culori halucinante, sub un cer de un albastru dens, orbitor, și în care, tăcută, dar fără slăbire, seceră moartea?

Mă întrebai dacă n-ar trebui să ies o zi din spital și să mă duc la înmormîntarea lui, dar găsii în forul meu interior o împotrivire; îi purtam pică pentru refuzul său net și agresiv de a se împăca cu mine, cînd îi telefonasem, la îndemnul Matildei, și îl întrebasem dacă n-ar vrea să ne întîlnim ca odinioară și să redevenim prieteni. Era adevărat că nu-mi era atunci gîndul la el și, desigur, nici telefonul meu nu-i sugerase cine știe ce afecțiune, dar poate că această afecțiune n-ar fi lipsit dacă aș fi surprins în vocea lui o cît de vagă tresărire. Da, gîndii, dar am petrecut totuși cu el frumoase clipe, ascultîndu-i cu o stranie delectare la începuturile carierei mele în învățămînt înaltele și nesfîrșitele lui indignări. Și nu fusese tot el cel care, printr-o intuiție, ținuse pe loc doi ani căsătoria mea cu Matilda? Astăzi aș putea spune că vrusese astfel să mă ferească de marele eșec care mă aștepta. Judecăm oamenii nu numai prin ceea ce ei gîndesc și nici măcar prin sentimentele care îi domină (toate acestea se pot dovedi că au fost doar coaja care acoperea determinări mult mai adînci), ci și prin interferențele cu viața noastră pe care soarta i-a silit să le trăiască. Petrică nu mai putea trăi cu Matilda și m-a cunoscut pe mine ca să-l ajut să se despartă de ea; l-am ajutat, dar nu voia s-o iau eu. Nu cumva ținea atît de tare la mine și considera o prietenie mai trainică decît o efemeră dragoste al cărei final îl prevedea? Desigur, căci dragostea pentru o femeie nu ne fortifică, ci, aliată cu timpul, ne mănîncă viața... Regrete eterne, Petrică! Voi veni la înmormîntarea ta și îți voi depune pe mormînt o coroană de flori...

În ziua cînd ieșii din spital, tăria gîndirii mele, care țîșnise cu putere în ultima mea ciocnire cu Matilda (cînd ne și încăierasem) și se micșorase iar sub amenințarea unei boli în al cărei prognostic fatal crezusem, reînvie antrenînd toate forțele sufletului meu retrase atîta vreme în adîncuri. Revenii în casa părintească, unde tata mă primi cu toate sentimentele de odinioară topite, supărat doar de declarația mea că nu aveam cancer și că n-o să mor. Avea aerul omului mărginit, dar și sublim, care nu înțelege cum cineva, fiindcă a răgușit, crede că n-o să moară, cu toate că văzuse cum un om, fiul său, deși nevinovat, trebuise

să ispășească o grea pedeapsă. Da, dar astea erau socoteli care trebuiau reglate cu oamenii... Moartea, ehe, e așa o chestie ce nu se întreabă, ca să nu fii întrebat. Și dacă survine totuși cînd ești departe de ea, aiurea! e așa un lucru rar și tîmpit încît... Se întîmplă, bineînțeles, altora, care nu ne interesează, de ce să te gîndești tocmai tu, care ai o viață de trăit și ești atît de tînăr... „Mai mor și tinerii, îi spusei în timp ce mama ne aducea cafele în a doua cameră «salon», plină acum de cărțile și lucrurile mele, mor și copii și adolescenți, moartea își vede de treabă, tată!" El se uită la mine și începu să dea din cap indignat, nu-mi răspunse prin cuvinte, dar avea aerul să-mi spună că nu e zdravăn la minte cel care poartă grija altora, ca și cînd asta ar putea ajuta pe cineva (din altă planetă!) să nu moară dacă trebuie, sau să nu fie șchiop dacă așa s-a născut. Asta mă făcu să înțeleg că nu credea în propria-i moarte și că dacă totuși s-ar fi întîmplat, n-ar fi cerut celor vii să creadă în ea, ci să-și vadă dracului de viața lor, în timp ce el și-ar fi văzut de moartea lui, cu care singur avea răfuieli de încheiat... Deocamdată avea o muiere cu care trăia și numai la chestii de-astea nu-i era gîndul, că mureau și tineri și adolescenți! „Nu moare de tînăr decît cine nu trebuia să se nască", zise, și înțelesei că se credea că face parte dintre cei privilegiați, sortiți dacă nu să nu moară niciodată, în orice caz moartea lor să se piardă în timpuri imemoriale și nedeterminate, contopite cu intemporalul, cu veșnicia a tot ceea ce există... Mama însă credea în moartea ei, și abia acum îmi mărturisi spaima prin care trecuse. „Bine că ai scăpat, zise. Moartea e dată și nu iartă pe nimeni." „Și ce-mi pasă mie de chestia asta, murmură tata răsfoind Scînteia. M-a întrebat cineva pe mine dacă vreau să vin pe lume? De ce m-aș întreba eu atunci cînd o să plec. Că, aoleo, mor, că, aoleo, ce-o să fac... Ce să faci?! Întoarce spatele la lume și mori dacă e de murit. Au murit ei regi, împărați și tot nu s-a întîmplat nimic. De ce să se întîmple atunci dacă moare într-o zi într-un șanț, beat mort, Acojocăriței. Măcar ăstuia n-o să-i pară rău că n-a trăit destul și nu și-a făcut de cap. Mai proști sînt ăia care toată viața..."

Dar aici se opri, fiindcă fără voie gîndul lui îl dusese la mama. Nu-l gonise ea din patul ei în puterea vîrstei, silindu-l să-și găsească altă muiere, care, desigur, o fi avut ea mai multă viață în trupul ei, dar pesemne că el începuse să descopere că nu ajungea numai atît...? „Ei,

ce-au făcut toată viața? zise mama mai degrabă veselă decît atinsă de aluzie. Proștii-ăia! Ai uitat!” exclamă ea mirată, văzîndu-l că tace. „Ce să uit?” își ridică el privirea din ziar. Mama surîse. Să-i spună sau să nu-i spună? Era pradă ușoară, numai gura era de el. „Ce să uit, fă?” se răsti el, dar nu prea sigur de sine, mai degrabă ar fi dorit să nu i se amintească. Totuși curiozitatea era mai mare și mama, cu un glas ca de mare comedie, i-o satisfăcu. „Tu ai rămas certat cu băiatu-ăsta ani de zile, tocmai fiindcă din neștiință el îți spusese ce ne spui tu nouă acuma. Dar el era un copil, în timp ce tu ești un om în toată firea.” „Adică cum?” se holbă tata. „Adică așa! De ce or fi proști oamenii care trăiesc curat și deștepți ăia care trăiesc în murdărie! Nu văd, continuă mama, de ce porcul care se tăvălește în noroi trebuie dat model oamenilor care înțeleg că desfrîul le pierde sufletul. Un om are o singură inimă, nu două!” „Și? Ce e cu asta?” făcu tata, care n-o putea urmări, cu atît mai consternat cu cît ea nu pomenea nici de Dumnezeu, nici de rai și nici de iad. Atunci ar fi fost mai clar! Chestia asta cu două inimi îl depășea. „Hm! făcu ea, dacă ar avea două inimi ar zice: nu-i nimic, murdăresc una, dar îmi rămîne ailaltă curată, cînd o să mă satur de desfrîu, o arunc pe-aia și trăiesc cu a bună!... Le vezi cum vin la biserică la bătrînețe și se mocăie în fața sfintei fecioare să le ierte pentru viața lor cînd nu le păsa că o să vină și ceasul căinței. Tot e bine, altele nu vin deloc și pe-alea le lauzi tu!” „Ei, și la ce le folosește căința?” zise tata. „Păi nu le mai folosește, dar căința, dacă vine, cum să scapi de ea? Trebuie să te căiești, că n-ai încotro.” „Și tu nu te căiești?” o ispiti tata furios. Mama tăcu. Dacă răspundea că nu, ar fi dat dovadă de trufie, dacă spunea că da, se căiește, atunci la ce i-a mai folosit o viață de smerenie? „Mai mă căiesc și eu că nu sînt sfîntă, zise, dar nu ca alea!”

Și nu se știe de ce o pufni rîsul. Unde îi zbura gîndul? Rîdea de tata? Sau de babele acelea care se mocăiau în fața sfintei fecioare? Și de ce nu? N-avea și ea dreptul la puțină trufie? „Atunci am eu dreptate, zise tata, nu în sensul că l-aș da ca model pe ăla care își face de cap, ci în sensul că nu trebuie să te căiești, ăsta e tot secretul.” „Da, zise și mama, cîine ai fost, cîine să mori!” „Ei și? Dacă lui nu-i pasă, ce-ai tu cu el?” „Am”, zise mama și tăcu. „Ei, ce ai?” „Fiecare să-și vadă de el, că vine la patul lui de moarte dracul și îl ia în furcă, sau vine un înger și-l duce în rai, pentru el e totuna, de murit tot moare, mortul de la groapă

nu se mai întoarce!” Răspunsul acesta îmi aminti de al meu de odinioară, cînd îmi venise în minte să gîndesc același lucru după ce citisem un text de Platon: dacă moartea ar fi sfîrșitul a tot, spunea el, cei mai în cîștig ar ieși ticăloșii, fiindcă o lespede pe mormînt i-ar izbăvi și de trup și de suflet și dezbaterea s-ar încheia astfel pentru totdeauna. Între timp însă aflasem, nu fără să mă turbur, că marele Karma, spiritul universului, nu lasă lucrurile astfel și că îl silește pe ticălos să se reîncarneze. Dacă a fost un ticălos mare, spiritul lui reînvie de pildă într-un dobitoc, un măgar sau într-un bou și tot astfel prin treceri succesive se purifică, pînă ce esența sa se poate contopi cu Marele Spirit care a stat la originea vieții.

Îi spusei tatei toată chestia asta simulînd îngîndurarea. „Și de unde știi că e așa? zise el cu dispreț. A văzut cineva un om reîncarnat?” „Întîi că s-a văzut, au fost cazuri foarte clare, cînd un copil a început să spună că el a mai trăit în satul cutare și l-au dus acolo savanți și oameni de știință și el a recunoscut tot, case, ulițe, oameni... Ei?” „Fugi domnule de aici, nu mai vorbi bazaconii, astea-s șarlatanii, așa am văzut eu la bîlci una care mi-a citit buletinul legată la ochi, adică buletinul era în mîna altuia și ăsta a întrebat-o: cum îl cheamă pe domnul? Și ea a spus tot, și anul nașterii și orașul... Și tu vrei să cred?...” „Al doilea, continuai eu neturburat, ție nu ți s-a întîmplat să te plimbi așa pe stradă și să vezi un om pe care să ți se pară că l-ai mai cunoscut, ăhă, așa cîndva, în altă viață?” „Cîte nu i se par omului, zise tata batjocoritor, dacă s-ar lua după toate prostiile ar ajunge să creadă că ăla care e el, nu e el...” „Aha, zic, ți s-a întîmplat?” „Mie? Nici vorbă, unuia, stam la bodegă la un aperitiv și îl aud că zice chestia asta, că el nu e el. Ascultă, mă, îi zic, tu cîte aperitive ai băut înainte să spui tîmpenia asta?” Și se întoarse spre mama, de la care așteptase un răspuns. „Tot nu m-ai făcut să înțeleg ce ai tu cu cutare și cutare, că trăiește așa cum îi place lui?” „Să se ducă în pădure, zise mama. Acolo poate să trăiască cum vrea.” „Și ce te deranjează? insistă tata. Nu înțeleg!” „Ce s-alege de lumea asta dacă toți ar trăi ca ei? Într-o zi ar scoate fiecare cuțitul și am începe să ne tăiem toți unii pe alții...” „Asta cam așa e, conveni el, da’ n-ai nici o grijă, că nu tu o să-i împiedici. Vine un război, îi mai mătrășește, pe urmă se mai potolesc... Nenorocirea e că în război îi seceră și pe ăi buni și pe ăi răi, așa că sămînța rămîne...”

Astfel se încheie discuția și tata își aprinse o țigară și rămase gînditor. „Ia spune, îl întrebai, directorul acela de la voi, Bularca, l-a dat pînă la urmă afară pe șefu-ăla de cadre?” „Nu l-a dat”, răspunse el posomorît și tăcu mai departe. „Ai înțeles de ce te întreb...” „Tocmai că mă gîndeam, ce-ar fi, Victore, să te duci tu personal să-i ceri o audiență? Una e cînd vezi omul în fața ta și îl asculți și alta e cînd îți vorbește altul de el. Ce zici?” „Bineînțeles că mă duc, zisei, toată chestia e să-l facă pe șeful cadrelor să tacă, adică să-și dea avizul. Fiindcă trebuie s-o dea întîi afară pe individa aia de care mi-ai vorbit și care e turnătoarea acestui șef de cadre...” Tata se uită în pămînt, reflectînd. „Nu te băga în chestia asta, zise, tu nu știi nimic, lasă-l pe Bularca să se descurce...” „Bine, mai zisei, mă duc chiar mîine, dar cum o să pot să intru în uzină și să ajung la el?” „Ți-aranjez eu cu paza, nu e o chestie...”

Și tata se ridică și plecă. Mă apucă pofta să-mi pun cărțile în ordine, deși nu aveam rafturi, și să-mi improvizez și un mic birou și un scaun la fereastră: aveam chef de lucru. Pe urmă plecai pe la bunicul să-mi iau caietele din subsol... Le recitii apoi febril pînă noaptea tîrziu, în micul meu pat din adolescență, mutat de mama din dormitorul lor unde rămăsese tot timpul după plecarea mea de acasă în așa-zisul salon și adormii cu gîndul dacă n-ar fi mai bine să le pun pe foc, după ce aș fi copiat din ele ceea ce nu se putea memora și aș fi eliminat tot ceea ce putea constitui pentru mine o acuzație... Nu mă simțeam bine cu ele în casă și nu aveam sentimentul net că reprezentau o valoare în sine, ca să-mi pară rău că trebuia să le distrug...

CAPITOLUL **IV**

Bularca mă primi de îndată și, spre surpriza mea, nu mă expedie, mă ținu la el în birou aproape un ceas. Întîi se scuză că are o cumplită durere de cap și înghiți trei pastile dintr-o dată, așa de supărat era pe acest rău care se vedea că îl vizita din cînd în cînd și că organismul lui robust nu-l scăpa de el. „Medicul ce zice?" spusei. Făcu un gest, adică medicul nu conta. „Aveți ori sinuzită, ori spondiloză?", reluai văzîndu-l că tăcea cu tîmplele în mîini, cu coatele pe birou. Negă din cap furios și copleșit. „Atunci aveți hipertensiune arterială. Așa-zisele migrene de care sufereau cucoanele pe vremuri au dispărut..." „Sau au trecut la noi", zise el fixînd asupra mea o pereche de ochi mari, pe care durerea îi făcea frumoși, umani, aproape frățești. În rest, chipul lui părea brutal, dur, fără joc de expresie. Se ridică de pe scaun și începu să se plimbe rar, relaxat, cu mîinile în buzunare. Pasul îi era ușor, elastic. Se opri la fereastră, cu spatele la mine și se uită îndelung afară.

Soneria telefonului zbîrnîi. Nu se clinti însă de la geam și atunci intră secretara. „Vă caută ministerul!" îi spuse. „Cine?" mormăi el. „Tovarășul ministru!" „Care? zise mohorît, că ăia pe-acolo toți își spun miniștri. El e director-general și subalternii îi spun ministru." „Chiar tovarășul ministru Nasture!" zise secretara. „Spune-i că sînt în uzină, cînd mă întorc îl caut eu."

Secretara ieși, iar Bularca reveni în spatele biroului și formă un număr. „Vasile, zise, uite, ministerul iar se interesează dacă s-a remediat istoria cu rulmenții ăia nenorociți." „Ce să facem noi, tovarășe director-general, se auzi o voce puternică în receptorul pe care Bularca îl îndepărtă de ureche. Cum îi primim, așa îi montăm... moldovence de la țară, fete de optsprezece ani... lepădat fustele lor mari și încrețite... și... să... ele, rulmenți..." „Ai fost tu acolo?" „Bineînțeles!" „Și ce zic?" „Că de la ei pleacă buni... aparate de control mai fine, de import, dar

ministerul... Cică la anul!...” „Bine, Vasile, mai du-te o dată și spune-le că nu toți rulmenții crapă, așa că nu sînt de vină aparatele de control, fiindcă ori sînt bune, ori nu sînt bune. Nu ne interesează pe noi fustele încrețite ale moldovencelor, n-au ce face tractoriștii cu fetele astea cînd le rămîn tractoarele împotmolite prin noroaie...” „Chiar acum mă duc...” „Au rebuturi mari, mi se adresă apoi Bularca și, în loc să tragă consecințele care se impun, dau drumul produsului pe piață. La mine acasă mi s-a stricat odată flotorul de la baie, vechi de douăzeci de ani. Am luat unul nou: avea orificiul neperforat. Am luat altul. Intra apă în el. Am mai luat vreo trei, pînă să găsesc unul bun. Și directorul acelei fabrici și inginerul-șef și toată lumea încasează prime pentru depășiri de plan, felicitări în presă, promovări, în loc să li se returneze toată marfa și să fie puși s-o plătească... Pe capitalist toate astea îl costă, dă dracului faliment și intră la pușcărie sau își trage un glonț în cap...”

Înțelesei din aceste confidențe că acest om mă va angaja, fiindcă nu ții pe cineva să asiste la durerea ta de cap și la preocupările tale de director al unei mari uzine, ca pe urmă să-l lași să plece așa cum a venit. „Uite, Petrini, îmi spuse el apoi după ce își aprinse o țigară și îmi oferi și mie una (și nu mă supăra că mă tutuia, o făcea cu aceeași naturalețe cu care vorbise pesemne și cu tata), în cazul tău o să procedăm în felul următor: te angajăm bibliotecar, asta e sigur. Dar! E un dar aici peste care o să trecem nu prea greu. Nu te angajez direct, ca să evit o anumită complicație, ci *te promovez* după ce o să faci o foarte bună impresie în uzină. Dar ca să te pot promova, va trebui mai întîi să lucrezi într-o secție, să zicem ca dispecer sau la un strung, unde preferi, e la fel de ușor pentru tine să te califici rapid și să te faci remarcat. Cum, o să vezi singur și pe urmă nimeni n-o să se mai mire că ai ajuns bibliotecar. Eu ți-aș da un sfat, continuă el cu o admirabilă căldură umană care făcu să urce în mine pentru el un puternic val de simpatie, și anume sfatul meu e să te angajezi strungar. Face o mai bună impresie, poți mai ușor să-ți arăți calitățile și să fii simpatizat și să ai prieteni și pe deasupra foarte curînd o să cîștigi și ceva mai mulți bani! În plus, și cred că asta e și mai important pentru viitorul tău decît postul de bibliotecar, una e să poți afirma, în clipa cînd se va pune chestiunea reîntoarcerii tale la Universitate (și se va pune, sînt convins!), am lucrat ca strungar într-o uzină, am trăit adică în mijlocul

clasei muncitoare, și alta e să spui am fost dispecer. Ce zici?" „Zic că raționamentul dumneavoastră izvorăște dintr-o foarte bună cunoaștere a lumii în care trăim!" „Înțelegi, Petrini? Oriunde o să fiu eu atunci, că o să rămîn mai departe în această uzină, că o să fiu promovat mai sus sau o să mă întorc în secția de unde am plecat ca simplu inginer (fiindcă îmi termin și eu liceul anul ăsta și o să mă înscriu la Electrotehnică), o să pot oricînd să afirm și eu că te-ai integrat perfect în sînul clasei muncitoare, că gîndești ca un muncitor înaintat și ai fost tot timpul activ și disciplinat și n-ai avut conflicte cu nimeni. Lasă la secretara mea o cerere. O să primești pe urmă acasă adresa de angajare..."

Mă întorsei acasă stăpînit de entuziasm. Tatăl meu însă primi știrea posomorît. Întîi începu să-l înjure pe Bularca zicînd că e un șmecher cum nu s-a mai văzut (prin șmecheria asta a lui a reușit el să-i ducă și îi duce și acum pe toți de nas), nu-ți rezolvă niciodată nimic și pe deasupra te și prostește și te face să-l lauzi în loc să-l bagi în aia mă-sii! „Pînă și pe tine văd că te-a dus cu preșul că o să te *promoveze* la paștele cailor și taci că știe el că o să fii reprimit la Universitate. Ce ți-a făcut!? strigă tata la mine furios. Asta putea s-o facă orice maistru, fiindcă tu nu știi că e un ordin că la un strung poate fi angajat orice om din țara asta, orice-ar fi făcut el, are dreptul la muncă, e literă de lege în Constituție." „Da, zisei și eu, dar și la deratizare e muncă, litera asta de lege nu prevede alte detalii, pe baza ei aș fi putut fi reprimit și în învățămînt și uite că nici măcar un șef cum a fost acel Mircea n-a vrut s-o interpreteze în favoarea mea. Cel puțin Bularca mi-a promis și nu văd de ce ar fi făcut-o, de ce n-a făcut și el ca alții, adică să-mi spună simplu: la strung! și să nu-și mai răcească gura cu promisiuni!" „Păi da, fiindcă i s-a dus vestea că ehe! Bularca are grijă față de om! O lozincă! în realitate o să-ți spun eu cîtă grijă are. Tu să stai la strung, om cu carte, și la bibliotecă o curvă turnătoare! Fiindcă n-are el curajul s-o dea afară. Mă rog, ce act de eroism ar fi fost dacă făcea invers, pe-aia la strung și pe tine la bibliotecă?" „Nu e așa de simplu, singur mi-ai povestit data trecută cum e cu tipesa aia!" Tata începu să dea din cap de la stînga la dreapta, cu o adîncă nepăsare, care devenea și mai adîncă și mai plictisită pe măsură ce capul lui ajungea prin clătinări de decepție de la umărul stîng, la cel drept, și apoi încolo spre lume, în general, în sus spre univers... Se uita chiar în zare, nu mai ascultă restul

explicațiilor mele, adică faptul că trebuia să trec prin trepte succesive... să trăiesc în sînul clasei muncitoare pentru ca... la momentul cînd... să pot spune că... „Ce mai, încheie el, așa e cum spun eu, nu e prost, n-ajungea el director-general dacă ar fi fost un neghiob. Nu te mira să-l vezi mîine-poimîine pe-aproape de ăi mari...” Și îl înjură de mamă fără admirație și poate pentru întîia oară cu invidie că nu l-a înzestrat și pe el natura cu astfel de calități care smulg simpatia proștilor și te fac mai mare peste ei...

Oricum, avui sentimentul net că spunîndu-mi toate acestea creștea în propriii lui ochi, iar eu scădeam; desigur, deocamdată, pentru că intram în uzină atît de prost înarmat, iar mai apoi fiindcă aveam să rămîn în ea atît de mult timp, poate pentru totdeauna: nici o mirare, după el surprizele în această lume nu puteau veni pentru un om decît în rău, deși, așa în general, toate lozincile de pe zidurile uzinei spun că o să mergem spre bine. „Ei, care bine? mă întreba el ca și cînd eu aș fi scris acolo lozinci. Eu eram înainte maistru monteur de avioane, eram un domn. Aviația română a fost în frunte! Acum sînt maistru peste zece raboteze, ca să scoatem toți, cinci mii de oameni, un nenorocit de tractor în care intră mai mult fier decît într-un tanc, în timp ce străinii scot tractoare mici, de trei ori mai ieftine și mai puternice. Crezi că nu le-am văzut?” Și încheie dînd din cap în felul acela al lui care îți sugera prin fiecare mișcare, spre dreapta, tot mai sus, că știe el mai bine cum stau lucrurile și nu e nimic de făcut, ce mai! o întreagă filozofie care comunica în cele din urmă cu cosmosul... „Dacă vrei să mergi înainte cu toți proștii, n-ajungi nicăieri! Dacă americanii, îmi aruncă el o privire disprețuitoare, ca și cînd eu aș fi susținut teza pe care urma el s-o combată, ar fi zis stai să-i așteptăm și pe ceilalți de pe glob să progreseze odată cu noi, nici ei n-ar fi ajuns unde sînt astăzi și nici globul nu s-ar fi urnit din mizeria în care zace...”

Vîrsta îl făcuse mai agresiv în gîndire și îmi plăcea acum mai mult de el decît pe vremea adolescenței mele, cînd fusese pe punctul de a declina ca bărbat dacă eu (și îmi plăcea să cred acest lucru) nu i-aș fi biciuit mîndria cu necruțarea mea de atunci...

CAPITOLUL V

Bularca avusese însă dreptate, calificarea mea la strung nu dură mai mult de-o lună, dar avusese și tata, fiindcă îndată ce mi se dădu un strung în primire descoperii că lucrurile nu merg deloc pe roze cu un om care abia a intrat în secție și are pretenția să primească un salariu egal cu al celor care au trudit mult ca să ajungă aici, ehe, nenică, învață, înghite! o fi pentru dumneata treabă de cîteva ore să pricepi ce e o fișă tehnologică și să faci o piesă, dar ca să cîștigi și dreptul de a fi egal cu noi e un secret pe care trebuie să-l descifrezi. Or, poate nu vrei să fii chiar strungar? Doar așa, să se cheme că ai trecut pe-aici și pe urmă să poți să ocupi funcții mai înalte...? Trebuie să te decizi: vrei să fii strungar? Te ajutăm! Nu? E mai bine atunci să nu-ți pierzi vremea...

Ce se întîmplase? Mi se dădu în primire un strung la care trebuia să execut în opt ore douăsprezece bucșe, asta era norma. Dacă făceam mai multe, creștea și cîștigul, dacă rebutam o piesă, eram penalizat. Fixai bucșa (o bucată de metal care mai păstra încă urme fine din miezul de pămînt în care fusese turnat), strînsei bine cuțitul în suportul lui (altfel puteam avea surpriza să-mi sară în față și să mă accidentez) și luai apoi fișa tehnologică și o studiai: în afară de faptul că trebuia s-o filetez, bucșa asta pe dinafară și pe dinăuntru, pînă rămînea de dimensiunea indicată în fișă, la sfîrșit trebuia s-o subțiez la unul din capete atîția milimetri. Asta era tot. Apăsai pe butonul *pornire* și motorul începu să cînte. Apăsai pe alt buton și bucșa începu să se învîrte. Manevrai dispozitivul de apropierea ei de cuțit, și cuțitul mușcă din suprafața brună a metalului. Filetul se formă și șpanul începu să curgă în spirale albastre, și în piesă apăru carnea strălucitoare a metalului. De aici înainte n-aveam de făcut decît să înlătur din cînd în cînd panglicile de șpan care se înfășurau în jurul cuțitului și să aștept ca toată suprafața piesei să fie filetată. Era plăcut și ușor, toată grija venea spre

finisare, cînd trebuia măsurată piesa cu atenție, grosimea ei și distanța în interior. Și bineînțeles supravegheat tot timpul strungul, și lămpile lui de semnalizare, să nu apară defecțiuni de ungere, de avans sau de avarii pe subansamblurile electrice, toate se aflau pe un panou. Mi-aruncai ochii și rămăsei mirat: panoul era el acolo, dar căpăcelele colorate și beculețele dinăuntru lipseau; mașina era deci chioară, adică nu chioară, oarbă de-a binelea. Le știam culorile acelea de la strungul la care învățasem, roșu pentru avans, albastru pentru ungere, pornire, oprire etc... Dădui din umeri nedumerit. Dacă avansul se deregla, nu se întîmpla nimic, dar dacă ungerea era defectuoasă, strungul se putea gripa. Cînd prima operație se termină, îl oprii și îl anunțai pe maistru, un ins neprietenos, cam posomorît și cocîrjat, care veni, se uită, începu să înjure și se îndepărtă fără un cuvînt. Crezui că se duce să facă rost de niște beculețe; nu! își văzu de treabă liniștit, apoi dispăru și reapăru după vreo două ore, dar tot fără să-mi acorde vreo atenție.

Între timp mă dusesem la strungarul care mă învățase și îi spusei că... „Merge strungul?" mă întrerupse el cu un soi de flegmă *à la*... „Merge!" îi răspunsei. „Păi atunci dacă merge, ce stai și te uiți?" „Dar, dacă..." îngăimai eu. „I-ai spus maistrului?" „I-am spus!" Totuși își opri mașina și veni la mine, se uită și el și începu, ca și acela, să înjure. „Beculețele astea, zise el furios, nu merg la radio, la rețeaua normală, sînt de douăzeci și patru de volți și nu se fabrică în țară. Ce p... mă-sii or fi făcînd cu ele? Nu merg la nimic, nu se potrivesc, doar să-și facă pom de Crăciun... crăciunul mamei lor... Lucrează așa și fii atent la zgomotul motorului, trage cu urechea și cînd auzi ceva suspect, cheamă mecanicul..."

Și plecă. Ușor de zis, dar de unde să știu eu cînd devine suspect zgomotul unui motor? Îi dădui drumul și cîteva minute rămăsei lîngă el cu urechea la pîndă, să-i memorez mersul lui normal. Nu se putea însă din pricina murmurului general al celorlalte, doar dacă m-aș fi lăsat pe vine cu fruntea lîngă el. Nu trebuia însă să lucrez? Reluai filetatul bucșei, apoi căutai șublerul pe mica măsuță de scule de alături s-o măsor, dar șublerul dispăruse. Mă dusei iar la omul meu, care fără să-mi spună nimic îmi făcu semn din cap să-l iau pe-al lui. Ce se întîmplase totuși cu al meu? Îmi fusese furat? Curînd uitai că aveam un strung chior, adică nu, orb, și un gînd, unul singur se armoniză cu

cele cinci ore care îmi mai rămăseseră pînă la trei: să-mi fac norma, să termin adică toate bucșele care așteptau stivuite lîngă măsuță. După aceea eram liber, abia atunci puteam să dau curs vieții tuturor gîndurilor mele: să mă duc sau să nu mă duc la revista *Luceafărul literar* și să-i propun lui Amăicălițului o colaborare? Să scriu sau să nu scriu o carte despre Giordano Bruno? Mă irita dificultatea de a explica cum din aversiune pentru scolastici, filozoful martir prinsese aversiune și pentru aristotelism, în fapt, mai degrabă, lacunele mele în materie de tomism și scolastică, dar și indecizia propriei mele orientări față de teza aristotelică: făcea într-adevăr materia un efort gigantic pentru a ajunge la gîndire și inteligență sau mai degrabă spiritul, ca dat primordial al lumii, făcea din materie un înveliș al său? Cum să susțin acest lucru, cînd devenise o dogmă teza că spiritul e materia care gîndește? În clipa aceea mă pomenii cum cineva, pe la spate, mă ciocănea în cap cu ceva ascuțit și înainte ca eu să mă întorc să văd cine e, o mînă aruncă pe măsuță un șubler și nu-i văzui individului decît spatele îndepărtîndu-se; se instală la strungul vecin și începu foarte rapid să-și înșurubeze în el o nouă piesă; aha! deci ăsta mi-l luase, acum aveam două și mă grăbii să duc unul înapoi omului meu.

Și pe urmă? mă întrebai apoi la ora trei pierdut în valul de oameni care ieșeau din schimb, ce urma să demonstreze cartea mea despre Giordano Bruno? Lăsai această întrebare fără răspuns. Stăpînit de mulțumirea pe care o simțeam atunci, în prezent: nu numai că îmi făcusem norma, deși pierdusem aproape două ore așteptînd să vină maistrul să-mi spună dacă puteam sau nu să lucrez la o mașină oarbă, dar îmi rămăsese chiar liberă o oră, timp pe care îl petrecusem lîngă strungul celui care mă calificase, cu care discutai dacă nu s-ar putea monta în panoul meu alte beculețe decît cele originale de 25 de wați. „Dacă sistemul e montat pe 25 de wați, cum o să-i pui beculețe de 10?" zise el. „Tocmai, să schimbăm sistemul." „Trebuie vorbit cu electricianul, zise el, după ce tăcu multă vreme, dus pe gînduri. E un strung cehoslovac, cu o schemă care dracu știe unde e, de pe vremea războiului, și deșteptu-ăsta... mai bine îți faci reparația singur decît să te duci după el..." Se arătase mirat că mi-am terminat lucrul. Mă trimise la controlul tehnic să predau piesele. „Sînt sigur, zise el, sceptic, că le-ai rebutat pe toate, dar nu te necăji, așa e la început."

Nu rebutasem nici una...

Cartea despre Giordano Bruno, îmi amintii eu, urma să se ducă Ion Micu cu ea sub braț la unul din șefii lui din București și să ceară pentru mine să fiu reprimit în învățămîntul superior. Măcar dacă aș fi sigur că ar obține! Și apoi o carte nu se scrie pentru astfel de lucruri! Ca să-mi placă și mie și cititorilor, ar trebui... Ar trebui să fie cu adevărat o carte de filozofie, o carte și despre mine, nu numai despre Giordano Bruno! Și de ce aș face eu *acum* acest amestec? Îmi simțeam puterile limitate și îmi amintii de frumoasa imagine a lui Titu Maiorescu, care compară forța creatoare a unui popor cu un bloc de marmură care îi e dat, unul singur, dacă faci din el o statuie mediocră, altă marmură nu ți se mai dă. De ce mi-aș risipi eu astfel puterea gîndului scriind un op care să nu mă reprezinte? Și dacă m-ar reprezenta, de ce aș alege această cale deturnată? În ipoteza că n-aș pierde prea mult timp și m-aș decide să nu mă abat de la subiect, ce interes ar stîrni? Nici unul! Poate ar ieși chiar o carte proastă, care ar fi refuzată de editură...

Mă îngrămădii și eu spre unul din autobuzele din fața uzinei care erau luate cu asalt de muncitori. Un individ se postase la intrare și striga la noi țîfnos. Da, chiar acest lucru, să nu ne îngrămădim (cine era? cine îl pusese acolo?), dar de ce? Că îl călcăm pe bocanci! Și ni-i arăta indignat, erau nou-nouți și nu se sfia să-i îmbrîncească pe cei care ar fi voit să nu le pese de încălțămintea lui. O luai pe jos... Pînă în oraș erau zece kilometri. Ce oameni nedisciplinați... și în același timp disciplinați, gîndii... se îngrămădeau buluc (se grăbeau, dar de ce așa tare? mă întrebasem eu la început; astăzi chiar primisem un cot în ochi și mîna mi se desfăcuse de pe bară, renunțasem să mai urc), dar aveau grijă totuși să nu-l calce pe acel individ pe bocanci. Aflasem apoi pricina grabei tuturor, dacă scăpai primele autobuze, trebuia să aștepți o oră pînă să vină altele, și apoi riscai încă o oră dacă îți permiteai luxul să nu înfrunți busculada. De ce nu protestau ei împotriva celor de la transporturi? Știa Bularca, directorul nostru general, de felul cum plecau oamenii acasă, după opt ore de muncă? Nu, altfel ar fi intervenit. El avea, desigur, o mașină și un șofer, foarte bine, dar ar fi trebuit totuși să se ocupe puțin și de autobuzele noastre, gîndii eu pe drum cînd simții că sînt obosit și că mi-e foame... N-o să pot să merg pe jos de pildă la iarnă și atunci... Cu sentimentul că astăzi, în prima mea zi

cînd produsesem pentru uzină douăsprezece piese, sînt egal în drepturi cu orice muncitor, îmi spusei că la prima ocazie eu îi voi pune lui Bularca această întrebare: e atît de greu să se aducă suficiente autobuze în fața uzinei ca să nu simțim la plecare că ne îndobitocim? Fiindcă asta era imaginea care îmi apărea adesea sub ochi seara înainte de a adormi, deși nici o lună nu trecuse de cînd intrasem în uzină: figuri umane care nu mai aveau decît o expresie de panică rigidă și violentă, să urce sus – și pentru asta dăm frîu unei nepăsări totale, strivim o ureche, aruncăm ochelarii unuia de pe nas, smulgem servieta altcuiva, îți sar propriii nasturi de la haină, izbești cu cotul în sînii unei femei... parcă mai ține cineva seama că mai există și femei, dă-le dracului, nu sînt egale cu noi?

„Ei, cum a fost?" mă întrebă tata acasă (sosise înaintea mea, simțisem încă de la început, dimineața la plecare, că nu vrea să facem drumul împreună; nu era prezența mea alături de el o veșnic nedorită, dar iritantă întrebare: cum ajunsesem eu, după ce cheltuise cu mine doisprezece ani, din universitar eminent, simplu muncitor?). „Mi-am îndeplinit norma perfect, îi răspunsei sec, mîine o să cer să mi se dea mai multe piese." „Vezi să nu-ți dea", zise el cu acea ironie și superioritate care se vedea că în ochii lui marcau între noi dacă nu o prăpastie, cel puțin un hotar pe care eu n-aveam să-l trec: el era maistru, eu... Și începu să dea din cap proiectînd căderea mea în cosmos: eu eram ceva mai mult decît nimic... Dacă mai face chestia asta o dată, gîndii, la primul salariu mă mut... Simțeam că nu sînt în forul meu interior cu totul invulnerabil. Trebuia să fac un efort de cel puțin cîteva clipe și să-mi spun că e normal ca el să gîndească astfel, că adică, avea dreptate, în lumea simplă nu se judecă niciodată cauzele sau, în orice caz, nu se ține prea mult timp seama de ele, ci numai efectele, iar biciuirea la care ești supus trebuie s-o accepți ca pe-un stimulent și nu ca pe-o umilire. Mai tîrziu, dacă vei reuși să reintri pe spirala pe care n-ai știut să te menții, trebuie să mulțumești acestei lumi simple că n-ai fost cruțat. Numai că eu n-aveam nevoie nici să fiu cruțat și nici de biciuire. Nu erau singurele alternative. Trebuia chiar să constat de fiecare dată în astfel de situații că tata e un simplu cutare, cînd în realitate *era tatăl meu* și nu un simplu străin de care ar trebui să nu-mi pese? De ce mă silea să gîndesc astfel cînd din entitatea lui și a mamei mă născusem

eu, fenomen magic, misterios, care nu se încheiase? Chiar judecat dinafară, văzut strict prin schema ierarhiilor sociale, cine îi spunea lui că într-o zi, cîndva, n-o să ajung director-general în uzina la care el lucra? Ei, cine? N-aveam cincizeci de ani, ca el, ci doar treizeci și cine îi spunea lui că lumea asta evoluează spre rău? Ei? Cine? Întrebarea asta îmi cerea mai mult decît cîteva clipe ca s-o alung. Cine să-i spună? Dracu! Veșnica reacție de apărare a unei buruieni care n-are altă grijă decît să se înfigă cît mai adînc în pămînt și să rămînă buruiană, neputînd deveni floare. Și de ce să mă silească el să gîndesc astfel despre el?

„Tată, îi spusei cu o adîncă afecțiune, un om nu e doar ceea ce cred alții despre el că este. Ba chiar, cîteodată, e cu totul altceva." Și tăcui. Aș fi vrut să continui spunîndu-i că de pildă el era tatăl meu, adică față de cosmosul spre care își ridica el capul, ceva infinit mai mult decît ceea ce credeau alții că ar fi. Și dacă și el ar trăi cu acest gînd, puțin i-ar păsa dacă fi-său e strungar sau universitar. Dar cum să risc să-l aud spunîndu-mi, în cel mai bun caz, ceva dur, în cel mai rău, o stupiditate? Mama sesiză că sub glasul meu afectuos se ascundea o hotărîre de a pleca iar din casa părintească și nu-l lăsă să-mi răspundă: „Nu te supăra pe el, îmi zise, îi pare și lui rău că..." Și se opri și ea. Era greu de spus de ce îi părea lui rău, adică de dat la iveală neputința lui de a înghiți astfel de subtilități, că poți fi altceva decît ceea ce vede toată lumea că ești. A fi? Se poate ascunde? „Vrei să spui, zise tata dînd la o parte ceașca de cafea ca și cînd s-ar fi scîrbit de conținutul ei pe care îl băuse, că poți tu, pentru tine, așa, să te crezi altcineva decît ești? Cine crezi, deveni el deodată agresiv, că nu se crede altcineva decît e? Nu cunosc om care să nu se creadă mai deștept decît e, oho! după ei fiecare crede că dacă ar fi el șeful statului, cîte n-ar face și n-ar drege! Daaa! Întîi i-ar pune cu botul pe labe pe toți care l-au înjurat. N-ar scăpa unul!..."

În agresivitatea lui ghicii că voia să se apere de lucruri pe care le știa numai el, ironii nedigerate, sarcasme usturătoare care i se adresaseră... Voia să mi le transmită și mie... De la cine? Cum de la cine? De la oameni ca și el, de la rude, bineînțeles și de la prieteni, fiindcă de la cei cu care n-avem de-a face nu ne pasă. Începui să rîd și sorbind din supa de văcuță cu găluști îi răspunsei cu un glas care imita flegma lui Vintilă: „...mai dă-i în... Dacă și tu asculți tot ce ți se spune!" „Ce poți să faci? Să-ți astupi urechile?" se irită tata. „În nici un caz să

ți le însușești și să vii să mi le spui și mie. Nu mă interesează! Și deodată ridicai vocea și trîntii lingura pe masă: nu mă interesează! Dacă încă o dată mai vii cu chestii de-astea, la primul salariu am plecat! E intolerabil ca tatăl meu să se facă ecoul tuturor imbecililor cu care are de-a face și să vie pe urmă să-mi spună mie că au dreptate. Am fost profesor universitar! Voi fi iar! Pînă atunci o să ajung director-general în uzină! Vă belesc pe toți. Primul pe care o să-l dau afară o să fii tu, dacă te mai văd că dai din cap cu dispreț cînd te uiți la mine. Ai uitat din ce pricină nu mai sînt? Lașilor! Nu sînteți în stare să-i spuneți lui Bularca în ce condiții plecați zilnic de la uzină și mă judecați pe mine că am fost arestat, ca și cînd eu aș fi dorit să fiu închis și trimis în ocnă și nu m-ar fi arestat și închis tot de-ai voștri, muncitori ajunși securiști. Da, vă place, vă bucurați că un intelectual a fost belit și adus la strung, fără să știți că mie îmi place strungul și că chiar mă gîndesc să rămîn toată viața strungar, ei și? E o muncă nobilă, unul din cei mai mari filozofi a murit șlefuind la strung lentile, iar altul, făcînd pe copistul, copia note muzicale pentru cinci lei pe zi și în orele libere scria cărți care au făcut să sară în aer tagma nobililor, o întreagă societate cu sînge albastru și l-au dus pe rege la eșafod...”

Știam că o luasem razna, dar îmi rămăsese în minte stilul acelui prozator despre care îmi povestise Ion Micu și mă distra să văd efectul de stupoare al tatălui meu, pe care nu-l puteam zdruncina în prejudecățile lui cu argumente raționale sau cît de cît coerente. Trebuia să-l dezvăț să mai vină și să mă turbure cu insignifianța ideilor lui prea de tot terestre și continuai revenind ilogic la ideea că o să ajung director-general și n-o să uit pe nimeni care a îndrăznit să mă... „Vă arăt eu vouă! Adică cum? După ce mă arestați, nu mă lăsați nici să muncesc? Are dreptate partidul să vă țină în mînă, fiindcă sînteți incapabili să distingeți binele de rău, ca niște căței orbi care pot fi oricînd luați de stăpîn și aruncați în gîrlă...”

Nu era chiar așa, că imitam pe acel prozator care intra într-un delir controlat, în fond nu prea controlat, adică nu întru totul. Cînd îi spusesem Matildei că o să-i iau copilul și o să i-l arunc într-o prăpastie, nu imitam pe nimeni. Nu-i spusesem chiar acest lucru, dar ea asta reținuse. Încît mă oprii. Jocul acesta, beția cuvintelor care ascunde în realitate o simplă recriminare, ascunde oare doar atît? Tatăl meu

putea reține cine știe ce aberație, poate chiar că nu sînt sănătos la cap, că vreau să duc pe cine știe cine la eșafod, să arunc în aer dracu știe ce. Speram să nu aibă o memorie bună și o întrebai pe mama dacă n-avea în casă ceva de băut. Vin, prăștină, gaz, oțet, benzină... Nu? Chiar nimic? Mama își puse mîna la gură și rîse. Mă înțelesese. Tata nu: „...Dacă ți-ai terminat prima ta zi de lucru la o cîrciumă, ai început-o bine, Victore! zise el edificat. O să ajungi tu director-general cînd o să-mi văd eu ceafa fără oglindă. Numai că chiar trebuie să te muți! N-am chef să se spună că ai căzut în darul beției în casă, alături de tac-tău."

Era clar! Mă credea chiar pierdut! Dar și eu gîndii că acest om, dacă mai stăteam lîngă el, ar fi fost o veșnică buturugă neagră de care m-aș fi împiedicat cu surprindere ori de cîte ori aș fi intrat în casă. Fiindcă în platitudinea gîndirii lor comune, oamenii nu sînt mai puțin imprevizibili. Ar fi găsit el tata ce să-mi spună, în zilele grele care mă așteptau, ca să-mi slăbească forța mea morală. „Așa e că n-ai băut nimic?" zise mama după ce el plecă. „Puteam să beau", îi răspunsei liniștit. „Bine, să-ți dau acum un pahar de vin, te-am văzut, ești și tu ostenit... N-ai nici o grijă, o să vin eu să-ți gătesc, ca pe vremuri, și să stai liniștit să citești..."

Și deodată ridică o mînă în sus, care întîrzie mult în aer și furia mea că a doua oară tatăl meu mă dădea afară din casă se potoli și apoi se topi ca și cînd n-ar fi fost. Și pentru întîia oară mama îmi vorbi și își dezvălui pe neașteptate o parte din secretul existenței ei pe acest pămînt. „Așa sînt oamenii, îmi spuse fără șovăire și fără a-i învinui, dar cu un îndemn pentru mine să încerc să nu fiu ca ei, fără a deveni trufaș. O să moară mîine-poimîine și n-o să știe de ce a trăit!" Și mîna îi coborî și se uni cu cealaltă sub formă de cruce și nedumerire. „Nu te mai chinui să afli de ce sînt așa cum sînt! Vezi-ți de tinerețea ta! Nu se termină pămîntul cu nimeni, dar e păcat să suferi cînd te știi în inima ta curat. L-am ghicit de la început... Cu mine în casă se lua de păr și se pupa cu cumnată-sa! Cum mai poți să ții la el? Trăiești, îl speli, îi gătești, îți faci datoria, vezi că nu e un om rău, muncește, își ține casa, nu bea, nu fură, lumea îl vorbește de bine, e sănătos, arată voinic, tînăr, prost nu e, dar cum se poate ca în fața ta să pună mîna pe obrazul ăleia și s-o mîngîie și pe-al tău să nu pună niciodată? A vrut el pe urmă, dar nu l-am mai lăsat eu! Am știut ce-o să facă, dar nu mi-a păsat și nici

nu-mi pasă! E pedeapsa lui! Nu știe și nici n-o să-i spun! Și nici tu să nu-i spui! Asta e păcatul meu, că n-am putut să-l iert, că tu ai ghicit că sînt nevinovată și de ce sufăr eu, mă întrebai ce păcat am săvîrșit, oi fi uitat...” „N-am uitat, mamă, dar te întreb acum, atît de tare ai ținut la el?” strigai eu ca și cînd mi-aș fi adus aminte de un vis care peste ani reînvia cu putere. „Da, îmi răspunse, am ținut, am crezut, cînd a intrat la noi în casă, că m-a ales dintre surorile mele pe mine...” „Ah, mamă, strigai eu iar, dar surorile tale s-au înțeles între ele să te mărite pe tine întîi. Cum de nu ți-ai dat seama? Chiar nu ți-ai dat?” „Uite că nu mi-am dat! Dar nici el nu și-a dat! M-a plăcut! Ca pe urmă să mă trezesc că îi plăcea mai mult de soră-mea mai mică! Dacă i-a plăcut, de ce n-a divorțat? Iar dacă n-a vrut să divorțeze, de ce o lăsa să-l apuce de păr și să se pupe cu ea în fața mea?” „Și tu de ce n-ai divorțat cînd ai văzut că îți face figura asta?”

Mama nu răspunse și îi respectai tăcerea. Știam că totuși se despărțise de el în acea noapte cînd îl gonise din pat, poate mai demult, și îmi păru rău că o lăsasem să vorbească. Tăcui și eu, bănuind că n-a fost numai atît, că tatăl meu a mers mai departe cu trădarea lui neglijentă, cu superbia stupidă a masculului tînăr care își închipuie că trăiește încă în grotă și poate să dea fără grijă iama printre femele. N-o întrebai: cînd m-a făcut pe mine, înainte sau după? Să rămînă acest lucru nelămurit! îmi spusei, deși nu puteam evita gîndul că, desigur, trădarea se petrecuse înainte, altfel numai pentru niște pupături, chiar și în fața ei, care puteau fi mascate de legătura de rudenie, nu se putuse ea hotărî să nu-l mai primească în pat în plină tinerețe. Totuși nu se putuse decide să-l părăsească. Era clar: mama mă voia întîi pe mine... Eram rodul înaltei ei simțiri instinctive despre rostul femeii pe pămînt... Restul nu era decît aspirație și suferință. Aspirația nu se împlinise, nu fusese iubită, nu scrie nicăieri că trebuie negreșit să te iubească cineva, dar avea un băiat și suferința și-o sublimase, își iubea acest băiat și trăia pentru el. Celălalt, bărbatul cu care îl făcuse, vai de capul lui, n-avea să descopere niciodată lumina dragostei și avea să moară în întuneric, fără să știe că a avut lîngă el o femeie prin care s-ar fi putut înălța. Îi luai mîna și i-o sărutai; ne privirăm în ochi. Ce tînără era mama! Ce curați îi erau ochii! „Bine, zisei, am înțeles ce vrei să-mi spui, n-o să mă mai chinuiesc să aflu de ce oamenii sînt așa

cum sînt, o să-mi văd de tinerețea mea fără să te uit pe tine, măicuța mea, pe care te-am făcut să suferi fără să bănuiesc că nu mai aveai altă speranță decît pe mine.” „Nu fi prost, zise ea ferindu-se cu o tandrețe care acum, în celula mea, îmi apasă inima, dacă vrei să știi, atunci te iubeam cel mai mult, fiindcă simțeam că ești plin de viață și simțeam că n-o să sufăr de grijă că n-o să te descurci... Chiar dacă n-o să trăiești decît pentru cărțile tale, ai o fetiță, n-o uita! (Și îmi mîngîie îndelung tîmplele și cedă, își plecă fruntea și izbucni în plîns.) Îmi place fetița asta, reluă cu un surîs divin care mă făcu să uit că am o fetiță, atît de minunat era chipul ei din care veștejeala anilor pierise, seamănă cu tine, ai grijă de ea, fă tot ce poți să nu uite că are un tată care o iubește... O să treci prin toate și o să fii fericit. Dar n-o uita pe Silvia... Oricît de cîini ar fi oamenii, nu se pot pune între un tată și fetița lui...” „Mamă, strigai, îți promit! Gata!” Și nu-i promiteam nimic în gîndul meu. (Cum puteam s-o regăsesc pe Silvia și s-o fac să știe că o iubesc, cînd ea avea să-și petreacă de-aici înainte copilăria fără tatăl ei? Dar îmi dădeam seama că, orice-ar fi, trebuia să încerc și s-o aduc din cînd în cînd în fața mamei...)

CAPITOLUL VI

Uzina nu poate deveni catedrală. Într-o catedrală gîndul ni se îndreaptă spre intemporal, loc de reculegere și meditație, în timp ce într-o uzină gîndul e țintuit pe filetul piesei pe care trebuie s-o execuți sau, chiar în viitor, pe panourile fluxurilor tehnologice care nu pot rămîne nesupravegheate. Și măcar dacă totul ar merge de la sine cu un strung! Nu mi se mări norma sub pretextul că... stocurile supranormative... Nu înțelesei ce era cu aceste stocuri supranormative, dar nici nu mi se explică de ce, de pildă, pentru vecinul meu din spate, care executa aceleași piese, chestiunea aceasta a stocurilor supranormative nu se punea. Îl întrebai și pe el, dar tăcu, parcă nici nu mă auzi. Abia mai tîrziu aflai că s-a rîs de mine: ăsta abia a venit și vrea să... Și cînd se observă că nu rebutez piesele și că două sau trei ore din cele opt nu mai aveam ce face, maistrul deveni foarte prietenos cu mine, dar veni și cu o fișă tehnologică nouă în mînă, întrebîndu-mă dacă o înțeleg: și îmi arătă și piesa, una singură. Bineînțeles! Și din ziua aceea venea mereu, oprindu-mă de astă dată în plin lucru, adică să las bucșele și să execut urgent... Și mă pomenii într-o zi că tot lucrînd la astfel de piese izolate nu-mi mai puteam termina norma mea... Îmi spuneam însă că faptul n-avea importanță, tot lucru era, bucșe sau piese de tot felul, pînă ce după vreo două luni aflai că nu eram plătit pentru ele...

Asta mă scoase din sărite! Eu încasam o mie de lei pe lună și vecinul meu din spate de trei ori mai mult! Fără să mai adaug că într-o bună zi strungul meu se gripă și pînă îl repar ară nu avui de lucru aproape o săptămînă. Tot mai tîrziu aveam să aflu că electricianul și instalatorul n-aveau cum să lucreze în acord și să cîștige și ei ceva bani peste salariul de bază, cum cîștigau aproape toți strungarii, dar îi pîndeau pe cei fruntași care încasau de regulă între patru și opt mii de lei, firește,

cu sprijinul nu atît al secretarului O. B. (cum se scria în presă), cît al celor de care depindea aprovizionarea, care aveau grijă ca fruntașului să nu-i lipsească nimic, scule, cuțite noi, să nu piardă minute prețioase la polizor să le ascută și la care uneori trebuia să stai la coadă, repararea de îndată a defecțiunilor, și știau să-i facă să aștepte cînd era nevoie de ei, dacă nu le ieșea și lor ceva, electricianului și mecanicului, adică, așa cum, desigur, le ieșea și celor de la aprovizionare. Era o exploatare în comun a producției, bine aranjată, toată lumea era mulțumită, directorul Bularca, conducerea de partid a uzinei și cea a orașului, radioul și presa, jurnalele de actualități: există întrecere în uzine? Da, exista! Existau și fruntași? Oho! Veniți să-i vedeți! La un moment dat unul dintre ei cîștigă într-o lună paisprezece mii de lei; veni un reporter de la presa centrală, îl fotografie, îi luă un interviu și poza lui apăru pe prima pagină a acelui mare cotidian din București. La următoarele alegeri fu propus și ales deputat în Marea Adunare Națională.

Eram în acea perioadă de entuziasm zgomotos al întrecerilor și a fruntașilor, dar cînd se află că producția uzinelor în ansamblu lăsa de dorit, se măriră normele și încetul cu încetul acest fenomen inițiat odinioară de Stahanov se domoli și deveni mai realist și mai firesc. Trebuie să spun că la canal descifrasem enigma acestui miner din Donbas care exprima într-adevăr un straniu avînt al ambiției umane, un fel de beție a performanței, căreia însă i se dăduse alt nume: eroism în muncă, născut dintr-o înaltă conștiință revoluționară. Poate că Alexei Stahanov fusese un om animat de astfel de virtuți. Dar dacă semăna cu un ins din echipa noastră de săpători de la canal? Inițial norma noastră era de doi metri cubi săpați, încărcați în roabă și duși mai încolo la o distanță apreciabilă. Era o normă suportabilă pentru mine și pentru alții, pe care însă cîțiva imbecili o depășiră, desigur în speranța că vor fi mai bine tratați sau în orice caz mai puțin rău tratați, de pildă dacă te îmbolnăveai să fii primit la infirmerie de către medici, ei înșiși deținuți, și care de frică să nu fie trimiși și ei la tîrnăcop se purtau nu sever, ci deosebit de scîrbos cu cei care le solicitau asistență, sau să li se dea un supliment de mîncare, sau să fie feriți de brutalitatea paznicilor. Nu avură parte de aceste favoruri, în schimb norma atinsă de ei, trei metri, se generaliză, ni se impuse și nouă. Trei metri? gîndi atunci un ins și începu să sape ca un smintit și în cîteva săptămîni

ajunse la performanța absurdă, neverosimilă, inexplicabilă în ecuația ei (energie umană plus gînd, imbold al conștiinței): nu mai puțin de treizeci de metri zilnic. În faza ascendentă a acestui record fantastic sărirăm pe el și încercarăm să-i explicăm că n-avea nici un rost ceea ce făcea. Drept răspuns se duse și ne turnă și mă alesei cu grele lovituri de baston de cauciuc în cap și nopți de carceră (noroc că era vară!). În schimb, insul, după ce se menținu cîtva timp pe piscul performanței sale, într-o zi se prăbuși. Se duse la infirmerie, unde, însă, bineînțeles, medicul îl înjură și îl dădu afară. Se plînse șefului nostru, un ofițer de miliție, că uite așa și pe dincolo, eu care... treizeci de metri cubi pe zi... Ăsta dădu din umeri cu dispreț și îi întoarse spatele. Individul se topi pe picioare cîtva timp, apoi într-o dimineață îl găsirăm mort... Nu-l căină nimeni, nu era timp acolo să-ți aminteşti că murise un om și că dacă te abrutizai pînă într-atît încît nu numai că nu-ți mai păsa cînd unul pierise, dar chiar te bucurai că ai scăpat de el și de avîntul lui scabros, nici viața ta de om viu nu mai valora mare lucru! Nu era chiar așa! Asta era o idee pur literară, să rămîi om printre oameni, numai ca să salvezi în tine însuți ideea de om chiar dacă alții o calcă în picioare. Nu, desigur (asta era adevărat!), n-aveai scăpare dacă supraviețuiai prin abjecție, dar nici nu mai aveai prin cine să-ți mai transmiți mesajul tău umanist, dacă mureai datorită unui individ bizar care proba că se putea munci de zece ori mai mult. Timpurile s-au înăsprit, nu merge nimeni cu tine în legendă, ca să faci, prin sacrificiul tău pe altarul valorilor absolute, să lăcrimeze generațiile următoare citind demnele tale de milă suferințe. Am decăzut cu toții un pic? Întreaga umanitate? Da, și cine știe cît de adîncă e depresiunea care ne amenință, cît ne va trebui și cît de tare trebuie să ne încordăm puterile spiritului spre a atinge iarăși acele culmi în care un simplu ocnaș preferă întunericul minelor de sare, adică moartea sa lentă, decît să revină la lumină făcînd pe călăul. Istoria e adevărată și o povestește Kogălniceanu! (Lipsă de călău în Valahia.) Căderea mea o povestesc eu aici, în umbra acestei celule, în care încerc să descifrez, întîi pentru mine, și dacă acest manuscris se va păstra și va apărea, și pentru alții, un șir nesfîrșit de determinări și să aflu, să răspund la întrebarea dacă au legătură cu ființa mea adîncă, intimă, cu esența ființei mele și cu viața gîndirii mele, cît de mult, și să nu-mi pară rău că va trebui să mor...

Revenind la firul acelor zile cînd lucram în uzină, trebuie să spun că pentru a mă muta iar din casa părintească aveam nevoie de bani. Da, și eu aș fi putut cîștiga patru mii de lei, dar mă poticnisem de enigma stocurilor supranormative și apoi căzuse peste mine simpatia maistrului care mă punea să execut peste normă, dar fără plată, tot felul de drăcovenii necesare cine știe căror secții sau comenzi din afară.

Naiv, mă simțeam măgulit, pînă mă trezii într-o zi, la o chenzină, cu trei sute de lei în mînă. Să mă plîng? Nu, îmi spusei. Bularca îmi recomandase să fac o bună impresie. Da, de acord, dar nici nu puteam trăi cu șase sute sau o mie de lei pe lună. „Da, îi spusei maistrului în acea zi, execut aceste piese, dar numai după ce îmi fac norma, fiindcă dumneavoastră nu știți că pentru piesele pe care mi le aduceți nu sînt plătit cu nimic și fiindcă nu-mi fac norma sînt penalizat.” „E urgent!” zise. „Mai dați și altora!” Ceea ce și făcu și, spre uimirea mea, nu-și retrase simpatia pentru mine, o simpatie de astă dată fără piese.

Gîndul cîștigului însă, fără de care nu puteam fi, pentru mine însumi, mai mult decît un simplu strungar, începu să mă obsedeze. Cum să pătrund secretul stocurilor supranormative? Fiindcă un om care gîndește și care simte impulsul de a se exprima are nevoie să fie singur cu sine, neînsoțit de realități brutale cum ar fi mîncarea pe care o mănîncă, veșmintele pe care le poartă și casa în care stă. Nu știu ce făcea Diogene într-un butoi sau Socrate într-o așezare cam mizeră, un fel de sat mai răsărit cum era Atena, dacă filozofau desculți și cu rufăria împuțită pe ei sau dacă Xantipa îl spăla sau nu pe soțul ei hulit. Oricum, eu nu cunoșteam secretul de a fi liber față de cămașa mea, de ciorapii din picioare, de căciula și paltonul care trebuiau să mă apere de rigorile iernii. Cred că chiar Epictet era mai liber decît mine de aceste griji dacă a putut să nu lase cugetările lui de stoic, chiar dacă (să credem) n-au fost scrise în timp ce era sclav. Cu cine să vorbesc? Cerui o audiență lui Bularca. Fu evaziv. După el eu trebuia să urmez drumul schemei în care fusesem încadrat. Toți ne grăbim să devenim incomozi și e sîcîitoare această presiune pe care o facem mereu asupra ierarhiei, vreau cutare, sînt nedreptățit, așa și pe dincolo, nu pot trăi cu o mie de lei, cutare face aceeași muncă și încasează dublu sau triplu... stai dracului acolo și vezi-ți de treabă, pînă îți vine timpul unei promovări. Crezi că

eu sînt tac-tău să te protejez ca pe fiul meu? Descurcă-te și n-o să mă opun dacă o să văd că uzina trebuie să-ți plătească nu o mie de lei, ci douăzeci. Mă resemnai, dar acasă, după opt ore de muncă, iritarea că nu puteam fi singur se transforma în somnolență.

Desigur, somnolența spiritului nu naște chiar monștri, dar îl face abordabil pentru tot soiul de demoni meschini, cum mi se întîmplase la deratizare cu Bacaloglu și grasul Calistrat și n-aș putea să spun că existența lor, care mă distra, n-avea nici o legătură cu gîndul Matildei că eram definitiv pierdut. Avusesem totuși noroc cu Vintilă, a cărui vervă mă ajutase să-i exorcizez, nu întru totul, căci și acum mi-e dor de ei, dar am bănuiala că fără Vintilă peregrinările mele prin lumea șobolanilor ar fi durat cine știe cît... Dar n-ar fi fost oare mai bine? Cine știe dacă schimbîndu-se ordinea clipelor destinul meu n-ar fi intrat pe o altă spirală, și astăzi... Mi se pare cert, fiindcă nu văd cum aș mai fi putut-o întîlni pe *ea*, și acea zi fatală, cînd aveam să descopăr pe biroul meu o floare, ar fi fost departe de mine...

Într-o zi fui anunțat să mă prezint la tovarășul Olaru. Ăsta era vestitul șef de cadre pe care nici directorul Bularca nu putea sau nu-i era comod să-l înfrunte. „S-a terminat, gîndii! Ce voia ăsta de la mine? În nici un caz nu mă chema să mă felicite. Vrea să mă dea afară? Totuși fără avizul lui n-aș fi putut fi angajat. Ei da, ca și cînd asta ar fi avut vreo importanță, parcă nu se putea ca, verificînd un dosar, să găsești în el cine știe ce chestie nu prea clară și... Mă îndîrjii însă și îmi amintii de cuvintele unui strungar care nu știu ce făcuse sau nu făcuse, că se certase foarte brutal atît cu maistrul, cît și cu inginerul-șef al secției. Stătea călare pe uriașul lui strung orizontal și striga la ei cît îl ținea gura. Fusese amenințat și atunci el le spusese: „...Da, mi se rupe în paișpe! O să mă dați afară din republică?" Avea dreptate: ce putea să-mi facă și mie acest Olaru? Exista lege (cum îmi spusese tata) că aveam dreptul să lucrez într-o uzină, asta sau alta, mi-era egal. Încît intrai în biroul lui hotărît să mă port (desigur fără ostentație) ca acel strungar, oricum cu nepăsare și cu fruntea sus. Da, însă cînd îl zării, fruntea îmi rămase ea sus, și nepăsarea nu se stinse, dar după cîteva clipe cînd ne privirăm în ochi simții cum spinarea, fără voia mea și în ciuda nepăsării, e săgetată de un fulger rece care mi-o înțepeni ca odinioară la mine în odaie cînd mă vizitase prima oară Matilda și mă fascinase.

...Sau mai cumplit, o senzație de coșmar... în adolescența mea toți cunoșteam o familie umilă din cartierul nostru, doi bătrîni (și dacă vreți puteți foarte bine să-i comparați, ca în basme, cu un împărat și o împărăteasă, fiindcă bătrînețea, declinul, e același la cei mari ca și la cei mici), aveau o mîndrețe de fată al cărei chip semăna cu luna sau cu soarele. Suferința lor era că, în ciuda frumuseții ei, fata nu se mărita. Bătrînii ei părinți lăcrimau exact ca în basme fiindcă nu puteau să-i reproșeze fetei nimic. Frumoasă, era! Corpul ei ai fi zis că se mlădia după suflarea vîntului, după curbura luminii, creație a marelui cosmos, în care razele de lumină, în apropierea astrelor, deviază de la linia dreaptă. Privirea ei, un ochi al Sfintei Fecioare, ai fi fost un ticălos dacă sufletul nu ți-era senin în ziua cînd o întîlneai. Odată mi-a surîs, altădată mi-a spus un cuvînt, într-o zi mi-a aruncat o privire nostalgică și neliniștită. Era bătrînă pentru mine. Aveau o căsuță și trăiau din pensia tatălui, ofițer inferior, invalid din primul război mondial. Fata era de vîrsta mea, dar pînă la douăzeci de ani fetele de vîrsta noastră sînt inaccesibile, nu minunata ei făptură mi-a turburat adolescența, ci Nineta Romulus, prostituata sacră... În zilele cînd cred eu că am conceput-o cu Matilda pe Silvia am avut un coșmar. Am visat un copil, un monstru... Senzația de coșmar ne aparține, reprezentarea lui în vis nu se poate descrie... Limba scoasă afară, capul mare, gîtul subțire, privirea vicleană și matură pe chipul unui copil care nu e copil... te trezești, puterea rațiunii alungă viziunea tenebroasă și uiți în cîteva clipe rătăcirile gîndului neodihnit care nu au nici un sens. În primele mele nopți însă, după ce cădeam istovit de munca din minele de plumb, pînă să se instaleze gîndul și imaginea miraculoasă a Silviei, acest coșmar mi-a revenit de mai multe ori. Același monstru de prunc cu urdori în loc de ochi, cu gură de broască în loc de gură de copil, cu sugestii din strîmbături cleioase ale unei limbi enorme care ar fi vrut să mă lingă, că infamia mi se adresa spunîndu-mi: nu ești ce crezi, un suflet de om cu aspirații spre ceea ce e sublim, ci un infam care zadarnic vrea să scape de ceea ce e etern infam și scabros. E infernul, gîndeam în vis și deschideam apoi ochii în întunericul dormitorului nostru de deținuți, care mi se părea blînd și odihnitor în raționalitatea lui, chiar dacă ne ținea prizonieri în apropierea morții: eram intangibili, puteam fi distruși, dar nu înspăimîntați.

După ce am ieșit, în zilele cînd perspectiva vieții mele cu Matilda se întuneca, am întrebat-o la un moment dat pe mama: ce era, ce se mai întîmplase cu Sibila, frumoasa fată din cartierul nostru, tot nu s-a măritat? „Ba da, mi-a răspuns mama, dar cu cine, vai de sufletul ei! Cu un nenorocit, și bătrîn și ticălos. Altul n-a găsit. O bate, o umilește, o înjură, o ține dezbrăcată, nici cînd mănîncă n-o lasă să înghită liniștită. S-a veștejit și ea, dacă o vezi... Și de cîteva luni a mai născut și un copil...” În clipa aceea am văzut cum ne intra pe poartă o arătare cu ceva în brațe. „Ea e, a zis mama. N-are pace cu acest copil, vine la mine să mă întrebe ce să-i facă.” A intrat în casă și cînd m-am uitat la ea, n-am recunoscut-o: veștejită, da, și mama era, dar frumusețea sufletului îi întinerea chipul, în timp ce Sibila... luminile ochilor păreau stinse, adusă de spate, cu mîini lungi și labe mari care nu știu cum se deformaseră astfel, cu o umilă ardoare pe chipul altfel dus de pe această lume pentru copilul pe care îl ținea în brațe... Cînd m-am uitat la copil, senzația de realitate, atît de puternică în noi chiar cînd privim un mort și ne cutremurăm, dar nu ne pierdem firea gîndind că acel mort e un om și deci și noi o să zăcem astfel într-o zi fără viață, această divină senzație că sîntem vii și că restul nu ne privește s-a turburat în mine atît de tare, încît înspăimîntat am ieșit imediat afară și am plecat: copilul Sibilei era acel monstru de coșmar pe care îl credeam o emanație a ființei mele, a creierului meu rătăcit în tenebrele somnului. În realitate eu îl văzusem în vis cu mult înainte ca el să se nască. Spun visului *realitate* fiindcă eram în acea zi foarte lucid și foarte liniștit și știam cu certitudine că nu proiectasem un coșmar de mult uitat, asupra unui copil real: semăna aievea cu cel din vis...

CAPITOLUL **VII**

...**T**ot astfel mă simțeam acum în fața individului care mă fixa de după biroul său cu o puternică privire care nu clipea, privire insistentă, batjocoritoare, penetrantă, meschină, dar triumfătoare, pe un chip care rînjea, un chip de aceeași vîrstă cu a mea, aș fi zis mai frumos ca al meu, mai senin și mai vesel, însă cu o infamă expresie: te cunosc, ticălosule, parcă îmi spunea, *nu ești ceea ce crezi* și n-o să te poți ascunde de mine cît o să trăiești, orice-ai încerca tu să faci. Ieri ai fost universitar, și te-am dibuit și te-am trimis unde trebuie, acum ești aici și ai vrea să-ți pierzi urma, ai crezut că tot ceea ce ți s-a întîmplat a fost un vis urît din care în sfîrșit te-ai trezit și un viitor strălucit îți stă iar în față. Un viitor strălucit îți stă... Aaîîîaaa...

Chiar așa făcu, așa mă întîmpină în timp ce eu, așezîndu-mă pe scaun în fața lui, îmi coborîi privirea: „Aaîîîaaa!” Crezui că eram descheiat la pantaloni, în orice caz îmi dădui seama că gravitatea mea, capul meu pe sus îi stîrnise pesemne exclamația aceasta batjocoritoare. Intensa familiaritate persiflantă și rece a glasului său mă făcu să simt o clipă de senzație netă că pe acest om l-am cunoscut înainte ca atît eu cît și el să ne fi născut. Senzație stranie și violentă de coșmar metafizic sau mai bine zis de metempsihoză, cînd ai revelația, cum o avusesem eu cu nenăscutul copil al Sibilei, că sînt urmărit din adîncimi imemoriale de timp (care e reversibil, da, s-a făcut demonstrația prin calcule matematice!) de puterea malefică a universului, nu a celui vizibil, care e minunat, grandios și călăuzit de legi, ci a celui invizibil, ce piere îndată ce-și semnalează prezența sau se comportă precum halucinantul electron care trece, în aparatul de experiență, fără să se divizeze, prin două orificii deodată...

Și individul din fața mea părea astfel dotat, să treacă, adică, în același timp rămînînd întreg, și prin adevăr și prin neadevăr, și prin coșmarul meu și prin realitatea cea mai plată. Observai că un ochi părea să-i cadă în gură, iar de la mîna dreaptă îi lipseau ultimele două degete. Infamia expresiei era însoțită de bunăvoință, cînd mă luă la întrebări: „Ascultă, mă Petrini, începu el, tu ai fost universitar, mă?!" „Da", îi răspunsei. „Și chiar așa, continuă el degradîndu-și bunăvoința printr-o fină batjocură, ai fost pe catedră și ai predat filozofia?" „Da", răspunsei. „Și studenții te ascultau?" „Bineînțeles!" „Bineînțeles? repetă el tărăgănat și pleoapele i se închiseră și din gîtlej îi ieși aceeași exclamație indescriptibilă: Aîîîaaa!"

Ai fi zis că glumea asemeni golanilor, dacă pleoapele nu i s-ar fi ridicat brusc și nu mi-ar fi aruncat o privire de gheață. Apoi continuă: „Și la Baia Sprie ce făceai tu acolo?" „Lucram în mină." „Chiar lucrai?!!!" Mă gîndii să-i răspund că nu, mă plimbam, dar îmi spusei că individul nu trebuia înfruntat, mai ales că senzația mea de coșmar, sub acest dialog miștocăresc, se spulberă și nu mai crezui că eram amenințat să fiu dat afară; poate voia doar pur și simplu să mă cunoască, să mă vadă la față? „Am impresia, îi spusei totuși, că știți foarte bine ce făceam acolo!" „Și ce-ai zis tu, mă Petrini, așa ca filozof, cînd te-ai văzut cu roaba în mînă?" își continuă el, ca și cînd n-ar fi auzit ce-i spusesem, interogatoriul său incredibil (mă tutuia ca și cînd am fi fost vechi prieteni sau el ar fi fost un foarte mare ștab care nu mai poate concepe că un subaltern atît de mititel s-ar putea simți ofensat și să-i răspundă). „Un universitar la filozofie, îi răspunsei, nu e neapărat un filozof." „Nu e? Dar ce e?" „Un simplu profesor!" „Un simplu profesor", îmi reluă el intonația modestă și asupra acestei modestii a mele făcu iar: „aaîîîaaa!" Și se uită dracului într-o parte, scîrbit parcă de spectacolul puținătății umane. Da, nici măcar nu puteai zice că rîde de tine, atît de sus se simțea. Acrit de lipsa de variație a comportării oamenilor. Îngăduitor că ne credeam și noi cineva și aveam, trăiam adică învăluiți în micul abur al iluziilor noastre. „Și cît zici că ai stat acolo, mă Petrini?" reluă. „Un an!" „Și mai știi ceva filozofie? sau ai uitat tot?" „N-am uitat nimic!" „N-ai uitat nimic... Aî... dar se opri, ca și cînd n-ar fi acumulat, din spusele mele, destul dispreț... Ei, spune-mi și mie două

idei!” „Ce fel de idei?” „Păi zici că ai predat filozofia și n-ai uitat nimic!” „Da!” „Ei, două idei filozofice!” Stupefiat, nu-i răspunsei îndată. De ce tocmai două și nu una? Și cum să-i spun acestui demon meschin de care depindea rămînerea mea în uzină două idei filozofice? „Cuget, deci exist!” îi răspunsei. „Asta ce e?” mîrîi el distrat și mîna cu două degete lipsă i se puse pe mașina mică de scris de alături și execută o arie ca pe o claviatură de pian. „E o idee filozofică!” Își retrase mîna: „Și ce înseamnă? E o idee a ta sau a altuia?” „Nu e a mea!” „A cui e?” „A unui mare filozof francez.” „Și ce înseamnă?” „Că e foarte sigur că exist, din moment ce gîndesc.” „Și ce mare brînză e asta?” „E un lucru sigur! O idee filozofică!” „Un lucru sigur! O idee filozofică! Aaîîîaaa! Și dacă cineva nu gîndește, reluă el cu un ton alb care în mod absurd îmi impuse respect, înseamnă că nu există?” Rămăsei siderat și un fulger de simpatie abjectă trecu prin mațele mele față de el. Avea dreptate. Adică nu dreptate, dar întrebarea lui putea fi pusă! Se putea pune! Fusese pusă! Dacă cineva nu cugetă înseamnă că nu există? Ce să-i răspund, fără să neg în același timp conceptul cartezian și să-l fac să nu rîdă iar atît de mine cît și de marele filozof? „Spune, mă Petrini, reluă el văzînd că tac, uite, mașina asta de scris, sau să zicem un cal sau un măgar: nu gîndesc, înseamnă că nu există?” „Nu putem să spunem că nu există, zisei, dar cel mai sigur e că exist eu, fiindcă gîndesc!” „Hm!” făcu, dar puterea lui speculativă se opri aici, avînd aerul că și-așa gîndise prea mult. Îi plăcea însă jocul: „Ei, zise, mai spune una!” Adică încă o idee filozofică, mare drăcovenie. Îi făcui pe plac: „Totul e bine în cea mai bună dintre lumile posibile”, zisei. „Asta e o lozincă! mîrîi el cu dispreț. Trebuie să fie din Marx!” „Poate să fie!” „Și una de-a ta nu poți să-mi spui?” „Nu!” „De ce?” „Pentru că nu am.” „Dar să te ții de intrigi, ai! Îți spun eu una, deși nu sînt mare filozof: Omul e un intrigant. Ei? Ce zici?” „Da, sînt și oameni care se țin de intrigi. Eu îmi văd de treabă!” îi răspunsei posomorît. „Da? Și dacă eu îți dovedesc că nu te ții, ce-o să zici? Ce să-ți fac? Vei fi de acord, așa filozofic vorbind, să te dăm afară? Și să-ți vîrîm o hîrtiuță la dosar, nu de-altceva, dar ca să afle și alții, dacă o să vrei să te angajezi în altă uzină, ce hram porți!?”

Tăcui! Părea foarte sigur de el! Totuși, gîndii, de-aia m-a chemat, să mă dea afară! Mă indignai: „Repet că n-am făcut altceva decît să-mi văd de treabă. Dacă dumneavoastră știți altceva, asta e o intrigă

a altora împotriva mea. Nu înțeleg să suport eu consecințele!" „Ascultă, mă Petrini, tu ai tată, mă?" reluă el de astă dată cu suficient dispreț acumulat anterior pentru tatăl meu și desigur și pentru mine, ca să lase, după ce eu voi confirma că nu sînt orfan, să-i iasă din gînd stupida exclamație. „Da, zisei, am!" Dar nu exclamă nimic, se uită la mine parcă sastisit și continuă: „Și ții la el?" „Chiar dacă n-aș ține, răspunsei eu iritat, nu dumitale o să-ți fac confidențe." „Da' cui?" „Mă privește!" „Te privește?! Aaaîîîaaa." De astă dată parcă zbieră de atîta lehamite. „Află, mă Petrini, că dacă tu nu-mi faci confidențe, în schimb taică-tău le face. Nu mie, ce e drept, dar le face pe-acolo, prin secție. Că fi-său, adică tu, n-a venit el să stea la strung, ci doar așa cîtva timp pînă o dă Bularca afară pe curva aia de la bibliotecă. Și mai zici că nu te ții de intrigi. Că îți vezi de treabă. Asta numești tu să-ți vezi de treabă?! Aaaîîîa..."

Acum parcă era, într-un fel al său, scîrbit, vesel. Nu părea să atașeze mare importanță acestei dezvăluiri și n-ai fi zis că chiar voia să mă dea afară. „Mă Petrini, dacă bibliotecara noastră află că, față cu alți oameni, taică-tău a făcut-o curvă, poate să-l dea în judecată. Spune-i chestia asta din partea mea. Pe urmă află și tu un lucru pe care poate ar fi trebuit să fie primul lucru pe care trebuia să-l afli, deși eu știu că filozofii sînt curioși și știu totul despre lume, altfel de ce dracu s-ar mai lăuda că sînt filozofi... Aici la noi, și nu numai aici, în toată republica, directorul, secretarul comitetului de partid și cadrele sînt cei trei pivoți de conducere și nu face unul ceva care să nu știe și să nu fie de acord și ceilalți doi. Altfel ne schimbă partidul, care e forța conducătoare, da, da, ne schimbă și ne trimite la munca de jos, nu sîntem bătuți în cuie pe scaunele noastre. Sîntem noi mari, dar foarte repede putem redeveni mici, dacă lucrăm sectar și de capul nostru. Tu bibliotecar nu poți să fii și n-o să-mi spui tu mie că directorul ți-a promis chestia asta. Știu exact ce ți-a promis, că dacă vei reuși să faci o bună impresie, o să te promovăm, da, dar asta, ehei! mai tîrziu încolo și în nici un caz la bibliotecă." „N-am spus că mi s-ar fi promis acest post, și de altfel nici nu mă interesează, spusei foarte hotărît. Tata a vorbit în numele lui, orice tată își dorește ca fiul său să ocupe un post mai bun, intenția mea, și v-o spun fiindcă văd că ați fost sincer cu mine, este să mă întorc, cînd se va considera că e nevoie de mine, la universitate, pentru care am fost pregătit. Și să vă mai spun ceva, deși poate nu intră în atribuțiile

dumneavoastră, singura mea dorință e să muncesc bine și să cîștig și eu ceva bani peste normă, cum cîștigă și alții în secția unde lucrez. Mai rău e că mi se refuză depășirea normei: ba chiar sînt împiedicat să mi-o îndeplinesc și pe aia. Nu sînt plătit pentru tot ceea ce muncesc. Am fost la tovarășul director și a dat din umeri, mi-a spus să mă descurc. Dar cum să mă descurc? Așa că vedeți că nu putea să-mi promită cine știe ce, cînd el nici măcar nu intervine să am aceleași drepturi ca orice muncitor." „Da?! mîrîi el. Și ce să faci tu cu banii, mă Petrini?! Aveți două salarii în casă. Nu vă ajung?!" „Vreau să mă mut de-acasă!" „De ce, nu vă înțelegeți?" „Ba da, dar vreau să am casa mea!" „Aha, vrei să ai casa ta să poți să aduci dame!" „Nu e vorba de dame!" zisei eu mirat, avînd senzația că această întrebare mi-o punea nu un om tînăr, de vîrsta mea, ci unul de mult trecut... O fi chiar atît de bătrîn? gîndii scrutîndu-l cu atenție și aici el își feri privirea. Nu, nici vorbă, părea chiar mai tînăr decît mine. „Atunci de ce e vorba?" insistă el. Tăcui. „Sau vrei să spui că nu-ți plac damele? Voi ăștia, filozofii, n-aveți...?" „Ba avem..." „Aveți? Aaaîîîaaa..."

De astă dată însă surprinsei în ochii lui într-adevăr ca la lumina unui fulger o stranie invidie, o otrăvită ranchiună; exclamația lui pe care o voise ca de obicei aneantizantă nu reuși s-o acopere. Aveam sau n-aveam noi, filozofii, ceea ce întrebase el, puteam să avem, unii da, alții nu, unii mai puțin, alții mai mult, ca toți oamenii, dar în mod aproape sigur el nu se prea putea lăuda că are din plin. Altfel de ce l-ar fi dus gîndul tocmai acolo, că de aceea voiam eu să mă mut și să rămîn singur și de aceea aveam atîta nevoie de bani, nu ca să chefuiesc cu damele? Adică un lucru pe care el nu prea îl putea face? „La un chef, așa, îl auzii că zice, invită-mă și pe mine, mă Petrini! Serios! Sau crezi că noi ăștia, șefii de cadre, nu știm să ne distrăm? Nici măcar n-o să-ți cer să faci din chestia asta un secret. Ți-ar conveni, ai? rînji el sarcastic. Ce te-ai mai lăuda tu prin secție și m-ai șantaja, ba cu una, ba cu alta... Ei și? De ce nu te-aș proteja? Ei, ce zici?" „Aș fi bucuros, zisei, dacă m-ați sprijini în drepturile mele." „În drepturile tale, murmură el cu un glas de parcă era mirat că aveam și eu drepturi, aaaîîîaaa..."

În timp ce eu mă și ridicasem, o luasem spre ușă și abia închizînd-o rupsei coada acestei exclamații care fusese cea mai lungă și mai batjocoritoare dintre toate, ca și cînd drepturile mele ar fi fost lucrul cel

mai de rîs din tot ceea ce disprețul lui acumulase de la mine... Totuși, indefinita și scabroasa simpatie, care țîșnise o clipă din mațele mele pentru el, reveni, în timp ce coboram treptele clădirii, și nu numai pentru o clipă. Dar și senzația de coșmar reveni, că ne cunoscusem, noi doi, cu mult înainte de a ne naște și că el fusese, în acel vis al neantului, omul care mă dominase totdeauna. Singurul om, adică nu om, singura entitate. Da, mă pomenii gîndind, omul ăsta o să mă ajute, iar eu o să-l invit la mine să chefuim cu dame (cum o să-l invit?!) și bineînțeles că n-o să divulg nimănui acest secret (care nu va fi!) și nici n-o să-l șantajez. Oricum, reflectai cu o siguranță de sine plină de recriminări la adresa directorului Bularca, cinismul acestui bizar individ îmi va fi poate mai util decît umanismul ineficient al celuilalt.

CAPITOLUL **VIII**

Se dovedi astfel, enigma stocurilor supranormative se deplasă spre alții și același maistru care făcea pe surdul cînd îi spuneam că aș vrea să-mi depășesc norma, da, zise la cîteva zile după întrevederea mea cu șeful cadrelor, bineînțeles, de ce nu mi-ai spus că... Mă prefăcui și eu că nu-mi exprimasem niciodată această dorință și nu-i reproșai nimic. În cîteva luni cîștigai suficient ca să mă pot muta de-acasă și îmi și căutai cu grijă două camere liniștite și nu prea departe de casa părintească, să nu-i fie greu mamei să vie la mine ca altădată. Le găsii, aceste două camere, îmi fură atribuite de Spațiul locativ, instituție care demult începuse să determine într-un fel decisiv conștiința oamenilor, după cum spunea Marx (condiția materială determină conștiința). Nu poți trăi într-un subsol fără să riști să capeți o conștiință de subsol. Spiritul nu este deteriorat de subsol decît dacă între subsol și ceea ce e deasupra nu e mare deosebire. Cînd însă un găinar locuiește în vaste apartamente, și un om productiv, asemeni pomilor dintr-o livadă sau asemeni pămîntului care asigură roadele, nu vede lumina soarelui și trebuie să stea în întuneric, spiritul nu poate ocoli întrebarea: e vorba de moartea mea? Nici măcar nu se poate consola cu gîndirea hegeliană, foarte abstractă, că dacă un filozof nu se poate afirma azi, un altul se va afirma mîine și predispoziția unei entități naționale spre filozofie nu va suferi. Bineînțeles că va suferi și anume în durata ei în istorie și chiar în cosmos: existența e unică, vreau să spun irepetabilă, eșecul unei entități nu asigură victoria unei entități viitoare, ceea ce este pierdut, e pierdut pentru totdeauna. Sînt însă departe de a sprijini frenezia afirmării. Nu regretam vastul apartament al Matildei, dar nici nu mă împăcăm cu refugiul meu într-un subsol. Cele două camere le găsii la o familie care se temea să nu fie repartizat în ele cine știe ce bețiv în locul fetei care se mărita. „Sînteți liber, îmi spuse titularul apartamentului,

un inginer din vechea generație, dar într-o zi poate vă căsătoriți, înțelegem, menaj tînăr...” Și își exprimă printr-o mișcare largă a brațelor o veche credință că în faza aceasta idila e lungă și vor putea trăi și ei cîtva timp sub umbrela aceasta a celor care au iluzii. „După cîte îmi dau seama, sînteți un intelectual, zise. Unde lucrați?” Îi spusei unde, fără să precizez ce făceam în uzină, dar omul voia totuși să știe cine îi intra în casă. „Credeam că v-a spus domnul Vaintrub”, zisei. „Da, mi-a spus: un prieten care se află într-o situație «foarte grea».” Atunci mă simții obligat să-i spun cine sînt. „Pentru noi contează, zise el după ce mă ascultă, că ați fost universitar. Restul, ca să zic așa, nu ne privește, în sensul că nu ne deranjează.” „Vă mulțumesc”, spusei. „Un singur pericol există, reluă el, ca Spațiul locativ să ne trimită totuși pe altcineva. Așa că străduiți-vă să obțineți repede repartiția.” „Nu sînteți proprietarul apartamentului?” „Ba da, dar n-are importanță. Există o dispoziție care ne dă dreptul să ne alegem chiriașul, dar nu e o lege și cei de-acolo, cînd vor ei, o încalcă.” „O voi obține”, zisei. „Atunci facem așa: rămîneți aici, vă instalați, vă aduceți lucrurile și n-or să poată să vă evacueze, vreau să spun că nu o vor face, deși legea le dă dreptul. Dar și dumneavoastră aveți dreptul la o locuință și e complicat pentru ei să înfrunte un scandal, au încercat la început, dar pe urmă au primit ordin să evite astfel de evacuări. Noi o să facem un contract, calculăm chiria legală pe care ne-o plătiți nouă și, cu timpul, dacă doriți, cumpărați mobila pe care a lăsat-o aici fata noastră. Nouă ne-ar conveni, fiindcă ar mai veni și ea pe-aici și i-ar plăcea să-și vadă odăile mobilate așa cum le-a lăsat, e un copil care se atașează de lucruri și ar fi bine să-i satisfacem această dorință... La acest birou a stat ea ani de zile și a învățat pînă a ajuns arhitectă (tresării!) și în acel pat a dormit de pe la vîrsta de opt ani... Dacă totul reușește, avem și noi o pretenție. Camera de alături să ne rămînă practic tot nouă, oficial o trecem însă în contract pe numele dumneavoastră. Dacă vă căsătoriți, v-o cedăm. Firește, aveți acces la baie și la bucătărie. În privința altor detalii, vă înțelegeți cu soția mea...” „Poate să vină de cîteva ori pe săptămînă mama să-mi gătească?” mai spusei. „Desigur!” mai zise și inginerul și îmi dădu cheile de la intrare.

Rămas singur cercetai odaia. Biroul în sine era micuț, dar fata pusese pe el o planșetă albă de lemn și era foarte comod să lucrezi pe planșeta aceea, nu ți se loveau genunchii de nimic. Patul era de fier,

asemeni celor din spital, de fapt o simplă somieră, dar peste ea avea o saltea de lînă și o cuvertură dintr-un material simplu de in, cu mari dungi de culoare verde, care dădea încăperii un aer tineresc, foarte aerisit, parcă sportiv. De-a lungul lui, în loc de noptieră avea un fel de bancă din stejar lustruit pe care zăceau cărți și alături de pernă o veioză și un aparat de radio vechi, marca Phillips, care însă avea o sonoritate mai bună decît a unuia nou. Un fotoliu la picioarele patului. Un șifonier tot din stejar, mare, încăpător, plasat la peretele în colțul căruia era așezat patul. Un covor gros, culoarea grîului, acoperea toată suprafața odăii, iar pe pereții liberi, rafturi pline cu cărți. Și abia după aceea văzui ferestrele. Erau două, imense, cu storuri, practic întreg peretele era geam. Iar de jos, din stradă, urcau cu vîrfurile pînă în dreptul lor doi plopi... Deschisei... Un vis! Se vedea de la această înălțime care nu era mai mare de trei etaje, dar acest cartier era așezat pe un mic deal, panorama orașului, cu acoperișurile lui roșii și cu piața lui cu turnuri medievale. Ce copilărie și adolescență fericită o fi avut fata asta! gîndii. De ce o fi plecat de aici? Putea foarte bine să stea cu soțul ei în aceste două odăi! Probabil soțul avea o casă mult mai mare? Desigur. Dar și ea știa ce frumos e aici și ar fi vrut să vie să-și mai vadă odaia. Bineînțeles că voi cumpăra tot ce a lăsat, deși n-o să-mi fie prea ușor să le plătesc. Revenii de la geam parcă amețit de bucuria că voi locui într-o odaie așa de frumoasă și începui să-i cercetez biblioteca. Ce citea această fericită fată? Literatură. Clasicii francezi, dar și pe moderni, ediții vechi scoase de *Mercure de France* pe la sfîrșitul secolului, coperți galbene pentru autorii străini, poeții blestemați, Villon, Baudelaire, Rimbaud, două volume Nietzsche și nici un autor român. Hm! Dacă domnișoara ar fi fost de meserie om de cultură, ar fi fost acuzată de ploconire față de Occident, dacă nu chiar de cosmopolitism!

Practic nu-mi adusei în această cameră decît hainele și cărțile, cu toate că biroul meu era mai bun, dar îmi plăcuse de la început tot ce era aici, inclusiv biroul ei de arhitectă cu planșeta aceea mare; o umplui cu cărți de-ale mele și cu caietele pe care tot nu mă hotărîsem să le distrug, nu atît ceea ce era scris în ele mă atrăgea, ci propriul meu scris, care exercita asupra gîndirii mele o influență magică: întreaga mea fervoare de odinioară renăștea îndată ce le răsfoiam și în spatele fiecărui rînd citeam cu o claritate uimitoare o bogăție de idei pe care

îmi aminteam că le avusesem și pe care anii grei prin care trecusem nu mi le șterseseră din memorie. Dar numai frazele stîngace, vioiciunea lor care atingea esențele, febrilitatea scrisului, spontaneitatea și superbia cu care treceam peste obstacole în favoarea reflecției originale, pasiunea imprimată în scriitură puteau să-mi reînvie în spirit forța de a reînnoda, trecînd peste abis, îndrăzneala inocentă de atunci cu reflecția matură de acum. Fără ele intuiam că aș fi avut multă vreme senzația chinuitoare a unei amnezii. Ce gîndisem? Ce vrusesem să realizez? Împreună cu gîndul că o aveam pe Silvia, aceste caiete erau singura dovadă, singura certitudine că viața mea nu era, pînă la această vîrstă, un eșec. Eșuasem în speranța de a fi fericit cu o femeie, dar nu eșuasem nici în spirit și nici biologic. Cum să le distrug? Nici măcar nu le ascunsei, ci, dimpotrivă, le pusei alături pe alba planșetă, la stînga mea, ca pe un ghid, ca pe un talisman miraculos care ascundea secretul inspirației liniștite și de durată și entuziasmul fără de care voința nu aduce decît chin.

Avui, în acest sens, o bizară confirmare. Nu mă gîndisem niciodată că în afară de Vaintrub și celălalt referent al Securității, nimeni nu citise de fapt caietele mele, Matilda care căutase altceva în sertarul biroului spărgîndu-l, desigur, le răsfoise în acea seară rău inspirată. Aflate apoi în posesia ei, nu le citise, oricum, nu-mi spusese niciodată nimic bun despre conținutul lor.

Într-o zi, caietele mele dispărură. Iată, gîndii, luîndu-mi în mîini capul, copleșit de un sentiment catastrofic, efectele veșnicei imprudențe a omului. Știe bine că un anumit lucru e primejdios pentru el și totuși nu ia cea mai elementară măsură de apărare, excitat de o trufie smintită, că poate el să înfrunte forțe mai puternice și nu-i pasă de urmări. Da, au venit oameni ai Securității, au pus mîna pe aceste caiete și acum urmează o nouă acuzare și alți ani de ocnă în minele de plumb. Avem însă dreptate să nu credem mereu în rău, cu toate că uneori vine mereu răul. „Unde sînt caietele mele", spusei intrînd în vasta cameră a proprietarului meu, inginerul, care stătea în pat în șort și maiou și răsfoia nu știu ce revistă. „Domnule Petrini, zise, le-a luat fiica mea, poimîine le aduce, vă roagă s-o scuzați, a fost curioasă, mai mult, are o impresie pe care vrea să v-o comunice personal, cînd ei vin la noi; vă invităm la masă."

Deci, domnișoara, adică nu, doamna cosmopolită, nu știa pe ce lume trăiește. Fără mari probleme, lua cu ea acasă niște caiete... Cine dracu credea că sînt eu? Nu i se spusese? „Aș dori ca de îndată să mi se aducă înapoi caietele mele, îi spusei inginerului. Atît eu cît și fiica dumneavoastră sîntem demult oameni maturi și nu elevi sau studenți protejați de vîrsta noastră tînără, cînd credem că nimeni n-ar avea curajul să ne pedepsească sever pentru rătăcirile noastre. Aceste caiete... dar nu vreau să vă spun mai mult, o rog pe fiica dumneavoastră să mi le restituie chiar acum." „Da, se poate, vai, zise inginerul, fata mea n-a știut ce importanță atașați acestor însemnări. Altfel nu și-ar fi permis să le ia, îi dau un telefon și într-o jumătate de oră vi le aduce..."

Îi dădu acel telefon chiar în fața mea, dar nu schimbă cu ea decît cîteva cuvinte și închise. „Nu vrea să vi le dea", spuse el cu humorul jovial și resemnat al părintelui care nu mai are autoritate asupra fiicei sale, în general al bărbatului care trebuie să cedeze în fața capriciilor femeii. Avea aerul să spună că și eu trebuia să cedez. Ca să mă pufnească apoi un rîs colosal a treia zi cînd ne întîlnirăm la masă și aflai despre ce era vorba.

Ce eram eu? Un Feuerbach modern. Cum? De ce? Muncitor ca și acela, zise ea cu o extremă sfială în glas, ajunsesem să-mi formez o concepție despre lume și prin cultură să parvin spre sferele gîndirii filozofice. Rămăsei o clipă tăcut, ca să înțeleg. „Doamnă, zisei apoi, Feuerbach n-a fost muncitor, îl confundați cu Dietzgen, într-adevăr un muncitor filozof, tot german, care a descoperit dialectica materialistă, independent de Marx și Engels și chiar independent de Hegel... Și nici eu nu sînt..." și mă întrerupsei izbucnind în rîs. Tatăl ei, cu humorul adesea strîmb și ascuns al intelectualilor specialiști, nu-i spusese că am fost universitar, ci un simplu strungar, ceea ce pe fată o uluise. Micuță, delicată și tăcută, tînăra doamnă se făcu liliachie auzind hohotele mele, în timp ce inginerul, surîzînd cu o satisfacție ironică, îi spunea abia acum că domnul Petrini a predat cîtăva vreme la catedra de filozofie, alături de marele poet și filozof, și că împrejurări nefericite, care nu erau legate de pregătirea sa, îl determinaseră să ajungă într-o uzină. Soțul tinerei doamne observă la soția lui ceva care nu se observa, se ridică de pe scaun, veni lîngă ea și îi șopti la ureche. „Nu fi copil, te

rog, e o glumă de-a lui, doar îl cunoști, n-a vrut să te jignească." „Dar nu mă simt jignită", răspunse ea atît de jignită, încît se făcu palidă și o mare tristețe i se așternu pe chipul ei care exprima o atît de vie sensibilitate încît cerea parcă o protecție perpetuă pe care într-un mod la fel de perpetuu o respingea, lucru care îi imprimase nu numai în privire, ci și în mișcări o veșnică suferință și timiditate. Mai curios era că părinții rămaseră indiferenți cînd ea, drept orice răspuns la șoaptele soțului (un tînăr domn cu un chip ferm și atrăgător), dădu tacîmurile la o parte din fața ei, ca și cînd ar fi împiedicat-o să se ridice, se ridică și fără un cuvînt părăsi încăperea. „Știi că pe urmă face migrenă care o ține trei zile la rînd", zise doamna inginer, cu un glas uscat, fără vreo căldură pentru fiica ei. „Trebuie să iasă odată din copilărie, zise inginerul înfulecînd cu atîta poftă, încît mereu îi rămînea mîncare pe la colțurile gurii. Peste șase luni naște și cum poate un copil să crească alt copil? De pildă acum n-a mîncat nimic și o gravidă trebuie să mănînce." „Da' de ce nu i-ai spus despre ce e vorba, să nu se facă ridicolă?" „Ca să învețe să nu fie", zise inginerul cu o ironie aplicată.

Reieșea că dată fiind pregătirea mea de fost universitar, nu mai eram un Feuerbach modern, ba chiar, dacă fiica lui ar fi știut, nu i s-ar mai fi părut demne de vreun interes însemnările mele și desigur nici nu le-ar mai fi luat cu ea acasă, în orice caz nu și-ar fi permis, în timp ce fiind vorba de un simplu muncitor, neglijase bunele maniere. Mă înșelam însă. După cafele mă retrăsei și îi găsii pe tinerii soți la mine în odaie. Stăteau de vorbă liniștiți. „Doamnă, zisei, mă scuzați că am rîs într-un fel atît de stupid, dar am avut o dezamăgire, îmi făcusem iluzii față de interesul dumneavoastră pentru caietele mele. Mi s-a părut că v-au fascinat, mai ales cînd ați refuzat să mi le înapoiați de îndată." „Realmente m-au fascinat, zise ea gînditoare, și într-adevăr rîsul dumneavoastră m-a jignit. E adevărat că și eu am greșit că le-am luat fără să vi le cer." „În mod sincer îmi pare rău. Aș fi vrut să discut cu dumneavoastră mai pe larg. N-am publicat nimic din aceste însemnări și nu le-am dat nimănui pînă acum să le citească. Acum sînteți necăjită și n-aș vrea să abuzez de ocazia pe care mi-ați oferit-o citindu-le, să vă pun cîteva întrebări."

Soții se priviră. „Cum, zise el, dar oricînd..." Adică nu acuma.

Și se ridicară. „Dacă vă jenează planșeta mea, spuse sensibila doamnă, am putea s-o luăm...” „Aș fi bucuros dacă mi-ați lăsa-o, zisei, e atît de plăcut să lucrezi pe ea! E foarte comod...”

Nu mai avusei însă ocazia să discut cu ea despre caietele mele. Dar, oricum, aveam o confirmare, e adevărat nu întreagă, cu o umbră de incertitudine izvorîtă din chiar întîmplarea, dacă cu adevărat i s-ar mai fi părut fascinante însemnările mele știind că sînt scrise de un fost universitar, că universitar sau muncitor autorul lor a captat totuși interesul viu al unei cititoare.

CAPITOLUL IX

Nu trecu însă mult și trebui să părăsesc uzina. Spun „părăsesc” fiindcă nu fusei concediat, ci pus în situația s-o fac tocmai pentru a nu fi dat afară.

Într-o zi, la o adunare generală sindicală a secției îl auzii pe președinte rostind: „Are cuvîntul tovarășul Chelbașu, se pregătește tovarășa Nineta Boiangiu.” Hm! exclamai în sinea mea, săraca Nineta Romulus, pe unde-o fi! Întorsei totuși capul cînd Ninetei de aici i se dădu cuvîntul. Mă holbai: era chiar ea, numele de Boiangiu fiind desigur al bărbatului ei. De la distanța aceea mi se păru neschimbată Nineta, dar lucru incredibil era felul cum vorbea, glasul nu mai semăna cu cel de odinioară nici în timbrul lui, nici ca mijloc de a exprima vechile ei gînduri, filozofia ei (filozofia tubului cu pilule ucigătoare din geantă, care pot fi luate *quand l'amour est desservi*[1]). Nu, acum Nineta își însușise stilul sec al dărilor de seamă, al criticii și desigur și al autocriticii, vorbea despre realizările care îi stăteau în sarcină, biblioteca și manifestările culturale și ale echipelor artistice (sfinte Dumnezeule, așadar ea era bibliotecara în chestiune?) și chiar așa și făcea, critica într-un fel voalat și abil pe tinerii care își neglijează nivelul cultural și sînt absenți din fișele ei, „dar e și vina mea că n-am găsit suficiente mijloace de convingere, fiindcă nu neg importanța sportului, minte sănătoasă în corp sănătos, cum spuneau cei vechi, și sportul are această menire, dar nici fără cultură nu sîntem în deplină formă, nu sînt partizana zicalei care spune decît filozof ofticos, mai bine măgar sănătos... Nu e obligatoriu să rămîi doar măgar sănătos...” „Trebuie să fii măgar filozof!” zise de la prezidiu președintele și se produse rumoare veselă în marea sală de ședințe a clubului uzinei. „Am vrut să spun, reluă Nineta fără timiditate, că nu asta e alternativa. Se poate face și sport și cultură!”

[1] cînd vremea dragostei a luat sfîrșit *(fr.)* *(n. r.)*

Bravo, Nineta. Avea, cum se zice, papagal. Și descoperii după aceea, cînd ședința se termină, că nu-i pierise totuși spontaneitatea de altădată. „Nineta!” o strigai. Ea se întoarse și făcu ochii mari. „Petrini!” exclamă și ea și într-o clipă chipul, sub presiunea amintirii și a surprizei, redeveni cel ce fusese atunci, cînd o cunoscusem eu la „Mama răniților”, inocent, neatins de amorurile ei timpurii și frenetice.

„Cum ai ajuns tu aici, o întrebai, și încă bibliotecară!” „Dar tu aici? Ce ești?” „Strungar.” „Numai atît? Nu ți-ai terminat studiile? Te pomenești că ai fost eliminat din cauza mea și ți-ai ratat cariera. Voiai să ajungi filozof, profesor... M-ar amuza să fie adevărat!” și izbucni într-un rîs de un cinism vesel, ca și cînd ar fi fost o glumă reușită să mai adauge la victimele pe care le făcuse în viața ei aventuroasă încă una, iar pentru mine și mai distractiv că am putut să-mi ratez cariera din pricina unei... „Nu, îi răspunsei, n-am ratat nimic, dacă considerăm că ratarea ne vine din interior.” „Poți să știi?” zise ea pe gînduri și ne urcarăm în autobuz.

Ai fi zis că reflectase și ea la acest subiect și nu reușise să afle din ce parte îi venise ratarea. Dar chiar îi venise? Ce putuse rata Nineta? O, dacă ar fi să-l credem pe filozoful român, numai rața nu ratează, un om, adică, oricine ar fi el, are totdeauna ceva de ratat, totdeauna descoperă că a vrut ceva, chiar fără să știe precis ce anume, i-o spun alții la urmă cînd nu mai e nimic de făcut, chiar dacă el ar dori să nu știe. Au acest obicei scumpii noștri semeni, să înregistreze cum arătai tu odinioară, să ghicească, să intuiască acel lucru pe care ai dori să-l realizezi, să-l țină minte peste ani și într-o bună zi să-ți spună cu dispreț: ratatule! Ești un ratat! Chiar un ideal cu totul mărunt, foarte modest, aprinde pe chipul purtătorului lui o mică aură și cînd această aură piere, adică o anumită licărire a privirii, o anumită tinerețe a chipului, atunci se observă (fiindcă la cei ce reușesc le rămîne parcă veșnic pe chip tinerețea cînd au avut idealuri) și ratații sînt pierduți; chiar cei dragi nu se pot abține să nu spună soțului, fratelui sau prietenului: ești un om de nimic. Îi scapă într-o zi soției, care a acumulat multe nemulțumiri împotriva ta de-a lungul anilor, chiar dacă ai fost un soț model și ai muncit din greu să-i ții pe toți... Sau: n-a fost nimic de capul tău, alții au făcut și au dres. Aici, în mediile de jos, ratarea se confundă adesea cu nereușita, care poate foarte bine să țină perfect în picioare

un om fără noroc, care să nu se considere adică un ratat. Nu-i pasă. Nu e vina lui! Mai apropiată cauzei ratării e parabola cu talantul îngropat, cînd alte tentații decît acelea de a-ți fi urmat drumul pe care ți-era dat să-l urmezi te-au învins fără vina nimănui.

Ce aflai de la Nineta? Că ratase lovitura cu tubul: îl aruncase după ce născuse doi copii. Fusese ispitită să devină mamă, să fie ca alte femei, să aibă bărbatul și casa ei, să fie bine văzută în orașul în care se măritase cu acel negustor bogat. Dar negustorul începu să afle, deși nu dorea, fiindcă faptele chiar dacă nu venim noi spre ele, vin ele spre noi, că trecutul Ninetei, așa și pe dincolo, o istorie care durează de totdeauna și va dura, adică lipsa de linie dreaptă în viața majorității oamenilor, cu alte cuvinte căderi, erori prelungite, schimbarea bruscă de bară care naște nesiguranța, imprevizibilul, neliniștea... Negustorul deveni gelos: dar dacă soția lui nu s-a schimbat? Și dacă maiorul acela din București o gonise pentru rele purtări? El și așa era mai bătrîn decît ea și în curînd va deveni și mai bătrîn, în timp ce ea nu dădea deloc semne că o să îmbătrînească foarte curînd, arăta tot așa ca înainte, deși îndurase două sarcini. Un bărbat mai bătrîn, dar liniștit și înțelept, poate rămîne multă vreme un om care putea fi iubit. Dar un bătrîn smintit, care cedează ispitei de a fi gelos, e dezgustător. „Nu știu cum se făcea, mărturisi Nineta, că în clipele acelea îl vedeam și eu cît e de bătrîn, cu toate că nu era, era bine făcut, subțirel și zvelt și cînd se îmbrăca bine (și știa să se îmbrace) chiar întinerea parcă, nu-și arăta vîrsta, nu de cincizeci și ceva cît avea, ci de patruzeci... Am divorțat de comun acord și mi-am abandonat în mod iresponsabil copiii.” „Și Boiangiu? Te-ai recăsătorit?” „Nu, a fost de acord să-i păstrez numele, să semene cu al copiilor... Scuza mea de atunci, continuă Nineta, era că tatăl lor, om bogat, îi va crește mai bine decît mine... Și acum mă chinuie dorul de ei, de anii cînd i-am făcut și alăptat, cei mai frumoși din viața mea...” „Bine, îi zisei, dar cine te împiedică să te duci să-i vezi?”

Cine o împiedica! Nineta avea aerul că își punea ea însăși această întrebare pentru întîia oară. Vorbind despre copii, chipul ei îmbătrînise, ca să zic așa, sub ochii mei, se dăduse jos din pat și începuse să se îmbrace. O invitasem la mine, după ce luasem masa împreună la restaurantul care se numea înainte „High-Life” (*Hailaiful* unde se dusese și Vintilă odată să-și vadă amicul cu o formidabilă tipesă, care

avea apoi să-și lase urmele tălpilor pe peretele garajului unde se zbenguise apoi și el cu ea) și Nineta mă urmă firesc, ca și cînd invitația mea nici nu trebuia făcută, se înțelegea de la sine că o să încheiem seara la unul din noi. „Frumoasă odaie, zise intrînd, dar fără să se uite la mobilă, cum ai găsit-o?" „De ce, zisei, nu stai bine? Ce s-a ales de vechea ta casă de lîngă «Mama răniților»?" „S-a dus, zise, s-a dărîmat cu întreg cartierul, s-au construit blocuri." „Și bunica?" „A murit demult!" „Și «Mama răniților»?" „Totul!... Nu stau bine, zise Nineta, mi s-a repartizat o cameră tocmai la marginea orașului, în cartierul acela nou, parcă e un orfelinat, cînd mă apropii de el chiar îmi aduc aminte că nu mai am pe nimeni pe lume." „De, zisei, dacă n-ai vrut să te măriți cu mine? Dar nu e timpul trecut, Nineta", îi șoptii, gîndind că dacă o lăsam prea mult pe panta lamentărilor, nu se va mai apropia de acel timp de odinioară, singurul în care ne puteam refugia și iubi, ci, dimpotrivă, se va îndepărta tot mai mult și de acel timp și de mine. Da, după, va putea să se lamenteze în voie, mai gîndii și începui s-o mîngîi pe chipul ei în care privirea îi juca rătăcită, ca și cînd ar fi fost surprinsă, uluită, că după atîția ani și după ce eu însumi trecusem prin atîtea, n-o uitasem și mai aveam pentru ea atîta tandrețe, deși experiența ar fi trebuit să-i spună că semănăm în acele clipe cu flăcăul de la țară care, copleșit de dorință, îi spune fetei că o s-o ia de nevastă, numai s-o înduplece sau în orice caz s-o amețească și să-i înmoaie genunchii prea strînși. „Prea tîrziu, Petrini, zise ea cu melancolie, tu aș putea spune că ai rămas același, cu toate că ai suferit și în viață și ca bărbat îndrăgostit și de mine pe vremuri, și pe urmă și de nevastă-ta care te-a părăsit, dar nu poți spune despre mine că sînt aceeași." „Pentru mine, zisei în șoaptă înăbușită, ești tot Nineta de atunci." „Ai să vezi că nu mai sînt", surîse ea cu ironie senină și începu foarte încet să se dezbrace. Mișcările ei îmi păreau sacre, atît erau de sigure și de armonioase. Începui să fac la fel și cînd ritualul se termină, o luai în brațe, o dusei în patul meu auster în care dormise atîția ani o fată (prima mea cititoare!) și, urmărit de scena de odinioară cînd ne iubisem întîia oară noi doi și întîia oară eu cu o fată, retrăii cu putere acea magică inițiere și nici o clipă nu mă gîndii și nu simții că Nineta nu mai era aceeași. Scena se repeta aievea și pentru ea, îmi dădeam seama, se uita la mine cu mii de sticliri de speranță nebună în privirea ei mistuită realmente de focul ei

interior, parcă nestins, nestins de vînturile și furtunile care suflaseră atîta vreme în el. De ce nu? gîndeam cu o adîncă convingere pe care mi-o insufla trupul ei minunat, de ce n-am putea noi doi s-o luăm de la capăt? Cine ne-ar putea opri? începui s-o sărut cu patimă și multă vreme continuarăm apoi să rămînem înlănțuiți.

„Ei, zise ea într-un tîrziu, tot mai vrei să mă iei de nevastă?" „Da, zisei, ar fi atît de bine! Tu ai copii, am și eu o fetiță și viața noastră s-ar împlini prin iubirea care ne-a lipsit." „Da, murmură și ea, ar fi atît de bine... Pentru că, să știi, și eu te-am iubit pe tine și te mai iubesc și acum, nu-mi vine să cred că nu te-am putut uita, dar să știi că te-am părăsit tocmai fiindcă simțeam că ne pîndește o mare primejdie dacă nu ne despărțim, ne-am fi legat prea tare și tu n-ai fi putut să-ți mai termini studiile și din ce am fi trăit?" „Da, zisei, povestea care se repetă, temerea de totdeauna care rupe vraja, și o rupe cînd *el*, cînd *ea*, cine iubește mai puțin..." „Nu e adevărat, te iubeam tot atît de mult ca și tine, dar cu toate că nu păream atît de grijulie cu mine sau cu alții, m-a speriat gîndul traiului rău, în sărăcie și chiar în mizerie. Adevărurile astea sînt verificate, sărăcia roade orice ideal, puțini rezistă." „Eu aș fi rezistat!" (gîndind: și poate că schimbîndu-se astfel ordinea clipelor mele, nici restul, închisoarea, eșecul cu Matilda, n-ar mai fi urmat). „Cum poți să știi dinainte? zise Nineta. Sărăcia e un cancer. Cît timp te-aș fi putut iubi spălîndu-ți rufele, gătindu-ți, frecînd podelele și îmbrăcînd o singură rochie pe care aș fi spălat-o pînă la izineală? Și ție călcîndu-ți pînă la luciu același costum de student sărac?" „Da, zic, și tu cum puteai ști dinainte că va fi chiar așa?" Ea tăcu o vreme, apoi zise: „Busola, Petrini, îți arată cu acul punctele cardinale. Ți-ai fixat o direcție, mergi pe ea și știi dinainte peste ce obstacole o să treci, prin ce păduri negre sau pustiuri fără apă. Ca să treci prin ele și să-ți atingi ținta nu trebuie să iei cu tine tot ce-ți trebuie? Or, noi n-aveam nimic. Lupii te mănîncă chiar dacă ești îndrăgostit lulea, și dacă mai ai cu tine și copii, îi mănîncă și pe copii." „Oricum, zisei, n-ar fi fost așa de rău, fiindcă văd că ai predispoziție spre filozofie. M-ai fi ajutat!" și rîsei. „Da, rîse și ea, te-aș fi ajutat, dar tu pe mine?" Tăcui. „Ei, aia e! spuse ea cu un senin sarcasm. Pînă ai fi reușit tu, te-ai fi trezit lîngă tine cu o babă și m-ai fi părăsit. O femeie, de la cea idioată și urîtă, pînă la cea inteligentă și frumoasă, se naște încă din burta maică-sii cu știința

asta și numai o mică parte din ele, sufletistele, fac excepție și îndură calvarul care urmează după ce sînt părăsite, deși cunosc și ele adevărul de care îți spuneam. Vai de ele! Decad pe urmă, încep să bea sau se mărită cu un ticălos care le supune la un nou calvar, dar fără nici o compensație... *À propos* de băutură, n-ai nimic aici?" „N-am, dar pot să mă duc să iau de la restaurant. E unul pe-aproape." „Mai bine nu! zise ea. Mă simt atît de bine! Eu beau ceva numai cînd am gînduri negre..."

Dar nu cumva le și avea, aceste gînduri, fără să-i survină încă? Tocmai vrusesem s-o întreb, dar mă oprisem la timp, întrucît steaua ei fusese mai benefică părăsindu-mă pe mine? Pe o cale insesizabilă reflexiile ei ulterioare o duseră însă tot spre această întrebare nepusă. În fond orice întrebare pui cuiva care se află sub semnul unei întrebări unice și capitale, tot spre ea trage sau se produce o turburare întocmai ca în apropierea unei mari mase magnetice ascunse, cînd toate osciloografele tresar în mod misterios. Tot așa parcă tresări Nineta cînd îi spusei: „Și tu de cînd te-ai întors în orașul natal?" Tăcere, ca și cînd cîteva clipe ar fi suferit de o amnezie. Apoi răspunsul: „Nu de mult. De anul trecut." „Și de unde ai venit?" Alarmă bizară: „Ce importanță are asta pentru tine?" „Nici una, o simplă curiozitate." Dar ghicise că această curiozitate va persista și alte întrebări vor veni. Totuși rezistă, nu mai adăugă nimic după ce răspunse: „Din București." „Și ce făceai acolo?" spusei aproape spontan. Trebuia să se decidă dacă voia sau nu să-mi povestească. De fapt voiam să știu dacă era adevărat ceea ce auzisem eu despre ea de la teologul Asanache și ceea ce aflasem eu însumi cînd o căutasem la acea revistă literară, unde fusese angajată să „îmbunătățească compoziția socială a redacției", cum îmi răspunsese cu un surîs cinic un tip de-acolo, și că nu mai lucra la acea revistă. Nu-l uitasem pe acel tip. De ce surîsese el astfel? Și îi povestii Ninetei și o întrebai de ce rînjise el astfel, fiindcă surîsul cinic devenise rînjet. „E o poveste lungă, zise Nineta. Tipu-acela nu era un jidan? N-avea părul roșcat?" „Ba chiar!" „Și-a bătut joc de mine, întîi el, pe urmă toți, în frunte cu directorul revistei. Numai asta te interesează?" „Mă interesează tot ceea ce poți tu povesti."

Și Nineta se întoarse înapoi și obsedată, uită de istoria de la acea revistă și îmbătrîni, cum am spus, sub ochii mei, cînd începu să-mi povestească de copii. „Cine mă împiedică să mă duc să-i văd?

Nimeni nu mă împiedică, ei și? La ce îmi ajută că îi văd? Mai rău îmi face! Sînt așa de frumoși și m-aș pune în patru labe în fața tatălui lor să mă întorc acasă și să trăiesc cu ei, să am grijă de ei, să fac să se șteargă și din mintea lor și din a mea anii cînd i-am părăsit... Dar el nu vrea... Nu s-a recăsătorit... Naționalizarea i-a luat magazinul și abia a putut să ajungă și el simplu vînzător undeva în alt magazin, li s-a luat și casa, trăiesc greu, el și o soră rămasă nemăritată (ea i-a crescut pe copii), dar nu s-ar zice că nu se descurcă sau că se plîng. Copiii nu simt sărăcia, se joacă, rîd, se bat, se duc la școală, iar la mine se uită nu ca la o străină, dar nici ca la o mamă. Am ajuns să doresc ca tatăl lor să moară, s-o gonesc pe sora lui și să-i aduc aici... Dar n-are de gînd să moară, arată bine, deși are acum șaizeci de ani, ba chiar, al dracului, ai zice că a întinerit, copiii îi dau forța asta, îl pun la muncă, aleargă, se sbate, se bagă în tot felul de combinații să cîștige ceva bani, fiindcă cu leafa lui de vînzător n-ar putea cum să-i țină."

Nineta se îmbrăcase, dar nu pleca, stătea în fotoliu și continua astfel despre copii și povestirea ei nu mai înainta, să aflu și eu ce făcuse atîția ani după ce îi părăsise, nu puțini ani, poate chiar zece... Și fără motiv aparent izbucni deodată într-un plîns interminabil, asemeni unei Fantine ai cărei copii se aflau sub puterea unui Thénardier mizerabil, numai că nu era nici bolnavă ca aceea, nu-și vînduse dinții și părul ca să le trimită bani, iar tatăl copiilor era departe de a fi un Thénardier... Cu atît mai vinovată deci și fără scăpare cu cît, în afară de faptul că îi născuse, nu făcuse nimic pentru ei. Acest adevăr brutal o împiedica să deschidă un proces și să cîștige pentru ea măcar unul. N-ar fi putut îndura să-i audă pe copii în instanță optînd pentru tatăl lor. „I-am întrebat eu, zise Nineta înseninîndu-se ca în fața unei fatalități, și nu mi-au spus chiar nu, a fost mai rău, au tăcut, nu mi-au răspuns nimic, semn că pentru ei hotăra tatăl, deși cînd le-am pus întrebarea el nu era de față. Numai cel mic, care îmi e cel mai drag, cînd am rămas numai cu el m-a întrebat inocent, semn că fostul meu bărbat nu mă ponegrise în fața lor: mamă, de ce nu vii tu acasă? De ce nu viu? Nu știa nimic, săracul, credea că eu aș putea veni și nu voiam..."

Începui să mă plictisesc, iar dorința mea dinainte, de a mă căsători cu Nineta, mi se păru ridicolă: chiar dacă, prin absurd, și-ar fi recăpătat copiii, ar fi trăit nu pentru mine, ci, ca să zic așa, pentru

cîștigarea inimilor lor. În timp ce eu nici măcar prin absurd (poate doar moartea Matildei) n-aș fi putut s-o am cu mine pe Silvia. Era clar: Nineta nu îndrăznise să înghită acel tub salvator pe care îl purta odinioară în poșetă și care îi dădea pe atunci atîta siguranță de sine; mai bine n-ar fi avut niciodată această idee smintită, care îi împinsese viața spre o prea înaltă frenezie; acum era silită să sufere, o suferință ca o boală mortală, dar care nu-și găsea soluția nici în moarte.

Încercarăm în săptămînile următoare să reînviem vechea noastră dragoste, dar se dovedi că ea avusese dreptate cînd îmi spusese că nu mai era aceeași. Chiar nu mai era, îi vedeam privirea absentă, pierdută în trecutul ei vinovat care o îmbătrînea, și înțelesei că trebuie să încetăm. Încetarăm, dar într-o zi veni la mine acasă fără veste și îmi spuse că trebuie să plec din uzină. „De ce?" „A aflat", zise cu o expresie turbure. „Cine a aflat?" „Olaru!" „Care Olaru? A, da, șeful cadrelor. Ei și?" „Nu ți-am spus, zise, e îndrăgostit de mine!" „Îndrăgostit sau trăiți împreună?" „Da, trăim împreună! Nu știe nimic sigur, dar a aflat că am fost cu tine în seara aceea la «High-Life»! Dacă vrei să nu te dea afară, mai bine pleacă singur. E mai bine!" Așa deci, gîndii, deși știi că omul e căsătorit, ai acceptat să trăiești cu el! Nu m-ar mira să aflu, Nineta, că și turnătoriile care ți se pun în cîrcă sînt adevărate și că, dacă Olaru este, prin funcția lui, ca orice șef de cadre, foarte strîns legat de serviciul Securității statului, ești și tu... „Bine, Nineta, îi răspunsei, o să plec. Și acum ieși afară!"

Eram furios, îmi dădea a doua lovitură. Și cînd aflai că Nineta era exact ceea ce gîndisem fără să fiu sigur, nu mă mirai. Ba chiar, gîndii, o fi și mai mare în grad ca acel Olaru, e sigur, altfel individul s-ar fi răzbunat pe mine, m-ar fi dat pur și simplu afară fără menajamente și încă vîrîndu-mi în dosar o piesă bine ticluită. Or, nu fu astfel, plecai cu el curat și cu mențiunea de transfer, adică aveam dreptul să nu părăsesc uzina pînă nu găseam ceva în altă parte.

...Și găsii destul de repede, mă calificai contabil. Nu atît de rapid cum mă calificasem strungar, dar nici nu fui silit să urmez cine știe ce cursuri de durată. Era mai bine!

Pagină intenționat goală

PARTEA A ȘAPTEA

CAPITOLUL I

Nu era mai bine! Această într-adevăr fatală Nineta (fiindcă Tamara avea doar aerul, nu fusese fatală nimănui), această securistă care își plîngea ca o Rașelă copiii pierduți, mă împinse în conul de umbră al unei organizații regionale de achiziționare a cărnii (ORACA) din care aveam să eșuez în această celulă, ca să sfîrșesc în moarte (nu voi șovăi să mi-o dau!). Nineta îmi trecuse mie ideea cu tubul, adică ideea pe care ea nu avusese curajul s-o pună în practică. Eu o voi pune însă, chiar în noaptea de după pronunțarea sentinței. Dacă ea ar fi folosit acel tub n-aș mai fi reîntîlnit-o și, desigur, n-ar mai fi trebuit să părăsesc uzina unde începusem să mă simt bine și, era clar, ordinea clipelor vieții mele ar fi fost alta, viața mea nu s-ar fi frînt.

Dar poate că ar trebui să alung această obsesie a ordinei clipelor, fiindcă, iată, dacă la *Oraca*, într-o dimineață, aș fi luat din vasul lui inocentul fir de floare care apăruse pe biroul meu și pur și simplu l-aș fi aruncat (am avut acest impuls, dar mi s-a părut fără sens, de ce să arunc o floare, ce rău poate să-mi facă un boboc roșu de trandafir; acum îmi spun că puteam să-l păstrez și să alung doar sugestia lui poetică, vinovata intruziune a mîinii care îl pusese acolo), atunci însă s-ar mai fi putut schimba ordinea clipelor existenței mele. Într-adevăr, doar atunci! Fiindcă mai tîrziu, zilele, orele, clipele se înlănțuiră strîns, și nicăieri nu mai apăru pentru mine verigă desfăcută sau mai slabă care putea fi ruptă și liberul meu arbitru, libertatea mea să reapară și să ies din jocul hazardului. Așa simțeam atunci, că nu mai era posibil! Dar să vedem...

Da, așa este, aceea a fost clipa, fiindcă pînă atunci, timp de cîțiva ani n-a mai apărut în viața mea nimic decisiv, despre care să pot spune că i-ar fi putut schimba cursul. Nu am făcut nimic cu Amăicălițului, deși am încercat, am scris un articol despre Giordano Bruno

și m-am dus la el să mi-l publice, mi l-a publicat, dar pe urmă cînd am vrut să continui colaborarea, insul m-a primit rece și mi-a spus că au fost criticați pentru el, din pricina viziunii mele sumbre asupra filozofului. „Bine, i-am spus, dar a fost ars pe rug, cum am putea avea o viziune luminoasă despre un final atît de tragic?" „Ați apăsat prea tare și într-un fel prea ambiguu pe aspectele abjurărilor lui." „Așa vi s-a spus?" „Exact!" „E adevărat, i-am răspuns, așa pare, că aș fi apăsat eu, dar în realitate a apăsat Papa; nu i-a suportat denegările care îi anulau abjurația și l-a ars pe rug. Am cîntărit faptele fără să-mi permit vreo ambiguitate."

A urmat o tăcere. Amăicălițului nu arăta chiar așa cum mi-l descrisese Micu, poate doar fizic, dar s-a purtat cu mine sincer și corect, fără vreo agresivitate, deși fusese criticat din pricina mea. „Și nu pot colabora mai departe?" l-am întrebat. „Nu!" Foarte clar! Și fără urma vreunui regret. „Mă scuzați că vă mai întreb ceva: nu cumva n-aveam dreptul să public, din pricina condamnării mele?" „Nu mi s-a spus nimic. De obicei ni se spune dinainte și atunci, bineînțeles, articolul nu mai apare. Or, al dumneavoastră a apărut, așa că..." „Și nu mai pot colabora, chiar dacă aș trata teme care să nu se preteze la nici un fel de ambiguități?" „Da, dar ceva mai tîrziu..." „Adică? Cît de tîrziu?" „Mai tîrziu! repetă el cu o sugestie în glas, adică într-un tîrziu nedefinibil, mai încolo, cînd o să se uite articolul apărut... Se mai schimbă optica, surîse el, mai sînt schimbați oamenii..."

Or, atît oamenii cît și optica se schimbă greu, sau dacă se schimbă mai repede nu e sigur că se schimbă și pentru tine! Și nu încercai nici să-i reamintesc lui Micu promisiunea pe care mi-o făcuse că dacă publicam o carte ar fi putut să mă ajute să reintru în învățămîntul superior la București. Abandonai deci pe Giordano Bruno definitiv. Așadar pîrtia aceasta pe cursul vieții mele nu putuse fi urmată, chiar dacă m-aș fi încăpățînat să insist. Și în nici un caz n-aș fi putut părăsi *Oraca* mai curînd de cîțiva ani. Or, tocmai de acolo avea să țîșnească...

Dar tocmai în următorii ani veni pentru mine o perioadă în care începui să lucrez cu o pasiune liniștită și adîncă asupra temei mele despre o nouă gnoză, pe care o terminai. Cum am spus, caietele mă ghidau. Departe însă de a mă simți epuizat, după terminarea acestui studiu, despre care prietenul meu, Ciceo, spuse după lectură că l-a citit

pe nerăsuflate și că dacă ar putea să apară ar avea un succes-bombă, adică ar fi un *best-seller* filozofic care ar stîrni mare vîlvă, dorința mea de a scrie mai departe crescu cu o putere extraordinară. Și nu trebui să treacă mult și în reveriile plimbărilor mele solitare pe potecile și drumurile înguste din afara orașului avui, la întrebarea ce mi se punea cu o dulce beție, ce să scriu, revelația simplă, dar nu mai puțin copleșitoare: ce altceva decît despre ceea ce îmi spunea mie timpul pe care îl trăiam? Bineînțeles, nu un roman și nici o povestire fie ea și directă a vieții mele, ci tot filozofie, adică esență despre viața mea și a semenilor mei, așa cum îmi apăruse ea mie, dar și altora, viață de cobai ai divinității, care experimenta pe noi (și nu se știa dacă *și* pentru noi sau doar pentru altă lume, la asta urma să răspund) legi bizare, insondabile, amenințări misterioase, transformări rapide care aruncau în aer vechi credințe și structuri naturale, alături de mituri barbare și primitive care învolburau oceanul uman, ocean pînă în acest secol atît de liniștit.

Tema intră în mintea mea în ebuliție[1] și după cîtva timp îmi dădui seama că era prea vastă, nu fiindcă n-aș fi putut-o stăpîni, ci pentru că, așa cum spune Nietzsche, mi-ar fi cerut o mare încordare a spiritului, care s-ar fi transmis și cititorului și l-ar fi obosit. Trebuia să-mi aleg pentru început, să extrag adică din ea una mai modestă. După aceea aș fi extras alta, dacă forța gîndirii mele n-ar fi slăbit. Mi se păru firesc să consider că oamenii, deși erau oameni care gîndeau ca și mine, nu erau conștienți că, de mii de ori mai mult ca în trecut, sînt cobai... Se cred totuși stăpîni pe destinul lor și sînt, din această pricină, de o trufie fără limite. Au creierul inflamat. Și poate că pentru întîia oară în istoria cantitativă a omenirii, eliberați de credința în Dumnezeu, de chingile unei morale căreia i se supuneau fiindcă știința nu sfîșiase încă vălurile divine care le inspirau vina și teama, ticăloșii se simțeau din ce în ce mai în largul lor și domnia care li se așternea înainte, care li se prepara sub ochii noștri, nu era însoțită de nici un fel de amenințare și formele de ticăloșie începeau să apară pe pămînt drept cele mai fascinante spectacole, expresia de jubilațiune a ticăloșiei mai puternică, mai atractivă, mai curajoasă față de moarte (eterna tragedie!) decît cea a conștiințelor pure, tot mai rarefiate și cărora li se rînjește: ei bine, așa este, recunoaștem, sînteți puri, aveți

[1] agitație, tumult *(n. r.)*

revelațiile voastre sublime, dar rezistă ele gîndului că pînă la urmă o să muriți într-un mod tot atît de scandalos ca și noi și lespedea mormîntului va închiDeodată cu trupurile voastre și idealurile care v-au animat și ideile generoase pentru care ați luptat? Nu există *dincolo* un empireu în care să vă regăsiți. Ha, ha, ha! Dincolo nu mai există nimic! *Adieu, tout est fini, dirlalai, dirladada!* În timp ce noi sfidăm moartea, ne batem joc de ea... *Era ticăloșilor*, astfel îmi veni în minte titlul noii mele lucrări. Nu secolul, nici mileniul, ci Era, care putea fi mult mai mult.

Sînt eu oare atît de sceptic, sau poate atît de înspăimîntător? mă întrebai după ce această veche idee ce îmi încolțise în minte încă din adolescență, citindu-l pe Platon, se cristaliza îmbogățită de propria mea viață. Fiindcă îmi dădeam seama: ar fi însemnat să sperii pe semenii mei cu o astfel de viziune asupra rupturii echilibrului nostru interior care ne ajutase să trăim totuși pe planeta noastră cel puțin un milion de ani. Natura umană fusese studiată cu mult înaintea mea de toți marii filozofi și artiști. Se produseseră în ea astfel de mutații catastrofale? Ajunsese ea chiar atît de fundamental diferită? Nu, dar ceva grav se produsese totuși. Omenirea va sombra în urma acestei ere sau va reînvia? Iată întrebarea. Neliniștea trebuia să se insinueze în spiritul cititorului. Totuși, cei virtuoși nu aveau chiar nici o șansă să domine, să evite, să scurteze această domnie, această frenetică eră a ticăloșilor? Ba da, trebuiau afirmate vechile valori... Teama de moarte cred că e cu atît mai mare, gîndeam, cu cît sîntem, de pildă, mai puțin legați de viață. Se zice contrariu despre bătrîni, care, chipurile, „se desprind" de ea, se liniștesc. Nu se liniștesc, dorințele rămîn, cum mi-am dat seama din starea de spirit a bunicului. Nu se desprind. Se desprind ca să vadă ce? Dincolo de viață e neantul, nimicul, spun ticăloșii. Ce să contempli? (Se ia drept contemplare nemișcarea bătrînilor.) Adîncimea infinitului mic? Vastitatea infinitului mare? Nici vorbă, bătrînul contemplă tot viața, a lui și a altora, e mîndru că a atins o asemenea vîrstă și și-a trăit bine viața, sau e deprimat dacă nu și-a înțeles-o... Aici e aici! Lumină nu e decît pe pămînt, universul e de catran. Spiritul bîjbîie încercînd să pătrundă negrul cosmos, din care miliardele de stele nu pot alunga întunericul. Cum am putea să nu ne speriem de sfîrșitul nostru? Nu ne speriem fiindcă ne naștem cu bucuria de a fi, iar această bucurie se alimentează din noi înșine și ne pune în mișcare să ne dovedim că

sîntem. Ați observat? Cît de înțelepți devenim în orele cînd muncim! Moartea nu mai există decît ca o pură idee. Dacă ne-ar prinde cu ciocanul în mînă, sau la arat, sau în toiul oricărei alte munci în care ne-am dărui cu toată ființa și am muri înainte ca bucuria dăruirii să se spulbere, această dăruire ar fi ca un scut, am muri tot atît de împăcați ca într-un somn, care ne-ar doborî irezistibil și ne-am scufunda euforic, ca și cînd am fi drogați (și nu este oare somnul minunatul drog pe care natura l-a dăruit încă de la începuturi ființei monocelulare din care am devenit apoi conștiințe?). Bucuria unei împliniri ne învăluie sufletul și îl apără de groaza morții. De aceea după o credință populară mor greu ticăloșii, adică cei care n-au trăit decît pentru ei, sau au făcut rău altora (Shakespeare le aduce în acele clipe înaintea ochilor fantomele victimelor lor), dar nu numai marii scelerați au coșmarul sfîrșitului, ci și egoiștii de toate nuanțele, de la cei care au trăit pe spinarea altora, pînă la cei care n-au iubit pe nimeni. Cît de apropiată, de familiară e moartea, cît de amestecată e ea printre treburile noastre și cu cît humor simplu stăm de vorbă cu ea, ca Ivan Turbincă, acest erou care îi trăgea de-atîtea ori clapa. N-o să trăiesc cît lumea și n-o să mor de două ori, se mai spune. E un gînd de om, legat de viața plină, singura care există și care continuă și după noi, în timp ce ticălosul e pedepsit să se sperie necontenit. De aceea îi e atît de groază să rămînă singur în tăcerea odăii sale. Dacă mor, îi vine lui gîndul, n-o să mai pot înfuleca și bea la nesfîrșite petreceri, n-o să mai pot să țes intrigi împotriva altora, n-o să mai pot să-mi aduc în pat în fiecare noapte altă muiere. Ticălosul e legat de viață, nu „și-o trăiește”, cum e el ferm încredințat, căci viața înseamnă și moarte, or cu moartea el nu e în regulă, deși o sfidează tot timpul gălăgios și cinic... Se mai spune că adesea ticălosul are somnul adînc și liniștit și că puțin îi pasă de îndrăznețele lui fărădelegi comise peste zi. Cine n-are conștiință n-are nici tulburările ei. N-aș crede! Conștiință are orice om, în sensul propriu al ticălosului, zace în întuneric. Ei și? Nimeni nu-i garantează că o mică întîmplare, un fapt neînsemnat, un gînd viclean care i se șoptește la ureche de către un alt ticălos (unul mai mare!) nu i-o va trezi cînd îi va fi lumea mai dragă. Hm! dar ticălosul se poate și îndrăgosti și poate fi și respins, poate avea un copil care să-i moară, poate cădea la pat și poate fi strîns fără milă în cleștele implacabil al suferinței îndelungi cu sfîrșit doar în moarte. Ni se

poate răspunde că și virtuosul poate avea aceeași soartă și dragostea lui poate fi respinsă, și copilul lui poate muri și că microbul, virusul sau cancerul nu aleg. Da, dar conștiința lui nu va fi *surprinsă*. Nu va intra în derută că e respins în dragoste, își va iubi copilul și în moarte (nu va fi disperat că nu l-a iubit în viață, că n-a avut grijă de el, că l-a abandonat mizeriei fizice și morale). Cît despre propria lui suferință în boală și în ghearele morții nici atunci nu va fi surprins, căci el îi cunoaște demult pe acești inamici implacabili, în timp ce ticălosul se crede nemuritor și îl va apuca în acele clipe *groaza cea mare*. Da, ni se poate răspunde, dar am văzut virtuoși chinuindu-se pe patul morții și ticăloși murind fericiți în brațele unei femei sau în toiul unui chiolhan... E adevărat, există și virtuoși chinuiți și ticăloși care jubilează o viață întreagă și mor fără chinuri în cîteva secunde. Dar cine îți garantează că vei avea acest rarisim noroc să fii *mereu* ferit de chinurile conștiinței și să închizi ochii pentru totdeauna strîngînd în brațe o muiere? Dimpotrivă, infinit mai multe șanse sînt să dai, nepregătit, de belea... Și pe urmă cine spune că a fi virtuos înseamnă să nu strîngi în brațe o muiere și să nu iei parte la un chiolhan? Da, dar felul cum o face un ticălos are o coloratură aparte... El inspiră o veselie de care amintindu-ți te apucă întîi o vagă neliniște, apoi o insuportabilă greață...

CAPITOLUL **II**

Nu e greața de a exista și nici nu e vorba, cum cred unii, de un cît de mic deficit al forței noastre vitale. Nu, greața survine dintr-o pornire cu care sîntem dăruiți de a respinge amestecul în care am fost ispitiți să intrăm, așa cum un ficat sănătos aruncă bilă în sînge cînd îi trimiți, prin stomacul care primește orice, o fleică grasă și rîncedă. Pentru că nici măcar nu putem să spunem contemplînd o ceată de ticăloși în toiul unui chef, asemeni poetului în fața stîrvului asaltat de viermi, că păstrăm totuși în noi esența divină a solidarității noastre descompuse. (Celor care au revelația absurdității existenței nu le-ar strica munca dură într-o mină de plumb, sau la un canal, și fără posibilitatea de a se retrage și mai mult în domeniul absurdului printr-o condamnare absurdă; nu, să rămînă liberi și să descopere foamea și setea și bucuria somnului demult pierdute, sau să piară, alternativă firească, deloc lipsită de sens!) Nu, prieteniile se desfac, interesele superioare devin divergente, amintirile comune se colorează în negru, sărutul iubitei devine simbolul trădării, idealurile comune se retrag și ura acerbă, ura tenace și totală, însoțită de surorile ei bune, ranchiuna nedomolită și invidia infernală, își fac apariția. Esența unei solidarități, chiar descompuse, se topește, și gîndul eliminărilor reciproce, chiar prin crimă, încolțește, și chiar dacă rar devine fapt împlinit, răcorește sufletul devastat. Și cu toate acestea singurătatea care ne face semne de departe, semne prietenești, ale unei tandreți infinite, nu ne sperie (pe unii îi sperie, fiindcă frumoasa zeiță nu-ți promite nimic care nu există în tine însuți)...

...Totuși, pe lîngă impulsul de a începe noua mea carte, simțeam nevoia să mă destind, și nu oricum... Doream eu însumi o petrecere, un chiolhan, o distracție violentă. Dar cu cine? Cu Ciceo și cu nevasta-sa? Nici vorbă! Și atunci îmi amintii de Vintilă și foștii mei colegi de

la deratizare... Da! Vintilă, cel cu verva lui inepuizabilă, rubicondul care păstra în conștiința lui ca un blazon, ca un trofeu, gîndul că o frumoasă doamnă din orașul nostru trecuse, înainte de a se mărita (și măritișul îl aranjase tot el!) prin garajul său unde se hîrjoniseră împreună lăsîndu-i pe zid urmele tălpilor ei goale. Îmi amintii și de Bacaloglu, cel care ne ținea fișe la toți, cu sugestia că, la venirea anglo-americanilor, acele fișe își vor spune cuvîntul... Alo, atenție, domnul Calistrat... Da, și pe Calistrat, grasul jovial cu privirea sa porcină și cu filozofia lui că îi băga în bida mă-sii pe toți care se legau de salariul lui (deși nimeni nu se lega și n-avea această intenție), de Pantelimonescu, „strelitul” care mă inițiase în tainele vieții șobolănești... Un surîs interior însoțea amintirea petrecerii care urmase în chiar ziua în care fusesem angajat... Erau urmele fascinației... Aș fi vrut ca acel chef să se repete... După atîtea abstracțiuni, simțeam nevoia unor înjurături birjărești.

Și într-o zi îi dădui un telefon lui Vintilă și într-adevăr cheful se repetă, dorința mea coincisese cu un eveniment pe care ei tocmai voiau să-l sărbătorească. Curiozitatea mi se ascuți. După atîția ani grasul Calistrat, care fusese condamnat la un an închisoare fiindcă violase în deplasare o curvă, îmi apărea acum drept un inocent, Bacaloglu un ranchiunos mai degrabă comic, iar faptul că își lăsase tatăl să cerșească afară în fața porții, după ce îi mîncase averea, îmi apărea drept una din acele istorii pe care le poți auzi într-o anumită lume, ca o parabolă, foarte adesea o invenție populară menită să apere codul moral de dezordinea de care se simt adesea ispitite unele vlăstare rele din naștere. Istorie veche, maniheistă, fiul cel bun... fiul cel rău... Iar „strelitul” Pantelimonescu – un naiv, adept al unei secte ale cărei precepte religioase nu puteau fi decît o frînă pentru firea lui complexată (aflasem că citise mult și desigur că nu-i era ușor să învingă în el resentimentul împotriva oamenilor care îl dăduseră afară de la o școală primară unde era învățător și îl trimiseseră la închisoare, apoi la deratizare). Aveam să aflu mai multe. Vintilă mă pregăti. În drum spre cunoscutul „Bufet” intrarăm într-o bodegă.

„Calistrat, îmi povesti el, care vă amintiți, dom' profesor, fusese tehnician înainte de istoria lui din deplasare, făcuse un memoriu și reușise să redeschidă procesul lui de viol, fiindcă nu luase un an, un an făcuse, dar de condamnat îl condamnaseră la șapte. Avocatul făcuse

recurs, care se respinsese, dar totuși după un an îi dăduseră drumul. Așa, fără a i se admite oficial probele, înțelegeți că condamnarea îi rămăsese acolo la dosar, și cum să mai fii primit în meseria ta cu o belea ca asta pe cap? Șapte ani! Că te-apuci tu să explici că ai fost grațiat, iertat, că nu ești vinovat, cîrnați: ce scrie aici? Șapte ani! Ei? Cine stă să te-asculte? Ni-meni, dom' profesor, și atunci avocatul a făcut recurs extraordinar și a dovedit cu probe că individa era demult prietenă a clientului lui, adică gagică, și a cîștigat, i s-a anulat sentința și a fost reprimit în uzină. Cînd ați fost primit și dumneavoastră în uzină, a fost reprimit și el, cu toate drepturile, ba chiar i s-a plătit din urmă și ceva din salariu. Ei, să vedeți cum s-a cumințit Calistrat, a lăsat-o mai moale cu bețiile, s-a înscris la studii fără frecvență și și-a luat diploma de subinginer, desenator tehnic." „Te pomenești, zisei, că și Bacaloglu a obținut cine știe ce succese..." „Daaa, făcu Vintilă fără vreo admirație, dar cu o sensibilă considerație față de prietenul său de cartier din copilărie. Ce vină avusese el, dom' profesor? Că i se făcuse în uzină o figură? Figura cu ștecărul pe care i-l vîrîse în fulgarin cine știe ce besmetic, ca să rîdă de el? Nu vă spun că individul a fost el prins vrînd să scoată pe poartă un electromotor? A mărturisit, dom' profesor, și istoria cu ștecărul, nu știu cum, fiindcă sînt specialiști la anchetă care te fac să spui și ce n-ai făcut, darmite ce-ai făcut. Și s-a revizuit și condamnarea lui Bacaloglu!" „Și ce e el acum?" „Șef, dom' profesor!" „Mare?" „Ei, nu mare, dar e șef! Știți unde?" „Ei, unde?" „Tot la deratizare, știți, în locul ăluia micu, de la Sfat, care ne trimitea pe noi pe teren... Dar nu vă spun, dom' profesor, adevăratul motiv pentru care dă Calistrat o masă. A primit Premiul de Stat pentru un strung făcut de ei, un colectiv de subingineri din care făcea și el parte!" „Nu mai spune!" „Pe cuvînt de onoare!" „O să-mi spui acum că și Pantelimonescu e director pe undeva, sau poate chiar profesor universitar, zisei gîndindu-mă că și eu fusesem promovat șef-contabil, iar Vintilă era el însuși șeful unui Aprozar. Și-o fi luat, te pomenești, chiar doctoratul în psihologia șobolanilor. Am avut un prieten care și-a luat doctoratul în psihologia peștilor. De ce nu și în a șobolanilor, care sînt mult mai interesanți decît peștii?"

Mă uitai la el cu coada ochiului, să văd dacă mai era același, în stare să sesizeze din zbor o ironie și s-o amplifice. Nu chiar! Devenise respectuos pentru alții, pentru curba pe care o parcurseseră și firește

și pentru el însuși. Nu prea mai avea haz! Dacă și ceilalți suferiseră aceeași transformare aveam să mă plictisesc în mod sigur. „Da, zise, într-adevăr cu multă considerație, și Pantelimonescu a fost reprimit în învățămînt...” „Dar nu e șef!” „Nu e, dar e bine, dom’ profesor!” răspunse el cu o admirație care îmi sugera că strelitul de care rîdeam noi, e! e!? învățător! e un domn, nu un besmetic oarecare!

Era și el, Vintilă, un asemenea domn, în costumul său bine croit, care dădea prestanță mersului său de minge pe două picioare, căci în acești ani Vintilă se îngrășase considerabil, semăna în acest sens cu prietenul meu Ion Micu, parcă nu mai avea în mișcările lui aceeași vioiciune de altădată. „Totuși, zisei, am impresia că Bacaloglu n-a progresat prea mult, chiar dacă e șef, tot printre șobolani a rămas.” Vintilă se înduioșă. „Hm! făcu, bietul Bacaloglu, săracul Costaichie, a pățit-o cu nevastă-sa!” „Păi parcă nu era însurat!” „S-a însurat între timp. A găsit o fată, dom’ profesor, dumnezeită, și fata îl plăcea; era măritată și a desmăritat-o bietul Costaichie.” „De ce? De ce îi zici bietul?” „O să vedeți! Pînă să divorțeze, fata...” „De ce îi zici fată dacă era măritată?” „Păi pentru că nu arăta, dom’ profesor, avea ea așa o aliură de fetișcană... Ei, și fetișcana ce-și zice ea: da, îmi las eu bărbatul, asta nu e greu, da’ ia să văd dacă mă iubește tot atît de tare ca și el, ia să te pun la probe...”

Și lui Vintilă deodată îi reveni verva, își izbi uluit fruntea cu palma și se văită indignat. „...Ah, cît de prost poate să ajungă un bărbat cînd îi cade așa, în mod unilateral, cu tronc, după o muierușcă. Se plimbau așa pe marginea rîului. Zici că mă iubești? mormăi el cu dispreț, arătînd cu capul încolo, spre o albie fictivă de rîu. Ei, aruncă-te în apă! Că hîr, că mîr, Bacaloglu nu știa să înoate, dar îi era rușine să spună. Nu te-arunci?” susură el imitînd-o pe fetișcană ca și cînd ar fi avut o limbă de șarpe și apoi tăcu posomorît. „Ei, zisei, și ce-a făcut Costaichie?” „S-a aruncat, dom’ profesor, așa cum era, îmbrăcat și încălțat, era să se înece. Și aia se uita la el cum se zbate și hi-hi-hi, ha-ha-ha, rîdea, închipuiți-vă, dom’ profesor, uite-așa, ha-ha, cu gura pînă la urechi. (’tu-i gura mă-sii dacă n-o apucam de picior și o țineam cu capul în apă pînă începea să scoată bolboci!) A, dar n-ajunge!”

Se opri din povestit și exclamă cu multă milă pentru noi doi, uitîndu-se la halbele goale dinaintea noastră: „Și nu mai putem să bem și noi cîte una?” „Ba da”, zisei... Apoi: „Noroc, dom’ profesor!” și continuă:

„Se face iarnă. Mă duc, zice fetișcana, să schiez. Nu zice, nu întreabă, mă, bleandă, tu știi să schiezi? Hai cu mine! Dacă știi e-n regulă, dacă nu, cumpără-ți schiuri și te învăț eu. Nu! Și ăsta, nătărău, gelos (dar gelos pe cine?), merg și eu, zice. Și pornesc ei spre Tîmpa și gagica îi dă schiurile să i le ducă în spinare. Ajung ei sus (era într-o duminică), iau masa la cabană și după-masă începe ea niște piruete așa, niște cristianisme și el se uită și stă pe-aproape de ea să-i admire silueta zveltă. Ei, și după un timp se satură ea de figurile pe care le făcea și hai să ne întoarcem. Și a luat-o spre coborîre, pe serpentinele alea, dar nu, zice; cobor un pic și te-aștept, i-a dat drumul în viteză, adio, Bacaloglu, *Addio del passato*[1]. Besmeticul însă a luat-o la goană după ea. Cum venea de se încolăceau serpentinele alea, ea îl vede, așa, de jos în sus, i se face milă de el, și se oprea să-l aștepte. Milă? Să-l aștepte, credeți? Nici nu apuca ăla să se apropie, să stea și el puțin și să-și tragă sufletul și gagica întorcea schiurile, se proptea în bețele alea, i-arăta curul și hîîîrști, valencia! Credeți că Costaichie a tras vreo concluzie negativă de-aici? A luat-o în continuare la goană după ea și-așa s-a repetat figura pînă jos, zece kilometri. Cînd au ajuns pe teren neted Bacaloglu gîfîia să-și dea sufletul, cu limba scoasă de-un cot și fata zice, alo, nu așa înțeleg să-mi arăți că mă iubești, da' cum, zice ăsta. Nu știu, zice ea, și aici Vintilă rîse domol și admirativ, de astă dată ca și cînd i s-ar fi impus și lui superioritatea tipesei. Pe urmă l-a răsplătit, dom' profesor. Atîta solicitudine din partea lui, merita și el un gest frumos. De Revelion ea îi zice: nu pot să fac Revelionul cu tine, sînt încă măritată, dar vom proceda în felul următor: seara, pe la ora zece, cumperi o sticlă de șampanie, iei un taxi și vii la mine, aproape de casă, eu urc, pornim, destupăm sticla, ciocnim și o bem pentru un an nou, fericit, cînd o să ne căsătorim și o să fiu numai a ta. Așa au făcut, dom' profesor, și pe toamnă s-au luat. Numai că repede Costaichie a descoperit o discrepanță între spusele ei și realitate. A avut el vaga bănuială că nu era numai a lui. Certuri, scandal... Dar asta era, că de prins n-o prindea. Ai zis, zice, că te duci la coafor. Nu te-ai dus! Ba m-am dus, dar lipsea coafeza mea și atunci... Și spunea o minciună oarecare, greu de controlat, chiar dacă trebuia să acopere o după-amiază întreagă. Trece anul și vine iar Revelionul. Eram la el, mă invitase. Fix la ora zece, individa îi spune lui Costaichie:

[1] Arie faimoasă în ultimul act din Traviata de Giuseppe Verdi *(n. r.)*

dragă, știi că pantofu-ăla cu toc înalt s-a rupt cuiul chiar după-masă și l-am rugat pe cizmar să facă tot posibilul să mi-l dreagă chiar în seara asta. Mă reped să-l iau. Eram lîngă Costaichie. Du-te, zice, dar ce drac de cizmar ține el deschisă dugheana în seara de Revelion? Ține, ține, ciripește ea și o întinde. Costaichie se posomorăște. Amuțește. Și pe urmă odată îi cade fisa! Revelion, ora zece, parcă și lui i se întîmplase la un Revelion o chestie exact la ora zece. Vintilă, zice, hai la cizmar, care dracu cizmar, întreb, îl știu eu, zice, nu e prea departe. Mergem noi la cizmar, cîrnați, cizmarul, care avea două odăi deasupra dughenei, a dat din umeri, începuseră să-i vină și lui musafiri: doamna n-are nici un pantof la mine, zice, e adevărat că o servesc oricînd, dar nu mi-a adus nimic în ultima vreme. Eheee! îl aud pe Costaichie pe drum. Știu eu unde e ea acum, într-un taxi, bea șampanie! Și îmi povestește tot ce v-am spus eu acum... Și așa s-a sfîrșit iubirea lor, încheie Vintilă mereu vesel. A dat-o afară din casă chiar atunci, de față cu invitații, i-a scos rufele, hainele, bulendrele. Gagica, bățoasă, foarte bine, zice, fiindcă poimîine tot aș fi plecat eu! Impotentule!" „Și? zisei. Ce-a mai făcut pe urmă dumnezeita, după al doilea divorț?" „Păi s-a măritat chiar cu tipul la care ieșise în taxi să bea șampanie, zise Vintilă, un inginer, cam în vîrstă, cu păr, așa, grizonat, dar distins bărbat, foarte serios, i-am întîlnit odată pe stradă și am stat de vorbă. Au și-un copil." „Și Bacaloglu?" „Hm! Bacaloglu, o să-l vedeți! Nu mai mă însor, Vintilă, zice. A căzut în doaga asta!" „Ce doagă?" „Nu vă spun! rîse el, ca și cînd mi-ar fi sugerat că ținea atît de mult la mine, încît nu voia să mă lipsească de plăcerea de a descoperi singur ceva extrem de interesant. O să vedeți!" repetă.

CAPITOLUL III

„**B**ufetul” însă nu mai exista, fusese dărîmat și în locul lui se construise un hotel, iar la parter un elegant restaurant cu braserie. „Veniți după mine”, zise Vintilă intrînd și trecu printre mese și mă duse într-o încăpere, un separeu, acolo li se rezervase masa. Sosiseră toți, lipsea, bineînțeles, țiganul, ăsta, pesemne, nu progresase deloc.

Erau îmbrăcați bine, costume de comandă, stofă englezească, pantofi de 289 lei, cravate de mătase la gulere bine apretate. Erau la țuici și nu se așezaseră încă pe scaune. Mai așteptau pe cineva? Grasul Calistrat ciugulea din farfurii cîte-o măslină, cîte-o felie de salam de Sibiu și arăta atît de mulțumit de sine încît nici nu observă venirea mea și a lui Vintilă, ca și cînd ar fi uitat că el mă invitase la masă. Și mai ales era treaz. Îmi plăcu de el, era grav, liniștit, chiar modest, față de isprava pentru care luase Premiul de Stat. Mă așteptasem să-l găsesc deja afumat și plesnind de veselie. Mă apropiai de el, îl felicitai, dar se făcu sau chiar nu auzi ce-i spusei și mă lăsă cu mîna întinsă continuînd ciuguleala. Gîndii că trebuie să mă car imediat, dar interveni Vintilă: „Mă besmeticule, dă mîna cu dom' profesor”, și atunci Calistrat tresări și își fixă privirea sa porcină asupra mea și bolborosi: „Dumneata cine ești?” Ca să-mi dau seama că nu era nici treaz, cum crezusem, și nici afumat, ci beat pulbere, dar cum dracu de se ținea atît de bine pe picioare? „A, zise, dumneata erai? Scuză-mă, n-am memorie vizuală și sînt atîția ani de cînd nu ne-am văzut...” În schimb Bacaloglu era mult mai semeț și mai infatuat decît pe vremea cînd se ocupa cu uciderea directă a șobolanilor. Era normal: acum îi ucidea prin interpuși și ai fi zis că nu era un simplu șef al ecarisajului la Sfatul Popular, ci al întregului oraș; el era președintele! Îmi întinse o mînă fleșcăită pe care și-o retrase în chiar secunda cînd i-o strîngeam. Flegmă mare, mă mirai că nu-mi întinse doar un deget, cum se spune că făcea Carol I cu miniștrii săi.

Ca și în prima zi cînd ne cunoscusem la deratizare, famenul, palidul Pantelimonescu, strelitul, mă acapară vorbindu-mi ca și atunci în șoaptă și uitîndu-se din cînd în cînd într-o parte să vadă dacă nu-l auzea cineva, deși nu-mi spunea nimic secret... Se bucura, în mod sincer, zise, că scăpasem de uzină și ajunsesem șef-contabil, oricum, pînă la reintegrarea mea în învățămînt e o soluție mai bună decît să... Aici își acoperi chiar gura cu palma, deși, uitîndu-se într-o parte, se convinsese că nu-l aude nimeni străin și-mi șopti: „Sînt convins că n-o să aștepți mult, mă ghidez după cazul meu, care n-a fost atît de grav ca al dumitale, n-am făcut decît vreo șase luni, dar oricum nu mai speram să fiu reprimit să-i învăț iar carte pe copii... Mai ales dacă scăpăm de erorile noastre. Eu am fost sub influența unei femei, grozave din toate punctele de vedere și din pricina ei am făcut și închisoare și nici nu m-am putut însura. Dom' profesor, toate celelalte mi se păreau niște oițe stupide, cu glasul lor cristalin care era doar meritul epiglotei, sub el un vid absolutamente total, *des têtes de linotte*[1], cum spun francezii, păsărici vorbărețe și zăpăcite. Femeia asta însă avea ceva în cap, o idee universală și formidabilisimă... Pot să v-o spun, sînteți profesor de filozofie, o s-o înțelegeți și o să mă înțelegeți și pe mine." În acest timp urmăream contorsiunile gurii lui, care nu știu de ce îmi sugera, ca și în primele clipe cînd îl cunoscusem, un nedefinit sentiment de repulsie, de murdărie, și o dorință de a mă desprinde de el, cu toate că insul îmi făcea destăinuiri care ar fi trebuit să mă acapareze. Îl întrerupsei: „Dar de ce nu ne așezăm la masă?" Nu auzi.

Mă îndepărtai, luai de pe masă un sandvici cu icre, îl mîncai, dădui peste cap un păhărel de țuică și revenii lîngă strelit cu un alt sandvici în mînă. „Ei, zisei, care era ideea aceea universală și formidabilă?" Strelitul se uită neîncrezător și în dreapta și în stînga. Dar deodată renunță la orice fel de precauții și vorbi liber, ca orice om. „Dom' profesor, zise de astă dată parcă prea tare, noi *luptăm* (sublinie acest cuvînt) împotriva unor rele, dar cine ne spune că relele acelea nu sînt spre binele nostru și așa-zisele victorii, în tehnică, în stîrpirea gîngăniilor, chiar a șobolanilor, a ciorilor și lupilor și mai ales în medicină împotriva microbilor și virușilor, așa-zisele vaccinuri, n-o să ne izoleze din ce în ce mai mult de natură și o să ne periclităm propria noastră

[1] capete de cînepă *(fr.)* (n. red)

natură? Iată, să luăm de pildă vînatul, s-a moleșit nemaiavînd lupul pe urma lui, cine ne spune că n-o să ne moleșim și noi distrugîndu-ne toți dușmanii? Ei, cine? Măsurăm noi bine consecințele acțiunilor noastre?"

Era clar, strelitul înghițise și el cîteva țuici. „Fii mai concret, zisei, revino la ideea universală și formidabilisimă a acelei tipese." „Dom' profesor, v-o spun, orice ființă umană dacă trebuie să moară, trebuie s-o lăsăm să moară, indiferent că e copil, adolescent sau matur. Salvarea ei încarcă omenirea cu probleme insolubile prin simpla existență în plus a unei ființe pe care natura a decis s-o înlăture, pentru ca marele furnicar uman să nu aibă de suferit. Altfel crește furnicarul și atunci chiar natura lui intrinsecă decide să moară altcineva, sau alții, dar prin mijloace mai abominabile, crime oribile comise de indivizi contra altor indivizi, sau crime comise de state împotriva altor state! Ce ziceți?!!" „Da, zisei, chiar formidabilisimă tipesă. Bănuiesc că era șefa dumitale!" „Exact!" „Ce meserie avea?" „Tot învățătoare. Era directoarea școlii. A refuzat vaccinarea copiilor, le-a spus să nu vie în ziua respectivă la școală și atunci ne-a arestat pe amîndoi." „Ar fi fost interesant, zisei, dacă i s-ar fi îmbolnăvit propriul ei copil, ce-ar fi făcut..." „N-are copii, dar s-a îmbolnăvit ea odată, era să moară, a refuzat orice medicamente... Dar eu voiam să vă spun ceva despre părăsirea erorilor. Știți cînd mi-am dat seama că ideea asta e complet greșită?" „Ei, cînd?" „În instanță! Am avut noroc cu un judecător inteligent care i-a pus ei o întrebare. Pe mine m-a dat peste cap, pe ea nu. Să admitem, pentru demonstrație, a zis el, că natura se echilibrează singură după legile ei secrete. Că noi nu știm de ce face natura anumite lucruri. Aveți în față un copil sănătos și frumos și deodată într-o zi rămîne paralitic. Nu moare, rămîne schilod. Boala se numește poliomielită. Putem noi accepta să nu-l vaccinăm? Cui folosește un infirm? Care ar fi sensul condamnării lui să nu se poată juca, să nu poată alerga și el ca alți copii și să stea tot timpul în cărucior? Știți ce i-a răspuns ea? El ar întruchipa cantitatea de suferință pe care oamenii o merită și de care, cu ajutorul medicilor, fug de ea din ce în ce mai mult... Natura e perfectă și n-avem noi ce să ne amestecăm cînd ea decide ceva. Bine, a zis atunci judecătorul, o să vă băgăm la închisoare și o să întruchipați personal cantitatea de suferință de care oamenii fug. Dacă o să constatăm, după ce veți fi liberă, că nu vă ajunge, o să ne mai vedem și în orice caz nu veți mai

putea să-i învățați pe copii, un model de prostie cum sînteți. Poate vă vindecați?! Aveți dreptul să mă condamnați, a zis ea atunci, dar nu să mă insultați. Nu v-am insultat, am spus pe nume motivul pentru care vă condamnăm. În lege are altă denumire, pentru prostie pură legea nu condamnă pe nimeni, dar prostia culpabilă cade sub paragraful cutare care pedepsește sectele dăunătoare. O variantă a celei din care faceți parte se ridică împotriva instrucțiunii copiilor, să rămînă adică analfabeți, am depistat cazuri de astfel de părinți bigoți care interziceau copiilor să se ducă la școală. Și dumneata? mi s-a adresat el mie. Susții aceleași idei ca ale doamnei? Oricum, a rîs el ironic, ești bărbat, poate gîndești, hm! conform virtuților pentru care purtăm noi pantaloni și căciulă. Aici, în sală, s-a rîs, formidabil tip judecătorul ăsta, un om de vîrsta mea, se vedea că e de treabă și ar fi vrut să nu mă condamne prea tare. Ironia lui era afectuoasă. «Dom' judecător, i-am spus, recunosc că am nutrit și eu acele idei...» «Acum, acum în prezent, a zis el, le mai nutrești?» «Nu pot să scap de ele dintr-odată», i-am răspuns și în sală s-a produs iar veselia mare. Judecătorul rîdea și el. «Ei, zice, cît îți trebuie să renunți la ele? A? Șase luni e prea mult? Ei, hai, să-ți dăm șase luni și dacă în închisoare o să faci o declarație că ești complet restabilit, ți se va da drumul imediat. Nu poți s-o faci chiar acum, această declarație? Te duci acasă!» N-am putut s-o fac, dacă ea n-ar fi fost de față, aș fi făcut-o. Dar dacă n-ar fi fost de față n-aș fi putut să-i aud răspunsul la întrebarea cu copilul și nu mi-aș fi dat seama de ceea ce înseamnă eroare. Cred că era cam țicnită și mă țicnisem și eu trăind cu ea. E curios lucru cum o femeie te poate zăpăci la cap!" mai spuse strelitul cu o uimire care sugera că nici acum nu era în afara acestei primejdii, adică de a se țicni din nou. Nu neapărat în vechea direcție, dar în alta, sînt destule idei care circulă libere în aer, așa cum circulă microbii și virusurile. „Și ce face ea acum?" îl întrebai. „Și-a terminat condamnarea, e funcționară la un C. E. C." „Și tot formidabilisimă a rămas?" „Absolutamente, răspunse el, înghițind o nouă țuică, dar nu ne mai putem vedea, să nu ne condamne din nou." „Dar tot o iubești!" „Da, nu pot s-o uit, sau mai bine spus nu găsesc alta care s-o eclipseze!" Iată deci că țicneala nu-i trecuse. Sau poate chiar femeia îl vrăjise pentru toată viața?...

Țuicăreala continuase în acest timp și antreurile dispăruseră din farfurii. Nu înțelegeam însă de ce stăteam mereu în picioare. „Ce facem, domne?” zise Bacaloglu iritat și plictisit, adresîndu-se gazdei, laureatul Calistrat. „Eu zic să ne-așezăm la masă, le bag în bida mă-sii, nu le mai aștept ji dacă mai îndîrgie, cînd vin, le dăm pe ujă afară”, zise Calistrat a cărui voce se alterase în sfîrșit și îmi suna în urechi cum i-o cunoscusem odinioară. Așa deci! Așteptau, ceremonioși, niște doamne, desigur nu soțiile lor, altfel ar fi venit împreună, cine avea, bineînțeles, adică doar Vintilă și laureatul, fiindcă Bacaloglu divorțase și nu mai voia să se însoare cum îmi spusese Vintilă, iar Pantelimonescu abia îmi povestise de ce nu putea s-o mai facă.

Ne așezarăm, Bacaloglu alături de Calistrat, eu în fața lor, cu Vintilă și strelitul la dreapta și la stînga. Dar ușa se deschise și toți se ridicară imediat dînd scaunele înapoi. Mă răsucii și văzui patru doamne care intrară cu o expresie comună de veselie și siguranță că mai puteau întîrzia un ceas și nimeni din cei de față n-ar fi îndrăznit să le facă vreun reproș. Stăpîne pe situație, nu numai aici, ci așa în general și oriunde. Avui un șoc și mai rămăsei pe scaun cîtva timp, uluit de surpriză, nu erau doamne, ci niște tîrîturi, una mai respingătoare decît alta. Nici măcar tinere! Curve în pragul ofilirii și desfigurării totale, cînd zbîrciturile și vinețeala pleoapelor, rictusul vulgar al gurii, odinioară fragedă, obrazul altădată mat și fără pori, abia mai puteau fi ascunse sub fardul gros și rujul sidefiu (nu violent roșu, nu mai era la modă).

Ceremonial... Sărutări de mîini respectuoase (într-adevăr, nici un reproș că întîrziaseră mai mult de-o oră, deci nici scuze), scaune trase, Olimpia, jjj, stai lîngă mine, te'n bida mă-tii, eram decis să vă dau pe ujă afară, dar te iubesc și te iert, doamnă Laura (Vintilă), faceți cunoștință cu dom' profesor Petrini, hai zictir, jjj, a vost be vremuri profesor și atunci din greșeală, tajbă, besmeticule, vezi că ești gazdă și tu l-ai invitat pe dom' profesor, n-a venit el aici fără invitația ta specială, gare invitație specială, poa' să plece dacă nu-i convine, nu mă inderesează, ba așa mi-ai spus, transmite-i filozofului invitația mea specială, mi-e dor de el, dar acum vrei să faci pe grozavul față de doamna Laura, nu ți-ajunge doamna Olimpia... Măgduța, stai, domne, lîngă mine să mai mi-alungi melanholia, te-am așteptat ca pe o amantă, cu toate că eu

nu mai cred în femei, sînteți toate niște curve, și ar fi mai bine, domne, să declarați asta deschis, ar fi mai simplu, am evita mii de suferinți, dom' profesor (șoaptă), v-am avertizat, chestia cu doaga, urmăriți cu atenție! Claudia, dă-l în bida mă-sii pe zdrelit, ăsta i-a legat diavolița chestia și a devenit imbotent, o tragedie care ne așteaptă și pe noi, dar jjj, mai tîrziu, nu foarte tîrziu, după chilele pe care le bagi în butoiul tău, strelitul are un suflet sensibil și eu o să-l salvez de individa aia și o să mă mărit cu el, o să vedeți... Ce face, domne, chelneru ăsta, stăm cu farfuriile goale, mie mi-e foame...

Și gura lui ca un buzunar se pleoști în semn de dispreț, nimic nu era bun, dacă stătea el acolo părăsit și îi era foame. Nici urmă din melancolia declarată, dar parcă și apetitul îi era nesincer, fiindcă începu să mestece și să clefăie fără chef cînd chelnerul ne aduse păstrăvi la grătar, apoi turnedo Rossini...

CAPITOLUL **IV**

Cum am mai spus, nu numai somnul rațiunii naște monștri, ci și o luciditate prea mare. Stropind din belșug cu vin roșu acest turnedo care îi plăcuse, sau mai bine zis îl preparase cîndva Rossini, descoperii că nici Olimpia, nici Laura, nici Claudia și nici Măgduța nu erau ceea ce spiritul meu, saturat de aerul rarefiat și abstract al preceptelor filozofice în care trăisem cel puțin un an, văzuse în ele, în clipa cînd intraseră în separeu, adică niște tîrfe în pragul decăderii. Întîi aflai, în timpul conversației care nu lîncezi, că Olimpia, care se așezase lîngă grasul Calistrat, era văduva unui cunoscut compozitor dirijor din orașul nostru, dirijor care fusese prieten de pahar cu tatăl lui Calistrat, un vestit chelner meloman și amator de artă, avea în casa lui tablouri (nu puține) de mari maeștri români ai penelului și discuri cu interpretări rarisime strînse și păstrate de decenii din leafa și bacșișurile lui de chelner și pe care veneau să le asculte chiar și personalități străine ale muzicii, în trecere prin orașul nostru. Îi aducea soțul doamnei Olimpia, acum aci de față și văduvă veselă. Fusese veselă și cînd nu era văduvă? Se pare că da. În orice caz de băut începuse să-i placă dinainte și anume după ce soțul ei se trudise din greu s-o învețe. Avea oroare de bețiile lui din pricină că mare parte din nopți și le petrecea singură. Copii n-aveau și totuși într-o zi, exasperată, îi spuse că vrea să divorțeze. Muzicianul căzu pe gînduri. „Bine, îi zise, diseară vii cu mine.” Și o duse la restaurant. Mîncară, el bău cu moderație și pe la unsprezece ei i se făcu somn. „Fănică, îi zise, acum mergem acasă.” „Ai văzut, îi spuse și el, n-am băut nimic!” „Ce vrei să spui?” „Păi acum mergem și noi undeva unde e deschis pînă la trei și unde sînt amici și bem și noi cu ei un pahar.” Amici? Era curioasă, deși îi era somn. „Bine”, zise resemnată. Da, amicii ăștia aveau un haz nebun, dar pe la orele trei pica de somn. „Fănică, mergem...” Nu, cum să meargă, protestară

toți, acuma se vor deplasa la gară, acolo e deschis pînă la șapte. „Pînă la șapte? N-o să stăm pînă la șapte”, zise ea îngrozită. Nuuu! o asigurară ei, nici vorbă, or să bea cîte o cafea și gata... Cafea? Da, băură, dar abia după aia veniră niște sticle speciale, pline de păianjeni și de praf, le păstrase pentru ei un chelner care îl cunoștea pe muzician. „Fănică, mi-e somn, hai acasă!” „Nu, stai să vezi și tu cum e, zise Fănică. Crezi că e ușor? Să-ți dai și tu seama și să nu te mai gîndești să divorțezi...” „Bine, nu mai divorțez, dar acum hai acasă, e șapte...” „E șapte? Cum, zise muzicianul, dar acum se deschide peste tot...” Adică tocmai acum să meargă acasă? O luau de la cap...

Povestind, doamna Olimpia era de o veselie tandră și senină, ai fi zis că soțul ei n-a murit și va pica și el aici curînd... „Ce-și poate dori mai mult un zoț mort? zise Calistrat. O nevastă așa ga tine! Gred că noaptea vine și de trage de picior să bei un bahar gu el! Era zimpatic! Ga fost bețiv de prima glasă, de Dumnezeu va fi ierdat...” „În timp ce pe tine Dumnezeu n-o să te ierte, că ești bețiv de-a doua clasă”, zise doamna Olimpia. „De ce gonzideri?” „Fiindcă treci repede peste treptele cele mai frumoase cînd bei, ca să ajungi la ultima în care să te complaci.” „Și gare ar fi dreptele alea? Nu gunosc drepte...” „Bărbatu-meu spunea: la prima sticlă te simți ca un înger, la a doua ca un leu, la a treia ca un porc. Tu ajungi repede în faza asta, singura care îți place...” „De bag în bida mă-tii gu bărbatu-tău, gu tot, eu nu l-am văzut nigiodată bă dreapta îndîia j’adoua, gă doar de la gine am învățat, dagă nu de la el și de la tata... E drept, îmi ger scuse, tu nu tregi nigiodată de dreapta îndîia, ești un înger și de-aia de iubesc, un borc ji un înger, jjj...” Și aici Calistrat părăsi furculița și cuțitul, se dădu pe spate și rîse la noi într-adevăr cu opulența unui porc pe care vinul l-ar fi transformat prin miracol în om...

Era bine îmbrăcată văduva muzicianului, călătorea cînd voia în străinătate, pomenea des nume de personalități din capitală, oameni de cultură, dar și din sferele responsabile, care îi dădeau toate aprobările să schimbe valută și să plece. Era cam trecută? Nici vorbă. Cum de mi se păruse? Numai în Orient și în Extremul Orient femeile erau înlăturate de la treizeci de ani și bărbatul își aducea în casă o floare de lotus de șaisprezece, care se ofilea și ea curînd și îi urma o a treia. Dar ce știe o astfel de floare de lotus față de o floare de magnolie, cum

arăta la patruzeci de ani văduva muzicianului? Mi-o fi ghicit acest gînd, această comparație? Învăluită printr-o anumită știință de a fuma într-un nor de rotocoale de fum, se uita la mine cu acel surîs și acea privire care îți sugerează că deși cineva te vede pentru întîia oară, te cunoaște de mult și ce bucuroasă ar fi să se afle singură cu tine, la ea acasă sau la tine, cu o cafeluță alături, lîngă o veioză potolită, care să te facă să n-o vezi că nu mai e, desigur, o fetiță, dar nici atît de bătrînă cum ar face-o o luminație *à giorno* sub care uneori și tinerii arată ridați, și să depeni cu ea vechi amintiri, dintre cele care sporesc tandrețea sufletului, topesc asperitățile, nasc dorința unei intensități prezente a clipei, mai încărcată de voluptăți decît îmbrățișările tinerilor care nu au un trecut și nu-i cunosc valoarea...

Dar în loc să-i răspund la privire începui să mă ocup de vecina mea, cea care își pusese în gînd să-l scape pe strelit de formidabila lui tipesă, din pricina căreia toate femeile păleau în ochii lui. Aici însă eșuai total, se uită la mine atît de mirată (mirată că un astfel de tip, care nu-i spunea chiar nimic, își făcea iluzia că ar putea să-i placă), încît mă apucă un rîs disproporționat în hohotele lui față de lipsa unui motiv aparent... Era o cioară, dar cu un decolteu care lăsa să se vadă niște sîni ce îți intrau absolutamente sub nas și din pricina lor revenii la atac... „Cioară, îi șoptii, cioară dragă, ai niște sîni minunați, ei, de ce te uiți așa urît la mine, da, arăți ca o cioară, nu fiindcă ești brunetă, că ai fi țigancă, ci fiindcă mie îmi plac ciorile, cum ciugulesc ele un bob de porumb nedigerat dintr-o baligă, sau păduchii din coama unui cal pe care se așază. Vezi cît de modeste sînt? Și mai au și darul premoniției. Cînd cîrîie ele într-un anumit fel, spun ceva, dacă știi să le asculți... Fii cioară drăguță și o să te fac să te simți porumbiță... N-ai nici o șansă cu strelitul, poți să-i arăți și un autobuz și el tot pe tipesa lui o vede... În timp ce tu îmi placi mie, băiat tînăr, de...”

„...Alo, alo, filozofule, nu de da la fedele noastre, nu zînt de nazul tău, ai destule fede în mahala dagă cu nevastă-ta, o distinsă doamnă, n-ai fost bapabil să te împaci...” „Ce te legi tu de el, mă, besmeticule, ca și cînd tu nu te-ai născut tot în mahala... ha, ha...” „Exizdă ji o mahala aristogratică... Atîda îi spun, să nu se lege de fedele noastre...” „Dar ce, bă, toate sînt ale tale, ha, ha, vezi că... dom’ profesor, dom’ profesor, ce v-am spus... Atenție!” „Am iubit-o ca nimeni pe lume, am spălat-o

pe cap, nu era femeie, era un copil și stătea cu capul aplecat în baie și i-am luat capul și am dat cu săpun, i-am frecat părul ei mătăsos și i-am simțit în palme năsucul, gura care se deschidea sub șuvoiul dușului de mînă și spatele încovoiat cu inelele spinării dulci și fragede, să-ți dai viața pentru ea... Hî, hî! Hîîî... Clipe nemuritoare... Simțeam și eu că am pentru ce trăi... Și într-o zi m-a doborît... Îmi lăsa bilețele... desene caraghioase cu mine și ea... și dedesubt, iscălit cu scrisul ei lat și bărbătesc, puteai să pariezi pe orice că nu era al ei, mititica ta fetiță... Așa zicea. Vrea mereu surprize... Azi nu mi-ai făcut nici-o surpriză, mieuna ea... Alergam, căutam... Ce surprize puteam să-i fac?... Mărgele, gablonțzuri, perle artificiale..." „Mă Costaichie, dar așa o surpriză bine sculată, să mă scuze doamnele, îi făceai tu?" „Du-te, mă, în bida mă-tii, tu crezi gă asta e totul?" „Scuză-mă, Costaichie, răspunde la întrebare... Să mă ierte doamnele, doamnă Olimpia, nu vă supărați, doamnă Măgduța, stimată doamnă Laura, he, he, permiteți-mi, am avut o ședință, nu fac vreo aluzie la persoanele de față, dar discutam și noi lipsurile și scăderile noastre în comerțul de stat și unul că e bine, altul că e foarte bine, altul că e satisfăcător cu lipsuri și ia cuvîntul un tip din prezidiu și ne mustră, tovarăși, zice, să nu ne culcăm pe Laura... Doamnă Laura, savurați confuzia, ha, ha, nu vă supărați, a auzit și el... dar nu asta am vrut să spun. Costaichie, tu te plîngi că n-aveai ce surprize să-i faci... Ți-am pus o întrebare! Fii bun și răspunde la ea! Spune-mi ce mi-ai spus mie..." „Alde lucruri zînt în fond mai importante degît exberiența ta de armăzar buduros..." „Știți ce mi-a spus mie, dom' profesor? L-am întrebat: mă, o...? Da, zice, dar se desf... repede! Cum repede, mă besmeticule? Repede, zice, imediat... Aoleo, Costaichie, i-am spus, grizonantu-ăla cu care te-a schimbat avea el secretele lui, nu-ți rămîne decît să te faci pederast, altceva nu ți-a mai rămas... He, he, he... Șșșș! Fiți atent! Acum o să dea iar în plîns... Da, cu lacrimi, să vedeți cum o să-i curgă șiroaie, ca la o babă..." „Nu pot să spun că nu m-a iubit, altfel nu mă chema ea s-o spăl pe cap, mititica mea fetiță... Dar ar trebui, domne, să ne purtăm cu ele ca în evul mediu, să le punem o ștampilă de foc pe spinare, cu litera T să vadă și cel care s-ar mai îndrăgosti de ea cine e și să nu-și facă iluzii. T sau C, curvă, fiindcă trădătoare poa' să nu spună mare lucru, fiecare credem că l-a trădat pe altul, dar pe mine nu... Sadică, domne, chiar așa?, în același fel?, de Revelion, într-un taxi, cu o sticlă de

șampanie... Domne, dar omul mai trăiește și sub o dimensiune metafizică...” „Ho-paaa! Mă Costaichie, ascultă aici la mine, n-are valoare decît o singură dimensiune.” „Unde e credința, domne, chiar așa, toate sînt curve? Ce poți să mai faci decît să-ți iei lumea în cap? Dar unde dracu să te duci, fiindcă oriunde te-ai afla, tot de ele dai... Și eu sînt un om bun, domne, la toți am vrut să fac bine și am fost primit cu pietre, hî, hî... hîîî...” „Bă, imbegilule, nu mai plînge aici ca o oaie gufurită, rîde filozoful de noi, gare nu știu gum a bigat aici, îl invid să se care bînă nu-mi ies din bepeni...” „Mă Costaichie, scuză-mă, spui că ești un om bun și că ai vrut să faci bine la toți. Nu te supăra, dar ce bine i-ai făcut tu propriului părinte care te-a adus pe lume și a muncit pentru tine? I-ai aruncat o buca’ de pîine cînd l-ai văzut cerșetor la poarta lui și în loc să te apropii și tu cu o vorbă bună și să-i spui tăicuțule, hai în casă, nu mai sta tu aici să rîdă lumea de noi și să chemi o femeie să-l dezbrace și să-l spele și să-i faci și lui o supă grasă și fierbinte să-și mai vie în fire, tu i-ai zis, cînd el a spus, bogdaproste, Costaichie, bogdaproste, i-ai răspuns tu, să fie în c... morților! Nu te supăra, cum armonizezi tu fapta asta cu ideea pe care ți-ai făcut-o că ești un om bun? (Fiți atent, dom’ profesor!) Asta aș vrea să știu de la tine și altceva, pe cuvîntul meu dacă mai am să-ți reproșez ceva...”

În clipa aceea, Calistrat puse mîna pe o felie groasă de pîine și i-o trimise lui Vintilă drept în obraz. „Poți să-i reproșezi orice, mîrîi el, fără să se mai bîlbîie, cu condiția să-l dai afară pe filozof pe care nu l-a invitat nimeni.” „Ba da, strigai, tu m-ai invitat, probabil cu intenția ca pe urmă să mă jignești.” Și în clipa următoare strînsei paharul în mînă foarte calm și i-l aruncai în cap. Nu-l nimerii, se sparse cu zgomot sec în perete, apucai un altul, care i se făcu țăndări în frunte și îi deschise imediat o șuviță de sînge ca o rîmă roșie și ezitantă, nu știa încotro s-o ia, spre nas sau spre sprîncene. El nu simți această gîdilătură, dar simți agresiunea și sări în picioare. Rămăsei liniștit la locul meu, aș fi vrut s-o încasez, ca pe urmă să pot să-i mut fălcile. Ceea ce se și petrecu, mă pomenii cu o ploaie de pumni în cap, niște măciuci moi, care mă năuciră. Săriră toți și ne despărțiră, nu înainte să ne apucăm de gulere și să ni le rupem, cu cravate cu tot. Dar în timp ce eu mă reașezam gîfîind la masă, individul părea să fi uitat cu totul de sine, se vedea că nu mai știe ce i se întîmplă, atît de beat era. „Ce e asta, dragă, zise doamna Olimpia

scandalizată fără să se mire, l-ai invitat sau nu l-ai invitat?” „Du-te în bida mă-tii, zise Calistrat cu o seninătate nefirească, toarnă-mi și mie un bahar de vin.” „Da’ ce sînt eu, maică-ta?! Toarnă-ți singur, iar eu am plecat.” „Da, agum îți blac filozofii, duț gura mă-tii, toarnă-mi tu un bahar de vin, zdrelitule...” „Domnilor, zisei ridicîndu-mă, vă urez în continuare petrecere plăcută, a fost o neînțelegere, n-am fost invitat direct, ci prin Vintilă, lucru pe care nu trebuia să-l accept, o invitație nu se primește prin intermediari decît între prieteni...”

În clipa aceea cioara mă apucă de mînă și mă trase jos. Avea o mînă moale și fierbinte, care mă convinse mai mult decît protestele celorlalți... Că stai, domne, zicea Bacaloglu cu dispreț că făceam tot eu pe șifonatul, după ce primul aruncasem cu pahare, șterge-te, domne, pe obraz, nu simți că ești plin de sînge? „N-are nimic, numai gine n-are sînge nu-i gurge”, zise Calistrat care, văzînd că nimeni nu vrea să-i toarne în pahar, pusese mîna pe-o sticlă și își turnă singur, aparent sigur pe mișcările lui, dar vărsă paharul și vinul roșu se întinse ca o băltoacă pe fața albă de masă. „Și, de ce-ai dat tu, mă Calistrat, cu pîine în mine? rîdea Vintilă. Fiindcă te-am ținut o vară întreagă cu pîine, pe care nu mi-ai plătit-o nici acuma, cînd ai luat Premiul de Stat! Vai de premiul tău, v-ați apucat și voi acolo, niște șmecheri, ați demontat piesă cu piesă un strung nemțesc, l-ați desenat, i-ați adus ici-colo cîteva modificări neesențiale și după ce l-ați botezat prototipul M. U. Universalgenev, cîrnați, ha, gata, mari inventatori... Să nu negi, fiindcă tu mi-ai spus, ha, ha...” „Așa se face brogresul, zise Calistrat amenințînd să toarne iar în pahar, brima roată dințată s-a făcut din lemn și fiegare a copiat pe aldul bînă în zilele noastre...”

În sfîrșit reuși să umple paharul fără să-l verse. „Bine, mă Calistrat, așa e cum spui, dar de ce nu recunoști tu că l-ai invitat pe dom’ profesor și erai treaz cînd mi-ai spus că ți-e dor de el, și te-apuci acuma să-l jignești? Asta e purtare la tine, de om civilizat?” „Nu știu, nu mă inderesează, dar să nu se lege de fedele noastre.” „Ești cam tralala, așa ți s-a năzărit și prima dată cînd am băut noi toți împreună la deratizare, că dom’ profesor se leagă de salariul tău... Hi, hi! Recunoști că ești cam tralala! Să-ți spun de ce: ăsta e un pretext, fiindcă de la început, pînă să vie fetele, te-ai purtat urît... Și acum e bine? Dacă rămîi cu o stea în frunte? Fiindcă rănile în frunte nu se vindecă fără urme și de cîte ori

o să te bărbierești o să-ți vezi în oglindă semnul de bărbat chipeș cum ești, o să te înfurii și o să spargi oglinda, ha, ha...”

Începeam să mă plictisesc... Nu petrecerile aranjate sînt cele mai reușite. Bacaloglu, a cărui ranchiună, prin ridicarea lui la rangul de șef al ecarisajului, se topise, n-avea nici un haz cu desamăgirea lui în amor și cu dorința care i-ar fi sărat inima lui bleagă, să ștampilăm femeile cu T sau C. Strelitul, nu știu de ce, tăcea, și băutura îl învinețise parcă, ai fi zis că vinul alunga viața din el, în loc s-o biciuie. Iar „fetele” tăcute, foarte atente, stăteau parcă în așteptarea a ceva. Poate eu îi împiedicam pe toți să intre în universul secret al grupului lor? Agresiunea mea contra lui Calistrat îi deranjase? Fiindcă el nu făcuse decît să spună cuvinte, care în anumite împrejurări nu mai au nici o importanță, mai ales dacă omul e beat, în timp ce eu azvîrlisem cu paharul și „fetele” văzuseră sînge... Era sigur, se speriaseră, fiindcă ridicîndu-mă de pe scaun și spunînd sec bună-seara, nici una nu-mi aruncă vreo privire și nici Vintilă nu spuse ceva să mă rețină. Mă conduse însă pînă afară. „Dom’ profesor, zise, și acuma ce faceți? Vă duceți acasă?” „Da, zisei, o iau pe jos și mă duc acasă. Nu prea m-am distrat.” El rîse: „Nu-i nimic, lăsați...”

Parcă mi-ar fi promis el o altă distracție mai grozavă, de care însă nu era sigur ca să se angajeze... Pornii prin noaptea răcoroasă de sfîrșit de septembrie. De fapt mă distrasem, deși ciocnirea mea cu Calistrat, lipsită de un fond de conflict real, avea în ea ceva gratuit, vag abstract. Paharul care i se făcuse țăndări în frunte era însă foarte concret, un ciob i-ar fi putut nimeri într-un ochi și la gîndul că s-ar fi putut să rămînă individul chior, mă înviorai și nevoia mea de violență și vulgaritate se potoli.

CAPITOLUL **IV**

Cum am mai spus, nu numai somnul rațiunii naște monștri, ci și o luciditate prea mare. Stropind din belșug cu vin roșu acest turnedo care îi plăcuse, sau mai bine zis îl preparase cîndva Rossini, descoperii că nici Olimpia, nici Laura, nici Claudia și nici Măgduța nu erau ceea ce spiritul meu, saturat de aerul rarefiat și abstract al preceptelor filozofice în care trăisem cel puțin un an, văzuse în ele, în clipa cînd intraseră în separeu, adică niște tîrfe în pragul decăderii. Întîi aflai, în timpul conversației care nu lîncezi, că Olimpia, care se așezase lîngă grasul Calistrat, era văduva unui cunoscut compozitor dirijor din orașul nostru, dirijor care fusese prieten de pahar cu tatăl lui Calistrat, un vestit chelner meloman și amator de artă, avea în casa lui tablouri (nu puține) de mari maeștri români ai penelului și discuri cu interpretări rarisime strînse și păstrate de decenii din leafa și bacșișurile lui de chelner și pe care veneau să le asculte chiar și personalități străine ale muzicii, în trecere prin orașul nostru. Îi aducea soțul doamnei Olimpia, acum aci de față și văduvă veselă. Fusese veselă și cînd nu era văduvă? Se pare că da. În orice caz de băut începuse să-i placă dinainte și anume după ce soțul ei se trudise din greu s-o învețe. Avea oroare de bețiile lui din pricină că mare parte din nopți și le petrecea singură. Copii n-aveau și totuși într-o zi, exasperată, îi spuse că vrea să divorțeze. Muzicianul căzu pe gînduri. „Bine, îi zise, diseară vii cu mine.” Și o duse la restaurant. Mîncară, el bău cu moderație și pe la unsprezece ei i se făcu somn. „Fănică, îi zise, acum mergem acasă.” „Ai văzut, îi spuse și el, n-am băut nimic!” „Ce vrei să spui?” „Păi acum mergem și noi undeva unde e deschis pînă la trei și unde sînt amici și bem și noi cu ei un pahar.” Amici? Era curioasă, deși îi era somn. „Bine”, zise resemnată. Da, amicii ăștia aveau un haz nebun, dar pe la orele trei pica de somn. „Fănică, mergem...” Nu, cum să meargă, protestară

toți, acuma se vor deplasa la gară, acolo e deschis pînă la șapte. „Pînă la șapte? N-o să stăm pînă la șapte”, zise ea îngrozită. Nuuu! o asigurară ei, nici vorbă, or să bea cîte o cafea și gata... Cafea? Da, băură, dar abia după aia veniră niște sticle speciale, pline de păianjeni și de praf, le păstrase pentru ei un chelner care îl cunoștea pe muzician. „Fănică, mi-e somn, hai acasă!” „Nu, stai să vezi și tu cum e, zise Fănică. Crezi că e ușor? Să-ți dai și tu seama și să nu te mai gîndești să divorțezi...” „Bine, nu mai divorțez, dar acum hai acasă, e șapte...” „E șapte? Cum, zise muzicianul, dar acum se deschide peste tot...” Adică tocmai acum să meargă acasă? O luau de la cap...

Povestind, doamna Olimpia era de o veselie tandră și senină, ai fi zis că soțul ei n-a murit și va pica și el aici curînd... „Ce-și poate dori mai mult un zoț mort? zise Calistrat. O nevastă așa ga tine! Gred că noaptea vine și de trage de picior să bei un bahar gu el! Era zimpatic! Ga fost bețiv de prima glasă, de Dumnezeu va fi ierdat...” „În timp ce pe tine Dumnezeu n-o să te ierte, că ești bețiv de-a doua clasă”, zise doamna Olimpia. „De ce gonzideri?” „Fiindcă treci repede peste treptele cele mai frumoase cînd bei, ca să ajungi la ultima în care să te complaci.” „Și gare ar fi dreptele alea? Nu gunosc drepte...” „Bărbatu-meu spunea: la prima sticlă te simți ca un înger, la a doua ca un leu, la a treia ca un porc. Tu ajungi repede în faza asta, singura care îți place...” „De bag în bida mă-tii gu bărbatu-tău, gu tot, eu nu l-am văzut nigiodată bă dreapta îndîiia j’adoua, gă doar de la gine am învățat, dagă nu de la el și de la tata... E drept, îmi ger scuse, tu nu tregi nigiodată de dreapta îndîiia, ești un înger și de-aia de iubesc, un borc ji un înger, jjj...” Și aici Calistrat părăsi furculița și cuțitul, se dădu pe spate și rîse la noi într-adevăr cu opulența unui porc pe care vinul l-ar fi transformat prin miracol în om...

Era bine îmbrăcată văduva muzicianului, călătorea cînd voia în străinătate, pomenea des nume de personalități din capitală, oameni de cultură, dar și din sferele responsabile, care îi dădeau toate aprobările să schimbe valută și să plece. Era cam trecută? Nici vorbă. Cum de mi se păruse? Numai în Orient și în Extremul Orient femeile erau înlăturate de la treizeci de ani și bărbatul își aducea în casă o floare de lotus de șaisprezece, care se ofilea și ea curînd și îi urma o a treia. Dar ce știe o astfel de floare de lotus față de o floare de magnolie, cum

arăta la patruzeci de ani văduva muzicianului? Mi-o fi ghicit acest gînd, această comparație? Învăluită printr-o anumită știință de a fuma într-un nor de rotocoale de fum, se uita la mine cu acel surîs și acea privire care îți sugerează că deși cineva te vede pentru întîia oară, te cunoaște de mult și ce bucuroasă ar fi să se afle singură cu tine, la ea acasă sau la tine, cu o cafeluță alături, lîngă o veioză potolită, care să te facă să n-o vezi că nu mai e, desigur, o fetiță, dar nici atît de bătrînă cum ar face-o o luminație *à giorno* sub care uneori și tinerii arată ridați, și să depeni cu ea vechi amintiri, dintre cele care sporesc tandrețea sufletului, topesc asperitățile, nasc dorința unei intensități prezente a clipei, mai încărcată de voluptăți decît îmbrățișările tinerilor care nu au un trecut și nu-i cunosc valoarea...

Dar în loc să-i răspund la privire începui să mă ocup de vecina mea, cea care își pusese în gînd să-l scape pe strelit de formidabila lui tipesă, din pricina căreia toate femeile păleau în ochii lui. Aici însă eșuai total, se uită la mine atît de mirată (mirată că un astfel de tip, care nu-i spunea chiar nimic, își făcea iluzia că ar putea să-i placă), încît mă apucă un rîs disproporționat în hohotele lui față de lipsa unui motiv aparent... Era o cioară, dar cu un decolteu care lăsa să se vadă niște sîni ce îți intrau absolutamente sub nas și din pricina lor revenii la atac... „Cioară, îi șoptii, cioară dragă, ai niște sîni minunați, ei, de ce te uiți așa urît la mine, da, arăți ca o cioară, nu fiindcă ești brunetă, că ai fi țigancă, ci fiindcă mie îmi plac ciorile, cum ciugulesc ele un bob de porumb nedigerat dintr-o baligă, sau păduchii din coama unui cal pe care se așază. Vezi cît de modeste sînt? Și mai au și darul premoniției. Cînd cîrîie ele într-un anumit fel, spun ceva, dacă știi să le asculți... Fii cioară drăguță și o să te fac să te simți porumbiță... N-ai nici o șansă cu strelitul, poți să-i arăți și un autobuz și el tot pe tipesa lui o vede... În timp ce tu îmi placi mie, băiat tînăr, de...”

„...Alo, alo, filozofule, nu de da la fedele noastre, nu zînt de nazul tău, ai destule fede în mahala dagă cu nevastă-ta, o distinsă doamnă, n-ai fost bapabil să te împaci...” „Ce te legi tu de el, mă, besmeticule, ca și cînd tu nu te-ai născut tot în mahala... ha, ha...” „Exizdă ji o mahala aristogratică... Atîda îi spun, să nu se lege de fedele noastre...” „Dar ce, bă, toate sînt ale tale, ha, ha, vezi că... dom’ profesor, dom’ profesor, ce v-am spus... Atenție!” „Am iubit-o ca nimeni pe lume, am spălat-o

pe cap, nu era femeie, era un copil și stătea cu capul aplecat în baie și i-am luat capul și am dat cu săpun, i-am frecat părul ei mătăsos și i-am simțit în palme năsucul, gura care se deschidea sub șuvoiul dușului de mînă și spatele încovoiat cu inelele spinării dulci și fragede, să-ți dai viața pentru ea... Hî, hî! Hîîî... Clipe nemuritoare... Simțeam și eu că am pentru ce trăi... Și într-o zi m-a doborît... Îmi lăsa bilețele... desene caraghioase cu mine și ea... și dedesubt, iscălit cu scrisul ei lat și bărbătesc, puteai să pariezi pe orice că nu era al ei, mititica ta fetiță... Așa zicea. Vrea mereu surprize... Azi nu mi-ai făcut nici-o surpriză, mieuna ea... Alergam, căutam... Ce surprize puteam să-i fac?... Mărgele, gablonțzuri, perle artificiale..." „Mă Costaichie, dar așa o surpriză bine sculată, să mă scuze doamnele, îi făceai tu?" „Du-te, mă, în bida mă-tii, tu crezi gă asta e totul?" „Scuză-mă, Costaichie, răspunde la întrebare... Să mă ierte doamnele, doamnă Olimpia, nu vă supărați, doamnă Măgduța, stimată doamnă Laura, he, he, permiteți-mi, am avut o ședință, nu fac vreo aluzie la persoanele de față, dar discutam și noi lipsurile și scăderile noastre în comerțul de stat și unul că e bine, altul că e foarte bine, altul că e satisfăcător cu lipsuri și ia cuvîntul un tip din prezidiu și ne mustră, tovarăși, zice, să nu ne culcăm pe Laura... Doamnă Laura, savurați confuzia, ha, ha, nu vă supărați, a auzit și el... dar nu asta am vrut să spun. Costaichie, tu te plîngi că n-aveai ce surprize să-i faci... Ți-am pus o întrebare! Fii bun și răspunde la ea! Spune-mi ce mi-ai spus mie..." „Alde lucruri zînt în fond mai importante degît exberiența ta de armăzar buduros..." „Știți ce mi-a spus mie, dom' profesor? L-am întrebat: mă, o...? Da, zice, dar se desf... repede! Cum repede, mă besmeticule? Repede, zice, imediat... Aoleo, Costaichie, i-am spus, grizonantu-ăla cu care te-a schimbat avea el secretele lui, nu-ți rămîne decît să te faci pederast, altceva nu ți-a mai rămas... He, he, he... Șșșș! Fiți atent! Acum o să dea iar în plîns... Da, cu lacrimi, să vedeți cum o să-i curgă șiroaie, ca la o babă..." „Nu pot să spun că nu m-a iubit, altfel nu mă chema ea s-o spăl pe cap, mititica mea fetiță... Dar ar trebui, domne, să ne purtăm cu ele ca în evul mediu, să le punem o ștampilă de foc pe spinare, cu litera T să vadă și cel care s-ar mai îndrăgosti de ea cine e și să nu-și facă iluzii. T sau C, curvă, fiindcă trădătoare poa' să nu spună mare lucru, fiecare credem că l-a trădat pe altul, dar pe mine nu... Sadică, domne, chiar așa?, în același fel?, de Revelion, într-un taxi, cu o sticlă de

șampanie... Domne, dar omul mai trăiește și sub o dimensiune metafizică...” „Ho-paaa! Mă Costaichie, ascultă aici la mine, n-are valoare decît o singură dimensiune.” „Unde e credința, domne, chiar așa, toate sînt curve? Ce poți să mai faci decît să-ți iei lumea în cap? Dar unde dracu să te duci, fiindcă oriunde te-ai afla, tot de ele dai... Și eu sînt un om bun, domne, la toți am vrut să fac bine și am fost primit cu pietre, hî, hî... hîîî...” „Bă, imbegilule, nu mai plînge aici ca o oaie gufurită, rîde filozoful de noi, gare nu știu gum a bigat aici, îl invid să se care bînă nu-mi ies din bepeni...” „Mă Costaichie, scuză-mă, spui că ești un om bun și că ai vrut să faci bine la toți. Nu te supăra, dar ce bine i-ai făcut tu propriului părinte care te-a adus pe lume și a muncit pentru tine? I-ai aruncat o buca’ de pîine cînd l-ai văzut cerșetor la poarta lui și în loc să te apropii și tu cu o vorbă bună și să-i spui tăicuțule, hai în casă, nu mai sta tu aici să rîdă lumea de noi și să chemi o femeie să-l dezbrace și să-l spele și să-i faci și lui o supă grasă și fierbinte să-și mai vie în fire, tu i-ai zis, cînd el a spus, bogdaproste, Costaichie, bogdaproste, i-ai răspuns tu, să fie în c... morților! Nu te supăra, cum armonizezi tu fapta asta cu ideea pe care ți-ai făcut-o că ești un om bun? (Fiți atent, dom’ profesor!) Asta aș vrea să știu de la tine și altceva, pe cuvîntul meu dacă mai am să-ți reproșez ceva...”

În clipa aceea, Calistrat puse mîna pe o felie groasă de pîine și i-o trimise lui Vintilă drept în obraz. „Poți să-i reproșezi orice, mîrîi el, fără să se mai bîlbîie, cu condiția să-l dai afară pe filozof pe care nu l-a invitat nimeni.” „Ba da, strigai, tu m-ai invitat, probabil cu intenția ca pe urmă să mă jignești.” Și în clipa următoare strînsei paharul în mînă foarte calm și i-l aruncai în cap. Nu-l nimerii, se sparse cu zgomot sec în perete, apucai un altul, care i se făcu țăndări în frunte și îi deschise imediat o șuviță de sînge ca o rîmă roșie și ezitantă, nu știa încotro s-o ia, spre nas sau spre sprîncene. El nu simți această gîdilătură, dar simți agresiunea și sări în picioare. Rămăsei liniștit la locul meu, aș fi vrut s-o încasez, ca pe urmă să pot să-i mut fălcile. Ceea ce se și petrecu, mă pomenii cu o ploaie de pumni în cap, niște măciuci moi, care mă năuciră. Săriră toți și ne despărțiră, nu înainte să ne apucăm de gulere și să ni le rupem, cu cravate cu tot. Dar în timp ce eu mă reașezam gîfîind la masă, individul părea să fi uitat cu totul de sine, se vedea că nu mai știe ce i se întîmplă, atît de beat era. „Ce e asta, dragă, zise doamna Olimpia

scandalizată fără să se mire, l-ai invitat sau nu l-ai invitat?" „Du-te în bida mă-tii, zise Calistrat cu o seninătate nefirească, toarnă-mi și mie un bahar de vin." „Da' ce sînt eu, maică-ta?! Toarnă-ți singur, iar eu am plecat." „Da, agum îți blac filozofii, duț gura mă-tii, toarnă-mi tu un bahar de vin, zdrelitule..." „Domnilor, zisei ridicîndu-mă, vă urez în continuare petrecere plăcută, a fost o neînțelegere, n-am fost invitat direct, ci prin Vintilă, lucru pe care nu trebuia să-l accept, o invitație nu se primește prin intermediari decît între prieteni..."

În clipa aceea cioara mă apucă de mînă și mă trase jos. Avea o mînă moale și fierbinte, care mă convinse mai mult decît protestele celorlalți... Că stai, domne, zicea Bacaloglu cu dispreț că făceam tot eu pe șifonatul, după ce primul aruncasem cu pahare, șterge-te, domne, pe obraz, nu simți că ești plin de sînge? „N-are nimic, numai gine n-are sînge nu-i gurge", zise Calistrat care, văzînd că nimeni nu vrea să-i toarne în pahar, pusese mîna pe-o sticlă și își turnă singur, aparent sigur pe mișcările lui, dar vărsă paharul și vinul roșu se întinse ca o băltoacă pe fața albă de masă. „Și, de ce-ai dat tu, mă Calistrat, cu pîine în mine? rîdea Vintilă. Fiindcă te-am ținut o vară întreagă cu pîine, pe care nu mi-ai plătit-o nici acuma, cînd ai luat Premiul de Stat! Vai de premiul tău, v-ați apucat și voi acolo, niște șmecheri, ați demontat piesă cu piesă un strung nemțesc, l-ați desenat, i-ați adus ici-colo cîteva modificări neesențiale și după ce l-ați botezat prototipul M. U. Universalgenev, cîrnați, ha, gata, mari inventatori... Să nu negi, fiindcă tu mi-ai spus, ha, ha..." „Așa se face brogresul, zise Calistrat amenințînd să toarne iar în pahar, brima roată dințată s-a făcut din lemn și fiegare a copiat pe aldul bînă în zilele noastre..."

În sfîrșit reuși să umple paharul fără să-l verse. „Bine, mă Calistrat, așa e cum spui, dar de ce nu recunoști tu că l-ai invitat pe dom' profesor și erai treaz cînd mi-ai spus că ți-e dor de el, și te-apuci acuma să-l jignești? Asta e purtare la tine, de om civilizat?" „Nu știu, nu mă indereseează, dar să nu se lege de fedele noastre." „Ești cam tralala, așa ți s-a năzărit și prima dată cînd am băut noi toți împreună la deratizare, că dom' profesor se leagă de salariul tău... Hi, hi! Recunoști că ești cam tralala! Să-ți spun de ce: ăsta e un pretext, fiindcă de la început, pînă să vie fetele, te-ai purtat urît... Și acum e bine? Dacă rămîi cu o stea în frunte? Fiindcă rănile în frunte nu se vindecă fără urme și de cîte ori

o să te bărbierești o să-ți vezi în oglindă semnul de bărbat chipeș cum ești, o să te înfurii și o să spargi oglinda, ha, ha...”

Începeam să mă plictisesc... Nu petrecerile aranjate sînt cele mai reușite. Bacaloglu, a cărui ranchiună, prin ridicarea lui la rangul de șef al ecarisajului, se topise, n-avea nici un haz cu desamăgirea lui în amor și cu dorința care i-ar fi sărat inima lui bleagă, să ștampilăm femeile cu T sau C. Strelitul, nu știu de ce, tăcea, și băutura îl învinețise parcă, ai fi zis că vinul alunga viața din el, în loc s-o biciuie. Iar „fetele” tăcute, foarte atente, stăteau parcă în așteptarea a ceva. Poate eu îi împiedicam pe toți să intre în universul secret al grupului lor? Agresiunea mea contra lui Calistrat îi deranjase? Fiindcă el nu făcuse decît să spună cuvinte, care în anumite împrejurări nu mai au nici o importanță, mai ales dacă omul e beat, în timp ce eu azvîrlisem cu paharul și „fetele” văzuseră sînge... Era sigur, se speriaseră, fiindcă ridicîndu-mă de pe scaun și spunînd sec bună-seara, nici una nu-mi aruncă vreo privire și nici Vintilă nu spuse ceva să mă rețină. Mă conduse însă pînă afară. „Dom’ profesor, zise, și acuma ce faceți? Vă duceți acasă?” „Da, zisei, o iau pe jos și mă duc acasă. Nu prea m-am distrat.” El rîse: „Nu-i nimic, lăsați...”

Parcă mi-ar fi promis el o altă distracție mai grozavă, de care însă nu era sigur ca să se angajeze... Pornii prin noaptea răcoroasă de sfîrșit de septembrie. De fapt mă distrasem, deși ciocnirea mea cu Calistrat, lipsită de un fond de conflict real, avea în ea ceva gratuit, vag abstract. Paharul care i se făcuse țăndări în frunte era însă foarte concret, un ciob i-ar fi putut nimeri într-un ochi și la gîndul că s-ar fi putut să rămînă individul chior, mă înviorai și nevoia mea de violență și vulgaritate se potoli.

CAPITOLUL V

Cum se împacă însă ideea armoniei conștiinței noastre cu cosmosul, din prima mea carte, cu ideea apariției erei ticăloșilor din a doua, în care descriam o mutație catastrofică în conștiința actuală a omului? Nu se împăcau, dar nu mă neliniștii. Îmi spuneam că *Gnoza* va fi probabil actuală în clipa cînd dominația ticăloșilor va determina o reacție a partizanilor vechilor valori și noua religie sugerată de mine, după ce un puternic geniu o va prelua (fiindcă nu eram smintit să cred că și eu aș fi un astfel de geniu!), se va răspîndi și va intra în conflict cu partizanii lui Belial[1] (așa au fost numiți de un vizionar american cei care au determinat odinioară distrugerea Atlantidei; noul Belial ar urma să-și facă apariția, fiindcă terenul este pregătit)...

„Cum ai putut, îmi spuse Ciceo uimit după ce termină de citit *Era*, să proiectezi o astfel de viziune minuțioasă și realistă asupra viitorului nostru? Nu e nimic apocaliptic în ceea ce spui tu, ba chiar s-ar putea afirma că e o viziune practică, gospodărească, însă grea de un presentiment care te apasă la urmă ca o piatră de moară. Să știi însă că nu ești original, cineva mi-a vorbit de o astfel de carte apărută în America Latină, n-am reținut autorul, dar titlul e *Istoria universală a infamiei*." „Desigur, zisei, ideile unui timp plutesc în acel timp și mai mulți oameni pot gîndi același lucru fără să se cunoască. Are prioritate numai cel care le-a dat o mai mare forță de expresie și le-a scris într-o limbă de mare circulație. Nu m-aș mira să aud într-o zi că nici *Gnoza* nu e originală. Lacunele mele de informație, în ceea ce privește rezultatul ultimelor cercetări în toate științele, vor fi decisive pentru destinul acestei cărți. Îmi rămîne orgoliul de a fi scris-o totuși cel dintîi. Istoria

[1] Termen folosit inițial în vechile scripturi ebraice cu semnificația de „cel rău" sau „cel fără valoare"; ulterior personifică diavolul în textele ebraice și creștine. *(n. r.)*

aceasta universală a infamiei ce este, un tratat?” „Nu, cică, sînt niște povestiri!” „Iată, deci, a mea e totuși altceva, se referă la viitor și e un tratat...” „Ce ciudat, zise Ciceo, ai scris o astfel de carte neagră și totuși nimic nu îmi pare în tine negru.” „Nu e nimic ciudat, s-a spus și despre Schopenhauer, cu ironie, că în viața lui intimă nu era deloc pesimist și că s-a bucurat de ea cît a putut...” „Și ce vrei să scrii acum?” „Același lucru, despre conștiință, dar întorcîndu-mă acum spre infinitul mic acauzal, oceanul primordial al haosului din care se naște tot ceea ce prinde formă. Lumea subcuantică, pornind de la aceeași teză: conștiința este esența universului, nu numai a ființei vii, ci și a lumii fizice. În fond e vorba tot despre misterul omului, despre care s-a scris timp de două mii de ani pînă s-a ajuns la eșecul actual al filozofiei care a îmbrățișat disperarea și absurdul. Fizicienii însă și-au văzut de treabă, ignorînd neputința filozofilor. Vreau să spun că ne așteaptă o nouă aventură în căutarea esenței noastre, deschisă de fizică prin descoperirea tranziției cuantice, așa-numitul *colaps*, fenomen fundamental al întregului univers fizic. Nu e un fenomen bun pentru logica noastră, fiindcă deși au trecut aproape patruzeci de ani de cînd se cunoaște comportarea stranie a luminii, numai unda ei există, atîta timp cît n-o privești, dar îndată ce un aparat de experiență îi semnalează prezența, adică o «privește», ea dispare și cum dăm de corpuscul (cele două entități ale luminii, fiind, după cum știe orice elev, unda și fotonul, care e o particulă), el nu mai există și apare iarăși unda, eveniment misterios și ilogic, care a fost numit tranziție cuantică, sau *colaps*, pus sub ecuație de Schrödinger, după atîta timp deci tot nu se știe mai mult despre acest fenomen acauzal. Acauzal? Și totuși universul mare cauzal, și călăuzit de legi, se sprijină pe el. Deja de la Aristotel, prin *Fizica*, aflăm că Anaximandru afirma același lucru, pe care instrumentele noastre de experiență l-au descoperit: nici apa și nici un alt element nu stă la baza lucrurilor, ci ceva diferit care e fără margini și din care nasc, spre a exista, și cerurile și toate lumile din ele. *Apeiron*-ul, ceea ce grecii numeau *nelimitatul*, acauzal în esența sa și spiritual, conștient și volitiv, reapare după două mii de ani lăsîndu-ne semne bizare în aparatele noastre de experiență. De ce dispare fotonul îndată ce dăm de el și apare unda? Și apoi reapare fotonul? Ai zice că e o joacă de-a v-ați

ascunselea. Putem noi să evităm să gîndim, ieșind din fizică (pentru că fizicianul nu poate explica ceea ce aparatele sale nu arată), și numai astfel mai putem raționa, că între noi și evenimentul numit tranziție cuantică nu s-a produs o atingere de care atît experimentatorul cît și fotonul sînt *conștienți*? Lumina refuză să se lase «văzută» așa cum există ea în univers, ca realitate complementară (undă-foton), formînd un singur fenomen. Poți să ai un frison! Noi care considerăm că doar viața vie poate avea astfel de reacții, că lucrurile «moarte» sînt moarte de-a binelea, poți să te uiți la o piatră cît vrei și nimic nu se întîmplă între tine și ea. Chiar nimic? Asta nu vrea cumva să spună, adică acest joc de-a v-ați ascunselea al luminii, că nimic nu se petrece în natură fără ca cineva «să știe»? Sau mai precis, fără intervenția unei conștiințe? Pînă acum am considerat lumina drept dulcea undă venită din soare să ne încălzească chipurile și să germineze pămîntul. Și deodată aflăm... Ți se pare enorm ceea ce îți spun?"

Ciceo nu voia să arate că e aiurit de ceea ce auzea. Părea gînditor. „Chiar s-a demonstrat chestia asta?" zise el cu acea bănuială a omului obișnuit că multe drăcovenii se pot spune, dar nici una nu rezistă gîndirii practice și obișnuite care, ca să înțeleagă ceva, pornește totdeauna de la cauză la efect. „Adică cum să crezi, surîse el, că uitîndu-te la o piatră, piatra știe și ea de chestia asta? Auzi, dragă, se adresă el nevesti-sii care tocmai ne aducea un platou cu sandviciuri, ce zice Petrini, că sandviciurile astea la care ne uităm noi acum și o să le mîncăm știu și ele de noi..." Izbucnirăm toți trei în rîs. Ciceo chiar se aiurise, multă vreme după aceea, deși schimbasem subiectul, o lumină de stupoare îi stăruia în priviri și vedeam clar că dacă aș fi continuat pe aceeași temă l-ar fi apucat neliniștea... Curioasă însă, doamna Pop, care își cunoștea bine bărbatul, observă, desigur, că soțul ei nu mai gîndea cu toată mintea și reveni: „Ce era cu sandviciurile acelea?" „Să le lăsăm, confirmă el supoziția mea, altfel nu mai dorm la noapte." „Ba vreau să știu, zise ea, n-o fi vorba de bau-bau!" „Chiar bau-bau, dar nu pentru copii, Lavinia, zise Ciceo, e vorba de o nouă dovadă a existenței lui Dumnezeu, dar demonstrată prin comportarea fără logică a elementelor." „Dumnezeu e ilogic acum? zise doamna Lavinia. Nu mai e bunul părinte care să ne bage în rai sau în iad după faptele noastre?"

Soția lui Ciceo era juristă. Se cunoscuseră ca „adversari”... Ea apăra interesele unei uzine față de un salariat care cîștigase în instanță să i se plătească salariul din urmă pe timp de un an cît timp fusese concediat pe nedrept; uzina refuza totuși să execute hotărîrea judecătorească; salariatul i se adresase personal lui, lui Ciceo, care judecase conflictul de muncă, întrebîndu-l foarte nedumerit ce valoare are un verdict de justiție, dacă practic, totuși, o uzină nu ține seama de el? Și atunci se întîlniseră ei doi, Ștefan Pop, judecător, și Lavinia Mureșianu, șefa serviciului juridic al acelei uzine. „Considerați că hotărîrea noastră a încălcat legislația muncii?” o întrebase el. „Nu tocmai!” răspunsese ea. „Aveți dubii? Atunci de ce n-ați făcut recurs?” „Avem dubii asupra orientării politice a salariatului.” „Plătiți-i salariul din urmă conform hotărîrii noastre și lăsați alte organe să-l dea în judecată pentru orientarea lui politică.” „Ar însemna să-l băgăm la zdup, lucru pe care nu-l dorim, răspunsese jurista. E un vestit maistru oțelar, dar face pe tiranul la cuptorul S. M., nu ține seama de nimeni, nu formează cadre, păstrează «secretul» numai pentru el și face «grevă» cînd nu i se plătește cît cere.” „Ei, cît cere?” „Mult! De patru-cinci ori salariul tarifar.” „Înseamnă că l-ați mai plătit...” „Da, în speranța că ne va forma cadre noi.” „Totuși oțelarii lui au depus favorabil.” „Da, dar nu vă întrebați de ce a așteptat un an de zile pînă să ne dea în judecată, după ce l-am concediat?” „Nu, de ce?” „A așteptat să-l chemăm înapoi, să ne ploconim în fața lui, cum se mai întîmplase.” „Deci v-ați mai ploconit?” „N-am avut încotro.” „Și ce s-a întîmplat de nu l-ați mai rechemat?” „Am cerut Reșiței să ne detașeze temporar un maistru oțelar și ne-a trimis unul care nu e chiar «regele oțelului», ca maiestatea-sa Truțan Gheorghe, dar care a acceptat totuși să-și dezvăluie secretele băieților de pe platou și să ne formeze cadre. E un maistru mai tînăr, căruia nu-i umblă gura toată ziua lăudîndu-și vechii patroni și partidul socialist în frunte cu Titel Petrescu, pe care noi, comuniștii, cică, l-am fi curățat.” „Așa deci! Totuși nu pentru acest diferend politic l-ați dat afară.” „Și pentru! Toate la un loc.” „Facem disjungerea necesară, dintre conflictul de muncă și opiniile politice, îi plătiți salariul din urmă și, în ceea ce privește reprimirea lui în uzină, faceți recurs și invocați motivele politice, nu atît de grave încît să facă obiectul unui proces ca atare, dar incompatibile cu

o reangajare." „Așa deci! exclamase tînăra juristă, credeți că nu ne-am gîndit? Dacă invocăm motivele astea, el va fi de față și nu numai că nu le va nega, ci și le va susține ridicînd glasul cu vehemență. Așa e el, un astfel de tip! Nu-l interesează ce s-a schimbat în jurul lui. Oțelul, altceva nu știe, și Titel Petrescu! Vă închipuiți că procurorul nu e pus acolo să facă pe filozoful, să-și dea seama că bătrînul oțelar e de fapt un om simpatic și inocent în iluziile lui social-democrate." „Fir-ar să fie! exclamase și tînărul judecător. Ce e de făcut? Totuși, ce vă împiedică să-i plătiți salariul din urmă?" „Nu atît salariul vrea el, fiindcă e un om cu stare, are casa lui, băieți profesori care cîștigă, și mai ales (aici e buba!) nu știu cîte iugăre de pămînt la țară, multe, pe care le cultivă nevastă-sa; e amenințat să fie trecut la chiaburi dacă se află că nu mai e oțelar. Am vorbit cu el! Ar renunța la salariul din urmă dacă l-am reprimi." „Reprimiți-l!" „Nu vrea directorul! Nu mai are încredere în el, l-am mai reprimit, cum v-am spus, de cîteva ori! Are dreptate, bătrînul nu-și mai poate schimba mentalitatea, am avea numai necazuri cu el și pînă la urmă tot aici am ajunge." „Bine, colega, dar atunci de ce v-ați prezentat atît de nepregătiți la proces?" Aici tînăra juristă tăcuse un timp, apoi exclamase: „Nu vă amintiți? Martorii noștri au trecut de partea lui și erau aceiași băieți care veneau la direcție și se plîngeau că maistrul Truțan nu-i învață și pe ei nimic, îi înjură de mamă și le trage mereu șuturi..." „Cît e de bătrîn?" „Cincizeci de ani! Arată mai bătrîn, din pricina mîncării și a băuturii, e un fel de John Falstaff, dar pe care nu l-a văzut nimeni rîzînd..." „Ați văzut piesa? Cum e, domnișoară, mă refer la interpreți, bineînțeles!" „Încă n-am văzut-o, dar am recitit-o. Așa fac totdeauna înaintea unui spectacol cu piese mari, nu pot urmări debitul actorilor, care au tendința să înghită pe nerăsuflate textul, ca să-și pună jocul lor în valoare și nu sensurile adînci ale piesei. Mă și enervez cînd îi văd cum nu gîndesc deloc la ceea ce le iese din gură și atunci recitesc piesa dinainte, mai ales cînd e vorba de Shakespeare..." „Și mai aveți curiozitatea deznodămîntului?" „Bineînțeles! Mă încîntă mereu surpriza replicilor și poezia care curge din ele... Dar dacă actorii sînt chiar proști, sau rău distribuiți în roluri, mi se întîmplă să și ies din sală. Se spune însă că spectacolul ăsta ar fi chiar bun." „Domnișoară, îmi permiteți să vă invit eu la acest spectacol?"

Domnișoara acceptase și după un an se căsătoreau. Băuseră la nuntă vin trimis de „regele oțelului”, din pivnițele lui de la țară... Pînă la urmă fusese reprimit la cuptoarele S. M., dar fără prerogativele de altădată și mai ales după ce judecătorul îl avertizase că un nou conflict cu uzina, justiția nu-l va mai soluționa în favoarea lui.

Îmi povestiseră toate acestea cu mult mai multe amănunte și cu acea undă secretă de emoție în glas cu care învăluim adesea tot ceea ce s-a întîmplat cu noi cînd am întîlnit ființa iubită. Ceea ce mi se părea însă incredibil mie, care eșuasem cu atîtea ființe iubite, era faptul că eroii acestei reușite erau aci de față și nici un gest, nici o umbră în priviri, nici o pîndă a unui gînd neexprimat nu sugerau că peste această poveste în care un judecător și o juristă se îndrăgostiseră unul de altul, cu chipurile aplecate într-un dosar (care conținea o semnificativă existență întîrziată într-o lume la care nu se putea adapta), nu trecuse nici o furtună, nici un nor greu care să le zgîlțîie sau să le întunece senina lor iubire (deși ceva trecuse, cînd el își dăduse demisia ca judecător și începuse să practice avocatura: s-ar fi putut să n-o practice, să fie adică respins de barou și el știuse că o astfel de primejdie fusese reală). Îi pîndisem ani în șir în timpul vizitelor mele: era cu putință, îmi spuneam, să nu se ascundă în spatele acestei armonii *le bourdonnement sourd du désordre fatal*[2] care zace în orice ființă umană, așa cum descoperisem eu întîi la Nineta Romulus, apoi la Căprioara, după aceea la Petrică, și total, din plin, copleșitor, la Matilda? Pînă și mama fusese silită, ca să-și recapete liniștea, să o rupă în floarea vîrstei, fără să se despartă, cu tatăl meu. (O chinuia gîndul că omul de care ea se îndrăgostise o mîngîia și o săruta de față cu ea pe sora ei mai mică și nimic n-o putea face să creadă că se mulțumiseră amîndoi doar cu aceste sărutări a căror vinovăție era rău mascată de rudenie; și pe ea o sărutase astfel, cu aceeași privire aprinsă, cu aceeași jubilațiune oarbă a instinctului triumfător; nu acceptase să i se tulbure pentru toată viața sufletul! mai bine nu! mai bine fără el, decît să pună stăpînire pe clipele ei viermele scîrbos al geloziei... de ce nu putuse redeveni senină acceptîndu-l așa cum era? pentru că presimțise ce era în ea, murmurul, rumoarea din adîncuri a dezordinei, o auzise în acele clipe de trădare și, desigur, se speriase...)

[2] murmurul surd al dezastrului iminent *(fr.) (n. r.)*

Nimic însă nu răzbătea în afară din viața acestui cuplu, în afară de o continuă plenitudine în înțelegere. Desigur, flacăra nu era spectaculoasă, dar le lumina, cum am spus, din plin, micul lor destin. Era frumoasă Lavinia? La început mi se păruse că nu, dar nici o femeie nu e în mod absolut frumoasă sau urîtă pînă n-o cunoști. Căprioara nu fusese frumoasă cînd o întîlnisem? Cînd mă părăsise însă descopeream cît e de urîtă. Există, cum știm de fapt foarte bine toți, frumuseți ascunse. Dar și urîțenii la fel de bine ascunse, aparențele, cum se zice cu îndreptățire, sînt înșelătoare. O pură anatomie nu ne poate spune mare lucru, deși prima noastră reacție se produce comițînd o dublă eroare, datorită iluziilor pe care le investim brusc într-un chip zis frumos, și repulsiei la fel de instantanee întîlnind un chip urît. Dar cine poate nega că un chip poate fi frumos pentru că e urît? Și altul urît tocmai fiindcă e atît de frumos? Nu se poate explica astfel de ce, de pildă, o urîtă găsește un superb bărbat și una frumoasă uimește pe toată lumea acceptînd unul și bătrîn și idiot și bețiv și infidel. Frumusețea și urîțenia fizică se metamorfozează și se retrag în fața unor realități sufletești care spectatorului îi scapă. Lavinia, după ce am cunoscut-o mai bine, era deosebit de frumoasă. N-o pot descrie; o brunetă gravă și liniștită, fără vreun cusur fizic, cu o expresie izbitoare de căldură umană și devotament care îți spunea din prima clipă, dar fără emfaza bigotă a unor soții, ci cu prietenie: sînt dăruită bărbatului și copiilor mei; dacă vrei să ții la noi toți împreună, te vom iubi și noi. Ceea ce se și întîmplase. Casa lor, orele de sîmbătă seara pe care le petreceam împreună erau pentru mine, cum am mai notat aici, locul de refugiu, oaza în care reveneam să mă odihnesc și să uit de nisipul deșertului vieții mele afective. Asta nu însemna că nu încercam să-i tulbur, cum făcusem acum relatîndu-i lui Ciceo strania comportare a luminii în aparatele de experiență, fără să fiu însă inițiat, ca un fizician, în acest fenomen. Speculațiile îmi aparțineau.

CAPITOLUL VI

„Da, Lavinia, zisei, Dumnezeu e ilogic și acauzal. S-a spus asta timp de două mii de ani (avem dovezi destule, de pildă, așa-zisa lui dreptate, sau flagrantele lui nedreptăți; Abraham căruia îi cere să-și jertfească fiul ca să-i dovedească credința e o istorie naivă, de adormit popoarele, în realitate n-a venit nici un înger care să oprească mîna fanaticului, copilul a fost înjunghiat și nu numai o dată în timpul erei noastre și fără ca această jertfă să folosească cuiva), dar l-am și interogat adesea și aceia dintre noi, care se credeau cuprinși de starea de grație, ne-au răspuns totdeauna că nu putem, cu mintea noastră, să pătrundem ceea ce e de nepătruns. Dar acum am început să dăm de urmele lui și ce credeți că a făcut cînd i-am forțat cîteva secrete? A fost *silit* (ăsta e cuvîntul!) *să se arate*. Cum? Să-ți povestesc, Lavinia...” Și reluai speculația fantezistă despre jocul de-a v-ați ascunselea al luminii. Copiii ascultau și ei curioși acest basm modern din care nu se întruchipa însă nimic care să-i fascineze, că lumina ba apărea, ba dispărea, nici o minune, asta puteau face și ei cu o lanternă... Lavinia, ca și soțul ei, arăta incredulă, dar nu anxioasă. La urma urmei, părea ea să spună, totul poate fi adevărat, dar întrucît ne-ar schimba chestia asta destinul? Tot vom muri! Și atunci? „Vă amintiți vîlva pe care a produs-o descoperirea radiumului? reluai eu. A fost după aceea studiat și ce s-a aflat în legătură cu radioactivitatea sa intensă? Întîi că atomii săi se dezintegrează într-o manieră foarte ciudată, deși nucleele sînt absolut identice, unele explodează, altele nu. Conform cărei determinări? Am putea fi tentați să emitem ipoteza că între cele două nuclee ar exista o deosebire pe care noi n-o observăm, dar alte cercetări au silit pe fizicieni să admită ipoteza indeterminării, manifestată și în alte fenomene, cum ar fi cel al tranziției cuantice. Dar nu asta e atît de frapant în comportarea radiumului radioactiv. I s-a descoperit periodicitatea dezintegrării, care, după cum o să vedeți, ne dă de gîndit. Avem în față o astfel de

pietricică radioactivă să zicem de două grame. S-a calculat atît de exact timpul dezintegrării ei încît s-a înscris cifra 1590 de ani, cînd din două grame mai rămîne unul, pietricica se reduce adică la jumătate. După alți 1590 de ani, se reduce iar la jumătate. Și așa mai departe, după fiecare perioadă, din jumătatea care a mai rămas, se reduce jumătate. Da, dar asta e mereu, pînă la sfîrșitul lumii. Rămîne totdeauna o jumătate care se reduce la jumătate, timp de mii de miliarde de ani înapoi spre haosul infinitului mic. Cercetați, cercetați, parcă ne-ar spune «cineva» cu ironie, că o să vă lămuriți buștean." „Adică acest «cineva» cine ar fi?" zise Lavinia. „Hm! Cineva care «știe»." „Mă îndoiesc, zise Ciceo deodată decis să nu accepte inacceptabilul. De «știut» nu știm decît noi. Astea sînt fenomene din mecanica universului, care oricît de misterioase ar fi, tot fenomene mecanice rămîn. Universul n-a dat pînă acum ceva mai bun decît omul. Restul e un joc orb al energiei, cauzal sau acauzal, din care, e adevărat, am ieșit noi. Cum am ieșit, e interesant de aflat, recunosc, dar parcă..." Și tăcu. „Dar parcă, ridică el glasul, tot mai mare chef am să beau un pahar de vin decît să-mi sparg capul cu... *apeironul*!"

Și îl și bău, cu sete, acel pahar, demonstrativ. Copiii, care știu cînd tatăl are humor, rîdeau. „Așadar, Ciceo, zisei, nu vrei să mergi mai departe." „Nu!" răspunse el cu același glas prin ale cărui modulațiuni copiii discerneau ceva nespus de vesel, încăpățînare infantilă, asemănătoare cu a lor, furie instinctivă împotriva agresiunii acestui *apeiron*. „Nu, repetă el, fiindcă și așa, în ceea ce mă privește, sînt furios pe savanți că m-au silit să aflu că cerul nu e mai înalt de două-trei sute de kilometri. Eram mult mai fericit cînd credeam că e fără limite, decît acum cînd știu că e doar o pojghiță și dincolo de el, vidul, un întuneric încărcat de porcării mortale, iradiații care ar ucide într-o clipă pe oricine ar încerca să intre în el. Ce-am aflat? Că sîntem prizonieri într-un ocean de gaze. Parcă mă și sufoc cînd mă gîndesc, în timp ce înainte mintea îmi zbura fără hotar și cerul era lăcașul minunilor." „Ești un om de tip medieval, zisei, refuzi să accepți că pămîntul se mișcă." „Da, știu, Galilei, *e pur si muove*[1], pînă la urmă o să-mi spui, Petrini, că vreau să ne

[1] *Și totuși se mișcă* – frază atribuită matematicianului, fizicianului și filozofului italian Galileo Galilei în 1633, după ce a fost obligat să își retragă afirmațiile heliocentrice. La momentul respectiv, sistemul favorizat de instituțiile religioase era cel ptolemeic, în care Pămîntul era centrul

retragem prin păduri, să bem lapte de iapă și să ne radem cu o bucată de coasă. Vreau doar să spun un lucru simplu, că aflînd că cerul care mi-a încîntat copilăria nu mai e același, nici eu n-am mai rămas același, în timp ce bunica stătea și se uita la el ceasuri întregi în șezlongul ei, fericită. Iar eu gîndesc, chiar cînd e albastru ca peruzeaua: e frumos, dar dincolo de el e un întuneric de smoală. Iadul!" „De ce, zisei, e firmamentul. Orion, o catedrală de lumină, Calea Lactee..." „Da, galaxiile, niște melci, despre care ni se spune acum că fug unele de altele cu mare viteză... Încotro dracu fug? Cică universul e în expansiune." „Ai vrea să fie fix?" „Bineînțeles! Adică să fie în mișcare fixă, cum e soarele și planetele. Asta mai merge! Sau cum sînt norii, care se mișcă, dar nu dispar, nu sînt în «expansiune». Cred că savanții ăștia s-au țicnit la cap. Am auzit de unul care a vrut să pună *Totul* într-o ecuație. Să arate că un măr din care tai felii e cît pămîntul. Un polonez! Pînă la urmă a înnebunit! Ăștia totdeauna au vrut să arate că sînt mai grozavi decît alții, au format o dietă în care orice deputat putea avea drept de veto asupra majorității. Și atunci inamicul a găsit un trădător care a zis veto și le-a invadat țara." „Da, zise Lavinia, lui nu-i plac chestiile astea! Într-o zi am găsit la Consignația un binoclu mare de cîmp, nu voiam să-l cumpăr, dar m-am uitat prin el și l-am luat. Îți aducea o casă de la un kilometru chiar sub nas, vedeai prin fereastră ce fac oamenii în ea ca și cînd ai fi fost cu ei în odaie. Și într-o seară m-am uitat cu el la lună și l-am strigat: Ștefane, vino să vezi luna de aproape, e extraordinar. Dar el: nu vreau să văd luna de aproape. Dar de ce? Așa! Las-o acolo unde e... să stea acolo unde-o știu eu! Și n-a vrut, dar copiii mureau de curiozitate..." „Da, zisei, a spus adineauri ceva foarte adevărat, că omul nu mai e același după ce descoperă ceva. Asta într-adevăr ne poate neliniști: dacă nu mai e același, e în bine sau în rău? Înainte omul era mai mult un aventurier în căutarea fericirii, astăzi a devenit un aventurier în spirit, vrea neapărat să afle, cu mijloacele științei și nu prin pură speculație filozofică, cine e, ca să poată ști ce-o să devină. Dar deja această aventură ne costă – o insecuritate mai mare, pe care nimic n-o compensează, fiindcă marile puteri au pus mîna pe acele descoperiri ale savanților, cu ajutorul cărora își pot nimici adversarul în cîteva minute. Cu această perspectivă, e clar că nu mai putem contempla,

universului și toate corpurile cerești orbitau în jurul lui. *(it.) (n. r.)*

fermecați, Orionul. Dar nu mai putem da înapoi, e prea tîrziu! Unii spun asta cu exaltare: nimeni nu mai poate da înapoi roata istoriei, incluzînd în asta și progresul științelor, o binefacere! Da, dar și o neliniște mai mare. Cum o să ieșim din această aventură fără precedent, chiar în ipoteza că omenirea va ști să înlăture amenințarea bombei cu hidrogen? Vreau să spun, în afara pasiunii de a cerceta, ce ne mai place să facem? Fiindcă tocmai ascultam astăzi la radio un fel de prelegere, pe care individul o ținea cu aerul cel mai firesc din lume că spune ceva util și rațional: cum să ne organizăm timpul liber! Fără să-și dea seama că farmecul timpului liber tocmai în asta constă, să nu-l organizezi, fiindcă din clipa aceea a încetat să mai fie liber. Timp liber înseamnă să faci ce vrei, adică să dai curs în voie oricărei tentații, fără sentimentul de culpabilitate că în felul acesta îl pierzi, acel timp. Sigur că în timpul tău liber poți organiza, să zicem, o excursie, dar numai dacă ai chef. Ai zice că nici nu merită să iei în seamă asemenea prostie, dar sînt și oameni care după orele de muncă nu simt bucuria disponibilității, ci un fel de vid, cu atracție spre ceea ce «organizează» alții, aranjamente, întîlniri undeva, și tocmai lor li se adresa individul de la radio, în loc să-i lase în pace să descopere singuri ceea ce i-ar încînta să facă. Ideea din subtext era, desigur, grijulie, nu cumva omul fără timp liber organizat să facă vreo prostie, să agațe vreo fată pe stradă, să se îmbete sau să facă scandal. Aici e temerea: perfecta organizare a vieții omului de mîine, cu diminuarea puterii imaginative și dispariția artelor. De pe acum muzica simfonică a părăsit armonia și excelează în disarmonie, producînd asupra ascultătorului nu vechea magie, ci o tulburare nervoasă depistată de medici drept nocivă, iar pictura a căzut în decorativ. Chagall, Picasso, Chirico, Dali sînt ultimii mari pictori, iar sculptura s-a abstractizat și ea, în căutarea «esențelor». Desigur, esența formelor poate ispiti, dar în practică ele se confundă, un cap de femeie reprezentat printr-un ou ne duce cu gîndul și la un ou, reprezentat printr-o femeie. N-ar fi rău dacă am gîndi: femeia e un ou, dar o găină e mai degrabă un ou decît o femeie și încă acest arbitrar al esențelor ne-ar deranja cel mai puțin dacă n-am gîndi: prostia asta poate s-o facă și un copil! – ceea ce a și dus la admirația mîzgăliturilor copiilor și a artei primitive.” „Ba să spun drept, mie îmi place arta primitivă, zise Lavinia. Mă amuză, dimpotrivă, are multă imaginație.”

„Drept să-ți spun, zisei, nu știu ce să-ți răspund, dar dacă mă pui la ambiție îți fac și eu, din lemn, un vrăjitor african de care poți să te și sperii, nu numai să te amuzi. Dar dacă mă pui chiar să imit, cu modelul alături, un Moise, de Michelangelo, îți declar că nu pot oricît m-aș strădui, după cum nici o frază mozartiană, în timp ce o simfonie modernă m-ar ispiti, fiindcă sunetele ei nu exprimă nici un mister, adică nici o coerență...” „Poate că n-o sesizăm noi?! zise Lavinia. Pe primăvară eram la București într-o sîmbătă și ne-a invitat o cunoștință la un concert în care se cînta pentru întîia oară la noi ceva de Enescu.” „*Dixtuorul*”, zise Ciceo. „Da, ceva cu suflători, dar parcă nu erau nici flaute, nici clarinete, un fel de bețe. Dar nu erau nici fluiere, fiindcă se sufla în ele dintr-o parte. Dirija Silvestri. Ti-ti, ti, fî, fî, fî, su-șu-sum, fi, fi, fi, n-am înțeles nimic, da’ nu numai eu, nici n-a durat cîteva minute și totul s-a terminat. Sala, gheață! Nici un fel de aplauze, o tăcere neobișnuită la noi, unde se aplaudă atît de ușor. N-aveai ce să înțelegi, fiindcă îndată ce suflătorii ai fi zis că voiau să închege o melodie, cum spui tu, cît de cît coerentă, dirijorul o reteza brusc și iar o luau de la cap cu și-su-su și fi-fi-fi! Și atunci se întoarce Silvestri spre sală, era la Ateneu, și zice: domnilor, e o piesă grea, deosebit de bogată și dificilă, permiteți-mi s-o mai cîntăm o dată. Și a cîntat-o! Același lucru, oricît ai fi fost de atent și tot nu puteai să distingi vreo temă melodică. S-a aplaudat ici-colo. În pauză, puțină jenă printre melomani. Văd că vine spre noi cunoștința care ne invitase, era cu nevasta, aveau locuri în altă parte. «Ei, zice el asudat, roșu la față. V-a plăcut?» «Nu», zic eu. «Nu v-a plăcut, sau n-ați înțeles?» «Am înțeles perfect, zice Ștefan, dar nu ne-a plăcut!» «Da?! spune cunoștința noastră. Mie și-acum îmi bate inima!» Și își făcea vînt cu batista, atît de tulburat era. Așa că vezi!” „Lavinia, am o bănuială, zisei surîzînd. Nu cumva cunoștința voastră era compozitor?” „Nu știu, era compozitor, Ștefane?” „Da, zise Ciceo, un tînăr compozitor.” „E normal! zisei. Între ei, compozitori, pictori și chiar romancieri, se înțeleg perfect. Nu mai fac artă pentru marele public, ci numai pentru ei înșiși.” „Totuși Enescu e mare, zise Lavinia, și nu numai în *Rapsodii*. Și poate că într-o zi o să ne placă și *Dixtuorul*.” „Nu zic că și mie îmi place *Pasărea de foc* a lui Stravinski, dar n-aș lua-o cu mine într-o insulă, pe un disc, dintre cele zece la care m-ar constrînge ipoteza unui exil”, răspunsei.

„*À propos*, zise Ciceo, ai mai fost pe la București? Și fiindcă nu răspunsei îndată, copii, zise, gata, la culcare.” Nu întîrziară să se ridice decît atît cît să arate că nu se supun ei numai la un singur îndemn. Trebuia să vie un al doilea, apoi o amenințare, apoi întîrziatul în sărutări care trebuiau să fie atît de tandre și insistente încît Ciceo, dar mai ales Lavinia să-și iasă ușor din pepeni: haide, dragă, ajunge odată, și le smulgea brațele strîns încolăcite de gîtul ei și le ardea una la fund, chiar scoasă de-a binelea din sărite. Fetița și băiatul o ștergeau chicotind...

CAPITOLUL **VII**

Erau excedați de dragostea copiilor în timp ce eu trebuia să îndur în fiecare seară arsura unui gînd care mă făcea să-mi imaginez pînă la halucinație o scenă ale cărei detalii îmi alungau somnul și îmi făceau sufletul prizonier fără scăpare: Silvia mea stătea la masă cu un străin și trebuia să vadă apoi cum e dusă la culcare și mama ei se retrăgea în dormitor cu acel străin. Astfel, singurică, fetița mea trebuia să adoarmă de fiecare dată cu o nedumerire în sufletul ei inocent: unde e tata? Și mama, ce face ea acolo cu omul ăla și nu doarme cu mine? Cum se apăra ea de această nedumerire? Putea ea apoi, în timpul zilei, să mai fie veselă și încrezătoare? Mai putea ea surîde? Tandrețea ei spontană mai putea țîșni? Și să se adreseze cui? Tatăl nu era aproape și venea s-o vadă doar duminica, iar pe mama trebuia s-o vadă cum îi servea acelui om ceaiul, dimineața, cum se gătea apoi să plece de-acasă și pleca împreună cu el cu mașina, pentru ca la întoarcere să-i pună supă în farfurie, să stea de vorbă cu el, nu mai terminau de vorbit! „Da, îmi mărturisea ea, ei vorbesc, ci nu mai termină, ci cu atîta vorbă!" și alteori seara să se gătească „se gătește mama, se uită în oglindă, ci nu mai termină, ci, ci cu atîta gătit" și s-o lase singură, să se ducă la „o recepție". „Des?" „Nu prea des, ta-taaa, dar..." „Dar ce?" Nu mai știa ce vrusese să spună cu acel dar... „Dar mama te iubește, se poartă frumos cu tine!" „Da, dar..." „Ei, ce mai e?" „Se ceartă cu Mircea..." Vasăzică așa îi spunea ea acelui Mircea, pe nume! Adevărat, cum i-ar fi putut spune: tată în nici un caz, domnul nu, dar nici nenea! „Ei și? Se întîmplă să se mai și certe lumea..." „Da, ta-taaa, dar, ci nu mai termină cu atîta certat..." „Chiar?" Nu răspundea. Era clar, nu se certau des, nu se duceau des la recepții, dar atunci cînd se certau și se duceau la recepții erau împreună și pe ea o uitau.

În acele ore, bune sau rele, mama nu mai era a ei. Și nu mai era a ei nici cînd o duceau la culcare și ei doi rămîneau singuri. „Tata se gîndește la tine tot timpul, îi spuneam, și cînd o să te faci mai mare o să poți veni la mine și să stăm tot timpul împreună.” Atît, nu riscam să-i spun să vie de pe acum, s-ar fi putut să n-o mai văd niciodată, căci timpul cînd ea ar fi ajuns la vîrsta să opteze era incomensurabil, și ruptă de mine atîția ani s-ar fi înstrăinat de mine și opțiunea ar fi fost cu totul nesigură. „Să nu-i spui mamei ce vorbim noi! E un secret al nostru. Vom fi numai noi doi, tata nu se mai însoară.” „Ta-taaa, dar de ce nu vii și tu mai des?” „Eu stau departe, mi-e greu să viu.” „Păi ia trenul!” „Iau eu trenul, dar am serviciu și nu pot lipsi decît duminica.”

Ne plimbam prin oraș, ca mai înainte, dar un alt oraș, cu mari bulevarde și cu o nesfîrșită mulțime de oameni pe străzi. Trecuse mult timp pînă să mă liniștesc, pînă să-mi dau seama că nu mai era nimic de făcut, sufletul Silviei era deja scindat, tata rămăsese el ta-taaa, dar cu mama se întîmplase ceva, n-o iubea numai pe ea, ci și pe Mircea, care și el se purta frumos cu ea, dar... Ascundea multe acest *dar*, însă am înțeles că mica ei ființă se apăra bine, era veselă, mînca și dormea bine și încetul cu încetul se blindase împotriva a ceea ce la început o nedumerise, că nu mai putea să se încreadă în întregime în dragostea mamei, se îndepărta de ea, încolțeau în inima ei singurătatea și independența, sentimente premature, dar nu apăsătoare, ba chiar îi plăceau, începuse să fie obraznică și încăpățînată, își retrăgea și ea afecțiunea pentru mama exact în măsura în care și mama și-o retrăgea pentru a i-o dărui lui Mircea, exasperînd-o pe Matilda, iar acel minus din viața ei zilnică, tata, n-o făcea să sufere, dimpotrivă, ai fi zis că îi părea bine, iar împrejurarea că erau trei care se ocupau de ea îi sporea sentimentul de independență și libertate. Totul era în faza inocenței. Dar ce-o să se întîmple mai tîrziu? Și iar mi se strîngea inima: dacă în sufletul acestui copil, silit să afle de timpuriu prea multe, nu va apărea ceva dur împotriva oamenilor, cinismul, ironia necruțătoare, neîncrederea în fidelitate și răceala în iubire?! Și mă străduii multă vreme s-o vorbesc de bine pe mama ei, s-o asigur că numai pe ea o iubește, că și Mircea e un om bun. „Ci, ci tata, Mircea are doi băieți mari, ci sînt studenți în Anglia... Ci dacă și eu o să învăț bine, ci mă trimite și pe mine în Anglia!” „I-auzi! Mai e pînă atunci. Pînă atunci ori moare măgarul, ori piere samarul.”

„Ci nu înțeleg!" „Ci mi-e greu să-ți explic!" Vrusesem să-i spun că pînă atunci ori nu va mai fi în situația s-o poată trimite și pe ea în Anglia, ori se va despărți mama ei de el și-o să fim iarăși împreună.

Gîndisem cîtva timp acest lucru, fără să mă bizui la început pe vreo certitudine, în afara faptului că surprinsesem adesea o nostalgie pe chipul Matildei. Odată despărțiți, ura ei împotriva mea se stinsese și urmase o tăcere asemeni unei vetre în cîmp care a devenit deodată cenușă și asupra căreia s-au lăsat, misterioase, dar nu moarte, marile tăceri ale haosului, lumea străină de efemerele noastre patimi, cerul înstelat, noaptea vie cu adierile ei de vînt foșnind prin ierburi, în mijlocul cărora numai omul poate fi împăcat, gîndind: să uiți totul, să nu uiți nimic, și să nu-ți pese. El singur poate purta în suflet pacea, conflictul, nepăsarea, liniștea, zbîrlirea, pieirea, dispariția cu obrazul lipit de mama lui, pămîntul, pe suprafața căruia strîngînd în mîini bulgării, poate muri rînjind cu sfidare sau cu dragoste care să-l facă din ticălos, frate al tuturor extincțiilor. Matilda se pomenise silită să se gîndească singură (adică fără mine) la ceea ce făcuse. Chiar la prima mea vizită, după șase luni (fiindcă îmi era insuportabil gîndul să-i mai văd vreodată chipul), o găsisem veselă și cu priviri care se fixau asupra mea ca odinioară, fără să se sinchisească de bărbatul ei care era de față, ca într-un joc ce reedita parcă în mod straniu situația în care ne aflam noi doi cînd ea era măritată cu Petrică.

Pînă ce într-o zi îmi dădui seama că nu mă iluzionam. Mă primi ca altădată în orele ei de mare expansiune a sufletului și chiar reedită într-un anume fel scena de pe vîrful dealului cu Petrică. Desigur, soțul ei nu se urcă în vreun copac, ci își păstră o impenetrabilă și calmă figură. „Tu ai luat masa undeva?" mă întrebă. „Nu", zisei, deși mîncasem. „Nici noi, Mircea abia a venit" (de unde venise? Era duminică, a, da, ștabii ăștia sînt adesea chemați nu numai duminica, ci și la miezul nopții!). Mă invită deci la masă și acceptai.

Silvia însă avu o comportare neliniștitoare, în timpul mesei începu să se joace cu lingura în supă, să se fîțîie pe scaun, să clefăie interminabil carnea în gură și să arate o surzenie totală față de amenințările mamei. Surprinsă, scoasă din sărite, pînă la urmă, Matilda o plesni, dar Silvia nu se tulbură cîtuși de puțin, vărsă paharul cu apă pe masă și expresia de impertinență de pe chipul ei nu se șterse. „Ce e cu

fata asta? exclamă Matilda uluită, e din zi în zi mai obraznică. Victor, ia urecheaz-o tu nițel, o fi crezînd că dacă ești tu cu ea, o să-i iei apărarea." „Silvia, zisei, ce e prostia asta? Ai șase ani, nu mai ai patru, ești fată mare!" Și o luai în brațe de pe scaun și o pusei pe genunchi, dar corpul ei era țeapăn, expresia de înstrăinare, nu-și mai lipi cu tandrețe capul de obrazul meu. Da, copilul nu mai era cu totul inocent, era clar că simțise nefirescul invitației maică-sii și nu-și putuse exprima prin cuvinte dezacordul; îl exprimase însă în felul ei. „Bine atunci, eu am plecat, zisei, dacă nu-ți place să stai cu mine la masă." Nu era un reproș, și nici nu-i spusesem aceste cuvinte ca să-i sugerez vreo mîhnire din parte-mi, scontînd un regret din partea ei. Încă de la această vîrstă apar în noi stări psihice foarte coerente și de mare inerție, nu pot fi deplasate nici prin vorbe, nici prin amenințări și nici prin pedepse. Mîhnire însă simțeam și într-adevăr trebuia să plec dacă nu voiam să-i fac ei și mai mare rău. Avea dreptate, locul meu nu era acolo, micul ei suflet nu accepta amestecul, ca și cînd, cunoscînd-o bine pe maică-sa cu antenele instinctului, ar fi intuit *eroarea* în care ne-ar fi atras pe toți într-un joc în care ea refuza să intre.

„Mergi cu mine la plimbare?" o întrebai ridicîndu-mă. Dădu din cap scurt cu privirea imobilă: nu! Nici nu trebuia s-o întreb, era clar că nu putea atunci să mă ierte pentru că acceptasem să iau masa cu maică-sa și cu Mircea. „Victor, zise Matilda, merg eu la plimbare, am să-ți spun ceva!" Silvia se însenină cînd auzi și deodată îmi surîse: „Pa, tata, ci cînd mai vii?" O luai iar în brațe, o sărutai, spusei bună ziua lui Mircea și o așteptai apoi pe Matilda în stradă.

Știam că n-avea nimic să-mi spună și dacă avea nu acum îmi va spune, voia doar să-și dea seama pentru început dacă mai puteam comunica. Nu greșeam, ne plimbarăm vreo două ore și într-adevăr nu-mi destăinui nimic. Schimbaserăm însă mii de cuvinte, aproape în șoaptă, cuvinte incolore, ca niște etichete pe sticle goale, care nu se mai ciocneau între ele, nu mai scoteau scîntei ca altădată, ci ne picurau doar o mare liniște în inimă, o mare destindere și o vagă, o nedefinită și lipsită de temei speranță. Dacă o mai iubesc. Desigur, îi spusei. Ca și la început. Da, și ea simțea același lucru. Se mira cum de-am ajuns noi aici. „O fi vreun blestem", zisei. „Și eu m-am gîndit, zise. Să-ți spun un secret: nu-l iubesc pe Mircea." „Știu că nu-l iubești!"

„Dar mă iubește el ca un nebun!" „Da, știu că te iubește ca un nebun!" „Lucru pe care nu l-am simțit la tine decît la început." „Nu l-ai simțit nici la început, ți s-a părut." „Nu-nu! Altfel nu-l lăsam pe Petrică." „Da, ai greșit că l-ai lăsat! Mi-ai spus-o de atîtea ori." „Nu, voiam un copil și am avut bănuiala că Petrică, cu boala lui, nu putea să mi-l dea." „Mai bine, putea ieși un copil cu ereditate încărcată." „Nu, m-am interesat, boala asta nu e ereditară." „Parcă poate cineva să știe cu precizie totală ce e ereditar și ce nu e! Deci am dreptate, m-ai iubit cu premeditare, ca să faci un copil." „Și eu! Te-am iubit, dar n-a lipsit și premeditarea." „Nu, nu m-ai iubit deloc și asta s-a văzut îndată ce ne-am căsătorit." „Să-ți spun un secret!" „Încă unul?" „Da, eu nu pot să iubesc!" „Știu că nu poți să iubești. Dar îți ieși din fire cînd celălalt încetează și el să te mai iubească." „Da, îmi ies din fire, nu pot să trăiesc fără să fiu iubită!" „Mare descoperire! Cine poate trăi fără să fie iubit?" „Tu, de pildă, n-ai nevoie și tu știi asta și am început să te urăsc cînd am descoperit acest lucru." „Da, fiindcă am rămas la părerea că rolul femeii e să iubească și să întrețină flacăra iubirii, de-aia i-a dat natura frumusețe și farmec." „Și al bărbatului? El ce rol are?" „S-o ocrotească! De-aia e înzestrat cu forță și echilibru." „Da, vezi, nu ne-am înțeles!" „Nu există înțelegere!" „Nu?" „Nu!" „Atunci ce există?" „Există iubire, acolo unde ea se naște, există și înțelegere. Sînt legate. Desigur, nu lua asta în sens absolut, nu totdeauna unde există iubire există și înțelegere. Spun doar că e greu de conceput că doi oameni care nu se iubesc se pot înțelege. Tolstoi se întreba: ce-i ține pe oameni în viață? Răspunsul cred că e al lui, nu al meu: iubirea. Asta în mod absolut și nu neapărat doar în sens creștinesc și nu exclusiv între sexe. Poți, de pildă, iubi omenirea, sau natura, sau doar copiii, sau animalele, fiindcă fără iubirea de ceva am redeveni fiare. Sau și mai rău, am ajunge să ne iubim doar pe noi înșine, devenind monștri. Nu e adevărat că tu nu poți iubi, fiindcă altfel n-ai mai da naștere la iubire în altul. Ar însemna că te iubești mult pe tine, lucru respingător, care nu poate atrage decît tot pe un ins respingător. Or nici primul tău bărbat, nici Petrică, nici eu și nici acest Mircea nu sîntem niște inși respingători." „Toți ceilalți da, nu sînt, dar tu ești." „Da, se poate ca tu să nu fi văzut în mine decît ceea ce am respingător. Toți avem în noi ceva care stîrnește repulsia, dar nu uita că și virtutea (vorbesc de

cea adevărată) poate fi respingătoare pentru un ticălos." „Deci eu sînt o ticăloasă!" „Da, cam ești!" „Și totuși mi-ai spus că mă iubești încă! Iubești o ticăloasă?" „Iubești un ins respingător?" „Da, cu speranța să-l schimb!" „Nu s-ar zice că ai avut vreodată în suflet speranța! Sau mai bine zis ai vrut să mă schimbi prin distrugere, prin anihilare!" „Ha-ha! Ai văzut tu destul în tine un om a cărui trufie nemăsurată pretindea să i se ridice în fiecare zi cîte o statuie." „V-ați emancipat și iată ce iese din voi!" „Da, nu mai vrem să vă gîdilăm la tălpi." „Călătorie sprîncenată spre ținta voastră, visul uitat al matriarhatului. Oamenii de știință au descoperit că sînteți mai vitale decît noi și o luați în serios. Vitale, da, dar nu în spirit, unde produceți numai dezordine." „Și voi nu produceți. Războaiele le facem noi!" „Războaiele le face Dumnezeu și se clocesc și în ura dintre bărbat și femeie."

Matilda căscă îndelung și cu mare voioșie. „Mă dor picioarele, zise, hai să intrăm undeva și să bem o cafea, continuăm acolo!... Orice aș fi crezut, zise ea apoi după ce intrarăm într-un mic bar și ne așezarăm, că poți să ajungi, afară de contabil." „N-am *ajuns*, zisei, fiindcă n-o să rămîn contabil *jusq' à la fin de mes jours*[1]." „Tot mai speri?" „Nu *sper*, sînt sigur!" „Dacă ai accepta ca Mircea să se ocupe de cazul tău, ar fi atît de simplu și n-ai mai sta în acest post nici măcar o săptămînă. Situația nu mai e aceeași ca acum cinci ani!" „Hai sictir!" „Asta e o prostie! Între oameni civilizați lucrurile astea se aranjează. Oricît am vrea noi să credem că sîntem despărțiți, în realitate nu sîntem și nu putem fi total despărțiți. Chiar dacă n-ar exista Silvia. Fosta soție își ajută fostul soț, fostul soț o ajută și el pe ea, actualul soț îl ajută și el pe fostul soț... E normal! Iubesc amîndoi aceeași femeie... (Mi-ai spus că mă iubești ca la început!) Dar cînd mai există și un copil?!" „Aha, de-aia m-ai invitat tu la masă! Formăm aceeași familie?" „Nu fi prost! Vreau să spun că avem interese comune! Nu ți-ar plăcea ca Silvia să știe că tatăl ei e profesor universitar?" „Ba da, dar Silvia va afla și cui datorez eu această favoare, lucru care mi se pare scabros! Prefer să știe că voi fi iar universitar prin propriile mele sforțări!" „Dar Silvia nu va ști niciodată!" „Întîi că va ști, fiindcă îți ghicesc gîndul: pace și armonie între noi trei, lucru imposibil, fiindcă nu se poate uita că acest ștab mi-a luat copilul, în timp ce știa că el mai avea doi. Și pe urmă chiar

[1] pînă la sfîrșitul zilelor mele *(fr.) (n. r.)*

dacă Silvia nu va ști că Mircea *m-a ajutat*, o să știu eu, și asta îmi face scîrbă! Mai bine și-ar fi făcut altă dată datoria și nu m-ar fi lăsat să fiu condamnat. M-a lăsat! Și în timp ce eu eram la ocnă, pregătea terenul să-mi ia copilul." „Nu el ți l-a luat, ci eu!" „Și asta crezi că se poate uita?" „Am să repar această greșeală cum o să pot, o să ți-o trimit pe Silvia în vacanțe de cîte ori o să vrei, și cînd o să se facă mare nu va mai fi problema că fetița ți-a fost luată. Pe urmă tu o să te căsătorești și o să ai copiii tăi, ești în plină tinerețe, n-o să-mi spui că o să te resemnezi și n-o să-ți refaci viața!"

Așadar, asta era explicația stării ei de spirit, totuși vrusese într-adevăr să-mi spună ceva ieșind cu mine la plimbare. Ce nu mergea?! Ce primejdie simțise că o amenință? Nu era o enigmă, Silvia se îndepărta de ea, fie că își descoperea tatăl, deși se spune că asta vine mai tîrziu, fie că o făcea de pe acum să plătească, ghicindu-i în mod obscur vinovăția de a fi adus între noi un străin. Deci nici întrebările dacă o mai iubesc nu fuseseră atît de goale. O ispitii: „Consider viața mea refăcută, nu mă interesează să mai trăiesc de-aici înainte cu o femeie în aceeași casă!"

Dar cu ea? Acest lucru nu-l afirmai. Își aprinse o țigară și gîndii că mîinile îi tremurau, dar nu un tremur perceptibil, mai degrabă o anume disarmonie în mișcările degetelor. Ce bizar, credeam că m-am despărțit de ea definitiv și iată că a fost suficient ca Matilda să se apropie iar de mine, chiar în acest fel care nu mă îndreptățea cu nimic să-mi fac iluzii, ca să uit tot ceea ce îmi făcuse și să-i sugerez, prin declarația mea, că voi trăi singur, că oricînd se poate întoarce. Chiar doream această întoarcere? Desigur, însă în condiții ideale: să revină la starea ei de dinaintea căsătoriei noastre, lucru care nu mi se părea imposibil, atît de încredințat eram că mă iubise cu adevărat, în cei doi ani, că eu rămăsesem același și că schimbarea ei ulterioară era inexplicabilă, străină de ea, nefirească, asemeni unei maladii misterioase de care, după divorțul nostru, se vindecase.

„Bine, îmi spuse, o să trăiești singur în casă, deși eu nu cred, fiindcă nu te-ai desprins de tot de mine și nu poți iubi pe cineva cu rămășițele alteia în suflet, dar ce te împiedică să accepți propunerea mea? Crezi că e un rău mai mare să te lași ajutat, decît să aduni cifre și

să faci bilanțuri contabile opt ore pe zi, tu care arzi de dorința de a avea iarăși în față studenți, și să le vorbești despre ceea ce te pasionează? Lasă vanitatea deoparte, fă o separație între trecut și viitor și raționează: de fapt cine m-a dat pe mine afară din Universitate? În ultima instanță factorul politic, reprezentat printr-un anume Mircea, care din lașitate, așa și pe dincolo, poți să-i spui cum vrei, a închis ochii cînd trebuia să-i deschidă... Repet, ești îndreptățit să-l judeci cum vrei, fiindcă oricum ai dreptate!... Ei bine, acum, același om vrea să-și îndrepte greșeala, atît cît se poate, fiindcă anii de pușcărie nu mai poate nimeni să ți-i dea înapoi, înțelegi? *Nu te ajută*, îndreaptă o greșeală." „Ai vorbit tu cu el?" „Nu, zise Matilda hotărîtă, dar sînt sigură că poate și vrea s-o facă." „Deci, zisei, să-i ofer eu lui și ție o mai liniștită conștiință." „Nu fi naiv, crezi că atît el cît și alții se perpelesc în somn fiindcă ar avea ceva pe conștiință? Politica abstractizează faptele și le înlănțuie de la cauză la efect, asta s-a întîmplat pentru că altceva s-a întîmplat mai înainte și o să se mai întîmple cît timp oamenii vor trăi pe pămînt: toți sîntem vinovați, nimeni nu e vinovat. Pînă va apărea acea societate ideală în care fiecare vom plăti prompt pentru erorile noastre, o să mai curgă apă pe Dunăre, acum nici măcar dacă moare unul nu e oportun să-i răscolim erorile, fiindcă asta ar duce la descoperirea altor erori și asta la altele!... Ajungem departe! Și cine ar garanta că nu se vor produce astfel reacții imprevizibile, care ar stîrni nenorociri și mai mari, pe o scară chiar catastrofală." „Așa gîndește el?" „Da, așa gîndește. Și tu reacționezi ca și cînd n-am trăi într-o lume *dată* (nu cea mai bună, acum, dintre lumi, totuși dată, cu realitățile și legile ei brutale), tu gîndești mereu că există chiar acum posibilitatea unei lumi ideale și îi judeci pe oameni după această viziune a ta utopică." „Da, așa este, așa reacționez, dar instinctiv și nu rațional, fiindcă așa simte ființa mea că poate exista în armonie cu ea însăși. Rațional ai, adică acest Mircea, are dreptate, fiindcă altfel ar trebui să nu mai fie ceea ce este, asta e soarta lui, pe care și-a asumat-o și chiar dacă, să zicem, ar fi judecat și condamnat, el n-ar recunoaște că a trăit în eroare. *Nu erau erorile lui!* Sau aceste erori s-au născut din altele, mai mari, consecințe ale determinărilor politice, geografice și istorice, cu rădăcini extinse și adînci și foarte îndepărtate. Iar aspirația lui, a acestui Mircea, este să

ne însușim și noi ca indivizi ceea ce și-a însușit el și alții ca exponenți. Da, se face, poporul e înțelegător în totalitatea lui, el are o filozofie pe care o exprimă și cel mai umil individ anonim: *asta e situația!* Filozofia acceptării prin înțelegere. Chiar îl auzi pe cîte unul: ce era să fac, dragă, asta e situația! Așa gîndesc și eu rațional. Și totuși nu înțeleg, adică nu pot să-mi asum greșelile altuia, deși le înțeleg sau mai bine zis mi le explic. Mi-ar fi ușor s-o fac, dar instinctiv mă dau înapoi, fiindcă ar însemna, prin înțelegerea mea, să-mi dau girul pentru noi erori. Cine îmi garantează, ce forță, ce mecanism social constituit și eficace, că odată ce îmi dau girul (odată! într-o situație grea, excepțională) nu vom face apoi noi abuzuri de puterea și situația în care sîntem puși chiar și fără situații unice, dificile, *date*? Nu-mi garantează nimeni, fiindcă *legea* nu e încă zeiță, în această inevitabilă și dureroasă perioadă de tranziție. Singură ai spus că *nu e oportun* să judecăm chiar *toate* erorile. O să-mi răspunzi că asta nu e ceva nou în lume, de acord, sînt tot atît de filozof ca și acest Mircea, dar eu îmi asum alt destin și nu pot fi (nu din virtute, ci din neputință) complicele lui sau al oricărui altuia!" „Ce să zic, exclamă Matilda cu ironie, i-ai pedepsit de i-ai omorît!" „Da, știu, Petrică m-a învățat ceva pe vremuri în ale profeției, nu va trece mult și victime și călăi se vor întîlni la același banchet, vor ciocni unii cu alții paharul, vor petrece și se vor strînge reciproc de umeri cu emoția sinceră în suflet că sîntem toți oameni și erorile, de fapt, nu sînt ale noastre, sau sînt ale tuturor. M-aș alătura și eu, sincer vorbesc, la petrecerea aceasta a uitării generale, dacă, hm! Mi-e greu să-ți spun, o să mă mai gîndesc și dacă vă interesează (adică pe tine și pe Mircea) o să vă spun..." „Deci nu vrei!" zise Matilda. „Acum în nici un caz!" „De ce? Lasă teoriile și spune așa, omenește, ce te împiedică!" „A, da! exclamai și eu parcă aducîndu-mi aminte de ceva ca și cînd aș fi fost de acord că pînă atunci mă ținusem de teorii, străine de fapt de adevăratul motiv al reacției mele. În primul rînd, continuai, pentru că lucrez, și lucrez bine, al doilea, sînt informat ce se predă acum la Universitate în materie de filozofie, nu mă interesează. Am spus *acum* fiindcă sînt convins că lucrurile se vor schimba. *Atunci* aș putea chiar să accept ca *domnul* Mircea să îndrepte ceva din eroarea pe care n-a putut să n-o comită față de mine! Vezi ce înțelegător sînt! Nu sînt absurd!"

Și izbucnii în rîs!

Mă credeam, ca altădată, soțul ei, puteam rîde și jubila stăpîn, așa-zicînd, pe situație. Reacția ei însă fu de o brutalitate totală și absolută. Atunci, pe loc, nu zise nimic, urmă o tăcere înghețată și străină, ne ridicarăm de la masă și ne despărțirăm. Aparent goală de sens sau dătătoare de liniște, pace adîncă între două inimi înstrăinate, dar care s-au iubit odată, discuția mă lăsă cu un sentiment tulbure că eram amenințat fără scăpare. Această întîlnire fusese de mult pregătită, mi se propusese ceva și eu respinsesem orgolios această propunere. Acum mi se păreau ridicole replicile mele, ca și întrebările ei dacă o mai iubeam.

Dădui în cele din urmă din umeri. Dar duminica următoare găsii ușa închisă. Ieși doar, întru tîrziu, servitoarea, care îmi spuse că nu e nimeni acasă, au plecat undeva într-o excursie. Și cîteva duminici primii același răspuns. Înțelesei: n-aveam s-o mai pot vedea pe Silvia. Încercai zadarnic cîteva luni, cel puțin s-o prind la telefon. Cine e acolo? auzeam glasul cînd al Matildei, cînd al acelui Mircea, cînd al servitoarei. Matilda și soțul ei îmi închideau telefonul fără un cuvînt, iar servitoarea avea placa ei: nu sînt acasă, sînt plecați. Încercai nu duminica, ci în zilele lucrătoare, și anume dimineața, cînd știam că ei sînt chiar plecați. Dar servitoarea dădea din cap repetînd aceeași placă. Dar fetița? Unde e fetița? Și ea era plecată. Unde? Nu știa.

CAPITOLUL VIII

„**T**ot n-ai reușit s-o vezi? zise Lavinia după ce rămaserăm singuri. La urma urmei de ce nu accepți să te ajute și să te întorci la Universitate? Gîndește-te la copil, zău așa, ce poți să faci? Asta e situația!” „Și mie mi s-a întîmplat de multe ori în viață, zisei, să întîlnesc oameni care erau la un pas de izbăvire și mi se părea de neînțeles de ce nu fac pasul acela. Îmi vine în minte o comparație sau mai degrabă o întrebare: resorturile adînci ale ființei noastre pot fi ele întoarse la infinit? Învîrtim pe-ale ceasului pînă ce simțim că apare o rezistență. Atunci ne oprim. Prima mea bătaie zdravănă am primit-o cînd am întors ceasul lui tata pînă am obținut o mișcare infinită; da, dar ceasul a mai mers doar cîteva ore și pe urmă s-a oprit. Astfel fac și unii oameni (sau li se face!), nu simt, nu-și dau seama de clipa cînd apare în ei o rezistență: forțează, mai au apoi un timp oarecare iluzia că trăiesc, mănîncă, dorm, chiar rîd, dar de fapt sînt morți. N-aș putea să spun cu certitudine că chiar aș muri sufletește dacă aș accepta să-i fac pe plac Matildei și acestui Mircea, căruia i se pare că a întemeiat o dinastie și n-ar vrea să figureze în arborele ei genealogic numele unui oarecare individ, contabil de meserie, fost soț al alteței-sale Matilda și tată bun al principesei Silvia. Adică cum? Ai divorțat-o pe alteța-sa Matilda de un contabil? Chiar așa? A fost măritată și a făcut copil cu un contabil de la *Oraca*? Hm! Hm! Hm! Nu e bine! A, profesor universitar?! Da! Uitînd că atunci cînd faptul era posibil, cînd am ieșit *afară* și *eu* am cerut acest lucru, m-a dat afară din birou. Nu spun deci că s-ar putea întîmpla ca resorturile mele adînci să fie amenințate acceptînd să colaborez cu acești snobi bizari care au și început să se creadă eterni, dar spun că rezistența pe care o simt e reală și profundă. De ce să risc eu s-o forțez? O să-mi spuneți că nu sînt concesiv, că nu poate fi vorba de ceva grav.

Și eu m-am gîndit și am fost la un moment dat gata să le trimit o scrisoare. Da, dar cînd m-am așezat la masă s-o scriu, m-a apucat furia. Știi, hîrtia pe care trebuie să-ți așterni gîndurile... În fine, problema nici măcar nu mai are un caracter acut, fiindcă am reușit duminica trecută s-o văd pe Silvia și să stau de vorbă cu ea vreo jumătate de ceas." „Ei, tresări Ciceo. Îmi pare bine! Cum ai reușit?"

Și turnă vin în pahare, cu adevărat bucuros că putusem în sfîrșit să-mi văd copilul. „De acest Mircea nu mă mir, nu e copilul lui, continuă el, deși e de mirare ca un om în toată firea să se preteze la un astfel de joc (Ciceo avea aerul că n-a reținut ideea mea cu snobismul acestui șef), dar Matilda, cum poate ea să-și pună problema că Silvia s-ar simți înjosită dacă ar spune la școală că tatăl ei este contabil? Parcă așa ne-ai povestit că ți-ar fi spus!" „Nu, nu ea direct, zisei, servitoarea mi-a relatat din ce-a tras ea cu urechea." „Aha, data trecută n-ai precizat... Ia hai să bem, Lavinia..." „Da", zise Lavinia, și se duse să ne pregătească un nou rînd de cafele.

„Snobismul acesta e real? vreau să spun e răspîndit? și nu ți se pare neverosimil să fi apărut atît de rapid în..." zise totuși Ciceo, semn că reflectase asupra supoziției mele. „Răspîndit sub forma asta nu e în nici un caz, zisei, dar există, sîntem aproape toți snobi sub forme atenuate, acceptabile. Avem copii! Crezi că am accepta cu ușurință să-i vedem căsătoriți cu persoane mult inferioare lor socialmente, chiar dacă dragostea ar fi prezentă?" „Ai dreptate, conveni Ciceo, fiindcă nici n-ar fi bine. Un simplu muncitor, bărbat admirabil, dar fără cultură, s-ar simți prost în anturajul unei soții care ar fi o intelectuală. Dar nu despre asta e vorba, mă refer la snobismul unei categorii prin specificul ei instabilă în ceea ce privește soarta fiecărui membru al ei luat în parte. Cum să te crezi diferit de ceilalți, cînd într-un fel nu prea ușor previzibil poți fi trimis oricînd la *munca de jos*? Ce prostie!" „Nu chiar, zisei, oamenii au avut totdeauna tendința de a se constitui în caste. Numai în Statele Unite o anumită cantitate de dolari, indiferent cine ești și cum i-ai obținut, vreau să spun indiferent prin ce soi de afacere, te aruncă imediat în casta celor bogați, care datorită pragmatismului ei e lipsită de prejudecăți stupide. Un băiat destoinic și plin de calități e ușor primit în rîndul celor bogați, fiindcă se ghicește în el o forță

potențială, adică un priceput viitor om de afaceri și numai rar asta poate să provoace o tragedie americană, nu prea specifică." „Te referi la romanul lui Dreiser[1]?" „Cum e cartea asta?", zise Lavinia intrînd cu cafelele. „E bună, zice Ciceo, americanii au simțul epicului, pe care europenii l-au cam fărîmițat." „Da, rîse Lavinia, știu la ce te gîndești, mi-a adus mie o prietenă *Ulysses* de James Joyce, eu nu l-am citit, îl țin de șase luni pe noptieră și n-am trecut de pagina o sută." „E foarte interesant, zise Ciceo, dar mi-e mereu gîndul la titlul pe care i l-a dat, *Ulysses*, de ce i-a spus el așa, cînd în cartea lui nu se întîmplă nimic." „Cică se întîmplă, zise Lavinia, cutare scenă din Homer e descrisă și aici, dar altfel!" „Ei, *altfelul* ăsta, zise Ciceo, mă scoate din sărite, descrie pe pagini întregi cum eroul ia dimineața un purgativ, se duce la toaletă și simte cum se ușurează... La ce corespunde asta din Homer?" „De ce te încăpățînezi s-o citești?" rîse iar Lavinia. „Se spune adesea: vreau să-mi dau seama care din noi doi e un idiot, în cazul de față eu sau irlandezul ăsta?" „Deosebirea ar fi că el e celebru și tu nu ești", zise Lavinia. „Da, conveni Ciceo, știu, există idioți celebri și oameni cu bun-simț anonimi. Înseamnă că idioții anonimi au reușit și ei să dea un exponent glorios." „În cazul ăsta ar însemna că *Ulysses* e foarte accesibil idioților." „Logica femeilor, răspunse Ciceo sarcastic, se poate învîrti în gol la infinit... E vorba de un anumit gen de idioți dintre cei capabili să citească și nu de idioții care n-au luat niciodată o carte în mînă: culții pervertiți, sătui de vechile valori." „A! făcu Lavinia, dar să știi că ăștia nu sînt idioți." „Bine, nu sînt. Cum să le spun atunci?" „Păi ai zis bine, sătui de vechile valori. Dar să știi că nu sînt nici pervertiți. Uite, de pildă, eu sînt sătulă de oraș, mi-ar plăcea să trăiesc la țară, îmi plac animalele și natura, înseamnă că sînt o orășeancă pervertită?" „Bineînțeles, altfel te-ai fi măritat cu un țăran și te-ai fi ocupat de găini." „Nu sînt numai găini!" „Da, mai sînt și curci, gîște, rațe..." „Bine, rîse Lavinia, admit simplificarea, să revenim la *Ulysses*... Cum tu n-o să admiți niciodată că ești idiot, zi că e el și întoarce-te la Balzac și Tolstoi." „I-am citit, zise Ciceo, vreau ceva nou, modern." „Nu ești consecvent, zise Lavinia, în știință vrei să lăsăm luna acolo unde e, în artă vrei ceva modern. Ei, Joyce e cel mai modern, ce-i faci?" „Păi nu mă las pînă nu-l citesc pe pisălogu'

[1] Referire la romanul *An American Tragedy* (O tragedie americană–1925) al scriitorului naturalist american Theodore Dreiser *(n. r.)*

ăsta”, zise Ciceo cu o iritare care i-ar fi distrat mult pe copiii lui; știau ei de ce nu voiau să se ducă la culcare ca de obicei. „Nu e pisălog, intervenii (citisem *Ulysses* încă de pe vremea studenției), Joyce fărîmițează personajele și lucrurile și asta poate să enerveze, el nu mai poate să descrie bătălia de la Austerlitz ca Tolstoi, în schimb, să mă scuze Lavinia, prinde, de pildă, femeia în timpul ciclului ei lunar și ne arată alt cîmp de bătălie, nu mai puțin senzațional decît ceea ce vede savantul cînd pune materia vie sub microscop. E o altă Odisee... așa că n-o să faci nimic, Ciceo, n-o să-ți placă oricît te-ai strădui. Bărbieritul, de pildă, e o chestie, nu mai e un simplu bărbierit... Micul dejun cu rinichi și alte momițe durează cît aventura lui Ulisse pe insula Circei, unde oamenii lui sînt transformați în porci...”

Deși Ciceo era relativ sobru în limbaj, de astă dată auzind toate acestea, trase, cu puternic accent ardelenesc, înjurătura prin care trimitem noi pe cineva antipatic la origine... „la mîne-sa, să se întoarcă de-acolo mai bun...” În clipa aceea Lavinia se ridică brusc și se îndreptă decisă spre dormitorul copiilor de unde auzirăm de îndată zdupăituri și chicoteli. „Vă arăt eu vouă”, strigă ea și într-adevăr auzirăm apoi palme date și țipete mult exagerate de durere nesinceră, fiindcă oricît ar fi fost de îndesate, palmele mamei demult nu mai aveau asupra lor vreun efect... „Ascultă la ușă, zise Lavinia revenind, du-te tu, dragă, și potolește-i...” „Sînt și ei curioși, zise Ciceo, ce poți să le faci, așa eram și noi...” „Nu, că numai sîmbătă seara îi apucă, zise Lavinia, și numai cînd vii tu pe la noi, mi se adresă, încolo își văd de-ale lor, ba chiar fac și treabă după ce își termină lecțiile, îi trimit la piață, spală vasele...” „Silvia nu e încă la școală?” zise Ciceo.

„Tocmai, spusei, a început și ea în anu-ăsta și așa am reușit s-o văd...” „Da, te-apucaseși să spui – ne luarăm cu vorba...” zise Ciceo turnînd iar în pahare. „Doi inși începuseră să mă cunoască în vizitele mele, soldatul din gheretă care făcea de pază la casa ștabului și, cum am spus, servitoarea. Soldatul nu era totdeauna același, dar servitoarea da. O fată stilată, cum se spunea pe vremuri, foarte tînără însă, ai fi zis că avea paisprezece ani. Nu avea chiar paisprezece, ci optsprezece neîmpliniți, mă corectă ea cînd o întrebai. «Și așa frumoasă, îi făcui eu curte, și te-ai hotărît să rămîi la meseria asta?» «Parcă eu m-am hotărît?» zise

ea mohorîtă. Nu se dădea dusă din fața porții, de unde înțelesei că într-adevăr *ei* nu erau acasă și că aș fi putut s-o fac să mă ajute să-mi văd fetița. Îi mărturisii acest lucru. Ea se uită în cu totul altă parte decît la mine, în timp ce îmi șopti să plec și s-o aștept mai încolo, după colț, să n-o vadă soldatul. Se întoarse după o jumătate de oră și ne îndepărtarăm mult de casă pînă ce începu să vorbească. De ce, o întrebasem, se hotărîse să se angajeze aici? A silit-o cineva? «Ba nu m-a silit, a venit cineva de la Sfatul Popular și m-a întrebat dacă nu vreau să urmez o școală. Ce școală? De menaj, mi-a spus. Nu prea aveam chef, că nu prea am fost bună la școală, dar, fetițo, zice ăla, nu e vorba de carte, dar de ce e vorba, menaj, zice, să înveți să gătești, știu să gătesc, zic, n-am nevoie de școală specială, m-a învățat mama, nu ouă prăjite, zice, și nici cum să faci mămăligă, alte chestii mai complicate, n-o să-ți strice, ai să vezi. M-am gîndit eu: și cît ține? Nu mult. Și pentru ce? Ai să vezi, dacă nu-ți place, te întorci la sapă. Ai mei, zice, du-te, Florico.» Au luat-o cu o mașină și au dus-o la București la acea școală. Nu era singură, erau vreo sută, toate ca și ea, frumoase de picau și tinerele, toate fecioare, au fost întrebate, examinate medical, dacă n-aveau și vreo boală, ele sau părinții lor, dinți stricați sau auzul și vederea slăbite din cine știe ce pricini ereditare. După cursuri au fost repartizate pe la bufeturi închise, la mari instituții, trimise la recepții să-i ajute pe chelneri, la mare în timpul concediilor prin diferite vile și în cele din urmă pe ea au repartizat-o aici la tovarășul... Nu știa cum să plece, adică de plecat nu putea, ce să facă s-o dea afară... Nu se purtau urît cu ea, de gătit gătea doamna, că îi place să gătească, ea doar o ajuta, avea grijă de toaleta ei, făcea curățenie, ajuta la descărcatul camionetei care le aducea de toate, avea grijă de Silvia, dormea alături de ea într-o odaie și... că de ce a răcit fetița? De unde să știe ea de ce a răcit? Din pricina ta, ai lăsat-o să se dezvelească noaptea, ai scos-o în frig și nu i-ai înnodat bine fularul la gît... Te bag la pușcărie! Și uite-așa, de la o vreme, din te miri ce, te bag la pușcărie... Dar de ce să mă bage ea la pușcărie? Am furat ceva, ce crimă am făcut? Vara asta au plecat la mare, pe mine m-au lăsat acasă cu fetița, care făcuse cu o lună înainte hepatită și medicii au spus că analizele nu sînt încă bune și Silviuța n-are voie anul ăsta să meargă la mare. Au plecat, cum ar fi, dimineața, cu mașina. După-masă, așa, se

întoarce șoferul, l-a trimis doamna îndărăt să-i aducă nu știu ce bijuterie pe care o uitase din pricina idioatei ăleia, așa mi-a zis, pe care cînd s-o întoarce o s-o trimită neapărat drept la pușcărie. Adică pe mine! Da' de ce sînt eu idioată, îi spun și eu șoferului, de bijuterii nu mi-a spus nimic, singură și le-a ales și a plecat cu ele. Grija ta era să-i aduci aminte, zice șoferul, acuma eu trebuie să mă întorc iar la mare, că le vrea neapărat în seara asta și pe urmă iar să fac un drum îndărăt, că nu vrea să mă cazeze pînă mîine dimineață, asta înseamnă că trebuie să alerg cu viteză o mie de kilometri din pricina ta! O să dai de zbenga, ai să vezi!... Da' ce sînt eu?! Dacă nu-i place de mine n-are decît să mă bage la pușcărie, n-o să stau acolo toată viața și pe urmă găsesc eu un restaurant unde să mă angajez ca picoliță, eu idioată nu sînt și nu m-a făcut mama să n-am voie să cunosc și eu un băiat și să mă distrez... Că dacă mă prinde că nu mai sînt fecioară, mă trimite înapoi la sapă! Nu mai pot! parcă nu m-am născut cu sapa în mînă... Ei, na! Cum oi fi eu, dar n-o să ajung vreodată să-mi las bărbatul și să-i iau copilul și să nu-l las să-l mai vadă. Așa cățea n-aș fi, să-l las să stea la poarta mea, chiar dacă aș ajunge împărăteasă și el un nenorocit. De ce? Nu l-ai făcut cu el? Cînd l-ai făcut nu știai cine e? Acuma nu-ți mai place, ai ajuns sus? Și fetița-aia ce zice? Cînd s-o face mare crezi că n-o să afle și n-o să-ți întoarcă curul? La noi, te-ai măritat, ai luat un bărbat, ăla e, trebuie să te înțelegi cu el, să-l asculți, că de-aia e bărbat și să nu dai dosu dacă vine și el odată acasă cu chef și îți trage o bătaie, așa pe degeaba... Dacă ține la tine mai treci cu vederea, mai înghiți că nici tu nu ești sfîntă... Eu în locul dumneavoastră n-aș mai da pe-aici și fetița, n-aveți grijă, o să-și aducă ea aminte și n-o să vă uite... Vă spun eu cum puteți s-o vedeți, zilele astea a început școala, o pîndiți la ieșire și gata. Numai să nu scape vreo vorbă că ați văzut-o! Ei și dacă scapă, ce? N-o să trimită miliția să vă împiedice. Poate mă face vinovată tot pe mine și mă dă afară? Unde n-ar fi! Hai să vă arăt unde e, că tovarășul a discutat cu doamna că e mai bine s-o dea la școala din raion și nu la școala lor specială, e bine să cunoască fetița copii obișnuiți, fiindcă *acolo* lui nu-i place, a auzit că nu prea se țin de carte și au prins fel de fel de fumuri... El e un om care niciodată nu mi-a zis nimic, ba, cînd mă prinde cîteodată că nu pot să mă stăpînesc și răspund, las-o în pace, zice, las-o

în pace, dacă zici că nu se pricepe... (În chestia asta cu școala ștabul nu se dovedea că ar fi snob și dacă și-a trimis copiii la Oxford asta a făcut-o poate pentru că într-adevăr acolo se învață carte și chiar și fiul primului ministru al Marii Britanii poate s-o încaseze dacă face pe nebunul cu profesorii, cine ar îndrăzni aici să facă astfel? care profesor?) Așa că m-am învoit de la *Oraca* să lipsesc lunea trecută și pe la ora douăsprezece eram la București pîndind ieșirea copiilor într-un gang-poartă plin de părinți. Florica era și ea acolo, tăcută, cu brațele la piept, posomorîtă. Ai fi zis că după destăinuirea ei se vidase interior, sau că îmi dădea de înțeles că nu mai avea nimic să-mi spună și nici să încerc s-o întreb. Zidul pe care pot să-l pună aceste fete de la țară între ele și lume, cînd lumea asta nu e pe placul lor, impune respect, e un zid gros, de netrecut, menit să le apere de orice intruziune care ar putea să le ia sufletul, avînd o foarte coerentă conștiință de sine că acest suflet e singura lor avere, în timp ce alții își bat joc de-al lor și de-al altora, într-un desmăț nerușinat. Stătea absolut nemișcată cu brațele la piept avînd parcă, foarte liniștită, convingerea că pe ea se sprijină lumea, pe picioarele ei voinice, pe umerii ei zdraveni, pe ceafa ei de cariatidă, pe umerii ei îndoiți, dar nu încovoiați, ca să-și acopere cu brațele sînii (altă avere care nu trebuia expusă), în timp ce noi ăștia, neliniștiți, implicați în drame care ne dezbinau și care ne plimbam încoace și încolo sub impulsul unor gînduri și sentimente fără rost, eram cei care pieream, care ne destrămam ca fulgii de păpădie pe care îi vedea ea pe cîmp zburînd la cea mai mică suflare a vîntului. O imitai și mă oprii și eu din mers și rămăsei nemișcat și nu prea aproape de ea, ca și cînd, desigur, nici n-aș fi cunoscut-o. În acest timp în curtea școlii izbucniră deodată copiii, dar fără rumoarea de altădată, după cum mi-aminteam eu că făceam cînd goleam clasele, cu strigăte și țipete ascuțite al căror vacarm se auzea departe în cartier. Nu, erau copii liniștiți acești bucureșteni și aproape toți bine îmbrăcați, unii chiar prea bine și parcă prea maturi cu mica lor trufie liniștită pe chipuri, cu acea expresie deloc reconfortantă pentru un om mare, că noi nu mai contăm și dacă mai aveam vreun rost acela nu era altul decît să-i slujim pe ei, să le cumpărăm aceste costume elegante și bine călcate, aceste rochițe și gulerașe bine apretate, serviete și ghiozdane moi de piele... Nici unul dintre

părinți nu arăta ca mine atît de smerit și cu neliniștea în mine... clandestin... în neregulă cu propriul său copil... Costel, hai, mamă! (treacă-meargă, Costel, deja năsos ca maică-sa, nu promitea nimic înălțător), Lenuș (o! Lenuș, se vedea cît colo că nimic nu i se refuză). Da, Bobo și cu Irinel sînt prieteni cu Gigel... Vulturaș (ei da!) cum? din moment ce părinții lui erau niște vulturi și el era un vulturaș! Și tatăl infatuat, un pitic care amintea mai degrabă de un hîrciog, o cîrtiță, decît de șoim, îl luă sub protecție să-l ducă repede spre cuibul din care avea să zboare mai tîrziu un nou pretendent la cucerirea lumii... Dar unde e Silvia? Silvia nu venea, deși grosul copiilor care se scurgeau pe dinaintea mea prin gang începuse să se subțieze... S-o fi rătăcit? O fi aflat ceva Matilda și o fi venit s-o ia mai înainte? Dar deodată o zării în depărtare. Da, ea era la coadă... Nimeni nu mai era în urma ei... Venea, ca să zic așa, cu sîrg, avea și ea o țintă, dar mergea ca o rățușcă, fără spor (cînd căpătase ea mersul ăsta?) și parcă nu mai crescuse de cînd maică-sa n-o mai lăsase s-o întîlnesc sau poate aceste spații mari în care eu n-o văzusem niciodată de la distanță mă făceau să descopăr cît era ea de micuță pe această lume în care i se dăduse drumul? Ei, Silvia, gîndii, ce cavaler o să știe să prețuiască acest mers al tău cînd o să ajungi domnișoară? O să fii desagreabilă la plimbarea în doi, cu acest legănat al tău care mie mi se părea atît de dulce și care cere atîta protecție! Ei, cine o să te protejeze? Așa era, fularul îi atîrna și el într-o parte, ghiozdanul îl ținea prea aproape de pămînt ca într-o relaxare după o grea trudă, sau ca și cînd ar fi gîndit că totul îi era egal, o sanda avea cureaua desfăcută, mică lălîie care se opri în fața mea și strigă cu o tristă oboseală și surpriză nedefinită: «taaa-ta!» Parcă mi-ar fi spus: unde-ai fost pînă acuma, adică știu, dar iată-te, și se lăsă luată în brațe în timp ce ea nici nu se lipi de mine, nici nu-și încolăci brațele pe după gîtul meu, închise doar ochii pe jumătate și se făcu moale, o părere, nu un corp, atît era de imponderabilă. În acest timp Florica se apropiase, îi încheie sandaua tîrșîită (se vedea că multă vreme mersese cu ea astfel), îi aranjă rochița la gît al cărei guleraș era și el cam strîmb și îi drese părul sub panglica bleu care nu-i mai trecea chiar pe deasupra capului. «Te-ai bătut, ce-ai făcut?» îi zise. «Ci nu m-am bătut!» «Ba te-ai bătut, ai dat cu sandala. Iar ți-a furat Angela creionul.» Nu răspunse. Era

obosită? Vag înstrăinată? N-am stat mult cu ea, să poată Florica să răspundă dacă fetița va povesti Matildei că m-a văzut, că ea n-avea cum să mă împiedice s-o aștept la poarta școlii. Dar că, bineînțeles, nu i-a dat Silviei drumul din mînă. Chiar așa, un tablou sfîșietor, tatăl ei mergînd alături, nu prea aproape, ba chiar în urmă, fără să-i vorbească, fără să mă lase s-o iau în brațe și s-o sărut." „Și data viitoare? zise Lavinia. Cum ai s-o mai poți vedea? Dacă Florica asta o să facă chiar așa cum ai spus? Sau cine știe ce-or să inventeze să te împiedice s-o vezi?" „Ceva îmi spune că Silvia o să păstreze secretul, zisei. Oricum, o să văd eu!"

CAPITOLUL IX

Bineînțeles că Silvia povesti, dar Matilda reacționă indignată. „Cum, zise ea, ești nebun? Ți-a interzis cineva vreodată s-o vezi? Cum aș putea eu să-mi permit să împiedic copilul să-și vadă tatăl?” Și-mi făcu un semn fluturîndu-și degetele la tîmplă, adică eram cam tralala! Și-mi întoarse spatele și intră în casă arătîndu-mi ca odinioară lui Petrică un fund disprețuitor în care îi coborîseră parcă din cap ideile: drept cine o luasem s-o cred capabilă de o asemenea infamie? Poate eu aș fi fost în stare să mă port astfel dacă soarta ar fi făcut să-mi fie încredințată fetița! Și mai întîrzie cîteva clipe cu mîna pe clanță adăugînd cu glas tare, dar tot fără să se întoarcă: „Te pomenești că ai de gînd s-o răpești și cauți motive! Dar ia-o, dragă, și du-te cu ea și pe-acasă, ține-o cît vrei, nu e și copilul tău? Adică nu cît vrei, că nu poate lipsi mult de la școală, dar ia-o totuși într-o vineri și ad-o îndărăt marți. Îți dau și o mașină cu un șofer care să vă ducă și să vină pe urmă s-o ia. Își aduce aminte de bunică-sa, du-o la ea să stea acolo, că la tine nu te pricepi tu să ai grijă de un copil, nu poți s-o lași singură cînd te duci la serviciu. Du-o și pe la Vasia... aș veni și eu, dar n-am timp...”

Își făcu totuși timp și vinerea următoare plecarăm împreună cu mașina. „Hai, rățușcă”, îi spusei și o luai în brațe și mă așezai cu ea lîngă șofer. „Să știi, îmi zise după vreo oră de mers în tăcere, chestia aia, cînd te decizi, se poate aranja foarte repede.” „Da, zisei, știu că se poate aranja foarte repede.” Și tăcerea se așternu iar peste noi, pe care o rupse tot ea, uimindu-se în franțuzește, să nu înțeleagă șoferul cum de poate să stea Silvia cu mine atît de multă vreme liniștită, fără să sporovăiască tot timpul cum face acasă. Te pomenești că îi impuneam respect, pe ea n-o mai ascultă. „*C’est normal*, îi răspunsei cu afectare, te judecă în sinea ei și să nu te aștepți să fie altfel.” „Da, știu, dar cu servitoarea de ce e obraznică?” „A, servitoarea, rîsei eu, păi dacă te aude pe tine că îi zici:

te bag la pușcărie?” „Ți-a spus asta? exclamă Matilda sincer surprinsă. Dar ce mă mir: e o mitomană. Am mai prins-o acuzîndu-mă de tot felul de tîmpenii. Mircea zice că la toate le lipsește cîte o doagă, pe lîngă că sînt și hoațe și puturoase, cînd nu sînt și bețive, mai ales alea mai bătrîne. Te uiți la ea, ai zice că e normală și sănătoasă, ca să descoperi pe urmă foarte repede că în mintea ei zace o țicneală. Cum să-i spun eu așa ceva? Doamne iartă-mă! se închină Matilda. Poate o fi auzit de la alta, că se întîlnesc între ele și discută...” „Dar istoria cu bijuteriile?” o întrebai. „Ce istorie?!” Îi povestii. „Formidabil, zise Matilda, e nebună, o dau afară.” „Păi asta și vrea, zisei, cică n-o lăsați!” „N-o lăsăm?!! E de-o prezumție stupidă, nu ne-a spus niciodată că ar vrea să plece. Acum îmi dau seama, fată ca Ana n-o să mai găsesc. Îmi pare rău că n-am luat-o cu mine, Mircea n-a vrut. Te pomenești că istoria cu interdicția mea să n-o mai vezi pe Silvia e tot opera ei, altfel nu-mi explic cum ai putut să crezi... Nici tu nu ești zdravăn...”

Mama era grav bolnavă, aproape pe moarte, dar nu-i spusei nimic Matildei, voiam s-o țin pe Silvia la mine și nu la Tasia unde ea ar fi putut-o trimite. Îmi spusese că ea se întoarce în aceeași zi. Se duse cu ea acolo, eu refuzai, dar plecă a doua zi dimineața. O luai pe Silvia și trecui pe la mama. Nu se îmbolnăvise dintr-odată, începuse prin a se înstrăina de mine, în acel fel atît de neliniștitor al inimilor simple de retragere din viață cînd nimic din ceea ce au iubit nu le mai face să tresară. Într-o zi, cînd știam că trebuie să vină la mine, nu venise. Mă dusei eu la ea. N-avea nimic, spăla ceva, dar nu-mi răspunse cînd o întrebai: „Ce e, mamă, ce s-a întîmplat?” Nici nu întoarse capul. „Ce e cu tine, repetai, te-ai supărat de ceva?” Își văzu de treabă ca și cînd nimeni nu era lîngă ea. Stoarse însă cu vigoare rufa, o scutură și o puse alături de altele, apoi își vîrî iar brațele în clăbuci. „Ce e cu mama, ce i-ai făcut?” îl luai la rost pe tata. Pentru întîia oară el rămase în fața mea cu ochii larg deschiși, de vinovăție fără vină și se sperie de duritatea vocii mele. „Ce e cu ea, ce porcărie i-ai făcut, repetai, nu cumva ai dat în ea?” El făcu un efort parcă neomenesc, să înțeleagă și îmi răspunse: „Nu vorbește! Nu i-am făcut nimic!” Și mă lăsă să înțeleg că aș putea să-l calc în picioare dacă eu, descoperindu-i vreo vină spusă de ea, aș fi ispitit să-l pedepsesc: își desfăcu brațele cu sensul că era gata să ispășească. Revenii lîngă albia unde ea spăla rufe. „Mamă, îi spusei, să știi că eu

mă descurc, dacă ești obosită nu mai veni.” Dar ea veni, însă fără să mă aștepte, lucru care mă alarmă. „Hai s-o ducem la doctor, îi spusei tatălui meu, are ea ceva.” „Nu, spuse mama, la doctor vă duceți voi, eu îl am *pe cel de sus*!” Totuși se umili să vadă cum dropicoase și tinere laborante îi luară sînge și se expuse și unui examen ginecologic la care nimeni nu se gîndise. Eu auzii sentința: operație, îmi spuse avizatul medic și îmi arătă un foarte mic punct pe o neagră hîrtie. Se supuse și acestei măcelăriri, se simți bine o vreme, după care însă se făcu covrig și nu se mai ridică din pat. Avea dureri mari, pe care și le potolea cu morfină, venea o soră și îi făcea injecții. Refuză să se interneze.

„Mamă, îi spusei, a venit Silvia.” Se întoarse și se uită la ea îndelung. N-o mîngîie. Egoismul ei în moarte nu se zdruncina nici la vederea unei inocente fetițe, propria ei nepoată. Totuși spuse ceva, o constatare: „S-a făcut bălană! Știam că e brunetă!” Era tocmai pe dos. Silvia nu fusese brunetă, ci blondă, și acum era șatenă. „Silvia, zisei, sărut-o pe bunica.” Dar copiii simt cînd nu sînt iubiți și fetița nu se mișcă. „Bunica, Silvia, apropie-te”, insistai. Dar mama ne întoarse spatele și fetița ieși afară înaintea mea și, cînd ieșii și eu, îmi apucă mîna și, redevenind veselă, făcu o săritură într-un picior.

Marțea care urmă, Matilda veni s-o ia, ne găsi acasă și se arătă încîntată de camera mea și nu se miră cînd îi spusei că Silvia a stat tot timpul cu mine, chiar și la birou, unde a stîrnit admirația funcționarilor. „N-o răsfăța, îmi spuse, fiindcă o să devină și mai impertinentă decît e...” „Hai, rățușcă, la revedere... Auzi ce zice mama!” „Ci nu sînt ci impertinentă!” protestă ea cu atîta forță și negație încît dacă n-aș fi văzut-o eu însumi cît putea fi de impertinentă, aș fi crezut-o, ba chiar aș fi fost indignat că iată cum e năpăstuit un copil. „Nu ți-am spus că era să moară...” zise Matilda. „Chiar?!” „Acum cîteva luni am schimbat becul din bucătărie, am pus unul mare de 200, nu știam ce mă enerva seara cînd voiam să prepar ceva, n-aveam destulă lumină. Dar a trebuit să schimb și globul, a venit un electrician cu unul mai mare, s-a urcat pe scară, a meșterit acolo și s-a cărat... A doua sau a treia zi găteam ceva și odată aud pooc! și cînd mă uit o văd pe Silvia la pămînt, leșinată, îi căzuse globul drept în frunte... Ți-nchipui, de la înălțimea aia! Și-a revenit ea, am dus-o la Urgență, i s-a făcut o radiografie, avea o mică fisură...” „Se închide repede, nu vă alarmați”, zise doctorul. Cum să nu

te alarmezi? L-am chemat în aceeași seară pe electrician și i-am spus: ce-ai făcut, tîmpitule? Îți dai seama că aș putea să te bag la pușcărie? (ăstuia chiar i-am zis-o!) Nu ești capabil măcar să strîngi niște șuruburi, atunci ce fel de electrician ești? Dacă murea fetița? Du-te dracului din fața mea, ieftin n-o să scapi, îți promit. Uite-așa, mai spuse Matilda, te chinuiești să crești un copil și vine un idiot, făcut repede electrician, și ți-l omoară! El crede că ce importanță au acolo niște șuruburi! Le strîngi, nu le strîngi, pentru moment stă el agățat globul? Ei, dacă stă, e în regulă, încasează ciubucul sau leafa și își vede de treabă! Întîrziat mintal! Dă vina pe obiect, că așa sînt făcute! Dacă așa sînt făcute de ce nu spui dinainte?... Ei, Silvia, gata, mergem! Că și tu te-ai găsit să treci pe sub bec tocmai în clipa cînd cădea globul. Și exact peste capul tău! adăugă Matilda. Ți se pare absurd ce-ți spun, ai? Află că nu e chiar atît de absurd! Nu trebuie să fii acolo unde o cărămidă se pregătește să cadă de pe un acoperiș." „Ci-ci, mama, protestă Silvia cu tot sufletul din ea, ci ce vină am avut eu?"

Amîndoi, Matilda și cu mine, ne uitarăm în altă parte, să nu se vadă pe chipul nostru surîsul, tandrețea infinită pe care ne-o stîrnea inocența absolută a protestului ei.

Clipe de fericire! Și simții o sfîșiere la gîndul că s-ar fi putut ca aceste clipe să se repete pentru mine zilnic, dacă am fi rămas toți trei împreună... Desigur, Matilda era astfel fericită, fiindcă un copil, pînă la o anumită vîrstă, e o veșnică surpriză. Iar soarta făcea ca surprizele Silviei să fie aproape toate miraculoase, și doar puține rele. Matilda intui starea mea de spirit. „Dacă te-ai hotărî, îmi spuse în franțuzește, ai fi la București și n-ar fi o problemă s-o vezi pe Silvia oricînd ai vrea. Dacă n-aș fi avut-o, îți spun sincer, cred că mă sinucideam. Eu mă plîng de ea numai așa, de fason, dar e un copil extraordinar de bun, o minune. Numai la asta mă gîndesc cînd zic să accepți numirea, să fii aproape de ea și, de ce să nu-ți mărturisesc, și ea de tine!" „Mai vedem! spusei, nu pentru că aveam vreo îndoială, ci ca să n-o contrazic, să se poată repeta venirea Silviei la mine, aceste trei zile... Mai vedem, repetai de astă dată cu mai multă hotărîre, mai am ceva de scris, să termin și atunci o să iau o hotărîre."

CAPITOLUL **X**

***O**raca* îmi dădu zece zile din concediul meu pe anul viitor s-o veghez pe mama. Egoismul ei în moarte deveni înspăimîntător și afirmația mea ar putea fi considerată de asemeni cumplită. Așadar, tu stai pe scaun în fața ei, ești în plină tinerețe și putere, ochiul tău vede lumea și percepe în adîncurile ei toate miracolele, te scalzi în lumină, plutești fermecat de armonia zgomotelor, te legeni purtat fără să știi de noi speranțe de fericire și gîndești, mai poți gîndi, mai există în tine loc să gîndești că tot ea, mama ta, căreia îi datorezi totul și care va trebui să moară încă tînără (și nu cîndva, ci chiar acum sub ochii tăi), ar fi egoistă în singurul lucru care îi mai aparținea, dispariția ei iminentă? (Și nu învăluită într-o aureolă, așa cum a fost tot timpul cît a trăit, ci chinuită, împiedicată de dureri atroce să se împace cu lumea și cu sine și să moară așa cum trăise, ca într-un vis.) ...Să-ți ieși din fire și să simți tot tu desamăgire, ranchiună chiar, un încăpățînat sentiment de frustrare? Ranchiună împotriva propriei tale mame pe patul morții?

Speriat, tata fugi, plecă de-acasă și mă lăsă singur cu ea, după ce toate puterile lui îl părăsiră și care se dovediră atît de mici față de cele ale mamei, parcă dezlănțuite, ținute sub obroc atîția ani, sublimate ai fi zis pentru totdeauna într-o nesfîrșită dragoste pentru băiatul ei. Da, dar acum nu mai eram nici eu băiatul ei, după cum încă demult tata încetase să-i mai fie soț.

Era de-o luciditate inumană. „Nemernicule, îi spuse ea într-o zi (și nu într-o zi oarecare, ci într-una în care i se făcu prima injecție cu morfină și se ridică în capul oaselor triumfătoare, ca și cînd durerile, care îi ținuseră sufletul în chingi, pierind, credința că se va face bine renăștea năvalnic), ei, lasă, îi zise, că mă dau eu jos din pat și o să-ți plătesc pentru toate de-o să zici, mamă, de ce m-ai făcut.” Blînd, cu ochii umezi (plînsese mai înainte lîngă patul ei – fiindcă și el știa adevărul,

că ea n-avea scăpare – impresionat de gemetele ei, credea poate că chiar atunci își va da duhul), tata intră în dialog cu ea, întîi generos, apoi din ce în ce mai iritat. „Să te faci bine, că n-o să plîng eu de ce-o să-mi plătești tu!" „Aha, crezi c-o să mai muncesc ca o roabă, să-ți fac de mîncare, să-ți țin casa curată și să-ți spăl rufele tale murdare, murdărite în patul curvei în care te-ai bălăcit o viață întreagă. Nici măcar atîta simț n-ai avut în tine să nu mi le dai tot mie să ți le spăl." „De ce le-ai spălat dacă știai?" își retrase tata deodată toată duioșia de mai înainte. „De ce le-am spălat? zise mama. Ca să te las să înțelegi cît ești de nemernic! Ești, ai fost și o să rămîi. Un nemernic, fără scăpare. Un animal de cocină! Și încă animalul ăla îl tai și îl mănînci, fiindcă așa a lăsat Dumnezeu, tu n-o să fii de folos decît viermilor, fiindcă o să mori și tu, n-o să trăiești cît lumea!" „Da?! murmură tata lovit pentru întîia oară de violența unui dispreț atît de total și neașteptat. Vasăzică n-am fost de folos nimănui!" zise el cu milă pentru el însuși, ca și cînd pentru întîia oară ar fi avut revelația că munca, strădaniile lui de a-și ține familia ar fi fost în van. Dar nu era acum timpul să i se recunoască vreun merit, nu înțelegea că nu despre asta era vorba, ci de trădarea lui inițială, cu propria lui cumnată, a doua trădare n-o mai interesase pe mama, nu mai era demult bărbatul ei și de aceea îi spălase rufele cu aceeași necesitate cu care curăța cotețul păsărilor și al porcului. Oare el nu știa că ea știa? „Și boul muncește, șuieră mama, și pentru asta țăranul are grijă de el, îl țesală, îi rînește grajdul de băligi de sub el și îi dă să mănînce." Băligi de sub el, îi dă să mănînce! Asta suna pentru tata *murdăria de sub el*, și-i dăduse *să mănînce* ca unei vite! Se făcu roșu de adînca jignire, dar tăcu copleșit. „Nici măcar cu propriul tău fiu n-ai știut să te porți ca un om, continuă mama necruțătoare. Nu zic înainte, cînd era mic și el a greșit, dar măcar atunci cînd a fost la ananghie. L-ai dat afară din casă, cînd poate simțea și el nevoia unui sprijin, că n-avea un alt tată la care să se ducă. Ți s-a părut că nu era de nasul tău să-l vezi simplu muncitor în uzina în care tu erai mare maistru. Ce să zic, foarte mare! mai mare decît un rahat cu moț!"

Iată deci ce violențe ascundea mama în tăcerile ei premonitoare bolii. Mă trecu un fior: nu mă va cruța nici pe mine, astfel de furii nu mai sînt părtinitoare, fiindcă revolta care le susține e totală și nu mai lasă loc nici unei îngăduințe. Tata vru să-i răspundă, dar îi pusei o mînă

grea pe umăr, mă ridicai și ieșii afară. El înțelese și mă urmă. „Las-o să spună, zisei. E bolnavă și știi și tu că o să moară. A făcut metastază." „Da, dar n-auzi ce spune? îmi răspunse el aprins la față. Înseamnă că așa a gîndit ea despre mine o viață întreagă!" „N-a gîndit sau au fost niște gînduri pe care ea le-a alungat totdeauna, dovadă că nu ți le-a spus niciodată. Și nu ți le-a spus fiindcă știa și ea că sînt nedrepte. Ai să vezi că o să mi le spună și mie, dar trebuie să ne stăpînim. Ea n-o să mai fie", mai adăugai și izbucnii în hohote. Îmi trecui palma peste față și îmi reprimai plînsul care mă tulburase în adîncuri, simțind instinctiv în măruntaiele ființei mele că dacă i-aș fi dat drumul nu mă aștepta o eliberare, ci un chin fără soluție. Tata însă nu se lăsă impresionat: „Degeaba zici tu, așa a gîndit o viață întreagă! Cînd mor, oamenii iartă pe toată lumea. Asta n-o să mă ierte nici în clipa cînd o s-o ia Dumnezeu." „Nu vorbi așa, îi spusei posomorît. Știi bine că ești vinovat!" „Eu? De ce?!" „Ai înșelat-o cu mătușa Cecilia! Și nici măcar nu v-ați ferit. Vă sărutați sub ochii ei." „Cum, se indignă el, dar era soră-sa, cum puteam eu s-o împiedic să-mi sară de gît ca o smintită? Cînd mi-am dat seama i-am spus să-și vadă de treabă." „Hai, tată, e mult de-atunci, n-are rost să mai dezgropăm morții, Cecilia e acum și ea o babă, mama e pe moarte, ai face mai bine să-i ceri iertare..." „Pentru ce?" „N-o să te apuci să-i mai spui și pentru ce, s-o întărîți și mai mult, îți ceri iertare că n-ai putut s-o faci fericită, iată, și nu te mai simți tot tu jignit..." „E o prostie mai mare și decît tine și decît ea, să credeți că aș fi înșelat-o înainte să mă părăsească întîi ea pe mine." „Bine, așa trebuie să spui, eu te cred, dar uite că ea de aceea te-a părăsit... Îți dai seama cît a ținut la tine dacă chiar și pentru niște sărutări, cum spui tu, cam smintite, a putut să se înstrăineze de tine ca femeie. A fost jignită! Și de tine și de soră-sa! Nu toți putem să trecem peste astfel de lucruri!" „Și a trăit cu ideea asta în cap atîta amar de vreme?!" exclamă el sincer uluit. „Nu, tată, părerea mea e că asta a fost pentru ea un pretext. Așa s-a simțit ea bine, după ce m-a născut, să-și încheie ciclul... Pot să-ți spun că a ținut la tine tot timpul, altfel ar fi divorțat și chiar s-ar fi și recăsătorit... Gîndește-te!"

Dar el nu părea dispus să se gîndească. Poate era cu adevărat vinovat? Poate chiar trăise cu smintita Cecilia, dar crezuse că mama nu știa? Stătea nemișcat, în picioare, lîngă stîlpul verandei, cu ceva dur pe chip, o îndîrjire vanitoasă de mascul care nu regreta nimic și se uita,

fără să vadă, peste norii de toamnă blîndă pe care un vînt puternic, care nu se simțea aici, îi alerga din urmă, despletindu-i și făcînd să apară și să dispară soarele care își deschidea cu putere, printre goluri, ochiul alb, incandescent. Să-și ceară iertare? Nici vorbă! Pentru ce? Așa, degeaba? Nu plînsese el mai înainte, asta nu era un fel de a cere iertare? Și cum îi răspunsese ea? Da, o să moară, toți o să murim și ce putem face? „Nu te mai gîndi, îi spusei, că nu te gîndești bine... du-te și bea ceva!" Se smulse din loc și cu pași hotărîți, dar cu capul în pămînt: da, așa avea să facă!

Mă întorsei lîngă mama uitînd de presentimentul că nici pe mine nu mă va cruța, sau poate atras de o curiozitate din adîncuri: ce-ar fi putut să-mi spună? Că o jignisem în adolescență lovind-o peste mîna cu care mă închina seara înainte de a adormi? Că trăisem (...„copil curat" cum eram) cu o fată care nu avea nume bun? Pentru asta se despărțise ea de tata și își oprise ochii numai asupra mea, ca la singura divinitate de pe această lume pentru care merita să mai trăiești? Dar mama mă lovi pe neașteptate în viața mea mai apropiată și într-un fel incredibil. Nu pentru că mă însurasem cu Matilda și ieșise rău, ci pentru că suferisem pentru ea cum nu suferisem vreodată pentru mama care mă făcuse. Și pe lîngă toate o mai lăsasem să-mi ia și copilul. „Ce puteam să fac, zisei, contra hotărîrii tribunalului?" „Da?" spuse ea sarcastică, și ce putea să facă tribunalul contra unui tată care ia cu forța copilul din mîinile unei descreierate? De ce nu te-ai dus la proces cu martori că nu e sănătoasă la cap? Pentru că nu e, zise mama cu o tonalitate joasă, care mă înfioră. Și tu suferi și acum pentru ea, bărbat ca bradul, cînd te văd că mergi cu ceafa așa, îndoită, îmi vine să te iau la bătaie." „Întîi că nu sufăr, zisei, al doilea nu merg cu ceafa îndoită." „Nu suferi? aproape că strigă mama. Atunci de ce nu te-ai însurat pînă acum? O aștepți să se întoarcă, așteaptă, ca un neghiob, pînă o să-ți treacă tinerețea și o să iei și tu pe la cincizeci de ani (că n-o să îmbătrînești singur ca un cîine!) o babă ca și tine, vai de viața ta!"

Rostite fără dispreț, aceste cuvinte puteau părea tandre: o mamă supărată care își dăscălește, din gelozie, fiul care se topește după alta. Dar răceala și disprețul ei fără nuanțe, răceală de gheață, dispreț fără speranță, așa este cum îmi spunea și altfel nu va fi. Îmi păstrai însă firea și tăcui, cu atît mai mult cu cît recunoșteam în sinea mea că dacă

Matilda s-ar fi întors aș fi primit-o. Numai pe mine m-aș fi putut convinge că o făceam pentru Silvia. Tăcui. Nu pe mama aș fi convins-o, acum cînd gîndurile ei tăiau ca un cuțit. Tăcui, totuși mă pomenii vorbind. „Ce să fac, mamă, îți semăn: și tu te-ai despărțit de tata, dar n-ai fugit din casa lui, cu toate că mai tîrziu ai aflat că trăia cu alta." „Dacă aș fi găsit un bărbat curat, n-ai tu grijă că aș fi fugit! Măcar ăsta a muncit pentru noi, altul..." Dar nu mai spuse ce i-ar fi putut face altul. „Ei, exclamai, nici eu n-am găsit o «femeie curată», că dacă aș fi găsit-o n-avea nici tu grijă că aș fi luat-o!" „Pentru că ești orb, se întoarse ea deodată spre mine (pînă atunci îmi vorbise cu spatele). Ai văzut tu vreodată o fată mai frumoasă și mai bună ca Sibi? (Sibila, asta era fata subofițerului pensionar, care se măritase tîrziu cu un bătrîn desfrînat și adusese pe lume acel copil de coșmar care mi se arătase mie în vis cu mult înainte ca el să se fi născut.) De ce n-ai luat-o pe ea?" „Mamă, dar era cu cinci ani mai mare decît mine!" „Și Matilda nu era?" „Da, dar..." „Dar ce? Nu era arhitectă? N-avea vilă în centrul orașului? Te boieriseși! Ei, unde e acum arhitecta, intelectuala, spuse ea cu o intensă ironie, și unde e vila, unde ți-e copilul?" (Deci și mama crezuse ca și Petrică odinioară că pentru a parveni o luasem eu pe Matilda!; o tristețe adîncă mă răscoli...) Numai eu știu cît a ținut fata asta la tine (și mai ține și acum!) și cum era să se omoare cînd a auzit că te însori. Uite-aici lîngă mine a plîns să-și dea sufletul. Nu mi-a spus nimic, dar am înțeles eu ce era cu ea. Și parcă acuma, dacă știi, o să înțelegi ce e de făcut? Pentru că deși ești copilul meu, ești orb ca și ăla, trufaș, vai de trufia voastră, nu știți pe cine iubiți, nu știți pe cine luați, nu știți cine vă mănîncă zilele..." „Cum, mamă, dar am văzut-o acum cîțiva ani, e o sperietoare și copilul ăla al ei e un monstru!..." „Nu, și-a venit în fire! A divorțat și arată iar ca la douăzeci de ani. Iar copilul a murit! Du-te s-o vezi... Și dacă vrei o să-ți spun și de ce a înălțat ea fruntea: a aflat că ai divorțat! Atunci a divorțat și ea. Nu puteam eu să mă înșel! Mai întîi ce căuta ea mereu pe la mine? Rude nu sîntem, cu ai ei nu sînt prietenă, n-am vorbit niciodată... Dar n-o să te duci, bine că o să mor, să nu mai văd ce-o să se aleagă și de capul tău! Și se întoarse iar cu spatele. Acuma lasă-mă să dorm și nu mai veni! dacă e să mor, cu voi sau fără voi, tot acolo o să mă duc, de unde nu s-a întors nimeni..."

CAPITOLUL XI

Tata fugi cu adevărat de acasă, atît de tare se speriase, sau mai degrabă atît de tare îl stăpînea ranchiuna împotriva celei care niciodată nu-i spusese și nu-i dăduse de înțeles că îi era în vreun fel potrivnică. Mă lăsă singur s-o văd chinuindu-se și biciuindu-mă... Sub morfină gemetele ei încetau și mă fixa cu o privire teribilă: „Ai fost, mă întreba, s-o vezi pe Sibi?” „Nu.” „De ce?” Ce puteam să-i răspund? Că nu cred în reînvierea nimănui, că o văzusem bine pe Sibi acum cîțiva ani, chipul ei altădată frumos, ofilit acum și brăzdat de cute adînci și amare? Se putea îndrepta o spinare încovoiată? înflori un obraz decolorat? Prinde roșeață o gură veștedă? „Nătărăule, du-te și chiar dacă nu-ți place, ad-o aici, numai pe ea vreau s-o mai văd pe lumea asta, tu ia-o pe urmele lui tac-tău și să nu veniți la înmormîntarea mea. O să mă rog tatălui ceresc să vă pedepsească pentru viețile voastre neroade.” „De ce neroade, mamă?” „Pentru cine am muncit eu, din zi pînă în noapte! Nu zic de el, care a luat umilința mea drept prostie și în loc să înțeleagă, să sufere și să se întoarcă la mine, a așteptat ce-a așteptat, și pe urmă s-a înhăitat cu alta. Nu era zi de la Dumnezeu să nu mă gîndesc ce îl împiedica să-și plece și el fruntea odată și să vină lîngă patul meu să-mi spună doar atît: am greșit, iartă-mă! L-aș fi iertat, fiindcă eram și eu tînără și ținusem la el mulți ani, dar nu venea decît cînd era beat. Atunci prindea și el curaj și credea că o să-l iert ca și cînd sufletul meu ar fi fost de ceară să se topească numai pentru că mi-era și mie dor de el. Mi-era! dar ca să poți ierta pe cineva trebuie să ai pe cine, să fie alt om, care să nu mai facă ce-a făcut, să-și plece el fruntea! Crezi că n-am înțeles că nu putea? Fiindcă un bărbat nu și-o pleacă decît cînd îl prinde în laț o afurisită – ei, uite de ce îmi pare rău, că n-am putut să fiu și eu din cînd în cînd afurisită. N-am putut, nu

că n-am vrut! Nici măcar n-am încercat, cred că m-ar fi bătut! Eu nu eram ca asta din spate, să mă las tîrnuită, să dau și eu și să mai cred că ăsta era trai. Da, știu că nu putea, dar nici măcar nu i-a trecut vreodată prin cap că așa ar fi trebuit să facă, să-și plece și el puțin fruntea și eu să înțeleg că își cere iertare, nu să-l aud că zice! Ți-ai găsit! Nu era el împăratul? Așa că nu de el zic, de tine! Am muncit și am avut grijă să ajungi un om care să nu fie slab ca mine, dar nici semeț ca taică-tău! Semeț în prostie. Cum era mai rău! De mic n-a mai găsit și el o fată, decît o curvă. Care și aia și-a bătut joc de el, băiat pe care îl credeam mîndru și i-a dat un pantof în fund în plină stradă, ca la cel din urmă nenorocit. Nu e nimic, te-am apărat, săracu' băiat, mi-am spus, cine știe, nu l-or fi plăcînd fetele (cu toate că Sibi se uita lung după tine!), e neștiutor. Altora li s-a întîmplat mai rău, să-și toace averile cu cîte-o cățea de-asta cu fundul aprins... Bine că nu l-a umplut de boli lumești... Și cînd credeam și eu..."

Mama se opri cu o expresie de uimire extremă pe față... Apoi scoase un țipăt ca și cînd ar fi fost înjunghiată. Înțelesei: morfina n-o mai putea feri de durerile mari, din fericire încă de scurtă durată. Fusesem avertizat de medic... Își trase răsuflarea... „Da, slab ca mine, continuă ea, dar nu semeț ca taică-tău, am greșit cînd am spus că ești semeț... Fiindcă el n-ar fi răbdat să-i bage muierea mîna în păr și să-l gheruie pe față. Ar fi călcat-o în picioare și valencia, și-ar fi pus căciula pe-o ureche și pe-aici ți-e drumul. (Ce bizar suna în gura mamei acest cuvînt din jargonul puștesc, valencia!) Ai răbdat, cum am răbdat și eu. Ai înghițit ca și mine! O! exclamă ea parcă înspăimîntată, cît ai mai suferit! Te pomenești că i-ai cerut și iertare, ți-oi fi plecat și fruntea lîngă patul ei..." „Nu, mamă, fii liniștită, nu mi-am plecat nici o frunte, zisei foarte degajat, aproape vesel. Aș fi făcut-o, dacă ar fi folosit la ceva!" „O! cît ai suferit, nătărăule, de cîte ori veneai p-aici îți vedeam ochii tulburi, care se uitau la mine ca la o străină, nici cînd plecai de-acasă nu erai în stare s-o uiți, stăteai puțin și te întorceai lîngă ea. Pînă și tac-tău băga de seamă și mă întreba: de ce n-o lasă el pe cotoroanța aia? Te apăram: o fi ținînd la ea! Bine, zicea, dar atunci de ce nu-i trage o bătaie s-o facă să zacă pe-o vangă o lună de zile? Și la ce-ar ajunge? îi spuneam. Ce deosebire ar mai fi între el și ăștia din spate? E profesor universitar, nu

gunoier! Ca să-mi dau seama, acuma, pe patul morții, că ai fost, adică nu că ai fost, ești și acum, fiindcă și acuma suspini după ea, ești mai rău decît un gunoier, fiindcă tot n-o uiți...”

Sării în sus, copleșit de teribila ei înstrăinare de mine, mă așezai lîngă ea pe pat, îi apucai mîinile care se smuciră într-un violent spasm să se degajeze, îi căutai privirea atît de dragă în care lucise totdeauna pentru mine extrema devoțiune și îi șoptii: „Mamă oprește-te, nimic nu e adevărat din tot ce spui, te-am iubit tot atît de mult ca și tine și te asigur că niciodată sufletul meu n-a suferit cum crezi tu! Așa părea, dar nu era adevărat! Te-ai înșelat, sînt liniștit, sînt fericit, nu sînt nici atît de slab ca să semăn cu tine, nici atît de orb ca tata ca să nu-mi dau seama de cine mă iubește și să fiu trufaș cînd nu trebuie...”

Abstract, prea abstract! Ea se zbătea să-și elibereze mîinile și nu mă auzea. O ființă străină, o entitate invizibilă și dușmănoasă încerca, și reușea, s-o facă repulsivă, trezind în ea o forță fizică împinsă prea mult dincolo de putința unei comunicări în gîndire. Nu mai puteam s-o fac să mă audă. Pierdusem acest drept pentru totdeauna, după ce atîta vreme nu-l folosisem. Îi dădui drumul. Aruncă la o parte cuvertura, părăsi patul, ieși în curte și se întoarse după un timp cu mișcări sigure și se înveli. „Te duci, zise, s-o aduci pe Sibi?” „Vrei să mă însori, mamă?” spusei cu un glas absent, ca și cînd aș fi citit, în acest timp, o carte. „Bine, mă duc chiar acum...”

Și mă ridicai.

Nici nu mă gîndeam, dar simțeam că nu mai am putere s-o ascult. Istoria ei cu Sibi mi se părea o simplă invenție, o fixație. Desigur, se gîndise la acest lucru mai înainte, simplu gînd fără adîncime, altfel mi l-ar fi spus. Mă plimbam prin curte, încercînd să înțeleg și să mă liniștesc. De ce voia ea, cu atîta îndîrjire, să sfarme icoana pe care i-o purtam în suflet? Ca și tatei, firul rece al unei bănuieli îmi da tîrcoale: și dacă gîndise așa despre mine tot timpul? Dacă fusese de fapt străină de mine sau aproape și ceea ce arătase ea lumii și propriului ei fiu era doar o blîndă mască a devoțiunii, cu care se lupta, se lupta poate zilnic, să se identifice? Mă întorceam lîngă patul ei cu speranța că în cele din urmă o voi regăsi și în același timp știind că acest lucru nu se va întîmpla, prins însă în acest joc al morții și al distrugerii, care mă fascina.

Nesfîrșite îi erau recriminările care mă înjoseau în propriii mei ochi, golindu-mi sufletul de puterile mele pe care mi le știam atît de blindate. Ce mai puteam gîndi? Era adevărat că la căsătoria mea cu Matilda n-o chemasem și pe mama. Cum să-i spun astăzi că nu chemasem pe nimeni, cînd descopeream că ea crezuse tot timpul că am petrecut și am chefuit numai cu rudele ei? Și la urma urmei de ce mă ferisem eu să sărbătoresc însurătoarea mea? Pentru că știam că Matilda o mai făcuse de două ori în viața ei, prima dată cu evreul, a doua oară cu Petrică. Nu chemăm pe nimeni, îi spusesem Matildei. Nu, n-are nici un rost, răspunsese și ea, fără să-mi dau seama că rudele ei sărbătoriseră de două ori evenimentul, în timp ce mama îl așteptase și n-o chemase nimeni și nici măcar n-avusesem grijă s-o avertizez și să-i explic. Ce bucurii îi adusesem eu în viață? Doar atît, că existam și că mă iubea, fiind atît de smintit să gîndesc că îi făceam o favoare lăsîndu-mă iubit și îngrijit. Îi făcusem vreodată un cadou, îi adusesem măcar flori de ziua ei? Nici măcar nu știam care erau ziua și anul ei de naștere. Considerasem sufletul ei bogat în absolut, dincolo de timp și de spațiu, unde cadourile și florile trăiesc în spirit, iar sufletul e etern, mama era ea însăși această eternitate, ea n-avea zi de naștere și nici nu va muri vreodată... „Da, mamă, da, mamă, murmuram, sîntem niște sălbatici, sîntem vinovați față de tine! Dar și tu ești, fiindcă ne-ai lăsat să credem că nu ai tu nevoie de toate astea!” „N-am avut și nici acum n-am, florile mele o să crească singure pe mormînt”, îmi răspunsese ea cu un glas răgușit de astă dată de ceva care era și ură și disperare neagră și singurătate care n-o consola, în timp ce eu gîndeam că mica noastră grădină era totdeauna plină de flori și de aceea nu-mi trecuse prin cap vreodată să mă duc la florărie și să-i aduc un buchet de ziua ei... Dar cînd s-a născut Silvia? Ce petrecere am dat? relua ea neobosită în această răscolire a vieții mele. Petrecere de țigani! Pînă și ăștia din spate erau „mai va” decît mine și decît „intelectuala” cu care mă înhăitasem! Dacă nu venea nenorocirea să fiu arestat și trimis la ocnă, aș fi ajuns să merg în patru labe în fața ei! Așa, a dat Dumnezeu și m-am trezit, greu și după aia, dar mi s-a mai luminat mintea și m-am despărțit de ea. Dar tot n-o uit! „Am uitat-o, am uitat-o, îi răspundeam. Am uitat-o, mamă!” „Da?! Atunci de ce nu te duci s-o vezi pe Sibi? Ai zis că te duci. De ce nu te duci?!”

Repeta asta pe toate tonurile, spunînd că o chinuiesc și n-o las să moară, fiindcă n-o să moară pînă nu mă duc, dar niciodată cu un glas din care să înțeleg ce rost avea acest dus. Era rece, disprețuitoare, plină de ranchiună (care mi se transmitea și mie), vanitoasă, plină de trufie, toată gama de sentimente care pot hărțui pe cineva, fără ieșire, și pe care niciodată cît trăise nu le exprimase ca soție (să-l facă pe bărbat să ridice brațele și să-și ia lumea în cap) și nici ca mamă să stîrnească în copii aceeași reacție exasperată. O făcea acum, ca și cînd ar fi vrut să recupereze ceea ce reprimase în ea toată viața. Corpul îi era bolnav, dar puterea, impulsurile vitale și ale gîndului păreau neatinse.

Mă dusei s-o văd pe Sibi. Ca altădată, întîmplarea făcu s-o întîlnesc chiar la cișmea, cu căldarea de apă în mînă. Se făcu palidă. „Ce s-a întîmplat? zise. Îi e rău mamei?" „Da, foarte rău!" „Bine, mă întorc îndată!" Și se îndreptă, schimbă din mers găleata în cealaltă mînă și fără să-și arate fața se corectă, vine îndată, să ia ceva pe ea, s-o aștept acasă. Întîrzie și cînd o văzui intrînd pe poartă, rămăsei uluit: așa era, cum spusese mama, cu același mers mlădios de odinioară, fără spinare adusă cum mi se păruse că avea cînd o văzusem ultima dată, chipul cu aceeași melancolie senină de fată visătoare și liniștită căruia acum absența speranței îi dădea parcă o bucurie adîncă a eliberării de o povară. Urcă sprintenă scara verandei și trecu pe lîngă mine fără să-mi arunce vreo privire. Se îmbrăcase într-un taior negru, bine croit, și își făcuse un coc sever, care în loc s-o îmbătrînească, dădea chipului ei o atît de firească distincție încît tresării cu putere cînd o văzui de aproape, ca totdeauna în fața unei întîlniri de șoc cu o frumoasă figură, venită parcă de pe altă lume. Înțelesei: monstrul pe care îl născuse vrusese s-o devore. Nu era un copil, ci un vîrcolac, cu fața de brumă și părul mucezit. Bine că murise! Dar oare era adevărată și a doua afirmație a mamei, că fata asta fusese disperată cînd eu mă căsătorisem? Și că divorțase cînd divorțasem și eu? Nu cumva își omorîse și copilul? Nu trebuia pentru asta să-l arunce într-o copcă pe un rîu înghețat, ca Margareta din *Faust*, ci era suficient să-i facă o baie și să-l *uite* pe niște cîrpe ude, cum făcuse una din cartier. A răcit, a făcut pneumonie, se întîmplă, mai răcesc copiii, mai mor... Bineînțeles că pruncucigașa nu pățise nimic și nici nu înnebunise...

Îmi venii în fire și vrusei să intru înăuntru, dar Sibi tocmai ieșea și îmi șopti: „Mergeți acasă și vă culcați, mi-a spus că n-ați dormit deloc toată săptămîna. Veniți mîine!" „Așa a spus?" tresării. „Da, așa mi-a spus, să veniți mîine!" „Mă gonește!?" „Nu vă gonește, dar e mai bine de-aici înainte să stea lîngă ea o femeie și nu un bărbat." „De ce?" „Plecați chiar acum", repetă ea ca o poruncă, fără să-mi explice mai mult.

Credeam că mama mai avea încă de trăit cel puțin cîteva luni. Muri a treia zi, vegheată de Sibi. O găsii întinsă în patul ei, luminată de lumînări. Rubedeniile pe care ea nu vrusese să le vadă („plecați de-aici, n-am nimic, o să-mi treacă!") umpleau acum odaia și veranda. Mama nu mai era frumoasă fără viață, moartea n-o transfigurase, arăta mai bătrînă cu zece ani, și așa-zisa liniște și împăcare nu apăruseră pe chipul ei. Tot ceea ce avusese ea în spirit pierise, moartea fusese victorioasă asupra ei, silindu-mă și pe mine să contemplu îngrozit un chip chinuit și întunecat... Căzui în genunchi lîngă fruntea ei și izbucnii într-un hohot de revoltă disperată care mă zgudui cu o violență nimicitoare. Mama... Mamaaa... Și atunci mîini decise și puternice mă smulseră de-acolo și șoapte care protestau energic mă înconjurară. „Ce e asta?... Ține-ți firea... Bine că nu s-a chinuit mult... Alții zac ani de zile și nu se îndură Dumnezeu de ei... A ținut la tine, dar acuma tu trebuie să trăiești și să-ți vezi de viață... Tac-tău e mai liniștit, cu toate că și ce-o fi în sufletul lui, săracu'... Om încă tînăr, a rămas singur... Pentru cine o să mai muncească și el... fiindcă tu o să ai rostul tău, dar el..."

Mă scoaseră afară din fumul lumînărilor, dar lumina soarelui viu de octombrie mă sfîșie parcă mai rău decît plînsul. Un domn, pe care abia îl recunoscui (era medicul din cartier), stătea lîngă mine. „Să nu vă mai uitați la mama dumneavoastră, zise el. I-am văzut ultimele analize: avea uremie..." „N-a avut cancer?" „Ba da, dar a murit de uremie..." Vorbea și el ca să nu tacă. Dar intuise că chipul mamei, care nu mai arăta cum îl știam toți și trebuise să îndure chiar ea această sluțire, mă înspăimîntase... „De cancer propriu-zis, continuă el, adică unele forme, care nu ating decît tîrziu un organ vital, bolnavul se chinuie mult... Doamna Petrini, mama dumneavoastră, a murit de fapt de tristețe... Cancerul e boala tristeții... Am fost colegi la liceu, pe urmă ea a abandonat... Totdeauna a fost ea așa mai retrasă, i se spunea călugărița,

știți, caracterizări din astea naive ale fetelor care le e gîndul mai degrabă la dans și la serate, decît la ceva mai înalt... Ce mai faceți? schimbă el vorba după o tăcere. Am auzit că o să reintrați în învățămîntul superior... V-am citit studiul despre Giordano Bruno, probabil e un fragment?!" „Nu, răspunsei, e un accident..." „Era foarte interesant!" continuă el gînditor, desigur ca să mă abată de la clipa de față... Mă chinuia mai ales gîndul că nu fusesem lîngă ea în ultimele clipe și că nu reușisem să-i spun cît de mult însemnase ea pentru mine și că nu se trudise zadarnic să facă din băiatul ei un om...

Și totuși, printre chinurile ei îmi trimisese o rază din vechea lumină: cînd venise Sibi îi spusese să mă duc să mă culc, fiindcă nu dormisem de-o săptămînă. Dormisem, dar lîngă ea în fotoliu. Și desigur nu m-ar fi alungat dacă pudoarea n-ar fi împiedicat-o să mă știe alături cînd puterile o părăsiseră și n-o mai țineau picioarele să se dea jos din pat. În ziua cînd murise încă mai era lucidă. De la birou venisem direct la ea. Arăta neschimbată, ba chiar Sibi îmi spuse că se simțea mai bine. Credeam că doarme. Se răsucise spre noi și deschisese larg ochii. „Da, spusese, mult mai bine. Ba chiar încep să simt că mi-ar părea rău să mă despart de moarte. N-am de ce mai trăi! Știu eu, n-o să mor, mai am de pătimit! Dar nu de lumea asta mi-e mai dor, ci de cealaltă!"

Mă întorsesem la birou, fiindcă fusesem cu o zi înainte căutat acasă și amenințat să dau drumul la bilanțul întrerupt acum zece zile, dacă nu voiam să mi se desfacă contractul de muncă. Spre seară revenisem, mama însă nu mai era. La al doilea praznic, după cîteva săptămîni, Sibi îmi povesti că îndată după plecarea mea spusese că îi e sete de-un pahar de vin. Îl băuse, într-adevăr cu mare sete, se uitase apoi la el gol, îndelung, i-l înapoiase, apoi se întorsese foarte hotărîtă cu spatele și exclamase tare, parcă în glumă, făcînd așa un gest în urmă, dar insistent de îndepărtare, adică să nu se țină nimeni după ea, și îndelung: „Mor! Adio, viață!" „Altceva n-a mai spus?" „Nu, atît a spus, dar eu am crezut că nu era nimic, ba chiar, Doamne iartă-mă, mi-a venit să rîd, fiindcă așa era glasul ei atunci, parcă vesel, parcă ne-ar fi spus așa cu mîna fluturînd că nu dă pe nimeni nici o ceapă degerată. Spun asta fiindcă și mai înainte cu o zi stam noi de vorbă și zice, Sibi, bărbații nu fac nici cît o ceapă degerată și cu gestul ăsta al mîinii, așa, știți, de silă. Am ieșit puțin să mă duc acasă să-i aduc niște supă, am venit

și zic, doamnă Petrini, hai, luați puțină supă (fiindcă pînă atunci mai luase). Sibi, zice, nu mai mănînc nimic. Păi de ce, doamnă Petrini, vă face bine. Nu mi-a răspuns! Numai cîteva înghițituri, am insistat. Sibi, zice, și la început n-am știut la cine s-a referit, ai grijă de băiatu-ăla! Am crezut că se referă la băiatul meu mort, că uitase că murise demult... Care băiat, doamnă Petrini? Băiatul meu! zice, adică dumneavoastră! M-am mirat de vorbele astea, dar i-am spus bine, acum... Acum, o aud că zice, lasă-mă să mor liniștită! Ceva m-a speriat din glasul ei, m-am zăpăcit, nu știam ce să mai fac, pe urmă mi-am zis eu să alerg să vină rudele. Au venit imediat, am trimis un copil de pe stradă care a luat-o la goană... Eu m-am întors acasă și am aprins o lumînare. Cînd m-am aplecat peste ea i-am văzut ochii deschiși, dar dați așa în părți. Am înțeles. Dar ai fi zis că dormea. Chiar așa murise, liniștită..."

În timp ce povestea, de lîngă Sibi se uita la mine un ins mai degrabă tînăr cu trăsături aspre, dar cu privirea blîndă, protectoare, care îmi plăcu și bănuii că trebuie să fie o rudă de-a ei... „A, zise Sibi, nu vă cunoașteți, soțul meu..." Se căsătoriseră, zise ea, de curînd, el era un nou-venit în cartier, un învățător care reușise să se detașeze aici la noi dintr-un sat din apropiere... Și abia atunci, la lumina crudă a zilei și dincolo de starea de șoc în care mă aflam fără să știu veghind-o pe mama, imaginea Sibilei se echilibră în ochii mei. Nu mai era așa cum mi se păruse cînd urcase treptele verandei, dar desigur nici pe departe cum arătase ea acum cîțiva ani cu hidoșenia ei de copil în brațe...

CAPITOLUL **XII**

Așadar, mama suferise tot timpul de eșecul meu cu Matilda și murise cu gîndul că crescuse zadarnic un copil care se dovedise la fel de slab ca și ea? Cedase deci ideii comune despre slăbiciune și putere? Cred că nu, mi-ar fi spus-o, fusese doar geloasă că o iubisem atît de tare pe Matilda, sau mai bine zis, că Matilda mă iubise mai puțin și mai ales că după despărțire întîrziam să mă recăsătoresc (de aici gîndul că nu încetam s-o mai iubesc încă și nu mă despărțeam în sufletul meu de ea, cum nu se despărțise ea de tata, dar analogiile, deși ne ispitesc totdeauna cel mai tare și ne chinuie cel mai mult, sînt și cele mai false dintre toate ispitele care ne fascinează spiritul). Mama cedase doar pe patul morții, cînd îndoiala e mai puternică decît certitudinea care ne-a călăuzit existența. La urma urmei nu vom ști niciodată dacă Nazarineanul, cînd a strigat pe cruce: *Dumnezeul meu, de ce m-ai părăsit*, a mai avut putere să-și aducă aminte de sensul divin al existenței și sfîrșitului său... fiindcă ultimele lui cuvinte, părinte, în mîinile tale îmi dau duhul, sînt mai degrabă expresia unei resemnări, decît a unei certitudini. S-ar putea spune însă că îndoiala e a trupului care piere și nu va mai renaște niciodată, spaima, revolta și regretul lui că n-a fost, cît a trăit, decît sclavul spiritului, acest tiran al bucuriilor vitale și frenetice... El, însă, spiritul, nu se îndoiește de sine și dacă tace în fața acestei revolte finale a celui în care s-a întrupat, nu înseamnă că el nu știe că nu e niciodată mort. E luat prin surprindere? Sau a și părăsit trupul știind că în curînd acest trup se va întoarce în țărînă, această informă plămadă a haosului?

Curînd gîndurile mele deveniră senine, chipul mamei redeveni icoană și înrămai o fotografie de-a ei și o pusei pe biroul meu. Ploile toamnei care urmară unor lungi și frumoase zile, apoi ninsorile iernii cu vînturile ei reci nu reușiră să mă smulgă parcă din intemporal.

În mod straniu mă făceau să mă simt etern nu numai în gîndul meu, ci în însăși ființa mea vie și intimă... Această stare era tot atît de puternică și totală, cum e aceea a celor care se simt tot timpul muritori, și nu uită de acest lucru nici cînd mănîncă, nici cînd beau, nici cînd petrec și nici cînd țin în brațe femeia iubită; contemplă ochii ei minunați și gîndesc: acești ochi într-o zi se vor închide pentru totdeauna.

Nu mai scriam nimic, citeam foarte puțin și, fără să am silă de cuvîntul scris, dorința comunicării cu cel care îmi vorbea prin aceste semne ale cărților se evapora parcă într-o lumină celestă... închideam ochii și uitam totul și ceea ce acumulasem atîția ani cu pasiune mi se părea atît de puțin față de copleșitoarea bogăție a acestei lumini care îmi inunda sufletul. Nu atît de neînsemnat, fiindcă nu uitam bucuria cu care eu însumi îmi scrisesem cele două cărți (și știam că într-o zi o să revin să scriu altele) și îmi imaginam, intuiam cît de mare trebuie să fi fost a celor ale căror semne stăteau pe rafturile bibliotecii mele, semne magice, care aveau puterea să reînvie în noi propriile lor iluminări ca să comunicăm cu ei prin veacuri, dar acum această iluminare venea numai din mine și mi se părea unică, nedeterminată și eternă. Închideam cartea uitată în mîini tresărind cu putere, mă îmbrăcam și ieșeam afară. (Multe dintre ele mă făceau să mă gîndesc cum de nu-mi dădusem seama pînă atunci că aceste cărți nu-mi cereau nici mai mult, nici mai puțin decît să le acord zile, ani din viața mea; le citeam din nevoia imperioasă de acumulare, îngrămădind peste sufletul meu viu cunoștințe; acum le deschideam și după cîteva minute mă adresam autorului de pe copertă: tu vrei să-ți dedic zile din viața mea; nici nu știi cît ești de pretențios; te-ai gîndit bine cînd te-ai așezat la masă și ai strîns între coperți atîtea mii de pagini? Te-ai gîndit că riști să te pun la loc în raft? ca și cînd ai vrea să vorbești cuiva și ești dat pe ușă afară? te-ai gîndit cît e de desagreabil? Da, știu, ești un mare savant, dar ești savant prin acumulare a ceea ce au gîndit sau trăit alții... tu, de la tine, ce aduci? Ce-ai trăit? ce experiență capitală te-a sguduit care m-ar putea cutremura și pe mine?)...

Afară descopeream că totul era orbitoare lumină, chiar dacă cerul era plumburiu și pe jos înaintam prin lapoviță. Iar cînd fulgii de zăpadă spulberați de vînt mă prindeau în hora lor și mi se topeau pe obraz îmi aminteam că am cunoscut cîndva, în altă viață parcă, o femeie

pe care o chema Matilda, pe care o iubisem și suferisem pentru ea și un gînd mititel, vesel și jucăuș mă întreba de ce nu ne putusem noi înțelege, cînd e atît de ușor și de simplu să te înțelegi cu cineva. Neînțelegerea e ca dansul mirific al acestor fulgi, o bucurie și nu o suferință, dacă totul se petrece dincolo de spațiu și de timp... Aici e eroarea, coborîm în temporal... temporalul e infernul... Cine ne împiedică să trăim prin intemporalul din noi? mă întrebam stăpînit de o totală neputință de a înțelege neînțelegerea. Neînțelegerea e inexistentul, ceva care nu se poate concepe cu atît mai... cu cît tot ceea ce e viu în noi participă... din ochi țîșnesc fulgere, din gură potop de cuvinte a căror violență smulge și lucrurile din inerția lor, scaunele se prăbușesc, candelabrul se clatină, obiectele zboară prin geamuri, trupurile se încleștează, capetele ating pămîntul... jos... mai în jos... spre el, să se deschidă și să-i înghită pe amîndoi... Ce doresc unul de la altul? Ce vrea să smulgă unul din celălalt? Nimic altceva decît ceea ce e celălalt, ceva indefinit, neclarificabil, dar care îl împiedică pe el să fie definit, clarificabil... Dar îl împiedică? O, da, tinde chiar să-l reducă în fiece clipă la neant, pe măsură ce clipă de clipă celălalt încearcă să se constituie, să ia cunoștință de propria sa identitate... Ceva limitat, fragmentar, temporal... Și după victorie? Reîncep în alt spațiu epic al luptei pentru fericire, încărcați de experiență, cu mai multă viclenie, cu mai multă răbdare și cu arme mai puțin vizibile și spectaculoase, dar mai otrăvite, mai bine ascuțite și care rănesc mai adînc și mai nevindecabil... Dar nu e oare asta fericirea însăși? Această iluzie după care gonim pe vastitatea unei cîmpii pe care lăsăm, moarte, bucăți din sufletul nostru, pînă cînd ne pierdem, istoviți, dincolo de orizont?... Săraca mama, ar fi vrut să deschid și eu pentru mine un nou spațiu epic, crezîndu-mă încătușat în celălalt, ca și cînd astfel aș fi putut chiar găsi fericirea. Da, ea de ce nu-și deschisese pentru sine unul nou? Nu găsise cu cine, dar oare căutase? Pentru a găsi, lumea nu e niciodată prea mică, nici măcar ulița în care trăiești. Sibi îl găsise pe învățătorul ei chiar la școală, unde reușise să fie, după cum aflai, numită suplinitoare. Preda de un an, pînă ce veni titularul, care de-acolo din satul lui fugise nu de școală, ci de o femeie de care tocmai divorțase. Era încă proaspăt în suferința lui și spre a se elibera îi povesti totul suplinitoarei, a cărei blîndă renunțare deveni speranță. (Dar parcă mama n-ar fi putut întîlni unul care să aibă ce-i povesti și

ea să înțeleagă că un om care a suferit se va feri multă vreme să facă altora ceea ce i se făcuse lui cu vîrf și îndesat? Multă vreme, și de ce nu niciodată? și nu neapărat că ar fi fost mai bun ca alții, ci din inerția ororii în care fusese aruncat mai înainte? să nu reînceapă să n-o pățească iar? Dar mama nu-l putuse lăsa pe-al ei, ea sperase, crezuse că nu se poate ca un bărbat, altfel bun, să nu fie în stare să pronunțe doar un singur cuvînt, unul singur care ar fi dezlegat-o de implacabila ei hotărîre...)

Nu-mi dădeam seama atunci (dar acum văd totul clar) că neputința mea de a înțelege neînțelegerea și care îmi picura în suflet o veselă, luminoasă, stranie și dulce melancolie, deschidea încet și pe nesimțite ușa secretă în care stătea ascunsă întreaga mea putere de a fi fericit în singurătate. Încerc astăzi să înțeleg de ce pentru mine răul își pierduse sensul, de ce atît de total în această euforie stăruitoare, deloc efemeră care se instalase în mine parcă definitiv și care mă făcea să văd totul scăldat într-o eternă lumină? Era cumva o sublimare a durerii pe care moartea mamei mi-o lăsase în suflet? Poate! Fiindcă adesea rămîneam ore întregi în fața chipului ei, cu coatele pe masă, contemplînd stăruitor trăsăturile dragi, pînă ce un singur amănunt (care îmi amintea gesturile ei rituale) se detașa și devenea viață, privirea tăcută și încărcată de uimită dragoste cînd mă vedea că intru pe poartă, ca și cînd nu i-ar fi venit să-și creadă ochilor că existam și eram al ei, mîinile întinse cu sfială de-a lungul rochiei, într-o clipă, la fotograf, să-i prindă într-o imagine ființa efemeră, dar atunci vie, menită să-i supraviețuiască, veșnica ei prezență în curte, veșnicii ei umeri aplecați asupra rufei, veșnicele ei brațe ridicate în sus să le întindă pe frînghie, rufe curate prin care uitîndu-mă de lîngă coapsa ei vedeam soarele în irizări albastre și aurii... această cută pură a obrazului care cu anii se adîncise fără să devie amară, acest păr castaniu niciodată coafat, strîns pe lîngă tîmple într-un coc savant pe care nu-l văzusem niciodată desfăcut (cînd o surprindeam că și-l spală mă gonea cu o imperioasă voce), acești ochi mari, negri, de o strălucire opacă, în care parcă lumea nu se reflecta, asemeni unei fîntîni în care nu se zărea cerul răsturnat, ochi care erau și ai mei, ai fi zis dușmănoși dacă larg deschiși n-ar fi sugerat inocența... Și deodată toate acestea mă cutremurau... Acum ea e în pămînt, gîndeam, și cerul melancoliei mele se sfîșia și izbucneam în hohote șoptindu-i numele, chemînd-o, întrebînd-o unde e ea acum...

Și atunci vedeam parcă aievea rana urîtă a mormîntului săpat care o aștepta cînd cortegiul a intrat în cimitir... Încă la noi în casă, deși era întinsă pe pat și cu chipul de ceară, era totuși mama, murise, dar era aici, casa în care mă crescuse era încă plină de prezența ei, acum urma să nu mai fie deloc, groapa era gata și alături oameni ca și ea, însă vii, voinici și hotărîți, cu lopețile în mîini, și care n-aveau să ezite s-o îngroape... Atunci am simțit pentru întîia oară că pămîntul e hidos, că în nici un fel nu e mama noastră, că e orb și dușman și că ne hrănește nu pentru că vrea el, ci pentru că noi îi smulgem roadele... că nu el, ci marele cosmos a făcut apele și soarele, animalele și oamenii, fără de care el, pămîntul, ar fi rămas singur cu vulcanii lui, sinistru astru negru, mai mort decît moartea... O, mamă, cum te-am lăsat noi singurică acolo în cimitir și am venit pe urmă acasă și am mîncat și am băut...? o întrebam altădată ca și cînd tot ea trebuia să-mi redea izbăvirea. Și mi-o dădea... Nu mă mai plînge, parcă îmi spunea, ești bărbat, trăiește-ți viața și adu-ți aminte de mine numai cînd ești fericit... Atunci voi simți că n-am murit nici eu... Ai uitat ce ți-am spus cînd ai stat lîngă mine bolnavă? Am fost rea ca să nu-ți topesc puterea cu moartea mea, am vrut să vă îndîrjesc pe amîndoi, și pe tine și pe taică-tău, și bine am făcut și bine ați făcut cînd v-ați întors acasă, că ați putut să mîncați și să beți... Să faceți la fel și la șase și la nouă luni...

§

Arătam eu îndurerat cînd într-o dimineață găsii pe biroul meu de la *Oraca* o floare? Nu, dar îmi smulse un surîs. Cine mi-o pusese? Poate femeia de serviciu... Ea avusese un gest cu mîna la gură (care semăna cu al mamei) în ziua cînd venisem cu semnul de doliu la haină. „Mama dumneavoastră? exclamase. Era bătrînă?” „Nu, nu era bătrînă!” „O, săraca, te pomenești că o fi chinuit-o vreo boală... S-a chinuit mult?” mă întrebase cu acea știință naivă despre viață și moarte care nu consideră rele nici viața, nici moartea (ne sînt date!), ci suferința, pe care n-o merităm, fiindcă nimeni n-a vrut să se nască și nimeni nu crede că nu trebuie să moară, dar de ce să suferim, oricîte rele am fi făcut pe acest pămînt...? (Se vedea că deși în vîrstă, nu cunoștea și n-ar fi crezut dacă i s-ar fi spus măcar unul dintre marile rele de pe pămînt comise

de oameni și care ne aduc o suferință pe care o merităm.) „Nu, i-am răspuns, nu s-a chinuit mult!” „Mama e tot ce avem mai scump...”, mai spusese această ființă umană care răspundea la numele de... Nu, nu ea îmi pusese pe birou acea floare! Trecuseră de atunci șapte luni... Cine putea fi?

PARTEA A OPTA

CAPITOLUL I

Rămăsei o clipă parcă suspendat, trecînd în revistă toate femeile care lucrau cu mine la *Oraca*: niște grăsane vorbărețe și simpatice, încă tinere, dar departe de a-mi fi aruncat vreodată una din acele priviri care sugerează disponibilitatea afectivă chiar fără intenție de finalizare într-o aventură sau măcar simpla prietenie colegială, puțină curte, acea multitudine de gesturi și cuvinte care nu au altă menire decît să potențeze afecțiunea fundamentală pe care o avem pentru alții, de care sîntem cu adevărat legați și îi iubim... verificări dacă mai plăcem și altora... siguranța că nu ne-a pălit farmecul, seducția... verva pe care ne-o inspiră această certitudine, pe care o transmitem acasă celor care se simt prea siguri de noi... puțină neliniște, puțină gelozie, pentru a ni se prețui apoi dulcea supunere, abandonul de sub plapumă... Nu citisem în privirile lor nici măcar atît, avem cu cine cocheta, pe tine nu te cunoaștem, parcă îmi spuneau, și nici nu avem chef s-o facem, să te invităm la petrecerile noastre unde vin inși chiar mai puțin cunoscuți decît tine, și nici nu încerca să ne inviți tu pe noi, fiindcă o să te refuzăm politicos... Una era subalterna mea, alta era calculatoarea, alta (o tinerică frumoasă și balaoacheșă, pesemne țigancă, totdeauna bine îmbrăcată și coafată, stîrnind invidia pentru bluzele ei de un colorit care arăta că nu le cumpăra din magazinele noastre, ca și fustele cu croială străină, cizmulițele elegante, jerseurile fine) secretara directorului, un ins totdeauna ursuz, care avea de îndurat gelozia nevestei pentru această secretară cu care cam semăna... dar cine suportă alături de bărbatul ei pe o alta, chiar dacă la birou și chiar dacă știe că îi e credincios?... Credincios, credincios, dar asta nu-l poate împiedica să... Directorul chiar își persecuta subalterna, doar-doar se va găsi cineva să-i spună nevestei că între el și secretară, vezi, nu e nimic... Nu se găsea nimeni

și, chiar dacă s-ar fi găsit, nu asta dorea geloasa, ci „s-o dea afară pe tîrfa aia”... Om corect, șeful nostru făcea să i se audă răcnetele prin ușă cînd soția îi intra val-vîrtej în birou și îi făcea scandal... „...da' ce crezi tu, că asta e instituția mea personală să dau afară pe cineva numai fiindcă ești tu smintită? Dar nu am dreptul, atîta timp cît își vede de treaba ei!...” Secretara însă chiar ținea la el și, dîndu-și seama că omul n-avea liniște în casă din pricina ei, vrusese să plece, cu toate că îi părea rău. „Un șef așa de bun nu găsești oriunde”, dar se vede treaba că omul știa el ceva, în locul ei ar fi venit alta, și numai dacă ar fi fost o babă știrbă istoria n-ar mai fi continuat... „deși... mormăise el furios, am avut odată și o astfel de babă, nu chiar știrbă, dar cică mi-ar fi plăcut de ea că făcea pe mămica cu mine” și i-a aruncat tava cu sandviciuri și cafele în față, cînd a văzut-o că intră în birou... Ce nevoie, cică, am eu să mănînc sandviciuri și să beau eu cafea făcută de mîinile acestei... să mănînc și să beau acasă și să nu mă las eu lins pe gît ca un vițel de această vacă răscrăcărată... ce, adică, vreau să spun că acasă n-are nimeni grijă de mine și trebuie s-o las pe cotoroanța aia să-mi pună unt pe pîine... și o feliuță de șuncă... și o feliuță de roșie... și o cafeluță... și o franzeluță... (și aici directorul își subțiase vocea și își imita nevasta scos din pepeni). „Îți arăt eu ție, zice, cafeluță. O să-ți fac una de-o să-ți stea în gît, să te frigi cu ea, să te îneci cu caimacul...” „Așa că nu pleci nicăieri, dacă din pricina asta vrei să pleci”, îi mai spusese el fetei... „Tovarășe director, cică se smiorcăise ea, măcar dacă am fi vinovați de ceva...” „Ei, da, asta ar mai lipsi, se înfuriase el, ia nu mai da aici apă la șoareci și ieși afară... Auzi, măcar dacă... Asta îmi scoate sufletul și pentru laptele supt de la mama, dar să mai fim și vinovați de ceva... Mi l-a și scos, sufletul adică, și mi l-a băgat pe-al ei în loc, și ăsta m-ar vinde înainte chiar să încerc eu să fiu vinovat de ceva. M-ar pune să-i mărturisesc totul dinainte.” „Da, știu, continuase însă fata să se smiorcăie, e geloasă, și e gelos și prietenul meu cu care o să mă căsătoresc, vine cîteodată pe-aici și stă pe capul meu să vă vadă, și după ce vă vede se cară, și ce-mi face pe urmă... De-aia vreau să plec, deși n-aș vrea...” „Atunci cară-te, ori spune-i individului că dacă îl mai prind pe-aici chem șoferul și îl pun să-l dea afară cu paisprezece lovituri de pompă în cur...” povestise fata, însă de astă dată pufnind în rîs. Noroc că directorul străbătea aproape tot timpul regiunea în căutare de carne... Nu mai știam în ce stadiu se afla istoria...

Cine mai era deci, la noi, femeie? A, da, casierița... Doamna Munteanu... Care doamnă Munteanu?! Plecase... Predase casa și... Mă ridicai, deschisei ușa de alături, unde se afla casieria, și mă uitai îndelung la noua casieră, o figură învăluită în nedefinit, cu trăsături ascunse de părul care îi acoperea curgînd pe umeri obrazul... din pricina părului astfel pieptănat, adică mai degrabă nepieptănat, părea să aibă un chip alungit... Stătea la birou și lucra... Venise la noi de vreo două săptămîni, dar luminozitatea lumii în care trăiam după moartea mamei făcea parcă să dispară umbrele cînd mă uitam în jurul meu și vedeam lucruri și oameni, animale și străzi forfotind de mișcarea neîncetată a vieții... Schimbasem cuvinte de serviciu cu noua casieră, dar nu mă uitasem la ea, adică mă uitasem fără s-o văd, sau o văzusem fără să mă uit, vreau să spun că nimic din ea nu-mi atrăsese atenția, nu era nici frumoasă, nici urîtă, nu era nici diformă, nici statuară, mîinile ei, care îmi întindeau pe masă hîrtii la control, nu erau nici butucănoase, nici diafane, vocea, nici timbrată, nici șoptită... debitul doar îmi păruse vag excesiv („de ce o fi vorbind asta prea mult?" gîndisem fără să fiu prea sigur că nu mă înșelam). Nu părea nici doamnă, nici domnișoară, oricum, nu purta verighetă, dar asta nu însemna că nu fusese divorțată sau nu era văduvă. Silueta ei avea formă, mai mult de ghicit decît de văzut, fiindcă rochia pe ea era prea largă, parcă și-ar fi croit-o singură, tăiată rău în talie și cu umflături la subsuori... fără decolteu... Picioarele... da, picioarele erau frumoase, cel puțin atît cît lăsau să se vadă poalele prea lungi ale rochiei... Ochi negri, parcă prea mari, gură care, vorbindu-mi de cifre, încasări și plăți, rămînea adesea întredeschisă, ca și cînd privindu-mă s-ar fi simțit o secundă în prada unei amnezii, a unei curioase perplexități... „Înțelegeți?", zicea revenindu-și, și vocea îmi părea că vine tot din lumea nedefinitului, era aproape și totuși departe, mi se adresa, și totuși nu simțeam impulsul natural de a-i răspunde, avînd în mod bizar senzația unei halucinații auditive... Mă uitam pe geam, ea continua cu explicațiile, reveneam, iscăleam documentele, hîrtiile foșneau, stiloul scîrțîia... Apoi liniște... apoi în această liniște începea să toace zgomotul rece, abstract, al mașinii de calculat...

„Dumneavoastră, zisei, mi-ați pus pe birou o floare?" Ea tresări. Se ridică în picioare. „Vai de mine, zise, v-am deranjat?" Mă posomorîi. Timbrul vocii ei nu mai era incolor. Nu-mi dădui seama în acea clipă

cum era de fapt, nu era însă verosimil și nici cu putință să fie așa cum era. Nu se putea să-mi răspundă cu o astfel de alarmă supusă în glas, încît sării, ca să spun așa, înapoi în mine însumi. Nu prea departe însă, doar atît cît tresărim cînd, neatenți, ne izbim de cineva și spunem pardon, fără să ne uităm măcar la persoana cu care ne-am atins. „Nu, doamnă, mormăii parcă visător, dimpotrivă, vă mulțumesc pentru atenție.” „Îmi plac foarte mult florile, explică ea (într-adevăr avea pe biroul ei o vază plină) și îmi imaginez că la toată lumea plac...” „În orice caz, adăugai și eu, nu displac. E greu de conceput!”

Și mă retrăsei în biroul meu. (Nu mai am timp să povestesc ce s-a mai petrecut cu mine în săptămînile următoare, Ciceo mi-a făcut o vizită și m-a anunțat că nu mai poate amîna procesul meu decît o dată; o lună, două, nu mai mult, îmi spuse el.) Atîta doar că pacea plină de lumină cobora parcă și mai adînc în ființa mea și în plimbările mele nesfîrșite prin oraș și pe dealurile lui trăiam contemplînd parcă în mine însumi un gînd larg și senin: „Sînt fericit, sînt liber... Sînt fericit, sînt absolut liber...” Am citit toate cărțile, și nu sînt trist, și nu trebuie să spun ca Faust: „clipă, oprește-te!”. Dimpotrivă, fericirea nu poate veni decît din scurgerea neîncetată a clipelor liniștite și senine, fiindcă ce altceva e suferința decît o oprire a ființei noastre, o uriașă inerție care face să apese asupra ei tot ce există?

Cînd într-o zi avui un surîs, un surîs interior în jurul căruia clipele mele roiră asemeni albinelor și îl alungară victorioase, purtîndu-mă apoi din nou prin poieni, unde adesea mă culcam cu fața în sus și adormeam contemplînd cerul, norii, „minunații nori”, și mă trezea asfințitul. „Ia uite, gîndeam, de ce m-oi mai fi trezit? Ar fi fost așa de bine dacă din somnul meu fericit aș fi trecut în celălalt, marele somn, cel etern...” Nu era un gînd de moarte, nu simțeam că mă sorb „chemări de dispariție”, ci un dulce regret că, învingînd în spirit marile spaime pe care ni le declanșează gîndul neființei, corpul meu nu vrusese să mă urmeze, acum cînd era tînăr, cînd moartea lui ar fi fost frumoasă și cînd eu m-aș fi contopit cu marele Tot fără să mă strîmb și fără să horcăi... O luam apoi spre casă și îmi părea totuși bine că nu murisem, îmi aminteam de Silvia, de cărțile mele scrise sau de cele pe care voiam să le mai scriu, bucurîndu-mă că le-am scris și o să mai scriu altele, că am văzut-o săptămîna trecută pe Silvia și o s-o mai văd ani nesfîrșiți,

fără să uit însă voluptuoasa apropiere de *Marea taină*, gîndind că o voi păstra cu mine mereu și mă va ajuta să văd justa măsură a lucrurilor, zădărnicia pasiunilor, sminteala conflictelor în care trăim încleștați, iluzia că am putea fi fericiți prin cineva.

...Și toată viața mea se va schimba
La un cuvînt al tău...

Auzi! Nu! Aveam „lentilele mele” ca și Spinoza (mai puțin praful din șlefuirea lor care îi adusese moartea în plină maturitate), cifrele și registrele de contabilitate care n-aveau în ele nimic nociv, aveam, ca și Rousseau, notele mele muzicale de copiat, rău plătite, ca și ale aceluia, dar nu mai puțin decît erau plătiți alți umanoizi. Și aveam orașul meu, cu frumoasele lui dealuri și amețitoarele păduri... Simțeam, realmente, rătăcind pe potecile lor, o amețeală... mirosurile de rășină, de urme de jivine, susurul pîraielor, tăcerea copacilor, înalta lor semeție, foșnetul pașilor mei călcînd peste straturi de frunze și crengi moarte, îmi pricinuiau o intensă beție lucidă. Fiorul era de singurătate absolută, fiindcă nu împrumutam pădurii simboluri și nici nu mă simțeam văzut de ea cu priviri familiare. Nici o „corespondență”, deși îi simțeam ecourile care de departe se amestecau cu mirosurile, culorile și sunetele... *qui chantent les transports de l'esprit et des sens*[1]... Mă străduisem cîtva timp să obțin această corespondență, puneam mîna cu afecțiune pe scoarța aspră a unui gorun, îi vorbeam, tulburam tăcerea printr-un strigăt, chemam pădurea, dar descoperii curînd că nici gorunul nu simțea mîna mea vie și caldă pe trunchiul lui și nici sufletul pădurii, pentru că, inexistent, nu-mi va răspunde la chemare... *Marea taină* era prezentă în mine și prin ea înțelesei că natura nu e plină de sufletul nostru, deși ne naștem cu acest miraculos sentiment, trăim veșnic cu el, credem cu putere în realitatea lui și în clipe de disperare ne adresăm munților, care nu ne-au făcut nimic, norilor și apelor și pădurilor, să ne redea ceea ce le-am dăruit (investiție naivă!), sufletul nostru intact și pur, ca să scăpăm de cel murdărit de oameni și de noi înșine. Strigi, dar pădurea tace. Ecoul îți întoarce doar propriu-ți glas, propria-ți desnădejde...

[1] care cîntă exaltările minții și simțurilor *(fr.)* *(n. r.)*

De aici venea libertatea mea: descoperind moartea și trăind cu intensitate scurgerea armonioasă a clipelor, mă eliberam de iluzia vreunei fraternități cu natura, refugiul sufletelor rănite... Nu, natura nu putea fi pentru noi, cei care nu lucram în mijlocul ei, decît un frumos mormînt. (De aceea, desigur, Socrate se ferea de ea, nu văzuse marea decît o dată, ca soldat...) Ce mă atrăgea atunci? Viața spiritului, dar și a trupului (îmi dădeam bine seama), devenea intangibilă, cum intangibil era copacul pe care puneam mîna, cum intangibilă era și tenebroasa pădure, chiar dacă nu mîna aș fi pus-o pe copac, ci securea, și chiar dacă mii de securi ar fi doborît și întreaga pădure... Te simți, nici vorbă, copac, cum se simte călărețul cal sau cum ne simțim stea, dacă privim cu intensitate una din ele pe bolta cerească... Altă iluzie! Socrate însă privise doar în el însuși și s-a simțit intangibil chiar și atunci cînd a fost silit să bea cucuta... Ce îi trebuia lui să privească marea? Noi însă ne temem de ceea ce am putea descoperi dacă am privi insistent în noi înșine... Golim paharul, nu de cucută, ci de vin, ne ferim privirea și începem să urlăm, încredințați că asta e viața, și nu urlete scoatem, ci cîntece de triumf... Iar pentru divertisment năvălim și prin păduri...

CAPITOLUL II

...Într-o zi, pe la prînz, telefonul de pe biroul meu sună prelung, așa cum îl auzim în ureche cînd sîntem chemați de către operatoare chiar și după ce am ridicat receptorul: vocea centralistei îmi repetă numărul. „Da”, zisei. „Vorbiți cu Mangalia!” „Alo, domnul Petrini?” auzii din mari depărtări vocea parcă pe cale să se stingă a unei femei. „Da.” „Vă urez la mulți ani!” „Dar cine e acolo?” zisei, nici mirat, dar nici nepăsător. (Îmi amintii în clipa aceea că azi era ziua mea de naștere, pesemne vreo rudă, vreo mătușă sau verișoară, se gîndise la mine să-mi ureze la mulți ani, deși niciodată...) „...Știți, continuă vocea, am reușit să obțin o repartiție la mare. Peste o săptămînă mă întorc...” „Da’ cine e?” repetai, de astă dată curios, mai ales că mi se dădeau cu un glas nu lipsit de o vagă afecțiune detalii asupra întoarcerii, ca și cînd asta m-ar fi privit cît de cît... Își spuse numele. Era casiera. „Mulțumesc, domnișoară, zisei, vă urez și eu vacanță plăcută.”

Și mă pregătii să închid. Dar ea continuă: „Parcă sînteți supărat de ziua dumneavoastră.” „Da, zisei, sînt cam supărat...” „S-a întîmplat ceva?” „Asta n-are treabă”, gîndii, totuși îi spusei ceea ce n-aș fi vrut să spun, din inerție, oricum ca un răspuns la un semn colegial, că se gîndise să mă felicite. „Da, mi s-a întîmplat, azi-dimineață am vrut să golesc vaza de flori de pe biroul meu (în care ea continuase din ziua aceea să-mi pună din cînd în cînd cîte-un fir), știți, se uscase... adică, după ce ați plecat... și cînd am golit-o s-a spart în mîinile mele în opt bucățele, fără să fi lovit-o de ceva...” „Ei și?” „Semn rău, strigai fără neliniște, dacă se spărgea în două n-avea nici o importanță, dar în opt!...” „Ei, ce e cu opt? Ce importanță are?” „Știți, opt culcat e semnul infinitului... moarte, doamnă!” „Aveți pe cineva bolnav?” „Nu, dar bunicul e

foarte bătrîn!" „Da, zise ea, dar fiți liniștit, n-o să se întîmple nimic, cîte semne de-astea n-am avut eu și nici unul nu s-a adeverit..." „Oricum, vă mulțumesc de urare..." „Vă spun, n-o să i se întîmple nimic bunicului..." Și repetă apoi, înainte de a-mi spune la revedere, data întoarcerii, cu aceeași vagă sugestie de afecțiune ca și cînd eu aș fi așteptat-o dacă nu cu nerăbdare, oricum cu același interes cu care ea se gîndise la mine și îmi telefonase.

Și atunci avui acel surîs interior. Se interesase, deci, de data nașterii mele sau o aflase din întîmplare... O reținuse, însă... Plecase, așadar, de pe plajă sau de la hotelul respectiv, se dusese la Telefoane, făcuse comanda... Așteptase pînă i se dăduse... Atîta timp cu gîndul la cineva care îi era complet străin? Dar eu? Ce rost avusese să-i spun istoria cu vaza? Cu adevărat rămăsesem surprins cînd, răsturnînd-o în chiuvetă s-o golesc de apa stătută, mă pomenisem cu ea bucățele în mîinile mele... Și era adevărat că mă gîndisem la bunicu... Dar de ce să-i fac tocmai ei astfel de confidențe? Fiindcă din dimineața aceea nu mai schimbasem nici un cuvînt cu ea, în afară de cele referitoare la sumele încasate și plătite de *Oraca*, iar în ceea ce privește repetarea gestului cu floarea... hm! observam doar cînd nu mai era, cînd se veștejea în vază și o aruncam pe geam cu apă cu tot... și stătea goală cîteva zile pînă să reapară, proaspătă și strălucind parcă de încîntare în culorile ei, fără să mă încînte însă și pe mine... dar, după cum îi spusesem, fără să-mi displacă... Ar fi fost într-adevăr greu de conceput...

Dar cui îi displace o reacție de supunere? Avusese, vorbind la telefon, aceeași voce ca în dimineața cînd o întrebasem dacă ea îmi pusese floarea pe birou și înaintea oricărei reflecții se ridicase în picioare... O fi fost persecutată acolo de unde se transferase de vreun contabil grobian? Nu era exclus! Zîmbii iarăși, și amintirea ei se topi în lumina care mă inundă și dinafară, contemplînd îndelung prin fereastră bogata zi de august... Îmi strînsei hîrtiile mele contabile fără să mai aștept ora trei, cu gîndul să mă duc totuși să-l văd pe bunicul, fiindcă istoria cu vaza îmi reamintise că nu-l văzusem de aproape o lună și putea fi totuși bolnav. La vîrsta lui și un guturai poate fi... Îi cumpărai un pachet de țigări și ziare. De la moartea mamei începusem să-l vizitez mai des, mai ales după ce observai într-o zi, privindu-l cu atenție, că

ochii și sprîncenele lui semănau aievea cu ale ei, restul chipului fiind desfigurat de bătrînețe ca să mai pot descoperi și alte asemănări. Nu uitam cum reușise el s-o intimideze pe Matilda, în acea seară cînd sărbătorisem cu întîrziere nașterea și botezul Silviei. Ghicisem atunci în el bărbatul de modă veche, care nu putea concepe să acorde în sinea lui femeii un locșor cît de mic, oricîte viclenii, ură sau iubire l-ar fi asaltat din partea vreuneia cît fusese tînăr, sau din partea bunicii, după ce se însurase și îi făcuse atîtea fete. Și asta în mod firesc, natural. Ar fi trebuit de pe atunci sau poate chiar încă de mic să aflu de la el secretul acestei inocente trufii masculine, care nu însemna nici nepăsare, ca la tata, și nici lipsă de afecțiune, fiindcă ținuse totdeauna la bunica și nu călcase, cum se zice, niciodată pe de lături. Îl aflase mama acest secret, îl moștenise...

În ultima vreme se simțea umilit că îi căzuseră toți dinții din față și cei de jos nu mai întîlneau nimic sus, decît gingiile. Asta îi deforma gura, pe lîngă faptul că nu mai putea mușca pîinea... „Bunicule, îi spusesem, pune-ți o placă. Toată lumea, unii chiar foarte tineri, pățesc chestia asta." „Da, îmi răspunsese, am ajuns să trimitem sateliți în jurul pămîntului, dar ca să găsim ceva să nu ne cadă chiar toți dinții din gură, la asta nu ne pricepem." „Ba cum să nu, am auzit că americanii ți-i scot pe toți din gură, chiar de mic, și îți pun alții în falcă, cu holșuruburi. Cică mai buni, nu se cariază. Actrițele astea ale lor cu dantură frumoasă, crezi că e dantura lor naturală?" „Îi bag în mă-sa cu holșuruburile lor, mie îmi trebuie măselele mele de pe vremuri, cînd spărgeam cu ele și sîmburi de măsline", răspunsese el furios. Totuși acceptase să-l duc la un dentist, dar se plîngea pe urmă că nu putea mînca liniștit cu porcăria aia din gură, îi sîngerau gingiile... Pînă la urmă se învățase...

Îmi plăcea să beau cu el o sticlă de vin (și adusei și acum una) fiindcă o chema și pe bunica, și îi sticleau ochii de plăcere cînd o vedea cum se chercheleşte după o jumătate de pahar și începe să îndruge verzi și uscate. „Ce-i fi mai așteptînd tu de la viață?!" îi spunea ea încercînd să se răzbune prea tîrziu că îl servise atîta amar de vreme, că nu știa nici acum să-și ia un pahar singur, iar el îi răspundea cu veșnica istorie cu dulapurile de care era casa plină, cerute de ea înadins ca nimeni

să nu se poată descurca în ele (un pahar e într-un dulap, dar în care dracu dintre ele!?). Vechi ranchiune uscate de sevă, că nu i-a făcut și el niciodată în viață un cadou. „Păi dacă ți-l făceai singură?! răspundea bunicul în prada unei mari veselii, bucuros că își amintea și el tot atît de bine cum devenea chestia, vream eu să-ți cumpăr o rochie, te găseam cu ea acasă luată de tine! Atunci de ce să-ți mai fi cumpărat eu alta?" „Așa, de schepsis", zicea și bunica. „De schepsis o luasei tu, să nu zic eu că ți-am făcut un cadou, să spui acum, cînd nu mai ai și tu ce spune, că nu ți-am făcut și nu ți-am dres. Ce-ai mai fi avut tu acum de zis dacă îți luam?..." „Aș mai fi avut!" „Ei, ce-ai mai fi avut?" „Să pui și tu mîna și să ai grijă de fetele alea." „Și tu ce treabă aveai? (Bunicul îmi făcea cu ochiul!) Sau credeai că de-aia te-am luat eu, să stai, să tai frunză la cîini?" „Taci că te-ai momorît tu cu treaba!" (Bunica începea să se cherchelească, stîlcea cuvintele.) „Așa cum m-am «momorît» eu, am cumpărat casa asta din leafa mea, și tu ce-ai făcut?" „N-am făcut nimic... hîc!" „Mai bea ce mai ai în pahar, ne mai distrăm și noi pe-aici..." „Nu mai *bau*, că nu sînt bețivă ca tine, mă duc să mă culc, că eu m-am sculat de dimineață, nu ca tine care stai și gogești în pat și tragi la bășini de s-aude pînă în vecini..." „Și ce vezi tu rău în asta?... Nemții, de pildă, nu poți să zici că nu sînt un popor civilizat, dar cînd îi vine unuia să tragă o..." „Mai taci din gură, îți merge gura tranca-fleanca..." „mere acre!" rîdea bunicul.

Nu era adevărat că gogea în pat. Îl găsii trebăluind prin mica lui grădină, unde avea cîțiva stupi. Era puțin agitat și îmi spuse că am căzut la țanc, de dimineață a descoperit în salcîmul din spatele casei un roi de albine sălbatice, și că să-l ajut să-l prindă... A încercat el, dar de, nu-l mai țin picioarele să stea pe scară. Începui să rîd. „Dar de ce roiurile astea cad tocmai la dumneata, bunicule? După cîte știu, te-ai apucat de albinărit fiindcă ți-a nimerit într-o zi, tot așa, un roi ca ăsta în salcîm..." „Cum nu? zise bunicul. Nu costă nimic! Doar stupul cu fagurii, o nimica toată. Trebuie să fii prost cînd ai o grădină și poieni în jur și să nu te ocupi de albinărit. Ce e mai bun ca mierea?" „Așa e, bunicule, vechii greci o băgau și în vin..." „În vin? se miră el. Și nu-i apuca cufureala?" „Cine știe, poate că tocmai de-aia îl amestecau așa, să poată pe urmă să mănînce iar. Le plăcea să stea mult la masă și să

discute, stăteau așa într-o rînă, la o masă sub formă de potcoavă." „Și ce discutau?" mai zise bunicul bîjbîind în noul stup, pregătindu-l să primească roiul sălbatic, vîrînd în el faguri cu miere, să aibă noile-venite, pentru început, ce să mănînce. „Discutau despre tot ce există", zisei. „N-aveau treabă!" mormăi el cu afectare, el care avea, și ai fi zis că găsea în asta un mare rost, uitînd că în viața lui, în afară de faptul că de la ghișeul lui elibera atît noilor-născuți, cît și morților, unora certificate de venire pe lume, altora de plecare, altceva nu mai făcuse. Nu-și mai aducea pesemne aminte că pierduse atîția amari de ani uitîndu-se la alții cum jucau biliard și table. El nici măcar nu juca, se uita doar... – e drept, era un chibiț de prima clasă, nu exista să piardă cineva dacă îl avea pe el alături (exclama el ridicînd un deget în sus cu mîndrie, ca și cînd a chibița era și ăsta un secret, nu orice nătărău avea darul să influențeze astfel hazardul). Cîștigătorul făcea apoi cinste... Așa se explica, poate, cum reușise el să-și cumpere o casă? Nu cheltuia bani pe băutură! Bunica știa bine, leafa i-o dădea ei întreagă și nu-i mai cerea apoi nici un leu îndărăt pînă la următoarea. Iar bunica îi punea bine! Desigur, o socoteală cu creionul în mînă putea fi, în acest sens, revelatoare, ca și în cazul acelor fumători care nu cumpără țigări: au alții, și cine te poate refuza cînd, cu candoare sau în treacăt, sau prietenos, sau necăjit, zici: „dă-mi o țigară"!? Sînt atîtea feluri de a-ți păstra intacți banii din buzunar, după cum nu mai puține de a te pomeni fără ei... ca să te miri apoi după ani cum dracu au reușit unii să-și facă și să-și dreagă un rost mai bun decît al tău, și asta uneori, ba chiar adesea, cu o leafă mai mică decît a ta... „Bravo, bunicule! zisei cu glas tare, e o chestie!" „Ce chestie!?" se miră el. „Să faci rost de ceva fără să te coste nimic! Acum o să ai un nou stup." „Păi cum! Nu albinele costă, se înmulțesc repede, regina... Am auzit de unul care a comandat pe vremuri o regină tocmai din Italia și i-au trimis-o cu avionul, așa într-o cutiuță specială... Stătea și ea, săraca, în cutiuța aceea. Noi o să prindem acum una din salcîm..."

Și bunicul îmi spuse ce aveam de făcut. Aprinse un mototol de cîrpe pe care îl agită să scoată fum, îl legă de vîrful unei prăjini care avea ceva mai jos un fel de căciulă mare din sită și îmi dădu toată chestia asta să mă urc cu ea pe scară. Văzui roiul. Se prinsese foarte sus, într-un loc în care se întîlneau trei crăci groase ale salcîmului, și

albinele zburau în jurul lui în largi spirale... În lumina soarelui păreau ele însele parcă rupturi de raze materializate... cam nervoase, chiar agresive... cîntecul pe care ți-l sugera acest zumzăit al lor părea mai puțin pașnic și monoton decît al celor de jos ale bunicului, și nimic, parcă, nu te asigura că nu vor năvăli peste tine dacă vei încerca să le tulburi sau să te apropii prea mult. „Bunicule, strigai, astea sînt mai rele, dacă mă înțeapă?" „Nu fi bleg, zise el, ai să vezi cum or să pice toate una cîte una în căciulă, ca niște proaste..." „Și regina?" „Cu regină cu tot, cît e ea de regină!"

Ridicai prăjina încet pînă plasai căciula de sită sub roi și începui să aștept, curios să văd și eu ce-o să se întîmple. Fumul însă se ridica în sus și roiul nu reacționă. „Bunicule, strigai, cît trebuie să stau așa?" „Stai acolo, că nu te doare mîna", răspunse el supărat... Parcă ar fi sancționat un copil care nu înțelegea așteptarea. O boare de vînt făcu să freamăte salcîmul. Se lăsă o tăcere! „Dă-te jos!" strigă bunicul neglijent și disprețuitor. Coborîi, totuși, cu grijă, și nu mă mirai, cum nu se miră nici el, cînd văzui căciula de sită plină de albine. Erau numeroase și cuminți (și văzui și regina de trei, patru ori mai mare decît o albină), ca și cînd ar fi știut că fuseseră găsite tocmai de cei pe care îi așteptau, acești uriași care știau mai multe despre vînt, ploaie, zăpezi și înghețuri (decît mica și captiva lor regină) și le pregăteau ei așa niște căsuțe unde să petreacă iarna, iar vara să-și caute florile și să-și depună mierea, în timp ce regina, după ce avea să zboare în azur cu trîntorii după ea, să umple apoi stupul cu albinițe. „Vezi, zise bunicul după ce le vîrî înăuntru, albina face miere pentru ea, dar ne rămîne și nouă. Omul face așa? Face pentru el, și tot nu se satură, nu-i mai ajunge... Astea au legea lor, cînd trîntorii se înmulțesc prea tare, îi mai omoară, în timp ce noi..." „Păi cum să afli, bunicule, care dintre noi e trîntor? La ele e simplu, trîntorul nu face miere, e clar, la noi, hm! încearcă să afli... Și pe urmă să-ți spun drept, ar fi cam trist să fim ca albinele!" „De ce?" „Păi gîndește-te! Sînt niște sclave! Alte gîze se zbenguiesc, se înmulțesc singure, la albine numai regina are acest drept..." „Așa le-a făcut pe ele natura! filozofă bunicul. Du-te mai bine și adu niște pahare să bem sticla aia aici..." „S-o chem și pe bunica?" „Cheam-o! zise. Mai rîdem p-acilea, hi-hi!"

Dar nu apucarăm să rîdem de ceea ce așteptam, o ciudățenie! bunica ținu la băutură cu noi, nu se chercheli nicidecum, ba chiar, după ce terminarăm vinul, o auzii că zice: „Și tu de ce ai adus numai o sticlă? (Și arătă sticla goală cu degetul.) Nu ne-a ajuns nici pe-o măsea." Pe mine mă apucă un rîs care nu se mai termina, în schimb bunicul se enervă: „Încearcă tu, îi zise, să te ridici de pe scăunelu' ăla. O să vezi cum o să te pomenești cu nasu' drept în stupu' ăla, să te mănînce albinele..." „Hi-hi, făcu bunica, și se ridică și o luă spre casă călcînd nu foarte drept, ci absolut normal. Încearcă tu să te ridici, zise, dar pregătește-te să te sprijini de Victor... Mă duc să aduc eu o sticlă... Am eu una pe care am pus-o bine..." „Ce-o fi cu ea?", zisei izbucnind iar în rîs. Dar bunicul n-avea destul humor să înțeleagă că se poate întîmpla și asta, cine știe, o fi mîncat bunica bine, o fi dormit strașnic, o fi băut vreo cafea...

Se întoarse cu gustări, sardele sărate (o fi mîncat sardele?!), friptură rece de vacă, măsline, brînză, castraveți murați... Numai sărături. Puse tava jos în iarbă, cu tacîmuri pe ea, și se întoarse să aducă sticla aceea... „E vin negru, zise ea, puterea ursului..." Îmi trecu prin cap, auzind cît de firesc pronunțase ea calificativul acesta din jargonul băutorilor, că de fapt pînă atunci se prefăcuse doar că se chercheleа, anume pentru ca într-o bună zi să-și bată joc de bunicul. Mă stăpînii din răsputeri să-mi reprim veselia. Bătrînul ar fi putut să se irite foarte tare și petrecerea noastră să se strice. „Bunico, zisei, fii atentă, vinul e înșelător, îți lasă impresia că poți să-l bei fără grijă și pe urmă odată te pomenești că se învîrtește pămîntul cu tine!" „Ei și! zise. Te duci și te culci, și cînd te scoli nu mai ai absolut nimic..."

Adică făcuse chestia asta de nenumărate ori!? „Aha, zise bunicul sarcastic, ești versată! Bei în secret!" „Da, că mi-e frică de tine. Hai noroc, Victore, lasă-l pe ăsta, care în viața lui n-a ciocnit și el un pahar acasă!"

Abia destupasem sticla, îi turnasem ei, și parcă ar fi vrut să nu-i torn și lui. Ciocnirăm noi doi, bunicul, furios, nu se atinse de pahar. „Să fie pentru odihna bietei Silvia, maică-ta, că s-a dus, săraca! O să ne ducem și noi, nu tu, care ești tînăr și ai viața înainte, uite, ăsta, care face degeaba umbră pămîntului, crede că a realizat scofală mare în tinerețe..." „Bunico, dar ce-ai fi vrut să realizeze?" zisei prins de un

interes extraordinar să aflu deodată de la ea ce e tinerețea, ce e viața și ce-ar trebui să realizăm ca să avem dreptul să facem pînă tîrziu umbră pămîntului. Atacase sardelele, deci nu mîncase. O lăsai să înghită, apoi, în timp ce înfulecam eu însumi: „Ce se poate realiza? Serios! (Nu prea merg sardelele cu vin roșu!).” „Astea sînt prostii, zise ea, am auzit că japonezii mănîncă dulcele înainte de masă, încep cu prăjiturile și pe urmă mănîncă orezul ăla al lor cu bețigașele alea (cum or fi putînd!). Unii mănîncă pisici, cîini, dracu să-i pieptene!” „Nu mi-ai răspuns la întrebare”, zisei. „Ce întrebare?” „Ce-ar trebui să realizăm ca să avem dreptul să facem umbră pămîntului?” „Ce-ar trebui?!” „Ei da!”

CAPITOLUL III

Și așteptai să aud răspunsul, chintesența unei vieți trăită de o femeie care născuse de trei ori și care venise în întîmpinarea bărbatului fericită că scapă dintr-o familie în care sărăcia era parcă o zeiță protectoare: era invocată cu mîndrie! Noi, ăștia săracii… Ești sărac, nu fi și fudul… Sărăcia? Munciți dacă vreți s-aveți! Și săraci și proști, cum e mai rău! Filozoful ăsta, care și cînd punea un copil să-i tragă pantalonii avea aerul unui rege asistat de intimii săi la toaleta de seară („și cînd își scotea pantalonii lui rupți în fund se uita la noi ca un împărat", povestise bunica odată), era un instalator care ar fi putut trăi bine dacă străbunica, mama bunicii, ar fi știut să răspundă străbunicului ce-a făcut ea cu banii. Arăta atît de zăpăcită, încît el se resemna în fața acestui mister după atîția ani de încercări să afle ce era cu banii… Banii obișnuiți, banii pe care instalatorul i-i dădea să facă piața și să hrănească o numeroasă familie… Și dacă străbunicul ar fi fost în stare sau dacă ar fi vrut s-o ia din scurt și s-o întrebe, ar fi aflat, desigur, cînd își cumpărase ea scurteica aceea de catifea sau rochia aceea mov care o întinerea și o făcea atît de frumoasă… „Păi dar! spunea bunica, închidea ochii și pe noi ne ținea cu curul gol… Lăuda sărăcia, că toți oamenii mari s-au născut în sărăcie, dar nu spunea că oamenii ăștia mari, părinții lor adică, au pus mînă de la mînă să-și dea copiii la carte, în timp ce pe noi…" Fugiseră toți de-acasă, aproape de mici. Unul ajunsese frizer la București, altul subofițer în armată, o soră se măritase cu un mecanic de locomotivă… Ce mai, toți oameni mari, atît de mari că uitaseră de unde au plecat, nici cînd le-au murit părinții n-au dat pe-acasă, dar s-au trezit pe urmă că au dreptul la o curte pustie, la un acoperiș dărăpănat, la niște țăruși care sprijineau o nenorocită de vie care ajunsese să facă doar un fel de aguridă cu bobul pe jumătate uscat… Iar ea, bunica, reușise să ajungă dactilografă la aceeași primărie unde bunicul era funcționar la starea civilă. Ce reușiseră împreună? Să țină mulți ani piept, în casa părinților ei, frizerului, subofițerului și mecanicului de

locomotivă, pînă ce „lichidaseră" moștenirea și cumpăraseră mai întîi un teren și își făcuseră apoi casa lor. „Cum, bunico, dar ai făcut-o pe mama!", gîndii în timp ce îi așteptam răspunsul, care știam dinainte că nu va fi, adică nu mai era demult în mintea ei chintesența unei vieți. Crescîndu-și fetele ei, spălîndu-le la fund, țipînd tot timpul la ele, devenise roabă, o involuție, devenise analfabetă, fiindcă anii de școală ai fetelor nu însemnaseră pentru ea decît tot rufe spălate, veșnice rufe murdare, veșnice bluze pătate de cerneală, cazanul, veșnicul cazan de fiert apă, în timp ce într-altul fierbea în bucătărie veșnicul borș cu carne care strîmba veșnic nasul domnișoarelor: „Tot borș, mamă?". Și nici o revelație: ceva, așa, deosebit, așa, un semn că una dintre ele o să ajungă împărăteasă... „Niște natantoale", se înseninase bunica într-un tîrziu... „Făăă, le spunea după ce se făcuseră mari, cu acel limbaj popular și crud care i se impusese fiindcă un altul se îndepărtase de ea tot mai mult, o să vedeți voi căcat de bărbat în curtea voastră cînd o să-mi crească mie floare în ureche. Și nici atunci!" Adică nici după moartea ei! Nu se adeverise, fetele se măritaseră bine. Nu mai avea de mult nimic cu ele, avea cu bunicul. Și fiindcă descoperisem că bunicul semăna cu mama, încercam să-l protejez, intuind că ranchiuna bătrînilor, prilej de vesel divertisment pentru nepoți, nu e mai puțin otrăvită pentru cel care e, dintre ei, mai bătrîn.

„Să nu faci iconomie!", zise bunica semeață. Bunicul se uită la mine. Eu la el. Apoi amîndoi la ea. „Adică cum?" zise el cu o condescendență stupefiată. „Așa, în viață!" „În viață, ce, fă?", reluă el ca și cînd ar fi fost scos din pepeni, dar vorbea totuși cu grijă, cum vorbim cu cei arierați mintal, să nu pățim ceva. „Așa, să nu faci iconomie!" „Adică?!" insistă el răbdător, dar la marginea răbdării. „Am înțeles, bunicule, intervenii cu gravitate (puteam să înțeleg mai repede, era normal! eram mai tînăr!). În viață adică, așa, cît trăiești, să nu faci economie!" „Economie la ce?" „La una, la alta, la bani, la orice. Nu așa, bunico?" „Și la minte!" adăugă ea. Asta chiar n-o înțelesei nici eu, ori era prea subtil, ori era o înțelepciune populară insondabilă. Nici bunicul nu vedea cum ar putea cineva să facă economie cu propria-i minte. „Să nu te menajezi, adică, zise el, să-ți pui mintea la contribuție? Asta vrei să spui, fă?" Ea negă cu degetul foarte energic: „Am spus eu bine așa cum am spus", zise ea cu o trufie cam neroadă, pe care o au toți cei cărora le scapă din gură ceva

ambiguu, care dă de furcă celor de față. „Să lăsăm deocamdată mintea la o parte, zise atunci bunicul cu un humor filozofic, și să ne rezumăm la bani. Ai zis și de bani, nu?” „N-am zis nimic de bani, Victor a spus, eu n-am spus.” Voia să rămînă cît mai mult în domeniul indefinitului, să nu cadă în cursă, dar bunicul o mirosi: „Ba ai spus, degeaba îți iei vorba îndărăt, la bani te-ai gîndit, că aș fi făcut eu prea multă «iconomie» (o ironiză el), nu te-am lăsat să-ți umpli dulapurile cu bulendre, ca tai-că-tu pe maică-ta. Asta e ceva nou, pînă acum ai zis că rău au făcut...”

Foarte blînd era bunicul, dar ironia lui era foarte eficace: bunica se enervă: „Poți să zici orice! N-am spus nimic de bani!” „Aha! reluă el, au fost buni!” Niciodată, pesemne, nu reușise ea să-i dea replica în acest punct, deși ideea ei cu „iconomia” ar fi putut fi mortală: să faci o viață întreagă pe chibițul și pe urmă să îmbătrînești, chiar că nu mai avea rost să faci umbră pămîntului, dar bunicul era atît de plin de sine încît această suliță svîrlită în el nimerea într-o platoșă groasă. Nu făcuse și ea „iconomie”? Degeaba insinua că regreta că nu trăise și ea ca maică-sa, o cochetă, care stîrnise invidia cartierului, păstrase dragostea și supunerea bărbatului, iar căsătoria și copiii n-o împiedicaseră multă vreme să se ducă și să danseze mai departe pe la baluri și serate, ca și cînd (și fără să-i stea rău) ar fi rămas tot domnișoară. Pînă tîrziu, dimineața întîi se dregea și se sulemenea și apoi se apuca de treabă. Ce treabă?!

Femeia care iubește
Spală noaptea și cîrpește
Se scoală de dimineață
Și-și dă buza la roșeață
Sprîncenele la albeață.

De unde! Le punea tot pe ele, pe fete, să spele și să gătească, încît mîinile lor erau veșnic înroșite, în timp ce pe ale ei și le păstra albe și catifelate. Iar „împăratul” cu pantalonii rupți în fund le făcea teoria sărăciei. „Trăiește-ți viața, Victore, și nu te lua după ăsta, rupse ea tăcerea. Copiii!? Ce sînt copiii? Numai ponoase!” „Da, bunico, zisei, asta cînd îi ai! Dar ia să nu-i ai?” „Păi parcă ea știe ce spune? zise bunicul. Ascultă-mă pe mine, asta dacă ar fi nițel mai tînără ar fi în stare

să se mărite. Ar avea-o de model pe madam Letiția, soția farmacistului, bunică și ea, dar știi ce-a făcut?” „Nu știu!” „Știi, sau nu știi? A luat *Gerovital*, da’ a luat, nu glumă, bărbatu-său i l-a adus, și ăla nerod, și au apucat-o pandaliile, s-a amorezat de unul și a fugit dracului de-acasă, s-a dus după el, pe undeva pe la Craiova, un tehnician de la Electroputere, dar originar de-aici de la noi din cartier (venise în concediu). Un spelb cam jigărit, dar mult mai tînăr decît ea... Nu vrei, i se adresă el bunicii, să iei și tu *Gerovital*? Ce mi-e șaptezeci de ani? O nimica toată, te face de cincizeci și te-ai aranjat...” Bunica chicoti: „Hi-hi! De ce nu iei tu!”

„Ne primiți și pe noi?” se auzi atunci, de după gardul care despărțea cele două grădini, glasul vecinului. „Da, cu plăcere, dom’ Chiriță, poftiți”, răspunse bunicul. „În cazul ăsta, permiteți să venim și noi cu o sticlă”, zice dom’ Chiriță, și se întoarse și intră apoi prin curte, împreună cu madam Chiriță, o doamnă încă tînără, cu chipul arămiu, puțin *empâté*[1], și din pricina asta fără riduri, dar cu părul albit complet, însă bine coafat, o distinsă cucoană... Bărbatul, maistru electrician, avea și el tîmplele brumate, dar nici un pic de distincție, arăta alături de ea ca un căruțaș, fără acea tentă de asprime virilă a celor care, pe drumuri, se călesc sub ploi și vînturi reci... Bunica spunea că pe vremuri, cînd era și el mai tînăr, fusese odată „bicarbonizat” pe un stîlp cu secerile acelea la picioare... Zăcuse prin spital... „Trăim încă bine, noi ăștia de la marginea orașului, zise dom’ Chiriță așezîndu-se voios pe pămînt, ca un țăran, în timp ce eu ofeream taburetul meu doamnei. Pînă or să ajungă la noi blocurile (că așa am auzit, că or să ne dărîme) mai durează, nu e chiar pentru mine, mai putem și noi să bem un pahar la iarbă verde.” „Unde n-ar veni mai repede, zise bunica, să am și eu apă caldă și baie.” „Da, zise dom’ Chiriță, e un avantaj, numai că în momentul cînd o să faci baie, aude și vecinul și îți bate cu ceva în calorifer. Trebuie să faci baie la oră fixă!” „De ce?” „Madam Văsăliu, se adresă el bunicii, chiar dacă dai radioul încet, tot se aude. Fiica noastră ne întreabă dacă nu poate să se întoarcă acasă cu bărbatu-său, s-au săturat.” „Gustați puțină miere!” zise bunica. „Nu, sărut mîna, poate nevastă-mea.” „Da, zise madam Chiriță, dar nu vă deranjați...”

Și se ridică și se duse cu ea în casă, s-o ajute... Nu era miere simplă, ci bucăți de faguri, o minune, îți venea să înghiți și ceara lor

[1] (aici) ieșit din formă, șters *(fr.) (n. r.)*

parfumată odată cu mierea, care păstra în ea, proaspete, miresmele florilor prin care cutreieraseră albinele bunicului. Din cînd în cînd cîte una, întîrziată, ne dădea tîrcoale înainte de a se întoarce în stup (soarele coborîse printre aceste grădini mărginașe, se apropia înserarea) și eu știam, mă învățasem să nu mă feresc de ele chiar dacă mi s-ar fi așezat pe nas. Cineva strigă la noi, un alt vecin al bunicului, a cărui casă însă era cam prăpădită, în orice caz, asemeni unor oameni, avea în ea ceva care te făcea să n-o observi, ceva șters, învăluită parcă într-un aer de umilință: „Ce faceți acolo?”. Parcă ne lua la rost, nu semăna cu casa, părea neprietenos și agresiv. „Vino, Toadere, să bem un pahar de vin”, zise însă bunicul protector. „Nu vin, că mă înțeapă albinele”, zise acela venind. „Păi dacă umbli la ele, să le furi fagurii!?” Era, pesemne, ori o glumă, ori adevărat, fiindcă zbanghiul ăsta nu răspunse nimic, se așeză și el jos, ca și cînd n-ar fi auzit, și puse mîna pe sticlă. „Hai noroc”, spuse el deodată cu o intensă tandrețe bărbătească, și numaidecît îl ascultarăm și puserăm toți mîna pe pahare și ciocnirăm... Noroc, sănătate, viață lungă, succes, domnule Petrini, să ne îngropi pe toți, bunicule... să te văd bunic, bolîndule, asta ar fi o performanță pentru tine, care te-ai însurat tîrziu și ai făcut o fetiță la spartul tîrgului... Se zice că copiii făcuți tîrziu ies mai deștepți dacă sînt făcuți cu o muiere tînără... da, dar ce faci pe urmă... Depinde de vîrstă... Nu contează vîrsta, dacă nu ești rece... Așa e, degeaba ești tînăr, dacă... Dar și dacă... Hai noroc... Ce faci tu acolo, dragă, te-ai dus cu mîna goală să bei vinul oamenilor...

Tînăra nevastă se apropie cu două sticle în mînă și parcă tot grupul nostru se lumină de prezența ei... Era blondă, plină de viață și de față cu noi zbanghiul o luă în brațe, o trase lîngă el și îi lipi capul de obrazul lui atît de strîns și rămase astfel recules atît de multă vreme și nemișcat, încît bunicul continuă conversația arătîndu-l cu capul... „Nu e rece, zise, dar e prost, nu știe că muierea atît așteaptă...” „Domnule Văsăliu, zise rîzînd arămia și distinsa doamnă Chiriță, ești demodat, dar nu pentru că ești bunic...” „Sînt străbunic, nu bunic...” „Așa ești de cînd te știu...” „N-am avut probleme!”, zise bunicul. „N-ai avut fiindcă ai avut noroc cu doamna Văsăliu... Ia să fii acuma tînăr, să vezi ce te-ar mai pune pe jăratic...” „De ce? Aș lua alta!” „Și alta ți-ar face la fel!” „Ba mie îmi place bunicul, zise blonda nevastă, care se vede că nu se pierduse cu firea sub îmbrățișarea zbanghiului. Cînd un bărbat moare după tine,

înseamnă că o să moară și după alta. Așa, nu moare după mine, dar știu că nici alta n-o să-i sucească capul." „Și dacă?!" zise doamna Chiriță. „Ăla nu e bărbat, zise atunci blonda, e un muieratic... Îl miroși dinainte..." „Și dacă îl miroși?" „Nu-l iei!" „Eu mă duc să mă întind nițel", zise bunica și se ridică sprintenă și nu știu de ce vru să ia și taburetul cu ea, dar în loc să-l ia se așeză încet lîngă el și se întinse moale în iarbă. Păru însă mulțumită că găsise această soluție mai comodă și își trase picioarele sub poalele halatului, își puse tîmpla pe braț și adormi instantaneu. O cascadă de armonii înalte ale unui acordeon îndepărtat salută parcă acest inocent abandon al bătrînei. „Cum, ce e?" mai tresări ea ridicînd capul, apoi înțelese și îl lăsă la loc: „A, Fărcășan!... Dă-l înghiraților... Hi-hi... Ce-am mai rîs la nunta lu' Ionelu..."

Deci degeaba încercase să ne sugereze că n-a petrecut în viața ei: a rîs la nunta lu' Ionelu, iată! Numai că acest Fărcășan n-avea nici o legătură cu acea nuntă, era un băiat de vreo douăzeci de ani, poate nici nu se născuse pe atunci. Se apropie de noi cîntînd năpraznic, chinuind acordeonul spre tonalități paroxistice, ca să-l coboare prăpăstios spre bași, în care sufla ai fi zis cu foalele scoase. Nu înțelegea ce-i spunea bunicul, să nu mai cînte, fiindcă sperie albinele, îi dădea înainte cu ochii pierduți, în transă, ca toți maniacii acestui instrument de clămpănit, de țipat și de horcăit, crezînd că, așa cum se simțea el, vrăjit, ne vrăjea și pe noi... Pînă la urmă se opri, trezit parcă din somn, cu mîna bunicului încleștată pe brațul lui: „Mai încet, mai bine cîntă-ne ceva din gură, lasă dracului burduful ăla!" Da, dar nu înainte să bea și el un pahar, și nu se deshămă de burduf, din care apoi scotea doar dulci suspine stinse, acompaniindu-se în șoaptă... Cînta cu o voce patetică și fără introduceri mulțime de șlagăre vechi, care-l făceau pe bunicul să ridice o mînă spre cer... Sub razele asfințitului mîna lui arăta ca o cracă încremenită în timp... Mîna, mîna umană, mîna care poate, înaintea cuvîntului, pipăise lucrurile, le adusese sub ochi, minunații ochi care le contemplaseră și care, violentați, le trimiseseră sub nas, nasul le mirosise, apoi le lăsase mai jos gurii, care le linsese, formidabila mînă, instrumentul spiritului și... „cîți au muuurit pentru tine, frumoasă Zaaaraaaza, și cîți te-aaau iubit..." Începurăm să cîntăm toți (timp în care blonda nevastă dispăruse și se întorsese cu noi sticle) la Yafa și la Beyrut, mai sînt femei arabe... *Je me suis engagée, pour l'amour*

de ma blonde[2]... urlai și eu cu o melancolie sfîșietoare, avînd lîngă mine o blondă și o arămie care luară ca atare simulatul meu lamento, doamna Chiriță îmi puse mîna pe braț și mă chestionă cu o simpatie severă și trează: „De ce nu te însori? Ce-ai de gînd?” „Foaie verde mere-pere, nu te mai-nsura, măi vereee, atacă Fărcășan, că muierea multe-ți cere, cere rochie de mătase, ce la mă-sa nu purtaaase...”

Lumina zilei bogată în umbre se stingea, înlocuită pe nesimțite de cea a unei luni pline, care curînd umplu grădinile cu razele ei albe și reci. „Fecioara” însă potoli curînd apetitul nostru pentru beție, ne chiorîrăm la ea și uitarăm un timp de pahare. „Cum dracu să ajungă cineva pînă acolo? zise zbanghiul furios, care, deși era doar mecanic auto, se culturalizase și el în acei ani (nu scăpase!) și avea noțiunea distanțelor astronomice, dar nu și pe aceea a expansiunii noastre tehnice. Că, cică, americanii lucrează la chestia asta! O tîmpenie! Păi acolo pe lună nu e aer! Or, motoarele nu lucrează fără aer!” Și se foi dînd din umeri și se agită atît de sigur pe sine, că nu putea fi contrazis, încît blonda lui nevastă rîse și strigă la el: „Ho, nu te mai zbuciuma așa, să nu se rupă ceva în tine”. „Dă-i în... mă-sii! mai zise el totuși, indignat, se vede, că puteau să-l prostească ei pe el cu asemenea gogoși. Da, alte realizări, nimic de zis, cu toate că am auzit că acolo mîncarea n-are gust, n-are miros, un fel de material plastic! Oul n-are gălbenuș, pasărea n-are grăsime, porcul mănîncă praf de pește, vita mănîncă pesticide, și atunci ce valoare au alte realizări? Aleargă cu mașinile încoace și-ncolo? Ei și?” „Mă, tete, zise bunicul, dacă ai auzi că alții spun de noi tot felul de prăpăstii, ce-ai zice? Ai fost acolo să vezi? Tu citești tot felul de prostii prin ziare și le crezi!” „Nu, bunicule, sînt oameni care au fost și povestesc!” „Și crezi că nu mint?” „S-ar putea să mintă, dracu să-i pieptene... Hai mai bine să bem!”

Băurăm. Dar unde dispăruse bunica? Și mai era un loc gol: dispăruse și domnul Chiriță, parcă îmi aminteam că îi zărisem umbra tăcută îndepărtîndu-se undeva de unde nu mai revenise. Era tîrziu și Fărcășan mai încercă să trezească clapele acordeonului, dar renunță aproape imediat și se deshămă. Fără să spună ceva, bună seara sau la revedere, bunicul se ridică și plecă cu aerul că se va întoarce; dar nu se mai întoarse, și blonda mi se adresă: „...Hai să strîngem paharele și

[2] M-am băgat în lanțuri pentru dragostea mea blondă *(fr.)* *(n. r.)*

tacîmurile și să le ducem în casă. Gata, zise, cu o voce ascuțită, imitînd ceva, o chelneriță sau o bucătăreasă, nu se mai servește nimic, s-a închis tot, și bucătăria și bufetul."

Dar mai era vin, păstrarăm cîteva pahare și reveniră. Doamna Chiriță nu se lăsă dusă nici după ce zbanghiul și soția lui plecară și ei, dînd bună seara foarte ceremonioși. „Însoară-te, domnule Petrini, reveni arămia, care acum, sub lumina lunii, arăta în mod curios mai bătrînă decît la lumina zilei. Ce aștepți? Vremea trece! și nu se mai întoarce." „Da, desigur, zisei, și cine se scoală de dimineață departe ajunge! (Observînd că deși îmi vorbise mie stătea foarte vizibil întoarsă spre băiat, parcă lui i se adresase, înțelesei că ei doi mă goneau, voiau să rămînă singuri; să rămînă!) Doamna Chiriță, luați dumneavoastră paharele și i le dați bunicii mîine dimineață, eu vă urez noapte bună!" „Noapte bună, domnule Petrini", răspunse ea cu un glas afectuos.

El, băiatul, nu spuse nimic. Era, desigur, fascinat de acea oră albă a nopții, de acea tăcere a grădinilor adormite, de acel minut de încremenire a propriei lui ființe, încordat ca un arc, încordare care îi luase glasul... Desigur, abia aștepta să se arunce asupra femeii ca un lup sau să tremure de năvala dorinței ca un adolescent și să-i cerșească grația, pe care și ea abia aștepta să i-o acorde... Mă îndepărtai ca un bătrîn înțelept aflat pe alte hotare. Senzație minunată de echilibru... să te știi tînăr și în același timp să simți că trăiești de o mie de ani!

Păstrez vie în amintire această improvizată și modestă petrecere și mai ales acest final în care am trăit atît de intens înțelepciunea, sentiment care nu mă părăsi după aceea multă vreme. Mă culcai mulțumit că în timpul mersului pe jos pînă acasă nu cedasem ispitei de a deveni incoerent. Mă trezii liniștit, mă ocrotii în orele contabile operînd o separație (o uitare!) și, liber în lungile mele plimbări pe la poalele pădurilor, gîndii: „Bătrîne, îi spusei într-o zi aceluiași gorun pe care îl interogasem odată, Socrate nu te-a cunoscut să se însenineze că din trupul tău i se va face într-o zi sicriul. Înseninarea lui îi venea din altă parte, pesemne că îl plictiseai, cum îl plictisea și marea și cum îl plictisea, desigur, și Xantipa, ale cărei ocări l-au silit să-și petreacă zilele în cetate și să cultive înțelepciunea... Ei, ce zici de asta, gorunule la margine de codru?!..."

CAPITOLUL **IV**

Singurătatea, liniștirea, tăcerea din noi înșine (a nu comunica nimănui ceea ce gîndim și simțim) duce la inadaptare, la formarea altei imagini despre noi în ochii altora? Oricum, nu a uneia enigmatice și în nici un caz neutre, cum am dori? Într-o zi *ea* intră în biroul meu și îmi spuse că economista noastră își serba ziua de naștere și ne invita sus să bem un pahar. O auzii, dar mă uitai la ea fără să-i răspund. Se bronzase la mare. Sosirea ei nu fusese un eveniment, după cum parcă îmi sugerase că va fi repetîndu-mi la telefon data întoarcerii. Nici n-avea cum să fie, dar îmi rămăsese în amintire, ca o scamă, această ciudățenie: de ce mă felicitase și de ce ținuse să știu ziua cînd... Iar floarea din vază nu mai apăru. Bronzul nu-i stătea bine, îi dădea un aer întunecat de... „Hm! murmurai cînd se prezentă la mine cu hîrtii, la Jaffa și Beyrut mai sînt femei arabe..." Nu se miră de această remarcă, ca și cînd ar fi găsit-o firească, își amestecă în tăcere mîinile cu ale mele, mîini, și ele, bronzate, cu unghii date cu sidef și singurul eveniment (cred că da, parcă aducea a eveniment!) care se produse fu retragerea ei cu pași parcă încetiniți de o curioasă melancolie, ducînd cu ea mapa parcă ar fi avut între copertile acesteia o sentință, nu neapărat gravă, dar care sporea în ființa ei o incertitudine, o șovăială, o vagă nehotărîre...

„Veniți, îmi spuse, ne-a invitat pe toți... Dacă nu veniți o să creadă că aveți ceva cu ea..." Ia uite! Mă proteja! Îmi dădea sfaturi! Nu-i răspunsei, dar după o jumătate de oră, cînd era gata să uit, urcai și eu sus. Se și abțiguiseră, picai pe o veselie generală. Dădui pe gît infectul coniac, care în loc să mi se urce la cap îmi răscoli stomacul, unde se instală, fără să mai plece, sub o formă de greață persistentă, și începui să mă uit enervat și involuntar spre ușă: voiam să mă car cît mai repede, fiindcă veselia era ea generală, dar nu mi se comunica nicidecum și nu trecea nici între ei, de la unul la altul, disarmonie care te incita mai

degrabă să le spui ceva neplăcut decît să participi. Da, parcă și ei aveau chef să-și spună niște adevăruri nu prea agreabile, dar se stăpîneau așteptînd s-o facă unul dintre ei, mimînd deocamdată voioșia.

Astfel, mă pomenii înconjurat de trei dintre ele, după ce fui întrebat cu un fel de simpatie mieroasă (întrebare preexistentă, care nu mi s-ar fi pus fără ajutorul coniacului) de ce nu mă recăsătoresc... Cu aceeași filozofie ascunsă în glas ca și a distinsei doamne Chiriță și cu exclamații de ironie simulat afectuoasă, ei, ce așteptam, adică, ei, ia să vedem, ei, nu zău (sugestie de sfidare, nu mai cred în femei?), chiar așa, de la prima încercare, alții sînt la a treia și tot nu renunță... Asta aduce, așa, pe undeva, cumva, a lașitate... Taci, dragă, dacă o iubește omul și acum, ce vrei tu să-i bagi pe gît... Ei și? Parcă eu cînd m-am despărțit de primul meu bărbat nu-l iubeam? Și el mă iubea pe mine, dar dacă nu se mai poate n-o să stai și să... Cînd am ieșit de la tribunal eram veseli amîndoi, rîdeam, mi-a sărutat mîna... Și acuma mă iubește, dar s-a însurat omul, o duce bine și nici eu... Atunci de ce v-ați mai despărțit, dacă... N-a văzut nimic în femeie! Cum n-a văzut, dacă zici că te iubea... Așa, n-a văzut, ca și domnul Petrini... Poți să iubești și să nu vezi nimic în femeie... De unde știi tu că nu vede?... Începui să răspund în același ton: dacă e să mă iau după exemplarele aici de față, chiar că nu văd... Rîsete generale... Chiar așa, domnule Petrini? După toate?... Nu, media statistică... Ei, așa mai merge... Și continuînd astfel, simții că eram pe punctul de a fi considerat un tip care eșuase pentru totdeauna în căsnicie și că în ceea ce le privea pe ele, dacă toate ar fi fost libere, nu la mine și-ar fi ridicat ochii și în orice caz bărbații lor erau mai presus decît inși de genul meu, care au fost odată ceva și au eșuat și în direcția asta (un fel de mîndrie, de priviri de sus, îmi sugerau gîndirea lor neexprimată), cînd auzii o șoaptă lîngă umăr: „Nu le mai răspundeți”. Și *ea* tăcu mai departe, fiindcă ea era, tăcuta, acum, casieră și o văzui cum se îndreaptă încet spre ușă, cu aceiași pași ciudați care reeditau „evenimentul” întoarcerii ei de la mare, cînd se retrăsese de la mine din birou cu mapa pe care o ținea strîns la subsuoară...

Plăcută șoaptă, gîndii după ce ea ieși, caldă complicitate, discretă detașare... Cine era fata asta? Nu părea să fie ceea ce arăta... Nu părea, oricum, să fie casieriță de meserie... S-ar fi amestecat cu ele, chiar dacă nu le-ar fi ținut isonul. Și nu părea deloc să fi fost o persecutată

acolo de unde venise, s-ar fi ferit, de pildă, aici, să plece cînd veselia era în toi, cînd prudența i-ar fi cerut să simuleze măcar adaptarea: dacă era o inadaptabilă pățită... Nu-mi spusese ea însăși că trebuie să mă duc, să nu se creadă că aș avea ceva cu economista? Și totuși se retrăsese apoi prea devreme, înfruntînd acest risc... Curios, întîrziai, să văd, o bîrfea cineva, știa cineva cine e? Nu, n-o luase în seamă nimeni, nu-i auzii numele pronunțat de vreuna din aceste cucoane care aveau acum limbile destul de dezlegate ca s-o facă, în bine sau în rău, sau în treacăt... Pesemne că nu știau deloc cine e, adică nici măcar atît cît era necesar trezirii simplei curiozități...

Coborîi și eu în biroul meu și deschisei ușa spre al ei, să văd dacă plecase. Tocmai voia să plece, stătea în picioare și încuia *Fichetul*. Vîrî cheile în geantă. Dar vocea cu care mi se adresă era alta decît cea șoptită sus, ca și cînd nu ea îmi sugerase acea discretă complicitate, care, ca să zic așa, era al doilea „eveniment" după întoarcerea ei de la mare. „S-a terminat?" zise. „Nu... Credeați, zisei cu ironie, că..." „A! Nu, mă întrerupse, dar n-ați observat că săriseră toate ca niște gaițe?... Eu am o sensibilitate la indiscreție, prefer să bat «în retragere», nu pot să suport, chiar dacă nu sînt vizată direct..." „Așa, deci!" „Știu că așa se trăiește, continuă, dar în mine au alt ecou..."

Începui să mă plimb prin birou, cu sentimentul că rătăcesc pe potecile mele, la care mă ducea gîndul îndată ce terminam orele contabile... „Ecoul ăsta e natural sau e cîștigat?" zisei oprindu-mă o clipă și contemplînd prin geam dealurile îndepărtate care se zăreau din această parte a clădirii. „E cîștigat", zise încuindu-și acum fără zgomot sertarele. „În cazul ăsta ați putea scăpa de el..." „Mă străduiesc..." „Cu succes?" „Hm! (și făcu un gest cu palma) așa și-așa! Știu, de pildă, cum v-am spus, că e mai bine să mă retrag." „Nu e o lașitate, cum spunea una din gaițe?" „Ba da, dar dacă aș fi «vitează» înfrîngerea ar fi mai dureroasă decît gîndul că sînt lașă. Știu că nu sînt... Fiindcă, deși nu sînt slabă, nu pot să rezist coaliției... Nu rezistă nimeni..." „Ba da, zisei, de pildă să intri în ea. Coalițiile astea sînt întîmplătoare și fără o coerență de durată. E suficient să te împrietenești cu indiferent care dintre ei și ceea ce ți se părea tragic și insolubil devine deodată comic și neglijabil..." „Știu și asta și chiar așa și fac... De aceea v-am și spus că e bine să..."

...Se întrerupse. Adică să se ducă sus și să mă duc și eu...? Aceste ultime cuvinte neexprimate mă făcură să tresar. Mă răsucii de la geam și mă uitai la ea. Îmi displăcu: nu-i puteam vedea chipul întreg din pricina părului care îi acoperea de o parte și de alta tîmplele și jumătate din obraji. Părea anonimă și insignifiantă. Pesemne de aceea nu stîrnise încă interesul celor de sus? (Jos, în afara contabilității și casieriei, mai era doar cabinetul directorului și al secretarei acestuia.) „Da, zisei, mi-ați spus, dar în cazul de față, de pildă, coaliția nici măcar nu există. Sîntem prea puțini aici ca să poată vreunul dintre noi să pună la cale un spectacol caracteristic...” Se holbă literalmente la mine cu ochii ei mari, care mi se părură în clipa aceea masculini, străini de restul chipului și mai ales de gură, care rămase ușor deschisă într-o bizară perplexitate: „...Credeți?”, zise. „Vă temeți?” replicai. Se înstrăină, aș zice, fulgerător, își reveni, apoi cu un efort la fel de implicat în avans și retragere, asemănător celui al racului, care înaintînd, dă îndărăt: „Da... Nu...” murmură luînd-o spre ușă.

Apoi după un timp, în stradă, foarte hotărîtă în îndoială: „...Nu știu!” „Mai pozitiv ar fi să nu vă temeți, adică să ziceți *nu*, cu hotărîrea cu care ați zis *nu știu*...” „Credeți?” „Da, zisei, un *nu* adresat temerilor de orice fel e totdeauna pozitiv... Modifică ceva în noi, chiar dacă nu ne dăm imediat seama...”

Păru să nu fi auzit precizarea mea. Avea un mers ciudat, care parcă se armoniza cu un vag recul interior, pe care abia îl sesizasem: pașii îi înaintau, dar mi se părea că o să rămînă în urmă, deși nu rămînea. „Mergeți în direcția asta?” o întrebai. „Da, merg spre centru!” „Vă însoțesc pînă în centru.” „Numai dacă nu vă deranjează... Știți, reluă apoi, după părerea mea nimic nu e totdeauna pozitiv... Spuneți că sîntem aici prea puțini, la organizația asta comercială, ca să poată vreunul din noi să pună la cale un spectacol caracteristic... Cum să *nu*? Un soț și o soție sînt doi (nu douăzeci cîți sîntem la *Oraca* asta) și putem afirma că nu-și pot pune la cale un spectacol caracteristic?” „Adică cei doi soți?”, zisei zîmbind. „Bineînțeles!” (O fi fost măritată? mă întrebai sau poate se gîndea la cei doi părinți ai ei?... uneori unii copii, chiar mari, ajung prizonierii părinților lor, cum fusese bietul Petrică.) „Aveți dreptate, zisei, ca să-i fac plăcere, păstrînd însă în rezervă adevăratul răspuns pe care aveam să i-l dau după aceea. Da, repetai, și încă de ce anvergură!

(Mă bucuram că gîndea, de mult nu mai vorbisem cu cineva care să aibă acest dar, nu dreptatea interesează într-o conversație, ci delicata plăcere a comunicării.) Însă lucrurile sînt deosebite, continuai, spectacolul pe care și-l pun la cale doi soți este, ca să zic așa, etern, în timp ce cel pe care și-l montează oamenii care sînt siliți să muncească împreună, de aceea i-am spus că e caracteristic, fiindcă e variabil, și mai ales e de natură efemeră, se schimbă odată cu împrejurările sociale care l-au determinat...” „Pînă să se schimbe, zise, murim noi!” „De ce? Am impresia că e în scădere.”

Iar mi se păru că n-a înregistrat răspunsul meu. Se opri să se uite la o casă și începu să-mi explice aproape volubil sau aproape cu entuziasm, dar un entuziasm rece, cam abstract, de ce era atît de frumoasă casa aceea, care era într-adevăr frumoasă, cum erau în orașul nostru la tot pasul, și de ce i-ar plăcea să locuiască în ea și în ce cameră. (O fi avînd o locuință rea?) O întrebai. Nu, zise, stăteau destul de bine, ea și cei doi părinți, dar... așa, îi plăceau ei în mod deosebit casele frumoase... casele care par învăluite într-o poezie misterioasă... casele tăcute („vedeți cît de tăcută e? pare uitată aici de demult!”), casele lugubre... a, nu, astea nu-i plăceau... casele care aveau sus de tot o odaie izolată, ca o hulubărie... „Hai să ne oprim puțin, nu vă stricați programul?” „Nu...” „Unde luați masa?...” „Depinde, uneori la o braserie în care mă duceam eu cu un bun prieten cînd eram asistent... O vreme, cît a trăit mama, acasă, acum îmi pregătesc singur ceva necomplicat... Vă invit la braseria asta...”

Vorbăria îi slăbea atenția? Simula neatenția? Literalmente parcă nici nu auzi că o invitam la masă. Urcasem un dîmb plin de brazi, ca să se uite ea mai aproape la acea casă care avea cocoțată sus acea odaie ca o hulubărie. „Cine o fi acolo? Se rezemă de gard și rămase minute lungi cu ochii ei mari zgîiți în sus. Te pomenești că nu stă nimeni! Și, vedeți geamurile cum veghează ele așa mititele... Cum s-o fi urcînd în ea, prin ce parte? Ah, uitați, are o scară exterioară, vedeți? în stînga, în fund...”

Niște cîini flocoși țîșniră de undeva din acea curte și luară cu asalt gardul de care ea se rezemase, lătrînd cu glasuri furioase, răgușite, ca la stînă. Dacă n-aș fi fost atent ar fi mușcat-o de mîini; o trăsei cam brutal și mă uimi inerția greoaie a corpului ei, deloc imponderabil, cum

îți lasă adesea această senzație unele fete (Căprioara era astfel). Plecarăm, dar ea cu regret vizibil, însă tot așa, parcă abstract, mai întoarse capul de vreo două ori pînă ne îndepărtarăm.

Mă înșelasem, mi se păruse că gîndea. Plăcerea ei pentru case, prea insistentă și neconvingătoare, nu numai că nu mi se comunicase deloc, dar spulberase cu totul timida vrajă pe care ea mi-o inspirase gîndind cîteva minute împreună cu mine.

În centru mă oprii. Mă uitai în dreapta și stînga, eu o luam, adică, într-o parte, și ea în alta. Abia atunci parcă se trezi și deveni conștientă de o inconsistență provocată de ea însăși și se uită la mine cu buzele ușor întredeschise (perplexitate pe care începusem s-o cunosc) și zise cu un stins regret „Și cum, nu putem și noi să ne plimbăm puțin!?"

Ca și cum nu ne-am fi plimbat! Ca și cînd n-aș fi invitat-o să luăm masa împreună! Era îmbrăcată într-un taior de toamnă, maron, dar amestecat cu mult verde și care îi preciza o oarecare siluetă... O contemplai cum se îndepărta, fără să se uite înapoi, cu pași fermi, dar totuși parcă în același timp ezitanți, după ce la întrebarea ei care mă lua fără veste (și întrebarea și stinsul regret) îi răspunsesem printr-o tăcere care se prelungise... O pală puternică de vînt făcu să freamăte castanii și apoi să zboare din ei în vîrtej frunze smulse care căzură după aceea la pămînt, se îngrămădiră unele în altele și o luară într-o goană smintită parcă chiar după ea, după ciudata casieriță cu goluri de memorie în conversație și cu pasiuni subite și incolore, anoste, pentru clădirile orașului ei... Nici nu știam bine cum o cheamă, semnătura pe care i-o vedeam pe documente era aproape indescifrabilă... S. Calala, sau Culala, Elala...

Tresării, parcă alarmat... Da, avui brusc un sentiment de alarmă... E toamnă, frunze împrăștiate... Nu era pe deplin toamnă, dar pașii ei și palele încă verzi... Da, încă verzi, dar curînd vor fi galbene și... fructe maronii vor pica rostogolindu-se cu un pocnet pe largile trotuare... cădere și în aceeași clipă desghiocare, eliberare pentru o nouă viață, un nou ciclu... Monotoni, nesiguri, parcă fără convingere, pașii ei se îndepărtau tot mai mult... Aveam o halucinație? Cineva parcă reînvia în această siluetă ezitantă, într-o scenă trăită demult... De cine mai mă despărțisem astfel?... Cine îmi mai vorbise cu un astfel de stins regret?... „Trandafirii tăi, cîntă o voce în mine (a cui era?) s-au ruginit în

glastră, vremea a trecut, tu m-ai uitat de mult...” Cine mă mai făcuse să simt o astfel de vagă, nedureroasă, nedefinită și aproape dulce sfîșiere? Nimeni, poate în altă viață?

Mă urnii brusc din loc și o luai spre Braseria... Da, puteam zice braseria prieteniei mele cu Ion Micu. Nu, Ion Micu nu era bine zis! Ci *Braseria prieteniei* pur și simplu... Se stinsese prin voința amîndurora și această prietenie, nici el nu-mi mai dăduse nici un semn, nici eu, prin vreo scrisoare, nu-l mai bătusem pe umăr să-i reamintesc ceea ce îmi promisese... Nici nu-l mai urmărisem să-i citesc articolele prin presa literară...

CAPITOLUL V

...**N**ici chelnerii nu mai erau aceiași (unde-o fi cel care ne servea în acei ani, chelnerul filozof?), și cu toate că nici atunci lumea care venea acolo nu-mi era direct cunoscută, cei de acum mi se păreau total necunoscuți, oricum străini de mine, neinteresanți, insignifianți și fără biografie... Inși din a căror alcătuire a ființei lor ascunse ai fi zis că fusese smuls ceva sau se adăugase ceva care îi făcea să arate loviți parcă de o amnezie... Avuseseră ei un trecut? Aveau un viitor? Nu puteam să mai citesc pe chipurile lor un răspuns. Pierdusem eu cheia, uitasem eu codul descifrării expresiilor umane? Mă părăsise oare pe mine acel sentiment minunat care la douăzeci de ani mă făcea să-i știu pe oameni ca pe mine însumi, să știu cine sînt fără să stau de vorbă cu ei, ultima mea amintire, și cea mai puternică, fiind marea manifestație pe care o privisem dinafară și cînd toate expresiile lor îmi erau spontan și firesc familiare și descifrabile? (La a doua, cînd eram și eu printre rînduri, acest sentiment era deja mai tulbure, din pricina acelui coleg care fusese luat brutal dintre noi și îl văzusem cum se proptise cu picioarele în bordura trotuarului, cu pistolul în coaste și începuse să vomite... sau poate din pricina Matildei, care îmi acaparase sufletul? Prea marea iubire pentru o singură ființă ne înstrăinează de prezența restului?) Așa se explica atracția mea pentru Vintilă, pentru strelitul Pantelimonescu, și chiar și pentru grasul și stupidul Calistrat, ca și pentru rizibilul Bacaloglu? Încercam să-i readuc pe oameni în mine unul cîte unul, chiar și pe abjecți? Nu-mi plăcuse mie și Olaru, cel de la cadre, cu exclamația lui indescriptibilă de superioritate scîrbită (aaîaaa!) și nu fusesem eu emoționat de directorul Bularca (patern și suferind în fața mea de o cumplită migrenă)?

„Ce serviți?" mă trezi un chelner, și cînd mă uitai la el făcui ochii mari. Era cel de pe atunci, domnu' Jenică, cel care cu argumente filozofice nu credea într-un nou război, argumente pe care și le însușise Ion Micu, dîndu-le anvergura unei teorii universale asupra echilibrului planetar bazat pe consensul secret de natură divină al popoarelor. Nu se face război cînd vrea Stalin sau Truman. „Ce e cu dumneata? zisei. Nu te-am mai văzut pe-aici." „Păi n-am făcut prostia?" „Ce prostie?" „Am acceptat să fiu director al direcției alimentației publice..." „Și?" „Am dat chix!" „Nu te pricepeai?" „Ba mă pricepeam, că nu era mare lucru, dar..." Și își frecă degetul gros cu buricele celorlalte. „Adică?" „Adică nu cîștigam nimic, ar fi trebuit să închid ochii la furturi și să-mi încasez și eu partea mea, dar atunci se punea chestiunea: de-aia am intrat eu în partid în ilegalitate și am făcut pușcărie?" „În timp ce aici..." îl completai... „Sigur, zise, e plăcerea clientului, nu-i vîr mîna în buzunar, dă el și sîntem amîndoi mulțumiți..." „Și ai fost multă vreme director?" „Am fost, fiindcă m-am înfuriat, am vrut eu să fac ordine în sectorul ăsta!" „Și?" „V-am spus, am dat chix!" „Te-au dat afară?" „Nu, că eram tare la dosar, dar eram sabotat... Chiar de..." Și arătă cu degetul în sus. „Adică de ștabi mai mari?" „Exact! Nu eram de acord să... Ce serviți?" Și nu așteptă să-i spun eu, îmi făcu el meniul. „Ce-o mai fi făcînd, zise apoi, domnul Micu, cu simpatica lui soție? V-ați reîntors la universitate?" „Nu", zisei. „O să vă reîntoarceți", zise el cu optimismul său filozofic.

Renunțai deci să mai încerc să descifrez chipurile, ca să zic așa, ale cobraserienilor mei de pe la mese și rămăsei cu privirea pierdută spre geamurile localului. Erau uriașe și țineau, din două părți, loc de ziduri. Grele draperii, roșii, le acopereau pe jumătate. Trecătorii pe care îi zăream pe aici nu erau niciodată grăbiți... loc de plimbare pe acest bulevard larg cu numeroase vitrine în care altădată erau expuse în multicolore lumini orbitoare blănuri scumpe, mătăsuri, galanterii luxoase, ceasornicării și bijuterii scînteietoare la prețuri atît de mari, încît te linișteai pe deplin contemplîndu-le: e perfect, îți spuneai, n-o să ai niciodată atîția bani ca să cumperi ceva din aceste vitrine, și chiar dacă nu gîndeai ca Socrate („ce de lucruri de care n-am nici o trebuință"), sentimentul de detașare era același... Ia te uită cum seamănă fata aceea cu casiera noastră... La primul colț... Reapăru în față... Hm!

Cum să semene, e chiar ea, taiorul ei verde... Nu se dusese deci acasă?... Dispăru... Ușa batantă a braseriei se puse apoi în mișcare... o mișcare lentă, parcă a unui copil care n-avea destulă putere s-o împingă mai energic... Era ea... Se opri lîngă ușă și ceea ce gîndii eu se citea și pe chipul ei: ce-o fi căutînd?... Ce-oi fi căutînd?!... O luă încet printre rînduri și în mijlocul braseriei se opri... Se uita nicăieri și se vedea că încă două, trei clipe și, cu aceeași șovăială cu care intrase, va pleca... Atunci mă ridicai și pornii spre ea... Dar nu mă apropiai bine și nu apucai să-i adresez un cuvînt, că se feri parcă de ceva ridicînd ușor palmele: „Nu, nu... Vă rog!... Nu, nu...”

Și se întoarse și ieși, dar fără grabă, mișcîndu-și ușor pletele într-o uitătură circulară și timidă înainte de a se angaja iar în ușa batantă. O urmai. „Ar fi pentru mine o mare bucurie dacă ați accepta să luăm masa împreună”, îi spusei în șoaptă în lumina deasă de afară. Și atunci ea, ferindu-se să mă privească, uitîndu-se alături în trotuar, rosti de astă dată foarte decisă: „Bine!”

...Și o condusei spre colțul plușat, unde altădată se rostiseră atîtea cuvinte mari în beția anilor mei foarte tineri, unde un prieten băuse atîtea filtre, un număr impresionant de sticle de bere și înghițise atîtea hălci de carne crudă, cum îi plăcuse lui Chateaubriand...

„Cel mai interesant tip din orașul nostru, un fel de copil teribil al Ardealului”, continuai eu, tușind din cînd în cînd, să-mi reprim emoția care îmi altera respirația... Emoție nedorită, străină de voința mea, dar nu și de bătăile înalte ale inimii... Deci nu vrusese să se ducă acasă, își amintise pe drum că o invitasem, și ea, prinsă de o vorbărie agitată despre case, nici nu auzise? Dar nu-i spusesem care braserie, totuși nimerise... Vrusese doar să ne plimbăm și noi doi puțin?

Dar nici acum nu mă auzea bine, era prinsă și ea de o emoție? „Unde vreți să stați?” o întrebasem. Se așezase fără să-mi răspundă, cu spatele la geamuri, își trăsese scaunul cu o mișcare fermă și pusese mîna pe listă fără timiditate, ca o familiară a localului. Chelnerul apăru, și ea se uită la el în sus și îi spuse că nu vrea decît păstrăvi prăjiți și spaghete milaneze. „Nu vă recomand păstrăvi, zise el, sînt prea mici și n-au nici un gust... Nu rămîn din ei decît cîteva oscioare și capul...” „Tocmai oscioarele alea îmi plac mie.” „Bine, domniță”, zise chelnerul desfăcînd berea și turnînd în pahare. Eu cerusem brînză albă și roșii

natur pe care mi le și adusese, și felul doi un *génie du christianisme*, dar nu sîngerînd, ci bine pătruns. Ea se uită țintă la roșiile mele, spuse „ce roșii mari și frumoase”, și luă una și o tăie în farfuria ei... Pulpa era brumată, vedeam și eu, știusem ce cerusem... „Vreți și puțină brînză?” zisei. „Daa, zise foarte bucuroasă, mulțumesc.” Avea un apetit curat, dar mînca prea rapid, asemeni tuturor celor care uită că mîncarea e o plăcere și o descoperă totdeauna după primele înghițituri. „Domnișoară, zisei, punînd mîna pe pahar, *santé!*” Ea nu înțelese în prima clipă, apoi tresări, ciocnirăm, *santé*, zise și ea. Se vedea că nu-i place, își înmuie doar buzele, o întrebai dacă preferă un vin, protestă, nu, nu... Și începui, după ce mi se aduse *chateaubriand*-ul să-i povestesc despre fostul meu prieten...

„De ce nu mă ascultă?”, mă întrebai. „Da, mă întrerupse deodată, aș zice cu brutalitate, îl cunosc, mi-a fost profesor... Vă cunosc și pe dumneavoastră, domnule Petrini, și cunosc și braseria asta, unde vă întîlneați și discutați... Eram foarte geloasă pe dumneavoastră doi și mai ales pe micuța cadînă de porțelan care avea privilegiul nu numai să asiste, dar să fie și admirată de dumneavoastră... O admirați, nu?... V-am văzut... Da, o admirați, n-o iubeați, se vedea clar... Dar o admirați foarte tare...”

Simții cum trecutul îndepărtat năvălea cu putere în clipele mele prezente și dădea parcă la o parte tot ceea ce trăisem după ce fusesem rupt de universitate. „Pe cine, zisei, erați mai geloasă, pe Ion Micu, care era soțul cadînei, sau pe mine, care eram liber?” „Nu erați liber! Erau cunoscute telefoanele dumneavoastră, pe care le primeați și le dați unei arhitecte și pe care nu le-ați mai primit și nu le-ați mai dat după ce v-ați căsătorit.” „I-auzi! Și ce mai era cunoscut?” „Totul!” „Adică?!”

Nu-mi răspunse, tot așa, parcă n-ar fi auzit. Dar nu numai atît, avea o expresie de o singurătate totală, ca și cînd n-aș fi fost de față și nu mi-ar fi spus nimic, după ce îmi făcuse o declarație de șoc. „Să înțeleg că îl admirați pe Ion Micu?” zisei întru tîrziu. Tăcu mai departe, grăbită să termine ce avea în farfurie, dar fără sugestia că după aceea dezvăluirile vor urma. Pașii care o aduseseră aici erau anulați (nu ea venise, nu eu o invitasem și erau anulate și „evenimentele” de la *Oraca*). Trecutul îndepărtat care năvălise cîteva minute în clipele mele de față

se retrase de asemeni așa cum năvălise. Își puse tacîmurile pe farfurie și începu să se uite în sine, dar nu cu o privire întoarsă, micșorată, ci dimpotrivă răsucită spre tavan. „O cafea, un filtru, un tort Richard, un *meringue glacé*, fructe ceva, dom' profesor?" mă întrebă chelnerul. „Da, zisei, fructe, un filtru." „Domnița nu ia nimic?"

Voia să plece? O privii insistent și nu-i pusei întrebarea. Nu, nu voia să plece, dar nici așa, stînd și tăcînd, n-aș fi putut zice că se simțea în apele ei. „Ba da, zise, o oranjadă..." Și supse apoi din ea cu paiul cu vădită plăcere. Apoi deodată mi-o întinse: „E foarte bună!", zise cu o mare convingere. Îmi dădea deci să sug cu paiul ei! „Ce, zise surîzînd deodată cu un farmec neașteptat, ca și cînd ar fi fost surprinsă sau jignită de ceva, nu e bună?" „E foarte bună, mulțumesc!" Și îi retrimisei paharul pe care îl luă în stăpînire cu o încîntare de fetiță pe care niște părinți săraci, dar generoși, o scoseseră la cofetărie. „Pe urmă, zise, ne plimbăm și noi puțin?" Era ceva cu plimbatul ăsta! Pesemne că voia să-mi arate noi case?!

Chiar așa se și întîmplă, dar nu-mi arătă decît una singură. Nu știam unde mă duce, dar îmi dădeam seama că avea o țintă; după ce tăcuse atîta timp asupra a ceea ce aș fi vrut să aflu, acum sporovăia. Între ce ani fusese studentă? Terminase oare facultatea? Cum ajunsese casieriță, așa, în general, și la *Oraca* îndeosebi? Cine erau părinții ei? Fusese măritată? (Nu, nu purta verighetă, dar...) Care fusese anturajul ei în acei ani cînd eu și Ion Micu frecventam braseria? Venise și ea acolo des? Cu cine? Și în ce sens era geloasă pe noi doi? Îmi reteza, ca să zic așa, din fașă dorința de a-i pune aceste întrebări și o făcea cu o capacitate de a vorbi și a nu spune nimic enormă prin cumul de cuvinte, care ascundeau un humor secret... Ce? parcă spunea, nu e amuzant că știu că nu e amuzant ceea ce povestesc? Ba da, era! Întîmplări de la mare... O istorie cu un tip caraghios, care se îndrăgostise de ea și abia putuse să se debaraseze de el, dură atît de mult încît devenii curios să văd cît o să țină și mă uitai fără discreție la ceas... întîmplări din tren, întîmplări de acasă, incolore și idilice, cu caracter universal (cît de mult țineau părinții la ea! da, desigur, *Cuore*, de Edmondo de Amicis, *De la Apenini la Anzi*... de-aia avea ea așa, pentru ei, lăudîndu-i, o tandrețe înfofolită și interminabilă...)

CAPITOLUL **VI**

Abia devenii atent cînd o văzui că se oprește în fața unei porți și apasă pe o sonerie... Aha! te pomenești că mă și duce să-i cunosc pe acești înduioșători părinți... Chiar așa, locuiau într-o astfel de casă? Ne aflam jos, sub un deal plin de brazi, printre care văzui șerpuind o alee lată cu pietriș, pornind chiar de aici din dreptul porții mari (de intrare a mașinilor?), alee care se oprea undeva în fața unei case ale cărei ferestre mari reflectau soarele acelei ore a zilei ca niște oglinzi astronomice. Apăru o femeie și ne deschise. „Se poate? zise casiera. E cineva?" „Da, poftiți, spuse femeia cu un fel de nepăsare care nu ne era adresată numai nouă, ci așa, în general, oricui, chiar și naturii înconjurătoare. Poftiți, repetă, nu e nimeni." Și parcă adăugă: și chiar dacă ar fi, n-ar fi mare scofală! Și o luă înainte și merserăm îndelung uneori urcînd pînă ajunserăm la intrare. Aici casa își mări considerabil proporțiile, începînd cu peronul din care aleea cu pietriș își continua șerpuitul undeva printre brazi, în spate, trecînd pe lîngă o piscină naturală... „Sînt pești, păstrăvi, zise casiera, vreți să vedeți?" (În timp ce femeia care ne primise dispăruse undeva, zise ea, să aducă cheile.) Da, erau pești, se vedeau înotînd în adîncurile limpezi ale apei. Dinspre deal cobora susurînd printre micuțe stînci un pîrîu, intra pe sub un pod alb de lemn de frasin și dispărea în piscină, ca să iasă douăzeci de metri mai încolo, pe partea cealaltă, pe sub un pod de astă dată de beton, țîșnind de sub el cu o oarecare furie de cascadă mică prin care auzul îți putea imagina una mare. Piscina avea bordură naturală, din mari pietre albite în afară și înverzite în adîncurile apei. „Da! Frumos acvariu!", zisei, contemplînd păstrăvii care țîșneau încoace și încolo pe fundul bazinului. „Nu e acvariu, zise ea, se fac mari, se pescuiesc și îi arunci direct pe jăratec, așa vii..." „Da, zisei, ce rafinament, am auzit, le prinzi în ei chiar zvîcnirea vieții și o mănînci..."

Ea chicoti și ca într-o fulgerare apăru și pieri surîsul ei fermecător, detașat parcă de restul chipului, ca să-i rămînă apoi gura ușor întredeschisă, într-o perplexitate la fel de părelnică, protestînd cu o brutalitate spontană, repede și ea reprimată: „Da' de ce să nu-i mănînci, dacă bagi cuțitul în ei e o cruzime mai mică? Am mai văzut eu ipocriți care mănîncă miei tăiați și își ling degetele. Mielul e un animal sfințit de Isus în iesle, în timp ce peștii i-a înmulțit chiar el să dea de mîncare mulțimii. Apostolii nu și i-a ales dintre pescari?!" „Rafinați?!", zisei fără ironie. Surîsul reapăru, de astă dată însoțit de același secret humor: „Știu, zise, că nu pot justifica prăjirea peștilor vii direct pe jăratec... dar mie îmi place să-i mănînc așa și sînt foarte buni..."

Femeia reapăru, dar nu ne chemă prin cuvinte, ci prin aceeași nepăsare, stînd pe peron și contemplînd valea, orașul care se întindea în depărtare la picioarele noastre. Nu știu, vedea ceva, fiindcă nu se mișcă de îndată cînd ne oprirăm lîngă ea... Deschise apoi ușa, mică în comparație cu zidurile și coloanele intrării, cu capiteluri și incrustații, dar frumoasă, din lemn galben, ce-o fi fost, stejar bine lustruit, miez de trandafir... Dădurăm într-un antreu cu dalii roșietice și intrarăm apoi într-o încăpere fără ferestre și fără ziduri, ai fi zis un uriaș dulap din același lemn de lămîi sau de trandafir, și ne oprirăm lîngă altă ușă, adică femeia se opri, și în semiîntuneric dibui cu mîna într-un loc știut de ea. Auzii pocnetul unor comutatoare de două, de trei, de patru ori. Apoi deschise ușa și dădurăm într-un hol... Hol să fi fost?!... Era imens și puternic luminat. Rămăsei cîteva clipe lîngă ușă să mă uit... Nu se putea bănui de afară această întindere, acest plafon în care fuseseră înfipte în mici lăcașuri hexagonale, de o armonie geometrică simplă și delicată, zeci de becuri albe mate și ușor turtite, o multitudine... Feerie de lumină... Abia aici văzui cît de mari erau și ferestrele, pe jumătate acoperite de draperii albastre, și cît de întinsă era casa, fiindcă în fund, ridicată mai sus cu cîteva trepte, se vedea în prelungire o altă încăpere, cu un uriaș geam îndepărtat, prin care brazii intrau parcă înăuntru. Peste parchetul strălucitor (galben cu infiltrații negre), un covor care făcea ape albastre și violete acoperea doar centrul holului, totuși mare și covorul, numai un sfert din el ar fi putut să încapă în apartamentul Matildei... Fotoliile și masa din mijlocul lui mi se părură prea mici pentru această enormă încăpere care, observai, și la dreapta ei se mai

prelungea, tot așa, prin cîteva scări, una, mai intimă însă, cu nișe și canapele și lămpi cu picior... Apoi, în scurte reprize, care lăsau pe plafon încrucișări stelare de lumini, femeia stinse în urma noastră becurile, închise ușa și rămaserăm singuri. Sala căzu sub razele apusului care intrau prin toate geamurile frînte de umbrele brazilor. „N-am înțeles pînă acum, zisei în timp ce ne îndreptam spre încăperea din fund cu uriașul geam prin care se zăreau crestele împădurite ale dealurilor, n-am înțeles exact cum se poate simți cineva bine într-un palat." „Dar nu e un palat, zise ea, e o simplă casă de locuit ceva mai spațioasă." „Să zicem, deși nu văd cum poate fi mai frumos un palat..." „Asta da, un palat are prea multe coridoare, cotloane, noaptea și mie mi-ar fi frică să dorm în el."

Prelungirea holului era de fapt o sufragerie, în mijloc avea o masă dreptunghiulară cu colțurile larg rotunjite, cu scaune înalte de piele, puteau sta la ea peste douăzeci de persoane. În dreapta ea îmi arătă un ghișeu și alături un ascensor care, zise, aducea felurile de undeva de jos, din bucătărie. „Ăsta era scaunul meu, mă punea tata în capul mesei, duminica, să mă vadă toți musafirii. În celălalt capăt stătea el, cu mama. Dar numai duminica. În timpul săptămînii mîncam în altă sufragerie, numai noi trei (o sufragerie mai mică, o s-o v-o arăt)..."

Coborîrăm și ea o luă înainte. Aprinse în salonul cu nișe o lumină și începurăm să urcăm treptele unei scări interioare, care ne duse într-un coridor larg, cu aceleași dalii roșietice ca la intrare. Intrarăm într-un fel de budoar, dacă budoar era, sau garderobă, era plină pînă sus de dulapuri și de oglinzi, cu scaune albe de toaletă, iar pereții, pe unde erau liberi, erau tapisați în gri, ca și tavanul. De aici ea deschise o ușă și dădurăm într-un dormitor somptuos, cu un singur geam, dar și mai mare decît cel din sufragerie. Ea deschise o ușă din stînga și, fără să se oprească, văzui în treacăt baia (nu mă mai mirai cît era de mare, abia observai chiuvetele, oglinzile, faianța de un verde-stins), apoi ieșirăm pe un alt coridor... Ea chicoti... „Camera mea e ceva mai încolo și în dreapta aveam și baie, dar cînd eram mică mă făceam că uit și intram în a părinților și o prindeam pe mama stînd pe veceu. Scotea un țipăt și o lua la fugă spre dormitor, încercînd disperată să-și tragă mai repede pantalonul pijamalei... Mă amuza că în loc să mă dea afară fugea ea... «Suzy, afurisito!», striga, și în dormitor se plîngea tatei că iar

a intrat nerușinata aia mică peste ea. Tata rîdea: «De ce nu închizi ușa în partea aia?» Nici ea nu știa de ce, uita, sau se gîndea poate că dacă mi s-ar face frică noaptea, să pot să intru la ei, să nu ocolesc prin întuneric pe partea ailaltă, prin budoar...” „Și două la fund nu-ți dădea?”, zisei. „Cine, se miră ea, mama?! Niciodată!”... Trecurăm pe lîngă scara principală de coborîre (spirală din dalii albe și fier negru cu fine înflorituri) și ea intră într-o nouă încăpere, cu un mic coridor al ei, tapisat în roz, cu frumoase oglinzi...

Această încăpere nu era cu mult mai mare decît a mea... Există însă într-o odaie detalii, în fond neînsemnate, care îi schimbă înfățișarea obișnuită și îi dau o aură de lux, de frumusețe deosebită, care farmecă și odihnește gîndul și visul zboară liniștit, mărind, dilatînd clipele, sporind adică în noi valoarea timpului: aici, îți spui, aș putea trăi ani nesfîrșiți fără să mai doresc nimic, aș putea munci fericit zi de zi și aș putea muri pe deplin împăcat și departe de... Întîi acel coridor lateral, acele oglinzi discrete și acel pluș gri de pe jos, apoi a doua ușă care da în odaie, ei da, o simplă ușă, dar clanța de aramă strălucitoare cu ornamentul în care intra cheia, cu o figurină cizelată în cap, schimba ușa (culoarea osului), era altă ușă decît orice ușă, culoarea purității, a ceea ce e imaculat... Patul era acoperit cu o pătură tot albă, de cămilă, cu țesătură densă, cearșafurile de olandă, de albeața zăpezii, perna, bogată, din aceeași pînză, rezemată de speteaza patului, spetează simplă însă, de culoarea minunată a paltinului lustruit... Plafoniera, un buchet de petale și lacrimi de cristal, fereastra lată dintr-o singură bucată și care se deschidea în afară prin răsucire, și prin fereastră vîrfuri de brazi, și în odaie un pătrunzător miros de rășină, care îți insinua în simțuri, asemeni unui drog, o parcă uitată euforie de *bien être*[1], de tinerețe și putere, de revenire la idealuri pe care le credeai îmbătrînite, naivități al căror farmec îl uitaseși, naivități de care ești conștient și n-ai vrea să le schimbi cu înțelepciuni dure și ruginite, ca și cînd de întîmplare, de surpriză și de miracol trebuie să...

„Splendid, zisei cu accent și flegmă englezească, splendid, repetai, și mă așezai în unicul scaun fotoliu de lîngă un mic birou din fața geamului, în timp ce ea își scotea pantofii și se urca în pat, unde se întinse și se făcu covrig. Splendid, reluai, asta e deci camera

[1] (aici) voie bună *(fr.) (n. r.)*

dumneavoastră de fată?" „Da, asta e! răspunse. În fundul coridorului e un apartament cu tot dichisul, dormitor, salonaș, birou, cameră de serviciu, bucătărie, baie... Dă spre dealuri... Dar n-am vrut să stau în el, am apucat să spun că acolo o să stau cînd o să mă mărit... Dar n-am mai apucat..." „Ce, să te măriți?" „Nici, nici!" „Adică?" „Nici să mă mărit și nici să stau. S-a naționalizat casa." „Și acum cine stă aici?" „E casa de oaspeți a partidului. Dar nu e primit oricine, numai cei mari de tot de la București..." „Și vă mai dă voie să veniți aici?" „Nu, nici vorbă, dar îngrijitoarea are o fată care a fost colegă cu mine și mă lasă din cînd în cînd, chiar și peste noapte. Zice că sînt o nepoată de-a ei, care o ajută!" „Cui zice?" „Ar zice dacă ar întreba-o cineva." „Splendidă casă, reluai iarăși, ca și cînd aș fi avut o pipă englezească în gură. Splendid hol! Ai copilărit în el?" „Da, am copilărit..." „Deci părinții erau bogați înainte de a vă fi născut!" „Da, înainte!" „Ce erau?" „Hm! Ce scria pe creioanele dumneavoastră cînd erați elev? Ce nume?" „Ce nume? *Culala et companie*." „Ei, el era Culala, tatăl meu. Cea mai mare fabrică de stilouri, tocuri, penițe, creioane, gume, ascuțitori și alte echere și compasuri din țară." „Hm! exclamai și eu gutural, splendid!... Dar Culala e un nume țărănesc. A fost țăran?" „Nu, bunicul a avut un tată Culala, țăran... Bunicul a avut un mare magazin Culala în centru, tata l-a moștenit, l-a lichidat și a construit o fabrică, mică la început, pe urmă a extins-o, fiindcă a făcut concurență lui *Hardmuth* și lui *Castel*, producînd mult mai ieftin, pentru elevii săraci, dar mai numeroși..." „Da! mormăii, secretul producției autohtone moderne, splendid! Clienți săraci, dar mulți!" „Da, confirmă ea, copii pentru ai căror părinți cincizeci de bani sau doi lei mai mult nu era o glumă, însemna o pîine mai puțin, pe care dacă n-aveai cu ce s-o cumperi trebuia să rabzi, că nu-ți dădea nimeni." „Absolutamente exact, zisei, s-ar putea spune că moștenindu-l pe tatăl dumneavoastră ați fi știut să conduceți fabrica în cunoștință de cauză." „Da, confirmă, eram perfectamente moștenitoarea duioșiei lui pentru micii clienți."

Izbucnii în rîs. „De ce rîdeți? zise și surîse iarăși fermecător, știind de ce rîd. Imaginea patronului care își exploatează crîncen clienții este infirmată, cum bine ați spus, în producția modernă. Grija lui e să producă cît mai ieftin, și dacă n-ar ști cît de mică e punga săracului, ar da repede faliment, fiindcă un altul, care ar ști mai multe despre bugetele celor mulți, l-ar elimina cît ai zice pește..."

Și pronunțînd ultimele cuvinte surîse iarăși, dar ca pentru sine, dar și parcă ar fi intuit că o să rîd din nou, ceea ce se și întîmplă. Ea însă nu rîse. „Patronul își iubește clienții, reluă, și își iubește și muncitorii cu care produce pentru ei, și clienții iubesc și ei pe producătorul care produce ieftin, firma aia pe care ei o cunosc și au încredere că nu-i înșală. Și muncitorii își iubesc patronul, să știți!" „Normal! exclamai cu un patetism în deriziune, ca în fața unei evidențe pe care numai scrînteala timpurilor o contestă. Încă puțin și patronii ar fi făcut să curgă lapte și miere." „Să știți că da! zise ea de astă dată cu jumătate de surîs ironic. Ce?! mă interogă cu o catifelată și neconvinsă brutalitate, credeți că pentru munca și nopțile lui nedormite tata nu avea dreptul să-și facă și el o casă frumoasă?"

Tăcui, dar puterea ei de a abstractiza și generaliza părea epuizată, fiindcă nu mai zise după aceea nimic și nici nu părea că ar mai avea ce să zică. În mod straniu mi se păru nu știu de ce că era adaptată prin ignoranță tuturor fatalităților. Își iubea părinții, mai mult parcă nu știa. Dar era puțin lucru în aceste timpuri cînd multe „progenituri", cum li se spunea fiilor fostelor clase posedante, și-i renegaseră prin ședințe purificatoare de mentalitate burgheză și mic burgheză! și reușiseră să-și croiască un drum în noua societate. Cît timp?, căci erau mereu demascați! Sau te pomenești că și-i renegase și ea (cine putea să știe?) și nu reușise, ajungînd în cele din urmă, ca și mine, la *Oraca*? Unii cică făceau acest lucru în deplin acord cu părinții, să poată să se mențină prin facultăți, să învețe și să-și facă un rost... „Au fost închiși?" o întrebai. „Bineînțeles!" zise. „Amîndoi?" „Da!" „Pentru cocoșei!" „Da, zise, de unde știți?"

Tăcui. Era, pentru mine, ușor de presupus... Își dădu cu un gest hotărît la o parte pletele castanii și-i văzui pentru întîia oară chipul întreg, urechile și ceafa însingurate de fată tînără, pe care anii nu le îngălbeniseră și nu-i năpîrlise puful de sub păr... Tîmplele desgolite dezvăluiau totodată o maiestate a chipului pînă atunci ascunsă, aș zice chiar trucată, ca și cînd o convenție, sau o interdicție bizară i-ar fi impus să poarte în afara casei un voal de insignifianță sub forma unei pieptănături neglijente. „Am o bănuială!" șoptii și mă uitai pe fereastră, stăpînit cu putere de o clipă imperioasă. „Ce bănuială?" zise. Mă ridicai încet, mă apropiai de pat și mă așezai alături. „Vreau să văd!",

murmurai. „Ce anume?” Mut, parcă ignorînd-o, îi pusei mîna pe șold și i-l mîngîiai îndelung, fără s-o privesc. Apoi mîna mi se opri și îi desfăcui unul după altul, cu un sentiment parcă de tristețe, de mîhnire, cei doi nasturi ai jachetei și apoi ai fustei. „Ce bănuială? repetă ea cu o vagă neliniște. Ce vreți să vedeți?” Voia să fie înștiințată, era surprinsă, voia să știe ce trebuia să facă, cunoștea riscul, dar voia să și-l asume, cu sentimentul fatalității tragice sau al ridicolului. Nici unul nici altul n-aveau importanță, numai să nu se întîmple ceva ireparabil!... Dacă (cine poate să știe?) eram un bizar, un maniac cu obsesii morbide, un satir, un masochist care pentru început mimează normalul, firescul, înainte de a supune victima unei insuportabile presiuni psihologice? „O să-ți spun, șoptii accentuînd acea tristețe și mîhnire care erau reale, în timp ce o ridicam în capul oaselor și îi scoteam de pe umeri jacheta ei maron cu mult verde; zîmbii chipului ei speriat și privirii ei în care licărea acum o vagă alarmă: stai liniștită, continuai, am o bănuială că ascunzi un corp minunat... cum ți-ai ascuns pînă acum și maiestuosul tău profil... Vreau să-l văd...”

Iar ea ghici (șoaptele mele îi sugerară că doar asta doream, că știam că nu voi putea obține mai mult decît s-o admir, și nici n-aș fi îndrăznit, și nici nu se putea decît atît) și se lăsă dezbrăcată cu un surîs inocent într-o pîndă vag ironică, parcă și-ar fi spus că e și ăsta un truc să dezbraci o fată, afișînd o mare tristețe și mîhnire... O contemplai mut cîteva clipe... „Da, murmurai, am bănuit eu... Așa este... N-am văzut niciodată un trup mai frumos!...” și mă aplecai asupra chipului ei, foarte aproape, și rămăsei iarăși nemișcat, fascinat de expresia acestui chip care îmi sugera că avea în capul ei, în mod uimitor, spiritul, ca să zic așa, al picioarelor ei, bogate în forme, al pîntecului pe care goliciunea îl făcea misterios, al sînilor mici și chiar al gurii ei acum întredeschise într-o perplexitate de astă dată părăsită, respirînd ușor și regulat, cu bărbia ridicată, cu ochii care mă priveau parcă fără să mă vadă... Sărutai această gură cu un gînd diafan, dar sărutul se încleștă brusc și mă trezi pe mine din tristețe și mîhnire și pe ea din perplexitate, sărut fierbinte, de zvîrcolire, de agresiune imprevizibilă, de abandon uluit și total...

CAPITOLUL **VII**

...**F**armecul unei ființe străine pe care o iubim întîia oară e farmecul primordial la care ar trebui să ne oprim. E cel pur, numai el ne redă o libertate despre care nu știam că e prizoniera unei melancolii adînci, a cărei euforie ne poate chiar face să ne credem fericiți... Găsisem nu numai firești și proprii ființei mele bucuriile apropierii de moarte, dar începusem chiar să cred că această apropiere e singura care avea valoare și durată, singura care scoate ființa noastră din intemporal, sporind, prin refuzul corpului nostru de a muri, plenitudinea vieții din noi și a scurgerii armonioase a clipelor... Ar fi trebuit deci să plec, să părăsesc acel trup asemeni omului de odinioară, care, zărind în pădure o femelă, o fugărește, o prinde, o posedă flămînd, apoi, fără gîndul că o părăsește, o părăsește totuși, cum părăsim fără gînd ceea ce nu ne aparține... Întîlnirea în mijlocul naturii sălbatice e voința divinității și ceea ce ne aparține e doar libertatea noastră, un sentiment atît de firesc și de total, încît nici gîndul, nici impulsul inconștient nu ne vin de a o stingheri pe-a altora... Sîntem toți zeități ale acestui pămînt...

Dar cum să părăsești o astfel de creatură cînd simți în tine, după ce ți-a dăruit o oră plină de farmec din viața ei, certitudinea unei depline detașări? Iată capcana. Desigur, încă o oră, apoi ne vom despărți și, cum se spune, după aceea fiecare va merge pe drumul său. Ora trecu însă și nu plecai. Iar ora următoare era deja prizoniera încărcăturii celor două, în timp ce sentimentul detașării, în loc să se diminueze, sporea, se lărgea, diminuîndu-se însă pe nesimțite impulsul inițial, de a o părăsi, căruia omul din pădure îi dădea curs fără șovăire, fiindcă el nu gîndea; ce e rău dacă rămîn? Totul e interesant, de ce n-aș cunoaște o ființă umană ale cărei secrete sînt pasionante, ba chiar găsesc în tine un ecou nebănuit care te fac să simți că nu ești singurul care ai parcurs o odisee și ceea ce auzi face să scadă în tine sentimentul tragicului,

prin trezirea copleșitoare a unei solidarități uitate? Dacă o căutaseși chiar și printre indivizi degradați, de ce ai fugi cînd o găsești, în forma ei cea mai nealterată, la o minunată făptură?

Zice femeia din pădure, după ce întîlnirea s-a produs, rămîi lîngă mine? Ea însă îmi șopti fără umilință, dar vrînd parcă să împiedice revenirea la sine, s-o iau în brațe și să dormim astfel o oră... Și se răsuci cu spatele ducîndu-și genunchii la gură. Nu credeam că am să pot dormi (voiam să plec! ce rost mai avea să întîrzii? putea să doarmă și singură!), totuși corpul ei îmi transmise parcă bogate emanații hipnotice, și aș zice și fantastice viziuni hipnagogice, căci adormii, și înainte de a nu mai gîndi că nu dorm, sub pleoapele închise, văzui stele multicolore explodînd în cascade de lumini, văi amețitoare cu ape uriașe, valuri oceanice încremenite într-un îngheț cosmic, îmi apăru apoi silueta mamei scuturînd și întinzînd rufe pe sîrmă, viziune familiară și dulce, liniștită, eternizată parcă într-o lume în care nimeni nu moare... Dar deja visam de mult și mă chinuia o sfîșietoare, totuși senină dorință, nu-i puteam vedea chipul și ea nu voia să se întoarcă. O strigam: mamă! mamă! strigăt fără glas, așa cum se petrece totdeauna în vis, dar sentimentul realității era atît de puternic, încît suferința mea o trăiam aievea și o trăii și după ce brusc mă trezii din somn...

Patul era gol, dar lumina era aprinsă și hainele ei erau acolo. O văzui revenind pe o ușă de lîngă fereastră, pe care n-o observasem, pesemne o toaletă. „Bună seara, domnule! zise cu un glas imitînd o mică domnișoară care a fost trimisă să facă o reverență ceremonioasă celor mari. Apoi se vîrî sub pătura albă, care, încărcată de electricitate, o făcu să se înfioare. Vrei să vezi ceva?” zise și stinse lumina. Ca să-mi arate în întuneric scînteile minuscule, ca niște păreri, pe care le făcea corpul ei gol în contact cu cearceaful. Reaprinse. „Știi cît e ceasul?”, zise prevenindu-mă astfel că o să am o surpriză. „Opt, nouă?” „Ba e miezul nopții! Am dormit șase ore... Ne-ajunge, plecăm de-aici direct la serviciu...” „Foame nu mi-e, zisei, dar aș bea un pahar de vin...” „Chiar, zise, stai așa! Mă duc pînă jos și o întreb pe Minodora, îngrijitoarea... Trebuie să aibă ea ceva de băut...”

Și sări jos și se îmbrăcă. Mă îmbrăcai și eu, gîndind că după aceea voi pleca totuși... Eram încă sub stăpînirea visului și voiam să rămîn singur. Mama era încă neîmpăcată, așa cum murise? Mi se mai

întîmplase s-o visez astfel, dar niciodată cu sentimentul că nu voia să-și arate fața și nu fiindcă ar fi avut ceva cu mine, ci pentru că în singurătatea ei nu mă auzea. În singurătatea ei nu mai putea intra nimeni! Și dacă și în viață trăise la fel de singură? Dacă niciodată nici eu nu fusesem în sufletul ei, și mărturisirea de pe patul de moarte fusese adevărată, adică expresia unei singurătăți totale și absolute în care, cît trăise, nimeni nu știuse să intre? Nici măcar eu și nici măcar cînd eram copil? Ce e un copil? Un copil e un vis despre noi înșine, foarte limpede și foarte pur în primii ani, dar care începe apoi să se tulbure tot mai mult, pînă ajunge la înstrăinarea definitivă. La mine se produsese de timpuriu, din clipa cînd o lovisem peste mîna care mă închina. Apoi, desigur, după *căderea* mea cu Nineta, și apoi, fără speranțe, după căsătoria cu Matilda... „Doamne Dumnezeule, gîndii, de ce numai prin moarte ajungem la înțelegere, cînd e iremediabil tîrziu? N-ar fi făcut mai bine mama dacă, de mic, m-ar fi biciuit? Atunci cînd am lovit-o peste mînă! Să fi pus mîna pe bici...”

N-o auzii cînd se întoarse, dar îi simții prezența și mă uitai la ea. Stăteam în pat, cu coatele sub ceafă, și o privii. Avea o tavă în mînă și pe chip o expresie de îngrijorare intensivă. Lăsă tava chiar jos, pe mochetă, tavă încărcată desigur, pe lîngă sticla de vin, și cu alte bunătăți, și îmi spuse cu același glas pe care îl avusese cînd o întrebasem dacă ea îmi pusese pe birou o floare: (nouă era doar apropierea orelor de iubire și de somn pe care le trăiserăm împreună). „Vrei să pleci, înțeleg, te-am reținut, iartă-mă!” (Mai tîrziu mi-a povestit că aveam o privire verde, rea, de gheață, care o speriase.) „Da, i-am răspuns, trebuie să plec, dar mai stau.”

CAPITOLUL **VIII**

Ne așezarăm la masă (adusese salam de Sibiu, unt și cașcaval) și starea mea de spirit se schimbă după primul pahar de vin negru. Ei însă îi era chiar foame și mîncă într-o uitare de sine asemănătoare unui animal care se dedă acestei îndeletniciri parcă cu singura conștiință pe care o are, dar care e foarte curată, nu e „animalică”, așa cum se zice, fiindcă nu bulimia îl face să înghită, ci instinctul pur. „Bine, domnișoară, îi spusei cînd pofta ei se potoli, așadar afișezi cea mai inocentă sinceritate spunîndu-mi o minciună. Uiți că eu am fost la pușcărie și știu perfect cîte adevăruri se pot spune despre un om care a fost condamnat.” Auzindu-mă, aproape se înecă cînd voia să înghită. „Eu minciună?! zise mimînd uluirea (dar deja un mic surîs echivoc îi apăruse în colțul gurii), ce minciună?!” „Un adevăr”... continuai, și îi spusei cîte adevăruri însoțesc un om care e condamnat. „Cel mai frecvent invocat de oameni, ca părinții tăi, sînt cocoșeii! De, aurul! Cui nu-i place?! Nu e o rușine că ai vrut să-l păstrezi, fie că ai fost bogat sau, și cu atît mai mult, dacă ești sărac. *Auri sacra fames!* Spune-mi adevărul pe care îl știu părinții tăi.” „Nici ei nu-l știu”, zise. „Atunci spune-mi-l pe cel care s-a invocat cînd s-a dat sentința.” „Au fost mai multe. Întîi sabotaj, dar s-a încercat pe urmă să-l scoată criminal de război.” „Deci nu cocoșei?!” „Nu!” „Dar ați avut!” „Da, am avut, dar i-am predat la stabilizarea din ’47.” „Pe toți?” „Bineînțeles!” „Și n-au fost nici sabotori, nici criminali de război?” „Cine, părinții mei?!” „De! făcui, exclamația asta poate să fie doar expresia adevărului pe care îl știi tu!” „E purul adevăr, zise, adevărul cel adevărat, părinții mei n-au făcut nimic.” „Și cîți ani li s-a dat?” „Trei ani!” „Corect, zisei, într-adevăr pentru nimic se dă trei ani... Totuși...” „Vrei să-ți povestesc?”, îmi ghici ea gîndul. „Da, așa, cîteva fraze... Bănuiesc, zisei, că ai mai povestit asta de nenumărate ori, prin autobiografii sau și mai rău, sub anchete, și că nu-ți face nici o plăcere

să-ți reamintești.” „Ai dreptate, zise, așa s-a întîmplat... Am fost pusă să povestesc și să repovestesc... Din pricina inflației, cu mult înainte de naționalizare, tata a cerut un credit de la Banca Națională, nu știu cîte sute de miliarde, știu însă că un salariu mediu ajunsese un milion de lei lunar... Avea nevoie pentru materia primă care se scumpise, aur pentru stilouri, substanțe chimice pentru cerneluri, creioane... I s-a acordat împrumutul, girat de instalațiile fabricii, care erau în bună stare de funcționare, și a băgat toată materia primă în magazii. E de la sine înțeles că după această achiziționare tata n-a riscat să-și epuizeze stocurile livrînd papetăriilor produsul finit la un preț care chiar a doua zi ar fi și crescut, risca falimentul, a așteptat o reglementare a situației, fiindcă între timp un salariu mediu ajunsese patru milioane lei lunar. Drumul între produs și papetării era drumul spre lichidarea fabricii. Ar fi cerut un nou împrumut, să-și plătească măcar salariații, dar se gîndea dacă în ritmul ăsta ar mai fi putut să-l acopere prin producție. Sigur, putea să lichideze, dar atunci ar fi rămas doar cu niște hîrtii în mînă, hîrtii pe care scria un milion, dar ce valoare avea acel milion? Ce să facă cu astfel de miliarde? Pe de altă parte, în presă se vorbea mereu de sabotaj și țin minte că a apărut în acest sens și o lege care încerca să facă ordine în producție. Legea era bună, dar l-a speriat pe tata. Un cocoșel ajunsese cincizeci de milioane de lei. Pe de altă parte, cine să cumpere în această situație o fabrică și, cum ți-am spus, cine s-o vîndă pe astfel de hîrtii? Vînzările și cumpărările pe bază de aur erau ilicite, cu toate că Banca Națională lansase din fondurile ei, care nu erau mici, cocoșeii pe piață, în mod oficial, bineînțeles. Dar asta o făcuse imediat după război, și era în favoarea celor bogați, fiindcă numai ei puteau să-i cumpere și să se pună astfel la adăpost de inflația care se anunța. Acum tranzacțiile pe bază de aur erau interzise prin lege. În această situație, cum ți-am spus, foarte grea în care se găsea tata, a venit într-o zi la el în birou un individ care i-a pus sub nas un document de închidere a fabricii. Tata l-a semnat, aș zice, ușurat, cu toate că nu s-a făcut nici un inventar și nici nu i s-a dat voie să mai ia ceva de-acolo, iar aurul a trebuit să-l predea. Nu se spunea în hîrtia aceea nimic care să reglementeze viitorul relației patronului cu fabrica lui, nici confiscare, nici rechiziționare, nici donație, doar atît:

închidere. Peste un an a venit decretul general de naționalizare. Deci asta era, a înțeles tata, și s-a liniștit pe deplin. Statul preluase treptat unele întreprinderi cu mult înainte de decret, pentru a-i împiedica pe patroni să înstrăineze unele valori, acțiuni, valută străină, pînă ce condițiile politice vor fi coapte pentru actul oficial al naționalizării. Mai tîrziu am aflat cu toții, din procesul Malaxa-Pop-Bujoiu, că unele mari întreprinderi metalurgice și siderurgice reușiseră totuși să înstrăineze astfel de valori... Tata îi înjura, fiindcă pe lîngă acești magnați el era un biet fabricant de mărunțișuri. Nu fiindcă ar fi considerat bună naționalizarea în general și mai ales a micilor întreprinderi în special (din contră, pretindea că Marx nu preconiza chiar naționalizarea a tot ce există, ci doar a acelor întreprinderi de interes național, mine, petrol, siderurgii, dar nu și a unei biete făbricuțe de creioane sau de nasturi, unde inițiativa particulară ar fi eficientă, bineînțeles, zicea el, tot sub controlul statului, cum a rămas, de pildă, Guban din Timișoara – dar de ce numai Guban?), nu, el îi înjura pentru că realmente acești magnați realizaseră veniturile lor cu capital uman de-aici din țară, și nu aveau dreptul să scoată din țară aceste venituri și mai ales aceste acțiuni, valoarea adică a înseși întreprinderilor, pe care, zicea tata, statul român va trebui într-o zi să le răscumpere, fiindcă legea naționalizării nu era valabilă și pentru posesorii acestor acțiuni înstrăinate, iar comerțul nostru cu lumea capitalistă va deveni curînd obligatoriu, comerțul are legile lui, da, îți cumpăr, dar îți plătesc cu valori românești aflate în posesia mea... Că eu, vezi, am naționalizat... Ai naționalizat dumneata, să fii sănătos, dar datoriile externe anterioare sînt obligatorii, dacă vrei să fac afaceri cu dumneata. Zicea tata! Atunci asta părea o erezie, dar uite că acum am auzit că plătim din greu... El știa dinainte și considera că nimeni n-avea dreptul să se sustragă legilor țării sale, chiar dacă nu era de acord cu ele. Nu era el de acord, dar marea majoritate a conaționalilor lui era, *Dura lex, sed lex*[1]... Că el considera drept o gravă greșeală că nu l-au lăsat să conducă mai departe fabrica, nu neapărat ca director-general, și bineînțeles nici ca om de serviciu, ci ca specialist în producția respectivă, asta era o naivitate a lui... Înlăturarea definitivă a patronului el n-o înțelegea ca o înlăturare a unui mit (trebuia să se realizeze lozinca: producem fără patroni, mai bine decît ei și împotriva

[1] Legea e dură, dar este lege *(lat.) (n. r.)*

lor – adică împotriva mitului eficienței particulare) și mai ales nu înțelegea că înlăturarea lui, chiar fizică, însemna înlăturarea unui simbol, cel al exploatării omului de către om: patronul, el era acel simbol! Asta înseamnă, zicea el, continuarea în politică și economie a utopiei filozofice. Marxismul e o utopie ca oricare alta, socialismul însă e un vis vechi al oamenilor, care e, dacă stăm să ne gîndim bine, un vis al concordiei... Lupta de clasă trebuie să înceteze, și nu cum zice Stalin, că trebuie să fie «ascuțită». Avea dreptate, așa gîndeam și eu și nu numai eu – asta pe atunci, fiindcă ce s-a întîmplat pe urmă... Fiindcă nu numai că i s-a oferit un post de om de serviciu (și bineînțeles că nu la el în fabrică, ci aiurea), dar... Te interesează, se opri ea însuflețită, ceea ce aș vrea să-ți spun acuma n-am mai spus-o la nimeni..."

Se ridică, strînse masa, ciocnirăm, apoi după ce bău se duse în pat și își continuă povestirea cu genunchii la gură, cu bărbia pe ei, privindu-mă intens, cu acea încredințare eternă a oricărui povestitor că o dezvăluire modifică totdeauna ceva, în sine sau în celălalt... „Tata nu rămase senin și nici atît de idilic în idei și generos în aprecieri cum ți-ai putut da seama din cele ce ți-am spus pînă acum. Era la început... Dar a început atmosfera de ațîțare. Întîmplător el era un om deosebit, cum am încercat să-ți sugerez, absolvise Academia de studii comerciale, nu-și petrecuse adolescența ca un *fils à papa*[2], cum nu m-a lăsat nici pe mine să mi-o petrec. Spun asta ca să-l detașez de fauna marilor rechini îmbogățiți fără muncă, sau chiar și prin muncă, dar a căror comportare era sfidătoare și nu o dată nerușinată... Lux, petreceri, etalarea bogăției, lipsa de grijă față de cei pe care îi angajau în uzinele și fabricile lor, și pe care într-adevăr îi exploatau, profitînd de lipsa unei legislații democratice a dreptului la grevă și mai ales profitînd din plin de relativa noastră înapoiere care se exprima prin realitatea unui surplus de brațe de muncă – nu-ți convine acest salariu, slavă Domnului, așteaptă la poarta uzinei o grămadă ca tine să se repeadă, flămînzi, să-ți ia locul... Era senin, da, era un cap, dar nu era un filozof, ci un om dotat cu sensibilitate și din ce în ce mai des se irita sub presiunea atmosferei încărcată de fulgere artificiale și ridicole, de care rîdeam, dar care, începînd să facă victime, nu le mai consideră nimeni artificiale, deși continuau să rămînă în ochii lor tot ridicole: victimele

[2] băiatul tatei *(fr.) (n. r.)*

își păstrau la anchete ținuta, erau superior ironici, fără să înțeleagă că totul era fără ecou, fiindcă, povestind acasă, soția, mama, bunica, copiii îl priveau înstrăinați și neliniștiți: făcuse rău, nu se purtase bine... Și aveau dreptate?! Aveau și nu aveau. De fapt nu aveau, căci astfel nu făceau decît să-l dezarmeze, chiar dacă ceea ce urmă părea să confirme teama lor irațională de animale care simțeau că aveau să fie hăituite... Așa era, ca o nouă temă beethoveniană a destinului, bubuiturile în ușă ale securiștilor făcură în curînd ca rîsul să înceteze și ironia să înghețe. Scuză-mă, sînt patetică, dar am pentru întîia oară sentimentul că pot comunica din plin cu cineva... Ți s-a părut că nu te aud fiindcă nu ți-am răspuns, nu m-am angajat în adîncime în ideea că sîntem prea puțini ca să aibă loc la noi la *Oraca* un spectacol caracteristic... Cînd ai spus că astfel de spectacole sînt în scădere... Atenție! Experiența noastră proprie, epuizată, nu înseamnă epuizarea Experienței, cu e mare. Așa a crezut și tata. Nu mai era patron de mult, trăia, ca și alții, din ceea ce reușise să păstreze; închiderea fabricii fusese pentru el un avertisment că în curînd îi vor lua și casa, și o golise din timp de valori, cum ar fi tablouri, bijuterii, argintării, covoare, mobilă stil (nu-i fusese dibuit încă garajul, unde păstra *Aubusson*-uri[3], candelabre de Murano, Grigorești, Luchieni), pe care nu le vindea ieftin, cu frenezia smintită a unora care credeau că în curînd vor veni anglo-americanii și vor recupera ei pe urmă totul cu vîrf și îndesat... Eram totdeauna alături de el cînd se înființa un nou îmbogățit, dramaturg de succes fiindcă stigmatiza idilic birocrația, compozitor care satiriza melodic pe Marinică zis codașul, emisar al ștabului care, prin insinuări că putea să-ți confiște totul, îți oferea generos un preț... derizoriu... Înainte să-și dezvăluie prețiosul garaj, tata, sfătuit de mine, îl primea pe cumpărător nu acolo, ci acasă, în modestul nostru apartament, unde eu, figură ștearsă, asistam la discuție, răsfoind absentă un album... Cînd eram foarte atentă, tata înțelegea că individul trebuia expediat. Astfel am primit un mare compozitor care timp de doi ani a fost cumpărătorul foarte tăcut, nu prea

[3] Covoare și tapiserii, de obicei de dimensiuni considerabile, țesute manual în satele Aubusson și Felletin, în departamentul Creuse din centrul Franței. Fabricarea acestora s-a dezvoltat inițial în țesătorii familiale izolate, menționate în documente din secolul al XVI-lea. În 1743 au fost înființate ateliere noi pentru producerea covoarelor pe scară mai largă, în special pentru nobilime *(n. r.)*

bogat, dar perseverent al acestor obiecte de valoare pe care le-a achiziționat treptat... Un om influent, prieten cu regele Greciei (el însuși victima, la un moment dat, a cupidității soției, prinsă că făcea trafic de valută, a scăpat datorită hazardului, tocmai atunci regele Greciei făcea o vizită în România și a vrut să-l vadă pe marele compozitor și pe simpatica lui soție; «simpatica» însă era la beci, bineînțeles că a fost scoasă imediat și s-a trecut cu buretele peste...).” „N-a murit, zisei, acest mare compozitor... și dirijor...?” „Ba da, tresări ea, ca și cînd moartea, un incident oarecare, abia putea fi pomenită, soția lui însă duce mai departe viața în care el o inițiase, printre bețivi adică, fără ca ea să bea, mai ales printre cei tineri, al căror limbaj deșucheat, *en jetant merde*[4], distrînd-o, îi dă iluzia că n-a îmbătrînit și e și ea nonconformistă, la cot cu elementele nonconformiste ale tinerei generații...” „Așa trece grasul Calistrat, drept neconformist?” o întrerupsei iar. (Dacă îl cunoaște, gîndii cu răceală, înseamnă că s-a culcat cu el.) „Da, zise, așa trece. N-a făcut el pușcărie?!” „Îl cunoști?” zisei fără mirare. „Da, mi-a fost prezentat odată la o colegă unde eram invitată. Un împuțit!” („Nu s-a culcat cu el”, gîndii.) „Știi de ce a făcut pușcărie?” „Nu, dar pesemne că la vreo beție o fi spus ceva și o fi fost turnat”, zise ea naivă. „Nu, spusei cu melancolie, a violat o curvă.” „Cum?!!” „Da, repetai, a violat o curvă și a fost condamnat la șapte ani, dar avocatul a făcut recurs și s-a redus pedeapsa la un an. Pe urmă, după ce a ieșit, același avocat a reușit să redeschidă procesul, sau cam așa ceva, și i s-a șters complet din dosar orice condamnare. Anul trecut a luat Premiul de Stat...”

Se uita la mine stupefiată și se vedea cum patetismul o părăsește și i se anunță pe chip rîsul, pînă ce izbucni, întîi înalt, apoi repetat, pe trepte mai joase, fermecător ca și surîsul indescriptibil. Apoi brusc redeveni stupefiată, ca să izbucnească iar. Avea un rîs cu o coloratură bogată, e tot ce pot spune. Era o surpriză, ca și surîsul, ceva profund atașant, de o tandrețe tulburătoare. „De ce rîzi? o întrebai cu aceeași melancolie. Ce ți se pare caraghios, faptul că a violat o curvă?! Mie, dimpotrivă, mi se pare tragic!” „Nu! izbucni ea din nou. Glasul tău! Poți să mai spui o dată?” Mă arătai mîhnit. „Eu îți vorbesc serios și tu rîzi!” Sări din pat și îngenunche lîngă fotoliul meu, uitîndu-se în sus la mine cu o gravitate cercetătoare și pasionată: *„Ton humour est merveilleusement*

[4] plin de porcării *(fr.) (n. r.)*

irrésistible[5], îmi șopti. Seamănă cu al tatei! Cîți ani ai?" „Cîți am? Patruzeci?!" o întrebai tot pe ea. „Imposibil. Cînd erai asistent n-aveai mai mult de douăzeci și cinci. Acum trebuie să ai vîrsta lui Dante cînd a intrat în infern, *nel mezzo del cammin*[6] pe vremea aceea asta însemna nu cu mult peste treizeci..." „Da, confirmai, și chipul ei mă atrase irezistibil, privirea mea părăsi geamul. Asta e vîrsta pe care o am, dar de la Dante încoace acest *nel mezzo del cammin* s-a mutat spre patruzeci..." „Înțeleg, zise, e vîrsta pe care o simți... Și eu mă simt de treizeci..." „Dar ai douăzeci și cinci!" „Cam așa!" și surîse cu o vagă ironie enigmatică. Avea mai mult? Sau mai puțin?...

[5] Umorul tau este minunat de irezistibil *(fr.) (n. r.)*

[6] la mijlocul călătoriei (prin viață) *(it.) (n. r.)*

CAPITOLUL IX

O temere obscură mă făcuse să mă uit pe geam, dar foarte persistentă. Ce mi se întîmpla? Eram unde trebuie? O senzație stranie îmi cutreiera întreaga ființă: fata asta, în ciuda impresiei de supunere pe care mi-o inspira, era mai puternică și mai liberă decît mine. Se dezvăluia și părea slabă și umilă, dar era? Multe știam despre mine, dar nu că *mon humour est merveilleusement irrésistible*! Cine descoperă mai multe decît știi tu însuți despre tine îți e superior... Sau nu?! Sau ce? Îmi revenii însă. Întrucît nu eram eu total liber? Nu acest gînd era expresia temerii, se substituia sensului ei adevărat, care îmi scăpa. Iar mai puternică nu era, ci doar mai tînără...

Se retrăsese în pat și mă întreba din priviri dacă știu unde pierduse firul și dacă mai doream, ca și înainte, să-mi povestească. „Spuneai de tatăl tău, zisei, că începuse să se irite...” „Da, reluă, își pierdea seninătatea și gîndirea fermă și liniștită. Se simțea din ce în ce mai jignit de aceste ațîțări la ură, mai ales cînd auzea la radio și citea și în presă că această ură ar fi fost sfîntă... «Bine, mă întreba cu ochii lărgiți de indignare, dar se poate crea o lume nouă pe o astfel de morală?» «Tată, încercam să-l liniștesc, astea sînt vorbe, lumea nu se creează pe ceea ce e nefiresc, se creează prin voința noastră a tuturor și urmînd numai legile pe care ea le știe din instinct că nu-i pun în primejdie viitorul. E o perioadă de tranziție, cum de altfel se și spune foarte bine.» «Da, înțeleg, dar Stalin a murit, de ce atunci parcă e și mai rău ca acum trei ani, cînd el se ocupa foarte încîntat de sine de chestiuni pașnice, cum ar fi limba, limbajul și îi învăța pe proști că limba nu are caracter de clasă...?» Îl pasionau pe tata astfel de probleme, le lua în serios, cînd pentru mine ele erau futilități, să nu dai pe ele nici o ceapă degerată. Nu credeam că Stalin singur era responsabil de astfel de idioțenii, ci imbecilitatea umană care își trăia și ea o scurtă domnie. A o înfrunta

era inutil și chiar primejdios, îmi dădeam seama. El nu-și dădea! Voia să înțeleagă cum de se produce acest abandon total al vechilor valori, care, credea el, se prăbușeau, fără să-și dea seama că de fapt doar se retrăgeau lăsînd pitecantropul să ocupe și el scena o dată, să-l vedem dansînd cu frenezie și să învățăm, să ne pierdem adică iluziile și complexele de vinovăție că nu i s-a acordat și lui șansa de a evolua... Nu mă miram de înțelepciunea mea. Platon ne arată că pînă și un sclav știa ceea ce nu se credea că poate ști, era de-ajuns să i se pună întrebări. Mie mi le punea tata... Pînă în ziua cînd ni se bătu în ușă și fu arestat. E nevinovat, mi-am spus eu, n-au ce să-i facă. Urmă un proces în care fu acuzat că a luat, ca patron, un împrumut de la Banca Națională, pe care și l-a însușit și fu condamnat cu blîndețe să-l restituie în rate lunare de cîte cinci sute de lei. Avocatul, un nemernic, fostul lui avocat de pe vremuri, trecu de partea acuzării, cerînd doar circumstanțe atenuante pentru clientul său, care sabotase fără să cunoască legile, cînd el avea la dosar probele că acel împrumut fusese folosit pentru achiziționarea de materie primă, care în momentul închiderii fabricii se afla în magazie. «Care magazie?», a întrebat sarcastic procurorul. Avocatul, în loc să fi citat martorii, muncitorii care știau toți de felul cum se închisese fabrica și de existența acelei materii prime, care fusese folosită în continuare, fiindcă în realitate fabrica nu se închisese, s-a bîlbîit ca un idiot, dar cu o bîlbîială ticăloasă, intenționată, împiedicîndu-l pe tata să vorbească, luîndu-l prin surprindere. A venit pe urmă la noi transpirat, cu o stupidă satisfacție pe figură, că «domnule Culala, a ieșit bine, extraordinar de satisfăcător, dacă vorbeați i-ați fi îndîrjit și acum n-ați mai fi fost în libertate, credeți-mă pe mine, care știu multe, martorii n-ar fi depus în favoarea dumneavoastră, am stat de vorbă cu ei, n-am vrut să vă avertizez, ca să nu faceți vreo prostie la proces, să le spuneți vreun cuvînt urît... Asta ar mai fi lipsit, să insultați dumneavoastră, fostul patron, pe muncitori...» «N-aveam de gînd să-i insult și nu cred că oameni pe care eu îi cunosc bine ar fi putut să mintă, i-a răspuns tata, ieși afară, netrebnicule, nu te-am angajat să gîndești pentru mine, ci să-ți faci datoria și să prezinți justiției probele de la dosar. Fă recurs, dacă vrei să-mi dovedești că nu ești un laș.» Atunci avocatul și-a venit parcă în fire și a început să ne spună să nu facem recurs. «Vă rog eu, ascultați-mă, cinci sute de lei pe lună îi achit eu fără să știți,

cîștig destul, un recurs poate avea consecințe imprevizibile, nici nu bănuiți, nu sînt la primul recurs de acest gen și cunosc urmarea...» M-am gîndit atunci la mine, eram studentă în anul trei... Un recurs ar fi putut avea ecou la cadrele facultății, care stătuseră pînă atunci relativ liniștite, dar începuse să circule un zvon că se vor redeschide toate dosarele și eram vag neliniștită... «Aveți dreptate, i-am spus avocatului, nu vom face recurs.» «Înțelegeți, domniță, a gîfîit el ștergîndu-și necontenit gîtul de sudoare, în fața probelor se va da cîștig de cauză, adică nu se va da, se va trece peste, dar se va deschide un alt dosar, pe baza unei „sesizări" a unui fost portar sau a unui fost om de serviciu frustrat, care la întrebarea dacă ați fost văzut stînd de vorbă cu un neamț în timpul războiului, o să răspundă: cum să nu, erau legați, domnul Culala lucra direct cu I. G. Farben, atîta lucru știa și el de pe plicurile cu vopsele pe care le folosea muierea înainte să-i croșeteze flanelele din lînă de oi țurcană, cu toate că asta n-avea nici o legătură cu creioanele chimice, mă scuzați, domniță, sărut mîna, văd că dumneavoastră sînteți foarte realistă... foarte... foarte realistă...» Vorbea ca și cînd ar fi și cunoscut unul care putea să declare o astfel de inepție, și la întrebarea mea răspunse gîfîind că nu numai că îl cunoaște, dar sesizarea exista în dosarul domnului Culala... «Cine e lepădătura asta?» zise tata scîrbit și obosit. «V-am spus, un fost om de serviciu sau portar, pe care l-ați dat afară pentru beție.» «Da, confirmă tata, știu cine e, dovadă că am avut dreptate e că tot portar a rămas, n-a ajuns nimic.» «Aveți grijă, a mai zis avocatul, dacă vi se întîmplă ceva din pricina acestei sesizări, dumneavoastră vă puteți apăra (eu nu!) spunînd că l-ați dat afară fiindcă făcea agitație legionară în fabrică. Citați-l pe maistrul Berlogea, care vă e favorabil și știe mai multe despre acest...» Apoi se ridică și plecă. Peste cîteva săptămîni îmi dădu un telefon și îmi fixă o întîlnire. Avea ceva să-mi spună... Mă gîndii: ce voia să-mi spună? Nu cumva voia să-i devin amantă, cum i se întîmplase unei cunoștințe, fata fostului proprietar al fabricii *Tricotajul*, pe care o șantajase un avocat amenințînd-o că numai el putea să-l apere pe taică-său de pușcărie și că, dacă nu-i cedează... Îi cedase, dar nu-l putuse salva pe taică-său, și după ce fusese închis toanta tot n-o rupsese cu el, o ducea de nas că o să facă el recurs extraordinar și alte baliverne. Nu, omul meu se purtă corect, dar mă avertiză să nu mă sperii de ce-o să-mi spună. Pe căi pe care numai

avocații, tot întîlnindu-se între ei pe culoarele justiției, le cunosc (își fac servicii reciproce, șoptindu-și în treacăt informații prețioase), a aflat că dosarul tatei a fost ridicat de Securitate și că el știe bine ce înseamnă asta: un nou proces și, înainte de asta, arestarea iminentă. «Nu e nevoie, zise el, să vă fac atentă că dacă spuneți cuiva că eu v-am prevenit, risc pușcăria. Domniță, zise, tatăl dumneavoastră trebuie să dispară de-acasă astăzi, pe lumină, fiindcă s-ar putea ca chiar la noapte să vie să-l ridice. Să dispară în regat, unde nu-l cunoaște nimeni, să se ducă undeva pe un șantier ca simplu muncitor. Pe șantierele astea cu mii de oameni cadrele sînt mai puțin active, în sensul că un dosar cu numele de Culala nu le spune nimic, afară de faptul dacă tatăl dumneavoastră, dintr-un anumit exces, n-o să se apuce să declare că a fost patron. Asta da, atrage atenția, dar practic nu poți bănui mii de oameni că au dat autobiografii false. În genere, sînt verificate cadrele de conducere, un simplu muncitor e lăsat în pace, doar dacă nu face prostia să se laude primului venit cu ce-a fost el altădată. Pe urmă mai vedem. Dacă domnul Culala nu este căutat acasă timp de cîteva luni, înseamnă că pericolul a trecut, poate să se întoarcă...» Astfel grăit-a avocatul și spusele lui se adeveriră, nu chiar în noaptea aceea, dar după vreo zece zile veniră să-l ridice pe tata. Numai că pasărea nu mai era în cuib. Nu-mi fusese greu să-l conving să plece, deși, zise el, «dacă o fi să fie, tot mă găsesc ei...» «Poate nu te găsesc, ai o șansă, zisei, în timp ce altfel...» Mă bucuram de un singur lucru, că aceste evenimente, procesul și acum fuga făcuseră să-i dispară iritarea aceea care îi tocea nervii. Se liniștise, nu-l mai obseda gîndul că asta sau aia veneau în contradicție cu nu știu ce valori absolute la care, vezi dragă Doamne, nu trebuie să renunțăm. Acum avea, ca să zic așa, alte pisici de biciuit... Își recăpătase și humorul și părea chiar amuzat că la cincizeci și cinci de ani lua viața de la cap, se va specializa într-o nouă meserie. Era încă voinic, îmi spuneam că o să se descurce. Ne-am înțeles să nu ne scrie scrisori, să nu telefoneze, să nu ne spună unde e... «și să nu te însori pe-acolo, glumi și mama. Ești la vîrsta periculoasă!...»”

CAPITOLUL X

„**A**sta se întîmplase într-o duminică. Vinerea următoare, tocmai cînd voiam să mă întorc acasă, o colegă (plecam totdeauna împreună) îmi strînse brațul și îmi șopti speriată: «Suzy, ia uite ce scrie acolo!» Mă uitai. Pe perete, lîngă afișier, văzui o lozincă cu litere de-o șchioapă scrisă cu tuș pe o bandă de hîrtie de-un metru, lipită la capete, citii: *Culala S. la cadre*. Din prima reacție mă opri această colegă: «Ce faci?» «Ce să fac, mă duc acasă.» «Dar te-a chemat, du-te acum și vezi ce e.» «Și mîine nu pot să mă duc?» «Du-te imediat, Mîță ăsta cine știe ce poate să-ți facă.» «Cine e Mîță?» «Chiar nu știi? E noul șef de cadre, cît a fost numit a și anunțat că o să reactualizeze toate dosarele.» «Da, zic, și ce e sistemul ăsta să mă anunțe astfel, ca și cînd n-aș fi într-o universitate, ci într-o instituție de delincvenți minori... Și chiar și acolo...» Și, înfuriată, rupsei afișul și îl călcai în picioare. «Da, zise și colega mea, l-a pus aici să-l citească toți, ca și cînd te cheamă la el la interogatoriu... Vrea să bage groaza în noi...» Mă dusei... Mă întîmpină un individ galben ca o molie, și cît mă văzu aprinse lampa de pe birou și mi-o puse în ochi: «De ce n-ai declarat, ticăloaso, că tatăl tău e un criminal de război?!...» Astfel mă izbi, fără nici o introducere, crezînd că o să-mi ia piuitul. «Tata nu e criminal de război», îi răspunsei cu un dispreț sec. «Daaa?! țipă molia isterică. Atunci de ce a fugit de-acasă?!» «S-a despărțit de mama, răspunsei, vrea să divorțeze» (tot astfel răspunsesem și securiștilor cînd fusesem întrebată unde e). «Spune unde e, țipă molia. Așază-te și dă o declarație.» «Nu știu unde e, nu ne-a spus», zisei. «Dacă nu spui, mă amenință molia cu un glas de molie (dacă poți să-ți imaginezi așa ceva!), te exmatriculăm! Mai gîndește-te! Și n-o să te exmatriculăm cum crezi tu, ci îți pregătim un tacîm. O să te îneci cu el! o să vezi. Mai bine spune!» «Nu vă permit să mă amenințați. Nu știu

unde e tatăl meu, și chiar dacă aș ști, faptul că e acuzat că ar fi criminal de război m-ar împiedica să-i divulg adresa. Vă repet, tata a fost patron, dar n-a făcut niciodată politică.» «Deci știi unde se ascunde și nu vrei să spui, zise el fără să se mire (singurul semn că molia, în felul ei lînos, gîndea, înțelegea, așadar, că era firesc ca o fată să-și apere tatăl). Nici nu știi ce te așteaptă, continuă, o să vrei să spui și n-o să-ți mai folosească la nimic. Mai bine spune de pe-acuma.» «Nu știu unde e, repetai. Și nu mi-e frică de amenințările dumitale...» Chiar nu-mi era. O să mă exmatriculeze, ei și? O să văd eu ce-o să fac. Nu-i spusei nimic mamei, aveam timp s-o fac atunci cînd exmatricularea se va produce, n-avea nici un rost să-i dau și ei un aconto. Vinerea următoare afișul reapăru la fel de lăbărțat și obraznic și scena cu molia se repetă: «Întîi, declari sau nu, ticăloaso, că tatăl tău e criminal de război? Apoi doi: spui sau nu spui unde se ascunde?» Și cu aceeași lampă pusă în ochi. Iar eu îi dădui aceleași răspunsuri. Și tot așa, din vineri în vineri, afișul reapărea, dar observai că miercuri și joi Adriana S. și Virginia D. (alte colege de facultate) erau chemate și ele la molia care purta nume de pisică. Erau mai mici ca mine, amîndouă din anul întîi, fete de șaptesprezece ani, cum aveam să-mi dau seama mai tîrziu, niște bănățene... Una blondă cu ochi albaștri, cealaltă o șatenă orgolioasă, dacă pot s-o caracterizez astfel, fiindcă să vezi ce s-a întîmplat... Nu te superi dacă te rog să-mi mai torni și mie puțin vin?" zise cu alt glas, în felul ei exterior, ca și cînd ne-am fi aflat la noi la *Oraca* în timpul orelor mele contabile și mi-ar fi vorbit cu extrema ei politețe puțin precipitată și umilă.

Mă ridicai și îi întinsei paharul gol și apoi îi turnai. Îl bău fără întrerupere cu o lăcomie crescîndă, apoi mi-l înapoie exclamînd: „Ah ce bun e, mi-a fost sete, nu știam de ce mi s-a uscat gura!". „Mai vrei?" „Nu, fiindcă mie vinul negru îmi dă somn și vreau să termin povestea începută, știu că te-am făcut curios și mîine, poate, n-aș mai putea spune nimic... sau cine știe cînd... Nu sînt imprevizibilă, cred eu, așa cred mereu, dar mă cunosc, sînt născută în zodia Racului, dau îndărăt... Și asta e ceva imprevizibil chiar și pentru mine însămi... Dar îmi revin, însă știi cum e asta, totdeauna pierd ceva... adică nu știu..." „Hm! făcui. N-aș fi crezut! Am gîndit și eu asta despre tine!" „Chiar?!" „Da, e ceva în felul tău de a fi care sugerează darea înapoi. Asta nu înseamnă că e din pricina zodiei!" „Ba da, protestă cu o imensă convingere. Așa

este! E din pricina zodiei." „*Neti, neti!* rîsei eu. Ar însemna ca multitudinea de ființe umane care s-au născut în această zodie, milioane, să-și semene. Ceea ce e absurd!" „Ce înseamnă *neti, neti*?" „Nu este așa! nu este așa! În sanscrită!" „Cunoști sanscrita!?" „Nu, dar cadîna pe care zici că erai geloasă știa!" Se uită iar la mine să-i reamintesc unde rămăsese... „Nu te mai chema numai pe tine la cadre", zisei. „Nu, nu acolo... se întrerupse. Ba da, de fapt acolo, dar voiam să mă întorc puțin înapoi, să-ți explic cît erau de naive aceste două bănățene și nu știau ceea ce toată facultatea știa. Din comitetul U. T. M. făceau parte doi inși, mari specialiști în reuniuni tovărășești... Cine nu se duce acolo unde poate auzi muzică și poate dansa? Cei de o vîrstă. Nu-ți pasă dacă la un moment dat observi că un oarecare Ghiță sau Costică devin onctuoși și insistenți, arătîndu-ți foarte mîndri dinții lor lați de mămăligă. Organizatorii... Asta ar fi prea de tot, ei și-au dat osteneala, au organizat totul, și chiar pe ei să-i refuzi cînd te invită la dans? Mai ales că dincolo de înfățișarea lor șoldie erau perfect politicoși. Unul din ei a încercat discret să mă apropie de el mai mult decît se cuvine și la fel de discret m-am făcut că nu înțeleg... M-am oprit: «Dansăm?», i-am spus foarte fermă. Și-a dezvelit frumusețea de dantură, s-a înclinat cu capul într-o parte și s-a retras. Aiurea! parcă nu erau acolo o mulțime de fete drăguțe care să le accepte stilul, părea el să-mi spună ironic. «Mă scuzați, alteță!» Ceea ce și făceau amîndoi, adică le alegeau, și într-o zi le dădeau de știre: «Ileana B. și Victoria N. duminică după masă sînt convocate la tovarășul Ghiță, acțiune U. T. M.» «Acțiunea» se petrecea la ei acasă, înțelegi în ce sens. Fetele cedau, dintr-o temere care începuse să se insinueze că nu era bine să te pui rău cu ăștia. Puteau fi acuzate, chiar dacă originea lor era sănătoasă, de pildă, de cosmopolitism! Una a fost exmatriculată fiindcă purta ciorapi *Capron* (ungurești!), se ruja și purta haine de la Consignația. Cineva i-a luat apărarea și a fost și el exmatriculat pe loc... Dar cele două bănățene nu numai că nu s-au lăsat prinse în acest joc, dar chiar s-au plîns rectorului, și nu numai oral, ci și în scris. Ai crede din asta că erau curajoase. Naive oricum erau, fiindcă ele habar n-aveau cine conducea de fapt în universitate: tipii ăștia, care au băgat chiar la pușcărie pe ultimul universitar de modă veche care ne mai rămăsese, un profesor admirabil (ca profesor, fiindcă și ăsta era un fustangiu, cam păgubos însă; nu știu dacă chiar a fost închis

și cît timp, cred că puțin, pe urmă s-a pomenit repartizat la un strung... după vreun an a fost reprimit...). Bineînțeles că Ghiță și Costică n-au pățit nimic, în schimb s-au înfuriat cumplit și, desigur, nu îndată, ci ceva mai tîrziu, s-au răzbunat. Ce se aflǎ în legătură cu chematul la cadre al celor două bănățene? Chemare care a coincis cu instalarea moliei pe acest post și cu acțiunea de reactualizare a dosarelor în universități. Că Adriana S., blonda cu ochii albaștri, ascunsese că tatăl ei avusese pe vremuri un joagăr, iar Virginia D., șatena orgolioasă, că tatăl ei avusese o moară. Ce puteam să mai zic eu, cu tata, care lucrase mînă în mînă cu I. G. Farben?! Dar chemările astea încetară și nimeni nu fu exmatriculat. Hm! Gata, a trecut... Într-o zi se anunță o adunare generală a tuturor studenților și studentelor universității, în sala mare de festivități. Ce-o fi? ne întrebam. Era într-o după-amiază de mai. Aproape o mie de băieți și fete stam pe scaune și așteptam, prezidiul era gol, timpul trecea și nu apărea nimeni. Unii voiau să plece, dar fură opriți de studenții de ordine, niște găligani care păzeau intrarea – noi credeam că erau puși acolo să pîndească doar sosirea celor care ne convocaseră. Pe urmă se află: se aștepta sosirea primului-secretar orășenesc, un oarecare Șuta. Tensiunea crescu: ce căuta ștabul ăsta la noi? În sfîrșit sosiră, ocupară podiumul, și un alt tip de la orășenesc ne anunță că vigilența față de influențele burgheze a slăbit atît de mult în universitatea noastră, încît discutarea unor aspecte reprobabile care au fost depistate printre studenți a devenit inevitabilă. «Are cuvîntul tovarășul Ghiță N., care va vorbi despre aceste chestiuni, după care vor urma discuții.» Mă așezasem chiar în față, din întîmplare sau din curiozitate, să văd mai bine. Ghiță se ridică și începu întîi să-și debiteze lozincile introductive. Glasul îi era deocamdată moderat. Vorbea liber și mi se păru chiar că are de gînd să se dea de partea studenților, ale căror succese în învățătură și în activitatea politică sînt din ce în ce mai marcante, datorită unei bune îndrumări a organizației U. T. M. și a conducerii de partid, a tovarășului Mircea personal și a altor tovarăși (îi enumeră). «Din păcate, aceste succese ar fi riscat să fie umbrite, dacă am fi lăsat mai departe să se lăfăie în voie printre noi concepțiile și comportările dușmănoase ale unora, din fericire puțini, concepții și comportări străine de universitatea noastră și pe care noi, aici, trebuie să le curmăm din rădăcină.» Vocea se înăspri, deveni metalică, tonul

începu să urce. Tovarășul Șuta fuma gînditor, chiar posomorît, cu tîmplele în palme. Desigur, gîndeam, prezența în mijlocul nostru a acestui ins liniștit, despre care auzisem că ar fi un om drept, nu va admite să se producă aici cine știe ce excese. Eram sigură, adică știam (adică am ghicit din felul în care vorbitorul se transforma treptat în procuror) că nu pentru a se face acelor elemente pomenite de el o critică blîndă, «cu floricele», cum se spune cînd cineva e menajat, fusese provocată această adunare. Da, am gîndit la un moment dat, sîntem vizate, eu în mod sigur, și cele două bănățene mai mult ca sigur. Și m-am liniștit, din clipa aceea acuzațiile care începuseră să ia în discursul vorbitorului proporții de crime de război au început să treacă pe undeva pe deasupra capului meu, iar tipul a început să mi se pară o paiață, o marionetă fără simțire și fără nimic de om în el. Da, o să fiu exmatriculată, n-o să pot termina facultatea, dar bine că am absolvit trei ani, o s-o termin eu cîndva... Dacă o fi să fie! Încît nu tresării cînd îmi auzii numele, urmat de al celor două bănățene, calificat, al meu, de «dușman strecurat» în universitate, care își ascunde tatăl, nu vrea să declare pe unde își continuă el acum uneltirile de dușman de clasă inveterat...» Dar parcă asupra mea se opri mai puțin, nu fusese preluată acuzația moliei că tatăl meu e căutat pentru crime de război. Era poate pentru faptul că eram o studentă strălucită?! N-aș putea să spun. Meritele astea nu cîntăreau prea greu în astfel de situații. Mai degrabă poate pentru că nu fusesem niciodată convocată în vreo duminică la o «acțiune U. T. M.», la care bineînțeles că nici nu m-aș fi dus, nu eram atît de naivă precum cele două bănățene, să nu știu ce înseamnă o acțiune U. T. M. de acest gen. În schimb, joagărul și moara celor două, adică nedeclararea lor, căpătară în spusele vorbitorului proporțiile a ceva în genul spionajului în slujba unei puteri imperialiste! Și acum mă felicit că mi-am reprimat rîsul auzind această inepție. Dar dacă toți ar fi făcut același lucru, și în loc să asculte într-o tăcere încremenită, adunarea ar fi izbucnit în hohote? Eu oricum aveam motive să mă stăpînesc, dar ceilalți? Nu puteau să-i exmatriculeze pe toți. Totuși au tăcut. Întîi că sentimentele mele nu erau unanime, acuzații fuseseră numiți, deci fiecare student luat în parte (afară de trei dintre ei!) se simțea în siguranță, în al doilea rînd eram deja divizați, jumătate dintre noi, dacă nu chiar mai mulți, aveau așa-zisa «origine sănătoasă» și jumătate dintre aceștia erau nuli

ca studenți și își treceau examenele fără să știe nimic. Mulți dintre ei se plasaseră undeva în fund, masă compactă, ai să vezi de ce. Ei dădură tonul ropotului de aplauze care urmă după ce vorbitorul, triumfător, se așeză. Aici avui o tresărire, o grea presimțire. Aceste aplauze (care, desigur, nu erau chiar unanime, dar ce mai contau cîteva zeci de abțineri?) erau rele, nejustificate și în mod sinistru premature. Nu trebuiau întîi ascultate cele trei fete? Ce se aplauda? Iarăși mă felicit și astăzi că după ce ele încetară îmi frînai cu putere impulsul de a sări imediat în picioare să le spun: «Nu înțeleg aceste aplauze! Ele seamănă a verdict care se dă înainte să se aștepte răspunsul celor trei colege ale noastre învinuite.» Eram și eu naivă, nu înțelegeam că verdictul era ca și dat și că scopul celor de la prezidiu nu era să ne facă să auzim dezvinuiri care ar fi putut influența adunarea, ba chiar impresiona pe mulți (or asta trebuia cu orice preț evitat). Ce voiau atunci? Ai să vezi! Am spus *cu orice preț*! Ei bine! Acest preț s-a plătit fără clipire, ba chiar aș putea spune că pe nimeni din prezidiu nu interesa în acele ore la cît s-ar ridica eventual acest preț! Sau dacă se gîndea, ăsta era un gînd excitant și nu inhibitoriu. De ce era așa, nu știu, e o enigmă pe care n-am putut-o descifra nici pînă azi. Poate de aceea îți povestesc, să-mi spui tu, care știi multe?!... După aplauze, aproape îndată un nou șoc. Cei plasați în fund, masa compactă, au început să scandeze: «*Jos chiaburii, dușmanii poporului*». Și abia atunci am avut revelația că eram toate trei fără scăpare. Iarăși mi-am stăpînit un impuls. Bine, am gîndit furioasă, jos, atunci ce rost mai are să mai stau? Fiindcă am gîndit imediat că putea fi și mai rău decît o exmatriculare, plecarea mea fără doar și poate ar fi însemnat o sfidare, ba poate pentru unii naivi chiar o recunoaștere a învinuirilor aduse, din moment ce nu avusesem curajul să mă ridic și să mă apăr... Și poate totuși nu mă exmatriculau dacă mă apăram corect și hotărît, fără să sfidez pe nimeni? «Ia s-o vedem noi acum la față pe Adriana S.», a zis după aceea tipul de la orășenesc cu o voce sarcastică. Ce sens avea acest sarcasm? Adică după ce o s-o vedem, o să ne lămurim mai bine în ceea ce o privea, să contemplăm adică în carne și oase făptura hîdă a unei fiice de chiabur sabotor? Extraordinar, chiar așa a adăugat acest tip după ce fata, trecînd cu chin printre scaune și bănci, s-a apropiat de masa prezidiului. «Întoarce-te, zise, să te vadă toată lumea.» Fata, ca și mine la început, credea că o să se poată

dezvinovăți, fiindcă arăta destul de liniștită și încrezătoare. Se uita peste sală direct, cu ochii mari, parcă ar fi vrut să spună: știu că am dușmani și că unii nu mă vor înțelege, dar voi, ceilalți, o să mă apărați, fiindcă n-am făcut nimic rău. Nu numai că nu arăta hîdă, ci semăna cu o mică cosînzeană cu părul ei blond și ochii albaștri și cu expresia ei de certitudine că nu se poate ca Făt-Frumos să nu fie pe undeva pe-aproape și s-o scape din ghearele acelor căpcăuni din fund, care începură iar să scandeze: *«chiabu-rul, ochiul dracu-lui, dușman al popo-ru-lui»*, jalnice epitete, stupidă imaginație de școlari arierați! Bun, chiaburul e ochiul dracului, dar fragila făptură din fața lor nu vedeau că n-are mai mult de șaptesprezece ani? Bine, nu vedeau ei, dar cei de la prezidiu, bărbați, ai fi zis, cu simțul răspunderii față de bărbăția lor? Șuta ăsta, poate că avea chiar o fată de vîrsta ei? Sau credea că a lui era născută undeva în ceruri, nu era tot fată și nu era tot el tatăl ei, cum era și chiaburul al fetei din fața lui? Fiindcă ea spuse foarte clar și cu uimire: «Tata nu e dușman al poporului, e țăran din Banat». Declarația asta naivă stîrni rumoare și ilaritate, dar nu de simpatie, se veseleau ca și cînd a te simți atît de departe de ceea ce ți se spune că e tatăl tău înseamnă că vrei să prostești pe alții cu perfidia ta care simulează inocența. «Ia spune tu, puișor de chiabur, cum ai ticluit să ne ascunzi că taică-tău avea un joagăr, cu care exploatați pe țărani cerînd prețuri nerușinate? a reluat tipul de la orășenesc. Ia vino încoace... Așa... Mai aproape! Mai, mai! Ia arată mîna cu care ți-ai scris autobiografia... Așa, asta e, deci cu mîna asta ai scris ca să te strecori în facultate. Mînă de năpîrcă! Ia arat-o și adunării... Așa, ai curajul, mai ai și curajul... Ia răspunde-ne aici, a zis Șuta, tu te-ai gîndit că prin viclenia ta ai reușit să ocupi locul altuia, element sănătos, care în trecut n-a avut acces la învățămînt datorită condițiilor grele de exploatare? Tot voi veniți acum, cei înstăriți, care ați făcut averi pe căi necinstite? – orice avere e necinstită, e un furt, filozofă ștabul fără să se uite însă la nimeni, foarte posomorît, ba chiar îndîrjit, furios – și noi sîntem hotărîți să curmăm fără cruțare aceste consecințe nefaste ale trecutului. Cum învață?» mai întrebă el. «Foarte prost», strigă cineva din sală. «Poftim!» mai reflectă Șuta, ca și cînd întrebarea s-ar fi pus, dacă nu s-ar fi cunoscut dinainte acest răspuns. Despre mine n-o să întrebe, gîndii. Șuta ăsta vorbea însă acum zadarnic, fiindcă fata, pe el, nu-l mai auzise. Se făcuse brusc albă

la față în clipa cînd individul de la orășenesc, după ce o manipulase în fel și chip punînd-o să se sucească și să se răsucească încoace și încolo cu mîna ridicată, îi spusese năpîrcă. Masa compactă a celor din fund începu iar să scandeze, nu mai mi-aduc aminte ce fel de lozincă. Somnambulă parcă, fata o luă încet spre ușă. Bineînțeles că fu oprită cu rîsete sarcastice. Șuta își scoase haina și își slăbi gulerul și cravata. Se încălzise? Îi plăcea? Savura execuția asta publică? Fiindcă asta era, nu discuție și nici condamnare, îmi dădeam seama (cum ți-am spus, condamnarea fusese hotărîtă dinainte), asta voiau, execuție publică și ea abia începuse. Se dădu cuvîntul celor care începură să ridice mîna, și cei din fund o copleșiră cu întrebări provocatoare, care conțineau în ele și răspunsul, care nu putea fi, după ei, altul cînd o vor lăsa să vorbească. N-o vor lăsa să dea alt răspuns, decît că a uneltit, a răspîndit în facultate, printre colegi și colege, idei chiaburești, afirmînd că la ea în sat cei săraci erau drojdia satului, fiindcă nu le plăcea să muncească, și ajungeau bețivi și hoți... Murmure de indignare, strigăte pline de ură și ranchiună, ai spus sau n-ai spus, mironosiță cu gheare chiaburești. Mă întrebam și eu, o fi spus sau n-o fi spus bleaga asta astfel de cuvinte care îi aduceau acum pieirea?... Da, pentru că după ce adunarea s-a amînat, urmînd să fie reluată a doua zi cînd avea să-mi vină rîndul și mie și șatenei orgolioase, blonda bănățeană s-a dus la cămin, s-a închis în baie și s-a spînzurat cu cordonul de la capot. Șatena n-a mai așteptat nici ea ziua următoare, a părăsit căminul și a dispărut din oraș. Nu mai știu ce s-a ales de ea... Astfel am scăpat eu... Nu mai voiau să se plătească un nou preț? Descoperiseră ceva ce nu prevăzuseră? Cuvintele pot ucide? Chiar?! Fapt e că ședința nu s-a mai reluat, iar molia cu nume de pisică n-a mai pus să se lipească afișe care anunțau chemarea la cadre a Culalei S. sau a altcuiva. Asta pînă în toamnă, cînd am fost totuși exmatriculată. Dar fără ședință. Tovarășul Mîță mi-a dat o speranță. Fiindcă eram un element dotat, puteam fi reprimită după un an dacă mă duceam undeva pe șantier să lucrez acolo ca simplă zidăriță. Bineînțeles că m-am dus, dar între timp ambii mei părinți au fost arestați... Tata s-a întors acasă sperînd că dacă mă scăpa astfel de învinuirea că nu vreau să declar unde e ascuns voi fi reprimită în facultate. Abia că n-am fost reprimită, deși am lucrat un an întreg pe un șantier de construcții de locuințe. Atunci am părăsit șantierul și am urmat, ca și tine,

niște cursuri de contabilitate simplă, unde am fost primită datorită muzicianului care a intervenit și a spus că garantează pentru mine. Fiindcă știi bine, în chestiuni de bani și contabilitate, cadrele resping pe cei care au un dosar și o origine socială ca a mea.” „Eu am un dosar chiar încărcat, zisei, dar am fost totuși primit.” „Da, dar tatăl tău n-a fost patron!”

CAPITOLUL XI

„**B**ine, zisei, și ce nu înțelegi din toate astea? Care e enigma?” „Păi, pentru că am fost foarte atentă și multă vreme am crezut că «toate acestea» nu angajează pe nimeni, nici cei care fac pe procurorii în aceste adunări, nici cei care sînt puși la zid nu se simt cîtuși de puțin implicați, fiindcă adevărul e în altă parte și toată lumea îl cunoaște, nu moare nimeni din niște cuvinte, cel mult e dat afară și trebuie să meargă pe un șantier. Bun! Și pe șantier lucrează tot oameni! Ei și?! Nu strică nimănui să învețe să pună o cărămidă, înveți, cu această ocazie, să prețuiești mai bine clădirile și te dezveți pentru totdeauna să te mai plictisești în ele. Dacă aș avea bani mi-aș face eu una singură cu mîinile mele, un vis! Nu așa mare ca asta, nu se vor mai face multă vreme astfel de case, dar aș ști eu cum s-o concep în așa fel încît să stau eu în ea așa singurică și fericită...”

Și prinsă de lirism se uită iar la mine: Ei?! Ce ziceam? Cerea prea mult de la oameni și de la viață? Nu, dar cine nu dorește același lucru, mai puțin singurătatea? „Știu eu, surîse iar cu tandra ei ironie, asta nu se va mai întîmpla niciodată!” Adică i se întîmplase odată, la părinții ei, dar cu asta gata, șansa ei trecuse. „Să nu crezi, continuă, că mă simt ca un înger căzut, pe șantier rîdeam, glumeam cu alte zidărițe, îmi plăcea nepăsarea lor veselă, robustețea lor îndoielnică (nu toate erau prea sănătoase cum păreau, dar am învățat de la ele să nu mă plîng, să nu-mi fie adică milă de mine). Noaptea dormeam buștean, iar mîncarea de la cantină mi se părea excelentă... Am plecat de-acolo fiindcă mi se făcuse dor de cărți, înțelegi, de oboseală nu mai puteam citi nimic...” „Și facultatea?” zisei. „Ce facultate?” „Ai spus că molia ți-a promis că după un an de șantier te reprimește să-ți termini studiile!” „A, da! Dar crezi că o să mă reprimească? Am auzit că termenul e de doi ani, nu un an, cum mi-a spus Mîță ăsta.” „Ar trebui să încerci! Și la

rigoare să recurgi iar la muzicianu' acela, prieten cu regele Greciei!" Ea izbucni în rîs: „Credeam că numai eu sînt uitucă! Cum să recurg dacă a murit?!" „A!" făcui și începui și eu să rîd de acest lucru într-adevăr vesel, că poți muri, și cei care trăiesc să uite sau să nu uite, cînd da, cînd ba, dacă mai ești sau nu în viață, chiar dacă nu ești un om de rînd...

„Dar unde am rămas?" Nu vrusei să-i mai spun, mă apropiai și îi luai capul în mîini. Ea se uită la mine surprinsă: de ce o țineam astfel? Tresări: da, da, te pomenești că o plăceam! Și ca un fulger surîsul ei minunat apăru și se stinse, cu un secret humor. „De ce rîzi?" zise. Nu rîsesem, știa și ea. „Mi-ești dragă", îi șoptii. Ea acceptă: „Așa!" zise și mă dădu la o parte cu un gest în egală măsură ezitant și ferm, asemeni copiilor, care nu prea înțeleg afecțiunea care li se arată. Mă ridicai și mă oprii lîngă geam. Se făcuse dimineață. Raze oblice de aur săgetau printre brazi împrejurimile, iar în depărtare acoperișurile roșietice ale orașului. Nu mai aveam nici o temere, eram chiar mirat că o avusesem. Și deodată mă pomenii retrăind cu ea ceea ce îmi povestise și enigma propusă care îmi apăruse simplă se tulbură, și tot ceea ce știam eu despre oameni și despre mine însumi, din cîte trăisem, se încețoșă. Eu avusesem despre „toate acestea" idei clare și distincte, dar cît erau ele de clare și mai ales cît de distincte? O fată, o ființă umană, își luase viața fiindcă nu suportase niște cuvinte... De ce nu le suportase? Ce univers de idei și sentimente se prăbușise în ea? „Și nu e așa cum spui?" zisei fără să mă întorc. „Nu înțeleg!" „Nu e așa cum spui, că nimeni nu se simte implicat?" „Așa mi se părea mie, iar în ședința aceea o vreme am fost încredințată că vorbitorul era vinovat, fiindcă se răzbuna că fusese respins. Dar lovitura n-o dăduse el. Acuzațiile lui, oricît de inepte, intrau în acest consens: eu spun niște aiureli, tu o să pleci din facultate, din care și-așa n-ai fi ieșit cine știe ce, o profesoară ca oricare alta, ba chiar cam văcuță, iar eu o să fac carieră, dar cu un semn de întrebare dacă o să ajung prea departe, fiindcă au apărut mulți ca mine și nu se știe dacă n-o să ajung și eu tot un profesor pe undeva, un mic cinic supus în intimitate unei zgripțuroaice, care, fără să-mi știe bine trecutul, mi-ar pune copiii în brațe și m-ar înlănțui să-i împărtășesc soarta, robia gineceului. Nu individul de la orășenesc cu regia și isteria lui plină de imaginație provocase dezastrul. El nici nu ne cunoștea! De ce ne ura? Poți urî ceea ce nu cunoști? Da, poți urî o

categorie de oameni, *in abstracto*, datorită unor acumulări imponderabile și îndelungate, dar și ura ta va fi abstractă și plată cum a fost a lui Hitler contra evreilor... Numai executanții, vezi, au fost ingenioși și imaginativi... Am citit că unii nu dormeau nopți întregi ca să caute soluțiile cele mai eficace de ucidere... Gazările să fie rapide, victimele să n-aibă bănuieli... Sigur, mergem la baie, uite dușurile în plafon... Înțeleg, tipul ăsta de la orășenesc o fi fost umilit vreodată de chiaburi, dar el nu era deloc abstract cînd s-a aflat în fața unei fetițe concrete, vinovată doar că nu declarase că tatăl ei avusese un joagăr...” „Înțeleg ce vrei să spui, o întrerupsei, consensul a fost încălcat...” „Da, zise, și s-au supus toți. De ce?!” „Hm! exclamai. Din lipsă de imaginație, cum bine ai spus, avea el destulă pentru toți!” „Scuză-mă, zise, nu te pot urmări! Puternicul Șuta, cu tîmplele în mîini, nu se sfia să arate că era inspiratorul subalternului lui de la orășenesc. Dar era?” „Cine dracului poate să știe?!” murmurai. „Vezi? zise cerînd parcă protecție. Vezi?” repetă și întrebarea ei se formulă ca un timid și fermecător reproș, ca și cînd eu aș fi susținut contrariul, că aceste enigme puteau fi descifrate, vîrîte într-o simplă formulă, cum ar fi lipsa de imaginație a unor creiere joase în stare să se lase tîrîte de primul isteric care i-ar biciui să devină sadici. Rămînea cazul lui Șuta! „Oare Mircea, zise ea, primul-secretar al regiunii, un om despre care și noi știam că este un drept, aprobase această acțiune în universitate?!” „Ei, zisei, o aprobase?” „Mă întreb și eu... unii naivi spun că o aprobase, dar nu în stilul în care a fost făcută, că s-a înfuriat cînd i s-a raportat rezultatul. Bun, s-a înfuriat și furia lui a mai putut învia o moartă?! Mai bine ar fi făcut dacă venea la adunare, să împiedice...”

Îi spusei că îl cunosc pe Mircea și îi povestii ce rol jucase în viața mea. Probabil, încheiai, că nu prevăzuse nici el urmările, dar mai mult ca sigur că el era acela care dăduse ordin să se organizeze în universitate o asemenea ședință. Dar n-a fost ideea lui. „Chiar vrei să spui că n-a fost ideea lui?” mă întrebă ea uluită. „Da! îi răspunsei ferm. N-a fost ideea lui!” „Atunci a fost a tipului de la orășenesc?” „Cu atît mai puțin! Ăsta era mai mic decît el!” „Atunci a fost ideea lui Ghiță N. sau Costică S.?” „Nu, zisei, în nici un caz.” „Atunci a cui? Te pomenești, exclamă ea cu adevărat stupefiată, că ideea a venit din aer!” „Da, desigur, bineînțeles, îi răspunsei, tu nu știi că ideile plutesc în aer? Ar fi prea

comod să urcăm sus, pe ierarhie, și să i le atribuim lui ics, mics, drics... De-acolo nu vin decît, cum spui tu, abstracțiuni, formule lipsite de viață, literă moartă! care pot suna cam așa (în cazul nostru): «reactualizați dosarele în universități, curățiți facultățile de elementele chiaburești și ale fostelor clase dominante». E drept, cuvîntul «curățiți» nu e chiar întru totul abstract, dar implică și el o multitudine de sensuri, în cazul vostru curățirea a fost totală! În alte părți lucrurile se vor fi petrecut într-un fel mai uman. S-or fi petrecut?! Cine știe?!" „Da, aproape că strigă ea, ai dreptate, abia jos prind viață aceste directive abstracte, deci am dreptate eu, toți care au organizat și condus acea ședință sînt vinovați, inclusiv masa de studenți care n-a reacționat sau s-a lăsat manevrată! Pînă la urmă ajungem inevitabil tot la adevărurile simple, la oameni vii, și nu la idei." „Da, așa este, dar ce poți să le faci? Se pare că a fost voința voastră, a tuturor, mărturisită sau pasivă, să împingeți o colegă de-a voastră la sinucidere. Cu tine cred că n-ar fi reușit nimic, deși tipul de la orășenesc ar fi inventat formule și mai rele decît «năpîrcă chiaburească»." „Sînt convinsă, dar eram prevenită, răspunse ea cu o siguranță de sine supusă totuși îndoielii. Auzisem deja, mă puteau face depravată, curvă, element descompus, îmi puteau cere să îngenunchez, să mă tîrăsc... Nu mă puteau însă face decît să leșin și nu pot spune că aș fi fost atît de tare încît să rezist să nu fiu împinsă pînă la marginea disperării... și că n-aș fi zăcut după aia zile în șir... Am imaginație... Am simțit cît e de cumplit să-ți facă oamenii astfel de lucruri. Ești amenințat să se rupă ceva în tine, să nu mai poți după aceea să mai crezi în ei, să ajungi adică să te simți alungat chiar din carapacea în care ți s-a refugiat spiritul, conștiința în care te retrăgeai să rămîi liber. Nu era posibil! Fiindcă tot acolo e cuibărită și ideea că nu poți trăi singur, și atunci cum i-ai mai fi putut privi pe stradă fără să-ți spui că sînt (și au făcut și din tine) niște handicapați și că, oricît te-ai fi străduit, ai fi revenit printre ei și ai fi ajuns, printr-o ciudată mișcare psihică a acelorași oameni, să fii iarăși simpatizată și, printr-un consens tacit, oblojită de căldura lașității lor generale și comune?! Puteai rîde din nou cu aceiași, pleca în excursii, te veseleai, puteai fi chiar fericită, acea fericire strîmbă și neverosimilă a tuturor handicapaților, care își beau cafeaua cu piciorul sau se deplasează în cîrje sau în cărucior, sau în patru labe... Ciuntirile, mutilările nu se vedeau, erau ale conștiinței,

puteai să te hlizești fără să te sperii că chipurile tuturor căpătau în acele clipe înfățișarea tragi-comică și fantastă a unei măști, prin fixitatea interioară a infirmității care răzbătea, neștiută, în afară, ca un straniu reflex... Așa mi-au părut că arătau *toți* colegii, chiar și cei mai buni, în săptămînile care au urmat după acea sinistră ședință... Nu mă ocoleau, dimpotrivă (firește, unii mă ocoleau), dar eram foarte neliniștită la gîndul că dacă ședința s-ar relua (cu mine sau cu alții) ei tot n-ar ieși din pasivitate, de teama riscului că puteau fi la rigoare exmatriculați toți și viața lor ar fi luat un cu totul alt curs decît cel dorit de ei... Îi speria atît de tare acest alt drum? Între a fi profesor undeva și a fi zidar se căsca chiar așa un hău înspăimîntător încît a fi de partea cealaltă însemna chiar cea mai mare dintre nenorociri, mai rea decît aceea de a-ți pierde sufletul? Fiindcă e o iluzie să te mai consideri același de mai înainte după ce cu acordul tău s-a comis o mișelie. Te ascunzi în masă, ei și? Crezi că dacă stai acolo pitulat și ridici doar mîna, această jalnică mînă nu-ți aparține? Și la ce îți mai folosește? Să mîngîi cu ea părul iubitei? Adio! Ești condamnat de-aici înainte să te abții de la acest gest, n-o mai ai această mînă, fiindcă singura ființă umană care te putea ierta și să fii izbăvit, acea blondă bănățeancă nu mai era... Era moartă... Eu n-am ridicat mîna să aprob fiindcă eram implicată, dar dacă n-aș fi fost? Mă și sperii să mă gîndesc. M-aș fi abținut să aplaud, de-asta sînt sigură, dar cînd, după ce tipul de la orășenesc a încetat s-o mai tortureze pe fată cu întrebările și insultele lui și a spus: «e clar, punem la vot propunerea care s-a făcut din sală (se făcuse o astfel de propunere), cine e pentru exmatricularea Adrianei S. din facultate?», și cînd în tăcerea apăsătoare care s-a lăsat mîinile tuturor au foșnit în sus, am avut un fior simțind că numai eu și cele două bănățene n-am ridicat mîna. Atunci m-a cuprins un fel de panică la gîndul că dacă n-aș fi fost implicată, o forță nevăzută și irațională mi-ar fi violentat poate conștiința și aș fi făcut ca și ceilalți, gîndind fără să vreau că nu e chiar așa o mare tragedie dacă n-o să mai fie o oarecare Adriana S. profesoară undeva într-un sat. O să fie o bună soție, mamă de copii și gospodină, și cu asta basta! *Un point c'est tout...*[1] Și aș fi ajuns și eu iremediabil o infirmă... N-am ajuns fiindcă a plătit ea... Uite, vezi, gîndul ăsta mi-e insuportabil!"

[1] și cu asta basta *(fr.) (n. r.)*

Și se opri și se uită la mine cu o expresie de astă dată de derută totală, ca și cînd acea fată i-ar fi fost soră și nu făcuse nimic pentru ea s-o împiedice de la funestul gest... Și pînă să scot eu un cuvînt, din ochii ei mari și brusc înstrăinați de tot ce există, un potop de lacrimi îi curse pe față. Abia după aceea izbucni în hohote, și prin torentul de lacrimi se amestecă torentul de cuvinte: „...cum s-o fi dus ea săraca în baie singurică și părăsită de toți și și-o fi pus șnurul de la halat de gît... cînd au spart ușa au găsit-o, ziceau ei, în picioare, așa credeau, fiindcă numai un centimetru mai era între degetele ei și fundul căzii... îți dai seama cît de tare a vrut să moară dacă nu s-a apucat ea cu mîinile de duș sau să-și proptească tălpile de marginea căzii și să scape... Fiindcă așa se spune, în clipa cînd sinucigașul își dă seama că chiar o să moară, ceea ce l-a împins la acest gest îi apare neînsemnat față de pierderea vieții și încearcă să scape, dă înapoi, dacă mai are cum... Ea mai avea, dar n-a vrut... Cum să știe ea ce e aceea viață, ca s-o prețuiască și să nu renunțe la ea numai fiindcă fusese umilită? Săraca, nici măcar nu bănuia că de fapt nici nu fusese umilită... A fost făcută năpîrcă, ei și? Ea nu știa că nu e năpîrcă?! Năpîrcă era individul care îi vorbise astfel! O fi fost vreo sfioasă, crescută cu blîndețe și iubire de o mamă la fel de sfioasă, care nu știuse să-i spună că printre oameni sînt și năpîrci?... Poate dacă ieșeam în ziua aceea împreună nu s-ar fi întîmplat nimic?! Dar nu eram prietene și mai ales mi-am pierdut și eu capul, mă gîndeam la mine, la ceea ce mă aștepta a doua zi, aceeași execuție publică...”

Se dădu jos din pat și intră în mica toaletă de lîngă fereastră. Se întoarse senină și cu lacrimile șterse. „N-am plîns atunci, cînd am auzit cum a murit, am plîns acum, zise. Pe mine m-a impresionat unicul protest care i-a scăpat, adică pe care au lăsat-o să-l rostească: «Părinții mei, a zis, nu sînt dușmani ai poporului, sînt țărani din Banat». Vezi? mă interogă urcîndu-se iarăși la locul ei, regiune și indicație precisă, țărani din Banat!, titlu de noblețe, dușmani ai poporului, dacă sînt, sînt în altă parte, nu pot fi țărani ca tatăl ei!” „Da, zisei, am întîlnit și eu țărani pe canal care mureau, dar se țineau foarte bine, nu se degradau ca alții pentru un polonic în plus...”

Dar ea, vădit, nu auzi acest răspuns al meu. Tăcu și nu-și mai îndreptă ca pînă atunci privirea spre mine, să mă întrebe unde pierduse șirul. Nu mai era nici un șir, începu să se uite preocupată pe

pereți. Preocupată și, aș zice, distrată. Ca într-un proces misterios, nici gîndirea și nici sentimentele ei nu puteau merge mai departe. Ai fi zis că dăruise doar ceea ce nu-i aparținea cu adevărat. O povară adică. Chiar i se decoloră și chipul, pe care apăruseră pete galbene și vinete. Acum arăta că avea nu douăzeci și cinci, ci treizeci și cinci de ani. Se uita într-o parte, înstrăinată. Nu știu de ce, mă ridicai în picioare. Ea mă prinse atunci în tot focarul ochilor ei mari și deodată rosti: „Domnule Petrini, poți să mă învoiești astăzi să nu vin la serviciu?”.

Aceste cuvinte, deși îmi părură nefirești (redevenise brusc casieriță?), fuseseră rostite cu un timbru afectuos... Da, gîndii, are dreptate, numele meu, Victor, poate că îi rămăsese străin, după cum nici mie nu mi-ar fi fost la îndemînă să-i spun Suzy... „Da, doamnă Culala, îi răspunsei, bineînțeles că puteți lipsi... Nu e un cap de țară”, mai adăugai, acceptînd dinainte o posibilă sugestie de retragere care se putea ascunde în cuvintele ei. Și o luai spre ușă. Mă conduse și, înainte să ies, deodată mă îmbrățișă. Asta nu spune nimic! Mă înlănțui de-a binelea, mă strînse, își înfipse bărbia în omoplatul meu și mi se păru că nu mai voia să mă lase să plec. Deloc! Brațe voinice (chiar de zidăriță), reconfortante, liniștitoare și dulci, acaparatoare și sigure, mă reținură îndelung... Avui timp să-i simt prin ele puternica voință de a decide în deplină libertate, de a... dar anticipez asupra firii ei, în clipele acelea în realitate aș fi vrut să mai rămîn, după ce la început vrusesem să plec... Dar îmbrățișarea ei era și o promisiune și îmi smulgea și un acord mut: „ne vom mai întîlni, parcă îmi spunea, nu uita această noapte”...

CAPITOLUL XII

Ce i se întîmplase în timpul destăinuirii, de renunțase să plecăm împreună, cum spusese după ce ne treziserăm din somn? Era limpede, se înstrăinase și luase hotărîrea să oprească aici aventura, ori pur și simplu forțele ei sufletești obosiseră foarte tare și simțise nevoia să rămînă singură... mai degrabă prima presupunere era adevărată, fiindcă felul cum mi se adresase (*domnule Petrini* putea fi evitat, iar dorința de a nu veni la serviciu putea fi formulată altfel) arăta clar că decisese să redevenim ceea ce fusesem mai înainte. Dar îmbrățișarea finală? Gîndisem eu că ar fi putut fi o promisiune, dar dacă era altceva? Un fel de scuză pentru brutalitatea cu care revenise la sine, uitînd de omul care o mîngîiase și îi spusese că îi era dragă. Da, spusesem eu! dar ea se arătase *mirată*...

Îmi ridicai privirea peste bolta imensă și, rece în gîndire, începui să cobor aleea cu pietriș printre brazii inundați de soarele dimineții... Nu bănuiam, în acele clipe, că se lua în mine o anume hotărîre, să zicem aceea de a rămîne suveran, în fapt de a nu mai dori să cunosc nici un fel de adevăr despre nici un fel de femeie. Știam destule, mi-ajungeau... Că trăisem o minunată aventură, sau că nu fusese doar atît, ci ceva mult mai mult, mi-era egal... da, roata se poate mișca, dar osia, deși dusă tot acolo unde gonesc spițele, nu rămîne ea nemișcată? Soarta lor nu e chiar comună, și de ce ar fi? Spițele mele fuseseră odată sfărîmate și cu greu făcusem rost de altele. Nu vor alerga la voința acestei fete și a nici unei alteia, asta nu înseamnă că nu poate să-mi rămînă dragă, că nu poate să se nască între noi o tandră prietenie...

Totuși în după-amiaza aceea, după orele mele contabile, pierdui gustul plimbărilor mele solitare prin pădure. Îmi adusei aminte că nu mai citisem de mult nimic fundamental și mi se insinuă o acută senzație de vacuitate a gîndirii, acum cînd simțirea mea (îmi dădeam

bine seama) nu mai era sub vraja vecinătății morții, pe care marile tăceri vegetale ale pădurii mi-o sugerau (vegetalul nu e el perisabil, chiar dacă un copac trăiește mai mult decît un om? în timp ce iată, chiar această gîndire, nu este ea eternă?).

Era încă timp frumos și mă gîndii să-mi iau concediul meu legal și să mi-l petrec printre filozofi, din rîndul cărora mi se păru că dezertasem. Ceea ce și făcui, descoperind cu uimire că trebuie să gîndești și să scrii mult ca să poți lăsa în urmă dîra unei lumini. Ceea ce făcusem eu era extrem de puțin. O gîndire e o lume completă; dacă se bizuie doar pe ceea ce se știe în timpul în care ai trăit, și din acel timp nu există alte mărturii, te îneci în conul de umbră al umanității din acea parte a pămîntului în care ai trăit... Dacă vrei s-o luminezi, trebuie să faci un efort suprem, aproape inuman... „Da, îl voi face, gîndeam, pentru asta m-am născut... Restul e nerozie..."

Dar săptămînile trecură vertiginos... Și întîmplarea mă luă prin surprindere. Tocmai cînd, pierdut în reverie, meditam asupra afirmației fizicianului L. H. Domash, care, plecînd de la tradiția orientală, dar sprijinindu-se pe revelațiile fizicii moderne, gîndise: conștiința pură este acum considerată ca ultima esență a universului, chiar și a universului fizic, mă pomenii cu intruziunea ei nedorită și fatală. Seara adormisem cu un gînd care mi se formulă cu simplitatea sentimentului care mă stăpînea: sîntem în univers aceiași și de totdeauna și vom fi pentru totdeauna, fiindcă universul nu e orb... totul e perisabil, afară de această gîndire... Mă trezii ca și cînd n-aș fi dormit și mă uitai la ceas. Nu-l pusesem să sune? Ba da, arcul era moale. Nu-l întorsesem? Ba da, dar nu-l auzisem, dormisem unsprezece ore. Sării din pat și ridicai storurile. Vremea se stricase, ploua mărunt, aburi fabuloși, de o albeață strălucitoare, coborîseră prin depresiunile dealurilor. „Nu mă duc nici eu la *Oraca*, îmi spusei, deși concediul meu expira tocmai atunci, e prea tîrziu, pot foarte bine să fiu și eu bolnav o dată, merg lucrurile o zi și fără mine... Vorba lui Sadoveanu: merg lucrurile și mai încet..."

Mă întorsei în pat, aș fi vrut să mai dorm, cînd o bătaie în ușă mă trezi din somnolență. „Da, doamnă, intrați", zisei și într-adevăr intră gazda mea, titulara apartamentului. Deși niciodată nu luasem în seamă minuțioasele ei socoteli (un bec de 60 W în antreu, 20 de W partea dumneavoastră, 0,50 lei, un bec idem în baie, 0,50, curățenie

Maria, 20 lei săptămînal, partea dv. 6,80 lei, gaze lei... curățenie pe scări, lei... căldură, telefon, apă, curățatul zăpezii în fața blocului, partea dv. 0,25 lei, ieri s-a stricat arzătorul din bucătărie, reparație lei 5 partea dv... 1,25 lei, spălat rufe Maria, lei 20 pe zi, două zile și călcat, lei 40 total, vă revine în exclusivitate – deși Maria mi s-a plîns că în acest timp doamna o punea la treburi murdare, de pildă să-i facă clisme lui Foxy, un sîrmos care se constipa chiar în ziua cînd trebuia să spele pentru mine – bacșiș lei 25 Costică – veșnic ne lasă în frig și fără apă caldă – îmi scria în paranteze această femeie care nu era o timidă ca fiică-sa, să nu-mi poată spune toate acestea prin viu grai, dacă nu-i dăm toți cîte ceva să se îmbete, continua ea, n-avem nici o șansă să-l convingem să se țină de treabă, partea dv. 2 lei, cu toate că ar fi trebuit demult dat afară acest Costică, gîndeam eu, fiindcă bacșișul nu ajuta la nimic, ba mai rău, abia atunci ne lăsa în frig și fără apă caldă), ea continua să mi le bage pe sub ușă, aceste socoteli, uneori bătute chiar la mașină, alteori scrise cu mîna și cu largi paranteze, cu detalii de cronică umoristică, dar involuntară (căci ei numai de humor nu-i ardea) a vieții noastre zilnice într-un bloc mic de trei nivele. „Ce am de plătit?" o întrebai marcîndu-mi buna dispoziție printr-o simpatie directă față de ea (oricum, avea grijă de mine, mai ales după moartea mamei). „Nimic, deocamdată, zise fără humor, dar te caută o simpatică persoană, poate să intre? Mi-a spus, adăugă ea tocmai în clipa cînd eu vrusei să-i răspund (avea acest tic, care adesea mă irita, de a pune întrebări și de a te împiedica să-i răspunzi), mi-a spus că o cheamă Suzy Culala..." „Da, doamnă, spuneți-i să..." „E chiar din familia Culala?" mă întrerupse ea apăsat. „Da! ridicai și eu vocea, s-o împiedic să mai pună noi întrebări. Spuneți-i să poftească!"

Dar *ea* și intrase și așteptă mută ca bătrîna doamnă să închidă ușa (nu numai că n-o luă în seamă, dar avea aerul că o astfel de persoană indiscretă nici nu există)... Pînă atunci nu se uită nici la mine. Era îmbrăcată cu o mantilă neagră cu capușon, de sub care abia i se vedea chipul. Nu se deslipi de lîngă ușă decît după ce gazda mea dispăru. „*Ça vous dérange,* zise cu timiditate, *de recevoir une petite franciscaine?*"[1] Mă ridicai în pat în capul oaselor și mă posomorîi. „*Vous n'est pas ni*

[1] Vă deranjează să primiți o mică franciscană? *(fr.) (n. r.)*

petite, ni franciscaine”[2], mormăii și sării apoi și o întîmpinai. Capușonul și umerii îi erau uzi de ploaie. Fără să mă înseninez, ca în fața fetiței mele care ar fi făcut o poznă, îi descheiai șiretul și nasturii; aici ea își ridică bărbia cu eternul gest reflex de tandrețe și abandon al tuturor copiilor care se știu protejați, și își puse mîna pe umărul meu cînd își scoase unul după altul pantofii, și ei uzi... „Așa de tare a plouat?! o luai la rost (adică de ce iese afară cînd e vremea rea! în subtext pentru mine: dacă ploua așa de tare de ce tocmai pe o astfel de vreme ți-ai găsit să vii la mine?), gîndind, în timp ce, fără să mă uit, îi vedeam chipul pătat de culori roșii-galbene și vineții, buzele ușor întredeschise, șiragul dinților, ochii mari, străini parcă de ea, de inocența întregului ei chip: adorabilă creatură! Apoi tare, scoțîndu-i mantila: Nici vorbă că nu ești o mică cerșetoare franciscană. *Sauf le bourdonnement fatal...*[3]” „*Quel bourdonnement?!*”[4] se miră ea senină, după care, cu aceeași seninătate, se dezbrăcă de tot, alunecă sub pled și își trase cearceaful peste cap... O luai în brațe, dar nu se destinse, rămase întoarsă cu spatele și repetă, în șoaptă: „*Quelle bourdonnement fatal?!*”, și abia apoi, tresărind cu putere, se răsuci și îmi arătă o expresie uluită. Îi șoptii: „Am gîndit: adorabilă creatură!”.

Răsuflarea ei, auzind aceste cuvinte, se înteți și văzui pe chipul ei cum înțelegerea îi urca încet spre gîndire, dar nu micșorîndu-i, ci sporindu-i perplexitatea. „Da, repetai, dezvelindu-i tîmplele cu amîndouă mîinile și apropiindu-mi foarte tare chipul de-al ei, adorabilă făptură, ne cunoaștem de totdeauna și ne vom întîlni mereu...” „Da, tresări ea din nou, te-am întîlnit la Ninive!” și surîse fulgerător și tot așa surîsul îi pieri, ca un miracol care nu trebuia contemplat mai mult de o milionime de clipă.

Și i se stinse și atenția și parcă i se micșoră și prezența, și rămase parcă inertă cu tîmplele în palmele mele, care îi dezveleau un chip temător și însingurat, cu privirea răsucită în sus, ca și cînd în așteptare ar fi fugit de sine. Dar se zvîrcoli scurt și mă acapară în clipa cînd îi atinsei buzele... Sărutul îi era prezent și flămînd, același ca întîia oară, cînd nu dorisem decît o atingere diafană... Nici acum nu dorisem

[2] Nu sînteți nici micuță, nici franciscană *(fr.) (n. r.)*

[3] Cu excepția murmurului fatal... *(fr.) (n. r.)*

[4] Ce murmur?! *(fr.) (n. r.)*

mai mult, prins, contemplînd-o, de beatitudine… Fulgerul surîsului ei mă arsese, de acest surîs mi-era dor și aș fi vrut să reapară și să rămînă. Dar nu reapăru. Îi șoptii: „Te iubesc!”. „Da, zise, cu ochii acum închiși, te aud…” Dar nu mai putui repeta: te iubesc! Nu mai putui să invoc nimic din ceea ce îmi răscolea întreaga ființă, că nu aterizase în odaia mea o femeie, ci o minunată floare, că nu se gîndise la mine te miri cine, ci o întruchipare a unei enigme a pămîntului pe care odinioară și zeii o rîvniseră…

„Da, îmi spusei apoi după ce ea, ca și prima oară, adormi și îi priveam chipul destins și trupul care, fără știrea ei, tindea, ca să zic așa, instinctiv, spre al meu, după ce abia se desprinsese de el (și asta mă bucură, jubilam chiar), da, nu trebuie spus ceea ce n-ai gîndit mai înainte că poți face. O iubesc? Bineînțeles că nu… Sau mai bine zis, *nu încă*?… Da, poate!” Și un gînd îmi flutură parcă dinainte ca o fantasmă, o bănuială, dar care nu-mi tulbură senzația de plenitudine care mă stăpînea; o întrebare: dar dacă aceste zile la care adăugăm și pe aceea de început, cînd găsisem pe biroul meu o floare, și pe aceea cînd îmi telefonase de la mare și „evenimentele” care urmaseră după întoarcerea ei, dacă toate aceste zile vor rămîne în amintirea mea cele mai frumoase, tocmai fiindcă n-o iubeam și nici ea pe mine? Da, se poate, îmi spusei, de aceea aceste zile trebuiesc prelungite și dacă o să stea în puterile mele să determin acest *încă* fatidic să dureze indefinit… Simțeam teama, apropierea primejdiei? Da, trecutul reînvia și mă întrebam dacă un om poate fi în viața lui de două ori fericit… Vreau să spun dacă se poate lăsa de două sau de mai multe ori dus de puterea iluziei. Spinoza ar răspunde că numai dacă noua ființă care ne repune în mișcare forțele sufletești e contrarie celei precedente și mai puternică decît ea, și desigur și noile puteri ale sufletului reînvie din alte surse neatinse încă ale ființei noastre. Desigur, fiindcă s-a dovedit că forța unui om de a îndura suferința e imensă și n-ar fi dacă noi resurse de speranță, care nasc în sufletul uman ca un val îndată ce valurile precedente s-au sfărîmat de țărm, n-ar țîșni din adîncuri și nu ne-ar face iarăși puternici. Ar rămîne de știut dacă experiența fericirii nu e mai nimicitoare decît a suferinței. Fiindcă adesea, aici, eșuarea poate să semene cu un naufragiu, urmat nu de suferință, din care s-ar naște o nouă speranță, ci de singurătate pustie și moarte…

„La ce te gîndești?" Tresării. Parcă era glasul Silviei. Pesemne că deschisese ochii și, rămînînd nemișcată, se uitase la mine cine știe cît. „Bună ziua, domnule! reluă. *Vous rêvez? Vous avez, donc, oublié votre petite franciscaine?!*"[5] „Nu se uită ceea ce e prezent", îi răspunsei. Ea rîse cu ironie și sări din pat, începu să se îmbrace. „Asta înseamnă, zise ea, că o consideri pe Solveig incredibilă?" „Ba nu, zisei, e o emanație a poeziei nordului... Noi considerăm că ochii care nu se văd se uită..." „Mie îmi place Solveig, zise. Să aștepți pe cineva patruzeci de ani, exclamă ea cu o admirație care însă se diminua în chiar cursul exprimării ei, e frumos!" „Da, convenii și eu, cu un scepticism obtuz, e o performanță!" Se uită la mine simulînd o încremenire: „Performanță! Așa numești tu acest simbol al iubirii răbdătoare și statornice?!"

Printre cuvinte îi apăru minunatul ei surîs, cu tandra lui ironie. „Așa o fi cu toată lumea?" mă întrebai, în timp ce mă îmbrăcam eu însumi, gîndindu-mă desigur la cei care îi sînt apropiați, părinți, rude, prieteni... Și mi se aprinse un gînd să aflu asta neîntîrziat. Nu mă mai uitai la ea și mă posomorîi, să nu-mi ghicească intensa bucurie pe care o simțeam observîndu-i cu priviri piezișe mișcările rapide și feline... și tăcui să nu-i mai aud glasul, în care, oricît aș fi fost de rece, nu descopeream nici o stridență care să mă ajute să rămîn detașat... „Unde mergem?" zise. „Vedem noi!" îi răspunsei cu un glas gros și sec, ținîndu-i mantila ei neagră.

[5] Visați? Ați uitat-o deci pe mica dumneavoastră franciscană?! *(fr.) (n. r.)*

CAPITOLUL **XIII**

Dar nu se grăbi să plece, începu să-mi examineze odaia cu priviri circulare. „Ce frumos e la tine! zise. Și cum ai aranjat tu radioul, daaa, și bancheta asta... și biroul cu planșetă de arhitect... De ce ți-ai ales un birou așa mic și ai pus pe el o astfel de planșetă?” Îi răspunsei că așa am găsit odaia, a stat aici o fată, o arhitectă, fiica gazdei, care s-a măritat, și că eu am cumpărat tot ce se vede, fiindcă mi-a plăcut... O luă spre geam, pe care îl deschise, și rămase nemișcată, contemplînd panorama orașului... „Daaa, continuă, și doi plooopi cu vîrfurile sub fereastră! Cum stau ei aici așa, ca doi frați (imita parcă gîndirea plopilor) și cresc împreună, și unul nu e mai mare decît altul... daaa, exclamă auzindu-le, în chiar acea clipă, frunzele prin care trecuse o adiere, foșnesc, freamătă... și primesc vizitele vrăbiilor...”

Mă apropiai și rămăsei la distanță. Dar era ca și cînd ființa ei ar fi fost eu însumi, atît de puternic și în același timp atît de delicat și diafan era transferul acesta misterios către mine al identificării simțirii ei cu sufletul plopilor, cu tresărirea frunzelor lor și cu zborul cîrdului de vrăbii care tocmai țîșnise auzindu-i glasul... Îi apucai mîna și degetele noastre se strînseră. „Daaa, și acolo jos e o cîrciumioară (și continuă acum imitînd cîrciumioara), unde puteți veni să mîncați, avem grătar și salată din aia mare și fragedă cu oțet și untdelemn și *un petit vin blanc*, din care puteți să beți și o sticlă întreagă, fără să vă amețiți... Și pe urmă ploaia o să stea și o să apară iar soarele peste oraș și vă invit la o plimbare pe străzile mele ude, o întoarse ea vorbind acum în numele orașului, pe care o să rătăciți pînă ce o să vă intre picioarele în gît, iar seara o să vedeți un film care o să vă amuze oricum, oricît de tîmpit ar fi... Mergem?” tresări cu un entuziasm ai fi zis frenetic, ca și cînd viziunea orelor care vor urma i-ar fi apărut mirifică și nimic pe lume n-o să ne împiedice s-o trăim...

Da, nimic pe lume! afară de pasiunea ei pentru case și conversația despre ele, care punea parcă între noi un perete. Crezusem prima dată că e o simplă toană. Excursia în sufletul unei femei, de care vorbește un scriitor român zicînd că e mai pasionantă decît un voiaj, de pildă, la Istanbul, se dovedea în cazul ei inoperantă. Da, excursia e posibilă și poate fi pasionantă, dar numai dacă și ea dorește să-i intri pe cărările sufletului, dacă nu te împiedică chiar s-o faci, în cazul în care ai încerca să-i forțezi barierele ei naturale. Matilda se expunea fără grijă unor astfel de excursii... Suzy pălăvrăgea necontenit despre case, iar în cîrciumioară despre tot ceea ce vedea în jur, despre cei doi cîrciumari, doi frați care, îmi spunea ea, ca și cînd asta ar fi fost negreșit interesant, nu semănau deloc cu cîrciumarii de altădată, erau niște domni, dacă i-ai fi întîlnit pe stradă ai fi zis că sînt niște gentlemeni, nici tu mustăcioșii tradiționali și nici burtoșii de pe vremuri, cu mînecile suflecate în spatele tejghelii, ci doi tipi eleganți, politicoși, plini de curtenie, da, domniță, vă putem servi pentru început niște ficăței de pasăre cu ciuperci, sau melci, specialitatea casei, sau pui de baltă pané (adică broaște), păstrăvi și apoi, ce fripturi bune, ce vin excelent, nu? Nu-i așa?! Da, o grozăvie, ce să mai vorbim! Așa e? „Uite, aici să venim mereu, la Braserie e prea scump...” Și ochii îi jucau în cap să nu-i pot întîlni...

Falsa fervoare continuă apoi și după ce ieșirăm, la început pe tema schimbării timpului („ai văzut?! ai văzut că a ieșit iar soarele?”), apoi pe aceea a caselor, e drept, de astă dată reușind să mă antreneze și pe mine, fiindcă într-adevăr ceea ce spunea ea despre ele nu era lipsit de interes și nu străin de un gînd mai adînc, care putea să însemne o retragere, o intenție de a feri de cuvinte ceea ce începuse să trăiască în noi: o prietenie frumoasă, o tandrețe încă fragilă, care trebuia protejată... Dacă era să fie mai mult, să nu grăbim nimic, ba chiar să încetinim cît putem creșterea simțirii noastre, care altfel ar putea deveni tulbure (nu avusesem eu un prim gînd de gelozie cînd mă întrebasem dacă surîsul ei îmi era numai mie adresat?) și am începe, astfel, iubindu-ne, să suferim...

Fără suferință! Deloc! Nici măcar o adiere... Iar dacă nu va fi nimic, cu atît mai bine, despărțindu-ne, tot ceea ce a fost va rămîne curat, pur, o amintire de neșters. Da, de acord, îmi spusei, mai ales că

această intuiție a stării ei de spirit coincidea în mod ciudat cu ceea ce gîndisem eu însumi mai înainte.

Ce doream eu de fapt de la ea? Bineînțeles, să ne cunoaștem, adică să începem împreună fascinanta excursie pe care apoi s-o transformăm în ceva mai grav, în expediție, în căutarea... O, da, în eterna căutare a ceea ce e ascuns în noi înșine, acel lucru miraculos care ne face să visăm, spre care aspirăm încă de mici, mereu cu speranța că îl vom dobîndi: la început o mare împlinire pe acest pămînt, o mare descoperire, o mare victorie care să uimească această lume, apoi un vis de iubire care să învingă în noi ceea ce este greoi și efemer... Nu, parcă îmi spunea ea, acaparînd clipa prezentă și scufundînd-o în insignifiant, fără excursii și fără expediții. Atunci ce? gîndeam încercînd să înlătur un sentiment care mi se insinua, că fata asta începea să mă plictisească cu vorbăria ei. Nimic! Uită-te la mine și atîta tot. Nu ajunge? Nu! gîndeam. Și atunci îmi oferea cu acel secret și tandru humor, ca și cînd mi-ar fi ghicit gîndurile, un fulger din acel surîs al ei fascinant, repede însă retras, și care pierea în inepuizabila ei vervă incoloră și fastidioasă.

„Nu sînt interesantă? se întrerupse de astă dată și nu mă lăsă să-i răspund, știu că nu sînt, am aflat asta demult, cînd m-am îndrăgostit de primul băiat, care m-a părăsit repede. Am fost curioasă să aflu de ce și am rugat o prietenă să-l tragă de limbă.”

Ei, asta da, putea fi pasionant! Dar aici se opri în dreptul unei vitrine de galanterie, și după ce se uită cîtva timp la ceva, intră înăuntru și ceru să vadă niște pulovere foarte viu colorate. „Da, zise, nu sînt urîte, dar credeam că sînt de lînă.” Și ieșirăm. „Sînt din nylon”, zise. „Totuși, zisei, lumea moare după țesăturile astea.” „Păi pentru că sînt ieftine și păstrează aparența că ar fi naturale, fiindcă nimeni nu te pipăie să vadă din ce sînt făcute.” „Bine, zisei, și ce plăcere secretă simți tu dacă sînt de lînă?” „Nu știu, zise, lîna e lînă, mi-ajunge să știu eu că e de pe oile alea pe care le păzesc ciobanii pe munte!” „Bun, și nylonul e din nisipu-ăla pe care îl topesc muncitorii sau din petrolul pe care îl scot sondorii din adîncul pămîntului și alți specialiști îl fac fire, nu văd de ce aceeași simpatie adresată ciobanilor trebuie retrasă celorlalți...” „Dacă ai vrea să-mi faci vreodată cadou niște perle artificiale, să nu te gîndești cumva că nu e nici o deosebire între ele și cele pe care le face apa mării

din trupul acelor fructe ale ei, acele cochilii…! N-am să le primesc!” Și se uită la mine cu expresia ei de uitucă, în timp ce privirea ei mă întreba: vrusesem să-ți spun ceva mai înainte… Unde am rămas? Ce-ar fi să nu-i spun? gîndii. E chiar uitucă sau ideile îi zboară din cap fiindcă nu le acordă nici un interes? Ia să vedem ce e pentru ea demn de memorat? Eu, de pildă, însemn ceva pentru ea în clipa de față? Eram hotărît să întrerup plimbarea dacă nu și-ar fi amintit ce vrusese să-mi spună cînd pomenise de prima ei dragoste. Se lăsă o tăcere care se prelungi și pe care n-o rupsei. „De ce ești indiferent?” zise ea indiferentă. „Nu sînt indiferent! Te ascult!”, zisei cu o enervare mascată. „Așa, zise, și surîse pentru sine, un alt surîs, de satisfacție că eram iritat (asta părea chiar s-o înveselească) și am aflat. «Ce s-a întîmplat, dragă, de te-ai supărat pe Suzy? Ce ți-a făcut?» l-a întrebat prietena asta a mea. «Nu mi-a făcut nimic, zice, dar vorbește prea mult!»”

Și aici izbucni în rîs, luînd o notă foarte înaltă și juvenilă, semn că tot astfel rîsese și atunci cînd aflase că primul băiat de care se îndrăgostise ea o părăsise fiindcă vorbea prea mult! Îmi reprimai răspunsul care îmi veni: chiar de pe atunci sufereai de limbariță? Mi-l intui însă și, privindu-mă dintr-o parte, rîse din nou, de astă dată de mine: „Da, zise, așa era, îmi mergea gura fiindcă el era un mutălău, prost și drăguț, care nu mai știa ce să mai facă dacă eu tăceam…” „Poate că îl intimidai!? zisei. Ai o puternică personalitate, o nenorocire pentru o femeie.” Se opri din mers și îmi oferi o privire care cerea de la mine o dezminţire: nu e așa că nu? Nu e așa că sînt o femeie ca oricare alta? „Ce drăguță ești, zisei, mi-ești foarte dragă, așa vorbăreață cum ești!”

O încurajam deci să persiste în ceea ce îmi displăcea? Da, îi sugeram că putea fi cu mine pe deplin liberă, și asta nu pentru a o amăgi, pentru ca apoi, cînd va fi prinsă în laț, s-o închid într-o colivie. Pe deplin liberă? Da, absolut, era o garanție a propriei mele libertăți. Nu există în nimeni virtuți în stare pură și nici farmec fără revers. Tot ceea ce face un om îi aparține și nu putem să-l punem, ca Arhimede, în apă, ca să aflăm prin calcul cît bine și cît rău e în ființa lui, care sînt, în el, amestecate indestructibil de Marele Făurar. Nu putem decît să ne bucurăm de partea de aur și să nu ne chinuim să alungăm partea de argint. Coroana e făcută și sîntem condamnați să fim niște regi care

știu că ceea ce pun pe cap nu e din aur pur. Surîsul ei? Cum aș fi putut ști al cărui reflex era? Ce-aș fi putut gîndi dacă aflam că îl va avea cu toată lumea? De ce aș dori să cred că mi-era adresat numai mie? Și dacă nu, mi-ar fi fost mai puțin dragă? Bineînțeles că nu, dar înainte să-mi dau pe deplin seama de cît de dragă mi-era, ar fi apărut decepția, primul fior de suferință. „Lasă asta, zise ea (adică declarația mea că îmi era dragă), răspunde la întrebare!" „Probabil, zisei, ești o femeie ca oricare alta, din moment ce dorești atît de tare acest lucru. Îți ajunge că ești conștientă de asta, cum spune un personaj din Dostoievski, ca să te ferești să nu fii. Asta nu înseamnă că nu-l intimidai pe băiatu-acela, care sînt sigur că nu era, cum zici, un mutălău." „Ba era, ba era, se împotrivi. Să nu crezi că nu cunoșteam și valoarea tăcerii. Am și tăcut, dar n-a folosit la nimic... și rîse iar, ai fi zis cu încîntare. Dacă aș fi tăcut mereu, reluă, ar fi zis el despre mine că nu știu să leg două vorbe." „Da, convenii, chestiune insolubilă la vîrsta aceea, cînd dialogul e încă un secret apăsător." „Totuși mi-ai creat două complexe, spuse ea, cu o voce șoptită și cu o ironie de astă dată de tandru alint. Puternică personalitate, o nenorocire pentru o femeie, contemplă ea pentru sine aceste cuvinte. Vorbăreață! Eu nu sînt vorbăreață! Și nu mi-a spus nimeni pînă acum că aș avea o puternică personalitate! Mi-ai creat două complexe!", repetă cu un reproș de întristată înstrăinare. „Așa de repede? zisei rîzînd la rîndul meu de subtilul ei humor. Înseamnă că la fel de repede pot să ți le și alung!" „Nu mai poți, gata!" îmi răspunse ea intratabilă. (Abia mai tîrziu aveam să aflu că era chiar intratabilă și că speculațiile pe seama caracterului ei nu-i păreau superflue, oricît de neînsemnate și oricît de firești apăreau ele într-o conversație lipsită de orice gravitate; în acest punct semăna cu Matilda, fără însă să le memoreze, aceste speculații, pentru totdeauna, și să le acorde o importanță atît de catastrofică, totuși pe loc o șocau și nu mai voia să audă nici un fel de explicații.)

Veselia ei se stinse, chiar și vorbăria încetă. Îi luai mîna și i-o sărutai. Ea se uită la mine cu un infinit reproș și deodată îmi surîse. „Mergem la cinema", zise. „Mergem!" Iar în sală trecu multă vreme pînă să bag de seamă cum stătea ea în scaun: genunchii îi erau îndreptați spre mine și îi ținu astfel pînă ce se termină filmul (o peliculă senzațională despre felul cum fusese asasinat Kirov, „marele cetățean";

palpitant, patetic, bine jucat și mascat; ficțional, Kirov se numea Șatov și cădea sub gloanțele asasinului nu la sediul comitetului de partid din Leningrad, cum știam, ci într-o sală de festivități...)

În partea a doua, în care se instală plictisitor o istorie cu un șantier și cu un fiu de chiabur care fusese însărcinat de conspiratori să-l ucidă pe erou la o vînătoare, cu un glonț de urs, fiu de chiabur care trece de partea eroului și îi mărturisește totul, erou care nu se alarmează pentru atît, dat fiind optimismul său debordant, mă relaxai și mă mișcai în scaun cu intenția să schimb poziția genunchilor partenerei mele. „Îți place?" o întrebai la ureche. „Fiul ăsta de chiabur e cam neverosimil, zise, dacă ar fi spus că îl apucase frica să omoare un astfel de știab ar fi fost mult mai bine", și își plecă fața și îi văzui ochii mari lîngă fruntea mea aplecată, în timp ce își reașeza genunchii și mai aproape de ai mei. Trăgeam cu ochii spre ea în clipele cînd lumina pe care pelicula puternică o arunca din cînd în cînd asupra sălii și îi vedeam acești genunchi tot acolo, rotunzi și frumoși, strîns alăturați, fideli și frățești, îndreptați spre mine, în timp ce expresia chipului ei părea alterată și absentă, parcă adormită de istoria de pe pînză, al cărei sens îi scăpa, deși voia să-l descifreze, intimidată de tăcerea sălii arhipline și de vitalitatea încrezătoare, energică, tumultuoasă, a eroului... Părea buimăcită, avea gura ușor întredeschisă, și ochii ei mari, cu gene negre, clipeau rar, somnolenți, împotrivindu-se parcă unei hipnoze pe care o respingea instinctiv, fiindcă nu accepta un truc atît de copleșitor, cu atîtea necunoscute. Ce era acolo? Ce voia să i se spună? Din ce planetă îi venea o astfel de istorie?

„Istoria e reală și s-a petrecut aievea, îi spusei afară, ca un erou shakespearian (Hamlet, care pune în scenă o crimă imaginară ca să descopere o alta, adevărată, printre spectatori), abia existam noi cînd s-au întîmplat toate acestea... Se găsesc totdeauna amatori care să dea un sens superior, chiar metafizic, crimelor demențiale, numai pentru că sînt comise de personalități istorice. Marii autori, ca Shakespeare, n-o fac... În timp ce la noi se susține că plăcerea patologică a lui Vlad Țepeș de a trage în țeapă se baza pe o luciditate politică de domnitor care voia să stîrpească răul din țară, furturile, cerșetoria, lenea chiar (a tras în țeapă o muiere al cărei bărbat purta o cămașă murdară). Pînă și Eminescu îl invoca: unde ești tu, Țepeș Doamne... Numai că pretexte

pentru a ucide se găsesc la tot pasul și e riscant să atribui unui domnitor idealuri de bine pe care nu le-a avut. Nu omori o femeie care poate nu era leneșă (legenda spune că într-adevăr ar fi tras în țeapă o muiere al cărei bărbat nu avea cămașa spălată, adică pentru lenevie), ci poate că era doar bolnavă, și chiar dacă ar fi fost leneșă, nu era și nu va fi niciodată singura și e stupid să glosezi pe tema îndreptării acestui viciu prin violență; ar trebui atunci să tragi în țeapă cel puțin un sfert dintre femei, și chiar dacă, să zicem, ai arăta la televizor un spectacol ca ăsta, n-ai putea îndrepta natura umană, fiindcă la originea lenei, la femei ca și la bărbați, stă plăcerea contemplației, un sentiment superior, pe care numai cei bogați își pot permite să-l aibă în voie: ceilalți trebuie să trudească din greu... Și dacă unii dintre ei se satură de trudit? Așa! Se satură și nu le mai pasă de nimic. Soluția pentru ei ar fi revolta, pe care însă domnitorii o îneacă în sînge... Legenda cu adunarea unei mari mulțimi de cerșetori într-o magazie, unde li s-a dat o masă și apoi li s-a dat foc, nu poate decît să ilustreze și mai bine cruzimea demențială a domnitorului, altfel viteaz în luptă, încercarea lui de a pătrunde numai cu o mînă de oameni spre cortul sultanului spre a-l ucide, și puțin a lipsit să-i reușească, arată pe lîngă un curaj sublim și o admirabilă consecvență de gîndire antiotomană, despre care avem și alte dovezi. Fiindcă cerșetoria, ca și lenea, de altfel, nu e un viciu în sine, care poate fi stîrpit prin exterminarea celor care îl practică. Aici Marx are dreptate, condiția materială determină conștiința...”

Se lăsa, desigur, condusă spre casa ei, fiindcă se înserase și părăsisem demult centrul orașului. Avea, de astă dată, pasul decis și părea obosită, fiindcă tăcea, nu părea să fi ascultat perorația mea. Mă așteptam să mă întrebe ce legătură aveau toate acestea cu filmul pe care tocmai îl văzusem, semn că discuția pe astfel de teme o interesa. Dar nu mă întrebă. Se opri la poarta unui bloc mic, de două etaje (poarta era alături și dincolo de ea o închipuire de curte). Scoase niște chei și, fără să se întoarcă, mă invită să intru, să bem un ceai. „Nu deranjez pe nimeni?” zisei. „Nu, dimpotrivă, părinții mei se culcă tîrziu, o să le facă plăcere să te cunoască.” Din curte urcarăm niște scări de ciment negru foarte curate și intrarăm într-un hol care avea lățimea casei, destul de mare, gîndii, cînd ea aprinse lumina. În dreapta, o masă de sufragerie, stil nu știu care, frumoasă, cu motive intarsiate, scaune de

piele cu speteaza curbată, asemănătoare cu cele pe care le văzusem în spațioasa vilă, fotolii joase și masă de hol spre fereastra care da în stradă, iar alături, în stînga, o dormeză cu noptieră mare, plină de cărți. Plafoniera era aceeași din camera ei de fată, lacrimi și frunze de cristal, iar parchetul, denivelat, era totuși galben ca lămîia. Mă mirai, în timp ce ea dispăruse pe o mică ușă de lîngă dormeză, că în acest spațiu mai avea loc în stînga o pianină pe care fusese așezată o fotografie cu suport de carton.

Era ea, cu o expresie nostalgică, ca și cînd ar fi murit la acea vîrstă timpurie, șaisprezece ani, inocentă, dar cu decolteul larg, privire languroasă și opacă spre viața pe care trebuise în mod tragic s-o părăsească... Moartă fotografie retușată care încerca să facă dintr-o fetiță o femeie... O lăsai din mînă cînd ea reapăru. „De ce ții chestia asta aici?" o întrebai. „Da, știu, e oribilă, dar îi place mamei, am făcut-o cînd mi-am luat bacalaureatul..." „E funebră, zisei, arunc-o pe foc, așa arată tot ceea ce e excesiv și falsificat..."

Se posomorî auzind această judecată ea însăși excesivă (chiar așa, mama ei era atît de străină de înfățișarea adevărată a fiicei?), dar nu mai avu timp să-mi răspundă, părinții ei apărură și repetă ceea ce le spusese, pesemne, în odaia lor: „...am fost la cinema, mamă, cu un coleg, putem și noi să bem un ceai?" Și se uită la ea cu o falsă interogație, dar fără surîsul care ar fi trebuit s-o însoțească. Mă înclinai și îi sărutai doamnei încheietura dosului palmei, răspunsei cu aceeași vigoare strîngerii de mînă a soțului ei ...„Victor Petrini, Culala, șeful meu, mamă, fost asistent universitar la filozofie..." „Încîntați... Suzy ne-a vorbit despre dumneavoastră, luați loc..."

CAPITOLUL **XIV**

Fata semăna cu tatăl ei (un ardelean spătos) și deloc cu mama. „Și ce film ați văzut?”, zise ea. Avea un glas de o blîndețe extremă și mi se adresă ca și cînd m-ar fi cunoscut de totdeauna. „A, da, exclamă Suzy, *Marele cetățean*, spune-i tatei, domnule Petrini, discută cu el...” Și se ridică, pesemne să se ducă la bucătărie, să prepare ceaiul. „Suzy, zise doamna Culala, puteai să dai un telefon, avem icre proaspete de crap, le făceam dacă aș fi știut...” „Nu e nimic, mamă, zise Suzy din ușă, le prepar eu.” Doamna Culala se uită la mine cu o expresie de complicitate, invitîndu-mă parcă să simt și eu aceeași duioșie față de ceea ce spusese fiica ei. „Le prepară ea! exclamă surîzînd. Da, întări, strașnic!” și se ridică, chipurile, cu gîndul să se ducă după ea, să vadă minunea și s-o admire. „Ați văzut filmul?” îl întrebai pe domnul Culala. „Da, zise, de două ori!” „Chiar?! Așa de mult v-a plăcut?” „Nu chiar. După ce l-am văzut prima oară am discutat cu un prieten subiectul și de la el am aflat unele detalii despre asasinarea lui Kirov. Nicolaev, mi-a spus el, a intrat prima dată în sediul comitetului regional din Leningrad cu un pistol asupra lui. La percheziție, la poartă, a fost prins cu el. În mod normal ar fi trebuit arestat și împușcat. Nu, n-a fost nici măcar arestat, i-au dat drumul, și cînd a venit a doua oară, peste cîteva săptămîni, nimeni de la poartă nu l-a mai oprit, și în sediu toți gardienii dispăruseră, chiar și cel însărcinat cu paza directă a lui Kirov. Nicolaev a pîndit liniștit pe culoar ieșirea acestuia din birou și a tras. O enigmă! Complotiștii, după cum vedeți, reușiseră să anihileze nu numai paza sediului, dar își aveau oamenii lor și în sînul securității regiunii, fiindcă e imposibil să nu se fi știut de prima tentativă a lui Nicolaev, cînd fusese prins cu o armă asupra lui. O asemenea chestie ar fi trebuit să se soldeze cu anihilarea individului. Prietenul ăsta al meu, care citise cîndva o carte despre această senzațională crimă politică a secolului, a emis

ipoteza că atentatorul a fost lăsat liber să se poată depista întreaga rețea de complotiști, manevră clasică în astfel de istorii... Dar nu mai înțelegea nici el de ce a doua oară i se netezise perfect drumul ca să nu mai dea greș. M-am dus să revăd filmul. Nici o fisură, totul era clar, limpede, ba chiar înainte de asasinat este prins și arestat adjunctul lui Kirov, agent al lui Troțki, desigur, strecurat atît de sus. Luat ca atare, ca o ficțiune, filmul e bun. Privit ca document de epocă, n-are nici o valoare, fiindcă nu e credibil ca N. K. V. D.-ul, care cunoștea nominal grupul opoziționist din Leningrad, cu toate ramificațiile lui, să nu fi putut pune mîna pe complotiști. În dorința lui de a dovedi prea mult, regizorul n-a dovedit nimic. De pildă, în ce scop trebuia eliminat Kirov? După cum se știe, ca urmare a acestui asasinat, un val de represiune s-a abătut asupra Rusiei. Sînt enigme politice de nepătruns ale unei revoluții, și așa încărcată de atîtea enigme. Dumneata, care ești un om tînăr, poate că o să asiști cîndva la dezvăluirea lor." „Eu tocmai îi spuneam fiicei dumneavoastră că lui Stalin i-o fi plăcut mult acest film, din moment ce i-a dat drumul."

Domnul Culala parcă nici nu auzi aceste cuvinte și recunoscui în tăcerea lui absentă pe cea a fiicei lui cînd părea prinsă de o bruscă amnezie asupra unei chestiuni care tocmai se discuta. Nu-l interesau acest gen de supoziții? „Nu cred, zise, că filmul a fost realizat pe vremea cînd trăia Stalin." „Adevărat, nu m-am gîndit la asta", spusei mai mult pentru mine, fiindcă domnul Culala avusese în glas aceeași absență, care ar fi continuat chiar dacă eu i-aș fi infirmat ipoteza că filmul ar fi fost realizat recent. O tăcere se instală, căzu parcă jos, ca și cînd universul ne-ar fi apăsat, apoi presiunea slăbi și domnul Culala mă privi întrebîndu-mă mut dacă prezența mea însemna ceva în această clipă pentru fata lui. Nu mai mult decît însemna existența ei pentru mine, îi răspunsei tot fără cuvinte, ridicîndu-mă și uitîndu-mă distrat pe pereții încărcați de tablouri întunecate și desigur de valoare, fiindcă, gîndii, nu era verosimil ca el și fata lui să fi vîndut din garajul lui secret Luchieni și Grigorești și să fi păstrat acasă vulgare pînze de gang cu nuduri de țigănci pietroase, sau strălucitoare compoziții pompieristice cu cerbi pe fond de pădure înzăpezită, cu mesteceni... Domnul Culala se sculă și aprinse luminile aplicelor și îmi spuse că mai păstrau, iată, un nud pe iarbă... e o schiță de Tonitza, se văd, prin ulei, trăsăturile desenului...

Pallady, da... iată un Petrașcu... ăsta e un Gheață, un bun cunoscător al țăranilor ardeleni... modest, foarte modest, părea să-mi spună domnul Culala, deși eu știam că numai o singură pînză de pe pereții lui valora cît salariul fiicei lui pe un an...

Ne așezarăm la masă și Suzy servi ceaiul. Părinții ne asistară. „Auzi, mamă, zise ea, și domnul Petrini spune că fotografia mea de pe pianină e oribilă. Mai rău, cică e funebră!" „Vai de mine, cum se poate!" exclamă doamna Culala, surprinsă și derutată, și se uită la mine așteptînd cu neliniște o dezmințire. „Nu, zisei cu tărie, am spus că tot ceea ce e falsificat nu are viață, fotografia a fost prea retușată, la vîrsta aceea fata dumneavoastră sînt sigur că arăta mult mai frumoasă..." „Ba nu arăta deloc", zise doamna Culala de îndată supărată, realistă și practică, și se ridică, zise să-mi aducă un album și să mă conving... Nu mai spuse că să mă conving de contrariu, dar înțelesei că dintre toate fotografiile de pe atunci ale fetei, cea de pe pianină era cea mai... Suzy avu o jumătate din surîsul ei minunat, așteptînd să văd și eu albumul. Își mînca sandviciurile cu icre cu acest surîs și își bău ceaiul accentuîndu-l cu secreta ei ironie... „Ai să vezi, zise, ai să te convingi..." Să mă conving în ce sens? Că aveam eu dreptate, sau maică-sa? Ei ce i-ar fi convenit? Stătea lîngă mine și mă uitai îndelung și posomorît spre peretele din față: genunchii îi erau, ca și în sala de cinematograf, lipiți unul de altul și îndreptați spre mine. „Uitați-vă", zise doamna Culala cu un glas parcă îndurerat vindicativ, desfăcînd albumul.

Și capetele noastre, al ei peste masă, al fiicei de alături și al meu peste serviciul de ceai, se întîlniră să vadă o fată care nu-mi lăsa nici o nădejde că în paginile următoare ale albumului ar fi putut fi alta. Urîțenia ce este? Greu de descris, ca și frumusețea. Ai fi zis că era rău pieptănată aici, fiindcă avea un nas borcănat, o gură hilară, vrînd să arate veselă, și o mișcare a picioarelor rău prinsă, vrînd să arate grațioasă? În poza următoare același chip apărea din alte unghiuri... precocitate de fetiță neînzestrată cu inocența vîrstei, focar plin și din față, fără putință de iluzie: sprîncene groase, frunte incertă (dar nu incertitudinea miraculoasă a îmbobocirii), oval asimetric, dar care nu te asigura că acest oval n-ar putea deveni pătrat, sau cabalin, pentru ca apoi în paginile următoare ale albumului să apară surpriza, dar nu era cea așteptată: ovalul devenea hexagon, strîmb însă într-o parte, cu un

zadarnic surîs care nu se voia, dar nici... nu era serafic. Adolescenta avea fie o paletă de tenis în mînă pe un teren de tenis în costumul respectiv, fie bețe de schi pe o pîrtie de zăpadă cu o ridiculă căciuliță pe cap, fie rame de barcă, pe fond de lac cu putrezi copaci împrăștiați ici-colo pe suprafața apei. „Ăsta e Lacul Roșu, strigai, Ghilcoșul, nu?!”, ca și cînd dacă era așa, parcă voiam eu să spun, mama fetei avea dreptate, dar îi scăpa totuși ceva... „Da, zise, e Ghilcoșul!” „Păi vedeți?!” strigai triumfător. „Da, mă îngînă, sărăcuța, ce s-a supărat ea atunci!”

Și mama și fiica se priviră. „Spune!”, zise Suzy. „Taică-său a vrut să schimbe filmul și nu știu cum a făcut că i-a căzut aparatul în apă.” „Și pe urmă?”, zise fata cu un glas care o invita pe maică-sa să povestească totul cu tot dinadinsul. „S-a aplecat să-l prindă și era să ne înecăm toți.” „Da, și?” „Nu ne-am înecat!” „Da, și ce-am mai făcut?”, continuă Suzy ca și cînd ar fi ascultat o placă.

Urmă o tăcere care parcă o ghemui pe doamna Culala în scaun: înțelesei din acel „era să ne înecăm toți” că mai era cineva de față, un al patrulea, care îi ajutase desigur să nu se înece. În mod sigur: în poza de pe lac apăreau toți trei, tatăl, mama și fiica. Nu apărea cel ce o făcuse. „Noapte bună”, zise doamna Culala cu o afectuoasă privire rătăcită, de la mine la fiica ei, și se ridică, iar soțul ei făcu la fel. „Noapte bună, mamă, te sărut”, zise Suzy, dar fără să se uite la ea, întorcînd distrată paginile albumului, în timp ce genunchii i se răsuciseră cu totul spre mine. „Aici ce e?” o oprii. Se uită și ea curioasă. Fotografie de grup pe fond de mare cu plajă... o fată singură în centru cu șapte, opt bărbați împrejur, toți cu capetele îndreptate spre ea. „Cine e?”, zisei, scrutînd atent un chip necunoscut cu păr ridicat într-o claie mițoasă. „Eu”, zise. Mă uitai mai aproape. Nu era ea. „Și cine sînt ceilalți?” „De la șantier, zise. Eram într-o excursie”, și, firesc, întoarse fila. Firesc?!

Mă ridicai și tot atît de firesc îmi ridicai brațele în sus și îmi întinsei oasele înțepenite de atîta ședere. O luai apoi, adică nu, mă repezii, dar fără grabă, spre ieșire. Mă însoți pînă jos la poartă. „Sărut mîna”, îi spusei, însă nu putui să-i ating degetele, mă agățai instinctiv de grilaj, căutînd un adăpost. Dar ca și cînd prin fierul porții ar fi trecut un curent electric de înaltă tensiune, mă zgribulii. „Ah! strigai, străbătut de un fior rece care venea din chiar adîncul ființei mele, dincolo de care nu mai avem scăpare, de unde nu mai putem da înapoi să găsim căldura

secretă care ne ține în viață. Mi-e frig!" „Victor, îi auzii glasul, ce e cu tine, nu e frig deloc!" Și îi văzui în întuneric privirea extrem de neliniștită și chipul, sub al meu, cercetător, părăsit, predat, și gura șoptindu-mi ca unei singure ființe umane de care ar fi dorit să fie crezută. „Victor, dragul meu, ce ți se întîmplă?" „Nimic, zisei, clănțănind, nimic!", și fugii, o luai literalmente la goană, să scap de frigul interior care urca tot mai mult din adîncuri și amenința să mă înghețe, spunîndu-mi liniștit că dacă fugeam, căldura nu pierise din mine... Mă oprii apoi gîfîind, dar mă îndoii ca sub crivăț, tremuram din toate mădularele. Desigur, îmi spuneam, acolo lîngă geam unde stătusem mă trăsese tot timpul un curent și eu nu-l simțisem... Găsii un taxi și acasă mă vîrîi îmbrăcat sub două pături. Apoi, frigul, treptat, mă părăsi. Mă ridicai să mă dezbrac clănțănind, cînd gazda mea intră cu telefonul în mînă. „Sînteți căutat, îmi spuse aluziv, cu o gelozie epurată. Primiți?" „Da", strigai. „Victor, ți-e bine? auzii glasul ei în receptor. Te rog să mă ierți, m-am zăpăcit, nu trebuia să te las să pleci, cred că ai prins o gripă, trebuia să te întorci să mai bei un ceai și să-ți dau o aspirină! Ai acolo o aspirină? Cere-i gazdei aceleia indiscrete și pune-o să-ți facă un ceai de tei!" „Nu, zisei, acum mă simt bine. Cred că m-a tras un curent acolo lîngă geamul acela al vostru." „Da, acolo totdeauna e frig, chiar și vara, e prea răcoare, și tata a prins odată un guturai... Probabil că după ploaia rece de azi... trebuia să-mi fi dat seama..." „Da, zisei, am stat eu la carcere, iarna, afară și numai în cămașă, nopți întregi, dar n-am simțit vreodată că mă zgîlțîie o asemenea drăcovenie... Te pomenești că am îmbătrînit, rîsei, iată un semnal..." „Asta e o prostie, te rog să bei imediat un ceai de tei și să iei o aspirină. Ai un termometru acolo?" „N-am!" „Cere-i stafiditei aceleia, ea trebuie să aibă!..." „Bine, bine, noapte bună!"

După care mă vîrîi în pat cu o stranie și plăcută senzație de convalescență. Adormii imediat...

CAPITOLUL XV

„**C**e mă interesa pe mine atît de tare o simplă fotografie a unei necunoscute? mă întrebai a doua zi dimineața în fața oglinzii în timp ce mă bărbieream. Că se culcase cu toți cei opt, în mijlocul cărora pozase? Ei și?” Mă oprii din bărbierit și mă apropiai de oglindă, să-mi văd de foarte aproape ochii. „Chiar? mă întrebai. Ai putut crede o clipă în această vedenie?” Da, gîndul că o fată nu se poate poza singură în mijlocul unor hăndrălăi, toți veseli și în costum de plajă, fără ca între ei și acea fată *să nu fi fost nimic*, se repezise vertiginos înaintea celui firesc, că nu era obligatoriu să primești de la o astfel de fotografie o singură sugestie. Treaba ei! Ce-mi răspunsese? Că erau de la șantier, într-o excursie. „Foarte bine! Desigur, erau de undeva, nu erau niște necunoscuți, răspuns irelevant, excursie sau concediu, același lucru.” Îmi retrăsei fața și continuai să mă rad. „Oricum, reflectai, păstrarea unei asemenea fotografii, chiar în albumul intim al familiei, arată din partea acestei fete, dar și din a părinților, o... Numai dacă toți cei opt i-ar fi fost rude apropiate, veri, cumnați, veri de-al doilea sau colegi de facultate (hm!) se putea justifica păstrarea ei în album, putea adică goni primul gînd al privitorului străin, cum eram eu, gînd care ne vine în minte cu aceeași precizie și rapiditate cu care ne vine cuvîntul *roșu* într-un test asupra culorilor. *Roșu* aici era *s-a culcat cu opt bărbați*, mai departe gîndul devenea greoi, *galben, albastru, violet,* că erau niște colegi, foarte buni prieteni... camarazi de șantier care... da, putea fi adevărat, totul putea fi inocent în realitate, dar nu acolo, în fotografie, și în nici un caz pentru mine...

Dar ce se întîmpla? O iubeam? Nu, era ceva mai rău, dar nu-mi dădeam seama ce anume. Un instinct adînc îmi spunea că ar trebui să mă opresc aici, că nu puteam trece peste această istorie cu fotografia, că adică totul trebuia retras, și tandrețea și prietenia. Cum să treci peste

o asemenea imagine? Să te fotografiezi cu opt bărbați... Nu, deloc, cu nici un chip, nici o fată nu putea să justifice cum ajunsese ea într-o asemenea postură, de obicei ele sînt cel puțin două, de regulă *un grup întreg*, cu alt grup de bărbați... Dar una singură cu opt...

Încremenii cu aparatul de ras în mînă. Cum o fi fost? Au plecat împreună într-o excursie și ei au invitat-o... Și ea a acceptat... Așadar au mers în același tren, de-aici din Transilvania pînă pe litoral... Deci au fost împreună un număr de zile, și nu numai o clipă, cînd au pozat... Și deodată înțelesei: unul din ei îi era prieten, se iubeau, cum de n-am înțeles dintr-odată un lucru atît de simplu?

Dar și aici era ceva care nu rima... nu era deloc atît de simplu... De obicei cei ce se iubesc evită grupurile... Bineînțeles, vor să rămînă singuri... Îmi amintii excursia lor comună din fotografie, *toți aveau privirile întoarse spre ea...* și nici unul nu avea pe chip o expresie de îndrăgostit, o expresie cît de cît de intimitate mai mare (și de altfel nici ea nu avea), adică aveau toți o expresie, ca să zic așa, de inexpresivitate străină celor ce se iubesc, și ipoteza că iubea pe unul dintre ei și era iubită de acela mi se păru inconsistentă, și fotografia rămase mai departe în mintea mea la fel de enigmatică și șocantă, imposibilă și neverosimilă, stupidă, inacceptabilă... La urma urmei, o privea personal, îmi spusei, și mă grăbii să termin cu rasul. Nu e treaba mea! Și această gîndire făcu să scadă și apoi să se topească în mintea mea intensitatea acestei bizare reprezentări. O pusese în albumul de familie, s-o păstreze acolo în eternitate. Era, desigur, ceva de preț și ținuse să n-o uite... Să-și amintească de ea atît timp cît va avea memorie, ea și urmașii ei... cît timp va ține albumul, cît timp cineva va mai recunoaște în chipurile din el o mamă, o bunică sau o străbunică... Pînă cînd hîrtia se va îngălbeni, se va scoroji și toate acele chipuri care au fost odată oameni vii vor deveni fantomatice, vor speria copiii, și cineva, o mînă din alt secol, va arunca totul în foc...

Dar nu același lucru îl spusei cînd ne văzurăm apoi la birou. Intră fără indecizia pe care i-o cunoșteam, dar rămase cîteva clipe lîngă ușă ca s-o văd. Tresării. Pieptănătura îi dezvăluia maiestatea chipului așa cum îmi apăruse prima oară în fosta ei odaie de fată. Îmbrăcase o rochie de o culoare pe care n-o ghicii bine, *bleu foncé*[1], dungată cu

[1] bleumarin *(fr.) (n. r.)*

largi spirale în formă de flăcări verzi. Se apropie de mine cu aceiași pași care înainte mi se păreau că nu vor mai sosi, lentoare însă care acum o făcea să semene cu o tînără regină... Mă ridicai în picioare... Dar tînăra regină nu se opri, și în clipele următoare îi simții brațele ei de zidăriță într-o îmbrățișare totală și amețitoare. Se parfumase și sărutul ei parcă și l-ar fi dat în mijlocul unei grădini înmiresmate. Se uită apoi la mine și abia atunci o recunoscui: mă privea fix cu știuta, dar și simulata ei perplexitate și cu o dezarmantă și timidă îngrijorare. „Ai văzut? parcă îmi șoptea părăsită. Ai văzut?!" Și avea aerul că o să se clatine. Da, vedeam... Vedeam pentru întîia oară un astfel de spectacol divin și nicicînd nu mi-aș fi închipuit că într-o femeie puteau să stea ascunse astfel de comori, de o atît de umilă și în același timp de suverană tandrețe... Îi trăsei un scaun și ea se așeză, șoptind pentru sine, că așa!, adică se bucură că am văzut și am amețit și am ghicit chiar că se va clătina și a fost din partea mea un gest... că i-am tras la timp acel scaun... Apoi expresia i se schimbă: parcă ar fi vrut să spună că nu putem trăi tot timpul clătinîndu-ne amîndoi. „Ți-a trecut, zise, ai luat aseară o aspirină și ai băut un ceai de tei?" „Nu, îi răspunsei, demonul care m-a zgîlțîit atît de tare a plecat singur..."

Dar nu mă auzi, și atunci reluai fără echivoc, dar parcă în treacăt: „Fotografia aceea trebuie s-o scoți și pe ea din album și s-o pui pe foc". „Am și scos-o, zise, n-am pus-o eu acolo, a primit-o mama prin poștă, mi-a arătat-o, și i-am spus s-o arunce la coș, dar n-a aruncat-o, nu știu de ce, mama e tare naivă, aseară m-am mirat și eu cînd am văzut-o acolo. După ce ai plecat tu ne-am și certat... Ăștia erau un grup de ingineri care voiau să învețe limbi străine și le-am predat engleza la club vreo șase luni, lecții intensive, fiindcă trei dintre ei au fost pe urmă trimiși în străinătate. Am acceptat fiindcă mi-au spus că mă plătesc bine. Tocmai părăsisem șantierul și m-au rugat să merg cu ei în excursie pe litoral..." „Da?! spusei amorțit. Cu opt..." „Da, ce-ți închipui, erau cu soțiile..." „Care nu apar în fotografie", spusei visător. „Nu apar, au insistat să aibă o «amintire» de la «profesoara» lor... Hai să nu mai vorbim despre asta, e o prostie... Mama îmi face tot felul de figuri la care nu te aștepți, vorbește, spune tot, nu se poate abține. Aseară se apucase să povestească fără nici un rost istoria cu aparatul de fotografiat căzut în apă... Și asta totdeauna cînd avem musafiri... Știu asta de mult, dar

de fiecare dată uit... Sînt sigură că în lipsa mea, cînd m-am dus să prepar icrele, ți-a făcut cu ochiul că nu știu să gătesc. Uneori mă amuză, dar alteori mă enervează. Culmea e că știu să gătesc, dar odată am ars eu un crap, și de-atunci... E drept că era un crap mare adus de tata cu mari sacrificii, nu știu de unde, și era seară și nu mai aveam nimic în cămară, am rămas nemîncați... Ce istorie, cum s-a supărat, parcă ar fi fost *Cănuță om sucit*, care se desparte de nevastă-sa din pricina unui crap ars, în timp ce înghițise mai înainte de la ea chestii mult mai... Așa e și mama, cîte nu-i fac eu, rabdă de mă face să am remușcări, și cînd colo e și mirată că îi cer scuze. Și pe urmă deodată i se năzare din te miri ce, și degeaba fac *mea culpa*, nu uită, și abia așteaptă un musafir să mă ponegrească...” Mă înveselii. „Nu?! zise. Nu e așa că ți-a făcut cu ochiul?” Izbucnii în rîs. „Nu chiar!” zisei. „Ba da, ba da, ca dovadă că a venit peste mine în bucătărie să se uite... Mi-e foarte dragă, e o mamă ideală, dar... Cînd am fost dată afară din facultate s-a purtat extraordinar. «Lasă, Suzy, mi-a zis, o să spăl și rufe pentru tine, dacă o să fie nevoie...»” „Nu, zisei, aseară nu mi s-a părut nimic nefiresc.”

Se uită în altă parte și tăcu, dînd din cap, adică nu e așa, știe ea ce spune... „Puțin a lipsit în istoria cu aparatul să nu înceapă să povestească cu lux de amănunte că eram, acolo pe lac, cu logodnicul meu, relua. Bun! Eram! Și ce rost avea să-ți spună ție un asemenea lucru care nu mă privea decît pe mine? Ai să vezi, te previn, că o să-ți dea un telefon...” „Chiar?” „Daaa, mă iubește, o să te roage să mă protejezi, sau cine știe ce parascovenie... E foarte atașantă, după ce-ai plecat și s-a terminat cearta, ce crezi că mi-a spus, chipurile, ca să mă împace? Te-a vorbit de bine, «mă și mir, zice, că se uită la tine un om așa de serios»! Ca și cînd cine s-a uitat pînă acum la mine ar fi fost neserios! Asta ca să mă flateze, îți dai seama. Și mi-a mai spus ceva (și se uită la mine cu o intensă ironie în luminile ochilor), știi ce?” „Nu, zisei, nu bănuiesc!” „Că ești chipeș!” „A! exclamai, frumos! Și serios, și chipeș! Combinație rară!” „Dar tot așa, ca și cînd fostul meu logodnic ar fi fost o stîrpitură!” „Și bineînțeles că nu era! Nici nu e de imaginat că te-ai fi putut logodi cu un strîmb!” „Soția ta cum era?” răsuci ea deodată, vertiginos, dialogul, iar eu acceptai manevra fiindcă expresia chipului ei era de o extraordinară intensitate stăpînită. „Normală!” „Lasă tu asta, cum era, blondă, brunetă?” „Șatenă!” „Înaltă sau scundă?” „Foarte voinică.”

„Bun, și era frumoasă sau urîtă?” „Și una și alta!” „Am înțeles, și cînd era frumoasă cum era?” „Hm! Se vedea la rădăcina nasului o distanță lată între ochi, semn al unei voinți încăpățînate și indestructibile.” *„Ça te mettais à l’epreuve...*[2] Bun, și ce ciorapi purta?” Mă pufni rîsul. „Purta ciorapi cu dungă sau fără?” preciză ea. „Fără! Ce semnificație au ciorapii?” Nu-mi răspunse, se uită într-o parte în felul ei, ca și cînd n-ar fi auzit întrebarea.

Expresia i se schimbă, părea mulțumită de sumarul interogatoriu. „După-masă, zise, ne plimbăm și noi doi puțin?” „Da, zisei, e vreme frumoasă, am putea ieși prin pădure. Te invit la cîrciumioara din cartierul meu. Îți convine? Sau ai vrea să mănînci acasă?” „Daaa, zise, la cîrciumioară! Îmi convine perfectamente. Plecăm împreună de-aici, nu?” „Bineînțeles, dacă nu te deranjează că o să fim văzuți de gaițele de sus!” „Daaa, se neliniști deodată, dar mai mult simulînd, nu e bine să fim văzuți, chiar plec în biroul meu (și se ridică), așteptăm mai bine un sfert de oră să se care ele și pe urmă plecăm și noi.”

[2] Asta te-a pus la încercare *(fr.) (n. r.)*

PARTEA A NOUA

CAPITOLUL I

Începu astfel să-mi placă foarte tare de ea, deși cînd rămîneam singur aveam foarte net sentimentul că de-ar fi să nu ne mai vedem m-ar fi cuprins o melancolie pe care în clipa aceea chiar o doream. Cîtva timp mă iritai de ceva, pînă aflai despre ce era vorba și cedai. Nu de faptul că era vorbăreață, dimpotrivă, asta începu chiar să mă încînte, fiindcă foarte adesea țîșnea din vorbăria ei o astfel de surpriză încît stîrnea în spiritul meu o mare veselie, așa cum se întîmplase în dimineața aceea în birou cînd se interesase de ce fel de ciorapi purta Matilda. Aveam senzația că mă împiedica să-i spun ceva esențial. Asta mă irita. Chiar și atunci cînd tăcea (și cu timpul impresia că era vorbăreață într-un fel calculat mi se confirmă) mă trezeam cu gîndirea blocată.

Încercam să-i vorbesc, dar fie că nu mă asculta, fie că mă urmărea doar pînă la un punct și deodată... (mă făcea să schimb vorba...), fie că mă apuca de braț și mimînd uimirea, îmi spunea că asta e ceva extraordinar, contrariindu-mă, fiindcă nu găseam nimic deosebit în ceea ce îi spusesem. Singurătatea mea lîngă ea mă făcu să ies de sub farmecul inițial al primei noastre zile în care parcă prea repede... și îmi păruse o adorabilă creatură. Da' era, mă întrebai, era *în realitate*? Ce se întîmplase cu minunatul ei surîs? Se stinsese pentru totdeauna? Începui, în timpul interminabilelor ei sporovăieli, în timpul meselor la „cîrciumioară”, în timpul îmbrățișărilor la mine în odaie sau al plimbărilor prin pădure, să mă uit la ea cu atenție. Unde îi zboară gîndul? mă întrebam. Chiar credea că mi se păreau pasionante dezvăluirile ei...? Amintirile ei din copilărie... cînd fugise uite pe colo tocmai pe deal să se dea cu săniuța și o prinsese rapida coborîre a serii și se rătăcise în oraș, și ce pățise acasă... Ei da, se rătăcise, și ce era cu asta?! Bun! Și ce pățise? Că o certaseră... Mă uitam pe cer, să-mi zboare gîndul, să

iau martori norii că nu pricepeam absolut deloc ce plăcere îi făcea să vorbească singură. Îl înțelegeam în schimb pe primul ei iubit, de ce o părăsise. Te pomenești, îmi spuneam, că o fi crezînd și despre mine că sînt un mutălău. Da, stai să vezi, și mă apuca o clipă de mînă, să stau, ca și cînd, cine știe, mi-ar fi trecut prin cap s-o iau la fugă – (surîdea ironic de această intenție a mea) ce mai pățise odată cînd nu se știe de unde făcuseră ei rost (care ei? copiii cu care se juca!) de o seringă, da, da, o seringă adevărată, și ea le făcea injecții în braț, cu cerneală roșie... stăteau la rînd cu brațele suflecate și ea cu seringa în mînă potrivea acul în piele și hîrști! rîsete generale, rîdea fetița de-atunci, rîdea fata de lîngă mine, rîdeam eu fals, dar nu rîdeau și copiii? Nuuu! Cum o să rîdă, plîngeau! (și iar rîsete generale) plîngeau, săracii, dar nici unul nu fugea, hi, hi, *era la injecție*, cum o să fugă, toată lumea trebuia să stea la rînd, pînă într-o zi cînd unul din ei făcu o bubă la braț și se află cine era cu isprava și treci încoace, Suzy, afurisito (a luat-o mama s-o pedepsească, dar i s-a făcut milă și a fugit din hol, dar a rămas tata), ei, atunci a mîncat și ea bătaie, a dezvelit-o la fund și jaaap... hi, hi!... Nu (pe acest hi-hi apărea, ia uite, de astă dată prelungit, uitatul surîs), nu, nu se stinsese pentru totdeauna acest surîs complice supus, stăpînit și tăcut al ființei ei lăuntrice... Cum, nu ne sărutăm și noi doi puțin?! Daaa, nici vorbă...

„Lasă-mă să vorbesc, parcă îmi sugera (dar uneori îi scăpau și frînturi de idei), tu nu ești o problemă, știu că ești superior, cu mine e ce e... știu că ții la mine, nu prea mult, nu poți încă să mă iubești, acum mai degrabă iubești iubirea, ai vrea să iubești, chiar foarte tare, dar ești încă prea independent... și așa e foarte bine, rămîi așa... cu mine lucrurile sînt mai complicate, nu căuta să afli mai mult dincolo decît ceea ce par, așa sînt chiar, o aparență...", totul sugerat sau exprimat printr-un joc de expresie care o făcea mereu prezentă, din ton, priviri, modulația glasului, sărutări, dulci și lacome, încremeniri uluite uitîndu-se țintă la mine, neliniștită că descoperea un necunoscut, „și ce-o să se întîmple cu noi doi, chiar o să ne îndrăgostim unul de altul? Hai să nu ne mai gîndim la asta!"

Să nu ne mai gîndim! Începui să surîd, bine, să nu ne mai gîndim!... să nu ne mai gîndim chiar deloc, să renunțăm la acest obicei prost, care nu ne aduce decît ponoase. Astfel cedai, nu mai gîndeam, senzație

bizară de pierdere a identității (asta exprimat pretențios), popular prostire. Chipul ei, astfel privit, adică în tăcere (se știe că atunci cînd taci, privești mai mult... nu cumva asta era și intenția ei secretă?), începu să mă obsedeze. Avea gura nespus de frumoasă (niciodată nu se ruja), conturul buzelor delicat și pur, fără nici o sugestie de senzualitate, rîsul inocent și cristalin, ovalul obrajilor fără cusur aparent, urîta adolescentă de altădată se topise cu totul în maturitatea care venise (tot nu știam cîți ani are, douăzeci și cinci, douăzeci și șapte?). Urechile îi erau puțin mai libere decît ar fi trebuit, dar foarte puțin, aș zice atît cît era necesar, printr-o bizarerie a naturii, ca să-i accentueze expresivitatea deosebită a chipului ei alb, de transilvăneancă (există un alb al chipului de Transilvania, păstrat de puritatea aerului de pădure, spre deosebire de cel de cîmpie, din Bărăgan, mai închis, mai amestecat, ars de verile lui toride).

Nu simțeam, dar îmi dădeam seama că, nici vorbă, mă îndrăgostisem de ea, dar într-un mod incredibil, adică nu așa cum știam eu că mi se poate întîmpla, ci parcă așa cum i s-ar putea întîmpla ei. Mă îndrăgostisem în locul ei... Eu (ființa mea lăuntrică) aș fi zis că rămăsesem rece, insensibil și pe deplin independent... Straniu transfer!

Îi spusei acest lucru și rîse cu neîncredere, cu ironie, în cascade (roșind însă, cum să creadă așa ceva?). „Și cum e? zise cu maliție, să mă simt flatată sau jignită?” Dar oricum sentimentul ei era în altă parte, voia totuși să-i explic ca să se distreze. Bună ocazie să-i vorbesc, să-i spun ceea ce mi se întîmplă după ce ne despărțim, și-i spusei cum aprind adesea veioza smuls din primele clipe din somn de o șoaptă misterioasă, glasul ei care mă chema. „M-ai chemat?!” „Bineînțeles”, îmi răspunse scandalizată că aveam, în acest sens, îndoieli. Cum tresar cu putere pe străzi văzînd-o întruchipată în alte făpturi, ubicuitate care se poate produce prin trimiterea în lume a ființei noastre de către o forță misterioasă și pe care cei care ne-au văzut simultan în două locuri diferite pot s-o confirme... Dar nu mă lăsă nici măcar să-i răspund la întrebare. „Sigur, zise, toată lumea vrea să se îndrăgostească celălalt, uite ce i se pare lui straniu! Zi mai bine că nu mă iubești și lasă tu teoria transferurilor misterioase.” „Oare?! reflectai. Stai să mă gîndesc!” „Gîndește-te!” spuse cu o astfel de intonație încît înțelesei că nu-mi acorda pentru asta prea mult timp.

Stăteam pe un dîmb lîngă un mic afluent al rîului care înconjura orașul. Pădurea, în zare, pe marele deal veșnic prezent, își arăta strălucirea de aramă, de galben și de verde, uriaș covor care cădea prin văi adînci și se ridica pe creste sub un soare încă blînd, în acea toamnă de vis (cum mi-a rămas în amintire). Tăcui. Gîndurile mele îmi părură mici... Avea dreptate, pentru a fi siguri dorim totdeauna să se îndrăgostească întîi celălalt. Pe urmă mai vedem noi ce-o să fie. Dacă se îndrăgostește și dacă ne place (fiindcă s-ar putea abia atunci să nu ne mai placă) venim și noi din urmă cu aerul că sîntem la unison – și dacă nu, bine am făcut că nu ne-am înșelat. „Și totuși, îi spusei, am această certitudine bizară că m-am îndrăgostit în locul tău!" „Bine, și tu, tu ce simți? Lasă-mă pe mine! Un semn bun, continuă ea precipitat, ar fi că ai început să spui lucruri ridicole și sofisticate. Eu țin foarte tare la tine, mi-ești foarte drag, dar nu în locul tău, ci al meu! și rîse de-a dreptul batjocoritor, fără nici o precauție. Mi-ai plăcut mai mult în prima noastră zi, cînd mi-ai spus tu, primul, acest lucru, ți-amintești, ți-amintești?" „Daaa", ezitai, sau mai degrabă o imitai, lăsînd să apară în glasul meu intonația glasului ei cînd exprima ceea ce gîndesc lucrurile... „Păi vezi? mă blocă. Păi vezi?!" repetă de astă dată ca și cînd m-ar fi pus față în față cu mine însumi, cu un reproș că de fapt mă ascundeam de ea, cînd mult mai simplu ar fi fost să...

CAPITOLUL II

Cît de rare și de puține erau aceste scene directe cînd vorbeam despre noi! Dacă ar fi fost mai dese cred că mi-aș fi pierdut repede capul. Se voia simplă, dar farmecul ființei ei era atît de ferit, încît orice destăinuire smulsă mă făcea să simt un straniu regret. Voiam să-i descopăr repetările, fiindcă orice se repeta, începînd cu răsăritul și apusul soarelui, cu alte cuvinte să-mi pot reprezenta punctele cardinale ale caracterului ei. Simțeam că, fără s-o iubesc, mă subjugă. Frumusețea unei flori e cifrată în sămînță, dar adesea sămînța asta poate fi halucinogenă... Nu era ascunsă, dar ceea ce arăta nu era revelator, și aveam senzația că chiar dacă, dotat cu o putere supranaturală, aș fi putut să văd lumea cu ochii ei, pînă la sursa gîndirii și a sentimentelor, n-aș fi descoperit nimic peste ceea ce exprima ea prin cuvinte și gesturi, surîs și ocheade, tăceri sau cascade de veselie. Vălurile care acopăr sufletul și pe care, dîndu-le la o parte (cum spune Tolstoi că procedează artiștii), am descoperi chiar sufletul, ea nu le avea. Însemna cumva acest lucru că era vulnerabilă? Vălurile protejează. Din povestirea ei de fostă studentă reieșea că nu, dimpotrivă, era bine apărată. Aveam copleșitoarea impresie că alchimia ființei ei era permanent dată pe față, că nu se cenzurează nimic din ceea ce e acolo și că în fiecare clipă spectacolul interior se proiectează în afară și timpul trăirii ei curge asemeni unui rîu... Rîul are însă o albie, cu maluri rîpoase sau pline de ierburi și un cadru uriaș, o cîmpie sau niște dealuri împădurite. Sufletul ei însă parcă nu avea hotarele obișnuite, sau nu le vedeam eu conturul, cum ar fi calitatea inteligenței (ai fi zis că era dincolo sau dincoace de ceea ce numim noi astfel), fermitatea, de pildă, a prejudecăților (cine nu le are și cine nu știe cît sînt de rele?), gîndul, dacă nu chiar obsesia viitorului ei de fată (ce fată nu se gîndește la măritișul ei, la întemeierea unei familii, la un loc bun în societate și în profesiune?). Ei bine, Suzy

nu părea să aibă aceste obsesii, ci mai degrabă un fatalism senin: „dacă o să mă mărit, bine, dacă nu, trăiesc și-așa, îmi răspunsese odată cu o seninătate agresivă, ba chiar cu un ton mai ridicat, de ce neapărat să mă mărit, să dau peste un prost care o să vrea – e bărbat, nu? – să-i spăl ciorapii, sau și mai rău, să vrea să mi-i spele el pe ai mei!" (rîs batjocoritor și vesel, ca în fața unei mari comicării). Caracterul, această albie peste care apele sentimentelor noastre nu pot trece decît rar, cînd îl inundă (sau poate niciodată), și care ne definește și ne urmărește pînă la contopirea finală cu marele Tot, la ea era în mod uimitor inexistent. Mi-era imposibil să cred că era atît de ascuns încît nu-l descifram eu, sau că nu era încă format. Cînd se zice despre cineva că *n-are* caracter se subînțelege că e liber pentru toate relele. Nu cumva?!... Cine poate să știe? Caracterul fiind daimonul nostru, cum spuneau cei vechi, la unii poate fi absent, lăsînd conturul unui caracter... Dar cel adevărat poate într-o zi să apară pe neașteptate și să... Nu, Suzy știa tot ce trebuie să știe o ființă umană, nu avea, să zicem, ezitări în fața unui fapt care se petrece sau în care se pomenea implicată, era adică o fată matură și cu un ferm cod moral, cum se dovedise în timpul tragicului eveniment din facultate, adică putea să descifreze fără ezitări binele și răul, și fără să fie lașă, să simtă frica, să se sperie chiar și retrospectiv, încercînd să înțeleagă ceea ce e nefiresc.

Înainte s-o cunosc devenisem meloman, ca mulți alții în acei ani. Melodia fără cuvinte nu are un sens depistabil. Muzica religioasă a lui Bach era de fapt laică, se spunea. Da? S-o ascultăm deci. Reconsiderările marilor valori ale trecutului n-o atingeau, deși ici, colo, în pauzele dintre concerte și înaintea lor, voci foarte docte afirmau la microfon că exprimă, „zugrăvește", e în opoziție cu... Să fie! Bine că putem s-o auzim... Astfel, Palestrina, Corelli, Vivaldi, Bach, Haendel, Haydn, Mozart, Beethoven reînviară pentru publicul nostru, care crezuse o vreme că toți aceștia vor fi...

Îmi cumpărai și eu un picup și plăci. Luni întregi ascultasem de pildă *Matheus passion*[1] de cîteva ori pe zi. Într-o seară îmi pusei un

[1] *(germ.) Matthäus-Passion, BWV 244* (Patimile după Matei), este un oratoriu sacru compus de Johann Sebastian Bach în 1727, considerat a fi una dintre capodoperele muzicii sacre culte. Titlul original *Passio Domini nostri J.C. secundum Evangelistam Matthæum* se traduce „Patimile Domnului nostru

nou disc, cu *Dans macabru* de Saint-Saëns. Mă apucă groaza. Mi se părea că și văd aievea scheletele rînjind, dansînd și oasele lovindu-se frenetic unele de altele. Oprii discul. Mania muzicii îmi sensibilizase atît de tare auzul, încît am putut avea o astfel de reprezentare paroxistică. Era un simptom: ajunsesem la saturație. Căutai atunci discuri străine de muzică ușoară și renunțai o vreme la Bach și Haendel. Încîntată să-mi facă un serviciu, gazda mea, răscolind în discoteca ei veche, îmi aduse un teanc de discuri cu cîntăreți de altădată. Într-o zi mă șocă unul cu o frază muzicală fără cuvinte, o melodie care îndată ce o auzii mi se păru atît de curioasă în înlănțuirea ei sonoră, încît o pusei de zece ori, să-i pot descifra secretul melodiei. Era însă imposibil. Îndată ce se termina nu-mi mai rămînea în urechi decît o chemare, un extaz, un strigăt parcă din junglă al unui negru, în care se amestecau iubirea, împlinirea, temerea obscură, adorația și superstiția. Totul concentrat într-o armonie atît de strînsă, încît arunca parcă în aer ca o dinamită geometria cîntecelor noastre europene atît de leneșe. O puneam din nou: nimic, o melodie diamant, strălucitoare și cu neputință de memorat. O pusei atunci pe o turație lentă de 45. Vocea însă se îngroșă și nu se mai auzi decît un behăit, un fel de muget de bivol bolnav. Luai placa și într-o vizită la Ciceo i-o pusei și lui. „Formidabil, zise, mai pune-o o dată. Nu înțeleg nimic, dar e extraordinar! Lasă-mi-o pînă sîmbăta următoare." Iar cînd ne revăzurăm îmi spuse că a pus-o la mai mulți inși, printre care și un profesionist, și că a fost distracție mare. Nimeni nu reușea, încercînd s-o redea, decît să emită un soi de răcnete caraghioase și atît de grotești încît îi apuca pe toți un rîs nebun. Nu poți prinde secretul unei rase necunoscute chiar dacă îl ai la îndemînă zgîriat cu fidelitate pe o placă.

Tot astfel era și ea. O vedeam zilnic, prezența ei îmi încînta sufletul, dar vorba lui Hamlet, dacă nu poți cînta la un simplu instrument fără să te fi străduit dinainte să-i descoperi secretul, cu atît mai puțin vei reuși să descoperi sufletul cuiva care nu dorește (sau nu poate) să ți-l dezvăluie. În mod naiv crezusem că m-am îndrăgostit de ea în locul ei. Degeaba, îndată ce rămîneam singur, mi se făcea iar dor s-o văd, prins de iluzia că a doua zi voi întîlni acest dor al meu investit. De obicei chiar așa li se întîmplă aproape tuturor. A doua zi întîlneam o ființă

Iisus Hristos după Evanghelistul Matei" *(n. r.)*

aproape necunoscută, pe care n-o puteam memora, cum nu putusem memora fraza aceea comprimată și indescifrabilă. Nerăbdarea cu care așteptam să treacă orele, să treacă noaptea, să mă trezesc dimineața, să-i văd iar chipul și poate și surîsul, să-i ascult vocea ei voalată, al cărei debit altădată mă iritase, iar acum îmi suna ca o melodie plină de vrajă, toate acestea erau ale unui îndrăgostit, dar...

Dar nimic din ce simțeam eu și trimiteam spre ea nu se întorcea înapoi spre mine, cu o încărcătură îmbogățită, după încredințarea tuturor îndrăgostiților, care simt, și li se confirmă cînd se revăd, că amîndoi au așteptat cu aceeași febrilitate trecerea timpului, pentru ca apoi toate acestea, dor, visări, șoapte spuse în intimitate, minunata plutire în mers, senzația de zbor, sentimentul indescriptibil de împlinire, de atașament și părăsire, o îmbrățișare pasionată, să se transforme într-o curgere acum comună, continuă și amplificată de încredere, entuziasm, golire a întregii noastre ființe de sentimentul ascuns al tragicului, contopire pe care o numim fericire... Dar nu puteam să spun nici că eram contrariat. Da, aș fi spus fără vreun sentiment abisal că eu o iubesc și ea nu, și aș fi așteptat liniștit ca totul să-mi treacă și ruptura să vină într-o zi de la sine. Mi se întîmpla chiar să contemplu senin această perspectivă. Dar... Iarăși dar! Era suficient doar să gîndesc acest lucru în prezența ei, ca să tresară cu putere și o suferință acută, însoțită de panică, să i se aștearnă pe chip. „Ce e cu tine, zicea, cu o îngrijorare care nu mai disimula nimic, cu privirea rătăcind fără sprijin în ochii mei, repetînd cu o șoaptă gravă, plină, ca o lovitură de gong: mă auzi, ce e cu tine?!” Și atunci tresăream eu însumi ca trezit dintr-un somn și alungam gîndul despărțirii ca pe o fantasmă...

Într-o zi însă nu-l mai alungai, fiindcă nu mai era în puterea voinței mele...

CAPITOLUL **III**

Eram la mine acasă, pe o vreme atît de urîtă încît nici cele două mari geamuri, care totdeauna îmi aduceau mult aer în odaie, nu mai reușeau să mă facă să simt că pe lume există lumină: ploaia deasă, cerul parcă prăbușit și pierdut în negură sugerau sfîrșitul lumii, care ar fi putut semăna cu această pîclă geologică, reapărută după cine știe cîte milioane de ani de cînd soarele o alungase de pe pămînt. „Vreme infectă, zisei, parcă niciodată iarna nu și-a anunțat astfel sosirea...” „Lasă tu vremea, îmi spuse, nu vremea e de vină că arăți tu așa de independent.”

I-auzi! gîndii. Deci a fi independent e o culpă. Tăcui însă mai departe, căci tonul ei spunea mai mult decît sensul vulnerabil al cuvintelor, iar eu învățasem (sau mă învățase) să n-o judec după cuvinte. Părea totdeauna vulnerabilă. Cum să rezist? „Niciodată, continuă, n-ai fost tu afectat de vremea rea sau bună. Dimpotrivă, prima oară cînd am venit la tine erai fericit că eram udă de ploaie.”

Nu știu de ce mă pufni rîsul. Adevărurile ei erau totdeauna însoțite de un evantai de sugestii, protest infantil (să nu devii brutal și să jignești o fetiță!), reproș voit exagerat și în același timp parcă imediat retras, să nu-ți închipui că chiar îți fac această favoare, dar totuși să știi că ești vinovat... „De ce rîzi?”, zise surîzînd ea însăși cu ironie, a cărei tandrețe întoarsă în interior, spre siguranța de sine că se știa iubită, mă oprea totdeauna să duc cu ea pînă la capăt o discuție mai gravă. De astă dată însă rezistai, rămăsei mai departe țeapăn întins în pat lîngă ea, cu mîinile sub ceafă și cu adevărat tulburat de întunericul care începuse să se lase peste o zi așa de întunecată.

Aprinsei veioza și urmă o tăcere lungă. Nu mă uitai la ea s-o văd cum arată. Voiam să se uite ea la mine și *să mă vadă*. „Ah! strigă deodată cuprinsă de o spaimă practică. Trebuie să fie tîrziu, plec!” Și

sări sprintenă peste mine și începu să se îmbrace. Așa deci! îmi spusei, pleacă, e de acord să ne despărțim, gîndul meu neexprimat n-o mai tulbură, îi e frică însă ca nu cumva să-l formulez, n-ar suporta. Nici nu știam dacă chiar aveam s-o fac, dar mi-era clar că prezența ei nu-mi mai apărea încărcată de vrajă. Așa era, a simțit că vreau să-i spun ceva și, cu toate că sîmbetele și duminicile le petreceam la mine, acum voia să plece. Oare? Da, de-a binelea, își trăsese botinele și acum își căuta mantoul, dacă nu cumva voia s-o opresc. „Stai, zisei, unde vrei să pleci?”, fără să adaug că nu înțelegeam de ce se abătea de la... „Bine, mai stau, zise cu vocea ei voalată și impersonală (cînd voia să-și păstreze deplina ei voință de a decide), dar trebuie să plec!” Nu-i spusei că nu mă anunțase dinainte că voi petrece acest *weekend* singur... Mă ridicai și mă îmbrăcai și eu în tăcere. Bine, gîndii așezîndu-mă în fotoliu în fața ei, nu voia să mai stea, nu voia să mă asculte. Foarte bine! „Vreau să-ți spun ceva”, zisei totuși. „Da, te ascult!”, răspunse ea docilă. Îmi luai capul în mîini. Cum să-i spun? Cu ce să încep? Se adunaseră prea multe și cum aș fi putut să-i vorbesc așa cum stătea, fără să pară, pe picior de plecare? „Cred, zisei, că ar fi bine să ne despărțim!”

Se uită la mine cu chipul, dar nu cu ochii, și îmi spuse fără umbră de îndoială că ceea ce auzise ar fi posibil: „Nu vorbi așa, zise, mîine o să-ți pară rău de ceea ce ai spus!”. Bine, gîndii, o ruptură numai prin cuvinte nu poate fi credibilă. Trebuie făcută în fapt. Dacă pleacă, mă hotărîi, am să încetez s-o mai văd, fără declarații de despărțire, care nu sînt crezute: știa ea mai bine că pe urmă o să regret... „Dar nu asta ai vrut să-mi spui, zise. Nu?” Era clar: mă avea în mînă. Îmi ghicea, fără greș, gîndurile. În curînd, din lipsă de mister, aceste gînduri ale mele or să înceapă s-o plictisească. „De altfel nici nu știu ce vrei să-mi spui, de te porți cu mine așa de brutal”, reluă de astă dată cu o intonație necunoscută, oricum pentru întîia oară fără vreun evantai interior de sugestii contrarii și pline de farmec: direct, sigură pe sine, cu o brutalitate rece pe care tocmai mi-o atribuise. (Deci nu fi tu brutal, ca să fiu eu!) „Am plecat”, zise, și se ridică și o luă spre ușă. Îi privii pașii ei șovăielnici, care ai fi zis că mergeau înapoi (demult nu-i mai avusese: racule! gîndii, zodie bizară, chiar o să pleci?). Așteptai să pună mîna pe clanță și să se întoarcă spre mine... Așa și făcu: „La revedere”, spuse umilă, ca la început cînd intrase, după concediu, în biroul meu

și ieșise cu mapa sub braț, în care ai fi zis că nu ducea hîrtii contabile, ci stranii documente în care erau înscrise cu semne cabalistice rele prevestiri care îi apăsau soarta. Sării și într-o clipă fui lîngă ea și îi desfăcui mîna de pe clanță. Nu se opuse, dar rămase decisă: „Trebuie să plec!”, zise ferindu-se să mă privească. „Nu!”, zisei. „Ba da, te rog să mă lași să plec!” „Nu!”, repetai și îi pusei pe braț mîna pe care mi-o retrăsei în clipa următoare, simțind din ușoara ei tresărire că era, fizic, intangibilă. Se resemnă și începu să se uite pe fereastră. „Te rog să mă lași să plec”, spuse iar și în aceeași clipă două lacrimi mari i se rostogoliră pe obraji. „Nu, răspunsei, nu înțeleg de ce trebuie să pleci, și dacă te las, pleci pentru totdeauna!”

Nu auzea și deodată izbucni în hohote. Își împreună mîinile și se uită la mine în sus cu chipul înecat de neverosimile lacrimi: „Te rog, lasă-mă să plec!”. Era o halucinație? Se repeta o scenă cu Matilda? în care însă nu mie mi se spunea să plec... Dar nu avui timp să-mi viu în fire. Mă ocoli cu o dibăcie de felină și n-o mai văzui. Plecă. Sau, mai bine zis, pieri, fiindcă nu auzii nici pași precipitați și nici uși deschise sau trîntite. Mă întorsei însă imediat pe urmele ei, ieșii pe palierul pustiu, coborîi în goană în stradă să-i văd măcar silueta îndepărtîndu-se. Nu era, dispăruse, ai fi zis că zeii întunericului și ai ceții o răpiseră îndată ce ieșise. Revenii în odaie, stinsei lumina și mă așezai liniștit la geam. Ei, mă întrebai. Ce-ai aflat? E în disproporție mare ceea ce s-a întîmplat cu puținul lucru care ți s-a dezvăluit despre ea. Ce ți s-a dezvăluit? Da, o surpriză, e o fată slabă, nu suportă ceva, dar ce anume? Ceea ce unuia i se pare firesc, pe celălalt îl sperie. Da, foarte tare... Nu e rău, gîndii. Nu s-a terminat rău. Dacă pentru nimic (fiindcă nu-i făcusem chiar nimic, absolut, nici măcar nu-mi descopeream o intenție cît de vagă și obscură de a-i pricinui vreun rău), dacă deci numai pentru atît, că dorisem să nu plece, se îngrozise atît de tare, ce s-ar întîmpla dacă răul s-ar abate cu adevărat pentru o clipă asupra mea? Și nimeni nu e invulnerabil toată viața în fața pornirilor iraționale, a stărilor în care ispita maleficului învinge, a bănuielii că nu sîntem iubiți, că sîntem trădați, înșelați sau pur și simplu duși de nas – cine suportă să fie dus de nas? Nu, nu se terminase rău, dar păcat, îmi spuneam, mi-era așa de dragă, o să-mi fie greu să-mi iau gîndul de la ea. Să-mi iau gîndul! Dar cine mă silea? Nimeni, putea să-mi rămînă dragă chiar dacă s-ar

fi măritat și aș fi întîlnit-o pe stradă cu bărbatul de braț. Nu era nici o îndoială, cum fusese cu mine nu mai putea să fie cu nimeni altul (sau chiar dacă ar fi fost, acel altul nu putea să fie ca mine, deci ca să-i placă, și ea trebuia să fie alta... niciodată un adevăr nu putea fi mai evident!). Și atunci de ce mi-ar păsa? Chiar! Iată, ne despărțiserăm și mă simțeam perfect liniștit și detașat...

CAPITOLUL IV

Ca și cînd n-aș fi știut că nu liniștea și detașarea sînt semnul despărțirii. Ba nu! Ăsta era semnul, astfel se petrecuse cu Nineta și Căprioara. Dar nu cu Matilda! Oricum, adormii cu sentimentul că nu se întîmplase nimic. Da, se speriase de ceva, asemeni copiilor care încep să urle din senin (așa ni se pare nouă!), o să aflu eu, dacă o fi să aflu, dacă nu cumva această reacție nu era chiar semnul că evoluam pe orbite foarte îndepărtate, că ne apropiasem unul de altul o perioadă oarecare de timp pentru ca apoi să ne detașăm pe imensa elipsă pe care fuseserăm proiectați la naștere, pentru a nu ne mai întîlni niciodată.

Bineînțeles că nu se întîmplase nimic! Uitasem că a doua zi după astfel de însingurări din partea mea (e drept că asta fusese cea mai neagră și mai lungă), avea totdeauna acest aer, această expresie de reproș sfios... Că a fost bruscată, ea care... Ei! Ea care, ce?! „Cum, șoptea, așa? Nu mă mai iubești? Am știut eu!...” Și într-adevăr coala cu semne complicate și indescifrabile a acestei iubiri se făcea iarăși albă și sentimentul că ieri nu s-a întîmplat nimic copleșea, în fața unui nou azi, ranchiunele mele, stările de iritare care se acumulaseră, îndoielile adînci care îmi dăduseră tîrcoale.

Intră în biroul meu și se opri lîngă ușă: era, ai fi zis, întruchiparea smeritei lui Dostoievski, dar fără nimic din aversiunea ascunsă și fatală a acelei eroine pentru cămătarul cu care fusese silită să se mărite (eșuase în strădania ei încăpățînată de a-i dovedi fostului ofițer că refuzase să se bată în duel fiindcă era un laș și un ticălos; smerita, care de fapt nu era smerită deloc, se aruncase pe fereastră). Bineînțeles, nici eu nu eram acel cămătar! „E voie?!” îmi șopti ea dintr-o parte, cu aerul că eu aș putea să zic nu (și cu tandra ei ironie că asta n-o să se întîmple decît dacă aș putea să rezist ochilor ei mari și frumoși, glasului ei catifelat și colorat, de o dulce uimire, gurii care în astfel de clipe se

frăgezea și se făcea mai pură decît a unei inocente fetițe) sub imperiul unei intense dorinți ca ființa ei să fie protejată, să fie iubită, să fie lăsată, în voia ei, ea care... Ei, ea care ce? Ce anume din ființa ei putea fi prins și să zici: este!? Chiar nu se întîmplase nimic ieri și în general chiar nu-mi făcuse niciodată nici un rău?... Surîse, ghicindu-mi aceste întrebări și acest surîs șterse ca un suflu de generozitate năvalnică hotărîrea de a mă despărți de ființa aceasta care îmi aștepta, umilă, învăluindu-mă cu privirea, răspunsul de care era sigură. Mă ridicai de la birou și mă apropiai de ea. „Te iubesc!" îi șoptii. „Da?! îmi șopti la rîndul ei. Atunci cere-ți iertare pentru purtarea ta de ieri!"

Ei, aia e! Izbucnii în rîs. „Da, strigai plimbîndu-mă cu pași mari de la un capăt la altul al biroului, foarte vesel, realmente înveselit, bineînțeles că îmi cer, dar nu știu pentru ce, ce dracu, Doamne iartă-mă, ți-am făcut?! Ar fi o mare victorie pentru mine dacă aș afla!" Ea avu de astă dată un surîs interior: „Lasă că știi tu! zise. Ai fost brutal!" Fui gata să-i răspund că oricît s-ar părea de ciudat, brutală a fost ea, nu eu, dar mă întrerupse repede, cu un glas practic și hotărît: „Hai să nu mai vorbim despre asta! Spune mai bine ce facem azi! Ai dreptate, continuă volubilă, e o vreme infectă, mergem la tine și-i spui tu lui nenea ăla de la cîrciumioară să ne aducă totul sus și o sticlă din vinu-acela alb, știi care... Aș putea să beau din el, ăhă, chiar și-o sticlă întreagă, numai eu singură!" Părea încîntată că e în stare de o asemenea ispravă. Mă oprii lîngă ușă, pusei mîna pe clanță să simt din vreme dacă cineva, vreun funcționar, ar vrea să intre și îi spusei: „Bine, acum du-te în biroul tău, te aștept la mine acasă." Dar nu-i deschisei ușa. „Suzy, îi șoptii, te iubesc!" Își apropie chipul de-al meu și îi văzui o expresie gravă, voit rătăcită. Îmi repetă spusele ca și cînd era întîia oară cînd le auzea: „Mă iubești? Victoraș, mă iubești?". „O, tresării auzind din gura ei diminutivul, *te iubesc atît de tare, că vor să sune la salvare!*" „Asta ce mai e?" „Un poet, *acolo* unde-am fost, mi le-a spus înainte de a muri, să i le transmit iubitei lui; ascultă:

Iubito, mă gîndesc la tine
Ca un borfaș la ceasul unui lord
Și se ciocnesc în carnea mea drezine
Și caii au atac de cord!"

„Cum?!! strigă, îndepărtîndu-se de ușă (nu voia să plece!), mai spune o dată” (și se uită vrînd parcă să ia martori niște inși că n-a mai auzit pînă acum o astfel de gravă năzdrăvănie). Lăsai clanța și începui iarăși să mă plimb... „Frumoase versuri, zisei, și abia acum îmi dau seama că nu i-am îndeplinit poetului dorința și n-am căutat-o pe iubita lui să i le transmit.” „De ce?” „Pentru că nu credeam că o să moară și n-am memorat adresa ei pe care el totuși mi-o dăduse... Credeam, pe atunci, că e un farseur, își bătea joc de noi, și numai la iubita lui nu ne era nouă gîndul... Depărtarea și moartea umplu acum de viață, în amintirea mea, caricatura ființei lui... Ascultă iar cum sună...” Și repetai strofa. Ea fluieră și ieșind avu un gest pornind de la tîmplă în aer, spre nedefinit, spre îndoială, admirație? Formidabil, sau... Da, formidabil, sau... Ei?

I se părea că mă descoperă? Mi se părea că nu știe nimic despre mine și vrea să știe...? Eram un necunoscut interesant, în posesia unor astfel de lucruri tragice și fascinante? Niciodată nu renunțase la verdictul ei pe care îl dăduse la prima noastră întîlnire la Braserie: „Știu, domnule Petrini! Totul se știe.”

O vreme gîndisem că avea dreptate: ce să facem cu trecutul cuiva? Într-o iubire, trecutul e o imagine favorabilă pe care o oferim celuilalt spre a-l înșela? E imposibil, vorbind despre noi, să nu mințim? Plecînd de la zero numai trecutul care se creează împreună cu celălalt are valoare. Totuși, gîndisem mai tîrziu, confesiunea ei din prima noastră noapte de dragoste mă apropiase de ea atît de mult, încît fără asta nu știu dacă mi-ar fi fost chiar atunci atît de dragă, și mi-era greu să-mi imaginez cum mi-ar fi putut deveni pe urmă fără acea patetică dezvăluire. Îi părea rău că o făcuse? Voia s-o retragă, ca pe-o greșeală? Posibil, chiar sigur, fiindcă îmi spusese: „Nu știu dacă mîine sau mai tîrziu aș mai putea să-ți povestesc!”. Ar fi trebuit să adauge: nu conta pe impresia pe care o să ți-o fac, fiindcă într-adevăr începusem apoi să mă îndoiesc că ar mai fi aceeași din acea noapte. Începusem s-o bănuiesc că nu fusese total sinceră, cel puțin în rest, ceea ce îmi relatase ea, mai pățise și după ce fusese dată afară din facultate (istoria cu albumul îmi revenea adesea în minte, deși explicațiile ei mi se păruseră absolut sincere). Fata asta ascunde ceva inavuabil, gîndeam, și un fior rece îmi încremenea o clipă în suflet, cînd rămîneam singur. Gîndul impur mă ducea la garajul lui Vintilă și trăiam pentru întîia oară o adîncă

neliniște. Dacă, îmi spuneam, întîmplarea, care nu încetează să joace adesea un rol catastrofic în viața noastră, m-ar face să aflu ceva în acest sens? M-aș putea oare despărți de ea? Și atunci descopeream cît de tare o iubesc, fiindcă nu găseam în forul meu interior un răspuns net: da sau nu? Nu, mă scuturam, e imposibil ca această adorabilă făptură să ascundă... Hotărît, nu, mai sigur e că de fapt nu mă iubește... Sau mă iubește într-un fel atît de ciudat, încît eu nu înțeleg, fiindcă altfel de ce ar trăi cu mine? Și de ce și-ar da atît de total pe față întregul ei arsenal de seducție? Nu cumva se credea urîtă? Nu cumva nu numai prima ei iubire fusese un eșec? Nu tresărise ea cu putere cînd îi spusesem că femeile superioare sînt ocolite de bărbați și ținuse s-o asigur că ea era o femeie obișnuită? Că fusese ocolită și că trăise eșecuri, cum ar fi putut să mi le povestească? Și bineînțeles că nici ale mele n-o interesau...

Astfel mă liniștеam singur, dar apoi alte întrebări apăreau. De ce, de pildă, despre noi înșine (care eram prezentul) se ferea cu atîta dibăcie să vorbească și să se angajeze într-o comunicare mai gravă? Te pomenești că...

Dar iat-o că vine spre mine... Ba nu, m-a văzut și nu vine, aleargă... Și ne îmbrățișam în plină stradă și îi simțeam, lipit de al meu, obrazul dulce, ud de ploaie, și mă îmbăta mirosul părului ei, și îmi părea fierbinte răceala urechilor și freamătul întregii ei ființe... o imensă tăcere voluptuoasă... O pace adîncă îmi inunda sufletul...

CAPITOLUL V

Abia în preajma Anului nou ploile și vîntul se transformară în viscol și orașul fu acoperit de zăpadă. Și ca și cînd dorințele noastre atît de diferite, devenite dorință unică, ar fi putut determina prin unda spiritului condensări fantastice în norii care parcă nu mai voiau să părăsească regiunea noastră, în chiar ajunul Anului nou viscolul încetă și apăru pe cer soarele, parcă rîzînd de noi că îi uitasem existența și strălucirea... Vreți să petreceți, parcă ne spunea, să uitați anul care a trecut... da, iată-mă, eu nu sînt simbolul speranței, sînt chiar speranța, cît timp mergeți pe două picioare și mă vedeți pe bolta albastră, nimic încă nu e pierdut pentru voi... Haide, lăsați zăpada, amînați curățatul, troienele au farmecul lor, dați-i drumul prin magazine, lăsați telefoanele să zbîrnîie, cumpărați vin dacă încă n-ați făcut-o pînă acum, schimbați-vă programul dacă vremea rea v-a făcut apatici și combinațiile voastre au fost aranjate fără entuziasm.

Astfel îmi spusese și Suzy cîteva zile mai înainte: „Pe o vreme ca asta n-am chef de nici un Revelion, îl facem în doi, la tine, unde să mergem?" (îi propusesem Braseria, care de Anul nou se unea cu restaurantul și organizau în ambele săli revelioane la care nu oricine putea obține un loc: mie îmi putea reține o masă domnul Jenică). Dar ea nu-și schimbă starea de spirit, care în ultima vreme era curioasă, devenise foarte tăcută, fără să fie melancolică sau preocupată de ceva, sau cît de cît neliniștită, cum e a oricărui om care tace zile întregi. Nu era apatică și nici neatentă, pur și simplu tăcea, și aș putea spune că o făcea cu mare poftă (dacă mă pot pronunța astfel!), tot așa cum mai înainte îi plăcuse să sporovăiască, și această tăcere era la fel de obstruantă pentru a comunica cu ea... Cred că nu sînt exact afirmînd că nu era preocupată, se vedea că avea un gînd care era prezent în tăceri,

dar impenetrabil. Ai fi zis însă că acest bizar gînd era copilăresc, ca și gesturile. Lua, de pildă, un pahar gol în mînă și mi-l întindea. „Ce să-ți aduc în el? o întrebam. Vrei apă sau vin?" Și vocea mea era puțin ridicată, ca și cînd iubita mea ar fi fost mută, și îi cercetam atent și amuzat chipul, ca să-i descifrez dorința, fiindcă părea și surdă. Făcea cu degetele rășchirate un gest, insistent și nedefinit, în timp ce se răsucea în pat, se întorcea cu spatele la mine și își trăgea pledul pe cap. Îi aduceam apă și o băteam pe umăr. Se ridica în capul oaselor, apuca paharul cu o expresie puerilă de satisfacție, îl bea pe jumătate, parcă foarte grijulie cu setea ei, dar și cu apa, apoi deodată se îndoia și arunca restul pe covor. Dormea încovoiată, și se trezea ca pisica, deschizînd simplu ochii și la fel de simplu readormea. Se schimbase la față, frumoasa ei gură se subțiase și căpătase o vagă culoare vineție. Părea foarte mulțumită că mă învîrteam cu grijă în jurul ei și îi respectam tăcerea.

Într-o zi mă așezai la birou și începui să-mi răsfoiesc hîrtiile. Era mare liniște în odaie în timp ce afară plopii mei adolescenți, lipsiți acum de frunze, se aplecau uneori foarte tare, chinuiți de rafalele vîntului. Îmi simțeam sufletul plin de această liniște și de prezența ei în patul meu. Din cînd în cînd mă întorceam să văd ce face și privirea mi se oprea îndelung pe lucrurile ei, ceasul așezat pe lunga noptieră încărcată cu cărți, cizmele lăsate alături, cu căputele îndoite și cu vîrfurile îndreptate cuminte spre pat, blana întinsă în fotoliu... și gîndeam: „De ce n-ar rămîne această fată la mine pentru totdeauna? E atît de dulce prezența ei! Aș putea lucra chiar dacă ar fi trează și ar roboti ca orice soție în micul ei cuib." La un moment dat simții că mă privea. Mă răsucii și o văzui cum stătea liniștită rezemată în perne și își smulgea gînditoare, cu mișcări încetinite ca și cînd ar fi depănat ceva, fire de păr din creștetul capului (îi descoperisem acest obicei asemănător cu al celor care își rod unghiile). „Ai să rămîi chealã", îi spusesem. „Nu, îmi răspunsese, crește la loc." Înainte de a-l arunca, trecea firul prin dinți și îl crănțănea. Era în astfel de clipe într-o stare de absență, ca să zic așa, lucidă, stare de vid, pe care îl contempla fără gînduri și aș fi zis fără vreun sentiment.

Mă ridicai de la birou și mă așezai lîngă picioarele ei, pe care începui să i le mîngîi. „Te iubesc, Suzy! îi șoptii. Nu e așa, continuai, că te simți bine la mine? Eu n-aș vrea să mai pleci. Rămîi la mine, și

dacă tu vrei, ne căsătorim. Iată, te cer de nevastă!" Mă privi cu intensitate în timp ce, ca și cînd ar fi avut ceva în gură, înghiți și apoi își linse buzele cu vîrful limbii foarte satisfăcută, dar nu de cererea mea în căsătorie, ci parcă de o senzație unică de confort, de un *bien-être* pe care i-l aducea clipa de față, lungimea ei și conștiința că pînă la sfîrșitul vieții era atît de mult timp încît se putea spune că, practic, sîntem de fapt nemuritori: iată ce noapte lungă o să urmeze, și nu e decît una din nenumăratele care vor veni... va trece și iarna asta, va veni primăvara, apoi vara, apoi toamna... ehe! și asta doar într-un an... Își duse mîna la gură și căscă îndelung, într-adevăr cu mare poftă de a se vîrî iar sub pled și să doarmă mai departe. Mă ridicai și izbucnii în hohote: „Eu o cer în căsătorie, zisei, și ea îmi răspunde printr-un imens căscat! Bravo, Suzy, așa ceva n-am mai auzit să i se fi întîmplat vreunui pretendent!"

Dar nu se culcă, se dădu jos din pat cu un gest foarte decis, intră în baie, auzii robinetul șuroind, apoi se întoarse cu șervetul în mînă ștergîndu-se pe față foarte aplicat, cu gesturi grăbite de școlăriță înainte de a pleca la școală, îl aruncă pe aparatul de radio, se vîrî la loc în pat și luă o carte pe care o începuse și se întoarse, ca de obicei în ultima vreme, cu spatele la mine. (Întorsul acesta al lor cu spatele se pare că e universal, cel puțin pe bietul Petrică îl arunca pe cele mai înalte culmi ale indignării neputincioase.) Mă apropiai, stinsei plafoniera și îi aprinsei veioza.

Nu era bolnavă, venea la birou ca de obicei și la întrebarea mea îngrijorată îmi răspunsese printr-o tăcere pe care o făcu elocventă de astă dată cu o mișcare definită a degetelor, de respingere a unei asemenea ipoteze. Totuși, într-o zi refuză să mai ia masa cu mine, adică mă asistă, dar nu ceru nimic. Nu mă alarmai, dar se alarmară părinții, mama ei îmi dădu un telefon. „Ba da, zise ea, e bolnavă..." și ezită să-mi dea lămuriri, dar repetă că să am grijă de ea, s-o protejez, să n-o necăjesc... O să-i treacă... Peste o săptămînă o să văd că o să-i treacă, o să-și revină. Totuși nu slăbi prea tare și cînd îi spusei că ar fi bine s-o duc la un doctor făcu un gest curios cu palma: da, dar nu acum, și apoi unul aproape nedefinit care putea să însemne că să părăsesc acest subiect... pentru moment, o să-mi spună ea cînd. Chiar zise, ieșind foarte firesc din tăcere: „te anunț eu!". Și într-adevăr peste o săptămînă îmi spuse că are puțină treabă undeva, dacă voiam s-o însoțesc...

Era la un spital. Intrarăm într-o sală de așteptare plină numai de fete, multe țărănci tinere, unele chiar în jurul a șaisprezece ani. Suzy plăti la un ghișeu o taxă de 30 de lei și apoi ne așezarăm pe bănci. Nu așteptarăm mult, la un moment dat ieși dintr-o încăpere de alături un tînăr și păros medic (cu favoriți pînă la falcă) și rosti: „Cine e la rînd?", dar o văzu pe Suzy și o chemă: „Poftiți, doamnă Culala! Poftiți și dumneavoastră, mi se adresă, să-i dați puțin curaj." (Într-adevăr, o văzui pe Suzy șovăind cu privirea agățată de cea a medicului, implorîndu-l parcă tocmai pe el, la care venise, să-i alunge spaima.) Intrarăm în cabinet și medicul sparse o fiolă și îi supse conținutul cu o seringă. Cu ea în sus se întoarse spre Suzy și îi spuse să-și dezvelească fesa. „Haide, nu vă speriați de-o înțepătură. Restul, n-o să mai simțiți nimic!" Și se apropie și o împinse cu blîndețe să se așeze cu fața în sus pe canapeaua de piele. Suzy se supuse, aproape pierdută, și medicul o dezveli și mă și mirai că îndată se și îndepărtă, atît de rapid îi înfipsese seringa, sau atît de nedumerit eram încît clipele se comprimaseră pentru percepția mea. „Gata, zise părosul, acum puteți să ieșiți. Dumneavoastră, mi se adresă, doamna mai rămîne un sfert de oră."

Nu chiar un sfert de oră, poate chiar o oră întreagă, atît de lungă mi se păru așteptarea. Fetele, deși nu se cunoșteau între ele, aveau o expresie comună: știau ce se petrece înăuntru (vor intra și ele), și nu se temeau nicidecum. „Te adoarme?", zise una. „Da' de unde!", i se răspunse. „Și nu zaci pe urmă?" „Da' ce, crezi că doctorul e babă, să-ți bage fusul? Îți face o injecție și nu simți nimic..." În sfîrșit ușa se deschise. Suzy ieși. Era, nu palidă, ci albă ca creta. „Cine e la rînd?", întrebă medicul, și o altă fată se ridică și dispăru în cabinet. „Suzy, îi șoptii, ți-e rău?" „Nu, murmură, mi-e foame! Caută un taxi și du-mă la cîrciumioară. Vezi că se găsesc la ieșirea din spital, să tragă aici."

Pînă la cîrciumă n-o mai întrebai nimic (fiindcă înțelesesem) și nici acolo, unde începu să mănînce tot ce putu să i se aducă pînă ce i se pregăti mititei și un mușchi de vacă („să fie mare, zise ea, și multă salată verde"). În schimb, eu nu mîncai nimic. După friptură, mai ceru un mic. „Unul singur?", întrebă cîrciumarul mirat: „Da, numai unul și încă un ardei iute". Îl mîncă foarte aferată și se uita la mine într-un fel care se voia elocvent, asemeni unui copil care s-ar fi lăudat altuia că iată ce mănîncă el și celălalt n-are. „La urmă de tot, îmi explică, se

simte gustul micului!" Și încîntarea ei puerilă mă convinse că era ferm încredințată. Oricum, culorile îi reveniră și îmi spuse în treacăt, după ce bău pe nerăsuflate un pahar întreg de vin roșu, că a făcut o întrerupere de sarcină, care la ea e totdeauna atît de toxică, încît pînă n-o scoate nu poate mînca nimic. „Știi, zise cu o uimire pe care o contemplă ea însăși cu o mare curiozitate, eu n-o să pot să fiu niciodată mamă, sau cel puțin pînă nu se descoperă un medicament care să..."

Așadar părosul o sfîrtecase acolo în cabinet, unde lucra oficial și pe bandă rulantă, în schimbul taxei de 30 de lei. Atît cerea statul pentru a suprima o viață în embrion. „Și fetele acelea, zisei, tot pentru asta veniseră?" „Da." „Așa deci! exclamai indignat. Și probabil că asta se petrece zilnic?!" „Probabil, sau poate o dată pe săptămînă..." „Și țărăncile acelea..." „Da, și țărăncile, zise Suzy. Unele stau la zeci de kilometri de spital, se întorc acasă pe jos..." „Și acasă o iau de la cap", spusei posomorît, descoperind deodată în mine o îngrijorare sumbră în fața speciei care se mutila cu bună-știință și chiar cu veselie (acum mi se părea că toate fetele acelea, așteptînd să le vie rîndul, erau de fapt foarte vesele, deși nu erau). „Bineînțeles că acolo în satul lor o iau de la cap, zise Suzy. Nu costă mult!" „Da, am văzut!... și te pomenești, reluai cu ironie, că sarcina toxică îți ia și graiul?!" „Nu, zise, n-are nici o legătură." „Dar, după cîte știu eu, sarcinile toxice se pot trata. Ai încercat?" „Nu, nici n-avea rost..." „De ce nu mi-ai spus?" (Mai tîrziu am aflat că într-adevăr se putea trata cu șanse de succes, „dacă femeia are o mare dorință de a naște", mi se precizase.)

Îmi amintii de Căprioara: nici ea nu vrusese să păstreze sarcina, decît dacă spintecătorul de dovleci cu care concepuse s-ar fi întors la ea. Iar Matilda mă părăsise în sinea ei chiar îndată ce se asigurase că nu era o femeie stearpă: nu voia să trăiască cu mine. „Sarcina ta toxică e un pretext", îi spusei. „Ai țigări la tine? răspunse Suzy cu o bună-dispoziție de zile mari. Te rog frumos să-mi dai o țigară!" Îi întinsei pachetul, care stătea în buzunarul meu zile întregi, nu fumam decît în scurte și rare clipe; îndată ce trăgeam cîteva fumuri o aruncam, amețeala pe care o simțeam nu-mi făcea nici o plăcere. Îi aprinsei bricheta, și în timp ce își vîra țigara în flacără, îmi apucă mîna, simțindu-i strînsoarea ei dulce și fierbinte. Tulburat, tăcui. Deși proaspătă, imaginea chipului ei alb ca creta, cînd ieșise din cabinetul medicului și mă căutase cu privirea,

mă tulbură adînc, ca la o amintire dureroasă și îndepărtată. Oricît aș fi dorit să ocolesc brutalitatea gîndului că dragostea mea pentru ea nu avea viitor, nu mă putui stăpîni să nu-i spun în clipa aceea chiar acest lucru: „Suzy, ce-ai făcut? Cum ai putut să te lași astfel măcelărită? O, Dumnezeule, șoptii, cine îți spune ție că n-ai omorît, poate, unicul tău copil?"

Dar ea nu se tulbură în prima clipă, și abia după ce se lăsă între noi o tăcere grea țigara îi căzu dintre degete. „Mă scuzi un moment?" zise.

Și se ridică și porni undeva cu pașii ei care mergeau parcă îndărăt (acum mai mult ca oricînd), lăsîndu-mă parcă cu bună-știință să-i contemplu mersul, s-o înțeleg fie și numai dintr-atît, că nici o întrebare n-are rost, că gestul de față, clipa prezentă, sentimentul trăit de ea dăruit mie erau tot ceea ce e mai de preț pe această lume. Restul nu e nerozie, dar nu găsea în ea nici un ecou. „Cum, dar ți-am spus!", zise după ce se întoarse. O contemplasem venind, ca pe o străină. Era voinică, o redescoperisem, bine clădită, imaginea însăși a fertilității, rănită acum de implacabile instrumente care curățiseră cu hotărîre din alcătuirea ei intimă rețeaua fină de sînge matern... „Da, îmi spusese: sarcină toxică." Da, auzisem de astfel de sarcini. Îmi turnai și băui cu sete două pahare de vin, unul după altul. Brusc, devenii vesel. „Ai un șasiu formidabil", îi spusei. Numai o clipă îi trebui ca să înțeleagă. Șasiul era corpul, scheletul ei bine alcătuit. „De ce vorbești așa? se rugă. Te rog, nu-mi vorbi așa!" „De acord, dar aș vrea să știu care șofer pornește la un drum lung cu un șasiu despre care știe că e grav fisurat..." Nu mă puteam stăpîni să nu revin asupra subiectului. „Nu știu ce vrei să spui, zise, dar te rog frumos să te porți bine cu mine."

Ca și cînd pînă atunci nu m-aș fi purtat bine cu ea! Într-adevăr, nu era momentul, dar fusese vreodată? „Nu, zisei, ai rămas însărcinată cu mine și te-ai dus și ai scos copilul. Sarcină toxică. Nu cred în sarcinile toxice! De ce nu mi-ai spus?" „Nu ți-a spus mama?" „Nu! Maică-ta ți-e complice, de ce nu mi-ai spus tu?!" „Pentru că tu niciodată..." „Eu, niciodată, ce?" Luă martori, cu o privire circulară, tot ceea ce se vedea în jur: mesele cu puțini clienți, bîrnele negre ale încăperii, lumina agonizantă a acelui decembrie care se stingea în ferestre, dar nu mărturisi nimic, ca și cînd în cele din urmă ar fi vrut să spună că era zadarnic... „Ei! o îndemnai, te ascult!" „Iubitul meu, îmi spuse cu simplitate, ai văzut

singur că nu puteam să mai mănînc!” „De ce nu mi-ai spus?” „Pentru că știam ce gîndești, iar eu știam că nu se poate!” „Ai încercat!?” „Bineînțeles!” „Trebuie să încerci de fiecare dată, îi spusei îmblînzit, fiindcă natura ta e bună din moment ce prinzi copilul, dar ceva din tine îl respinge, ar putea să fie gîndirea ta, voința inconștientă de a nu dori să naști. Această reacție, adusă în conștiință, poate fi învinsă, fiindcă nu e firesc ca o femeie să rămînă însărcinată și să nu poată reține sarcina. Formula sarcină toxică nu răspunde la întrebarea de unde vine această așa-zisă toxicitate... Bănuiesc că trebuie să fie o reacție imunologică, de respingere, dar foarte nenaturală, și deci remediabilă, fiindcă embrionul nu ți-e străin, e din ființa ta, și n-am auzit de pildă că un om se poate otrăvi (ba am auzit!) cu propriile lui secreții interne.”

Ea rîse sesizînd din zbor cum singur îmi dărîmam toată schelăria argumentației. Rîsei eu însumi. „Suzy, îi spusei cu o seninătate tulbure, de ce nu vrei să te măriți cu mine?” Înțelese că nu va scăpa ca de obicei. Singurul truc pe care îl folosi hotărîndu-se să gîndească împreună cu mine fu să mă facă tot pe mine responsabil de răspunsul pe care îl va da... Rămase cu gura ușor întredeschisă, uitîndu-se în pămînt... Se vedea că face un efort considerabil să exprime exact ceea ce era în ea, fără să mă înșele pe mine și nici pe sine... „Să ne căsătorim, murmură... Cum, pentru toată viața?!!”

Și brusc se uită la mine cu o candoare derutată, să-i confirm eu adevărul sentimentului care o stăpînea. „Nuuu! exclamai sarcastic, cum să fie pentru toată viața? Facem o căsătorie pe termen redus. Îi spunem oficiantului de la starea civilă... Pe cît? o să ne întrebe. Ei! ce zici, Suzy? Un an? cinci?” Atunci ea răspunse cu o obidă căreia nu-i mai rezistai: „...pune, domne, trei ani!” Și ne înjură apoi așa global (învățase de la mine!) „...vă muma în... la toți!”

Nu era prima oară cînd eram expediați astfel, eu și cei pe care îi mai avea ea în cap, nenumiți. Fu efortul cel mai insistent pe care îl făcui să-i captez gîndirea, reușind să aflu ce? Că îi era imposibil să se vadă clar rămînînd toată viața cu mine... Cu mine sau cu oricare altul? Cum puteam să știu cînd cu adevărat nici ea nu știa? Și înțelesei, și din clipa aceea renunțai, se produse adică în obiceiul meu de a gîndi, pornind de la cauză la efect, o deplasare silită... Sufletul acestei fete îmi apărea ca o „corolă de minuni a egoismului”, pe care încercînd s-o

descifrezi, ai fi scos bine la iveală acest egoism, dar ai fi sfărîmat în același timp cu însuși instrumentul cercetării, grosolan prin definiție, și farmecul cu care se învăluia inextricabil. Ce era de preferat? Să insiști în dorința (cum am spus, grosolană prin definiție) de a obține certitudine în iubire și în durata ei, sau să renunți? Cum, pentru toată viața? Chiar? Cu același om?! Hm! adevărat, era neliniștitor, cum să zici da?

CAPITOLUL VI

„Uite, îi spusei deci în ajunul Anului nou, s-a făcut frumos, nu vrei totuși să facem Revelionul la Braserie? Avem masă reținută, am și plătit-o, dar n-are importanță. Domnul Jenică mi-a spus că dacă nu venim, îmi dă banii îndărăt.” „Nu, zise, facem Revelionul la noi.”

Tăcui. La *noi*, adică unde? La părinții ei? De la întreruperea sarcinii nu se mai întorsese acasă, fără să-mi spună însă că rămînea definitiv cu mine. Nu mă bucuram totuși mai puțin, deși aveam o bănuială, sau mai bine zis o explicație. În ziua aceea se simțise bine, mîncase iarăși seara cu același apetit, dormise neîntrerupt pînă a doua zi (îl anunțasem eu pe director de ce lipsea – casiera noastră era bolnavă), o găsii la ora trei și jumătate în pat, căscînd ca de obicei cu mare poftă și... flămîndă, o ghicii după ochi, după privirea insistentă și elocventă cu care mă primi. „Ți-e foame!” zisei. Confirmă cu o bătaie a pleoapelor. (Continua să fie mută, nu total, dar se pare că descoperise farmecul comunicării prin semne și mai ales farmecul tăcerii în doi; numai de-ar ține-o așa și să nu-și mai revie, gîndisem, parcă mi-era mai aproape sufletul ei fără perdeaua de cuvinte pe care o pusese înainte între noi.) „Mergem jos la cîrciumioară, îi spusei, îmbracă-te.” Mă privi fix, fără să clipească. Se întoarse în pat și continuă să se uite la mine în tăcere. Înțelesesem greșit bătaia pleoapelor? Nu-i era foame? Se răsuci și îmi întoarse spatele. „Ești obosită? Nu poți să cobori?” Nu-mi răspunse. „Să-ți aduc ceva din oraș? N-avem nimic în casă!” Tăcere. Nu-i ghiceam gîndul. „Oricum, îi zisei, să-mi răspunzi numai prin tăcere e imposibil să aflu ce dorești, pe lîngă faptul că ar putea să-mi fie greu să acord acestui gen original de a conversa o înaltă semnificație.” Urmă o agitație scurtă de nemulțumire a degetelor. „Bine, zisei, s-o luăm de la cap: ți-e foame, asta e clar!” Confirmă cu o vagă mișcare a capului. „Nu vrei să cobori!” Ea confirmă. „În casă n-avem nimic de mîncare!” Era clar.

„Să-ți aduc ceva din oraș, nu vrei!" Așa era! Mă uitai halucinat la ea și deodată zărind chipul mamei mele pe birou, mă întrebai ce ar fi zis ea dacă m-ar fi surprins în această postură. Nu apucai să-mi răspund, ca un fulger gîndul meu trecu la Suzy, care brusc zvîrli pledul de pe ea, se ridică în capul oaselor, se uită la mine cu o privire rătăcită, apoi își lăsă picioarele în jos și își luă obrajii în palme.

Alarmat sării din fotoliu și mă aplecai lîngă chipul ei: „Ce e cu tine? Ce s-a întîmplat? Te doare ceva?". Se uită la mine, apoi începu să dea din cap în semn de deznădejde, în semn că da, i s-a întîmplat și nu mai e nimic de făcut... „Ei, ce este, dar te rog să vorbești, lasă acuma glumele, te simți rău, să chem un medic?" „Victoraș... Victoraș... murmură ea încercînd deja să se resemneze, vorbindu-mi nu mie, ci parcă ferestrelor, prin care se vedea viscolul chinuind neîncetat vîrfurile celor doi plopi... Victoraș, ne-am procopsit..." Și în clipa cînd contemplă inevitabilul care s-a produs, care nu trebuia să se producă, și acuma ce să-i mai faci decît să cauți în tine însuți compătimire și să încerci să nu te disprețuiești. „A-oleo!", exclamă cu humor. Mă liniștii, dar nu ieșii din uimire. „De ce aoleo? zisei. În ce sens ne-am procopsit?" „Ne-am procopsit, repetă de astă dată mai ferm, dînd mereu din cap. Te iubesc. A-oleo!"

Mă ridicai și începui să dau și eu din cap. Da, ce să zic, a-oleo! O astfel de declarație de dragoste mi-ar fi fost cu neputință să mi-o imaginez vreodată. Era prima oară cînd o făcea. Era însă pentru mine cu atît mai convingătoare cu cît ea o însoțise cu acel văietat popular, care însemna detașare, luciditate, că adică chiar ne-am procopsit... Se ferise cît putuse, ba chiar crezuse pînă mai ieri că încă nu era nimic, putuse chiar să-și întrerupă o sarcină... Și deodată... Deodată ce? I se întîmplase ceva de ieri pînă azi? Ce anume? Dar întrebările acestea mi le pusei ceva mai tîrziu. În clipele acelea mă simțeam fericit, așa cum ni se întîmplă cînd trăim fără veste o imensă eliberare... „De ce rîzi?", zise ea cu acel humor care îmi sugera totdeauna că știe de ce rîd (sau de ce nu rîd sau de ce sînt trist, sau de ce sînt înstrăinat...). „Crezi că n-am de ce rîde? zisei. Cînd m-am îndrăgostit eu de tine și tu știai și ți s-a părut firesc să sufăr pentru tine, nici prin cap nu ți-a trecut să mă compătimești, și acuma..." „Ia lasă tu teoriile, mă întrerupse cu brutalitatea ei catifelată, du-te jos la cîrciumioară și spune-i lui nenea ăla să

ne-aducă aici fripturile și ce mai au ei acolo bun...” „Te simți obosită?” „Da, te rog frumos! Scuză-mă!” „Să nu se răcească pe viscolul ăsta pînă urcă.” „Nu-i învăța tu pe ei cum să facă, își cunosc meseria...”

Frații Berea (așa îi chema pe cei doi mici cîrciumari), cînd auziră, imediat se puseră în mișcare, ba chiar s-ar fi putut spune că tocmai astfel de comenzi le lipseau ca să li se confirme menirea lor pe această lume. „Da, da, dom’ profesor, avem ficăței de pasăre, sau un ficat de gîscă (la grătar!) o minune, măduvioare, ceva proaspăt: fudulii (*des choses si précieuses*)[1], momițe cu țelină, extraordinar...” Se citea pe fața mea că n-aș fi fost în stare să frînez ceea ce insinua această exuberanță: că adică tipul care venise de-atîtea ori în această cîrciumă nu arătase niciodată atît de sigur de sine? Să-l servim deci cu ce avem mai bun, să arătăm că nici noi nu sîntem simpli cîrciumari, știm și ceva franțuzește, dacă nu cumva sîntem băieți de familie bună, siliți de împrejurări să... Nici nu mai așteptară să le răspund ce anume doream să aleg dintre atîtea lucruri atît de prețioase.

Le aduse un băiat pe o tavă mare în vase acoperite, băgate în alte vase... „Mmm!”, făcu Suzy, cînd văzu țelina, gogonelele, morcovii murați, pepenele roșu, tot murat, în care își înfipse dinții înainte de orice... În lipsa mea își făcuse părul cozi. Se voia iarăși fată, după ce în mod deliberat refuzase să fie mamă? Ca o fantasmă trecu pe lîngă mine acest gînd, în timp ce parcă n-aș fi zis că mînca din tot ceea ce îi etalasem pe pat, ci păștea ca o vițică: de ici, din ficatul de gîscă, de colo, din macaroanele groase (măduvioarele), de dincoace, mușcînd din păstăile lungi, pe care le sugea îndelung... Avu apoi o atenție la pîndă, după ce termină. Frumoșii ei ochi rămăseseră nemișcați într-o parte: „...Și acum, zise, vă...”. Și ne înjură iar pe toți, de astă dată cu blîndețe și ranchiună și își împinse picioarele răsturnînd totul pe jos și se refugie repede sub pled, pe care îl trase peste cap... „Hei strigai, ce faci, acum se bea un pahar de vin!” Îmi părea rău, aș zice, că nu avea ca mine, în clipa aceea, dorința de a goli în întregime o sticlă de vin, chiar mă miram că după atîtea bunătăți... O golii singur și amețiii...

Se trezi după două ore și începu să se uite prin odaie ca și cînd n-ar fi știut unde se află. Apoi deodată își dădu seama, descoperi unde se afla acel lucru neliniștitor; dădu pledul la o parte, își duse palmele

[1] lucruri atît de prețioase *(fr.) (n. r.)*

sub pîntec și încremeni astfel la pîndă: da, acolo era! Dar se liniști: „Tu ai mîncat?”, zise. „Da!” „Toarnă-mi un pahar, te rog frumos.” Dar nu putu să-l bea, își mușcă buzele, puse paharul pe noptieră și se zvîrcoli, se făcu covrig. În clipa următoare însă se dezdoi și pe chip îi apăru o expresie de chin pe care îl suporta încă în tăcere, cu încrederea pe care o avem totdeauna că o suferință atît de brutală și neașteptată nu va dura și nu va fi mai mare decît atît. Mă așezai lîngă ea și îi ștersei fruntea plină de broboane mari de sudoare. „Victoraș, zise, nu sînt fricoasă, dar am dureri înspăimîntătoare.” „Ce ți se întîmplă?” „Sarcina, zise, imbecilul ăla păros nu știu ce mi-a făcut, dar cred că o să mor!” Spusese aceste cuvinte parcă ar fi avut o revelație: astfel, deci, se moare?

Se agăță cu amîndouă mîinile de marginea de fier a somierei și începu să geamă în timp ce acum și gîtul și pieptul și subsuorile i se umpluseră de transpirație rece. „Victoraș, iartă-mă, mai bine aș fi născut, n-aș fi suferit mai mult... sînt pedepsită...” Gura i se învinețise, sdrobită de mușcătura dinților, iar degetele i se albiseră încleștate de pat. Ce putea să aibă? mă întrebai. Desigur, fusese rănită, putea să aibă o inflamație, chiar o infecție... Într-adevăr, viața îi era în pericol. „Ai numărul de telefon al acelui medic?”, o întrebai. „Da, zise, caută în poșetă agenda mea, doctorul Mazăre.” „Și un medic mai de Doamne-ajută n-ai găsit, decît pe acest doctor Fasole? spusei posomorît. Bineînțeles, pentru 30 de lei, pe care nici măcar nu-i ia el...” „I-am dat cinci sute, zise, și nu l-am ales la întîmplare!”

Ieșii și mă întorsei cu telefonul. Îl vîrîi în priză și făcui numărul. Medicul era acasă și îi relatai că domnișoara Culala, operată ieri, are dureri mari. „Are hemoragie?”, mă întrebă el cu calmul clinicianului care știe ce poate fi mai rău. „Nu, adică nu știu...” „Dați-mi-o la telefon.” Ridicai aparatul de pe birou și îi întinsei iubitei mele receptorul. „Nu, zise ea, gîfîind, n-am hemoragie, dar mă simt ca înjunghiată... Bine, vă aștept...” Și îi dădu medicului adresa.

Care se scuză cînd veni abia după două ore, „din pricina vremii n-am putut găsi un taxi... Am venit pe jos... V-am spus să veniți cu penicilină, acum n-ați mai fi avut aceste neplăceri... Pentru 30 de lei spitalul nu ne dă și penicilină...” „N-am găsit”, zise ea fără convingere. „Nici n-ați căutat! Eu cum am găsit chiar acum în prima farmacie în care am intrat?...” „M-am ghidat după faptul că...”, începu Suzy, dar nu

mai spuse după ce anume se ghidase, dar eu înțelesei: nu era la prima întrerupere de sarcină și totdeauna totul trecuse cu bine. „Nu vă speriați, zise el pregătindu-și seringa, se aranjează... Dacă n-ați avut pînă acum hemoragie (și nici atunci să nu intrați în panică, îmi telefonați) s-ar putea ca o zi sau două să mai aveți ceva dureri, care însă or să treacă”, mai spuse el după ce îi făcu injecția.

Ceva dureri era însă un fel de a vorbi, le avu, la fel de rele ca la început, toată noaptea. A doua zi însă îi trecură cu totul. Ea rămase însă mai departe la mine și nu știam dacă din pricina stării ei, sau fiindcă... Bineînțeles că nu încercai s-o determin să-mi confirme ceea ce îi scăpase în timpul durerilor, că mai bine ar fi născut, n-ar fi suferit mai mult... Știam dinainte! Mă bucuram că nu toxicitatea sarcinii o determinase să se ducă la medic, că adică „șasiul” ei era fertil, chiar dacă nu într-un fel prea normal... Că nu voise *cu mine*, asta mi se părea neînsemnat... Nu voise *deocamdată*...

CAPITOLUL VII

„Bine, zisei, îl facem *la noi*, și ca să fiu sincer, îmi pare bine că nu te-apucă și pe tine, ca pe toată lumea, o mare excitație în preajma Revelionului. Bine, o să am eu totuși grijă să nu ne rămînă în amintire, ca o decepție, primul nostru Revelion.” „Ei da! zise. Ca și cînd asta s-ar putea aranja dinainte! O decepție reușită e mai bună decît o petrecere simulată. Îți trebuie multă vreme ca s-o uiți!” „Ai dreptate, zisei, ce-ar fi să ajunăm?” Ea nu rîse. „Și ce, crezi c-ar fi rău?” Dar avea un glas senin, o stare de spirit echilibrată, retrasă în sine, era adevărat, dar fără nimic împotriva cuiva sau a mea. O mare curiozitate, mai intensă ca oricînd, mă încerca: să vedem, ce-o să facă Suzy de Revelion, într-adevăr o să ajuneze? Chiar?

Aveam, cum se zice, retragerea acoperită: frații Berea, adică ei doi, cu familiile și rubedeniile lor, făceau Revelionul în propria lor cîrciumioară, bineînțeles cu obloanele trase. „Dacă doriți, dom’ profesor, poftiți cu doamna, sînteți invitații noștri, o să ne facă plăcere”, îmi spuseseră la o întrebare de-a mea, dacă închideau de ajunul Anului nou. „Pesemne e mai comod...” „Nu e vorba că ar fi mai comod, dom’ profesor, dar cum să petreci și să te distrezi într-o odaie de patru pe trei?” „Cum, doar atîta aveți?!” „Da, aveți dreptate, am avut noi casele noastre de la părinți, dar într-una s-a făcut acum un dispensar pentru copii și în alta s-a instalat un post de miliție. Nici măcar mobila n-am putut să ne-o recuperăm: s-au naționalizat așa cum erau, cu veselă cu tot. Era necesar, adăugă unul din ei fără ironie, într-a mea s-au instalat paturi suprapuse și au fost aduși la început ucenici care au folosit-o, vesela adică, farfurii de Limoges, pînă au spart-o complet, și li s-au adus pe urmă farfurii de tablă, rezistente, strigă el de astă dată cu humor, puteau să-și dea și în cap cu ele, țineau la tăvăleală...” „Și mobila?”, îl întrebasem. „Mobila nu conta, nu era de valoare, urma să ne comandăm,

bine că nu ne-am grăbit... În casa părintească s-au instalat niște fete, studente de-ale dumneavoastră, cînd le-au scos după cîțiva ani să le bage într-un cămin nou construit a fost un tărăboi, nu voiau să plece, fete, fete, dar au adus colegi și au distrus tot ce se putea vinde, clanțele de la uși (erau frumoase, de!), feroneria de la ferestre, galeriile din lemn de nuc, ha, ha, ba chiar și uși întregi, au fost scoase din țîțîni și au fost declarate inexistente, cică «n-au fost de la început». Pe dosul celor de la șifoniere sau ale dulapurilor în perete își înscriseseră fetele programul de la cursuri, cu creion chimic, pe furnirul alb de paltin. Luni: de la opt la zece, economie politică și marxism, marți, de la cinci la opt, teoria literaturii, miercuri, teoria chibritului... Știu asta de la bătrînul, care a fost chemat să spună el ce stricăciuni s-au mai făcut, să se dreagă casa și grădina din jur, cu havuzul astupat, cu dependințele de vară în paragină, pline de murdării. S-a reparat tot, a stat acolo o vreme un ștab, unul Mircea, pe urmă ăsta a plecat și în locul lui s-a instalat Miliția, care ăștia au schimbat-o după necesități: dependințele le-au transformat în camere obscure, pentru amprente digitale și alte fotografii, beciul în *beci*, și la poartă au construit și ei o chichineață cu ghișeu, pe unde scotea capul un milițian, dacă voiai să intri să-ți schimbi buletinul sau să dai cine știe ce declarație... Ni s-a repartizat și nouă cîte-o odaie, vă ajunge, zice, sînteți necăsătoriți, dar pe urmă ne-am căsătorit, avem și copii, dar tot în ele am rămas... Așa că, vedeți, de-aia ne-am hotărît să facem Revelionul aici... poftiți și dumneavoastră, dom' profesor, sîntem vecini, nu? Cum să nu, cu plăcere", mai adăugă el puțin absent și cu un entuziasm mai moderat ca și cînd eu aș fi cerut să viu, nu ei m-ar fi invitat...

„Oricum, zise Suzy, trebuie să trecem și pe la ai mei. Trecem acuma, luăm masa împreună, ciocnim un pahar și pe urmă ne întoarcem acasă." *Acasă* deci, tresării, casa mea o consideră așadar și a ei. „Și n-or să se supere că îi lași singuri diseară?" „Nu, nu vor fi singuri, zise Suzy, ba chiar s-ar putea supăra că n-o să petrecem Revelionul cu cei de vîrsta noastră, dacă rămînem cu ei... I-am putea jena cu lipsa mea de chef, dacă s-ar întîmpla ca lipsa mea de apetit să persiste. Pe tine n-o să te deranjeze, nu-i așa, iubitul meu?!" Și îmi aruncă o privire pe sub gulerul blănii și un surîs de un farmec ucigător, în timp ce pleoapele ei mari bătură cu o veselă viclenie, aluzie nedefinită la tot ceea ce

gîndeam și simțeam eu; cum adică să mă deranjeze pe mine vreodată orice-ar veni de la ea?

Ieșiserăm de la birou mai devreme, ca toată lumea. Soarele strălucea orbitor peste bulevardele înzăpezite, care forfoteau de oameni. Era o binefacere că nu mai treceau pe ele în viteză, zăngănind din toată fierăria lor, grelele camioane. Ici, colo doar se vedeau oprite în fața magazinelor alimentare dube mai mici din care se descărcau cîrnați, jumătăți roșii de porci, lăzi cu băuturi, specialități de vită, ficat, fructe, portocale, mandarine, banane... Alături, pe patru rînduri, cozi lungi în așteptare. „Stăm și noi?", zisei. „Ce vrei să luăm?" „Fructe! zisei. Banane! Dacă o fi să ne treacă cheful de a mai ajuna, cu niște vin și banane ne descurcăm." „Bine, hai să stăm! Dar să alegem o coadă mai mică."

Nu găsirăm! Ne întoarserăm înapoi la primul magazin unde însă între timp coada sporise. Suzy se așeză fără ezitări. O expresie ciudată i se așternu pe chip, care, însă, observai, nu era numai a ei. Dacă omul este, cel mai adesea, în manifestările lui, expresia trufiei, la o coadă lungă se poate spune că este întruchiparea însăși a răbdării și supunerii. Nici măcar nu mai gîndește, îți face impresia că totul se retrage în ființa lui și nu mai rămîne decît așteptarea, pînda, să vadă dacă se înaintează, dacă individul acela cu căciulă, din față, care stă ca un imbecil de o jumătate de oră și nu se mișcă deloc, o să se decidă în sfîrșit să facă un pas, sau baba aceea care nu se mai clintește de lîngă cîntar și tot încarcă (o să ia toate fructele în imensele ei sacoșe!) o să termine vreodată și o să se care în cele din urmă? În acest timp vînzătorii mai dispar, ba unul, ba altul, chemați înăuntru nu se știe de cine și nu se întorc chiar cu una, cu două... „Nu sîntem un popor rău guvernabil", îi spusei iubitei mele la ureche după vreun ceas de așteptare, timp în care tăcuserăm amîndoi, prinși de tăcerea tuturor. Ea se uită la mine cu o expresie în care răbdarea se decolorase și drept răspuns se sgribuli. „Ți-e frig, zisei, hai să renunțăm!" „Nu, zise, de ce să renunțăm, după ce am așteptat atîta!?" Avea dreptate: totdeauna ne reține regretul timpului pierdut. „Ai putea să răcești, insistai, și la urma urmei nu e nevoie să stăm amîndoi la coadă, du-te acasă și viu și eu pe urmă." „Bine, zise și deschise poșeta și scoase din ea o părere de plasă (pe care toate femeile aveau grijă s-o poarte cu ele împreună cu rujul, pudriera și creionul, nu se știe unde „se dă" ceva și erau totdeauna pregătite).

Să știi că se întinde, nu te uita la ea că e așa minusculă, adăugă. Și e foarte rezistentă, ține și trei kilograme!" „Nu mai spune", zisei, și abia atunci se trezi, înțelese că nu amorțisem, că o iubeam și că așteptarea nu mă îndobitocise; rîse discret, hi, hi, „te sărut, îmi șopti, te aștept la mama, nu întîrzia mult..."

„Auzi ce mi-a spus Victor cînd stam la coadă, că nu sîntem un popor rău guvernabil", zise Suzy la masă, adresîndu-se, desigur, tatălui ei, fiindcă doamna Culala, ca orice soție de modă veche, avea interesul tocit pentru discuțiile zise de idei și nu se înviora decît cînd era vorba de mici întîmplări din universul ei casnic, în general legat de bucătărie (cum i-a reușit, sau nu i-a reușit, un anumit fel de mîncare sau prăjitură, fiindcă a avut, sau n-a avut, cutare condiment, sau a uitat că trebuia întîi să treacă zarzavaturile prin sită, sau să bată întîi foarte insistent albușul și abia după aceea să adauge gălbenușul). „Și ce e cu asta?", zise domnul Culala. „Cum?! făcu Suzy. Păi îmi spunea chestia asta la ureche! În prima clipă am crezut că îmi face o declarație." „Aveai nevoie?", zise domnul Culala fără mirare. „Aveam, începusem să îngheț." „ Nu e așa frig afară!", se miră el știind totuși că... „Chiar și cînd nu e frig, tot îngheți, stînd ore întregi nemișcat..." zise doamna Culala ghicindu-i comodul gînd de bărbat pe care soția îl scutea de cozi. „Numai la asta nu-mi era mie gîndul, dacă sîntem sau nu sîntem rău guvernabili", reluă Suzy uitîndu-se la mine dintr-o parte („totuși am simțit că mă iubești, parcă îmi spunea, dar în loc să mi-o spui ți-ai permis să te gîndești la altceva: crezi că ți-ai cîștigat acest drept, să mă iubești și să nu mi-o mai spui?"). Domnul Culala mă apără: „Nu există grad de inteligență la femei cînd e vorba să-l împiedice pe un bărbat să gîndească". „Zău!" făcu Suzy. „Da, afirmă hotărît domnul Culala, și dacă vreuna reușește să-l împiedice începe să-l admire pe un altul, care a rezistat." Suzy rîse; așa ceva! „Dar dacă ne gîndim că la ora actuală nu lipsa alimentelor sau obiectelor stă la originea cozilor, aș zice că sîntem un popor prea ușor guvernabil. Înainte, continuă domnul Culala, cînd intrai într-un magazin, erai, cel puțin cîteva minute, singurul cumpărător. Acum stai la coadă și la pantofi, cu toate că producția de pantofi e mai mare ca în vechiul regim. Nimeni nu se gîndește că a cumpăra ceva este, pentru orice om, un eveniment, oricum pentru cei cu pungile mici, o mare plăcere. Acum a devenit doar o necesitate, trebuie să

cumperi, n-ai încotro, dar parcă ți se face silă să vezi iar mutra unui vînzător care își iese repede din pepeni dacă îi ceri să mai vezi și alte modele: are dreptate, cred că visează și el noaptea mutrele iritate ale clienților, prea numeroși și pretențioși ca să-l determine să mai fie și agreabil și serviabil...”

Nu eram atent la el, ci la fiica lui: nu stătea drept la masă, ci cu genunchii întorși spre mine. Îmi amintii cum la început vrusesem să verific dacă făcea la fel cu oricine îi era familiar. Uitasem acest gînd, dar acum eram sigur că nu, și nu mă putui stăpîni și îi mîngîiai ușor frumoasa ei tîmplă, în timp ce îi răspundeam domnului Culala. „Aveți dreptate, nu ne dăm seama că viața noastră tinde să se sărăcească de astfel de evenimente, care nu sînt deloc atît de neînsemnate, cum par la prima vedere, și cum cred unii. De pildă această invenție, radioul, făcut să ne transmită știri, muzică și alte lucruri agreabile. Dar ce înseamnă o știre? Oricum nu ceva care știm deja, sau presupunem. Știu, sau presupun că peste tot se muncește. Or, știrile pe care le auzim la radio le știm sau le presupunem: că la țară oamenii se pregătesc să însămînțeze sau să culeagă recolta, că la furnalul cutare norma a fost (sau n-a fost!) depășită, și așa mai departe. Cine ascultă toate astea? Sau că în lume au loc tot felul de cutremure, inundații, avalanșe, secetă, uragane... Dar, adaugă reporterul (am auzit eu însumi chestia asta), cică la Praga liliacul a înflorit a doua oară.” „Bineînțeles, zise domnul Culala, la noi e o liniște de paradis, unui regim drept, pînă și natura îi face ochi dulci.” „N-aveți dreptate, îl întrerupse doamna Culala, uite, la radio Erevan se transmit totdeauna lucruri interesante!” „Da, mamă, zise Suzy, ia spune-ne tu ultima!” „Cică s-a pus o întrebare: e adevărat că în comunism fiecare om o să aibă avionul lui? Răspuns: e adevărat! Întrebare: și ce-o să facă cu el? Răspuns: cum, de pildă, află că se dă brînză la Kamciatka, se urcă repede în avion și zboară acolo!”

Nu rîse nimeni. Eu pentru că eram încă tulburat de reacția ei (cînd o mîngîiasem își întorsese chipul spre mine și mă învăluise cu o privire lungă, tăcută, supusă și gravă pe care nu i-o cunoșteam), domnul Culala pentru că era un ardelean serios care reacționa greu la o anecdotă. „Vedeți, reflectă el după un timp, în comerț expresia *se dă*, dacă ar analiza-o un marxist, ar descoperi cu ajutorul ei o gravă anomalie: nu *se vinde* ci *se dă* (se dă brînză la Kamciatka!). În ce situație

se află atunci cumpărătorul? De cerșetor, nu? din moment ce nu i se vinde, ci i se dă! Asta înseamnă că oricînd se poate să *nu i se mai dea*. Tu mi-ai spus, se adresă el soției, că la o coadă a izbucnit un scandal și vînzătoarea (era o vînzătoare după cîte mi-aduc aminte) a spus: *face rău că v-aduce!* Iată, după ea, comerțul se amestecă cu morala (face bine, face rău), dar mai ales se identifică total cu puterea, care poate decide după caz dacă să se aducă sau să nu se aducă. Or, după cîte știu eu, *interesul* de a se vinde mărfuri n-a dispărut în socialism, pentru simplul fapt că activitatea oamenilor în producție ar deveni fără sens. De fapt pentru cine producem dacă nu pentru noi înșine? Atunci ce caută în acest proces cuvintele *se dă*?"

Domnul Culala era vizibil indignat. Dar fiica lui rîse: „Tată, cuvintele acestea sînt o născocire a oamenilor, așa gîndesc ei, dar nu reiese de-aici că tot așa gîndesc și șefii comerțului". „Tot ce gîndesc oamenii reflectă o realitate", zise domnul Culala mai puțin indignat. „Da, admise Suzy, sigur că reflectă o realitate, dar nu pe-aceea argumentată de tine." „Dar care?" „Ei, asta nu știu!", dădu ea din umeri și parcă mă luă pe mine drept dovadă, își înfipse mîna în umărul meu și începu să mi-l strîngă prin dulci spasme, ca și cînd ar fi vrut să-mi sugereze o semnificație. Înțelesei: să nu-i mai răspund tatălui ei, să schimb subiectul. „Spuneți-mi, îl întrebai, dacă vi s-ar încredința astăzi o mică fabrică ați mai putea s-o conduceți?" (Eram chiar curios să aflu.) „Cred că nu, răspunse domnul Culala, și pot să spun și de ce: pentru că nu mi s-ar da voie să am liberă inițiativă, într-o economie atît de centralizată." Suzy îmi strînse iar umărul și atunci mă uitai la ea și îmi dădui seama că nu asta voia: se lipi de mine și începu să-mi mîngîie ceafa. „Ești obosită, ți-e somn! zisei ca să maschez acest abandon al ei care îmi strecura în inimă o intensă bucurie. Mergem?" „Da", zise, dar nu se grăbi să se ridice, ar fi vrut parcă să adoarmă acolo, în fața părinților, cu capul pe umărul meu. „Credeți atunci, zisei, că experiența iugoslavă se află pe un drum mai bun?" „Nu, mai rău, zise domnul Culala. O economie ori e liberă total, ori e centralizată. Mai degrabă cred că autoconducerea ar folosi într-o economie capitalistă, unde ar micșora în bine, pentru producție, voința negativă a patronului. Un patron slab ar putea, astfel, prin participarea salariaților la treburile întreprinderii, să evite de pildă falimentul, care nu-l amenință numai pe el, ci și pe salariați, care

devin șomeri. Cointeresarea e o forță care încă nu și-a spus cuvîntul." „Bine, și atunci de ce nu s-ar potrivi și economiei socialiste?" „Pentru că nu poți avea o economie liberă sau liberală într-un stat centralizat." „Nu înțeleg!", zisei. „Să vă dau un exemplu", zise domnul Culala turnînd în pahare.

Ciocnirăm. Doamna Culala ne ură, mie și fetei ei, numai bine și realizarea tuturor dorințelor în noul an, Suzy să reintre la facultate, domnul Petrini să se întoarcă și el acolo ca profesor și soțului ei sănătate și să intre și el într-un serviciu. „Degeaba zice el că nu, dar dacă i s-ar încredința nu o uzină, ci chiar un simplu magazin, ce bine i-ar părea! Să știți că e la curent cu totul și suferă și el că stă și nu face nimic..." Doamna Culala se amețise puțin de paharul băut înainte de aceste urări și divulga acum, despre soțul ei, cum divulgase în prima mea vizită despre Suzy, secrete pe care nu le putea păstra numai pentru ea. Iar eu îi urai să rămînă mereu veselă și optimistă, în timp ce mama și fiica se îmbrățișau și se sărutau. Pentru domnul Culala nu găsii nici o urare, dar nici el pentru mine. Așteptam amîndoi să se termine efuziunile femeilor și să continuăm discuția. Ciocnirăm totuși a doua oară, și înainte de a goli paharele ne adresarăm un sobru „la mulți ani". „Mai jos, spre Sibiu, continuă el, crescătorii de vite din satele muntoase nesocializate au oferit statului, oficial, spre vînzare, de nu știu cîte ori mai multe vite decît ceea ce se contractase. La început toată lumea era încîntată, dar pe urmă, ia stai! Ce e asta? Ce e cu casele astea noi și somptuoase, ce e cu țăranii ăștia care își cumpără automobile și au sute de mii de lei la C. E. C.? Asta e o inegalitate socială, o sfidare, un cumul de capital. *Nu!* Chestia asta trebuie să înceteze! Bine, nu, dar ce să le facem? Ce să le facem altceva decît să le interzicem să mai crească atîtea vite. Ceea ce s-a și făcut! Li s-a interzis. În timp ce producția de carne e la ordinea zilei, într-o Europă care a descoperit că nu carnea de porc sau de pasăre e cea mai gustoasă, ci cea de vită, *steak*-ul, mușchiul la grătar... Poate nu știi că înainte de război carnea de porc era mai scumpă la piață decît carnea de vită... Care ar fi situația unei uzine dacă transferăm cazul în industrie? Fie datorită unor condiții mai bune, fie mai ales datorită calității oamenilor (oamenii nu sînt toți și mai ales peste tot la fel!), cutare întreprindere cîștigă mai mult decît altele de același profil, și atunci ce faci? Le lași cîștigurile? Nu ar apărea

grave perturbări în psihologia salariaților, plecări, părăsiri ale locului de muncă, o fluctuație nesănătoasă a forței de muncă în sectoare chiar vitale?... Nu, e mai bine cum e acum, cînd poți acoperi cu realizările dintr-un sector pierderile din altul, unde statul centralizat nu e interesat să dea cineva faliment. Nu știu cum se descurcă sîrbii, n-am datele necesare să-mi dau seama ce înseamnă la ei, practic, autogestiunea. Am auzit, de pildă, că o firmă contractează să cumpere, să zicem, cupru, sau altceva, de undeva, de pe o piață străină, unde plătește cu valută forte, în timp ce o altă firmă din țară are aceeași materie primă în stoc, la un preț plătibil în monedă națională. Nu văd aici unde ar fi cîștigul! Ce iei pe mere dai pe pere. Cel puțin la noi apare acest avantaj, care e foarte sigur, și ne dă un sentiment de stabilitate absolut incontestabil: merge sau nu merge uzina, avem salariul asigurat. Crește sau nu crește productivitatea muncii, noi, șefii, ne încasăm primele noastre regulat...” „Glumiți”, zisei. (Toate acestea nu mă pasionau cîtuși de puțin, deși eu îl incitasem pe domnul Culala să-și expună teoriile despre comerț și economie, care nu puteau fi decît amuzante și ușor ridicole, ca ale oricărui ins care privește fenomenele neimplicat în ele ca să le descopere cu adevărat legea care le guverna; fusese patron și presupuneam că alt subiect de discuție ar fi fost pentru el plicticos.) „Nu glumesc deloc! exclamă însă domnul Culala cu o ironie împrăștiată. Nici el nu știa dacă era cazul să-și adîncească sau nu ironia. Un salariu sigur și niște prime nemeritate nu sînt ele niște stimulente asemănătoare cu avantajele autoconducerii? continuă el. Hai bă, zice românul, care în general e un om cu simțul datoriei, în sensul că îi displace să rămînă dator, are, în acest sens, o veche noblețe, puneți mîna și munciți, că de-aia vă plătește statul. Și muncesc, ba chiar, în momente grele, fac acte de eroism la care numai conștiința îi obligă. Popor admirabil și, cum bine ai spus dumneata, ușor de guvernat... Ne încurcă regățenii, exclamă deodată domnul Culala dîndu-se pe spate, forțînd la limită echilibrul dintre el și scaun, picior peste picior, și cu o privire dură de șef ardelean care nu știe de glumă. Dădu paharul pe gît. Cum a putut un cărturar așa de mare ca Iorga să spună că vrem Ardealul fără ardeleni!?” „Nu cred să fi spus Iorga un astfel de lucru! Poate altcineva!” zisei. „Tată, murmură Suzy somnolentă, cu capul pe umărul meu, asta e o istorie veche!” „Nu atît de veche, ne-au lăsat pînă acum cîțiva ani pe seama

ungurilor, au creat chiar o regiune «Mureș-autonomă maghiară». Aici, unde e leagănul românismului... Ne-au adus moldoveni... ne murdăresc parcurile, își fac nevoile pe lîngă zidurile Bisericii negre, veche zidire care...” „Da, tată, îl întrerupse Suzy, și tu nu știi cine e Eminescu, care era moldovean și a mers pe jos prin Ardealul nostru, ca un sfînt pe un pămînt minunat. De ce nu recunoști că n-ai citit niciodată un vers de-al lui?” „Mie îmi place Goga...” „Da, ție îți place Goga, de ce m-ați dus de lîngă boi, de ce m-ați dus de-acasă, deși ești la a treia generație care a părăsit boul, tot la coarnele lui te gîndești, ca la o zeitate, boul Apis, și cucuruzul, în care n-ai intrat niciodată, hai, tată, pa, te sărut, eu am plecat”, zise ea obidită, și se ridică și își îmbrățișă iar mama, parcă ostentativ, adică ea, mama, n-avea idei (și în general ce bine e să nu ai idei), dar îl îmbrățișă și pe el, *pauvre papa*, care ținea atît de mult la Ardealul lui, încît... Eeee! Nimeni nu se gîndea că e și ea o fetiță care... ei da! se simțea fericită și atît tatălui, cît și iubitului ei le ardea să...

CAPITOLUL VIII

Aș fi zis că pica de somn și luarăm un taxi. Dar acasă își reveni și mai ales reveni la tăcerile ei care se pare că după întreruperea sarcinii îi intraseră în fire, alungînd cu totul pe vorbăreața dinainte. Se dezbrăcă și se aruncă în pat cu o săritură elastică (rămînînd chiar o clipă în patru labe, și cu capul în jos) savurînd parcă bucuria jocului pur al unei căprițe, care nu cunoștea vidul sufletesc al oamenilor, clipa lipsită de sens, pe care trebuie s-o alunge cu plăceri grosolane, împerecheri în afara sorocului sau băutură și mîncare dincolo de sațietate. Continuă jocul dispărînd precipitat sub pled și sugerîndu-mi cu o privire de interdicție să nu cumva să mă apropii de ea. Apoi întinse mîna și dădu drumul la radio, însă încet, și nu se dezlipi de el aproape o jumătate de oră, tot căutînd, încercînd toate posturile. Nu-i plăcea însă nimic și îl stinse, îmi întoarse apoi spatele și își trase repede pledul peste cap, ca și cînd ar fi văzut ceva și nu mai voia să-l vadă; totuși aproape în aceeași clipă pledul zvîcni și se uită la mine peste umăr: „Ai înțeles?" zise. „Am înțeles!"

Se lăsă tăcerea. Mă așezai la birou cu o mare poftă de lucru și după o vreme, timp în care mă oprii îndelung la un pasaj din caietele mele, începui să scriu. Neprețuite caiete în care zăceau ca niște *aisberguri* reflexiile mele din mirifica perioadă a cursurilor universitare! Numai eu știam ce ascund dedesubt, inspirația înaripată a unei stări de spirit în expansiune, inspirație bogată, fertilă, în timp ce, paralel, Matilda dărîma ceea ce credeam eu că este împlinire în viața vie, iubire și armonie... iar paralel cu ea o mare prietenie, cu un om din generația mea, puternică personalitate obsedată de puțină putere pe această lume, plătind un preț... Da, reușise, mă uitase, nici ăsta nu-mi mai dăduse nici un semn din ziua cînd, rîzînd pe culoarele spitalului de cei „arși" (Giordano Bruno), ne despărțisem... Ce-o fi făcînd? mă întrebai oprindu-mă

o clipă din scris. Ce local și-o fi ales unde să poată comanda un *génie du christianisme* însîngerat pe care să-l stropească cu bere și să-și destupe apoi cămășuiala de pe creier cu nenumărate filtre? Mi-era dor de el! Mă duc, îmi spusei, să-l văd! O să-i dau să citească cele două cărți ale mele. Trebuie neapărat să i le dau. În fond, în afară de Ciceo, nimeni nu le-a citit, iar Ciceo... entuziast ca orice prieten... Da, imediat după Anul nou, după ce trec s-o văd pe Silvia, îi dau un telefon și îi fac o vizită...

O bătaie discretă în ușă îmi întrerupse firul... „Da, doamnă", îi șoptii, să n-o trezesc pe Suzy. Gazda mea înțelese și îmi făcu semn să ies. Mă întrebă apoi dacă ne ducem undeva în seara asta. „Cred că nu", îi răspunsei. „Dacă totuși nu vă duceți nicăieri, vă invităm la noi. Vin și copiii și o să ne facă plăcere să..." „Domnule Petrini, spuse inginerul din cealaltă încăpere, poftiți cîteva clipe... Luați loc... Realmente, adăugă el, ne-ar face mare plăcere să... Dacă bineînțeles n-aveți altă combinație! O să ascultăm muzică bună, bem un pahar de șampanie și la rigoare se poate și dansa... Ce mai faceți?" „Bine, răspunsei, ca să nu zic excelent..." „V-a căutat o doamnă la telefon." „Cine era?" „A spus că o să revină!" „Din București?" „Nu, n-am avut impresia... *À propos* de telefon. Puteți să-l luați în cameră o oră, două și să felicitați pe cine doriți." „Nu, zisei... ba da, aș vrea să dau un telefon unui prieten din București..." „Poftiți, zise, și cînd nu mai aveți nevoie mi-l înapoiați." Și se ridică, trase aparatul din priză și mi-l puse în brațe. Bineînțeles, gîndii, pe urmă, doamna inginer, cînd o veni nota de plată, o să-mi adauge într-o scrisoare bătută la mașină, cu multe detalii, costul convorbirii. Normal!

Revenii în odaie și o găsii pe Suzy la biroul meu. Îmi umbla prin sertare. Cu un instinct sigur dăduse peste cele două lucrări ale mele, dactilografiate, și le pusese alături, ținea cotul pe ele. Acum îmi răsfoia caietele. „Ce faci tu aici?", o întrebai. Îmi răspunse cu degetele: fac ce-mi place. „Sînt lucrări de specialitate, continuai vîrînd telefonul în priză. Ai de felicitat pe cineva?" Respinse cu palma întrebarea. Apoi se ridică, mai cercetă o dată sertarele trase, dacă mai era ceva pe-acolo (nu mai era!), îmi aruncă o privire care parcă nu mă vedea, luă cele două lucrări bine capsate de mine (aveau și coperți) și făcu iar o săritură în pat, de astă dată însă mai sobră, cu o expresie preocupată: „acum, parcă îmi spunea, am găsit două jucării...", adică s-o las

în pace să-și vîre și ea nasul în ele; n-o să le strice, de asta puteam fi sigur... Aprinse veioza, întîrzie învîrtind butoanele radioului, le opri pe o emisiune străină cu văitături îndepărtate din cine știe ce țară arabă sau bananieră, apoi deschise una din lucrări și se înfundă în lectură. Mă uitai la ea cu atenție: chiar citea, nu răsfoia. După o vreme observai cum mîna ei dreaptă începe să întîrzie în creștetul capului, să smulgă rar, în neștire, cîte-un fir...

Cerui Bucureștiul. Nu știam numărul lui Micu, dar îi știam adresa, primisem odată de la el trei rînduri pe o ilustrată în care îmi spunea unde stă și unde puteam să-i scriu. Operatoarea mă anunță, după ce îmi găsi numărul, că linia cu Bucureștiul e aglomerată și că va trebui să aștept. „Cît?” „O oră, două...” „Da, aștept!” îi răspunsei.

Mă întorsei la planșeta mea albă și lucrai, cît să fi trecut? O oră jumătate? În acest timp auzeam din spate foșnetul filei întoarse, îmi aduceam aminte că Suzy citea, mă răsuceam mirat, da, chiar citea, cu cotul înfipt în perne, cu o expresie bizară pe chip, impenetrabilă, străină de clipa de față, puțin decolorată, deloc de fetiță care se joacă, puțin îmbătrînită, în timp ce mîna liberă arunca firul de păr rupt între dinți și întorcea cu o mișcare vie fila manuscrisului. Telefonul sună: „Aveți legătura cu Bucureștiul”. Suna ocupat. „Așteptați, nu închideți.” „Ioane, strigai, apoi recunoscînd glasul prietenului meu la telefon, aici e Petrini! La mulți ani!” „Dragă, zise el prompt cu astfel de surprize, ca și cînd ne-am fi văzut ieri, cu anii ăștia e o chestie!... Sînt ani care durează de ți se face lehamite și sînt ani care nici nu știi cînd dracu ți-au fugit pe sub nas. Anul ăsta care s-a scurs m-a scos din sărite, cred că mi-a stricat și pe cel care vine.” Vrui să-l întreb de ce, dar mă întrerupse rîsul său sincopat și prelungit dincolo de semnificația care ai fi crezut că ți-e la îndemînă. Îl așteptai să termine. „De ce?”, zisei. „E complicat să-ți spun la telefon, vino și tu odată pe la mine, să mai stăm de vorbă!” „Negreșit, zisei, și eu am multe să-ți spun!” „Dă-mi un telefon înainte, să-mi fac timp, să mă debarasez de treburi...” „Bine, Ioane, e în regulă... Pot să-ți aduc ceva să citești?” Urmă o tăcere. Nu lungă, dar nici scurtă. „Adu, zise el, și dacă e ceva bun, putem să și publicăm. A mai citit cineva? Ce-ai scris? E lucrarea despre Giordano Bruno?” „Nu, altceva!” „Adu! Știi că mă interesează tot ce gîndești tu.” „Transmite-i Clarei cele mai bune urări.” „Transmite-i-le tu, uite-o, e aici lîngă mine.”

„Petrini, ce e, dragă, cu tine?”, zise Clara în receptor, tot așa, imitîndu-și soțul prin sugestia că nu era deloc surprinsă de gîndul că nu ne-am mai văzut de trei ani și că le venea acum de la mine un semn. Ei și? Ar fi putut tot atît de bine să fie și zece! Viața e scurtă, nu și prietenia! În sanscrită se pot găsi texte în care se spune că nici după moarte nu se stinge o prietenie, e intemporală, ne puteam regăsi în cine știe ce parte a lumii și după reîncarnare... „Ziceai că te muți și tu la București...” „De! exclamai. Multe zice omul!” (și ei doi ziseseră). „Nu mai sta acolo, am auzit că faci pe contabilul! Serios, nu te da la fund, vino la București.” „Nu fac pe contabilul, chiar sînt...” „Ești, dar vezi să nu împrumuți spiritul contabilului...” „Ei și? Poate că într-o viață anterioară oi fi fost un mare risipitor și a trebuit să mă reîncarnez într-un contabil, ca să adun cifre și să le cunosc ordinea! Asta după interpretarea lui Platon, care pretinde că spiritul lui Agamemnon, scîrbit de ucigașa Clitemnestra, s-ar fi reîncarnat într-o lebădă, sau ceva de genul ăsta...” „Da, zise Clara, dar după *Bardo Thödol*[1] reîncarnarea spiritelor superioare urmează o scară ascendentă și numai brutele, care nu suportă starea de *bardo*, se reped în primul animal pe care îl zăresc... Or, tu, încă din viață, ai trecut, ca să zic așa, prin starea de *bardo* și ai suportat-o bine. Aș fi mirată să eșuezi într-un contabil... Serios, vino la București. Ai fi și mai aproape de fetiță, continuă ea (era deci informată!) și ai avea cu totul altfel de perspective și în chestia catedrei...” (O groază, mai mult de-o grămadă!) „Bine, Clara, o să mă gîndesc, văd eu ce fac!...”

Astfel se încheie convorbirea, ca și cînd nici n-ar fi avut loc, din pricina fostului meu prieten, care lăsase să se aștearnă o tăcere lungă între noi cînd auzise că vreau să-i aduc ceva să citească. Dacă nu i-aș fi cunoscut bine aceste tăceri, m-aș fi bănuit de suspiciune. Bună era pentru el o lucrare dacă era și publicabilă. Or, eu știam că ale mele nu erau. Lectura lui, în acest caz, ar mai fi fost pentru mine folositoare? Ar putea el risca o opinie hotărîtă, plin de atîtea frîne, cum îl știam că este? O astfel de frînă ar fi fost aceea că ar fi descoperit în lucrările mele ideile din caiete pentru care, vorba nevesti-sii, intrasem în starea de *bardo*; ar fi fost el încîntat să-mi spună că aveau valoare? Dacă eram

[1] Text funerar numit și *Cartea Tibetană a Morților* care, în credința budistă tibetană, este recitat pentru a ușura trecerea conștiinței unei persoane decedate prin moarte și a o ajuta într-o renaștere ascendentă *(n. r.)*

din nou arestat și s-ar fi descoperit că el le citise? (fii fără grijă, Ioane, o să trec să te văd, dar fără lucrări!)

„În nici un caz!" exclamă Suzy în clipa aceea. Tresării. Ce era asta? Gîndurile se aud? „În nici un caz ce?" o întrebai. Parcă nici nu mă auzi. Îmi răspunse totuși cu o mișcare a mîinii, cu degetele fluturînd a respingere, să-mi văd adică de treabă, iar dacă n-am una, să-mi caut. Ceea ce și făcui, intrai în baie spunîndu-mi că vom merge, spre ora Revelionului, ori la gazdele noastre, ori la frații Berea, și trebuia să fiu ras proaspăt... Începui deci să mă bărbieresc, operație pe care o făcui în stil joyceian, adică întîrziind îndelung și gîndind... Oare sînt eu pe deplin conștient în clipa de față? mă întrebai, apropiindu-mi chipul de oglindă. Sînt bucuros, iubita mea mă citește, și e clar că îi place, altfel n-ar fi stat ea aplecată asupra manuscrisului de mai bine de patru ore. De altfel mai are puțin... Începuse cu *Era*... care n-avea decît două sute de pagini. Ce vrusese să spună prin acel *în nici un caz*? Era clar, ascultase convorbirea și avea părerea că în nici un caz să nu-i dau lui Ion Micu să-mi citească lucrările. De ce? O să discutăm, gîndii, deși puteam ghici: ...ceea ce citea ea *nu era bine* să mai citească și alții... Chiar dacă e vorba de un prieten? Parcă o vedeam fluturînd degetele: chiar! Totuși, îmi spusei, cineva trebuie să le citească, vreau să spun un om specializat în filozofie, fiindcă nici Ciceo și nici ea, Suzy... Ba nu!... Ba da... Reacția ei nu va fi de complezență, s-ar putea să fie chiar brutală... O să aflu chiar în seara asta și s-ar putea să am surpriza ca... Ei, ce putea fi altceva decît... și dacă opinia ei ar fi... Da, clar, net, puteam avea surpriza unei reacții catastrofice... Nu pentru că n-aș avea încredere în ceea ce am făcut, ci pentru că asta ar veni nu de la Ion Micu, pe care l-aș fi înțeles, sau să zicem de la Vaintrub, care era un marxist cu vederi largi, dar locuind pe o altă planetă (e adevărat, o planetă foarte apropiată de a mea, dar totuși alta) sau de la marele poet și filozof (presupunînd că ar accepta să mă citească, lucru puțin probabil, auzisem că devenise extrem de mefient) care desigur că demult se învăluise în propriul său sistem filozofic și ar fi strîmbat din nas în fața incursiunii mele, spunîndu-mi de pildă că... ei, ce? că viziunea mea despre lume seamănă cu a unui Procopius din Cezareea (fără grasele dezvăluiri ale aceluia din *Istoria secretă*), un fel de pamflet negru și irelevant din punct de vedere filozofic... În clipele mele de îndoială gîndisem eu însumi astfel... Dar n-aș fi surprins,

fiindcă odată aceste clipe trecînd, îmi reciteam lucrarea și n-o găseam străină de mine însumi, dimpotrivă, redescopeream identificarea mea cu ceea ce scrisesem și retrăisem aproape total jubilațiunea interioară care mă stăpînise după terminarea ei. Iar Ciceo era un naiv, lui putuse să-i placă, mi se păruse chiar că era de la sine înțeles... Dar Suzy! nu era! Ea era, desigur, cititorul, un cititor dintre cei care, deși se puteau lăsa atrași, în curiozitatea lor avidă, asta nu însemna că odată terminată ultima filă, nu s-ar fi trezit și nu ți-ar fi aruncat o privire neîncrezătoare și ironică: ei, ce-ai vrut să spui? Pe cine ai vrut să păcălești? Fără ca neapărat să-ți exprime toate acestea și cu voce tare, cu alte cuvinte să-ți opună propria lui viziune despre lume, diferită și mai ales incompatibilă, antagonică cu a ta, ceea ce pe terenul ideilor n-ar însemna propriu-zis o judecată care să te nege. Nu, ți-ar răspunde evaziv, sau prin tăcere, fiindcă *cititorul* își *trăiește* concepția despre lume, dar nu și-o poate exprima sintetic, ci fragmentar, prin chiar actele existenței lui. Iar la Suzy, pe deasupra, asta s-ar agrava atît de mult, încît opinia ei n-ar fi departe de a Matildei, adică expresia unei neîncrederi înainte chiar de a citi, atîta timp cît lucrarea nu e publicată și *alții* n-ar veni să-i ateste valoarea. Era însă o deosebire: Suzy, vedeam bine, mă citea cu pasiune... Și dacă, după ultimele rînduri, din pasiunea ei ar rămîne ceva? Hm! O să vedem! Ar fi într-adevăr o catastrofă să nu-i rămînă chiar nimic... Interesant totuși! Ar fi de descoperit cu ce ochi m-ar vedea *după*. Ce-ar mai simți îndată ce această excursie în ființa mea ascunsă s-ar termina. Așa deci eram eu? Era o surpriză? Și de ce natură? Poate că, îmi spusei, cu un întîrziat scepticism, n-ar fi trebuit s-o las să citească. Fiindcă o surpriză rea n-ar fi avut numai ea, ci și eu. Platon, care gîndea și simțea ca un poet, avea totuși aversiune pentru poeți. Tolstoi, un mare spirit, nu-și înțelegea soția, un spirit comun, care îl iubea și era foarte geloasă pe toată existența lui, deși în joc nu fusese niciodată o altă femeie și ea fusese aceea care îi copiase o viață întreagă manuscrisele, ba chiar i le și corectase, și nu numai stilistic. Joyceianul meu bărbierit se apropia de sfîrșit, dădui drumul robinetului și mă privii iar de aproape în oglindă. Ei, mă întrebai iar, la ce concluzie ai ajuns? Ești pe deplin conștient în clipa de față? Dădui din umeri... Nu, îmi răspunsei, sînt doar prevenit, ceea ce, recunosc, nu e mare lucru... orice-aș gîndi, am o încredere senină că Suzy n-o să-mi facă

o surpriză rea. Și dacă totuși? O să vedem, fiindcă o surpriză totală și rea, adică tăcerea, nu pot să concep. Mă spălai îndelung și apa fierbinte (iată, cine spunea că de Revelion caloriferistul nostru o să se îmbete și o să ne lase fără căldură și apă caldă? trebuie să-i dăm și lui un bacșiș mai gras!), apa fierbinte, ca să zic așa, mă răcori, simțind că alături de seninătatea mea încrezătoare apăruse și o nepăsare senină. Important e, gîndii, că îmi place mie (ce-am scris) și de această gîndire sînt pe deplin conștient că nu mă iluzionez, restul e aventura ei (a lucrării), care urmează, și nu a mea...

CAPITOLUL IX

Deodată auzii dincolo un hohot de rîs. Ce era asta? Cititoarea mea rîdea. Exista oare în eseul meu vreun pasaj comic? Rîsul încetă. Mă ștersei bine și apăsat cu prosopul, ca și cînd aș fi vrut să-mi șterg și din mine vreo rea prevestire, apoi intrai în odaie. „De ce rîzi?" o întrebai cu blîndețe (să-i zicem, în realitate cu o dorință vie să-și justifice bine veselia). Dădu o filă înapoi și reciti un pasaj. Izbucni în rîs. „Ți-am spus de la început, zise, că *ton humour est merveilleusement irrésistible*." Da, așa era, dăduse peste un text încărcat de un sumbru sarcasm. Hm! Se putea și rîde! Dacă ceea ce a citit pînă acum ar fi făcut-o să acumuleze un complex de impresii defavorabile, gîndii, pasajul acesta nu s-ar fi putut rupe din context ca s-o înveselească atît de tare. „Mai ai mult?", o întrebai cu grijă (să-i zicem, în realitate cu îngrijorare să nu întrerupă chiar acum lectura, cînd îi mai rămăseseră de citit doar cîteva file). Făcu un semn liniștitor din degete. Întoarse ultima filă, puse manuscrisul deoparte și apoi se destinse, se răsuci în pat de cîteva ori, în prada, aș fi zis, a unei pline încîntări. Își întinse brațele și iar se răsuci și izbucni iar în rîs. „Iubitul meu, zise, ai scris o carte pasionantă, ai găsit ceva care o salvează; înjuri omenirea cu un humor furios... da, așa este, oamenii sînt..." Și aici se opri deodată, își dădu parcă seama că era pe punctul să spună cum sînt oamenii, lucru care n-o mai încînta, sau n-avea chef, sau spusesem eu în ceea ce citise și ar fi însemnat să mă rezume, ceea ce iarăși i-ar fi stricat plăcerea pe care o resimțise... „Ajunge, zisei, văzînd cum întinde mîna spre celălalt manuscris, e ora unsprezece, o mințíi, era abia zece, ai citit destul... Avem două invitații: una aici, la gazdele noastre, și alta jos, la frații Berea... Unde ți-ar plăcea?" Se ridică în genunchi și rămase cîteva clipe cu capul în jos, reflectînd, apoi se uită la mine îndelung cu un joc de expresie indescriptibil: admirație ironică, protecție maternă (sau filială!?), neliniște (era chiar bună cartea

mea?!), ar fi vrut să dea înapoi, dar... apoi deodată o fermă detașare (probabil că era bună, altfel...). Sări jos și reveni la realitate: „Ce să căutăm noi la frații Berea?", zise. „Atunci rămînem aici? o întrebai, fiindcă nu precizase dacă mergem alături... Știu că nu-ți place de gazda noastră, e cam pisăloagă!" „Și ce dacă e pisăloagă? Îi venim noi de hac!" Și spuse asta cu mare chef de a-i veni de hac „indiscretei" doamne care, de cînd Suzy se mutase la mine, încetase să mai fie indiscretă (doar o singură dată mă întrebase cînd mă căsătoresc, conform observației lui Goethe, care spune că oamenii cînd își dau seama că doi inși s-au îndrăgostit, ar dori să-i vadă căsătoriți, iar după aceea îi pîndesc să vadă cînd se despart; noi, românii, insistăm doar asupra primului fenomen: maică, spun babele, cînd văd că o pereche întîrzie prea mult să se ducă la primărie, dacă vă iubiți de ce nu vă luați? Și odată luați: dacă nu se înțeleg, niciodată nu-i îndeamnă să se despartă, fie din dorința secretă de a-i vedea îndurînd și ei, ca toată lumea, jugul în doi, fie pentru că spectacolul suferinței altora li se pare mai atractiv decît cel al căutării fericirii).

Gazda mea, domnul inginer Cucu, afectă o surpriză cînd ne văzu, ca și cînd n-ar fi știut că Suzy locuia cu mine, deși, cînd făcu prezentările, zise: „...și domnișoara Culala, dacă numele vă spune ceva, e chiar cel cunoscut de noi toți..." Nu veniseră la ei numai „copiii", casa era plină de lume, toți de vîrsta domnului și doamnei Cucu. Ni se dădu cîte-un pahar de vermut, și cu el în mînă căutarăm unde să ședem... Nu aveam unde, toate scaunele erau ocupate, și inginerul Cucu ori se prefăcea că nu observă, ori chiar era cam mitocan și uitase ce-mi spusese mie mai înainte, că i-ar face o reală plăcere să...

Oricum, se putea deduce că nu prea fuseserăm așteptați. Mă gîndii să simulez că de fapt nu venisem să rămînem, plecăm în altă parte, dorisem doar să le urăm în trecere la mulți ani și... Mă uitai la Suzy să-i sugerez retragerea, dar observai pe chipul ei că nici n-avea de gînd, dimpotrivă, o țintuia cu o privire ucigașă, aș zice carnasieră, pe doamna Cucu, care clămpănea din gură și avea aerul că nici nu ne cunoștea... Niciodată n-o surprinsesem pe Suzy stăpînită de o astfel de furie rece și orgolioasă...

Atunci văzui cum timida și micuța fiică a doamnei Cucu, care mă luase drept muncitor-filozof (și care între timp născuse un băiețel, trebuia să aibă acum trei ani), îi șoptește ceva soțului ei. Acesta dădu

din cap, se ridică, intră în odaia tampon dintre a mea și cea a gazdei și se întoarse cu două taburete, pe care ne invită să luăm loc. Absent și în același timp atent, de fapt nici absent dar nici atent, domnul Cucu spărgea alune, mesteca necontenit și părea că ascultă, mai degrabă că suportă clămpăneala soției lui fără să se irite, conversația era generală, nu?!, deși nu era!, că totul era agreabil și că în curînd... în curînd se va produce ceva iminent, îi va spune într-un mod foarte grosolan soției lui că... „Nu, zise însă foarte prevenitor, cînd doamna Cucu se opri o clipă, asta nu s-a întîmplat atunci, ci prin 1938, cînd Carol al doilea, venind de la Londra, de la o ceremonie funebră, s-a oprit la Berlin și a încercat o înțelegere cu Hitler... Armand Călinescu...” „Nu mai vorbi prostii, îl întrerupse doamna Cucu, știu precis de la doctorul Stănescu, care era prietenul lui... Prin ’35, nu prin ’38 și-a zdrobit el cariera. Deși, dacă mă gîndesc, tot rău ar fi fost dacă s-ar fi hotărît să devină ginerele lui I. G. Farben... Cine știe ce-ar fi pățit după război...” „Dacă zici că ai auzit c-a fost arestat...”, îi acoperi el cu falsă blîndețe glasul ei casant. „Nimeni nu l-a îndemnat, îi acoperi și ea glasul, să se apuce tocmai acum, după cincisprezece ani de la război, să dea bani la legionari...” „Asta înseamnă că a fost silit, zise un domn scund, vîrtos, chel și cu groși ochelari pe nas, care îl făceau să semene cu un dur chirurg. Îl aveau cu ceva la mînă!”

În acest timp observai cum chipul micuței doamne începea să capete o expresie vie de suferință. Soțul ei se îngrijoră și începură să-și șoptească unul altuia ceva la ureche. „Da”, zise ea și se mai însenină și începu să se uite la noi cu capul ușor plecat, cu un fel de interogație chinuită și resemnată: nu e așa că o să fiți de acord? parcă ni se adresa. El se ridică, se apropie de mine și îmi șopti: „Poate să se odihnească puțin soția mea în camera dumneavoastră?” „Bineînțeles!” „Avem o propunere, continuă el, să ne retragem pe urmă și noi acolo...” „De acord, Suzy, ești de acord?” Ea își plecă urechea și dădu din cap și se și ridică, chiar ostentativ, fapt care n-o împiedică însă pe doamna Cucu să taie mai departe aerul cu cuvintele ei. Se pare că Suzy își dăduse seama că, dacă ar fi rămas, i-ar fi fost imposibil să-i vie de hac bătrînei pisăloage. „Ooo! făcu ea apoi în odaie uitîndu-se la mine cu ochii dilatați, pe-asta nici dacă o omori nu-i închizi gura...” „Ți-am spus eu, rîsei, cu mine e mai ponderată, dar ai văzut, pe fata ei o duce la exasperare... de-aia bănuiesc

că după ce s-a măritat a părăsit casa părintească.” „Hi, hi, făcu Suzy, dar ce mîncăm, mi-e foame...” „Parcă ziceai că vrei să ajunezi.” „Știi ce, zise, coborîm toți patru la frații Berea...”

Dar intră tînăra pereche și el ne spuse că a vorbit cu bucătăreasa să ne aducă mîncarea aici... Nu scăparăm însă așa de ușor, intră după noi doamna Cucu și ne spuse cu „înțelegere” că ar fi trebuit să se gîndească, tinerilor le place să petreacă între ei... Titi e de vină (adică soțul ei), o scoate din pepeni cu inițiativele lui, pe care le ține secrete pînă în ultimul moment, ...a fost vorba să vină numai „copiii”, și el, fără să-i spună, a invitat o grămadă de lume... Noroc că a găsit un purcel de lapte, și a avut parcă o presimțire și a pus-o pe Sultana să cumpere destul vin și cozonac de la o cofetărie, „unde se face foarte bine...”. „Bine, mamă, bine”, o întrerupse fiică-sa, pentru că doamna Cucu amenința să nu se mai oprească și nici să plece. „O să vă aduc eu totul aici, insistă ea fără să se sinchisească, numai șampania cred că n-o să ajungă, beți și voi vin, fiindcă decît așa șampanie, mai bine lipsă, e un fel de sirop grețos care n-are decît meritul că face spumă...” „Mamă, n-avem nevoie de șampanie, și nu ne aduce nimic, ne descurcăm noi”, zise iar fiica ei de astă dată cu buzele tremurînde. „Ești nervoasă”, constată doamna Cucu sec și cu glas parcă abstract, cum pot oamenii fi atît de nervoși, parcă spunea, și se cără în sfîrșit, însă cu o încetineală care nu spunea nimic bun, se putea întoarce oricînd.

Petrecerea noastră fu reținută din pricina micuței și suferindei doamne Valer (așa îl chema pe ginerele doamnei Cucu), care nu se liniști nici după ce se convinse că mama ei n-o să mai revină (chiar nu mai reveni!), nu putu să mănînce nimic și numai din politețe pentru noi nu ceru soțului ei s-o ducă acasă. Soțul ei însă mîncă vîrtos. Cînd afară începură să se audă împușcăturile de rachete care îngropau anul care trecuse și ale căror artificii strălucitoare ne inundară odaia, stinsei lumina și deschisei amîndouă ferestrele.

Suzy veni lîngă mine și contemplarăm în tăcere orașul iluminat și sfîșiat de zgomotul petardelor, care parcă spuneau anului care trecuse, bun sau rău, pleacă, bătrîne, o să te ținem minte, sau o să te uităm, adio oricum, lasă loc unor noi sforțări și speranțe... Ceea ce s-a împlinit cu tine să continue, ceea ce a fost eșec să iei cu tine în neant, și o nouă rotație în jurul soarelui, a pămîntului nostru plin de

albastre și imense întinderi de ape, să fie benefică oceanului uman în totalitatea lui și fiecăruia dintre noi în parte... Să nu moară nimeni în anul care vine (se poate, nu?) și să nu nască decît mamele fericite! Nu-ți port pică, gîndii eu însumi pentru mine, am fost fericit în aproape toate lunile tale, mi-ai adus în viață o ființă pe care o iubesc și mi-ai confirmat că truda gîndirii mele a fost fructuoasă. Spune-i micuțului an nou, care ne întîmpină, să ne ajute, înainte de a îmbătrîni și el, să ne îndeplinim măcar o parte din dorințele noastre nemăsurate... Simții în euforia acelor clipe o mînă care mă apucă de ceafă și începu să mă mîngîie insistent și dulce... Un îndemn, o sugestie, o trezise din tăcerea mea însingurată... Ochii ni se întîlniră în întunericul în care scăpărau scîntei albastre și roșii, alungate violent de orbitoare explozii albe și verzi. Un chip îngrijorat mi se alătură: „Ce faci tu, sufletul meu?! La ce te gîndești?"

Ne îmbrățișarăm, ne chinuirăm obrajii, urechile, gurile într-o mută contopire. Ea mă strîngea foarte tare, ca atunci la despărțire în frumoasa casă unde ea copilărise și ne apucaseră zorile după prima noastră noapte de dragoste... Brațele ei dulci, puternice, de zidăriță, care știau să apuce... „Suzy, te iubesc..." „Da, Victoraș, ne-am procopsit..." „Dacă ai ști ce bine îmi pare că ți-a plăcut cartea mea..." „Da, hi, hi, ce păcat că nu poate să apară *acum*... Dar o să apară ea cîndva... Să nu i-o dai lui Ion Micu s-o citească..." „Bineînțeles..." „Cealaltă cum e?" „Nu cred că o să-ți mai placă. E filozofie pură, n-o să mai găsești în ea nimic care să te facă să rîzi..." „Crezi? Hi, hi..." „Da, nu mai e o imprecație, ci o carte liniștită și foarte abstractă..." „Cînd ai avut timp să le scrii?" Din glasul ei înțelesei însă că nu era vorba de timpul fizic, de durată, ci de disponibilitatea mea afectivă... după ce trecusem printr-atîtea... și încă mai treceam... „Tocmai, spusei, n-aș fi avut timp dacă n-aș fi scris-o pe prima..." „Mai vorbim, hai să aprindem."

Revenii în odaie și răsucii comutatorul. Musafirii noștri stătuseră ca și noi la cealaltă fereastră, șoptindu-și desigur lucruri tot atît de... Se întoarseră și închiserăm geamurile. Suferinda doamnă părea mai liniștită, dar cînd umplurăm paharele, nu se atinse de al ei. „Stimată doamnă, ridicai eu glasul, lăsați, beți un pahar și o să vedeți că totul o să vi se pară altfel... Daaa, continuai, dîndu-l pe-al meu cu sete peste cap și cuprins îndată de o stranie exuberanță, sînt lucruri mult mai

importante, beți paharul și o să le descoperiți... Paharul trebuie băut, filozofai eu mai departe surprinzînd o uimire pe chipul iubitei mele și o posomorîtă neîncredere pe cel al soțului prea sensibilei doamne (da, parcă spunea el, eu îl beau, am dat peste o ființă pe care o iubesc foarte tare, dar am început să am bănuieli, și asta mă întristează, că iubirea mea nu-i ajută la nimic). Nu folosește la nimic, reluai eu ca un ecou al propriei mele gîndiri, dacă eviți paharul. Socrate s-a gîndit el bine cînd a acceptat cucuta...” „În schimb tu ai băut unul în plus”, zise Suzy, și toți patru izbucnirăm atunci în hohote, chiar și plăpînda. Prinsei momentul și îi întinsei paharul cu mîinile mele: „Beți, doamnă! Vă rog să beți, n-o să vi se întîmple nimic dezagreabil!”

Bău, dar nici ceva agreabil nu i se întîmplă. Doar o curioasă schimbare de expresie: „sînt rezistentă, parcă spunea, nu sînt atît de plăpîndă pe cît par...”. Dar rezistentă la ce? Probabil la orice i-ar fi putut face plăcere ei, și prin ricoșeu și bărbatului... Era și ăsta un fel instinctiv de a-l ține...

„Hi, hi, făcu Suzy după ce închise ușa în urma lor... Daaa, ți-a plăcut prăpădita asta! Ai fi vrut s-o protejezi... Ei da, lasă că te-am văzut eu... Oiță! exclamă cu o voce înaltă, imitîndu-mă în strigăte, ai vrut să faci pe berbecul!” Sări în pat, unde se așeză turcește și netezi cuvertura în fața ei, ca și cînd m-ar fi invitat să jucăm împreună pietre sau să-și dea în cărți, să-mi ghicească norocul... „Hi, hi, bem și noi acuma ceva, iubitul meu?... Și parcă auzisem și eu de fructe, banane, «smochine», puse ea, nu știu de ce, acest cuvînt între ghilimele, daaa, și alte minunate fructe ale pămîntului...”

CAPITOLUL X

Astfel se încheie anul și ne trezirăm în cel nou cu o grosolană surpriză, pe care ne-o făcu domnul inginer Cucu a doua zi spre prînz. Prin somn auzii o bătaie grăbită în ușă, o bătaie mai mult de formă, fiindcă ușa se deschise în același timp și cineva intră în odaie (senzația mea fu mai degrabă că „năvăli”, prin siguranța pașilor și parcă a unui fel de gălăgie pe care o fac cei care ne sînt familiari și nu se sinchisesc dacă ne surprind, să zicem, goi în pat, sau chiar în baie). „Eeei, nu se doarme de Anul nou, trezește-te, domnule, o să ai destul timp să lenevești pînă la celălalt... Așa îți primești tu musafirii?... Ei, haide, acuma nu te jena, dă-te jos și aprinde lumina... Unde o fi comutatorul ăsta?”

Era Matilda, veselă nevoie mare, îi recunoscusem din prima clipă, și venind parcă dintr-un vis îndepărtat, glasul ei de altădată, din clipele de euforie exaltată... Lumina se aprinse. Sării în capul oaselor, buimăcit. Matilda nu era singură... „Silvia, murmurai răgușit de o furie năvalnică. Ce cauți tu aici, fără să te anunți? mă adresai Matildei, trăim într-o lume civilizată, avem telefoane, adrese, poștă și telegraf, copii și prieteni pe care trebuie să evităm să-i punem în situații delicate...” „Ei ho! că nu s-a întîmplat nimic, rîse Matilda, nu e o catastrofă că te-am surprins în pijama...”

Nu vedea că nu eram singur, se așeză într-un fotoliu pusă parcă pe taclale și continuă: „...Ce e asta, ți-am telefonat ieri și am vorbit cu gazda ta, inginerul Cucu, nu erai acasă, și i-am spus că trec astăzi pe la prînz să ți-o aduc pe Silvia... Și acum cînd am sunat mi-a deschis același domn Cucu și «poftiți!», mi-a zis, cu aerul cel mai natural din lume – așa, ca între oameni «civilizați», adăugă cu o nuanță sarcastică în glas, observînd în sfîrșit că în patul meu era o femeie... Am crezut că ne aștepți, șuieră de astă dată furioasă, dar mereu stăpînită de aceeași

euforie exaltată, deși te înțeleg, adăugă cu înțelegere, dar trebuia să ne spui...” „Ce să spun, strigai, nu m-a anunțat nimeni că ai să vii!” „Nu ți-a spus gazda ta?” „Mi-a spus că m-a căutat o doamnă care o să revie.” „Nu ți-a spus că o să trec azi cu Silvia să te văd?” „Nu! Și de ce n-ai revenit cu telefonul?” „Fiindcă domnul Cucu m-a avertizat că nu ești acasă la această oră și că probabil n-o să fii nici mai tîrziu, faci Revelionul cine știe unde, fiindcă i-a spus nevastă-sa că n-ai pregătit nimic acasă...” „Futu-l în cur pe mă-sa pe domnul Cucu al tău, te-ai apucat să pălăvrăgești cu el despre lucruri care nu-l privesc, cînd puteai foarte bine să revii cu un telefon... Te costa mult dacă...”

În clipa aceea Suzy se ridică și ea în capul oaselor, își drese cu o mișcare fermă părul și mă întrerupse: „De ce strigi, zise cu un mic reproș senin, nu vezi că e o neînțelegere? Treceți în odaia cealaltă și discutați.” În care odaie? Acolo stătea mama inginerului, bătrîna doamnă Cucu. „A! nu știi, zise Suzy, e plecată de sărbători, mi-a spus mie...” Mă dădui jos din pat, deschisei șifonierul, trăsei halatul pe mine și trecurăm dincolo. „De altfel, după o astfel de primire, nici n-avem ce să discutăm”, zise Matilda după ce ne așezarăm pe scaune. Dacă vrei să mai stai cu Silvia...” „O clipă”, o oprii și mă ridicai și trîntii cu putere ușa întredeschisă care da în odaia grobianului farseur, domnul inginer Cucu, și a nevesti-sii, pentru care simții în secunda aceea simpatie, bine făcea că îi toca cu clămpănitul ei casant nervii lui prea groși... era ea pisăloagă, dar, vorba lui Caragiale, nu era groabă, ca bărbatu-său.

Silvia simți pesemne că ușa trîntită și expresia mea furioasă nu îi erau adresate ei, ci maică-sii, și avu un surîs divin: tata o înveselea. „Ah, zisei, ia vino tu încoace!” Și o luai în brațe și clipe lungi durară pînă mă desprinsei de roua ochilor ei inocenți. „Ta-taaa, îmi șopti, nu prea copleșită de mîngîierile mele, vreau să-ți spun ceva.” Aoleo, gîndii, ce-o fi vrînd să-mi spună? Nu mai știam bine cînd mă iubea și cînd nu, acel ci de altădată, semnul tandreței ei infantile și totale, se topise din pronunția ei pentru mine? Dar nu, surpriza veni... „Ci, ci, o auzii spunînd, la mulți ani, ta-taaa!” „De ce nu-i răspunzi fetiței?”, zise Matilda observîndu-mă cu un ochi cercetător care sticlea de supoziții și presupoziții alergîndu-i foarte sprintene și viclene prin minte (desigur, n-o mai iubeam pe Silvia, acum cînd iubeam pe altcineva, a știut ea totdeauna că...). „Dacă i-aș răspunde, zisei, tu de ce ai mai avea să

te miri?" „Nu mă miră, îmi răspunse foarte rece (euforia îi pierise), în orice caz, dacă vrei să mai stai de vorbă cu ea (și simții că nu din proprie voință mai concepea un asemenea lucru, mai avea și Silvia ceva de spus), în casa asta n-o las, ne găsești la Tasia, unde o să stăm vreo săptămînă." „De ce, mamă?", zise Silvia, cu un glas în care ea sugera că replica mamei nu va fi auzită. Nu era o întrebare, de ce, mamă, ci o afirmație, ba da, mamă. „În nici un caz, îi spuse Matilda crîncenă, tu n-ai văzut că tata nu e singur?" „Ci, ci ce dacă? zise Silvia. Nici tu nu ești, ci singură, ci cînd tata vine pe la noi!"

O tăcere ca după o sentință se lăsă în urma acestor cuvinte neașteptate. „Trebuie să recunoști, mă adresai în sfîrșit Matildei, că Silvia gîndește logic. O să stea cu mine pînă plecați." O bătaie discretă în ușă o împiedică pe Matilda să răspundă. „Da", zisei, și Suzy intră. Se vedea că luase o hotărîre, se îmbrăcase, își pusese blana, voia, desigur, să plece. Dar nu se grăbea, se așeză cuminte pe un scaun. Se pieptănase lins și își strînsese părul la ceafă în coadă de cal, cum era moda printre fete. „De ce nu mi-o prezinți pe soția ta?", zise Matilda. „Suzy Culala mă cheamă, doamnă! răspunse ea prompt. Aveți o fetiță extraordinară", continuă cu un surîs ca un brici și cu un glas în care răzbătea un orgoliu retras și rece, îndepărtat de noi toți și de clipa de față: „aveți" adică eu și Matilda, ea n-avea ce căuta acolo. Surîsul ei mă îngheță. Nu negase că n-ar fi soția mea, totuși își spusese numele de fată. „Îmi dați voie, doamnă, să-i spun ceva fetiței dumneavoastră?" Și surîsul glacial se accentuă atît de tare, încît deveni parcă de gips, însă un gips viu, ca al tinerei necunoscute care se înecase în Sena, mai frumos și mai misterios ca al Giocondei, fiindcă undele care o învăluiseră nu-i alteraseră expresia de beatitudine și încredere cu care se încredințase apelor. Matilda tăcu, știind parcă dinainte că Silvia n-o să-i aștepte răspunsul, ceea ce fetița și făcu, se apropie de necunoscută și își lipi urechea și ascultă fără să se mire de șoaptele care urmară. Îmi încordai auzul, dar șușoteala era ininteligibilă. Ce-i spunea Suzy, ce secret atît de rapid i se născuse în minte? „Da? se detașă ea, ai înțeles? Vino încoace!" Și iar îi șopti ceva, pesemne îi repetă, fiindcă după aceea (a înțeles sau nu, fetița) se ridică în picioare: „Am plecat, mi se adresă, vorbim la telefon..."

Numai cei încleiați în propriul lor trecut au, adesea, senzația că prezentul e vertiginos. Nu reacționează la el. Rămăsei inert. Da, gîndii, o să vorbim la telefon. Aici erau niște socoteli de reglat. „Cam isterică soția ta”, zise Matilda. „Mai puțin isterică decît tine”, îi replicai. „Da, reluă Matilda, o să vorbesc cu ea și o să-i spun că o s-o nenorocești ca și pe mine.” „Nu mai spune! Ești nenorocită?”, o întrebai cu o prospețime jubilatoare în glas. „Ai vrea tu!” „Eu nu vreau de la tine nimic, las-o pe Silvia aici și...”

Mă redresai, simțind că trebuie să mă smulg imediat din capcana imenselor noastre ciocniri de odinioară. La ce bun? Tot ceea ce mai aveam să ne spunem nu mai rima cu nimic. Prezentul devenea vertiginos. Intrai în odaia mea și deschisei liniștit șifonierul. Se golise, nu mai atîrnau în el decît costumele mele. Intrai în baie, dar nu mai regăsii sub oglindă obiectele ei de toaletă. Revenii: cercetai mai atent odaia, să descopăr un semn. Dar știam că nu va fi. Da, nu mai aveam ce să mai văd, operase, fata asta, cu o rapiditate uimitoare. Își luase tot ce era al ei, nu mai lăsase nimic în urmă... Ba nu: „Vorbim la telefon”... Asta putea să nu mai însemne mare lucru... Mă lungii în pat, cu mîinile sub ceafă, în timp ce auzeam ușa de la intrare trîntindu-se. Nu tresării, știam că Matilda plecase și o luase și pe Silvia cu ea...

Astfel începu pentru mine noul an, da, chiar anul de-acum, cînd scriu toate acestea; cel fatal...

PARTEA A ZECEA

CAPITOLUL I

Închisei cu o mișcare furioasă șifonierul căscat, din care Suzy „zburase ca o lașă” (cum s-ar fi exprimat despre noi Caragiale, luîndu-ne peste picior), și îi trăsei eu însumi dulapului o lovitură zdravănă, fiindcă așa era, Suzy părăsise vertiginos cuibul nostru ca și cînd ar fi simțit apropierea hultanului. N-aș fi putut zice însă că fugise speriată, dimpotrivă, ultima ei expresie, vorbindu-i Silviei la ureche, arătase mai degrabă siguranță de sine și parcă o stranie jubilațiune. Acum vedeam clar ce era: bucuria unei înstrăinări rapide și bine întemeiate, asemeni celor care descoperă brusc cum întîmplarea îi servește miraculos, de o mie de ori mai eficace decît oricare alt efort al unei hotărîri deliberate. „Ei! zisei, întinzîndu-mă pe pat cu mîinile sub ceafă, unde e melancolia care credeai că o să... în clipa cînd... Nici vorbă despre o asemenea poetică învăluire, asta se simte doar gîndind la despărțire, și nu cînd ea se produce.” În clipa aceea ușile șifonierului scîrțîiră parcă ironic. Mă ridicai să le închid bine, dar fără voia mea mîinile le deschiseră larg și contemplai îndelung... hm! da, golul!

Asta îmi aminti de întîmplarea unui grec, dintre cei pe care înfrîngerea generalului Marcos în ’48 îi aduseseră pe meleagurile noastre. Era un scriitor și gazetar cu relații, călătorea des în Occident și se întorcea totdeauna cu geamantanele pline cu cadouri pentru gagicile lui nestatornice (parcă le alegea anume din specia celor care părăsesc partenerul repede și fără motiv aparent). „Cobor la gară, cică ar fi relatat grecul însuși, și mă repej la telefon s-o anunci pe iubita mea că am șoșit. Telefonul cîrrr, cîrrr... nu răspunde! Mă urc în tacși... Adușeșem pentru ea ciorapi de mătasea, rochice, pantofi cu tocul ascuțit, ruj Christian Dior, și alte lucruri drăguce... Șun la ușa... Nimic... Școt cheia, intru în apartament, nu era, și atunci am avut un preșentiment și am deschis șifonierul: golul! Beștia fugise!”

Surîsei în forul meu interior și închisei, de astă dată cu blîndețe, ușile. Trebuie să desprindem o filozofie tonică din întîmplările celor părăsiți și îmi veni atunci în minte și felul cum îl cucerise și apoi îl părăsise dumnezeita (cu paharul de șampanie în taxi, la ora zece în seara Revelionului, tur-retur) pe Bacaloglu, care de-atunci preconiza să punem un T cu fierul înroșit pe spinarea tuturor trădătoarelor. Asta era sinistru, grecul avea mai mult humor.

Mă îmbrăcai și plecai la Tasia, s-o aduc pe Silvia la mine. Găsii petrecere generală, ca odinioară cînd îi vizitasem pentru întîia oară, a doua zi după căsătoria mea cu Matilda. Dar nu ca atunci mă întîmpină fosta mea soție, ca și cînd n-ar fi știut cine era bărbatul care intrase pe ușă, ci ca și cînd acum eu eram bărbatul ei de totdeauna și nimic nu se întîmplase vreodată între noi... „Aaa! Victor, făcu ea îndată ce mă văzu (și se ridică în picioare), hai, dragă, la mulți ani și nu mai umbla și tu cu o falcă în cer și una în pămînt, o singură viață are omul și...” Se ridicară toți, pricăjitul se grăbi cu un aer aplicat să-mi umple un pahar, ca și cînd ar fi descoperit și el în clipa aceea că o singură viață are omul, și asta l-ar fi entuziasmat, și ciocnirăm cu expresii semnificative: dacă o singură viață avem, atunci ce mai andarbrambura, să bem și să chefuim. „Așa este, strigă marele Vasile, șeful clanului, neschimbat se pare, cu regimul lui alternat între carne și vitamine, o viață are omul și un trai nenorocit.”

Nu s-ar fi zis, în ceea ce îl privea, sau cine știe? Dintre ei toți numai Tasia îmbătrînise. Tamara își pierduse orice fatalitate. Amîndouă, nu se știe de ce, aveau trăsăturile adîncite, sumbre, sau mi se părea mie, cum le priveam cu un ochi străin? Desigur, fiindcă veselia Matildei nu alunga de pe chipul ei o strălucire pe stinse, dar fără bogăția de culori a unui amurg fastuos. Îmi aruncai privirea circular, să redescopăr subalternii marelui Vasile. Erau alții și nu avui nici o curiozitate să-i cunosc. În același timp, la vederea acestor ființe care obosiseră se pare, în ritualul vieții lor anonime, știam că dacă am să rămîn să beau cu ei, depresiunea mea s-ar fi retras și i-aș fi văzut cine știe, poate în culori de epopee, în care nu triumfam decît eu și Silvia, zeitate care se uita la mine cu o expresie tulburătoare de singurătate și nepăsare: știu multe, parcă voia să spună, dar eu nu vreau să știu nimic, deși m-ați silit să aflu, viața mea nu este atinsă de zgomotul, cuvintele, rumoarea și

paharele voastre. Uite-l colo pe tata, nu știu cine e, nici măcar nu mai țin minte că ne-am plimbat de-atîtea ori împreună, că am pus într-o zi flori pentru mireasă, că m-am dat în călușei, și el mă pîndea pe de lături să nu mă piardă, că m-a ținut în brațe și mi-a arătat orașul, m-a dus la cișmar...

Nu așteptai să reînceapă conversația înnoitoare. Dădui paharul pe gît și o chemai pe Silvia. Ea ezită, iar eu știam că o să ezite. „Silvia, zise Matilda cu o falsă uimire, te cheamă tata." Atunci ea se ridică și veni la mine, floare vie care nu știe cine o rupe și o duce la nas, dar care știe că asta o poate face încă și tata și mama și toți cei legați de nașterea și de mica ei existență. O acută durere mă înstrăină cîteva clipe de ignoranța vieții ei crude, după care îmi revenii, șoptindu-i zadarnic: „Vrei să vii cu mine? Nu te uita la mama, continuai, deși nu se uita la maică-sa, ei, ce zici?" „Tataaa, zise, ci tu nu mănînci nimic?" „Sigur, îi răspunsei, intri și tu în concretul clipei și eviți să răspunzi. Tata a mîncat, îți spun la revedere, trebuie să plec." „Tataaa, zise, ci nu rămîi cu noi?" În loc să zică „merg și eu cu tine". Depresiunea mea i se transmisese. Dacă aș fi fost vesel și hotărît, bineînțeles că ar fi venit. Îi spusei că astăzi și mîine o mai las, să se bucure și tanti Tasia de sosirea ei, iar poimîine mă întorc. O să trecem pe la nenea ăla care îi făcuse odată o săritoare din piele. Mai ținea minte? Nu! „La cișmar", zisei. Surîse o clipă, ca o străluminare. În ochii mei nu se schimbase mult, avusese pe atunci o mică precocitate, care din fericire dispăruse, urmată de o încetinire, se îndepărtase lent de la patru spre nouă ani și sufletește înflorise parcă doar în adîncime, fizic era tot atît de suavă și fragilă ca o crenguță. „Bine, zisei, dacă tu vrei să mănînc, gata domne, s-a aranjat, acum du-te la locul tău."

„Da, zise Tasia, îți face hatîrul, pe noi nu ne onorează." Cînd cineva îți vorbește urît fără să se jeneze înseamnă că în realitate zace în el o mare furie, abia stăpînită. Nu mai era aceeași Tasia, plină de atenție față de mine și ținîndu-mi partea. Cum mi-era foame, mă hotărîi să mănînc și devenii curios să aflu și ce avea cu mine. „Mi s-a părut că v-am deranjat", zisei simulînd o nepăsătoare absență. „De deranjat ne-ai deranjat, îmi răspunse punîndu-mi în farfurie niște cîrnați și o strachină cu varză murată, dar ce să facem, vă primim, măria-voastră, că ați ajuns mare și poate puneți și pentru noi, undeva, o vorbă bună."

„Cu mare plăcere, zisei, oricînd...” „Da, și acum ia spune, de ce ai fugit tu de-acasă și ți-ai lăsat fetița pe mîini străine?”

Așa deci! Asta era furia ascunsă! Înțelesei că asta se discutase mai înainte, sau în orice caz doar între ea și Matilda, între patru ochi. Dar vedeam că nu se jena să-mi aducă învinuirea și în auzul celorlalți și mai ales al Silviei. Cu ce sens? Nu cumva încă de la început le sugerase Matilda versiunea aceasta a fugii mele, ca s-o ascundă pe-a ei? Toți credeau acest lucru? Desigur, cine își asumă deschis ruptura unei familii? Sau era ceva nou? Mi-ar fi plăcut să aud ce zice Matilda, dar mi se păru că totul ar fi fost indecent în fața Silviei. „A fost odată un botez, pe vremuri. Ai uitat, Tasia?”, mormăii înghițind cu mare poftă din cîrnații pipărați. „Ne întoarcem acuma la botez!”, exclamă ea sarcastică. „Da, zisei, de ce nu?” „Și ce-a fost la botez?” „Mmmm! făcui cu gura plină. A fost o mare distracție! La care ai luat parte! Și încă la altele!” „Ce vrei să spui? Cînd v-ați luat, n-ați deschis ochii? Și mai ales cînd v-ați hotărît să aduceți pe lume un copil? Ce e ea vinovată?...” Vrusese să spună fetița asta...

Dar o oprii izbind cu violență tacîmurile în farfurie. „Amnezie? spusei, însă cu blîndețe. Nu mai avem memorie?” „Hai, Tasia, zise Matilda, lasă, are dreptate Victor.” „Și tu de colo, zise Tasia cu dispreț, are dreptate, vai de capul vostru!” Nu, gîndii, nu e ceva vechi, e ceva proaspăt, microbii urii sînt vioi sub lumina microscopului, cei de-atunci, de la botez, au murit demult. O să aflu ce e, dar nu acum! „Hai să conchidem discuția asta, zise atunci pricăjitul tranșant, hai să bem!” „Am spus eu, mugi și marele Vasile, o viață are omul, și un trai neno...” „Ba nu e deloc, zise Matilda cu o urmă din exaltarea de altădată, omul are o singură viață și trebuie să și-o trăiască așa cum e! Iubește, urăște, iar iubește, iar urăște, ce rost au tot felul de... de...” „De ostrețe!”, o ajutai laconic. „Ba nu, se înverșună, nu e vorba de ostrețe!” Se lăsă o tăcere, dar Matilda nu reuși să-și materializeze gîndirea. Tot despre ostrețe era vorba!... „Hă, hă, hă... făcu marele Vasile. Și iar, hă, hă, hă...”

Mă întorsei acasă reconfortat.

Zăpada înghețase și trosnea sub picioare. O lună de o albeață halucinantă lumina dinspre dealuri străzile orașului tăcut. Aerul rece și proaspăt mă îmbăta ca de o bucurie rară și secretă, iar eu știam ce e:

deliciul vicios al singurătății! Aveam să ajung în odaia mea, să mă așez la planșeta albă și să lucrez relaxat pînă în zori. Eram liber, bogat, fără datorii, cu hambarele pline, iar marile scadențe, suferința fără speranță, moartea violentă, cum o sufereau în chiar acele clipe populații haotice de pe pămînt, erau departe de mine. Iată, îmi spuneam ascultînd visător ecoul pașilor mei în noapte, bucuria sau durerea nu sînt totdeauna fructul determinat al unor cauze determinante. Libertatea face să trăiască cu plenitudine totul, și atunci suferința în dragoste aduce din adîncuri bucurii stranii și necunoscute, iar fericirea se colorează violent cu luminile infernului. Îndoiala ne trezește cugetul, producînd în spiritul nostru certitudinea că existăm, gîndire suverană și divină care ne supraveghează urîtul, ne alungă ranchiuna, lasă altora izbînzile și acceptă pentru sine înfrîngerea.

Frumoasă noapte! Frumos oraș curat zăcînd liniștit între uriașele troiene și păduri verzi care îl înconjurau... Frumoasă fetiță! dulce Silvia! Ce-ai făcut? Ai tulburat cumva pe mama ta? Desigur, tu ești cauza, enigma ignorată, inocența neglijată, dar mai puternică decît pasiunile mature și neînfrînate. Dar n-o să-ți aduc niciodată în conștiință marile noastre vinovății, să-ți împovărez viața cu un destin grav, presimțit de tine încă de pe vremea cînd te-am găsit dormind prosternată, ca și cînd ai fi vrut să ne spui că n-ai fi vrut să vii pe această lume. Cine dintre noi a fost întrebat? Iar mari fiind, care dintre noi ar dori să nu mai existe?

Acasă mă așezai bine la planșeta mea, cînd intră doamna Cucu cu telefonul în mînă... „Sînteți căutat, zise fără grabă. E aceeași persoană care a mai sunat acum vreo oră... Vreau să vă spun ceva, continuă fără să-mi dea aparatul, ca și cînd după aceea știa și ea că n-ar mai fi avut timp să mă piseze cu cine știe ce istorie, bărbatul meu vă cere scuze, zise că nu și-a mai adus aminte dacă fosta dumneavoastră soție n-a luat totuși contact cu dumneavoastră și ați ajuns la un aranjament pentru vizita de a doua zi... Și atunci a lăsat-o să intre... Îi pare rău dacă s-a petrecut vreo încurcătură... Oricum, adăugă tot ea, acum e prea tîrziu să mai dreagă ceva, însă...” Îi luai eu însumi aparatul din mînă și abia atunci se retrase, nu după ce îmi mai adresă politicoasă noapte bună, cu un glas fără vreo aluzie la ceva concret, dar cu o aluzie la lipsa de aluzii...

„Alo”, auzii apoi o voce lungă și voalată, foarte ezitantă, undeva în tainica noapte electromagnetică. „Da”, zisei. „Ce mai faci tu, cel mai iubit dintre pămînteni?!” Mi se păru că visez! Mie îmi era adresată, și cu un astfel de patetism parcă mistic, care mă copleși, această supremă declarație? „Suzy, tu ești?!” strigai. „Da, eu sînt! Ai fost la fetița ta? Sau ai oprit-o cu tine?” „Da, am fost, poimîine o iau la mine!” „Foarte bine, spuse ea nostalgică, e o fetiță deosebită, dacă ești de acord o să viu s-o văd și eu.” „Cum să nu fiu, dar de ce-ai plecat?” „Ei lasă, e mai bine așa.” Nu știam de ce era mai bine așa, dar mă invadă o convingere absolută că ea gîndise bine, deși întrebarea dacă se va mai întoarce la mine stătea alături de sentimentul copleșitor pe care mi-l stîrnise declarația ei. „Și cine zici că e cel mai iubit dintre pămînteni?” „Tu!” „De cine?” „Cum de cine! De mine, de fetița ta... N-ajunge?!”

Rămăsei tăcut și o vreme nu ni se mai auzi decît răsuflarea amestecată cu șoaptele de pe fir ale umanoizilor care descoperiseră, pornind din grotele lor în care trăiseră cu un milion de ani în urmă, secretul propagării și recepționării misterioaselor unde. „Vorbim mîine la telefon, reluă ea deodată, cu o voce fermă. Ce făceai, lucrai?” „Da, mă pregăteam!” „Bine, noapte bună. Și nu te culca tîrziu... Am eu însă o idee, reluă, ca și cînd mi-ar fi făcut o promisiune. Nu-mi iese din cap... O să te întreb, fiindcă, știi, *ça commence à me taper sur le système*[1].” „Ce idee?!” „O să afli, dacă n-o să descopăr și singură... Bine, acuma hai să ne culcăm, mîine îți dau eu un telefon.” Îmi ură noapte bună și închise, ca și cînd ar fi vrut să evite întrebarea mea care plutea în aer: Cînd se va întoarce?

Dar nu mai putui lucra, vraja singurătății mele se împrăștiase. Avui net sentimentul că ratasem o pagină inspirată, pe care niciodată n-o voi mai scrie... Voi scrie altele, dar niciodată, poate, una atît de... În schimb căpătam certitudinea amețitoare că Suzy mă iubea foarte tare și simțeam că nimic nu mai avea importanță în afara acestui lucru. Și întrebarea dacă se va mai întoarce sau nu să trăim împreună mi se păru mică: la mine sau nu, în alt oraș sau în lună, toate acestea mi se păreau acum neînsemnate.

[1] asta începe să mă calce pe nervi *(fr.) (n. r.)*

CAPITOLUL **II**

A doua zi mă vizită Tasia, dar fără Silvia, și îmi povesti o istorie incredibilă. „Ai crezut ieri că vorbesc în vînt”, începu ea, într-adevăr cu același ton de ieri, care mă enervă din capul locului, amintindu-mi cum mă învinuise pe mine de distrugerea acestei familii, că adică eu aș fi fost cel care a fugit, și nu Matilda. „Bineînțeles că vorbești în vînt, cînd știi bine cum s-au petrecut lucrurile și oricum nu înțeleg ce rost mai are acum să dezgropăm morții.” „Cum adică, nu te interesează ce se petrece cu fetița ta, o consideri moartă?” „Nu-mi place să mă răstălmăcești, zisei, vorbești în vînt, vorbești aiurea... Ce e cu fetița, treci la subiect!”

Dar ea nu consideră că aveam dreptul să n-o ascult. „Tu ești vinovat”, zise. Mă hotărîi să nu-i mai răspund, adică s-o aprob. „Bine, zisei relaxîndu-mă în fotoliu, sînt, și pe urmă?” „Nu trebuia s-o lași să divorțeze, trebuia să te opui!” „Da, așa ar fi trebuit...” „Era un copil la mijloc, nu te-ai gîndit ce-o să se întîmple cu Silvia dacă voi vă despărțiți? Alergați, dracului, toți, după fericire și călcați în picioare sufletele copiilor, care n-au nici o vină că voi nu vă înțelegeți. Cine vă dă dreptul? După fericire alergi pînă te căsătorești și faci copii. Pe urmă ești sau nu fericit, așa mori, fiindcă ce e mai de preț pe lume decît un copil? Ce, că suferi? N-ai decît! Asta ți-e soarta! Nu toată lumea poate să fie fericită. Duci jugul, și după ce se face copilul mare, n-ai decît să începi să alergi iar cu limba scoasă după ceea ce crezi tu că e fericire. Dar nici atunci nu te desparți, fiindcă oricît ar fi de mari copiii, spectacolul ăsta tot trist rămîne. Căsătoria e de la Dumnezeu, n-ai știut asta dinainte?!” „Am știut, mormăii, dar n-a știut-o și Grivei.” „Care Grivei? Îți vine să rîzi.” „Nu rîd deloc, am învățat încă din școala primară că un adevăr considerat evident pentru toată lumea nu e evident și pentru cineva

din altă planetă. Noi zicem de un cîine care latră că nu te mușcă niciodată, dar zicala asta umană nu e sigur că o știu chiar toți cîinii." „Vrei să spui că e vinovată Matilda că e din altă planetă! Tu nu ești vinovat!", reflectă ea cu o bucurie sarcastică și anticipată, ghicindu-mi răspunsul. „Ba da, zisei, sînt vinovat că n-am putut să fiu omul care să-i placă ei." „Atunci de ce dracului v-ați mai luat?" „Ce să-ți spun, Tasia, murmurai cu blîndețe, să-ți spun ceva simplu ca să terminăm cu învinuirile. Mie mi-a plăcut Matilda, dar după căsătorie ei nu i-a mai plăcut de mine. Acuma nici cu forța nu poți să ții să trăiască între patru ziduri doi oameni care, vorba țăranilor, unul trage hăis și altul trage cea. E frumos să crezi că o căsătorie vine de la Dumnezeu și că și jugul vine tot de la el și trebuie să-l înduri, dar cum ți-am spus, măcar în acest punct cei doi ar trebui să gîndească la fel, nu unul să dea bir cu fugiții și celălalt să încerce să-l oprească, umilindu-se zadarnic..." „Daaa, făcu Tasia, cum să vă umiliți voi, bărbații... Vă cade coroana." „Da, zisei, și coroana asta vine tot de la Dumnezeu! Fără ea nici o femeie n-ar mai da pe noi nici cinci bani găuriți, cum spunea mama. Și totuși eu am lăsat să-mi pice coroana, tocmai pentru că m-am gîndit la soarta Silviei. N-a folosit la nimic..." „Ei, dacă e așa și zici că nu ții la această coroană, du-te la Matilda, vorbește cu ea, îndeamn-o să divorțeze și întorceți-vă acasă."

Mă ridicai alene din fotoliu, liniștit ca un lac încremenit, și ieșii să-i cer domnului Cucu o sticlă de vin, dacă mai avea. „Cum să nu, cu plăcere, zise el vag încîntat că nu-i purtam pică pentru stupidele lui farse. Și două dacă doriți. Mai avem, ne-au rămas..." „Ce s-a întîmplat, Tasia, povestește, zisei apoi în odaie, turnînd în pahare. La mulți ani! E o părere a ta, sau vorbești ca o ambasadoare a Matildei?" „Nu e vorba de nici o ambasadoare, e vorba de Silvia", zise Tasia fără să se atingă de pahar. „Ce e cu Silvia?" „Le mănîncă sufletul, și ei și lui Mircea." „Adică!" „Adică! adică! Nu pricepi? Că nu vorbesc turcește. Nu se mai pot înțelege cu ea, stă tot timpul strîmb, Matilda îi spune să se culce, ea nu se culcă, îi spune să-și facă lecțiile, nu și le face, e chemată la masă, la masă sparge, cică din greșeală, ba un pahar, ba o farfurie, ba o ceașcă de ceai, iar Matildei îi e frică s-o mai pedepsească, e și mai rea după ce o pedepsește. I se face ordine în odaie, peste o oră umple odaia cu hîrtii rupte, pătează totul cu cerneală, mese, cearceafuri, pînă și pereții...

Rupe creioanele, strică stilourile (un stilou ține la ea o singură zi!)...” „Dar ce e cu ea, e agitată? De ce nu cheamă un medic?”, zisei nedumerit. „Nu e agitată deloc, au chemat și un pediatru care a examinat-o și le-a spus că e perfect sănătoasă. Ea face lucrurile astea Dumnezeu știe de ce, fiindcă ea nu știe. Matilda plînge, o ia în brațe, doarme cu ea, o întreabă. Pur și simplu nu răspunde, nu știe ce face.” „Fleacuri, zisei, copiii trec prin crize de-astea, unii fac mai rău, se trîntesc pe jos, țipă și dau din picioare, se urcă pe casă și în general fac exact ceea ce li se spune să nu facă. Cineva mi-a povestit că și-a prins copilul cerșind, cu toate că părinții îi cumpărau tot ce dorea. Înțeleg perfect ce e cu Silvia, Matilda a crezut că un copil e un instrument al voinței ei și e scandalizată că Silvia are de pe acum o voință a ei proprie. Chiar mă bucur! E un copil cu personalitate puternică.” „Să stai și tu cu personalitatea asta puternică, să te vedem! zise Tasia crezînd că o să mă sperii. E ușor să zici în teorie vorbe goale... Sau poate că te vrea pe tine, reflectă ea ca și cînd ideea i-ar fi venit spontan. Matilda zice că s-a săturat!” „Am înțeles, zisei, a venit să mi-o lase.” „Să nu crezi, mă preveni Tasia, că Silvia te iubește. Dacă vrei să știi, habar n-are de tine. A îndemnat-o maică-sa să-ți dea telefon! Crezi că a vrut? «Nu vrei la tata!», i-a spus. Nu, s-a strîmbat, a dat din umeri. La început a crezut că tu o pui la cale, dar în ultima vreme, cam de prin toamnă, dacă ai văzut-o o dată sau de două ori.” „N-am mașină la scară, zisei, și nici indemnizație specială, salariul meu abia îmi ajunge să mă descurc, patru drumuri pe lună, asta se simte, știi și tu bine!” „Vasăzică nu vrei”, reveni ea la atac. „Ce să vreau? zisei. Crezi că aici e vorba de voință? Nu-i mai merge Matildei cu ștabul ei și acum vrea s-o dreagă! Ai auzit ce-a spus ieri: iubești, urăști, iar iubești, iar urăști! Mersi! Nu sînt genul! Și nici nu sînt bătrîn să mă resemnez!” „Cauți fericirea!”, mă ironiză Tasia, ca și cînd căutatul ăsta ar fi fost ceva de rîs. „Da, zisei, de ce nu?” „Vezi să n-o găsești!” „Oricum, n-o să fiu ultimul care o face, și nici primul care a eșuat. Altfel, vorba ta, de ce dracu mai trăim.” „Fă-o pentru fetiță, dacă pretinzi că ai suferit pentru ea și o iubești.” „Aș face-o, Tasia, dacă nu mi-aș da seama că un nou eșec ar distruge nu numai o familie, fapt care s-a și întîmplat și sînt puține speranțe că s-ar mai putea drege ceva, ci ne-ar distruge și pe noi, pe fiecare în parte, iar Silvia ar rămîne chiar orfană! Așa, chiar

despărțiți, știe că are o mamă, un tată... acolo. Tu nu știi ce s-a petrecut la noi în casă înainte ca eu să mă internez, și ce vizită mi-a făcut ea la spital cînd nu se știa dacă am sau nu cancer." „Da, văd că ți-e foarte milă de tine, de cîte ai pătimit! Află că Matilda a vorbit înainte cu doctorul și dacă ar fi fost ceva grav, doctorul i-ar fi spus. Nu spun bolnavului, dar familiei sînt chiar datori să-i spună. «N-are nimic grav, doamnă», așa i-a spus." „Da, ridicai glasul, dar eu nu știam și presupuneam și eu că doctorul nu mi-ar fi spus, iar Matilda știa că eu trăiesc cu temerea asta în mine. A venit să-mi ceară cheile, ca și cînd aș fi fost un om despre care știi că n-o să iasă din spital decît cu picioarele înainte, și nu mai are nevoie de ele. Chiar așa mi-a și spus: «tu nu mai ai nevoie de chei pe acest pămînt!»". „Știa că nu-i nimic grav, protestă Tasia ridicînd ca și mine vocea, a vrut și ea să se răzbune pe tine pentru că n-ai iubit-o și ai silit-o să se despartă." „Vezi, coborîi eu tonul, cît e de complicat?! Ar trebui să ne iubim iar foarte tare ca să putem crede că toate astea n-au importanță. Dar... Hm! Doi inși, tot așa, se despărțeau și bărbatul se duce la rivalul său și-i spune să-i dea nevasta înapoi. Ce crezi că i-a răspuns tipul? Ei, tu ce crezi?" Dar Tasia n-avea chef de istoriile altora. „Să-ți spun răspunsul, care a fost scurt și retezat: nu pot să-mi comand sentimentelor! Așa a zis! Ei! reluai filozofic. Putem să ne comandăm sentimentelor?!" „Ei na! pufni Tasia. De ce să nu putem? Sînt sigură că tipul tău n-a dus-o el prea bine furînd nevasta altuia, cînd ăla o iubea. Chestiile astea se plătesc! Ai plătit tu că ai despărțit-o pe Matilda de Petrică, a plătit și Mircea, cît e el de ștab, și tu o să mai plătești o dată dacă nu-i întinzi Matildei mîna, s-o ajuți să-și repare greșeala. Să știi de la mine, să dea Dumnezeu să nu fie așa, că nu-ți doresc răul, sîntem rude oricum ar fi, și m-aș simți nu știu cum să... dar tare mă tem că... Mi-ar fi lesne să spun «treaba voastră!», dar uite că nu pot nici eu să-mi comand sentimentelor!" „Dar eu să pot, nu? Tasia!" „Da! e o datorie! zise Tasia cu o sentențiozitate fără emfază și fără vreo prostie bigotă în credința ei fermă. În cazul tău, ți-am mai spus, ai fi putut face ce vrei, dacă n-ați fi avut un copil." „Bine, am înțeles ce vrei să spui, o să mă gîndesc, zisei, gîndind că n-am la ce să mă gîndesc. Acuma spune-mi ce a putut plăti domnul Mircea, în cazul său? Ce, nu se mai înțeleg?" „Nu!" „Adică?" „Adică-adică! Asta e! Trăiesc rău!"

Mă interesa în ce sens, dar nu mai insistai. Probabil că nici Tasia nu știa prea multe. Trai rău, în limbajul ei popular (și tonul cu care o spusese mă ajuta să înțeleg), însemna rău pe toate planurile și desigur iremediabil, fiindcă traiul amestecat e suportabil și n-are parte de el toată lumea. Soneria zbîrnîi. Și în clipele următoare ușa se deschise și intră Suzy. Tasia se ridică și ieși afară fără să dea bună ziua.

CAPITOLUL **III**

„**M**i-a fost dor de tine și nu ți-am mai dat telefon, zise Suzy și mă îmbrățișă și nu se dezlipi, continuînd să-mi murmure la ureche: cum ai dormit fără mine? Te-ai și redresat! Vezi?… vezi?… m-ai primit foarte rece… da, știam eu… primești femei în lipsa mea… cine era?… o rudă de-a ei… eram sigură, am înțeles după felul cum a intrat ea ieri că vrea ceva de la tine… A intrat ca la ea acasă și tu ai acceptat să mă dea pe mine afară… ce e, dragă, nu-i merge bine?” zise cu o voce schimbată, cam brutală și fără urmă de tandrețe, părăsindu-mă și deschizînd fereastra, unde uită că îmi pusese atîtea întrebări și rostise atîtea neadevăruri: se înviora trecînd la altă stare, fiindcă nu mă ascultă cînd încercai să-i răspund, „hai să nu mai vorbim despre asta, zise, deși ah! nu-mi vine să cred că… Nu! mă enervez, voiam să te întreb aseară, dar o să aflu și singură… Mai bine îmbracă-te și hai să ne plimbăm și noi doi puțin!”.

Ieșirăm în pădure, dar trecu mult pînă ce alungă din gînd ideea aceea a ei despre care zisese că o tapa *sur le système*. Nu eram curios s-o aflu, fiindcă bănuiam despre ce putea fi vorba, ba chiar eram hotărît s-o împiedic s-o formuleze. Cum ar trebui să fie soția de care te-ai despărțit ca să placă viitoarei? Oricum ar fi, vederea ei displace în mod fatal și asta ia forma rea a înstrăinării, fiindcă dacă e frumoasă stîrnește gelozia, iar dacă e urîtă disprețul: cum ai putut să trăiești cu ea? Ca și cînd logodnicul ei o fi fost vreo lumină. Atunci de ce nu s-a măritat cu el? „Da, văd eu, zise rupînd tăcerea care se lăsase între noi, a fost suficient să-ți apară în față ca să te tulbure în halul ăsta…”

Nu eram tulburat în nici un hal, dar nu încercai s-o conving, fiindcă afirmațiile ei nu cereau niciodată dezmințiri. E drept că nici ea nu credea în ele, încît o lăsai să vorbească mai departe. Dialogul nu era cel mai reușit lucru dintre noi. „A venit să ducă tratative? Vorbește, dragă, sau ți-e frică să spui? A-oleo, Victoraș! Am știut eu!…” În clipa

aceea alunecă și căzu în zăpadă. O apucai de braț s-o ajut. „Te rog să nu mă atingi! zise. Du-te și ridic-o pe ea, că o fi avînd nevoie de tine. Cum se poate, dragă, aproape că strigă, ridicîndu-se cu o furie controlată, ascultîndu-se parcă pe sine dintr-o parte, cum e cu putință să te domine și acum, după atîția ani de cînd v-ați despărțit? Are un tupeu formidabil! Adică ea să facă ce vrea, să se mărite cu altul, să-ți ia copilul și tu să stai pe margine, să te învîrtești în jurul ei ca un titirez. Crezi că vorbesc aiurea? Am ascultat la ușă și am auzit cum îți vorbea! Sînt sigură că în alte vieți această Matilda a fost bărbat și a avut un harem. Nu e așa că ți-a spus mereu cînd trăiați împreună că îi regretă pe cei doi cu care a fost măritată înainte?"

Aici se opri și rîse triumfător. N-avea nevoie de răspunsul meu. Ajunsesem într-o poiană de unde se vedea uriașa elipsă de brazi care înconjura de pe înălțimi orașul nostru. Mă așezai jos pe un copac doborît. Soarele strălucea pe cer, îndepărtat de pe traiectul lui de vară. Încălzea totuși zăpada care îngreuia crengile arborilor; se auzea din cînd în cînd, ca și cînd ar fi plouat, cum cade în jurul nostru, cu zgomot de puf. Feeria îmi ascuți o senzație vie de irealitate, de fericire și suferință amestecate și care repede deveni neliniște. O căutai cu privirea. Se întinsese în zăpadă cu fața în sus și deodată simțind că o caut se răsuci și strigă la mine: „De ce mă lași să spun atîtea prostii?" Începui să rîd. „Pentru că sînt adevărate! Ai intuit exact!" „Chiar?", sări ea în genunchi. „Nu chiar, doar unele dintre ele. Cele despre mine bineînțeles că sînt ca întotdeauna alăturea cu drumul, femeile sînt încîntate să creadă că ne cunosc toate reacțiile. Da, așa este, trăiește rău cu bărbatu-său, se pare din pricina Silviei, care le face zile fripte. Vor să mi-o lase pe durata vacanței, în speranța, probabil, că fetița tocmai asta dorește, și se va potoli." „Și cotoroanța aia ce căuta la tine?" „Să-mi spună exact ce ai intuit tu, să ducă tratative să ne împăcăm. N-a spus, fiindcă nu e atît de inteligentă să ghicească semnificația pornirii inconștiente spre rău a Silviei, dar am înțeles eu că, în egoismul ei sublim, fetița vrea ca mama și tata să trăiască împreună. Pînă acum a fost prea mică să dea urmare acestui instinct, dar pe urmă o fi descoperit că poate, dacă nu să ne împace, cel puțin să ne pedepsească. Nu numai pe maică-sa, și pe mine. Această Tasia spune că Silvia nu mă iubește, și cred că are dreptate, sînt aproape sigur că dacă o opresc o să am niște surprize..."

„Și soluția?”, zise Suzy. „Soluția? Soluția e suferința și eu mi-o asum. N-o s-o pasez altuia. Matilda să și-o asume pe-a ei...” „Așa deci, consideri că împăcarea nu e posibilă!”, zise Suzy cu chipul decolorat parcă de o secretă și stranie contrarietate (sau poate de aerul tare al pădurii, gîndii nevoind să accept prima impresie). „Tot atît de imposibilă, zisei, ca și vindecarea traumei pe care a suferit-o fetița. Cum poate ea să uite că a fost smulsă de lîngă tatăl ei și a văzut-o pe maică-sa cum în fiecare seară o lăsa singură și se ducea să se culce în altă cameră cu un străin? Împăcarea ar fi o nouă traumă, un fel de murdărie în care s-ar complăcea de astă dată tatăl ei.” „Ai dreptate, zise Suzy, dacă instalezi copilul pe un soclu al inocenței. Dar pot fi ei, copiii, atît de inocenți de la natură și atît de implicați în viața părinților?” „Da, părinții sînt cele două zeități protectoare, și le pot determina destinul mai mult decît conjurația astrelor cînd se nasc.” „Da, dar uneori vinovăția părinților potențează puternice personalități, care altfel ar fi rămas șterse. Fetița ta nu pare un copil slab...” „Nu pare! Dar cine poate să știe? Compensația unei personalități de mică anvergură e fericirea la care are dreptul pe acest pămînt. Ceilalți se pot lipsi de ea. Părinți vinovați aduc pe lume ființe pe care le aruncă în... Nu, nici nu vreau să mă gîndesc, o să fac tot ce-o să pot ca Silvia să uite, să înțeleagă măcar pe unul din noi doi, cu deznădejdea că n-o s-o pot împiedica totuși să intre în viață cu gîndul crud că înțelegerea între două ființe umane e o iluzie. Poate are noroc, și altcineva decît părinții o s-o facă să... O mare iubire... Un puternic devotament...” „Sigur, zise Suzy. De ce să fii atît de pesimist! Ține-o pe fetiță la tine și ai să vezi că n-o să-ți facă nici o surpriză rea.”

Îmi făcu însă chiar de la început, dar n-o descoperii decît a doua zi dimineața, cînd vrui să-mi întorc ceasul: avea arcul rupt, remontorul mergea în gol. Dacă Tasia nu m-ar fi prevenit aș fi putut crede că s-a stricat de la sine. Mă gîndii mult cum să procedez, să aflu dacă o făcuse din greșeală, din răutate, adică cu intenție, sau din obiceiul pe care îl căpătase. Putea să nege.

Dormea încă și o contemplai îndelung, tulburat de trăsăturile chipului ei, care cu anii se accentuaseră și semănau chiar prea mult cu ale mele, amenințînd să capete o insesizabilă boare, nu chiar de urîțenie, ci de ceva tern, fiindcă era mereu frumoasă, însă nu mai avea parcă pe chip toată acea dulce lumină de odinioară, cînd ne plimbam noi doi

singuri prin oraș și îmi adormea în brațe. Mă dusei la bucătărie, pregătii un ceai cu brînză albă și unt, dădui la o parte de pe planșetă hîrtii și cărți și o trezii. „Sus, domnișoară, tata are treabă, se duce la birou, treci la masă.” Se duse la baie, își făcu toaleta și se întoarse. Bineînțeles eram supărat că nu găseam nici un truc s-o determin să-mi mărturisească și mai ales să regrete și să promită că n-o să-mi facă și mie ceea ce îi făcea maică-sii; nu-i arătai nici o tandrețe.

„Fă-te că nu observi, îmi spuse Suzy la birou. Arată-te doar supărat.” „Ce să arăt, chiar sînt, se confirmă că nu ține la mine.” „Las-o în pace, nu-i acorda atenție. Prefă-te că nu observi nimic. Și eu îi făceam mamei tot felul de figuri fiindcă îmi plăcea s-o văd cum își iese din pepeni. Asta nu însemna că nu țineam la ea. În schimb nu-i făceam nimic tatei fiindcă nu mă băga în seamă.”

Dar eu nu putui. Cînd mă întorsei acasă găsii alba mea planșetă pătată cu cerneală, dar nu așa, o pată neglijabilă, ci toată planșeta era murdărită. Ceasul îl puteam da la reparat, dar cerneala din lemn nu se mai putea scoate. „Ai făcut-o cu intenție, îi spusei. Dacă nu-ți place să stai la mine, atunci de ce ai mai venit?” Intră tot atunci doamna Cucu și îmi spuse că fetița a stricat arzătorul de la sobă. Mă răsucii și văzui consternat cioburi de șamotă împrăștiate pe covor. Doamna Cucu îmi dăduse o mică sobă care mergea cu gaze (să suplinesc caloriferele cînd erau reci), flăcările se urcau printr-un soi de fluiere cu găuri mari, așezate deasupra arzătorului. Încălzeau soba, dar și aerul, fiindcă instalația era făcută nu înăuntru, ci pe dinafară, ca un soi de șemineu. „Necazul e că astfel de *flûtes* nu se găsesc nicăieri, zise doamna Cucu mîngîind-o rece pe Silvia. Puteai să te joci cu ele fără să le spargi. De planșetă să nu vă faceți sînge rău, mi se adresă, se poate găsi alta, sau pur și simplu să vă cumpărați un birou mai mare. Sau să vă cumpărați o față de masă și s-o puneți pe deasupra, dacă țineți cu tot dinadinsul la planșeta asta, dacă n-aveți pentru moment destui bani pentru un birou mai spațios... Hai, iart-o acuma, că văd că îi pare rău, continuă ea să mă piseze, deși nu se vedea deloc că Silviei i-ar fi părut rău. Așa sînt copiii, e preferabil să strice decît să fie molateci, nepoțelul nostru stă ca un bleg ceasuri întregi acolo unde îl pui, și ce bucuroși ar fi părinții să-l vadă că sparge și el o farfurie sau un pahar... Și acuma, la trei ani, face caca pe el, dar cu timpul revin toți la normal... fiica mea

e de vină, îi trece totul prin sită, carne, zarzavaturi, chiar și cartofii, să nu se ostenească, săracul, să mestece și să digere și el ca toată lumea."

De astă dată pisălogeala ei îmi făcea bine, îmi alunga supărarea și decepția și mai ales mă împiedica să iau lucrurile în grav. Tasia îmi adusese un curcan și servitoarea doamnei Cucu ne servi o supă cu tăiețel și friptură cu piure de cartofi. Apoi o îmbrăcai pe Silvia și o scosei ca altădată la plimbare. Ca și pe-atunci, nu merse mult și îmi spuse că o dor picioarele. O luai în brațe și toată mîhnirea mi se topi cînd îi simții brațul încolăcit pe după gîtul meu. „Bineînțeles că mă iubește, gîndii, acum nu mai e mică s-o doară atît de repede picioarele. A vrut s-o iau în brațe ca pe vremuri, deși copiii nu au amintiri."

Pînă se termină vacanța Silvia nu-mi mai făcu nici o stricăciune, semn că fusese sensibilă la mîhnirea mea sau că mă găsea în sinea ei oarecum mai puțin vinovat decît maică-sa. Era liniștită, stătea alături lîngă mine la birou și capacitatea ei de a răbda era uimitoare. În timp ce eu lucram ea colora desene și mă făcu și pe mine în diverse variante, aplecat asupra hîrtiei, uitîndu-mă pe fereastră sau stînd întins pe pat cu mîinile sub ceafă. „Am auzit că o necăjești pe mama", îi spusei într-o zi, în treacăt, văzîndu-mi de manuscris. Nu-mi răspunse. „Să iau tăcerea ta drept o confirmare? continuai monologînd. Ce plăcere îți face s-o chinuiești? N-are grijă de tine?! Te lasă singură? Am auzit că nu, și nici nu te pedepsește pentru cîte îi faci. Trebuie să te gîndești că nu poți avea altă mamă, și nici alt tată, ăștia sînt, gata, nu-i alegem de la tîrg, și nici noi nu te-am luat pe tine de la magazin... nici noi nu putem avea altă fiică..." „Ci tu dacă te însori, ci o să ai altă fiică!", îmi răspunse pe neașteptate. „Cine ți-a spus prostia asta? Mama?!" „Ci nu e o prostie!", zise foarte fermă, în timp ce își înmuia preocupată pensula în culori. „În general, nu e o prostie, se întîmplă, dar în cazul de față este, tata nu se mai însoară." „Ci te întorci acasă, ci la noi?"

Rămăsei tăcut. Conversația cu un copil nu e lipsită de riscuri. „Da, zisei pe gînduri, preocupat și eu de manuscrisele mele, de ce nu? Se prea poate! Se întîmplă și chestii de-astea! Dar se întîmplă și să nu se poată!" „Ta-taaa, ci ceasul ți l-am stricat, ci ca să văd cum te superi pe mine. Ci de cînd te știu, nu te-am văzut niciodată ci supărat..." „Ar fi trebuit să-ți dau vreo două ci la fund, o imitai. Puțin a lipsit!" „Ci de ce nu mi-ai dat?" „Mai fă tu o dată și ai să vezi! Dacă vrei să știi m-am supărat

foarte tare." „Ci nu s-a văzut!" „Da?! Ia vino tu încoace, vino-vino..." Nu prea veni, se uita la mine cu un mic surîs viclean și în privire cu un fel de zeflemea, vrînd parcă să-mi sugereze că știe că n-o să-i fac nimic, deși... „Bine, îi spusei lăsînd-o să se aplece peste planșetă și să se zgîiască în hîrtii, uitînd sau prefăcîndu-se că nu ia în seamă de ce o chemasem, ar trebui să cred că îți merge mintea, dar mă întreb dacă maică-ta n-a greșit că nu ți-a croit la timp și cîteva la spate cu o cureluță..." „Păi, mi-a croit!", zise cu simplitate. „Da?! Vrei să spui că ești soi rău?" „Ci ce e soi?" „Cel care nu învață nimic și face numai rele, chiar dacă îl pedepsești. N-are rușine!" „Ci nu înțeleg!" „Să zicem că mi-ai stricat ceasul ca să mă vezi cum mă supăr, știind că n-o să pățești nimic. Asta s-ar numi o mică perversitate infantilă, care dacă ar persista ar fi un semn că n-o să le fie prea agreabil celor care or să te iubească mai tîrziu, cînd o să te faci mare. Treaba lor! Dar ce-ai făcut pe urmă, de mi-ai murdărit și mi-ai spart țevile de la arzător, ce mai e?"... „Ci ta-taaa, cîntă ea cu o dulce afectare, ci n-o să mai fac." „Mai încearcă, mormăii, și-ai să vezi!"

Se așteptase, cînd o chemasem, că am s-o iau în brațe și am s-o mîngîi. Văzînd că n-o fac, se uită la mine pe sub cot cu o privire în care se vedea că știe că inocența e o irezistibilă seducție. Îi arsei una la fund destul de tare. „Au, ta-taaa!", mă imploră deodată uluită de durere și surpriză și se redresă și lacrimile începură să-i curgă în șiroaie pe obraji, în timp ce chipul i se schimonosi de o decepție mare. Foarte bine, gîndii, și eu am fost decepționat, dar n-am avut cui să strig, cum ai tu acuma, și nici să vărs lacrimi, în așteptarea unei mîngîieri. „Cum ai putut să te porți atît de urît cu tata? o întrebai cu o blîndețe împrăștiată. Tu nu știi cît țin eu la tine? Poți să-mi răspunzi?" „Ci știu!" „Și atunci?" N-o întrebam ca să-mi răspundă, știam că nu poate, la urma urmei îmi semăna la fire. Eu n-o chinuisem pe mama? Și nu la vîrsta ei, ci adolescent fiind, cînd simțul moral, rușinea de care îi pomenisem acum Silviei ar fi trebuit să fie prezente. „Te-ai plictisit? o întrebai absent. Îmbracă-te, azi mergem la cinema."

CAPITOLUL IV

Totuși nu înțelegeam, sau mai bine zis continuai să mi se pară nelalocul lui demersul Tasiei. Și mai ales pornirea, chiar furia ei împotriva mea. De unde și pînă unde această reactualizare, această punere pe tapet foarte brutală a vinovăției mele față de Matilda? Asta avea haz! Că de ce n-am oprit-o! Ca și cînd nu asta aș fi făcut atîta vreme, aș putea chiar zice încă din primele zile după ce ne căsătoriserăm și apoi aproape pînă la extrema limită a răbdării după ce ieșisem iarăși *afară*. Îmi aminteam foarte bine că o făcusem părtașă a tuturor etapelor pe care le trăisem pînă ce Matilda divorțase. Nu-mi aminteam însă să fi auzit-o pe Tasia că ar fi încercat vreodată s-o domolească pe cumnata ei. Era fatal: în ultimă instanță rudele se apără între ele, chiar dacă o vreme încearcă (cu părtinire însă) să împiedice destrămarea unei familii. Parcă ai mei nu mă sfătuiseră atunci, cînd cu botezul Silviei, s-o las pe „smintita aia”?

Adică ce, era acum furioasă Tasia că Matilda *trăia rău* cu Mircea al ei? Ei na! Mare lucru! Nu era de treabă Mircea? Și ce, așa era el, era *firesc*... Matilda nu se mai considera și ea „firească”? Și eu fusesem firesc, îmi plăcuse mie la deratizare, și ce era cu asta? Era, ca să zic așa, o probă supremă de *fireștenie*, ce spun, ultra! Fără ostrețe! Și acum scoteau copilul în față.

Spre sfîrșitul vacanței primii un telefon de la Matilda. „Sînt acasă, zise, adu-mi-o pe Silvia.” „Plecați?”, o întrebai ca să zic ceva (firește că plecau!). Urmă însă o tăcere, înainte să-mi răspundă: „Da, plecăm!” Mă reținu la o cafea. „Nu plecăm”, zise cînd ne regăsirăm iarăși față în față, ca odinioară, în holul care mi se păruse pe atunci imens. Acum mi se părea, după ani, că e un hol ca oricare altul, ceva mai mare (cînd revedem locurile unde am trăit găsim totdeauna spațiul micșorat, probabil din pricină că în amintire dimensiunile cresc). Nu înțelesei

bine, spusese „nu plecăm” cu un glas ciudat. „Da, dragă, precizǎ, nu mai plecăm deloc.” „Cum adică?” „Nu ți-a spus Tasia?” „Tasia mi-a spus niște baliverne, zisei, sper că nu tu ai pus-o?” „Bineînțeles că nu, dar nu poți împiedica pe cineva să vorbească”, zise ea cu o vioiciune și o veselie tristă, așa cum par unii oameni care vor să afecteze că nu li s-a întîmplat nimic ieșit din comun, deși li s-a întîmplat ceva foarte grav. Rămăsei tăcut. O fi picat Mircea și acum se întorc în orașul nostru? La acest gînd simții o simpatie bizară pentru el și chiar și pentru Matilda. „Tasia mi-a spus că trăiți rău, e adevărat?” „Da, adică am trăit rău, acum nu mai trăim, fiindcă ne-am despărțit. Da, dragă, precizǎ ea iarăși, am divorțat...” „De ce!?” „Ei, aia e, de ce! De ce, de nece, asta e situația.” „Tasia mi-a spus și acum înțeleg că trebuie să fie din pricina Silviei.” „Nu, spuse ea cu fermitate. E adevărat că Silvia, reluă cu alt glas, e încăpățînată și stricătoare, dar care copil n-are un cusur? O s-o dezvățăm, te rog să mă ajuți. Cu tine cum s-a purtat?” „La început rău (și îi povestii), dar pe urmă a fost foarte cuminte, foarte dulce. Nu-mi place că e cam șmecheră, altfel credeam eu că o să evolueze.” „Are destul timp să ajungă și cum ai dori tu. E un copil educabil.” „Deci nu din pricina ei trăiați rău.” „Nici vorbă!... Silvia, se adresă fetiței care se apropiase și voia să stea cu noi, ia du-te tu în biroul lui tata și citește sau desenează ceva acolo.” „Deci voi ați venit de tot acasă, ți-ai adus și lucrurile...” „Da, mi-au fost expediate... într-o singură zi, odată cu certificatul de divorț... Am plecat din Londra la ora zece cu avionul și cînd am ajuns acasă un tip mi-a spus din poartă: «Nu mai locuiți aici, întoarceți-vă la casa dumneavoastră din Ardeal». Înseamnă că el dăduse ordin încă din timpul nopții, imediat ce drama se consumase. Ca să vezi, rapid, curat, eficient și fără explicații zadarnice. Fiindcă trebuie să știi că nu mi-a spus nimic. Doar atît, dimineața: «Trebuie să te întorci în țară! O să ți se aducă biletul de avion.» Avea aerul să-mi spună, cum se mai întîmplase și în alte ocazii, că nu el a hotărît, a primit un ordin. Cît sînt ei de mari, din cînd în cînd primesc astfel de ordine, care trebuiesc executate fără codeală... Știu că îți plăcea să bei ceva cînd stăteam de vorbă. Bei un pahar?” „Cred că am să beau toată sticla, spusei, încă sub imperiul surprizei. Formidabil! Și de mult trăiați rău?” „Hm! Destul de demult!”, zise ea cu un glas care nu mai afecta nimic, liniștit și detașat, așa cum vorbisem despre lucruri care nu ne privesc direct.

Se ridică și se întoarse din oficiu cu o sticlă de vin roșu și două pahare. „Și fetița asta, zisei, a știut și a fost în stare atîtea zile să nu-mi spună nimic?! exclamai uluit. I-ai interzis tu?” „Nu, dar a învățat să nu se bage. Adică nu știu dacă «a învățat», fapt e că n-o interesează... Atît ar mai fi lipsit, să sufere și ea de ce-am suferit noi! Sînt lucruri care nu pătrund în lumea lor, dramele celor mari, suferința sau moartea...” „Așa vezi tu lucrurile?” „Da, așa le văd!” „Ar însemna că nici fericirea celor din jur nu-i atinge?” „Nu cine știe ce.” „Mie mi-a pus o întrebare ciudată, dacă mă întorc acasă, dar nu eram prea atent...” „Da, conveni Matilda, din cînd în cînd pun astfel de întrebări, dar vezi după ochii lor că nu așteaptă să le răspunzi, sau dacă le răspunzi nu înțeleg mare lucru. E și firesc să fie așa.” „Da, zisei, și e și firesc ca și noi, cei vinovați, să ne găsim astfel de scuze.” „Pot să te asigur, zise atunci Matilda foarte sigură pe ea, că eu aș fi ultima mamă din lume care ar căuta o astfel de scuză, după cum nu sînt nici prima și nici ultima care a făcut ce-am făcut.” „Sîntem foarte vicleni în astfel de considerații, continuai fără să am sentimentul că eu m-aș crede mai puțin vinovat decît ea. Avem o singură șansă, ca Silvia să fie la maturitate o personalitate puternică, să poată, adică, să nu considere în amintire copilăria ei drept tristă. Iar dacă nu, repetai eu această gîndire a mea, am mai avea o șansă, s-o facă altcineva fericită. Altfel nu ne va ierta!” „Exagerezi, zise Matilda. Copilul ne iubește.” „Da, fiindcă n-are încotro!... Să nu fii sigură de această iubire cînd o să înceapă să se desprindă de noi și să ne judece.” „O să aibă nevoie de noi și la treizeci de ani! exclamă Matilda cu un rîs care sfida cu o inconștiență răvășită orice amenințare pe care încercam să i-o sugerez. Tu ești filozof, ai o gîndire speculativă, care operează cu concepte ideale și abstracte! Eu sînt o mamă concretă, de care Silvia o să aibă nevoie oricum, că o să fie puternică sau slabă, fericită sau nefericită. Viața e grea și nesigură, nimeni nu-și mai poate permite luxul de a învinui pe altul de lucruri pe care și el le face. Dacă îmi permiți să fiu și eu filozoafă: cînd timpurile sînt așa cum sînt, conflictele eterne se atenuează, oamenii încheie între ei un armistițiu, devin mai toleranți.” Da, gîndii, în felul acesta ți-ai permis tu să-mi faci mie cel mai mare rău, crezînd că e un rău atenuat... „Vrei să spui, zisei, că oamenii cad de acord să trăiască într-un fel de promiscuitate?!” „Da, confirmă ea,

nimeni nu mai e atît de independent ca altădată, adică iluzia asta se destramă printre cele dintîi... Mă uitam la Mircea... Oamenii își închipuiesc că un astfel de șef duce o viață grandioasă, are mașină la scară, vilă somptuoasă, nu stă la coadă la carne, face ce vrea... Da, e adevărat, nu trăiește în lipsuri, dar nu face ce vrea, e mai puțin liber decît unul care, după ce iese de la muncă și după ce stă la coadă, ia un chil de vin și se distrează în voie cu cîțiva prieteni, pe urmă se culcă și doarme zdravăn. Nu-l smulge nimeni dintre prieteni cînd îi e lumea mai dragă (primește un telefon!) și nici din pat cînd e somnul mai dulce." „Săracul! exclamai, trebuie să fie tare chinuit!" „Nu e chinuit, zise Matilda mohorîtă, simțul datoriei împlinite îl răsplătește din plin, dar cîți or fi în stare să se înhame ca el și să nu-și dea în petic?" „Așa este, zisei cu ironie, fiecare cu soarta lui. Am însă îndoieli în ceea ce privește îndeplinirea datoriei. El s-a pregătit pentru asta și își exercită profesiunea cu toate riscurile inerente... Hm! exclamai indignat, între altele datoria lui constă să-i împiedice pe alții să facă la fel, adică să-și exercite profesiunea pentru care s-au pregătit... El da, alții nu!" „Nu depinde de el", zise și Matilda posomorîtă. „Și mă rog, de cine depinde?"

Nu-mi răspunse. Dar îmi plăcea că îl apăra. Însemna că despărțirea lor nu fusese urîtă. Mă întinsei în fotoliu cu vagă ironie adresată mie însumi că, iată, așa contabil cum eram eu (și nu universitar), tot eram mai liber și mai fericit decît bietul Mircea. „Și mă rog, zisei, ce s-a întîmplat la Londra, dacă nu sînt indiscret?" „Nu, nu e nici o indiscreție, pot să-ți spun, zise Matilda cu simplitate. Acolo eu am fost de vină... Pînă acolo, hm! Mi-e greu să-ți povestesc... Așa și așa! Mă punea să mă îmbrac urît la recepțiile oficiale... Nu înțelegeam de ce mă scotea din sărite cu muțenia lui, nu voia să-mi explice. «Bine, dragă, atunci nu mai merg», strigam, «nu, că trebuie să mergi», ridica și el glasul, nu era după mine... Nici măcar să mă pieptăn după gustul meu nu mă lăsa, mai rău, acasă începea să urle... «Ce e cu tine, îl întrebam, ai înnebunit? Ce-am mai făcut?» Își lăsa capul în jos și tăcea zile în șir. A trebuit să treacă multă vreme pînă să înțeleg: îmi atrăgeam, cică, prea multe simpatii cu felul meu de a fi, cu toate că nu făceam nimic deosebit, îmi dădeam și eu seama că o recepție cu protocol înalt nu e o petrecere ca acasă, unde nu te vede nimeni. M-am hotărît atunci să-mi reprim voioșia mea

din fire și să plec imediat dintr-un grup prea numeros care se făcea în jurul meu. Tot nu era mulțumit... «Faci tot timpul numai gafe», îmi spunea și arăta atît de tulburat încît am căzut la bănuieli. «Uite ce e, i-am spus, eu la astfel de ceremonii nu mai merg. Spui că sînt bolnavă, sau că Silvia e bolnavă și cu asta să încheiem. M-am săturat de misterele astea cu care mă umilești, n-are nici un rost...» Între timp m-am interesat și eu de ce putea fi, dar mi s-a răspuns printr-o tăcere jenată. M-am înfuriat, adică cum, faptul de a fi așa cum ești...”

Matilda se opri și începu să-și dreagă rochia pe genunchi, care n-avea nimic, și să respire greu, ca sub imperiul unei mari furii. Degetele îi tremurau vizibil. Îmi dădeam seama că nu voia să-mi spună totul. Era clar: cu „firescul” ei pesemne că producea la aceste recepții cine știe ce încălcări nescrise de protocol și că asta nu era o glumă pentru bărbatul ei. Se calmă și începu să-mi spună că încă de la început a trebuit să accepte un lucru... În sfîrșit a înțeles... nu putea să strice acel „colț roșu” din cabinetul lui, unde stătea pe o măsuță specială fotografia fostei soții, care murise de cancer cu mulți ani în urmă. Bun, i-a zis, și dacă aduce și ea fotografia fostului ei soț care a murit, cel de-al doilea... Îi convine să facă din casa lor un fel de mausoleu? „Dacă l-ai iubit atît de tare, de ce nu?”, a zis el. Declarație rece, indirectă, solemnă, că el o iubise pe fosta lui soție foarte tare și de pierderea ei nu se ferea să sugereze că era neconsolat. Pe loc, dar și mai tîrziu, ea s-a simțit emoționată, și atunci el, încetul cu încetul, a început să-i povestească despre Stela. Cum s-au cunoscut ca studenți (deci nu era adevărat că el nu avea studii), cum a intrat apoi în mișcarea ilegală, ca membru în P. C. R., cum a atras-o și pe ea, închisorile lor, suferințele îndurate și apoi 23 August, care i-a prins cu doi copii mari, pe care ea îi născuse înainte de a fi arestați... Multă vreme nu Matilda a fost prezentă în casă, ci amintirea Stelei. În fotografie ea arăta în floarea vîrstei, femeie frumoasă cu privirea dură și gură senzuală, dar el îi arătase un album unde ea avea un spendid păr albit de ani, privirea mai puțin dură și gura cu un surîs încărcat de maliție, dacă nu chiar de dispreț superior. Se pare că după 23 August ea devenise cunoscută pentru duritățile ei, dar de limbaj, altfel era afectuoasă, bună prietenă și înzestrată cu un cinism politic salutar, în acei ani cînd fanatismul începea să devină amenințător. Pe ea însă cei fanatici

o incitau nu numai la durități de limbaj, ci și la cruzimi, cînd prindea cîte unul în casa lor „îl făcea terci”, oricine ar fi fost. Sufletul ei încercat și afectuos o făcea să nu fie temută, era însă (încă!) invulnerabilă sau mai bine spus ținută puțin deoparte în funcții de anvergură mijlocie, unde putea fi ea însăși fără prejudicii pentru marii lideri... Ei?! Cum s-o înlocuiască Matilda pe această femeie deosebită? Îi devenise și ei dragă și simțea că dacă ar fi trăit și ar fi cunoscut-o, i-ar fi fost prietenă devotată. Bine, dar asta nu se mai termina!... Idila cu dispăruta începu să se estompeze în sufletul Matildei, apoi începu s-o irite. Mircea nu era un bărbat comun, să facă comparații deplasate între ea și Matilda, totuși Matilda simțea că astfel de comparații i se impuneau în forul lui interior, prin tăceri prea lungi cînd ea îl îmbrățișa, prin visări învăluite în tristețe cînd se plimbau sau călătoreau împreună. Veselia, „firescul” ei parcă îl violentau, îi aminteau parcă prea brutal că ea, Matilda, exista, era vie și cu un mare apetit existențial, în timp ce Stela, o, da, nu mai era decît o simplă fotografie... Și atunci a început să se retragă din ce în ce mai mult în sine. E, heee! Ce era de făcut? Păi nu era bine! Avea dreptate, își iubise foarte tare soția, nu mai avea loc alta în inima lui, bine, dar atunci de ce ținuse să se recăsătorească? Nu există ființă care să țină loc altei ființe fără să se anuleze pe sine. Chiar dacă ar vrea, ar fi imposibil... La început, da, cît timp și ea, Matilda, o iubise pe Stela alături de el, fuseseră fericiți. „Dar era oare firească această fericire?” mă întrebă.

„De ce nu? zisei turnînd în pahare. Nu te costa nimic.” Matilda se indignă. „Nu e vorba aci de costat. Nu facem negustorie, mă costă sau nu mă costă.” „A, izbucnii eu în rîs, tu ai crezut că e un flăcău la prima lui dragoste! Tu nu știai că a fost însurat și a făcut și doi copii?” „Ei și? Doi oameni care suferă se pot înțelege între ei...” „Da, da, murmurai, doi oameni care... Așa este, ai dreptate... Și?! El ce zicea?” „Ce să zică, tăcea!” „Aha! Și tu ce ziceai?” „Ce ziceam! ce puteam să mai zic!? Și se uită la mine cu o privire albită de furie, ca altădată de fascinație, și mă reprimă, simțind ironia mea ascunsă: Dacă mă asculți ca să-ți bați joc, chiar că n-am să-ți mai spun.” „Scuză-mă, îi spusei cu simpatie sinceră, povestești prea încet pentru curiozitatea mea mare. Dacă vrei, nu-mi mai spune acum nimic, am înțeles... Spune-mi numai ce s-a întîmplat la Londra. Ce-ați căutat acolo?”

„El a fost trimis în fruntea unei delegații comerciale și m-a luat și pe mine. Nu s-a întîmplat ceva deosebit de ceea ce era acasă, numai eu mi-am ieșit din pepeni. El mai fusese în străinătate, eu nu, și eram și eu dornică să văd orașul, îți dai seama... Fiindcă îmi interzisese tot timpul să părăsesc hotelul singură... Nu era prudent, cică. Să mergi pentru întîia oară la Londra sau la Paris și să stai închis într-un hotel, asta poate să scoată din sărite și pe cel mai răbdător... «Azi putem merge? l-am întrebat. Mi-ai spus că tratativele s-au terminat.» «Azi nu!», mi-a răspuns. Eram la micul dejun. Stătea foarte posomorît, nu mînca nimic. La prînz n-a coborît, s-a sculat, s-a bărbierit, s-a îmbrăcat ceremonios, apoi s-a așezat într-un fotoliu și a rămas acolo ca o stană, ore întregi. «Nu înțeleg, i-am spus, de ce *azi nu*? Ce e azi?» S-a uitat la mine fix și nu mi-a răspuns. Ce-o fi azi? m-am întrebat. E o aniversare, e clar, dar ce fel, de trebuie să nu iasă din casă și să postească? Și deodată mi-am dat seama: Stela! Ea murise cu zece ani în urmă, știam anul, asta trebuia să fie! M-am stăpînit să nu-i spun nimic, dar spre seară am început să-i vorbesc. «Crezi, i-am zis, că tu ai putea trăi cu mine dacă și eu ți-aș face la fel? Știu ce aniversezi și am pretenția să nu fi uitat că încă de la început am fost alături de tine și ți-am respectat sentimentele. Mai mult, mi-a fost dragă (Stela), cum nu mi-a fost atît de drag frati-meu mai mare. Dar nu crezi că abuzezi? Cine are sensibilitate pentru cineva are și pentru altcineva... Dacă ai iubit-o pe ea, nu văd de ce nu m-ai putea iubi cum m-ai lăsat să cred la început... Nu există sensibilitate cu sens unic, sau dacă există e suspectă de nesimțire. Ce e asta? De ce taci? De ce măcar nu mi-ai spus!? Nu cumva crezi că nici nu mai merit să fiu alături de tine într-o astfel de împrejurare, după ce atîta vreme ți-am respectat totul și n-am avut parte decît de jigniri? Ce sînt eu aici, manta de vreme rea? Dacă aș fi bănuit că poți fi atît de mic încît să intri în panică fiindcă anumitor persoane nu le plăcea prezența mea la anumite recepții, fii sigur că nu mi-aș fi lăsat bărbatul ca să vin după tine. Săraca Stela! a murit la timp, altfel ar fi avut parte de mari surprize cu recepțiile tale. Vrei să faci acum mare paradă de fidelitate dincolo de mormînt, cu toate că lîngă tine stă o femeie vie, care nu e o pocită. Află că Stela (cel puțin așa mi s-a povestit!) avea ideea ei proprie despre fidelitate. Bătută, cu spinarea numai

răni, a îngrijit-o un gardian de treabă, a mîngîiat-o, a uns-o cu alifii, și... aia e! Înțelegi ce vreau să-ți spun!» «Înțeleg că de-aici înainte ai să mănînci paie prăjite», îl aud atunci că îmi zice. «Nu mai spune?! i-am zis și eu, crezi că mi-e frică de amenințările tale? Ai fi în stare, pedepsiți și voi pe cei mai mici, în timp ce...» «Ai să mănînci paie prăjite», mă întrerupse el sec. «Vezi să nu mănînci tu înaintea mea, ca director la o gospodărie de stat, i-am spus. Să nu crezi că nu am informațiile mele. Află că nu stai prea bine, ai șovăit în '52 cînd au fost înlăturați deviatorii. Asta nu se uită. Faptul că ai rămas tot *supleant* nu-ți spune nimic? E pe-aproape căderea ta și a lui... (și aici Matilda pronunță numele lui I. C.). Ești prieten cu el, nu? Nu mă bucur, fiindcă nu cu un ștab m-am recăsătorit eu, ci cu un bărbat, și poți să fii sigur că dacă se va întîmpla să nu mai fii ceea ce ești, o să țin mai mult la tine... Ți-o spun numai ca să-ți dai seama că nu e cazul să mă ameninți... Eu paie prăjite n-am mîncat și nici n-o să mănînc, am o meserie... E drept că era s-o pierd și-am avut noroc că erai tu acolo și ai putut să-i împiedici să comită... dar erau alte timpuri!» Asta e!"

Matilda tăcu perfect detașată de ceea ce povestise. Nu eram sigur că scena se petrecuse întocmai, mai ales recriminările ei nu mi se păreau întru totul verosimile, parcă nu justificau gestul hotărît al celuilalt de a o retrimite imediat în țară, unde o aștepta un ins care nu-i mai dăduse voie să intre în casă. Fusese mai violentă? Cred că da și nu atît de îndrăzneață în limbaj, deși... „Cînd s-au petrecut toate astea?", o mai întrebai. „Acum două săptămîni!" „Și de-atunci tu stai în oraș?" „Da, de ce te miri?!", se miră ea. „Nu mă mir! mă mirai și eu. Și cum stai cu paiele prăjite?" „Asta a spus-o și el la furie. I-a părut rău, mi-a telefonat... și-a cerut scuze și m-a asigurat că o să primesc vechiul meu post. Cît despre divorț, m-a întrebat dacă sînt de acord... Dacă nu sînt și eu de părere că ne-am înșelat amîndoi și că nu mai are rost să ducem împreună o viață grea... «Așa este», i-am răspuns și i-am cerut și eu să mă ierte pentru ieșirea mea... «Da, bineînțeles», mi-a spus, și că oricînd, dacă o să am vreo problemă, eu sau ai mei, rude sau prieteni, să nu ezit și să-l caut... Sîntem oameni și nu putem trece cu buretele peste anii cînd am trăit clipe de fericire simplă", mai spuse Matilda și nu înțelesei dacă aceste ultime cuvinte fuseseră rostite de el atunci, sau acum de ea, încercînd o nobilă consolare aureolată.

Se lăsă apoi o tăcere, ca să zic așa, plină de vid, pe care nici eu, nici străina din fața mea nu ne grăbirăm s-o umplem. În practicile yoghine se spune că starea de vid e superioară sentimentelor (chiar de fericire) care agită ființa umanoizilor. O fi la ei, la asiatici, care consideră fericirea drept cauză a suferinței, dar nu la noi, la europeni, care nu putem trăi fără să iubim și prin iubire să fim fericiți. Suferința care urmează n-o considerăm obligatorie și cu atît mai puțin drept consecință a fericirii. Vidul din mine începu să se umple cu un sfîșietor sentiment, amintindu-mi că Suzy mă iubește. Mă ridicai și Matilda mă conduse. „Înțelegi acum, îmi spuse ea la ușă, că poți s-o vezi pe Silvia cînd vrei, la tine sau aici, unde îți convine și oricînd. Și nu lua în seamă ce ți-a spus Tasia, care între noi fie vorba, rîse ea, e cam neroadă. Așa crede ea că trebuie să se întîmple acum între noi, și e convinsă că tot așa gîndesc și eu. Chipurile ne vrea binele, ca și cînd binele ăsta, mai spuse Matilda cu o voioșie amară, ar depinde de voința unuia sau altuia...”

CAPITOLUL V

...**S**uzy se întoarse la mine, dar ar fi putut să nu se întoarcă, adică faptul mi s-ar fi părut, cum am spus, neînsemnat, față de sentimentul înalt și statornic că nimic și nimeni nu ne mai putea despărți, sentiment care se instalase în ființa mea la începutul acestui nou an. Nu știu dacă eram cel mai iubit dintre pămînteni, dar eram unul dintre ei, simțeam că plutesc...

Se întoarse la fel de simplu cum plecase, sună la ușă rebegită, nu ca să-i deschid, fiindcă avea cheile, ci ca să-i iau din mînă geamantanul pe care însă nu mi-l dădu și încercai să-i descleștez cu sila degetele de pe mîner învinețite de frig. „Nu, zise, nu!” Atunci ce? Și înțelesei că nu ăsta era primul gest pe care îl aștepta de la mine. O îmbrățișai și abia atunci dădu drumul geamantanului. Avea obrazul fierbinte și gura rece, iar ninsoarea îi jilăvise părul al cărui parfum mă îmbăta. „Nu, nu!”, protestă iarăși cînd simți că vreau să mă desprind din strînsoarea brațelor ei și să ridic geamantanul. Îmi arătă ușa cu privirea: era neagră, căscată. „Ce ne așteaptă dincolo? zise. Nu, reluă apoi ridicînd geamantanul, m-am obișnuit să-mi duc singură poverile. Se pare că în altă viață am fost regină și oi fi împovărat cu capriciile mele un întreg popor. Ce faci tu, iubitul meu?”, zise apoi în odaie descălțîndu-și cizmele și aruncîndu-le, după obiceiul ei, nu totdeauna în același loc. Aruncatul însă era același. Se dezbrăcă și se vîrî sub pled, lăsînd geamantanul în mijlocul casei. Spusele ei, că s-a obișnuit să-și ducă singură poverile, erau o pură idee: îl deschisei și îi vîrîi eu conținutul în dulap. Mă urmărea cu privirea imobilă, cu pledul tras pînă sub bărbie. „Ei, zisei, ce mai este?” „Ninge”, murmură. „Da, am văzut...” „Da, dar ninge foarte tare!” „Bine, și ce e cu asta?” „Dacă nu se mai oprește? Mamă, mamă, cîntă ea deodată, o stranie melodie, care venea în vocea ei parcă de la depărtări incomensurabile, cresc nămeții și pierim... Fără țară, fără glie, velerim...”

Mă cuprinse un fior, dar Suzy se opri. „Numai atîta știi? Ce e cu melodia asta?” „E cîntecul luptătorului căzut prizonier, zise; tata îl știe, a fost compus acolo în prizonierat...” „Mai cîntă-l...” „Nu pot, trebuie să-l auzi pe el... A avut un văr care nu s-a mai întors... A venit într-o seară la noi cineva care a scăpat, un învățător. Știi, se cîntă cu o voce puternică de bărbat, care poate sugera forța unui cor, în timp ce textul spune că a trecut un înger peste fruntea rece a luptătorului. Unul dintre ei murise tocmai în ajunul Nașterii, și și-au adus aminte de patria pierdută...” „Sau de libertatea pierdută”, zisei... „Înțeleg, zise Suzy, îți aduce și ție aminte de ceva.” „Da, nu vrei să mai repeți? zisei pe deplin liniștit, deși simțeam cum crește în mine un tumult... Încearcă, insistai, ai o voce plăcută de recitativ și se aude foarte distinct melodia.” Ea repetă și continuă tot textul. În acest timp, prudent, mă așezai la birou și îmi ascunsei fața între brațe. Nu fiindcă m-aș fi temut să fiu văzut plîngînd, ci pentru că presimțeam o rupere catastrofică de zăgaz, urmată de o pustiire... Cînd sîntem singuri, cum eram eu în acele nopți de carcere, înecul ființei noastre lăuntrice are drept martor divinitatea, marele cosmos căruia i ne încredințăm, dar cînd îl invoci în fața iubitei (și cine se poate înșela asupra disperării de care sîntem cuprinși?), ea poate deveni în mod sublim geloasă că nu din pricina ei plîngi, dar poate fi cuprinsă și de un nedorit sentiment de bicisnicie: forțe prea puternice ne copleșesc, nu sîntem nimic, statura noastră nu e măreață, ne-am înjosit, noi înșine, pe noi și nu mai avem scăpare. Rareori o femeie evită extremele, deși se zice că ea seamănă cu natura, care este totdeauna în echilibru chiar cînd e bîntuită de furtuni... Suzy reluă refrenul:

Mamă, mamă, cresc nămeții și pierim
Fără țară, fără glie, velerim, velerim...

Sub brațele mele ude de lacrimi văzui un teritoriu de lumină în care mă scufundai uitînd deodată totul: trecutul meu, fetița, gîndirea mea impetuoasă de la douăzeci și cinci de ani, care voia să se afirme, eșecul în căsătorie, minele de plumb, mama mea care mă părăsise încă tînără... și chiar iubita de acum, care rămînea undeva foarte departe și foarte în urmă. Toate acestea își micșorau dimensiunile, se topeau în

această mare a destinului nostru tragic, care ne înghițise și peste care crescuseră apoi nămeții... În același timp o mînă fermă și dulce îmi mîngîia ceafa... Mă smulsei de sub hăul închipuirii și sării în picioare. „Vii și tu cu cîntece din astea...”, bolborosii. „Victoraș, iartă-mă, m-am speriat de ce e afară... Uite, cad fulgi cît pumnul meu de mari. Mama zice: stai, Suzy, cum pleci așa singură pe vremea asta? Am zis și eu ca tine: ce poate să fie? Și am ieșit. Cum îmi venea zăpada pînă la șold, mi-am spus și eu: nu te opri, Suzy, că nu e timp de oprit...”

Imita pe cineva ridicînd imperios tonul și eu îl recunoscui: era al meu. „Un taxi cu lanțuri m-a adus pînă aproape și zice «doamnă! mai departe eu nu merg! (și îl imită pe taximetrist cu o veselie extremă, retezînd cu mîinile orice posibilitate de contrazicere), chiar dacă vă dați jos și nu-mi plătiți cursa!» Înainte, Suzy, mi-am zis, nu te opri, că nu e timp de oprit...” O vorbărie în stilul ei de odinioară, dar era bucuroasă și concretul cuvintelor ei anodine nu putea ascunde că mă iubea în clipele acestea foarte tare și că nu mai putuse trăi fără mine... „Și de ce, zisei, nu mi-ai spus la birou că ai intenția să te întorci?” „Hi, hi! Fiindcă n-aveam intenția.” „E de groază, zisei. Puteai să-mi dai de-acasă un telefon...” „Un telefon?! se miră. Da, uite, nu m-am gîndit...”

Astfel se scurse toată luna ianuarie, care în amintirea mea se dilată incomensurabil: ani parcă am trăit cu ea și nu săptămîni. Da, e adevărat, fericirea n-are istorie, fiindcă istorie nu poate ieși din veșnica surpriză pe care ți-o face ființa iubită prin însăși existența ei... Am încercat să descriu scena reîntoarcerii ei... Sub alte înfățișări și pretexte decît neliniștea gîndului că puteam pieri sub nămeți, se repeta zilnic... Nimeni n-a scris vreodată un caiet al fericirii! De ce ar face-o? Prin caiet nu înțeleg *Război și pace*, ci jurnalul lui Tolstoi. Totdeauna caietele astea relatează o istorie care se sfîrșește rău. A mea nu face excepție, ar trebui să se termine aici... Ar trebui doar suprimate pasagiile presărate prin ea prin care încerc să aflu în ce punct al existenței mele ordinea clipelor mi-a devenit fatală și să dispar lăsînd în urmă imaginea unei vieți de fapt împlinite. Singură această dispariție ar rămîne misterioasă. Ei și? Moartea nu e un mister? Nu văd întrucît degradarea treptată merită truda. Într-o grandioasă peliculă, numită *La dolce vita*, a lui Fellini, un tip care cînta la orgă *Marea fugă* a lui Bach (semn că individul avea graniță cu măreția creației) trăia în mijlocul unei familii

exemplare într-o lume libertină, cu toții sub amenințarea nenumită a bombei cu hidrogen. Ei, acest om se sinucide la un moment dat după ce își omoară întîi copiii. Un schizofrenic, mi-a spus Ciceo sigur de sine, chiar disprețuitor față de alte interpretări. Dar putem fi chiar atît de siguri?... Da, mă ispitește gîndul să-mi închei aici povestirea, fiindcă încep să cred că n-a existat ruptură în viața mea, totul s-a înlănțuit încă din adolescență, și pînă aici n-a fost rău. Nu eu am fost cel mai lovit din epoca mea, dacă am avut timp să fiu și fericit și să-mi realizez (sau cel puțin să cred cu putere în acest lucru) orgolioase proiecte...

Cert este că viața mea cu Suzy era, ca a oricărui om fericit, plină, ca să zic așa, de lipsă de spectaculoase evenimente exterioare... Nu cînd voiam eu era gravă și patetică, nu cînd eram eu trist avea ea disponibilități pentru ecleziastice reflecții, nu cînd o doream înțelegea ea că e dorită, nu cînd eram eu obosit era și ea pradă lasitudinii, singurătatea în doi nu era și pentru ea totdeauna un balsam, bucuria lecturii care adesea mă devora nu era în același timp și pentru ea o vibrație a spiritului („Lasă cititul, Victoraș, că nu e timp de citit...” N-o întrebam de ce n-ar fi, mi-ajungea s-o privesc și să-i văd surîsul... „Mai lasă de citit și generațiilor viitoare”, adăuga cu ironia și tandrețea ei ucigătoare).

CAPITOLUL VI

Pe la sfîrșitul lui ianuarie într-o zi se indignă. „Cum adică, mi se adresă, trece iarna și nu ne ducem și noi doi la Sinaia să schiem puțin?... Da, la Sinaia, aici e plicticos, pînă urci îți iese sufletul, acolo e teleferic, iar la cota 2000 sînt telescaune care te urcă cu schiuri cu tot în vîrful pîrtiei... o minune, poți să schiezi ore întregi... Pregătește-te, mergem să-ți cumperi schiuri, un costum, o flanelă groasă, bocanci și să nu te prind că îți cumperi și o ridiculă căciuliță cu moț, ai frizură deasă, n-o să răcești, bizuie-te pe mine... Gata, sîmbătă la prînz plecăm...”

Am spus mai înainte că sînt ispitit să-mi închid caietul. Nu! De ce? Îl voi continua pînă la consumarea nenorocirii pe care am întîlnit-o în timpul acestei excursii; apoi mă voi opri cînd, odată cu condeiul, va cădea, cum spune poetul, și mîna care a scris.

...Învățasem să schiez încă de la zece ani, dar mai tîrziu sportul ăsta începuse să mă plictisească, aveam, mai ales cînd trebuia să urc, vaga senzație că îmi pierd timpul. Cum am mai spus la începutul acestor caiete, la acea vîrstă gălăgia grupurilor mă enerva, fiindcă, asemeni oricărui roi, grupurile astea aveau un șef, și nu eu eram acela. Nu că aș fi dorit să fiu eu, dar șeful acesta era mai totdeauna un tip atît de comun și de nesărat în ifosele lui, încît oricît aș fi dorit eu să mă adaptez, era peste puterile mele să-i aud necontenit, timp de o zi întreagă, trăncăneala infatuată și glumele nesărate care făceau fetele să izbucnească în stupide hohote sincere, cu gurile pînă la urechi... „Da, îi spusei iubitei mele, cînd mă informă că vom merge cu un grup, mergem, dar numai noi doi, dacă e vorba să intrăm în vreun grup, du-te singură. Sincer, adăugai văzîndu-i contrarierea, nu pot să suport grupurile.” Și în clipa aceea mă trăsni gîndul că ei îi plăceau, se și fotografiase cu unul la mare, pe plajă... „Dar de ce? zise. Cînd mai sînt și alții poți să te ajuți cu ei, ți se întîmplă ceva, faci o entorsă, sau și mai rău, să-ți

rupi un picior, poți să mă aduci tu singur pînă jos de la 2000 de metri înălțime?... Și pe urmă cînd ești în grup nu se leagă nimeni de tine, în timp ce numai noi doi, poți tu avea curajul să pui la punct un grup de derbedei?... fiindcă ăștia sînt și ei peste tot... O pereche a pățit-o odată, lui i-au tras cu un alpenștoc în cap și pe ea au violat-o în fața lui. *Tu peux supporter ça?!*" Mă posomorîi: avea dreptate. Cine ar putea suporta așa ceva? *Malheur!* Ar urma despărțirea și suferința iremediabilă, pentru toată viața. „Și pe urmă, continuă ea cu însuflețire, nimeni nu ne obligă să stăm cu ei la taclale și să ne pilim în cabană rîzînd de orice prostie debitată de unul din ei..., dar să știm că sîntem împreună și că putem să-i chemăm dacă e cazul..." „Deci cunoști tu un astfel de grup? zisei. Inși pe care îi cunoști bine?" „Bineînțeles!... Oameni serioși, cu soțiile sau prietenele lor... Victoraș, rîse ea, trebuie să ieșim și noi doi puțin, n-o să trăim toată viața nas în nas, pînă la urmă o să ajungi la concluzia că nasul meu nu mai e chiar atît de frumos și o să începi, cu mine la braț, să întorci capul după alte nasuri..."

Avea dreptate, dar nu puteam să-i răspund că... Ei bine, ce anume? Ieșirea în lume pentru doi îndrăgostiți poate să nu însemne nimic, dar alteori... Ei, alteori ce? Alteori faptul că unul vrea s-o ia pe o stradă și celălalt pe alta poate să însemne pentru cel care e legat mai mult că își dă singur foc la valiză, cum îmi spusese odinioară Nineta cînd mă părăsise. Mai vie îmi venea în clipele acelea în amintire prima mea ieșire „în lume" cu Matilda, a doua zi după căsătorie, și încă nu într-o lume total străină, rudele ei: pur și simplu Matilda *se uitase la mine ca la un străin*! Cum avea să reacționeze Suzy? Iată temerea! Dar la urma urmei, îmi spusei, asta tot trebuie să se întîmple odată, și dacă e să nu fie bine, ce poți face? Dacă tot trebuie să faci ceva, atunci fă-l cu seninătate, de ce să iei *aconto*? (Mama răspunsese cîndva în acest sens unei vecine, care se mira că după atîta muncă ea tot odihnită și senină arăta; dacă tot trebuie să muncești, zisese ea, fă-o cu plăcere). Așadar, mi-am spus, să fim nu numai senini, ci chiar veseli.

Ieșirea mea în lume cu Suzy era inevitabilă. Deși știam, nu eram adică naiv să cred că acel grup era format din oameni oarecșicare. Era ca și cînd aș fi pretins ca un grup al meu, în care aș fi invitat-o pe Nineta, pe Căprioara post-mortem (existau martori care o cunoscuseră, spintecătorul de dovleci de pildă, care nimerind întîmplător în grupul

meu i-ar fi putut povesti din perversitate totul iubitei mele), pe fatala Tamara care i-ar fi insinuat alte perversități, de astă dată imaginare și imposibile, să fie deci acest grup considerat de Suzy cu totul anodin, adică toți să se poarte cu ea foarte delicat și prevenitor, vai, dumneavoastră sînteți prietena marelui Petrini, un om deosebit, o! un mare om, despre care se va vorbi cîndva. El a fost, da, ei! nedreptățit! dar are viitorul înainte! mulți au fost reprimiți în vechile lor funcții! Va fi și el reprimit la Universitate... Nu eram naiv, dar îmi spuneam că adesea grupurile sînt amorfe și într-adevăr nu urmăresc decît să se distreze, să danseze dacă zăpada și schiul nu le-au stors toate forțele, și apoi să se culce în cabană și să se acupleze în neștire într-un dormitor comun și sordid; iar a doua zi, cu forțe proaspete, să asalteze trenurile cu schiurile lor incomode în spate și să se întoarcă la timp în orașele lor, să atace o nouă săptămînă de existență și de muncă. Da, înainte ca șocul să se fi produs, eu îl presimțeam, alegînd, pentru seninătatea mea, varianta obișnuitului.

CAPITOLUL VII

Nu-mi cumpărai schiuri noi fiindcă n-aveam bani, și nici bocanci, îi făcui o vizită tatei și mă urcai în pod să văd în ce stare erau cele vechi. Erau destul de bune, nu se strîmbaseră prea tare, bocancii la fel, avusesem prudența săracului: cînd îi cumpărasem cu cincisprezece ani în urmă, îi luasem mai mari. O flanelă, ciorapi groși și un hanorac mi le aduse Suzy, n-o întrebai de unde, doar pantalonii și mănușile trebuii să le cumpăr de la un magazin sportiv.

Grupul nu era amorf, dar nici nu se străduia vreunul din ei să-i înveselească pe ceilalți cu orice preț. Vezi? parcă îmi spunea Suzy urmărindu-mă cu privirea, în timp ce trenul cobora cu viteză podișul nostru transilvan, sînt oameni serioși, ce-ai crezut? Așa era! Cînd unul voia să spună o anecdotă, nu întrerupea pe un altul, iar dacă cineva era vesel, nu ținea cu tot dinadinsul să-și exprime gălăgios starea aceasta de spirit, era atent să vadă dacă toată lumea e dispusă să-l asculte, în lipsa unuia mai inteligent. Și era o plăcere să descoperi apoi că era realmente vesel și avea un humor modest (care face totdeauna plăcere) și o gîndire curgătoare, fără paraziții care apar adesea chiar la oamenii superiori: vulgaritate și libertinaj în vocabular, subînțelesuri triviale, erudiție de anecdote politice de o penibilă lipsă de gust... Eram vreo opt, însă vreo trei mai în vîrstă, fără neveste, care, desigur, nu-și mai puteau însoți în astfel de excursii grizonanții dar sportivii lor bărbați...

Există o știință de a fi prezent și cu ceilalți și cu ființa iubită. Nu toată lumea o are. Matilda n-o avea. În general se trece de partea celorlalți, ca și cînd ai vrea să dovedești, fără să ți se poată reproșa ceva, că nu-l iubești cine știe ce pe cel cu care ești, și, la rigoare... Această disponibilitate reală, adică inconștientă sau intenționată, a căpătat denumirea aproape scuzabilă de cochetărie... (la bărbați n-are un singur nume). Ce drăguță era Suzy! Cînd spunea cîte ceva avea aerul că o

spune împreună cu mine și de aceea cînd se întîmpla ca unul dintre ei să i se adreseze, parcă ni se adresa la amîndoi, fără acele încercări ale celor prost-crescuți de a comunica cu iubita sau cu soția ta prin fir, să zic așa, direct, tentativă care a căpătat denumirea de *flirt*. Era oare grupul acesta format numai din oameni bine-crescuți sau foarte prieteni? Nici vorbă, greu de crezut, dar... Bineînțeles că Suzy era la fel de departe de a sugera grupului calitatea și adîncimea sentimentelor care ne țineau împreună (cealaltă extremă, a neștiinței de a fi cu ceilalți, să arăți cît de mult ești iubit!). Asta nu privea pe nimeni.

Cu vremea aveam noroc, cerul era total senin. „Să vedem, zise unul dintre ei, dacă o să avem noroc și cu celelalte”... „Să sperăm, i se răspunse, dacă nu, urcăm la cabană.” „Și dacă nici la cabană nu găsim locuri?” reluă altul ridicînd din sprîncene, parcă ar fi vrut să adauge: ei, să te văd, ce-o să facem atunci? Și ne privi circular, surîzînd cu ironie subțire, cu siguranța celui care știe că astfel toate soluțiile sînt epuizate și numai el mai posedă una, foarte sigură. Toți surîdeau: cunoșteau acea soluție, numai acela n-o cunoștea... „Imposibil să nu găsim, zise el, nu putem avea ghinion în ambele părți.” „Am văzut eu ghinioane din en părți”, îi răspunse deținătorul secretului cu un astfel de glas încît toată lumea deveni veselă, dar cu discreție, să nu i se dea aceluia de bănuit că grupul nu-i comunicase și lui programul.

Se făcu din asta un inocent și spontan complot, cum se întîmplă adesea în toate grupurile: trebuie să te distrezi pe seama cuiva, bineînțeles fără să-l jignești prea tare; asta depinde de calitatea grupului, ai cărui membri, după astfel de farse, se destramă certați, dar riscul trebuie asumat, altfel ce să faci cu mintea? Te plictisești și în grup!

Într-adevăr, nu găsirăm locuri la nici un hotel, fiindcă plecaserăm din orașul nostru sîmbăta după-amiază, în timp ce descurcăreții plecaseră dimineața, dacă nu chiar de vineri după-amiază, obținînd învoiri de la șefi îngăduitori. „Ei!”, făcu șeful grupului nostru (care devenise șef în mod natural, în virtutea faptului că era posesorul soluției)... „Mergem la cabană”, spuserăm noi ieșind din holul ultimului hotel în care intraserăm. Unul dintre noi însă, care întîrziase înăuntru (întîrziere premeditată), „ce să mergem, zise, am stat de vorbă cu schiori care tocmai s-au întors de-acolo: peste tot e plin pînă la refuz” (aiurea, nu vorbise cu nimeni!). „Chiar și la Poiana Stînei?”, se miră atunci victima

noastră, un inginer mai mititel decît schiurile pe care le purta în spinare, cu obrazul ridat în avantajul său, ai fi zis că tot timpul îl stăpînea un rîs molipsitor de ghinionist; inspira simpatie. „La Poiana Stînei e plin în permanență, darmite sîmbăta și duminica", i se răspunse. „Ce e de făcut?", zise altcineva. „Ce să facem, reflectă șeful resemnat. Ne întoarcem acasă!" „Eu nu sînt convins că nu găsim locuri la cabană, răspunse atunci micul domn cu o expresie rea, o să încerc singur, vă urez întoarcere sprîncenată." Și se rupse din grup și o luă la vale spre teleferic. Între noi se lăsă o tăcere. „Te pomenești că găsește, zise șeful, și ne întîlnim mîine pe pîrtie. O să creadă că am vrut să scăpăm de el... Fir-ar să fie, nu mi-am dat seama, domnule Petrini, ești bun să-l aduci înapoi?" „Și ce să-i spun?" „Că am găsit locuri la Postăvaru."

Era să se termine prost gluma noastră, în realitate șeful (era chiar șef al celui mai mare spital din orașul nostru) obținea locuri prin telefon. Pentru plăcerea farsei însă ne tîrîse pe toți pe la toate hotelurile, ultimul fiind Postăvarul, cel mai luxos, unde continuase să joace cu recepționerul bonoma lui glumă. După o săptămînă petrecută printre bolnavi, vindecînd sau iscălind certificate de deces, marele diagnostician (căci era vestit prin asta, veneau la el bolnavi și de prin țările vecine) se distra în felul acesta inocent, care ar fi părut, desigur, „neserios" neliniștiților lui pacienți. Era prieten vechi cu domnul Culala. Micul inginer fusese protectorul de pe șantier al iubitei mele, ea îl invitase. Ceilalți erau toți medici la spitalul pe care îl conducea internistul. Iată deci grupul de care mă temusem!

Intrarăm în hotel și recepționerul se scuză că n-a înțeles bine cui fuseseră rezervate camerele (instruit să mascheze farsa); ne înmînă cheile și urcarăm. „Suzy, Petrini, ne zise șeful, făceți-vă comozi și coborîți la masă. Astăzi sînteți invitații mei!" „Vă mulțumim, zise Suzy, sînteți foarte drăguț... Cred și eu, îmi șopti apoi pe scări, e ușor să fii drăguț cînd nu mai știi ce să faci cu banii... Așa bonom cum îl vezi... îți spun eu mai tîrziu..."

Camerele noastre erau alăturate, dădeau spre munte, acel masiv opus parcă lanțului Carpaților, de un verde dens, cu prăpăstii albe de zăpadă. Cînd intrai mă întîmpinară, venind dintr-un hău, reverberațiile violente ale trecerii unui tren. Deschisei geamul și tropotul acesta prăpăstios și nesfîrșit de fiare lovite mă șocă. Un aer rece

mirosind puternic a rășină (nu discret, ca la noi) parcă mă drogă și rămăsei minute lungi contemplînd crestele acestui masiv care îmi sta parcă pe inimă, atît de străin și neprietenos mi se părea. Închisei geamul. În cameră totul era curat, mirosea plăcut și odihnitor a calorifer încălzit și a rufe proaspăt călcate. Mă dezbrăcai, făcui un duș și schimbai costumul.

Mă pregăteam să ies și să bat la ușa ei, cînd sună telefonul. „Ce faci, vecine? îi auzii glasul. Hi, hi! Te mai moșmondești mult?” „Cum mult? Ești gata?” „Păi nu sînt!” „Păi ce aștepți?” „Păi aștept să fii tu gata și abia pe urmă încep eu să mă moșmondesc! Hi, hi! Mă mir că nu știi pînă acum că asta e una din plăcerile unei femei... Mai ales în voiaj! Dar și în alte ocazii.” „Da?! Și în ce constă?” „Hm! Matilda nu te făcea s-o aștepți?” „Nu!” „Foarte bine! exclamă ea cu o grasă satisfacție. Nici nu merita s-o aștepți tu pe ea.”

Rămăsei tăcut și un gînd îmi veni în minte cu simplitate însoțit de o vagă și bizară nostalgie: Suzy a fost măritată! Tiens! Sau a mai fost în acest hotel cu un individ cu care a vorbit la telefon în felul acesta. Normal! „Ei! se alarmă ea. Ce e cu tine?” „Nimic!” „De ce-ai tăcut așa brusc?” „N-am tăcut așa brusc! Am tăcut treptat, adăugai și izbucnii într-un rîs scurt și eliberator. Am tăcut în mod «firesc», continuai, cuvîntul ăsta are la mine o semnificație aparte...” „Lasă tu semnificațiile aparte și vino încoace, dacă zici că ești gata”, mai spuse cu felul ei inimitabil și irezistibil de a-mi da ordine. Aici avea sensul că nu semnificațiile mele, fie ele și aparte, aveau vreo importanță, ci, mai încape vorbă?, ale ei!

O găsii însă gata, așezată cuminte pe pat și contemplînd cu tristețe vizibilă giganticul bolovan verde care îi amenința parcă fereastra. Avea, și nu rar, asemeni răsturnări de umoare, pe care însă și le învingea singură, dacă nu încercam, chiar cu afecțiunea intensă care mă stăpînea cînd o vedeam astfel, s-o ajut să iasă din ele. „Am fost foarte bucuroasă cînd m-am gîndit să venim aici și să schiem, zise după cîteva clipe lungi de tăcere (și privirea ei se răsuci și rămase parcă hipnotizată spre greoiul masiv sălbatic care nu sugera prin nimic că ar fi fost vreodată călcat de cineva)... dar acum...” Nu zisei, ci gîndii: dar acum, ce? Nu mai voia? Ce i se întîmpla? Se îmbrăcase modest, aproape mohorît, un pulover maron, un pantalon albastru-închis, pantofi negri,

iar pieptănătura liberă, ca altădată, îi acoperea jumătate din obraji, al căror ten parcă fără sînge se alterase și parcă îmbătrînise. I se mai întîmpla acest lucru, dar nu totdeauna avea și o stare de spirit care să însoțească sau să determine depresia fizică. În aceste clipe dragostea mea pentru ea se făcea dureroasă, aproape insuportabilă, și înțelegeam bine expresia atît de comună a celor care iubesc, cînd spun: aș fi făcut orice ca s-o văd fericită. Îmi șopti: „Du-te tu singur, iubitul meu, nu mi-e foame și n-aș vrea să te indispun nici pe tine și nici pe ceilalți cu...”

Mă întristai eu însumi: mai bine mi-ar fi spus să stau cu ea, sau în orice caz să nu mă duc nici eu, sau să coborîm mai tîrziu amîndoi... era devreme, orele șapte, pînă la unsprezece, cînd se închidea restaurantul, putea să-i treacă... „Bine!”, zisei și mă ridicai. „Stai! tresări, așa de repede ești gata să mă părăsești?” „Bine, stau”, îi răspunsei și mă reașezai pe pat. Se uita la mine lung, dar cu privirea într-o parte. Mi-era greu să-mi dau seama dacă era sub puterea unei obsesii, dacă gîndea cu intensitate, sau pur și simplu nu gîndea nimic, ci era doar prizoniera unei apăsate inerții psihice. Mă îngrijorai: nici o stare de spirit nu seamănă cu alta în felul de a se manifesta, cum nici o frunză dintr-un arbore nu se mișcă la fel sub influența vîntului, care nici ea nu e la fel, de la simpla adiere la furtună. Astfel de stagnări ale sufletului mai cunoscusem la Suzy, cea de-acum era însă cea mai mare. Parcă împietrise, aș fi zis chiar că nu mai respira: un om viu, dar oprit în adîncurile ființei... Observasem însă că dacă în astfel de clipe mîngîierile mele sau dorința de a afla ce era cu ea cădeau în gol, în schimb un cuvînt sau o inițiativă mai brutală o făceau să tresară ca sub un șoc și încetul cu încetul își revenea. Da, dar acel cuvînt sau acea inițiativă, dacă nu erau sincere, adică adevărate, nu aveau nici un efect. Dar cum puteai inventa cu ușurință așa ceva? Simulai nepăsarea. „Bine, repetai, atunci plec!” (la restaurant) și mă ridicai și o luai spre ușă. „Stai! tresări iarăși, și iarăși repetă: așa de repede ești gata să mă părăsești?” „Bine, stau”, îi răspunsei și mă reașezai pe pat. Parcă se trezi, expresia i se schimbă într-un fel, aș zice, spectaculos, cu buzele întredeschise trase îndelung aer în piept și expiră parcă uluită: cum putuse să stea atîtea minute sub o presiune și nu murise? „Dacă ar fi să mă sinucid, zise, cred că aș putea s-o fac oprindu-mi respirația. Știi, continuă ea cu

mare însuflețire, negrii care erau vînați și duși în sclavie se sinucideau în felul ăsta în corabie, cînd își dădeau seama că niciodată nu vor mai fi oameni liberi. Nu oricine, probabil șefii războinici, care nu cunoscuseră pînă atunci ce înseamnă să fii captiv.” Are sau n-are legătură ceea ce spune ea acum cu starea din care tocmai a ieșit? „La telefon erai veselă”, zisei. „Da, și tu erai *prea* vesel și ți-ai permis să taci, m-ai lăsat suspendată în vid. Ai văzut? Ai văzut, iubitul meu?! Nu mai aveam aer!”

Îi verificasem însă explicațiile, n-aveau legătură cu mine, oricum, cu nimic din clipele anterioare. E drept că nici ea nu afirma clar acest lucru, îmi sugera numai, ca să mă descurajeze s-o „pisez”, cum îmi reproșase la un moment dat, fără însă ca eu să fi făcut-o vreodată. Înseamnă că un altul o făcuse înaintea mea, și atît de tare, încît căpătase convingerea că ăsta era un chin la care orice bărbat avea s-o supună toată viața. Era în firea oricărui bărbat această trăsătură, sau ea avea în firea ei ceva care îi determina s-o facă? Oricum, faptul că eu nici măcar nu încercasem nu însemna că într-o bună zi n-aveam să încep... Un blestem... Cert este că, evitînd această primejdie, Suzy nu vedea că în afară de ceea ce îmi povestise ea în prima noastră noapte de dragoste eu nu știam aproape nimic din viața ei, în timp ce a mea îi era cunoscută, destăinuiri, smulse cu simulată indiferență... este imposibil să-ți închizi trecutul ca pe-un robinet, ți-l deschide *ea* distrăgîndu-ți atenția, simulînd cea mai curată dintre curiozități... Ar fi trebuit deci să respecte ceea ce îmi impusese mie, dar nu respecta, de pildă prinsese o distilată aversiune pentru Matilda. „Da, da, îmi spunea adesea cu un net dispreț, lasă că știu eu, și acum o mai iubești...” Sau: „...lasă tu asta, Silvia e un pretext, nu la fetiță ții...” Sau și mai rău din senin, foarte enervată: „Așa! lasă-mă în pace! du-te la Nineta, securista aia, ar putea, cu «relațiile» ei, să te ajute să te întorci la Universitate... Îți spun din experiență, prima dragoste nu se uită”, îmi lipea cu ocazia asta și o scamă pe suflet, să cred că nici ea n-a încetat să-l iubească pe primul bărbat pe care îl iubise... Totdeauna însă, la sfîrșit, surîsul ei, ironie și tandrețe, care nu înceta să mă fascineze, anula sarcasmul acestor ieșiri și aproape că începusem să doresc să se producă cît mai des... postura ei vulgară era de natură pur intelectuală, mima gelozia de acest tip, deși acest sentiment nu era absent, însă pe acela compus din alte elemente nu voia să-l exprime...

La masă mîncarăm și băurăm zdravăn. La cafea medicii povestiră anecdote, tot despre medici, care se plasau cu un an în urmă, cînd li se desființaseră cabinetele particulare. Rațiunea cică ar fi fost următoarea: în zilele noastre nu se mai poate pune un diagnostic fără analize prealabile de laborator. Or, cine avea laboratoare? Spitalele. Deci bolnavul era dirijat tot acolo, și le obținea gratuit. Atunci de ce să ia medicul particular bani bolnavului? Să-l îngrijească în spital, unde salariatul avea asistență gratuită. Reacția medicilor: de furie, dar nu împotriva legiuitorului, ci a bolnavilor, ca și cînd ei ar fi venit cu decretul. În ce fel? expedierea lor rapidă de la consultații, în următorul stil: urma anecdota... Medicul, grăbit și nervos: dumneata de ce suferi? Pacientul: domnule doctor, eu nu mai pot să urinez... Medicul: cîți ani ai? Pacientul: șaptezeci... Medicul: ai urinat destul! Următorul! Vine o gravidă: dumneata ce ai? Gravida: domnule doctor, copilul meu stă strîmb, ce fac eu cînd o să nasc? Medicul: cum te cheamă? Gravida: Leibovici... Medicul (ridicînd glasul): Leibovici? Se *descurcă* el! Cine e la rînd? Ei, dă-i drumul! Pacientul: domnule doctor, eu sufăr de o boală foarte ciudată! Medicul (extrem de grăbit): lasă considerațiile, spune! Pacientul: domnule doctor, eu ce mănînc aia fac... Medicul: adică, vorbește clar... Pacientul: dacă mănînc fasole, fasole fac, dacă mănînc varză, tot varză fac... Medicul (dumirit): aha! și ce-ai vrea dumneata? Pacientul (umil): să fac și eu normal. Medicul (expeditiv): mănîncă căcat! Altul la rînd... Șeful grupului nostru de schiori, vestitul diagnostician, pretindea că n-a auzit pînă acum această anecdotă, probabil, zise el, că s-a născut la București, dar pînă a ajuns la noi în Ardeal... Rîdea literalmente cu gura pînă la urechi și, încurajați, colegii lui mai tineri îi mai spuseră și altele, chiar mai reușite, dar lui asta îi plăcuse, repeta finalul, și din senin se dădea cu scaunul pe spate și hohotea cu o poftă formidabilă, paharele băute avînd și ele un oarecare rol... Spre surpriza mea, Suzy anunță că știe și ea una, tot despre medici... Cine nu e îngrijorat cînd o aude pentru prima oară pe iubita lui povestind ceva într-un anturaj? Dacă anecdota nu va fi reușită? Dacă v-a povestit-o rău? „La un medic vin trei pensionari bolnavi, începu ea. Medicul era specializat în pensionari, hi, hi, dacă există așa ceva", chicoti Suzy cu un farmec care credeam că numai mie mi-era adresat, dar în felul acesta ea îi făcu pe toți să zîmbească, succesul îi era asigurat dinainte... „Există", zise

șeful rîzînd și el dinainte, probabil însă cu gîndul tot la acea anecdotă... „Pensionarii, continuă Suzy, voiau să li se prescrie un regim... Intră primul. Da, zice medicul cercetîndu-i fișa, bine, să-ți prescriu un regim... Ce pensie ai dumneata? Cinci mii de lei, zice pensionarul. Perfect, zice medicul: carne, fripturi înăbușite, purcel de lapte, vin fără restricție, ouă umplute, vînat gătit cu sos picant, urmați regimul ăsta pe răspunderea mea, fără grijă, o să vă simțiți absolutamente în cea mai bună formă. Hi, hi, continuă Suzy, vine al doilea pensionar. Medicul: dumneata ce pensie ai? O mie cinci sute de lei, îi răspunde pensionarul. Medicul: macaroane, griș cu lapte, supe de zarzavat, pește rasol, ceaiuri, multe ceaiuri... Pleacă ăsta, vine al treilea. Dumneata ce pensie ai? Șapte sute cincizeci de lei. Medicul: plimbări; aer! mult aer!...” Aici Suzy ridicase glasul și diagnosticianul o urmă izbucnind într-un behăit înalt, ca și cînd ar fi vrut să ne sugereze că sincer vorbind se săturase de rîs, și anecdota asta îl silea acum să scoată doar țipete...

...La plecare Suzy îmi făcu o surpriză: nu se mai ținea drept pe picioare și nici cuvintele nu-i mai erau întregi, deși erau coerente... Erau însă înmuiate de o duioșie, de o delicatețä și de un abandon atît de adormit și total, încît o luai în brațe și urcai astfel cu ea scările, dar fără să mă grăbesc... Era pentru mine o ocazie unică s-o aud spunîndu-mi ceea ce trează nu voia să dezvăluie. „Iubitul meu, îmi șoptea, sînt fericită... Prostule... o, cît de prost ești!... Hercule! O să-ți dau o furcă și un caier... Ești mai mare decît Aristotel, dar să nu te prind că faci filozofie cu mine... Ai crezut că... Suzy a ta... O, cît ești de drept și de curat... Ce copil ești... De fapt ești... De fapt ești un... Scuză-mă, nu știu ce spun, m-am troșcăit...” „Da, zisei, destul de tare, ca să mă pui mai presus de Aristotel, dar nu atît de tare ca să mă jignești, deși un gînd te-a ispitit. De fapt ce sînt?” „Hercule, cu tine simt că trăiesc...” „Și fără mine ce simți?” Ei, fără mine ce simțea? Nu-mi răspunse, chiar și în această stare de somnolență a spiritului, din care de altfel se trezi după ce deschisei ușa și o lăsai în pat, nu căzu în cursă. Îi scosei pantofii, puloverul, pantalonii, dulcea bluză de mătase... O acoperii cu pledul, îi stinsei veioza și deschisei ușa să plec. „Ei, strigă deodată, foarte trează, unde te duci?” „Dormi”, îi șoptii. „Stai aici, băiete, că nu e timp de dormit...” „Stai cuminte, mă întorc îndată.” Intrai la mine, unde nu întîrziai mai mult de cîteva minute, dar cînd revenii o găsii în capul oaselor, reaprinsese

veioza și se uita la mine cu un imens reproș, ca și cînd aș fi lipsit ceasuri întregi. O luai în brațe și ea își lipi fruntea de a mea, oferindu-mi doi ochi deschiși și nemișcați, asemenea unor oglinzi divine, în care *marea enigmă* putea fi contemplată, dar nu dezvăluită. „Te iubesc atît de tare că vor să cheme la Salvare”, șoptiră buzele ei. „O, iubita mea, îi răspunsei, dragostea mea pentru tine arde macii pe coline.” „Da? Da?! mă interogă mereu cu fruntea lipită de a mea, da, iubitul meu? Da!?”

Dimineața mă trezii primul și o descoperii îndreptată cu tot trupul spre mine, și cu pumnii încleștați. De obicei somnul la ea era izolare, retragere… Acum era o prelungire a dulcelui abandon din timpul serii, cînd urcasem scările cu ea în brațe. Îi luai pumnii și începui să-i sărut. Se trezi dintr-odată, cu un surîs viclean, ca și cînd ar fi vrut să-mi spună că totul era trucat și nu trebuia s-o cred. Și drept dovadă se răsuci și îmi întoarse spatele și își trase și pledul peste cap, acompaniind hohotele mele nereținute de triumf cu mișcări furioase…

CAPITOLUL VIII

Coborîrăm la micul dejun stăpîniți toți de acea stare de prospețime a senzațiilor care parcă singură dă farmec tuturor excursiilor: ușoară exaltare, cînd totul ni se pare curat și sărbătoresc, vagă beție a spiritului, eliberat de orice preocupări practice care îl țin prizonier. Văzut din afară, excursionistul pare ridicol, prin veselia lui puțin zgomotoasă și puerilă, omului care nu cunoaște sau nu are timp să trăiască bucuria gratuită a mișcării... Eu eram unul dintre acești oameni... Acum însă descopeream că e minunat să lași totul acasă, să te gîndești cu o plăcere simplă, elementară, că vei urca munții fără senzația obsesivă că îți pierzi timpul căutînd o bucurie previzibilă.

Soarele inunda stațiunea! Iar hăul de sub teleferic pe deasupra căruia lunecam suspendați îmi dădea o senzație aproape violentă și în același timp diafană de eliberare de tirania atracției terestre. Să vezi brazii defilînd sub tine, brazii pe care atîția ani îi priviseși de jos în sus, te făcea să simți că odinioară, cu milioane de ani în urmă, cînd nu existai nici măcar ca specie, existai totuși ca pasăre, și planai ca acum peste singurătatea văilor adînci, cu sentimentul divin că ai fost aici totdeauna și vei fi... Jos, asta e o pură idee. Aici era o idee trăită, sau mai bine zis o senzație de plenitudine din care țîșnea ideea, după cum altădată prăbușindu-mă zilnic cu liftul în adîncul pămîntului putusem s-o trăiesc pe aceea a închircirii și a încătușării...

Tăcerea domnea asupra întinderilor de zăpadă! Pîrtia peste care dădurăm la cota 2000 era amețitoare. De pe creasta muntelui cobora tot în munte, într-o vale adîncă însoțită mai încolo de un cablu de care erau agățate scaunele de întoarcere, care urcau neîncetat cu o mișcare lină și sigură: în peisajul sălbatic și pustiu, îți dădeau certitudinea că în nici un fel, orice s-ar întîmpla, nu vei rămîne părăsit în aceste singurătăți. Unul după altul se topiră la vale membrii grupului

nostru. Suzy și cu mine întîrziam: ea mă ajuta să-mi dezmorțesc picioarele și să-mi reamintesc cum poți frîna o alunecare prea vertiginoasă, plugul, o oprire, cristiana, echilibrul în viteză mare, flexiunea genunchilor, corpul înainte, căderea fără pericol... Trepida de nerăbdare, îmi dădea tîrcoale stîrnind pulberea fină a zăpezii, cu chipul îmbujorat, cu privirea strălucind, stăpînită de o bucurie apropiată de violență, strigîndu-mi din cînd în cînd, „aoleo, Victoraș... fricos mai ești... pînă faci tu o cristiană ne-apucă prînzul...” Pînă la urmă îi spusei: „Nu înțeleg de ce stai tu lîngă mine și mă dădăcești. Ia-o înainte și pînă te întorci tu...”

Asta și voia și rămăsei mirat cînd o văzui cum își dădu drumul. Nu aluneca pur și simplu la vale, în voia schiurilor, cum îi văzusem pe ceilalți, ci își sporea viteza în genul patinatorilor, folosind în același timp și bețele și lăsînd în urma ei trîmbe de zăpadă în care se învălui și pieri ca într-un vîrtej. „Da, gîndii, surîzînd, iată, ea care trăiește cu o multitudine de frîne interioare și contradictorii și al căror farmec neștiut nici de ea m-a făcut s-o iubesc atît de tare, acum nu mai are nici una... s-a dus... m-a părăsit...” Adevărul era că pîrtia mi se părea prăpăstioasă și n-aș fi vrut să schiez alături de ea făcînd prea des plugul. „Asta trebuie s-o fac singur, îmi spusei, și de atîtea ori pînă o să-mi redescopăr perfect echilibrul într-o alunecare nu prea grozavă, dar nici ridiculă în comparație cu zborul ei...”

Pornii deci și schiurile începură să mi-o ia înainte cu o viteză cu mult prea mare decît mă așteptasem. „Cum se cade fără pericol?”, mă întrebai. Dar nu mai avui timp să-mi amintesc și mă lăsai într-o parte la voia întîmplării. Nu căzui prea bine, ridicai bocancul, mă sprijinii în cot. „Trebuia să pornesc direct făcînd plugul, îmi spusei, și nu trebuia să cad, ci să mă aplec pe piciorul stîng și să fac cristiana. De acord, îmi spusei cu voce tare, conștient că vorbesc singur în mijlocul naturii și (ceea ce stîrni în mine o mare veselie) cu certitudinea că învățasem totuși ceva, înainte, brav soldat!...” Căzui de cel puțin trei ori pînă ce reînvățai fiecare figură, pe care, știind-o în teorie, o uitam îndată ce schiurile începeau să-mi trepideze sub tălpi. Dar unde dispăruse Suzy? Între timp pîrtia începuse să se populeze de noi schiori și observai că nu eram singurul care cădea. Mă urcai într-un scaun și revenii sus. Abia urcînd îmi dădui seama că pîrtia era interminabilă, kilometri întregi. Era foarte agreabil să simți cum după fiecare coborîre

ființa ta fizică învăța din ce în ce mai bine să stea relaxată pe schiuri în timp ce aluneca cu o viteză crescîndă pe imensa pîrtie care devenise orbitoare sub soarele care se ridica. O cristiană deveni curînd pentru corpul meu o mișcare aproape la fel de însușită ca mișcarea simplă pe pămînt ferm. Însă obosisem... Înainte de a-mi da iarăși drumul scosei mănușile și mă ștersei de sudoare... În aceeași clipă mîini dulci îmi acoperiră ochii pe la spate. O adîncă pace mă invadă. O fericire! Lumina care îmi obosise ochii reapăru sub pleoape, dar nu aceeași, o altă lumină, destinată nu privirii, ci ființei mele smulsă din temporal, o lumină a adîncurilor lumii față de care cea mare, a noastră, e un amurg cenușiu... Prelungii nedefinit clipa întoarcerii și a recunoașterii: „Ei! auzii o șoaptă îndepărtată, cine e?" Și mîinile străine se desfăcură de pe ochi și clipii cu o stranie dezamăgire: da, lumina reală era ștearsă și albicioasă, fără intensitate și fără fiorul cu care mă invadase cealaltă, aurie, supranaturală. Avui un surîs strîmb: „Suzy, ce e cu tine, unde ai dispărut?". „N-am dispărut, după cum vezi, am venit să te iau, mergem la cabană să mîncăm și să ne odihnim puțin, pe urmă ne întoarcem... Ei, cum a fost? Așa e că nu-ți pare rău că am venit? După masă schiem împreună, te-am văzut cum mergi, e foarte bine!"

CAPITOLUL **IX**

...**S**e îmblînzise, acum îi era foame și aștepta cu un soi de ciudată melancolie să ni se aducă borșul. Era tăcută, se uita într-o parte și surîdea retrasă în sine, destinsă și vrăjită de ambianța cabanei... glasurile schiorilor, rîsetele, agitația chelnerilor... Părea, ai fi zis, resemnată, dar de ce anume? „Nu!”, zise într-un tîrziu. „A, da?”, tresării. Se redresă și deschise ochii mari, care îmi făceau impresia că fără să miște capul vedeau enorm, în trei părți, panoramic. O întrebasem dacă nu se simte obosită. Se aplecă spre mine și începu să-mi șoptească, uitîndu-se însă în altă parte și surîzînd: „...am vrut să-ți spun aseară de doctorul Sălăjan (spre el se uita, și văzut de departe șeful grupului nostru, celebrul diagnostician, arăta roșu ca un rac, îl fripsese soarele, și din pricina asta părea parcă indignat, dar desigur alta era pricina, în gălăgia asta nu se mai puteau spune anecdote decît urlînd), a venit la el în inspecție un șef mare de la București. «De ce, zice, ai luat dumneata unui bolnav 30.000 de lei?»” „Treizeci de mii?”, tresării... „Da, continuă ea, așa face, pe unii îi vindecă pe gratis, pe alții îi jupoaie. «Bolnavul dumneavoastră, a zis el, e un ștab. Are de unde plăti. L-am prevenit, nu l-am tratat cu sila. De ce nu s-a dus la alt medic?» «Ce e asta, a strigat șeful acela la el, foarte brutal, faci pe haiducul în spitalul statului?» «Da? i-a răspuns Sălăjan, dați-mă afară! Mă descurc eu, o să-mi tratez bolnavii ambulatoriu la domiciliul lor, n-aveți ce-mi face, nu mă puteți împiedica să merg și eu în simple vizite la prieteni.» «Dumneata, zice, n-ai conștiință? Trădezi jurămîntul lui Hipocrate.» «Ba da, zice Sălăjan, știu cine sînt și ca să vindec un bolnav, să nu trădez jurămîntul lui Hipocrate, trebuie să fiu sănătos, să pot inspira bolnavului optimism, încredere. Ce impresie face bolnavului un medic palid, iritat de grijile existenței? Vrei să-l vindeci pe bolnav de ficat și tu ești bolnav de ficat.» «Ce-ar fi, a zis atunci șeful ăla, dacă toți medicii ar face ca dumneata?

V-ar linșa populația!» «Mai întîi, i-a răspuns Sălăjan, „populația” eu o tratez pe gratis, conform legislației, al doilea, nu toți medicii pot să mă imite, să vă spun de ce... Dumneavoastră, zice, aveți exact psihologia unui individ de prin preajma Atenei, din antichitate, care ieșea la drum, momea cîte-un trecător, îl invita la masă și pe urmă îl întindea pe-un pat. Acolo îl măsura, patul era făcut pe măsura acestui bizar personaj. Dacă individul era mai lung decît patul, mai tăia din el, îi mai scurta din picioare, dacă era mai scurt, îl mai întindea. Asta era țicneala lui, să facă oamenii egali cu el. Așa procedați și dumneavoastră, pretindeți să faceți medicii egali între ei. Da, dar nu sînt, fiindcă unul poate să omoare un bolnav cu zile, altul dimpotrivă, prin talentul lui îl smulge din ghearele morții. Asta se plătește. Cum adică, să plece ștabul de la mine sănătos și fluierînd și să se urce în Mercedes, iar eu să mă urc într-un autobuz hodorogit și supraîncărcat? Fiți atent, zice, și nu vă îmbolnăviți, că veniți la mine și...» «N-o să viu la dumneata, zice ăla, mai sînt medici buni în țara asta cu alt nivel de conștiință.» «În ce privește nivelul, da, mai sînt, zice Sălăjan, n-aveți (hi, hi, chicoti Suzy) decît să vă adresați cui vreți... Cu nivelul lor înalt pot să vă trimită fără mustrări de conștiință pe lumea ailaltă...»”

Chelnerul ne adusese între timp ciorbele. Sălăjan abia acum ne văzu și ne făcu semn cu mîna, strigînd ceva... „Da, da, urlai și eu, mersi, asemenea.” Ne ura poftă bună...

Cabana începuse să se golească. Cînd ieșirăm și ne puserăm din nou schiurile, Suzy se reînsufleți, dar ghicii după expresia ei că era hotărîtă să rămînă pînă la sfîrșit numai cu mine. „Cînd plecăm?”, o întrebai. „Cînd vrem! Nu ești tu șeful meu? Ne învoiești pe amîndoi și mai rămînem o zi.” „Ei pleacă?” „Da, au tren la ora zece!” „N-ar fi mai bine să plecăm și noi? Și sîmbăta viitoare venim din nou!” „Cum crezi, dar sîmbăta viitoare s-ar putea să nu mai avem parte de vremea asta splendidă.”

Voia să mai rămînă! Nu era o problemă, practic la *Oraca* directorul știa că atunci cînd era cazul lucram împreună și după-amiezile și uneori și duminica. „Ai cassa făcută?”, o întrebai. „Bineînțeles!” „Plăți?” „Marți mă duc la bancă și miercuri lichidez ultimele achiziții pe luna asta.” „Ascultă, Suzy, o întrebai în timp ce schiurile mele începură să alunece la vale cu moderație, fiindcă preferam să fac des plugul decît

să mă pomenesc aiurea cu picioarele răsucite în aer (lipsa de performanță e de preferat ridicolului), era vorba ca astă-toamnă să reintri la facultate! O imensă eclipsă a conștiinței m-a făcut să uit lucrul ăsta atît de important pentru tine!" Ea rîse cu o veselie mare: „Ei! eclipsa asta de conștiință am avut-o și eu! Cînd mi-am adus aminte era prea tîrziu!" „Adică?" „Adică am uitat că *molia* (știi cine, șeful cadrelor) mi-a lăsat un dosar intact, și cînd am revenit, am fost sfătuită să fac un memoriu, și memoriul, ehe! pînă să primesc răspuns la el, adio și anul ăsta!" „Și l-ai făcut acest memoriu?"

Dar ea își luase vînt, zbură la vale cîteva sute de metri, apoi făcu o cristiană în trombă și mă așteptă... O imitai... „Nu, zise, am timp, pînă la toamnă aranjez eu și chestia asta." Pînă la vale merse alături de mine, dar tot așa, luînd-o adesea înainte și schiind ca la un concurs, trecînd printre bețe imaginare și foarte apropiate unele de altele, ceea ce o silea să facă răsuciri bruște de la dreapta la stînga. Jos ne oprirăm să ne odihnim cîteva minute, în timp ce valea se umplea de schiori. Unii aterizau spectaculos, alții însă (și aceștia erau cei mai caraghioși) se pomeneau surprinși de ceva și se vedea clar ce-o să li se întîmple: schiurile o luau vizibil înaintea picioarelor în timp ce schiorul încerca disperat să se redreseze; cădea aiurea, alunecînd apoi pe pîrtie pînă hăt departe. Surpriza era un dîmb care te sălta brusc în aer, mă trîntise și pe mine de cîteva ori. Cei experimentați, ca Suzy, îl treceau rămînînd cîteva clipe în zbor de pasăre, cu trupul înaintea schiurilor, care apoi, la atingerea pîrtiei, erau răsucite de schior într-o amețitoare cristiană. Un mic sentiment de admirație și invidie mă stăpînea privindu-i cum se adunau în vale unul după altul și se îndreptau apoi spre telescaune, cu acea mișcare de eleganță pe care mersul pe schi ți-o impune chiar dacă pe pămînt ferm n-o ai (schiorii pasionați o capătă cu timpul și în mersul obișnuit).

Revenirăm în deal. „Cum era înainte fără telescaune?", o întrebai pe Suzy. „Era istovitor, zise. Făceai cel puțin o oră pînă sus. Eu mă opream la jumătatea pîrtiei, fiindcă urcușul e mult mai greu în a doua jumătate. Alții însă mergeau pînă jos, mai hoinăreau pe acolo, se întorceau pe urmă gîfîind și mai coborau o dată, cel mult de două ori, mai mult nu făcea nimeni. E adevărat, rîse ea, că ăla era adevăratul schi, fără întoarceri mecanizate, unii, cum ți-am spus, rătăceau aiurea

prin cotloanele muntelui, se mai prăbușeau prin gropi, își mai rupeau cîte-un picior, îi mai mîncau lupii...” „Chiar?” „Daaa! făcu Suzy mereu veselă, muntele e mai primejdios decît marea, poți să te rătăcești, te poate prinde din senin o furtună... Pe mine m-a prins odată una la Poiana Stînei, uite-așa, dragă, mă trăsnea în cap, vedeam cu ochii mei unda fulgerului cum mi se încolăcea printre picioare ca un șarpe de foc... Dar nu m-am speriat. Gata, Suzy! rîdeam, s-a zis cu tine... Un grup, continuă ea în timp ce schiurile ne fîșîiau ușor la vale, s-a rătăcit tot așa, din pricina furtunii... I-a atacat o haită hămesită (așa sînt ei, atacă numai în haite și numai cînd sînt foarte flămînzi)... I-au mîncat, afară de unul, care a reușit să se urce într-un copac... Nevastă-sa era cu el, dar rămăsese jos, și el a văzut și a auzit de-acolo din copac totul. L-au găsit forestierii a doua zi dimineața, albit complet și cu ochii holbați... înnebunise! Și ce era acolo, continuă Suzy mirată, un loc obișnuit de munte, o simplă potecă, la vreo cincizeci de metri de drumul de coborîre normal de care se rătăciseră, și-i apucase seara bîjbîind după el prin ploaie și ceață. Știi, aicea sus nu e ca la noi, cînd vine furtuna cu viscol sau cu ploaie nu se mai vede nimic, fiindcă norii se prăbușesc... De-aia și fulgerele ți se încolăcesc pe deasupra capului, hi, hi...”

CAPITOLUL X

Cu acest chicotit vesel în urechi întorsei capul spre cer ca să fac brusc descoperirea că poți trăi adesea instantaneu exact ceea ce ți se povestește că li s-a întîmplat altora cîndva. „Suzy, zisei, ia uită-te!” Eram în vale, în a treia tură, și soarele era orbitor. Dar de dincolo de munți începuse să urce spre el cu viteză, trimițînd înainte coloane parcă înnebunite de nori albi, o masă neagră, înfricoșătoare. Ai fi zis că era chiar muntele împins din adîncuri spre cer de o enormă erupție. „O! făcu Suzy cu ochii holbați de încîntare, așa ceva n-am mai văzut...”

Palele albicioase acoperiră soarele și cerul deveni mat. Apoi undeva sus se întunecă, lăsînd jos parcă prizonieră lumina care acoperise toată ziua muntele. „E sus de tot, zise Suzy contemplînd bivolul geologic care ne uluise și care într-adevăr continua să urce, putem să mai schiem... vezi, zise, așa se strică vremea aici sus, nici nu bagi de seamă, dar nu trebuie să te sperii, așa fac ei pe grozavii, norii-ăștia...”

Avea dreptate, nimeni nu se grăbea să prindă telescaunele, iar de sus schiorii continuau să vie în vîrtej ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat. Urcarăm și noi printre ultimii... Cînd ajunserăm la cotă cerul era acum așa cum trebuia să fie, plumburiu, de iarnă. Aerul însă cel dinainte, liniștit, puțin albicios, reflexul zăpezii... „Victoraș, ultimul tur”, zise Suzy. O urmai, dar pe la jumătatea pîrtiei simții cum ace fine de gheață încep să-mi înțepe obrajii. Suzy schia înaintea mea, ca în primele clipe de dimineață, cînd o văzusem luîndu-și viteză împingînd schiurile lateral. O strigai. „Ei!”, îmi răspunse. „Ne întoarcem, a început să bată vîntul.” „Ei și? E plăcut, nu-ți fie frică, ne întoarcem...” Coborînd însă în vale, avui net senzația că am dat amîndoi peste borta vîntului. Sufla foarte tare și acele de gheață se transformară în fulgi mari, care mă orbeau. Se făcu întuneric de seară și la doi pași silueta iubitei mele îmi părea fantomatică. Auzii un chicotit pe care furtuna mi-l aduse în

urechi ca o părere. Apoi glasul ei: „Victoraș, încotro o iei?” „Spre scaune”, strigai. „Nu într-acolo, vino mai aproape, ține-te după mine.”

Da, dar după părerea mea încotro mergea ea era complet anapoda, încît protestai. „Stai pe loc, oprește-te odată, vrei să ne rătăcim?” Ea se opri și ne apropiarăm chipurile biciuite de violenta ninsoare. „Nu ne rătăcim, zise, avem timp destul, urcăm mereu și ajungem sus în mod sigur. Nu trebuie să coborîm și nici să mergem de-a lungul pantei.” „Dar nu luăm scaunele?”, zisei. „Bineînțeles, dacă le găsim, dar nu mai știu nici eu acum încotro sînt, m-ai derutat cu strigătele tale. Stai așa, nu mai vorbi!” Apoi deodată: „Țin-te după mine, dar în tăcere și nu mi-o lua înainte, că iar mă derutezi”. Aluneca nesigură pe schiuri și în sinea mea eram eu sigur că ne-am rătăcit. Apoi mișcările ei deveniră deodată foarte sigure și în aceeași clipă se opri. Se întoarse spre mine. „Victoraș, zise, acum pot să-ți spun: nu mai știu încotro s-o luăm. Uite ce spun eu. Grupul nostru o să observe că nu ne întoarcem și or să trimită după noi Salvamontul. Dacă stăm pe loc, ne vor găsi imediat... Și dacă nu ne vor găsi, nu-i nimic, iubitul meu, murim amîndoi îmbrățișați... Ei, hi, hi! Ce zici de chestia asta?” „E o idee! strigai. Am auzit că e o moarte foarte dulce.” „Nu-ți pare rău?” „Ba îmi pare, dar nu de mine, ci de tine.” „Să nu-ți pară rău, am fost fericită cu tine, și uneori, știi, am trăit ceea ce se zice...” „Ei, ce se zice?”, o întrebai văzînd-o că tace. „Că așa ceva nu poate să dureze.” „Ba poate, dar cei care reușesc nu au poveste decît, știi tu, în imaginația populară, în basme. În realitate cei fericiți nu mai sînt băgați în seamă.” „Nu, iubitul meu, te înșeli, noi vom trăi ca în poveste, ani mulți și fericiți, și asta se va ști... Hai acum să căutăm un loc unde să ne scoatem schiurile și să ne așezăm. Le punem în formă de piramidă și noi ne culcăm și ne lăsăm acoperiți de zăpadă. Dacă e ca furtuna să se oprească, Salvamontul o să observe vîrfurile schiurilor și o să ne dezgroape corpurile...”

O ascultai, deși în capul meu, fără ridicula căciuliță de schior și biciuit de furtună (ce bună ar fi fost acum acea căciuliță, nu-mi mai simțeam urechile), nu se armonizau deloc spusele ei că noi doi vom trăi ca în poveste, cu ideea de a renunța la orice sforțare de a găsi scaunele și a ne lăsa singuri îngropați în nămeți. Ea se așeză și se întinse. Mă întinsei alături și ne îmbrățișarăm. Ea începu să mă sărute, și nu mai înceta, dar sărutările ei nu aveau în ele nimic dramatic, erau fierbinți și

neînfrînate... „Hm! gîndii hotărît să nu prelungesc mult acest abandon, n-are imaginație, nu cunoaște moartea...” În acest timp vîntul fluiera și mai întărîtat în văzduh și fulgii grei de zăpadă ne izbeau neîncetat sărutările, topindu-se de buzele noastre, care ardeau. Deodată înțelesei, sau, cum se spune, îmi pică fisa: Suzy văzuse scaunele, nu era în firea ei să pună în scenă pentru noi doi o moarte atît de romantică și fără vlagă. Sării în picioare: „Gata, strigai, hai acum să urcăm!”. Și în clipa aceea zării și eu, la doi pași, printre rafalele furtunii, umbrele mișcătoare și impasibile ale telescaunelor. Adevărul era că, deși furtuna nu se potolea, negura nu mai era atît de deasă.

Ea se sculă parcă cu regret... Ne luarăm schiurile în spinare și ne urcarăm nu fără dificultate, fiindcă scaunele nu erau chiar impasibile și sîrma care le trăgea se curba, și întregul șir se bălăbănea sub izbiturile brutale ale aripilor grele ale furtunii. Abia atunci îmi dădui seama că proporțiile aventurii noastre nu fuseseră mici, fiindcă respirai adînc, despovărat de o reală dar amorțită neliniște. Urcam de cîteva minute și negura se împrăștia vizibil. Dansa în valuri, în salturi, dar se rarefia spectaculos. Avui un fior uitîndu-mă în urmă: întuneric total! Deodată zării soarele în amurg, tipsie de aur pe înălțimea cotei îndepărtate... Și tot atunci scaunele se opriră și în aceeași clipă și soarele fu acoperit... Rămăsei nemișcat, așteptînd ca mecanismul care se oprise să-și reia mersul. Nu și-l reluă, deși minutele se scurgeau. Ea mă strigă: „Să ne dăm jos și să ne continuăm drumul, nu mai e mult. Dacă se pun din nou în mișcare, ne urcăm iar.”

Numai că de-a lungul lor zăpada nu era tasată ca pe pîrtie, intram în ea pînă la brîu, și ne îndepărtarăm convenind să observăm momentul cînd defecțiunea va fi remediată și să revenim... dar să nu pierdem timpul în cazul în care... „Probabil, zise Suzy, că au oprit telescaunele crezînd că nu mai e nimeni, și să nu se rupă cumva cablul dacă îl lasă să meargă aiurea pe furtuna asta...”

Într-adevăr, furtuna era mai rea decît crezusem eu că e în apogeul ei. Deși zăream cota, aveam, cum au toți naufragiații, iluzia că ținta noastră se îndepărtează și nu se apropie de noi. Dacă se lasă întunericul și n-o mai vedem, numai senzația că urcăm ne mai poate ghida, gîndeam. Dar și atunci ne putem trezi într-o prăpastie... „Tu ești de vină, răcnii după ce într-adevăr nimerii într-o groapă din care

abia mă smulsei, asemeni baronului Münchausen din mlaștină, trăgîndu-mă de propriile mele schiuri... Dacă n-ai fi simulat rătăcirea, acum am fi fost sus...” „Da! strigă și ea furioasă, te pregătești sufletește să mă mănînci de vie la noapte, ca să nu mori tu de foame... Uite, nu mai merg!” și țipă cuvintele *uite nu mai merg* fără pauzele misterioase ale limbajului, ca și cînd ar fi vrut să fie fulgere, nu cuvinte... Și se lăsă moale într-o parte. Avui intuiția că dacă scăpăm și vom trăi „ani lungi fericiți” va povesti tuturor și nepoților, cît de fricos am fost eu în această aventură. Adevărul era că eram, începuse să se întunece cu adevărat, înserarea cosmică și nu jocul înșelător al elementelor. Natura nu-mi era prietenă, deși mă refugiasem atîta vreme în ea, o interogasem prea mult (formă de respingere) și nu eram dispus să pier în sînul ei, chiar dacă o aveam alături pe cea mai dragă ființă dintre pămîntene. Îi șoptii la ureche alungindu-mă iar lîngă ea în zăpadă: „Sîntem în siguranță, și tu știi asta! Dar există un «imprevizibil în noi și deasupra noastră», pe care eu îl simt și tu îl ignori. Pentru natură, în caz de nenorocire, asta e o surîzătoare mișcare de ironie a umerilor: cîte nu se întîmplă cu copiii ei iubiți, pe care farmecul ei îi subjugă...”

Îmi înfundai fața în troiene. Cred că ațipisem, mă trezii zgîlțîit. „Trezește-te, Victoraș, nu dormi, că nu e timp de dormit!” Foarte energică, Suzy, cu schiurile în spinare, înfrunta un amurg iarăși înroșit de a doua tentativă a soarelui de a asfinți... Pe creastă zării un individ nemișcat, cu picioarele desfăcute, care parcă ne aștepta...

CAPITOLUL XI

Nu parcă, chiar ne aștepta. Silueta lui arogantă, în felul cum își ținea picioarele, era elocventă: avea ceva cu noi. „Trebuie să fie vreun tip din ăștia de la Salvamont, zise Suzy. E printre ei cîte unul care, sub pretextul că are sarcina să-ți salveze viața, îți vorbește foarte brutal, ba chiar te înjură. Trebuie să te faci că nu-i auzi...” „Se vede cum știe el să-ți salveze viața. Mai bine ar fi observat că s-au oprit telescaunele și să se fi dus acolo la stație, nu să ne aștepte proțăpit pe creastă, cu picioarele răscrăcărate, zisei. Îi mai lipsește pistolul de-a curmezișul pieptului, ca să semene cu tipii ăia din S. R.” „Ei da, zise Suzy batjocoritoare, acuma să nu mai stea nimeni cu picioarele îndepărtate că seamănă cu un S. R.-ist!” „Bineînțeles, îi răspunsei. Ori imită un S. R.-ist, ori are în firea lui același imbold pe care ți-l dă conștiința că ești atotputernic. Uite-l, stă mereu nemișcat și ne așteaptă! Pe ăsta îl ating!” „Ba te rog să te stăpînești, zise Suzy, sînt mai mulți și n-are rost să riști...”

În sfîrșit individul se mișcă, foarte calm, ai fi zis că era un curios care acum se săturase să se uite și o să plece. Dar după cîțiva pași reveni, ca să plece din nou. Devenise gînditor, nu mai era arogant, își ținea capul în jos, reflecta la ceva sau era în prada unei anumite stări de spirit, legată, desigur, de noi doi, fiindcă din cînd în cînd se oprea și ne contempla îndelung. „Sînteți de la Salvamont?”, îl întrebai cînd ajunserăm sus și ne oprirăm să ne odihnim. Abia acum tipsia de aur a soarelui mușcă cu partea ei de jos îndepărtatele creste și începu să piară dincolo de hăuri. Cerul se luminase și din furtună nu mai rămăsese nimic, ca și cînd nici n-ar fi fost. Individul mormăi ceva ininteligibil, dar apoi confirmă că era de la Salvamont: „Mai e cineva jos?”, zise. „Nu, spusei. Dar de ce s-au oprit scaunele?”

Nu-mi răspunse. Văzui în treacăt că era un zdrahon. N-avea schiuri și nici costum de munte, nici măcar bocanci (ce fel de salvamontist o fi și ăsta?), purta o canadiană gri cu guler alb de oaie, n-avea nimic pe cap și nici mănuși în enormele lui labe, care contrastau violent cu chipul, care, deși era tot mare, era însă bine tăiat, cu trăsături fine, șlefuite parcă de o daltă grijulie, ca să-i dea o expresie vie de tinerețe și candoare. Parcă avea ochi de fată, mari și migdalați, de un albastru spălăcit, care se întindeau spre niște tîmple blonde asemeni acelor eroi îndrăzneți de *bandes-dessinées*[1]. „Mergem!", zise Suzy brusc, deși abia acum se vedea cît era de obosită. Nu era palidă, ci mohorîtă, decolorată. După ce toată ziua pulsațiile sîngelui ei îi ținuseră obrajii și întreaga ei ființă parcă în flăcări, acum aveam impresia că se clatină... „Stai puțin jos, îi zisei, și odihnește-te." „Nu, spuse foarte hotărîtă, să mergem!" „Dă-mi atunci mie schiurile."

I le luai și o apucai și de braț, dar se feri cu o uimire bizară, abia stăpînită, ca și cînd ar fi vrut să spună: cînd am mai apucat-o eu vreodată de braț în felul ăsta? Abia atunci îmi dădui seama că salvamontistul ne urma la mică distanță. „Ce e cu ăsta? zisei. Îl cunoști?" Ea nu răspunse. Avui o fulgerare de gînd: îl cunoaște și fuge de el, în același timp nu vrea să fie văzută că o țin de braț. Bine! Și mă îndepărtai de ea cu o ostentație furioasă, care încerca zadarnic să alunge din sufletul meu neliniștea bănuielii: „Iată deci, gîndii, că ieșirea noastră în lume a și adus în preajma ei un individ în fața căruia ea nu are curajul să arate că sîntem împreună. Iată deci că temerile mele se arătaseră a fi naive, față de acest hop care era cu mult mai grav decît îmi putusem închipui că ar avea loc unul. Fiindcă nu o precauție meschină punea la încercare voința iubitei mele. Nu era la mijloc ceva insignifiant. Nu oboseala îi alterase trăsăturile. Nu o conveniență derizorie o făcea să accepte (ba chiar să nici nu observe!) detașarea mea de ea, singurătatea noastră, care îmi cădea în suflet mai grea decît norul înfricoșător care ne surprinsese în vale într-o aventură în care vrusese să afle dacă, chiar în glumă, acceptam să mor cu ea sub nămeți. Ci prezența acestui al treilea aducea cu sine o amenințare mai puternică decît teama ei că, purtîndu-se cu mine astfel, risca despărțirea. Cine era acest ins? Desigur, o veche legătură care nu se rupsese de tot, sau cel puțin nu se

[1] benzi desenate *(fr.) (n. r.)*

rupsese el de ea. Indivizi primejdioși, violenți și imprevizibili, care, deși nu mai sperau nimic, nu se puteau îndepărta de ființa iubită, asemeni acelor morți care, deși morți, nu se pot depărta de casă și hohotesc pe la uși sau prin cotloane speriind lumea, pînă ce e adus un medium care le explică în ce constă noua lor stare. Dar cine să-i explice unui părăsit că n-are nici un rost să mai dea tîrcoale celei care nu-l mai iubea?"

Uimitor era cum aflase el că ea este aici și venise s-o aștepte pe crestele cotei, cu picioarele îndepărtate, sigur de el, și, desigur, amenințător. *Iar ea nu-mi cerea sprijinul*, venind astfel fără să-și dea seama în întîmpinarea individului. În lungul drum spre cabina telefericului, încercai astfel să aflu dacă eram părăsit. Nu de Suzy (nu puteam accepta nici eu acest gînd), ci de complicitatea împrejurărilor. Înțelesei că gîndirea mea nu putea merge în adîncime, dar îmi dădui seama că instinctele mi se trezeau din amorțeala fericirii. Iubita mea era în impas. Înaintam toți trei în tăcere, la distanță mare unii de alții, singuri acum pe povîrnișurile pline de zăpadă. Ea se poticnea și își smulgea cu greu picioarele din micile gropi, dar avea mișcări chibzuite și aplicate și înainta cu o anume siguranță a dezorientării, care mă înduioșa.

Cînd ajunserăm la cota 1400, unde era cabina, înserarea se terminase. Ea trase ușa telefericului și intrarăm în cabina luminată de un bec puternic. Era goală. Probabil că era ultima coborîre. Rezemai schiurile într-un colț și îmi scuturai bocancii de zăpadă. Nimeni nu-mi imită acest gest firesc. Suzy însă rosti deodată, cu un glas nefiresc: „Faceți cunoștință: domnul Petrini, domnul Pencea..." Falsul salvamontist nu schiță însă nici un gest care să dea de înțeles că trebuie să ne strîngem mîinile. „Doamna, zise el atunci, a uitat să mai adauge ceva." „Soțul meu!", zise doamna.

Care soț?!

Pe această clipă cabina se puse în mișcare și șocul plecării nu-mi mai lăsă nici o îndoială: nu eu eram soțul. Individul se apropie de Suzy și o lovi năprasnic; ea căzu cu un astfel de strigăt încît înlemnii. Nu era un strigăt chiar proaspăt, ci de groază veche și disperare, sfîșietor, zăceau în el nenumărate altele și fără speranță, nimeni n-o putea salva. O viclenie liniștită stăpîni în clipa aceea instinctele mele alarmate încă din timpul mersului. Mă repezii cu o lipsă de vlagă simulată, să-i aflu

individului forța reală, și mă angajai într-o încăierare neconvinsă. El mă plesni îndesat și mă aruncă în celălalt colț al cabinei, în care mă prăbușii și de unde, gîndind că zdrahonul, a cărui putere era de temut, trebuia înșelat, nu mă mai ridicai... El o ridică în schimb pe Suzy apucînd-o de guler și îi scrîșni: „Închină-te, ți-a sunat ceasul! Dumnezeu e de partea mea, am toate semnele...” („E bigot, gîndii, vrea s-o omoare cu aprobarea lui Dumnezeu!”) În acest timp cabina aluneca încet peste prăpăstii și simțeam căderea ei lină în stomac, ca un leșin...

Nici amenințarea lui nu-mi părea proaspătă, încît continuai să rămîn întins, să urmăresc scena. El îi explica foarte liniștit că totul i-a venit fără să dorească, a fost anunțat de plecarea ei la Sinaia cu un tip cu care trăiește de mult („nu știam că trăiești de mult cu un tip, poate dacă mi-o spuneai tu singură de la început m-aș fi resemnat, dar cînd am auzit că o să te duci cu el la cota 2000, unde ai fost de-atîtea ori cu mine, și o să tragi la același hotel și o să chicotești pe pîrtie cum ai chicotit și cu mine...”). Atunci și-a dat seama că astea sînt semne... Nu era sigur, dar asta, faptul că ne-a prins pe amîndoi în flagrant delict, nu e un semn? Și ne-a prins aici în cabină, fără martori... O să ne arunce pe amîndoi în prăpastie... În clipa aceea un uruit și o pală de aer înghețat năvăli în cabină. Ea scoase un țipăt, de astă dată adevărat: „Victoraș, vrea să mă omoare”. Atunci sării. Suzy era pe marginea deschisă și trăgea, ai fi zis, de sine cu disperarea morții. Încă puțin și ar fi fost aruncată... Îl lovii la gît, unde orice putere cedează, fulgerător, de trei ori la rînd și într-adevăr se înmuie (poate și pentru că mă ignorase, luase drept bună nevolnicia mea) și o lăsă pe Suzy din marile lui labe. Se îneca. Horcăi: „Bine, o să te arunc pe tine întîi...” Trecui pe lîngă aceleași clipe rele ca și Suzy, mă copleșea cu masa grea a corpului și mă aduse și pe mine pînă aproape de buza cabinei, unde însă întreaga mea ființă se revoltă (dacă ar fi reușit, izbindu-mă de stînci și murind, n-aș fi simțit nimic, atît de tare incendiase această revoltă atomii cei mai leneși și mai inactivi ai ființei mele) ...reușii să mă smulg și mă repezii eu în el. Se clătină, dar abia se clinti. Mă repezii iarăși, dar îl lovii, nu-l mai împinsei, tot în gît, în același loc, și abia după aceea îl rostogolii în noaptea muntelui, cu speranța care îmi licări chiar atunci în conștiință că o să se agațe într-un brad și n-o să moară, sau o să cadă adînc în zăpadă

și să scape astfel... Iar dacă o să-l mănînce lupii, cu atît mai bine, pe mulți turiști îi mănîncă din cine știe ce pricini, lupii, mai gîndii eu cu stranie veselie, ca de o glumă atît de reușită, încît nu-mi dădui seama cît îmi era de rău...

Mă întinsei lat pe podea. Gîfîiam foarte tare, inima îmi intra parcă în gît, mă sufocam... Dar nu plesnii, cum credeam, îmi revenii și sării în picioare. Era și timpul, cabina ajunsese la stația ei, jos în oraș... Suzy nu mergea prea drept, dar o apucasem strîns de umeri... „Ah! strigai după ce ieșirăm din cabină, schiurile... am uitat schiurile...” „Lasă-le!”, șopti ea și fui gata s-o ascult, ca totdeauna cînd ea spunea cu hotărîre ceva. „Nu, zisei, nici vorbă!” Și mă întorsei apoi din drum: „Frumoasă ieșire în lume! Foarte sportivă! Da, foarte bine organizată, continuai sarcastic, cu un grup care a avut grijă de noi nevoie mare... De ce, repetai ca și cînd aș mai fi exprimat această idee, de ce nu mi-ai spus că ești măritată?” „De frică!” „Frică de ce?” „Ai fi vrut să afli amănunte, să mă ajuți, și el ar fi aflat că sîntem împreună și scena care a avut loc aici în cabină s-ar fi produs atunci aiurea, cu aceleași consecințe, cînd mă îndrăgostisem de tine și nu voiam să te pierd...”

Orașul mișuna de lume, și cerul înstelat, fără lună, adusese ger puternic, zăpada scîrțîia sub tălpi. Mă liniștisem cu totul, violența întîmplării fatale era încă departe de mine. Răspunsul ei era complet și total, încifrat însă într-o enigmă, pe care nu simțeam dorința s-o dezleg. Romeo, după ce ucide, spune doar atît: „Sînt jucăria soartei”... „Nu, gîndeam cu tărie, nu voi fi jucăria soartei. N-am fost ales nominal, o să mă sustrag... Soarta avea înscris de către zeița ei *Statistica* pe tăblița acestei zile, printre altele, nașteri, accidente și morți, un omor în munți și un om care va trebui să-și piardă libertatea pentru tot restul zilelor. Nu, zeiță, omul tău a fost în legitimă apărare, amenințat să fie, el și iubita lui, cei din prăpastie, ei bine, ai omul tău în prăpastie, pentru pierderea libertății alege-ți mîine un altul, el și-a mai pierdut-o odată, nu-l face să creadă că ești oarbă, fiindcă, deși pari, el știe că nu ești!...”

CAPITOLUL **XII**

„**T**otuși, deși căsătorită, te numești Culala”, zisei în timp ce ne schimbam costumele la hotel, să coborîm la masă. „Da, mi-am păstrat numele de fată”, zise Suzy. „Din trufie!” „Poate!”

Vrusei s-o întreb... vrusei s-o întreb... vrusei s-o întreb... Era foarte calmă și toate întrebările pe care ea mi le blocase de la începutul începutului și pînă astăzi năvăliră asupra mea... De ce? și de ce?... Și atunci de ce!... ca un răpăit de tobe în clipele cînd se trage asupra condamnatului, care nici atunci nu înțelege de ce trebuie să moară. Alungai cu o voință supremă această imagine violentă de care, cu un adînc fior, înțelegeam că nu eram străin... Scuturai din cap și îmi revenii... Nu! Și nu! Era prea tîrziu să mai pot dezlega enigma. *I-a fost frică! Aș fi vrut să aflu amănunte, s-o ajut, și el ar fi aflat că sîntem împreună și scena care a avut loc aici în cabină s-ar fi produs atunci, cînd ea se îndrăgostise de mine și nu voia să mă piardă.* Ce mai puteam întreba? Stătea pe marginea patului și contempla în sine ceva, cu privirile într-o parte, și mută și rece și străină... Blocaj total și definitiv. Se gîndea... Contempla ceva în sine, tăcută și liniștită. „Bine că am scăpat cu viață!”, zise deodată. „Ar fi trebuit, zisei, dacă știai de ce e în stare, să nu ne urcăm în cabină.” „A fost perfid, îmi răspunse, n-ai observat că în apropierea cabinei a dispărut, am crezut că renunță, că își dă seama că n-are nici un rost... În realitate s-a dus să ia bilete, a intrat cu ele în mînă, tu n-ai băgat de seamă că am așteptat cîteva minute pînă a revenit, tu te scuturai de zăpadă, aranjai schiurile într-un colț...” „Nu era prea tîrziu să fugim din cabină... M-aș fi bătut cu el afară, dar nu murea nimeni.” „Mă omora pe mine. Nu atunci, altădată! Mă prindea el singură într-o zi!” „Dacă era așa de violent, cum de te-ai măritat cu el? ce meserie avea?” „Inginer! Ne-am cunoscut pe șantier, cînd eram eu zidăriță... Dacă îți amintești... Fotografia aceea a mea cu un grup, pe plajă... stătea lîngă mine! Ne căsătorisem și am făcut o excursie la mare cu prietenii lui.

Voiaj de nuntă! Nu, nu era violent! Era chiar fricos, toți știau, numai eu nu știam că era violent din fire și fricos. Ulterior am aflat că odată, prietenii lui, în toiul unei petreceri, i-au aranjat acasă în garsonieră un om mort în pat... O aiureală, nu era nici un mort, au pus și ei acolo un costum de-al lui în care au băgat o pătură și în loc de cap o mască de carnaval și o pălărie. El a venit acasă beat, s-a trîntit pe pat și a adormit... Cînd s-a trezit și a văzut, s-a aruncat pe fereastră... Noroc că era la parter și n-a pățit nimic... Mai bine ar fi murit atunci... N-am divorțat, de frică. Mă amenința...” „Totuși, zisei, dacă mi-ai fi spus de la început...” „Nu, fiindcă după ce am fugit de la el, s-a mai liniștit... Mi-am spus că cu cît trece mai mult timp, e cu atît mai bine, se învață cu gîndul. Nu m-a căutat niciodată. N-avea rost să-l zgîndăresc...” „De ce natură era violența lui?” „De natură alcoolică. Era dipsoman! Cîteva luni avea chiar aversiune pentru băutură și atunci era fermecător. Pe urmă începea deodată să bea într-un mod înspăimîntător și devenea violent, dar numai cu mine!” „Astăzi crezi că era beat?” „Daaa, și în faza asta îi dispare complet simțul primejdiei, în toate sensurile, și pe cît de slab și de blînd e în faza de repulsie față de băutură (slab în adevăratul sens al cuvîntului, fizic și moral), pe atît de agresiv și rezistent devine în timpul crizelor alcoolice. Nu e adevărat că era violent numai cu mine. Odată s-a bătut pe stradă cu șapte inși (mi s-a povestit) și i-a stîlcit pe toți, dar a venit și el acasă cu o ureche lipsă, cu capul umflat ca un butoi și cu toți dinții din față sfărîmați... L-am îngrijit să se facă bine, am așteptat să-i treacă criza și l-am părăsit așa cum l-am luat, adică în cele trei luni cînd era și el om...” „Și de cînd sînteți despărțiți?” „De-un an!...” „Și cîți ani ați trăit împreună?” „Doi, trei... (și ghicindu-mi întrebarea Suzy continuă): Mă iubea foarte tare și la început dipsomania lui nu era așa de gravă. Se îmbăta tun și atîta tot. Pe urmă, făcu ea un gest elocvent, se îmbăta tun, dar perioadele erau scurte, și, și! adică nu-l ținea mult beția, dar nici pauza nu mai era de luni, ci de săptămîni... Devenea rigid, și distrugea tot, ca un golem al cărui secret nu-l știam ca să-l potolesc...” „Atunci te lovea?!” „De fapt nu mă lovea decît foarte rar, dar mă amenința și nu știam niciodată dacă într-o bună zi n-o să mă desfigureze sau chiar o să mă omoare!” „Și nu există remediu la acest gen de beție?” „Nu! Pînă acum nu există! Nimic nu-l poate opri pe dipsoman să bea cînd îi vine impulsul... Cel puțin așa mi-au spus

doctorii din orașul nostru...” „Are familie?”, o mai întrebai. „Are o soră pe la București, care e vinovată de tot ce s-a întîmplat. E doctoriță de copii. Ea știa că fratele ei mai încercase de două ori să se însoare, dar respectivele, mai prudente și mai puțin sentimentale decît mine, deschiseseră bine ochii înainte de a face pasul... Era el inginer, băiat frumos și blînd ca un mielușel, dar aflaseră ce cusur avea și nu se grăbiseră să se mărite... Eu, pe atunci, eram panicată, îmi intrase în cap ideea că, indiferent de părerea sublimă pe care o aveam despre mine, o să rămîn nemăritată... Și tu mi-ai spus ceva în acest sens: femeile superioare nu sînt atractive. Adaugă la asta că perspectiva de a rămîne zidăriță nu putea fi înfruntată chiar de una singură, iar un băiat mai de calitate care să nu fie arivist și să nu-i pese de ce fel de soție îi intra în dosar era o *rara avis*[1]. Mi s-a părut că *el* era o astfel de pasăre rară, băiat de ceferist, taică-său a fost mecanic de locomotivă... Ei bine, sora asta a lui știa că încă de pe la douăzeci de ani, încă de pe cînd era student, fratele ei bea. Dar n-o pot învinui. Care soră vine la iubita fratelui ei (pe care l-a ținut la facultate din modestul ei salariu de puericultoare, ea însăși mamă a doi copii) și îi spune: nu-l lua, are cusurul cutare, e marcat... Mai ales că periodicitatea crizelor alcoolice, numită dipsomanie, nu apărea ca o fatalitate la nivelul ei modest de doctoriță de copii. Nu? Nu există printre copii predispoziții la alcoolism! Și apoi cu forma asta de alcoolism se poate trăi, hăt! mulți ani! fiindcă nu toți sînt violenți...”

Telefonul zbîrnîi scurt și amîndoi tresăririm cu putere. Ea ridică receptorul și auzii și eu ce i se spunea: „Suzy, nu coborîți? Vedeți că la zece avem tren.” „Acum cît e ceasul?”, zise ea. „E șapte, dar mai bem și noi cîte-un pahar!” „Și ce sărbătoriți? zise Suzy. Faptul că ne-ați părăsit în furtună și ați fugit ca niște lași?” „Care furtună? Ați pățit ceva?” „N-am pățit, dar puteam să pățim. S-au oprit telescaunele și ne-a prins vijelia în vale, în fundul pîrtiei.” „Dragă, noi am crezut că ați luat-o înainte, fiindcă în momentul cînd s-a stricat vremea nu v-am mai văzut pe vîrful cotei. Toată lumea a plecat cînd a apărut noru-ăla!” „Las-o moartă, dom’ doctor, așa șef mai bine lipsă. Probabil că în momentele acelea îți spunea cineva o anecdotă și ai uitat că porți răspunderea grupului nostru... Bine... Bine... Bine, venim, dar să știți că noi mai rămînem și mîine...”

[1] pasăre rară *(lat.) (n. r.)*

Suzy închise și reintră, uitîndu-se alături de sine, în postura ei anterioară acestor destăinuiri; zise: „Tu, doritorul de comunicare și de dezvăluiri, ce mai poți zice? Ar fi fost mai bine sau mai rău, sau ar fi fost același lucru dacă ai fi știut toate acestea înainte? Cel puțin am avut timp să fim fericiți! Nici un nor negru nu ne-a tulburat zilele noastre minunate. În timp ce, dacă ai fi aflat, cine știe dacă am mai fi putut să ne legăm pe viață ca acum? Fiindcă sîntem legați pe viață, orice ni s-ar întîmpla." Se uită iar în sine și această retragere avea în ea aceeași vrajă care mă îndemna ca totdeauna să nu mai încerc s-o descifrez. „Iubirea, parcă îmi spunea ea, e lovită după fiecare tentativă de a pătrunde în trecutul ființei dragi." „Totuși, mă trezii spunînd, ar fi fost mai bine dacă mi-ai fi spus din vreme despre această dragoste a ta, zolistă, pentru un dipsoman!" Se uită la mine doar cu o mișcare a corpului; privirea i se retrăgea și mai mult într-o parte. „Și dacă ar fi fost mai rău?", zise. „Mai rău decît să fi omorît un om?", reluai. „Da, o, da... Da, și deodată izbucni în plîns, se rostogoli, se zvîrcoli pe o parte și pe alta și, ca să se ajute, ca să se agațe de ceva, își înfipse mîinile în cuvertura patului... O, nu noi l-am omorît, el s-a sinucis, săracul, am simțit, cînd am strigat «Victoraș, vrea să mă omoare», mi-a dat drumul, în clipa aceea putea să mă arunce... Și-a dat seama că nu e nici-o speranță pentru el, iubeam pe altul."

Înghețai!

„Și ce speranță mai era pentru el dacă te arunca în prăpastie?", strigai. „Să moară împreună cu mine. S-ar fi aruncat după mine."

O lăsai să se chinuie că nu-i îndeplinise această dorință. Multă vreme. Deschisei fereastra să contemplu întunecatul și imensul munte opus înaltelor creste ale Carpaților. Aș fi vrut să fiu acolo, să urc pe acea cărare, care se vedea săpată în el, numită „drumul cîinelui", cum am aflat că se numea și care era singura care ducea undeva spre o veche și nefrecventată, neprietenoasă cabană. Mă ispiti cu adevărat gîndul: ce-ar fi să fugim în acest munte? Noi doi, și să nu mai revenim niciodată în această lume plină de dipsomani, parchinsoniști și torționari. (Nu bolile sînt rele, ci ceea ce ele potențează în om: violența neînfrînată de care, încercînd să ne apărăm, devenim jucăria soartei...) Știam însă că acum nu mai existau nicăieri pe pămînt cotloane care să nu fi fost sau să nu fie cercetate. Un pustnic ar fi mai puțin singur în peștera sa

(ar afla de el toți excursioniștii) decît într-un apartament așezat pe o stradă aglomerată, unde s-ar feri mai bine de curiozitatea lacomă a semenilor lui...

Revenii în odaie. Suzy era acum din nou liniștită și nu se mai uita în sine, ci direct în ochii mei și cu o intensă lumină care cerea protecție. Și atunci ea repetă ceea ce îmi spusese mai înainte: „Iubitul meu, sîntem legați pe viață, orice ni s-ar întîmpla...”.

Coborîrăm la masă și puturăm fi senini în mijlocul veseliei generale. Suzy chiar putu să surîdă de cîteva ori, cînd înțelegea, vag, că s-a spus o anecdotă reușită. Fiindcă nici ea, nici eu, nu înțelegeam nimic din ceea ce se spunea. Auzeam cuvintele, dar sensul aluneca pe lîngă noi, deveneam, fără să ne dăm seama, intangibili. Gîndul la fapta noastră începea să formeze în noi marea inerție a tuturor culpabililor și să ne izoleze de ceea ce era real. Lumea nu mai era pentru noi firească. Noi săvîrșiserăm, cu complicitatea ei naivă (ce era altceva fuga grupului decît gîndirea generoasă că îndrăgostiții trebuiesc lăsați singuri?), un act de curățire, eliminasem un dipsoman dezagreabil pentru o colectivitate care nu putea trăi cu gîndul că viciul, maladia incurabilă, agresivitatea o pot amenința fără consecința naturală: moartea într-o încăierare a celui marcat, sau într-o căsătorie în care soția fuge și e omorîtă, și dipsomanul e închis, sau e omorît dipsomanul, și soția, cu complicele ei, ispășesc...

CAPITOLUL **XIII**

...**N**-a avut puterea să retrăiască decît ceea ce l-a făcut să fie fericit... „Ciceo, mi-a spus, povestește tu restul... Gîndirea ta de avocat și de fost judecător, în acest final, e mai potrivită.”

Într-adevăr, cînd am aflat în ce dificultate intrase prietenul meu mi-am dat imediat seama că îl paște o mare primejdie: cum să dovedești, într-o ucidere, că ai fost, fără martori, în legitimă apărare? Pentru un avocat (și cu această gîndire a mea într-adevăr de avocat orice speculație se încheie) individul, deși s-a născut liber, cum spune Rousseau, n-aș zice că în secolul nostru pretutindeni e în lanțuri, dar este permanent în legitimă apărare... Chiar și cel agresiv, aș zice mai ales... De cîte ori nu i-am văzut apărîndu-se cu vehemență, învinuind pe celălalt (și nu totdeauna fără îndreptățire) că i-a determinat să comită violența?! Cea pedepsită de lege, îndeobște cea fizică, fiindcă violența pe care o produce inteligența, și nu neapărat doar cea orgolioasă și care stîrnește ura nevindecabilă, nu se pedepsește de lege. Dar de ce? protestează el cu indignare în instanță și începe să spună o istorie încîlcită, cu detalii pentru el decisive, și rămîne cu gura căscată de uluire cînd judecătorul i-o taie: bine, bine, și pentru asta trebuia să-i dai cu ciomagul în cap? Bineînțeles, gîndește el, făcui și dregui, mai bine i-aș fi scos un ochi, să rămînă chior... pe mă-sa și pe tat-său! Nu cred că e lipsită de tîlc istorisirea unui mare reporter de pe vremuri, care, ros de curiozitate, s-a dus la Galați să stea de vorbă cu unul Berilă, care omorîse șapte oameni cu un sifon, într-o brutărie... „Mă, Berilă, i-a zis el după ce gardianul l-a introdus în celula aceluia, eu nu sînt nici de la poliție, nici judecător și nici ruda vreunuia din cei pe care tu i-ai omorît. Eu sînt un ziarist, dar nu pentru ca să scriu îți pun întrebarea... Pentru mine, așa ca om, vreau să știu: ce-ai avut cu ei, mă Berilă?! Presa zice că erați toți prieteni, ați venit la brutar, care și el vă era prieten, a

scos omul covrigi calzi din cuptor, ați stat de vorbă, ați băut și voi un pahar de vin și pe urmă ați adormit, că era tîrziu. Atunci i-ai omorît pe toți cu un sifon, loviturile, zic reporterii, fiind date la cap, buf! ca în dovleci, și fiind toate de «o mare violență», afirmă reporterii ăștia, mă Berilă, adică lasă să se înțeleagă că ai avut cu ei de soluționat vechi și crunte răfuieli. E adevărat?!" „Nu e adevărat", a zis Berilă. „Bine, s-a mirat reporterul, atunci ce-ai avut cu ei? Poți să-mi spui? Fiindcă în instanță ai declarat că ei au sărit la tine să te omoare. N-ai convins pe nimeni, fiindcă oricît ar fi cineva de puternic nu poate omorî singur șapte oameni cu un sifon... Cu un șiș da, dar cu un sifon, mă Berilă?!" Atunci Berilă și-a întors fața într-o parte ca și cînd n-ar fi vrut să mai vadă acea priveliște și i-a dat reporterului, cu un imens dispreț, următorul răspuns: „Dă-i în p... mă-sii că erau beți!..." Da, or fi fost ei beți, dar cît de tare și în ce chip de l-au supărat atît de mult pe maiestatea-sa Berilă întîiul? L-au scîrbit gurile lor căscate, membrele lor în dezordine? L-au plictisit!? L-au înfuriat sforăiturile lor, pofta lor animalică de somn, pe el care era, poate, un insomniac? Sau se săturase Berilă de atîta libertate și lumină cîtă este pe pămînt și simțise o mare ispită a ocnei? Asta ar fi o speculație abisală. Cel mai sigur e tot răspunsul lui Berilă: erau beți! și trebuie să traducem asta prin: *erau agresivi!* Beția și somnul lor nu erau suportabile, Berilă era și el în legitimă apărare.

Un ultim detaliu. N-am știut că medicamentul numit Nozinan e atît de puternic, încît cîteva pastile pot provoca moartea, cînd Petrini mi-a cerut să-i fac rost de un tub, mi s-a părut că mi-a spus că el suferă de ficat... Ca să aflu abia pe urmă în ce scop avea nevoie să-l aibă asupra lui. „Dacă sînt condamnat pe viață, mi-a spus el ulterior, îl voi folosi." Cum nici eu nu puteam ști la cît va fi condamnat, cu cîteva zile înainte de ultima ședință, am alarmat pe directorul închisorii, care a ordonat imediat o percheziție și i-a confiscat prietenului meu acel flacon... Am gîndit astfel: chiar dacă el va fi condamnat pe viață, nu pot să accept gîndul că toate șansele lui de a reveni cîndva afară sînt chiar total epuizate. De obicei verdictele pe viață înseamnă, practic, douăzeci de ani, după care apar și pentru astfel de condamnați unele amnistii. Or, acum Petrini are treizeci și cinci de ani, la cincizeci și cinci va fi liber, dacă nu cumva mult mai curînd. Și viața nu e deloc de disprețuit la această vîrstă, ca să nu mai spun că nici la optzeci nu

e, și nici chiar la nouăzeci. Această puternică personalitate, cum sînt convins că este prietenul meu, va rezista, se va întoarce sănătos și se va împlini nu numai ca om, adică să poată să fie iarăși fericit, ci și socialmente, să-și scrie adică mai departe lucrările lui și să lupte ca ele să vadă lumina tiparului.

CAPITOLUL **XIV**

...**C**am din perioada de cînd o cunoscuse pe doamna Culala nu mai venise Petrini pe la noi, sîmbetele, cum avea obiceiul. Și iată că într-o luni seara mă pomenesc că îmi dă un telefon. „Vreau să-ți spun ceva, zice, ești ocupat?” „Sînt, dar o să las totul pe mîine: presupun că e vorba de ceva urgent.” Nu mi-a confirmat că ar fi vorba despre așa ceva, a închis brusc și peste o oră suna la poartă. „Merg la tine în birou”, mi-a șoptit fără să mă privească.

La mine în birou aveam altă stare de spirit decît în hol, în fața televizorului, redeveneam adică avocat. Intram firesc în lumea Justiției asemeni preotului care intră în altar, unde apoi, împreună cu credincioșii, încearcă să ia contact cu Divinitatea. Aici pot să fac și eu o mărturisire. Devenit avocat după ce fusesem judecător, un gînd m-a călăuzit: puteam foarte bine să găsesc un post de jurist la o mare întreprindere, sau altceva asemănător, dar nu mi-am dat demisia fiindcă nu mi-a mai plăcut să judec și să aplic legea, dimpotrivă, mi-am spus, o voi face mai departe, fără puterea de a mai da verdicte, dar de a le determina cu toată forța gîndirii și cunoștințelor mele și în toată libertatea. Acest raționament mi-a impus însă ideea, ca o consecință, că nu voi prelua niciodată un proces în care să apăr pe cei care au încălcat-o (legea!). Asta nu înseamnă că aruncam vreun blam asupra altor colegi ai mei, care nu făceau această disjuncție. Era doar o hotărîre a mea secretă. O fi fost ea secretă, dar nu știu cum se făcu că în scurtă vreme începură să intre în biroul meu numai clienți care parcă știau că refuzasem încă de la început cauzele de încălcare flagrantă a legii. Asta nu însemna că toate cauzele mele erau atît de clare și de simple cum suna de clar și de simplu conceptul care mă călăuzea. Și de asemeni, nu vreau să se înțeleagă că porneam spre tribunal din capul locului cu prezumția că instanța ar putea să nu-mi absolve clientul sau să nu-i facă dreptate.

Instanța însă e compusă din oameni și conștiința unui om are diferite nivele, nu numai de cultură, dar mai ales de înțelegere, în sensul cel mai înalt al acestui cuvînt. Clasica situație: condamni ferm la închisoare un om care a furat o sticlă de bere și scoți de sub acuzație un șnapan care a adus mari pagube societății, pentru că acest șnapan... Și aici oricare dintre noi putem da din cap edificați și neputincioși: da, așa e, știm, șnapanul are mulți bani, și cu bani cîte nu se pot face?! În paranteză fie spus, pot să afirm, nu fără mîndrie, că pe vremea cînd eram judecător am reușit să determin legiuitorul să elimine din instanțe istoria aceasta a condamnării unui om la pedeapsă privativă de libertate pentru o sticlă de bere; merită s-o relatez, deoarece în secolul trecut justiția franceză a condamnat astfel un om la ocnă pentru furt prin efracțiune și anume spargerea geamului unei brutării și însușirea unei pîini... Din această insignifiantă întîmplare, un geniu a dat naștere unei epopei grandioase, în care lipsa de înțelegere e pusă la zid, iar fanatismul rigid și implacabil al apărătorului legii sancționat (Javert se sinucide). Ei bine, într-o zi un milițian (un Javert derizoriu) îmi aduce și mie în instanță un Jean Valjean neînfometat, dar care n-a știut ce să-i spună cînd a fost întrebat de unde are pîinea pe care o ținea sub braț. S-a bîlbîit! Bineînțeles că l-am achitat fără măcar să doresc să aflu de unde luase pîinea. „Nu puteai, i-am spus, să declari că ți-a dat-o un prieten la gară?" „Nu, fiindcă m-ar fi întrebat cum îl cheamă." „Pe dracu, un prieten din București, camarad de arme, i-ai uitat numele." N-avea atîta imaginație! „De fapt de unde-ai furat-o?!" „N-am furat-o, mi-a dat-o o fată de la cantină. Dacă îi spuneam asta, aș fi băgat-o pe ea la apă." A doua zi scandal mare prin firele telefonice. Am achitat un hoț, fără să-l judec, voi fi destituit imediat dacă nu reiau procesul. Nu voiam să fiu destituit, voiam să plec eu, și nu pentru atîta lucru. L-am rechemat pe învinuit și l-am condamnat. Băiatul însă, așa umil cum arăta, avea pe la București nu știu ce fel de rude sau prieteni, destul că un zbîrnîit violent pe interurban mă invita a treia zi să mă prezint imediat la Ministerul Justiției, chiar la cabinetul titularului. Strigăte: „Cum ai putut să condamni la închisoare un om pentru o pîine?". „Credeți că e primul? i-am răspuns eu liniștit. Și credeți că e ultimul? Așa scrie legea. Am încercat să n-o aplic, la prima înfățișare l-am achitat, dar au sărit alții și m-au amenințat cu destituirea." „Legea asta e greșită, a zis atunci

titularul, văd că sînteți un judecător experimentat. Unde e greșeala?" „Furtul e furt, i-am răspuns, trebuie pedepsit, dar depinde de pagubă, de prejudiciul adus societății sau individului, nu rămîne o cantină fără pîine dacă o fată e drăguță cu un băiat și-i dă pe furiș o franzelă." „Așa este, ce propuneți?" „Să schimbați legea! i-am spus. Nuanțări, de altfel, există și acum pentru tot soiul de delicte: de la o lună pînă la un an de închisoare. Puneți amenzi de la o sută pînă la nu știu cîte mii de lei, sau alte forme care să nu încurajeze furtul, dar nici să dea cu ușurință prilej unui milițian ranchiunos să-i facă «figura» unui dușman personal și să-l trimită la răcoare pentru astfel de delicte minore." „Bine!", mi-a spus titularul și a propus foarte rapid aceste modificări care au micșorat apreciabil numărul de „delincvenți" adevărați sau „aranjați" din societatea noastră. Nu e nevoie de o epopee ca *Mizerabilii* ca să ne atragă atenția asupra unor deficiențe ale legislațiilor. Dar poetul a vizat mult mai sus, cum am încercat să explic: să facă să înflorească în noi înțelegerea, fără de care nici o legislație, oricît de bună, nu-și atinge în întregime marele ei Scop...

Am povestit toate acestea ca să explic de ce auzindu-l pe prietenul meu că dorește să intrăm la mine în birou am înțeles de îndată că nu e bine cu el și am mai înțeles că dacă ar fi fost vinovat, nu la mine ar fi venit, care știa ce fel de cauze apăr. Avea nevoie de înțelegerea mea ca să-l susțin ca om și de priceperea mea de avocat ca să-l apăr de o grea lovitură care se săvîrșise sau care îi plutea pe deasupra capului. Arăta însă palid și străin atît de sine, cît și de mine. Îmi aruncă o privire intensă, care îmi cerea de urgență să-l scot din această înstrăinare, de care, deși era conștient, voința lui avea nevoie de sprijin înainte chiar ca el să se destăinuiască.

CAPITOLUL XV

Experiența unui om care vede colectivitatea umană, ca să zic așa, din spate, adică pe cei care rămîn în urmă împleticindu-se și așteaptă să fie „înhățați”, fără să fie atît de bogată ca a unui preot care vedea omul și orăcăind ca un broscoi în cristelniță, la botez, și agonizant și dus apoi la groapă, e totuși destul de mare și îi conferă o anume forță a spiritului, fie chiar și prin simplul fapt că îi vede pe semenii lui în înfrîngere, în timp ce el, avocatul, stă în deplină siguranță în fotoliul său (un om în nenorocire ne întărește pe noi, cei la adăpost, oricît ar părea de neverosimilă această afirmație, tocmai asta însă ne dă puterea necesară să-l ajutăm). „Petrini, îi strigai prietenului meu, îți dai seama că nu mă pot înșela cînd mă uit la omul care intră în acest birou, oricine ar fi el! Cu atît mai mult cînd omul mi-e prieten, mi-e mai ușor să-mi dau seama dacă e vinovat sau nu. Nu ești vinovat!” „Nu, îmi șopti el (dar observai că simplele mele cuvinte produseseră asupra stării lui de spirit un efect de șoc, parcă s-ar fi trezit dintr-o narcoză), nu, repetă, nu sînt vinovat, dar sînt jucăria soartei.” „O putem determina să dea drumul prăzii, nu numai noi sîntem jucăria soartei! Soarta nu e ceva absolut (cum să nu fie? gîndii paralel), din moment ce și noi, cei vii, facem parte din ea.” (Dialectică naivă, îmi dădeam seama, dar credeam în ce spun și asta avu asupra lui Petrini același efect de șoc ca înainte: sentimentul realității simple reveni în el atît de concret, încît îl văzui cum surîde, un surîs eliberator!) „Eram atît de fericit, murmură el, atît de tare fericit, încît devenisem umil, să nu sfidez cine știe ce zeu sau zeiță geloasă. Și sînt și acum, dar cu această coloratură tragică, am omorît un om și voi fi închis iar, deși am fost în legitimă apărare. Și iubita mea mă va părăsi.” „Convingerea asta fatalistă, îi spusei, nu trebuie s-o ai chiar dacă faptele ți-o sugerează. Dimpotrivă, trebuie să gîndești că nimic nu e pierdut, atîta timp cît lucrul fundamental, nevinovăția ta,

nu ți se șterge, Doamne ferește, din memorie și să dorești să ispășești prin căință. Atunci nimeni nu te mai poate ajuta, nici măcar eu, fiindcă o să te apuci să dezminți ceea ce eu o să afirm.” „Nu mă căiesc! zise el cu o voce dură. Dar gîndul că acest omor o s-o determine pe ființa pe care o iubesc să mă părăsească îmi sfîșie sufletul.” „Deocamdată, îi mai spusei, e doar un gînd și o ipoteză. Nu te mai gîndi! Dar ia spune, tu ai mîncat ceva? Nu arăți prea bine, trebuie să mănînci orice ar fi... Hai să trecem în hol, să luăm ceva și, de ce nu, să bem și-un pahar...”

Nu mă grăbeam să aflu ce se întîmplase ca să-l determin să-și vină bine în fire: mîncăm, mai vorbim... și abia pe urmă o să vedem ce e și cît de grave sînt circumstanțele, fiindcă cel mai tare sperie pe un om, cît de puternic, abisul ce i se cască la picioare. Îi șoptii nevesti-mii în bucătărie să ne lase singuri și nici copiii să nu ne deranjeze...

Revenirăm apoi în birou și Petrini începu să-mi povestească într-adevăr cu toate puterile speranței reînviate istoria dragostei lui pentru doamna Culala, fără detaliile din acest manuscris, esența ei, dar și surpriza pe care o avusese cînd aflase pe munte că ea îi ascunsese faptul acesta brutal că era căsătorită și nici măcar nu se afla în proces de divorț cu bărbatul... Și cu lux de amănunte scena din teleferic și apoi criza ei după ce reveniseră la hotel, care nu s-a mai repetat, a avut chiar puterea să zîmbească la masă și să asculte anecdote. Au dormit bine și a doua zi au plecat. Ea era liniștită, au călătorit o vreme în tăcere, pînă ce la amîndoi s-a cristalizat întrebarea: și acum ce era de făcut? „Nimic, a spus el. Nu ne-a văzut nimeni. Pe munte a fost o furtună, s-o fi rătăcit și a murit înghețat – dacă rudele lui se vor alarma și vor încerca să învinuie cine știe pe cine.” „Victoraș, nu rudele vor încerca să învinuiască pe cineva, ci miliția judiciară.” „Numai dacă au vreun motiv”, i-a răspuns el. Stăteau la geam și șușoteau. Pe acest răspuns ea a tăcut multă vreme preocupată... Apoi i-a răspuns: „E meseria lor să elucideze dispariția unui om. Crezi că o să le fie greu să afle că a plecat la Sinaia? Am citit destulă literatură polițistă bună ca să aflu că prima lor mișcare va fi s-o ancheteze pe soția lui. Oficial, eu sînt soția lui, nu? Știi cum procedează: unde ați fost în ziua de duminică, data cutare și cum v-ați petrecut această zi și noaptea care a urmat? Ce pot eu să răspund? Că n-am fost la Sinaia, că n-am fost cu tine... Atunci unde am fost? Am stat acasă și n-am ieșit nicăieri? Și un simplu anchetator

mărunt îmi poate foarte repede dovedi că mint. O să depună părinții mei mărturie că am stat la ei? Ar depune dacă nu și-ar da și ei seama că e zadarnic. Dar să zicem că ar depune, sînt fata lor, ce li se poate reproșa? Dar știm noi dacă portăreasa blocului unde stă *el* n-a aflat că «domnul inginer» pleacă la Sinaia? Sau oricare din anturajul lui? Eu îl cunosc, nu putea trăi singur fără să-i facă pe toți să afle tot ceea ce i se întîmplă. Ai uitat de individul din grupul nostru, invitat de mine? Sînt absolut convinsă că de la el a aflat fostul meu bărbat că plec la Sinaia. Ținea la noi amîndoi, ne-a ajutat și o inspirație nefastă m-a împins să-l invit... Un blestem... Nimic nu s-ar fi întîmplat dacă o stupidă dorință să-i arăt că sînt fericită nu m-ar fi determinat să-i telefonez să vie cu noi... Și cretinul l-a anunțat pe el. Sperînd să mă găsească singură, el s-a decis să vie după mine, fie și pentru motivul că am fost odinioară de nenumărate ori la cota 2000 și asta i-a stîrnit amintiri, sentimente, speranțe smintite...”

Petrini a înțeles din aceste zise că iubita lui avea în orice caz capul limpede și că trebuie să se predea. Nu numai el, amîndoi. Și că dacă n-o fac, tot vor fi prinși, și faptul că au ascuns crima ar fi o dovadă că sînt vinovați. „Nu cine știe ce, îl întrerupsei eu pe Petrini. E cunoscută frica oamenilor de mărturisiri, chiar dacă sînt absolut nevinovați. Toate instanțele din lume cunosc această reacție și nu prea țin seama de ea. Dar continuă!”

„Eu acum trebuie să plec de la tine, i-a spus la un moment dat doamna Culala în tren. Înțelegi de ce! Și după ce totul va trece, fiindcă nu concep să fim condamnați că ne-am apărat viața, atunci mă întorc și după un timp ne căsătorim.” „Și cine poate să ne acuze dacă noi declarăm un singur lucru, că nu l-am văzut pe munte pe fostul tău soț? Nu l-am văzut și nu l-am văzut, a zis el îndîrjit. Să se ducă să-l caute cine poate la cota 2000 sau pe traseul telefericului printre prăpăstiile stîncoase, pline de nămeți.” Atunci ea i-a dat un răspuns neliniștitor: „Și dacă n-a murit? Dacă se întoarce și, chiar grav rănit, declară că l-am aruncat din teleferic ca să scăpăm de el?” „Da, îi spusei lui Petrini, tentativă de ucidere a soțului de către amant, cu complicitatea soției. Grav! Și mai ales foarte clar, dacă nu i-o luați înainte.”

CAPITOLUL XVI

Aș fi vrut să reflectez cel puțin pînă a doua zi ce sfat să dau acestei perechi lovită de nenorocire. Începui să mă plimb prin birou, în timp ce Petrini stătea tăcut în fotoliu cu capul în mîini. Într-adevăr. Învinuirea de tentativă de ucidere pentru a elimina un rival ar fi fost imposibil de răsturnat dacă nu mărturiseau de îndată ce se întîmplase. Acest risc nu trebuia înfruntat. Și apoi, dacă individul era mort, cum se putea dovedi legitima apărare? Fiindcă Petrini era naiv, mult mai realistă era prietena lui: avea dreptate, aveau să fie prinși!

Mă reașezai la birou și deschisei un nou dosar: Petrini. Și îl chinuii pe prietenul meu cîteva ore ca la o anchetă, ca și cînd m-aș fi aflat în instanță, în roba neagră, dar nu ca avocat, ci ca judecător și în același timp ca procuror. Totul voiam să știu! (Și astfel aflai, cu detalii, despre moartea Căprioarei, istorie pe care o știam, dar nu și faptul că individul care o însoțise la medicul asasin era chiar el, prietenul meu de azi! Atenție! pericol! trebuia să fiu pregătit să răspund în cazul în care procurorul ar fi dezgropat, ca antecedent agravant pentru clientul meu, această istorie a lui de studenție.) Și tot astfel aflai că Matilda se despărțise de bărbatul ei, acel Mircea, dar în termeni buni, că adică îi spusese acel șef: „Oricînd, dacă tu sau ai tăi aveți nevoie de un sprijin, nu ezita să recurgi... sîntem oameni, nu?” Perfect! Acest lider va avea ocazia să arate că n-a exprimat o simplă gîndire circumstanțială și generoasă, menită doar să lase în urmă un bun sentiment uman, ci o gîndire conștientă și profundă că pe deasupra legilor, care pot strivi, un om plasat sus poate sfărîma cătușe implacabile printr-un singur cuvînt rostit cu fermitate. Totul mi-era necesar, simpatia vecinilor, a colegilor de birou, a prietenului său acum bucureștean, Ion Micu, a bizarei prietene din copilărie care născuse un monstru, pe care Petrini îl visase astfel înainte ca acest monstru să se nască, a Ninetei Romulus,

a grasului Vintilă (nu și a abjectului Bacaloglu), și nu trebuia ignorată nici mărturia chelnerului de la Braserie, om ireproșabil și membru de partid... Eliminai, bineînțeles, ca martori ai apărării pe fatala Tamara, imprevizibilă, pe universitarul Vaintrub, care mai depusese odată mărturie în favoarea lui Petrini, fiindcă, fără să-l ignor în strategia și tactica mea, episodul condamnării clientului este elucidat, el și-a executat pedeapsa și rog instanța să nu admită revenirea lui cu circumstanțe agravante în speța pe care o judecă, de natură pasională etern umană și nu politică. Ce voiam să demonstrez cu această armată de martori? Că omul judecat acum *nu putea săvîrși actul de care e acuzat*. Era un om normal, care a acționat ca atare. Căci, onorată instanță, cine n-ar sări să-și apere femeia iubită amenințată cu moartea? Și cine s-ar lăsa el însuși omorît de teamă că un paragraf din codul penal l-ar acuza de omor cu premeditare? Spun asta nu pentru a apăra pe adevărații criminali care se ascund în spatele legii invocînd aceeași justificare a legitimei apărări, ci pentru a se evita o eroare judiciară, în cazul unui om în a cărui viață nu se poate descoperi nimic care să ateste îndoiala, dubiul, incertitudinea...

Terminîndu-mi însemnările, rosteam toate acestea cu glas tare, să audă și Petrini și să capete certitudinea că nu va fi condamnat, dar în același timp să-și dea seama că nu putea evita un proces. Abia după ce terminai observai că se făcuse foarte palid. Cunoșteam și această reacție: mai mult cîștigă teren în conștiința unui om care se știe nevinovat certitudinea că va fi condamnat decît în aceea a unui om culpabil, care consideră lumea coruptibilă în eternitate, cu justiția, procurorii și judecătorii ei (aceștia se apără mai bine). Petrini credea în reaua soartă, atotputernică chiar și peste un avocat lucid și bine înarmat și o instanță clementă, dar nepăsătoare ca și destinul. O clipă de neatenție, ca o fulgurație misterioasă a forțelor malefice, și un detaliu neînsemnat apasă inexorabil balanța...

„Ascultă, Ciceo, murmură cu un glas foarte tulbure. Nu mă predau! Nu-l cunosc pe acest individ, nu l-am văzut niciodată în viața mea, și nu înțeleg ceea ce mi se spune.” „Ascultă, Petrini, ridicai eu glasul, poți trăi cu gîndul că l-ai aruncat pe acela în prăpastie?” „Pot trăi pînă la adînci bătrînețe. Am mai aruncat odată unul și în afară de pure idei de vinovăție, născute dintr-un exces de culpabilitate a conștiinței că am

omorît un om, niciodată n-am simțit remușcări adevărate. Mi-a rămas în conștiință, mai puternic decît vinovăția, sentimentul că individul voia el să mă omoare pe mine și nu aveam nici o îndoială în acest sens...”

O noutate! Îi cerui să mi-o povestească. „Da, îi spusei apoi, în ocnă, da, ar fi fost tragic să te autodenunți, afară ar fi tragic să n-o faci!” „De ce?!” „Pentru că acolo deținuții n-au colaborat cu cei care vă păzeau. Sînt convins (și ar fi neverosimil să nu cred acest lucru) că a avut loc și acolo o anchetă și că mulți au știut ce-ai făcut, dar nu le-a fost greu să dea din umeri. Ce li se putea face mai mult decît ceea ce li se făcea? Afară, într-o lume normală, reacțiile nu vor fi aceleași.” „Nimeni nu știe nimic!”, mi-a repetat el încăpățînat. „Știe prietena ta, care trebuie întrebată brutal dacă poate trăi cu tine fără să fiți absolviți de vinovăție.” „S-o întrebăm!” „Bine, dă-i un telefon și invit-o aici. Semeni cu un italian dintr-un film, un cioban care se ascunde cu oile în cotloanele munților de teamă să nu fie prins și acuzat de un omor pe care nu el îl săvîrșise. Era cu un băiat, un frate mai mic, care nu înțelegea de ce fugeau din moment ce nu erau vinovați. Și ciobanul îi dă, dus pe gînduri, următorul răspuns: «dacă te prinde, îți face proces!».” „Da, strigă Petrini, așa este, semăn cu acest cioban. Proces înseamnă condamnare...”

O gîndire disperată! Bineînțeles că nu-i spusei acest lucru și nici că nu pierdusem pînă atunci nici un proces și că, dimpotrivă, pentru mine proces înseamnă judecare și eliberare de sub acuzație, și numai dacă... Aici pînă și gîndul meu se frînse, fiindcă foarte adesea oamenii spun despre cineva: a pierdut procesul! Se referă nu la cei vinovați! Despre aceștia se spune altfel: a fost înfundat! Sau: nu i-a mers, a mierlit-o!

CAPITOLUL XVII

Cînd doamna Culala intră, nu avui timp s-o văd bine cum arată, asistai la o scenă bizară. „Unde e?”, spuse ea din ușă. O luai înainte și o condusei. Cînd se întîlniră, iar eu mă așezai la birou, el se ridică în picioare și un abur misterios îi învălui de îndată... Sau poate vederea mea se subțiase de tensiunea orelor de interogatoriu? Sau culpabilitatea le înscria pe chipuri această aură de iubire tragică și din altă lume? Doamna Culala nu era frumoasă decît pe clipe de revelație, intermitente și inexplicabile (fiindcă atunci cînd eu o priveam stătea nemișcată), într-o secundă vedeam un chip puțin masculinizat, pentru ca imediat să se suprapună pe el un altul, cu tîmple dulci de fetiță de o noblețe izbitoare și o gură de o puritate de madonă, apoi această viziune să dispară și ea, și să contemplu un obraz șters cu tenul pătat, arătînd o vîrstă incertă și o frunte prea bombată. Acest joc de expresie era atît de atractiv, încît te făcea de îndată să dorești să-i fii prieten, să-i fii util, fără nici un gînd de reciprocitate. Cînd o privii pentru ultima oară, abia atunci îi văzui ochii, privirea mare care nu se mai putea desprinde de a lui, fascinantă și fascinată, cerînd protecție și în același timp dominînd... Iar Petrini, în fața ei, posomorît dar parcă renăscînd, oferindu-i fără șovăială acea protecție și în același timp plecîndu-se în fața ei umil, nu umilit de ea, ci parcă de conștiința că, așa cum îmi spusese mie mai înainte, puterile acestei lumi îl pot pedepsi dacă, asemeni îndepărtatei Niobea, regina Frigiei, ar jubila că nimeni printre pămînteni n-a mai fost atît de iubit ca el.

„Ah, Petrini, gîndii în clipa aceea, este sigur că ai jubilat totuși și ai sfidat, poate nu în dragoste, ci în trufia gîndirii, și anume că poți smulge fericirea chiar dacă nu ți-e dată. Fiindcă, iată, nu pierderea libertății ar fi chinul tău, ci pierderea acestei ființe de care nu te poți rupe fără să sîngerezi apoi necontenit... Ființă cu care n-am nevoie să

stau de vorbă ca să aflu că hotărîrea ei e luată, nu poate trăi cu tine dacă vrei să te ascunzi: trebuie să te predai!”

Îi lăsai singuri o vreme și mă întorsei cu o sticlă de vin, gustări și cafele. Nu știu dacă lor le era foame, dar mie îmi tremurau mîinile. Îi invitai insistent să bea, să-i readuc pe pămînt, să fac să dispară aburul misterios care îi învăluia încă în privirile mele. Nu puteam sta de vorbă cu doi inși paralizați parcă de dragostea lor nețărmurită unul pentru altul. „Doamnă Culala, îi spusei foarte ferm și cu solemnitate, un mort trebuie dus la groapă creștinește, înconjurat de ființele care i-au fost apropiate și dragi și ca să-l plîngă și să-i păstreze în amintire regrete eterne și mai ales să nu urască și să nu învinuiască pe nimeni de moartea lui. Pentru asta e nevoie ca medicul legist să elibereze certificatul că a murit de moarte naturală, în cazul de față un accident de excursie. Acest certificat, în cazul dumneavoastră, este premers de un verdict pe care îl dă o instanță de judecată. Vă întreb: ați putea fi fericită (știți, fericirea aceea zilnică și calmă) cu soțul dumneavoastră, și prietenul meu de azi, cu care știu că o să vă căsătoriți? Bineînțeles asta în ipoteza că nu se întîmplă nimic, că, adică, miliția judiciară nu găsește pe cel dispărut și ajunge la concluzia că a pierit pe munte în timpul furtunii, rătăcindu-se. Și închide dosarul pentru totdeauna.” „Nu, n-aș putea!”, zise doamna Culala. „Și de ce nu?, reluai. Sînteți nevinovați!” „Nu știu de ce, sînt slabă! Și mă simt vinovată.” „Asta să n-o mai spuneți niciodată, nici mie și chiar nici să n-o mai gîndiți. E pericol, doamnă. Dacă vreți cumva să ispășiți o vină secretă, mergeți la o mînăstire și faceți acolo penitență, dar să nu mai declarați niciodată vreunui anchetator că vă simțiți nu știu cum, fiindcă el n-o să vadă în asta expresia unei nevoi de destăinuire și a unei remușcări, ci o probă care vă poate vîrî într-un paragraf al codului penal. Și acum să vă mai pun o întrebare: în ipoteza că Petrini refuză să se predea, ce faceți, îl veți denunța și vă veți autodenunța? Sau veți tăcea?” „Voi tăcea, răspunse ea de îndată, semn că își pusese și singură această întrebare, dar atunci va trebui să ne despărțim și nu vom putea să ne mai revedem vreodată!” „Nu înțeleg, zisei, puteți face asta? Petrini își poate trăi nevinovăția fără cea mai mică remușcare.” „El poate, e mai tare, v-am spus, nu știu de ce n-aș mai fi fericită cu el, dar simt că n-aș mai fi! Sînt slabă.” „Și întrucît un proces care v-ar achita pe amîndoi v-ar elibera? îmi continuai eu

interogatoriul. Doar știți și fără asta că sînteți nevinovată.” „Pot să vă răspund, procesul nu ar fi al meu și al lui Victor, ci al lui, al fostului meu bărbat, care zace acum în nămeți, pe o stîncă, mort sau în agonie, stîncă pe care ar fi vrut să ne arunce el pe noi doi. Mort sau viu, are dreptul la un proces. Să nu creadă că l-am condamnat noi, să scăpăm de el, ci s-a condamnat singur, iar pe noi oamenii nu ne vor învinui... Ar fi trist ca vinovat să fie mortul, adăugă ea cu un neașteptat humor tragic, dar asta e! Asta i-a fost soarta. N-o să intru eu la mînăstire că așa a vrut el. În acest sens vreau să spun că m-aș simți eu vinovată și n-aș mai putea fi fericită cu Victor.” „E și convingerea mea, doamnă, îi răspunsei. Petrini însă e croit din alt aluat.” „Nu atît că e croit din alt aluat, zise ea, dar el are socoteli de încheiat cu oamenii, care l-au mai condamnat o dată fără să fie vinovat. Îl înțeleg, a trăit în fundul pămîntului și a învățat acolo lucruri care nu se pot învăța în altă parte. El e puțin înstrăinat de codul nostru moral, sau în orice caz pe-al lui, care a semănat inițial cu al nostru, au apărut grave modificări.” „Sînteți extraordinar de elocventă, doamnă, dar vă contraziceți, nu sînteți slabă, sînteți doar profund morală, în sensul cel mai înalt al acestui cuvînt”, îi spusei. „Nu chiar, domnule avocat, ci doar foarte scrupuloasă, îmi cunosc limitele. Nu pot să mă adaptez cu ceea ce e nefiresc, deși am încercat, nu mi-am părăsit soțul decît după ce am ajuns la capătul răbdării. Extraordinar de moral ar fi fost să nu-l părăsesc niciodată, orice s-ar fi întîmplat. Doar îl iubeam și eram iubită de el, nu? Am preferat să fug, ca să-l arunc pe urmă într-o prăpastie. O fericire cu acest preț ar fi otrăvită, dacă nu chiar infernală, în timp ce un proces m-ar despovăra. Vedeți cît sînt de scrupuloasă!”

„Nu e de mirare, gîndii, că voința acestei femei l-a putut subjuga atît de tare pe Petrini, care numai de lipsă de voință nu poate fi învinuit. Extraordinară coliziune de sentimente, el va ceda, dacă n-a și cedat.” Mă prefăcui că el s-a și exprimat în acest sens și îl ignorai, continuînd cu întrebările, părăsind acest teritoriu al determinărilor psihologice și trecînd la practică: „Doamnă, puteți aduce martori ai vieții dumneavoastră conjugale cu fostul soț?” „În ce sens?” „Era dipsoman!” „Da, era!” „Puteți aduce martori în acest sens?” „Da!” „Și acum, doamnă: puteți aduce martori că ați fugit fiindcă v-ați simțit viața în pericol? Era doar un dipsoman violent, nu?” „Da, era!” „Fiți atentă, procesul se

judecă acum, în acest birou, la această oră tîrzie din noapte. Eu am fost judecător și voi juca și rolul procurorului. Puteți deci aduce martori?" „Ce fel de martori?" „Că de nenumărate ori viața dumneavoastră a fost în pericol!" „Nu, nu am asemenea martori, zise, dar tresări cu putere simțind primejdia și repetă: ce fel de martori?" „Că niște vecini, dacă nu interveneau, alarmați de țipetele dumneavoastră, v-ar fi tăiat cu cuțitul, sau v-ar fi sugrumat..."

Chipul i se decoloră. Începu să se uite într-o parte fără să-și dea seama că așteptam un răspuns. „Treziți-vă, doamnă, îi strigai. Să vă mai aduc o cafea?" „Da, vă rog frumos", spuse ea umilă și asta mă impresionă, simții în clipa aceea că va trebui să recurg la orice mijloace, chiar repudiabile, numai să salvez acest cuplu. N-avea martori că fostul ei soț a vrut s-o strîngă de gît sau să-i crape capul cu satîrul. Or, mie tocmai astfel de martori îmi trebuiau, să depună mărturii grosolane și să forțez astfel achitarea. Dar ea nu putea să înjosească în sinea ei memoria fostului ei bărbat cu martori mincinoși. Ar fi însemnat să nege că fusese cu el și fericită și că acum, ca să scape și să fie fericită cu un altul (după ce, cu chibzuială și scrupulozitate, îl părăsise și fără să vrea îl omorîse), trecea cu cinism peste cadavrul lui, fiindcă eu, ca s-o salvez, și care cunoșteam bine justiția, i-o ceream implacabil. „Da, doamnă, îi confirmai, revenind cu cafelele, aceste gînduri pe care i le presupuneam, să nu vă închipuiți că judecata Inchiziției se mulțumea cu probe mai subtile. Vinovata, cînd nu era făcută vrăjitoare și arsă pe rug, era închisă într-o celulă fără lumină, ușa era smulsă și apăreau zidarii cu cărămizi și mortar și ștergeau de pe zid orice urme că acolo a fost închisă vreodată o ființă vie..." „Nu, repetă sec, n-am astfel de martori." „Și nici nu vreți să știți, parafrazai eu aiurea pe fabulist, să diminuez iarăși tensiunea clipei. Nu considerați, reluai, că ăsta e adevărul, cu martori sau fără, că l-ați părăsit fiindcă viața vă era amenințată? Tu ce zici, Petrini? Martor mincinos e doar cel care e pus să debiteze neadevăruri. Nu? Faptul că unul spune adevărul, chiar dacă n-a fost de față, e suficient să-i anuleze, în conștiința noastră scrupuloasă, că e un martor mincinos. Pentru instanță depoziția lui e decisivă. Trebuie să mă ajutați, doamnă, să colaborați cu mine, dacă vreți să nu riscați amîndoi o condamnare!" „Bine, parcă se rugă, strivită de aceste durități fatale care nu îngăduie o apărare pură, colaborez, ce trebuie să fac?" „Să găsiți

doi martori care să depună că v-au scăpat de la moarte din mîinile lui." „Doi?" „Da, doi, nu trei, ajung doi!" „Bine, profesorul..." și rosti numele unui vestit diagnostician din orașul nostru... „Și al doilea?" Al doilea era al unui bătrîn avocat al familiei Culala, acum pensionar uitat de noile cadre ale justiției. Foarte bine! Tipul ăsta o să știe să vorbească în fața instanței, cu obiectivitatea perfect detașată a unui martor imparțial. „Și circumstanțele, doamnă? reluai. Aveți puțină imaginație să le inventați?" „Cum să nu? zise ea deodată și se răsuci spre Petrini. Victoraș, îi zise, nu e cazul să auzi ce-o să spun!" „Bine!", zise el și se ridică și ieși în hol. „Doctorul, continuă ea, a fost chemat de mine acasă să-mi dea îngrijiri după ce fusesem schilodită... În fața lui fostul meu soț a încercat să mă omoare, urlînd că l-am chemat pe fostul meu amant să mă apere și să-l internez pe el la spitalul de nebuni..." „Ah, exclamai, extrem de verosimil, chiar halucinant de verosimil!"

În clipa aceea, foarte calm, Petrini reveni, dar ca și cînd ar fi ascultat la ușă și ar fi auzit totul, și începu să se plimbe simulînd nepăsarea și întîrziind mult la fereastra întunecată a biroului meu. „Victoraș, dacă crezi că am ceva de ascuns, stai, zise ea. Dar n-am vrut să auzi ceea ce a fost foarte urît în viața mea înainte să te cunosc." Și îi relată ceea ce îmi spusese mie mai înainte. Sumbru și cu o mișcare de o lentoare care concura aparatele cinematografice de încetinire se reașeză în fotoliu și își reluă capul în mîini. „Și cu avocatul, doamnă, ce putem *inventa*?" zisei accentuînd ultimul cuvînt, ca să-i sugerez prietenului meu că și ceea ce se spusese înainte fusese tot invenție. „Avocatul, zise doamna Culala, a fost chemat de mine acasă să-mi facă actul de divorț, în timp ce stăteam în pat cu ochiul umflat și cu obrazul sfîșiat de o rană adîncă. Poate să depună mărturie că a fost el însuși bătut măr și aruncat pe fereastră, la propriu, nu la figurat, iar portăreasa poate să declare ceea ce a văzut, geamurile sparte și sosirea sectoristului și scandalul care a avut loc... Sectoristul a fost chemat de vecini, dar i-a dat dreptate *lui*, care urla că și ăsta ar fi fost amantul meu... pe vremuri... adică avocatul... Judecați singur dacă această stupiditate va fi considerată ca atare, adică pură stupiditate a unui dipsoman care nu mai știa ce face..." „Extrem de verosimil, stimată doamnă, îi răspunsei, totul concură să justifice fuga dumneavoastră de acasă, totul arată că scena din teleferic v-a pus pe amîndoi în legitimă apărare. De urgență

veți lua mîine dis-de-dimineață contact cu acești doi martori ai dumneavoastră. De urgență, apoi așteptați liniștită, și cînd or să vă cheme la miliție veți da următoarea declarație... Stimată doamnă, strigai, veți fi interogată, nu vă abateți de la ceea ce mi-ați declarat acum, fiindcă atunci totul se încurcă! Nu ascultați întrebările, nu dați răspunsurile care vi se insinuează, chiar cele mai simple. Nu intrați în detalii. Reveniți neîncetat la ceea ce este înscris în declarația pe care o să v-o dictez. Nu vă dezvăluiți sufletul. V-am atras atenția, asta nu se poate face decît la o mînăstire, și în zilele noastre nici acolo, vă avertizez..."

„Ciceo, zise atunci Petrini, nu crezi că ești și tu obosit și nu mai vezi clar lucrurile? și se ridică și începu iarăși să se plimbe cu pași foarte rari și foarte lenți prin birou. Răspunde-mi încă o dată la întrebarea mea: ce se întîmplă dacă noi nu mărturisim nimic? Nu ne-a văzut nimeni, iar cel dispărut nu poate fi găsit. N-o să mă convingi că o să se deplaseze la cota 2000 o divizie de milițieni ca să caute un om care a pierit în cine știe ce văgăună inaccesibilă." „Acuma nu, îi răspunsei, dar cînd se va topi zăpada da, și fără să fie nevoie de o divizie de milițieni, ci de un simplu cioban, sau tăietor de lemne, sau unul din acei excursioniști cărora tocmai asta le place, să cotrobăiască prin toate cotloanele munților. Și pe urmă, te întreb și eu: accepți să..." „Da, știu ce vrei să întrebi. Doamna Culala are remușcări și, zice ea, n-ar mai putea fi fericită cu mine. Probabil că tot îl mai iubea pe fostul ei bărbat și are nevoie de un proces ca să-i dovedească post-mortem că e nevinovată, chiar și cu riscul de a mă trimite pe mine la închisoare pe viață. Nu se întreabă că în caz de achitare acest proces mi-ar otrăvi de astă dată mie fericirea și că despărțirea ar avea loc tot atît de neînlăturat cum o să aibă loc dacă eu refuz să mărturisesc. Deci, oricum ar fi, despărțirea se va produce. Nu văd atunci de ce m-aș duce să mă predau!" „Pentru că, îi răspunsei, în cazul în care cel dispărut va fi găsit (și îți repet, rar se întîmplă ca o ființă umană care a pierit să nu dea peste ea altă ființă umană, chiar și după ce trec ani)... doamna va fi învinuită de complicitate, în timp ce altfel nu va fi. Și mai e ceva, trebuie să ți-o spun cu toată brutalitatea. Nu tu vei fi primul anchetat, ci ea, și deși doamna declară că nu va mărturisi dacă tu nu vrei, am mari îndoieli că va rezista presiunilor psihologice și metodelor, care nu dau greș, ale anchetatorilor. Există trucuri incredibil de simple cu

care se smulg mărturisirile, fiindcă mai e nevoie să-ți spun? bănuitul e singur, iar în fața lui se află o întreagă știință acumulată de secole la îndemîna unui profesionist în materie de descoperirea delictelor, mari sau mici. Nu risca să fii prins! șansele că dispărutul nu va fi găsit sînt atît de mici încît... Doar dacă fugiți din țară! Dar cum să fugi? Merită să-ți spun o întîmplare a unui paznic de cimitir." (Dar renunțai s-o mai spun, ar fi fost convingătoare, dar îmi dădui seama că era lugubră și numai de astfel de întîmplări nu aveau ei nevoie... acest paznic suferea, cum să-i spun acestei manii? îi plăceau craniile! avea la el în casă pe polițe, de toate soiurile, mai mari, mai mici, le aduna cînd, după ani, se dezgropau vechi morminte, să facă loc altora... și într-o zi individul se bărbierea în oglindă și prin oglindă văzu deodată cum un craniu începe să se miște pe polița din perete, așa, de la dreapta la stînga... paznicul crezu în prima clipă că avusese o halucinație, dar craniul iar se mișcă, așa ca și cînd și-ar fi bătut joc de el, cum rînjea în spatele lui... atunci individul s-a întors brusc!... s-a apropiat și l-a luat în mînă. De sub el țîșni un șoricel... Omul reveni să-și vadă de ras, dar se întrebă: pe unde a intrat șoricelul? Se întoarce să vadă dacă scîndura n-avea vreun nod scos. Nu, n-avea. Atunci craniul avea vreo găurică? da, o găsi, era chiar în moalele a ceea ce fusese odată un cap, dar nu mare, însă se știe că șoriceii au trupul moale și pătrund cu ușurință prin orificii foarte mici; paznicul se întoarse să-și reia bărbieritul, dar se întrebă iar: de ce are craniul ăsta o găurică? el știa: nu era naturală, în pămînt nu există vietate care să atace astfel un craniu; și-a terminat bărbieritul, s-a îmbrăcat și s-a dus cu el la poliție; cum el știa cine și în ce an fusese îngropat acolo, nici trei zile nu i-au trebuit judiciarului să descopere o crimă sătească: un țăran văduv, foarte bogat și destul de bătrîn, se recăsătorise cu o muiere, care, ca să pună mîna pe averea lui, îl omorîse într-o noapte în somn cu o andrea pe care i-o înfipse într-un loc bine studiat, unde osul e mai moale, nu curge sînge și semnul se acoperă de la sine; și trecuseră de la isprava ei zece ani.)... Asta aș fi vrut să-i spun lui Petrini, că trecerea anilor nu acoperă o crimă, ba chiar se zice că sufletul celui mort nu-și găsește pace pe lumea ailaltă pînă nu e răzbunat, și apare în visurile celor care l-au cunoscut și le spune cine i-a luat lui viața. Oamenii se trezesc, nu-și mai aduc aminte ce-au visat, dar secretul s-a înscris în conștiința lor și acționează după el, se

duc, adică, acolo unde s-a comis fapta și descoperă lucruri ciudate care stîrnesc bănuiala... Or, bănuiala se transmite și făptuitorul află de ea. Numai viață nu se mai poate numi ceea ce are el pe urmă de îndurat. De ce să ajungă să trăiască astfel de zile prietenul meu, chiar dacă el se credea un dur, afirmînd că nu i-ar păsa?

Dar se pare că nu aceste argumente pe care le reluai cu glas tare, vorbindu-i de bănuiala oamenilor, care nu i-ar fi dat pace, îl convinseră să cedeze, ci faptul că își dădea și el seama că prietena lui nu va putea să reziste la anchetă. „Da, zise, ai dreptate, Ciceo. E greu să reziști, sau numai atunci poți să reziști cînd nu ai nimic de ascuns. Însă eu ți-o spun dinainte, Ciceo, și ți-o spun și ție, i se adresă el doamnei Culala, că ne vor condamna. Avocații sînt foarte naivi, sau mai bine zis le place să creadă, îi încîntă să creadă în puterea științei lor de a convinge o instanță. Eu văd foarte clar: noi n-avem dovezi că am fost în legitimă apărare, instanța are dovada că un om a dispărut și noi declarăm că ne asumăm faptul. Armata ta de martori nu poate decît să facă instanța să șovăie în pronunțarea verdictului: pe viață sau pe zece, cincisprezece ani? Asta în ceea ce mă privește. Pe ea ar trebui s-o cheme la proces doar ca martoră, dar crezi că așa vor face?” „Trebuie, Petrini, mai spusei eu cu toată convingerea, și nu cum spusese el, cu o convingere naivă care îmi plăcea mie, să mă încînte, ci una simplă și gravă. Sînteți nevinovați, trebuie să vă scoată de sub orice culpă...”

CAPITOLUL **XVIII**

A avut însă dreptate el, armata mea de martori n-a făcut într-adevăr decît să sugereze instanței că legitima apărare nu trebuia exclusă. Dar n-a reușit să înlăture acuzarea, care susținea că aruncarea în prăpastie nu era singura alternativă a inculpatului. Din moment ce a reușit s-o facă, înseamnă că era mai puternic decît așa-zisul agresor. Putea să-l țină la respect într-o încăierare care n-ar fi durat mult, deoarece telefericul nu face decît cinci, șase minute pînă ajunge jos. Fără succes a fost obiecția mea bazată pe depoziția martorilor, că acuzatul nu era mai puternic decît victima, care era un zdrahon în stare să doboare șapte inși, cum a făcut-o odată... Da, dar atunci, mi s-a răspuns, dacă era așa de puternic, cum a reușit acuzatul să-l învingă, și nu într-un simplu schimb de lovituri, ci într-o încleștare pe viață și pe moarte? Ce puteam să mai adaug? Că Petrini nu a folosit numai forța, care era mai mică decît a zdrahonului, ci și viclenia, în disperare, simțind că nu era de glumit, viața sa și a prietenei lui erau în primejdie? Cum să dovedești asta?

Un proces în care m-am zbătut, cheltuind o energie considerabilă, să obțin amînări lungi, să aduc noi martori (fiindcă nu i-am adus pe toți deodată), sugerînd instanței că graba în justiție duce la erori judiciare. În același timp scontam pe presiunea de imponderabile. Timpul poate înmuia și șterge convingerea pe care procurorul o inculcase instanței, că cei doi s-au înțeles între ei să scape de un ins care îi împiedica să trăiască împreună. Și s-o accepte, încetul cu încetul, pe a mea. Reușisem, instanța era binevoitoare cu Petrini, lungile amînări îmi erau acordate chiar și cînd motivele invocate de mine nu erau prea convingătoare (de pildă starea sănătății acuzatului, cînd reușii să-l țin

pe Petrini trei luni în spital). Dar nu știam că reușisem doar parțial, în sensul că verdictul fusese considerat de judecător drept moderat, după cum îmi declară ulterior, clientul meu riscînd, zise el, să ia douăzeci de ani. „Și nu uitați, îmi mai spuse, că antecedentele acestui Petrini sînt departe de a înclina balanța justiției în favoarea lui, fără ele ar fi putut fi achitat sau să scape cu doi, trei ani...” „N-au fost invocate”, i-am răspuns. „N-au fost, dar i se cunoșteau! Cum vă explicați înverșunarea procurorului? Iar noi a trebuit să ținem seama de asta.”

Așa deci! Reaua soartă îl urmărea pe prietenul meu, de aceea fusese el atît de sigur că n-o să scape. Cu un total eșec s-a soldat ideea mea că Matilda, fosta soție a lui Petrini, va reuși să-l convingă pe Mircea, acel mare șef care la despărțire o încurajase să nu ezite să-i ceară, la nevoie, sprijinul. „Doamnă, îi spusei cînd o vizitai, e vorba de tatăl fiicei dumneavoastră.” „Nu e nevoie să mi-o spuneți, zise ea. Sper să-l salvez, deși am mari îndoieli, Mircea l-a mai salvat o dată.”

Îmi ascunsei uimirea contemplînd această femeie pe care o iubise foarte tare Petrini. Știam că e mai în vîrstă decît el, dar nu într-atît: părea să aibă cincizeci de ani. Se îngrășase (prietenul meu nu-mi spusese niciodată că ea avea această predispoziție) și îi îmbătrîniseră mai ales ochii, care aveau imense cearcăne împrejur. Era însă plină de viață, ceea ce, trebuie s-o spun, nu-i stătea bine deloc. Probabil această poftă de viață îi rămăsese intactă ca odinioară, cînd o cunoscuse Petrini, dar corpul i-o luase înainte și se ruinase. De aceea, poate, îl părăsise pe Petrini pentru un bărbat mai în vîrstă, presimțind că o bătrînețe pretimpurie o va face demnă de milă lîngă un soț în plină putere și care în mod sigur o va trăda? Înțelesei apoi, văzînd-o pe Silvia, de ce Petrini suferise atît de mult cînd această femeie îl părăsise: într-adevăr fetița îmi apărea ca o mică divinitate, față de care nu puteai avea decît un cult, cu totul altfel decît cel pe care îl are orice om pentru copiii lui. Semăna cu Petrini, dar puțin și cu maică-sa, cu deosebirea că ea avea în plus, peste chipul ei expresiv, inocența, însă, aș zice, *o inocență care știa*, lucru rar, căci îți sugera că micile suferinți mărunte care rod de obicei marile elanuri și idealuri pe ea n-o vor atinge, orice i s-ar întîmpla în viață. N-aș putea să aduc acest elogiu și copiilor mei, deși sînt și ei foarte reușiți.

„Mi-a promis, îmi spuse Matilda după ce se întoarse de la București. «Îl voi feri și de astă dată, a zis, să nu cadă victima unei justiții excesive. Petrini e un tip tare și orgolios. Foarte adesea cei tari sînt mai puțin fericiți în viață decît cei slabi și mai umili», a mai zis el."

L-a ferit? mă întreb eu acum. Eu zic că nu! Sau poate că totuși l-a ferit?!... Șase ani cît i se dădu lui Petrini, iar doamnei Culala un an, nu erau o condamnare excesivă...

CAPITOLUL **XIX**

Dacă m-a ferit Mircea de o justiție excesivă?... Da, m-a ferit, dar nu direct, ci prin legea de atunci care reglementa nu în ani, ci în norme de muncă, durata unei condamnări, lege la care poate că o fi contribuit și el... Dacă făceai două norme pe zi, asta însemna o reducere la jumătate a pedepsei. Eu am făcut trei, fiindcă aceste norme nu erau mai mari decît ale unui muncitor liber, iar eu aveam experiența de la Baia Sprie și experiența din uzină și nu spun că mi-a fost ușor, dar nici imposibil să fac un efort suprem și să-mi recîștig libertatea. Mi s-a dat un strung într-un atelier mecanic la care lucram de dimineață pînă seara tîrziu. Chestiune de adaptare, un om poate face multe dacă reușește să nu uite nici o clipă pentru ce o face, dacă merită. Dar eu am pornit-o de la început cu un gînd foarte clar că merita, două ființe pe care le iubeam mă așteptau afară: fetița mea și Suzy... Încît după doi ani condamnarea mea lua sfîrșit...

...A gîndi puțin nu înseamnă totdeauna o deficiență. Alte forțe ale sufletului, ținute pînă atunci sub obroc de trufia gîndirii, ies la iveală și îți orientează ființa spre descoperirea adevărului, chiar dacă nu-l dorești. În cazul meu nu voiam să știu de ce Suzy îmi ascunsese că era căsătorită și fugită de la bărbat. Mi se fixase în minte ca în bronz răspunsul pe care ea mi-l dăduse la Sinaia cînd o întrebasem. *„Mi-a fost frică! Ai fi vrut amănunte, să mă ajuți, și el ar fi aflat că sîntem împreună și scena care a avut loc aici în cabină s-ar fi produs atunci, cînd eu mă îndrăgostisem de tine și nu voiam să te pierd."*

...Dar și bronzul poate fi atacat de acizi puternici. Nu gîndirea a început deci să topească treptat litera care părea neclintită pe această placă. Dimpotrivă, gîndirea rezista. Da, îmi spuneam, Suzy a greșit, ei și? Nu asta e important, ci ceea ce îmi spusese tot ea, în acele grele clipe: *„Sîntem legați pe viață, orice s-ar întîmpla"*. Da, gîndeam, iubire vinovată,

dar iubire! Nu ura ne-a despărțit pe mine și Matilda, ci faptul că iubirea ei de la început dispăruse total. Da, îmi șoptea gîndul, iubirea poate să fie oricum, numai să fie! Poți să arăți ca un chimval răsunător, dar dacă dragoste nu e... spune evanghelistul. E vorba, desigur, de dragostea divină, dar a noastră, cea profană, are oare vreo limită care s-o împiedice să atingă granița divinului? Lăcașul ei nu e tot inima umană? Și îmi apăreau în minte altfel cuvintele Matildei, despre iubirea pricăjitului Artimon pentru fatala Tamara, cuvinte care îmi păruseră atunci ridicole și rîsese de ele toată lumea, că o iubește pentru că n-o iubește. Pentru ce, pentru nece, fapt e că o iubea, restul nu mai avea nici o importanță. Și nici Acojocăriței și muierea lui nu-mi mai păreau abjecți. Ar fi fost dacă n-ar fi ținut unul la altul, dar eu știam că țineau, aveau clipele lor de pace simplă, așa cum îmi aminteam că îi surprinsesem cînd mă trimisese tata să-i cer vecinului nostru o teslă. Era adevărat că spectacolele pe care le dădeau ei în curte, fără să le pese de lume, erau abjecte, dar apoi ei se întîlneau pe un teren mai curat. Tot ei erau, și totuși...

...Aceste gînduri mă ținură în putere timp de un an de zile, care valora, cum am spus, cît trei. Ele nu explorau adîncimea ființei mele, cînd însă, intrînd în al doilea an, adică ultimul, descoperii că într-un fel subteran viața mea lăuntrică nu stătuse pe loc la punctul pe care eu i-l fixasem. Se deplasase spre o direcție a necunoscutului și mă apucă neliniștea cînd observai că nu mai ținea seama (dacă ținuse vreodată) de aforismele mele confortabile. În loc să mă bucur că în curînd aveam să fiu liber, perspectiva aceasta fu primită în ființa mea intimă cu o depresiune inexplicabilă și persistentă, care nu avea în gîndirea mea nici un sprijin. La început îmi spusei că trebuie să fie din pricina încordării; oboseala fizică dincolo de o anumită limită atinge sufletul, care se apără astfel, printr-o depresiune, de primejdia unei istoviri. Cîteva săptămîni mă odihnii realizînd doar norma obligatorie, dar această stare de spirit pe care o numim depresie, adică un amestec de regret dureros, de milă față de noi înșine și de reproș nedefinit, adresat întregii lumi, nu numai că nu mă părăsi, ci se accentuă, atingînd vag fibrele tristeții active și fără remediu. Și atunci gîndirea mea protectoare slăbi, și placa de bronz începu să fie atacată de acizii îndoielii. „Cine îți spune ție, mă pomenii gîndind, că la ieșire o să te aștepte Suzy cu flori? Ea acum trebuie să fie liberă, de ce nu ți-a făcut o

vizită? În general ești oare sigur că tot ceea ce ai gîndit și simțit tu pînă acum, a gîndit și simțit și ea la fel? Scrisorile ei nu răspund la această întrebare; are o scuză, o scrisoare de-acolo de unde e ea nu poate să exprime sentimente înalte, care ar fi citite, înainte să ajungă la mine, și de alții... Și totuși, cei ce se iubesc seamănă cu acei șamani care pot vorbi fără să fie înțeleși, fără ca secretul ființei lor să poată fi surprins și de cei neinițiați. Eu îi scrisesem la început astfel de scrisori, dar îmi răspunsese la ele ca și cînd nu le-ar fi descifrat codul. Nici o aluzie măcar! Îmi spusesem pe atunci că nu le-o fi primit, dar acum le recitii și descoperii că îmi scria limpede: am primit scrisoarea ta. Atît. Și vorbea apoi despre altceva... Și apoi pentru întîia oară și cu o mare virulență țîșni spre gîndirea mea întrebarea: de ce o fi fost nesinceră femeia asta cu mine? *I-a fost frică!* suna prima inscripție de pe bronz. Da, dar asta cînd s-a îndrăgostit, adică foarte tîrziu! De ce nu mi-a spus de la început că era căsătorită, sau ceva mai tîrziu, dar cu mult înainte să înceapă să se teamă că, dacă și-ar destăinui secretul, s-ar putea să mă piardă...? Era clar, nu-mi spusese fiindcă nu-i păsase de mine, nu credea că legătura noastră va dura prea mult – și atunci ce rost mai aveau complicațiile? Și cu toate acestea nu mă descurajase cînd văzuse că încep s-o iubesc. Dimpotrivă, îmi reproșa că sînt prea independent! Nu înțelegeam și mîhnirea mă purta ca pe-un automat în fața strungului asupra căruia mă aplecam acum nu cu lumina în suflet, ci cu o adîncă neliniște că mă grăbeam prea mult să ies afară într-o lume cu perspective tulburi pentru mine și în care locul meu începea să fie din ce în ce mai puțin precizat. Ce voi face? mă întrebam cu o spaimă pe care n-o simțisem niciodată în cursul vieții mele. Voi redeveni iarăși contabil? Întrebarea asta îmi alungă somnul, fiindcă nu perspectiva de a redeveni contabil mă înspăimînta, ci singurătatea mea în lume... Îmi dădeam seama că n-o să mai pot să comunic cu nimeni, nici prin scris, fiindcă aveam sentimentul că, dacă nu mă puteam adresa contemporanilor mei, cu speranța să fiu citit de ei cîndva (și această speranță mă trezeam că n-o mai aveam), gîndul la o posteritate abstractă la care de fapt nu mă gîndisem niciodată nu-mi dădea puterea să alung din mine izolarea în care mă aflam în mijlocul lumii mele, lume în care mă născusem, descoperisem miracolul existenței, suferisem și fusesem fericit... Numai prin această lume prezentă mă puteam adresa posterității... Și nici nu

mai vedeam cum o să pot ajunge, după această a doua condamnare, spre inima fetiței mele. Această a doua condamnare avea să tulbure în mod fatal în conștiința ei sensurile clare de nevinovăție ale celei dintîi; iar despre Suzy descopeream cu un gol imens în întreaga mea ființă că mi-e de fapt străină. Într-adevăr, mă întrebam, cine era de fapt? Și îmi dădeam seama că nu știu nimic despre ea. Era o invenție de-a mea, o inventasem tot timpul din chiar clipa cînd o cunoscusem, iar ea nu numai că nu se dezvăluise, dar se lăsase inventată, o invenție paradisiacă... Eterna poveste! Iar cînd împrejurarea o silise să se arate așa cum era, apăruse deodată alături de mine o femeie total neinspirată. Neinspirată măritîndu-se cu un dipsoman la care încă mai ținea (scena din biroul lui Ciceo era în acest sens revelatoare), neinspirată ascunzîndu-mi acest măritiș, neinspirată cînd mă dusese la Sinaia pe pîrtia unde fusese și cu dipsomanul ei (ca să nu mai vorbim de cît fusese ea de inspirată invitînd și un prieten al soțului, care de îndată bătuse toba!). Apărea acum mai clar că dipsomanul vrusese s-o omoare tocmai pentru că se dusese la Sinaia cu un altul, și anume tocmai prin locurile unde fusese și cu el. O întîlnire în locuri neutre e mai mult ca sigur că nu l-ar fi incitat decît cel mult la o încăierare cu mine, pe stradă sau la un restaurant oarecare. Dovadă era faptul că de cînd fugise de-acasă el n-o căutase, oricum nu se interesase de existența ei și nici n-o urmărise; dacă ar fi făcut-o i-ar fi fost ușor să afle că un alt bărbat intrase în viața ei. Era suficient s-o pîndească la *Oraca* și să vadă cu cine iese. Mai mult: niciodată nu-i surprinsesem, cînd ne plimbam pe străzi, vreo tresărire, vreo temere că ar putea fi urmărită. Deci aserțiunea ei că *îi fusese frică* era și asta o minciună. Da, și atunci ea îl incitase. Atîta liniște din partea lui, după ce o chinuise atîta vreme? Cum, chiar așa? S-a resemnat atît de ușor? Atît de puțin a iubit-o?!... Și a lansat mesajul: Plec la Sinaia! Astfel se confirma vechea mea teorie despre Căprioara că numai sufletele terne sînt atrase de o viață violentă, desigur o atracție instinctivă, viscerală, nu s-o provoace direct, ca Matilda, ci s-o îndure de la altul, cu groază reală, sinceră, cu oroare. Da, dar groaza aceea reală și sinceră, oroarea aceea, colorează violent și fascinant o lume prea cenușie și monotonă. Suzy semăna cu Căprioara, cu deosebirea că ea avea darul să te incite s-o inventezi pe gustul tău; în acest sens

nu era ternă, dimpotrivă, era înzestrată cu o imaginație inepuizabilă în a descoperi noi mijloace de seducție.

...Și nici măcar nu ceruse divorțul! Ar fi putut s-o facă îndată ce descoperise că mă iubea! De ce n-o făcuse? Dar mă iubea oare? Nu cumva voia de fapt să se împace cu bărbatul ei, să se întoarcă la el? Ipoteza asta căzu asupra mea ca un trăznet de lumină. Adică nu resimții nici o durere, ci doar o intensă lumină care mă invadă și șterse, aruncînd în neant total acest episod fulgurant al existenței mele. Și atunci mă bucurai că am fost condamnat. Liber, cu ea, n-aș fi avut, poate, niciodată această revelație și n-aș fi putut ieși niciodată din paradisul meu, din care însă aș fi fost gonit neîncetat prin mici revelații, iar eu m-aș fi opus neîntrerupt și pînă la sfîrșitul zilelor mele, în lipsa unei revelații unice și totale. Da, îmi spuneam și simțeam cum treptat sentimentul meu de singurătate și de necomunicare cu lumea își diminuează prezența și sensul vieții mele își recapătă încetul cu încetul echilibrul anterior întîlnirii cu Suzy. Într-adevăr, gîndeam, să presupunem că dipsomanul n-ar fi venit acolo, pe creasta muntelui. Ce s-ar fi întîmplat cu noi doi? Pînă la urmă tot ar fi trebuit să-mi spună că e măritată și atunci aș fi descoperit de ce refuzase ea să poarte sarcina, adică aș fi înțeles exact cuvintele ei care voiau să-mi sugereze că nu poate concepe să trăiască împreună cu un om „toată viața" (cînd o cerusem în căsătorie). Pe atunci gîndisem că există și ființe umane care se sperie la gîndul că își leagă viața pentru totdeauna de un singur om. Ulterior aș fi aflat că ea era legată chiar pe toată viața și că ar fi vrut să se întoarcă acolo de unde încercase să evadeze. Lovitura pe care aș fi primit-o ar fi fost mai greu de suportat decît doi ani de pușcărie...

...Dar să presupunem, îmi spuneam iarăși și iarăși, că ipoteza aceasta a damnării ei (neputința de a-l părăsi pe dipsoman), cu tot corolarul ispititor al oricărei ipoteze de a închide o existență într-o idee, este falsă în întregime. Și că doar a greșit, iubirea există, restul, dezamăgirea mea că n-a fost sinceră, chiar dezvăluirea ulterioară și directă că încă îl mai iubește, îndoiala ei dacă mă iubește pe mine mai mult sau nu, așteptările chinuitoare ale unui divorț, stările ei rele de catalepsie psihică (așa cum avusese una în camera de hotel de la Sinaia, premoniție a nenorocirii care avea să ne lovească a doua zi, sau poate și mai verosimil expresie a unei vinovății paroxistice, tocmai pentru că se

gîndea la el și descoperea că îl iubește), toate acestea n-aveau să aibă, să zicem, o importanță decisivă, le-aș fi îndurat și aș fi ieșit învingător. Bun, dar dacă ea n-ar fi fost decît atît? Adică numai toate acestea la un loc și dincolo de ele un vid? Adică odată cu dispariția lor să dispară și dragostea ei pentru mine, care era născută și legată de totalitatea acestor fenomene tensionate? M-aș fi trezit (mă și trezeam în clipele cînd gîndeam toate acestea) în fața unei femei necunoscute despre care abia urma să aflu cine e, oricum alta decît cea pe care o inventasem, și aș mai fi putut eu oare s-o iubesc pe această alta? Nu trăisem această experiență cu Matilda? Trebuia s-o repet?!

CAPITOLUL XX

...**E** foarte plăcut acum în biroul meu, fostul dormitor al părinților... Tata, cu care m-am împăcat, s-a aranjat în așa-zisul salon. Cînd am ieșit și s-a trezit cu mine acasă, a făcut ochii sferici. „Te-au amnistiat? m-a întrebat. Parcă luaseși șase ani!” I-am povestit cum am reușit să-i reduc la doi, nu s-a mirat, dar continua să fie totuși mirat. „Și ai muncit tu în halul ăsta?” Avea aerul că îl mințeam. „Da, ce te miri?” „Nu se vede, zice, parcă ai mai întinerit, în loc să...” Acest compliment a fost, ca să zic așa, baza împăcării noastre. Am izbucnit în rîs și l-am bătut pe spinare protector. „Și tu arăți bine, i-am întors complimentul, te-ai recăsătorit cumva?” Nu mi-a răspuns, era o întrebare (genul meu de întrebări) nelalocul ei...

Nu se recăsătorise, dar trăia mai departe (și nu la noi în casă) cu muierea aceea a lui pe care nimeni n-o știa cum arată. Menajul, cum se zice, i-l făceau pe rînd niște nepoate. Dar adevărata împăcare se stabili între noi abia după cîteva luni cînd îi spusei că am fost numit profesor de franceză într-o comună apropiată, nu prea departe, zece sau cincisprezece kilometri, o navetă suportabilă. Chipul i se spălă de obscurele lui temeri. Uite, parcă îmi spunea, că totul se aranjează pînă la urmă. Dar nu-mi sugerase această idee, că, adică, totul o să se aranjeze într-o zi, cînd fusesem angajat în uzina unde lucra el. Atunci totul părea pierdut pentru mediocra și comuna lui mîndrie.

Valurile existenței mele s-au potolit și zeitatea care domnește acum în viața mea este Silvia, care mă vizitează aproape în fiecare zi. Spaima care mă chinuise în marea mea criză de singurătate din închisoare, cînd gîndisem că în conștiința fetiței sensul de nevinovăție al condamnărilor mele avea să se tulbure, se dovedi neîntemeiată: nici măcar o clipă nu-i descoperii pe chip sau în cuvinte că afecțiunea ei pentru mine se alterase cu ceva. Desigur, inspirată, Matilda o ferise, sau

mai bine zis avusese grijă să nu i se strecoare în micul ei suflet îndoiala că tata n-ar fi nevinovat. Acum încerc să descifrez mai departe și fără grabă înțelesul revelațiilor mele despre Suzy, pe care n-am încetat să le am chiar și după ce crezusem că șirul lor se sfîrșise...

Parcă ar fi ghicit, acolo unde se afla, că sufletul meu se înstrăina de ea (totdeauna cît trăisem împreună ghicea asta cu o precizie extraordinară și lua imediat măsuri energice), că mă și pomenii cu ea la vorbitor, chiar în acea perioadă de criză cînd gîndeam că n-o cunosc și că nu mai pot repeta experiența cu Matilda; că iubesc adică o femeie care nu mai există. Cum să nu mai existe? Văzînd-o, șocul pe care îl resimții coborî foarte adînc în ființa mea și aproape că mă paraliză, ca odinioară cînd Matilda îmi făcuse prima ei vizită. Era veselă, fericită, și avea aerul să spună că nu pățiserăm amîndoi nimic. Parcă înflorise între timp, chipul îi iradia intens de bucuria de a trăi și mai ales de a iubi și de a se ști iubită. Mă îmbrățișă ca în prima noastră noapte de dragoste cu brațele ei puternice de zidăriță și nu-mi dădu drumul atît de mult timp pînă nu-i ghicii și primii mesajul: „Ai văzut? îmi șoptea. Nu a fost mai bine că am făcut cum am spus eu? Eu sînt acum liberă, și sînt aceeași, și te iubesc atît de tare încît pot să te aștept nu cîteva luni cîte mai ai de făcut, ci, ăhă, ani întregi... Nu ți-am spus, iubitul meu?! Sîntem legați pe viață, orice ni s-ar întîmpla! Vezi? Vezi?!"

Dar ea nu putea să-mi vadă fața mohorîtă! N-avea de unde să știe că gîndeam: vremea acestor sugestii tulburătoare, Suzy, a trecut; trăind numai prin ele am ajuns să omorîm un om și apoi să ispășim. Trebuie să-ți dezvălui sufletul și să vedem dacă într-adevăr sîntem legați pe viață, orice ni s-ar întîmpla! Ei, asta e, nu mai pot accepta pe acest „orice s-ar întîmpla". Cine știe ce dracu ni se mai poate întîmpla dacă în loc de comunicare vom trăi pe sugestie, și în loc să trăim bucuria sincerității să trăim pe infinite temeri, cu minciuna drept numitor comun...

„Ce e cu tine? zise ea apoi. Înțeleg, ți-e greu, dar mi-a spus avocatul că în curînd o să fii liber. Mai rabdă și tu, că nu mai e mult..." Ne așezarăm pe banca de lemn. Totuși, Mircea o fi făcut el ceva pentru mine, fiindcă directorul penitenciarului mă ferise de aproape tot ceea ce e dur într-o detenție, și tocmai el fusese acela care mă susținuse în acele comisii care decid dacă trebuie să se reducă pedeapsa unui

condamnat. Nu e suficientă norma de muncă, contează tot atît de mult buna comportare, garanția că, odată liber, fostul deținut va deveni un cetățean complet reeducat. Acuma, de pildă, dăduse ordin să-mi primesc musafira într-o odăiță goală și să stau cu ea oricît. „Ce uitucă mai sînt și eu, zise Suzy, ți-am adus o mulțime de bunătăți!" Și îmi întinse o plasă în care se vedea ghemuit un pachet uriaș. „Nu mi-e foame acum, zisei, doar dacă ai adus o sticlă de vin!" „Bineînțeles, cum puteam să uit o sticlă de vin?" „Ei, atunci scoate-o și hai s-o bem!" „M-am gîndit la asta, răspunse, am adus și-un pahar, dar..." Și se uită cu teamă la ușă.

Îi explicai că puteam sta liniștiți multe ore, n-o să ne deranjeze nimeni. „De cît timp ești tu liberă?" o întrebai apoi cu o bănuială disimulată, în timp ce desfăcusem totuși pachetul și începusem să înghit cu un apetit de lup din puiul rumen. „De vreo cinci-șase luni." Timpul de cînd ai ieșit dintr-un penitenciar nu e aproximativ, gîndii visător. De ce o fi mințind? E clar, a ieșit mult mai devreme și vrea să diminueze, printr-o minciună sau prin sugestia unei date aproximative a ieșirii, gravitatea faptului că a lăsat să treacă atîta timp să se decidă să mă vadă. Să vină să mă vadă atît de tîrziu, asta constituie un non-sens: de ce dracu a mai venit? „Ai fost iar zidăriță trei luni?" o întrebai cu o plată bucurie că experiența ei de șantier îi prinsese bine. „Da, zise, și toată lumea mă simpatiza acolo, vreau să spun cei liberi. Datorită mie au cîștigat și ei de trei ori mai mult!" „Și tu te-ai întors acasă!" „Nu-ți pare bine!?" încercă ea, ca altădată, să mă culpabilizeze. „Cum să nu!" „Vai de mine, exclamă, am uitat totuși să aduc un tirbușon." „Lasă, zisei, că o desfac eu!" „Cu ce?" Și atunci îi spusei cu ce, pronunțînd absent și leneș numele popular al organului nostru procreativ. „Sper, zise, atunci, foarte decisă să nu se abată de la prerogativele pe care armele ei de seducție le cuceriseră pentru ea, că nu ți-ai însușit și nu te complaci într-o psihologie și un vocabular de pușcăriaș ordinar." „Speră, zisei. Știi care e salvarea celor învinși?" (Parcă Vintilă, sau Bacaloglu, sau grasul Calistrat lansaseră aforismul pe care îl aveam în cap!) „Nu știu, zise Suzy, dar bănuiesc că îmi pregătești o nouă grosolănie. Nu sînt o învinsă, să-ți fie clar..."

Apucai sticla, o înfășurai în fularul meu și o izbii de cîteva ori de perete. Dopul țîșni. „Chiar, zisei, turnînd în pahar, nu ești curioasă să afli care e salvarea celor învinși?" „Ți-am spus, nu sînt curioasă fiindcă

nu sînt învinsă." „O să mori, zisei eu atunci, fără să afli vreodată care e salvarea celor învinși." „Bine, zise, nu vreau să mor pînă nu aflu care ar fi rodul reflexiilor tale adînci din închisoare."

Se posomorîse. Se uita într-o parte, prinsă parcă brusc de acea catalepsie psihică a ei din care nu știam niciodată cum s-o scot altfel, decît prin mijloace violente și sincere. „Salvarea celor învinși, zisei: nici o speranță! Și continuai violent, în timp ce umpleam iarăși paharul. Și acolo pe șantier ai găsit un nou dipsoman care s-a îndrăgostit de tine? Daaa! Și imitai glasul ei cînd încerca să vorbească în numele plopilor și al cîrciumioarei care populaseră la început lumea edenică a iubirii noastre, daaa, frumoasa zidăriță, biata de ea, nu e liberă, au condamnat-o pe nedrept, dar iat-o cum muncește cît trei ca să scape... Și atunci ne vom căsători și o s-o fac fericită, eu nu sînt dipsoman, sînt capsoman, dar asta n-o știe nimeni. De-aia, după ce ai redevenit liberă, continuai cu modulațiile naturale ale vocii mele, au trebuit să treacă cinci-șase luni (de fapt nouă!) ca să-ți amintești de mine!" „Dacă nu încetezi, ieși ea brusc din catalepsie, plec imediat!"

E neschimbată, gîndii și în mod sigur intuiția mea e exactă: a găsit pe altcineva, sau, și mai bine spus, se gîndește la altcineva, chiar dacă acest altcineva nu există. Nu există *încă*! Dacă continui, va pleca, și desigur definitiv. Continuai, fiindcă, îmi spuneam, dacă nici după ce prin nesinceritatea ei și-a trimis iubitul la pușcărie, nu înțelege că numai sinceritatea mai poate salva ceea ce a fost frumos între noi și să putem astfel să ne construim un viitor, înseamnă că ea va continua să-și ascundă sufletul în care nu vrea să intru și să dorească să-i inventez eu altul mai departe, iar dinspre al ei să-mi vină mereu noi surprize, desigur nu atît de catastrofice ca pierderea civică a libertății, dar pierderea afectivă a libertății mele ca bărbat, născut nu doar pentru a o inventa pe ea la nesfîrșit. Continuai deci, și exprimai și cu glas tare aceste gînduri, într-o formă însă, cum am spus, violentă, adică strigînd. „Bineînțeles că ai să-mi explici de ce ai venit să mă vezi atît de tîrziu și o să-mi spui ceva tot atît de verosimil cît a fost de verosimilă explicația pe care mi-ai dat-o a doua zi la *Oraca* după ce descoperisem cu o seară înainte în albumul acela chipul tău înconjurat de șapte hăndrălăi. Te-am crezut fiindcă te iubeam foarte tare. Te iubesc și acum la fel de tare, ba chiar mai mult, fiindcă mi-ai dăruit zile de fericire, dar

nu te mai cred. Și nu înțelegi cît de grav e acest lucru și că după cele întîmplate trebuie să ne apropiem atît de tare unul de altul încît să devenim transparenți și tu să vezi prin mine și eu să văd prin tine. Or, în loc de asta, cînd eu încerc să mă apropii de tine, în chiar clipa aceea tu te retragi. Așa ai făcut tot timpul de cînd te-am cunoscut și așa vrei să faci și de-aici înainte." Atunci ea rosti ca o sentință: „Așa sînt".

Dar nu se ridică să plece, cum spusese.

CAPITOLUL **XXI**

Rămăsei mut în fața acestei declarații oarbe în care erau concentrate ca într-un nucleu indestructibil acceptarea fără cenzură a ceea ce sîntem, trufia liniștită a unei vechi descoperiri că nu putem să fim cum nu sîntem și că nici o aventură n-a putut și nu va putea ispiti acest eu, bun sau rău, care constituie singura realitate a celui căruia îi e dat să parcurgă o viață, să accepte să lupte cu sine. La ce bun? Nu de-aia ne-am născut, ca să luptăm cu noi înșine, ci să trăim conform propriei noastre firi, bună sau rea. Nu pot să scot din mine ceva și să pun altceva. Transplantul se respinge de către imunitatea eului, chiar dacă acea parte din el care e bolnavă ar trebui înlăturată. Toți sîntem, prin ceva din noi înșine, bolnavi, și acest ceva nu e un organ care poate fi extirpat fără riscuri, ca un apendice.

Așa era! „Da, zic, așa ești! Nu vrei să bei un pahar ca să nu te rătăcești și alături de mine în speranțe care nu se pot împlini. Atunci de ce dracului ai mai venit? exprimai rînjind această gîndire anterioară. Omul e o speranță care nu se poate împlini! așa gîndești. Crezi că te pot urma în această gîndire de care nici măcar nu ești conștientă, dar te călăuzește?" „Faci ce vrei, zise foarte umilă, nu te înțeleg și cred că n-ai dreptate în nimic din ceea ce îmi spui. Ești surescitat și înțeleg că îmi porți pică de ceva (nu, gîndii, simți că te-am judecat în lipsă și te retragi fără curiozitate și dorință să afli de ce te-am judecat și să te aperi...), în timp ce eu m-am pregătit zăpăcită pentru clipa asta cînd aveam să te revăd..." „O, da, exclamai, ce lungi sînt pregătirile tale!" „Sînt, îmi răspunse. Ce îți puteam oferi dacă veneam mai devreme?" „Nimic, zisei, chipul tău, ființa ta, privirea ta, surîsul, glasul tău minunat de altădată, toate acestea n-au însemnat niciodată nimic!"

Se posomorî iarăși, se uită într-o parte. „Da, îmi spuse, n-au însemnat nimic! Au însemnat pentru tine! Dar eu, eu cu ce m-am ales din partea ta?! Ai contemplat vreodată această întrebare?” „E adevărat, nu! strigai. Aiurea, am fost obsedat să descifrez enigma ta. Nu mi-ai dat răgaz să-ți ofer comori ale ființei mele fabuloase. Comori fabuloase aveai numai tu, ce să zic, o căsătorie ascunsă, o dragoste indecisă, pe cine să iubești mai mult, pe un dipsoman foarte apropiat de sufletul tău, dar foarte dezagreabil prin violențele lui, sau pe un individ scos din circulație, fost universitar și eșuat la o oarecare *Oraca*, în funcția de contabil... N-am dreptate în nimic din ceea ce îți spun? continuai să strig. Ce bine ar fi! De ce n-ai cerut divorțul după ce ți-ai dat seama, cum mi-ai spus atunci, că te-ai procopsit?”

Nu-mi răspunse. Se uita iarăși într-o parte, de astă dată senină, însă cu o expresie care sugera că nu mai era acolo, adică chiar plecase, așa cum spusese, și numai pentru că era uitucă nu plecase și fizic. Avui și eu net senzația că vorbisem singur, iar întrebarea mea finală mi se păru de o naivitate lamentabilă. Doar stabilisem în mine însumi care era adevărul. Aș fi vrut să nu fie așa? Desigur, așteptam de la ea o dezvăluire, uitînd că ea dezvăluiri nu făcea decît ca să spună o minciună (una singură fusese adevărată, cea din studenția ei, în prima noastră noapte de dragoste, dar asta pentru că îi eram străin; generație bizară de fete care s-au golit de viață interioară, n-au secrete față de necunoscuți), cînd i-am devenit apropiat a apucat-o regretul că s-a „procopsit”, că, adică, s-a pomenit că iubește. Dar nu atît de tare încît să se dezvăluie și să-mi spună în sfîrșit că nu e liberă și să ceară chiar a doua zi divorțul. Dimpotrivă, i-a trimis dipsomanului un mesaj, să vină adică s-o ia, de ce altceva?

Deodată întoarse capul și mă fixă îndelung și avui net senzația că îmi ghicise gîndurile. „O să-ți pară rău de tot ce mi-ai spus și gîndești”, îmi șopti cu vechea ei umilință și în aceeași clipă un potop de lacrimi îi inundă obrajii, pe care și-i șterse imediat cu o stranie disperare, ai fi zis furioasă că prin aceste lacrimi eu aș fi putut ghici o dezvăluire. Chiar și ghicii: nu mă mai iubea, dar nu se așteptase ca nici eu să n-o mai iubesc. Îi apăruse poate în suflet vechea și secreta ei panică de fată că nu va fi iubită, la care se adăugaseră eșecul în căsătorie și apoi

o nouă iubire care eșuase în pușcărie? Acum era liberă și venise să-și vadă iubitul și iată cum o primise el!

„Bineînțeles, zisei, de astă dată aproape în șoaptă și cu o bruscă tandrețe care mă copleși, o să-mi pară rău. Bineînțeles, repetai, te iubesc și sînt și eu disperat că...” Nu-i spusei de ce sînt disperat, dar gîndul mi se formulă totuși în minte... că am devenit străini. Într-o iubire, gîndii eu mai departe, sufletul se predă. Cine n-are curaj, poate înșela o vreme, ba chiar multă vreme, simulînd abandonul, dar într-o zi *se întîmplă ceva*, nu chiar ceva catastrofic, cum ni s-a întîmplat nouă, ci ceva cu totul obișnuit, cum ar fi de pildă ca simulantul să se îndrăgostească deodată sincer și total de cineva, și atunci devine de o necruțare bestială, nu mai concepe nici măcar să i se ceară să renunțe, să zicem, la maniera în care o face, își distruge cu brutalitate familia, își părăsește copiii... „Te iubesc, Suzy, dar mă tem că mă vei părăsi fără șovăire cînd din întîmplare te vei îndrăgosti simplu, fără efort, spontan și tumultuos de un ins față de care nu mai trebuie să joci nici o comedie. Asta e consecința nesincerității: neîncrederea! Și din neîncredere se naște temerea că nu fericirea te așteaptă în viitor, ci lovitura: o vei primi în mod sigur. Or, eu m-am săturat să primesc lovituri.” „Îți repet, zise ea, faci cum vrei. Dar eu nu cred că e bine să iei hotărîri de unul singur.” „Ai dreptate, murmurai surprins, și valul de tandrețe pentru ea reveni. Da, repetai, ai dreptate. Nu voi lua hotărîri de unul singur.”

Se ridică și se pregăti de plecare. Îi ținui mantoul și ea se răsuci apoi și mă îmbrățișă și clipe lungi ne chinuirăm chipurile, lipite strîns, ca și cînd am fi vrut amîndoi să devenim o singură entitate și sufletele să ni se contopească, cum se întîmplase cu adevărat în acea seară de revelion. Dar nu ne sărutarăm. Nu de sărutări duseserăm lipsă cît timp trăiserăm împreună.

CAPITOLUL XXII

Da, avusese dreptate, fusesem necruțător: nu trebuia să iau hotărîri de unul singur. Încît, după ce redevenii liber, continuarăm să trăim împreună, ca înainte, dar asta nu dură mult și curînd ne despărțirăm definitiv. Am spus *ca înainte*, dar nu se mai putu ca înainte, fiindcă nu mai eram aceiași. Vraja, cum se zice, se spulberase, deși noi încercarăm la început s-o reînviem. Ea însă, dorind să fie sinceră, cum înțelesese din învinuirile mele că nu fusese, zădărnici acea reînviere și mă făcu să descopăr că eu iubisem pe nesincera aceea, care mă fermeca, și nu pe sincera asta fără vocație: nu mai știa să fie fascinantă. Sursa misterului unui suflet e insondabilă. Sinceritatea poate ameți mult mai tare decît falsul mister al minciunii, dar exercițiul seducției ei nu se făcuse pe sinceritate și era prea tîrziu, adică era prea bătrînă acum ca să se schimbe. Iar să continui eu ca mai înainte nu se mai putea, nu mai aveam în fața mea o ingenuă ca atunci cînd o cunoscusem, ea nu mai putea simula perplexitatea, uimirea... Pe scurt, nu mai avea putere asupra mea... Întîlnirile noastre erau tot mai scurte, tot mai terne, tot mai rare.

Într-o zi îmi spuse cu un aer preocupat că a reușit să obțină un pașaport, să plece în Italia, unde au chemat-o niște rude. Rudele, adică, au reușit să obțină acel pașaport. „Te mai întorci?”, o întrebai. „Bineînțeles că mă întorc”, protestă ea. Bineînțeles că mințea. Nu se mai întoarse...

Mi-am recitit acest lung manuscris și, dincolo de ceea ce el conține, m-a uimit barbaria concretului, pe larg etalat, și cu plăcere vizibilă, și pe care nu l-am putut ocoli fiind încredințat că astfel m-aș fi chinuit îndelung, fără să obțin, spiritualmente, eliberarea totală a conștiinței mele de ceea ce am trăit. Am fost ispitit, o clipă, să-l arunc pe foc. Și totuși, mi-am spus, trebuie să-i dau drumul să meargă. Mulți

dintre semenii mei au gîndit poate la fel, au jubilat ca și mine, au suferit și au fost fericiți în același fel. Mitul acesta al fericirii prin iubire, al acestei iubiri descrise aici și nu al iubirii aproapelui, n-a încetat și nu va înceta să existe pe pămîntul nostru, să moară adică și să renască perpetuu. Și atîta timp cît aceste trepte urcate și coborîte de mine vor mai fi urcate și coborîte de nenumărați alții, această carte va mărturisi oricînd: ...dacă dragoste nu e, nimic nu e!...

FINE

Pagină intenționat goală

Pagină intenționat goală

Cronologie

1922

August, 5 – Se naște în comuna Siliștea Gumești, județul Teleorman, Marin Preda, fiul lui Tudor Călărașu și al Joiței Preda, născut din a doua așezare a familiei părinților, luîndu-și numele mamei întrucît aceștia nu erau căsătoriți legal.

1930

Începe, cu întîrziere, școala primară în localitatea natală, avînd un dascăl, Teodorescu, pe care l-a prețuit și care i-a deschis calea lecturii și a credinței: „Dumnezeu a rămas în scaunul Lui, același pe care mi-l descria mama”.

1931–1937

Urmează șapte clase primare, din ce în ce mai interesat de învățătură.

- Din perioada claselor primare datează cele dintîi „scrisori”, adică compuneri cărora le va recunoaște un oarecare caracter literar.

1937

Elev la Școala Normală din Abrud.

1938–1940

Urmează cursurile Școlii Normale din Cristur-Odorhei. Din această epocă începe pasiunea lui pentru istorie și literatură, aici compunînd o creație în proză.

1940

Cedarea Ardealului, în urma Dictatului de la Viena. Este repartizat la Școala Normală din Strada Sf. Ecaterina din București. Aici, scriitorul, pe atunci în vîrstă de 18 ani, cum avea să se destăinuie mai tîrziu: „Am început să scriu un roman”.

1940 primăvara

Se produce debutul său cu o proză în revista studențească Albatros, condusă de Geo Dumitrescu.

- Primii mari scriitori pe care îi cunoaște sînt Nichifor Crainic și Victor Ion Popa.

1941 martie

Se produce adevăratul debut cu schița *Pîrlitu*, fiind încurajat de Miron Radu Paraschivescu.

- Urmează schițele *Strigoaica*, *Salcîmul*, *Calul*, *Noaptea*, *La cîmp*, toate apărute în ziarul ***Timpul***, și care, împreună cu altele, trebuiau să formeze volumul *Întîlnirea din pămînturi*.
- Începe să lucreze atît în presă, cît și la Institutul de Statistică.

1943

Frecventează cenaclul lui Eugen Lovinescu și astfel pătrunde în lumea literară a vremii.

1945–1947

Perioadă de concentrare în care cunoaște viața cazonă, cu toate reminiscențele ei din război, experiență care îi va folosi mai apoi în operă.

Viața ca o pradă va marca magistral această perioadă cu peregrinările la importante publicații ale vremii, în calitate de corector și „colaborator”, cu prieteniile literare și viața personală zbuciumată, cu lecturile și ambițiile lui pînă la începerea romanului fundamental – *Moromeții*.

1947–1948

Prezintă la concursul de debut al Editurii Cultura Națională volumul *Întîlnirea din pămînturi*, însă este preferată Cella Delavrancea. Culegerea „exprima starea de spirit în care mă aflam atunci – incertitudinea”.

- Cartea apare în luna aprilie anul următor. Este bine primită de critica vremii.
- Scrie prima versiune a *Moromeților* pe care o consideră „un eșec”.

1949

Devine membru al Uniunii Scriitorilor.

- Apare în colecția Cartea Poporului nuvela *O adunare liniștită*.

1951–1952

Se documentează în special în Moldova, la Huși, și apare nuvela *Desfășurarea*.

1954

Regizorul Paul Călinescu realizează filmul cu același titlu.

- Începe relația cu poeta Aurora Cornu. Corespondența lor va forma un interesant roman epistolar apărut mai tîrziu.

1955

Apare mai întîi în Viața Românească și apoi în volum romanul *Moromeții*, una dintre reprezentativele creații literare românești ale epocii. Coperta și ilustrațiile sînt semnate de Jules Perahim. Romanul cunoaște peste 30 de ediții și este tradus în 8 limbi.

1956

Este publicată nuvela *Ferestre întunecate*, tradusă imediat și la Moscova.

1957

Laureat al Premiului de Stat pentru Literatură.

1958

- Se căsătorește cu Eta Vecksler de care se va despărți în 1966.
- Apare nuvela *Îndrăzneala*.

1960

Scrie nuvela *Friguri* (apărută în 1963) inspirată din călătoria în Vietnam.

1962

Apare romanul *Risipitorii*.

1963

Susține o rubrică la Scînteia Tineretului, răspunzînd la întrebările cititorilor.

1965

Călătorește la Viena unde participă la un colocviu privind problemele romanului contemporan.

- Apare romanul *Ciuma* de Albert Camus în traducerea Etei și a lui Marin Preda cu o prefață de Constantin Ciopraga.

1966 mai

Celebra întîlnire cu studenții Facultății de Filologie din București (mărturiile sînt publicate în revista ***Amfiteatru***).

1967

Apare romanul *Moromeții, vol. II*.

- Este ales vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor.
- Publică piesa *Martin Borman*, a cărei premieră va avea loc în luna decembrie pe scena Teatrului Național

1968

Apare romanul *Intrusul*, premiat de Uniunea Scriitorilor.

- O cunoaște pe Elena Mitev cu care se va căsători și care îi va dărui doi fii: Nicolae și Alexandru.

1970

Se înființează Editura Cartea Românească al cărei director devine.

- Adrian Păunescu îl determină să susțină o rubrică permanentă în revista Luceafărul: în fiecare săptămînă Marin Preda răspunde la o întrebare.
- Apare fulminantul eseu *Obsedantul deceniu*.
- Tălmăcește, împreună cu Nicolae Gane, *Demonii* lui Dostoievski.

1971

- O vizită, împreună cu Adrian Păunescu, făcută președintelui Nicolae Ceaușescu se încheie cu exprimarea limpede a hotărîrii scriitorului: „dacă introduceți realismul socialist, eu mă sinucid!”.

1972

Apare romanul *Marele singuratic* (premiul Uniunii Scriitorilor).

- Realizează cartea de convorbiri provocate de Florin Mugur.
- Este sărbătorit la Uniunea Scriitorilor cu prilejul împlinirii vîrstei de 50 de ani.

1973–1974

Documentare intensă pentru romanul *Delirul*.

- Apare ediția definitivă a volumului *Întîlnirea din pămînturi*.
- Este ales membru corespondent al Academiei Române.

1975

Apare romanul *Delirul*, tipărit în milioane de exemplare.

1976

Regizorul Iulian Mihu realizează filmul *Marele singuratic*.

1977

Apare volumul *Viața ca o pradă* (premiul Uniunii Scriitorilor).

1978

Începe scrisul sistematic la trilogia *Cel mai iubit dintre pămînteni*.

1980

Apare romanul *Cel mai iubit dintre pămînteni*. Primește cartea cu cel mai grav interes, așa cum mărturisesc toți cei care l-au văzut în acele clipe.

- 15 mai, ziua care se va încheia cu noaptea veșnică.
- Scriitorul asistase la Mogoșoaia la o aniversare de familie, după ce avusese întîlniri în București cu Nicolae Breban, Maria Ivănescu (soția prietenului Cezar Ivănescu), Dumitru M. Ioan, Mircea Dinescu. A doua zi, în loc să călătorească la Focșani pentru lansarea romanului *Cel mai iubit dintre pămînteni*, Cornel Popescu și Dan Claudiu Tănăsescu îl află pornit spre călătoria cea lungă.
- La 21 mai intră la Domnul și Marin Preda, fiind așezat în cimitirul Bellu alături de Eminescu și Sadoveanu.
- Mai tîrziu, deasupra negrului mormînt este așezat bustul realizat de sculptorul Horia Flămînd.

Referințe istorico-literare

Marin Preda, omul și opera, a suscitat un interes aparte în critica, istoria literară și în memorialistica și eseistica românească, vreme de șase decenii, din 1948, de la apariția volumului său de debut *Întîlnirea din pămînturi* și pînă astăzi. Nici un alt creator contemporan nu a cunoscut o tratare atît de complexă, care însumează cîteva zeci de mii de pagini de referință. Bibliografia ce i se dedică numără peste o mie cinci sute de titluri de cărți, cronici, destăinuiri, documente, ceea ce nu s-a întîmplat în cazul celorlalți scriitori din epocă.

Moartea, cu totul neașteptată, a tensionat conștiința cititorilor, contribuind la definitiva așezare a lui Marin Preda între reprezentanții cei mai de seamă ai literaturii române contemporane. Dramaticul sfîrșit venea la scurt interval după ce tirajul de masă al trilogiei *Cel mai iubit dintre pămînteni* răscolise conștiințele cititorilor.

Trăind încă, literatura română s-ar fi îmbogățit, neîndoios, cu alte creații, și drumul său ascendent, ca expresie a artei profesioniste, îndreptățește regretul încheierii destinului marelui scriitor. Moartea a grăbit dintr-odată luminiscența constelației sale, în care se înscriau *Moromeții*, *Intrusul*, *Delirul*, *Imposibila întoarcere*, *Cel mai iubit dintre pămînteni* și toate celelalte volume, rod al unei munci scriitoricești de patru decenii. Cu simțul acut al „aventurii conștiinței”, Marin Preda a năzuit să ducă spațiul cultural românesc spre culmile desăvîrșite în scrisul modern de mari personalități ale lumii precum Kafka și Hemingway, Steinbeck și Faulkner, Gorki și Joyce, Céline și Camus, Borges și Marquez. Drumul, mereu ascendent, uimește, la fiecare nouă lectură, și sporește dimensiunea, devenită mult mai clară în perspectiva timpului, a unei opere de excepție înfăptuită de un scriitor ajuns astăzi de interes mondial.

Creația literară a lui Marin Preda este acum bine cunoscută, atît din edițiile și tirajele scrierilor, cît și din mărturii și interpretări. Fundamentale deslușiri au adus, în decursul vremii, Mihai Ungheanu, „autor și al celei dintîi monografii, publicată încă în timpul vieții scriitorului" și Eugen Simion, Ov. S. Crohmălniceanu și Al. Piru, Paul Georgescu și Nicolae Ciobanu, Dumitru Micu și Nicolae Manolescu, Ion Bălu și Vasile Popovici, Cornel Ungureanu și Ion Cristoiu, Victor Crăciun și Valeriu Cristea, Marin Sorescu și Mircea Zaciu, atîția alți cercetători și critici literari.

Victor CRĂCIUN

§

Că opera lui Marin Preda este expresia unei literaturi evoluate, care și-a pus cele mai importante probleme ale scrisului și le-a rezolvat, stă mărturie conștiința literară a scriitorului. Există un polemism implicit al literaturii lui care a atras de la început atenția comentatorilor.

Dacă despre unii scriitori români s-a spus că sînt simple forțe ale naturii fără rezonator meditativ, despre Marin Preda trebuie afirmat contrariul. Literatura lui nu se revarsă tumultuoasă, ci decantată de luciditate și de scrupul meditativ.

*Mihai UNGHEANU, **Argument la Marin Preda comentat**,*
Colecția Biblioteca critică, *Editura Mihai Eminescu, 1976*

§

Se interesase încă de dimineață la editură dacă au apărut „exemplarele de semnat" din *Cel mai iubit dintre pămînteni*, i s-a confirmat că editura se afla în posesia unui singur exemplar (3 volume, 1241 de pagini). Marin Preda a hotărît ca exemplarul să-i fie dat șoferului care i-l va aduce seara, la întoarcerea în București. Ziua toată, de-a lungul programului electoral cît a mai fost, Marin Preda a fost de o dispoziție, nebună, doar numai uneori intersectată de umbriri melancolice.

Nouă nu ne-a spus nimic, nimeni n-a bănuit cauza acelei nemăsurate și totuși cenzurate exaltări. Mai tîrziu, aveam să ne explicăm neliniștea și graba pe care o manifesta Marin Preda în toate gesturile sale omenești, să nu apară, să nu intervină (Diavolul mai știe de unde!) vreun subiect (accident) absurd care să-l pună în imposibilitate de a-și vedea cartea tipărită. Revenind seara în Capitală, l-a rugat pe Petre Anghel să-i acorde (să ne acorde, mai era cu noi și Cornel Popescu) ospitalitate de un ceas. Ciudat, Marin Preda nu se voia singur la clipa de întîmpinare cu primul exemplar al cărții. Sau poate că era altceva, care scăpa (a scăpat) observației noastre imediate? I-a telefonat șoferului să ia urgent un taxi, să ia un elicopter, să zboare, numai să vină odată! Cît am stat în așteptare, ne-am bucurat de bunătățile casei Petre Anghel, așa cum s-a nimerit, împărtășite și cu un vin roșu, de viță aleasă. Din nou ciudat, Marin Preda era de un calm întunecat, se uita mereu pe ascuns la ceas și măsura timpul. Niciodată n-aș fi crezut că un scriitor de autoritatea lui Marin Preda, posesor al unei opere de temei pentru România modernă și foarte atent cum să se comporte în actele sale de viață, nelăsîndu-se niciodată descoperit și foarte sensibil la judecata contemporanilor săi, n-aș fi crezut deci că Marin Preda își va trăi clipa întîmpinării cu primul exemplar dintr-o carte nouă de om, cel mai simplu dintre oameni. Iar cînd șoferul a apărut, în sfîrșit, clipa s-a scurs din scurgerea timpului și s-a preschimbat în ceea ce ne place să denumim „clipa eternă”, pe care numai oamenii de creație o cunosc și o recunosc (ca pe a lor), în substanța și-n rațiunea ei sublimă, cu ce drept ne aflam noi de față? S-a lăsat atunci tăcerea, o tăcere aproape evlavioasă, clipa aparținînd numai lui Marin Preda, noi nici nu mai existam să dăm mărturie. Marin Preda a cîntărit dintîi, pe palme, masivitatea celor trei volume strînse în banderolă și le-a considerat într-o ipotetică așezare în rafturi de bibliotecă. Apoi și-a scos ochelarii și a tras ușor banderola, pentru ca nimic să nu se strice din unitatea cărții, a frunzărit volumele unul după altul și și-a apropiat privirea mioapă de unele pagini, să vadă și el cît de aerată e pagina, litera cît e de lizibilă. A îndepărtat apoi volumele de el, pe el însuși s-a îndepărtat de existența lor independentă și a rostit, abia auzit, precum Armstrong, la săvîrșirea primului pas pe lună. Asta e!” și a sorbit ușor din paharul

cu vin roșu pe care-l avea dinainte... [...] Petre Anghel mi-a povestit că-n noaptea aceea, înainte de a merge la Mogoșoaia, unde-și avea camera de lucru, Marin Preda s-a abătut pe-acasă, în strada Dr. Romano, gîndind ca primul exemplar din *Cel mai iubit dintre pămînteni* să rămînă în seama copiilor, adaosul cel mai durabil la moștenirea și la testamentul lui Marin Preda [...]

Laurențiu FULGA, ***Portretul scriitorului în februarie '80***,
Timpul n-a mai avut răbdare, *Cartea Românească, 1981*

§

Marin Preda are originea cea mai nobilă pe care o poate avea un român: este țăran, adică născut la țară, adică din țărînă, adică din pămînt.

Os delicat și țeapăn, cu o vorbire pornind din rădăcina nasului, dintre sprîncene, amintind parcă de întrebuințarea cuvîntului menit doar doinelor, sare pură, după evaporarea lacrimii, făptură vie a scriitorului tulbură visul în favoarea lucidității.

Omul desfide alianțele și dragostea lichidă. Bănuiesc că scrie hîrtia aidoma moșului său pămîntul. Posesiv pînă la imprecație își țesală litera cum plugul crupa brazdei.

Nichita STĂNESCU, ***Marin Preda, scriitor european***,
Timpul n-a mai avut răbdare, *Cartea Românească, 1981*

§

Ceea ce ușurează desprinderea reflecțiilor filozofice ale lui Marin Preda de contextul lor – așa cum a fost simplu de făcut cu reflecțiile de memorialistică asupra lui Nietzsche – este faptul că, din păcate, ideile nu se topesc întotdeauna în creația literară, ca la Tolstoi, sau nu fac corp cu ea, chiar dacă nu-i sînt străine. În fond și la Thomas Mann se întîmplă așa în cîteva rînduri, uneori în chip deliberat, ca sub o tehnică literară mai savantă. Dar în cazul lui Marin Preda simți că marea

lui vocație literară și surprinzătoarea înzestrare pentru reflecțiunea filozofică nu fac *două*. El nu se „informa” (ca Thomas Mann despre gîndirea medievală, sau despre muzica modernă) cînd întreprindea lecturi filozofice; părea mai degrabă să se regăsească pe sine.

Oricum, trebuie să regreți că eroul principal din *Cel mai iubit dintre pămînteni* nu este în așa fel transfigurat de experiența în idee încît să dea sens *propriu*, adică o nouă față, temei universale a iubirii, prin care culminează romanul. În clipa finală, cînd ni se spune că ea este totul, nu poate fi vorba de iubirea de totdeauna, nici de cele trei din roman, și nici de iubirea lui Tristan, de iubirea creștină către oameni sau iubirea indiană către natură și zei. Dar poate fi vorba de toate acestea la un loc, într-un cuget de pămîntean ales, cum este eroul cărții; sau despre acea iubire pe care autorul știe s-o opună atît de turburător în *Viața ca o pradă*, nu numai lui Nietzsche, dar și altcuiva, de alt format: „iubirea mai puternică decît ura”.

Constantin NOICA, ***Nietzsche văzut de Marin Preda****,*
Timpul n-a mai avut răbdare, *Cartea Românească, 1981*

§

Cel mai iubit dintre pămînteni este încă un roman despre „obsedantul deceniu”. Față de altele, nu vine cu cine știe ce „dezvăluiri” noi, luate în sine, faptele imputabile epocii le-am mai întîlnit prezentate de diverși romancieri. De unde atunci impactul lor teribil asupra conștiinței cititorilor?

Marin Preda nu caută să impresioneze prin excesul de orori, ca mulți dintre colegii săi. El se mulțumește cu întîmplări curente, uneori chiar banale, dar le relatează astfel încît să iasă la iveală implicațiile lor morale profunde, extrem de grave. Totul e luminat de reflecție, apare trecut printr-o interogație severă asupra rosturilor existenței umane.

„Stilul moromețian”, tendința lui de a face din viață un spectacol, obiectivîndu-se prin urmare mereu, contribuie enorm ca relatarea, în ciuda faptului că este o narațiune la persoana întîi, fatal subiectivă, să cîștige o credibilitate maximă. Vocea pe care o ascultăm, oricît ar fi

ea de auctorială, se relativizează pe nesimțite, printr-un caracter permanent scenic. Ni se oferă tot timpul putința să judecăm lucrurile cu mintea noastră, independent de ce spune Petrini. Confesiunea devine un lung monolog jucat, permițînd situarea lui în spațiul realităților evocate de narațiune. E victoria strălucită a *autenticității*.

Ov. S. CROHMĂLNICEANU, ***Stilul morometian****,*
Timpul n-a mai avut răbdare, *Cartea Românească, 1981*

§

Cel mai iubit dintre pămînteni e romanul unor experiențe fundamentale de viață, romanul unor trăiri esențiale. Titlul ascunde, iarăși, ca și *Bietul Ioanide*, o ironie. Eroul principal, Victor Petrini, e un asistent la Facultatea de filozofie, care a făptuit o crimă și în închisoare, în așteptarea procesului și a sentinței, povestește circumstanțele care l-au condus la neașteptata faptă, un memoriu la persoana întîi. Desfășurat pe fundalul deceniului VI, memoriul scrutează condiția umană. Petrini a scris un eseu despre ceea ce el numește o nouă gnoză „care să redea integritatea conștiinței umane în fața universului” pornind de la ideea că „omul este liber în sine și pentru sine și singur acest concept este izvorul dreptului și al creației spirituale”. Alt eseu al său se intitulează *Era ticăloșilor*; eroul fiind în plus de părerea că orice poate fi trăit, însă nu oricum. Romanul are zece părți repartizate în trei volume, din care primul și o mare parte din cel de al doilea se referă la inițierea erotică a lui Petrini în liceu, la Universitate și apoi ca universitar, cînd întîlnește pe Matilda, soția poetului neieșit încă de sub autoritatea paternă, Petrică Nicolau. Petrini desface cuplul nereușit al poetului cu arhitecta Matilda (inversare a situației din *Bietul Ioanide*), antrenîndu-se însă într-un adevărat coșmar matrimonial, fiindcă Matilda (una din cele mai interesante figuri feminine din literatura română) e o femeie de o incredibilă vitalitate, acaparantă, imprevizibilă, visceral violentă, agresivă, obstinată, trecînd brusc de la tandrețe la ură, expresie a unui suflet total irațional, obscur și absurd. Fetița care se naște din această uniune, Silvia, nu întărește, ci mai curînd desparte pe cei doi, mai ales

cînd Victor e învinuit de participare la isprăvile unei bande contrarevoluționare, arestat și condamnat să lucreze trei ani într-o mină de plumb. Va ucide acolo un torționar, apoi, eliberat, degradare crescîndă a condiției sale, se va angaja într-o echipă infernal hilariantă de deratizare, prilej pentru autor de a înfățișă indivizi abrutizați, precum Bacaloglu sau Calistrat, ori păstrînd și sub crusta abjecției un rest de umanitate, precum Vintilă. Matilda părăsește pe Victor pentru un om al puterii, Mircea, care admitea că universitarul nu avusese legături cu „sumanele negre", dar nu era sigur că în caietele sale confiscate la percheziție nu erau gînduri periculoase pentru ordinea socială. Tot un fel de trădare e aceea a prietenului Ion Micu, critic al exceselor de tot felul, dar partizan al ideii că mai întîi de toate trebuie să supraviețuiești. În sfîrșit, Petrini ajunge contabil la „*Oraca*" (iarăși ironie) și se îndrăgostește de o casieră, Suzy Culala, fiica unui industriaș, exmatriculată din facultate din acest motiv. Suzy pare întruchiparea idealului regăsit și Petrini rezistă încercărilor Matildei, divorțată de Mircea, de a-l readuce lîngă Silvia, pînă cînd, invitat la schi, e întîmpinat pe pîrtie de inginerul Pencea, soțul nemărturisit al noii iubite pe care, atacați, e nevoit să-l arunce din cabina telefericului, să declare apoi crima și să fie din nou închis. Mircea intervine încă o dată spre a-i reduce pedeapsa, nu spre a-l absolvi în întregime, dar Suzy, condamnată și ea, mai puțin, nu-l vizitează la timp în închisoare și totul ia sfîrșit, deoarece nesinceritatea a adus neîncrederea. Din nou eliberat, eroul ajunge profesor de franceză navetist. Recitindu-și memoriul, el a vrut să-l arunce pe foc, l-a lăsat însă ca pe un document moral al unei conștiințe: „Mulți dintre semenii mei au gîndit poate la fel, au jubilat ca și mine, au suferit și au fost fericiți în același fel. Mitul acesta al fericirii prin iubire, al acestei iubiri descrise aici și nu al iubirii aproapelui, n-a încetat și nu va înceta să existe pe pămîntul nostru, să moară adică și să renască perpetuu. Și atîta timp cît aceste trepte urcate și coborîte de mine vor mai fi urcate și coborîte de nenumărați alții, această carte va mărturisi oricînd: ...dacă dragoste nu e, nimic nu e!...

Într-adevăr, poate că nici o carte nu vine cu o mărturie mai vie despre încîntările, dar și dezastrele pe care într-o epocă de seisme

sociale și politice le aduce dragostea, ca în acest incomparabil *Cel mai iubit dintre pămînteni*.

Alexandru PIRU, ***O biografie a operei***,
Timpul n-a mai avut răbdare, *Cartea Românească, 1981*

§

Puțini s-au putut măsura cu el, deși mulți păreau mai înzestrați, iar unii poate că și erau, ca acea vedenie a lui Miron Radu Paraschivescu. În tăcere, publicînd rar cîte o carte, retras, Preda se construia pe sine. Ca un fluviu în cîmpie, din rîuri sărace și uneori subterane, pe un sol neprietenos și bîntuit de secetă. Nici nu se mutase bine în gloria fără egal în epocă stîrnită de construcția *Moromeților*, cînd a și început istovitoarea, împovărătoarea muncă a afirmării lui ca prozator citadin. Capodopera avea să o dea odată cu *Cel mai iubit dintre pămînteni*. O carte monumentală, care ridică prestigiul întregii proze românești, carte a unei conștiințe și-a unei epoci.

Și-n vîlva extraordinară stîrnită de apariția romanului, autorul moare. Abia pusese punctul final, nici nu se uscase bine cerneala. De ce-a trebuit să ne părăsească Marin Preda tocmai atunci, brusc, pe negîndite, fără preavizul vreunei boli măcar, sănătos și în plină putere de creație? Iată încă unul din misterele care de atunci zac închise în seifurile cu destine ale scriitorilor români. Seiful din steaua Osiris, mister pe care nu-l vom desluși niciodată.

Existența lui Marin Preda era pentru mine o certitudine și o șansă mare a literaturii române. Dispariția lui a creat în noi un dezechilibru de forțe, dîndu-le unora iluzia că ar putea să-i ia locul. Care loc? Aud și acum rîsul lui la marginea proletcultismului și a unei lungi perioade frămîntate, la țară și la oraș, unde a încercat să construiască palatul său cu două ieșiri, jumătate din beton, jumătate din chirpici, jumătate din sticlă, jumătate din jumătate: „Ha, ha, ha! îi belesc!”

Marin SORESCU, ***Constructorul de sine***,
Timpul n-a mai avut răbdare, *Cartea Românească, 1981*

§

Chiar și *Cel mai iubit dintre pămînteni*, roman trepidant din punct de vedere epic, vecin, prin unele momente, cu senzaționalul ieftin, rezistă tocmai prin această mișcare de la viață la idee și de la idee la viață. Repetînd, într-un fel *Imposibila întoarcere*, *Convorbirile*, *Delirul*, *Viața ca o pradă* – *Cel mai iubit dintre pămînteni* e o succesiune de întîmplări (unele trăite de însuși Victor Petrini, altele povestite acestuia de alții) cărora eroul le descoperă un tîlc. Alteori, mișcarea e inversă: o idee, o teorie de-a eroului e exemplificată printr-o întîmplare de proporțiile unei schițe sau chiar ale unei nuvele. Bogatele referiri ale lui Victor Petrini la istoria filozofiei, la cultura și știința modernă, nu aparțin pregătirii sale de specialitate (cea de asistent la filozofie), ci Welthanchaungului acestuia, în care s-au topit, ca într-un aliaj, sub puterea gîndirii sale originale, lecturi, experiențe de viață. Din acest punct de vedere, reproșurile aduse modului în care prezintă eroul unele teze și concepte filozofice sînt total nejustificate. Incursiunile sale în istoria filozofiei nu-și au motivul în ambiția de a ține cititorului prelegerile de care l-a văduvit excluderea din învățămîntul universitar, ci în nevoia de a nu trece prin viață altfel decît cu ochii deschiși.

Ion CRISTOIU,
***Lumea Literaturii**, Editura Eminescu, 1986*

§

Nu, nu i-a fost deloc ușor lui Marin Preda să fie scriitor... Iar după ce a devenit, i-a fost foarte greu să rămînă scriitor și să-și scrie, în continuare, opera, întîi, din cauza naturii sale speciale (un om care ia lucrurile în serios, prea în serios, și are credința că a scrie constituie rostul lui pe pămînt, iar a nu scrie este totuna cu a-ți pierde rostul: o *încetineală* a spiritului, o nevroză latentă care-l duce, din cînd în cînd, în marginea exasperării etc.) și, în al doilea rînd, pentru că a publicat la începutul carierei sale două cărți mari, putem spune chiar două capodopere: *Întîlnirea din pămînturi* și *Moromeții I*. Tot ceea ce a scris

după aceea a fost comparat cu aceste modele. O șansă și, mai ales, o nefericire pentru Preda. O exigență și o așteptare care puteau, pur și simplu, să-i paralizeze spiritul creator. [...]

Marin Preda a izbutit, de la început, cu scrierile sale despre țărani, apoi cînd a voit să-și depășească experiența, a fost sfătuit să revină la temele rurale în ideea că, dacă nu ești doctor docent, nu poți pricepe psihologia individului care trăiește la oraș. O prejudecată care l-a urmărit pînă la sfîrșit. Preda n-a acceptat-o, nu s-a resemnat, și a dus mai departe încercarea de a cuprinde alte medii de creație. Un pariu pe care, în cele din urmă, l-a cîștigat, dînd un mare roman *(Cel mai iubit dintre pămînteni)*, un roman *total*, cum i-am zis la apariție.

Eugen SIMION, ***Un portret în fragmente****,*
Timpul n-a mai avut răbdare, *Cartea Românească, 1981*

§

Dacă aș ști că efortul pentru scrierea unui roman mă poate costa viața, mi-aș lua măsurile de siguranță pentru a înlătura o eventualitate cum ar fi boala din care să mi se tragă moartea. Dar unica măsură, hotărîtoare, de a renunța la scris, nu aș lua-o.

MARIN PREDA

§

— *Ce înseamnă pentru dv.* Cel mai iubit dintre pămînteni?

— Cred că este cel mai mare efort creator pe care l-am depus pînă în prezent. Pot să spun că, dacă aș fi fost mai tînăr, n-aș fi putut să scriu această carte; este, deci, rodul maturității biologice, dar și artistice. Acest efort a dat la iveală multe secrete ale ființei mele și sper ca imaginația mea să nu fi fost secătuită. Din această pricină, adică din această stare de spirit de după scriere – stare de spirit care sper să fie trecătoare – mi-e greu să-mi imaginez că m-aș mai putea angaja la o lucrare de astfel de proporții.

— *De ce ați scris această carte?*

— Aici nu pot decît să repet un răspuns pe care l-am mai dat la această întrebare: am amînat *Delirul*, volumul doi, pentru că mi-am dat seama că dacă nu scriu acum această carte, adică trilogia care a ieșit, s-ar putea să n-o mai scriu niciodată. De ce trebuia neapărat scrisă? Cine o citește nu mai pune această întrebare – nici sieși și nici scriitorului.

Din interviul acordat de MARIN PREDA Mariei MAILAT în aprilie 1980,
Romanul românesc în interviuri, partea a II-a, Editura Minerva, 1986

§

Cel mai iubit dintre pămînteni este un roman *total*, i-am zis eu în cronica pe care am scris-o îndată după apariția lui. Un roman, altfel spus, cu mai multe paliere, mai multe teme și un număr mare de personaje: roman politic (despre obsedantul deceniu), roman de dragoste (istoria unui tînăr profesor de filozofie, Victor Petrini, care are credința că dacă dragoste nu e, nimic nu e), un roman moral (mai exact: romanul unui moralist de clasă, în sferă existențială, în genul lui Camus), în fine, un roman de moravuri despre lumea intelectuală și, în genere, despre lumea românească în regimul totalitar comunist.

Acad. EUGEN SIMION

§

Marin Preda a scris, în fond, un roman pe care n-aș putea să-l numesc altfel decît romanul unei mari conștiințe. Conștiința, întîi, a unui mare prozator care judecă fără părtinire, fără mistificație (nici măcar aceea ce se bizuie pe un tiranic sentiment al justiției!), o istorie în care forțele se confruntă în chip dramatic; conștiința, apoi, a unui erou care crede în puterea spiritului și în mitul fericirii prin dragoste. Destinul îl lovește de mai multe ori, însă înfrîngerile nu-l împing spre negația valorilor și nu-i sălbăticesc sufletul.

Acad. EUGEN SIMION

§

Victor Petrini atinge, într-o lume confuză, condiția tragicului, pentru că nu se îndoiește de puterea spiritului de a rămîne demn și necruțător în suferință. Iubirile și întîmplările absurde îl aruncă în brațele deznădejdii și ale ororii, spiritul îi dă însă forța să treacă prin ele, nu netulburat (mit al omului clasic), ci neliniștit și lucid, luciditatea fiind forma demnității sale.

Acad. EUGEN SIMION

Pagină intenționat goală